శ్రీమద్ భాగవతము

వ్యాసమహర్షి

శ్రీమద్ భాగవతము

వేద వ్యాసమహర్షి

స్కంధము 1

—♦ అధ్యాయము 1 ♦—

జన్మాద్యస్య యతోఽన్వయాదితరతశ్చార్థేష్వభిజ్ఞః స్వరాట్
తేనే బ్రహ్మ హృదా య ఆదికవయే ముహ్యంతి యత్సూరయః
తేజోవారిమృదాం యథా వినిమయో యత్ర త్రిసర్గోఽమృషా
ధామ్నా స్వేన సదా నిరస్తకుహకం సత్యం పరం ధీమహి॥1॥

ధర్మః ప్రోజ్ఝితకైతవోఽత్ర పరమో నిర్మత్సరాణాం సతాం
వేద్యం వాస్తవమత్ర వస్తు శివదం తాపత్రయోన్మూలనం
శ్రీమద్భాగవతే మహామునికృతే కిం వా పరైరీశ్వరః
సద్యో హృద్యవరుధ్యతేఽత్ర కృతిభిః శుశ్రూషుభిస్తత్క్షణాత్॥2॥

నిగమకల్పతరోర్గలితం ఫలం
శుకముఖాదమృతద్రవసంయుతం
పిబత భాగవతం రసమాలయం
ముహురహో రసికా భువి భావుకాః॥3॥

నైమిషేఽనిమిషక్షేత్రే ఋషయః శౌనకాదయః
సత్రం స్వర్గాయ లోకాయ సహస్రసమమాసత॥4॥

త ఏకదా తు మునయః ప్రాతర్హుతహుతాగ్నయః
సత్కృతం సూతమాసీనం పప్రచ్ఛురిదమాదరాత్॥5॥

ఋషయ ఊచుః ।

త్వయా ఖలు పురాణాని సేతిహాసాని చానఘ
ఆఖ్యాతాన్యప్యధీతాని ధర్మశాస్త్రాణి యాన్యుత॥6॥

యాని వేదవిదాం శ్రేష్ఠో భగవాన్బాదరాయణః
అన్యే చ మునయః సూత పరావరవిదో విదుః॥7॥

వేత్థ త్వం సౌమ్య తత్సర్వం తత్త్వతస్తదనుగ్రహాత్
బ్రూయుః స్నిగ్ధస్య శిష్యస్య గురవో గుహ్యమప్యుత॥8॥

తత్ర తత్రాంజసాయుష్మన్భవతా యద్వినిశ్చితం
పుంసామేకాంతతః శ్రేయస్తన్నః శంసితుమర్హసి॥9॥

ప్రాయేణాల్పాయుషః సభ్య కలావస్మిన్యుగే జనాః
మందాః సుమందమతయో మందభాగ్యా హ్యుపద్రుతాః॥10॥

భూరీణి భూరికర్మాణి శ్రోతవ్యాని విభాగశః
అతః సాధోఽత్ర యత్సారం సముద్ధృత్య మనీషయా
బ్రూహి భద్రాయ భూతానాం యేనాత్మా సుప్రసీదతి॥11॥

సూత జానాసి భద్రం తే భగవాన్సాత్వతాం పతిః
దేవక్యాం వసుదేవస్య జాతో యస్య చికీర్షయా॥12॥

తన్నః శుశ్రూషమాణానామర్హస్యంగానువర్ణితుం
యస్యావతారో భూతానాం క్షేమాయ చ భవాయ చ॥13॥

ఆపన్నః సంసృతిం ఘోరాం యన్నామ వివశో గృణన్
తతః సద్యో విముచ్యేత యద్బిభేతి స్వయం భయం॥14॥

యత్పాదసంశ్రయాః సూత మునయః ప్రశమాయనాః
సద్యః పునంత్యుపస్పృష్టాః స్వర్ధున్యాపోఽనుసేవయా॥15॥

కో వా భగవతస్తస్య పుణ్యశ్లోకేడ్యకర్మణః
శుద్ధికామో న శృణుయాద్యశః కలిమలాపహం॥16॥

తస్య కర్మాణ్యుదారాణి పరిగీతాని సూరిభిః
బ్రూహి నః శ్రద్దధానానాం లీలయా దధతః కలాః॥17॥

అథాఖ్యాహి హరేర్ధీమన్నవతారకథాః శుభాః
ఈలా విదధతః స్వైరమీశ్వరస్యాత్మమాయయా॥18॥

వయం తు న వితృప్యామ ఉత్తమశ్లోకవిక్రమే
యచ్ఛృణ్వతాం రసజ్ఞానాం స్వాదు స్వాదు పదే పదే॥19॥

కృతవాన్కిల కర్మాణి సహ రామేణ కేశవః
అతిమర్త్యాని భగవాన్గూఢః కపటమానుషః॥20॥

కలిమాగతమాజ్ఞాయ క్షేత్రేఽస్మిన్వైష్ణవే వయం
ఆసీనా దీర్ఘసత్రేణ కథాయాం సక్షణా హరేః॥21॥

త్వం నః సందర్శితో ధాత్రా దుస్తరం నిస్తితీర్షతాం
కలిం సత్త్వహరం పుంసాం కర్ణధార ఇవార్ణవం॥22॥

బ్రూహి యోగేశ్వరే కృష్ణే బ్రహ్మణ్యే ధర్మవర్మణి
స్వాం కాష్ఠామధునోపేతే ధర్మః కం శరణం గతః॥23॥

—♦ అధ్యాయము 2 ♦—

వ్యాస ఉవాచ ।

ఇతి సంప్రశ్నసంహృష్టో విప్రాణాం రౌమహర్షణిః
ప్రతిపూజ్య వచస్తేశాం ప్రవక్తుముపచక్రమే॥1॥

సూత ఉవాచ ।

యం ప్రవ్రజంతమనుపేతమపేతకృత్యం ద్వైపాయనో విరహకాతర ఆజుహావ
పుత్రేతి తన్మయతయా తరవోఽభినేదుస్తం సర్వభూతహృదయం మునిమానతోఽస్మి॥2॥

యః స్వానుభావమఖిలశ్రుతిసారమేకమధ్యాత్మదీపమతితితీర్షతాం తమోఽన్ధం
సంసారిణాం కరుణయాహ పురాణగుహ్యం తం వ్యాససూనుముపయామి గురుం మునీనాం॥3॥

నారాయణం నమస్కృత్య నరం చైవ నరోత్తమం
దేవీం సరస్వతీం వ్యాసం తతో జయముదీరయేత్॥4॥

మునయః సాధు పృష్టోఽహం భవద్భిర్లోకమంగలం
యత్కృతః కృష్ణసంప్రశ్నో యేనాత్మా సుప్రసీదతి ॥5॥

స వై పుంసాం పరో ధర్మో యతో భక్తిరధోక్షజే
అహైతుక్యప్రతిహతా యయాత్మా సుప్రసీదతి ॥6॥

వాసుదేవే భగవతి భక్తియోగః ప్రయోజితః
జనయత్యాశు వైరాగ్యం జ్ఞానం చ యదహైతుకం ॥7॥

ధర్మః స్వనుష్ఠితః పుంసాం విష్వక్సేనకథాసు యః
నోత్పాదయేద్యది రతిం శ్రమ ఏవ హి కేవలం ॥8॥

ధర్మస్య హ్యాపవర్గ్యస్య నార్థోఽర్థాయోపకల్పతే
నార్థస్య ధర్మైకాంతస్య కామో లాభాయ హి స్మృతః ॥9॥

కామస్య నేంద్రియప్రీతిర్లాభో జీవేత యావతా
జీవస్య తత్త్వజిజ్ఞాసా నార్థో యశ్చేహ కర్మభిః ॥10॥

వదంతి తత్తత్త్వవిదస్తత్త్వం యజ్జ్ఞానమద్వయం
బ్రహ్మేతి పరమాత్మేతి భగవానితి శబ్ద్యతే ॥11॥

తచ్ఛ్రద్దధానా మునయో జ్ఞానవైరాగ్యయుక్తయా
పశ్యంత్యాత్మని చాత్మానం భక్త్యా శ్రుతగృహీతయా ॥12॥

అతః పుంభిర్ద్విజశ్రేష్ఠా వర్ణాశ్రమవిభాగశః
స్వనుష్ఠితస్య ధర్మస్య సంసిద్ధిర్హరితోషణం ॥13॥

తస్మాదేకేన మనసా భగవాన్సాత్వతాం పతిః
శ్రోతవ్యః కీర్తితవ్యశ్చ ధ్యేయః పూజ్యశ్చ నిత్యదా ॥14॥

యదనుధ్యాసినా యుక్తాః కర్మగ్రంథినిబంధనం
ఛిందంతి కోవిదాస్తస్య కో న కుర్యాత్కథారతిం ॥15॥

శుశ్రూషోః శ్రద్దధానస్య వాసుదేవకథారుచిః
స్యాన్మహత్సేవయా విప్రాః పుణ్యతీర్థనిషేవణాత్ ॥16॥

శృణ్వతాం స్వకథాః కృష్ణః పుణ్యశ్రవణకీర్తనః
హృద్యంతఃస్థో హ్యభద్రాణి విధునోతి సుహృత్సతాం ॥17॥

నష్టప్రాయేష్వభద్రేషు నిత్యం భాగవతసేవయా
భగవత్యుత్తమశ్లోకే భక్తిర్భవతి నైష్ఠికీ ॥18॥

తదా రజస్తమోభావాః కామలోభాదయశ్చ యే
చేత ఏతైరనావిద్ధం స్థితం సత్త్వే ప్రసీదతి ॥19॥

ఏవం ప్రసన్నమనసో భగవద్భక్తియోగతః
భగవత్తత్త్వవిజ్ఞానం ముక్తసంగస్య జాయతే ॥20॥

భిద్యతే హృదయగ్రంథిశ్ఛిద్యంతే సర్వసంశయాః
క్షీయంతే చాస్య కర్మాణి దృష్ట ఏవాత్మనీశ్వరే ॥21॥

అతో వై కవయో నిత్యం భక్తిం పరమయా ముదా
వాసుదేవే భగవతి కుర్వంత్యాత్మప్రసాదనీం ॥22॥

సత్త్వం రజస్తమ ఇతి ప్రకృతేర్గుణాస్తైర్యుక్తః పరమపురుష ఏక ఇహాస్య ధత్తే
స్థిత్యాదయే హరివిరించిహరేతి సంజ్ఞాః శ్రేయాంసి తత్ర ఖలు సత్త్వతనోర్నృణాం స్యుః ॥23॥

పార్థివాద్దారుణో ధూమస్తస్మాదగ్నిస్త్రయీమయః
తమసస్తు రజస్తస్మాత్సత్త్వం యద్బ్రహ్మదర్శనం॥24॥

భేజిరే మునయోఽథాగ్రే భగవంతమధోక్షజం
సత్త్వం విశుద్ధం క్షేమాయ కల్పంతే యేఽను తానిహ॥25॥

ముముక్షవో ఘోరరూపాన్హిత్వా భూతపతీనథ
నారాయణకలాః శాంతా భజంతి హ్యనసూయవః॥26॥

రజస్తమఃప్రకృతయః సమశీలా భజంతి వై
పితృభూతప్రజేశాదీన్శ్రియైశ్వర్యప్రజేప్సవః॥27॥

వాసుదేవపరా వేదా వాసుదేవపరా మఖాః
వాసుదేవపరా యోగ వాసుదేవపరాః క్రియాః॥28॥

వాసుదేవపరం జ్ఞానం వాసుదేవపరం తపః
వాసుదేవపరో ధర్మో వాసుదేవపరా గతిః॥29॥

స ఏవేదం ససర్జాగ్రే భగవానాత్మమాయయా
సదసద్రూపయా చాసౌ గుణమయాగుణో విభుః॥30॥

తయా విలసితేష్వేషు గుణేషు గుణవానివ
అంతఃప్రవిష్ట ఆభాతి విజ్ఞానేన విజృంభితః॥31॥

యథా హ్యవహితో వహ్నిర్దారుష్వేకః స్వయోనిషు
నానేవ భాతి విశ్వాత్మా భూతేషు చ తథా పుమాన్॥32॥

అసౌ గుణమయైర్భావైర్భూతసూక్ష్మేంద్రియాత్మభిః
స్వనిర్మితేషు నిర్విష్టో భుంక్తే భూతేషు తద్గుణాన్॥33॥

భావయత్యేష సత్త్వేన లోకాన్వై లోకభావనః
లీలావతారానురతో దేవతిర్యఙ్నరాదిషు॥34॥

—♦ అధ్యాయము 3 ♦—

సూత ఉవాచ ।

జగృహే పౌరుషం రూపం భగవాన్మహదాదిభిః
సంభూతం షోడశకలమాదౌ లోకసిసృక్షయా॥1॥

యస్యాంభసి శయానస్య యోగనిద్రాం వితన్వతః
నాభిహ్రదాంబుజాదాసీద్బ్రహ్మా విశ్వసృజాం పతిః॥2॥

యస్యావయవసంస్థానైః కల్పితో లోకవిస్తరః
తద్వై భగవతో రూపం విశుద్ధం సత్త్వమూర్జితం॥3॥

పశ్యంత్యదో రూపమదభ్రచక్షుషా సహస్రపాదోరుభుజాననాద్భుతం
సహస్రమూర్ధశ్రవణాక్షినాసికం సహస్రమౌల్యంబరకుండలోల్లసత్॥4॥

ఏతన్నానావతారాణాం నిధానం బీజమవ్యయం
యస్యాంశాంశేన సృజ్యంతే దేవతిర్యఙ్నరాదయః॥5॥

స ఏవ ప్రథమం దేవః కౌమారం సర్గమాశ్రితః
చచార దుశ్చరం బ్రహ్మా బ్రహ్మచర్యమఖండితం॥6॥

ద్వితీయం తు భవాయాస్య రసాతలగతాం మహీం
ఉద్ధరిష్యన్నుపాదత్త యజ్ఞేశః సౌకరం వపుః ॥7॥

తృతీయమృషిసర్గం వై దేవర్షిత్వముపేత్య సః
తంత్రం సాత్వతమాచష్ట నైష్కర్మ్యం కర్మణాం యతః ॥8॥

తుర్యే ధర్మకలాసర్గే నరనారాయణావృషీ
భూత్వాత్మోపశమోపేతమకరోద్దుశ్చరం తపః ॥9॥

పంచమః కపిలో నామ సిద్ధేశః కాలవిప్లుతం
ప్రోవాచాసురయే సాంఖ్యం తత్త్వగ్రామవినిర్ణయం ॥10॥

షష్ఠమత్రేరపత్యత్వం వృతః ప్రాప్తోఽనసూయయా
ఆన్వీక్షికీమలర్కాయ ప్రహ్లాదాదిభ్య ఊచివాన్ ॥11॥

తతః సప్తమ ఆకూత్యాం రుచేర్యజ్ఞోఽభ్యజాయత
స యామాద్యైః సురగణైరపాత్స్వాయంభువాంతరం ॥12॥

అష్టమే మేరుదేవ్యాం తు నాభేర్జాత ఉరుక్రమః
దర్శయన్వర్త్మ ధీరాణాం సర్వాశ్రమనమస్కృతం ॥13॥

ఋషిభిర్యాచితో భేజే నవమం పార్థివం వపుః
దుగ్ధేమామోషధీర్విప్రాస్తేనాయం స ఉశత్తమః ॥14॥

రూపం స జగృహే మాత్స్యం చాక్షుషోదధిసంప్లవే
నావ్యారోప్య మహీమయ్యామపాద్వైవస్వతం మనుం ॥15॥

సురాసురాణాముదధిం మథ్నతాం మందరాచలం
దధ్రే కమఠరూపేణ పృష్ఠ ఏకాదశే విభుః ॥16॥

ధాన్వంతరం ద్వాదశమం త్రయోదశమమేవ చ
అపాయయత్సురానన్యాన్మోహిన్యా మోహయన్స్త్రియా ॥17॥

చతుర్దశం నారసింహం బిభ్రద్దైత్యేంద్రమూర్జితం
దదార కరజైరూరావేరకాం కటకృద్యథా ॥18॥

పంచదశం వామనకం కృత్వాగాదధ్వరం బలేః
పదత్రయం యాచమానః ప్రత్యాదిత్సుస్త్రిపిష్టపం ॥19॥

అవతారే షోడశమే పశ్యన్బ్రహ్మద్రుహో నృపాన్
త్రిఃసప్తకృత్వః కుపితో నిఃక్షత్రామకరోన్మహీం ॥20॥

తతః సప్తదశే జాతః సత్యవత్యాం పరాశరాత్
చక్రే వేదతరోః శాఖా దృష్ట్వా పుంసోఽల్పమేధసః ॥21॥

నరదేవత్వమాపన్నః సురకార్యచికీర్షయా
సముద్రనిగ్రహాదీని చక్రే వీర్యాణ్యతః పరం ॥22॥

ఏకోనవింశే వింశతిమే వృష్ణిషు ప్రాప్య జన్మనీ
రామకృష్ణావితి భువో భగవానహరద్భరం ॥23॥

తతః కలౌ సంప్రవృత్తే సమ్మోహాయ సురద్విషాం
బుద్ధో నామ్నాంజనసుతః కీకటేషు భవిష్యతి ॥24॥

అథాసౌ యుగసంధ్యాయాం దస్యుప్రాయేషు రాజసు
జనితా విష్ణుయశసో నామ్నా కల్కిర్జగత్పతిః ॥25॥

అవతారా హ్యసంఖ్యేయా హరేః సత్త్వనిధేర్ద్విజాః
యథావిదాసినః కుల్యాః సరసః స్యుః సహస్రశః ||26||

ఋషయో మనవో దేవా మనుపుత్రా మహౌజసః
కలాః సర్వే హరేరేవ సప్రజాపతయః స్మృతాః ||27||

ఏతే చాంశకలాః పుంసః కృష్ణస్తు భగవాన్స్వయం
ఇంద్రారివ్యాకులం లోకం మృడయంతి యుగే యుగే ||28||

జన్మ గుహ్యం భగవతో య ఏతత్ప్రయతో నరః
సాయం ప్రాతర్గృణన్భక్త్యా దుఃఖగ్రామాద్విముచ్యతే ||29||

ఏతద్రూపం భగవతో హ్యరూపస్య చిదాత్మనః
మాయాగుణైర్విరచితం మహదాదిభిరాత్మని ||30||

యథా నభసి మేఘౌఘో రేణుర్వా పార్థివోఽనిలే
ఏవం ద్రష్టరి దృశ్యత్వమారోపితమబుద్ధిభిః ||31||

అతః పరం యదవ్యక్తమవ్యూఢగుణబృంహితం
అదృష్టాశ్రుతవస్తుత్వాత్స జీవో యత్పునర్భవః ||32||

యత్రేమే సదసద్రూపే ప్రతిషిద్ధే స్వసంవిదా
అవిద్యయాత్మని కృతే ఇతి తద్బ్రహ్మదర్శనం ||33||

యద్యేషోపరతా దేవీ మాయా వైశారదీ మతిః
సంపన్న ఏవేతి విదుర్మహిమ్ని స్వే మహీయతే ||34||

ఏవం చ జన్మాని కర్మాణి హ్యకర్తురజనస్య చ
వర్ణయంతి స్మ కవయో వేదగుహ్యాని హృత్పతేః ||35||

స వా ఇదం విశ్వమమోఘలీలః సృజత్యవత్యత్తి న సజ్జతేఽస్మిన్
భూతేషు చాంతర్హిత ఆత్మతంత్రః షాడ్వర్గికం జిఘ్రతి షడ్గుణేశః ||36||

న చాస్య కశ్చిన్నిపుణేన ధాతురవైతి జంతుః కుమనీష ఊతీః
నామాని రూపాణి మనోవచోభిః సంతన్వతో నటచర్యామివాజ్ఞః ||37||

స వేద ధాతుః పదవీం పరస్య దురంతవీర్యస్య రథాంగపాణేః
యోఽమాయయా సంతతయానువృత్త్యా భజేత తత్పాదసరోజగంధం ||38||

అథేహ ధన్యా భగవంత ఇత్థం యద్వాసుదేవేఽఖిలలోకనాథే
కుర్వంతి సర్వాత్మకమాత్మభావం న యత్ర భూయః పరివర్త ఉగ్రః ||39||

ఇదం భాగవతం నామ పురాణం బ్రహ్మసమ్మితం
ఉత్తమశ్లోకచరితం చకార భగవానృషిః ||40||

నిఃశ్రేయసాయ లోకస్య ధన్యం స్వస్త్యయనం మహత్
తదిదం గ్రాహయామాససుతమాత్మవతాం వరం ||41||

సర్వవేదేతిహాసానాం సారం సారం సముద్ధృతం
స తు సంశ్రావయామాసమహారాజం పరీక్షితం ||42||

ప్రాయోపవిష్టం గంగాయాం పరీతం పరమర్షిభిః
కృష్ణే స్వధామోపగతే ధర్మజ్ఞానాదిభిః సహ ||43||

కలౌ నష్టదృశామేష పురాణార్కోఽధునోదితః
తత్ర కీర్తయతో విప్రా విప్రర్షేర్భూరితేజసః ||44||

అహం చాధ్యగమం తత్ర నివిష్టస్తదనుగ్రహాత్
సోఽహం వః శ్రావయిష్యామి యథాధీతం యథామతి ॥45॥

—♦ అధ్యాయము 4 ♦—

వ్యాస ఉవాచ ।

ఇతి బ్రువాణం సంస్తూయ మునీనాం దీర్ఘసత్రిణాం
వృద్ధః కులపతిః సూతం బహ్వృచః శౌనకోఽబ్రవీత్ ॥1॥

శౌనక ఉవాచ ।

సూత సూత మహాభాగ వద నో వదతాం వర
కథాం భాగవతీం పుణ్యాం యదాహ భగవాంఛుకః ॥2॥

కస్మిన్యుగే ప్రవృత్తేయం స్థానే వా కేన హేతునా
కుతః సంచోదితః కృష్ణః కృతవాన్సంహితాం మునిః ॥3॥

తస్య పుత్రో మహాయోగీ సమదృఙ్నిర్వికల్పకః
ఏకాంతమతిరున్నిద్రో గూఢో మూఢ ఇవేయతే ॥4॥

దృష్ట్వానుయాంతమృషిమాత్మజమప్యనగ్నం దేవ్యో హ్రియా పరిదధుర్న సుతస్య చిత్రం
తద్వీక్ష్య పృచ్ఛతి మునౌ జగదుస్తవాస్తి స్త్రీపుంభిదా న తు సుతస్య వివిక్తదృష్టేః ॥5॥

కథమాలక్షితః పౌరైః సంప్రాప్తః కురుజాంగలాన్
ఉన్మత్తమూకజడవద్విచరన్గజసాహ్వయే ॥6॥

కథం వా పాండవేయస్య రాజర్షేర్మునినా సహ
సంవాదః సమభూత్తాత యత్రైషా సాత్వతీ శ్రుతిః ॥7॥

స గోదోహనమాత్రం హి గృహేషు గృహమేధినాం
అవేక్షతే మహాభాగస్తీర్థీకుర్వంస్తదాశ్రమం ॥8॥

అభిమన్యుసుతం సూత ప్రాహుర్భాగవతోత్తమం
తస్య జన్మ మహాశ్చర్యం కర్మాణి చ గృణీహి నః ॥9॥

స సమ్రాట్కస్య వా హేతోః పాండూనాం మానవర్ధనః
ప్రాయోపవిష్టో గంగాయామనాదృత్యాధిరాట్శ్రియం ॥10॥

నమంతి యత్పాదనికేతమాత్మనః శివాయ హానీయ ధనాని శత్రవః
కథం స వీరః శ్రియమంగ దుస్త్యజాం యువైషతోత్స్రష్టుమహో సహాసుభిః ॥11॥

శివాయ లోకస్య భవాయ భూతయే య ఉత్తమశ్లోకపరాయణా జనాః
జీవంతి నాత్మార్థమసౌ పరాశ్రయం ముమోచ నిర్విద్య కుతః కలేవరం ॥12॥

తత్సర్వం నః సమాచక్ష్వ పృష్టో యదిహ కించన
మన్యే త్వాం విషయే వాచాం స్నాతమన్యత్ర ఛాందసాత్ ॥13॥

సూత ఉవాచ ।

ద్వాపరే సమనుప్రాప్తే తృతీయే యుగపర్యయే
జాతః పరాశరాద్యోగీ వాసవ్యాం కలయా హరేః॥14॥

స కదాచిత్సరస్వత్యా ఉపస్పృశ్య జలం శుచిః
వివిక్త ఏక ఆసీన ఉదితే రవిమండలే॥15॥

పరావరజ్ఞః స ఋషిః కాలేనావ్యక్తరంహసా
యుగధర్మవ్యతికరం ప్రాప్తం భువి యుగే యుగే॥16॥

భౌతికానాం చ భావానాం శక్తిహ్రాసం చ తత్కృతం
అశ్రద్దధానాన్నిఃసత్త్వాందుర్మేధాన్హ్రసితాయుషః॥17॥

దుర్భగాంశ్చ జనాన్వీక్ష్య మునిర్దివ్యేన చక్షుషా
సర్వవర్ణాశ్రమాణాం యద్దధ్యౌ హితమమోఘదృక్॥18॥

చాతుర్హోత్రం కర్మ శుద్ధం ప్రజానాం వీక్ష్య వైదికం
వ్యదధాద్యజ్ఞసంతత్యై వేదమేకం చతుర్విధం॥19॥

ఋగ్యజుఃసామాథర్వాఖ్యా వేదాశ్చత్వార ఉద్ధృతాః
ఇతిహాసపురాణం చ పంచమో వేద ఉచ్యతే॥20॥

తత్రర్గ్వేదధరః పైలః సామగో జైమినిః కవిః
వైశంపాయన ఏవైకో నిష్ణాతో యజుషాముత॥21॥

అథర్వాంగిరసామాసీత్సుమంతుర్దారుణో మునిః
ఇతిహాసపురాణానాం పితా మే రోమహర్షణః॥22॥

త ఏత ఋషయో వేదం స్వం స్వం వ్యస్యన్ననేకధా
శిష్యైః ప్రశిష్యైస్తచ్ఛిష్యైర్వేదాస్తే శాఖినోఽభవన్॥23॥

త ఏవ వేదా దుర్మేధైర్ధార్యంతే పురుషైర్యథా
ఏవం చకార భగవాన్వ్యాసః కృపణవత్సలః॥24॥

స్త్రీశూద్రద్విజబంధూనాం త్రయీ న శ్రుతిగోచరా
కర్మశ్రేయసి మూఢానాం శ్రేయ ఏవం భవేదిహ
ఇతి భారతమాఖ్యానం కృపయా మునినా కృతం॥25॥

ఏవం ప్రవృత్తస్య సదా భూతానాం శ్రేయసి ద్విజాః
సర్వాత్మకేనాపి యదా నాతుష్యద్ధృదయం తతః॥26॥

నాతిప్రసీదద్ధృదయః సరస్వత్యాస్తటే శుచౌ
వితర్కయన్వివిక్తస్థ ఇదం చోవాచ ధర్మవిత్॥27॥

ధృతవ్రతేన హి మయా ఛందాంసి గురవోఽగ్నయః
మానితా నిర్వ్యలీకేన గృహీతం చానుశాసనం॥28॥

భారతవ్యపదేశేన హ్యామ్నాయార్థశ్చ ప్రదర్శితః
దృశ్యతే యత్ర ధర్మాది స్త్రీశూద్రాదిభిరప్యుత॥29॥

తథాపి బత మే దైహ్యో హ్యాత్మా చైవాత్మనా విభుః
అసంపన్న ఇవాభాతి బ్రహ్మవర్చస్య సత్తమః॥30॥

కిం వా భాగవతా ధర్మా న ప్రాయేణ నిరూపితాః
ప్రియాః పరమహంసానాం త ఏవ హ్యచ్యుతప్రియాః॥31॥

తస్యైవం ఖిలమాత్మానం మన్యమానస్య ఖిద్యతః
కృష్ణస్య నారదోఽభ్యాగాదాశ్రమం ప్రాగుదాహృతం॥32॥

తమభిజ్ఞాయ సహసా ప్రత్యుత్థాయాగతం మునిః
పూజయామాస విధివన్నారదం సురపూజితం॥33॥

—♦ అధ్యాయము 5 ♦—

సూత ఉవాచ ।

అథ తం సుఖమాసీన ఉపాసీనం బృహచ్ఛ్రవాః
దేవర్షిః ప్రాహ విప్రర్షిం వీణాపాణిః స్మయన్నివ॥1॥

నారద ఉవాచ ।

పారాశర్య మహాభాగ భవతః కచ్చిదాత్మనా
పరితుష్యతి శారీర ఆత్మా మానస ఏవ వా॥2॥

జిజ్ఞాసితం సుసంపన్నమపి తే మహదద్భుతం
కృతవాన్భారతం యస్త్వం సర్వార్థపరిబృంహితం॥3॥

జిజ్ఞాసితమధీతం చ బ్రహ్మ యత్తత్సనాతనం
తథాపి శోచస్యాత్మానమకృతార్థ ఇవ ప్రభో॥4॥

వ్యాస ఉవాచ ।

అస్త్యేవ మే సర్వమిదం త్వయోక్తం తథాపి నాత్మా పరితుష్యతే మే
తన్మూలమవ్యక్తమగాధబోధం పృచ్ఛామహే త్వాత్మభవాత్మభూతం॥5॥

స వై భవాన్వేద సమస్తగుహ్యముపాసితో యత్పురుషః పురాణః
పరావరేశో మనసైవ విశ్వం సృజత్యవత్యత్తి గుణైరసంగః॥6॥

త్వం పర్యటన్నర్క ఇవ త్రిలోకీమంతశ్చరో వాయురివాత్మసాక్షీ
పరావరే బ్రహ్మణి ధర్మతో వ్రతైః స్నాతస్య మే న్యూనమలం విచక్ష్వ॥7॥

శ్రీనారద ఉవాచ ।

భవతానుదితప్రాయం యశో భగవతోఽమలం
యేనైవాసౌ న తుష్యేత మన్యే తద్దర్శనం ఖిలం॥8॥

యథా ధర్మాదయశ్చార్థా మునివర్యానుకీర్తితాః
న తథా వాసుదేవస్య మహిమా హ్యనువర్ణితః॥9॥

న యద్వచశ్చిత్రపదం హరేర్యశో జగత్పవిత్రం ప్రగృణీత కర్హిచిత్
తద్వాయసం తీర్థముశంతి మానసా న యత్ర హంసా నిరమంత్యుశిక్షయాః॥10॥

తద్వాగ్విసర్గో జనతాఘవిప్లవో యస్మిన్ప్రతిశ్లోకమబద్ధవత్యపి
నామాన్యనంతస్య యశోఽఙ్కితాని యచ్ఛృణ్వంతి గాయంతి గృణంతి సాధవః॥11॥

నైష్కర్మ్యమప్యచ్యుతభావవర్జితం న శోభతే జ్ఞానమలం నిరంజనం
కుతః పునః శశ్వదభద్రమీశ్వరే న చార్పితం కర్మ యదప్యకారణం॥12॥

అథో మహాభాగ భవానమోఘదృక్షుచిశ్రవాః సత్యరతో ధృతవ్రతః
ఉరుక్రమస్యాఖిలబంధముక్తయే సమాధినానుస్మర తద్విచేష్టితం॥13॥

తతోఽన్యథా కించన యద్వివక్షతః పృథగ్దృశస్తత్కృతరూపనామభిః
న కర్హిచిత్క్వాపి చ దుఃస్థితా మతిర్లభేత వాతాహతనౌరివాస్పదం॥14॥

జుగుప్సితం ధర్మకృతేఽనుశాసతః స్వభావరక్తస్య మహాన్వ్యతిక్రమః
యద్వాక్యతో ధర్మ ఇతీతరః స్థితో న మన్యతే తస్య నివారణం జనః॥15॥

విచక్షణోఽస్యార్హతి వేదితుం విభోరనంతపారస్య నివృత్తితః సుఖం
ప్రవర్తమానస్య గుణైరనాత్మనస్తతో భవాందర్శయ చేష్టితం విభోః॥16॥

త్యక్త్వా స్వధర్మం చరణాంబుజం హరేర్భజన్నపక్వోఽథ పతేత్తతో యది
యత్ర క్వ వాభద్రమభూదముష్య కిం కో వార్థ ఆప్తోఽభజతాం స్వధర్మతః॥17॥

తస్యైవ హేతోః ప్రయతేత కోవిదో న లభ్యతే యద్భ్రమతాముపర్యధః
తల్లభ్యతే దుఃఖవదన్యతః సుఖం కాలేన సర్వత్ర గభీరరంహసా॥18॥

న వై జనో జాతు కథంచనావ్రజేన్ముకుందసేవ్యన్యవదంగ సంసృతిం
స్మరన్ముకుందాంఘ్ర్యుపగూహనం పునర్విహాతుమిచ్ఛేన్న రసగ్రహో జనః॥19॥

ఇదం హి విశ్వం భగవానివేతరో యతో జగత్స్థాననిరోధసంభవాః
తద్ధి స్వయం వేద భవాంస్తథాపి తే ప్రాదేశమాత్రం భవతః ప్రదర్శితం॥20॥

త్వమాత్మనాత్మానమవేహ్యమోఘదృక్పరస్య పుంసః పరమాత్మనః కలాం
అజం ప్రజాతం జగతః శివాయ తన్మహానుభావాభ్యుదయోఽధిగణ్యతాం॥21॥

ఇదం హి పుంసస్తపసః శ్రుతస్య వా స్విష్టస్య సూక్తస్య చ బుద్ధిదత్తయోః
అవిచ్యుతోఽర్థః కవిభిర్నిరూపితో యదుత్తమశ్లోకగుణానువర్ణనం॥22॥

అహం పురాతీతభవేఽభవం మునే దాస్యాస్తు కస్యాశ్చన వేదవాదినాం
నిరూపితో బాలక ఏవ యోగినాం శుశ్రూషణే ప్రావృషి నిర్వివిక్షతాం॥23॥

తే మయ్యపేతాఖిలచాపలేఽర్భకే దాంతేఽధృతక్రీడనకేఽనువర్తిని
చక్రుః కృపాం యద్యపి తుల్యదర్శనాః శుశ్రూషమాణే మునయోఽల్పభాషిణి॥24॥

ఉచ్ఛిష్టలేపాననుమోదితో ద్విజైః సకృత్స్మ భుంజే తదపాస్తకిల్బిషః
ఏవం ప్రవృత్తస్య విశుద్ధచేతసస్తద్ధర్మ ఏవాత్మరుచిః ప్రజాయతే॥25॥

తత్రాన్వహం కృష్ణకథాః ప్రగాయతామనుగ్రహేణాశృణవం మనోహరాః
తాః శ్రద్ధయా మేఽనుపదం విశృణ్వతః ప్రియశ్రవస్యంగ మమాభవద్రుచిః॥26॥

తస్మింస్తదా లబ్ధరుచేర్మహామతే ప్రియశ్రవస్యస్ఖలితా మతిర్మమ
యయాహమేతత్సదసత్స్వమాయయా పశ్యే మయి బ్రహ్మణి కల్పితం పరే॥27॥

ఇత్థం శరత్ప్రావృషికావృతూ హరేర్విశృణ్వతో మేఽనుసవం యశోఽమలం
సంకీర్త్యమానం మునిభిర్మహాత్మభిర్భక్తిః ప్రవృత్తాత్మరజస్తమోపహా॥28॥

తస్యైవం మేఽనురక్తస్య ప్రశ్రితస్య హతైనసః
శ్రద్దధానస్య బాలస్య దాంతస్యానుచరస్య చ॥29॥

జ్ఞానం గుహ్యతమం యత్తత్సాక్షాద్భగవతోదితం
అన్వవోచన్గమిష్యంతః కృపయా దీనవత్సలాః॥30॥

యేనైవాహం భగవతో వాసుదేవస్య వేధసః
మాయానుభావమవిదం యేన గచ్ఛంతి తత్పదం ||31||

ఏతత్సంసూచితం బ్రహ్మంస్తాపత్రయచికిత్సితం
యదీశ్వరే భగవతి కర్మ బ్రహ్మణి భావితం ||32||

ఆమయో యశ్చ భూతానాం జాయతే యేన సువ్రత
తదేవ హ్యామయం ద్రవ్యం న పునాతి చికిత్సితం ||33||

ఏవం నృణాం క్రియాయోగాః సర్వే సంసృతిహేతవః
త ఏవాత్మవినాశాయ కల్పంతే కల్పితాః పరే ||34||

యదత్ర క్రియతే కర్మ భగవత్పరితోషణం
జ్ఞానం యత్తదధీనం హి భక్తియోగసమన్వితం ||35||

కుర్వాణా యత్ర కర్మాణి భగవచ్ఛిక్షయాసకృత్
గృణంతి గుణనామాని కృష్ణస్యానుస్మరంతి చ ||36||

ఓం నమో భగవతే తుభ్యం వాసుదేవాయ ధీమహి
ప్రద్యుమ్నాయానిరుద్ధాయ నమః సంకర్షణాయ చ ||37||

ఇతి మూర్త్యభిధానేన మంత్రమూర్తిమమూర్తికం
యజతే యజ్ఞపురుషం స సమ్యగ్దర్శనః పుమాన్ ||38||

ఇమం స్వనిగమం బ్రహ్మన్నవేత్య మదనుష్ఠితం
అదాన్మే జ్ఞానమైశ్వర్యం స్వస్మిన్భావం చ కేశవః ||39||

త్వమప్యదభ్రశ్రుత విశ్రుతం విభోః సమాప్యతే యేన విదాం బుభుత్సితం
ప్రాఖ్యాహి దుఃఖైర్ముహురర్దితాత్మనాం సంక్లేశనిర్వాణముశంతి నాన్యథా ||40||

—♦ అధ్యాయము 6 ♦—

సూత ఉవాచ ।

ఏవం నిశమ్య భగవాందేవర్షేర్జన్మ కర్మ చ
భూయః పప్రచ్ఛ తం బ్రహ్మన్వ్యాసః సత్యవతీసుతః ||1||

వ్యాస ఉవాచ ।

భిక్షుభిర్విప్రవసితే విజ్ఞానాదేష్టృభిస్తవ
వర్తమానో వయస్యాద్యే తతః కిమకరోద్భవాన్ ||2||

స్వాయంభువ కయా వృత్త్యా వర్తితం తే పరం వయః
కథం చేదముదస్రాక్షీః కాలే ప్రాప్తే కలేవరం ||3||

ప్రాక్కల్పవిషయామేతాం స్మృతిం తే మునిసత్తమ
న హ్యేష వ్యవధాత్కాల ఏష సర్వనిరాకృతిః ||4||

నారద ఉవాచ ।

భిక్షుభిర్విప్రవసితే విజ్ఞానాదేష్టృభిర్మమ
వర్తమానో వయస్యాద్యే తత ఏతదకారషం ॥5॥

ఏకాత్మజా మే జననీ యోషిన్మూఢా చ కింకరీ
మయ్యాత్మజేఽనన్యగతౌ చక్రే స్నేహానుబంధనం ॥6॥

సాస్వతంత్రా న కల్పాసీద్యోగక్షేమం మమేచ్ఛతీ
ఈశస్య హి వశే లోకో యోషా దారుమయీ యథా ॥7॥

అహం చ తద్బ్రహ్మకులే ఊషివాంస్తదుపేక్షయా
దిగ్దేశకాలావ్యుత్పన్నో బాలకః పంచహాయనః ॥8॥

ఏకదా నిర్గతాం గేహాద్దుహంతీం నిశి గాం పథి
సర్పోఽదశత్పదా స్పృష్టః కృపణాం కాలచోదితః ॥9॥

తదా తదహమీశస్య భక్తానాం శమభీప్సతః
అనుగ్రహం మన్యమానః ప్రాతిష్ఠం దిశముత్తరాం ॥10॥

స్ఫీతాంజనపదాంస్తత్ర పురగ్రామవ్రజాకరాన్
ఖేటఖర్వటవాటీశ్చ వనాన్యుపవనాని చ ॥11॥

చిత్రధాతువిచిత్రాద్రీనిభభగ్నభుజద్రుమాన్
జలాశయాంఛివజలాన్నలినీః సురసేవితాః ॥12॥

చిత్రస్వనైః పత్రరథైర్విభ్రమద్భ్రమరశ్రియః
నలవేణుశరస్తన్బ కుశకీచకగహ్వరం ॥13॥

ఏక ఏవాతియాతోఽహమద్రాక్షం విపినం మహత్
ఘోరం ప్రతిభయాకారం వ్యాలోలూకశివాజిరం ॥14॥

పరిశ్రాంతేంద్రియాత్మాహం తృట్పరీతో బుభుక్షితః
స్నాత్వా పీత్వా హ్రదే నద్యా ఉపస్పృష్టో గతశ్రమః ॥15॥

తస్మిన్నిర్మనుజేఽరణ్యే పిప్పలోపస్థ ఆశ్రితః
ఆత్మనాత్మానమాత్మస్థం యథాశ్రుతమచింతయం ॥16॥

ధ్యాయతశ్చరణాంభోజం భావనిర్జితచేతసా
ఔత్కంఠ్యాశ్రుకలాక్షస్య హృద్యాసీన్మే శనైర్హరిః ॥17॥

ప్రేమాతిభరనిర్భిన్న పులకాంగోఽతినిర్వృతః
ఆనందసంప్లవే లీనో నాపశ్యముభయం మునే ॥18॥

రూపం భగవతో యత్తన్మనఃకాంతం శుచాపహం
అపశ్యన్సహసోత్తస్థే వైక్లవ్యాద్దుర్మనా ఇవ ॥19॥

దిదృక్షుస్తదహం భూయః ప్రణిధాయ మనో హృది
వీక్షమాణోఽపి నాపశ్యమవితృప్త ఇవాతురః ॥20॥

ఏవం యతంతం విజనే మామాహాగోచరో గిరాం
గంభీరశ్లక్ష్ణయా వాచా శుచః ప్రశమయన్నివ ॥21॥

హంతాస్మింజన్మని భవాన్మా మాం ద్రష్టుమిహార్హతి
అవిపక్వకషాయాణాం దుర్దర్శోఽహం కుయోగినాం ॥22॥

సకృద్యద్దర్శితం రూపమేతత్కామాయ తేఽనఘ
మత్కామః శనకైః సాధు సర్వాన్ముంచతి హృచ్ఛయాన్॥23॥

సత్సేవయాదీర్ఘయాపి జాతా మయి దృఢా మతిః
హిత్వావద్యమిమం లోకం గంతా మజ్జనతామసి॥24॥

మతిర్మయి నిబద్ధేయం న విపద్యేత కర్హిచిత్
ప్రజాసర్గనిరోధేఽపి స్మృతిశ్చ మదనుగ్రహాత్॥25॥

ఏతావదుక్త్వోపరరామ తన్మహద్భూతం నభోలింగమలింగమీశ్వరం
అహం చ తస్మై మహతాం మహీయసే శీర్ష్ణావనామం విదధేఽనుకంపితః॥26॥

నామాన్యనంతస్య హతత్రపః పఠన్గుహ్యాని భద్రాణి కృతాని చ స్మరన్
గాం పర్యటంస్తుష్టమనా గతస్పృహః కాలం ప్రతీక్షన్విమదో విమత్సరః॥27॥

ఏవం కృష్ణమతేర్బ్రహ్మన్నాసక్తస్యామలాత్మనః
కాలః ప్రాదురభూత్కాలే తడిత్సౌదామనీ యథా॥28॥

ప్రయుజ్యమానే మయి తాం శుద్ధాం భాగవతీం తనుం
ఆరబ్ధకర్మనిర్వాణో న్యపతత్పాంచభౌతికః॥29॥

కల్పాంత ఇదమాదాయ శయానేఽమ్భస్యుదన్వతః
శిశయిషోరనుప్రాణం వివిశేఽన్తరహం విభోః॥30॥

సహస్రయుగపర్యంతే ఉత్థాయేదం సిసృక్షతః
మరీచిమిశ్రా ఋషయః ప్రాణేభ్యోఽహం చ జజ్ఞిరే॥31॥

అంతర్బహిశ్చ లోకాంస్త్రీన్పర్యేమ్యస్కందితవ్రతః
అనుగ్రహాన్మహావిష్ణోరవిఘాతగతిః క్వచిత్॥32॥

దేవదత్తామిమాం వీణాం స్వరబ్రహ్మవిభూషితాం
మూర్ఛయిత్వా హరికథాం గాయమానశ్చరామ్యహం॥33॥

ప్రగాయతః స్వవీర్యాణి తీర్థపాదః ప్రియశ్రవాః
ఆహూత ఇవ మే శీఘ్రం దర్శనం యాతి చేతసి॥34॥

ఏతద్ధ్యాతురచిత్తానాం మాత్రాస్పర్శేచ్ఛయా ముహుః
భవసింధుప్లవో దృష్టో హరిచర్యానువర్ణనం॥35॥

యమాదిభిర్యోగపథైః కామలోభహతో ముహుః
ముకుందసేవయా యద్వత్తథాత్మాద్ధా న శామ్యతి॥36॥

సర్వం తదిదమాఖ్యాతం యత్పృష్టోఽహం త్వయానఘ
జన్మకర్మరహస్యం మే భవతశ్చాత్మతోషణం॥37॥

సూత ఉవాచ ।

ఏవం సంభాష్య భగవాన్నారదో వాసవీసుతం
ఆమంత్ర్య వీణాం రణయన్యయౌ యాదృచ్ఛికో మునిః॥38॥

అహో దేవర్షిర్ధన్యోఽయం యత్కీర్తిం శార్ఙ్గధన్వనః
గాయన్మాద్యన్నిదం తంత్ర్యా రమయత్యాతురం జగత్॥39॥

—♦ అధ్యాయము 7 ♦—

శౌనక ఉవాచ ।

నిర్గతే నారదే సూత భగవాన్బాదరాయణః
శ్రుతవాంస్తదభిప్రేతం తతః కిమకరోద్విభుః ॥1॥

సూత ఉవాచ ।

బ్రహ్మనద్యాం సరస్వత్యామాశ్రమః పశ్చిమే తటే
శమ్యాప్రాస ఇతి ప్రోక్త ఋషీణాం సత్రవర్ధనః ॥2॥

తస్మిన్స్వ ఆశ్రమే వ్యాసో బదరీషండమండితే
ఆసీనోఽప ఉపస్పృశ్య ప్రణిదధ్యౌ మనః స్వయం ॥3॥

భక్తియోగేన మనసి సమ్యక్ప్రణిహితేఽమలే
అపశ్యత్పురుషం పూర్ణం మాయాం చ తదపాశ్రయం ॥4॥

యయా సమ్మోహితో జీవ ఆత్మానం త్రిగుణాత్మకం
పరోఽపి మనుతేఽనర్థం తత్కృతం చాభిపద్యతే ॥5॥

అనర్థోపశమం సాక్షాద్భక్తియోగమధోక్షజే
లోకస్యాజానతో విద్వాంశ్చక్రే సాత్వతసంహితాం ॥6॥

యస్యాం వై శ్రూయమాణాయాం కృష్ణే పరమపూరుషే
భక్తిరుత్పద్యతే పుంసః శోకమోహభయాపహా ॥7॥

స సంహితాం భాగవతీం కృత్వానుక్రమ్య చాత్మజం
శుకమధ్యాపయామాస నివృత్తినిరతం మునిః ॥8॥

శౌనక ఉవాచ ।

స వై నివృత్తినిరతః సర్వత్రోపేక్షకో మునిః
కస్య వా బృహతీమేతామాత్మారామః సమభ్యసత్ ॥9॥

సూత ఉవాచ ।

ఆత్మారామాశ్చ మునయో నిర్గ్రంథా అప్యురుక్రమే
కుర్వంత్యహైతుకీం భక్తిమిత్థంభూతగుణో హరిః ॥10॥

హరేర్గుణాక్షిప్తమతిర్భగవాన్బాదరాయణిః
అధ్యగాన్మహదాఖ్యానం నిత్యం విష్ణుజనప్రియః ॥11॥

పరీక్షితోఽథ రాజర్షేర్జన్మకర్మవిలాపనం
సంస్థాం చ పాండుపుత్రాణాం వక్ష్యే కృష్ణకథోదయం ॥12॥

యదా మృధే కౌరవసృంజయానాం వీరేష్వథో వీరగతిం గతేషు
వృకోదరావిద్ధగదాభిమర్శ భగ్నోరుదండే ధృతరాష్ట్రపుత్రే ॥13॥

భర్తుః ప్రియం ద్రౌణిరితి స్మ పశ్యన్కృష్ణాసుతానాం స్వపతాం శిరాంసి
ఉపాహరద్విప్రియమేవ తస్య జుగుప్సితం కర్మ విగర్హయంతి॥14॥

మాతా శిశూనాం నిధనం సుతానాం నిశమ్య ఘోరం పరితప్యమానా
తదారుదద్వాష్పకలాకులాక్షీ తాం సాంత్వయన్నాహ కిరీటమాలీ॥15॥

తదా శుచస్తే ప్రమృజామి భద్రే యద్బ్రహ్మబంధోః శిర ఆతతాయినః
గాండీవముక్తైర్విశిఖైరుపాహరే త్వాక్రమ్య యత్స్నాస్యసి దగ్ధపుత్రా॥16॥

ఇతి ప్రియాం వల్గువిచిత్రజల్పైః స సాంత్వయిత్వాచ్యుతమిత్రసూతః
అన్వాద్రవద్దంశిత ఉగ్రధన్వా కపిధ్వజో గురుపుత్రం రథేన॥17॥

తమాపతంతం స విలక్ష్య దూరాత్కుమారహోద్విగ్నమనా రథేన
పరాద్రవత్ప్రాణపరీప్సురుర్వ్యాం యావద్గమం రుద్రభయాద్యథా కః॥18॥

యదాశరణమాత్మానమైక్షత శ్రాంతవాజినం
అస్త్రం బ్రహ్మశిరో మేనే ఆత్మత్రాణం ద్విజాత్మజః॥19॥

అథోపస్పృశ్య సలిలం సందధే తత్సమాహితః
అజానన్నపి సంహారం ప్రాణకృచ్ఛ్ర ఉపస్థితే॥20॥

తతః ప్రాదుష్కృతం తేజః ప్రచండం సర్వతో దిశం
ప్రాణాపదమభిప్రేక్ష్య విష్ణుం జిష్ణురువాచ హ॥21॥

అర్జున ఉవాచ ।

కృష్ణ కృష్ణ మహాబాహో భక్తానామభయంకర
త్వమేకో దహ్యమానానామపవర్గోఽసి సంసృతేః॥22॥

త్వమాద్యః పురుషః సాక్షాదీశ్వరః ప్రకృతేః పరః
మాయాం వ్యుదస్య చిచ్ఛక్త్యా కైవల్యే స్థిత ఆత్మని॥23॥

స ఏవ జీవలోకస్య మాయామోహితచేతసః
విధత్సే స్వేన వీర్యేణ శ్రేయో ధర్మాదిలక్షణం॥24॥

తథాయం చావతారస్తే భువో భారజిహీర్షయా
స్వానాం చానన్యభావానామనుధ్యానాయ చాసకృత్॥25॥

కిమిదం స్విత్కుతో వేతి దేవదేవ న వేద్మ్యహం
సర్వతో ముఖమాయాతి తేజః పరమదారుణం॥26॥

శ్రీభగవానువాచ ।

వేత్థేదం ద్రోణపుత్రస్య బ్రాహ్మమస్త్రం ప్రదర్శితం
నైవాసౌ వేద సంహారం ప్రాణబాధ ఉపస్థితే॥27॥

న హ్యస్యాన్యతమం కించిదస్త్రం ప్రత్యవకర్శనం
జహ్యస్త్రతేజ ఉన్నద్ధమస్త్రజ్ఞో హ్యస్త్రతేజసా॥28॥

సూత ఉవాచ ।

శ్రుత్వా భగవతా ప్రోక్తం ఫాల్గునః పరవీరహా
స్పృష్ట్వాపస్తం పరిక్రమ్య బ్రాహ్మం బ్రాహ్మాస్త్రం సందధే॥29॥

సంహత్యాన్యోన్యముభయోస్తేజసీ శరసంవృతే
ఆవృత్య రోదసీ ఖం చ వవృధాతేఽర్కవహ్నివత్॥30॥

దృష్ట్వాస్త్రతేజస్తు తయోస్త్రీల్లోకాన్ప్రదహన్మహత్
దహ్యమానాః ప్రజాః సర్వాః సాంవర్తకమమంసత॥31॥

ప్రజోపద్రవమాలక్ష్య లోకవ్యతికరం చ తం
మతం చ వాసుదేవస్య సంజహారార్జునో ద్వయం॥32॥

తత ఆసాద్య తరసా దారుణం గౌతమీసుతం
బబంధామర్షతామ్రాక్షః పశుం రశనయా యథా॥33॥

శిబిరాయ నినీషంతం రజ్జ్వా బద్ధ్వా రిపుం బలాత్
ప్రాహార్జునం ప్రకుపితో భగవానంబుజేక్షణః॥34॥

మైనం పార్థార్హసి త్రాతుం బ్రహ్మబంధుమిమం జహి
యోఽసావనాగసః సుప్తానవధీన్నిశి బాలకాన్॥35॥

మత్తం ప్రమత్తమున్మత్తం సుప్తం బాలం స్త్రియం జడం
ప్రపన్నం విరథం భీతం న రిపుం హంతి ధర్మవిత్॥36॥

స్వప్రాణాన్యః పరప్రాణైః ప్రపుష్ణాత్యఘృణః ఖలః
తద్వధస్తస్య హి శ్రేయో యద్దోషాద్యాత్యధః పుమాన్॥37॥

ప్రతిశ్రుతం చ భవతా పాంచాల్యై శృణ్వతో మమ
ఆహరిష్యే శిరస్తస్య యస్తే మానిని పుత్రహా॥38॥

తదసౌ వధ్యతాం పాప ఆతతాయ్యాత్మబంధుహా
భర్తుశ్చ విప్రియం వీర కృతవాన్కులపాంసనః॥39॥

సూత ఉవాచ ।

ఏవం పరీక్షతా ధర్మం పార్థః కృష్ణేన చోదితః
నైచ్ఛద్ధంతుం గురుసుతం యద్యప్యాత్మహనం మహాన్॥40॥

అథోపేత్య స్వశిబిరం గోవిందప్రియసారథిః
న్యవేదయత్తం ప్రియాయై శోచంత్యా ఆత్మజాన్హతాన్॥41॥

తథాహృతం పశువత్పాశబద్ధమవాఙ్ముఖం కర్మజుగుప్సితేన
నిరీక్ష్య కృష్ణాపకృతం గురోః సుతం వామస్వభావా కృపయా ననామ చ॥42॥

ఉవాచ చాసహంత్యస్య బంధనానయనం సతీ
ముచ్యతాం ముచ్యతామేష బ్రాహ్మణో నితరాం గురుః॥43॥

సరహస్యో ధనుర్వేదః సవిసర్గోపసంయమః
అస్త్రగ్రామశ్చ భవతా శిక్షితో యదనుగ్రహాత్॥44॥

స ఏష భగవాంద్రోణః ప్రజారూపేణ వర్తతే
తస్యాత్మనోఽర్ధం పత్న్యాస్తే నాన్వగాద్వీరసూః కృపీ॥45॥

తద్ధర్మజ్ఞ మహాభాగ భవద్భిర్గౌరవం కులం
వృజినం నార్హతి ప్రాప్తుం పూజ్యం వంద్యమభీక్ష్ణశః ||46||

మా రోదీదస్య జననీ గౌతమీ పతిదేవతా
యథాహం మృతవత్సార్తా రోదిమ్యశ్రుముఖీ ముహుః ||47||

యైః కోపితం బ్రహ్మకులం రాజన్యైరజితాత్మభిః
తత్కులం ప్రదహత్యాశు సానుబంధం శుచార్పితం ||48||

సూత ఉవాచ ।

ధర్మ్యం న్యాయ్యం సకరుణం నిర్వ్యలీకం సమం మహత్
రాజా ధర్మసుతో రాజ్ఞ్యాఃప్రత్యనందద్వచో ద్విజాః ||49||

నకులః సహదేవశ్చ యుయుధానో ధనంజయః
భగవాందేవకీపుత్రో యే చాన్యే యాశ్చ యోషితః ||50||

తత్రాహామర్షితో భీమస్తస్య శ్రేయాన్వధః స్మృతః
న భర్తుర్నాత్మనశ్చార్థే యోఽహన్సుప్తాన్శిశూన్వృథా ||51||

నిశమ్య భీమగదితం ద్రౌపద్యాశ్చ చతుర్భుజః
ఆలోక్య వదనం సఖ్యురిదమాహ హసన్నివ ||52||

శ్రీభగవానువాచ ।

బ్రహ్మబంధుర్న హంతవ్య ఆతతాయీ వధార్హణః
మయైవోభయమామ్నాతం పరిపాహ్యనుశాసనం ||53||

కురు ప్రతిశ్రుతం సత్యం యత్తత్సాంత్వయతా ప్రియాం
ప్రియం చ భీమసేనస్య పాంచాల్యా మహ్యమేవ చ ||54||

సూత ఉవాచ ।

అర్జునః సహసాజ్ఞాయ హరేర్హార్దమథాసినా
మణిం జహార మూర్ధన్యం ద్విజస్య సహమూర్ధజం ||55||

విముచ్య రశనాబద్ధం బాలహత్యాహతప్రభం
తేజసా మణినా హీనం శిబిరాన్నిరయాపయత్ ||56||

వపనం ద్రవిణాదానం స్థానాన్నిర్యాపణం తథా
ఏష హి బ్రహ్మబంధూనాం వధో నాన్యోఽస్తి దైహికః ||57||

పుత్రశోకాతురాః సర్వే పాండవాః సహ కృష్ణయా
స్వానాం మృతానాం యత్కృత్యం చక్రుర్నిర్హరణాదికం ||58||

—♦ అధ్యాయము 8 ♦—

సూత ఉవాచ ।

అథ తే సంపరేతానాం స్వానాముదకమిచ్ఛతాం
దాతుం సకృష్ణా గంగాయాం పురస్కృత్య యయుః స్త్రియః ॥1॥

తే నినీయోదకం సర్వే విలప్య చ భృశం పునః
ఆప్లుతా హరిపాదాబ్జరజఃపూతసరిజ్జలే ॥2॥

తత్రాసీనం కురుపతిం ధృతరాష్ట్రం సహానుజం
గాంధారీం పుత్రశోకార్తాం పృథాం కృష్ణాం చ మాధవః ॥3॥

సాంత్వయామాస మునిభిర్హతబంధూఞ్శుచార్పితాన్
భూతేషు కాలస్య గతిం దర్శయన్న ప్రతిక్రియాం ॥4॥

సాధయిత్వాజాతశత్రోః స్వం రాజ్యం కితవైర్హృతం
ఘాతయిత్వాసతో రాజ్ఞః కచస్పర్శక్షతాయుషః ॥5॥

యాజయిత్వాశ్వమేధైస్తం త్రిభిరుత్తమకల్పకైః
తద్యశః పావనం దిక్షు శతమన్యోరివాతనోత్ ॥6॥

ఆమంత్ర్య పాండుపుత్రాంశ్చ శైనేయోద్ధవసంయుతః
ద్వైపాయనాదిభిర్విప్రైః పూజితైః ప్రతిపూజితః ॥7॥

గంతుం కృతమతిర్బ్రహ్మంద్వారకాం రథమాస్థితః
ఉపలేభేఽభిధావంతీముత్తరాం భయవిహ్వలాం ॥8॥

ఉత్తరోవాచ ।

పాహి పాహి మహాయోగిందేవదేవ జగత్పతే
నాన్యం త్వదభయం పశ్యే యత్ర మృత్యుః పరస్పరం ॥9॥

అభిద్రవతి మామీశ శరస్తప్తాయసో విభో
కామం దహతు మాం నాథ మా మే గర్భో నిపాత్యతాం ॥10॥

సూత ఉవాచ ।

ఉపధార్య వచస్తస్యా భగవాన్భక్తవత్సలః
అపాండవమిదం కర్తుం ద్రౌణేరస్త్రమబుధ్యత ॥11॥

తర్హ్యేవాథ మునిశ్రేష్ఠ పాండవాః పంచ సాయకాన్
ఆత్మనోఽభిముఖాందీప్తానాలక్ష్యాస్త్రాణ్యుపాదదుః ॥12॥

వ్యసనం వీక్ష్య తత్తేషామనన్యవిషయాత్మనాం
సుదర్శనేన స్వాస్త్రేణ స్వానాం రక్షాం వ్యధాద్విభుః ॥13॥

అంతఃస్థః సర్వభూతానామాత్మా యోగేశ్వరో హరిః
స్వమాయయావృణోద్గర్భం వైరాట్యాః కురుతంతవే ॥14॥

యద్యప్యస్త్రం బ్రహ్మశిరస్త్వమోఘం చాప్రతిక్రియం
వైష్ణవం తేజ ఆసాద్య సమశామ్యద్భృగూద్వహ ॥15॥

మా మంస్థా హ్యేతదాశ్చర్యం సర్వాశ్చర్యమయే ఇచ్యుతే
య ఇదం మాయయా దేవ్యా సృజత్యవతి హంత్యజః॥16॥

బ్రహ్మతేజోవినిర్ముక్తైరాత్మజైః సహ కృష్ణయా
ప్రయాణాభిముఖం కృష్ణమిదమాహ పృథా సతీ॥17॥

కుంత్యువాచ ।

నమస్యే పురుషం త్వాద్యమీశ్వరం ప్రకృతేః పరం
అలక్ష్యం సర్వభూతానామంతర్బహిరవస్థితం॥18॥

మాయాజవనికాచ్ఛన్నమజ్ఞాధోక్షజమవ్యయం
న లక్ష్యసే మూఢదృశా నటో నాట్యధరో యథా॥19॥

తథా పరమహంసానాం మునీనామమలాత్మనాం
భక్తియోగవిధానార్థం కథం పశ్యేమ హి స్త్రియః॥20॥

కృష్ణాయ వాసుదేవాయ దేవకీనందనాయ చ
నందగోపకుమారాయ గోవిందాయ నమో నమః॥21॥

నమః పంకజనాభాయ నమః పంకజమాలినే
నమః పంకజనేత్రాయ నమస్తే పంకజాంఘ్రయే॥22॥

యథా హృషీకేశ ఖలేన దేవకీ కంసేన రుద్ధాతిచిరం శుచార్పితా
విమోచితాహం చ సహాత్మజా విభో త్వయైవ నాథేన ముహుర్విపద్గణాత్॥23॥

విషాన్మహాగ్నేః పురుషాదదర్శనాదసత్సభాయా వనవాసకృచ్ఛ్రతః
మృధే మృధేఽనేకమహారథాస్త్రతో ద్రౌణ్యస్త్రతశ్చాస్మ హరేఽభిరక్షితాః॥24॥

విపదః సంతు తాః శశ్వత్తత్ర తత్ర జగద్గురో
భవతో దర్శనం యత్స్యాదపునర్భవదర్శనం॥25॥

జన్మైశ్వర్యశ్రుతశ్రీభిరేధమానమదః పుమాన్
నైవార్హత్యభిధాతుం వై త్వామకించనగోచరం॥26॥

నమోఽకించనవిత్తాయ నివృత్తగుణవృత్తయే
ఆత్మారామాయ శాంతాయ కైవల్యపతయే నమః॥27॥

మన్యే త్వాం కాలమీశానమనాదినిధనం విభుం
సమం చరంతం సర్వత్ర భూతానాం యన్మిథః కలిః॥28॥

న వేద కశ్చిద్భగవంశ్చికీర్షితం తవేహమానస్య నృణాం విడంబనం
న యస్య కశ్చిద్దయితోఽస్తి కర్హిచిద్ద్వేష్యశ్చ యస్మిన్విషమా మతిర్నృణాం॥29॥

జన్మ కర్మ చ విశ్వాత్మన్నజస్యాకర్తురాత్మనః
తిర్యఙ్నృషిషు యాదఃసు తదత్యంతవిడంబనం॥30॥

గోప్యాదదే త్వయి కృతాగసి దామ తావద్యా తే దశాశ్రుకలిలాంజనసంభ్రమాక్షం
వక్త్రం నినీయ భయభావనయా స్థితస్య సా మాం విమోహయతి భీరపి యద్బిభేతి॥31॥

కేచిదాహురజం జాతం పుణ్యశ్లోకస్య కీర్తయే
యదోః ప్రియస్యాన్వవాయే మలయస్యేవ చందనం॥32॥

అపరే వసుదేవస్య దేవక్యాం యాచితోఽభ్యగాత్
అజస్త్వమస్య క్షేమాయ వధాయ చ సురద్విషాం॥33॥

భారావతారణాయాన్యే భువో నావ ఇవోదధౌ
సీదంత్యా భూరిభారేణ జాతో హ్యాత్మభువార్థితః ॥34॥

భవేఽస్మిన్క్లిశ్యమానానామవిద్యాకామకర్మభిః
శ్రవణస్మరణార్హాణి కరిష్యన్నితి కేచన ॥35॥

శృణ్వంతి గాయంతి గృణంత్యభీక్ష్ణశః స్మరంతి నందంతి తవేహితం జనాః
త ఏవ పశ్యంత్యచిరేణ తావకం భవప్రవాహోపరమం పదాంబుజం ॥36॥

అప్యద్య నస్త్వం స్వకృతేహిత ప్రభో జిహాససి స్విత్సుహృదోఽనుజీవినః
యేషాం న చాన్యద్భవతః పదాంబుజాత్పరాయణం రాజసు యోజితాంహసాం ॥37॥

కే వయం నామరూపాభ్యాం యదుభిః సహ పాండవాః
భవతోఽదర్శనం యర్హి హృషీకాణామివేశితుః ॥38॥

నేయం శోభిష్యతే తత్ర యథేదానీం గదాధర
త్వత్పదైరంకితా భాతి స్వలక్షణవిలక్షితైః ॥39॥

ఇమే జనపదాః స్వృద్ధాః సుపక్వౌషధివీరుధః
వనాద్రినద్యుదన్వంతో హ్యేధంతే తవ వీక్షితైః ॥40॥

అథ విశ్వేశ విశ్వాత్మన్విశ్వమూర్తే స్వకేషు మే
స్నేహపాశమిమం ఛింధి దృఢం పాండుషు వృష్ణిషు ॥41॥

త్వయి మేఽనన్యవిషయా మతిర్మధుపతేఽసకృత్
రతిముద్వహతాదద్ధా గంగేవౌఘముదన్వతి ॥42॥

శ్రీకృష్ణ కృష్ణసఖ వృష్ణ్యృషభావనిధ్రుగ్రాజన్యవంశదహనానపవర్గవీర్య
గోవింద గోద్విజసురార్తిహరావతార యోగేశ్వరాఖిలగురో భగవన్నమస్తే ॥43॥

సూత ఉవాచ ।

పృథయేత్థం కలపదైః పరిణూతాఖిలోదయః
మందం జహాస వైకుంఠో మోహయన్నివ మాయయా ॥44॥

తాం బాఢమిత్యుపామంత్ర్య ప్రవిశ్య గజసాహ్వయం
స్త్రియశ్చ స్వపురం యాస్యన్ప్రేమ్ణా రాజ్ఞా నివారితః ॥45॥

వ్యాసాద్యైరీశ్వరేహాజ్ఞైః కృష్ణేనాద్భుతకర్మణా
ప్రబోధితోఽపీతిహాసైర్నాబుధ్యత శుచార్పితః ॥46॥

ఆహ రాజా ధర్మసుతశ్చింతయన్సుహృదాం వధం
ప్రాకృతేనాత్మనా విప్రాః స్నేహమోహవశం గతః ॥47॥

అహో మే పశ్యతాజ్ఞానం హృది రూఢం దురాత్మనః
పారక్యస్యైవ దేహస్య బహ్వ్యో మేఽక్షౌహిణీర్హతాః ॥48॥

బాలద్విజసుహృన్మిత్ర పితృభ్రాతృగురుద్రుహః
న మే స్యాన్నిరయాన్మోక్షో హ్యపి వర్షాయుతాయుతైః ॥49॥

నైనో రాజ్ఞః ప్రజాభర్తుర్ధర్మయుద్ధే వధో ద్విషాం
ఇతి మే న తు బోధాయ కల్పతే శాసనం వచః ॥50॥

స్త్రీణాం మద్ధతబంధూనాం ద్రోహో యోఽసావిహోత్థితః
కర్మభిర్గృహమేధీయైర్నాహం కల్పో వ్యపోహితుం ॥51॥

యథా పంకేన పంకాంభః సురయా వా సురాకృతం
భూతహత్యాం తథైవైకాం న యజ్ఞైర్మార్ష్టుమర్హతి||52||

—♦ అధ్యాయము 9 ♦—

సూత ఉవాచ |

ఇతి భీతః ప్రజాద్రోహాత్సర్వధర్మవివిత్సయా
తతో వినశనం ప్రాగాద్యత్ర దేవవ్రతోఽపతత్||1||

తదా తే భ్రాతరః సర్వే సదశ్వైః స్వర్ణభూషితైః
అన్వగచ్ఛన్రథైర్విప్రా వ్యాసధౌమ్యాదయస్తథా||2||

భగవానపి విప్రర్షే రథేన సధనంజయః
స తైర్వ్యరోచత నృపః కువేర ఇవ గుహ్యకైః||3||

దృష్ట్వా నిపతితం భూమౌ దివశ్చ్యుతమివామరం
ప్రణేముః పాండవా భీష్మం సానుగాః సహ చక్రిణా||4||

తత్ర బ్రహ్మర్షయః సర్వే దేవర్షయశ్చ సత్తమ
రాజర్షయశ్చ తత్రాసంద్రష్టుం భరతపుంగవం||5||

పర్వతో నారదో ధౌమ్యో భగవాన్బాదరాయణః
బృహదశ్వో భరద్వాజః సశిష్యో రేణుకాసుతః||6||

వసిష్ఠ ఇంద్రప్రమదస్త్రితో గృత్సమదోఽసితః
కక్షీవాన్గౌతమోఽత్రిశ్చ కౌశికోఽథ సుదర్శనః||7||

అన్యే చ మునయో బ్రహ్మన్బ్రహ్మరాతాదయోఽమలాః
శిష్యైరుపేతా ఆజగ్ముః కశ్యపాంగిరసాదయః||8||

తాన్సమేతాన్మహాభాగానుపలభ్య వసూత్తమః
పూజయామాస ధర్మజ్ఞో దేశకాలవిభాగవిత్||9||

కృష్ణం చ తత్ప్రభావజ్ఞ ఆసీనం జగదీశ్వరం
హృదిస్థం పూజయామాస మాయయోపాత్తవిగ్రహం||10||

పాండుపుత్రానుపాసీనాన్ప్రశ్రయప్రేమసంగతాన్
అభ్యాచష్టానురాగాశ్రైరంధీభూతేన చక్షుషా||11||

అహో కష్టమహోఽన్యాయ్యం యద్యూయం ధర్మనందనాః
జీవితుం నార్హథ క్లిష్టం విప్రధర్మాచ్యుతాశ్రయాః||12||

సంస్థితేఽతిరథే పాండౌ పృథా బాలప్రజా వధూః
యుష్మత్కృతే బహూన్క్లేశాన్ప్రాప్తా తోకవతీ ముహుః||13||

సర్వం కాలకృతం మన్యే భవతాం చ యదప్రియం
సపాలో యద్వశే లోకో వాయోరివ ఘనావలిః||14||

యత్ర ధర్మసుతో రాజా గదాపాణిర్వృకోదరః
కృష్ణోఽస్త్రీ గాండివం చాపం సుహృత్కృష్ణస్తతో విపత్||15||

న హ్యస్య కర్హిచిద్రాజన్పుమాన్వేద విధిత్సితం
యద్విజిజ్ఞాసయా యుక్తా ముహ్యంతి కవయోఽపి హి||16||

తస్మాదిదం దైవతంత్రం వ్యవస్య భరతర్షభ
తస్యానువిహితోఽనాథా నాథ పాహి ప్రజాః ప్రభో॥17॥

ఏష వై భగవాన్సాక్షాదాద్యో నారాయణః పుమాన్
మోహయన్మాయయా లోకం గూఢశ్చరతి వృష్ణిషు॥18॥

అస్యానుభావం భగవాన్వేద గుహ్యతమం శివః
దేవర్షిర్నారదః సాక్షాద్భగవాన్కపిలో నృప॥19॥

యం మన్యసే మాతులేయం ప్రియం మిత్రం సుహృత్తమం
అకరోః సచివం దూతం సౌహృదాదథ సారథిం॥20॥

సర్వాత్మనః సమదృశో హ్యద్వయస్యానహంకృతేః
తత్కృతం మతివైషమ్యం నిరవద్యస్య న క్వచిత్॥21॥

తథాప్యేకాంతభక్తేషు పశ్య భూపానుకంపితం
యన్మేఽసూంస్త్యజతః సాక్షాత్కృష్ణో దర్శనమాగతః॥22॥

భక్త్యావేశ్య మనో యస్మిన్వాచా యన్నామ కీర్తయన్
త్యజన్కలేవరం యోగీ ముచ్యతే కామకర్మభిః॥23॥

స దేవదేవో భగవాన్ప్రతీక్షతాం కలేవరం యావదిదం హినోమ్యహం
ప్రసన్నహాసారుణలోచనోల్లసన్ముఖాంబుజో ధ్యానపథశ్చతుర్భుజః॥24॥

సూత ఉవాచ ।

యుధిష్ఠిరస్తదాకర్ణ్య శయానం శరపంజరే
అపృచ్ఛద్వివిధాంధర్మానృషీణాం చానుశృణ్వతాం॥25॥

పురుషస్వభావవిహితాన్యథావర్ణం యథాశ్రమం
వైరాగ్యరాగోపాధిభ్యామామ్నాతోభయలక్షణాన్॥26॥

దానధర్మాన్రాజధర్మాన్మోక్షధర్మాన్విభాగశః
స్త్రీధర్మాన్భగవద్ధర్మాన్సమాసవ్యాసయోగతః॥27॥

ధర్మార్థకామమోక్షాంశ్చ సహోపాయాన్యథా మునే
నానాఖ్యానేతిహాసేషు వర్ణయామాస తత్త్వవిత్॥28॥

ధర్మం ప్రవదతస్తస్య స కాలః ప్రత్యుపస్థితః
యో యోగినశ్ఛందమృత్యోర్వాంఛితస్తూత్తరాయణః॥29॥

తదోపసంహృత్య గిరః సహస్రణీర్విముక్తసంగం మన ఆదిపూరుషే
కృష్ణే లసత్పీతపటే చతుర్భుజే పురః స్థితేఽమీలితదృగ్వ్యధారయత్॥30॥

విశుద్ధయా ధారణయా హతాశుభస్తదీక్షయైవాశు గతాయుధశ్రమః
నివృత్తసర్వేంద్రియవృత్తివిభ్రమస్తుష్టావ జన్యం విసృజంజనార్దనం॥31॥

శ్రీభీష్మ ఉవాచ ।

ఇతి మతిరుపకల్పితా వితృష్ణా భగవతి సాత్వతపుంగవే విభూమ్ని
స్వసుఖముపగతే క్వచిద్విహర్తుం ప్రకృతిముపేయుషి యద్భవప్రవాహః॥32॥

త్రిభువనకమనం తమాలవర్ణం రవికరగౌరవరాంబరం దధానే
వపురలకకులావృతాననాబ్జం విజయసఖే రతిరస్తు మేఽనవద్యా॥33॥

యుధి తురగరజోవిధూమ్రవిష్వక్కచలులితశ్రమవార్యలంకృతాస్యే
మమ నిశితశరైర్విభిద్యమాన త్వచి విలసత్కవచేఽస్తు కృష్ణ ఆత్మా॥34॥

సపది సఖివచో నిశమ్య మధ్యే నిజపరయోర్బలయో రథం నివేశ్య
స్థితవతి పరసైనికాయురక్ష్ణా హృతవతి పార్థసఖే రతిర్మమాస్తు॥35॥

వ్యవహితపృతనాముఖం నిరీక్ష్య స్వజనవధాద్విముఖస్య దోషబుద్ధ్యా
కుమతిమహరదాత్మవిద్యయా యశ్చరణరతిః పరమస్య తస్య మేఽస్తు॥36॥

స్వనిగమమపహాయ మత్ప్రతిజ్ఞామృతమధికర్తుమవప్లుతో రథస్థః
ధృతరథచరణోఽభ్యయాచ్చలద్గుర్హరిరివ హంతుమిభం గతోత్తరీయః॥37॥

శితవిశిఖహతో విశీర్ణదంశః క్షతజపరిప్లుత ఆతతాయినో మే
ప్రసభమభిససార మద్వధార్థం స భవతు మే భగవాన్గతిర్ముకుందః॥38॥

విజయరథకుటుంబ ఆత్తతోత్రే ధృతహయరశ్మిని తచ్ఛ్రియేక్షణీయే
భగవతి రతిరస్తు మే ముమూర్షోర్యమిహ నిరీక్ష్య హతా గతాః స్వరూపం॥39॥

లలితగతివిలాసవల్గుహాస ప్రణయనిరీక్షణకల్పితోరుమానాః
కృతమనుకృతవత్య ఉన్మదాంధాః ప్రకృతిమగన్కిల యస్య గోపవధ్వః॥40॥

మునిగణనృపవర్యసంకులేఽన్తః సదసి యుధిష్ఠిరరాజసూయ ఏషాం
అర్హణముపపేద ఈక్షణీయో మమ దృశిగోచర ఏష ఆవిరాత్మా॥41॥

తమిమమహమజం శరీరభాజాం హృది హృది ధిష్ఠితమాత్మకల్పితానాం
ప్రతిదృశమివ నైకధార్కమేకం సమధిగతోఽస్మి విధూతభేదమోహః॥42॥

సూత ఉవాచ ।

కృష్ణ ఏవం భగవతి మనోవాగ్దృష్టివృత్తిభిః
ఆత్మన్యాత్మానమావేశ్య సోఽన్తఃశ్వాస ఉపారమత్॥43॥

సంపద్యమానమాజ్ఞాయ భీష్మం బ్రహ్మణి నిష్కలే
సర్వే బభూవుస్తే తూష్ణీం వయాంసీవ దినాత్యయే॥44॥

తత్ర దుందుభయో నేదుర్దేవమానవవాదితాః
శశంసుః సాధవో రాజ్ఞాం ఖాత్పేతుః పుష్పవృష్టయః॥45॥

తస్య నిర్హరణాదీని సంపరేతస్య భార్గవ
యుధిష్ఠిరః కారయిత్వా ముహూర్తం దుఃఖితోఽభవత్॥46॥

తుష్టువుర్మునయో హృష్టాః కృష్ణం తద్గుహ్యనామభిః
తతస్తే కృష్ణహృదయాః స్వాశ్రమాన్ప్రయయుః పునః॥47॥

తతో యుధిష్ఠిరో గత్వా సహకృష్ణో గజాహ్వయం
పితరం సాంత్వయామాస గాంధారీం చ తపస్వినీం॥48॥

పిత్రా చానుమతో రాజా వాసుదేవానుమోదితః
చకార రాజ్యం ధర్మేణ పితృపైతామహం విభుః॥49॥

—♦ అధ్యాయము 10 ♦—

శౌనక ఉవాచ ।

హత్వా స్వరిక్థస్పృధ ఆతతాయినో యుధిష్ఠిరో ధర్మభృతాం వరిష్ఠః
సహానుజైః ప్రత్యవరుద్ధభోజనః కథం ప్రవృత్తః కిమకారషీత్తతః॥1॥

సూత ఉవాచ ।

వంశం కురోర్వంశదవాగ్నినిర్హృతం సంరోహయిత్వా భవభావనో హరిః
నివేశయిత్వా నిజరాజ్య ఈశ్వరో యుధిష్ఠిరం ప్రీతమనా బభూవ హ॥2॥

నిశమ్య భీష్మోక్తమథాచ్యుతోక్తం ప్రవృత్తవిజ్ఞానవిధూతవిభ్రమః
శశాస గామింద్ర ఇవాజితాశ్రయః పరిధ్యుపాంతామనుజానువర్తితః॥3॥

కామం వవర్ష పర్జన్యః సర్వకామదుఘా మహీ
సిషిచుః స్మ వ్రజాన్గావః పయసోధస్వతీర్ముదా॥4॥

నద్యః సముద్రా గిరయః సవనస్పతివీరుధః
ఫలంత్యోషధయః సర్వాః కామమన్వృతు తస్య వై॥5॥

నాధయో వ్యాధయః క్లేశా దైవభూతాత్మహేతవః
అజాతశత్రావభవంజంతూనాం రాజ్ఞి కర్హిచిత్॥6॥

ఉషిత్వా హాస్తినపురే మాసాన్కతిపయాన్హరిః
సుహృదాం చ విశోకాయ స్వసుశ్చ ప్రియకామ్యయా॥7॥

ఆమంత్ర్య చాభ్యనుజ్ఞాతః పరిష్వజ్యాభివాద్య తం
ఆరురోహ రథం కైశ్చిత్పరిష్వక్తోఽభివాదితః॥8॥

సుభద్రా ద్రౌపదీ కుంతీ విరాటతనయా తథా
గాంధారీ ధృతరాష్ట్రశ్చ యుయుత్సుర్గౌతమో యమౌ॥9॥

వృకోదరశ్చ ధౌమ్యశ్చ స్త్రియో మత్స్యసుతాదయః
న సేహిరే విముహ్యంతో విరహం శార్ఙ్గధన్వనః॥10॥

సత్సంగాన్ముక్తదుఃసంగో హాతుం నోత్సహతే బుధః
కీర్త్యమానం యశో యస్య సకృదాకర్ణ్య రోచనం॥11॥

తస్మిన్న్యస్తధియః పార్థాః సహేరన్విరహం కథం
దర్శనస్పర్శసంలాప శయనాసనభోజనైః॥12॥

సర్వే తేఽనిమిషైరక్షైస్తమను ద్రుతచేతసః
వీక్షంతః స్నేహసంబద్ధా విచేలుస్తత్ర తత్ర హ॥13॥

న్యరుంధన్నుద్గలద్బాష్పమౌత్కంఠ్యాద్దేవకీసుతే
నిర్యాత్యగారాన్నోఽభద్రమితి స్యాద్బాంధవస్త్రియః॥14॥

మృదంగశంఖభేర్యశ్చ వీణాపణవగోముఖాః
ధుంధుర్యానకఘంటాద్యా నేదుర్దుందుభయస్తథా॥15॥

ప్రాసాదశిఖరారూఢాః కురునార్యో దిదృక్షయా
వవృషుః కుసుమైః కృష్ణం ప్రేమవ్రీడాస్మితేక్షణాః॥16॥

సితాతపత్రం జగ్రాహ ముక్తాదామవిభూషితం
రత్నదండం గుడాకేశః ప్రియః ప్రియతమస్య హ॥17॥

ఉద్ధవః సాత్యకిశ్చైవ వ్యజనే పరమాద్భుతే
వికీర్యమాణః కుసుమై రేజే మధుపతిః పథి॥18॥

అశ్రూయంతాశిషః సత్యాస్తత్ర తత్ర ద్విజేరితాః
నానురూపానురూపాశ్చ నిర్గుణస్య గుణాత్మనః॥19॥

అన్యోన్యమాసీత్సంజల్ప ఉత్తమశ్లోకచేతసాం
కౌరవేంద్రపురస్త్రీణాం సర్వశ్రుతిమనోహరః॥20॥

స వై కిలాయం పురుషః పురాతనో య ఏక ఆసీదవిశేష ఆత్మని
అగ్రే గుణేభ్యో జగదాత్మనీశ్వరే నిమీలితాత్మన్నిశి సుప్తశక్తిషు॥21॥

స ఏవ భూయో నిజవీర్యచోదితాం స్వజీవమాయాం ప్రకృతిం సిసృక్షతీం
అనామరూపాత్మని రూపనామనీ విధిత్సమానోఽనుససార శాస్త్రకృత్॥22॥

స వా అయం యత్పదమత్ర సూరయో జితేంద్రియా నిర్జితమాతరిశ్వనః
పశ్యంతి భక్త్యుత్కలితామలాత్మనా నన్వేష సత్త్వం పరిమార్ష్టుమర్హతి॥23॥

స వా అయం సఖ్యనుగీతసత్కథో వేదేషు గుహ్యేషు చ గుహ్యవాదిభిః
య ఏక ఈశో జగదాత్మలీలయా సృజత్యవత్యత్తి న తత్ర సజ్జతే॥24॥

యదా హ్యధర్మేణ తమోధియో నృపా జీవంతి తత్రైష హి సత్త్వతః కిల
ధత్తే భగం సత్యమృతం దయాం యశో భవాయ రూపాణి దధద్యుగే యుగే॥25॥

అహో అలం శ్లాఘ్యతమం యదోః కులమహో అలం పుణ్యతమం మధోర్వనం
యదేష పుంసామృషభః శ్రియః పతిః స్వజన్మనా చంక్రమణేన చాంచతి॥26॥

అహో బత స్వర్యశసస్తిరస్కరీ కుశస్థలీ పుణ్యయశస్కరీ భువః
పశ్యంతి నిత్యం యదనుగ్రహేషితం స్మితావలోకం స్వపతిం స్మ యత్ప్రజాః॥27॥

నూనం వ్రతస్నానహుతాదినేశ్వరః సమర్చితో హ్యస్య గృహీతపాణిభిః
పిబంతి యాః సఖ్యధరామృతం ముహుర్వ్రజస్త్రియః సమ్మముహుర్యదాశయాః॥28॥

యా వీర్యశుల్కేన హృతాః స్వయంవరే ప్రమథ్య చైద్యప్రముఖాన్హి శుష్మిణః
ప్రద్యుమ్నసాంబాంబసుతాదయోఽపరా యాశ్చాహృతా భౌమవధే సహస్రశః॥29॥

ఏతాః పరం స్త్రీత్వమపాస్తపేశలం నిరస్తశౌచం బత సాధు కుర్వతే
యాసాం గృహాత్పుష్కరలోచనః పతిర్న జాత్వపైత్యాహృతిభిర్హృది స్పృశన్॥30॥

ఏవంవిధా గదంతీనాం స గిరః పురయోషితాం
నిరీక్షణేనాభినందన్సస్మితేన యయౌ హరిః॥31॥

అజాతశత్రుః పృతనాం గోపీథాయ మధుద్విషః
పరేభ్యః శంకితః స్నేహాత్ప్రాయుంక్త చతురంగిణీం॥32॥

అథ దూరాగతాన్శౌరిః కౌరవాన్విరహాతురాన్
సన్నివర్త్య దృఢం స్నిగ్ధాన్ప్రాయాత్స్వనగరీం ప్రియైః॥33॥

కురుజాంగలపాంచాలాన్శూరసేనాన్సయామునాన్
బ్రహ్మావర్తం కురుక్షేత్రం మత్స్యాన్సారస్వతానథ॥34॥

మరుధన్వమతిక్రమ్య సౌవీరాభీరయోః పరాన్
ఆనర్తాన్భార్గవోపాగాచ్ఛ్రాంతవాహో మనాగ్విభుః॥35॥

తత్ర తత్ర హ తత్రత్యైర్హరిః ప్రత్యుద్యతార్హణః
సాయం భేజే దిశం పశ్చాద్గవిష్ఠో గాం గతస్తదా॥36॥

—♦ అధ్యాయము 11 ♦—

సూత ఉవాచ ।

ఆనర్తాన్స ఉపవ్రజ్య స్వృద్ధాంజనపదాన్స్వకాన్
దధ్మౌ దరవరం తేషాం విషాదం శమయన్నివ॥1॥

స ఉచ్చకాశే ధవలోదరో దరోఽప్యురుక్రమస్యాధరశోణశోణిమా
దాధ్మాయమానః కరకంజసంపుటే యథాబ్జఖండే కలహంస ఉత్స్వనః॥2॥

తముపశ్రుత్య నినదం జగద్భయభయావహం
ప్రత్యుద్యయుః ప్రజాః సర్వా భర్తృదర్శనలాలసాః॥3॥

తత్రోపనీతబలయో రవేర్దీపమివాదృతాః
ఆత్మారామం పూర్ణకామం నిజలాభేన నిత్యదా॥4॥

ప్రీత్యుత్ఫుల్లముఖాః ప్రోచుర్హర్షగద్గదయా గిరా
పితరం సర్వసుహృదమవితారమివార్భకాః॥5॥

నతాః స్మ తే నాథ సదాంఘ్రిపంకజం విరించవైరించ్యసురేంద్రవందితం
పరాయణం క్షేమమిహేచ్ఛతాం పరం న యత్ర కాలః ప్రభవేత్పరః ప్రభుః॥6॥

భవాయ నస్త్వం భవ విశ్వభావన త్వమేవ మాతాథ సుహృత్పతిః పితా
త్వం సద్గురుర్నః పరమం చ దైవతం యస్యానువృత్త్యా కృతినో బభూవిమ॥7॥

అహో సనాథా భవతా స్మ యద్వయం త్రైవిష్టపానామపి దూరదర్శనం
ప్రేమస్మితస్నిగ్ధనిరీక్షణాననం పశ్యేమ రూపం తవ సర్వసౌభగం॥8॥

యర్హ్యంబుజాక్షాపససార భో భవాన్కురూన్మధూన్వాథ సుహృద్దిదృక్షయా
తత్రాబ్దకోటిప్రతిమః క్షణో భవేద్రవిం వినాక్ష్ణోరివ నస్తవాచ్యుత॥9॥

కథం వయం నాథ చిరోషితే త్వయి ప్రసన్నదృష్ట్యాఖిలతాపశోషణం
జీవేమ తే సుందరహాసశోభితమపశ్యమానా వదనం మనోహరం॥10॥

ఇతి చోదీరితా వాచః ప్రజానాం భక్తవత్సలః
శృణ్వానోఽనుగ్రహం దృష్ట్యా వితన్వన్ప్రావిశత్పురం॥11॥

మధుభోజదశార్హార్హకుకురాంధకవృష్ణిభిః
ఆత్మతుల్యబలైర్గుప్తాం నాగైర్భోగవతీమివ॥12॥

సర్వర్తుసర్వవిభవపుణ్యవృక్షలతాశ్రమైః
ఉద్యానోపవనారామైర్వృతపద్మాకరశ్రియం॥13॥

గోపురద్వారమార్గేషు కృతకౌతుకతోరణాం
చిత్రధ్వజపతాకాగ్రైరంతః ప్రతిహతాతపాం॥14॥

సమ్మార్జితమహామార్గ రథ్యాపణకచత్వరాం
సిక్తాం గంధజలైరుప్తాం ఫలపుష్పాక్షతాంకురైః॥15॥

ద్వారి ద్వారి గృహాణాం చ దధ్యక్షతఫలేక్షుభిః
అలంకృతాం పూర్ణకుంభైర్బలిభిర్ధూపదీపకైః॥16॥

నిశమ్య ప్రేష్ఠమాయాంతం వసుదేవో మహామనాః
అక్రూరశ్చోగ్రసేనశ్చ రామశ్చాద్భుతవిక్రమః॥17॥

ప్రద్యుమ్నశ్చారుదేష్ణశ్చ సాంబో జాంబవతీసుతః
ప్రహర్షవేగోచ్ఛ్వశితశయనాసనభోజనాః॥18॥

వారణేంద్రం పురస్కృత్య బ్రాహ్మణైః ససుమంగలైః
శంఖతూర్యనినాదేన బ్రహ్మఘోషేణ చాదృతాః
ప్రత్యుజ్జగ్ము రథైర్హృష్టాః ప్రణయాగతసాధ్వసాః॥19॥

వారముఖ్యాశ్చ శతశో యానైస్తద్దర్శనోత్సుకాః
లసత్కుండలనిర్భాతకపోలవదనశ్రియః॥20॥

నటనర్తకగంధర్వాః సూతమాగధవందినః
గాయంతి చోత్తమశ్లోకచరితాన్యద్భుతాని చ॥21॥

భగవాంస్తత్ర బంధూనాం పౌరాణామనువర్తినాం
యథావిధ్యుపసంగమ్య సర్వేషాం మానమాదధే॥22॥

ప్రహ్వాభివాదనాశ్లేషకరస్పర్శస్మితేక్షణైః
ఆశ్వాస్య చాశ్వపాకేభ్యో వరైశ్చాభిమతైర్విభుః॥23॥

స్వయం చ గురుభిర్విప్రైః సదారైః స్థవిరైరపి
ఆశీర్భిర్యుజ్యమానోఽన్యైర్వందిభిశ్చావిశత్పురం॥24॥

రాజమార్గం గతే కృష్ణే ద్వారకాయాః కులస్త్రియః
హర్మ్యాణ్యారురుహుర్విప్ర తదీక్షణమహోత్సవాః॥25॥

నిత్యం నిరీక్షమాణానాం యదపి ద్వారకౌకసాం
న వితృప్యంతి హి దృశః శ్రియో ధామాంగమచ్యుతం॥26॥

శ్రియో నివాసో యస్యోరః పానపాత్రం ముఖం దృశాం
బాహవో లోకపాలానాం సారంగాణాం పదాంబుజం॥27॥

సితాతపత్రవ్యజనైరుపస్కృతః ప్రసూనవర్షైరభివర్షితః పథి
పిశంగవాసా వనమాలయా బభౌ ఘనో యథార్కోడుపచాపవైద్యుతైః॥28॥

ప్రవిష్టస్తు గృహం పిత్రోః పరిష్వక్తః స్వమాతృభిః
వవందే శిరసా సప్త దేవకీప్రముఖా ముదా॥29॥

తాః పుత్రమంకమారోప్య స్నేహస్నుతపయోధరాః
హర్షవిహ్వాలితాత్మానః సిషిచుర్నేత్రజైర్జలైః॥30॥

అథావిశత్స్వభవనం సర్వకామమనుత్తమం
ప్రాసాదా యత్ర పత్నీనాం సహస్రాణి చ షోడశ॥31॥

పత్న్యః పతిం ప్రోష్య గృహానుపాగతం విలోక్య సంజాతమనోమహోత్సవాః
ఉత్తస్థురారాత్సహసాసనాశయాత్సాకం వ్రతైర్వ్రీడితలోచనాననాః॥32॥

తమాత్మజైర్దృష్టిభిరంతరాత్మనా దురంతభావాః పరిరేభిరే పతిం
నిరుద్ధమప్యాస్రవదంబు నేత్రయోర్విలజ్జతీనాం భృగువర్య వైక్లవాత్॥33॥

యద్యప్యసౌ పార్శ్వగతో రహోగతస్తథాపి తస్యాంఘ్రియుగం నవం నవం
పదే పదే కా విరమేత తత్పదాచ్చలాపి యచ్ఛ్రీర్న జహాతి కర్హిచిత్॥34॥

ఏవం నృపాణాం క్షితిభారజన్మనామక్షౌహిణీభిః పరివృత్తతేజసాం
విధాయ వైరం శ్వసనో యథానలం మిథో వధేనోపరతో నిరాయుధః॥35॥

స ఏష నరలోకేఽస్మిన్నవతీర్ణః స్వమాయయా
రేమే స్త్రీరత్నకూటస్థో భగవాన్ప్రాకృతో యథా ॥36॥

ఉద్దామభావపిశునామలవల్గుహాస
వ్రీడావలోకనిహతో మదనోఽపి యాసాం
సమ్ముహ్య చాపమజహాత్ప్రమదోత్తమాస్తా
యస్యేంద్రియం విమథితుం కుహకైర్న శేకుః ॥37॥

తమయం మన్యతే లోకో హ్యసంగమపి సంగినం
ఆత్మౌపమ్యేన మనుజం వ్యాపృణ్వానం యతోఽబుధః ॥38॥

ఏతదీశనమీశస్య ప్రకృతిస్థోఽపి తద్గుణైః
న యుజ్యతే సదాత్మస్థైర్యథా బుద్ధిస్తదాశ్రయా ॥39॥

తం మేనిరేఽబలా మూఢాః స్త్రైణం చానువ్రతం రహః
అప్రమాణవిదో భర్తురీశ్వరం మతయో యథా ॥40॥

—♦ అధ్యాయము 12 ♦—

శౌనక ఉవాచ ।

అశ్వత్థామ్నోపసృష్టేన బ్రహ్మశీర్ష్ణోరుతేజసా
ఉత్తరాయా హతో గర్భ ఈశేనాజీవితః పునః ॥1॥

తస్య జన్మ మహాబుద్ధేః కర్మాణి చ మహాత్మనః
నిధనం చ యథైవాసీత్స ప్రేత్య గతవాన్యథా ॥2॥

తదిదం శ్రోతుమిచ్ఛామో గదితుం యది మన్యసే
బ్రూహి నః శ్రద్దధానానాం యస్య జ్ఞానమదాచ్ఛుకః ॥3॥

సూత ఉవాచ ।

అపీపలద్ధర్మరాజః పితృవద్రంజయన్ప్రజాః
నిఃస్పృహః సర్వకామేభ్యః కృష్ణపాదానుసేవయా ॥4॥

సంపదః క్రతవో లోకా మహిషీ భ్రాతరో మహీ
జంబూద్వీపాధిపత్యం చ యశశ్చ త్రిదివం గతం ॥5॥

కిం తే కామాః సురస్పార్హా ముకుందమనసో ద్విజాః
అధిజహ్రుర్ముదం రాజ్ఞః క్షుధితస్య యథేతరే ॥6॥

మాతుర్గర్భగతో వీరః స తదా భృగునందన
దదర్శ పురుషం కంచిద్దహ్యమానోఽస్త్రతేజసా ॥7॥

అంగుష్ఠమాత్రమమలం స్ఫురత్పురటమౌలినం
అపీవ్యదర్శనం శ్యామం తడిద్వాససమచ్యుతం ॥8॥

శ్రీమద్దీర్ఘచతుర్బాహుం తప్తకాంచనకుండలం
క్షతజాక్షం గదాపాణిమాత్మనః సర్వతో దిశం
పరిభ్రమంతముల్కాభాం భ్రామయంతం గదాం ముహుః ॥9॥

అస్త్రతేజః స్వగదయా నీహారమివ గోపతిః
విధమంతం సన్నికర్షే పర్యైక్షత క ఇత్యసౌ॥10॥

విధూయ తదమేయాత్మా భగవాంధర్మగుబ్విభుః
మిషతో దశమాసస్య తత్రైవాంతర్దధే హరిః॥11॥

తతః సర్వగుణోదర్కే సానుకూలగ్రహోదయే
జజ్ఞే వంశధరః పాండోర్భూయః పాండురివౌజసా॥12॥

తస్య ప్రీతమనా రాజా విప్రైర్ధౌమ్యకృపాదిభిః
జాతకం కారయామాస వాచయిత్వా చ మంగలం॥13॥

హిరణ్యం గాం మహీం గ్రామాన్హస్త్యశ్వాన్నృపతిర్వరాన్
ప్రాదాత్స్వన్నం చ విప్రేభ్యః ప్రజాతీర్థే స తీర్థవిత్॥14॥

తమూచుర్బ్రాహ్మణాస్తుష్టా రాజానం ప్రశ్రయాన్వితం
ఏష హ్యస్మిన్ప్రజాతంతౌ పురూణాం పౌరవర్షభ॥15॥

దైవేనాప్రతిఘాతేన శుక్లే సంస్థాముపేయుషి
రాతో వోఽనుగ్రహార్థాయ విష్ణునా ప్రభవిష్ణునా॥16॥

తస్మాన్నామ్నా విష్ణురాత ఇతి లోకే భవిష్యతి
న సందేహో మహాభాగ మహాభాగవతో మహాన్॥17॥

శ్రీరాజోవాచ ।

అప్యేష వంశ్యాన్రాజర్షీన్పుణ్యశ్లోకాన్మహాత్మనః
అనువర్తితా స్విద్యశసా సాధువాదేన సత్తమాః॥18॥

బ్రాహ్మణా ఊచుః ।

పార్థ ప్రజావితా సాక్షాదిక్ష్వాకురివ మానవః
బ్రహ్మణ్యః సత్యసంధశ్చ రామో దాశరథిర్యథా॥19॥

ఏష దాతా శరణ్యశ్చ యథా హ్యౌశీనరః శిబిః
యశో వితనితా స్వానాం దౌష్యంతిరివ యజ్వనాం॥20॥

ధన్వినామగ్రణీరేష తుల్యశ్చార్జునయోర్ద్వయోః
హుతాశ ఇవ దుర్ధర్షః సముద్ర ఇవ దుస్తరః॥21॥

మృగేంద్ర ఇవ విక్రాంతో నిషేవ్యో హిమవానివ
తితిక్షుర్వసుధేవాసౌ సహిష్ణుః పితరావివ॥22॥

పితామహసమః సామ్యే ప్రసాదే గిరిశోపమః
ఆశ్రయః సర్వభూతానాం యథా దేవో రమాశ్రయః॥23॥

సర్వసద్గుణమాహాత్మ్యే ఏష కృష్ణమనువ్రతః
రంతిదేవ ఇవోదారో యయాతిరివ ధార్మికః॥24॥

హృత్యా బలిసమః కృష్ణే ప్రహ్రాద ఇవ సద్గ్రహః
ఆహర్తైషోఽశ్వమేధానాం వృద్ధానాం పర్యుపాసకః॥25॥

రాజర్షీణాం జనయితా శాస్తా చోత్పథగామినాం
నిగ్రహీతా కలేరేష భువో ధర్మస్య కారణాత్||26||

తక్షకాదాత్మనో మృత్యుం ద్విజపుత్రోపసర్జితాత్
ప్రపత్స్యత ఉపశ్రుత్య ముక్తసంగః పదం హరేః||27||

జిజ్ఞాసితాత్మయాథార్థ్యో మునేర్వ్యాససుతాదసౌ
హిత్వేదం నృప గంగాయాం యాస్యత్యద్ధాకుతోభయం||28||

ఇతి రాజ్ఞ ఉపాదిశ్య విప్రా జాతకకోవిదాః
లబ్ధాపచితయః సర్వే ప్రతిజగ్ముః స్వకాన్గృహాన్||29||

స ఏష లోకే విఖ్యాతః పరీక్షిదితి యత్ప్రభుః
పూర్వం దృష్టమనుధ్యాయన్పరీక్షేత నరేష్విహ||30||

స రాజపుత్రో వవృధే ఆశు శుక్ల ఇవోడుపః
ఆపూర్యమాణః పితృభిః కాష్ఠాభిరివ సోఽన్వహం||31||

యక్ష్యమాణోఽశ్వమేధేన జ్ఞాతిద్రోహజిహాసయా
రాజా లబ్ధధనో దధ్యౌ నాన్యత్ర కరదండయోః||32||

తదభిప్రేతమాలక్ష్య భ్రాతరో ఽచ్యుతచోదితాః
ధనం ప్రహీణమాజహ్రురుదీచ్యాం దిశి భూరిశః||33||

తేన సంభృతసంభారో ధర్మపుత్రో యుధిష్ఠిరః
వాజిమేధైస్త్రిభిర్భీతో యజ్ఞైః సమయజద్ధరిం||34||

ఆహూతో భగవాన్రాజ్ఞా యాజయిత్వా ద్విజైర్నృపం
ఉవాస కతిచిన్మాసాన్సుహృదాం ప్రియకామ్యయా||35||

తతో రాజ్ఞాభ్యనుజ్ఞాతః కృష్ణయా సహబంధుభిః
యయౌ ద్వారవతీం బ్రహ్మన్సార్జునో యదుభిర్వృతః||36||

—♦ అధ్యాయము 13 ♦—

సూత ఉవాచ ।

విదురస్తీర్థయాత్రాయాం మైత్రేయాదాత్మనో గతిం
జ్ఞాత్వాగాద్ధాస్తినపురం తయావాప్తవివిత్సితః||1||

యావతః కృతవాన్ప్రశ్నాన్క్షత్తా కౌషారవాగ్రతః
జాతైకభక్తిర్గోవిందే తేభ్యశ్చోపరరామ హ||2||

తం బంధుమాగతం దృష్ట్వా ధర్మపుత్రః సహానుజః
ధృతరాష్ట్రో యుయుత్సుశ్చ సూతః శారద్వతః పృథా||3||

గాంధారీ ద్రౌపదీ బ్రహ్మన్సుభద్రా చోత్తరా కృపీ
అన్యాశ్చ జామయః పాండోర్జ్ఞాతయః ససుతాః స్త్రియః||4||

ప్రత్యుజ్జగ్ముః ప్రహర్షేణ ప్రాణం తన్వ ఇవాగతం
అభిసంగమ్య విధివత్పరిష్వంగాభివాదనైః||5||

ముముచుః ప్రేమబాష్పౌఘం విరహౌత్కంఠ్యకాతరాః
రాజా తమర్హయాం చక్రే కృతాసనపరిగ్రహం||6||

తం భుక్తవంతం విశ్రాంతమాసినం సుఖమాసనే
ప్రశ్రయావనతో రాజా ప్రాహ తేషాం చ శృణ్వతాం ॥7॥

యుధిష్ఠిర ఉవాచ ।

అపి స్మరథ నో యుష్మత్పక్షచ్ఛాయాసమేధితాన్
విపద్గణాద్విషాగ్న్యాదేర్మోచితా యత్సమాతృకాః ॥8॥

కయా వృత్త్యా వర్తితం వశ్చరద్భిః క్షితిమండలం
తీర్థాని క్షేత్రముఖ్యాని సేవితానీహ భూతలే ॥9॥

భవద్విధా భాగవతాస్తీర్థభూతాః స్వయం విభో
తీర్థీకుర్వంతి తీర్థాని స్వాంతఃస్థేన గదాభృతా ॥10॥

అపి నః సుహృదస్తాత బాంధవాః కృష్ణదేవతాః
దృష్టాః శ్రుతా వా యదవః స్వపుర్యాం సుఖమాసతే ॥11॥

ఇత్యుక్తో ధర్మరాజేన సర్వం తత్సమవర్ణయత్
యథానుభూతం క్రమశో వినా యదుకులక్షయం ॥12॥

నన్వప్రియం దుర్విషహం నృణాం స్వయముపస్థితం
నావేదయత్సకరుణో దుఃఖితాంద్రష్టుమక్షమః ॥13॥

కంచిత్కాలమథావాత్సీత్సత్కృతో దేవవత్సుఖం
భ్రాతుర్జ్యేష్ఠస్య శ్రేయస్కృత్సర్వేషాం సుఖమావహన్ ॥14॥

అబిభ్రదర్యమా దండం యథావదఘకారిషు
యావద్దధార శూద్రత్వం శాపాద్వర్షశతం యమః ॥15॥

యుధిష్ఠిరో లబ్ధరాజ్యో దృష్ట్వా పౌత్రం కులంధరం
భ్రాతృభిర్లోకపాలాభైర్ముముదే పరయా శ్రియా ॥16॥

ఏవం గృహేషు సక్తానాం ప్రమత్తానాం తదీహయా
అత్యక్రామదవిజ్ఞాతః కాలః పరమదుస్తరః ॥17॥

విదురస్తదభిప్రేత్య ధృతరాష్ట్రమభాషత
రాజన్నిర్గమ్యతాం శీఘ్రం పశ్యేదం భయమాగతం ॥18॥

ప్రతిక్రియా న యస్యేహ కుతశ్చిత్కర్హిచిత్ప్రభో
స ఏష భగవాన్కాలః సర్వేషాం నః సమాగతః ॥19॥

యేన చైవాభిపన్నోఽయం ప్రాణైః ప్రియతమైరపి
జనః సద్యో వియుజ్యేత కిముతాన్యైర్ధనాదిభిః ॥20॥

పితృభ్రాతృసుహృత్పుత్రా హతాస్తే విగతం వయం
ఆత్మా చ జరయా గ్రస్తః పరగేహముపాససే ॥21॥

అంధః పురైవ వధిరో మందప్రజ్ఞాశ్చ సాంప్రతం
విశీర్ణదంతో మందాగ్నిః సరాగః కఫముద్వహన్ ॥22॥

అహో మహీయసీ జంతోర్జీవితాశా యథా భవాన్
భీమాపవర్జితం పిండమాదత్తే గృహపాలవత్ ॥23॥

అగ్నిర్నిసృష్టో దత్తశ్చ గరో దారాశ్చ దూషితాః
హృతం క్షేత్రం ధనం యేషాం తద్దత్తైరసుభిః కియత్ ॥24॥

తస్యాపి తవ దేహోఽయం కృపణస్య జిజీవిషోః
పరైత్యనిచ్ఛతో జీర్ణో జరయా వాససీ ఇవ॥25॥

గతస్వార్థమిమం దేహం విరక్తో ముక్తబంధనః
అవిజ్ఞాతగతిర్జహ్యాత్స వై ధీర ఉదాహృతః॥26॥

యః స్వకాత్పరతో వేహ జాతనిర్వేద ఆత్మవాన్
హృది కృత్వా హరిం గేహాత్ప్రవ్రజేత్స నరోత్తమః॥27॥

అథోదీచీం దిశం యాతు స్వైరజ్ఞాతగతిర్భవాన్
ఇతోఽర్వాక్ప్రాయశః కాలః పుంసాం గుణవికర్షణః॥28॥

ఏవం రాజా విదురేణానుజేన ప్రజ్ఞాచక్షుర్బోధిత ఆజమీఢః
ఛిత్త్వా స్వేషు స్నేహపాశాంద్రఢిమ్నో నిశ్చక్రామ భ్రాతృసందర్శితాధ్వా॥29॥

పతిం ప్రయాంతం సుబలస్య పుత్రీ పతివ్రతా చానుజగామ సాధ్వీ
హిమాలయం న్యస్తదండప్రహర్షం మనస్వినామివ సత్సంప్రహారః॥30॥

అజాతశత్రుః కృతమైత్రో హుతాగ్నిర్విప్రాన్నత్వా తిలగోభూమిరుక్మైః
గృహం ప్రవిష్టో గురువందనాయ న చాపశ్యత్పితరౌ సౌబలీం చ॥31॥

తత్ర సంజయమాసీనం పప్రచ్ఛోద్విగ్నమానసః
గావల్గణే క్వ నస్తాతో వృద్ధో హీనశ్చ నేత్రయోః॥32॥

అంబా చ హతపుత్రార్తా పితృవ్యః క్వ గతః సుహృత్
అపి మయ్యకృతప్రజ్ఞే హతబంధుః స భార్యయా
ఆశంసమానః శమలం గంగాయాం దుఃఖితోఽపతత్॥33॥

పితర్యుపరతే పాండౌ సర్వాన్నః సుహృదః శిశూన్
అరక్షతాం వ్యసనతః పితృవ్యౌ క్వ గతావితః॥34॥

సూత ఉవాచ ।

కృపయా స్నేహవైక్లవ్యాత్సూతో విరహకర్శితః
ఆత్మేశ్వరమచక్షాణో న ప్రత్యాహాతిపీడితః॥35॥

విమృజ్యాశ్రూణి పాణిభ్యాం విష్టభ్యాత్మానమాత్మనా
అజాతశత్రుం ప్రత్యూచే ప్రభోః పాదావనుస్మరన్॥36॥

సంజయ ఉవాచ ।

నాహం వేద వ్యవసితం పిత్రోర్వః కులనందన
గాంధార్యా వా మహాబాహో ముషితోఽస్మి మహాత్మభిః॥37॥

అథాజగామ భగవాన్నారదః సహతుంబురుః
ప్రత్యుత్థాయాభివాద్యాహ సానుజోఽభ్యర్చయన్మునిం॥38॥

యుధిష్ఠిర ఉవాచ ।

నాహం వేద గతిం పిత్రోర్భగవన్క్వ గతావితః
అంబా వా హతపుత్రార్తా క్వ గతా చ తపస్వినీ॥39॥

కర్ణధార ఇవాపారే భగవాన్పారదర్శకః
అథాబభాషే భగవాన్నారదో మునిసత్తమః ॥40॥

నారద ఉవాచ ।

మా కంచన శుచో రాజన్యదీశ్వరవశం జగత్
లోకాః సపాలా యస్యేమే వహంతి బలిమీశితుః
స సంయునక్తి భూతాని స ఏవ వియునక్తి చ ॥41॥

యథా గావో నసి ప్రోతాస్తంత్యాం బద్ధాశ్చ దామభిః
వాక్తంత్యాం నామభిర్బద్ధా వహంతి బలిమీశితుః ॥42॥

యథా క్రీడోపస్కరాణాం సంయోగవిగమావిహ
ఇచ్ఛయా క్రీడితుః స్యాతాం తథైవేశేచ్ఛయా నృణాం ॥43॥

యన్మన్యసే ధ్రువం లోకమధ్రువం వా న చోభయం
సర్వథా న హి శోచ్యాస్తే స్నేహాదన్యత్ర మోహజాత్ ॥44॥

తస్మాజ్జహ్యంగ వైక్లవ్యమజ్ఞానకృతమాత్మనః
కథం త్వనాథాః కృపణా వర్తేరంస్తే చ మాం వినా ॥45॥

కాలకర్మగుణాధీనో దేహోఽయం పాంచభౌతికః
కథమన్యాంస్తు గోపాయేత్సర్పగ్రస్తో యథా పరం ॥46॥

అహస్తాని సహస్తానామపదాని చతుష్పదాం
ఫల్గూని తత్ర మహతాం జీవో జీవస్య జీవనం ॥47॥

తదిదం భగవాన్రాజన్నేక ఆత్మాత్మనాం స్వదృక్
అంతరోఽనంతరో భాతి పశ్య తం మాయయోరుధా ॥48॥

సోఽయమద్య మహారాజ భగవాన్భూతభావనః
కాలరూపోఽవతీర్ణోఽస్యామభావాయ సురద్విషాం ॥49॥

నిష్పాదితం దేవకృత్యమవశేషం ప్రతీక్షతే
తావద్యూయమవేక్షధ్వం భవేద్యావదిహేశ్వరః ॥50॥

ధృతరాష్ట్రః సహ భ్రాత్రా గాంధార్యా చ స్వభార్యయా
దక్షిణేన హిమవత ఋషీణామాశ్రమం గతః ॥51॥

స్రోతోభిః సప్తభిర్యా వై స్వర్ధునీ సప్తధా వ్యధాత్
సప్తానాం ప్రీతయే నానా సప్తస్రోతః ప్రచక్షతే ॥52॥

స్నాత్వానుసవనం తస్మిన్హుత్వా చాగ్నీన్యథావిధి
అబ్భక్ష ఉపశాంతాత్మా స ఆస్తే విగతైషణః ॥53॥

జితాసనో జితశ్వాసః ప్రత్యాహృతషడింద్రియః
హరిభావనయా ధ్వస్తరజఃసత్త్వతమోమలః ॥54॥

విజ్ఞానాత్మని సంయోజ్య క్షేత్రజ్ఞే ప్రవిలాప్య తం
బ్రహ్మణ్యాత్మానమాధారే ఘటాంబరమివాంబరే ॥55॥

ధ్వస్తమాయాగుణోదర్కో నిరుద్ధకరణాశయః
నివర్తితాఖిలాహార ఆస్తే స్థాణురివాచలః
తస్యాంతరాయో మైవాభూః సన్న్యస్తాఖిలకర్మణః ॥56॥

స వా అద్యతనాద్రాజన్పరతః పంచమేఽహని
కలేవరం హాస్యతి స్వం తచ్చ భస్మీభవిష్యతి॥57॥

దహ్యమానేఽగ్నిభిర్దేహే పత్యుః పత్నీ సహోటజే
బహిః స్థితా పతిం సాధ్వీ తమగ్నిమను వేక్ష్యతి॥58॥

విదురస్తు తదాశ్చర్యం నిశామ్య కురునందన
హర్షశోకయుతస్తస్మాద్గంతా తీర్థనిషేవకః॥59॥

ఇత్యుక్త్వాథారుహత్స్వర్గం నారదః సహతుంబురుః
యుధిష్ఠిరో వచస్తస్య హృది కృత్వాజహాచ్ఛుచః॥60॥

—♦ అధ్యాయము 14 ♦—

సూత ఉవాచ ।

సంప్రస్థితే ద్వారకాయాంజిష్ణౌ బంధుదిదృక్షయా
జ్ఞాతుం చ పుణ్యశ్లోకస్య కృష్ణస్య చ విచేష్టితం॥1॥

వ్యతీతాః కతిచిన్మాసాస్తదా నాయాత్తతోఽర్జునః
దదర్శ ఘోరరూపాణి నిమిత్తాని కురూద్వహః॥2॥

కాలస్య చ గతిం రౌద్రాం విపర్యస్తర్తుధర్మిణః
పాపీయసీం నృణాం వార్తాం క్రోధలోభానృతాత్మనాం॥3॥

జిహ్మప్రాయం వ్యవహృతం శాఠ్యమిశ్రం చ సౌహృదం
పితృమాతృసుహృద్భ్రాతృదంపతీనాం చ కల్కనం॥4॥

నిమిత్తాన్యత్యరిష్టాని కాలే త్వనుగతే నృణాం
లోభాద్యధర్మప్రకృతిం దృష్ట్వోవాచానుజం నృపః॥5॥

యుధిష్ఠిర ఉవాచ ।

సంప్రేషితో ద్వారకాయాం జిష్ణుర్బంధుదిదృక్షయాజ్
ఞాతుం చ పుణ్యశ్లోకస్య కృష్ణస్య చ విచేష్టితం॥6॥

గతాః సప్తాధునా మాసా భీమసేన తవానుజః
నాయాతి కస్య వా హేతోర్నాహం వేదేదమంజసా॥7॥

అపి దేవర్షిణాదిష్టః స కాలోఽయముపస్థితః
యదాత్మనోఽఙ్గమాక్రీడం భగవానుత్సిసృక్షతి॥8॥

యస్మాన్నః సంపదో రాజ్యం దారాః ప్రాణాః కులం ప్రజాః
ఆసన్సపత్నవిజయో లోకాశ్చ యదనుగ్రహాత్॥9॥

పశ్యోత్పాతాన్నరవ్యాఘ్ర దివ్యాన్భౌమాన్సదైహికాన్
దారుణాన్శంసతోఽదూరాద్భయం నో బుద్ధిమోహనం॥10॥

ఊర్వక్షిబాహవో మహ్యం స్ఫురంత్యంగ పునః పునః
వేపథుశ్చాపి హృదయే ఆరాద్దాస్యంతి విప్రియం॥11॥

శివైషోద్యంతమాదిత్యమభిరౌత్యనలాననా
మామంగ సారమేయోఽయమభిరేభత్యభీరువత్॥12॥

శస్తాః కుర్వంతి మాం సవ్యం దక్షిణం పశవోఽపరే
వాహాంశ్చ పురుషవ్యాఘ్ర లక్షయే రుదతో మమ ॥13॥

మృత్యుదూతః కపోతోఽయములూకః కంపయన్మనః
ప్రత్యులూకశ్చ కుహ్వానైర్విశ్వం వై శూన్యమిచ్ఛతః ॥14॥

ధూమ్రా దిశః పరిధయః కంపతే భూః సహాద్రిభిః
నిర్ఘాతశ్చ మహాంస్తాత సాకం చ స్తనయిత్నుభిః ॥15॥

వాయుర్వాతి ఖరస్పర్శో రజసా విసృజంస్తమః
అసృగ్వర్షంతి జలదా బీభత్సమివ సర్వతః ॥16॥

సూర్యం హతప్రభం పశ్య గ్రహమర్దం మిథో దివి
ససంకులైర్భూతగణైర్జ్వలితే ఇవ రోదసీ ॥17॥

నద్యో నదాశ్చ క్షుభితాః సరాంసి చ మనాంసి చ
న జ్వలత్యగ్నిరాజ్యేన కాలోఽయం కిం విధాస్యతి ॥18॥

న పిబంతి స్తనం వత్సా న దుహ్యంతి చ మాతరః
రుదంత్యశ్రుముఖా గావో న హృష్యంత్యృషభా వ్రజే ॥19॥

దైవతాని రుదంతీవ స్విద్యంతి హ్యుచ్చలంతి చ
ఇమే జనపదా గ్రామాః పురోద్యానాకరాశ్రమాః
భ్రష్టశ్రియో నిరానందాః కిమఘం దర్శయంతి నః ॥20॥

మన్య ఏతైర్మహోత్పాతైర్నూనం భగవతః పదైః
అనన్యపురుషశ్రీభిర్హీనా భూర్హతసౌభగా ॥21॥

ఇతి చింతయతస్తస్య దృష్టారిష్టేన చేతసా
రాజ్ఞః ప్రత్యాగమద్బ్రహ్మన్యదుపుర్యాః కపిధ్వజః ॥22॥

తం పాదయోర్నిపతితమయథాపూర్వమాతురం
అధోవదనమబ్బిందూన్సృజంతం నయనాబ్జయోః ॥23॥

విలోక్యోద్విగ్నహృదయో విచ్ఛాయమనుజం నృపః
పృచ్ఛతి స్మ సుహృన్మధ్యే సంస్మరన్నారదేరితం ॥24॥

యుధిష్ఠిర ఉవాచ ।

కచ్చిదానర్తపుర్యాం నః స్వజనాః సుఖమాసతే
మధుభోజదశార్హార్హ సాత్వతాంధకవృష్ణయః ॥25॥

శూరో మాతామహః కచ్చిత్స్వస్త్యాస్తే వాథ మారిషః
మాతులః సానుజః కచ్చిత్కుశల్యానకదుందుభిః ॥26॥

సప్త స్వసారస్తత్పత్న్యో మాతులాన్యః సహాత్మజాః
ఆసతే సస్నుషాః క్షేమం దేవకీప్రముఖాః స్వయం ॥27॥

కచ్చిద్రాజాహుకో జీవత్యసత్పుత్రోఽస్య చానుజః
హృదీకః ససుతోఽక్రూరో జయంతగదసారణాః ॥28॥

ఆసతే కుశలం కచ్చిద్యే చ శత్రుజిదాదయః
కచ్చిదాస్తే సుఖం రామో భగవాన్సాత్వతాం ప్రభుః ॥29॥

ప్రద్యుమ్నః సర్వవృష్ణీనాం సుఖమాస్తే మహారథః
గంభీరరయోఽనిరుద్ధో వర్ధతే భగవానుత ॥30॥

సుషేణశ్చారుదేష్ణశ్చ సాంబో జాంబవతీసుతః
అన్యే చ కార్ష్ణిప్రవరాః సపుత్రా ఋషభాదయః ॥31॥

తథైవానుచరాః శౌరేః శ్రుతదేవోద్ధవాదయః
సునందనందశీర్షణ్యా యే చాన్యే సాత్వతర్షభాః ॥32॥

అపి స్వస్త్యాసతే సర్వే రామకృష్ణభుజాశ్రయాః
అపి స్మరంతి కుశలమస్మాకం బద్ధసౌహృదాః ॥33॥

భగవానపి గోవిందో బ్రహ్మణ్యో భక్తవత్సలః
కచ్చిత్పురే సుధర్మాయాం సుఖమాస్తే సుహృద్వృతః ॥34॥

మంగలాయ చ లోకానాం క్షేమాయ చ భవాయ చ
ఆస్తే యదుకులాంభోధావాద్యోఽనంతసఖః పుమాన్ ॥35॥

యద్బాహుదండగుప్తాయాం స్వపుర్యాం యదవోఽర్చితాః
క్రీడంతి పరమానందం మహాపౌరుషికా ఇవ ॥36॥

యత్పాదశుశ్రూషణముఖ్యకర్మణా సత్యాదయో ద్వ్యష్టసహస్రయోషితః
నిర్జిత్య సంఖ్యే త్రిదశాంస్తదాశిషో హరంతి వజ్రాయుధవల్లభోచితాః ॥37॥

యద్బాహుదండాభ్యుదయానుజీవినో యదుప్రవీరా హ్యకుతోభయా ముహుః
అధిక్రమంత్యంఘ్రిభిరాహృతాం బలాత్సభాం సుధర్మాం సురసత్తమోచితాం ॥38॥

కచ్చిత్తేఽనామయం తాత భ్రష్టతేజా విభాసి మే
అలబ్ధమానోఽవజ్ఞాతః కిం వా తాత చిరోషితః ॥39॥

కచ్చిన్నాభిహతోఽభావైః శబ్దాదిభిరమంగలైః
న దత్తముక్తమర్థిభ్య ఆశయా యత్ప్రతిశ్రుతం ॥40॥

కచ్చిత్త్వం బ్రాహ్మణం బాలం గాం వృద్ధం రోగిణం స్త్రియం
శరణోపసృతం సత్త్వం నాత్యాక్షీః శరణప్రదః ॥41॥

కచ్చిత్త్వం నాగమోఽగమ్యాం గమ్యాం వాసత్కృతాం స్త్రియం
పరాజితో వాథ భవాన్నోత్తమైర్నాసమైః పథి ॥42॥

అపి స్విత్పర్యభుంక్థాస్త్వం సంభోజ్యాన్వృద్ధబాలకాన్
జుగుప్సితం కర్మ కించిత్కృతవాన్న యదక్షమం ॥43॥

కచ్చిత్ప్రేష్ఠతమేనాథ హృదయేనాత్మబంధునా
శూన్యోఽస్మి రహితో నిత్యం మన్యసే తేఽన్యథా న రుక్ ॥44॥

—♦ అధ్యాయము 15 ♦—

సూత ఉవాచ ।

ఏవం కృష్ణసఖః కృష్ణో భ్రాత్రా రాజ్ఞా వికల్పితః
నానాశంకాస్పదం రూపం కృష్ణవిశ్లేషకర్శితః ॥1॥

శోకేన శుష్యద్వదన హృత్సరోజో హతప్రభః
విభుం తమేవానుస్మరన్నాశక్నోత్ప్రతిభాషితుం ॥2॥

కృచ్ఛ్రేణ సంస్తభ్య శుచః పాణినామృజ్య నేత్రయోః
పరోక్షేణ సమున్నద్ధ ప్రణయౌత్కంఠ్యకాతరః॥3॥

సఖ్యం మైత్రీం సౌహృదం చ సారథ్యాదిషు సంస్మరన్
నృపమగ్రజమిత్యాహ బాష్పగద్గదయా గిరా॥4॥

అర్జున ఉవాచ ।

వంచితోఽహం మహారాజ హరిణా బంధురూపిణా
యేన మేఽపహృతం తేజో దేవవిస్మాపనం మహత్॥5॥

యస్య క్షణవియోగేన లోకో హ్యప్రియదర్శనః
ఉక్థేన రహితో హ్యేష మృతకః ప్రోచ్యతే యథా॥6॥

యత్సంశ్రయాద్ద్రుపదగేహముపాగతానాం రాజ్ఞాం స్వయంవరముఖే స్మరదుర్మదానాం
తేజో హృతం ఖలు మయాభిహతశ్చ మత్స్యః సజ్జీకృతేన ధనుషాధిగతా చ కృష్ణా॥7॥

యత్సన్నిధావహము ఖాండవమగ్నయేఽదామింద్రం చ సామరగణం తరసా విజిత్య
లబ్ధా సభా మయకృతాద్భుతశిల్పమాయా దిగ్భ్యోఽహరన్నృపతయో బలిమధ్వరే తే॥8॥

యత్తేజసా నృపశిరోఽఙ్ఘ్రిమహన్మఖార్థమార్యోఽనుజస్తవ గజాయుతసత్త్వవీర్యః
తేనాహృతాః ప్రమథనాథమఖాయ భూపా యన్మోచితాస్తదనయన్బలిమధ్వరే తే॥9॥

పత్న్యాస్తవాధిమఖక్లృప్తమహాభిషేక శ్లాఘిష్ఠచారుకబరం కితవైః సభాయాం
స్పృష్టం వికీర్య పదయోః పతితాశ్రుముఖ్యా యస్తత్స్త్రియోఽకృతహతేశవిముక్తకేశాః॥10॥

యో నో జుగోప వన ఏత్య దురంతకృచ్ఛ్రాద్దుర్వాససోఽరిరచితాదయుతాగ్రభుగ్యః
శాకాన్నశిష్టముపయుజ్య యతస్త్రిలోకీం తృప్తామమంస్త సలిలే వినిమగ్నసంఘః॥11॥

యత్తేజసాథ భగవాన్యుధి శూలపాణిర్విస్మాపితః సగిరిజోఽస్త్రమదాన్నిజం మే
అన్యేఽపి చాహమమునైవ కలేవరేణ ప్రాప్తో మహేంద్రభవనే మహదాసనార్ధం॥12॥

తత్రైవ మే విహరతో భుజదండయుగ్మం గాండీవలక్షణమరాతివధాయ దేవాః
సేంద్రాః శ్రితా యదనుభావితమాజమీఢ తేనాహమద్య ముషితః పురుషేణ భూమ్నా॥13॥

యద్బాంధవః కురుబలాబ్ధిమనంతపారమేకో రథేన తతరేఽహమతీర్యసత్త్వం
ప్రత్యాహృతం బహు ధనం చ మయా పరేషాం తేజాస్పదం మణిమయం చ హృతం శిరోభ్యః॥14॥

యో భీష్మకర్ణగురుశల్యచమూష్వదభ్ర రాజన్యవర్యరథమండలమండితాసు
అగ్రేచరో మమ విభో రథయూథపానామాయుర్మనాంసి చ దృశా సహ ఓజ ఆర్చ్ఛత్॥15॥

యద్దోఃషు మా ప్రణిహితం గురుభీష్మకర్ణ నప్తృత్రిగర్తశల్యసైంధవబాహ్లికాద్యైః
అస్త్రాణ్యమోఘమహిమాని నిరూపితాని నోపస్పృశుర్నృహరిదాసమివాసురాణి॥16॥

సౌత్యే వృతః కుమతినాత్మద ఈశ్వరో మే యత్పాదపద్మమభవాయ భజంతి భవ్యాః
మాం శ్రాంతవాహమరయో రథినో భువిష్ఠం న ప్రాహరన్యదనుభావనిరస్తచిత్తాః॥17॥

నర్మాణ్యుదారరుచిరస్మితశోభితాని హే పార్థ హేఽర్జున సఖే కురునందనేతి
సంజల్పితాని నరదేవ హృదిస్పృశాని స్మర్తుర్లుఠంతి హృదయం మమ మాధవస్య॥18॥

శయ్యాసనాటనవికత్థనభోజనాదిష్వైక్యాద్వయస్య ఋతవానితి విప్రలబ్ధః
సఖ్యుః సఖేవ పితృవత్తనయస్య సర్వం సేహే మహాన్మహితయా కుమతేరఘం మే॥19॥

సోఽహం నృపేంద్ర రహితః పురుషోత్తమేన సఖ్యా ప్రియేణ సుహృదా హృదయేన శూన్యః
అధ్వన్యురుక్రమపరిగ్రహమంగ రక్షన్గోపైరసద్భిరబలేవ వినిర్జితోఽస్మి॥20॥

తద్వై ధనుస్త ఇషవః స రథో హయాస్తే సోఽహం రథీ నృపతయో యత ఆనమంతి
సర్వం క్షణేన తదభూదసదీశరిక్తం భస్మన్హుతం కుహకరాద్ధమివోప్తమూష్యాం ||21||

రాజంస్త్వయానుపృష్టానాం సుహృదాం నః సుహృత్పురే
విప్రశాపవిమూఢానాం నిఘ్నతాం ముష్టిభిర్మిథః ||22||

వారుణీం మదిరాం పీత్వా మదోన్మథితచేతసాం
అజానతామివాన్యోన్యం చతుఃపంచావశేషితాః ||23||

ప్రాయేణైతద్భగవత ఈశ్వరస్య విచేష్టితం
మిథో నిఘ్నంతి భూతాని భావయంతి చ యన్మిథః ||24||

జలౌకసాం జలే యద్వన్మహాంతోఽదంత్యణీయసః
దుర్బలాన్బలినో రాజన్మహాంతో బలినో మిథః ||25||

ఏవం బలిష్ఠైర్యదుభిర్మహద్భిరితరాన్విభుః
యదూన్యదుభిరన్యోన్యం భూభారాన్సంజహార హ ||26||

దేశకాలార్థయుక్తాని హృత్తాపోపశమాని చ
హరంతి స్మరతశ్చిత్తం గోవిందాభిహితాని మే ||27||

సూత ఉవాచ ।

ఏవం చింతయతో జిష్ణోః కృష్ణపాదసరోరుహం
సౌహార్దేనాతిగాఢేన శాంతాసీద్విమలా మతిః ||28||

వాసుదేవాంఘ్ర్యనుధ్యాన పరిబృంహితరంహసా
భక్త్యా నిర్మథితాశేష కషాయధిషణోఽర్జునః ||29||

గీతం భగవతా జ్ఞానం యత్తత్సంగ్రామమూర్ధని
కాలకర్మతమోరుద్ధం పునరధ్యగమత్ప్రభుః ||30||

విశోకో బ్రహ్మసంపత్త్యా సంఛిన్నద్వైతసంశయః
లీనప్రకృతినైర్గుణ్యాదలింగత్వాదసంభవః ||31||

నిశమ్య భగవన్మార్గం సంస్థాం యదుకులస్య చ
స్వఃపథాయ మతిం చక్రే నిభృతాత్మా యుధిష్ఠిరః ||32||

పృథాప్యనుశ్రుత్య ధనంజయోదితం నాశం యదూనాం భగవద్గతిం చ తాం
ఏకాంతభక్త్యా భగవత్యధోక్షజే నివేశితాత్మోపరరామ సంసృతేః ||33||

యయాహరద్భువో భారం తాం తనుం విజహావజః
కంటకం కంటకేనేవ ద్వయం చాపీశితుః సమం ||34||

యథా మత్స్యాదిరూపాణి ధత్తే జహ్యాద్యథా నటః
భూభారః క్షపితో యేనజహౌ తచ్చ కలేవరం ||35||

యదా ముకుందో భగవానిమాం మహీం జహౌ స్వతన్వా శ్రవణీయసత్కథః
తదాహరేవాప్రతిబుద్ధచేతసామభద్రహేతుః కలిరన్వవర్తత ||36||

యుధిష్ఠిరస్తత్పరిసర్పణం బుధః పురే చ రాష్ట్రే చ గృహే తథాత్మని
విభావ్య లోభానృతజిహ్మహింసనాద్యధర్మచక్రం గమనాయ పర్యధాత్ ||37||

స్వరాట్పౌత్రం వినయినమాత్మనః సుసమం గుణైః
తోయనీవ్యాః పతిం భూమేరభ్యషించద్గజాహ్వయే ||38||

మథురాయాం తథా వజ్రం శూరసేనపతిం తతః
ప్రాజాపత్యాం నిరూప్యేష్టిమగ్నీనపిబదీశ్వరః ||39 ||

విసృజ్య తత్ర తత్సర్వం దుకూలవలయాదికం
నిర్మమో నిరహంకారః సంఛిన్నాశేషబంధనః ||40 ||

వాచం జుహావ మనసి తత్ప్రాణ ఇతరే చ తం
మృత్యావపానం సోత్సర్గం తం పంచత్వే హ్యజోహవీత్ ||41 ||

త్రిత్వే హుత్వా చ పంచత్వం తచ్చైకత్వే ఽజుహోన్మునిః
సర్వమాత్మన్యజుహవీద్బ్రహ్మణ్యాత్మానమవ్యయే ||42 ||

చీరవాసా నిరాహారో బద్ధవాఙ్ముక్తమూర్ధజః
దర్శయన్నాత్మనో రూపం జడోన్మత్తపిశాచవత్ ||43 ||

అనవేక్షమాణో నిరగాదశృణ్వన్బధిరో యథా
ఉదీచీం ప్రవివేశాశాం గతపూర్వాం మహాత్మభిః
హృది బ్రహ్మ పరం ధ్యాయన్నావర్తేత యతో గతః ||44 ||

సర్వే తమనునిర్జగ్ముర్భ్రాతరః కృతనిశ్చయాః
కలినాధర్మమిత్రేణ దృష్ట్వా స్పృష్టాః ప్రజా భువి ||45 ||

తే సాధుకృతసర్వార్థా జ్ఞాత్వాత్యంతికమాత్మనః
మనసా ధారయామాసుర్వైకుంఠచరణాంబుజం ||46 ||

తద్ధ్యానోద్రిక్తయా భక్త్యా విశుద్ధధిషణాః పరే
తస్మిన్నారాయణపదే ఏకాంతమతయో గతిం ||47 ||

అవాపుర్దురవాపాం తే అసద్భిర్విషయాత్మభిః
విధూతకల్మషా స్థానం విరజేనాత్మనైవ హి ||48 ||

విదురోఽపి పరిత్యజ్య ప్రభాసే దేహమాత్మనః
కృష్ణావేశేన తచ్చిత్తః పితృభిః స్వక్షయం యయౌ ||49 ||

ద్రౌపదీ చ తదాజ్ఞాయ పతీనామనపేక్షతాం
వాసుదేవే భగవతి హ్యేకాంతమతిరాప తం ||50 ||

యః శ్రద్ధయైతద్భగవత్ప్రియాణాం పాండోః సుతానామితి సంప్రయాణం
శృణోత్యలం స్వస్త్యయనం పవిత్రం లబ్ధ్వా హరౌ భక్తిముపైతి సిద్ధిం ||51 ||

—♦ అధ్యాయము 16 ♦—

సూత ఉవాచ |

తతః పరీక్షిద్ద్విజవర్యశిక్షయా మహీం మహాభాగవతః శశాస హ
యథా హి సూత్యామభిజాతకోవిదాః సమాదిశన్విప్ర మహద్గుణస్తథా ||1 ||

స ఉత్తరస్య తనయాముపయేమ ఇరావతీం
జనమేజయాదీంశ్చతురస్తస్యాముత్పాదయత్సుతాన్ ||2 ||

ఆజహారాశ్వమేధాంస్త్రీన్గంగాయాం భూరిదక్షిణాన్
శారద్వతం గురుం కృత్వా దేవా యత్రాక్షిగోచరాః ||3 ||

నిజగ్రాహౌజసా వీరః కలిం దిగ్విజయే క్వచిత్
నృపలింగధరం శూద్రం ఘ్నంతం గోమిథునం పదా॥4॥

శౌనక ఉవాచ ।

కస్య హేతోర్నిజగ్రాహ కలిం దిగ్విజయే నృపః
నృదేవచిహ్నధృక్షూద్ర కోఽసౌ గాం యః పదాహనత్
తత్కథ్యతాం మహాభాగ యది కృష్ణకథాశ్రయం॥5॥

అథవాస్య పదాంభోజ మకరందలిహాం సతాం
కిమన్యైరసదాలాపైరాయుషో యదసద్వ్యయః॥6॥

క్షుద్రాయుషాం నృణామంగ మర్త్యానామృతమిచ్ఛతాం
ఇహోపహూతో భగవాన్మృత్యుః శామిత్రకర్మణి॥7॥

న కశ్చిన్మ్రియతే తావద్యావదాస్త ఇహాంతకః
ఏతదర్థం హి భగవానాహూతః పరమర్షిభిః
అహో నృలోకే పీయేత హరిలీలామృతం వచః॥8॥

మందస్య మందప్రజ్ఞస్య వయో మందాయుషశ్చ వై
నిద్రయా హ్రియతే నక్తం దివా చ వ్యర్థకర్మభిః॥9॥

సూత ఉవాచ ।

యదా పరీక్షిత్కురుజాంగలేఽవసత్కలిం ప్రవిష్టం నిజచక్రవర్తితే
నిశమ్య వార్తామనతిప్రియాం తతః శరాసనం సంయుగశౌండిరాదదే॥10॥

స్వలంకృతం శ్యామతురంగయోజితం రథం మృగేంద్రధ్వజమాశ్రితః పురాత్
వృతో రథాశ్వద్విపపత్తియుక్తయా స్వసేనయా దిగ్విజయాయ నిర్గతః॥11॥

భద్రాశ్వం కేతుమాలం చ భారతం చోత్తరాన్కురూన్
కింపురుషాదీని వర్షాణి విజిత్య జగృహే బలిం॥12॥

నగరాంశ్చ వనాంశ్చైవ నదీశ్చ విమలోదకాః
పురుషాందేవకల్పాంశ్చ నారీశ్చ ప్రియదర్శనాః॥13॥

అదృష్టపూర్వాన్సుభగాన్స దదర్శ ధనంజయః
సదనాని చ శుభ్రాణి నారీశ్చాప్సరసాం నిభాః॥14॥

తత్ర తత్రోపశృణ్వానః స్వపూర్వేషాం మహాత్మనాం
ప్రగీయమాణం చ యశః కృష్ణమాహాత్మ్యసూచకం॥15॥

ఆత్మానం చ పరిత్రాతమశ్వత్థామ్నోఽస్త్రతేజసః
స్నేహం చ వృష్ణిపార్థానాం తేషాం భక్తిం చ కేశవే॥16॥

తేభ్యః పరమసంతుష్టః ప్రీత్యుజ్జృంభితలోచనః
మహాధనాని వాసాంసి దదౌ హారాన్మహామనాః॥17॥

సారథ్యపారషదసేవనసఖ్యదౌత్య
వీరాసనానుగమనస్తవనప్రణామాన్
స్నిగ్ధేషు పాండుషు జగత్ప్రణతిం చ విష్ణోర్
భక్తిం కరోతి నృపతిశ్చరణారవిందే॥18॥

తస్యైవం వర్తమానస్య పూర్వేషాం వృత్తిమన్వహం
నాతిదూరే కిలాశ్చర్యం యదాసీత్తన్నిబోధ మే ॥19॥

ధర్మః పదైకేన చరన్విచ్ఛాయాముపలభ్య గాం
పృచ్ఛతి స్మాశ్రువదనాం వివత్సామివ మాతరం ॥20॥

ధర్మ ఉవాచ ।

కచ్చిద్భద్రేఽనామయమాత్మనస్తే విచ్ఛాయాసి మ్లాయతేషన్ముఖేన
ఆలక్షయే భవతీమంతరాధిం దూరే బంధుం శోచసి కంచనాంబ ॥21॥

పాదైర్న్యూనం శోచసి మైకపాదమాత్మానం వా వృషలైర్భోక్ష్యమాణం
ఆహో సురాదీన్హృతయజ్ఞభాగాన్ప్రజా ఉత స్విన్మఘవత్యవర్షతి ॥22॥

అరక్ష్యమాణాః స్త్రియ ఉర్వి బాలాన్శోచస్యథో పురుషాదైరివార్తాన్
వాచం దేవీం బ్రహ్మకులే కుకర్మణ్యబ్రహ్మణ్యే రాజకులే కులాగ్ర్యాన్ ॥23॥

కిం క్షత్రబంధూన్కలినోపసృష్టాన్రాష్ట్రాణి వా తైరవరోపితాని
ఇతస్తతో వాశనపానవాసః స్నానవ్యవాయోన్ముఖజీవలోకం ॥24॥

యద్వాంబ తే భూరిభరావతార కృతావతారస్య హరేర్ధరిత్రి
అంతర్హితస్య స్మరతీ విసృష్టా కర్మాణి నిర్వాణవిలంబితాని ॥25॥

ఇదం మమాచక్ష్వ తవాధిమూలం వసుంధరే యేన వికర్శితాసి
కాలేన వా తే బలినాం బలీయసా సురార్చితం కిం హృతమంబ సౌభగం ॥26॥

ధరణ్యువాచ ।

భవాన్హి వేద తత్సర్వం యన్మాం ధర్మానుపృచ్ఛసి
చతుర్భిర్వర్తసే యేన పాదైర్లోకసుఖావహైః ॥27॥

సత్యం శౌచం దయా క్షాంతిస్త్యాగః సంతోష ఆర్జవం
శమో దమస్తపః సామ్యం తితిక్షోపరతిః శ్రుతం ॥28॥

జ్ఞానం విరక్తిరైశ్వర్యం శౌర్యం తేజో బలం స్మృతిః
స్వాతంత్ర్యం కౌశలం కాంతిర్ధైర్యం మార్దవమేవ చ ॥29॥

ప్రాగల్భ్యం ప్రశ్రయః శీలం సహ ఓజో బలం భగః
గాంభీర్యం స్థైర్యమాస్తిక్యం కీర్తిర్మానోఽనహంకృతిః ॥30॥

ఏతే చాన్యే చ భగవన్నిత్యా యత్ర మహాగుణాః
ప్రార్థ్యా మహత్త్వమిచ్ఛద్భిర్న వియంతి స్మ కర్హిచిత్ ॥31॥

తేనాహం గుణపాత్రేణ శ్రీనివాసేన సాంప్రతం
శోచామి రహితం లోకం పాప్మనా కలినేక్షితం ॥32॥

ఆత్మానం చానుశోచామి భవంతం చామరోత్తమం
దేవాన్పితౄనృషీన్సాధూన్సర్వాన్వర్ణాంస్తథాశ్రమాన్ ॥33॥

బ్రహ్మాదయో బహుతిథం యదపాంగమోక్ష
కామాస్తపః సమచరన్భగవత్ప్రపన్నాః
సా శ్రీః స్వవాసమరవిందవనం విహాయ
యత్పాదసౌభగమలం భజతేఽనురక్తా ॥34॥

తస్యాహమబ్జకులిశాంకుశకేతుకేతైః
శ్రీమత్పదైర్భగవతః సమలంకృతాంగీ
త్రీనత్యరోచ ఉపలభ్య తతో విభూతిం
లోకాన్స మాం వ్యసృజదుత్స్మయతీం తదంతే ||35||

యో వై మమాతిభరమాసురవంశరాజ్ఞాం
అక్షౌహిణీశతమపానుదదాత్మతంత్రః
త్వాం దుఃస్థమూనపదమాత్మని పౌరుషేణ
సంపాదయన్యదుషు రమ్యమబిభ్రదంగం ||36||

కా వా సహేత విరహం పురుషోత్తమస్య
ప్రేమావలోకరుచిరస్మితవల్గుజల్పైః
స్థైర్యం సమానమహరన్మధుమానినీనాం
రోమోత్సవో మమ యదంఘ్రివిటంకితాయాః ||37||

తయోరేవం కథయతోః పృథివీధర్మయోస్తదా
పరీక్షిన్నామ రాజర్షిః ప్రాప్తః ప్రాచీం సరస్వతీం ||38||

—♦ అధ్యాయము 17 ♦—

సూత ఉవాచ |

తత్ర గోమిథునం రాజా హన్యమానమనాథవత్
దండహస్తం చ వృషలం దదృశే నృపలాంఛనం ||1||

వృషం మృణాలధవలం మేహంతమివ బిభ్యతం
వేపమానం పదైకేన సీదంతం శూద్రతాడితం ||2||

గాం చ ధర్మదుఘాం దీనాం భృశం శూద్రపదాహతాం
వివత్సామాశ్రువదనాం క్షామాం యవసమిచ్ఛతీం ||3||

పప్రచ్ఛ రథమారూఢః కార్తస్వరపరిచ్ఛదం
మేఘగంభీరయా వాచా సమారోపితకార్ముకః ||4||

కస్త్వం మచ్ఛరణే లోకే బలాద్ధంస్యబలాన్బలీ
నరదేవోఽసి వేషేణ నటవత్కర్మణాద్విజః ||5||

యస్త్వం కృష్ణే గతే దూరం సహగాండీవధన్వనా
శోచ్యోఽస్యశోచ్యాన్రహసి ప్రహరన్వధమర్హసి ||6||

త్వం వా మృణాలధవలః పాదైర్న్యూనః పదా చరన్
వృషరూపేణ కిం కశ్చిద్దేవో నః పరిఖేదయన్ ||7||

న జాతు కౌరవేంద్రాణాం దోర్దండపరిరంభితే
భూతలేఽనుపతంత్యస్మిన్వినా తే ప్రాణినాం శుచః ||8||

మా సౌరభేయాత్ర శుచో వ్యేతు తే వృషలాద్భయం
మా రోదీరంబ భద్రం తే ఖలానాం మయి శాస్తరి ||9||

యస్య రాష్ట్రే ప్రజాః సర్వాస్త్రస్యంతే సాధ్వ్యసాధుభిః
తస్య మత్తస్య నశ్యంతి కీర్తిరాయుర్భగో గతిః ||10||

ఏష రాజ్ఞాం పరో ధర్మో హ్యార్తానామార్తినిగ్రహః
అత ఏనం వధిష్యామి భూతద్రుహమసత్తమం ॥11॥

కోఽవృశ్చత్తవ పాదాంస్త్రీన్సౌరభేయ చతుష్పద
మా భూవంస్త్వాదృశా రాష్ట్రే రాజ్ఞాం కృష్ణానువర్తినాం ॥12॥

ఆఖ్యాహి వృష భద్రం వః సాధూనామకృతాగసాం
ఆత్మవైరూప్యకర్తారం పార్థానాం కీర్తిదూషణం ॥13॥

జనేఽనాగస్యఘం యుంజన్సర్వతోఽస్య చ మద్భయం
సాధూనాం భద్రమేవ స్యాదసాధుదమనే కృతే ॥14॥

అనాగఃస్విహ భూతేషు య ఆగస్కృన్నిరంకుశః
ఆహర్తాస్మి భుజం సాక్షాదమర్త్యస్యాపి సాంగదం ॥15॥

రాజ్ఞో హి పరమో ధర్మః స్వధర్మస్థానుపాలనం
శాసతోఽన్యాన్యథాశాస్త్రమనాపద్యుత్పథానిహ ॥16॥

ధర్మ ఉవాచ ।

ఏతద్వః పాండవేయానాం యుక్తమార్తాభయం వచః
యేషాం గుణగణైః కృష్ణో దౌత్యాదౌ భగవాన్కృతః ॥17॥

న వయం క్లేశబీజాని యతః స్యుః పురుషర్షభ
పురుషం తం విజానీమో వాక్యభేదవిమోహితాః ॥18॥

కేచిద్వికల్పవసనా ఆహురాత్మానమాత్మనః
దైవమన్యేఽపరే కర్మ స్వభావమపరే ప్రభుం ॥19॥

అప్రతర్క్యాదనిర్దేశ్యాదితి కేష్వపి నిశ్చయః
అత్రానురూపం రాజర్షే విమృశ స్వమనీషయా ॥20॥

సూత ఉవాచ ।

ఏవం ధర్మే ప్రవదతి స సమ్రాడ్ద్విజసత్తమాః
సమాహితేన మనసా విఖేదః పర్యచష్ట తం ॥21॥

రాజోవాచ ।

ధర్మం బ్రవీషి ధర్మజ్ఞ ధర్మోఽసి వృషరూపధృక్
యదధర్మకృతః స్థానం సూచకస్యాపి తద్భవేత్ ॥22॥

అథవా దేవమాయాయా నూనం గతిరగోచరా
చేతసో వచసశ్చాపి భూతానామితి నిశ్చయః ॥23॥

తపః శౌచం దయా సత్యమితి పాదాః కృతే కృతాః
అధర్మాంశైస్త్రయో భగ్నాః స్మయసంగమదైస్తవ ॥24॥

ఇదానీం ధర్మ పాదస్తే సత్యం నిర్వర్తయేద్యతః
తం జిఘృక్షత్యధర్మోఽయమనృతేనైధితః కలిః ॥25॥

ఇయం చ భూమిర్భగవతా న్యాసితోరుభరా సతి
శ్రీమద్భిస్తత్పదన్యాసైః సర్వతః కృతకౌతుకా ॥26॥

శోచత్యశ్రుకలా సాధ్వీ దుర్భగేవోజ్ఝితా సతీ
అబ్రహ్మణ్యా నృపవ్యాజాః శూద్రా భోక్ష్యంతి మామితి ॥27॥

ఇతి ధర్మం మహీం చైవ సాంత్వయిత్వా మహారథః
నిశాతమాదదే ఖడ్గం కలయేఽధర్మహేతవే ॥28॥

తం జిఘాంసుమభిప్రేత్య విహాయ నృపలాంఛనం
తత్పాదమూలం శిరసా సమగాద్భయవిహ్వలః ॥29॥

పతితం పాదయోర్వీరః కృపయా దీనవత్సలః
శరణ్యో నావధీచ్ఛ్లోక్య ఆహ చేదం హసన్నివ ॥30॥

రాజోవాచ ।

న తే గుడాకేశయశోధరాణాం బద్ధాంజలేర్వై భయమస్తి కించిత్
న వర్తితవ్యం భవతా కథంచన క్షేత్రే మదీయే త్వమధర్మబంధుః ॥31॥

త్వాం వర్తమానం నరదేవదేహేష్వనుప్రవృత్తోఽయమధర్మపూగః
లోభోఽనృతం చౌర్యమనార్యమంహో జ్యేష్ఠా చ మాయా కలహశ్చ దంభః ॥32॥

న వర్తితవ్యం తదధర్మబంధో ధర్మేణ సత్యేన చ వర్తితవ్యే
బ్రహ్మావర్తే యత్ర యజంతి యజ్ఞైర్యజ్ఞేశ్వరం యజ్ఞవితానవిజ్ఞాః ॥33॥

యస్మిన్హరిర్భగవానిజ్యమాన ఇజ్యాత్మమూర్తిర్యజతాం శం తనోతి
కామానమోఘాన్స్థిరజంగమానామంతర్బహిర్వాయురివైష ఆత్మా ॥34॥

సూత ఉవాచ ।

పరీక్షితైవమాదిష్టః స కలిర్జాతవేపథుః
తముద్యతాసిమాహేదం దండపాణిమివోద్యతం ॥35॥

కలిరువాచ ।

యత్ర క్వ వాథ వత్స్యామి సార్వభౌమ తవాజ్ఞయా
లక్షయే తత్ర తత్రాపి త్వామాత్తేషుశరాసనం ॥36॥

తన్మే ధర్మభృతాం శ్రేష్ఠ స్థానం నిర్దేష్టుమర్హసి
యత్రైవ నియతో వత్స్య ఆతిష్ఠంస్తేఽనుశాసనం ॥37॥

సూత ఉవాచ ।

అభ్యర్థితస్తదా తస్మై స్థానాని కలయే దదౌ
ద్యూతం పానం స్త్రియః సూనా యత్రాధర్మశ్చతుర్విధః ॥38॥

పునశ్చ యాచమానాయ జాతరూపమదాత్ప్రభుః
తతోఽనృతం మదం కామం రజో వైరం చ పంచమం ॥39॥

అమూని పంచ స్థానాని హ్యధర్మప్రభవః కలిః
ఔత్తరేయేణ దత్తాని న్యవసత్తన్నిదేశకృత్॥40॥

అథైతాని న సేవేత బుభూషుః పురుషః క్వచిత్
విశేషతో ధర్మశీలో రాజా లోకపతిర్గురుః॥41॥

వృషస్య నష్టాంస్త్రీన్పాదాంతపః శౌచం దయామితి
ప్రతిసందధ ఆశ్వాస్య మహీం చ సమవర్ధయత్॥42॥

స ఏష ఏతర్హ్యధ్యాస్త ఆసనం పార్థివోచితం
పితామహేనోపన్యస్తం రాజ్ఞారణ్యం వివిక్షతా॥43॥

ఆస్తేఽధునా స రాజర్షిః కౌరవేంద్రశ్రియోల్లసన్
గజాహ్వయే మహాభాగశ్చక్రవర్తీ బృహచ్ఛ్రవాః॥44॥

ఇత్థంభూతానుభావోఽయమభిమన్యుసుతో నృపః
యస్య పాలయతః క్షౌణీం యూయం సత్రాయ దీక్షితాః॥45॥

—♦ అధ్యాయము 18 ♦—

సూత ఉవాచ ।

యో వై ద్రౌణ్యస్త్రవిప్లుష్టో న మాతురుదరే మృతః
అనుగ్రహాద్భగవతః కృష్ణస్యాద్భుతకర్మణః॥1॥

బ్రహ్మకోపోత్థితాద్యస్తు తక్షకాత్ప్రాణవిప్లవాత్
న సమ్ముమోహోరుభయాద్భగవత్యర్పితాశయః॥2॥

ఉత్సృజ్య సర్వతః సంగం విజ్ఞాతాజితసంస్థితిః
వైయాసకేర్జహౌ శిష్యో గంగాయాం స్వం కలేవరం॥3॥

నోత్తమశ్లోకవార్తానాం జుషతాం తత్కథామృతం
స్యాత్సంభ్రమోఽన్తకాలేఽపి స్మరతాం తత్పదాంబుజం॥4॥

తావత్కలిర్న ప్రభవేత్ప్రవిష్టోఽపీహ సర్వతః
యావదీశో మహానుర్వ్యామాభిమన్యవ ఏకరాట్॥5॥

యస్మిన్నహని యర్హ్యేవ భగవానుత్ససర్జ గాం
తదైవేహానువృత్తోఽసావధర్మప్రభవః కలిః॥6॥

నానుద్వేష్టి కలిం సమ్రాట్సారంగ ఇవ సారభుక్
కుశలాన్యాశు సిద్ధ్యంతి నేతరాణి కృతాని యత్॥7॥

కిం ను బాలేషు శూరేణ కలినా ధీరభీరుణా
అప్రమత్తః ప్రమత్తేషు యో వృకో నృషు వర్తతే॥8॥

ఉపవర్ణితమేతద్వః పుణ్యం పారీక్షితం మయా
వాసుదేవకథోపేతమాఖ్యానం యదపృచ్ఛత॥9॥

యా యాః కథా భగవతః కథనీయోరుకర్మణః
గుణకర్మాశ్రయాః పుంభిః సంసేవ్యాస్తా బుభూషుభిః॥10॥

ఋషయ ఊచుః ।

సూత జీవ సమాః సౌమ్య శాశ్వతీర్విశదం యశః
యస్త్వం శంససి కృష్ణస్య మర్త్యానామమృతం హి నః ॥11॥

కర్మణ్యస్మిన్ననాశ్వాసే ధూమధూమ్రాత్మనాం భవాన్
ఆపాయయతి గోవింద పాదపద్మాసవం మధు ॥12॥

తులయామ లవేనాపి న స్వర్గం నాపునర్భవం
భగవత్సంగిసంగస్య మర్త్యానాం కిముతాశిషః ॥13॥

కో నామ తృప్యేద్రసవిత్కథాయాం మహత్తమైకాంతపరాయణస్య
నాంతం గుణానామగుణస్య జగ్ముర్యోగేశ్వరా యే భవపాద్మముఖ్యాః ॥14॥

తన్నో భవాన్వై భగవత్ప్రధానో మహత్తమైకాంతపరాయణస్య
హరేరుదారం చరితం విశుద్ధం శుశ్రూషతాం నో వితనోతు విద్వన్ ॥15॥

స వై మహాభాగవతః పరీక్షిద్యేనాపవర్గాఖ్యమదభ్రబుద్ధిః
జ్ఞానేన వైయాసకిశబ్దితేన భేజే ఖగేంద్రధ్వజపాదమూలం ॥16॥

తన్నః పరం పుణ్యమసంవృతార్థమాఖ్యానమత్యద్భుతయోగనిష్ఠం
ఆఖ్యాహ్యనంతాచరితోపపన్నం పారీక్షితం భాగవతాభిరామం ॥17॥

సూత ఉవాచ ।

అహో వయం జన్మభృతోఽద్య హాస్మ వృద్ధానువృత్త్యాపి విలోమజాతాః
దౌష్కుల్యమాధిం విధునోతి శీఘ్రం మహత్తమానామభిధానయోగః ॥18॥

కుతః పునర్గృణతో నామ తస్య మహత్తమైకాంతపరాయణస్య
యోఽనంతశక్తిర్భగవాననంతో మహద్గుణత్వాద్యమనంతమాహుః ॥19॥

ఏతావతాలం నను సూచితేన గుణైరసామ్యానతిశాయనస్య
హిత్వేతరాన్ప్రార్థయతో విభూతిర్యస్యాంఘ్రిరేణుం జుషతేఽనభీప్సోః ॥20॥

అథాపి యత్పాదనఖావసృష్టం జగద్విరించోపహృతార్హణాంభః
సేశం పునాత్యన్యతమో ముకుందాత్కో నామ లోకే భగవత్పదార్థః ॥21॥

యత్రానురక్తాః సహసైవ ధీరా వ్యపోహ్య దేహాదిషు సంగమూఢం
వ్రజంతి తత్పారమహంస్యమంత్యం యస్మిన్నహింసోపశమః స్వధర్మః ॥22॥

అహం హి పృష్టోఽర్యమణో భవద్భిరాచక్ష ఆత్మావగమోఽత్ర యావాన్
నభః పతంత్యాత్మసమం పతత్త్రిణస్తథా సమం విష్ణుగతిం విపశ్చితః ॥23॥

ఏకదా ధనురుద్యమ్య విచరన్మృగయాం వనే
మృగాననుగతః శ్రాంతః క్షుధితస్తృషితో భృశం ॥24॥

జలాశయమచక్షాణః ప్రవివేశ తమాశ్రమం
దదర్శ మునిమాసీనం శాంతం మీలితలోచనం ॥25॥

ప్రతిరుద్ధేంద్రియప్రాణ మనోబుద్ధిముపారతం
స్థానత్రయాత్పరం ప్రాప్తం బ్రహ్మభూతమవిక్రియం ॥26॥

విప్రకీర్ణజటాచ్ఛన్నం రౌరవేణాజినేన చ
విశుష్యత్తాలురుదకం తథాభూతమయాచత ॥27॥

అలబ్ధతృణభూమ్యాదిరసంప్రాప్తార్ఘ్యసూనృతః
అవజ్ఞాతమివాత్మానం మన్యమానశ్చుకోప హ॥28॥

అభూతపూర్వః సహసా క్షుత్తృడ్భ్యామర్దితాత్మనః
బ్రాహ్మణం ప్రత్యభూద్బ్రహ్మన్మత్సరో మన్యురేవ చ॥29॥

స తు బ్రహ్మఋషేరంసే గతాసుమురగం రుషా
వినిర్గచ్ఛంధనుష్కోట్యా నిధాయ పురమాగతః॥30॥

ఏష కిం నిభృతాశేష కరణో మీలితేక్షణః
మృషాసమాధిరాహోస్విత్కిం ను స్యాత్క్షత్రబంధుభిః॥31॥

తస్య పుత్రోఽతితేజస్వీ విహరన్బాలకోఽర్భకైః
రాజ్ఞాఘం ప్రాపితం తాతం శ్రుత్వా తత్రేదమబ్రవీత్॥32॥

అహో అధర్మః పాలానాం పీవ్నాం బలిభుజామివ
స్వామిన్యఘం యద్దాసానాం ద్వారపానాం శునామివ॥33॥

బ్రాహ్మణైః క్షత్రబంధుర్హి గృహపాలో నిరూపితః
స కథం తద్గృహే ద్వాఃస్థః సభాండం భోక్తుమర్హతి॥34॥

కృష్ణే గతే భగవతి శాస్తర్యుత్పథగామినాం
తద్భిన్నసేతూనద్యాహం శాస్మి పశ్యత మే బలం॥35॥

ఇత్యుక్త్వా రోషతామ్రాక్షో వయస్యానృషిబాలకః
కౌశిక్యాప ఉపస్పృశ్య వాగ్వజ్రం విససర్జ హ॥36॥

ఇతి లంఘితమర్యాదం తక్షకః సప్తమేఽహని
దంక్ష్యతి స్మ కులాంగారం చోదితో మే తతద్రుహం॥37॥

తతోఽభ్యేత్యాశ్రమం బాలో గలే సర్పకలేవరం
పితరం వీక్ష్య దుఃఖార్తో ముక్తకంఠో రురోద హ॥38॥

స వా ఆంగిరసో బ్రహ్మన్శ్రుత్వా సుతవిలాపనం
ఉన్మీల్య శనకైర్నేత్రే దృష్ట్వా చాంసే మృతోరగం॥39॥

విసృజ్య తం చ పప్రచ్ఛ వత్స కస్మాద్ధి రోదిషి
కేన వా తేఽపకృతమిత్యుక్తః స న్యవేదయత్॥40॥

నిశమ్య శప్తమతదర్హం నరేంద్రం స బ్రాహ్మణో నాత్మజమభ్యనందత్
అహో బతాంహో మహదద్య తే కృతమల్పీయసి ద్రోహ ఉరుర్దమో ధృతః॥41॥

న వై నృభిర్నరదేవం పరాఖ్యం సమ్మాతుమర్హస్యవిపక్వబుద్ధే
యత్తేజసా దుర్విషహేణ గుప్తా విందంతి భద్రాణ్యకుతోభయాః ప్రజాః॥42॥

అలక్ష్యమాణే నరదేవనామ్ని రథాంగపాణావయమంగ లోకః
తదా హి చౌరప్రచురో వినంక్ష్యత్యరక్ష్యమాణోఽవివరూథవత్క్షణాత్॥43॥

తదద్య నః పాపముపైత్యనన్వయం యన్నష్టనాథస్య వసోర్విలుంపకాత్
పరస్పరం ఘ్నంతి శపంతి వృంజతే పశూన్స్త్రియోఽర్థాన్పురుదస్యవో జనాః॥44॥

తదార్యధర్మః ప్రవిలీయతే నృణాం వర్ణాశ్రమాచారయుతస్త్రయీమయః
తతోఽర్థకామాభినివేశితాత్మనాం శునాం కపీనామివ వర్ణసంకరః॥45॥

ధర్మపాలో నరపతిః స తు సమ్రాడ్బృహచ్ఛ్రవాః
సాక్షాన్మహాభాగవతో రాజర్షిర్హయమేధయాట్
క్షుత్తృట్శ్రమయుతో దీనో నైవాస్మచ్ఛాపమర్హతి॥46॥

అపాపేషు స్వభృత్యేషు బాలేనాపక్వబుద్ధినా
పాపం కృతం తద్భగవాన్సర్వాత్మా క్షంతుమర్హతి ||47 ||

తిరస్కృతా విప్రలబ్ధాః శప్తాః క్షిప్తా హతా అపి
నాస్య తత్ప్రతికుర్వంతి తద్భక్తాః ప్రభవోఽపి హి ||48 ||

ఇతి పుత్రకృతాఘేన సోఽనుతప్తో మహామునిః
స్వయం విప్రకృతో రాజ్ఞా నైవాఘం తదచింతయత్ ||49 ||

ప్రాయశః సాధవో లోకే పరైర్ద్వంద్వేషు యోజితాః
న వ్యథంతి న హృష్యంతి యత ఆత్మాగుణాశ్రయః ||50 ||

—♦ అధ్యాయము 19 ♦—

సూత ఉవాచ |

మహీపతిస్త్వథ తత్కర్మ గర్హ్యం విచింతయన్నాత్మకృతం సుదుర్మనాః
అహో మయా నీచమనార్యవత్కృతం నిరాగసి బ్రహ్మణి గూఢతేజసి ||1 ||

ధ్రువం తతో మే కృతదేవహేలనాద్దురత్యయం వ్యసనం నాతిదీర్ఘాత్
తదస్తు కామం హ్యఘనిష్కృతాయ మే యథా న కుర్యాం పునరేవమద్ధా ||2 ||

అద్యైవ రాజ్యం బలమృద్ధకోశం ప్రకోపితబ్రహ్మకులానలో మే
దహత్వభద్రస్య పునర్న మేఽభూత్పాపీయసీ ధీర్ద్విజదేవగోభ్యః ||3 ||

స చింతయన్నిత్థమథాశృణోద్యథా మునేః సుతోక్తో నిరృతిస్తక్షకాఖ్యః
స సాధు మేనే న చిరేణ తక్షకా నలం ప్రసక్తస్య విరక్తికారణం ||4 ||

అథో విహాయేమమముం చ లోకం విమర్శితౌ హేయతయా పురస్తాత్
కృష్ణాంఘ్రిసేవామధిమన్యమాన ఉపావిశత్ప్రాయమమర్త్యనద్యాం ||5 ||

యా వై లసచ్ఛ్రీతులసీవిమిశ్ర కృష్ణాంఘ్రిరేణ్వభ్యధికాంబునేత్రీ
పునాతి లోకానుభయత్ర సేశాన్కస్తాం న సేవేత మరిష్యమాణః ||6 ||

ఇతి వ్యవచ్ఛిద్య స పాండవేయః ప్రాయోపవేశం ప్రతి విష్ణుపద్యాం
దధౌ ముకుందాంఘ్రిమనన్యభావో మునివ్రతో ముక్తసమస్తసంగః ||7 ||

తత్రోపజగ్ముర్భువనం పునానా మహానుభావా మునయః సశిష్యాః
ప్రాయేణ తీర్థాభిగమాపదేశైః స్వయం హి తీర్థాని పునంతి సంతః ||8 ||

అత్రిర్వసిష్ఠశ్చ్యవనః శరద్వానరిష్టనేమిర్భృగురంగిరాశ్చ
పరాశరో గాధిసుతోఽథ రామ ఉతథ్య ఇంద్రప్రమదేధ్మవాహౌ ||9 ||

మేధాతిథిర్దేవల ఆర్ష్టి షేణో భారద్వాజో గౌతమః పిప్పలాదః
మైత్రేయ ఔర్వః కవషః కుంభయోనిర్ద్వైపాయనో భగవాన్నారదశ్చ ||10 ||

అన్యే చ దేవర్షిబ్రహ్మర్షివర్యా రాజర్షివర్యా అరుణాదయశ్చ
నానార్షేయప్రవరాన్సమేతానభ్యర్చ్య రాజా శిరసా వవందే ||11 ||

సుఖోపవిష్టేష్వథ తేషు భూయః కృతప్రణామః స్వచికీర్షితం యత్
విజ్ఞాపయామాస వివిక్తచేతా ఉపస్థితోఽగ్రేఽభిగృహీతపాణిః ||12 ||

రాజోవాచ ।

అహో వయం ధన్యతమా నృపాణాం మహత్తమానుగ్రహణీయశీలాః
రాజ్ఞాం కులం బ్రాహ్మణపాదశౌచాద్దూరాద్విసృష్టం బత గర్హ్యకర్మ॥13॥

తస్యైవ మేఽఘస్య పరావరేశో వ్యాసక్తచిత్తస్య గృహేష్వభీక్ష్ణం
నిర్వేదమూలో ద్విజశాపరూపో యత్ర ప్రసక్తో భయమాశు ధత్తే॥14॥

తం మోపయాతం ప్రతియంతు విప్రా గంగా చ దేవీ ధృతచిత్తమీశే
ద్విజోపసృష్టః కుహకస్తక్షకో వా దశత్వలం గాయత విష్ణుగాథాః॥15॥

పునశ్చ భూయాద్భగవత్యనంతే రతిః ప్రసంగశ్చ తదాశ్రయేషు
మహత్సు యాం యాముపయామి సృష్టిం మైత్ర్యస్తు సర్వత్ర నమో ద్విజేభ్యః॥16॥

ఇతి స్మ రాజాధ్యవసాయయుక్తః ప్రాచీనమూలేషు కుశేషు ధీరః
ఉదఙ్ముఖో దక్షిణకూల ఆస్తే సముద్రపత్న్యాః స్వసుతన్యస్తభారః॥17॥

ఏవం చ తస్మిన్నరదేవదేవే ప్రాయోపవిష్టే దివి దేవసంఘాః
ప్రశస్య భూమౌ వ్యకిరన్ప్రసూనైర్ముదా ముహుర్దుందుభయశ్చ నేదుః॥18॥

మహర్షయో వై సముపాగతా యే ప్రశస్య సాధ్విత్యనుమోదమానాః
ఊచుః ప్రజానుగ్రహశీలసారా యదుత్తమశ్లోకగుణాభిరూపం॥19॥

న వా ఇదం రాజర్షివర్య చిత్రం భవత్సు కృష్ణం సమనువ్రతేషు
యేఽధ్యాసనం రాజకిరీటజుష్టం సద్యో జహుర్భగవత్పార్శ్వకామాః॥20॥

సర్వే వయం తావదిహాస్మహేఽథ కలేవరం యావదసౌ విహాయ
లోకం పరం విరజస్కం విశోకం యాస్యత్యయం భాగవతప్రధానః॥21॥

ఆశ్రుత్య తదృషిగణవచః పరీక్షిత్సమం మధుచ్యుద్గురు చావ్యలీకం
ఆభాషతైనానభినంద్య యుక్తాన్శుశ్రూషమాణశ్చరితాని విష్ణోః॥22॥

సమాగతాః సర్వత ఏవ సర్వే వేదా యథా మూర్తిధరాస్త్రిపృష్ఠే
నేహాథ నాముత్ర చ కశ్చనార్థ ఋతే పరానుగ్రహమాత్మశీలం॥23॥

తతశ్చ వః పృచ్ఛ్యమిమం విపృచ్ఛే విశ్రభ్య విప్రా ఇతి కృత్యతాయాం
సర్వాత్మనా మ్రియమాణైశ్చ కృత్యం శుద్ధం చ తత్రామృశతాభియుక్తాః॥24॥

తత్రాభవద్భగవాన్వ్యాసపుత్రో యదృచ్ఛయా గామటమానోఽనపేక్షః
అలక్ష్యలింగో నిజలాభతుష్టో వృతశ్చ బాలైరవధూతవేషః॥25॥

తం ద్వ్యష్టవర్షం సుకుమారపాద కరోరుబాహ్వంసకపోలగాత్రం
చార్వాయతాక్షోన్నసతుల్యకర్ణ సుభ్ర్వాననం కంబుసుజాతకంఠం॥26॥

నిగూఢజత్రుం పృథుతుంగవక్షసమావర్తనాభిం వలివల్గూదరం చ
దిగంబరం వక్త్రవికీర్ణకేశం ప్రలంబబాహుం స్వమరోత్తమాభం॥27॥

శ్యామం సదాపీవ్యవయోఽఙ్గలక్ష్మ్యా స్త్రీణాం మనోజ్ఞం రుచిరస్మితేన
ప్రత్యుత్థితాస్తే మునయః స్వాసనేభ్యస్తల్లక్షణజ్ఞా అపి గూఢవర్చసం॥28॥

స విష్ణురాతోఽతిథయ ఆగతాయ తస్మై సపర్యాం శిరసాజహార
తతో నివృత్తా హ్యబుధాః స్త్రియోఽర్భకా మహాసనే సోపవివేశ పూజితః॥29॥

స సంవృతస్తత్ర మహాన్మహీయసాం బ్రహ్మర్షిరాజర్షిదేవర్షిసంఘైః
వ్యరోచతాలం భగవాన్యథేందుర్గ్రహర్క్షతారానికరైః పరీతః॥30॥

ప్రశాంతమాసినమకుంఠమేధసం మునిం నృపో భాగవతోఽభ్యుపేత్య
ప్రణమ్య మూర్ధ్నావహితః కృతాంజలిర్నత్వా గిరా సూనృతయాన్వపృచ్ఛత్॥31॥

పరీక్షిదువాచ ।

అహో అద్య వయం బ్రహ్మన్సత్సేవ్యాః క్షత్రబంధవః
కృపయాతిథిరూపేణ భవద్భిస్తీర్థకాః కృతాః॥32॥

యేషాం సంస్మరణాత్పుంసాం సద్యః శుద్ధ్యంతి వై గృహాః
కిం పునర్దర్శనస్పర్శ పాదశౌచాసనాదిభిః॥33॥

సాన్నిధ్యాత్తే మహాయోగిన్పాతకాని మహాంత్యపి
సద్యో నశ్యంతి వై పుంసాం విష్ణోరివ సురేతరాః॥34॥

అపి మే భగవాన్ప్రీతః కృష్ణః పాండుసుతప్రియః
పైతృష్వసేయప్రీత్యర్థం తద్గోత్రస్యాత్తబాంధవః॥35॥

అన్యథా తేఽవ్యక్తగతేర్దర్శనం నః కథం నృణాం
నితరాం మ్రియమాణానాం సంసిద్ధస్య వనీయసః॥36॥

అతః పృచ్ఛామి సంసిద్ధిం యోగినాం పరమం గురుం
పురుషస్యేహ యత్కార్యం మ్రియమాణస్య సర్వథా॥37॥

యచ్ఛ్రోతవ్యమథో జప్యం యత్కర్తవ్యం నృభిః ప్రభో
స్మర్తవ్యం భజనీయం వా బ్రూహి యద్వా విపర్యయం॥38॥

నూనం భగవతో బ్రహ్మన్గృహేషు గృహమేధినాం
న లక్ష్యతే హ్యవస్థానమపి గోదోహనం క్వచిత్॥39॥

సూత ఉవాచ ।

ఏవమాభాషితః పృష్టః స రాజ్ఞా శ్లక్ష్ణయా గిరా
ప్రత్యభాషత ధర్మజ్ఞో భగవాన్బాదరాయణిః॥40॥

స్కంధము 2

—♦ అధ్యాయము 1 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

వరీయానేష తే ప్రశ్నః కృతో లోకహితం నృప
ఆత్మవిత్సమ్మతః పుంసాం శ్రోతవ్యాదిషు యః పరః॥1॥

శ్రోతవ్యాదీని రాజేంద్ర నృణాం సంతి సహస్రశః
అపశ్యతామాత్మతత్త్వం గృహేషు గృహమేధినాం॥2॥

నిద్రయా హ్రియతే నక్తం వ్యవాయేన చ వా వయః
దివా చార్థేహయా రాజన్కుటుంబభరణేన వా॥3॥

దేహాపత్యకలత్రాదిష్వాత్మసైన్యేష్వసత్స్వపి
తేషాం ప్రమత్తో నిధనం పశ్యన్నపి న పశ్యతి॥4॥

తస్మాద్భారత సర్వాత్మా భగవానీశ్వరో హరిః
శ్రోతవ్యః కీర్తితవ్యశ్చ స్మర్తవ్యశ్చేచ్ఛతాభయం॥5॥

ఏతావాన్సాంఖ్యయోగాభ్యాం స్వధర్మపరినిష్ఠయా
జన్మలాభః పరః పుంసామంతే నారాయణస్మృతిః॥6॥

ప్రాయేణ మునయో రాజన్నివృత్తా విధిషేధతః
నైర్గుణ్యస్థా రమంతే స్మ గుణానుకథనే హరేః॥7॥

ఇదం భాగవతం నామ పురాణం బ్రహ్మసమ్మితం
అధీతవాంద్వాపరాదౌ పితుర్ద్వైపాయనాదహం॥8॥

పరినిష్ఠితోఽపి నైర్గుణ్య ఉత్తమశ్లోకలీలయా
గృహీతచేతా రాజర్షే ఆఖ్యానం యదధీతవాన్॥9॥

తదహం తేఽభిధాస్యామి మహాపౌరుషికో భవాన్
యస్య శ్రద్దధతామాశు స్యాన్ముకుందే మతిః సతీ॥10॥

ఏతన్నిర్విద్యమానానామిచ్ఛతామకుతోభయం
యోగినాం నృప నిర్ణీతం హరేర్నామానుకీర్తనం॥11॥

కిం ప్రమత్తస్య బహుభిః పరోక్షైర్హాయనైరిహ
వరం ముహూర్తం విదితం ఘటతే శ్రేయసే యతః॥12॥

ఖట్వాంగో నామ రాజర్షిర్జ్ఞాత్వేయత్తామిహాయుషః
ముహూర్తాత్సర్వముత్సృజ్య గతవానభయం హరిం॥13॥

తవాప్యేతర్హి కౌరవ్య సప్తాహం జీవితావధిః
ఉపకల్పయ తత్సర్వం తావద్యత్సాంపరాయికం॥14॥

అంతకాలే తు పురుష ఆగతే గతసాధ్వసః
ఛింద్యాదసంగశస్త్రేణ స్పృహాం దేహేఽను యే చ తం॥15॥

గృహాత్ప్రవ్రజితో ధీరః పుణ్యతీర్థజలాప్లుతః
శుచౌ వివిక్త ఆసీనో విధివత్కల్పితాసనే ॥16॥

అభ్యసేన్మనసా శుద్ధం త్రివృద్బ్రహ్మాక్షరం పరం
మనో యచ్ఛేజ్జితశ్వాసో బ్రహ్మబీజమవిస్మరన్ ॥17॥

నియచ్ఛేద్విషయేభ్యోఽక్షాన్మనసా బుద్ధిసారథిః
మనః కర్మభిరాక్షిప్తం శుభార్థే ధారయేద్ధియా ॥18॥

తత్రైకావయవం ధ్యాయేదవ్యుచ్ఛిన్నేన చేతసా
మనో నిర్విషయం యుక్త్వా తతః కించన న స్మరేత్
పదం తత్పరమం విష్ణోర్మనో యత్ర ప్రసీదతి ॥19॥

రజస్తమోభ్యామాక్షిప్తం విమూఢం మన ఆత్మనః
యచ్ఛేద్ధారణయా ధీరో హంతి యా తత్కృతం మలం ॥20॥

యస్యాం సంధార్యమాణాయాం యోగినో భక్తిలక్షణః
ఆశు సంపద్యతే యోగ ఆశ్రయం భద్రమీక్షతః ॥21॥

రాజోవాచ ।

యథా సంధార్యతే బ్రహ్మంధారణా యత్ర సమ్మతా
యాదృశీ వా హరేదాశు పురుషస్య మనోమలం ॥22॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

జితాసనో జితశ్వాసో జితసంగో జితేంద్రియః
స్థూలే భగవతో రూపే మనః సంధారయేద్ధియా ॥23॥

విశేషస్తస్య దేహోఽయం స్థవిష్ఠశ్చ స్థవీయసాం
యత్రేదం వ్యజ్యతే విశ్వం భూతం భవ్యం భవచ్చ సత్ ॥24॥

అండకోశే శరీరేఽస్మిన్సప్తావరణసంయుతే
వైరాజః పురుషో యోఽసౌ భగవాంధారణాశ్రయః ॥25॥

పాతాలమేతస్య హి పాదమూలం పఠంతి పార్ష్ణిప్రపదే రసాతలం
మహాతలం విశ్వసృజోఽథ గుల్ఫౌ తలాతలం వై పురుషస్య జంఘే ॥26॥

ద్వే జానునీ సుతలం విశ్వమూర్తేరూరుద్వయం వితలం చాతలం చ
మహీతలం తజ్జఘనం మహీపతే నభస్తలం నాభిసరో గృణంతి ॥27॥

ఉరఃస్థలం జ్యోతిరనీకమస్య గ్రీవా మహర్వదనం వై జనోఽస్య
తపో వరాటీం విదురాదిపుంసః సత్యం తు శీర్షాణి సహస్రశీర్ష్ణః ॥28॥

ఇంద్రాదయో బాహవ ఆహురుస్రాః కర్ణౌ దిశః శ్రోత్రమముష్య శబ్దః
నాసత్యదస్రౌ పరమస్య నాసే ఘ్రాణోఽస్య గంధో ముఖమగ్నిరిద్ధః ॥29॥

ద్యౌరక్షిణీ చక్షురభూత్పతంగః పక్ష్మాణి విష్ణోరహనీ ఉభే చ
తద్భ్రూవిజృంభః పరమేష్ఠిధిష్ణ్యమాపోఽస్య తాలూ రస ఏవ జిహ్వా ॥30॥

ఛందాంస్యనంతస్య శిరో గృణంతి దంష్ట్రా యమః స్నేహకలా ద్విజాని
హాసో జనోన్మాదకరీ చ మాయా దురంతసర్గో యదపాంగమోక్షః ॥31॥

వ్రీడోత్తరౌష్ఠోఽధర ఏవ లోభో ధర్మః స్తనోఽధర్మపథోఽస్య పృష్ఠం
కస్తస్య మేఢ్రం వృషణౌ చ మిత్రౌ కుక్షిః సముద్రా గిరయోఽస్థిసంఘాః॥32॥

నాడ్యోఽస్య నద్యోఽథ తనూరుహాణి మహీరుహా విశ్వతనోర్నృపేంద్ర
అనంతవీర్యః శ్వసితం మాతరిశ్వా గతిర్వయః కర్మ గుణప్రవాహః॥33॥

ఈశస్య కేశాన్విదురంబువాహాన్వాసస్తు సంధ్యాం కురువర్య భూమ్నః
అవ్యక్తమాహుర్హృదయం మనశ్చస చంద్రమాః సర్వవికారకోశః॥34॥

విజ్ఞానశక్తిం మహిమామనంతి సర్వాత్మనోఽన్తఃకరణం గిరిత్రం
అశ్వాశ్వతర్యుష్ట్రగజా నఖాని సర్వే మృగాః పశవః శ్రోణిదేశే॥35॥

వయాంసి తద్వ్యాకరణం విచిత్రం మనుర్మనీషా మనుజో నివాసః
గంధర్వవిద్యాధరచారణాప్సరః స్వరస్మృతీరసురానీకవీర్యః॥36॥

బ్రహ్మాననం క్షత్రభుజో మహాత్మా విడూరురంఘ్రిశ్రితకృష్ణవర్ణః
నానాభిధాభీజ్యగణోపపన్నో ద్రవ్యాత్మకః కర్మ వితానయోగః॥37॥

ఇయానసావీశ్వరవిగ్రహస్య యః సన్నివేశః కథితో మయా తే
సంధార్యతేఽస్మిన్వపుషి స్థవిష్ఠే మనః స్వబుద్ధ్యా న యతోఽస్తి కించిత్॥38॥

స సర్వధీవృత్త్యనుభూతసర్వ ఆత్మా యథా స్వప్నజనేక్షితైకః
తం సత్యమానందనిధిం భజేత నాన్యత్ర సజ్జేద్యత ఆత్మపాతః॥39॥

—♦ అధ్యాయము 2 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఏవం పురా ధారణయాత్మయోనిర్నష్టాం స్మృతిం ప్రత్యవరుధ్య తుష్టాత్
తథా ససర్జేదమమోఘదృష్టిర్యథాప్యయాత్ప్రాగ్వ్యవసాయబుద్ధిః॥1॥

శాబ్దస్య హి బ్రహ్మణ ఏష పంథా యన్నామభిర్ధ్యాయతి ధీరపార్థైః
పరిభ్రమంస్తత్ర న విందతేఽర్థాన్మాయామయే వాసనయా శయానః॥2॥

అతః కవిర్నామసు యావదర్థః స్యాదప్రమత్తో వ్యవసాయబుద్ధిః
సిద్ధేఽన్యథార్థే న యతేత తత్ర పరిశ్రమం తత్ర సమీక్షమాణః॥3॥

సత్యాం క్షితౌ కిం కశిపోః ప్రయాసైర్బాహౌ స్వసిద్ధే హ్యుపబర్హణైః కిం
సత్యంజలౌ కిం పురుధాన్నపాత్ర్యా దిగ్వల్కలాదౌ సతి కిం దుకూలైః॥4॥

చీరాణి కిం పథి న సంతి దిశంతి భిక్షాం
నైవాంఘ్రిపాః పరభృతః సరితోఽప్యశుష్యన్
రుద్ధా గుహాః కిమజితోఽవతి నోపసన్నాన్
కస్మాద్భజంతి కవయో ధనదుర్మదాంధాన్॥5॥

ఏవం స్వచిత్తే స్వత ఏవ సిద్ధ ఆత్మా ప్రియోఽర్థో భగవాననంతః
తం నిర్వృతో నియతార్థో భజేత సంసారహేతూపరమశ్చ యత్ర॥6॥

కస్తాం త్వనాదృత్య పరానుచింతామృతే పశూనసతీం నామ కుర్యాత్
పశ్యంజనం పతితం వైతరణ్యాం స్వకర్మజాన్పరితాపాంజుషాణం॥7॥

కేచిత్స్వదేహాంతర్హృదయావకాశే ప్రాదేశమాత్రం పురుషం వసంతం
చతుర్భుజం కంజరథాంగశంఖ గదాధరం ధారణయా స్మరంతి॥8॥

రసన్నవక్త్రం నలినాయతేక్షణం కదంబకింజల్కపిశంగవాససం
లసన్మహారత్నహిరణ్మయాంగదం స్ఫురన్మహారత్నకిరీటకుండలం॥9॥

ఉన్నిద్రహృత్పంకజకర్ణికాలయే యోగేశ్వరాస్థాపితపాదపల్లవం
శ్రీలక్షణం కౌస్తుభరత్నకంధరమమ్లానలక్ష్మ్యా వనమాలయాచితం॥10॥

విభూషితం మేఖలయాంగులీయకైర్మహాధనైర్నూపురకంకణాదిభిః
స్నిగ్ధామలాకుంచితనీలకుంతలైర్విరోచమానాననహాసపేశలం॥11॥

అదీనలీలాహసితేక్షణోల్లసద్భ్రూభంగసంసూచితభూర్యనుగ్రహం
ఈక్షేత చింతామయమేనమీశ్వరం యావన్మనో ధారణయావతిష్ఠతే॥12॥

ఏకైకశోఽఙ్గాని ధియానుభావయేత్పాదాది యావద్ధసితం గదాభృతః
జితం జితం స్థానమపోహ్య ధారయేత్పరం పరం శుద్ధ్యతి ధీర్యథా యథా॥13॥

యావన్న జాయేత పరావరేఽస్మిన్విశ్వేశ్వరే ద్రష్టరి భక్తియోగః
తావత్స్థవీయః పురుషస్య రూపం క్రియావసానే ప్రయతః స్మరేత॥14॥

స్థిరం సుఖం చాసనమాస్థితో యతిర్యదా జిహాసురిమమంగ లోకం
కాలే చ దేశే చ మనో న సజ్జయేత్ప్రాణాన్నియచ్ఛేన్మనసా జితాసుః॥15॥

మనః స్వబుద్ధ్యామలయా నియమ్య క్షేత్రజ్ఞ ఏతాం నినయేత్తమాత్మని
ఆత్మానమాత్మన్యవరుధ్య ధీరో లబ్ధోపశాంతిర్విరమేత కృత్యాత్॥16॥

న యత్ర కాలోఽనిమిషాం పరః ప్రభుః కుతో ను దేవా జగతాం య ఈశిరే
న యత్ర సత్త్వం న రజస్తమశ్చ న వై వికారో న మహాన్ప్రధానం॥17॥

పరం పదం వైష్ణవమామనంతి తద్యన్నేతి నేతీత్యతదుత్సిసృక్షవః
విసృజ్య దౌరాత్మ్యమనన్యసౌహృదా హృదోపగుహ్యార్హపదం పదే పదే॥18॥

ఇత్థం మునిస్తూపరమేద్వ్యవస్థితో విజ్ఞానదృగ్వీర్యసురంధితాశయః
స్వపార్ష్ణినాపీడ్య గుదం తతోఽనిలం స్థానేషు షట్సూన్నమయేజ్జితక్లమః॥19॥

నాభ్యాం స్థితం హృద్యధిరోప్య తస్మాదుదానగత్యోరసి తం నయేన్మునిః
తతోఽనుసంధాయ ధియా మనస్వీ స్వతాలుమూలం శనకైర్నయేత॥20॥

తస్మాద్భ్రువోరంతరమున్నయేత నిరుద్ధసప్తాయతనోఽనపేక్షః
స్థిత్వా ముహూర్తార్ధమకుంఠదృష్టిర్నిర్భిద్య మూర్ధన్విసృజేత్పరం గతః॥21॥

యది ప్రయాస్యన్నృప పారమేష్ఠ్యం వైహాయసానాముత యద్విహారం
అష్టాధిపత్యం గుణసన్నివాయే సహైవ గచ్ఛేన్మనసేంద్రియైశ్చ॥22॥

యోగేశ్వరాణాం గతిమాహురంతర్బహిస్త్రిలోక్యాః పవనాంతరాత్మనాం
న కర్మభిస్తాం గతిమాప్నువంతి విద్యాతపోయోగసమాధిభాజాం॥23॥

వైశ్వానరం యాతి విహాయసా గతః సుషుమ్ణయా బ్రహ్మపథేన శోచిషా
విధూతకల్కోఽథ హరేరుదస్తాత్ప్రయాతి చక్రం నృప శైశుమారం॥24॥

తద్విశ్వనాభిం త్వతివర్త్య విష్ణోరణీయసా విరజేనాత్మనైకః
నమస్కృతం బ్రహ్మవిదాముపైతి కల్పాయుషో యద్విబుధా రమంతే॥25॥

అథో అనంతస్య ముఖానలేన దందహ్యమానం స నిరీక్ష్య విశ్వం
నిర్యాతి సిద్ధేశ్వరయుష్టధిష్ణ్యం యద్ద్వైపరార్ధ్యం తదు పారమేష్ఠ్యం॥26॥

న యత్ర శోకో న జరా న మృత్యుర్నార్తిర్న చోద్వేగ ఋతే కుతశ్చిత్
యచ్చిత్తతోఽదః కృపయానిదంవిదాం దురంతదుఃఖప్రభవానుదర్శనాత్॥27॥

తతో విశేషం ప్రతిపద్య నిర్భయస్తేనాత్మనాపోఽనలమూర్తిరత్వరన్
జ్యోతిర్మయో వాయుముపేత్య కాలే వాయ్వాత్మనా ఖం బృహదాత్మలింగం॥28॥

ఘ్రాణేన గంధం రసనేన వై రసం రూపం చ దృష్ట్యా శ్వసనం త్వచైవ
శ్రోత్రేణ చోపేత్య నభోగుణత్వం ప్రాణేన చాకూతిముపైతి యోగీ॥29॥

స భూతసూక్ష్మేంద్రియసన్నికర్షం మనోమయం దేవమయం వికార్యం
సంసాద్య గత్యా సహ తేన యాతి విజ్ఞానతత్త్వం గుణసన్నిరోధం॥30॥

తేనాత్మనాత్మానముపైతి శాంతమానందమానందమయోఽవసానే
ఏతాం గతిం భాగవతీం గతో యః స వై పునర్నేహ విషజ్జతేఽఙ్గ॥31॥

ఏతే సృతీ తే నృప వేదగీతే త్వయాభిపృష్టే చ సనాతనే చ
యే వై పురా బ్రహ్మణ ఆహ తుష్ట ఆరాధితో భగవాన్వాసుదేవః॥32॥

న హ్యతోఽన్యః శివః పంథా విశతః సంసృతావిహ
వాసుదేవే భగవతి భక్తియోగో యతో భవేత్॥33॥

భగవాన్బ్రహ్మ కార్త్స్న్యేన త్రిరన్వీక్ష్య మనీషయా
తదధ్యవస్యత్కూటస్థో రతిరాత్మన్యతో భవేత్॥34॥

భగవాన్సర్వభూతేషు లక్షితః స్వాత్మనా హరిః
దృశ్యైర్బుద్ధ్యాదిభిర్ద్రష్టా లక్షణైరనుమాపకైః॥35॥

తస్మాత్సర్వాత్మనా రాజన్హరిః సర్వత్ర సర్వదా
శ్రోతవ్యః కీర్తితవ్యశ్చ స్మర్తవ్యో భగవాన్నృణాం॥36॥

పిబంతి యే భగవత ఆత్మనః సతాం కథామృతం శ్రవణపుటేషు సంభృతం
పునంతి తే విషయవిదూషితాశయం వ్రజంతి తచ్చరణసరోరుహాంతికం॥37॥

—♦ అధ్యాయము 3 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఏవమేతన్నిగదితం పృష్టవాన్యద్భవాన్మమ
నృణాం యన్మ్రియమాణానాం మనుష్యేషు మనీషిణాం॥1॥

బ్రహ్మవర్చసకామస్తు యజేత బ్రహ్మణః పతిం
ఇంద్రమింద్రియకామస్తు ప్రజాకామః ప్రజాపతీన్॥2॥

దేవీం మాయాం తు శ్రీకామస్తేజస్కామో విభావసుం
వసుకామో వసూన్రుద్రాన్వీర్యకామోఽథ వీర్యవాన్॥3॥

అన్నాద్యకామస్త్వదితిం స్వర్గకామోఽదితేః సుతాన్
విశ్వాందేవాన్రాజ్యకామః సాధ్యాన్సంసాధకో విశాం॥4॥

ఆయుష్కామోఽశ్వినౌ దేవౌ పుష్టికామ ఇలాం యజేత్
ప్రతిష్ఠాకామః పురుషో రోదసీ లోకమాతరౌ॥5॥

రూపాభికామో గంధర్వాన్స్త్రీకామోఽప్సర ఉర్వశీం
ఆధిపత్యకామః సర్వేషాం యజేత పరమేష్ఠినం॥6॥

యజ్ఞం యజేద్యశస్కామః కోశకామః ప్రచేతసం
విద్యాకామస్తు గిరిశం దాంపత్యార్థ ఉమాం సతీం॥7॥

ధర్మార్థ ఉత్తమశ్లోకం తంతుః తన్వన్పిత్న్యజేత్
రక్షాకామః పుణ్యజనానోజస్కామో మరుద్గణాన్॥8॥

రాజ్యకామో మనూందేవాన్నిరృతిం త్వభిచరన్యజేత్
కామకామో యజేత్సోమమకామః పురుషం పరం॥9॥

అకామః సర్వకామో వా మోక్షకామ ఉదారధీః
తీవ్రేణ భక్తియోగేన యజేత పురుషం పరం॥10॥

ఏతావానేవ యజతామిహ నిఃశ్రేయసోదయః
భగవత్యచలో భావో యద్భాగవతసంగతః॥11॥

జ్ఞానం యదాప్రతినివృత్తగుణోర్మిచక్రం
ఆత్మప్రసాద ఉత యత్ర గుణేష్వసంగః
కైవల్యసమ్మతపథస్త్వథ భక్తియోగః
కో నిర్వృతో హరికథాసు రతిం న కుర్యాత్॥12॥

శౌనక ఉవాచ |

ఇత్యభివ్యాహృతం రాజా నిశమ్య భరతర్షభః
కిమన్యత్పృష్టవాన్భూయో వైయాసకిమృషిం కవిం॥13॥

ఏతచ్ఛుశ్రూషతాం విద్వన్సూత నోఽర్హసి భాషితుం
కథా హరికథోదర్కాః సతాం స్యుః సదసి ధ్రువం॥14॥

స వై భాగవతో రాజా పాండవేయో మహారథః
బాలక్రీడనకైః క్రీడన్కృష్ణక్రీడాం య ఆదదే॥15॥

వైయాసకిశ్చ భగవాన్వాసుదేవపరాయణః
ఉరుగాయగుణోదారాః సతాం స్యుర్హి సమాగమే॥16॥

ఆయుర్హరతి వై పుంసాముద్యన్నస్తం చ యన్నసౌ
తస్యర్తే యత్క్షణో నీత ఉత్తమశ్లోకవార్తయా॥17॥

తరవః కిం న జీవంతి భస్త్రాః కిం న శ్వసంత్యుత
న ఖాదంతి న మేహంతి కిం గ్రామే పశవోఽపరే॥18॥

శ్వవిడ్వరాహోష్ట్రఖరైః సంస్తుతః పురుషః పశుః
న యత్కర్ణపథోపేతో జాతు నామ గదాగ్రజః॥19॥

బిలే బతోరుక్రమవిక్రమాన్యే న శృణ్వతః కర్ణపుటే నరస్య
జిహ్వాసతీ దార్దురికేవ సూత న చోపగాయత్యురుగాయగాథాః॥20॥

భారః పరం పట్టకిరీటజుష్టమప్యుత్తమాంగం న నమేన్ముకుందం
శావౌ కరౌ నో కురుతే సపర్యాం హరేర్లసత్కాంచనకంకణౌ వా॥21॥

బర్హాయితే తే నయనే నరాణాం లింగాని విష్ణోర్న నిరీక్షతో యే
పాదౌ నృణాం తౌ ద్రుమజన్మభాజౌ క్షేత్రాణి నానువ్రజతో హరేర్యౌ॥22॥

జీవంఛవో భాగవతాంఘ్రిరేణుం న జాతు మర్త్యోఽభిలభేత యస్తు
శ్రీవిష్ణుపద్యా మనుజస్తులస్యాః శ్వసంఛవో యస్తు న వేద గంధం॥23॥

తదశ్మసారం హృదయం బతేదం యద్గృహ్యమాణైర్హరినామధేయైః
న విక్రియేతాథ యదా వికారో నేత్రే జలం గాత్రరుహేషు హర్షః॥24॥

అథాభిధేహ్యంగ మనోఽనుకూలం ప్రభాషసే భాగవతప్రధానః
యదాహ వైయాసకిరాత్మవిద్యా విశారదో నృపతిం సాధు పృష్టః॥25॥

—♦ అధ్యాయము 4 ♦—

సూత ఉవాచ ।

వైయాసకేరితి వచస్తత్త్వనిశ్చయమాత్మనః
ఉపధార్య మతిం కృష్ణే ఔత్తరేయః సతీం వ్యధాత్॥1॥

ఆత్మజాయాసుతాగార పశుద్రవిణబంధుషు
రాజ్యే చావికలే నిత్యం విరూఢాం మమతాం జహౌ॥2॥

పప్రచ్ఛ చేమమేవార్థం యన్మాం పృచ్ఛథ సత్తమాః
కృష్ణానుభావశ్రవణే శ్రద్దధానో మహామనాః॥3॥

సంస్థాం విజ్ఞాయ సన్న్యస్య కర్మ త్రైవర్గికం చ యత్
వాసుదేవే భగవతి ఆత్మభావం దృఢం గతః॥4॥

రాజోవాచ ।

సమీచీనం వచో బ్రహ్మన్సర్వజ్ఞస్య తవానఘ
తమో విశీర్యతే మహ్యం హరేః కథయతః కథాం॥5॥

భూయ ఏవ వివిత్సామి భగవానాత్మమాయయా
యథేదం సృజతే విశ్వం దుర్విభావ్యమధీశ్వరైః॥6॥

యథా గోపాయతి విభుర్యథా సంయచ్ఛతే పునః
యాం యాం శక్తిముపాశ్రిత్య పురుశక్తిః పరః పుమాన్
ఆత్మానం క్రీడయన్క్రీడన్కరోతి వికరోతి చ॥7॥

నూనం భగవతో బ్రహ్మన్హరేరద్భుతకర్మణః
దుర్విభావ్యమివాభాతి కవిభిశ్చాపి చేష్టితం॥8॥

యథా గుణాంస్తు ప్రకృతేర్యుగపత్క్రమశోఽపి వా
బిభర్తి భూరిశస్త్వేకః కుర్వన్కర్మాణి జన్మభిః॥9॥

విచికిత్సితమేతన్మే బ్రవీతు భగవాన్యథా
శాబ్దే బ్రహ్మణి నిష్ణాతః పరస్మింశ్చ భవాన్ఖలు॥10॥

సూత ఉవాచ ।

ఇత్యుపామంత్రితో రాజ్ఞా గుణానుకథనే హరేః
హృషీకేశమనుస్మృత్య ప్రతివక్తుం ప్రచక్రమే॥11॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

నమః పరస్మై పురుషాయ భూయసే సదుద్భవస్థాననిరోధలీలయా
గృహీతశక్తిత్రితయాయ దేహినామంతర్భవాయానుపలక్ష్యవర్త్మనే॥12॥

భూయో నమః సద్వృజినచ్ఛిదేఽసతామసంభవాయాఖిలసత్త్వమూర్తయే
పుంసాం పునః పారమహంస్య ఆశ్రమే వ్యవస్థితానామనుమృగ్యదాశుషే॥13॥

నమో నమస్తేఽస్త్వృషభాయ సాత్వతాం విదూరకాష్ఠాయ ముహుః కుయోగినాం
నిరస్తసామ్యాతిశయేన రాధసా స్వధామని బ్రహ్మణి రంస్యతే నమః॥14॥

యత్కీర్తనం యత్స్మరణం యదీక్షణం యద్వందనం యచ్ఛ్రవణం యదర్హణం
లోకస్య సద్యో విధునోతి కల్మషం తస్మై సుభద్రశ్రవసే నమో నమః॥15॥

విచక్షణా యచ్చరణోపసాదనాత్సంగం వ్యుదస్యోభయతోఽన్తరాత్మనః
విందంతి హి బ్రహ్మగతిం గతక్లమాస్తస్మై సుభద్రశ్రవసే నమో నమః॥16॥

తపస్వినో దానపరా యశస్వినో మనస్వినో మంత్రవిదః సుమంగలాః
క్షేమం న విందంతి వినా యదర్పణం తస్మై సుభద్రశ్రవసే నమో నమః॥17॥

కిరాతహూణాంధ్రపులిందపుల్కశా ఆభీరశుంభా యవనాః ఖసాదయః
యేఽన్యే చ పాపా యదపాశ్రయాశ్రయాః శుధ్యంతి తస్మై ప్రభవిష్ణవే నమః॥18॥

స ఏష ఆత్మాత్మవతామధీశ్వరస్త్రయీమయో ధర్మమయస్తపోమయః
గతవ్యలీకైరజశంకరాదిభిర్వితర్క్యలింగో భగవాన్ప్రసీదతాం॥19॥

శ్రియః పతిర్యజ్ఞపతిః ప్రజాపతిర్ధియాం పతిర్లోకపతిర్ధరాపతిః
పతిర్గతిశ్చాంధకవృష్ణిసాత్వతాం ప్రసీదతాం మే భగవాన్సతాం పతిః॥20॥

యదంఘ్ర్యభిధ్యానసమాధిధౌతయా ధియానుపశ్యంతి హి తత్త్వమాత్మనః
వదంతి చైతత్కవయో యథారుచం స మే ముకుందో భగవాన్ప్రసీదతాం॥21॥

ప్రచోదితా యేన పురా సరస్వతీ వితన్వతాజస్య సతీం స్మృతిం హృది
స్వలక్షణా ప్రాదురభూత్కిలాస్యతః స మే ఋషీణామృషభః ప్రసీదతాం॥22॥

భూతైర్మహద్భిర్య ఇమాః పురో విభుర్నిర్మాయ శేతే యదమూషు పూరుషః
భుంక్తే గుణాన్షోడశ షోడశాత్మకః సోఽలంకృషీష్ట భగవాన్వచాంసి మే॥23॥

నమస్తస్మై భగవతే వాసుదేవాయ వేధసే
పపుర్జ్ఞానమయం సౌమ్యా యన్ముఖాంబురుహాసవం॥24॥

ఏతదేవాత్మభూ రాజన్నారదాయ విపృచ్ఛతే
వేదగర్భోఽభ్యధాత్సాక్షాద్యదాహ హరిరాత్మనః॥25॥

—♦ అధ్యాయము 5 ♦—

నారద ఉవాచ ।

దేవదేవ నమస్తేఽస్తు భూతభావన పూర్వజ
తద్విజానీహి యజ్జ్ఞానమాత్మతత్త్వనిదర్శనం॥1॥

యద్రూపం యదధిష్ఠానం యతః సృష్టమిదం ప్రభో
యత్సంస్థం యత్పరం యచ్చ తత్తత్త్వం వద తత్త్వతః॥2॥

సర్వం హ్యేతద్భవాన్వేద భూతభవ్యభవత్ప్రభుః
కరామలకవద్విశ్వం విజ్ఞానావసితం తవ॥3॥

యద్విజ్ఞానో యదాధారో యత్పరస్త్వం యదాత్మకః
ఏకః సృజసి భూతాని భూతైరేవాత్మమాయయా॥4॥

ఆత్మన్భావయసే తాని న పరాభావయన్స్వయం
ఆత్మశక్తిమవష్టభ్య ఊర్ణనాభిరివాక్లమః ॥5॥

నాహం వేద పరం హ్యస్మిన్నాపరం న సమం విభో
నామరూపగుణైర్భావ్యం సదసత్కించిదన్యతః ॥6॥

స భవానచరద్ఘోరం యత్తపః సుసమాహితః
తేన ఖేదయసే నస్త్వం పరాశంకాం చ యచ్ఛసి ॥7॥

ఏతన్మే పృచ్ఛతః సర్వం సర్వజ్ఞ సకలేశ్వర
విజానీహి యథైవేదమహం బుధ్యేఽనుశాసితః ॥8॥

బ్రహ్మోవాచ ।

సమ్యక్కారుణికస్యేదం వత్స తే విచికిత్సితం
యదహం చోదితః సౌమ్య భగవద్వీర్యదర్శనే ॥9॥

నానృతం తవ తచ్చాపి యథా మాం ప్రబ్రవీషి భోః
అవిజ్ఞాయ పరం మత్త ఏతావత్త్వం యతో హి మే ॥10॥

యేన స్వరోచిషా విశ్వం రోచితం రోచయామ్యహం
యథార్కోఽగ్నిర్యథా సోమో యథర్క్షగ్రహతారకాః ॥11॥

తస్మై నమో భగవతే వాసుదేవాయ ధీమహి
యన్మాయయా దుర్జయయా మాం వదంతి జగద్గురుం ॥12॥

విలజ్జమానయా యస్య స్థాతుమీక్షాపథేఽముయా
విమోహితా వికత్థంతే మమాహమితి దుర్ధియః ॥13॥

ద్రవ్యం కర్మ చ కాలశ్చ స్వభావో జీవ ఏవ చ
వాసుదేవాత్పరో బ్రహ్మన్న చాన్యోఽర్థోఽస్తి తత్త్వతః ॥14॥

నారాయణపరా వేదా దేవా నారాయణాంగజాః
నారాయణపరా లోకా నారాయణపరా మఖాః ॥15॥

నారాయణపరో యోగో నారాయణపరం తపః
నారాయణపరం జ్ఞానం నారాయణపరా గతిః ॥16॥

తస్యాపి ద్రష్టురీశస్య కూటస్థస్యాఖిలాత్మనః
సృజ్యం సృజామి సృష్టోఽహమీక్షయైవాభిచోదితః ॥17॥

సత్త్వం రజస్తమ ఇతి నిర్గుణస్య గుణాస్త్రయః
స్థితిసర్గనిరోధేషు గృహీతా మాయయా విభోః ॥18॥

కార్యకారణకర్తృత్వే ద్రవ్యజ్ఞానక్రియాశ్రయాః
బధ్నంతి నిత్యదా ముక్తం మాయినం పురుషం గుణాః ॥19॥

స ఏష భగవాంల్లింగైస్త్రిభిరేతైరధోక్షజః
స్వలక్షితగతిర్బ్రహ్మన్సర్వేషాం మమ చేశ్వరః ॥20॥

కాలం కర్మ స్వభావం చ మాయేశో మాయయా స్వయా
ఆత్మన్యదృచ్ఛయా ప్రాప్తం విబుభూషురుపాదదే ॥21॥

కాలాద్గుణవ్యతికరః పరిణామః స్వభావతః
కర్మణో జన్మ మహతః పురుషాధిష్ఠితాదభూత్ ॥22॥

మహతస్తు వికుర్వాణాద్రజఃసత్త్వోపబృంహితాత్
తమఃప్రధానస్త్వభవద్ద్రవ్యజ్ఞానక్రియాత్మకః॥23॥

సోఽహంకార ఇతి ప్రోక్తో వికుర్వన్సమభూత్త్రిధా
వైకారికస్తైజసశ్చ తామసశ్చేతి యద్భిదా
ద్రవ్యశక్తిః క్రియాశక్తిర్జ్ఞానశక్తిరితి ప్రభో॥24॥

తామసాదపి భూతాదేర్వికుర్వాణాదభూన్నభః
తస్య మాత్రా గుణః శబ్దో లింగం యద్ద్రష్టృదృశ్యయోః॥25॥

నభసోఽథ వికుర్వాణాదభూత్స్పర్శగుణోఽనిలః
పరాన్వయాచ్ఛబ్దవాంశ్చ ప్రాణ ఓజః సహో బలం॥26॥

వాయోరపి వికుర్వాణాత్కాలకర్మస్వభావతః
ఉదపద్యత తేజో వై రూపవత్స్పర్శశబ్దవత్॥27॥

తేజసస్తు వికుర్వాణాదాసీదంభో రసాత్మకం
రూపవత్స్పర్శవచ్చాంభో ఘోషవచ్చ పరాన్వయాత్॥28॥

విశేషస్తు వికుర్వాణాదంభసో గంధవానభూత్
పరాన్వయాద్రసస్పర్శ శబ్దరూపగుణాన్వితః॥29॥

వైకారికాన్మనో జజ్ఞే దేవా వైకారికా దశ
దిగ్వాతార్కప్రచేతోఽశ్వి వహ్నీంద్రోపేంద్రమిత్రకాః॥30॥

తైజసాత్తు వికుర్వాణాదింద్రియాణి దశాభవన్
జ్ఞానశక్తిః క్రియాశక్తిర్బుద్ధిః ప్రాణశ్చ తైజసౌ
శ్రోత్రం త్వగ్ఘ్రాణదృగ్జిహ్వా వాగ్దోర్మేఢ్రాంఘ్రిపాయవః॥31॥

యదైతేఽసంగతా భావా భూతేంద్రియమనోగుణాః
యదాయతననిర్మాణే న శేకుర్బ్రహ్మవిత్తమ॥32॥

తదా సంహత్య చాన్యోన్యం భగవచ్ఛక్తిచోదితాః
సదసత్త్వముపాదాయ చోభయం ససృజుర్హ్యదః॥33॥

వర్షపూగసహస్రాంతే తదండముదకే శయం
కాలకర్మస్వభావస్థో జీవో ఽజీవమజీవయత్॥34॥

స ఏవ పురుషస్తస్మాదండం నిర్భిద్య నిర్గతః
సహస్రోర్వంఘ్రిబాహ్వక్షః సహస్రాననశీర్షవాన్॥35॥

యస్యేహావయవైర్లోకాన్కల్పయంతి మనీషిణః
కట్యాదిభిరధః సప్త సప్తోర్ధ్వం జఘనాదిభిః॥36॥

పురుషస్య ముఖం బ్రహ్మ క్షత్రమేతస్య బాహవః
ఊర్వోర్వైశ్యో భగవతః పద్భ్యాం శూద్రో వ్యజాయత॥37॥

భూర్లోకః కల్పితః పద్భ్యాం భువర్లోకోఽస్య నాభితః
హృదా స్వర్లోక ఉరసా మహర్లోకో మహాత్మనః॥38॥

గ్రీవాయాం జనలోకోఽస్య తపోలోకః స్తనద్వయాత్
మూర్ధభిః సత్యలోకస్తు బ్రహ్మలోకః సనాతనః॥39॥

తత్కట్యాం చాతలం క్లృప్తమూరుభ్యాం వితలం విభోః
జానుభ్యాం సుతలం శుద్ధం జంఘాభ్యాం తు తలాతలం॥40॥

మహాతలం తు గుల్ఫాభ్యాం ప్రపదాభ్యాం రసాతలం
పాతాలం పాదతలత ఇతి లోకమయః పుమాన్॥41॥

భూర్లోకః కల్పితః పద్భ్యాం భువర్లోకోఽస్య నాభితః
స్వర్లోకః కల్పితో మూర్ధ్నా ఇతి వా లోకకల్పనా॥42॥

—♦ అధ్యాయము 6 ♦—

బ్రహ్మోవాచ ।

వాచాం వహ్నేర్ముఖం క్షేత్రం ఛందసాం సప్త ధాతవః
హవ్యకవ్యామృతాన్నానాం జిహ్వా సర్వరసస్య చ॥1॥

సర్వాసూనాం చ వాయోశ్చ తన్నాసే పరమాయణే
అశ్వినోరోషధీనాం చ ఘ్రాణో మోదప్రమోదయోః॥2॥

రూపాణాం తేజసాం చక్షుర్దివః సూర్యస్య చాక్షిణీ
కర్ణౌ దిశాం చ తీర్థానాం శ్రోత్రమాకాశశబ్దయోః
తద్గాత్రం వస్తుసారాణాం సౌభగస్య చ భాజనం॥3॥

త్వగస్య స్పర్శవాయోశ్చ సర్వమేధస్య చైవ హి
రోమాణ్యుద్భిజ్జజాతీనాం యైర్వా యజ్ఞస్తు సంభృతః॥4॥

కేశశ్మశ్రునఖాన్యస్య శిలాలోహాభ్రవిద్యుతాం
బాహవో లోకపాలానాం ప్రాయశః క్షేమకర్మణాం॥5॥

విక్రమో భూర్భువః స్వశ్చ క్షేమస్య శరణస్య చ
సర్వకామవరస్యాపి హరేశ్చరణ ఆస్పదం॥6॥

అపాం వీర్యస్య సర్గస్య పర్జన్యస్య ప్రజాపతేః
పుంసః శిశ్న ఉపస్థస్తు ప్రజాత్యానందనిర్వృతేః॥7॥

పాయుర్యమస్య మిత్రస్య పరిమోక్షస్య నారద
హింసాయా నిరృతేర్మృత్యోర్నిరయస్య గుదం స్మృతః॥8॥

పరాభూతేరధర్మస్య తమసశ్చాపి పశ్చిమః
నాడ్యో నదనదీనాం చ గోత్రాణామస్థిసంహతిః॥9॥

అవ్యక్తరససింధూనాం భూతానాం నిధనస్య చ
ఉదరం విదితం పుంసో హృదయం మనసః పదం॥10॥

ధర్మస్య మమ తుభ్యం చ కుమారాణాం భవస్య చ
విజ్ఞానస్య చ సత్త్వస్య పరస్యాత్మా పరాయణం॥11॥

అహం భవాన్భవశ్చైవ త ఇమే మునయోఽగ్రజాః
సురాసురనరా నాగాః ఖగా మృగసరీసృపాః॥12॥

గంధర్వాప్సరసో యక్షా రక్షోభూతగణోరగాః
పశవః పితరః సిద్ధా విద్యాధ్రాశ్చారణా ద్రుమాః॥13॥

అన్యే చ వివిధా జీవాజలస్థలనభౌకసః
గ్రహర్క్షకేతవస్తారాస్తడితః స్తనయిత్నవః॥14॥

సర్వం పురుష ఏవేదం భూతం భవ్యం భవచ్చ యత్
తేనేదమావృతం విశ్వం వితస్తిమధితిష్ఠతి ॥15॥

స్వధిష్ణ్యం ప్రతపన్ప్రాణో బహిశ్చ ప్రతపత్యసౌ
ఏవం విరాజం ప్రతపంస్తపత్యంతర్బహిః పుమాన్ ॥16॥

సోఽమృతస్యాభయస్యేశో మర్త్యమన్నం యదత్యగాత్
మహిమైష తతో బ్రహ్మన్పురుషస్య దురత్యయః ॥17॥

పాదేషు సర్వభూతాని పుంసః స్థితిపదో విదుః
అమృతం క్షేమమభయం త్రిమూర్ధ్నోఽధాయి మూర్ధసు ॥18॥

పాదాస్త్రయో బహిశ్చాసన్నప్రజానాం య ఆశ్రమాః
అంతస్త్రిలోక్యాస్త్వపరో గృహమేధోఽబృహద్వ్రతః ॥19॥

సృతీ విచక్రమే విశ్వఙ్సాశనానశనే ఉభే
యదవిద్యా చ విద్యా చ పురుషస్తూభయాశ్రయః ॥20॥

యస్మాదండం విరాడ్జజ్ఞే భూతేంద్రియగుణాత్మకః
తద్ద్రవ్యమత్యగాద్విశ్వం గోభిః సూర్య ఇవాతపన్ ॥21॥

యదాస్య నాభ్యాన్నలినాదహమాసం మహాత్మనః
నావిదం యజ్ఞసంభారాన్పురుషావయవానృతే ॥22॥

తేషు యజ్ఞస్య పశవః సవనస్పతయః కుశాః
ఇదం చ దేవయజనం కాలశ్చోరుగుణాన్వితః ॥23॥

వస్తూన్యోషధయః స్నేహా రసలోహమృదో జలం
ఋచో యజూంషి సామాని చాతుర్హోత్రం చ సత్తమ ॥24॥

నామధేయాని మంత్రాశ్చ దక్షిణాశ్చ వ్రతాని చ
దేవతానుక్రమః కల్పః సంకల్పస్తంత్రమేవ చ ॥25॥

గతయో మతయశ్చైవ ప్రాయశ్చిత్తం సమర్పణం
పురుషావయవైరేతే సంభారాః సంభృతా మయా ॥26॥

ఇతి సంభృతసంభారః పురుషావయవైరహం
తమేవ పురుషం యజ్ఞం తేనైవాయజమీశ్వరం ॥27॥

తతస్తే భ్రాతర ఇమే ప్రజానాం పతయో నవ
అయజన్వ్యక్తమవ్యక్తం పురుషం సుసమాహితాః ॥28॥

తతశ్చ మనవః కాలే ఈజిరే ఋషయోఽపరే
పితరో విబుధా దైత్యా మనుష్యాః క్రతుభిర్విభుం ॥29॥

నారాయణే భగవతి తదిదం విశ్వమాహితం
గృహీతమాయోరుగుణః సర్గాదావగుణః స్వతః ॥30॥

సృజామి తన్నియుక్తోఽహం హరో హరతి తద్వశః
విశ్వం పురుషరూపేణ పరిపాతి త్రిశక్తిధృక్ ॥31॥

ఇతి తేఽభిహితం తాత యథేదమనుపృచ్ఛసి
నాన్యద్భగవతః కించిద్భావ్యం సదసదాత్మకం ॥32॥

న భారతీ మేఽఙ్గ మృషోపలక్ష్యతే న వై క్వచిన్మే మనసో మృషా గతిః
న మే హృషీకాణి పతంత్యసత్పథే యన్మే హృదౌత్కంఠ్యవతా ధృతో హరిః ॥33॥

సోఽహం సమామ్నాయమయస్తపోమయః ప్రజాపతీనామభివందితః పతిః
ఆస్థాయ యోగం నిపుణం సమాహితస్తం నాధ్యగచ్ఛం యత ఆత్మసంభవః ||34||

నతోఽస్మ్యహం తచ్చరణం సమీయుషాం భవచ్ఛిదం స్వస్త్యయనం సుమంగలం
యో హ్యాత్మమాయావిభవం స్మ పర్యగాద్యథా నభః స్వాంతమథాపరే కుతః ||35||

నాహం న యూయం యదృతాం గతిం విదుర్న వామదేవః కిముతాపరే సురాః
తన్మాయయా మోహితబుద్ధయస్త్విదం వినిర్మితం చాత్మసమం విచక్ష్మహే ||36||

యస్యావతారకర్మాణి గాయంతి హ్యస్మదాదయః
న యం విదంతి తత్త్వేన తస్మై భగవతే నమః ||37||

స ఏష ఆద్యః పురుషః కల్పే కల్పే సృజత్యజః
ఆత్మాత్మన్యాత్మనాత్మానం స సంయచ్ఛతి పాతి చ ||38||

విశుద్ధం కేవలం జ్ఞానం ప్రత్యక్సమ్యగవస్థితం
సత్యం పూర్ణమనాద్యంతం నిర్గుణం నిత్యమద్వయం ||39||

ఋషే విదంతి మునయః ప్రశాంతాత్మేంద్రియాశయాః
యదా తదేవాసత్తర్కైస్తిరోధీయేత విప్లుతం ||40||

ఆద్యోఽవతారః పురుషః పరస్య కాలః స్వభావః సదసన్మనశ్చ
ద్రవ్యం వికారో గుణ ఇంద్రియాణి విరాట్స్వరాట్స్థాస్ను చరిష్ణు భూమ్నః ||41||

అహం భవో యజ్ఞ ఇమే ప్రజేశా దక్షాదయో యే భవదాదయశ్చ
స్వర్లోకపాలాః ఖగలోకపాలా నృలోకపాలాస్తలలోకపాలాః ||42||

గంధర్వవిద్యాధరచారణేశా యే యక్షరక్షోరగనాగనాథాః
యే వా ఋషీణామృషభాః పితౄణాం దైత్యేంద్రసిద్ధేశ్వరదానవేంద్రాః
అన్యే చ యే ప్రేతపిశాచభూత కూష్మాండయాదోమృగపక్ష్యధీశాః ||43||

యత్కించ లోకే భగవన్మహస్వదోజఃసహస్వద్బలవత్క్షమావత్
శ్రీహ్రీవిభూత్యాత్మవదద్భుతార్ణం తత్త్వం పరం రూపవదస్వరూపం ||44||

ప్రాధాన్యతో యానృష ఆమనంతి లీలావతారాన్పురుషస్య భూమ్నః
ఆపీయతాం కర్ణకషాయశోషాననుక్రమిష్యే త ఇమాన్సుపేశాన్ ||45||

—♦ అధ్యాయము 7 ♦—

బ్రహ్మోవాచ ।

యత్రోద్యతః క్షితితలోద్ధరణాయ బిభ్రత్
క్రౌడీం తనుం సకలయజ్ఞమయీమనంతః
అంతర్మహార్ణవ ఉపాగతమాదిదైత్యం
తం దంష్ట్రయాద్రిమివ వజ్రధరో దదార ||1||

జాతో రుచేరజనయత్సుయమాన్సుయజ్ఞ
ఆకూతిసూనురమరానథ దక్షిణాయాం
లోకత్రయస్య మహతీమహరద్యదార్తిం
స్వాయంభువేన మనునా హరిరిత్యనూక్తః ||2||

జజ్ఞే చ కర్దమగృహే ద్విజ దేవహూత్యాం
స్త్రీభిః సమం నవభిరాత్మగతిం స్వమాత్రే

ఊచే యయాత్మశమలం గుణసంగపంకం
అస్మిన్విధూయ కపిలస్య గతిం ప్రపేదే॥3॥

అత్రేరపత్యమభికాంక్షత ఆహ తుష్టో
దత్తో మయాహమితి యద్భగవాన్స దత్తః
యత్పాదపంకజపరాగపవిత్రదేహా
యోగర్ద్ధిమాపురుభయీం యదుహైహయాద్యాః॥4॥

తప్తం తపో వివిధలోకసిసృక్షయా మే
ఆదౌ సనాత్స్వతపసః స చతుఃసనోఽభూత్
ప్రాక్కల్పసంప్లవవినష్టమిహాత్మతత్త్వం
సమ్యగ్జగాద మునయో యదచక్షతాత్మన్॥5॥

ధర్మస్య దక్షదుహితర్యజనిష్ట మూర్త్యాం
నారాయణో నర ఇతి స్వతపఃప్రభావః
దృష్ట్వాత్మనో భగవతో నియమావలోపం
దేవ్యస్త్వనంగపృతనా ఘటితుం న శేకుః॥6॥

కామం దహంతి కృతినో నను రోషదృష్ట్యా
రోషం దహంతముత తే న దహంత్యసహ్యం
సోఽయం యదంతరమలం ప్రవిశన్బిభేతి
కామః కథం ను పునరస్య మనః శ్రయేత॥7॥

విద్ధః సపత్న్యుదితపత్రిభిరంతి రాజ్ఞో
బాలోఽపి సన్నుపగతస్తపసే వనాని
తస్మా అదాద్ధ్రువగతిం గృణతే ప్రసన్నో
దివ్యాః స్తువంతి మునయో యదుపర్యధస్తాత్॥8॥

యద్వేనముత్పథగతం ద్విజవాక్యవజ్ర
నిష్ప్లుష్టపౌరుషభగం నిరయే పతంతం
త్రాత్వార్థితో జగతి పుత్రపదం చ లేభే
దుగ్ధా వసూని వసుధా సకలాని యేన॥9॥

నాభేరసావృషభ ఆస సుదేవిసూనుర్
యో వై చచార సమదృగ్జడయోగచర్యాం
యత్పారమహంస్యమృషయః పదమామనంతి
స్వస్థః ప్రశాంతకరణః పరిముక్తసంగః॥10॥

సత్రే మమాస భగవాన్హయశీరషాథో
సాక్షాత్స యజ్ఞపురుషస్తపనీయవర్ణః
ఛందోమయో మఖమయోఽఖిలదేవతాత్మా
వాచో బభూవురుశతీః శ్వసతోఽస్య నస్తః॥11॥

మత్స్యో యుగాంతసమయే మనునోపలబ్ధః
క్షోణీమయో నిఖిలజీవనికాయకేతః
విస్రంసితానురుభయే సలిలే ముఖాన్మే
ఆదాయ తత్ర విజహార హ వేదమార్గాన్॥12॥

క్షీరోదధావమరదానవయూథపానాం
ఉన్మథ్నతామమృతలబ్ధయ ఆదిదేవః
పృష్ఠేన కచ్ఛపవపుర్విదధార గోత్రం
నిద్రాక్షణోఽద్రిపరివర్తకషాణకండూః॥13॥

త్రైపిష్టపోరుభయహా స నృసింహరూపం
కృత్వా భ్రమద్భ్రుకుటిదంష్ట్రకరాలవక్త్రం
దైత్యేంద్రమాశు గదయాభిపతంతమారాద్
ఊరౌ నిపాత్య విదదార నఖైః స్ఫురంతం॥14॥

అంతఃసరస్యురుబలేన పదే గృహీతో
గ్రాహేణ యూథపతిరంబుజహస్త ఆర్తః
ఆహేదమాదిపురుషాఖిలలోకనాథ
తీర్థశ్రవః శ్రవణమంగలనామధేయ॥15॥

శ్రుత్వా హరిస్తమరణార్థినమప్రమేయశ్
చక్రాయుధః పతగరాజభుజాధిరూఢః
చక్రేణ నక్రవదనం వినిపాట్య తస్మాద్
ధస్తే ప్రగృహ్య భగవాన్కృపయోజ్జహార॥16॥

జ్యాయాన్గుణైరవరజోఽప్యదితేః సుతానాం
లోకాన్విచక్రమ ఇమాన్యదథాధియజ్ఞః
క్ష్మాం వామనేన జగృహే త్రిపదచ్ఛలేన
యాచ్ఞామృతే పథి చరన్ప్రభుభిర్న చాల్యః॥17॥

నార్థో బలేరయమురుక్రమపాదశౌచం
ఆపః శిఖాధృతవతో విబుధాధిపత్యం
యో వై ప్రతిశ్రుతమృతే న చికీర్షదన్యద్
ఆత్మానమంగ మనసా హరయేఽభిమేనే॥18॥

తుభ్యం చ నారద భృశం భగవాన్వివృద్ధ
భావేన సాధు పరితుష్ట ఉవాచ యోగం
జ్ఞానం చ భాగవతమాత్మసతత్త్వదీపం
యద్వాసుదేవశరణా విదురంజసైవ॥19॥

చక్రం చ దిక్ష్వవిహతం దశసు స్వతేజో
మన్వంతరేషు మనువంశధరో బిభర్తి
దుష్టేషు రాజసు దమం వ్యదధాత్స్వకీర్తిం
సత్యే త్రిపృష్ఠ ఉశతీం ప్రథయంశ్చరిత్రైః॥20॥

ధన్వంతరిశ్చ భగవాన్స్వయమేవ కీర్తిర్
నామ్నా నృణాం పురురుజాం రుజ ఆశు హంతి
యజ్ఞే చ భాగమమృతాయురవావరుంధ
ఆయుష్యవేదమనుశాస్త్యవతీర్య లోకే॥21॥

క్షత్రం క్షయాయ విధినోపభృతం మహాత్మా
బ్రహ్మధ్రుగుజ్ఝితపథం నరకార్తిలిప్సు
ఉద్ధంత్యసావవనికంటకముగ్రవీర్యస్
త్రిఃసప్తకృత్వ ఉరుధారపరశ్వధేన॥22॥

అస్మత్ప్రసాదసుముఖః కలయా కలేశ
ఇక్ష్వాకువంశ అవతీర్య గురోర్నిదేశే
తిష్ఠన్వనం సదయితానుజ ఆవివేశ
యస్మిన్విరుధ్య దశకంధర ఆర్తిమార్చ్ఛత్॥23॥

యస్మా అదాదుదధిరూఢభయాంగవేపో
మార్గం సపద్యరిపురం హరవద్దిధక్షోః

దూరే సుహృన్మథితరోషసుశోణదృష్ట్యా
తాతప్యమానమకరోరగనక్రచక్రః ॥24॥

వక్షఃస్థలస్పర్శరుగ్నమహేంద్రవాహ
దంతైర్విడంబితకకుబ్జుష ఊఢహాసం
సద్యోఽసుభిః సహ వినేష్యతి దారహర్తుర్
విస్ఫూర్జితైర్ధనుష ఉచ్చరతోఽధిసైన్యే ॥25॥

భూమేః సురేతరవరూథవిమర్దితాయాః
క్లేశవ్యయాయ కలయా సితకృష్ణకేశః
జాతః కరిష్యతి జనానుపలక్ష్యమార్గః
కర్మాణి చాత్మమహిమోపనిబంధనాని ॥26॥

తోకేన జీవహరణం యదులూకికాయాస్
త్రైమాసికస్య చ పదా శకటోఽపవృత్తః
యద్రింగతాంతరగతేన దివిస్పృశోర్వా
ఉన్మూలనం త్వితరథార్జునయోర్న భావ్యం ॥27॥

యద్వై వ్రజే వ్రజపశూన్విషతోయపీతాన్
పాలాంస్త్వజీవయదనుగ్రహదృష్టివృష్ట్యా
తచ్ఛుద్ధయేఽతివిషవీర్యవిలోలజిహ్వం
ఉచ్చాటయిష్యదురగం విహరన్హ్రదిన్యాం ॥28॥

తత్కర్మ దివ్యమివ యన్నిశి నిఃశయానం
దావాగ్నినా శుచివనే పరిదహ్యమానే
ఉన్నేష్యతి వ్రజమతోఽవసితాంతకాలం
నేత్రే పిధాప్య సబలోఽనధిగమ్యవీర్యః ॥29॥

గృహ్ణీత యద్యదుపబంధమముష్య మాతా
శుల్బం సుతస్య న తు తత్తదముష్య మాతి
యజ్జృంభతోఽస్య వదనే భువనాని గోపీ
సంవీక్ష్య శంకితమనాః ప్రతిబోధితాసీత్ ॥30॥

నందం చ మోక్ష్యతి భయాద్వరుణస్య పాశాద్
గోపాన్బిలేషు పిహితాన్మయసూనునా చ
అహ్న్యాపృతం నిశి శయానమతిశ్రమేణ
లోకం వికుంఠముపనేష్యతి గోకులం స్మ ॥31॥

గోపైర్మఖే ప్రతిహతే వ్రజవిప్లవాయ
దేవేఽభివర్షతి పశూన్కృపయా రిరక్షుః
ధర్తోచ్ఛిలీంధ్రమివ సప్తదినాని సప్త
వర్షో మహీధ్రమనఘైకకరే సలీలం ॥32॥

క్రీడన్వనే నిశి నిశాకరరశ్మిగౌర్యాం
రాసోన్ముఖః కలపదాయతమూర్చ్ఛితేన
ఉద్దీపితస్మరరుజాం వ్రజభృద్వధూనాం
హర్తుర్హరిష్యతి శిరో ధనదానుగస్య ॥33॥

యే చ ప్రలంబఖరదర్దురకేశ్యరిష్ట
మల్లేభకంసయవనాః కపిపౌండ్రకాద్యాః
అన్యే చ శాల్వకుజబల్వలదంతవక్ర
సప్తోక్షశంబరవిదూరథరుక్మిముఖ్యాః ॥34॥

యే వా మృధే సమితిశాలిన ఆత్తచాపాః
కాంబోజమత్స్యకురుసృంజయకైకయాద్యాః
యాస్యంత్యదర్శనమలం బలపార్థభీమ
వ్యాజాహ్వయేన హరిణా నిలయం తదీయం ॥35॥

కాలేన మీలితధియామవమృశ్య న్ణాం
స్తోకాయుషాం స్వనిగమో బత దూరపారః
ఆవిర్హితస్త్వనుయుగం స హి సత్యవత్యాం
వేదద్రుమం విటపశో విభజిష్యతి స్మ ॥36॥

దేవద్విషాం నిగమవర్త్మని నిష్ఠితానాం
పూర్భిర్మయేన విహితాభిరదృశ్యతూర్భిః
లోకాన్ఘ్నతాం మతివిమోహమతిప్రలోభం
వేషం విధాయ బహు భాష్యత ఔపధర్మ్యం ॥37॥

యర్హ్యాలయేష్వపి సతాం న హరేః కథాః స్యుః
పాషండినో ద్విజజనా వృషలా నృదేవాః
స్వాహా స్వధా వషడితి స్మ గిరో న యత్ర
శాస్తా భవిష్యతి కలేర్భగవాన్యుగాంతే ॥38॥

సర్గే తపోఽహమృషయో నవ యే ప్రజేశాః
స్థానేఽథ ధర్మమఖమన్వమరావనీశాః
అంతే త్వధర్మహరమన్యువశాసురాద్యా
మాయావిభూతయ ఇమాః పురుశక్తిభాజః ॥39॥

విష్ణోర్ను వీర్యగణనాం కతమోఽర్హతీహ
యః పార్థివాన్యపి కవిర్విమమే రజాంసి
చస్కంభ యః స్వరహసాస్ఖలతా త్రిపృష్ఠం
యస్మాత్త్రిసామ్యసదనాదురుకంపయానం ॥40॥

నాంతం విదామ్యహమమీ మునయోఽగ్రజాస్తే
మాయాబలస్య పురుషస్య కుతోఽవరా యే
గాయన్గుణాందశశతానన ఆదిదేవః
శేషోఽధునాపి సమవస్యతి నాస్య పారం ॥41॥

యేషాం స ఏష భగవాందయయేదనంతః
సర్వాత్మనాశ్రితపదో యది నిర్వ్యలీకం
తే దుస్తరామతితరంతి చ దేవమాయాం
నైషాం మమాహమితి ధీః శ్వశృగాలభక్ష్యే ॥42॥

వేదాహమంగ పరమస్య హి యోగమాయాం
యూయం భవశ్చ భగవానథ దైత్యవర్యః
పత్నీ మనోః స చ మనుశ్చ తదాత్మజాశ్చ
ప్రాచీనబర్హిర్ఋభురంగ ఉత ధ్రువశ్చ ॥43॥

ఇక్ష్వాకురైలముచుకుందవిదేహగాధి
రఘ్వంబరీషసగరా గయనాహుషాద్యాః
మాంధాత్రలర్కశతధన్వనురంతిదేవా
దేవవ్రతో బలిరమూర్త్తరయో దిలీపః ॥44॥

సౌభర్యుతంకశిబిదేవలపిప్పలాద
సారస్వతోద్ధవపరాశరభూరిషేణాః

యేఽన్యే విభీషణహనూమదుపేంద్రదత్త
పార్థార్ష్టిషేణవిదురశ్రుతదేవవర్యాః॥45॥

తే వై విదంత్యతితరంతి చ దేవమాయాం
స్త్రీశూద్రహూణశబరా అపి పాపజీవాః
యద్యద్భుతక్రమపరాయణశీలశిక్షాస్
తిర్యగ్జనా అపి కిము శ్రుతధారణా యే॥46॥

శశ్వత్ప్రశాంతమభయం ప్రతిబోధమాత్రం
శుద్ధం సమం సదసతః పరమాత్మతత్త్వం
శబ్దో న యత్ర పురుకారకవాన్క్రియార్థో
మాయా పరైత్యభిముఖే చ విలజ్జమానా॥47॥

తద్వై పదం భగవతః పరమస్య పుంసో
బ్రహ్మేతి యద్విదురజస్రసుఖం విశోకం
సధ్ర్యఙ్నియమ్య యతయో యమకర్తహేతిం
జహ్యుః స్వరాడివ నిపానఖనిత్రమింద్రః॥48॥

స శ్రేయసామపి విభుర్భగవాన్యతోఽస్య
భావస్వభావవిహితస్య సతః ప్రసిద్ధిః
దేహే స్వధాతువిగమేఽనువిశీర్యమాణే
వ్యోమేవ తత్ర పురుషో న విశీర్యతే ఞ్జః॥49॥

సోఽయం తేఽభిహితస్తాత భగవాన్విశ్వభావనః
సమాసేన హరేర్నాన్యదన్యస్మాత్సదసచ్చ యత్॥50॥

ఇదం భాగవతం నామ యన్మే భగవతోదితం
సంగ్రహోఽయం విభూతీనాం త్వమేతద్విపులీ కురు॥51॥

యథా హరౌ భగవతి నృణాం భక్తిర్భవిష్యతి
సర్వాత్మన్యఖిలాధారే ఇతి సంకల్ప్య వర్ణయ॥52॥

మాయాం వర్ణయతోఽముష్య ఈశ్వరస్యానుమోదతః
శృణ్వతః శ్రద్ధయా నిత్యం మాయయాత్మా న ముహ్యతి॥53॥

—♦ అధ్యాయము 8 ♦—

రాజోవాచ ।

బ్రహ్మణా చోదితో బ్రహ్మన్గుణాఖ్యానేఽగుణస్య చ
యస్మై యస్మై యథా ప్రాహ నారదో దేవదర్శనః॥1॥

ఏతద్వేదితుమిచ్ఛామి తత్త్వం తత్త్వవిదాం వర
హరేరద్భుతవీర్యస్య కథా లోకసుమంగలాః॥2॥

కథయస్వ మహాభాగ యథాహమఖిలాత్మని
కృష్ణే నివేశ్య నిఃసంగం మనస్త్యక్ష్యే కలేవరం॥3॥

శృణ్వతః శ్రద్ధయా నిత్యం గృణతశ్చ స్వచేష్టితం
కాలేన నాతిదీర్ఘేణ భగవాన్విశతే హృది॥4॥

ప్రవిష్టః కర్ణరంధ్రేణ స్వానాం భావసరోరుహం
ధునోతి శమలం కృష్ణః సలిలస్య యథా శరత్॥5॥

ధౌతాత్మా పురుషః కృష్ణ పాదమూలం న ముంచతి
ముక్తసర్వపరిక్లేశః పాంథః స్వశరణం యథా॥6॥

యదధాతుమతో బ్రహ్మందేహారంభోఽస్య ధాతుభిః
యదృచ్ఛయా హేతునా వా భవంతో జానతే యథా॥7॥

ఆసీద్యదుదరాత్పద్మం లోకసంస్థానలక్షణం
యావానయం వై పురుష ఇయత్తావయవైః పృథక్
తావానసావితి ప్రోక్తః సంస్థావయవవానివ॥8॥

అజః సృజతి భూతాని భూతాత్మా యదనుగ్రహాత్
దదృశే యేన తద్రూపం నాభిపద్మసముద్భవః॥9॥

స చాపి యత్ర పురుషో విశ్వస్థిత్యుద్భవాప్యయః
ముక్త్వాత్మమాయాం మాయేశః శేతే సర్వగుహాశయః॥10॥

పురుషావయవైర్లోకాః సపాలాః పూర్వకల్పితాః
లోకైరముష్యావయవాః సపాలైరితి శుశ్రుమ॥11॥

యావాన్కల్పో వికల్పో వా యథా కాలోఽనుమీయతే
భూతభవ్యభవచ్ఛబ్ద ఆయుర్మానం చ యత్సతః॥12॥

కాలస్యానుగతిర్యా తు లక్ష్యతేఽణ్వీ బృహత్యపి
యావత్యః కర్మగతయో యాదృశీర్ద్విజసత్తమ॥13॥

యస్మిన్కర్మసమావాయో యథా యేనోపగృహ్యతే
గుణానాం గుణినాం చైవ పరిణామమభీప్సతాం॥14॥

భూపాతాలకకుబ్వ్యోమ గ్రహనక్షత్రభూభృతాం
సరిత్సముద్రద్వీపానాం సంభవశ్చైతదోకసాం॥15॥

ప్రమాణమండకోశస్య బాహ్యాభ్యంతరభేదతః
మహతాం చానుచరితం వర్ణాశ్రమవినిశ్చయః॥16॥

యుగాని యుగమానం చ ధర్మో యశ్చ యుగే యుగే
అవతారానుచరితం యదాశ్చర్యతమం హరేః॥17॥

నృణాం సాధారణో ధర్మః సవిశేషశ్చ యాదృశః
శ్రేణీనాం రాజర్షీణాం చ ధర్మః కృచ్ఛ్రేషు జీవతాం॥18॥

తత్త్వానాం పరిసంఖ్యానం లక్షణం హేతులక్షణం
పురుషారాధనవిధిర్యోగస్యాధ్యాత్మికస్య చ॥19॥

యోగేశ్వరైశ్వర్యగతిర్లింగభంగస్తు యోగినాం
వేదోపవేదధర్మాణామితిహాసపురాణయోః॥20॥

సంప్లవః సర్వభూతానాం విక్రమః ప్రతిసంక్రమః
ఇష్టాపూర్తస్య కామ్యానాం త్రివర్గస్య చ యో విధిః॥21॥

యో వానుశాయినాం సర్గః పాషండస్య చ సంభవః
ఆత్మనో బంధమోక్షౌ చ వ్యవస్థానం స్వరూపతః॥22॥

యథాత్మతంత్రో భగవాన్విక్రీడత్యాత్మమాయయా
విసృజ్య వా యథా మాయాముదాస్తే సాక్షివద్విభుః॥23॥

సర్వమేతచ్చ భగవన్పృచ్ఛతో మేఽనుపూర్వశః
తత్త్వతోఽర్హస్యుదాహర్తుం ప్రపన్నాయ మహామునే॥24॥

అత్ర ప్రమాణం హి భవాన్పరమేష్ఠీ యథాత్మభూః
అపరే చానుతిష్ఠంతి పూర్వేషాం పూర్వజైః కృతం॥25॥

న మేఽసవః పరాయంతి బ్రహ్మన్ననశనాదమీ
పిబతో ఇచ్యుతపీయూషమ్తద్వాక్యాబ్ధివినిఃసృతం॥26॥

సూత ఉవాచ ।

స ఉపామంత్రితో రాజ్ఞా కథాయామితి సత్పతేః
బ్రహ్మరాతో భృశం ప్రీతో విష్ణురాతేన సంసది॥27॥

ప్రాహ భాగవతం నామ పురాణం బ్రహ్మసమ్మితం
బ్రహ్మణే భగవత్ప్రోక్తం బ్రహ్మకల్ప ఉపాగతే॥28॥

యద్యత్పరీక్షిదృషభః పాండూనామనుపృచ్ఛతి
ఆనుపూర్వ్యేణ తత్సర్వమాఖ్యాతుముపచక్రమే॥29॥

—♦ అధ్యాయము 9 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఆత్మమాయామృతే రాజన్పరస్యానుభవాత్మనః
న ఘటేతార్థసంబంధః స్వప్నద్రష్టురివాంజసా॥1॥

బహురూప ఇవాభాతి మాయయా బహురూపయా
రమమాణో గుణేష్వస్యా మమాహమితి మన్యతే॥2॥

యర్హి వావ మహిమ్ని స్వే పరస్మిన్కాలమాయయోః
రమేత గతసమ్మోహస్త్యక్త్వోదాస్తే తదోభయం॥3॥

ఆత్మతత్త్వవిశుద్ధ్యర్థం యదాహ భగవానృతం
బ్రహ్మణే దర్శయన్రూపమవ్యలీకవ్రతాదృతః॥4॥

స ఆదిదేవో జగతాం పరో గురుః స్వధిష్ణ్యమాస్థాయ సిసృక్షయైక్షత
తాం నాధ్యగచ్ఛద్దృశమత్ర సమ్మతాం ప్రపంచనిర్మాణవిధిర్యయా భవేత్॥5॥

స చింతయంద్వ్యక్షరమేకదాంభస్యుపాశృణోద్ద్విర్గదితం వచో విభుః
స్పర్శేషు యత్షోడశమేకవింశం నిష్కించనానాం నృప యద్ధనం విదుః॥6॥

నిశమ్య తద్వక్తృదిదృక్షయా దిశో విలోక్య తత్రాన్యదపశ్యమానః
స్వధిష్ణ్యమాస్థాయ విమృశ్య తద్ధితం తపస్యుపాదిష్ట ఇవాదధే మనః॥7॥

దివ్యం సహస్రాబ్దమమోఘదర్శనో జితానిలాత్మా విజితోభయేంద్రియః
అతప్యత స్మాఖిలలోకతాపనం తపస్తపీయాంస్తపతాం సమాహితః॥8॥

తస్మై స్వలోకం భగవాన్సభాజితః సందర్శయామాస పరం న యత్పరం
వ్యపేతసంక్లేశవిమోహసాధ్వసం స్వదృష్టవద్భిర్పురుషైరభిష్టుతం॥9॥

ప్రవర్తతే యత్ర రజస్తమస్తయోః సత్త్వం చ మిశ్రం న చ కాలవిక్రమః
న యత్ర మాయా కిముతాపరే హరేరనువ్రతా యత్ర సురాసురార్చితాః॥10॥

శ్యామావదాతాః శతపత్రలోచనాః పిశంగవస్త్రాః సురుచః సుపేశసః
సర్వే చతుర్బాహవ ఉన్మిషన్మణి ప్రవేకనిష్కాభరణాః సువర్చసః
ప్రవాలవైదూర్యమృణాలవర్చసః పరిస్ఫురత్కుండలమౌలిమాలినః ॥11॥

భ్రాజిష్ణుభిర్యః పరితో విరాజతే లసద్విమానావలిభిర్మహాత్మనాం
విద్యోతమానః ప్రమదోత్తమాద్యుభిః సవిద్యుదభ్రావలిభిర్యథా నభః ॥12॥

శ్రీర్యత్ర రూపిణ్యురుగాయపాదయోః కరోతి మానం బహుధా విభూతిభిః
ప్రేంఖం శ్రితా యా కుసుమాకరానుగైర్విగీయమానా ప్రియకర్మ గాయతీ ॥13॥

దదర్శ తత్రాఖిలసాత్వతాం పతిం శ్రియః పతిం యజ్ఞపతిం జగత్పతిం
సునందనందప్రబలార్హణాదిభిః స్వపార్షదాగ్రైః పరిసేవితం విభుం ॥14॥

భృత్యప్రసాదాభిముఖం దృగాసవం ప్రసన్నహాసారుణలోచనాననం
కిరీటినం కుండలినం చతుర్భుజం పీతాంశుకం వక్షసి లక్షితం శ్రియా ॥15॥

అధ్యర్హణీయాసనమాస్థితం పరం వృతం చతుఃషోడశపంచశక్తిభిః
యుక్తం భగైః స్వైరితరత్ర చాధ్రువైః స్వ ఏవ ధామన్రమమాణమీశ్వరం ॥16॥

తద్దర్శనాహ్లాదపరిప్లుతాంతరో హృష్యత్తనుః ప్రేమభరాశ్రులోచనః
ననామ పాదాంబుజమస్య విశ్వసృగ్యత్పారమహంస్యేన పథాధిగమ్యతే ॥17॥

తం ప్రీయమాణం సముపస్థితం కవిం ప్రజావిసర్గే నిజశాసనార్హణం
బభాష ఈషత్స్మితశోచిషా గిరా ప్రియః ప్రియం ప్రీతమనాః కరే స్పృశన్ ॥18॥

శ్రీభగవానువాచ ।

త్వయాహం తోషితః సమ్యగ్వేదగర్భ సిసృక్షయా
చిరం భృతేన తపసా దుస్తోషః కూటయోగినాం ॥19॥

వరం వరయ భద్రం తే వరేశం మాభివాంఛితం
బ్రహ్మంఛ్రేయఃపరిశ్రామః పుంసాం మద్దర్శనావధిః ॥20॥

మనీషితానుభావోఽయం మమ లోకావలోకనం
యదుపశ్రుత్య రహసి చకర్థ పరమం తపః ॥21॥

ప్రత్యాదిష్టం మయా తత్ర త్వయి కర్మవిమోహితే
తపో మే హృదయం సాక్షాదాత్మాహం తపసోఽనఘ ॥22॥

సృజామి తపసైవేదం గ్రసామి తపసా పునః
బిభర్మి తపసా విశ్వం వీర్యం మే దుశ్చరం తపః ॥23॥

బ్రహ్మోవాచ ।

భగవన్సర్వభూతానామధ్యక్షోఽవస్థితో గుహాం
వేద హ్యప్రతిరుద్ధేన ప్రజ్ఞానేన చికీర్షితం ॥24॥

తథాపి నాథమానస్య నాథ నాథయ నాథితం
పరావరే యథా రూపేజానీయాం తే త్వరూపిణః ॥25॥

యథాత్మమాయాయోగేన నానాశక్త్యుపబృంహితం
విలుంపన్విసృజన్గృహ్ణన్బిభ్రదాత్మానమాత్మనా ॥26॥

క్రీడస్యమోఘసంకల్ప ఊర్ణనాభిర్యథోర్ణుతే
తథా తద్విషయాం ధేహి మనీషాం మయి మాధవ ॥27॥

భగవచ్ఛిక్షితమహం కరవాణి హ్యతంద్రితః
నేహమానః ప్రజాసర్గం బధ్యేయం యదనుగ్రహాత్ ॥28॥

యావత్సఖా సఖ్యురివేశ తే కృతః ప్రజావిసర్గే విభజామి భో జనం
అవిక్లవస్తే పరికర్మణి స్థితో మా మే సమున్నద్ధమదో ఽజ మానినః ॥29॥

శ్రీభగవానువాచ ।

జ్ఞానం పరమగుహ్యం మే యద్విజ్ఞానసమన్వితం
సరహస్యం తదంగం చ గృహాణ గదితం మయా ॥30॥

యావానహం యథాభావో యద్రూపగుణకర్మకః
తథైవ తత్త్వవిజ్ఞానమస్తు తే మదనుగ్రహాత్ ॥31॥

అహమేవాసమేవాగ్రే నాన్యద్యత్సదసత్పరం
పశ్చాదహం యదేతచ్చ యోఽవశిష్యేత సోఽస్మ్యహం ॥32॥

ఋతేఽర్థం యత్ప్రతీయేత న ప్రతీయేత చాత్మని
తద్విద్యాదాత్మనో మాయాం యథాభాసో యథా తమః ॥33॥

యథా మహాంతి భూతాని భూతేషూచ్చావచేష్వను
ప్రవిష్టాన్యప్రవిష్టాని తథా తేషు న తేష్వహం ॥34॥

ఏతావదేవ జిజ్ఞాస్యం తత్త్వజిజ్ఞాసునాత్మనః
అన్వయవ్యతిరేకాభ్యాం యత్స్యాత్సర్వత్ర సర్వదా ॥35॥

ఏతన్మతం సమాతిష్ఠ పరమేణ సమాధినా
భవాన్కల్పవికల్పేషు న విముహ్యతి కర్హిచిత్ ॥36॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

సంప్రదిశ్యైవమజనో జనానాం పరమేష్ఠినం
పశ్యతస్తస్య తద్రూపమాత్మనో న్యరుణద్ధరిః ॥37॥

అంతర్హితేంద్రియార్థాయ హరయే విహితాంజలిః
సర్వభూతమయో విశ్వం ససర్జేదం స పూర్వవత్ ॥38॥

ప్రజాపతిర్ధర్మపతిరేకదా నియమాన్యమాన్
భద్రం ప్రజానామన్విచ్ఛన్నాతిష్ఠత్స్వార్థకామ్యయా ॥39॥

తం నారదః ప్రియతమో రిక్థాదానామనువ్రతః
శుశ్రూషమాణః శీలేన ప్రశ్రయేణ దమేన చ ॥40॥

మాయాం వివిదిషన్విష్ణోర్మాయేశస్య మహామునిః
మహాభాగవతో రాజన్పితరం పర్యతోషయత్ ॥41॥

తుష్టం నిశామ్య పితరం లోకానాం ప్రపితామహం
దేవర్షిః పరిపప్రచ్ఛ భవాన్యన్మానుపృచ్ఛతి ॥42॥

తస్మా ఇదం భాగవతం పురాణం దశలక్షణం
ప్రోక్తం భగవతా ప్రాహ ప్రీతః పుత్రాయ భూతకృత్॥43॥

నారదః ప్రాహ మునయే సరస్వత్యాస్తటే నృప
ధ్యాయతే బ్రహ్మ పరమం వ్యాసాయామితతేజసే॥44॥

యదుతాహం త్వయా పృష్టో వైరాజాత్పురుషాదిదం
యథాసీత్తదుపాఖ్యాస్తే ప్రశ్నానన్యాంశ్చ కృత్స్నశః॥45॥

—♦ అధ్యాయము 10 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

అత్ర సర్గో విసర్గశ్చ స్థానం పోషణమూతయః
మన్వంతరేశానుకథా నిరోధో ముక్తిరాశ్రయః॥1॥

దశమస్య విశుద్ధ్యర్థం నవానామిహ లక్షణం
వర్ణయంతి మహాత్మానః శ్రుతేనార్థేన చాంజసా॥2॥

భూతమాత్రేంద్రియధియాం జన్మ సర్గ ఉదాహృతః
బ్రహ్మణో గుణవైషమ్యాద్విసర్గః పౌరుషః స్మృతః॥3॥

స్థితిర్వైకుంఠవిజయః పోషణం తదనుగ్రహః
మన్వంతరాణి సద్ధర్మ ఊతయః కర్మవాసనాః॥4॥

అవతారానుచరితం హరేశ్చాస్యానువర్తినాం
పుంసామీశకథాః ప్రోక్తా నానాఖ్యానోపబృంహితాః॥5॥

నిరోధోఽస్యానుశయనమాత్మనః సహ శక్తిభిః
ముక్తిర్హిత్వాన్యథా రూపం స్వరూపేణ వ్యవస్థితిః॥6॥

ఆభాసశ్చ నిరోధశ్చ యతోఽస్త్యధ్యవసీయతే
స ఆశ్రయః పరం బ్రహ్మ పరమాత్మేతి శబ్ద్యతే॥7॥

యోఽధ్యాత్మికోఽయం పురుషః సోఽసావేవాధిదైవికః
యస్తత్రోభయవిచ్ఛేదః పురుషో హ్యాధిభౌతికః॥8॥

ఏకమేకతరాభావే యదా నోపలభామహే
త్రితయం తత్ర యో వేద స ఆత్మా స్వాశ్రయాశ్రయః॥9॥

పురుషోఽణ్డం వినిర్భిద్య యదాసౌ స వినిర్గతః
ఆత్మనోఽయనమన్విచ్ఛన్నపోఽస్రాక్షీచ్ఛుచిః శుచీః॥10॥

తాస్వవాత్సీత్స్వసృష్టాసు సహస్రం పరివత్సరాన్
తేన నారాయణో నామ యదాపః పురుషోద్భవాః॥11॥

ద్రవ్యం కర్మ చ కాలశ్చ స్వభావో జీవ ఏవ చ
యదనుగ్రహతః సంతి న సంతి యదుపేక్షయా॥12॥

ఏకో నానాత్వమన్విచ్ఛన్యోగతల్పాత్సముత్థితః
వీర్యం హిరణ్మయం దేవో మాయయా వ్యసృజత్త్రిధా॥13॥

అధిదైవమథాధ్యాత్మమధిభూతమితి ప్రభుః
అథైకం పౌరుషం వీర్యం త్రిధాభిద్యత తచ్ఛృణు॥14॥

అంతః శరీర ఆకాశాత్పురుషస్య విచేష్టతః
ఓజః సహో బలం జజ్ఞే తతః ప్రాణో మహానసుః॥15॥

అనుప్రాణంతి యం ప్రాణాః ప్రాణంతం సర్వజంతుషు
అపానంతమపానంతి నరదేవమివానుగాః॥16॥

ప్రాణేనాక్షిపతా క్షుత్తృడంతరా జాయతే విభోః
పిపాసతో జక్షతశ్చ ప్రాఙ్ముఖం నిరభిద్యత॥17॥

ముఖతస్తాలు నిర్భిన్నంజిహ్వా తత్రోపజాయతే
తతో నానారసో జజ్ఞే జిహ్వయా యోఽధిగమ్యతే॥18॥

వివక్షోర్ముఖతో భూమ్నో వహ్నిర్వాగ్వ్యాహృతం తయోః
జలే చైతస్య సుచిరం నిరోధః సమజాయత॥19॥

నాసికే నిరభిద్యేతాం దోధూయతి నభస్వతి
తత్ర వాయుర్గంధవహో ఘ్రాణో నసి జిఘృక్షతః॥20॥

యదాత్మని నిరాలోకమాత్మానం చ దిదృక్షతః
నిర్భిన్నే హ్యక్షిణీ తస్య జ్యోతిశ్చక్షుర్గుణగ్రహః॥21॥

బోధ్యమానస్య ఋషిభిరాత్మనస్తజ్జిఘృక్షతః
కర్ణౌ చ నిరభిద్యేతాం దిశః శ్రోత్రం గుణగ్రహః॥22॥

వస్తునో మృదుకాఠిన్య లఘుగుర్వోష్ణశీతతాం
జిఘృక్షతస్త్వఙ్నిర్భిన్నా తస్యాం రోమమహీరుహాః
తత్ర చాంతర్బహిర్వాతస్త్వచా లబ్ధగుణో వృతః॥23॥

హస్తౌ రురుహతుస్తస్య నానాకర్మచికీర్షయా
తయోస్తు బలవానింద్ర ఆదానముభయాశ్రయం॥24॥

గతిం జిగీషతః పాదౌ రురుహాతేఽభికామికాం
పద్భ్యాం యజ్ఞః స్వయం హవ్యం కర్మభిః క్రియతే నృభిః॥25॥

నిరభిద్యత శిశ్నో వై ప్రజానందామృతార్థినః
ఉపస్థ ఆసీత్కామానాం ప్రియం తదుభయాశ్రయం॥26॥

ఉత్సిసృక్షోర్ధాతుమలం నిరభిద్యత వై గుదం
తతః పాయుస్తతో మిత్ర ఉత్సర్గ ఉభయాశ్రయః॥27॥

ఆసిసృప్సోః పురః పుర్యా నాభిద్వారమపానతః
తత్రాపానస్తతో మృత్యుః పృథక్త్వముభయాశ్రయం॥28॥

ఆదిత్సోరన్నపానానామాసన్కుక్ష్యంత్రనాడయః
నద్యః సముద్రాశ్చ తయోస్తుష్టిః పుష్టిస్తదాశ్రయే॥29॥

నిదిధ్యాసోరాత్మమాయాం హృదయం నిరభిద్యత
తతో మనశ్చంద్ర ఇతి సంకల్పః కామ ఏవ చ॥30॥

త్వక్చర్మమాంసరుధిర మేదోమజ్జాస్థిధాతవః
భూమ్యప్తేజోమయాః సప్త ప్రాణో వ్యోమాంబువాయుభిః॥31॥

గుణాత్మకానీంద్రియాణి భూతాదిప్రభవా గుణాః
మనః సర్వవికారాత్మా బుద్ధిర్విజ్ఞానరూపిణీ॥32॥

ఏతద్భగవతో రూపం స్థూలం తే వ్యాహృతం మయా
మహ్యాదిభిశ్చావరణైరష్టభిర్బహిరావృతం॥33॥

అతః పరం సూక్ష్మతమమవ్యక్తం నిర్విశేషణం
అనాదిమధ్యనిధనం నిత్యం వాఙ్మనసః పరం ॥34॥

అమునీ భగవద్రూపే మయా తే హ్యనువర్ణితే
ఉభే అపి న గృహ్ణంతి మాయాసృష్టే విపశ్చితః ॥35॥

స వాచ్యవాచకతయా భగవాన్బ్రహ్మరూపధృక్
నామరూపక్రియా ధత్తే సకర్మాకర్మకః పరః ॥36॥

ప్రజాపతీన్మనూందేవానృషీన్పితృగణాన్పృథక్
సిద్ధచారణగంధర్వాన్విద్యాధ్రాసురగుహ్యకాన్ ॥37॥

కిన్నరాప్సరసో నాగాన్సర్పాన్కింపురుషాన్నరాన్
మాతృరక్షఃపిశాచాంశ్చ ప్రేతభూతవినాయకాన్ ॥38॥

కూష్మాండోన్మాదవేతాలాన్యాతుధానాన్గ్రహానపి
ఖగాన్మృగాన్పశూన్వృక్షాన్గిరీన్నృప సరీసృపాన్ ॥39॥

ద్వివిధాశ్చతుర్విధా యేఽన్యే జలస్థలనభౌకసః
కుశలాకుశలా మిశ్రాః కర్మణాం గతయస్త్విమాః ॥40॥

సత్త్వం రజస్తమ ఇతి తిస్రః సురనృనారకాః
తత్రాప్యేకైకశో రాజన్భిద్యంతే గతయస్త్రిధా
యదైకైకతరోఽన్యాభ్యాం స్వభావ ఉపహన్యతే ॥41॥

స ఏవేదం జగద్ధాతా భగవాంధర్మరూపధృక్
పుష్ణాతి స్థాపయన్విశ్వం తిర్యఙ్నరసురాదిభిః ॥42॥

తతః కాలాగ్నిరుద్రాత్మా యత్సృష్టమిదమాత్మనః
సన్నియచ్ఛతి తత్కాలే ఘనానీకమివానిలః ॥43॥

ఇత్థంభావేన కథితో భగవాన్భగవత్తమః
నేత్థంభావేన హి పరం ద్రష్టుమర్హంతి సూరయః ॥44॥

నాస్య కర్మణి జన్మాదౌ పరస్యానువిధీయతే
కర్తృత్వప్రతిషేధార్థం మాయయారోపితం హి తత్ ॥45॥

అయం తు బ్రహ్మణః కల్పః సవికల్ప ఉదాహృతః
విధిః సాధారణో యత్ర సర్గాః ప్రాకృతవైకృతాః ॥46॥

పరిమాణం చ కాలస్య కల్పలక్షణవిగ్రహం
యథా పురస్తాద్వ్యాఖ్యాస్యే పాద్మం కల్పమథో శృణు ॥47॥

శౌనక ఉవాచ ।

యదాహ నో భవాన్సూత క్షత్తా భాగవతోత్తమః
చచార తీర్థాని భువస్త్యక్త్వా బంధూన్సుదుస్త్యజాన్ ॥48॥

క్షత్తుః కౌశారవేస్తస్య సంవాదోఽధ్యాత్మసంశ్రితః
యద్వా స భగవాంస్తస్మై పృష్టస్తత్త్వమువాచ హ ॥49॥

బ్రూహి నస్తదిదం సౌమ్య విదురస్య విచేష్టితం
బంధుత్యాగనిమిత్తం చ యథైవాగతవాన్పునః ॥50॥

సూత ఉవాచ ।

రాజ్ఞా పరీక్షితా పృష్టో యదవోచన్మహామునిః
తద్వోఽభిధాస్యే శృణుత రాజ్ఞః ప్రశ్నానుసారతః॥51॥

స్కంధము 3

—♦ అధ్యాయము 1 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఏవమేతత్పురా పృష్టో మైత్రేయో భగవాన్కిల
క్షత్త్రా వనం ప్రవిష్టేన త్యక్త్వా స్వగృహమృద్ధిమత్॥1॥

యద్వా అయం మంత్రకృద్వో భగవానఖిలేశ్వరః
పౌరవేంద్రగృహం హిత్వా ప్రవివేశాత్మసాత్కృతం॥2॥

రాజోవాచ ।

కుత్ర క్షత్తుర్భగవతా మైత్రేయేణాస సంగమః
కదా వా సహసంవాద ఏతద్వర్ణయ నః ప్రభో॥3॥

న హ్యల్పార్థోదయస్తస్య విదురస్యామలాత్మనః
తస్మిన్వరీయసి ప్రశ్నః సాధువాదోపబృంహితః॥4॥

సూత ఉవాచ ।

స ఏవమృషివర్యోఽయం పృష్టో రాజ్ఞా పరీక్షితా
ప్రత్యాహ తం సుబహువిత్ప్రీతాత్మా శ్రూయతామితి॥5॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

యదా తు రాజా స్వసుతానసాధూన్పుష్ణన్న ధర్మేణ వినష్టదృష్టిః
భ్రాతుర్యవిష్ఠస్య సుతాన్విబంధూన్ప్రవేశ్య లాక్షాభవనే దదాహ॥6॥

యదా సభాయాం కురుదేవదేవ్యాః కేశాభిమర్శం సుతకర్మ గర్హ్యం
న వారయామాస నృపః స్నుషాయాః స్వాస్రైర్హరంత్యాః కుచకుంకుమాని॥7॥

ద్యూతే త్వధర్మేణ జితస్య సాధోః సత్యావలంబస్య వనం గతస్య
న యాచతోఽదాత్సమయేన దాయం తమోజుషాణో యదజాతశత్రోః॥8॥

యదా చ పార్థప్రహితః సభాయాం జగద్గురుర్యాని జగాద కృష్ణః
న తాని పుంసామమృతాయనాని రాజోరు మేనే క్షతపుణ్యలేశః॥9॥

యదోపహూతో భవనం ప్రవిష్టో మంత్రాయ పృష్టః కిల పూర్వజేన
అథాహ తన్మంత్రదృశాం వరీయాన్యన్మంత్రిణో వైదురికం వదంతి॥10॥

అజాతశత్రోః ప్రతియచ్ఛ దాయం తితిక్షతో దుర్విషహం తవాగః
సహానుజో యత్ర వృకోదరాహిః శ్వసన్రుషా యత్త్వమలం బిభేషి॥11॥

పార్థాంస్తు దేవో భగవాన్ముకుందో గృహీతవాన్సక్షితిదేవదేవః
ఆస్తే స్వపుర్యాం యదుదేవదేవో వినిర్జితాశేషనృదేవదేవః ॥12॥

స ఏష దోషః పురుషద్విడాస్తే గృహాన్ప్రవిష్టో యమపత్యమత్యా
పుష్ణాసి కృష్ణాద్విముఖో గతశ్రీస్త్యజాశ్వశైవం కులకౌశలాయ ॥13॥

ఇత్యూచివాంస్తత్ర సుయోధనేన ప్రవృద్ధకోపస్ఫురితాధరేణ
అసత్కృతః సత్స్పృహణీయశీలః క్షత్తా సకర్ణానుజసౌబలేన ॥14॥

క ఏనమత్రోపజుహావ జిహ్మం దాస్యాః సుతం యద్బలినైవ పుష్టః
తస్మిన్ప్రతీపః పరకృత్య ఆస్తే నిర్వాస్యతామాశు పురాచ్ఛ్వసానః ॥15॥

స్వయం ధనుర్ద్వారి నిధాయ మాయాం భ్రాతుః పురో మర్మసు తాడితోఽపి
స ఇత్థమత్యుల్బణకర్ణబాణైర్గతవ్యథోఽయాదురు మానయానః ॥16॥

స నిర్గతః కౌరవపుణ్యలబ్ధో గజాహ్వయాత్తీర్థపదః పదాని
అన్వాక్రమత్పుణ్యచికీర్షయోర్వ్యామధిష్ఠితో యాని సహస్రమూర్తిః ॥17॥

పురేషు పుణ్యోపవనాద్రికుంజేష్వపంకతోయేషు సరిత్సరఃసు
అనంతలింగైః సమలంకృతేషు చచార తీర్థాయతనేష్వనన్యః ॥18॥

గాం పర్యటన్మేధ్యవివిక్తవృత్తిః సదాప్లుతోఽధః శయనోఽవధూతః
అలక్షితః స్వైరవధూతవేషో వ్రతాని చేరే హరితోషణాని ॥19॥

ఇత్థం వ్రజన్భారతమేవ వర్షం కాలేన యావద్గతవాన్ప్రభాసం
తావచ్ఛశాస క్షితిమేక చక్రామ్లేకాతపత్రామజితేన పార్థః ॥20॥

తత్రాథ శుశ్రావ సుహృద్వినష్టిం వనం యథా వేణుజవహ్నిసంశ్రయం
సంస్పర్ధయా దగ్ధమథానుశోచన్సరస్వతీం ప్రత్యగియాయ తూష్ణీం ॥21॥

తస్యాం త్రితస్యోశనసో మనోశ్చ పృథోరథాగ్నేరసితస్య వాయోః
తీర్థం సుదాసస్య గవాం గుహస్య యచ్ఛ్రాద్ధదేవస్య స ఆసిషేవే ॥22॥

అన్యాని చేహ ద్విజదేవదేవైః కృతాని నానాయతనాని విష్ణోః
ప్రత్యంగముఖ్యాంకితమందిరాణి యద్దర్శనాత్కృష్ణమనుస్మరంతి ॥23॥

తతస్త్వతివ్రజ్య సురాష్ట్రమృద్ధం సౌవీరమత్స్యాన్కురుజాంగలాంశ్చ
కాలేన తావద్యమునాముపేత్య తత్రోద్ధవం భాగవతం దదర్శ ॥24॥

స వాసుదేవానుచరం ప్రశాంతం బృహస్పతేః ప్రాక్తనయం ప్రతీతం
ఆలింగ్య గాఢం ప్రణయేన భద్రం స్వానామపృచ్ఛద్భగవత్ప్రజానాం ॥25॥

కచ్చిత్పురాణౌ పురుషౌ స్వనాభ్య పాద్మానువృత్త్యేహ కిలావతీర్ణౌ
ఆసాత ఉర్వ్యాః కుశలం విధాయ కృతక్షణౌ కుశలం శూరగేహే ॥26॥

కచ్చిత్కురూణాం పరమః సుహృన్నో భామః స ఆస్తే సుఖమంగ శౌరిః
యో వై స్వస్ణాం పితృవద్దదాతి వరాన్వదాన్యో వరతర్పణేన ॥27॥

కచ్చిద్వరూథాధిపతిర్యదూనాం ప్రద్యుమ్న ఆస్తే సుఖమంగ వీరః
యం రుక్మిణీ భగవతోఽభిలేభే ఆరాధ్య విప్రాన్స్మరమాదిసర్గే ॥28॥

కచ్చిత్సుఖం సాత్వతవృష్ణిభోజ దాశార్హకాణామధిపః స ఆస్తే
యమభ్యషించచ్ఛతపత్రనేత్రో నృపాసనాశాం పరిహృత్య దూరాత్ ॥29॥

కచ్చిద్ధరేః సౌమ్య సుతః సదృక్ష ఆస్తేఽగ్రణీ రథినాం సాధు సాంబః
అసూత యం జాంబవతీ వ్రతాఢ్యా దేవం గుహం యోఽమ్బికయా ధృతోఽగ్రే ॥30॥

క్షేమం స కచ్చిద్యుయుధాన ఆస్తే యః ఫాల్గునాల్లబ్ధధనూరహస్యః
లేభేఽఞ్జసాధోక్షజసేవయైవ గతిం తదీయాం యతిభిర్దురాపాం॥31॥

కచ్చిద్బుధః స్వస్త్యనమీవ ఆస్తే శ్వఫల్కపుత్రో భగవత్ప్రపన్నః
యః కృష్ణపాదాంకితమార్గపాంసుష్వచేష్టత ప్రేమవిభిన్నధైర్యః॥32॥

కచ్చిచ్ఛివం దేవకభోజపుత్ర్యా విష్ణుప్రజాయా ఇవ దేవమాతుః
యా వై స్వగర్భేణ దధార దేవం త్రయీ యథా యజ్ఞవితానమర్థం॥33॥

అపిస్విదాస్తే భగవాన్సుఖం వో యః సాత్వతాం కామదుఘోఽనిరుద్ధః
యమామనంతి స్మ హి శబ్దయోనిం మనోమయం సత్త్వతురీయతత్త్వం॥34॥

అపిస్విదన్యే చ నిజాత్మదైవమనన్యవృత్త్యా సమనువ్రతా యే
హృదీకసత్యాత్మజచారుదేష్ణ గదాదయః స్వస్తి చరంతి సౌమ్య॥35॥

అపి స్వదోర్భ్యాం విజయాచ్యుతాభ్యాం ధర్మేణ ధర్మః పరిపాతి సేతుం
దుర్యోధనోఽతప్యత యత్సభాయాం సామ్రాజ్యలక్ష్మ్యా విజయానువృత్త్యా॥36॥

కిం వా కృతాఘేష్వఘమత్యమర్షీ భీమోఽహివద్దీర్ఘతమం వ్యముంచత్
యస్యాంఘ్రిపాతం రణభూర్న సేహే మార్గం గదాయాశ్చరతో విచిత్రం॥37॥

కచ్చిద్యశోధా రథయూథపానాం గాండీవధన్వోపరతారిరాస్తే
అలక్షితో యచ్ఛరకూటగూఢో మాయాకిరాతో గిరిశస్తుతోష॥38॥

యమావుతస్విత్తనయౌ పృథాయాః పార్థైర్వృతౌ పక్ష్మభిరక్షిణీవ
రేమాత ఉద్దాయ మృధే స్వరిక్థం పరాత్సుపర్ణావివ వజ్రివక్త్రాత్॥39॥

అహో పృథాపి ధ్రియతేఽర్భకార్థే రాజర్షివర్యేణ వినాపి తేన
యస్త్వేకవీరోఽధిరథో విజిగ్యే ధనుర్ద్వితీయః కకుభశ్చతస్రః॥40॥

సౌమ్యానుశోచే తమధఃపతంతం భ్రాత్రే పరేతాయ విదుద్రుహే యః
నిర్యాపితో యేన సుహృత్స్వపుర్యా అహం స్వపుత్రాన్సమనువ్రతేన॥41॥

సోఽహం హరేర్మర్త్యవిడంబనేన దృశో నృణాం చాలయతో విధాతుః
నాన్యోపలక్ష్యః పదవీం ప్రసాదాచ్చరామి పశ్యన్గతవిస్మయోఽత్ర॥42॥

నూనం నృపాణాం త్రిమదోత్పథానాం మహీం ముహుశ్చాలయతాం చమూభిః
వధాత్ప్రపన్నార్తిజిహీర్షయేశోఽప్యుపైక్షతాఘం భగవాన్కురూణాం॥43॥

అజస్య జన్మోత్పథనాశనాయ కర్మాణ్యకర్తుర్గ్రహణాయ పుంసాం
నన్వన్యథా కోఽర్హతి దేహయోగం పరో గుణానాముత కర్మతంత్రం॥44॥

తస్య ప్రపన్నాఖిలలోకపానామవస్థితానామనుశాసనే స్వే
అర్థాయ జాతస్య యదుష్వజస్య వార్తాం సఖే కీర్తయ తీర్థకీర్తేః॥45॥

—♦ అధ్యాయము 2 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇతి భాగవతః పృష్టః క్షత్త్రా వార్తాం ప్రియాశ్రయాం
ప్రతివక్తుం న చోత్సేహ ఔత్కంఠ్యాత్స్మారితేశ్వరః॥1॥

యః పంచహాయనో మాత్రా ప్రాతరాశాయ యాచితః
తన్నైచ్ఛద్రచయన్యస్య సపర్యాం బాలలీలయా॥2॥

స కథం సేవయా తస్య కాలేన జరసం గతః
పృష్టో వార్తాం ప్రతిబ్రూయాద్భర్తుః పాదావనుస్మరన్॥3॥

స ముహూర్తమభూత్తూష్ణీం కృష్ణాంఘ్రిసుధయా భృశం
తీవ్రేణ భక్తియోగేన నిమగ్నః సాధు నిర్వృతః॥4॥

పులకోద్భిన్నసర్వాంగో ముంచన్మీలద్దృశా శుచః
పూర్ణార్థో లక్షితస్తేన స్నేహప్రసరసంప్లుతః॥5॥

శనకైర్భగవల్లోకాన్నృలోకం పునరాగతః
విమృజ్య నేత్రే విదురం ప్రీత్యాహోద్ధవ ఉత్స్మయన్॥6॥

ఉద్ధవ ఉవాచ ।

కృష్ణద్యుమణి నిమ్లోచే గీర్ణేష్వజగరేణ హ
కిం ను నః కుశలం బ్రూయాం గతశ్రీషు గృహేష్వహం॥7॥

దుర్భగో బత లోకోఽయం యదవో నితరామపి
యే సంవసంతో న విదుర్హరిం మీనా ఇవోడుపం॥8॥

ఇంగితజ్ఞాః పురుప్రౌఢా ఏకారామాశ్చ సాత్వతాః
సాత్వతామృషభం సర్వే భూతావాసమమంసత॥9॥

దేవస్య మాయయా స్పృష్టా యే చాన్యదసదాశ్రితాః
భ్రామ్యతే ధీర్న తద్వాక్యైరాత్మన్యుప్తాత్మనో హరౌ॥10॥

ప్రదర్శ్యాతప్తతపసామవితృప్తదృశాం నృణాం
ఆదాయాంతరధాద్యస్తు స్వబింబం లోకలోచనం॥11॥

యన్మర్త్యలీలౌపయికం స్వయోగ మాయాబలం దర్శయతా గృహీతం
విస్మాపనం స్వస్య చ సౌభగర్ద్ధేః పరం పదం భూషణభూషణాంగం॥12॥

యద్ధర్మసూనోర్బత రాజసూయే నిరీక్ష్య దృక్స్వస్త్యయనం త్రిలోకః
కార్త్స్న్యేన చాద్యేహ గతం విధాతురర్వాక్సృతౌ కౌశలమిత్యమన్యత॥13॥

యస్యానురాగప్లుతహాసరాస లీలావలోకప్రతిలబ్ధమానాః
వ్రజస్త్రియో దృగ్భిరనుప్రవృత్త ధియోఽవతస్థుః కిల కృత్యశేషాః॥14॥

స్వశాంతరూపేష్వితరైః స్వరూపైరభ్యర్ద్యమానేష్వనుకంపితాత్మా
పరావరేశో మహదంశయుక్తో హ్యజోఽపి జాతో భగవాన్యథాగ్నిః॥15॥

మాం ఖేదయత్యేతదజస్య జన్మ విడంబనం యద్వసుదేవగేహే
వ్రజే చ వాసోఽరిభయాదివ స్వయం పురాద్వ్యవాత్సీద్యదనంతవీర్యః॥16॥

దునోతి చేతః స్మరతో మమైతద్యదాహ పాదావభివంద్య పిత్రోః
తాతాంబ కంసాదురుశంకితానాం ప్రసీదతం నోఽకృతనిష్కృతీనాం॥17॥

కో వా అముష్యాంఘ్రిసరోజరేణుం విస్మర్తుమీశీత పుమాన్విజిఘ్రన్
యో విస్ఫురద్భ్రూవిటపేన భూమేర్భారం కృతాంతేన తిరశ్చకార॥18॥

దృష్టా భవద్భిర్నను రాజసూయే చైద్యస్య కృష్ణం ద్విషతోఽపి సిద్ధిః
యాం యోగినః సంస్పృహయంతి సమ్యగ్యోగేన కస్తద్విరహం సహేత॥19॥

తథైవ చాన్యే నరలోకవీరా య ఆహవే కృష్ణముఖారవిందం
నేత్రైః పిబంతో నయనాభిరామం పార్థాస్త్రపూతః పదమాపురస్య॥20॥

స్వయం త్వసామ్యాతిశయస్త్ర్యధీశః స్వారాజ్యలక్ష్మ్యాప్తసమస్తకామః
బలిం హరద్భిశ్చిరలోకపాలైః కిరీటకోట్యేడితపాదపీఠః ॥21॥

తత్తస్య కైంకర్యమలం భృతాన్నో విగ్లాపయత్యంగ యదుగ్రసేనం
తిష్ఠన్నిషణ్ణం పరమేష్ఠిధిష్ణ్యే న్యబోధయద్దేవ నిధారయేతి ॥22॥

అహో బకీ యం స్తనకాలకూటం జిఘాంసయాపాయయదప్యసాధ్వీ
లేభే గతిం ధాత్ర్యుచితాం తతోఽన్యం కం వా దయాలుం శరణం వ్రజేమ ॥23॥

మన్యేఽసురాన్భాగవతాంస్త్ర్యధీశే సంరంభమార్గాభినివిష్టచిత్తాన్
యే సంయుగేఽచక్షత తార్క్ష్యపుత్రమంసే సునాభాయుధమాపతంతం ॥24॥

వసుదేవస్య దేవక్యాం జాతో భోజేంద్రబంధనే
చికీర్షుర్భగవానస్యాః శమజేనాభియాచితః ॥25॥

తతో నందవ్రజమితః పిత్రా కంసాద్విబిభ్యతా
ఏకాదశ సమాస్తత్ర గూఢార్చిః సబలోఽవసత్ ॥26॥

పరీతో వత్సపైర్వత్సాంశ్చారయన్వ్యహరద్విభుః
యమునోపవనే కూజద్ ద్విజసంకులితాంఘ్రిపే ॥27॥

కౌమారీం దర్శయంశ్చేష్టాం ప్రేక్షణీయాం వ్రజౌకసాం
రుదన్నివ హసన్ముగ్ధ బాలసింహావలోకనః ॥28॥

స ఏవ గోధనం లక్ష్మ్యా నికేతం సితగోవృషం
చారయన్ననుగాన్గోపాన్రణద్వేణురరీరమత్ ॥29॥

ప్రయుక్తాన్భోజరాజేన మాయినః కామరూపిణః
లీలయా వ్యనుదత్తాంస్తాన్బాలః క్రీడనకానివ ॥30॥

విపన్నాన్విషపానేన నిగృహ్య భుజగాధిపం
ఉత్థాప్యాపాయయద్గావస్తత్తోయం ప్రకృతిస్థితం ॥31॥

అయాజయద్గోసవేన గోపరాజం ద్విజోత్తమైః
విత్తస్య చోరుభారస్య చికీర్షన్సద్వ్యయం విభుః ॥32॥

వర్షతీంద్రే వ్రజః కోపాద్భగ్నమానేఽతివిహ్వలః
గోత్రలీలాతపత్రేణ త్రాతో భద్రానుగృహ్ణతా ॥33॥

శరచ్ఛశికరైర్మృష్టం మానయన్రజనీముఖం
గాయన్కలపదం రేమే స్త్రీణాం మండలమండనః ॥34॥

—♦ అధ్యాయము 3 ♦—

ఉద్ధవ ఉవాచ ।

తతః స ఆగత్య పురం స్వపిత్రోశ్చికీర్షయా శం బలదేవసంయుతః
నిపాత్య తుంగాద్రిపుయూథనాథం హతం వ్యకర్షద్వ్యసుమోజసోర్వ్యాం ॥1॥

సాందీపనేః సకృత్ప్రోక్తం బ్రహ్మాధీత్య సవిస్తరం
తస్మై ప్రాదాద్వరం పుత్రం మృతం పంచజనోదరాత్ ॥2॥

సమాహుతా భీష్మకకన్యయా యే శ్రియః సవర్ణేన బుభూషయైషాం
గాంధర్వవృత్త్యా మిషతాం స్వభాగం జహ్రే పదం మూర్ధ్ని దధత్సుపర్ణః ॥3॥

కకుద్మినోఽవిద్ధనసో దమిత్వా స్వయంవరే నాగ్నజితీముహవాహ
తద్భగ్నమానానపి గృధ్యతోఽజ్ఞాంజఘ్నేఽక్షతః శస్త్రభృతః స్వశస్త్రైః॥4॥

ప్రియం ప్రభుర్గ్రామ్య ఇవ ప్రియాయా విధిత్సురార్చ్ఛద్ద్యుతరుం యదర్థే
వజ్ర్యాద్రవత్తం సగణో రుషాంధః క్రీడామృగో నూనమయం వధూనాం॥5॥

సుతం మృధే ఖం వపుషా గ్రసంతం దృష్ట్వా సునాభోన్మథితం ధరిత్ర్యా
ఆమంత్రితస్తత్తనయాయ శేషం దత్త్వా తదంతఃపురమావివేశ॥6॥

తత్రాహృతాస్తా నరదేవకన్యాః కుజేన దృష్ట్వా హరిమార్తబంధుం
ఉత్థాయ సద్యో జగృహుః ప్రహర్ష వ్రీడానురాగప్రహితావలోకైః॥7॥

ఆసాం ముహూర్త ఏకస్మిన్నానాగారేషు యోషితాం
సవిధం జగృహే పాణీననురూపః స్వమాయయా॥8॥

తాస్వపత్యాన్యజనయదాత్మతుల్యాని సర్వతః
ఏకైకస్యాం దశ దశ ప్రకృతేర్విబుభూషయా॥9॥

కాలమాగధశాల్వాదీననీకై రుంధతః పురం
అజీఘనత్స్వయం దివ్యం స్వపుంసాం తేజ ఆదిశత్॥10॥

శంబరం ద్వివిదం బాణం మురం బల్వలమేవ చ
అన్యాంశ్చ దంతవక్రాదీనవధీత్కాంశ్చ ఘాతయత్॥11॥

అథ తే భ్రాతృపుత్రాణాం పక్షయోః పతితాన్నృపాన్
చచాల భూః కురుక్షేత్రం యేషామాపతతాం బలైః॥12॥

స కర్ణదుఃశాసనసౌబలానాం కుమంత్రపాకేన హతశ్రియాయుషం
సుయోధనం సానుచరం శయానం భగ్నోరుమూర్వ్యాం న ననంద పశ్యన్॥13॥

కియాన్భువోఽయం క్షపితోరుభారో యద్ద్రోణభీష్మార్జునభీమమూలైః
అష్టాదశాక్షౌహిణికో మదంశైరాస్తే బలం దుర్విషహం యదూనాం॥14॥

మిథో యదైషాం భవితా వివాదో మధ్వామదాతామ్రవిలోచనానాం
నైషాం వధోపాయ ఇయానతోఽన్యో మయ్యుద్యతేఽన్తర్దధతే స్వయం స్మ॥15॥

ఏవం సంచింత్య భగవాన్స్వరాజ్యే స్థాప్య ధర్మజం
నందయామాస సుహృదః సాధూనాం వర్త్మ దర్శయన్॥16॥

ఉత్తరాయాం ధృతః పూరోర్వంశః సాధ్వభిమన్యునా
స వై ద్రౌణ్యస్త్రసంప్లుష్టః పునర్భగవతా ధృతః॥17॥

అయాజయద్ధర్మసుతమశ్వమేధైస్త్రిభిర్విభుః
సోఽపి క్ష్మామనుజై రక్షన్రేమే కృష్ణమనువ్రతః॥18॥

భగవానపి విశ్వాత్మా లోకవేదపథానుగః
కామాన్సిషేవే ద్వార్వత్యామసక్తః సాంఖ్యమాస్థితః॥19॥

స్నిగ్ధస్మితావలోకేన వాచా పీయూషకల్పయా
చరిత్రేణానవద్యేన శ్రీనికేతేన చాత్మనా॥20॥

ఇమం లోకమముం చైవ రమయన్సుతరాం యదూన్
రేమే క్షణదయా దత్త క్షణస్త్రీక్షణసౌహృదః॥21॥

తస్యైవం రమమాణస్య సంవత్సరగణాన్బహూన్
గృహమేధేషు యోగేషు విరాగః సమజాయత॥22॥

దైవాధీనేషు కామేషు దైవాధీనః స్వయం పుమాన్
కో విశ్రంభేత యోగేన యోగేశ్వరమనువ్రతః॥23॥

పుర్యాం కదాచిత్క్రీడద్భిర్యదుభోజకుమారకైః
కోపితా మునయః శేపుర్భగవన్మతకోవిదాః॥24॥

తతః కతిపయైర్మాసైర్వృష్ణిభోజాంధకాదయః
యయుః ప్రభాసం సంహృష్టా రథైర్దేవవిమోహితాః॥25॥

తత్ర స్నాత్వా పితౄన్దేవానృషీంశ్చైవ తదంభసా
తర్పయిత్వాథ విప్రేభ్యో గావో బహుగుణా దదుః॥26॥

హిరణ్యం రజతం శయ్యాం వాసాంస్యజినకంబలాన్
యానం రథానిభాన్కన్యా ధరాం వృత్తికరీమపి॥27॥

అన్నం చోరురసం తేభ్యో దత్త్వా భగవదర్పణం
గోవిప్రార్థాసవః శూరాః ప్రణేముర్భువి మూర్ధభిః॥28॥

—♦ అధ్యాయము 4 ♦—

ఉద్ధవ ఉవాచ ।

అథ తే తదనుజ్ఞాతా భుక్త్వా పీత్వా చ వారుణీం
తయా విభ్రంశితజ్ఞానా దురుక్తైర్మర్మ పస్పృశుః॥1॥

తేషాం మైరేయదోషేణ విషమీకృతచేతసాం
నిమ్లోచతి రవావాసీద్వేణూనామివ మర్దనం॥2॥

భగవాన్స్వాత్మమాయాయా గతిం తామవలోక్య సః
సరస్వతీముపస్పృశ్య వృక్షమూలముపావిశత్॥3॥

అహం చోక్తో భగవతా ప్రపన్నార్తిహరేణ హ
బదరీం త్వం ప్రయాహీతి స్వకులం సంజిహీర్షుణా॥4॥

తథాపి తదభిప్రేతం జానన్నహమరిందమ
పృష్ఠతోఽన్వగమం భర్తుః పాదవిశ్లేషణాక్షమః॥5॥

అద్రాక్షమేకమాసీనం విచిన్వందయితం పతిం
శ్రీనికేతం సరస్వత్యాం కృతకేతమకేతనం॥6॥

శ్యామావదాతం విరజం ప్రశాంతారుణలోచనం
దోర్భిశ్చతుర్భిర్విదితం పీతకౌశాంబరేణ చ॥7॥

వామ ఊరావధిశ్రిత్య దక్షిణాంఘ్రిసరోరుహం
అపాశ్రితార్భకాశ్వత్థమకృశం త్యక్తపిప్పలం॥8॥

తస్మిన్మహాభాగవతో ద్వైపాయనసుహృత్సఖా
లోకాననుచరన్సిద్ధ ఆససాద యదృచ్ఛయా॥9॥

తస్యానురక్తస్య మునేర్ముకుందః ప్రమోదభావానతకంధరస్య
ఆశృణ్వతో మామనురాగహాస సమీక్షయా విశ్రమయన్నువాచ ।॥10॥

శ్రీభగవానువాచ ।

వేదాహమంతర్మనసీప్సితం తే దదామి యత్తద్దురవాపమన్యైః
సత్రే పురా విశ్వసృజాం వసూనాం మత్సిద్ధికామేన వసో త్వయేష్టః॥11॥

స ఏష సాధో చరమో భవానామాసాదితస్తే మదనుగ్రహో యత్
యన్మాం నృలోకాన్రహ ఉత్సృజంతం దిష్ట్యా దదృశ్వాన్విశదానువృత్త్యా॥12॥

పురా మయా ప్రోక్తమజాయ నాభ్యే పద్మే నిషణ్ణాయ మమాదిసర్గే
జ్ఞానం పరం మన్మహిమావభాసం యత్సూరయో భాగవతం వదంతి॥13॥

ఇత్యాదృతోక్తః పరమస్య పుంసః ప్రతిక్షణానుగ్రహభాజనోఽహం
స్నేహోత్థరోమా స్ఖలితాక్షరస్తం ముంచంఛుచః ప్రాంజలిరాబభాషే॥14॥

కో న్వీశ తే పాదసరోజభాజాం సుదుర్లభోఽర్థేషు చతుర్ష్వపీహ
తథాపి నాహం ప్రవృణోమి భూమన్భవత్పదాంభోజనిషేవణోత్సుకః॥15॥

కర్మాణ్యనీహస్య భవోఽభవస్య తే దుర్గాశ్రయోఽథారిభయాత్పలాయనం
కాలాత్మనో యత్ప్రమదాయుతాశ్రమః స్వాత్మన్రతేః ఖిద్యతి ధీర్విదామిహ॥16॥

మంత్రేషు మాం వా ఉపహూయ యత్త్వమకుంఠితాఖండసదాత్మబోధః
పృచ్ఛేః ప్రభో ముగ్ధ ఇవాప్రమత్తస్తన్నో మనో మోహయతీవ దేవ॥17॥

జ్ఞానం పరం స్వాత్మరహఃప్రకాశం ప్రోవాచ కస్మై భగవాన్సమగ్రం
అపి క్షమం నో గ్రహణాయ భర్తర్వదాంజసా యద్వృజినం తరేమ॥18॥

ఇత్యావేదితహార్దాయ మహ్యం స భగవాన్పరః
ఆదిదేశారవిందాక్ష ఆత్మనః పరమాం స్థితిం॥19॥

స ఏవమారాధితపాదతీర్థాదధీతతత్త్వాత్మవిబోధమార్గః
ప్రణమ్య పాదౌ పరివృత్య దేవమిహాగతోఽహం విరహాతురాత్మా॥20॥

సోఽహం తద్దర్శనాహ్లాద వియోగార్తియుతః ప్రభో
గమిష్యే దయితం తస్య బదర్యాశ్రమమండలం॥21॥

యత్ర నారాయణో దేవో నరశ్చ భగవానృషిః
మృదు తీవ్రం తపో దీర్ఘం తేపాతే లోకభావనౌ॥22॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇత్యుద్ధవాదుపాకర్ణ్య సుహృదాం దుఃసహం వధం
జ్ఞానేనాశమయత్క్షత్తా శోకముత్పతితం బుధః॥23॥

స తం మహాభాగవతం వ్రజంతం కౌరవర్షభః
విశ్రంభాదభ్యధత్తేదం ముఖ్యం కృష్ణపరిగ్రహే॥24॥

విదుర ఉవాచ ।

జ్ఞానం పరం స్వాత్మరహఃప్రకాశం యదాహ యోగేశ్వర ఈశ్వరస్తే
వక్తుం భవాన్నోఽర్హతి యద్ధి విష్ణోర్భృత్యాః స్వభృత్యార్థకృతశ్చరంతి॥25॥

ఉద్ధవ ఉవాచ ।

నను తే తత్త్వసంరాధ్య ఋషిః కౌషారవోఽన్తికే
సాక్షాద్భగవతాదిష్టో మర్త్యలోకం జిహాసతా ॥26॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇతి సహ విదురేణ విశ్వమూర్తేర్గుణకథయా సుధయా ప్లావితోరుతాపః
క్షణమివ పులినే యమస్వసుస్తాం సముషిత ఔపగవిర్నిశాం తతోఽగాత్ ॥27॥

రాజోవాచ ।

నిధనముపగతేషు వృష్ణిభోజేష్వధిరథయూథపయూథపేషు ముఖ్యః
స తు కథమవశిష్ట ఉద్ధవో యద్ధరిరపి తత్యజ ఆకృతిం త్ర్యధీశః ॥28॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

బ్రహ్మశాపాపదేశేన కాలేనామోఘవాంఛితః
సంహృత్య స్వకులం స్ఫీతం త్యక్ష్యందేహమచింతయత్ ॥29॥

అస్మాల్లోకాదుపరతే మయి జ్ఞానం మదాశ్రయం
అర్హత్యుద్ధవ ఏవాద్ధా సంప్రత్యాత్మవతాం వరః ॥30॥

నోద్ధవోఽణ్వపి మన్న్యూనో యద్గుణైర్నార్దితః ప్రభుః
అతో మద్వయునం లోకం గ్రాహయన్నిహ తిష్ఠతు ॥31॥

ఏవం త్రిలోకగురుణా సందిష్టః శబ్దయోనినా
బదర్యాశ్రమమాసాద్య హరిమీజే సమాధినా ॥32॥

విదురోఽప్యుద్ధవాచ్ఛ్రుత్వా కృష్ణస్య పరమాత్మనః
క్రీడయోపాత్తదేహస్య కర్మాణి శ్లాఘితాని చ ॥33॥

దేహన్యాసం చ తస్యైవం ధీరాణాం ధైర్యవర్ధనం
అన్యేషాం దుష్కరతరం పశూనాం విక్లవాత్మనాం ॥34॥

ఆత్మానం చ కురుశ్రేష్ఠ కృష్ణేన మనసేక్షితం
ధ్యాయన్గతే భాగవతే రురోద ప్రేమవిహ్వలః ॥35॥

కాలింద్యాః కతిభిః సిద్ధ అహోభిర్భరతర్షభ
ప్రాపద్యత స్వఃసరితం యత్ర మిత్రాసుతో మునిః ॥36॥

—♦ అధ్యాయము 5 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ద్వారి ద్యునద్యా ఋషభః కురూణాం మైత్రేయమాసీనమగాధబోధం
క్షత్తోపసృత్యాచ్యుతభావసిద్ధః పప్రచ్ఛ సౌశీల్యగుణాభితృప్తః ॥1॥

విదుర ఉవాచ ।

సుఖాయ కర్మాణి కరోతి లోకో న తైః సుఖం వాన్యదుపారమం వా
విందేత భూయస్తత ఏవ దుఃఖం యదత్ర యుక్తం భగవాన్వదేన్నః॥2॥

జనస్య కృష్ణాద్విముఖస్య దైవాదధర్మశీలస్య సుదుఃఖితస్య
అనుగ్రహాయేహ చరంతి నూనం భూతాని భవ్యాని జనార్దనస్య॥3॥

తత్సాధువర్యాదిశ వర్త్మ శం నః సంరాధితో భగవాన్యేన పుంసాం
హృది స్థితో యచ్ఛతి భక్తిపూతే జ్ఞానం సతత్త్వాధిగమం పురాణం॥4॥

కరోతి కర్మాణి కృతావతారో యాన్యాత్మతంత్రో భగవాంస్త్ర్యధీశః
యథా ససర్జాగ్ర ఇదం నిరీహః సంస్థాప్య వృత్తిం జగతో విధత్తే॥5॥

యథా పునః స్వే ఖ ఇదం నివేశ్య శేతే గుహాయాం స నివృత్తవృత్తిః
యోగేశ్వరాధీశ్వర ఏక ఏతదనుప్రవిష్టో బహుధా యథాసీత్॥6॥

క్రీడన్విధత్తే ద్విజగోసురాణాం క్షేమాయ కర్మాణ్యవతారభేదైః
మనో న తృప్యత్యపి శృణ్వతాం నః సుశ్లోకమౌలేశ్చరితామృతాని॥7॥

యైస్తత్త్వభేదైరధిలోకనాథో లోకానలోకాన్సహ లోకపాలాన్
అచీక్లృపద్యత్ర హి సర్వసత్త్వ నికాయభేదోఽధికృతః ప్రతీతః॥8॥

యేన ప్రజానాముత ఆత్మకర్మ రూపాభిధానాం చ భిదాం వ్యధత్త
నారాయణో విశ్వసృగాత్మయోనిరేతచ్చ నో వర్ణయ విప్రవర్య॥9॥

పరావరేషాం భగవన్వ్రతాని శ్రుతాని మే వ్యాసముఖాదభీక్ష్ణం
అతృప్నుమ క్షుల్లసుఖావహానాం తేషామృతే కృష్ణకథామృతౌఘాత్॥10॥

కస్తృప్నుయాత్తీర్థపదోఽభిధానాత్సత్రేషు వః సూరిభిరీడ్యమానాత్
యః కర్ణనాడీం పురుషస్య యాతో భవప్రదాం గేహరతిం ఛినత్తి॥11॥

మునిర్వివక్షుర్భగవద్గుణానాం సఖాపి తే భారతమాహ కృష్ణః
యస్మిన్నృణాం గ్రామ్యసుఖానువాదైర్మతిర్గృహీతా ను హరేః కథాయాం॥12॥

సా శ్రద్దధానస్య వివర్ధమానా విరక్తిమన్యత్ర కరోతి పుంసః
హరేః పదానుస్మృతినిర్వృతస్య సమస్తదుఃఖాప్యయమాశు ధత్తే॥13॥

తాంఛోచ్యశోచ్యానవిదోఽనుశోచే హరేః కథాయాం విముఖానఘేన
క్షిణోతి దేవోఽనిమిషస్తు యేషామాయుర్వృథావాదగతిస్మృతీనాం॥14॥

తదస్య కౌషారవ శర్మదాతుర్హరేః కథామేవ కథాసు సారం
ఉద్ధృత్య పుష్పేభ్య ఇవార్తబంధో శివాయ నః కీర్తయ తీర్థకీర్తేః॥15॥

స విశ్వజన్మస్థితిసంయమార్థే కృతావతారః ప్రగృహీతశక్తిః
చకార కర్మాణ్యతిపూరుషాణి యానీశ్వరః కీర్తయ తాని మహ్యం॥16॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

స ఏవం భగవాన్పృష్టః క్షత్త్రా కౌషారవో మునిః
పుంసాం నిఃశ్రేయసార్థేన తమాహ బహుమానయన్॥17॥

మైత్రేయ ఉవాచ ।

సాధు పృష్టం త్వయా సాధో లోకాన్సాధ్వనుగృహ్ణతా
కీర్తిం వితన్వతా లోకే ఆత్మనోఽధోక్షజాత్మనః॥18॥

నైతచ్చిత్రం త్వయి క్షత్తర్బాదరాయణవీర్యజే
గృహీతోఽనన్యభావేన యత్త్వయా హరిరీశ్వరః॥19॥

మాండవ్యశాపాద్భగవాన్ప్రజాసంయమనో యమః
భ్రాతుః క్షేత్రే భుజిష్యాయాం జాతః సత్యవతీసుతాత్॥20॥

భవాన్భగవతో నిత్యం సమ్మతః సానుగస్య హ
యస్య జ్ఞానోపదేశాయ మాదిశద్భగవాన్వ్రజన్॥21॥

అథ తే భగవల్లీలా యోగమాయోరుబృంహితాః
విశ్వస్థిత్యుద్భవాంతార్థా వర్ణయామ్యనుపూర్వశః॥22॥

భగవానేక ఆసేదమగ్ర ఆత్మాత్మనాం విభుః
ఆత్మేచ్ఛానుగతావాత్మా నానామత్యుపలక్షణః॥23॥

స వా ఏష తదా ద్రష్టా నాపశ్యద్దృశ్యమేకరాట్
మేనేఽసంతమివాత్మానం సుప్తశక్తిరసుప్తదృక్॥24॥

సా వా ఏతస్య సంద్రష్టుః శక్తిః సదసదాత్మికా
మాయా నామ మహాభాగ యయేదం నిర్మమే విభుః॥25॥

కాలవృత్త్యా తు మాయాయాం గుణమయ్యామధోక్షజః
పురుషేణాత్మభూతేన వీర్యమాధత్త వీర్యవాన్॥26॥

తతోఽభవన్మహత్తత్త్వమవ్యక్తాత్కాలచోదితాత్
విజ్ఞానాత్మాత్మదేహస్థం విశ్వం వ్యంజంస్తమోనుదః॥27॥

సోఽప్యంశగుణకాలాత్మా భగవద్దృష్టిగోచరః
ఆత్మానం వ్యకరోదాత్మా విశ్వస్యాస్య సిసృక్షయా॥28॥

మహత్తత్త్వాద్వికుర్వాణాదహంతత్త్వం వ్యజాయత
కార్యకారణకర్త్రాత్మా భూతేంద్రియమనోమయః॥29॥

వైకారికస్తైజసశ్చ తామసశ్చేత్యహం త్రిధా
అహంతత్త్వాద్వికుర్వాణాన్మనో వైకారికాదభూత్
వైకారికాశ్చ యే దేవా అర్థాభివ్యంజనం యతః॥30॥

తైజసానీంద్రియాణ్యేవ జ్ఞానకర్మమయాని చ
తామసో భూతసూక్ష్మాదిర్యతః ఖం లింగమాత్మనః॥31॥

కాలమాయాంశయోగేన భగవద్వీక్షితం నభః
నభసోఽనుసృతం స్పర్శం వికుర్వన్నిర్మమేఽనిలం॥32॥

అనిలోఽపి వికుర్వాణో నభసోరుబలాన్వితః
ససర్జ రూపతన్మాత్రం జ్యోతిర్లోకస్య లోచనం॥33॥

అనిలేనాన్వితం జ్యోతిర్వికుర్వత్పరవీక్షితం
ఆధత్తాంభో రసమయం కాలమాయాంశయోగతః॥34॥

జ్యోతిషాంభోఽనుసంసృష్టం వికుర్వద్బ్రహ్మవీక్షితం
మహీం గంధగుణామాధాత్కాలమాయాంశయోగతః॥35॥

భూతానాం నభాదీనాం యద్యద్భవ్యావరావరం
తేషాం పరానుసంసర్గాద్యథా సంఖ్యం గుణాన్విదుః॥36॥

ఏతే దేవాః కలా విష్ణోః కాలమాయాంశలింగినః
నానాత్వాత్స్వక్రియానీశాః ప్రోచుః ప్రాంజలయో విభుం॥37॥

దేవా ఊచుః ।

నమామ తే దేవ పదారవిందం ప్రపన్నతాపోపశమాతపత్రం
యన్మూలకేతా యతయోఽఞ్జసోరు సంసారదుఃఖం బహిరుత్క్షిపంతి॥38॥

ధాతర్యదస్మిన్భవ ఈశ జీవాస్తాపత్రయేణాభిహతా న శర్మ
ఆత్మన్లభంతే భగవంస్తవాంఘ్రి చ్ఛాయాం సవిద్యామత ఆశ్రయేమ॥39॥

మార్గంతి యత్తే ముఖపద్మనీడైశ్ఛందఃసుపర్ణైరృషయో వివిక్తే
యస్యాఘమర్షోదసరిద్వరాయాః పదం పదం తీర్థపదః ప్రపన్నాః॥40॥

యచ్ఛ్రద్ధయా శ్రుతవత్యా చ భక్త్యా సమ్మృజ్యమానే హృదయేఽవధాయ
జ్ఞానేన వైరాగ్యబలేన ధీరా వ్రజేమ తత్తేఽఙ్ఘ్రిసరోజపీఠం॥41॥

విశ్వస్య జన్మస్థితిసంయమార్థే కృతావతారస్య పదాంబుజం తే
వ్రజేమ సర్వే శరణం యదీశ స్మృతం ప్రయచ్ఛత్యభయం స్వపుంసాం॥42॥

యత్సానుబంధేఽసతి దేహగేహే మమాహమిత్యూఢదురాగ్రహాణాం
పుంసాం సుదూరం వసతోఽపి పుర్యాం భజేమ తత్తే భగవన్పదాబ్జం॥43॥

తాన్వై హ్యసద్వృత్తిభిరక్షిభిర్యే పరాహృతాంతర్మనసః పరేశ
అథో న పశ్యంత్యురుగాయ నూనం యే తే పదన్యాసవిలాసలక్ష్మ్యాః॥44॥

పానేన తే దేవ కథాసుధాయాః ప్రవృద్ధభక్త్యా విశదాశయా యే
వైరాగ్యసారం ప్రతిలభ్య బోధం యథాంజసాన్వీయురకుంఠధిష్ణ్యం॥45॥

తథాపరే చాత్మసమాధియోగ బలేన జిత్వా ప్రకృతిం బలిష్ఠాం
త్వామేవ ధీరాః పురుషం విశంతి తేషాం శ్రమః స్యాన్న తు సేవయా తే॥46॥

తత్తే వయం లోకసిసృక్షయాద్య త్వయానుసృష్టాస్త్రిభిరాత్మభిః స్మ
సర్వే వియుక్తాః స్వవిహారతంత్రం న శక్నుమస్తత్ప్రతిహర్తవే తే॥47॥

యావద్బలిం తేఽజ హరామ కాలే యథా వయం చాన్నమదామ యత్ర
యథోభయేషాం త ఇమే హి లోకా బలిం హరంతోఽన్నమదంత్యనూహాః॥48॥

త్వం నః సురాణామసి సాన్వయానాం కూటస్థ ఆద్యః పురుషః పురాణః
త్వం దేవ శక్త్యాం గుణకర్మయోనౌ రేతస్త్వజాయాం కవిమాదధేఽజః॥49॥

తతో వయం మత్ప్రముఖా యదర్థే బభూవిమాత్మన్కరవామ కిం తే
త్వం నః స్వచక్షుః పరిదేహి శక్త్యా దేవ క్రియార్థే యదనుగ్రహాణాం॥50॥

—♦ అధ్యాయము 6 ♦—

ఋషిరువాచ ।

ఇతి తాసాం స్వశక్తీనాం సతీనామసమేత్య సః
ప్రసుప్తలోకతంత్రాణాం నిశామ్య గతిమీశ్వరః॥1॥

కాలసంజ్ఞాం తదా దేవీం బిభ్రచ్ఛక్తిమురుక్రమః
త్రయోవింశతి తత్త్వానాం గణం యుగపదావిశత్॥2॥

సోఽనుప్రవిష్టో భగవాంశ్చేష్టారూపేణ తం గణం
భిన్నం సంయోజయామాస సుప్తం కర్మ ప్రబోధయన్॥3॥

ప్రబుద్ధకర్మ దైవేన త్రయోవింశతికో గణః
ప్రేరితోఽజనయత్స్వాభిర్మాత్రాభిరధిపూరుషం॥4॥

పరేణ విశతా స్వస్మిన్మాత్రయా విశ్వసృగ్గణః
చుక్షోభాన్యోన్యమాసాద్య యస్మిన్లోకాశ్చరాచరాః॥5॥

హిరణ్మయః స పురుషః సహస్రపరివత్సరాన్
ఆండకోశ ఉవాసాప్సు సర్వసత్త్వోపబృంహితః॥6॥

స వై విశ్వసృజాం గర్భో దేవకర్మాత్మశక్తిమాన్
విబభాజాత్మనాత్మానమేకధా దశధా త్రిధా॥7॥

ఏష హ్యశేషసత్త్వానామాత్మాంశః పరమాత్మనః
ఆద్యోఽవతారో యత్రాసౌ భూతగ్రామో విభావ్యతే॥8॥

సాధ్యాత్మః సాధిదైవశ్చ సాధిభూత ఇతి త్రిధా
విరాట్ప్రాణో దశవిధ ఏకధా హృదయేన చ॥9॥

స్మరన్విశ్వసృజామీశో విజ్ఞాపితమధోక్షజః
విరాజమతపత్స్వేన తేజసైషాం వివృత్తయే॥10॥

అథ తస్యాభితప్తస్య కతిధాయతనాని హ
నిరభిద్యంత దేవానాం తాని మే గదతః శృణు॥11॥

తస్యాగ్నిరాస్యం నిర్భిన్నం లోకపాలోఽవిశత్పదం
వాచా స్వాంశేన వక్తవ్యం యయాసౌ ప్రతిపద్యతే॥12॥

నిర్భిన్నం తాలు వరుణో లోకపాలోఽవిశద్ధరేః
జిహ్వయాంశేన చ రసం యయాసౌ ప్రతిపద్యతే॥13॥

నిర్భిన్నే అశ్వినౌ నాసే విష్ణోరావిశతాం పదం
ఘ్రాణేనాంశేన గంధస్య ప్రతిపత్తిర్యతో భవేత్॥14॥

నిర్భిన్నే అక్షిణీ త్వష్టా లోకపాలోఽవిశద్విభోః
చక్షుషాంశేన రూపాణాం ప్రతిపత్తిర్యతో భవేత్॥15॥

నిర్భిన్నాన్యస్య చర్మాణి లోకపాలోఽనిలోఽవిశత్
ప్రాణేనాంశేన సంస్పర్శం యేనాసౌ ప్రతిపద్యతే॥16॥

కర్ణావస్య వినిర్భిన్నౌ ధిష్ణ్యం స్వం వివిశుర్దిశః
శ్రోత్రేణాంశేన శబ్దస్య సిద్ధిం యేన ప్రపద్యతే॥17॥

త్వచమస్య వినిర్భిన్నాం వివిశుర్ధిష్ణ్యమోషధీః
అంశేన రోమభిః కండూం యైరసౌ ప్రతిపద్యతే॥18॥

మేఢ్రం తస్య వినిర్భిన్నం స్వధిష్ణ్యం క ఉపావిశత్
రేతసాంశేన యేనాసావానందం ప్రతిపద్యతే॥19॥

గుదం పుంసో వినిర్భిన్నం మిత్రో లోకేశ ఆవిశత్
పాయునాంశేన యేనాసౌ విసర్గం ప్రతిపద్యతే॥20॥

హస్తావస్య వినిర్భిన్నావింద్రః స్వర్పతిరావిశత్
వార్తయాంశేన పురుషో యయా వృత్తిం ప్రపద్యతే॥21॥

పాదావస్య వినిర్భిన్నౌ లోకేశో విష్ణురావిశత్
గత్యా స్వాంశేన పురుషో యయా ప్రాప్యం ప్రపద్యతే॥22॥

బుద్ధిం చాస్య వినిర్భిన్నాం వాగీశో ధిష్ణ్యమావిశత్
బోధేనాంశేన బోద్ధవ్యంప్రతిపత్తిర్యతో భవేత్॥23॥

హృదయం చాస్య నిర్భిన్నం చంద్రమా ధిష్ణ్యమావిశత్
మనసాంశేన యేనాసౌ విక్రియాం ప్రతిపద్యతే॥24॥

ఆత్మానం చాస్య నిర్భిన్నమభిమానోఽవిశత్పదం
కర్మణాంశేన యేనాసౌ కర్తవ్యం ప్రతిపద్యతే॥25॥

సత్త్వం చాస్య వినిర్భిన్నం మహాంధిష్ణ్యముపావిశత్
చిత్తేనాంశేన యేనాసౌ విజ్ఞానం ప్రతిపద్యతే॥26॥

శీర్ష్ణోఽస్య ద్యౌర్ధరా పద్భ్యాం ఖం నాభేరుదపద్యత
గుణానాం వృత్తయో యేషు ప్రతీయంతే సురాదయః॥27॥

ఆత్యంతికేన సత్త్వేన దివం దేవాః ప్రపేదిరే
ధరాం రజఃస్వభావేన పణయో యే చ తానను॥28॥

తార్తీయేన స్వభావేన భగవన్నాభిమాశ్రితాః
ఉభయోరంతరం వ్యోమ యే రుద్రపార్షదాం గణాః॥29॥

ముఖతోఽవర్తత బ్రహ్మ పురుషస్య కురూద్వహ
యస్తూన్ముఖత్వాద్వర్ణానాం ముఖ్యోఽభూద్బ్రాహ్మణో గురుః॥30॥

బాహుభ్యోఽవర్తత క్షత్రం క్షత్రియస్తదనువ్రతః
యో జాతస్త్రాయతే వర్ణాన్పౌరుషః కంటకక్షతాత్॥31॥

విశోఽవర్తంత తస్యోర్వోర్లోకవృత్తికరీర్విభోః
వైశ్యస్తదుద్భవో వార్తాం నృణాం యః సమవర్తయత్॥32॥

పద్భ్యాం భగవతో జజ్ఞే శుశ్రూషా ధర్మసిద్ధయే
తస్యాం జాతః పురా శూద్రో యద్వృత్త్యా తుష్యతే హరిః॥33॥

ఏతే వర్ణాః స్వధర్మేణ యజంతి స్వగురుం హరిం
శ్రద్ధయాత్మవిశుద్ధ్యర్థం యజ్జాతాః సహ వృత్తిభిః॥34॥

ఏతత్క్షత్తర్భగవతో దైవకర్మాత్మరూపిణః
కః శ్రద్దధ్యాదుపాకర్తుం యోగమాయాబలోదయం॥35॥

తథాపి కీర్తయామ్యంగ యథామతి యథాశ్రుతం
కీర్తిం హరేః స్వాం సత్కర్తుం గిరమన్యాభిధాసతీం॥36॥

ఏకాంతలాభం వచసో ను పుంసాం సుశ్లోకమౌలేర్గుణవాదమాహుః
శ్రుతేశ్చ విద్వద్భిరుపాకృతాయాం కథాసుధాయాముపసంప్రయోగం॥37॥

ఆత్మనోఽవసితో వత్స మహిమా కవినాదినా
సంవత్సరసహస్రాంతే ధియా యోగవిపక్కయా॥38॥

అతో భగవతో మాయా మాయినామపి మోహినీ
యత్స్వయం చాత్మవర్త్మాత్మా న వేద కిముతాపరే॥39॥

యతోఽప్రాప్య న్యవర్తంత వాచశ్చ మనసా సహ
అహం చాన్య ఇమే దేవాస్తస్మై భగవతే నమః॥40॥

—♦ అధ్యాయము 7 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఏవం బ్రువాణం మైత్రేయం ద్వైపాయనసుతో బుధః
ప్రీణయన్నివ భారత్యా విదురః ప్రత్యభాషత॥1॥

విదుర ఉవాచ ।

బ్రహ్మన్కథం భగవతశ్చిన్మాత్రస్యావికారిణః
లీలయా చాపి యుజ్యేరన్నిర్గుణస్య గుణాః క్రియాః॥2॥

క్రీడాయాముద్యమోఽర్భస్య కామశ్చిక్రీడిషాన్యతః
స్వతస్తృప్తస్య చ కథం నివృత్తస్య సదాన్యతః॥3॥

అస్రాక్షీద్భగవాన్విశ్వం గుణమయ్యాత్మమాయయా
తయా సంస్థాపయత్యేతద్భూయః ప్రత్యపిధాస్యతి॥4॥

దేశతః కాలతో యోఽసావవస్థాతః స్వతోఽన్యతః
అవిలుప్తావబోధాత్మా స యుజ్యేతాజయా కథం॥5॥

భగవానేక ఏవైష సర్వక్షేత్రేష్వవస్థితః
అముష్య దుర్భగత్వం వా క్లేశో వా కర్మభిః కుతః॥6॥

ఏతస్మిన్మే మనో విద్వన్ఖిద్యతేఽజ్ఞానసంకటే
తన్నః పరాణుద విభో కశ్మలం మానసం మహత్॥7॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

స ఇత్థం చోదితః క్షత్త్రా తత్త్వజిజ్ఞాసునా మునిః
ప్రత్యాహ భగవచ్చిత్తః స్మయన్నివ గతస్మయః॥8॥

మైత్రేయ ఉవాచ ।

సేయం భగవతో మాయా యన్నయేన విరుధ్యతే
ఈశ్వరస్య విముక్తస్య కార్పణ్యముత బంధనం॥9॥

యదర్థేన వినాముష్య పుంస ఆత్మవిపర్యయః
ప్రతీయత ఉపద్రష్టుః స్వశిరశ్ఛేదనాదికః॥10॥

యథా జలే చంద్రమసః కంపాదిస్తత్కృతో గుణః
దృశ్యతేఽసన్నపి ద్రష్టురాత్మనోఽనాత్మనో గుణః॥11॥

స వై నివృత్తిధర్మేణ వాసుదేవానుకంపయా
భగవద్భక్తియోగేన తిరోధత్తే శనైరిహ॥12॥

యదేంద్రియోపరామోఽథ ద్రష్టాత్మని పరే హరౌ
విలీయంతే తదా క్లేశాః సంసుప్తస్యేవ కృత్స్నశః॥13॥

అశేషసంక్లేశశమం విధత్తే గుణానువాదశ్రవణం మురారేః
కిం వా పునస్తచ్చరణారవింద పరాగసేవారతిరాత్మలబ్ధా॥14॥

విదుర ఉవాచ ।

సంఛిన్నః సంశయో మహ్యం తవ సూక్తాసినా విభో
ఉభయత్రాపి భగవన్మనో మే సంప్రధావతి॥15॥

సాధ్వేతద్వ్యాహృతం విద్వన్నాత్మమాయాయనం హరేః
ఆభాత్యపార్థం నిర్మూలం విశ్వమూలం న యద్బహిః॥16॥

యశ్చ మూఢతమో లోకే యశ్చ బుద్ధేః పరం గతః
తావుభౌ సుఖమేధేతే క్లిశ్యత్యంతరితో జనః॥17॥

అర్థాభావం వినిశ్చిత్య ప్రతీతస్యాపి నాత్మనః
తాం చాపి యుష్మచ్చరణ సేవయాహం పరాణుదే॥18॥

యత్సేవయా భగవతః కూటస్థస్య మధుద్విషః
రతిరాసో భవేత్తీవ్రః పాదయోర్వ్యసనార్దనః॥19॥

దురాపా హ్యల్పతపసః సేవా వైకుంఠవర్త్మసు
యత్రోపగీయతే నిత్యం దేవదేవో జనార్దనః॥20॥

సృష్ట్వాగ్రే మహదాదీని సవికారాణ్యనుక్రమాత్
తేభ్యో విరాజముద్ధృత్య తమను ప్రావిశద్విభుః॥21॥

యమాహురాద్యం పురుషం సహస్రాంఘ్ర్యూరుబాహుకం
యత్ర విశ్వ ఇమే లోకాః సవికాశం త ఆసతే॥22॥

యస్మిందశవిధః ప్రాణః సేంద్రియార్థేంద్రియస్త్రివృత్
త్వయేరితో యతో వర్ణాస్తద్విభూతీర్వదస్వ నః॥23॥

యత్ర పుత్రైశ్చ పౌత్రైశ్చ నప్తృభిః సహ గోత్రజైః
ప్రజా విచిత్రాకృతయ ఆసన్యాభిరిదం తతం॥24॥

ప్రజాపతీనాం స పతిశ్చక్లృపే కాన్ప్రజాపతీన్
సర్గాంశ్చైవానుసర్గాంశ్చ మనూన్మన్వంతరాధిపాన్॥25॥

ఏతేషామపి వేదాంశ్చ వంశానుచరితాని చ
ఉపర్యధశ్చ యే లోకా భూమేర్మిత్రాత్మజాసతే॥26॥

తేషాం సంస్థాం ప్రమాణం చ భూర్లోకస్య చ వర్ణయ
తిర్యఙ్మానుషదేవానాం సరీసృపపతత్త్రిణాం
వద నః సర్గసంవ్యూహం గార్భస్వేదద్విజోద్భిదాం॥27॥

గుణావతారైర్విశ్వస్య సర్గస్థిత్యప్యయాశ్రయం
సృజతః శ్రీనివాసస్య వ్యాచక్ష్వోదారవిక్రమం॥28॥

వర్ణాశ్రమవిభాగాంశ్చ రూపశీలస్వభావతః
ఋషీణాం జన్మకర్మాణి వేదస్య చ వికర్షణం॥29॥

యజ్ఞస్య చ వితానాని యోగస్య చ పథః ప్రభో
నైష్కర్మ్యస్య చ సాంఖ్యస్య తంత్రం వా భగవత్స్మృతం ॥30॥

పాషండపథవైషమ్యం ప్రతిలోమనివేశనం
జీవస్య గతయో యాశ్చ యావతీర్గుణకర్మజాః ॥31॥

ధర్మార్థకామమోక్షాణాం నిమిత్తాన్యవిరోధతః
వార్తాయా దండనీతేశ్చ శ్రుతస్య చ విధిం పృథక్ ॥32॥

శ్రాద్ధస్య చ విధిం బ్రహ్మన్పితౄణాం సర్గమేవ చ
గ్రహనక్షత్రతారాణాం కాలావయవసంస్థితిం ॥33॥

దానస్య తపసో వాపి యచ్చేష్టాపూర్తయోః ఫలం
ప్రవాసస్థస్య యో ధర్మో యశ్చ పుంస ఉతాపది ॥34॥

యేన వా భగవాంస్తుష్యేద్ధర్మయోనిర్జనార్దనః
సంప్రసీదతి వా యేషామేతదాఖ్యాహి మేఽనఘ ॥35॥

అనువ్రతానాం శిష్యాణాం పుత్రాణాం చ ద్విజోత్తమ
అనాపృష్టమపి బ్రూయుర్గురవో దీనవత్సలాః ॥36॥

తత్త్వానాం భగవంస్తేషాం కతిధా ప్రతిసంక్రమః
తత్రేమం క ఉపాసీరన్క ఉ స్విదనుశేరతే ॥37॥

పురుషస్య చ సంస్థానం స్వరూపం వా పరస్య చ
జ్ఞానం చ నైగమం యత్తద్గురుశిష్యప్రయోజనం ॥38॥

నిమిత్తాని చ తస్యేహ ప్రోక్తాన్యనఘసూరిభిః
స్వతో జ్ఞానం కుతః పుంసాం భక్తిర్వైరాగ్యమేవ వా ॥39॥

ఏతాన్మే పృచ్ఛతః ప్రశ్నాన్హరేః కర్మవివిత్సయా
బ్రూహి మేఽజ్ఞస్య మిత్రత్వాదజయా నష్టచక్షుషః ॥40॥

సర్వే వేదాశ్చ యజ్ఞాశ్చ తపో దానాని చానఘ
జీవాభయప్రదానస్య న కుర్వీరన్కలామపి ॥41॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

స ఇత్థమాపృష్టపురాణకల్పః కురుప్రధానేన మునిప్రధానః
ప్రవృద్ధహర్షో భగవత్కథాయాం సంచోదితస్తం ప్రహసన్నివాహ ॥42॥

—♦ అధ్యాయము 8 ♦—

మైత్రేయ ఉవాచ ।

సత్సేవనీయో బత పూరువంశో యల్లోకపాలో భగవత్ప్రధానః
బభూవిథేహాజితకీర్తిమాలాం పదే పదే నూతనయస్యభీక్ష్ణం ॥1॥

సోఽహం నృణాం క్షుల్లసుఖాయ దుఃఖం మహద్గతానాం విరమాయ తస్య
ప్రవర్తయే భాగవతం పురాణం యదాహ సాక్షాద్భగవానృషిభ్యః ॥2॥

ఆసీనముర్వ్యాం భగవంతమాద్యం సంకర్షణం దేవమకుంఠసత్త్వం
వివిత్సవస్తత్త్వమతః పరస్య కుమారముఖ్యా మునయోఽన్వపృచ్ఛన్ ॥3॥

స్వమేవ ధిష్ణ్యం బహు మానయంతం యద్వాసుదేవాభిధమామనంతి
ప్రత్యగ్ధృతాక్షాంబుజకోశమీషదున్మీలయంతం విబుధోదయాయ ‖4‖

స్వర్ధున్యుదార్ద్రైః స్వజటాకలాపైరుపస్పృశంతశ్చరణోపధానం
పద్మం యదర్చంత్యహిరాజకన్యాః సప్రేమ నానాబలిభిర్వరార్థాః ‖5‖

ముహుర్గృణంతో వచసానురాగ స్ఖలత్పదేనాస్య కృతాని తజ్జ్ఞాః
కిరీటసాహస్రమణిప్రవేక ప్రద్యోతితోద్దామఫణాసహస్రం ‖6‖

ప్రోక్తం కిలైతద్భగవత్తమేన నివృత్తిధర్మాభిరతాయ తేన
సనత్కుమారాయ స చాహ పృష్టః సాంఖ్యాయనాయాంగ ధృతవ్రతాయ ‖7‖

సాంఖ్యాయనః పారమహంస్యముఖ్యో వివక్షమాణో భగవద్విభూతీః
జగాద సోఽస్మద్గురవేఽన్వితాయ పరాశరాయాథ బృహస్పతేశ్చ ‖8‖

ప్రోవాచ మహ్యం స దయాలురుక్తో మునిః పులస్త్యేన పురాణమాద్యం
సోఽహం తవైతత్కథయామి వత్స శ్రద్ధాలవే నిత్యమనువ్రతాయ ‖9‖

ఉదాప్లుతం విశ్వమిదం తదాసీద్యన్నిద్రయామీలితదృఙ్న్యమీలయత్
అహీంద్రతల్పేఽధిశయాన ఏకః కృతక్షణః స్వాత్మరతౌ నిరీహః ‖10‖

సోఽన్తః శరీరేఽర్పితభూతసూక్ష్మః కాలాత్మికాం శక్తిముదీరయాణః
ఉవాస తస్మిన్సలిలే పదే స్వే యథానలో దారుణి రుద్ధవీర్యః ‖11‖

చతుర్యుగానాం చ సహస్రమప్సు స్వపన్స్వయోదీరితయా స్వశక్త్యా
కాలాఖ్యయాసాదితకర్మతంత్రో లోకానపీతాందదృశే స్వదేహే ‖12‖

తస్యార్థసూక్ష్మాభినివిష్టదృష్టేరంతర్గతోఽర్థో రజసా తనీయాన్
గుణేన కాలానుగతేన విద్ధః సూష్యంస్తదాభిద్యత నాభిదేశాత్ ‖13‖

స పద్మకోశః సహసోదతిష్ఠత్కాలేన కర్మప్రతిబోధనేన
స్వరోచిషా తత్సలిలం విశాలం విద్యోతయన్నర్క ఇవాత్మయోనిః ‖14‖

తల్లోకపద్మం స ఉ ఏవ విష్ణుః ప్రావీవిశత్సర్వగుణావభాసం
తస్మిన్స్వయం వేదమయో విధాతా స్వయంభువం యం స్మ వదంతి సోఽభూత్ ‖15‖

తస్యాం స చాంభోరుహకర్ణికాయామవస్థితో లోకమపశ్యమానః
పరిక్రమన్వ్యోమ్ని వివృత్తనేత్రశ్చత్వారి లేభేఽనుదిశం ముఖాని ‖16‖

తస్మాద్యుగాంతశ్వసనావఘూర్ణ జలోర్మిచక్రాత్సలిలాద్విరూఢం
ఉపాశ్రితః కంజము లోకతత్త్వం నాత్మానమద్ధావిదదాదిదేవః ‖17‖

క ఏష యోఽసావహమబ్జపృష్ఠ ఏతత్కుతో వాబ్జమనన్యదప్సు
అస్తి హ్యధస్తాదిహ కించనైతదధిష్ఠితం యత్ర సతా ను భావ్యం ‖18‖

స ఇత్థముద్వీక్ష్య తదబ్జనాల నాడీభిరంతర్జలమావివేశ
నార్వాగ్గతస్తత్ఖరనాలనాల నాభిం విచిన్వంస్తదవిందతాజః ‖19‖

తమస్యపారే విదురాత్మసర్గం విచిన్వతోఽభూత్సుమహాంస్త్రిణేమిః
యో దేహభాజాం భయమీరయాణః పరిక్షిణోత్యాయురజస్య హేతిః ‖20‖

తతో నివృత్తోఽప్రతిలబ్ధకామః స్వధిష్ణ్యమాసాద్య పునః స దేవః
శనైర్జితశ్వాసనివృత్తచిత్తో న్యషీదదారూఢసమాధియోగః ‖21‖

కాలేన సోఽజః పురుషాయుషాభి ప్రవృత్తయోగేన విరూఢబోధః
స్వయం తదంతర్హృదయేఽవభాతమపశ్యతాపశ్యత యన్న పూర్వం ‖22‖

మృణాలగౌరాయతశేషభోగ పర్యంక ఏకం పురుషం శయానం
ఫణాతపత్రాయుతమూర్ధరత్న ద్యుభిర్హతధ్వాంతయుగాంతతోయే ॥23॥

ప్రేక్షాం క్షిపంతం హరితోపలాద్రేః సంధ్యాభ్రనీవేరురురుక్మమూర్ధ్నః
రత్నోదధారౌషధిసౌమనస్య వనస్రజో వేణుభుజాంఘ్రిపాంఘ్రేః ॥24॥

ఆయామతో విస్తరతః స్వమాన దేహేన లోకత్రయసంగ్రహేణ
విచిత్రదివ్యాభరణాంశుకానాం కృతశ్రియాపాశ్రితవేషదేహం ॥25॥

పుంసాం స్వకామాయ వివిక్తమార్గైరభ్యర్చతాం కామదుఘాంఘ్రిపద్మం
ప్రదర్శయంతం కృపయా నఖేందు మయూఖభిన్నాంగులిచారుపత్రం ॥26॥

ముఖేన లోకార్తిహరస్మితేన పరిస్ఫురత్కుండలమండితేన
శోణాయితేనాధరబింబభాసా ప్రత్యర్హయంతం సునసేన సుభ్ర్వా ॥27॥

కదంబకింజల్కపిశంగవాససా స్వలంకృతం మేఖలయా నితంబే
హారేణ చానంతధనేన వత్స శ్రీవత్సవక్షఃస్థలవల్లభేన ॥28॥

పరార్ధ్యకేయూరమణిప్రవేక పర్యస్తదోర్దండసహస్రశాఖం
అవ్యక్తమూలం భువనాంఘ్రిపేంద్రమహీంద్రభోగైరధివీతవల్శం ॥29॥

చరాచరౌకో భగవన్మహీధ్రమహీంద్రబంధుం సలిలోపగూఢం
కిరీటసాహస్రహిరణ్యశృంగమావిర్భవత్కౌస్తుభరత్నగర్భం ॥30॥

నివీతమామ్నాయమధువ్రతశ్రియా స్వకీర్తిమయ్యా వనమాలయా హరిం
సూర్యేందువాయ్వగ్న్యగమం త్రిధామభిః పరిక్రమత్ప్రాధనికైర్దురాసదం ॥31॥

తర్హ్యేవ తన్నాభిసరఃసరోజమాత్మానమంభః శ్వసనం వియచ్చ
దదర్శ దేవో జగతో విధాతా నాతః పరం లోకవిసర్గదృష్టిః ॥32॥

స కర్మబీజం రజసోపరక్తః ప్రజాః సిసృక్షన్నియదేవ దృష్ట్వా
అస్తాద్విసర్గాభిముఖస్తమీడ్యమవ్యక్తవర్త్మన్యభివేశితాత్మా ॥33॥

—♦ అధ్యాయము 9 ♦—

బ్రహ్మోవాచ ।

జ్ఞాతోఽసి మేఽద్య సుచిరాన్నను దేహభాజాం
న జ్ఞాయతే భగవతో గతిరిత్యవద్యం
నాన్యత్త్వదస్తి భగవన్నపి తన్న శుద్ధం
మాయాగుణవ్యతికరాద్యదురుర్విభాసి ॥1॥

రూపం యదేతదవబోధరసోదయేన
శశ్వన్నివృత్తతమసః సదనుగ్రహాయ
ఆదౌ గృహీతమవతారశతైకబీజం
యన్నాభిపద్మభవనాదహమావిరాసం ॥2॥

నాతః పరం పరమ యద్భవతః స్వరూపం
ఆనందమాత్రమవికల్పమవిద్ధవర్చః
పశ్యామి విశ్వసృజమేకమవిశ్వమాత్మన్
భూతేంద్రియాత్మకమదస్త ఉపాశ్రితోఽస్మి ॥3॥

తద్వా ఇదం భువనమంగల మంగలాయ
ధ్యానే స్మ నో దర్శితం త ఉపాసకానాం
తస్మై నమో భగవతేఽనువిధేమ తుభ్యం
యోఽనాదృతో నరకభాగ్భిరసత్ప్రసంగైః॥4॥

యే తు త్వదీయచరణాంబుజకోశగంధం
జిఘ్రంతి కర్ణవివరైః శ్రుతివాతనీతం
భక్త్యా గృహీతచరణః పరయా చ తేషాం
నాపైషి నాథ హృదయాంబురుహాత్స్వపుంసాం॥5॥

తావద్భయం ద్రవిణదేహసుహృన్నిమిత్తం
శోకః స్పృహా పరిభవో విపులశ్చ లోభః
తావన్మమేత్యసదవగ్రహ ఆర్తిమూలం
యావన్న తేఽఙ్ఘ్రిమభయం ప్రవృణీత లోకః॥6॥

దైవేన తే హతధియో భవతః ప్రసంగాత్
సర్వాశుభోపశమనాద్విముఖేంద్రియా యే
కుర్వంతి కామసుఖలేశలవాయ దీనా
లోభాభిభూతమనసోఽకుశలాని శశ్వత్॥7॥

క్షుత్తృట్త్రిధాతుభిరిమా ముహురర్ద్యమానాః
శీతోష్ణవాతవర్షైరితరేతరాచ్చ
కామాగ్నినాచ్యుతరుషా చ సుదుర్భరేణ
సంపశ్యతో మన ఉరుక్రమ సీదతే మే॥8॥

యావత్పృథక్త్వమిదమాత్మన ఇంద్రియార్థ
మాయాబలం భగవతో జన ఈశ పశ్యేత్
తావన్న సంసృతిరసౌ ప్రతిసంక్రమేత
వ్యర్థాపి దుఃఖనివహం వహతీ క్రియార్థా॥9॥

అహ్న్యాపృతార్తకరణా నిశి నిఃశయానా
నానామనోరథధియా క్షణభగ్ననిద్రాః
దైవాహతార్థరచనా ఋషయోఽపి దేవ
యుష్మత్ప్రసంగవిముఖా ఇహ సంసరంతి॥10॥

త్వం భక్తియోగపరిభావితహృత్సరోజ
ఆస్సే శ్రుతేక్షితపథో నను నాథ పుంసాం
యద్యద్ధియా త ఉరుగాయ విభావయంతి
తత్తద్వపుః ప్రణయసే సదనుగ్రహాయ॥11॥

నాతిప్రసీదతి తథోపచితోపచారైర్
ఆరాధితః సురగణైర్హృది బద్ధకామైః
యత్సర్వభూతదయయాసదలభ్యయైకో
నానాజనేష్వవహితః సుహృదంతరాత్మా॥12॥

పుంసామతో వివిధకర్మభిరధ్వరాద్యైర్
దానేన చోగ్రతపసా పరిచర్యయా చ
ఆరాధనం భగవతస్తవ సత్క్రియార్థో
ధర్మోఽర్పితః కర్హిచిద్మ్రియతే న యత్ర॥13॥

శశ్వత్స్వరూపమహసైవ నిపీతభేద
మోహాయ బోధధిషణాయ నమః పరస్మై

విశ్వోద్భవస్థితిలయేషు నిమిత్తలీలా
రాసాయ తే నమ ఇదం చకృమేశ్వరాయ॥14॥

యస్యావతారగుణకర్మవిడంబనాని
నామాని యేఽసువిగమే వివశా గృణంతి
తేఽనైకజన్మశమలం సహసైవ హిత్వా
సంయాంత్యపావృతామృతం తమజం ప్రపద్యే॥15॥

యో వా అహం చ గిరిశశ్చ విభుః స్వయం చ
స్థిత్యుద్భవప్రలయహేతవ ఆత్మమూలం
భిత్త్వా త్రిపాద్వవృధ ఏక ఉరుప్రరోహస్
తస్మై నమో భగవతే భువనద్రుమాయ॥16॥

లోకో వికర్మనిరతః కుశలే ప్రమత్తః
కర్మణ్యయం త్వదుదితే భవదర్చనే స్వే
యస్తావదస్య బలవానిహ జీవితాశాం
సద్యశ్ఛినత్త్యనిమిషాయ నమోఽస్తు తస్మై॥17॥

యస్మాద్బిభేమ్యహమపి ద్విపరార్ధధిష్ణ్యం
అధ్యాసితః సకలలోకనమస్కృతం యత్
తేపే తపో బహుసవోఽవరురుత్సమానస్
తస్మై నమో భగవతేఽధిమఖాయ తుభ్యం॥18॥

తిర్యఙ్మనుష్యవిబుధాదిషు జీవయోనిష్వ్
ఆత్మేచ్ఛయాత్మకృతసేతుపరీప్సయా యః
రేమే నిరస్తవిషయోఽప్యవరుద్ధదేహస్
తస్మై నమో భగవతే పురుషోత్తమాయ॥19॥

యోఽవిద్యయానుపహతోఽపి దశార్ధవృత్త్యా
నిద్రాముువాహ జఠరీకృతలోకయాత్రః
అంతర్జలేఽహికశిపుస్పర్శానుకూలాం
భీమోర్మిమాలిని జనస్య సుఖం వివృణ్వన్॥20॥

యన్నాభిపద్మభవనాదహమాసమీడ్య
లోకత్రయోపకరణో యదనుగ్రహేణ
తస్మై నమస్త ఉదరస్థభవాయ యోగ
నిద్రావసానవికసన్నలినేక్షణాయ॥21॥

సోఽయం సమస్తజగతాం సుహృదేక ఆత్మా
సత్త్వేన యన్మృడయతే భగవాన్భగేన
తేనైవ మే దృశమనుస్పృశతాద్యథాహం
స్రక్ష్యామి పూర్వవదిదం ప్రణతప్రియోఽసౌ॥22॥

ఏష ప్రపన్నవరదో రమయాత్మశక్త్యా
యద్యత్కరిష్యతి గృహీతగుణావతారః
తస్మిన్స్వవిక్రమమిదం సృజతోఽపి చేతో
యుంజీత కర్మశమలం చ యథా విజహ్యాం॥23॥

నాభిహ్రదాదిహ సతోఽమ్భసి యస్య పుంసో
విజ్ఞానశక్తిరహమాసమనంతశక్తేః
రూపం విచిత్రమిదమస్య వివృణ్వతో మే
మా రీరిషీష్ట నిగమస్య గిరాం విసర్గః॥24॥

సోఽసావదభ్రకరుణో భగవాన్వివృద్ధ
ప్రేమస్మితేన నయనాంబురుహం విజృంభన్
ఉత్థాయ విశ్వవిజయాయ చ నో విషాదం
మాధ్వ్యా గిరాపనయతాత్పురుషః పురాణః॥25॥

మైత్రేయ ఉవాచ ।

స్వసంభవం నిశామ్యైవం తపోవిద్యాసమాధిభిః
యావన్మనోవచః స్తుత్వా విరరామ స ఖిన్నవత్॥26॥

అథాభిప్రేతమన్వీక్ష్య బ్రహ్మణో మధుసూదనః
విషణ్ణచేతసం తేన కల్పవ్యతికరాంభసా॥27॥

లోకసంస్థానవిజ్ఞాన ఆత్మనః పరిఖిద్యతః
తమాహాగాధయా వాచా కశ్మలం శమయన్నివ॥28॥

శ్రీభగవానువాచ ।

మా వేదగర్భ గాస్తంద్రీం సర్గ ఉద్యమమావహ
తన్మయాపాదితం హ్యగ్రే యన్మాం ప్రార్థయతే భవాన్॥29॥

భూయస్త్వం తప ఆతిష్ఠ విద్యాం చైవ మదాశ్రయాం
తాభ్యామంతర్హృది బ్రహ్మన్లోకాంద్రక్ష్యస్యపావృతాన్॥30॥

తత ఆత్మని లోకే చ భక్తియుక్తః సమాహితః
ద్రష్టాసి మాం తతం బ్రహ్మన్మయి లోకాంస్త్వమాత్మనః॥31॥

యదా తు సర్వభూతేషు దారుష్వగ్నిమివ స్థితం
ప్రతిచక్షీత మాం లోకో జహ్యాత్తర్హ్యేవ కశ్మలం॥32॥

యదా రహితమాత్మానం భూతేంద్రియగుణాశయైః
స్వరూపేణ మయోపేతం పశ్యన్స్వారాజ్యమృచ్ఛతి॥33॥

నానాకర్మవితానేన ప్రజా బహ్వీః సిసృక్షతః
నాత్మావసీదత్యస్మింస్తే వర్షీయాన్మదనుగ్రహః॥34॥

ఋషిమాద్యం న బధ్నాతి పాపీయాంస్త్వాం రజోగుణః
యన్మనో మయి నిర్బద్ధం ప్రజాః సంసృజతోఽపి తే॥35॥

జ్ఞాతోఽహం భవతా త్వద్య దుర్విజ్ఞేయోఽపి దేహినాం
యన్మాం త్వం మన్యసేఽయుక్తం భూతేంద్రియగుణాత్మభిః॥36॥

తుభ్యం మద్విచికిత్సాయామాత్మా మే దర్శితోఽబహిః
నాలేన సలిలే మూలం పుష్కరస్య విచిన్వతః॥37॥

యచ్చకర్థాంగ మత్స్తోత్రం మత్కథాభ్యుదయాంకితం
యద్వా తపసి తే నిష్ఠా స ఏష మదనుగ్రహః॥38॥

ప్రీతోఽహమస్తు భద్రం తే లోకానాం విజయేచ్ఛయా
యదస్తౌషీర్గుణమయం నిర్గుణం మానువర్ణయన్॥39॥

య ఏతేన పుమాన్నిత్యం స్తుత్వా స్తోత్రేణ మాం భజేత్
తస్యాశు సంప్రసీదేయం సర్వకామవరేశ్వరః॥40॥

పూర్తేన తపసా యజ్ఞైర్దానైర్యోగసమాధినా
రాద్ధం నిఃశ్రేయసం పుంసాం మత్ప్రీతిస్తత్త్వవిన్మతం॥41॥

అహమాత్మాత్మనాం ధాతః ప్రేష్ఠః సన్ప్రేయసామపి
అతో మయి రతిం కుర్యాద్దేహాదిర్యత్కృతే ప్రియః॥42॥

సర్వవేదమయేనేదమాత్మనాత్మాత్మయోనినా
ప్రజాః సృజ యథాపూర్వం యాశ్చ మయ్యనుశేరతే॥43॥

మైత్రేయ ఉవాచ ।

తస్మా ఏవం జగత్స్రష్ట్రే ప్రధానపురుషేశ్వరః
వ్యజ్యేదం స్వేన రూపేణ కంజనాభస్తిరోదధే॥44॥

—♦ అధ్యాయము 10 ♦—

విదుర ఉవాచ ।

అంతర్హితే భగవతి బ్రహ్మా లోకపితామహః
ప్రజాః ససర్జ కతిధా దైహికీర్మానసీర్విభుః॥1॥

యే చ మే భగవన్పృష్టాస్త్వయ్యర్థా బహువిత్తమ
తాన్వదస్వానుపూర్వ్యేణ ఛింధి నః సర్వసంశయాన్॥2॥

సూత ఉవాచ ।

ఏవం సంచోదితస్తేన క్షత్త్రా కౌషారవిర్మునిః
ప్రీతః ప్రత్యాహ తాన్ప్రశ్నాన్హృదిస్థానథ భార్గవ॥3॥

మైత్రేయ ఉవాచ ।

విరించోఽపి తథా చక్రే దివ్యం వర్షశతం తపః
ఆత్మన్యాత్మానమావేశ్య యథాహ భగవానజః॥4॥

తద్విలోక్యాబ్జసంభూతో వాయునా యదధిష్ఠితః
పద్మమంభశ్చ తత్కాల కృతవీర్యేణ కంపితం॥5॥

తపసా హ్యేధమానేన విద్యయా చాత్మసంస్థయా
వివృద్ధవిజ్ఞానబలో న్యపాద్వాయుం సహాంభసా॥6॥

తద్విలోక్య వియద్వ్యాపి పుష్కరం యదధిష్ఠితం
అనేన లోకాన్ప్రాగ్లీనాన్కల్పితాస్మీత్యచింతయత్॥7॥

పద్మకోశం తదావిశ్య భగవత్కర్మచోదితః
ఏకం వ్యభాంక్షీదురుధా త్రిధా భావ్యం ద్విసప్తధా॥8॥

ఏతావాంజీవలోకస్య సంస్థాభేదః సమాహృతః
ధర్మస్య హ్యనిమిత్తస్య విపాకః పరమేష్ఠ్యసౌ॥9॥

విదుర ఉవాచ ।

యథాత్థ బహురూపస్య హరేరద్భుతకర్మణః
కాలాఖ్యం లక్షణం బ్రహ్మన్యథా వర్ణయ నః ప్రభో॥10॥

మైత్రేయ ఉవాచ ।

గుణవ్యతికరాకారో నిర్విశేషోఽప్రతిష్ఠితః
పురుషస్తదుపాదానమాత్మానం లీలయాసృజత్॥11॥

విశ్వం వై బ్రహ్మతన్మాత్రం సంస్థితం విష్ణుమాయయా
ఈశ్వరేణ పరిచ్ఛిన్నం కాలేనావ్యక్తమూర్తినా॥12॥

యథేదానీం తథాగ్రే చ పశ్చాదప్యేతదీదృశం
సర్గో నవవిధస్తస్య ప్రాకృతో వైకృతస్తు యః॥13॥

కాలద్రవ్యగుణైరస్య త్రివిధః ప్రతిసంక్రమః
ఆద్యస్తు మహతః సర్గో గుణవైషమ్యమాత్మనః॥14॥

ద్వితీయస్త్వహమో యత్ర ద్రవ్యజ్ఞానక్రియోదయః
భూతసర్గస్తృతీయస్తు తన్మాత్రో ద్రవ్యశక్తిమాన్॥15॥

చతుర్థ ఐంద్రియః సర్గో యస్తు జ్ఞానక్రియాత్మకః
వైకారికో దేవసర్గః పంచమో యన్మయం మనః॥16॥

షష్ఠస్తు తమసః సర్గో యస్త్వబుద్ధికృతః ప్రభోః
షడిమే ప్రాకృతాః సర్గా వైకృతానపి మే శృణు॥17॥

రజోభాజో భగవతో లీలేయం హరిమేధసః
సప్తమో ముఖ్యసర్గస్తు షడ్విధస్తస్థుషాం చ యః॥18॥

వనస్పత్యోషధిలతా త్వక్సారా వీరుధో ద్రుమాః
ఉత్స్రోతసస్తమఃప్రాయా అంతఃస్పర్శా విశేషిణః॥19॥

తిరశ్చామష్టమః సర్గః సోఽష్టావింశద్విధో మతః
అవిదో భూరితమసో ఘ్రాణజ్ఞా హృద్యవేదినః॥20॥

గౌరజో మహిషః కృష్ణః సూకరో గవయో రురుః
ద్విశఫాః పశవశ్చేమే అవిరుష్ట్రశ్చ సత్తమ॥21॥

ఖరోఽశ్వోఽశ్వతరో గౌరః శరభశ్చమరీ తథా
ఏతే చైకశఫాః క్షత్తః శృణు పంచనఖాన్పశూన్॥22॥

శ్వా సృగాలో వృకో వ్యాఘ్రో మార్జారః శశశల్లకౌ
సింహః కపిర్గజః కూర్మో గోధా చ మకరాదయః॥23॥

కంకగృధ్రబకశ్యేన భాసభల్లూకబర్హిణః
హంససారసచక్రాహ్వ కాకోలూకాదయః ఖగాః॥24॥

అర్వాక్స్రోతస్తు నవమః క్షత్తరేకవిధో నృణాం
రజోఽధికాః కర్మపరా దుఃఖే చ సుఖమానినః॥25॥

వైకృతాస్త్రయ ఏవైతే దేవసర్గశ్చ సత్తమ
వైకారికస్తు యః ప్రోక్తః కౌమారస్తూభయాత్మకః॥26॥

దేవసర్గశ్చాష్టవిధో విబుధాః పితరోఽసురాః
గంధర్వాప్సరసః సిద్ధా యక్షరక్షాంసి చారణాః॥27॥

భూతప్రేతపిశాచాశ్చ విద్యాధ్రాః కిన్నరాదయః
దశైతే విదురాఖ్యాతాః సర్గాస్తే విశ్వసృక్కృతాః॥28॥

అతః పరం ప్రవక్ష్యామి వంశాన్మన్వంతరాణి చ
ఏవం రజఃప్లుతః స్రష్టా కల్పాదిష్వాత్మభూర్హరిః
సృజత్యమోఘసంకల్ప ఆత్మైవాత్మానమాత్మనా॥29॥

—♦ అధ్యాయము 11 ♦—

మైత్రేయ ఉవాచ ।

చరమః సద్విశేషాణామనేకోఽసంయుతః సదా
పరమాణుః స విజ్ఞేయో నృణామైక్యభ్రమో యతః॥1॥

సత ఏవ పదార్థస్య స్వరూపావస్థితస్య యత్
కైవల్యం పరమమహానవిశేషో నిరంతరః॥2॥

ఏవం కాలోఽప్యనుమితః సౌక్ష్మ్యే స్థౌల్యే చ సత్తమ
సంస్థానభుక్త్యా భగవానవ్యక్తో వ్యక్తభుగ్విభుః॥3॥

స కాలః పరమాణుర్వై యో భుంక్తే పరమాణుతాం
సతోఽవిశేషభుగ్యస్తు స కాలః పరమో మహాన్॥4॥

అణుర్ద్వౌ పరమాణూ స్యాత్త్రసరేణుస్త్రయః స్మృతః
జాలార్కరశ్మ్యవగతః ఖమేవానుపతన్నగాత్॥5॥

త్రసరేణుత్రికం భుంక్తే యః కాలః స త్రుటిః స్మృతః
శతభాగస్తు వేధః స్యాత్తైస్త్రిభిస్తు లవః స్మృతః॥6॥

నిమేషస్త్రిలవో జ్ఞేయ ఆమ్నాతస్తే త్రయః క్షణః
క్షణాన్పంచ విదుః కాష్ఠాం లఘు తా దశ పంచ చ॥7॥

లఘూని వై సమామ్నాతా దశ పంచ చ నాడికా
తే ద్వే ముహూర్తః ప్రహరః షడ్యామః సప్త వా నృణాం॥8॥

ద్వాదశార్ధపలోన్మానం చతుర్భిశ్చతురంగులైః
స్వర్ణమాషైః కృతచ్ఛిద్రం యావత్ప్రస్థజలప్లుతం॥9॥

యామాశ్చత్వారశ్చత్వారో మర్త్యానామహనీ ఉభే
పక్షః పంచదశాహాని శుక్లః కృష్ణశ్చ మానద॥10॥

తయోః సముచ్చయో మాసః పితౄణాం తదహర్నిశం
ద్వౌ తావృతుః షడయనం దక్షిణం చోత్తరం దివి॥11॥

అయనే చాహనీ ప్రాహుర్వత్సరో ద్వాదశ స్మృతః
సంవత్సరశతం న్ణాం పరమాయుర్నిరూపితం॥12॥

గ్రహర్క్షతారాచక్రస్థః పరమాణ్వాదినా జగత్
సంవత్సరావసానేన పర్యేత్యనిమిషో విభుః॥13॥

సంవత్సరః పరివత్సర ఇడావత్సర ఏవ చ
అనువత్సరో వత్సరశ్చ విదురైవం ప్రభాష్యతే॥14॥

యః సృజ్యశక్తిమురుధోచ్ఛ్వసయన్స్వశక్త్యా
పుంసోఽభ్రమాయ దివి ధావతి భూతభేదః
కాలాఖ్యయా గుణమయం క్రతుభిర్వితన్వంస్
తస్మై బలిం హరత వత్సరపంచకాయ॥15॥

విదుర ఉవాచ ।

పితృదేవమనుష్యాణామాయుః పరమిదం స్మృతం
పరేషాం గతిమాచక్ష్వ యే స్యుః కల్పాద్బహిర్విదః॥16॥

భగవాన్వేద కాలస్య గతిం భగవతో నను
విశ్వం విచక్షతే ధీరా యోగరాద్ధేన చక్షుషా॥17॥

మైత్రేయ ఉవాచ ।

కృతం త్రేతా ద్వాపరం చ కలిశ్చేతి చతుర్యుగం
దివ్యైర్ద్వాదశభిర్వర్షైః సావధానం నిరూపితం॥18॥

చత్వారి త్రీణి ద్వే చైకం కృతాదిషు యథాక్రమం
సంఖ్యాతాని సహస్రాణి ద్విగుణాని శతాని చ॥19॥

సంధ్యాసంధ్యాంశయోరంతర్యః కాలః శతసంఖ్యయోః
తమేవాహుర్యుగం తజ్జ్ఞా యత్ర ధర్మో విధీయతే॥20॥

ధర్మశ్చతుష్పాన్మనుజాన్కృతే సమనువర్తతే
స ఏవాన్యేష్వధర్మేణ వ్యేతి పాదేన వర్ధతా॥21॥

త్రిలోక్యా యుగసాహస్రం బహిరాబ్రహ్మణో దినం
తావత్యేవ నిశా తాత యన్నిమీలతి విశ్వసృక్॥22॥

నిశావసాన ఆరబ్ధో లోకకల్పోఽనువర్తతే
యావద్దినం భగవతో మనూన్భుంజంశ్చతుర్దశ॥23॥

స్వం స్వం కాలం మనుర్భుంక్తే సాధికాం హ్యేకసప్తతిం
మన్వంతరేషు మనవస్తద్వంశ్యా ఋషయః సురాః
భవంతి చైవ యుగపత్సురేశాశ్చాను యే చ తాన్॥24॥

ఏష దైనందినః సర్గో బ్రాహ్మస్త్రైలోక్యవర్తనః
తిర్యఙ్నృపితృదేవానాం సంభవో యత్ర కర్మభిః॥25॥

మన్వంతరేషు భగవాన్బిభ్రత్సత్త్వం స్వమూర్తిభిః
మన్వాదిభిరిదం విశ్వమవత్యుదితపౌరుషః॥26॥

తమోమాత్రాముపాదాయ ప్రతిసంరుద్ధవిక్రమః
కాలేనానుగతాశేష ఆస్తే తూష్ణీం దినాత్యయే॥27॥

తమేవాన్వపి ధీయంతే లోకా భూరాదయస్త్రయః
నిశాయామనువృత్తాయాం నిర్ముక్తశశిభాస్కరం॥28॥

త్రిలోక్యాం దహ్యమానాయాం శక్త్యా సంకర్షణాగ్నినా
యాంత్యూష్మణా మహర్లోకాజ్జనం భృగ్వాదయోఽర్దితాః॥29॥

తావత్త్రిభువనం సద్యః కల్పాంతైధితసింధవః
ప్లావయంత్యుత్కటాటోప చండవాతేరితోర్మయః॥30॥

అంతః స తస్మిన్సలిల ఆస్తేఽనంతాసనో హరిః
యోగనిద్రానిమీలాక్షః స్తూయమానో జనాలయైః॥31॥

ఏవంవిధైరహోరాత్రైః కాలగత్యోపలక్షితైః
అపక్షితమివాస్యాపి పరమాయుర్వయఃశతం॥32॥

యదర్ధమాయుషస్తస్య పరార్ధమభిధీయతే
పూర్వః పరార్ధోఽపక్రాంతో హ్యపరోఽద్య ప్రవర్తతే॥33॥

పూర్వస్యాదౌ పరార్ధస్య బ్రాహ్మో నామ మహానభూత్
కల్పో యత్రాభవద్బ్రహ్మా శబ్దబ్రహ్మేతి యం విదుః॥34॥

తస్యైవ చాంతే కల్పోఽభూద్యం పాద్మమభిచక్షతే
యద్ధరేర్నాభిసరస ఆసీల్లోకసరోరుహం॥35॥

అయం తు కథితః కల్పో ద్వితీయస్యాపి భారత
వారాహ ఇతి విఖ్యాతో యత్రాసీచ్ఛూకరో హరిః॥36॥

కాలోఽయం ద్విపరార్ధాఖ్యో నిమేష ఉపచర్యతే
అవ్యాకృతస్యానంతస్య హ్యనాదేర్జగదాత్మనః॥37॥

కాలోఽయం పరమాణ్వాదిర్ద్విపరార్ధాంత ఈశ్వరః
నైవేశితుం ప్రభుర్భూమ్న ఈశ్వరో ధామమానినాం॥38॥

వికారైః సహితో యుక్తైర్విశేషాదిభిరావృతః
ఆండకోశో బహిరయం పంచాశత్కోటివిస్తృతః॥39॥

దశోత్తరాధికైర్యత్ర ప్రవిష్టః పరమాణువత్
లక్ష్యతేఽన్తర్గతాశ్చాన్యే కోటిశో హ్యండరాశయః॥40॥

తదాహురక్షరం బ్రహ్మ సర్వకారణకారణం
విష్ణోర్ధామ పరం సాక్షాత్పురుషస్య మహాత్మనః॥41॥

—♦ అధ్యాయము 12 ♦—

మైత్రేయ ఉవాచ ।

ఇతి తే వర్ణితః క్షత్తః కాలాఖ్యః పరమాత్మనః
మహిమా వేదగర్భోఽథ యథాస్రాక్షీన్నిబోధ మే॥1॥

ససర్జాగ్రేఽన్ధతామిస్రమథ తామిస్రమాదికృత్
మహామోహం చ మోహం చ తమశ్చాజ్ఞానవృత్తయః॥2॥

దృష్ట్వా పాపీయసీం సృష్టిం నాత్మానం బహ్వమన్యత
భగవద్ధ్యానపూతేన మనసాన్యాం తతోఽసృజత్॥3॥

సనకం చ సనందం చ సనాతనమథాత్మభూః
సనత్కుమారం చ మునీన్నిష్క్రియానూర్ధ్వరేతసః॥4॥

తాన్బభాషే స్వభూః పుత్రాన్ప్రజాః సృజత పుత్రకాః
తన్నైచ్ఛన్మోక్షధర్మాణో వాసుదేవపరాయణాః ॥5॥

సోఽవధ్యాతః సుతైరేవం ప్రత్యాఖ్యాతానుశాసనైః
క్రోధం దుర్విషహం జాతం నియంతుముపచక్రమే ॥6॥

ధియా నిగృహ్యమాణోఽపి భ్రువోర్మధ్యాత్ప్రజాపతేః
సద్యోఽజాయత తన్మన్యుః కుమారో నీలలోహితః ॥7॥

స వై రురోద దేవానాం పూర్వజో భగవాన్భవః
నామాని కురు మే ధాతః స్థానాని చ జగద్గురో ॥8॥

ఇతి తస్య వచః పాద్మో భగవాన్పరిపాలయన్
అభ్యధాద్భద్రయా వాచా మా రోదీస్తత్కరోమి తే ॥9॥

యదరోదీః సురశ్రేష్ఠ సోద్వేగ ఇవ బాలకః
తతస్త్వామభిధాస్యంతి నామ్నా రుద్ర ఇతి ప్రజాః ॥10॥

హృదింద్రియాణ్యసుర్వ్యోమ వాయురగ్నిర్జలం మహీ
సూర్యశ్చంద్రస్తపశ్చైవ స్థానాన్యగ్రే కృతాని తే ॥11॥

మన్యుర్మనుర్మహినసో మహాంఛివ ఋతధ్వజః
ఉగ్రరేతా భవః కాలో వామదేవో ధృతవ్రతః ॥12॥

ధీర్ధృతిరసలోమా చ నియుత్సర్పిరిలాంబికా
ఇరావతీ స్వధా దీక్షా రుద్రాణ్యో రుద్ర తే స్త్రియః ॥13॥

గృహాణైతాని నామాని స్థానాని చ సయోషణః
ఏభిః సృజ ప్రజా బహ్వీః ప్రజానామసి యత్పతిః ॥14॥

ఇత్యాదిష్టః స్వగురుణా భగవాన్నీలలోహితః
సత్త్వాకృతిస్వభావేన ససర్జాత్మసమాః ప్రజాః ॥15॥

రుద్రాణాం రుద్రసృష్టానాం సమంతాద్గ్రసతాం జగత్
నిశామ్యాసంఖ్యశో యూథాన్ప్రజాపతిరశంకత ॥16॥

అలం ప్రజాభిః సృష్టాభిరీదృశీభిః సురోత్తమ
మయా సహ దహంతీభిర్దిశశ్చక్షుర్భిరుల్బణైః ॥17॥

తప ఆతిష్ఠ భద్రం తే సర్వభూతసుఖావహం
తపసైవ యథా పూర్వం స్రష్టా విశ్వమిదం భవాన్ ॥18॥

తపసైవ పరం జ్యోతిర్భగవంతమధోక్షజం
సర్వభూతగుహావాసమంజసా విందతే పుమాన్ ॥19॥

మైత్రేయ ఉవాచ ।

ఏవమాత్మభువాదిష్టః పరిక్రమ్య గిరాం పతిం
బాఢమిత్యముమామంత్ర్య వివేశ తపసే వనం ॥20॥

అథాభిధ్యాయతః సర్గం దశ పుత్రాః ప్రజజ్ఞిరే
భగవచ్ఛక్తియుక్తస్య లోకసంతానహేతవః ॥21॥

మరీచిరత్ర్యంగిరసౌ పులస్త్యః పులహః క్రతుః
భృగుర్వసిష్ఠో దక్షశ్చ దశమస్తత్ర నారదః ॥22॥

ఉత్సంగాన్నారదో జజ్ఞే దక్షోఽఙ్గుష్ఠాత్స్వయంభువః
ప్రాణాద్వసిష్ఠః సంజాతో భృగుస్త్వచి కరాత్క్రతుః॥23॥

పులహో నాభితో జజ్ఞే పులస్త్యః కర్ణయోరృషిః
అంగిరా ముఖతోఽక్ష్ణోఽత్రిర్మరీచిర్మనసోఽభవత్॥24॥

ధర్మః స్తనాద్దక్షిణతో యత్ర నారాయణః స్వయం
అధర్మః పృష్ఠతో యస్మాన్మృత్యుర్లోకభయంకరః॥25॥

హృది కామో భ్రువః క్రోధో లోభశ్చాధరదచ్ఛదాత్
ఆస్యాద్వాక్సింధవో మేఢ్రాన్నిరృతిః పాయోరఘాశ్రయః॥26॥

ఛాయాయాః కర్దమో జజ్ఞే దేవహూత్యాః పతిః ప్రభుః
మనసో దేహతశ్చేదం జజ్ఞే విశ్వకృతో జగత్॥27॥

వాచం దుహితరం తన్వీం స్వయంభూర్హరతీం మనః
అకామాం చకమే క్షత్తః సకామ ఇతి నః శ్రుతం॥28॥

తమధర్మే కృతమతిం విలోక్య పితరం సుతాః
మరీచిముఖ్యా మునయో విశ్రంభాత్ప్రత్యబోధయన్॥29॥

నైతత్పూర్వైః కృతం త్వద్యే న కరిష్యంతి చాపరే
యస్త్వం దుహితరం గచ్ఛేరనిగృహ్యాంగజం ప్రభుః॥30॥

తేజీయసామపి హ్యేతన్న సుశ్లోక్యం జగద్గురో
యద్వృత్తమనుతిష్ఠన్వై లోకః క్షేమాయ కల్పతే॥31॥

తస్మై నమో భగవతే య ఇదం స్వేన రోచిషా
ఆత్మస్థం వ్యంజయామాస స ధర్మం పాతుమర్హతి॥32॥

స ఇత్థం గృణతః పుత్రాన్పురో దృష్ట్వా ప్రజాపతీన్
ప్రజాపతిపతిస్తన్వం తత్యాజ వ్రీడితస్తదా
తాం దిశో జగృహుర్ఘోరాం నీహారం యద్విదుస్తమః॥33॥

కదాచిద్ధ్యాయతః స్రష్టుర్వేదా ఆసంశ్చతుర్ముఖాత్
కథం స్రక్ష్యామ్యహం లోకాన్సమవేతాన్యథా పురా॥34॥

చాతుర్హోత్రం కర్మతంత్రముపవేదనయైః సహ
ధర్మస్య పాదాశ్చత్వారస్తథైవాశ్రమవృత్తయః॥35॥

విదుర ఉవాచ ।

స వై విశ్వసృజామీశో వేదాదీన్ముఖతోఽసృజత్
యద్యద్యేనాసృజద్దేవస్తన్మే బ్రూహి తపోధన॥36॥

మైత్రేయ ఉవాచ ।

ఋగ్యజుఃసామాథర్వాఖ్యాన్వేదాన్పూర్వాదిభిర్ముఖైః
శాస్త్రమిజ్యాం స్తుతిస్తోమం ప్రాయశ్చిత్తం వ్యధాత్క్రమాత్॥37॥

ఆయుర్వేదం ధనుర్వేదం గాంధర్వం వేదమాత్మనః
స్థాపత్యం చాసృజద్వేదం క్రమాత్పూర్వాదిభిర్ముఖైః॥38॥

ఇతిహాసపురాణాని పంచమం వేదమీశ్వరః
సర్వేభ్య ఏవ వక్త్రేభ్యః ససృజే సర్వదర్శనః ॥39॥

షోడశ్యుక్థౌ పూర్వవక్త్రాత్పురీష్యగ్నిష్టుతావథ
ఆప్తోర్యామాతిరాత్రౌ చ వాజపేయం సగోసవం ॥40॥

విద్యా దానం తపః సత్యం ధర్మస్యేతి పదాని చ
ఆశ్రమాంశ్చ యథాసంఖ్యమసృజత్సహ వృత్తిభిః ॥41॥

సావిత్రం ప్రాజాపత్యం చ బ్రాహ్మం చాథ బృహత్తథా
వార్తా సంచయశాలీన శిలోంఛ ఇతి వై గృహే ॥42॥

వైఖానసా వాలఖిల్యౌ దుంబరాః ఫేనపా వనే
న్యాసే కుటీచకః పూర్వం బహ్వోదో హంసనిష్క్రియౌ ॥43॥

ఆన్వీక్షికీ త్రయీ వార్తా దండనీతిస్తథైవ చ
ఏవం వ్యాహృతయశ్చాసన్ప్రణవో హ్యస్య దహ్రతః ॥44॥

తస్యోష్ణిగాసీల్లోమభ్యో గాయత్రీ చ త్వచో విభోః
త్రిష్టుమ్మాంసాత్స్నుతోఽనుష్టుబ్జగత్యస్థ్నః ప్రజాపతేః ॥45॥

మజ్జాయాః పంక్తిరుత్పన్నా బృహతీ ప్రాణతోఽభవత్
స్పర్శస్తస్యాభవజ్జీవః స్వరో దేహ ఉదాహృత ॥46॥

ఊష్మాణమింద్రియాణ్యాహురంతఃస్థా బలమాత్మనః
స్వరాః సప్త విహారేణ భవంతి స్మ ప్రజాపతేః ॥47॥

శబ్దబ్రహ్మాత్మనస్తస్య వ్యక్తావ్యక్తాత్మనః పరః
బ్రహ్మావభాతి వితతో నానాశక్త్యుపబృంహితః ॥48॥

తతోఽపరాముపాదాయ స సర్గాయ మనో దధే
ఋషీణాం భూరివీర్యాణామపి సర్గమవిస్తృతం ॥49॥

జ్ఞాత్వా తద్ధృదయే భూయశ్చింతయామాస కౌరవ
అహో అద్భుతమేతన్మే వ్యాపృతస్యాపి నిత్యదా ॥50॥

న హ్యేధంతే ప్రజా నూనం దైవమత్ర విఘాతకం
ఏవం యుక్తకృతస్తస్య దైవం చావేక్షతస్తదా ॥51॥

కస్య రూపమభూద్ద్వేధా యత్కాయమభిచక్షతే
తాభ్యాం రూపవిభాగాభ్యాం మిథునం సమపద్యత ॥52॥

యస్తు తత్ర పుమాన్సోఽభూన్మనుః స్వాయంభువః స్వరాట్
స్త్రీ యాసీచ్ఛతరూపాఖ్యా మహిష్యస్య మహాత్మనః ॥53॥

తదా మిథునధర్మేణ ప్రజా హ్యేధాంబభూవిరే
స చాపి శతరూపాయాం పంచాపత్యాన్యజీజనత్ ॥54॥

ప్రియవ్రతోత్తానపాదౌ తిస్రః కన్యాశ్చ భారత
ఆకూతిర్దేవహూతిశ్చ ప్రసూతిరితి సత్తమ ॥55॥

ఆకూతిం రుచయే ప్రాదాత్కర్దమాయ తు మధ్యమాం
దక్షాయాదాత్ప్రసూతిం చ యత ఆపూరితం జగత్ ॥56॥

—♦ అధ్యాయము 13 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

నిశమ్య వాచం వదతో మునేః పుణ్యతమాం నృప
భూయః పప్రచ్ఛ కౌరవ్యో వాసుదేవకథాదృతః ॥1॥

విదుర ఉవాచ ।

స వై స్వాయంభువః సమ్రాట్ప్రియః పుత్రః స్వయంభువః
ప్రతిలభ్య ప్రియాం పత్నీం కిం చకార తతో మునే ॥2॥

చరితం తస్య రాజర్షేరాదిరాజస్య సత్తమ
బ్రూహి మే శ్రద్దధానాయ విష్వక్సేనాశ్రయో హ్యసౌ ॥3॥

శ్రుతస్య పుంసాం సుచిరశ్రమస్య నన్వంజసా సూరిభిరీడితోఽర్థః
తత్తద్గుణానుశ్రవణం ముకుంద పాదారవిందం హృదయేషు యేషాం ॥4॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇతి బ్రువాణం విదురం వినీతం సహస్రశీర్ష్ణశ్చరణోపధానం
ప్రహృష్టరోమా భగవత్కథాయాం ప్రణీయమానో మునిరభ్యచష్ట ॥5॥

మైత్రేయ ఉవాచ ।

యదా స్వభార్యయా సార్ధం జాతః స్వాయంభువో మనుః
ప్రాంజలిః ప్రణతశ్చేదం వేదగర్భమభాషత ॥6॥

త్వమేకః సర్వభూతానాం జన్మకృద్వృత్తిదః పితా
తథాపి నః ప్రజానాం తే శుశ్రూషా కేన వా భవేత్ ॥7॥

తద్విధేహి నమస్తుభ్యం కర్మస్వీడ్యాత్మశక్తిషు
యత్కృత్వేహ యశో విష్వగముత్ర చ భవేద్గతిః ॥8॥

బ్రహ్మోవాచ ।

ప్రీతస్తుభ్యమహం తాత స్వస్తి స్తాద్వాం క్షితీశ్వర
యన్నిర్వ్యలీకేన హృదా శాధి మేత్యాత్మనార్పితం ॥9॥

ఏతావత్యాత్మజైర్వీర కార్యా హ్యపచితిర్గురౌ
శక్త్యాప్రమత్తైర్గృహ్యేత సాదరం గతమత్సరైః ॥10॥

స త్వమస్యామపత్యాని సదృశాన్యాత్మనో గుణైః
ఉత్పాద్య శాస ధర్మేణ గాం యజ్ఞైః పురుషం యజ ॥11॥

పరం శుశ్రూషణం మహ్యం స్యాత్ప్రజారక్షయా నృప
భగవాంస్తే ప్రజాభర్తుర్హృషీకేశోఽనుతుష్యతి ॥12॥

యేషాం న తుష్టో భగవాన్యజ్ఞలింగో జనార్దనః
తేషాం శ్రమో హ్యపార్థాయ యదాత్మా నాదృతః స్వయం॥13॥

మనురువాచ ।

ఆదేశేఽహం భగవతో వర్తేయామీవసూదన
స్థానం త్విహానుజానీహి ప్రజానాం మమ చ ప్రభో॥14॥

యదోకః సర్వభూతానాం మహీ మగ్నా మహాంభసి
అస్యా ఉద్ధరణే యత్నో దేవ దేవ్యా విధీయతాం॥15॥

మైత్రేయ ఉవాచ ।

పరమేష్ఠీ త్వపాం మధ్యే తథా సన్నామవేక్ష్య గాం
కథమేనాం సమున్నేష్య ఇతి దధ్యౌ ధియా చిరం॥16॥

సృజతో మే క్షితిర్వార్భిః ప్లావ్యమానా రసాం గతా
అథాత్ర కిమనుష్ఠేయమస్మాభిః సర్గయోజితైః
యస్యాహం హృదయాదాసం స ఈశో విదధాతు మే॥17॥

ఇత్యభిధ్యాయతో నాసా వివరాత్సహసానఘ
వరాహతోకో నిరగాదంగుష్ఠపరిమాణకః॥18॥

తస్యాభిపశ్యతః ఖస్థః క్షణేన కిల భారత
గజమాత్రః ప్రవవృధే తదద్భుతమభూన్మహత్॥19॥

మరీచిప్రముఖైర్విప్రైః కుమారైర్మనునా సహ
దృష్ట్వా తత్సౌకరం రూపం తర్కయామాస చిత్రధా॥20॥

కిమేతత్సౌకరవ్యాజం సత్త్వం దివ్యమవస్థితం
అహో బతాశ్చర్యమిదం నాసాయా మే వినిఃసృతం॥21॥

దృష్టోఽఙ్గుష్ఠశిరోమాత్రః క్షణాద్గండశిలాసమః
అపి స్విద్భగవానేష యజ్ఞో మే ఖేదయన్మనః॥22॥

ఇతి మీమాంసతస్తస్య బ్రహ్మణః సహ సూనుభిః
భగవాన్యజ్ఞపురుషో జగర్జాగేంద్రసన్నిభః॥23॥

బ్రహ్మాణం హర్షయామాస హరిస్తాంశ్చ ద్విజోత్తమాన్
స్వగర్జితేన కకుభః ప్రతిస్వనయతా విభుః॥24॥

నిశమ్య తే ఘర్ఘరితం స్వఖేద క్షయిష్ణు మాయామయసూకరస్య
జనస్తపఃసత్యనివాసినస్తే త్రిభిః పవిత్రైర్మునయోఽగృణన్స్మ॥25॥

తేషాం సతాం వేదవితానమూర్తిర్బ్రహ్మావధార్యాత్మగుణానువాదం
వినద్య భూయో విబుధోదయాయ గజేంద్రలీలో జలమావివేశ॥26॥

ఉత్క్షిప్తవాలః ఖచరః కఠోరః సటా విధున్వన్ఖరరోమశత్వక్
ఖురాహతాభ్రః సితదంష్ట్ర ఈక్షా జ్యోతిర్బభాసే భగవాన్మహీధ్రః॥27॥

ఘ్రాణేన పృథ్వ్యాః పదవీం విజిఘ్రన్క్రోడాపదేశః స్వయమధ్వరాంగః
కరాలదంష్ట్రోఽప్యకరాలదృగ్భ్యాముద్వీక్ష్య విప్రాన్గృణతోఽవిశత్కం॥28॥

స వజ్రకూటాంగనిపాతవేగ విశీర్ణకుక్షిః స్తనయన్నుదన్వాన్
ఉత్సృష్టదీర్ఘోర్మిభుజైరివార్తశ్చుక్రోశ యజ్ఞేశ్వర పాహి మేతి ॥29॥

ఖురైః క్షురప్రైర్దరయంస్తదాప ఉత్పారపారం త్రిపరూ రసాయాం
దదర్శ గాం తత్ర సుషుప్సురగ్రే యాం జీవధానీం స్వయమభ్యధత్త ॥30॥

పాతాలమూలేశ్వరభోగసంహతౌ విన్యస్య పాదౌ పృథివీం చ బిభ్రతః
యస్యోపమానో న బభూవ సోఽచ్యుతో మమాస్తు మాంగల్యవివృద్ధయే హరిః ॥31॥

స్వదంష్ట్రయోద్ధృత్య మహీం నిమగ్నాం స ఉత్థితః సంరురుచే రసాయాః
తత్రాపి దైత్యం గదయాపతంతం సునాభసందీపితతీవ్రమన్యుః ॥32॥

జఘాన రుంధానమసహ్యవిక్రమం స లీలయేభం మృగరాడివాంభసి
తద్రక్తపంకాంకితగండతుండో యథా గజేంద్రో జగతీం విభిందన్ ॥33॥

తమాలనీలం సితదంతకోట్యా క్ష్మాముత్క్షిపంతం గజలీలయాంగ
ప్రజ్ఞాయ బద్ధాంజలయోఽనువాకైర్విరించిముఖ్యా ఉపతస్థురీశం ॥34॥

ఋషయ ఊచుః ।

జితం జితం తేఽజిత యజ్ఞభావన త్రయీం తనుం స్వాం పరిధున్వతే నమః
యద్రోమగర్తేషు నిలిల్యురద్ధయస్తస్మై నమః కారణసూకరాయ తే ॥35॥

రూపం తవైతన్నను దుష్కృతాత్మనాం దుర్దర్శనం దేవ యదధ్వరాత్మకం
ఛందాంసి యస్య త్వచి బర్హిరోమస్వాజ్యం దృశి త్వంఘ్రిషు చాతుర్హోత్రం ॥36॥

స్రక్తుండ ఆసీత్స్రువ ఈశ నాసయోరిడోదరే చమసాః కర్ణరంధ్రే
ప్రాశిత్రమాస్యే గ్రసనే గ్రహాస్తు తే యచ్చర్వణం తే భగవన్నగ్నిహోత్రం ॥37॥

దీక్షానుజన్మోపసదః శిరోధరం త్వం ప్రాయణీయోదయనీయదంష్ట్రః
జిహ్వా ప్రవర్గ్యస్తవ శీర్షకం క్రతోః సత్యావసథ్యం చితయోఽసవో హి తే ॥38॥

సోమస్తు రేతః సవనాన్యవస్థితిః సంస్థావిభేదాస్తవ దేవ ధాతవః
సత్రాణి సర్వాణి శరీరసంధిస్త్వం సర్వయజ్ఞక్రతురిష్టిబంధనః ॥39॥

నమో నమస్తేఽఖిలమంత్రదేవతా ద్రవ్యాయ సర్వక్రతవే క్రియాత్మనే
వైరాగ్యభక్త్యాత్మజయానుభావిత జ్ఞానాయ విద్యాగురవే నమో నమః ॥40॥

దంష్ట్రాగ్రకోట్యా భగవంస్త్వయా ధృతా విరాజతే భూధర భూః సభూధరా
యథా వనాన్నిఃసరతో దతా ధృతా మతంగజేంద్రస్య సపత్రపద్మినీ ॥41॥

త్రయీమయం రూపమిదం చ సౌకరం భూమండలేనాథ దతా ధృతేన తే
చకాస్తి శృంగోఢఘనేన భూయసా కులాచలేంద్రస్య యథైవ విభ్రమః ॥42॥

సంస్థాపయైనాం జగతాం సతస్థుషాం లోకాయ పత్నీమసి మాతరం పితా
విధేమ చాస్యై నమసా సహ త్వయా యస్యాం స్వతేజోఽగ్నిమివారణావధాః ॥43॥

కః శ్రద్దధీతాన్యతమస్తవ ప్రభో రసాం గతాయా భువ ఉద్విబర్హణం
న విస్మయోఽసౌ త్వయి విశ్వవిస్మయే యో మాయయేదం ససృజేఽతివిస్మయం ॥44॥

విధున్వతా వేదమయం నిజం వపుర్జనస్తపఃసత్యనివాసినో వయం
సటాశిఖోద్ధూతశివాంబుబిందుభిర్విమృజ్యమానా భృశమీశ పావితాః ॥45॥

స వై బత భ్రష్టమతిస్తవైషతే యః కర్మణాం పారమపారకర్మణః
యద్యోగమాయాగుణయోగమోహితం విశ్వం సమస్తం భగవన్విధేహి శం ॥46॥

మైత్రేయ ఉవాచ ।

ఇత్యుపస్థీయమానోఽసౌ మునిభిర్బ్రహ్మవాదిభిః
సలిలే స్వఖురాక్రాంత ఉపాధత్తావితావనిం ॥47॥

స ఇత్థం భగవానుర్వీం విష్వక్సేనః ప్రజాపతిః
రసాయా లీలయోన్నీతామప్సు న్యస్య యయౌ హరిః ॥48॥

య ఏవమేతాం హరిమేధసో హరేః కథాం సుభద్రాం కథనీయమాయినః
శృణ్వీత భక్త్యా శ్రవయేత వోశతీం జనార్దనోఽస్యాశు హృది ప్రసీదతి ॥49॥

తస్మిన్ప్రసన్నే సకలాశిషాం ప్రభౌ కిం దుర్లభం తాభిరలం లవాత్మభిః
అనన్యదృష్ట్యా భజతాం గుహాశయః స్వయం విధత్తే స్వగతిం పరః పరాం ॥50॥

కో నామ లోకే పురుషార్థసారవిత్పురాకథానాం భగవత్కథాసుధాం
ఆపీయ కర్ణాంజలిభిర్భవాపహామహో విరజ్యేత వినా నరేతరం ॥51॥

—♦ అధ్యాయము 14 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

నిశమ్య కౌషారవిణోపవర్ణితాం హరేః కథాం కారణసూకరాత్మనః
పునః స పప్రచ్ఛ తముద్యతాంజలిర్న చాతితృప్తో విదురో ధృతవ్రతః ॥1॥

విదుర ఉవాచ ।

తేనైవ తు మునిశ్రేష్ఠ హరిణా యజ్ఞమూర్తినా
ఆదిదైత్యో హిరణ్యాక్షో హత ఇత్యనుశుశ్రుమ ॥2॥

తస్య చోద్ధరతః క్షౌణీం స్వదంష్ట్రాగ్రేణ లీలయా
దైత్యరాజస్య చ బ్రహ్మన్కస్మాద్ధేతోరభూన్మృధః ॥3॥

శ్రద్దధానాయ భక్తాయ బ్రూహి తజ్జన్మవిస్తరం
ఋషే న తృప్యతి మనః పరం కౌతూహలం హి మే ॥4॥

మైత్రేయ ఉవాచ ।

సాధు వీర త్వయా పృష్టమవతారకథాం హరేః
యత్త్వం పృచ్ఛసి మర్త్యానాం మృత్యుపాశవిశాతనీం ॥5॥

యయోత్తానపదః పుత్రో మునినా గీతయార్భకః
మృత్యోః కృత్వైవ మూర్ధ్న్యంఘ్రిమారురోహ హరేః పదం ॥6॥

అథాత్రాపీతిహాసోఽయం శ్రుతో మే వర్ణితః పురా
బ్రహ్మణా దేవదేవేన దేవానామనుపృచ్ఛతాం ॥7॥

దితిర్దాక్షాయణీ క్షత్తర్మారీచం కశ్యపం పతిం
అపత్యకామా చకమే సంధ్యాయాం హృచ్ఛయార్దితా ॥8॥

ఇష్ట్వాగ్నిజిహ్వం పయసా పురుషం యజుషాం పతిం
నిమ్లోచత్యర్క ఆసీనమగ్న్యగారే సమాహితం॥9॥

దితిరువాచ ।

ఏష మాం త్వత్కృతే విద్వన్కామ ఆత్తశరాసనః
దునోతి దీనాం విక్రమ్య రంభామివ మతంగజః॥10॥

తద్భవాందహ్యమానాయాం సపత్నీనాం సమృద్ధిభిః
ప్రజావతీనాం భద్రం తే మయ్యాయుంక్తామనుగ్రహం॥11॥

భర్తర్యాప్తోరుమానానాం లోకానావిశతే యశః
పతిర్భవద్విధో యాసాం ప్రజయా నను జాయతే॥12॥

పురా పితా నో భగవాందక్షో దుహితృవత్సలః
కం వృణీత వరం వత్సా ఇత్యపృచ్ఛత నః పృథక్॥13॥

స విదిత్వాత్మజానాం నో భావం సంతానభావనః
త్రయోదశాదదాత్తాసాం యాస్తే శీలమనువ్రతాః॥14॥

అథ మే కురు కల్యాణం కామం కమలలోచన
ఆర్తోపసర్పణం భూమన్నమోఘం హి మహీయసి॥15॥

ఇతి తాం వీర మారీచః కృపణాం బహుభాషిణీం
ప్రత్యాహానునయన్వాచా ప్రవృద్ధానంగకశ్మలాం॥16॥

ఏష తేఽహం విధాస్యామి ప్రియం భీరు యదిచ్ఛసి
తస్యాః కామం న కః కుర్యాత్సిద్ధిస్త్రైవర్గికీ యతః॥17॥

సర్వాశ్రమానుపాదాయ స్వాశ్రమేణ కలత్రవాన్
వ్యసనార్ణవమత్యేతి జలయానైర్యథార్ణవం॥18॥

యామాహురాత్మనో హ్యర్ధం శ్రేయస్కామస్య మానిని
యస్యాం స్వధురమధ్యస్య పుమాంశ్చరతి విజ్వరః॥19॥

యామాశ్రిత్యేంద్రియారాతీందుర్జయానితరాశ్రమైః
వయం జయేమ హేలాభిర్దస్యూందుర్గపతిర్యథా॥20॥

న వయం ప్రభవస్తాం త్వామనుకర్తుం గృహేశ్వరి
అప్యాయుషా వా కార్త్స్న్యేన యే చాన్యే గుణగృధ్నవః॥21॥

అథాపి కామమేతం తే ప్రజాత్యై కరవాణ్యలం
యథా మాం నాతిరోచంతి ముహూర్తం ప్రతిపాలయ॥22॥

ఏషా ఘోరతమా వేలా ఘోరాణాం ఘోరదర్శనా
చరంతి యస్యాం భూతాని భూతేశానుచరాణి హ॥23॥

ఏతస్యాం సాధ్వి సంధ్యాయాం భగవాన్భూతభావనః
పరీతో భూతపర్షద్భిర్వృషేణాటతి భూతరాట్॥24॥

శ్మశానచక్రానిలధూలిధూమ్ర వికీర్ణవిద్యోతజటాకలాపః
భస్మావగుంఠామలరుక్మదేహో దేవస్త్రిభిః పశ్యతి దేవరస్తే॥25॥

న యస్య లోకే స్వజనః పరో వా నాత్యాదృతో నోత కశ్చిద్విగర్హ్యః
వయం వ్రతైర్యచ్చరణాపవిద్ధామాశాస్మహేఽజాం బత భుక్తభోగాం॥26॥

యస్యానవద్యాచరితం మనీషిణో గృణంత్యవిద్యాపటలం బిభిత్సవః
నిరస్తసామ్యాతిశయోఽపి యత్స్వయం పిశాచచర్యామచరద్గతిః సతాం॥27॥

హసంతి యస్యాచరితం హి దుర్భగాః స్వాత్మన్రతస్యావిదుషః సమీహితం
యైర్వస్త్రమాల్యాభరణానులేపనైః శ్వభోజనం స్వాత్మతయోపలాలితం॥28॥

బ్రహ్మాదయో యత్కృతసేతుపాలా యత్కారణం విశ్వమిదం చ మాయా
ఆజ్ఞాకరీ యస్య పిశాచచర్యా అహో విభూమ్నశ్చరితం విడంబనం॥29॥

మైత్రేయ ఉవాచ ।

సైవం సంవిదితే భర్త్రా మన్మథోన్మథితేంద్రియా
జగ్రాహ వాసో బ్రహ్మర్షేర్వృషలీవ గతత్రపా॥30॥

స విదిత్వాథ భార్యాయాస్తం నిర్బంధం వికర్మణి
నత్వా దిష్టాయ రహసి తయాథోపవివేశ హి॥31॥

అథోపస్పృశ్య సలిలం ప్రాణానాయమ్య వాగ్యతః
ధ్యాయంజజాప విరజం బ్రహ్మ జ్యోతిః సనాతనం॥32॥

దితిస్తు వ్రీడితా తేన కర్మావద్యేన భారత
ఉపసంగమ్య విప్రర్షిమధోముఖ్యభ్యభాషత॥33॥

దితిరువాచ ।

న మే గర్భమిమం బ్రహ్మన్భూతానామృషభోఽవధీత్
రుద్రః పతిర్హి భూతానాం యస్యాకరవమంహసం॥34॥

నమో రుద్రాయ మహతే దేవాయోగ్రాయ మీఢుషే
శివాయ న్యస్తదండాయ ధృతదండాయ మన్యవే॥35॥

స నః ప్రసీదతాం భామో భగవానుర్వనుగ్రహః
వ్యాధస్యాప్యనుకంప్యానాం స్త్రీణాం దేవః సతీపతిః॥36॥

మైత్రేయ ఉవాచ ।

స్వసర్గస్యాశిషం లోక్యామాశాసానాం ప్రవేపతీం
నివృత్తసంధ్యానియమో భార్యామాహ ప్రజాపతిః॥37॥

కశ్యప ఉవాచ ।

అప్రాయత్యాదాత్మనస్తే దోషాన్మౌహూర్తికాదుత
మన్నిదేశాతిచారేణ దేవానాం చాతిహేలనాత్॥38॥

భవిష్యతస్తవాభద్రావభద్రే జాఠరాధమౌ
లోకాన్సపాలాంస్త్రీంశ్చండి ముహురాక్రందయిష్యతః॥39॥

ప్రాణినాం హన్యమానానాం దీనానామకృతాగసాం
స్త్రీణాం నిగృహ్యమాణానాం కోపితేషు మహాత్మసు॥40॥

తదా విశ్వేశ్వరః క్రుద్ధో భగవాల్లోకభావనః
హనిష్యత్యవతీర్యాసౌ యథాద్రీన్శతపర్వధృక్ ||41||

దితిరువాచ |

వధం భగవతా సాక్షాత్సునాభోదారబాహునా
ఆశాసే పుత్రయోర్మహ్యం మా క్రుద్ధాద్బ్రాహ్మణాద్ప్రభో ||42||

న బ్రహ్మదండదగ్ధస్య న భూతభయదస్య చ
నారకాశ్చానుగృహ్ణంతి యాం యాం యోనిమసౌ గతః ||43||

కశ్యప ఉవాచ |

కృతశోకానుతాపేన సద్యః ప్రత్యవమర్శనాత్
భగవత్యురుమానాచ్చ భవే మయ్యపి చాదరాత్ ||44||

పుత్రస్యైవ చ పుత్రాణాం భవితైకః సతాం మతః
గాస్యంతి యద్యశః శుద్ధం భగవద్యశసా సమం ||45||

యోగైర్హేమేవ దుర్వర్ణం భావయిష్యంతి సాధవః
నిర్వైరాదిభిరాత్మానం యచ్ఛీలమనువర్తితుం ||46||

యత్ప్రసాదాదిదం విశ్వం ప్రసీదతి యదాత్మకం
స స్వదృగ్భగవాన్యస్య తోష్యతేఽనన్యయా దృశా ||47||

స వై మహాభాగవతో మహాత్మా మహానుభావో మహతాం మహిష్ఠః
ప్రవృద్ధభక్త్యా హ్యనుభావితాశయే నివేశ్య వైకుంఠమిమం విహాస్యతి ||48||

అలంపటః శీలధరో గుణాకరో హృష్టః పరర్ద్ధ్యా వ్యథితో దుఃఖితేషు
అభూతశత్రుర్జగతః శోకహర్తా నైదాఘికం తాపమివోడురాజః ||49||

అంతర్బహిశ్చామలమబ్జనేత్రం స్వపూరుషేచ్ఛానుగృహీతరూపం
పౌత్రస్తవ శ్రీలలనాలలామం ద్రష్టా స్ఫురత్కుండలమండితాననం ||50||

మైత్రేయ ఉవాచ |

శ్రుత్వా భాగవతం పౌత్రమమోదత దితిర్భృశం
పుత్రయోశ్చ వధం కృష్ణాద్విదిత్వాసీన్మహామనాః ||51||

—♦ అధ్యాయము 15 ♦—

మైత్రేయ ఉవాచ |

ప్రాజాపత్యం తు తత్తేజః పరతేజోహనం దితిః
దధార వర్షాణి శతం శంకమానా సురార్దనాత్ ||1||

లోకే తేనాహతాలోకే లోకపాలా హతౌజసః
న్యవేదయన్విశ్వసృజే ధ్వాంతవ్యతికరం దిశాం ||2||

దేవా ఊచుః ।

తమ ఏతద్విభో వేత్థ సంవిగ్నా యద్వయం భృశం
న హ్యవ్యక్తం భగవతః కాలేనాస్పృష్టవర్త్మనః ॥3॥

దేవదేవ జగద్ధాతర్లోకనాథశిఖామణే
పరేషామపరేషాం త్వం భూతానామసి భావవిత్ ॥4॥

నమో విజ్ఞానవీర్యాయ మాయయేదముపేయుషే
గృహీతగుణభేదాయ నమస్తేఽవ్యక్తయోనయే ॥5॥

యే త్వానన్యేన భావేన భావయంత్యాత్మభావనం
ఆత్మని ప్రోతభువనం పరం సదసదాత్మకం ॥6॥

తేషాం సుపక్వయోగానాం జితశ్వాసేంద్రియాత్మనాం
లబ్ధయుష్మత్ప్రసాదానాం న కుతశ్చిత్పరాభవః ॥7॥

యస్య వాచా ప్రజాః సర్వా గావస్తంత్యేవ యంత్రితాః
హరంతి బలిమాయత్తాస్తస్మై ముఖ్యాయ తే నమః ॥8॥

స త్వం విధత్స్వ శం భూమంస్తమసా లుప్తకర్మణాం
అదభ్రదయయా దృష్ట్యా ఆపన్నానర్హసీక్షితుం ॥9॥

ఏష దేవ దితేర్గర్భ ఓజః కాశ్యపమర్పితం
దిశస్తిమిరయన్సర్వా వర్ధతేఽగ్నిరివైధసి ॥10॥

మైత్రేయ ఉవాచ ।

స ప్రహస్య మహాబాహో భగవాన్శబ్దగోచరః
ప్రత్యాచష్టాత్మభూర్దేవాన్ప్రీణన్రుచిరయా గిరా ॥11॥

బ్రహ్మోవాచ ।

మానసా మే సుతా యుష్మత్ పూర్వజాః సనకాదయః
చేరుర్విహాయసా లోకాల్లోకేషు విగతస్పృహాః ॥12॥

త ఏకదా భగవతో వైకుంఠస్యామలాత్మనః
యయుర్వైకుంఠనిలయం సర్వలోకనమస్కృతం ॥13॥

వసంతి యత్ర పురుషాః సర్వే వైకుంఠమూర్తయః
యేఽనిమిత్తనిమిత్తేన ధర్మేణారాధయన్హరిం ॥14॥

యత్ర చాద్యః పుమానాస్తే భగవాన్శబ్దగోచరః
సత్త్వం విష్టభ్య విరజం స్వానాం నో మృడయన్వృషః ॥15॥

యత్ర నైఃశ్రేయసం నామ వనం కామదుఘైర్ద్రుమైః
సర్వర్తుశ్రీభిర్విభ్రాజత్కైవల్యమివ మూర్తిమత్ ॥16॥

వైమానికాః సలలనాశ్చరితాని శశ్వద్
గాయంతి యత్ర శమలక్షపణాని భర్తుః
అంతర్జలేఽనువికసన్మధుమాధవీనాం
గంధేన ఖండితధియోఽప్యనిలం క్షిపంతః ॥17॥

పారావతాన్యభృతసారసచక్రవాక
దాత్యూహహంసశుకతిత్తిరిబర్హిణాం యః
కోలాహలో విరమతేఽచిరమాత్రముచ్చైర్
భృంగాధిపే హరికథామివ గాయమానే ॥18॥

మందారకుందకురబోత్పలచంపకార్ణ
పున్నాగనాగబకులాంబుజపారిజాతాః
గంధేఽర్చితే తులసికాభరణేన తస్యా
యస్మింస్తపః సుమనసో బహు మానయంతి ॥19॥

యత్సంకులం హరిపదానతిమాత్రదృష్టైర్
వైదూర్యమారకతహేమమయైర్విమానైః
యేషాం బృహత్కటితటాః స్మితశోభిముఖ్యః
కృష్ణాత్మనాం న రజ ఆదధురుత్స్మయాద్యైః ॥20॥

శ్రీ రూపిణీ క్వణయతీ చరణారవిందం
లీలాంబుజేన హరిసద్మని ముక్తదోషా
సంలక్ష్యతే స్ఫటికకుడ్య ఉపేతహేమ్ని
సమ్మార్జతీవ యదనుగ్రహణేఽన్యయత్నః ॥21॥

వాపీషు విద్రుమతటాస్వమలామృతాప్సు
ప్రేష్యాన్వితా నిజవనే తులసీభిరీశం
అభ్యర్చతీ స్వలకమున్నసమీక్ష్య వక్త్రం
ఉచ్ఛేషితం భగవతేత్యమతాంగ యచ్ఛ్రీః ॥22॥

యన్న వ్రజంత్యఘభిదో రచనానువాదాచ్
ఛృణ్వంతి యేఽన్యవిషయాః కుకథా మతిఘ్నీః
యాస్తు శ్రుతా హతభగైర్నృభిరాత్తసారాస్
తాంస్తాన్క్షిపంత్యశరణేషు తమఃసు హంత ॥23॥

యేఽభ్యర్థితామపి చ నో నృగతిం ప్రపన్నా
జ్ఞానం చ తత్త్వవిషయం సహధర్మం యత్ర
నారాధనం భగవతో వితరంత్యముష్య
సమ్మోహితా వితతయా బత మాయయా తే ॥24॥

యచ్చ వ్రజంత్యనిమిషామృషభానువృత్త్యా
దూరే యమా హ్యుపరి నః స్పృహణీయశీలాః
భర్తుర్మిథః సుయశసః కథనానురాగ
వైక్లవ్యబాష్పకలయా పులకీకృతాంగాః ॥25॥

తద్విశ్వగుర్వధికృతం భువనైకవంద్యం
దివ్యం విచిత్రవిబుధాగ్ర్యవిమానశోచిః
ఆపుః పరాం ముదమపూర్వముపేత్య యోగ
మాయాబలేన మునయస్తదథో వికుంఠం ॥26॥

తస్మిన్నతీత్య మునయః షడసజ్జమానాః
కక్షాః సమానవయసావథ సప్తమాయాం
దేవావచక్షత గృహీతగదౌ పరార్ధ్య
కేయూరకుండలకిరీటవిటంకవేషౌ ॥27॥

మత్తద్విరేఫవనమాలికయా నివీతౌ
విన్యస్తయాసితచతుష్టయబాహుమధ్యే

వక్త్రం భ్రువా కుటిలయా స్ఫుటనిర్గమాభ్యాం
రక్తేక్షణేన చ మనాగ్రభసం దధానౌ॥28॥

ద్వార్యేతయోర్నివివిశుర్మిషతోరపృష్ట్వా
పూర్వా యథా పురటవజ్రకపాటికా యాః
సర్వత్ర తేఽవిషమయా మునయః స్వదృష్ట్యా
యే సంచరంత్యవిహతా విగతాభిశంకాః॥29॥

తాన్వీక్ష్య వాతరశనాంశ్చతురః కుమారాన్
వృద్ధాందశార్ధవయసో విదితాత్మతత్త్వాన్
వేత్రేణ చాస్ఖలయతామతదర్హణాంస్తౌ
తేజో విహస్య భగవత్ప్రతికూలశీలౌ॥30॥

తాభ్యాం మిషత్స్వనిమిషేషు నిషిధ్యమానాః
స్వర్హత్తమా హ్యపి హరేః ప్రతిహారపాభ్యాం
ఊచుః సుహృత్తమదిదృక్షితభంగ ఈషత్
కామానుజేన సహసా త ఉపప్లుతాక్షాః॥31॥

మునయ ఊచుః ।

కో వామిహైత్య భగవత్పరిచర్యయోచ్చైస్
తద్ధర్మిణాం నివసతాం విషమః స్వభావః
తస్మిన్ప్రశాంతపురుషే గతవిగ్రహే వాం
కో వాత్మవత్కుహకయోః పరిశంకనీయః॥32॥

న హ్యంతరం భగవతీహ సమస్తకుక్షావ్
ఆత్మానమాత్మని నభో నభసీవ ధీరాః
పశ్యంతి యత్ర యువయోః సురలింగినోః కిం
వ్యుత్పాదితం హ్యుదరభేది భయం యతోఽస్య॥33॥

తద్వామముష్య పరమస్య వికుంఠభర్తుః
కర్తుం ప్రకృష్టమిహ ధీమహి మందధీభ్యాం
లోకానితో వ్రజతమంతరభావదృష్ట్యా
పాపీయసస్త్రయ ఇమే రిపవోఽస్య యత్ర॥34॥

తేషామితీరితముభావవధార్య ఘోరం
తం బ్రహ్మదండమనివారణమస్త్రపూగైః
సద్యో హరేరనుచరావురు బిభ్యతస్తత్
పాదగ్రహావపతతామతికాతరేణ॥35॥

భూయాదఘోని భగవద్భిరకారి దండో
యో నౌ హరేత సురహేలనమప్యశేషం
మా వోఽనుతాపకలయా భగవత్స్మృతిఘ్నో
మోహో భవేదిహ తు నౌ వ్రజతోరధోఽధః॥36॥

ఏవం తదైవ భగవానరవిందనాభః
స్వానాం విబుధ్య సదతిక్రమమార్యహృద్యః
తస్మిన్యయౌ పరమహంసమహామునీనాం
అన్వేషణీయచరణౌ చలయన్సహశ్రీః॥37॥

తం త్వాగతం ప్రతిహృతౌపయికం స్వపుంభిస్
తేఽచక్షతాక్షవిషయం స్వసమాధిభాగ్యం
హంసశ్రియోర్వ్యజనయోః శివవాయులోలచ్
ఛుభ్రాతపత్రశశికేసరశీకరాంబుం ||38 ||

కృత్స్నప్రసాదసుముఖం స్పృహణీయధామ
స్నేహావలోకకలయా హృది సంస్పృశంతం
శ్యామే పృథావురసి శోభితయా శ్రియా స్వశ్
చూడామణిం సుభగయంతమివాత్మధిష్ణ్యం ||39 ||

పీతాంశుకే పృథునితంబిని విస్ఫురంత్యా
కాంచ్యాలిభిర్విరుతయా వనమాలయా చ
వల్గుప్రకోష్ఠవలయం వినతాసుతాంసే
విన్యస్తహస్తమితరేణ ధునానమబ్జం ||40 ||

విద్యుత్క్షిపన్మకరకుండలమండనార్హ
గండస్థలోన్నసముఖం మణిమత్కిరీటం
దోర్దండషండవివరే హరతా పరార్ధ్య
హారేణ కంధరగతేన చ కౌస్తుభేన ||41 ||

అత్రోపసృష్టమితి చోత్స్మితమిందిరాయాః
స్వానాం ధియా విరచితం బహుసౌష్ఠవాఢ్యం
మహ్యం భవస్య భవతాం చ భజంతమంగం
నేముర్నిరీక్ష్య న వితృప్తదృశో ముదా కైః ||42 ||

తస్యారవిందనయనస్య పదారవింద
కింజల్కమిశ్రతులసీమకరందవాయుః
అంతర్గతః స్వవివరేణ చకార తేషాం
సంక్షోభమక్షరజుషామపి చిత్తతన్వోః ||43 ||

తే వా అముష్య వదనాసితపద్మకోశం
ఉద్వీక్ష్య సుందరతరాధరకుందహాసం
లబ్ధాశిషః పునరవేక్ష్య తదీయమంఘ్రి
ద్వంద్వం నఖారుణమణిశ్రయణం నిదధ్యుః ||44 ||

పుంసాం గతిం మృగయతామిహ యోగమార్గైర్
ధ్యానాస్పదం బహుమతం నయనాభిరామం
పౌంస్నం వపుర్దర్శయానమనన్యసిద్ధైర్
ఔత్పత్తికైః సమగృణన్యుతమష్టభోగైః ||45 ||

కుమారా ఊచుః |

యోఽన్తర్హితో హృది గతోఽపి దురాత్మనాం త్వం
సోఽద్యైవ నో నయనమూలమనంత రాద్ధః
యర్హ్యేవ కర్ణవివరేణ గుహాం గతో నః
పిత్రానువర్ణితరహా భవదుద్భవేన ||46 ||

తం త్వాం విదామ భగవన్పరమాత్మతత్త్వం
సత్త్వేన సంప్రతి రతిం రచయంతమేషాం

యత్తేఽనుతాపవిదితైర్దృఢభక్తియోగైర్
ఉద్గ్రంథయో హృది విదుర్మునయో విరాగాః॥47॥

నాత్యంతికం విగణయంత్యపి తే ప్రసాదం
కిమ్వన్యదర్పితభయం భ్రువ ఉన్నయైస్తే
యేఽఙ్గ త్వదంఘ్రిశరణా భవతః కథాయాః
కీర్తన్యతీర్థయశసః కుశలా రసజ్ఞాః॥48॥

కామం భవః స్వవృజినైర్నిరయేషు నః స్తాచ్
చేతోఽలివద్యది ను తే పదయో రమేత
వాచశ్చ నస్తులసివద్యది తేఽఙ్ఘ్రిశోభాః
పూర్యేత తే గుణగణైర్యది కర్ణరంధ్రః॥49॥

ప్రాదుశ్చకర్థ యదిదం పురుహూత రూపం
తేనేశ నిర్వృతిమవాపురలం దృశో నః
తస్మా ఇదం భగవతే నమ ఇద్విధేమ
యోఽనాత్మనాం దురుదయో భగవాన్ప్రతీతః॥50॥

—♦ అధ్యాయము 16 ♦—

బ్రహ్మోవాచ ।

ఇతి తద్గృణతాం తేషాం మునీనాం యోగధర్మిణాం
ప్రతినంద్య జగాదేదం వికుంఠనిలయో విభుః॥1॥

శ్రీభగవానువాచ ।

ఏతౌ తౌ పార్షదౌ మహ్యం జయో విజయ ఏవ చ
కదర్థీకృత్య మాం యద్వో బహ్వక్రాతామతిక్రమం॥2॥

యస్త్వేతయోర్ధృతో దండో భవద్భిర్మామనువ్రతైః
స ఏవానుమతోఽస్మాభిర్మునయో దేవహేలనాత్॥3॥

తద్వః ప్రసాదయామ్యద్య బ్రహ్మ దైవం పరం హి మే
తద్ధీత్యాత్మకృతం మన్యే యత్స్వపుంభిరసత్కృతాః॥4॥

యన్నామాని చ గృహ్ణాతి లోకో భృత్యే కృతాగసి
సోఽసాధువాదస్తత్కీర్తిం హంతి త్వచమివామయః॥5॥

యస్యామృతామలయశఃశ్రవణావగాహః
సద్యః పునాతి జగదాశ్వపచాద్వికుంఠః
సోఽహం భవద్భ్య ఉపలబ్ధసుతీర్థకీర్తిశ్
ఛింద్యాం స్వబాహుమపి వః ప్రతికూలవృత్తిం॥6॥

యత్సేవయా చరణపద్మపవిత్రరేణుం
సద్యః క్షతాఖిలమలం ప్రతిలబ్ధశీలం
న శ్రీర్విరక్తమపి మాం విజహాతి యస్యాః
ప్రేక్షాలవార్థ ఇతరే నియమాన్వహంతి॥7॥

నాహం తథాద్మి యజమానహవిర్వితానే
శ్చ్యోతద్ఘృతప్లుతమదన్హుతభుఙ్ముఖేన
యద్బ్రాహ్మణస్య ముఖతశ్చరతోఽనుఘాసం
తుష్టస్య మయ్యవహితైర్నిజకర్మపాకైః ॥8॥

యేషాం బిభర్మ్యహమఖండవికుంఠయోగ
మాయావిభూతిరమలాంఘ్రిరజః కిరీటైః
విప్రాంస్తు కో న విషహేత యదర్హణాంభః
సద్యః పునాతి సహచంద్రలలామలోకాన్ ॥9॥

యే మే తనూర్ద్విజవరాందుహతీర్మదీయా
భూతాన్యలబ్ధశరణాని చ భేదబుద్ధ్యా
ద్రక్ష్యంత్యఘక్షతదృశో హ్యహిమన్యవస్తాన్
గృధ్రా రుషా మమ కుషంత్యధిదండనేతుః ॥10॥

యే బ్రాహ్మణాన్మయి ధియా క్షిపతోఽర్చయంతస్
తుష్యద్ధృదః స్మితసుధోక్షితపద్మవక్త్రాః
వాణ్యానురాగకలయాత్మజవద్గృణంతః
సంబోధయంత్యహమివాహముపాహృతస్తైః ॥11॥

తన్మే స్వభర్తురవసాయమలక్షమాణౌ
యుష్మద్వ్యతిక్రమగతిం ప్రతిపద్య సద్యః
భూయో మమాంతికమితాం తదనుగ్రహో మే
యత్కల్పతామచిరతో భృతయోర్వివాసః ॥12॥

బ్రహ్మోవాచ ।

అథ తస్యోశతీం దేవీమృషికుల్యాం సరస్వతీం
నాస్వాద్య మన్యుదష్టానాం తేషామాత్మాప్యతృప్యత ॥13॥

సతీం వ్యాదాయ శృణ్వంతో లఘ్వీం గుర్వర్థగహ్వరాం
విగాహ్యాగాధగంభీరాం న విదుస్తచ్చికీర్షితం ॥14॥

తే యోగమాయయారబ్ధ పారమేష్ఠ్యమహోదయం
ప్రోచుః ప్రాంజలయో విప్రాః ప్రహృష్టాః క్షుభితత్వచః ॥15॥

ఋషయ ఊచుః ।

న వయం భగవన్విద్మస్తవ దేవ చికీర్షితం
కృతో మేఽనుగ్రహశ్చేతి యదధ్యక్షః ప్రభాషసే ॥16॥

బ్రహ్మణ్యస్య పరం దైవం బ్రాహ్మణాః కిల తే ప్రభో
విప్రాణాం దేవదేవానాం భగవానాత్మదైవతం ॥17॥

త్వత్తః సనాతనో ధర్మో రక్ష్యతే తనుభిస్తవ
ధర్మస్య పరమో గుహ్యో నిర్వికారో భవాన్మతః ॥18॥

తరంతి హ్యంజసా మృత్యుం నివృత్తా యదనుగ్రహాత్
యోగినః స భవాన్కిం స్విదనుగృహ్యేత యత్పరైః ॥19॥

యం వై విభూతిరుపయాత్యనువేలమన్యైర్
అర్థార్థిభిః స్వశిరసా ధృతపాదరేణుః
ధన్యార్పితాంఘ్రితులసీనవదామధామ్నో
లోకం మధువ్రతపతేరివ కామయానా॥20॥

యస్తాం వివిక్తచరితైరనువర్తమానాం
నాత్యాద్రియత్పరమభాగవతప్రసంగః
స త్వం ద్విజానుపథపుణ్యరజఃపునీతః
శ్రీవత్సలక్ష్మ కిమగా భగభాజనస్త్వం॥21॥

ధర్మస్య తే భగవతస్త్రియుగ త్రిభిః స్వైః
పద్భిశ్చరాచరమిదం ద్విజదేవతార్థం
నూనం భృతం తదభిఘాతి రజస్తమశ్చ
సత్త్వేన నో వరదయా తనువా నిరస్య॥22॥

న త్వం ద్విజోత్తమకులం యది హాత్మగోపం
గోప్తా వృషః స్వర్హణేన ససూనృతేన
తర్హ్యేవ నంక్ష్యతి శివస్తవ దేవ పంథా
లోకోఽగ్రహీష్యదృషభస్య హి తత్ప్రమాణం॥23॥

తత్తేఽనభీష్టమివ సత్త్వనిధేర్విధిత్సోః
క్షేమం జనాయ నిజశక్తిభిరుద్ధృతారేః
నైతావతా త్ర్యధిపతేర్బత విశ్వభర్తుస్
తేజః క్షతం త్వవనతస్య స తే వినోదః॥24॥

యం వానయోర్దమమధీశ భవాన్విధత్తే
వృత్తిం ను వా తదనుమన్మహి నిర్వ్యలీకం
అస్మాసు వా య ఉచితో ధ్రియతాం స దండో
యేఽనాగసౌ వయమయుంక్ష్మహి కిల్బిషేణ॥25॥

శ్రీభగవానువాచ ।

ఏతౌ సురేతరగతిం ప్రతిపద్య సద్యః
సంరంభసంభృతసమాధ్యనుబద్ధయోగౌ
భూయః సకాశముపయాస్యత ఆశు యో వః
శాపో మయైవ నిమితస్తదవేత విప్రాః॥26॥

బ్రహ్మోవాచ ।

అథ తే మునయో దృష్ట్వా నయనానందభాజనం
వైకుంఠం తదధిష్ఠానం వికుంఠం చ స్వయంప్రభం॥27॥

భగవంతం పరిక్రమ్య ప్రణిపత్యానుమాన్య చ
ప్రతిజగ్ముః ప్రముదితాః శంసంతో వైష్ణవీం శ్రియం॥28॥

భగవాననుగావాహ యాతం మా భైష్టమస్తు శం
బ్రహ్మతేజః సమర్థోఽపి హంతుం నేచ్ఛే మతం తు మే॥29॥

ఏతత్పురైవ నిర్దిష్టం రమయా క్రుద్ధయా యదా
పురాపవారితా ద్వారి విశంతీ మయ్యుపారతే॥30॥

మయి సంరంభయోగేన నిస్తీర్య బ్రహ్మహేలనం
ప్రత్యేష్యతం నికాశం మే కాలేనాల్పీయసా పునః||31||

ద్వాఃస్థావాదిశ్య భగవాన్విమానశ్రేణిభూషణం
సర్వాతిశయయా లక్ష్మ్యా జుష్టం స్వం ధిష్ణ్యమావిశత్||32||

తౌ తు గీర్వాణఋషభౌ దుస్తరాద్ధరిలోకతః
హతశ్రియౌ బ్రహ్మశాపాదభూతాం విగతస్మయౌ||33||

తదా వికుంఠధిషణాత్తయోర్నిపతమానయోః
హాహాకారో మహానాసీద్విమానాగ్ర్యేషు పుత్రకాః||34||

తావేవ హ్యధునా ప్రాప్తౌ పార్షదప్రవరౌ హరేః
దితేర్జఠరనిర్విష్టం కాశ్యపం తేజ ఉల్బణం||35||

తయోరసురయోరద్య తేజసా యమయోర్హి వః
ఆక్షిప్తం తేజ ఏతర్హి భగవాంస్తద్విధిత్సతి||36||

విశ్వస్య యః స్థితిలయోద్భవహేతురాద్యో
యోగేశ్వరైరపి దురత్యయయోగమాయః
క్షేమం విధాస్యతి స నో భగవాంస్త్ర్యధీశస్
తత్రాస్మదీయవిమృశేన కియానిహార్థః||37||

—♦ అధ్యాయము 17 ♦—

మైత్రేయ ఉవాచ ।

నిశమ్యాత్మభువా గీతం కారణం శంకయోజ్ఝితాః
తతః సర్వే న్యవర్తంత త్రిదివాయ దివౌకసః||1||

దితిస్తు భర్తురాదేశాదపత్యపరిశంకినీ
పూర్ణే వర్షశతే సాధ్వీ పుత్రౌ ప్రసుషువే యమౌ||2||

ఉత్పాతా బహవస్తత్ర నిపేతుర్జాయమానయోః
దివి భువ్యంతరిక్షే చ లోకస్యోరుభయావహాః||3||

సహాచలా భువశ్చేలుర్దిశః సర్వాః ప్రజజ్వలుః
సోల్కాశ్చాశనయః పేతుః కేతవశ్చార్తిహేతవః||4||

వవౌ వాయుః సుదుఃస్పర్శః ఫూత్కారానీరయన్ముహుః
ఉన్మూలయన్నగపతీన్వాత్యానీకో రజోధ్వజః||5||

ఉద్ధసత్తడిదంభోద ఘటయా నష్టభాగణే
వ్యోమ్ని ప్రవిష్టతమసా న స్మ వ్యాదృశ్యతే పదం||6||

చుక్రోశ విమనా వార్ధిరుదూర్మిః క్షుభితోదరః
సోదపానాశ్చ సరితశ్చుక్షుభుః శుష్కపంకజాః||7||

ముహుః పరిధయోఽభూవన్సరాహ్వోః శశిసూర్యయోః
నిర్ఘాతా రథనిర్హ్రాదా వివరేభ్యః ప్రజజ్ఞిరే||8||

అంతర్గ్రామేషు ముఖతో వమంత్యో వహ్నిముల్బణం
సృగాలోలూకటంకారైః ప్రణేదురశివం శివాః||9||

సంగీతవద్రోదనవదున్నమయ్య శిరోధరాం
వ్యముంచన్వివిధా వాచో గ్రామసింహాస్తతస్తతః॥10॥

ఖరాశ్చ కర్కశైః క్షత్తః ఖురైర్ఘ్నంతో ధరాతలం
ఖార్కారరభసా మత్తాః పర్యధావన్వరూథశః॥11॥

రుదంతో రాసభత్రస్తా నీడాదుదపతన్ఖగాః
ఘోషేఽరణ్యే చ పశవః శకృన్మూత్రమకుర్వత॥12॥

గావోఽత్రసన్నసృగ్దోహాస్తోయదాః పూయవర్షిణః
వ్యరుదందేవలింగాని ద్రుమాః పేతుర్వినానిలం॥13॥

గ్రహాన్పుణ్యతమానన్యే భగణాంశ్చాపి దీపితాః
అతిచేరుర్వక్రగత్యా యుయుధుశ్చ పరస్పరం॥14॥

దృష్ట్వాన్యాంశ్చ మహోత్పాతానతత్తత్త్వవిదః ప్రజాః
బ్రహ్మపుత్రానృతే భీతా మేనిరే విశ్వసంప్లవం॥15॥

తావాదిదైత్యౌ సహసా వ్యజ్యమానాత్మపౌరుషౌ
వవృధాతేఽశ్మసారేణ కాయేనాద్రిపతీ ఇవ॥16॥

దివిస్పృశౌ హేమకిరీటకోటిభిర్నిరుద్ధకాష్ఠౌ స్ఫురదంగదాభుజౌ
గాం కంపయంతౌ చరణైః పదే పదే కట్యా సుకాంచ్యార్కమతీత్య తస్థతుః॥17॥

ప్రజాపతిర్నామ తయోరకార్షీద్యః ప్రాక్స్వదేహాద్యమయోరజాయత
తం వై హిరణ్యకశిపుం విదుః ప్రజా యం తం హిరణ్యాక్షమసూత సాగ్రతః॥18॥

చక్రే హిరణ్యకశిపుర్దోర్భ్యాం బ్రహ్మవరేణ చ
వశే సపాలాల్లోకాంస్త్రీనకుతోమృత్యురుద్ధతః॥19॥

హిరణ్యాక్షోఽనుజస్తస్య ప్రియః ప్రీతికృదన్వహం
గదాపాణిర్దివం యాతో యుయుత్సుర్మృగయన్రణం॥20॥

తం వీక్ష్య దుఃసహజవం రణత్కాంచననూపురం
వైజయంత్యా స్రజా జుష్టమంసన్యస్తమహాగదం॥21॥

మనోవీర్యవరోత్సిక్తమసృణ్యమకుతోభయం
భీతా నిలిల్యిరే దేవాస్తార్క్ష్యత్రస్తా ఇవాహయః॥22॥

స వై తిరోహితాందృష్ట్వా మహసా స్వేన దైత్యరాట్
సేంద్రాందేవగణాన్క్షీబానపశ్యన్వ్యనదద్భృశం॥23॥

తతో నివృత్తః క్రీడిష్యన్గంభీరం భీమనిస్వనం
విజగాహే మహాసత్త్వో వార్ధిం మత్త ఇవ ద్విపః॥24॥

తస్మిన్ప్రవిష్టే వరుణస్య సైనికా యాదోగణాః సన్నధియః ససాధ్వసాః
అహన్యమానా అపి తస్య వర్చసా ప్రధర్షితా దూరతరం ప్రదుద్రువుః॥25॥

స వర్షపూగానుదధౌ మహాబలశ్చరన్మహోర్మీంఛ్వసనేరితాన్ముహుః
మౌర్వ్యాభిజఘ్నే గదయా విభావరీమాసేదివాంస్తాత పురీం ప్రచేతసః॥26॥

తత్రోపలభ్యాసురలోకపాలకం యాదోగణానామృషభం ప్రచేతసం
స్మయన్ప్రలబ్ధుం ప్రణిపత్య నీచవజ్జగాద మే దేహ్యధిరాజ సంయుగం॥27॥

త్వం లోకపాలోఽధిపతిర్బృహచ్ఛ్రవా వీర్యాపహో దుర్మదవీరమానినాం
విజిత్య లోకేఽఖిలదైత్యదానవాన్యద్రాజసూయేన పురాయజత్ప్రభో॥28॥

స ఏవముత్సిక్తమదేన విద్విషా దృఢం ప్రలబ్ధో భగవానపాం పతిః
రోషం సముత్థం శమయన్స్వయా ధియా వ్యవోచదంగోపశమం గతా వయం||29||

పశ్యామి నాన్యం పురుషాత్పురాతనాద్యః సంయుగే త్వాం రణమార్గకోవిదం
ఆరాధయిష్యత్యసురర్షభేహి తం మనస్వినో యం గృణతే భవాదృశాః||30||

తం వీరమారాదభిపద్య విస్మయః శయిష్యసే వీరశయే శ్వభిర్వృతః
యస్త్వద్విధానామసతాం ప్రశాంతయే రూపాణి ధత్తే సదనుగ్రహేచ్ఛయా||31||

—♦ అధ్యాయము 18 ♦—

మైత్రేయ ఉవాచ ।

తదేవమాకర్ణ్య జలేశభాషితం మహామనాస్తద్విగణయ్య దుర్మదః
హరేర్విదిత్వా గతిమంగ నారదాద్రసాతలం నిర్వివిశే త్వరాన్వితః||1||

దదర్శ తత్రాభిజితం ధరాధరం ప్రోన్నీయమానావనిమగ్రదంష్ట్రయా
ముష్ణంతమక్ష్ణా స్వరుచోఽరుణశ్రియా జహాస చాహో వనగోచరో మృగః||2||

ఆహైనమేహ్యజ్ఞ మహీం విముంచ నో రసౌకసాం విశ్వసృజేయమర్పితా
న స్వస్తి యాస్యస్యనయా మమేక్షతః సురాధమాసాదితసూకరాకృతే||3||

త్వం నః సపత్నైరభవాయ కిం భృతో యో మాయయా హంత్యసురాన్పరోక్షజిత్
త్వాం యోగమాయాబలమల్పపౌరుషం సంస్థాప్య మూఢ ప్రమృజే సుహృచ్ఛుచః||4||

త్వయి సంస్థితే గదయా శీర్ణశీర్షణ్యస్మద్భుజచ్యుతయా యే చ తుభ్యం
బలిం హరంత్యృషయో యే చ దేవాః స్వయం సర్వే న భవిష్యంత్యమూలాః||5||

స తుద్యమానోఽరిదురుక్తతోమరైర్దంష్ట్రాగ్రగాం గాముపలక్ష్య భీతాం
తోదం మృషన్నిరగాదంబుమధ్యాద్గ్రాహాహతః సకరేణుర్యథేభః||6||

తం నిఃసరంతం సలిలాదనుద్రుతో హిరణ్యకేశో ద్విరదం యథా ఝషః
కరాలదంష్ట్రోఽశనినిస్వనోఽబ్రవీద్గతహ్రియాం కిం త్వసతాం విగర్హితం||7||

స గాముదస్తాత్సలిలస్య గోచరే విన్యస్య తస్యామదధాత్స్వసత్త్వం
అభిష్టుతో విశ్వసృజా ప్రసూనైరాపూర్యమాణో విబుధైః పశ్యతోఽరేః||8||

పరానుషక్తం తపనీయోపకల్పం మహాగదం కాంచనచిత్రదంశం
మర్మాణ్యభీక్ష్ణం ప్రతుదంతం దురుక్తైః ప్రచండమన్యుః ప్రహసంస్తం బభాషే||9||

శ్రీభగవానువాచ ।

సత్యం వయం భో వనగోచరా మృగా యుష్మద్విధాన్మృగయే గ్రామసింహాన్
న మృత్యుపాశైః ప్రతిముక్తస్య వీరా వికత్థనం తవ గృహ్ణంత్యభద్ర||10||

ఏతే వయం న్యాసహరా రసౌకసాం గతహ్రియో గదయా ద్రావితాస్తే
తిష్ఠామహేఽథాపి కథంచిదాజౌ స్థేయం క్వ యామో బలినోత్పాద్య వైరం||11||

త్వం పద్రథానాం కిల యూథపాధిపో ఘటస్వ నోఽస్వస్తయ ఆశ్వనూహః
సంస్థాప్య చాస్మాన్ప్రమృజాశ్రు స్వకానాం యః స్వాం ప్రతిజ్ఞాం నాతిపిపర్త్యసభ్యః||12||

మైత్రేయ ఉవాచ ।

సోఽధిక్షిప్తో భగవతా ప్రలబ్ధశ్చ రుషా భృశం
ఆజహారోల్బణం క్రోధం క్రీడ్యమానోఽహిరాడివ ॥13॥

సృజన్నమర్షితః శ్వాసాన్మన్యుప్రచలితేంద్రియః
ఆసాద్య తరసా దైత్యో గదయా న్యహనద్ధరిం ॥14॥

భగవాంస్తు గదావేగం విసృష్టం రిపుణోరసి
అవంచయత్తిరశ్చీనో యోగారూఢ ఇవాంతకం ॥15॥

పునర్గదాం స్వామాదాయ భ్రామయంతమభీక్ష్ణశః
అభ్యధావద్ధరిః క్రుద్ధః సంరంభాద్దష్టదచ్ఛదం ॥16॥

తతశ్చ గదయారాతిం దక్షిణస్యాం భ్రువి ప్రభుః
ఆజఘ్నే స తు తాం సౌమ్య గదయా కోవిదోఽహనత్ ॥17॥

ఏవం గదాభ్యాం గుర్వీభ్యాం హర్యక్షో హరిరేవ చ
జిగీషయా సుసంరబ్ధావన్యోన్యమభిజఘ్నతుః ॥18॥

తయోః స్పృధోస్తిగ్మగదాహతాంగయోః క్షతాస్రవఘ్రాణవివృద్ధమన్వ్యోః
విచిత్రమార్గాంశ్చరతోర్జిగీషయా వ్యభాదిలాయామివ శుష్మిణోర్మృధః ॥19॥

దైత్యస్య యజ్ఞావయవస్య మాయా గృహీతవారాహతనోర్మహాత్మనః
కౌరవ్య మహ్యాం ద్విషతోర్విమర్దనం దిదృక్షురాగాదృషిభిర్వృతః స్వరాట్ ॥20॥

ఆసన్నశౌండీరమపేతసాధ్వసం కృతప్రతీకారమహార్యవిక్రమం
విలక్ష్య దైత్యం భగవాన్సహస్రణీర్జగాద నారాయణమాదిసూకరం ॥21॥

బ్రహ్మోవాచ ।

ఏష తే దేవ దేవానామంఘ్రిమూలముపేయుషాం
విప్రాణాం సౌరభేయీణాం భూతానామప్యనాగసాం ॥22॥

ఆగస్కృద్భయకృద్దుష్కృదస్మద్రాద్ధవరోఽసురః
అన్వేషన్నప్రతిరథో లోకానటతి కంటకః ॥23॥

మైనం మాయావినం దృప్తం నిరంకుశమసత్తమం
ఆక్రీడ బాలవద్దేవ యథాశీవిషముత్థితం ॥24॥

న యావదేష వర్ధేత స్వాం వేలాం ప్రాప్య దారుణః
స్వాం దేవ మాయామాస్థాయ తావజ్జహ్యఘమచ్యుత ॥25॥

ఏషా ఘోరతమా సంధ్యా లోకచ్ఛంబట్కరీ ప్రభో
ఉపసర్పతి సర్వాత్మన్సురాణాం జయమావహ ॥26॥

అధునైషోఽభిజిన్నామ యోగో మౌహూర్తికో హ్యగాత్
శివాయ నస్త్వం సుహృదామాశు నిస్తర దుస్తరం ॥27॥

దిష్ట్యా త్వాం విహితం మృత్యుమయమాసాదితః స్వయం
విక్రమ్యైనం మృధే హత్వా లోకానాధేహి శర్మణి ॥28॥

—♦ అధ్యాయము 19 ♦—

మైత్రేయ ఉవాచ ।

అవధార్య విరించస్య నిర్వ్యలీకామృతం వచః
ప్రహస్య ప్రేమగర్భేణ తదపాంగేన సోఽగ్రహీత్॥1॥

తతః సపత్నం ముఖతశ్చరంతమకుతోభయం
జఘానోత్పత్య గదయా హనావసురమక్షజః॥2॥

సా హతా తేన గదయా విహతా భగవత్కరాత్
విఘూర్ణితాపతద్రేజే తదద్భుతమివాభవత్॥3॥

స తదా లబ్ధతీర్థోఽపి న బబాధే నిరాయుధం
మానయన్స మృధే ధర్మం విష్వక్సేనం ప్రకోపయన్॥4॥

గదాయామపవిద్ధాయాం హాహాకారే వినిర్గతే
మానయామాస తద్ధర్మం సునాభం చాస్మరద్విభుః॥5॥

తం వ్యగ్రచక్రం దితిపుత్రాధమేన స్వపార్షదముఖ్యేన విషజ్జమానం
చిత్రా వాచోఽతద్విదాం ఖేచరాణాం తత్ర స్మాసన్స్వస్తి తేఽముం జహీతి॥6॥

స తం నిశామ్యాత్తరథాంగమగ్రతో వ్యవస్థితం పద్మపలాశలోచనం
విలోక్య చామర్షపరిప్లుతేంద్రియో రుషా స్వదంతచ్ఛదమాదశచ్ఛ్వసన్॥7॥

కరాలదంష్ట్రశ్చక్షుర్భ్యాం సంచక్షాణో దహన్నివ
అభిప్లుత్య స్వగదయా హతోఽసీత్యాహనద్ధరిం॥8॥

పదా సవ్యేన తాం సాధో భగవాన్యజ్ఞసూకరః
లీలయా మిషతః శత్రోః ప్రాహరద్వాతరంహసం॥9॥

ఆహ చాయుధమాధత్స్వ ఘటస్వ త్వం జిగీషసి
ఇత్యుక్తః స తదా భూయస్తాడయన్వ్యనదద్భృశం॥10॥

తాం స ఆపతతీం వీక్ష్య భగవాన్సమవస్థితః
జగ్రాహ లీలయా ప్రాప్తాం గరుత్మానివ పన్నగీం॥11॥

స్వపౌరుషే ప్రతిహతే హతమానో మహాసురః
నైచ్ఛద్గదాం దీయమానాం హరిణా విగతప్రభః॥12॥

జగ్రాహ త్రిశిఖం శూలం జ్వలజ్జ్వలనలోలుపం
యజ్ఞాయ ధృతరూపాయ విప్రాయాభిచరన్యథా॥13॥

తదోజసా దైత్యమహాభటార్పితం చకాసదంతఃఖ ఉదీర్ణదీధితి
చక్రేణ చిచ్ఛేద నిశాతనేమినా హరిర్యథా తార్క్ష్యపతత్రముజ్ఝితం॥14॥

వృక్ణే స్వశూలే బహుధారిణా హరేః ప్రత్యేత్య విస్తీర్ణమురో విభూతిమత్
ప్రవృద్ధరోషః స కఠోరముష్టినా నదన్ప్రహృత్యాంతరధీయతాసురః॥15॥

తేనేత్థమాహతః క్షత్తర్భగవానాదిసూకరః
నాకంపత మనాక్క్వాపి స్రజా హత ఇవ ద్విపః॥16॥

అథోరుధాసృజన్మాయాం యోగమాయేశ్వరే హరౌ
యాం విలోక్య ప్రజాస్త్రస్తా మేనిరేఽస్యోపసంయమం॥17॥

ప్రవవుర్వాయవశ్చండాస్తమః పాంసవమైరయన్
దిగ్భ్యో నిపేతుర్గ్రావాణః క్షేపణైః ప్రహితా ఇవ ॥18॥

ద్యౌర్నష్టభగణాభ్రౌఘైః సవిద్యుత్స్తనయిత్నుభిః
వర్షద్భిః పూయకేశాసృగ్ విణ్మూత్రాస్థీని చాసకృత్॥19॥

గిరయః ప్రత్యదృశ్యంత నానాయుధముచోఽనఘ
దిగ్వాససో యాతుధాన్యః శూలిన్యో ముక్తమూర్ధజాః॥20॥

బహుభిర్యక్షరక్షోభిః పత్త్యశ్వరథకుంజరైః
ఆతతాయిభిరుత్సృష్టా హింస్రా వాచోఽతివైశసాః॥21॥

ప్రాదుష్కృతానాం మాయానామాసురీణాం వినాశయత్
సుదర్శనాస్త్రం భగవాన్ప్రాయుంక్త దయితం త్రిపాత్॥22॥

తదా దితేః సమభవత్సహసా హృది వేపథుః
స్మరంత్యా భర్తురాదేశం స్తనాచ్చాసృక్ప్రసుస్రువే॥23॥

వినష్టాసు స్వమాయాసు భూయశ్చావ్రజ్య కేశవం
రుషోపగూహమానోఽముం దదృశేఽవస్థితం బహిః॥24॥

తం ముష్టిభిర్వినిఘ్నంతం వజ్రసారైరధోక్షజః
కరేణ కర్ణమూలేఽహన్యథా త్వాష్ట్రం మరుత్పతిః॥25॥

స ఆహతో విశ్వజితా హ్యవజ్ఞయా పరిభ్రమద్గాత్ర ఉదస్తలోచనః
విశీర్ణబాహ్వంఘ్రిశిరోరుహోఽపతద్యథా నగేంద్రో లులితో నభస్వతా॥26॥

క్షితౌ శయానం తమకుంఠవర్చసం కరాలదంష్ట్రం పరిదష్టదచ్ఛదం
అజాదయో వీక్ష్య శశంసురాగతా అహో ఇమం కో ను లభేత సంస్థితిం॥27॥

యం యోగినో యోగసమాధినా రహో ధ్యాయంతి లింగాదసతో ముముక్షయా
తస్యైష దైత్యఋషభః పదాహతో ముఖం ప్రపశ్యంస్తనుముత్ససర్జ హ॥28॥

ఏతౌ తౌ పార్షదావస్య శాపాద్యాతావసద్గతిం
పునః కతిపయైః స్థానం ప్రపత్స్యేతే హ జన్మభిః॥29॥

దేవా ఊచుః ।

నమో నమస్తేఽఖిలయజ్ఞతంతవే స్థితౌ గృహీతామలసత్త్వమూర్తయే
దిష్ట్యా హతోఽయం జగతామరుంతుదస్త్వత్పాదభక్త్యా వయమీశ నిర్వృతాః॥30॥

మైత్రేయ ఉవాచ ।

ఏవం హిరణ్యాక్షమసహ్యవిక్రమం స సాదయిత్వా హరిరాదిసూకరః
జగామ లోకం స్వమఖండితోత్సవం సమీడితః పుష్కరవిష్టరాదిభిః॥31॥

మయా యథానూక్తమవాది తే హరేః కృతావతారస్య సుమిత్ర చేష్టితం
యథా హిరణ్యాక్ష ఉదారవిక్రమో మహామృధే క్రీడనవన్నిరాకృతః॥32॥

సూత ఉవాచ ।

ఇతి కౌషారవాఖ్యాతామాశ్రుత్య భగవత్కథాం
క్షత్తానందం పరం లేభే మహాభాగవతో ద్విజ॥33॥

అన్యేషాం పుణ్యశ్లోకానాముద్దామయశసాం సతాం
ఉపశ్రుత్య భవేన్మోదః శ్రీవత్సాంకస్య కిం పునః॥34॥

యో గజేంద్రం ఝషగ్రస్తం ధ్యాయంతం చరణాంబుజం
క్రోశంతీనాం కరేణూనాం కృచ్ఛ్రతోఽమోచయద్ద్రుతం॥35॥

తం సుఖారాధ్యమృజుభిరనన్యశరణైర్నృభిః
కృతజ్ఞః కో న సేవేత దురారాధ్యమసాధుభిః॥36॥

యో వై హిరణ్యాక్షవధం మహాద్భుతం విక్రీడితం కారణసూకరాత్మనః
శృణోతి గాయత్యనుమోదతేఽఞ్జసా విముచ్యతే బ్రహ్మవధాదపి ద్విజాః॥37॥

ఏతన్మహాపుణ్యమలం పవిత్రం ధన్యం యశస్యం పదమాయురాశిషాం
ప్రాణేంద్రియాణాం యుధి శౌర్యవర్ధనం నారాయణోఽన్తే గతిరంగ శృణ్వతాం॥38॥

—♦ అధ్యాయము 20 ♦—

శౌనక ఉవాచ ।

మహీం ప్రతిష్ఠామధ్యస్య సౌతే స్వాయంభువో మనుః
కాన్యన్వతిష్ఠద్ద్వారాణి మార్గాయావరజన్మనాం॥1॥

క్షత్తా మహాభాగవతః కృష్ణస్యైకాంతికః సుహృత్
యస్తత్యాజాగ్రజం కృష్ణే సాపత్యమఘవానితి॥2॥

ద్వైపాయనాదనవరో మహిత్వే తస్య దేహజః
సర్వాత్మనా శ్రితః కృష్ణం తత్పరాంశ్చాప్యనువ్రతః॥3॥

కిమన్వపృచ్ఛన్మైత్రేయం విరజాస్తీర్థసేవయా
ఉపగమ్య కుశావర్త ఆసీనం తత్త్వవిత్తమం॥4॥

తయోః సంవదతోః సూత ప్రవృత్తా హ్యమలాః కథాః
ఆపో గాంగా ఇవాఘఘ్నీర్హరేః పాదాంబుజాశ్రయాః॥5॥

తా నః కీర్తయ భద్రం తే కీర్తన్యోదారకర్మణః
రసజ్ఞః కో ను తృప్యేత హరిలీలామృతం పిబన్॥6॥

ఏవముగ్రశ్రవాః పృష్ట ఋషిభిర్నైమిషాయనైః
భగవత్యర్పితాధ్యాత్మస్తానాహ శ్రూయతామితి॥7॥

సూత ఉవాచ ।

హరేర్ధృతక్రోడతనోః స్వమాయయా నిశమ్య గోరుద్ధరణం రసాతలాత్
లీలాం హిరణ్యాక్షమవజ్ఞయా హతం సంజాతహర్షో మునిమాహ భారతః॥8॥

విదుర ఉవాచ ।

ప్రజాపతిపతిః సృష్ట్వా ప్రజాసర్గే ప్రజాపతీన్
కిమారభత మే బ్రహ్మన్ప్రబ్రూహ్యవ్యక్తమార్గవిత్॥9॥

యే మరీచ్యాదయో విప్రా యస్తు స్వాయంభువో మనుః
తే వై బ్రహ్మణ ఆదేశాత్కథమేతదభావయన్॥10॥

సద్వితీయాః కిమసృజన్స్వతంత్రా ఉత కర్మసు
ఆహో స్విత్సంహతాః సర్వ ఇదం స్మ సమకల్పయన్॥11॥

మైత్రేయ ఉవాచ ।

దైవేన దుర్వితర్క్యేణ పరేణానిమిషేణ చ
జాతక్షోభాద్భగవతో మహానాసీద్గుణత్రయాత్॥12॥

రజఃప్రధానాన్మహతస్త్రిలింగో దైవచోదితాత్
జాతః ససర్జ భూతాదిర్వియదాదీని పంచశః॥13॥

తాని చైకైకశః స్రష్టుమసమర్థాని భౌతికం
సంహత్య దైవయోగేన హైమమండమవాసృజన్॥14॥

సోఽశయిష్టాబ్ధిసలిలే ఆండకోశో నిరాత్మకః
సాగ్రం వై వర్షసాహస్రమన్వవాత్సీత్తమీశ్వరః॥15॥

తస్య నాభేరభూత్పద్మం సహస్రార్కోరుదీధితి
సర్వజీవనికాయౌకో యత్ర స్వయమభూత్స్వరాట్॥16॥

సోఽనువిష్టో భగవతా యః శేతే సలిలాశయే
లోకసంస్థాం యథా పూర్వం నిర్మమే సంస్థయా స్వయా॥17॥

ససర్జ చ్ఛాయయావిద్యాం పంచపర్వాణమగ్రతః
తామిస్రమంధతామిస్రం తమో మోహో మహాతమః॥18॥

విససర్జాత్మనః కాయం నాభినందంస్తమోమయం
జగృహుర్యక్షరక్షాంసి రాత్రిం క్షుత్తృట్సముద్భవాం॥19॥

క్షుత్తృడ్భ్యాముపసృష్టాస్తే తం జగ్ధుమభిదుద్రువుః
మా రక్షతైనం జక్షధ్వమిత్యూచుః క్షుత్తృడర్దితాః॥20॥

దేవస్తానాహ సంవిగ్నో మా మాం జక్షత రక్షత
అహో మే యక్షరక్షాంసి ప్రజా యూయం బభూవిథ॥21॥

దేవతాః ప్రభయా యా యా దీవ్యన్ప్రముఖతోఽసృజత్
తే అహార్షుర్దేవయంతో విసృష్టాం తాం ప్రభామహః॥22॥

దేవోఽదేవాంజఘనతః సృజతి స్మాతిలోలుపాన్
త ఏనం లోలుపతయా మైథునాయాభిపేదిరే॥23॥

తతో హసన్స భగవానసురైర్నిరపత్రపైః
అన్వీయమానస్తరసా క్రుద్ధో భీతః పరాపతత్॥24॥

స ఉపవ్రజ్య వరదం ప్రపన్నార్తిహరం హరిం
అనుగ్రహాయ భక్తానామనురూపాత్మదర్శనం॥25॥

పాహి మాం పరమాత్మంస్తే ప్రేషణేనాసృజం ప్రజాః
తా ఇమా యభితుం పాపా ఉపాక్రామంతి మాం ప్రభో॥26॥

త్వమేకః కిల లోకానాం క్లిష్టానాం క్లేశనాశనః
త్వమేకః క్లేశదస్తేషామనాసన్నపదాం తవ॥27॥

సోఽవధార్యాస్య కార్పణ్యం వివిక్తాధ్యాత్మదర్శనః
విముంచాత్మతనుం ఘోరామిత్యుక్తో విముమోచ హ॥28॥

తాం క్వణచ్చరణాంభోజాం మదవిహ్వాలలోచనాం
కాంచీకలాపవిలసద్ దుకూలచ్ఛన్నరోధసం॥29॥

అన్యోన్యశ్లేషయోత్తుంగ నిరంతరపయోధరాం
సునాసాం సుద్విజాం స్నిగ్ధ హాసలీలావలోకనాం॥30॥

గూహంతీం వ్రీడయాత్మానం నీలాలకవరూథినీం
ఉపలభ్యాసురా ధర్మ సర్వే సమ్ముముహుః స్త్రియం॥31॥

అహో రూపమహో ధైర్యమహో అస్యా నవం వయః
మధ్యే కామయమానానామకామేవ విసర్పతి॥32॥

వితర్కయంతో బహుధా తాం సంధ్యాం ప్రమదాకృతిం
అభిసంభావ్య విశ్రంభాత్పర్యపృచ్ఛన్కుమేధసః॥33॥

కాసి కస్యాసి రంభోరు కో వార్థస్తేఽత్ర భామిని
రూపద్రవిణపణ్యేన దుర్భగాన్నో విబాధసే॥34॥

యా వా కాచిత్త్వమబలే దిష్ట్యా సందర్శనం తవ
ఉత్సునోషీక్షమాణానాం కందుకక్రీడయా మనః॥35॥

నైకత్ర తే జయతి శాలిని పాదపద్మం
ఘ్నంత్యా ముహుః కరతలేన పతత్పతంగం
మధ్యం విషీదతి బృహత్స్తనభారభీతం
శాంతేవ దృష్టిరమలా సుశిఖాసమూహః॥36॥

ఇతి సాయంతనీం సంధ్యామసురాః ప్రమదాయతీం
ప్రలోభయంతీం జగృహుర్మత్వా మూఢధియః స్త్రియం॥37॥

ప్రహస్య భావగంభీరం జిఘ్రంత్యాత్మానమాత్మనా
కాంత్యా ససర్జ భగవాన్గంధర్వాప్సరసాం గణాన్॥38॥

విససర్జ తనుం తాం వై జ్యోత్స్నాం కాంతిమతీం ప్రియాం
త ఏవ చాదదుః ప్రీత్యా విశ్వావసుపురోగమాః॥39॥

సృష్ట్వా భూతపిశాచాంశ్చ భగవానాత్మతంద్రిణా
దిగ్వాససో ముక్తకేశాన్వీక్ష్య చామీలయద్దృశౌ॥40॥

జగృహుస్తద్విసృష్టాం తాం జృంభణాఖ్యాం తనుం ప్రభోః
నిద్రామింద్రియవిక్లేదో యయా భూతేషు దృశ్యతే
యేనోచ్ఛిష్టాంధర్షయంతి తమున్మాదం ప్రచక్షతే॥41॥

ఊర్జస్వంతం మన్యమాన ఆత్మానం భగవానజః
సాధ్యాన్గణాన్పితృగణాన్పరోక్షేణాసృజత్ప్రభుః॥42॥

త ఆత్మసర్గం తం కాయం పితరః ప్రతిపేదిరే
సాధ్యేభ్యశ్చ పితృభ్యశ్చ కవయో యద్వితన్వతే॥43॥

సిద్ధాన్విద్యాధరాంశ్చైవ తిరోధానేన సోఽసృజత్
తేభ్యోఽదదాత్తమాత్మానమంతర్ధానాఖ్యమద్భుతం ||44||

స కిన్నరాన్కింపురుషాన్ప్రత్యాత్మ్యేనాసృజత్ప్రభుః
మానయన్నాత్మనాత్మానమాత్మాభాసం విలోకయన్ ||45||

తే తు తజ్జగృహూ రూపం త్యక్తం యత్పరమేష్ఠినా
మిథునీభూయ గాయంతస్తమేవోషసి కర్మభిః ||46||

దేహేన వై భోగవతా శయానో బహుచింతయా
సర్గేఽనుపచితే క్రోధాదుత్ససర్జ హ తద్వపుః ||47||

యేఽహీయంతాముతః కేశా అహయస్తేఽఙ్గ జజ్ఞిరే
సర్పాః ప్రసర్పతః క్రూరా నాగా భోగోరుకంధరాః ||48||

స ఆత్మానం మన్యమానః కృతకృత్యమివాత్మభూః
తదా మనూన్ససర్జాంతే మనసా లోకభావనాన్ ||49||

తేభ్యః సోఽసృజత్స్వీయం పురం పురుషమాత్మవాన్
తాందృష్ట్వా యే పురా సృష్టాః ప్రశశంసుః ప్రజాపతిం ||50||

అహో ఏతజ్జగత్స్రష్టః సుకృతం బత తే కృతం
ప్రతిష్ఠితాః క్రియా యస్మిన్సాకమన్నమదామ హే ||51||

తపసా విద్యయా యుక్తో యోగేన సుసమాధినా
ఋషీనృషిర్హృషీకేశః ససర్జాభిమతాః ప్రజాః ||52||

తేభ్యశ్చైకైకశః స్వస్య దేహస్యాంశమదాదజః
యత్తత్సమాధియోగర్ద్ధి తపోవిద్యావిరక్తిమత్ ||53||

—♦ అధ్యాయము 21 ♦—

విదుర ఉవాచ ।

స్వాయంభువస్య చ మనోరంశః పరమసమ్మతః
కథ్యతాం భగవన్యత్ర మైథునేనైధిరే ప్రజాః ॥1॥

ప్రియవ్రతోత్తానపాదౌ సుతౌ స్వాయంభువస్య వై
యథాధర్మం జుగుపతుః సప్తద్వీపవతీం మహీం ॥2॥

తస్య వై దుహితా బ్రహ్మందేవహూతీతి విశ్రుతా
పత్నీ ప్రజాపతేరుక్తా కర్దమస్య త్వయానఘ ॥3॥

తస్యాం స వై మహాయోగీ యుక్తాయాం యోగలక్షణైః
ససర్జ కతిధా వీర్యం తన్మే శుశ్రూషవే వద ॥4॥

రుచిర్యో భగవాన్బ్రహ్మందక్షో వా బ్రహ్మణః సుతః
యథా ససర్జ భూతాని లబ్ధ్వా భార్యాం చ మానవీం ॥5॥

మైత్రేయ ఉవాచ ।

ప్రజాః సృజేతి భగవాన్కర్దమో బ్రహ్మణోదితః
సరస్వత్యాం తపస్తేపే సహస్రాణాం సమా దశ ॥6॥

తతః సమాధియుక్తేన క్రియాయోగేన కర్దమః
సంప్రపేదే హరిం భక్త్యా ప్రపన్నవరదాశుషం ॥7॥

తావత్ప్రసన్నో భగవాన్పుష్కరాక్షః కృతే యుగే
దర్శయామాస తం క్షత్తః శాబ్దం బ్రహ్మ దధద్వపుః ॥8॥

స తం విరజమర్కాభం సితపద్మోత్పలస్రజం
స్నిగ్ధనీలాలకవ్రాత వక్త్రాబ్జం విరజోఽమ్బరం ॥9॥

కిరీటినం కుండలినం శంఖచక్రగదాధరం
శ్వేతోత్పలక్రీడనకం మనఃస్పర్శస్మితేక్షణం ॥10॥

విన్యస్తచరణాంభోజమంసదేశే గరుత్మతః
దృష్ట్వా ఖేఽవస్థితం వక్షః శ్రియం కౌస్తుభకంధరం ॥11॥

జాతహర్షోఽపతన్మూర్ధ్నా క్షితౌ లబ్ధమనోరథః
గీర్భిస్త్వభ్యగృణాత్ప్రీతి స్వభావాత్మా కృతాంజలిః ॥12॥

ఋషిరువాచ ।

జుష్టం బతాద్యాఖిలసత్త్వరాశేః సాంసిద్ధ్యమక్ష్ణోస్తవ దర్శనాన్నః
యద్దర్శనం జన్మభిరీడ్య సద్భిరాశాసతే యోగినో రూఢయోగాః ॥13॥

యే మాయయా తే హతమేధసస్త్వత్ పాదారవిందం భవసింధుపోతం
ఉపాసతే కామలవాయ తేషాం రాసీశ కామాన్నిరయేఽపి యే స్యుః ॥14॥

తథా స చాహం పరివోఢుకామః సమానశీలాం గృహమేధధేనుం
ఉపేయివాన్మూలమశేషమూలం దురాశయః కామదుఘాంఘ్రిపస్య॥15॥

ప్రజాపతేస్తే వచసాధీశ తంత్యా లోకః కిలాయం కామహతోఽనుబద్ధః
అహం చ లోకానుగతో వహామి బలిం చ శుక్లానిమిషాయ తుభ్యం॥16॥

లోకాంశ్చ లోకానుగతాన్పశూంశ్చ హిత్వా శ్రితాస్తే చరణాతపత్రం
పరస్పరం త్వద్గుణవాదసీధు పీయూషనిర్యాపితదేహధర్మాః॥17॥

న తేఽజరాక్షభ్రమిరాయురేషాం త్రయోదశారం త్రిశతం షష్టిపర్వ
షణ్నేమ్యనంతచ్ఛది యత్త్రిణాభి కరాలస్రోతో జగదాచ్ఛిద్య ధావత్॥18॥

ఏకః స్వయం సంజగతః సిసృక్షయా ద్వితీయయాత్మన్నధియోగమాయయా
సృజస్యదః పాసి పునర్గ్రసిష్యసే యథోర్ణనాభిర్భగవన్స్వశక్తిభిః॥19॥

నైతద్బతాధీశ పదం తవేప్సితం యన్మాయయా నస్తనుషే భూతసూక్ష్మం
అనుగ్రహాయాస్త్వపి యర్హి మాయయా లసత్తులస్యా భగవాన్విలక్షితః॥20॥

తం త్వానుభూత్యోపరతక్రియార్థం స్వమాయయా వర్తితలోకతంత్రం
నమామ్యభీక్ష్ణం నమనీయపాద సరోజమల్పీయసి కామవర్షం॥21॥

ఋషిరువాచ ।

ఇత్యవ్యలీకం ప్రణుతోఽబ్జనాభస్తమాబభాషే వచసామృతేన
సుపర్ణపక్షోపరి రోచమానః ప్రేమస్మితోద్వీక్షణవిభ్రమద్భ్రూః॥22॥

శ్రీభగవానువాచ ।

విదిత్వా తవ చైత్యం మే పురైవ సమయోజి తత్
యదర్థమాత్మనియమైస్త్వయైవాహం సమర్చితః॥23॥

న వై జాతు మృషైవ స్యాత్ప్రజాధ్యక్ష మదర్హణం
భవద్విధేష్వతితరాం మయి సంగృభితాత్మనాం॥24॥

ప్రజాపతిసుతః సమ్రాణ్మనుర్విఖ్యాతమంగలః
బ్రహ్మావర్తం యోఽధివసన్శాస్తి సప్తార్ణవాం మహీం॥25॥

స చేహ విప్ర రాజర్షిర్మహిష్యా శతరూపయా
ఆయాస్యతి దిదృక్షుస్త్వాం పరశ్వో ధర్మకోవిదః॥26॥

ఆత్మజామసితాపాంగీం వయఃశీలగుణాన్వితాం
మృగయంతీం పతిం దాస్యత్యనురూపాయ తే ప్రభో॥27॥

సమాహితం తే హృదయం యత్రేమాన్పరివత్సరాన్
సా త్వాం బ్రహ్మన్నృపవధూః కామమాశు భజిష్యతి॥28॥

యా త ఆత్మభృతం వీర్యం నవధా ప్రసవిష్యతి
వీర్యే త్వదీయే ఋషయ ఆధాస్యంత్యంజసాత్మనః॥29॥

త్వం చ సమ్యగనుష్ఠాయ నిదేశం మ ఉశత్తమః
మయి తీర్థీకృతాశేష క్రియార్థో మాం ప్రపత్స్యసే॥30॥

కృత్వా దయాం చ జీవేషు దత్త్వా చాభయమాత్మవాన్
మయ్యాత్మానం సహ జగద్ద్రక్ష్యస్యాత్మని చాపి మాం॥31॥

సహాహం స్వాంశకలయా త్వద్వీర్యేణ మహామునే
తవ క్షేత్రే దేవహూత్యాం ప్రణేష్యే తత్త్వసంహితాం॥32॥

మైత్రేయ ఉవాచ ।

ఏవం తమనుభాష్యాథ భగవాన్ప్రత్యగక్షజః
జగామ బిందుసరసః సరస్వత్యా పరిశ్రితాత్॥33॥

నిరీక్షతస్తస్య యయావశేష సిద్ధేశ్వరాభిష్టుతసిద్ధమార్గః
ఆకర్ణయన్పత్రరథేంద్రపక్షైరుచ్చారితం స్తోమముదీర్ణసామ॥34॥

అథ సంప్రస్థితే శుక్లే కర్దమో భగవానృషిః
ఆస్తే స్మ బిందుసరసి తం కాలం ప్రతిపాలయన్॥35॥

మనుః స్యందనమాస్థాయ శాతకౌంభపరిచ్ఛదం
ఆరోప్య స్వాం దుహితరం సభార్యః పర్యటన్మహీం॥36॥

తస్మిన్సుధన్వన్నహని భగవాన్యత్సమాదిశత్
ఉపాయాదాశ్రమపదం మునేః శాంతవ్రతస్య తత్॥37॥

యస్మిన్భగవతో నేత్రాన్న్యపతన్నశ్రుబిందవః
కృపయా సంపరీతస్య ప్రపన్నేఽర్పితయా భృశం॥38॥

తద్వై బిందుసరో నామ సరస్వత్యా పరిప్లుతం
పుణ్యం శివామృతజలం మహర్షిగణసేవితం॥39॥

పుణ్యద్రుమలతాజాలైః కూజత్పుణ్యమృగద్విజైః
సర్వర్తుఫలపుష్పాఢ్యం వనరాజిశ్రియాన్వితం॥40॥

మత్తద్విజగణైర్ఘుష్టం మత్తభ్రమరవిభ్రమం
మత్తబర్హినటాటోపమాహ్వయన్మత్తకోకిలం॥41॥

కదంబచంపకాశోక కరంజబకులాసనైః
కుందమందారకుటజైశ్చూతపోతైరలంకృతం॥42॥

కారండవైః ప్లవైర్హంసైః కురరైర్జలకుక్కుటైః
సారసైశ్చక్రవాకైశ్చ చకోరైర్వల్గు కూజితం॥43॥

తథైవ హరిణైః క్రోడైః శ్వావిద్గవయకుంజరైః
గోపుచ్ఛైర్హరిభిర్మర్కైర్నకులైర్నాభిభిర్వృతం॥44॥

ప్రవిశ్య తత్తీర్థవరమాదిరాజః సహాత్మజః
దదర్శ మునిమాసీనం తస్మిన్హుతహుతాశనం॥45॥

విద్యోతమానం వపుషా తపస్యుగ్రయుజా చిరం
నాతిక్షామం భగవతః స్నిగ్ధాపాంగావలోకనాత్
తద్వ్యాహృతామృతకలా పీయూషశ్రవణేన చ॥46॥

ప్రాంశుం పద్మపలాశాక్షం జటిలం చీరవాససం
ఉపసంశ్రిత్య మలినం యథార్హణమసంస్కృతం॥47॥

అథోటజముపాయాతం నృదేవం ప్రణతం పురః
సపర్యయా పర్యగృహ్ణాత్ప్రీతినంద్యానురూపయా ॥48॥

గృహీతార్హణమాసీనం సంయతం ప్రీణయన్మునిః
స్మరన్భగవదాదేశమిత్యాహ శ్లక్ష్ణయా గిరా ॥49॥

నూనం చంక్రమణం దేవ సతాం సంరక్షణాయ తే
వధాయ చాసతాం యస్త్వం హరేః శక్తిర్హి పాలినీ ॥50॥

యోఽర్కేంద్వగ్నీంద్రవాయూనాం యమధర్మప్రచేతసాం
రూపాణి స్థాన ఆధత్సే తస్మై శుక్లాయ తే నమః ॥51॥

న యదా రథమాస్థాయ జైత్రం మణిగణార్పితం
విస్ఫూర్జచ్చండకోదండో రథేన త్రాసయన్నఘాన్ ॥52॥

స్వసైన్యచరణక్షుణ్ణం వేపయన్మండలం భువః
వికర్షన్బృహతీం సేనాం పర్యటస్యంశుమానివ ॥53॥

తదైవ సేతవః సర్వే వర్ణాశ్రమనిబంధనాః
భగవద్రచితా రాజన్భిద్యేరన్బత దస్యుభిః ॥54॥

అధర్మశ్చ సమేధేత లోలుపైర్వ్యంకుశైర్నృభిః
శయానే త్వయి లోకోఽయం దస్యుగ్రస్తో వినంక్ష్యతి ॥55॥

అథాపి పృచ్ఛే త్వాం వీర యదర్థం త్వమిహాగతః
తద్వయం నిర్వ్యలీకేన ప్రతిపద్యామహే హృదా ॥56॥

—♦ అధ్యాయము 22 ♦—

మైత్రేయ ఉవాచ ।

ఏవమావిష్కృతాశేష గుణకర్మోదయో మునిం
సవ్రీడ ఇవ తం సమ్రాడుపారతమువాచ హ ॥1॥

మనురువాచ ।

బ్రహ్మాసృజత్స్వముఖతో యుష్మానాత్మపరీప్సయా
ఛందోమయస్తపోవిద్యా యోగయుక్తానలంపటాన్ ॥2॥

తత్త్రాణాయాసృజచ్చాస్మాందోఃసహస్రాత్సహస్రపాత్
హృదయం తస్య హి బ్రహ్మ క్షత్రమంగం ప్రచక్షతే ॥3॥

అతో హ్యన్యోన్యమాత్మానం బ్రహ్మ క్షత్రం చ రక్షతః
రక్షతి స్మావ్యయో దేవః స యః సదసదాత్మకః ॥4॥

తవ సందర్శనాదేవ చ్ఛిన్నా మే సర్వసంశయాః
యత్స్వయం భగవాన్ప్రీత్యా ధర్మమాహ రిరక్షిషోః ॥5॥

దిష్ట్యా మే భగవాందృష్టో దుర్దర్శో యోఽకృతాత్మనాం
దిష్ట్యా పాదరజః స్పృష్టం శీర్ష్ణా మే భవతః శివం ॥6॥

దిష్ట్యా త్వయానుశిష్టోఽహం కృతశ్చానుగ్రహో మహాన్
అపావృతైః కర్ణరంధ్రైర్జుష్టా దిష్ట్యోశతీర్గిరః ॥7॥

స భవాందుహితృస్నేహ పరిక్లిష్టాత్మనో మమ
శ్రోతుమర్హసి దీనస్య శ్రావితం కృపయా మునే॥8॥

ప్రియవ్రతోత్తానపదోః స్వసేయం దుహితా మమ
అన్విచ్ఛతి పతిం యుక్తం వయఃశీలగుణాదిభిః॥9॥

యదా తు భవతః శీల శ్రుతరూపవయోగుణాన్
అశృణోన్నారదాదేషా త్వయ్యాసీత్కృతనిశ్చయా॥10॥

తత్ప్రతీచ్ఛ ద్విజాగ్ర్యేమాం శ్రద్ధయోపహృతాం మయా
సర్వాత్మనానురూపాం తే గృహమేధిషు కర్మసు॥11॥

ఉద్యతస్య హి కామస్య ప్రతివాదో న శస్యతే
అపి నిర్ముక్తసంగస్య కామరక్తస్య కిం పునః॥12॥

య ఉద్యతమనాదృత్య కీనాశమభియాచతే
క్షీయతే తద్యశః స్ఫీతం మానశ్చావజ్ఞయా హతః॥13॥

అహం త్వాశృణవం విద్వన్వివాహార్థం సముద్యతం
అతస్త్వముపకుర్వాణః ప్రత్తాం ప్రతిగృహాణ మే॥14॥

ఋషిరువాచ ।

బాఢముద్వోఢుకామోఽహమప్రత్తా చ తవాత్మజా
ఆవయోరనురూపోఽసావాద్యో వైవాహికో విధిః॥15॥

కామః స భూయాన్నరదేవ తేఽస్యాః పుత్ర్యాః సమామ్నాయవిధౌ ప్రతీతః
క ఏవ తే తనయాం నాద్రియేత స్వయైవ కాంత్యా క్షిపతీమివ శ్రియం॥16॥

యాం హర్మ్యపృష్ఠే క్వణదంఘ్రిశోభాం విక్రీడతీం కందుకవిహ్వలాక్షీం
విశ్వావసుర్న్యపతత్స్వాద్విమానాద్విలోక్య సమ్మోహవిమూఢచేతాః॥17॥

తాం ప్రార్థయంతీం లలనాలలామమసేవితశ్రీచరణైరదృష్టాం
వత్సాం మనోరుచ్చపదః స్వసారం కో నానుమన్యేత బుధోఽభియాతాం॥18॥

అతో భజిష్యే సమయేన సాధ్వీం యావత్తేజో బిభృయాదాత్మనో మే
అతో ధర్మాన్పారమహంస్యముఖ్యాన్శుక్లప్రోక్తాన్బహు మన్యేఽవిహింస్రాన్॥19॥

యతోఽభవద్విశ్వమిదం విచిత్రం సంస్థాస్యతే యత్ర చ వావతిష్ఠతే
ప్రజాపతీనాం పతిరేష మహ్యం పరం ప్రమాణం భగవాననంతః॥20॥

మైత్రేయ ఉవాచ ।

స ఉగ్రధన్వన్నియదేవాబభాషే ఆసీచ్చ తూష్ణీమరవిందనాభం
ధియోపగృహ్ణన్స్మితశోభితేన ముఖేన చేతో లులుభే దేవహూత్యాః॥21॥

సోఽను జ్ఞాత్వా వ్యవసితం మహిష్యా దుహితుః స్ఫుటం
తస్మై గుణగణాఢ్యాయ దదౌ తుల్యాం ప్రహర్షితః॥22॥

శతరూపా మహారాజ్ఞీ పారిబర్హాన్మహాధనాన్
దంపత్యోః పర్యదాత్ప్రీత్యా భూషావాసః పరిచ్ఛదాన్॥23॥

ప్రత్తాం దుహితరం సమ్రాట్సదృక్షాయ గతవ్యథః
ఉపగుహ్య చ బాహుభ్యామౌత్కంఠ్యోన్మథితాశయః॥24॥

అశక్నువంస్తద్విరహం ముంచన్బాష్పకలాం ముహుః
ఆసించదంబ వత్సేతి నేత్రోదైర్దుహితుః శిఖాః॥25॥

ఆమంత్ర్య తం మునివరమనుజ్ఞాతః సహానుగః
ప్రతస్థే రథమారుహ్య సభార్యః స్వపురం నృపః॥26॥

ఉభయోరృషికుల్యాయాః సరస్వత్యాః సురోధసోః
ఋషీణాముపశాంతానాం పశ్యన్నాశ్రమసంపదః॥27॥

తమాయాంతమభిప్రేత్య బ్రహ్మావర్తాత్ప్రజాః పతిం
గీతసంస్తుతివాదిత్రైః ప్రత్యుదీయుః ప్రహర్షితాః॥28॥

బర్హిష్మతీ నామ పురీ సర్వసంపత్సమన్వితా
న్యపతన్యత్ర రోమాణి యజ్ఞస్యాంగం విధున్వతః॥29॥

కుశాః కాశాస్త ఏవాసన్శశ్వద్ధరితవర్చసః
ఋషయో యైః పరాభావ్య యజ్ఞఘ్నాన్యజ్ఞమీజిరే॥30॥

కుశకాశమయం బర్హిరాస్తీర్య భగవాన్మనుః
అయజద్యజ్ఞపురుషం లబ్ధా స్థానం యతో భువం॥31॥

బర్హిష్మతీం నామ విభుర్యాం నిర్విశ్య సమావసత్
తస్యాం ప్రవిష్టో భవనం తాపత్రయవినాశనం॥32॥

సభార్యః సప్రజః కామాన్బుభుజేఽన్యావిరోధతః
సంగీయమానసత్కీర్తిః సస్త్రీభిః సురగాయకైః
ప్రత్యూషేష్వనుబద్ధేన హృదా శృణ్వన్హరేః కథాః॥33॥

నిష్ణాతం యోగమాయాసు మునిం స్వాయంభువం మనుం
యదాభ్రంశయితుం భోగా న శేకుర్భగవత్పరం॥34॥

అయాతయామాస్తస్యాసన్యామాః స్వాంతరయాపనాః
శృణ్వతో ధ్యాయతో విష్ణోః కుర్వతో బ్రువతః కథాః॥35॥

స ఏవం స్వాంతరం నిన్యే యుగానామేకసప్తతిం
వాసుదేవప్రసంగేన పరిభూతగతిత్రయః॥36॥

శారీరా మానసా దివ్యా వైయాసే యే చ మానుషాః
భౌతికాశ్చ కథం క్లేశా బాధంతే హరిసంశ్రయం॥37॥

యః పృష్టో మునిభిః ప్రాహ ధర్మాన్నానావిధాంఛుభాన్
నృణాం వర్ణాశ్రమాణాం చ సర్వభూతహితః సదా॥38॥

ఏతత్త ఆదిరాజస్య మనోశ్చరితమద్భుతం
వర్ణితం వర్ణనీయస్య తదపత్యోదయం శృణు॥39॥

—♦ అధ్యాయము 23 ♦—

మైత్రేయ ఉవాచ ।

పితృభ్యాం ప్రస్థితే సాధ్వీ పతిమింగితకోవిదా
నిత్యం పర్యచరత్ప్రీత్యా భవానీవ భవం ప్రభుం ॥1॥

విశ్రంభేణాత్మశౌచేన గౌరవేణ దమేన చ
శుశ్రూషయా సౌహృదేన వాచా మధురయా చ భోః ॥2॥

విసృజ్య కామం దంభం చ ద్వేషం లోభమఘం మదం
అప్రమత్తోద్యతా నిత్యం తేజీయాంసమతోషయత్ ॥3॥

స వై దేవర్షివర్యస్తాం మానవీం సమనువ్రతాం
దైవాద్గరీయసః పత్యురాశాసానాం మహాశిషః ॥4॥

కాలేన భూయసా క్షామాం కర్శితాం వ్రతచర్యయా
ప్రేమగద్గదయా వాచా పీడితః కృపయాబ్రవీత్ ॥5॥

కర్దమ ఉవాచ ।

తుష్టోఽహమద్య తవ మానవి మానదాయాః
శుశ్రూషయా పరమయా పరయా చ భక్త్యా
యో దేహినామయమతీవ సుహృత్స దేహో
నావేక్షితః సముచితః క్షపితుం మదర్థే ॥6॥

యే మే స్వధర్మనిరతస్య తపఃసమాధి
విద్యాత్మయోగవిజితా భగవత్ప్రసాదాః
తానేవ తే మదనుసేవనయావరుద్ధాన్
దృష్టిం ప్రపశ్య వితరామ్యభయానశోకాన్ ॥7॥

అన్యే పునర్భగవతో భ్రువ ఉద్విజృంభ
విభ్రంశితార్థరచనాః కిమురుక్రమస్య
సిద్ధాసి భుంక్ష్వ విభవాన్నిజధర్మదోహాన్
దివ్యాన్నరైర్దురధిగాన్నృపవిక్రియాభిః ॥8॥

ఏవం బ్రువాణమబలాఖిలయోగమాయా
విద్యావిచక్షణమవేక్ష్య గతాధిరాసీత్
సంప్రశ్రయప్రణయవిహ్వలయా గిరేషద్
వ్రీడావలోకవిలసద్ధసితాననాహ ॥9॥

దేవహూతిరువాచ ।

రాద్ధం బత ద్విజవృషైతదమోఘయోగ
మాయాధిపే త్వయి విభో తదవైమి భర్తః
యస్తేఽభ్యధాయి సమయః సకృదంగసంగో
భూయాద్గరీయసి గుణః ప్రసవః సతీనాం ॥10॥

తత్రేతికృత్యముపశిక్ష యథోపదేశం
యేనైష మే కర్శితోఽతిరిరంసయాత్మా
సిద్ధ్యేత తే కృతమనోభవధర్షితాయా
దీనస్తదీశ భవనం సదృశం విచక్ష్వ॥11॥

మైత్రేయ ఉవాచ ।

ప్రియాయాః ప్రియమన్విచ్ఛన్కర్దమో యోగమాస్థితః
విమానం కామగం క్షత్తస్తర్హ్యేవావిరచీకరత్॥12॥

సర్వకామదుఘం దివ్యం సర్వరత్నసమన్వితం
సర్వర్ద్ధ్యుపచయోదర్కం మణిస్తంభైరుపస్కృతం॥13॥

దివ్యోపకరణోపేతం సర్వకాలసుఖావహం
పట్టికాభిః పతాకాభిర్విచిత్రాభిరలంకృతం॥14॥

స్రగ్భిర్విచిత్రమాల్యాభిర్మంజుశింజత్షడంఘ్రిభిః
దుకూలక్షౌమకౌశేయైర్నానావస్త్రైర్విరాజితం॥15॥

ఉపర్యుపరి విన్యస్త నిలయేషు పృథక్పృథక్
క్షిప్తైః కశిపుభిః కాంతం పర్యంకవ్యజనాసనైః॥16॥

తత్ర తత్ర వినిక్షిప్త నానాశిల్పోపశోభితం
మహామరకతస్థల్యా జుష్టం విద్రుమవేదిభిః॥17॥

ద్వాఃసు విద్రుమదేహల్యా భాతం వజ్రకపాటవత్
శిఖరేష్వింద్రనీలేషు హేమకుంభైరధిశ్రితం॥18॥

చక్షుష్మత్పద్మరాగాగ్ర్యైర్వజ్రభిత్తిషు నిర్మితైః
జుష్టం విచిత్రవైతానైర్మహార్హైర్హేమతోరణైః॥19॥

హంసపారావతవ్రాతైస్తత్ర తత్ర నికూజితం
కృత్రిమాన్మన్యమానైః స్వానధిరుహ్యాధిరుహ్య చ॥20॥

విహారస్థానవిశ్రామ సంవేశప్రాంగణాజిరైః
యథోపజోషం రచితైర్విస్మాపనమివాత్మనః॥21॥

ఈదృగ్గృహం తత్పశ్యంతీం నాతిప్రీతేన చేతసా
సర్వభూతాశయాభిజ్ఞః ప్రావోచత్కర్దమః స్వయం॥22॥

నిమజ్జ్యాస్మిన్హ్రదే భీరు విమానమిదమారుహ
ఇదం శుక్లకృతం తీర్థమాశిషాం యాపకం నృణాం॥23॥

సా తద్భర్తుః సమాదాయ వచః కువలయేక్షణా
సరజం బిభ్రతీ వాసో వేణీభూతాంశ్చ మూర్ధజాన్॥24॥

అంగం చ మలపంకేన సంఛన్నం శబలస్తనం
ఆవివేశ సరస్వత్యాః సరః శివజలాశయం॥25॥

సాంతః సరసి వేశ్మస్థాః శతాని దశ కన్యకాః
సర్వాః కిశోరవయసో దదర్శోత్పలగంధయః॥26॥

తాం దృష్ట్వా సహసోత్థాయ ప్రోచుః ప్రాంజలయః స్త్రియః
వయం కర్మకరీస్తుభ్యం శాధి నః కరవామ కిం॥27॥

స్నానేన తాం మహార్హేణ స్నాపయిత్వా మనస్వినీం
దుకూలే నిర్మలే నూత్నే దదురస్యై చ మానదాః ॥28॥

భూషణాని పరార్ధ్యాని వరీయాంసి ద్యుమంతి చ
అన్నం సర్వగుణోపేతం పానం చైవామృతాసవం ॥29॥

అథాదర్శే స్వమాత్మానం స్రగ్విణం విరజాంబరం
విరజం కృతస్వస్త్యయనం కన్యాభిర్బహుమానితం ॥30॥

స్నాతం కృతశిరఃస్నానం సర్వాభరణభూషితం
నిష్కగ్రీవం వలయినం కూజత్కాంచననూపురం ॥31॥

శ్రోణ్యోరధ్యస్తయా కాంచ్యా కాంచన్యా బహురత్నయా
హారేణ చ మహార్హేణ రుచకేన చ భూషితం ॥32॥

సుదతా సుభ్రువా శ్లక్ష్ణ స్నిగ్ధాపాంగేన చక్షుషా
పద్మకోశస్పృధా నీలైరలకైశ్చ లసన్ముఖం ॥33॥

యదా సస్మార ఋషభమృషీణాం దయితం పతిం
తత్ర చాస్తే సహ స్త్రీభిర్యత్రాస్తే స ప్రజాపతిః ॥34॥

భర్తుః పురస్తాదాత్మానం స్త్రీసహస్రవృతం తదా
నిశామ్య తద్యోగగతిం సంశయం ప్రత్యపద్యత ॥35॥

స తాం కృతమలస్నానాం విభ్రాజంతీమపూర్వవత్
ఆత్మనో బిభ్రతీం రూపం సంవీతరుచిరస్తనీం ॥36॥

విద్యాధరీసహస్రేణ సేవ్యమానాం సువాససం
జాతభావో విమానం తదారోహయదమిత్రహన్ ॥37॥

తస్మిన్నలుప్తమహిమా ప్రియయానురక్తో
విద్యాధరీభిరుపచీర్ణవపుర్విమానే
బభ్రాజ ఉత్కచకుముద్గణవానపీచ్యస్
తారాభిరావృత ఇవోడుపతిర్నభఃస్థః ॥38॥

తేనాష్టలోకపవిహారకులాచలేంద్ర
ద్రోణీష్వనంగసఖమారుతసౌభగాసు
సిద్ధైర్నుతో ద్యుధునిపాతశివస్వనాసు
రేమే చిరం ధనదవల్లలనావరూథీ ॥39॥

వైశ్రంభకే సురసనే నందనే పుష్పభద్రకే
మానసే చైత్రరథ్యే చ స రేమే రామయా రతః ॥40॥

భ్రాజిష్ణునా విమానేన కామగేన మహీయసా
వైమానికానత్యశేత చరల్లోకాన్యథానిలః ॥41॥

కిం దురాపాదనం తేషాం పుంసాముద్దామచేతసాం
యైరాశ్రితస్తీర్థపదశ్చరణో వ్యసనాత్యయః ॥42॥

ప్రేక్షయిత్వా భువో గోలం పత్న్యై యావాన్స్వసంస్థయా
బహ్వాశ్చర్యం మహాయోగీ స్వాశ్రమాయ న్యవర్తత ॥43॥

విభజ్య నవధాత్మానం మానవీం సురతోత్సుకాం
రామాం నిరమయన్రేమే వర్షపూగాన్ముహూర్తవత్ ॥44॥

తస్మిన్విమాన ఉత్కృష్టాం శయ్యాం రతికరీం శ్రితా
న చాబుధ్యత తం కాలం పత్యాపీచ్యేన సంగతా॥45॥

ఏవం యోగానుభావేన దంపత్యో రమమాణయోః
శతం వ్యతీయుః శరదః కామలాలసయోర్మనాక్॥46॥

తస్యామాధత్త రేతస్తాం భావయన్నాత్మనాత్మవిత్
నోధా విధాయ రూపం స్వం సర్వసంకల్పవిద్విభుః॥47॥

అతః సా సుషువే సద్యో దేవహూతిః స్త్రియః ప్రజాః
సర్వాస్తాశ్చారుసర్వాంగ్యో లోహితోత్పలగంధయః॥48॥

పతిం సా ప్రవ్రజిష్యంతం తదాలక్ష్యోశతీ బహిః
స్మయమానా విక్లవేన హృదయేన విదూయతా॥49॥

లిఖంత్యధోముఖీ భూమిం పదా నఖమణిశ్రియా
ఉవాచ లలితాం వాచం నిరుధ్యాశ్రుకలాం శనైః॥50॥

దేవహూతిరువాచ ।

సర్వం తద్భగవాన్మహ్యముపోవాహ ప్రతిశ్రుతం
అథాపి మే ప్రపన్నాయా అభయం దాతుమర్హసి॥51॥

బ్రహ్మందుహితృభిస్తుభ్యం విమృగ్యాః పతయః సమాః
కశ్చిత్స్యాన్మే విశోకాయ త్వయి ప్రవ్రజితే వనం॥52॥

ఏతావతాలం కాలేన వ్యతిక్రాంతేన మే ప్రభో
ఇంద్రియార్థప్రసంగేన పరిత్యక్తపరాత్మనః॥53॥

ఇంద్రియార్థేషు సజ్జంత్యా ప్రసంగస్త్వయి మే కృతః
అజానంత్యా పరం భావం తథాప్యస్త్వభయాయ మే॥54॥

సంగో యః సంసృతేర్హేతురసత్సు విహితోఽధియా
స ఏవ సాధుషు కృతో నిఃసంగత్వాయ కల్పతే॥55॥

నేహ యత్కర్మ ధర్మాయ న విరాగాయ కల్పతే
న తీర్థపదసేవాయై జీవన్నపి మృతో హి సః॥56॥

సాహం భగవతో నూనం వంచితా మాయయా దృఢం
యత్త్వాం విముక్తిదం ప్రాప్య న ముముక్షేయ బంధనాత్॥57॥

—♦ అధ్యాయము 24 ♦—

మైత్రేయ ఉవాచ ।

నిర్వేదవాదినీమేవం మనోర్దుహితరం మునిః
దయాలుః శాలినీమాహ శుక్లాభివ్యాహృతం స్మరన్॥1॥

ఋషిరువాచ ।

మా ఖిదో రాజపుత్రీత్థమాత్మానం ప్రత్యనిందితే
భగవాంస్తేఽక్షరో గర్భమదూరాత్సంప్రపత్స్యతే ॥2॥

ధృతవ్రతాసి భద్రం తే దమేన నియమేన చ
తపోద్రవిణదానైశ్చ శ్రద్ధయా చేశ్వరం భజ ॥3॥

స త్వయారాధితః శుక్లో వితన్వన్మామకం యశః
ఛేత్తా తే హృదయగ్రంథిమౌదర్యో బ్రహ్మభావనః ॥4॥

మైత్రేయ ఉవాచ ।

దేవహూత్యపి సందేశం గౌరవేణ ప్రజాపతేః
సమ్యక్శ్రద్ధాయ పురుషం కూటస్థమభజద్గురుం ॥5॥

తస్యాం బహుతిథే కాలే భగవాన్మధుసూదనః
కార్దమం వీర్యమాపన్నో జజ్ఞేఽగ్నిరివ దారుణి ॥6॥

అవాదయంస్తదా వ్యోమ్ని వాదిత్రాణి ఘనాఘనాః
గాయంతి తం స్మ గంధర్వా నృత్యంత్యప్సరసో ముదా ॥7॥

పేతుః సుమనసో దివ్యాః ఖేచరైరపవర్జితాః
ప్రసేదుశ్చ దిశః సర్వా అంభాంసి చ మనాంసి చ ॥8॥

తత్కర్దమాశ్రమపదం సరస్వత్యా పరిశ్రితం
స్వయంభూః సాకమృషిభిర్మరీచ్యాదిభిరభ్యయాత్ ॥9॥

భగవంతం పరం బ్రహ్మ సత్త్వేనాంశేన శత్రుహన్
తత్త్వసంఖ్యానవిజ్ఞప్త్యై జాతం విద్వానజః స్వరాట్ ॥10॥

సభాజయన్విశుద్ధేన చేతసా తచ్చికీర్షితం
ప్రహృష్యమాణైరసుభిః కర్దమం చేదమభ్యధాత్ ॥11॥

బ్రహ్మోవాచ ।

త్వయా మేఽపచితిస్తాత కల్పితా నిర్వ్యలీకతః
యన్మే సంజగృహే వాక్యం భవాన్మానద మానయన్ ॥12॥

ఏతావత్యేవ శుశ్రూషా కార్యా పితరి పుత్రకైః
బాఢమిత్యనుమన్యేత గౌరవేణ గురోర్వచః ॥13॥

ఇమా దుహితరః సత్యస్తవ వత్స సుమధ్యమాః
సర్గమేతం ప్రభావైః స్వైర్బృంహయిష్యంత్యనేకధా ॥14॥

అతస్త్వమృషిముఖ్యేభ్యో యథాశీలం యథారుచి
ఆత్మజాః పరిదేహ్యద్య విస్తృణీహి యశో భువి ॥15॥

వేదాహమాద్యం పురుషమవతీర్ణం స్వమాయయా
భూతానాం శేవధిం దేహం బిభ్రాణం కపిలం మునే ॥16॥

జ్ఞానవిజ్ఞానయోగేన కర్మణాముద్ధరంజటాః
హిరణ్యకేశః పద్మాక్షః పద్మముద్రాపదాంబుజః ॥17॥

ఏష మానవి తే గర్భం ప్రవిష్టః కైటభార్దనః
అవిద్యాసంశయగ్రంథిం ఛిత్త్వా గాం విచరిష్యతి॥18॥

అయం సిద్ధగణాధీశః సాంఖ్యాచార్యైః సుసమ్మతః
లోకే కపిల ఇత్యాఖ్యాం గంతా తే కీర్తివర్ధనః॥19॥

మైత్రేయ ఉవాచ ।

తావాశ్వాస్య జగత్స్రష్టా కుమారైః సహనారదః
హంసో హంసేన యానేన త్రిధామపరమం యయౌ॥20॥

గతే శతధృతౌ క్షత్తః కర్దమస్తేన చోదితః
యథోదితం స్వదుహితౄః ప్రాదాద్విశ్వసృజాం తతః॥21॥

మరీచయే కలాం ప్రాదాదనసూయామథాత్రయే
శ్రద్ధామంగిరసేఽయచ్ఛత్పులస్త్యాయ హవిర్భువం॥22॥

పులహాయ గతిం యుక్తాం క్రతవే చ క్రియాం సతీం
ఖ్యాతిం చ భృగవేఽయచ్ఛద్వసిష్ఠాయాప్యరుంధతీం॥23॥

అథర్వణేఽదదాచ్ఛాంతిం యయా యజ్ఞో వితన్యతే
విప్రర్షభాన్కృతోద్వాహాన్సదారాన్సమలాలయత్॥24॥

తతస్త ఋషయః క్షత్తః కృతదారా నిమంత్ర్య తం
ప్రాతిష్ఠన్నందిమాపన్నాః స్వం స్వమాశ్రమమండలం॥25॥

స చావతీర్ణం త్రియుగమాజ్ఞాయ విబుధర్షభం
వివిక్త ఉపసంగమ్య ప్రణమ్య సమభాషత॥26॥

అహో పాపచ్యమానానాం నిరయే స్వైరమంగలైః
కాలేన భూయసా నూనం ప్రసీదంతీహ దేవతాః॥27॥

బహుజన్మవిపక్వేన సమ్యగ్యోగసమాధినా
ద్రష్టుం యతంతే యతయః శూన్యాగారేషు యత్పదం॥28॥

స ఏవ భగవానద్య హేలనం న గణయ్య నః
గృహేషు జాతో గ్రామ్యాణాం యః స్వానాం పక్షపోషణః॥29॥

స్వీయం వాక్యమృతం కర్తుమవతీర్ణోఽసి మే గృహే
చికీర్షుర్భగవాన్జ్ఞానం భక్తానాం మానవర్ధనః॥30॥

తాన్యేవ తేఽభిరూపాణి రూపాణి భగవంస్తవ
యాని యాని చ రోచంతే స్వజనానామరూపిణః॥31॥

త్వాం సూరిభిస్తత్త్వబుభుత్సయాద్ధా సదాభివాదార్హణపాదపీఠం
ఐశ్వర్యవైరాగ్యయశోఽవబోధ వీర్యశ్రియా పూర్తమహం ప్రపద్యే॥32॥

పరం ప్రధానం పురుషం మహాంతం కాలం కవిం త్రివృతం లోకపాలం
ఆత్మానుభూత్యానుగతప్రపంచం స్వచ్ఛందశక్తిం కపిలం ప్రపద్యే॥33॥

అ స్మాభిపృచ్ఛేఽద్య పతిం ప్రజానాం త్వయావతీర్ణర్ణ ఉతాప్తకామః
పరివ్రజత్పదవీమాస్థితోఽహం చరిష్యే త్వాం హృది యుంజన్విశోకః॥34॥

శ్రీభగవానువాచ ।

మయా ప్రోక్తం హి లోకస్య ప్రమాణం సత్యలౌకికే
అథాజని మయా తుభ్యం యదవోచమృతం మునే॥35॥

ఏతన్మే జన్మ లోకేఽస్మిన్ముముక్షూణాం దురాశయాత్
ప్రసంఖ్యానాయ తత్త్వానాం సమ్మతాయాత్మదర్శనే॥36॥

ఏష ఆత్మపథోఽవ్యక్తో నష్టః కాలేన భూయసా
తం ప్రవర్తయితుం దేహమిమం విద్ధి మయా భృతం॥37॥

గచ్ఛ కామం మయాపృష్టో మయి సన్న్యస్తకర్మణా
జిత్వా సుదుర్జయం మృత్యుమమృతత్వాయ మాం భజ॥38॥

మామాత్మానం స్వయంజ్యోతిః సర్వభూతగుహాశయం
ఆత్మన్యేవాత్మనా వీక్ష్య విశోకోఽభయమృచ్ఛసి॥39॥

మాత్ర ఆధ్యాత్మికీం విద్యాం శమనీం సర్వకర్మణాం
వితరిష్యే యయా చాసౌ భయం చాతితరిష్యతి॥40॥

మైత్రేయ ఉవాచ ।

ఏవం సముదితస్తేన కపిలేన ప్రజాపతిః
దక్షిణీకృత్య తం ప్రీతో వనమేవ జగామ హ॥41॥

వ్రతం స ఆస్థితో మౌనమాత్మైకశరణో మునిః
నిఃసంగో వ్యచరత్క్షోణీమనగ్నిరనికేతనః॥42॥

మనో బ్రహ్మణి యుంజానో యత్తత్సదసతః పరం
గుణావభాసే విగుణ ఏకభక్త్యానుభావితే॥43॥

నిరహంకృతిర్నిర్మమశ్చ నిర్ద్వంద్వః సమదృక్స్వదృక్
ప్రత్యక్ప్రశాంతధీర్ధీరః ప్రశాంతోర్మిరివోదధిః॥44॥

వాసుదేవే భగవతి సర్వజ్ఞే ప్రత్యగాత్మని
పరేణ భక్తిభావేన లబ్ధాత్మా ముక్తబంధనః॥45॥

ఆత్మానం సర్వభూతేషు భగవంతమవస్థితం
అపశ్యత్సర్వభూతాని భగవత్యపి చాత్మని॥46॥

ఇచ్ఛాద్వేషవిహీనేన సర్వత్ర సమచేతసా
భగవద్భక్తియుక్తేన ప్రాప్తా భాగవతీ గతిః॥47॥

—♦ అధ్యాయము 25 ♦—

శౌనక ఉవాచ ।

కపిలస్తత్త్వసంఖ్యాతా భగవానాత్మమాయయా
జాతః స్వయమజః సాక్షాదాత్మప్రజ్ఞప్తయే నృణాం॥1॥

న హ్యస్య వర్ష్మణః పుంసాం వరిమ్ణః సర్వయోగినాం
విశ్రుతౌ శ్రుతదేవస్య భూరి తృప్యంతి మేఽసవః॥2॥

యద్యద్విధత్తే భగవాన్స్వచ్ఛందాత్మాత్మమాయయా
తాని మే శ్రద్దధానస్య కీర్తన్యాన్యనుకీర్తయ ॥3॥

సూత ఉవాచ ।

ద్వైపాయనసఖస్త్వేవం మైత్రేయో భగవాంస్తథా
ప్రాహేదం విదురం ప్రీత ఆన్వీక్షిక్యాం ప్రచోదితః ॥4॥

మైత్రేయ ఉవాచ ।

పితరి ప్రస్థితేఽరణ్యం మాతుః ప్రియచికీర్షయా
తస్మిన్బిందుసరేఽవాత్సీద్భగవాన్కపిలః కిల ॥5॥

తమాసీనమకర్మాణం తత్త్వమార్గాగ్రదర్శనం
స్వసుతం దేవహూత్యాహ ధాతుః సంస్మరతీ వచః ॥6॥

దేవహూతిరువాచ ।

నిర్విణ్ణా నితరాం భూమన్నసదింద్రియతర్షణాత్
యేన సంభావ్యమానేన ప్రపన్నాంధం తమః ప్రభో ॥7॥

తస్య త్వం తమసోఽన్ధస్య దుష్పారస్యాద్య పారగం
సచ్చక్షుర్జన్మనామంతే లబ్ధం మే త్వదనుగ్రహాత్ ॥8॥

య ఆద్యో భగవాన్పుంసామీశ్వరో వై భవాన్కిల
లోకస్య తమసాంధస్య చక్షుః సూర్య ఇవోదితః ॥9॥

అథ మే దేవ సమ్మోహమపాక్రష్టుం త్వమర్హసి
యోఽవగ్రహోఽహం మమేతీత్యేతస్మిన్యోజితస్త్వయా ॥10॥

తం త్వా గతాహం శరణం శరణ్యం స్వభృత్యసంసారతరోః కుఠారం
జిజ్ఞాసయాహం ప్రకృతేః పూరుషస్య నమామి సద్ధర్మవిదాం వరిష్ఠం ॥11॥

మైత్రేయ ఉవాచ ।

ఇతి స్వమాతుర్నిరవద్యమీప్సితం నిశమ్య పుంసామపవర్గవర్ధనం
ధియాభినంద్యాత్మవతాం సతాం గతిర్బభాష ఈషత్స్మితశోభితాననః ॥12॥

శ్రీభగవానువాచ ।

యోగ ఆధ్యాత్మికః పుంసాం మతో నిఃశ్రేయసాయ మే
అత్యంతోపరతిర్యత్ర దుఃఖస్య చ సుఖస్య చ ॥13॥

తమిమం తే ప్రవక్ష్యామి యమవోచం పురానఘే
ఋషీణాం శ్రోతుకామానాం యోగం సర్వాంగనైపుణం ॥14॥

చేతః ఖల్వస్య బంధాయ ముక్తయే చాత్మనో మతం
గుణేషు సక్తం బంధాయ రతం వా పుంసి ముక్తయే ॥15॥

అహం మమాభిమానోత్థైః కామలోభాదిభిర్మలైః
వీతం యదా మనః శుద్ధమదుఃఖమసుఖం సమం ॥16॥

తదా పురుష ఆత్మానం కేవలం ప్రకృతేః పరం
నిరంతరం స్వయంజ్యోతిరణిమానమఖండితం ॥17॥

జ్ఞానవైరాగ్యయుక్తేన భక్తియుక్తేన చాత్మనా
పరిపశ్యత్యుదాసీనం ప్రకృతిం చ హతౌజసం ॥18॥

న యుజ్యమానయా భక్త్యా భగవత్యఖిలాత్మని
సదృశోఽస్తి శివః పంథా యోగినాం బ్రహ్మసిద్ధయే ॥19॥

ప్రసంగమజరం పాశమాత్మనః కవయో విదుః
స ఏవ సాధుషు కృతో మోక్షద్వారమపావృతం ॥20॥

తితిక్షవః కారుణికాః సుహృదః సర్వదేహినాం
అజాతశత్రవః శాంతాః సాధవః సాధుభూషణాః ॥21॥

మయ్యనన్యేన భావేన భక్తిం కుర్వంతి యే దృఢాం
మత్కృతే త్యక్తకర్మాణస్త్యక్తస్వజనబాంధవాః ॥22॥

మదాశ్రయాః కథా మృష్టాః శృణ్వంతి కథయంతి చ
తపంతి వివిధాస్తాపా నైతాన్మద్గతచేతసః ॥23॥

త ఏతే సాధవః సాధ్వి సర్వసంగవివర్జితాః
సంగస్తేష్వథ తే ప్రార్థ్యః సంగదోషహరా హి తే ॥24॥

సతాం ప్రసంగాన్మమ వీర్యసంవిదో భవంతి హృత్కర్ణరసాయనాః కథాః
తజ్జోషణాదాశ్వపవర్గవర్త్మని శ్రద్ధా రతిర్భక్తిరనుక్రమిష్యతి ॥25॥

భక్త్యా పుమాన్జాతవిరాగ ఐంద్రియాద్దృష్టశ్రుతాన్మద్రచనానుచింతయా
చిత్తస్య యత్తో గ్రహణే యోగయుక్తో యతిష్యతే ఋజుభిర్యోగమార్గైః ॥26॥

అసేవయాయం ప్రకృతేర్గుణానాం జ్ఞానేన వైరాగ్యవిజృంభితేన
యోగేన మయ్యర్పితయా చ భక్త్యా మాం ప్రత్యగాత్మానమిహావరుంధే ॥27॥

దేవహూతిరువాచ ।

కాచిత్త్వయ్యుచితా భక్తిః కీదృశీ మమ గోచరా
యయా పదం తే నిర్వాణమంజసాన్వాశ్నవా అహం ॥28॥

యో యోగో భగవద్బాణో నిర్వాణాత్మంస్త్వయోదితః
కీదృశః కతి చాంగాని యతస్తత్త్వావబోధనం ॥29॥

తదేతన్మే విజానీహి యథాహం మందధీర్హరే
సుఖం బుద్ధ్యేయ దుర్బోధం యోషా భవదనుగ్రహాత్ ॥30॥

మైత్రేయ ఉవాచ ।

విదిత్వార్థం కపిలో మాతురిత్థం జాతస్నేహో యత్ర తన్వాభిజాతః
తత్త్వామ్నాయం యత్ప్రవదంతి సాంఖ్యం ప్రోవాచ వై భక్తివితానయోగం ॥31॥

శ్రీభగవానువాచ ।

దేవానాం గుణలింగానామానుశ్రవికకర్మణాం
సత్త్వ ఏవైకమనసో వృత్తిః స్వాభావికీ తు యా॥32॥

అనిమిత్తా భాగవతీ భక్తిః సిద్ధేర్గరీయసీ
జరయత్యాశు యా కోశం నిగీర్ణమనలో యథా॥34॥

నైకాత్మతాం మే స్పృహయంతి కేచిన్మత్పాదసేవాభిరతా మదీహాః
యేఽన్యోన్యతో భాగవతాః ప్రసజ్య సభాజయంతే మమ పౌరుషాణి॥35॥

పశ్యంతి తే మే రుచిరాణ్యంబ సంతః ప్రసన్నవక్త్రారుణలోచనాని
రూపాణి దివ్యాని వరప్రదాని సాకం వాచం స్పృహణీయాం వదంతి॥36॥

తైర్దర్శనీయావయవైరుదార విలాసహాసేక్షితవామసూక్తైః
హృతాత్మనో హృతప్రాణాంశ్చ భక్తిరనిచ్ఛతో మే గతిమణ్వీం ప్రయుంక్తే॥37॥

అథో విభూతిం మమ మాయావినస్తామైశ్వర్యమష్టాంగమనుప్రవృత్తం
శ్రియం భాగవతీం వాస్పృహయంతి భద్రాం పరస్య మే తేఽశ్నువతే తు లోకే॥38॥

న కర్హిచిన్మత్పరాః శాంతరూపే నంక్ష్యంతి నో మేఽనిమిషో లేఢి హేతిః
యేషామహం ప్రియ ఆత్మా సుతశ్చ సఖా గురుః సుహృదో దైవమిష్టం॥39॥

ఇమం లోకం తథైవాముమాత్మానముభయాయినం
ఆత్మానమను యే చేహ యే రాయః పశవో గృహాః॥40॥

విసృజ్య సర్వానన్యాంశ్చ మామేవం విశ్వతోముఖం
భజంత్యనన్యయా భక్త్యా తాన్మృత్యోరతిపారయే॥41॥

నాన్యత్ర మద్భగవతః ప్రధానపురుషేశ్వరాత్
ఆత్మనః సర్వభూతానాం భయం తీవ్రం నివర్తతే॥42॥

మద్భయాద్వాతి వాతోఽయం సూర్యస్తపతి మద్భయాత్
వర్షతీంద్రో దహత్యగ్నిర్మృత్యుశ్చరతి మద్భయాత్॥43॥

జ్ఞానవైరాగ్యయుక్తేన భక్తియోగేన యోగినః
క్షేమాయ పాదమూలం మే ప్రవిశంత్యకుతోభయం॥44॥

ఏతావానేవ లోకేఽస్మిన్పుంసాం నిఃశ్రేయసోదయః
తీవ్రేణ భక్తియోగేన మనో మయ్యర్పితం స్థిరం॥45॥

—♦ అధ్యాయము 26 ♦—

శ్రీభగవానువాచ ।

అథ తే సంప్రవక్ష్యామి తత్త్వానాం లక్షణం పృథక్
యద్విదిత్వా విముచ్యేత పురుషః ప్రాకృతైర్గుణైః॥1॥

జ్ఞానం నిఃశ్రేయసార్థాయ పురుషస్యాత్మదర్శనం
యదాహుర్వర్ణయే తత్తే హృదయగ్రంథిభేదనం॥2॥

అనాదిరాత్మా పురుషో నిర్గుణః ప్రకృతేః పరః
ప్రత్యగ్ధామా స్వయంజ్యోతిర్విశ్వం యేన సమన్వితం॥3॥

స ఏష ప్రకృతిం సూక్ష్మాం దైవీం గుణమయీం విభుః
యదృచ్ఛయైవోపగతామభ్యపద్యత లీలయా ॥4॥

గుణైర్విచిత్రాః సృజతీం సరూపాః ప్రకృతిం ప్రజాః
విలోక్య ముముహే సద్యః స ఇహ జ్ఞానగూహయా ॥5॥

ఏవం పరాభిధ్యానేన కర్తృత్వం ప్రకృతేః పుమాన్
కర్మసు క్రియమాణేషు గుణైరాత్మని మన్యతే ॥6॥

తదస్య సంసృతిర్బంధః పారతంత్ర్యం చ తత్కృతం
భవత్యకర్తురీశస్య సాక్షిణో నిర్వృతాత్మనః ॥7॥

కార్యకారణకర్తృత్వే కారణం ప్రకృతిం విదుః
భోక్తృత్వే సుఖదుఃఖానాం పురుషం ప్రకృతేః పరం ॥8॥

దేవహూతిరువాచ ।

ప్రకృతేః పురుషస్యాపి లక్షణం పురుషోత్తమ
బ్రూహి కారణయోరస్య సదసచ్చ యదాత్మకం ॥9॥

శ్రీభగవానువాచ ।

యత్తత్త్రిగుణమవ్యక్తం నిత్యం సదసదాత్మకం
ప్రధానం ప్రకృతిం ప్రాహురవిశేషం విశేషవత్ ॥10॥

పంచభిః పంచభిర్బ్రహ్మ చతుర్భిర్దశభిస్తథా
ఏతచ్చతుర్వింశతికం గణం ప్రాధానికం విదుః ॥11॥

మహాభూతాని పంచైవ భూరాపోఽగ్నిర్మరున్నభః
తన్మాత్రాణి చ తావంతి గంధాదీని మతాని మే ॥12॥

ఇంద్రియాణి దశ శ్రోత్రం త్వగ్దృగ్రసననాసికాః
వాక్కరౌ చరణౌ మేఢ్రం పాయుర్దశమ ఉచ్యతే ॥13॥

మనో బుద్ధిరహంకారశ్చిత్తమిత్యంతరాత్మకం
చతుర్ధా లక్ష్యతే భేదో వృత్త్యా లక్షణరూపయా ॥14॥

ఏతావానేవ సంఖ్యాతో బ్రహ్మణః సగుణస్య హ
సన్నివేశో మయా ప్రోక్తో యః కాలః పంచవింశకః ॥15॥

ప్రభావం పౌరుషం ప్రాహుః కాలమేకే యతో భయం
అహంకారవిమూఢస్య కర్తుః ప్రకృతిమీయుషః ॥16॥

ప్రకృతేర్గుణసామ్యస్య నిర్విశేషస్య మానవి
చేష్టా యతః స భగవాన్కాల ఇత్యుపలక్షితః ॥17॥

అంతః పురుషరూపేణ కాలరూపేణ యో బహిః
సమన్వేత్యేష సత్త్వానాం భగవానాత్మమాయయా ॥18॥

దైవాత్క్షుభితధర్మిణ్యాం స్వస్యాం యోనౌ పరః పుమాన్
ఆధత్త వీర్యం సాసూత మహత్తత్త్వం హిరణ్మయం ॥19॥

విశ్వమాత్మగతం వ్యంజన్కూటస్థో జగదంకురః
స్వతేజసాపిబత్తీవ్రమాత్మప్రస్వాపనం తమః||20||

యత్తత్సత్త్వగుణం స్వచ్ఛం శాంతం భగవతః పదం
యదాహుర్వాసుదేవాఖ్యం చిత్తం తన్మహదాత్మకం||21||

స్వచ్ఛత్వమవికారిత్వం శాంతత్వమితి చేతసః
వృత్తిభిర్లక్షణం ప్రోక్తం యథాపాం ప్రకృతిః పరా||22||

మహత్తత్త్వాద్వికుర్వాణాద్భగవద్వీర్యసంభవాత్
క్రియాశక్తిరహంకారస్త్రివిధః సమపద్యత||23||

వైకారికస్తైజసశ్చ తామసశ్చ యతో భవః
మనసశ్చేంద్రియాణాం చ భూతానాం మహతామపి||24||

సహస్రశిరసం సాక్షాద్యమనంతం ప్రచక్షతే
సంకర్షణాఖ్యం పురుషం భూతేంద్రియమనోమయం||25||

కర్తృత్వం కరణత్వం చ కార్యత్వం చేతి లక్షణం
శాంతఘోరవిమూఢత్వమితి వా స్యాదహంకృతేః||26||

వైకారికాద్వికుర్వాణాన్మనస్తత్త్వమజాయత
యత్సంకల్పవికల్పాభ్యాం వర్తతే కామసంభవః||27||

యద్విదుర్హ్యనిరుద్ధాఖ్యం హృషీకాణామధీశ్వరం
శారదేందీవరశ్యామం సంరాధ్యం యోగిభిః శనైః||28||

తైజసాత్తు వికుర్వాణాద్బుద్ధితత్త్వమభూత్సతి
ద్రవ్యస్ఫురణవిజ్ఞానమింద్రియాణామనుగ్రహః||29||

సంశయోఽథ విపర్యాసో నిశ్చయః స్మృతిరేవ చ
స్వాప ఇత్యుచ్యతే బుద్ధేర్లక్షణం వృత్తితః పృథక్||30||

తైజసానీంద్రియాణ్యేవ క్రియాజ్ఞానవిభాగశః
ప్రాణస్య హి క్రియాశక్తిర్బుద్ధేర్విజ్ఞానశక్తితా||31||

తామసాచ్చ వికుర్వాణాద్భగవద్వీర్యచోదితాత్
శబ్దమాత్రమభూత్తస్మాన్నభః శ్రోత్రం తు శబ్దగం||32||

అర్థాశ్రయత్వం శబ్దస్య ద్రష్టుర్లింగత్వమేవ చ
తన్మాత్రత్వం చ నభసో లక్షణం కవయో విదుః||33||

భూతానాం ఛిద్రదాతృత్వం బహిరంతరమేవ చ
ప్రాణేంద్రియాత్మధిష్ణ్యత్వం నభసో వృత్తిలక్షణం||34||

నభసః శబ్దతన్మాత్రాత్కాలగత్యా వికుర్వతః
స్పర్శోఽభవత్తతో వాయుస్త్వక్స్పర్శస్య చ సంగ్రహః||35||

మృదుత్వం కఠినత్వం చ శైత్యముష్ణత్వమేవ చ
ఏతత్స్పర్శస్య స్పర్శత్వం తన్మాత్రత్వం నభస్వతః||36||

చాలనం వ్యూహనం ప్రాప్తిర్నేతృత్వం ద్రవ్యశబ్దయోః
సర్వేంద్రియాణామాత్మత్వం వాయోః కర్మాభిలక్షణం||37||

వాయోశ్చ స్పర్శతన్మాత్రాద్రూపం దైవేరితాదభూత్
సముత్థితం తతస్తేజశ్చక్షూ రూపోపలంభనం||38||

ద్రవ్యాకృతిత్వం గుణతా వ్యక్తిసంస్థాత్వమేవ చ
తేజస్త్వం తేజసః సాధ్వి రూపమాత్రస్య వృత్తయః॥39॥

ద్యోతనం పచనం పానమదనం హిమమర్దనం
తేజసో వృత్తయస్త్వేతాః శోషణం క్షుత్తృడేవ చ॥40॥

రూపమాత్రాద్వికుర్వాణాత్తేజసో దైవచోదితాత్
రసమాత్రమభూత్తస్మాదంభో జిహ్వా రసగ్రహః॥41॥

కషాయో మధురస్తిక్తః కట్వమ్ల ఇతి నైకధా
భౌతికానాం వికారేణ రస ఏకో విభిద్యతే॥42॥

క్లేదనం పిండనం తృప్తిః ప్రాణనాప్యాయనోందనం
తాపాపనోదో భూయస్త్వమంభసో వృత్తయస్త్విమాః॥43॥

రసమాత్రాద్వికుర్వాణాదంభసో దైవచోదితాత్
గంధమాత్రమభూత్తస్మాత్పృథ్వీ ఘ్రాణస్తు గంధగః॥44॥

కరంభపూతిసౌరభ్య శాంతోగ్రామ్లాదిభిః పృథక్
ద్రవ్యావయవవైషమ్యాద్గంధ ఏకో విభిద్యతే॥45॥

భావనం బ్రహ్మణః స్థానం ధారణం సద్విశేషణం
సర్వసత్త్వగుణోద్భేదః పృథివీవృత్తిలక్షణం॥46॥

నభోగుణవిశేషోఽర్థో యస్య తచ్ఛ్రోత్రముచ్యతే
వాయోర్గుణవిశేషోఽర్థో యస్య తత్స్పర్శనం విదుః॥47॥

తేజోగుణవిశేషోఽర్థో యస్య తచ్చక్షురుచ్యతే
అంభోగుణవిశేషోఽర్థో యస్య తద్రసనం విదుః
భూమేర్గుణవిశేషోఽర్థో యస్య స ఘ్రాణ ఉచ్యతే॥48॥

పరస్య దృశ్యతే ధర్మో హ్యపరస్మిన్సమన్వయాత్
అతో విశేషో భావానాం భూమావేవోపలక్ష్యతే॥49॥

ఏతాన్యసంహత్య యదా మహదాదీని సప్త వై
కాలకర్మగుణోపేతో జగదాదిరుపావిశత్॥50॥

తతస్తేనానువిద్ధేభ్యో యుక్తేభ్యోఽణ్డమచేతనం
ఉత్థితం పురుషో యస్మాదుదతిష్ఠదసౌ విరాట్॥51॥

ఏతదండం విశేషాఖ్యం క్రమవృద్ధైర్దశోత్తరైః
తోయాదిభిః పరివృతం ప్రధానేనావృతైర్బహిః
యత్ర లోకవితానోఽయం రూపం భగవతో హరేః॥52॥

హిరణ్మయాదండకోశాదుత్థాయ సలిలే శయాత్
తమావిశ్య మహాదేవో బహుధా నిర్బిభేద ఖం॥53॥

నిరభిద్యతాస్య ప్రథమం ముఖం వాణీ తతోఽభవత్
వాణ్యా వహ్నిరథో నాసే ప్రాణోతో ఘ్రాణ ఏతయోః॥54॥

ఘ్రాణాద్వాయురభిద్యేతామక్షిణీ చక్షురేతయోః
తస్మాత్సూర్యో న్యభిద్యేతాం కర్ణౌ శ్రోత్రం తతో దిశః॥55॥

నిర్బిభేద విరాజస్త్వగ్ రోమశ్మశ్ర్వాదయస్తతః
తత ఓషధయశ్చాసన్శిశ్నం నిర్బిభిదే తతః॥56॥

రేతస్తస్మాదాప ఆసన్నిరభిద్యత వై గుదం
గుదాదపానోఽపానాచ్చ మృత్యుర్లోకభయంకరః॥57॥

హస్తౌ చ నిరభిద్యేతాం బలం తాభ్యాం తతః స్వరాట్
పాదౌ చ నిరభిద్యేతాం గతిస్తాభ్యాం తతో హరిః॥58॥

నాడ్యోఽస్య నిరభిద్యంత తాభ్యో లోహితమాభృతం
నద్యస్తతః సమభవన్నుదరం నిరభిద్యత॥59॥

క్షుత్పిపాసే తతః స్యాతాం సముద్రస్త్వేతయోరభూత్
అథాస్య హృదయం భిన్నం హృదయాన్మన ఉత్థితం॥60॥

మనసశ్చంద్రమా జాతో బుద్ధిర్బుద్ధేర్గిరాం పతిః
అహంకారస్తతో రుద్రశ్చిత్తం చైత్యస్తతోఽభవత్॥61॥

ఏతే హ్యభ్యుత్థితా దేవా నైవాస్యోత్థాపనేఽశకన్
పునరావివిశుః ఖాని తముత్థాపయితుం క్రమాత్॥62॥

వహ్నిర్వాచా ముఖం భేజే నోదతిష్ఠత్తదా విరాట్
ఘ్రాణేన నాసికే వాయుర్నోదతిష్ఠత్తదా విరాట్॥63॥

అక్షిణీ చక్షుషాదిత్యో నోదతిష్ఠత్తదా విరాట్
శ్రోత్రేణ కర్ణౌ చ దిశో నోదతిష్ఠత్తదా విరాట్॥64॥

త్వచం రోమభిరోషధ్యో నోదతిష్ఠత్తదా విరాట్
రేతసా శిశ్నమాపస్తు నోదతిష్ఠత్తదా విరాట్॥65॥

గుదం మృత్యురపానేన నోదతిష్ఠత్తదా విరాట్
హస్తావింద్రో బలేనైవ నోదతిష్ఠత్తదా విరాట్॥66॥

విష్ణుర్గత్యైవ చరణౌ నోదతిష్ఠత్తదా విరాట్
నాడీర్నద్యో లోహితేన నోదతిష్ఠత్తదా విరాట్॥67॥

క్షుత్తృడ్భ్యాముదరం సింధుర్నోదతిష్ఠత్తదా విరాట్
హృదయం మనసా చంద్రో నోదతిష్ఠత్తదా విరాట్॥68॥

బుద్ధ్యా బ్రహ్మాపి హృదయం నోదతిష్ఠత్తదా విరాట్
రుద్రోఽభిమత్యా హృదయం నోదతిష్ఠత్తదా విరాట్॥69॥

చిత్తేన హృదయం చైత్యః క్షేత్రజ్ఞః ప్రావిశద్యదా
విరాట్తదైవ పురుషః సలిలాదుదతిష్ఠత॥70॥

యథా ప్రసుప్తం పురుషం ప్రాణేంద్రియమనోధియః
ప్రభవంతి వినా యేన నోత్థాపయితుమోజసా॥71॥

తమస్మిన్ప్రత్యగాత్మానం ధియా యోగప్రవృత్తయా
భక్త్యా విరక్త్యా జ్ఞానేన వివిచ్యాత్మని చింతయేత్॥72॥

—♦ అధ్యాయము 27 ♦—

శ్రీభగవానువాచ ।

ప్రకృతిస్థోఽపి పురుషో నాజ్యతే ప్రాకృతైర్గుణైః
అవికారాదకర్తృత్వాన్నిర్గుణత్వాజ్జలార్కవత్॥1॥

స ఏష యర్హి ప్రకృతేర్గుణేష్వభివిషజ్జతే
అహంక్రియావిమూఢాత్మా కర్తాస్మీత్యభిమన్యతే ॥2॥

తేన సంసారపదవీమవశోఽభ్యేత్యనిర్వృతః
ప్రాసంగికైః కర్మదోషైః సదసన్మిశ్రయోనిషు ॥3॥

అర్థే హ్యవిద్యమానేఽపి సంసృతిర్న నివర్తతే
ధ్యాయతో విషయానస్య స్వప్నేఽనర్థాగమో యథా ॥4॥

అత ఏవ శనైశ్చిత్తం ప్రసక్తమసతాం పథి
భక్తియోగేన తీవ్రేణ విరక్త్యా చ నయేద్వశం ॥5॥

యమాదిభిర్యోగపథైరభ్యసఞ్ఛ్రద్ధయాన్వితః
మయి భావేన సత్యేన మత్కథాశ్రవణేన చ ॥6॥

సర్వభూతసమత్వేన నిర్వైరేణాప్రసంగతః
బ్రహ్మచర్యేణ మౌనేన స్వధర్మేణ బలీయసా ॥7॥

యదృచ్ఛయోపలబ్ధేన సంతుష్టో మితభుఙ్మునిః
వివిక్తశరణః శాంతో మైత్రః కరుణ ఆత్మవాన్ ॥8॥

సానుబంధే చ దేహేఽస్మిన్నకుర్వన్నసదాగ్రహం
జ్ఞానేన దృష్టతత్త్వేన ప్రకృతేః పురుషస్య చ ॥9॥

నివృత్తబుద్ధ్యవస్థానో దూరీభూతాన్యదర్శనః
ఉపలభ్యాత్మనాత్మానం చక్షుషేవార్కమాత్మదృక్ ॥10॥

ముక్తలింగం సదాభాసమసతి ప్రతిపద్యతే
సతో బంధుమసచ్చక్షుః సర్వానుస్యూతమద్వయం ॥11॥

యథా జలస్థ ఆభాసః స్థలస్థేనావదృశ్యతే
స్వాభాసేన తథా సూర్యో జలస్థేన దివి స్థితః ॥12॥

ఏవం త్రివృదహంకారో భూతేంద్రియమనోమయైః
స్వాభాసైర్లక్షితోఽనేన సదాభాసేన సత్యదృక్ ॥13॥

భూతసూక్ష్మేంద్రియమనో బుద్ధ్యాదిష్విహ నిద్రయా
లీనేష్వసతి యస్తత్ర వినిద్రో నిరహంక్రియః ॥14॥

మన్యమానస్తదాత్మానమనష్టో నష్టవన్మృషా
నష్టేఽహంకరణే ద్రష్టా నష్టవిత్త ఇవాతురః ॥15॥

ఏవం ప్రత్యవమృశ్యాసావాత్మానం ప్రతిపద్యతే
సాహంకారస్య ద్రవ్యస్య యోఽవస్థానమనుగ్రహః ॥16॥

దేవహూతిరువాచ ।

పురుషం ప్రకృతిర్బ్రహ్మన్న విముంచతి కర్హిచిత్
అన్యోన్యాపాశ్రయత్వాచ్చ నిత్యత్వాదనయోః ప్రభో ॥17॥

యథా గంధస్య భూమేశ్చ న భావో వ్యతిరేకతః
అపాం రసస్య చ యథా తథా బుద్ధేః పరస్య చ ॥18॥

అకర్తుః కర్మబంధోఽయం పురుషస్య యదాశ్రయః
గుణేషు సత్సు ప్రకృతేః కైవల్యం తేష్వతః కథం ॥19॥

క్వచిత్తత్త్వావమర్శేన నివృత్తం భయముల్బణం
అనివృత్తనిమిత్తత్వాత్పునః ప్రత్యవతిష్ఠతే॥20॥

శ్రీభగవానువాచ ।

అనిమిత్తనిమిత్తేన స్వధర్మేణామలాత్మనా
తీవ్రయా మయి భక్త్యా చ శ్రుతసంభృతయా చిరం॥21॥

జ్ఞానేన దృష్టతత్త్వేన వైరాగ్యేణ బలీయసా
తపోయుక్తేన యోగేన తీవ్రేణాత్మసమాధినా॥22॥

ప్రకృతిః పురుషస్యేహ దహ్యమానా త్వహర్నిశం
తిరోభవిత్రీ శనకైరగ్నేర్యోనిరివారణిః॥23॥

భుక్తభోగా పరిత్యక్తా దృష్టదోషా చ నిత్యశః
నేశ్వరస్యాశుభం ధత్తే స్వే మహిమ్ని స్థితస్య చ॥24॥

యథా హ్యప్రతిబుద్ధస్య ప్రస్వాపో బహ్వనర్థభృత్
స ఏవ ప్రతిబుద్ధస్య న వై మోహాయ కల్పతే॥25॥

ఏవం విదితతత్త్వస్య ప్రకృతిర్మయి మానసం
యుంజతో నాపకురుత ఆత్మారామస్య కర్హిచిత్॥26॥

యదైవమధ్యాత్మరతః కాలేన బహుజన్మనా
సర్వత్ర జాతవైరాగ్య ఆబ్రహ్మభువనాన్మునిః॥27॥

మద్భక్తః ప్రతిబుద్ధార్థో మత్ప్రసాదేన భూయసా
నిఃశ్రేయసం స్వసంస్థానం కైవల్యాఖ్యం మదాశ్రయం॥28॥

ప్రాప్నోతీహాంజసా ధీరః స్వదృశా చ్ఛిన్నసంశయః
యద్గత్వా న నివర్తేత యోగీ లింగాద్వినిర్గమే॥29॥

యదా న యోగోపచితాసు చేతో మాయాసు సిద్ధస్య విషజ్జతేఽఙ్గ
అనన్యహేతుష్వథ మే గతిః స్యాదాత్యంతికీ యత్ర న మృత్యుహాసః॥30॥

—♦ అధ్యాయము 28 ♦—

శ్రీభగవానువాచ ।

యోగస్య లక్షణం వక్ష్యే సబీజస్య నృపాత్మజే
మనో యేనైవ విధినా ప్రసన్నం యాతి సత్పథం॥1॥

స్వధర్మాచరణం శక్త్యా విధర్మాచ్చ నివర్తనం
దైవాల్లబ్ధేన సంతోష ఆత్మవిచ్చరణార్చనం॥2॥

గ్రామ్యధర్మనివృత్తిశ్చ మోక్షధర్మరతిస్తథా
మితమేధ్యాదనం శశ్వద్వివిక్తక్షేమసేవనం॥3॥

అహింసా సత్యమస్తేయం యావదర్థపరిగ్రహః
బ్రహ్మచర్యం తపః శౌచం స్వాధ్యాయః పురుషార్చనం॥4॥

మౌనం సదాసనజయః స్థైర్యం ప్రాణజయః శనైః
ప్రత్యాహారశ్చేంద్రియాణాం విషయాన్మనసా హృది॥5॥

స్వధిష్ణ్యానామేకదేశే మనసా ప్రాణధారణం
వైకుంఠలీలాభిధ్యానం సమాధానం తథాత్మనః ॥6॥

ఏతైరన్యైశ్చ పథిభిర్మనో దుష్టమసత్పథం
బుద్ధ్యా యుంజీత శనకైర్జితప్రాణో హ్యతంద్రితః ॥7॥

శుచౌ దేశే ప్రతిష్ఠాప్య విజితాసన ఆసనం
తస్మిన్స్వస్తి సమాసీన ఋజుకాయః సమభ్యసేత్ ॥8॥

ప్రాణస్య శోధయేన్మార్గం పూరకుంభకరేచకైః
ప్రతికూలేన వా చిత్తం యథా స్థిరమచంచలం ॥9॥

మనోఽచిరాత్స్యాద్విరజం జితశ్వాసస్య యోగినః
వాయ్వగ్నిభ్యాం యథా లోహం ధ్మాతం త్యజతి వై మలం ॥10॥

ప్రాణాయామైర్దహేద్దోషాంధారణాభిశ్చ కిల్బిషాన్
ప్రత్యాహారేణ సంసర్గాంధ్యానేనానీశ్వరాన్గుణాన్ ॥11॥

యదా మనః స్వం విరజం యోగేన సుసమాహితం
కాష్ఠాం భగవతో ధ్యాయేత్స్వనాసాగ్రావలోకనః ॥12॥

ప్రసన్నవదనాంభోజం పద్మగర్భారుణేక్షణం
నీలోత్పలదలశ్యామం శంఖచక్రగదాధరం ॥13॥

లసత్పంకజకింజల్క పీతకౌశేయవాససం
శ్రీవత్సవక్షసం భ్రాజత్కౌస్తుభాముక్తకంధరం ॥14॥

మత్తద్విరేఫకలయా పరీతం వనమాలయా
పరార్ధ్యహారవలయ కిరీటాంగదనూపురం ॥15॥

కాంచీగుణోల్లసచ్ఛ్రోణిం హృదయాంభోజవిష్టరం
దర్శనీయతమం శాంతం మనోనయనవర్ధనం ॥16॥

అపీచ్యదర్శనం శశ్వత్సర్వలోకనమస్కృతం
సంతం వయసి కైశోరే భృత్యానుగ్రహకాతరం ॥17॥

కీర్తన్యతీర్థయశసం పుణ్యశ్లోకయశస్కరం
ధ్యాయేద్దేవం సమగ్రాంగం యావన్న చ్యవతే మనః ॥18॥

స్థితం వ్రజంతమాసీనం శయానం వా గుహాశయం
ప్రేక్షణీయేహితం ధ్యాయేచ్ఛుద్ధభావేన చేతసా ॥19॥

తస్మిన్లబ్ధపదం చిత్తం సర్వావయవసంస్థితం
విలక్ష్యైకత్ర సంయుజ్యాదంగే భగవతో మునిః ॥20॥

సంచింతయేద్భగవతశ్చరణారవిందం
వజ్రాంకుశధ్వజసరోరుహలాంఛనాఢ్యం
ఉత్తుంగరక్తవిలసన్నఖచక్రవాల
జ్యోత్స్నాభిరాహతమహద్ధృదయాంధకారం ॥21॥

యచ్ఛౌచనిఃసృతసరిత్ప్రవరోదకేన
తీర్థేన మూర్ధ్న్యధికృతేన శివః శివోఽభూత్
ధ్యాతుర్మనఃశమలశైలనిసృష్టవజ్రం
ధ్యాయేచ్చిరం భగవతశ్చరణారవిందం ॥22॥

జానుద్వయం జలజలోచనయా జనన్యా
లక్ష్మ్యాఖిలస్య సురవందితయా విధాతుః
ఊర్వోర్నిధాయ కరపల్లవరోచిషా యత్
సంలాలితం హృది విభోరభవస్య కుర్యాత్ ॥23॥

ఊరూ సుపర్ణభుజయోరధి శోభమానావ్
ఓజోనిధీ అతసికాకుసుమావభాసౌ
వ్యాలంబిపీతవరవాససి వర్తమాన
కాంచీకలాపపరిరంభి నితంబబింబం ॥24॥

నాభిహ్రదం భువనకోశగుహోదరస్థం
యత్రాత్మయోనిధిషణాఖిలలోకపద్మం
వ్యూఢం హరిన్మణివృషస్తనయోరముష్య
ధ్యాయేద్ద్వయం విశదహారమయూఖగౌరం ॥25॥

వక్షోఽధివాసమృషభస్య మహావిభూతేః
పుంసాం మనోనయననిర్వృతిమాదధానం
కంఠం చ కౌస్తుభమణేరధిభూషణార్థం
కుర్యాన్మనస్యఖిలలోకనమస్కృతస్య ॥26॥

బాహూంశ్చ మందరగిరేః పరివర్తనేన
నిర్ణిక్తబాహువలయానధిలోకపాలాన్
సంచింతయేద్దశశతారమసహ్యతేజః
శంఖం చ తత్కరసరోరుహరాజహంసం ॥27॥

కౌమోదకీం భగవతో దయితాం స్మరేత
దిగ్ధామరాతిభటశోణితకర్దమేన
మాలాం మధువ్రతవరూథగిరోపఘుష్టాం
చైత్యస్య తత్త్వమమలం మణిమస్య కంఠే ॥28॥

భృత్యానుకంపితధియేహ గృహీతమూర్తేః
సంచింతయేద్భగవతో వదనారవిందం
యద్విస్ఫురన్మకరకుండలవల్గితేన
విద్యోతితామలకపోలముదారనాసం ॥29॥

యచ్ఛ్రీనికేతమలిభిః పరిసేవ్యమానం
భూత్యా స్వయా కుటిలకుంతలవృందజుష్టం
మీనద్వయాశ్రయమధిక్షిపదబ్జనేత్రం
ధ్యాయేన్మనోమయమతంద్రిత ఉల్లసద్భ్రు ॥30॥

తస్యావలోకమధికం కృపయాతిఘోర
తాపత్రయోపశమనాయ నిసృష్టమక్ష్ణోః
స్నిగ్ధస్మితానుగుణితం విపులప్రసాదం
ధ్యాయేచ్చిరం విపులభావనయా గుహాయాం ॥31॥

హాసం హరేరవనతాఖిలలోకతీవ్ర
శోకాశ్రుసాగరవిశోషణమత్యుదారం
సమ్మోహనాయ రచితం నిజమాయయాస్య
భ్రూమండలం మునికృతే మకరధ్వజస్య ॥32॥

ధ్యానాయనం ప్రహసితం బహులాధరోష్ఠ
భాసారుణాయితతనుద్విజకుందపంక్తి

ధ్యాయేత్స్వదేహకుహరేఽవసితస్య విష్ణోర్
భక్త్యార్ద్రయార్పితమనా న పృథగ్దిదృక్షేత్ ॥33॥

ఏవం హరౌ భగవతి ప్రతిలబ్ధభావో
భక్త్యా ద్రవద్ధృదయ ఉత్పులకః ప్రమోదాత్
ఔత్కంఠ్యబాష్పకలయా ముహురర్ద్యమానస్
తచ్చాపి చిత్తబడిశం శనకైర్వియుంక్తే ॥34॥

ముక్తాశ్రయం యర్హి నిర్విషయం విరక్తం
నిర్వాణమృచ్ఛతి మనః సహసా యథార్చిః
ఆత్మానమత్ర పురుషోఽవ్యవధానమేకం
అన్వీక్షతే ప్రతినివృత్తగుణప్రవాహః ॥35॥

సోఽప్యేతయా చరమయా మనసో నివృత్త్యా
తస్మిన్మహిమ్న్యవసితః సుఖదుఃఖబాహ్యే
హేతుత్వమప్యసతి కర్తరి దుఃఖయోర్యత్
స్వాత్మన్విధత్త ఉపలబ్ధపరాత్మకాష్ఠః ॥36॥

దేహం చ తం న చరమః స్థితముత్థితం వా
సిద్ధో విపశ్యతి యతోఽధ్యగమత్స్వరూపం
దైవాదుపేతమథ దైవవశాదపేతం
వాసో యథా పరికృతం మదిరామదాంధః ॥37॥

దేహోఽపి దైవవశగః ఖలు కర్మ యావత్
స్వారంభకం ప్రతిసమీక్షత ఏవ సాసుః
తం సప్రపంచమధిరూఢసమాధియోగః
స్వాప్నం పునర్న భజతే ప్రతిబుద్ధవస్తుః ॥38॥

యథా పుత్రాచ్చ విత్తాచ్చ పృథఙ్మర్త్యః ప్రతీయతే
అప్యాత్మత్వేనాభిమతాద్దేహాదేః పురుషస్తథా ॥39॥

యథోల్ముకాద్విస్ఫులింగాద్ధూమాద్వాపి స్వసంభవాత్
అప్యాత్మత్వేనాభిమతాద్యథాగ్నిః పృథగుల్ముకాత్ ॥40॥

భూతేంద్రియాంతఃకరణాత్ప్రధానాజ్జీవసంజ్ఞితాత్
ఆత్మా తథా పృథగ్ద్రష్టా భగవాన్బ్రహ్మసంజ్ఞితః ॥41॥

సర్వభూతేషు చాత్మానం సర్వభూతాని చాత్మని
ఈక్షేతానన్యభావేన భూతేష్వివ తదాత్మతాం ॥42॥

స్వయోనిషు యథా జ్యోతిరేకం నానా ప్రతీయతే
యోనీనాం గుణవైషమ్యాత్తథాత్మా ప్రకృతౌ స్థితః ॥43॥

తస్మాదిమాం స్వాం ప్రకృతిం దైవీం సదసదాత్మికాం
దుర్విభావ్యాం పరాభావ్య స్వరూపేణావతిష్ఠతే ॥44॥

—♦ అధ్యాయము 29 ♦—

దేవహూతిరువాచ ।

లక్షణం మహదాదీనాం ప్రకృతేః పురుషస్య చ
స్వరూపం లక్ష్యతేఽమీషాం యేన తత్పారమార్థికం ॥1॥

యథా సాంఖ్యేషు కథితం యన్మూలం తత్ప్రచక్షతే
భక్తియోగస్య మే మార్గం బ్రూహి విస్తరశః ప్రభో ॥2॥

విరాగో యేన పురుషో భగవన్సర్వతో భవేత్
ఆచక్ష్వ జీవలోకస్య వివిధా మమ సంసృతీః ॥3॥

కాలస్యేశ్వరరూపస్య పరేషాం చ పరస్య తే
స్వరూపం బత కుర్వంతి యద్ధేతోః కుశలం జనాః ॥4॥

లోకస్య మిథ్యాభిమతేరచక్షుషశ్చిరం ప్రసుప్తస్య తమస్యనాశ్రయే
శ్రాంతస్య కర్మస్వనువిద్ధయా ధియా త్వమావిరాసీః కిల యోగభాస్కరః ॥5॥

మైత్రేయ ఉవాచ ।

ఇతి మాతుర్వచః శ్లక్ష్ణం ప్రతినంద్య మహామునిః
ఆబభాషే కురుశ్రేష్ఠ ప్రీతస్తాం కరుణార్దితః ॥6॥

శ్రీభగవానువాచ ।

భక్తియోగో బహువిధో మార్గైర్భామిని భావ్యతే
స్వభావగుణమార్గేణ పుంసాం భావో విభిద్యతే ॥7॥

అభిసంధాయ యో హింసాం దంభం మాత్సర్యమేవ వా
సంరంభీ భిన్నదృగ్భావం మయి కుర్యాత్స తామసః ॥8॥

విషయానభిసంధాయ యశ ఐశ్వర్యమేవ వా
అర్చాదావర్చయేద్యో మాం పృథగ్భావః స రాజసః ॥9॥

కర్మనిర్హారముద్దిశ్య పరస్మిన్వా తదర్పణం
యజేద్యష్టవ్యమితి వా పృథగ్భావః స సాత్త్వికః ॥10॥

మద్గుణశ్రుతిమాత్రేణ మయి సర్వగుహాశయే
మనోగతిరవిచ్ఛిన్నా యథా గంగాంభసోఽమ్బుధౌ ॥11॥

లక్షణం భక్తియోగస్య నిర్గుణస్య హ్యుదాహృతం
అహైతుక్యవ్యవహితా యా భక్తిః పురుషోత్తమే ॥12॥

సాలోక్యసార్ష్టి సామీప్య సారూప్యైకత్వమప్యుత
దీయమానం న గృహ్ణంతి వినా మత్సేవనం జనాః ॥13॥

స ఏవ భక్తియోగాఖ్య ఆత్యంతిక ఉదాహృతః
యేనాతివ్రజ్య త్రిగుణం మద్భావాయోపపద్యతే ॥14॥

నిషేవితేనానిమిత్తేన స్వధర్మేణ మహీయసా
క్రియాయోగేన శస్తేన నాతిహింస్రేణ నిత్యశః ॥15॥

మద్ధిష్ణ్యదర్శనస్పర్శ పూజాస్తుత్యభివందనైః
భూతేషు మద్భావనయా సత్త్వేనాసంగమేన చ ॥16॥

మహతాం బహుమానేన దీనానామనుకంపయా
మైత్ర్యా చైవాత్మతుల్యేషు యమేన నియమేన చ ॥17॥

ఆధ్యాత్మికానుశ్రవణాన్నామసంకీర్తనాచ్చ మే
ఆర్జవేనార్యసంగేన నిరహంక్రియయా తథా॥18॥

మద్ధర్మణో గుణైరేతైః పరిసంశుద్ధ ఆశయః
పురుషస్యాంజసాభ్యేతి శ్రుతమాత్రగుణం హి మాం॥19॥

యథా వాతరథో ఘ్రాణమావృంక్తే గంధ ఆశయాత్
ఏవం యోగరతం చేత ఆత్మానమవికారి యత్॥20॥

అహం సర్వేషు భూతేషు భూతాత్మావస్థితః సదా
తమవజ్ఞాయ మాం మర్త్యః కురుతేఽర్చావిడంబనం॥21॥

యో మాం సర్వేషు భూతేషు సంతమాత్మానమీశ్వరం
హిత్వార్చాం భజతే మౌఢ్యాద్భస్మన్యేవ జుహోతి సః॥22॥

ద్విషతః పరకాయే మాం మానినో భిన్నదర్శినః
భూతేషు బద్ధవైరస్య న మనః శాంతిమృచ్ఛతి॥23॥

అహముచ్చావచైర్ద్రవ్యైః క్రియయోత్పన్నయానఘే
నైవ తుష్యేఽర్చితోఽర్చాయాం భూతగ్రామావమానినః॥24॥

అర్చాదావర్చయేత్తావదీశ్వరం మాం స్వకర్మకృత్
యావన్న వేద స్వహృది సర్వభూతేష్వవస్థితం॥25॥

ఆత్మనశ్చ పరస్యాపి యః కరోత్యంతరోదరం
తస్య భిన్నదృశో మృత్యుర్విదధే భయముల్బణం॥26॥

అథ మాం సర్వభూతేషు భూతాత్మానం కృతాలయం
అర్హయేద్దానమానాభ్యాం మైత్ర్యాభిన్నేన చక్షుషా॥27॥

జీవాః శ్రేష్ఠా హ్యజీవానాం తతః ప్రాణభృతః శుభే
తతః సచిత్తాః ప్రవరాస్తతశ్చేంద్రియవృత్తయః॥28॥

తత్రాపి స్పర్శవేదిభ్యః ప్రవరా రసవేదినః
తేభ్యో గంధవిదః శ్రేష్ఠాస్తతః శబ్దవిదో వరాః॥29॥

రూపభేదవిదస్తత్ర తతశ్చోభయతోదతః
తేషాం బహుపదాః శ్రేష్ఠాశ్చతుష్పాదస్తతో ద్విపాత్॥30॥

తతో వర్ణాశ్చ చత్వారస్తేషాం బ్రాహ్మణ ఉత్తమః
బ్రాహ్మణేష్వపి వేదజ్ఞో హ్యర్థజ్ఞోఽభ్యధికస్తతః॥31॥

అర్థజ్ఞాత్సంశయచ్ఛేత్తా తతః శ్రేయాన్స్వకర్మకృత్
ముక్తసంగస్తతో భూయానదోగ్ధా ధర్మమాత్మనః॥32॥

తస్మాన్మయ్యర్పితాశేష క్రియార్థాత్మా నిరంతరః
మయ్యర్పితాత్మనః పుంసో మయి సన్న్యస్తకర్మణః
న పశ్యామి పరం భూతమకర్తుః సమదర్శనాత్॥33॥

మనసైతాని భూతాని ప్రణమేద్బహుమానయన్
ఈశ్వరో జీవకలయా ప్రవిష్టో భగవానితి॥34॥

భక్తియోగశ్చ యోగశ్చ మయా మానవ్యుదీరితః
యయోరేకతరేణైవ పురుషః పురుషం వ్రజేత్॥35॥

ఏతద్భగవతో రూపం బ్రహ్మణః పరమాత్మనః
పరం ప్రధానం పురుషం దైవం కర్మవిచేష్టితం॥36॥

రూపభేదాస్పదం దివ్యం కాల ఇత్యభిధీయతే
భూతానాం మహదాదీనాం యతో భిన్నదృశాం భయం॥37॥

యోఽన్తః ప్రవిశ్య భూతాని భూతైరత్త్యఖిలాశ్రయః
స విష్ణ్వాఖ్యోఽధియజ్ఞోఽసౌ కాలః కలయతాం ప్రభుః॥38॥

న చాస్య కశ్చిద్దయితో న ద్వేష్యో న చ బాంధవః
ఆవిశత్యప్రమత్తోఽసౌ ప్రమత్తం జనమంతకృత్॥39॥

యద్భయాద్వాతి వాతోఽయం సూర్యస్తపతి యద్భయాత్
యద్భయాద్వర్షతే దేవో భగణో భాతి యద్భయాత్॥40॥

యద్వనస్పతయో భీతా లతాశ్చౌషధిభిః సహ
స్వే స్వే కాలేఽభిగృహ్ణంతి పుష్పాణి చ ఫలాని చ॥41॥

స్రవంతి సరితో భీతా నోత్సర్పత్యుదధిర్యతః
అగ్నిరింధే సగిరిభిర్భూర్న మజ్జతి యద్భయాత్॥42॥

నభో దదాతి శ్వసతాం పదం యన్నియమాదదః
లోకం స్వదేహం తనుతే మహాన్సప్తభిరావృతం॥43॥

గుణాభిమానినో దేవాః సర్గాదిష్వస్య యద్భయాత్
వర్తంతేఽనుయుగం యేషాం వశ ఏతచ్చరాచరం॥44॥

సోఽనంతోఽన్తకరః కాలోఽనాదిరాదికృదవ్యయః
జనం జనేన జనయన్మారయన్మృత్యునాంతకం॥45॥

—♦ అధ్యాయము 30 ♦—

కపిల ఉవాచ ।

తస్యైతస్య జనో నూనం నాయం వేదోరువిక్రమం
కాల్యమానోఽపి బలినో వాయోరివ ఘనావలిః॥1॥

యం యమర్థముపాదత్తే దుఃఖేన సుఖహేతవే
తం తం ధునోతి భగవాన్పుమాంఛోచతి యత్కృతే॥2॥

యదధ్రువస్య దేహస్య సానుబంధస్య దుర్మతిః
ధ్రువాణి మన్యతే మోహాద్గృహక్షేత్రవసూని చ॥3॥

జంతుర్వై భవ ఏతస్మిన్యాం యాం యోనిమనువ్రజేత్
తస్యాం తస్యాం స లభతే నిర్వృతిం న విరజ్యతే॥4॥

నరకస్థోఽపి దేహం వై న పుమాంస్త్యక్తుమిచ్ఛతి
నారక్యాం నిర్వృతౌ సత్యాం దేవమాయావిమోహితః॥5॥

ఆత్మజాయాసుతాగార పశుద్రవిణబంధుషు
నిరూఢమూలహృదయ ఆత్మానం బహు మన్యతే॥6॥

సందహ్యమానసర్వాంగ ఏషాముద్వహనాధినా
కరోత్యవిరతం మూఢో దురితాని దురాశయః॥7॥

ఆక్షిప్తాత్మేంద్రియః స్త్రీణామసతీనాం చ మాయయా
రహో రచితయాలాపైః శిశూనాం కలభాషిణాం॥8॥

గృహేషు కూటధర్మేషు దుఃఖతంత్రేష్వతంద్రితః
కుర్వందుఃఖప్రతీకారం సుఖవన్మన్యతే గృహీ॥9॥

అర్థైరాపాదితైర్గుర్వ్యా హింసయేతస్తతశ్చ తాన్
పుష్ణాతి యేషాం పోషేణ శేషభుగ్యాత్యధః స్వయం॥10॥

వార్తాయాం లుప్యమానాయామారబ్ధాయాం పునః పునః
లోభాభిభూతో నిఃసత్త్వః పరార్థే కురుతే స్పృహాం॥11॥

కుటుంబభరణాకల్పో మందభాగ్యో వృథోద్యమః
శ్రియా విహీనః కృపణో ధ్యాయంఛ్వసితి మూఢధీః॥12॥

ఏవం స్వభరణాకల్పం తత్కలత్రాదయస్తథా
నాద్రియంతే యథా పూర్వం కీనాశా ఇవ గోజరం॥13॥

తత్రాప్యజాతనిర్వేదో భ్రియమాణః స్వయంభృతైః
జరయోపాత్తవైరూప్యో మరణాభిముఖో గృహే॥14॥

ఆస్తేఽవమత్యోపన్యస్తం గృహపాల ఇవాహరన్
ఆమయావ్యప్రదీప్తాగ్నిరల్పాహారోఽల్పచేష్టితః॥15॥

వాయునోత్క్రమతోత్తారః కఫసంరుద్ధనాడికః
కాసశ్వాసకృతాయాసః కంఠే ఘురఘురాయతే॥16॥

శయానః పరిశోచద్భిః పరివీతః స్వబంధుభిః
వాచ్యమానోఽపి న బ్రూతే కాలపాశవశం గతః॥17॥

ఏవం కుటుంబభరణే వ్యాపృతాత్మాజితేంద్రియః
మ్రియతే రుదతాం స్వానామురువేదనయాస్తధీః॥18॥

యమదూతౌ తదా ప్రాప్తౌ భీమౌ సరభసేక్షణౌ
స దృష్ట్వా త్రస్తహృదయః శకృన్మూత్రం విముంచతి॥19॥

యాతనాదేహ ఆవృత్య పాశైర్బద్ధ్వా గలే బలాత్
నయతో దీర్ఘమధ్వానం దండ్యం రాజభటా యథా॥20॥

తయోర్నిర్భిన్నహృదయస్తర్జనైర్జాతవేపథుః
పథి శ్వభిర్భక్ష్యమాణ ఆర్తోఽఘం స్వమనుస్మరన్॥21॥

క్షుత్తృట్పరీతోఽర్కదవానలానిలైః సంతప్యమానః పథి తప్తవాలుకే
కృచ్ఛ్రేణ పృష్ఠే కశయా చ తాడితశ్చలత్యశక్తోఽపి నిరాశ్రమోదకే॥22॥

తత్ర తత్ర పతన్ఛ్రాంతో మూర్ఛితః పునరుత్థితః
పథా పాపీయసా నీతస్తరసా యమసాదనం॥23॥

యోజనానాం సహస్రాణి నవతిం నవ చాధ్వనః
త్రిభిర్ముహూర్తైర్ద్వాభ్యాం వా నీతః ప్రాప్నోతి యాతనాః॥24॥

ఆదీపనం స్వగాత్రాణాం వేష్టయిత్వోల్ముకాదిభిః
ఆత్మమాంసాదనం క్వాపి స్వకృత్తం పరతోఽపి వా॥25॥

జీవతశ్చాంత్రాభ్యుద్ధారః శ్వగృధ్రైర్యమసాదనే
సర్పవృశ్చికదంశాద్యైర్దశద్భిశ్చాత్మవైశసం॥26॥

కృంతనం చావయవశో గజాదిభ్యో భిదాపనం
పాతనం గిరిశృంగేభ్యో రోధనం చాంబుగర్తయోః॥27॥

యాస్తామిస్రాంధతామిస్రా రౌరవాద్యాశ్చ యాతనాః
భుంక్తే నరో వా నారీ వా మిథః సంగేన నిర్మితాః ॥28॥

అత్రైవ నరకః స్వర్గ ఇతి మాతః ప్రచక్షతే
యా యాతనా వై నారక్యస్తా ఇహాప్యుపలక్షితాః ॥29॥

ఏవం కుటుంబం బిభ్రాణ ఉదరంభర ఏవ వా
విసృజ్యేహోభయం ప్రేత్య భుంక్తే తత్ఫలమీదృశం ॥30॥

ఏకః ప్రపద్యతే ధ్వాంతం హిత్వేదం స్వకలేవరం
కుశలేతరపాథేయో భూతద్రోహేణ యద్భృతం ॥31॥

దైవేనాసాదితం తస్య శమలం నిరయే పుమాన్
భుంక్తే కుటుంబపోషస్య హృతవిత్త ఇవాతురః ॥32॥

కేవలేన హ్యధర్మేణ కుటుంబభరణోత్సుకః
యాతి జీవోఽన్ధతామిస్రం చరమం తమసః పదం ॥33॥

అధస్తాన్నరలోకస్య యావతీర్యాతనాదయః
క్రమశః సమనుక్రమ్య పునరత్రావ్రజేచ్ఛుచిః ॥34॥

—♦ అధ్యాయము 31 ♦—

శ్రీభగవానువాచ ।

కర్మణా దైవనేత్రేణ జంతుర్దేహోపపత్తయే
స్త్రియాః ప్రవిష్ట ఉదరం పుంసో రేతఃకణాశ్రయః ॥1॥

కలలం త్వేకరాత్రేణ పంచరాత్రేణ బుద్బుదం
దశాహేన తు కర్కంధూః పేశ్యండం వా తతః పరం ॥2॥

మాసేన తు శిరో ద్వాభ్యాం బాహ్వంఘ్ర్యాద్యంగవిగ్రహః
నఖలోమాస్థిచర్మాణి లింగచ్ఛిద్రోద్భవస్త్రిభిః ॥3॥

చతుర్భిర్ధాతవః సప్త పంచభిః క్షుత్తృడుద్భవః
షడ్భిర్జరాయుణా వీతః కుక్షౌ భ్రామ్యతి దక్షిణే ॥4॥

మాతుర్జగ్ధాన్నపానాద్యైరేధద్ధాతురసమ్మతే
శేతే విణ్మూత్రయోర్గర్తే స జంతుర్జంతుసంభవే ॥5॥

కృమిభిః క్షతసర్వాంగః సౌకుమార్యాత్ప్రతిక్షణం
మూర్చ్ఛామాప్నోత్యురుక్లేశస్తత్రత్యైః క్షుధితైర్ముహుః ॥6॥

కటుతీక్ష్ణోష్ణలవణ రూక్షామ్లాదిభిరుల్బణైః
మాతృభుక్తైరుపస్పృష్టః సర్వాంగోత్థితవేదనః ॥7॥

ఉల్బేన సంవృతస్తస్మిన్నంత్రైశ్చ బహిరావృతః
ఆస్తే కృత్వా శిరః కుక్షౌ భుగ్నపృష్ఠశిరోధరః ॥8॥

అకల్పః స్వాంగచేష్టాయాం శకుంత ఇవ పంజరే
తత్ర లబ్ధస్మృతిర్దైవాత్కర్మ జన్మశతోద్భవం
స్మరందీర్ఘమనుచ్ఛ్వాసం శర్మ కిం నామ విందతే ॥9॥

ఆరభ్య సప్తమాన్మాసాల్లబ్ధబోధోఽపి వేపితః
నైకత్రాస్తే సూతివాతైర్విష్ఠాభూరివ సోదరః॥10॥

నాథమాన ఋషిర్భీతః సప్తవధ్రిః కృతాంజలిః
స్తువీత తం విక్లవయా వాచా యేనోదరేఽర్పితః॥11॥

జంతురువాచ ।

తస్యోపసన్నమవితుం జగదిచ్ఛయాత్త
నానాతనోర్భువి చలచ్చరణారవిందం
సోఽహం వ్రజామి శరణం హ్యకుతోభయం మే
యేనేదృశీ గతిరదర్శ్యసతోఽనురూపా॥12॥

యస్త్వత్ర బద్ధ ఇవ కర్మభిరావృతాత్మా
భూతేంద్రియాశయమయీమవలంబ్య మాయాం
ఆస్తే విశుద్ధమవికారమఖండబోధం
ఆతప్యమానహృదయేఽవసితం నమామి॥13॥

యః పంచభూతరచితే రహితః శరీరే
చ్ఛన్నోఽయథేంద్రియగుణార్థచిదాత్మకోఽహం
తేనావికుంఠమహిమానమృషిం తమేనం
వందే పరం ప్రకృతిపూరుషయోః పుమాంసం॥14॥

యన్మాయయోరుగుణకర్మనిబంధనేఽస్మిన్
సాంసారికే పథి చరంస్తదభిశ్రమేణ
నష్టస్మృతిః పునరయం ప్రవృణీత లోకం
యుక్త్యా కయా మహదనుగ్రహమంతరేణ॥15॥

జ్ఞానం యదేతదదధాత్కతమః స దేవస్
త్రైకాలికం స్థిరచరేష్వనువర్తితాంశః
తం జీవకర్మపదవీమనువర్తమానాస్
తాపత్రయోపశమనాయ వయం భజేమ॥16॥

దేహ్యన్యదేహవివరే జఠరాగ్నినాసృగ్
విణ్మూత్రకూపపతితో భృశతప్తదేహః
ఇచ్ఛన్నితో వివసితుం గణయన్స్వమాసాన్
నిర్వాస్యతే కృపణధీర్భగవన్కదా ను॥17॥

యేనేదృశీం గతిమసౌ దశమాస్య ఈశ
సంగ్రాహితః పురుదయేన భవాదృశేన
స్వేనైవ తుష్యతు కృతేన స దీననాథః
కో నామ తత్ప్రతి వినాంజలిమస్య కుర్యాత్॥18॥

పశ్యత్యయం ధిషణయా నను సప్తవధ్రిః
శారీరకే దమశరీర్యపరః స్వదేహే
యత్సృష్టయాసం తమహం పురుషం పురాణం
పశ్యే బహిర్హృది చ చైత్యమివ ప్రతీతం॥19॥

సోఽహం వసన్నపి విభో బహుదుఃఖవాసం
గర్భాన్న నిర్జిగమిషే బహిరంధకూపే

యత్రోపయాతముపసర్పతి దేవమాయా
మిథ్యా మతిర్యదను సంసృతిచక్రమేతత్॥20॥

తస్మాదహం విగతవిక్లవ ఉద్ధరిష్య
ఆత్మానమాశు తమసః సుహృదాత్మనైవ
భూయో యథా వ్యసనమేతదనేకరంధ్రం
మా మే భవిష్యదుపసాదితవిష్ణుపాదః॥21॥

కపిల ఉవాచ ।

ఏవం కృతమతిర్గర్భే దశమాస్యః స్తువన్నృషిః
సద్యః క్షిపత్యవాచీనం ప్రసూత్యై సూతిమారుతః॥22॥

తేనావసృష్టః సహసా కృత్వావాక్శిర ఆతురః
వినిష్క్రామతి కృచ్ఛ్రేణ నిరుచ్ఛ్వాసో హతస్మృతిః॥23॥

పతితో భువ్యసృఙ్మిశ్రః విష్ఠాభూరివ చేష్టతే
రోరూయతి గతే జ్ఞానే విపరీతాం గతిం గతః॥24॥

పరచ్ఛందం న విదుషా పుష్యమాణో జనేన సః
అనభిప్రేతమాపన్నః ప్రత్యాఖ్యాతుమనీశ్వరః॥25॥

శాయితోఽశుచిపర్యంకే జంతుః స్వేదజదూషితే
నేశః కండూయనేఽఙ్గానామాసనోత్థానచేష్టనే॥26॥

తుదంత్యామత్వచం దంశా మశకా మత్కుణాదయః
రుదంతం విగతజ్ఞానం కృమయః కృమికం యథా॥27॥

ఇత్యేవం శైశవం భుక్త్వా దుఃఖం పౌగండమేవ చ
అలబ్ధాభీప్సితోఽజ్ఞానాదిద్ధమన్యుః శుచార్పితః॥28॥

సహ దేహేన మానేన వర్ధమానేన మన్యునా
కరోతి విగ్రహం కామీ కామిష్వంతాయ చాత్మనః॥29॥

భూతైః పంచభిరారబ్ధే దేహే దేహ్యబుధోఽసకృత్
అహం మమేత్యసద్గ్రాహః కరోతి కుమతిర్మతిం॥30॥

తదర్థం కురుతే కర్మ యద్బద్ధో యాతి సంసృతిం
యోఽనుయాతి దదత్క్లేశమవిద్యాకర్మబంధనః॥31॥

యద్యసద్భిః పథి పునః శిశ్నోదరకృతోద్యమైః
ఆస్థితో రమతే జంతుస్తమో విశతి పూర్వవత్॥32॥

సత్యం శౌచం దయా మౌనం బుద్ధిః శ్రీర్హ్రీర్యశః క్షమా
శమో దమో భగశ్చేతి యత్సంగాద్యాతి సంక్షయం॥33॥

తేష్వశాంతేషు మూఢేషు ఖండితాత్మస్వసాధుషు
సంగం న కుర్యాచ్ఛోచ్యేషు యోషిత్క్రీడామృగేషు చ॥34॥

న తథాస్య భవేన్మోహో బంధశ్చాన్యప్రసంగతః
యోషిత్సంగాద్యథా పుంసో యథా తత్సంగిసంగతః॥35॥

ప్రజాపతిః స్వాం దుహితరం దృష్ట్వా తద్రూపధర్షితః
రోహిద్భూతాం సోఽన్వధావదృక్షరూపీ హతత్రపః॥36॥

తత్సృష్టసృష్టసృష్టేషు కో న్వఖండితధీః పుమాన
ఋషిం నారాయణమృతే యోషిన్మయ్యేహ మాయయా ||37 ||

బలం మే పశ్య మాయాయాః స్త్రీమయ్యా జయినో దిశాం
యా కరోతి పదాక్రాంతాన్భ్రూవిజృంభేణ కేవలం ||38 ||

సంగం న కుర్యాత్ప్రమదాసు జాతు యోగస్య పారం పరమారురుక్షుః
మత్సేవయా ప్రతిలబ్ధాత్మలాభో వదంతి యా నిరయద్వారమస్య ||39 ||

యోపయాతి శనైర్మాయా యోషిద్దేవవినిర్మితా
తామీక్షేతాత్మనో మృత్యుం తృణైః కూపమివావృతం ||40 ||

యాం మన్యతే పతిం మోహాన్మన్మాయామృషభాయతీం
స్త్రీత్వం స్త్రీసంగతః ప్రాప్తో విత్తాపత్యగృహప్రదం ||41 ||

తామాత్మనో విజానీయాత్పత్యపత్యగృహాత్మకం
దైవోపసాదితం మృత్యుం మృగయోర్గాయనం యథా ||42 ||

దేహేన జీవభూతేన లోకాల్లోకమనువ్రజన్
భుంజాన ఏవ కర్మాణి కరోత్యవిరతం పుమాన్ ||43 ||

జీవో హ్యస్యానుగో దేహో భూతేంద్రియమనోమయః
తన్నిరోధోఽస్య మరణమావిర్భావస్తు సంభవః ||44 ||

ద్రవ్యోపలబ్ధిస్థానస్య ద్రవ్యేక్షాయోగ్యతా యదా
తత్పంచత్వమహంమానాదుత్పత్తిర్ద్రవ్యదర్శనం ||45 ||

యథాక్ష్ణోర్ద్రవ్యావయవ దర్శనాయోగ్యతా యదా
తదైవ చక్షుషో ద్రష్టుర్ద్రష్టృత్వాయోగ్యతానయోః ||46 ||

తస్మాన్న కార్యః సంత్రాసో న కార్పణ్యం న సంభ్రమః
బుద్ధ్వా జీవగతిం ధీరో ముక్తసంగశ్చరేదిహ ||47 ||

సమ్యగ్దర్శనయా బుద్ధ్యా యోగవైరాగ్యయుక్తయా
మాయావిరచితే లోకే చరేన్న్యస్య కలేవరం ||48 ||

—♦ అధ్యాయము 32 ♦—

కపిల ఉవాచ |

అథ యో గృహమేధీయాంధర్మానేవావసన్గృహే
కామమర్థం చ ధర్మాన్స్వాందోగ్ధి భూయః పిపర్తి తాన్ ||1 ||

స చాపి భగవద్ధర్మాత్కామమూఢః పరాఙ్ముఖః
యజతే క్రతుభిర్దేవాన్పితంశ్చ శ్రద్ధయాన్వితః ||2 ||

తచ్ఛ్రద్ధయాక్రాంతమతిః పితృదేవవ్రతః పుమాన్
గత్వా చాంద్రమసం లోకం సోమపాః పునరేష్యతి ||3 ||

యదా చాహీంద్రశయ్యాయాం శేతేఽనంతాసనో హరిః
తదా లోకా లయం యాంతి త ఏతే గృహమేధినాం ||4 ||

యే స్వధర్మాన్న దుహ్యంతి ధీరాః కామార్థహేతవే
నిఃసంగా న్యస్తకర్మాణః ప్రశాంతాః శుద్ధచేతసః ||5 ||

నివృత్తిధర్మనిరతా నిర్మమా నిరహంకృతాః
స్వధర్మాప్తేన సత్త్వేన పరిశుద్ధేన చేతసా॥6॥

సూర్యద్వారేణ తే యాంతి పురుషం విశ్వతోముఖం
పరావరేశం ప్రకృతిమస్యోత్పత్త్యంతభావనం॥7॥

ద్విపరార్ధావసానే యః ప్రలయో బ్రహ్మణస్తు తే
తావదధ్యాసతే లోకం పరస్య పరచింతకాః॥8॥

క్ష్మాంభోఽనలానిలవియన్మనైంద్రియార్థ
భూతాదిభిః పరివృతం ప్రతిసంజిహీర్షుః
అవ్యాకృతం విశతి యర్హి గుణత్రయాత్మాకాలం
పరాఖ్యమనుభూయ పరః స్వయంభూః॥9॥

ఏవం పరేత్య భగవంతమనుప్రవిష్టాయే
యోగినో జితమరున్మనసో విరాగాః
తేనైవ సాకమమృతం పురుషం పురాణం
బ్రహ్మ ప్రధానముపయాంత్యగతాభిమానాః॥10॥

అథ తం సర్వభూతానాం హృత్పద్మేషు కృతాలయం
శ్రుతానుభావం శరణం వ్రజ భావేన భామిని॥11॥

ఆద్యః స్థిరచరాణాం యో వేదగర్భః సహర్షిభిః
యోగేశ్వరైః కుమారాద్యైః సిద్ధైర్యోగప్రవర్తకైః॥12॥

భేదదృష్ట్యాభిమానేన నిఃసంగేనాపి కర్మణా
కర్తృత్వాత్సగుణం బ్రహ్మ పురుషం పురుషర్షభం॥13॥

స సంసృత్య పునః కాలే కాలేనేశ్వరమూర్తినా
జాతే గుణవ్యతికరే యథాపూర్వం ప్రజాయతే॥14॥

ఐశ్వర్యం పారమేష్ఠ్యం చ తేఽపి ధర్మవినిర్మితం
నిషేవ్య పునరాయాంతి గుణవ్యతికరే సతి॥15॥

యే త్విహాసక్తమనసః కర్మసు శ్రద్ధయాన్వితాః
కుర్వంత్యప్రతిషిద్ధాని నిత్యాన్యపి చ కృత్స్నశః॥16॥

రజసా కుంఠమనసః కామాత్మానోఽజితేంద్రియాః
పితౄన్యజంత్యనుదినం గృహేష్వభిరతాశయాః॥17॥

త్రైవర్గికాస్తే పురుషా విముఖా హరిమేధసః
కథాయాం కథనీయోరు విక్రమస్య మధుద్విషః॥18॥

నూనం దైవేన విహతా యే చాచ్యుతకథాసుధాం
హిత్వా శృణ్వంత్యసద్గాథాః పురీషమివ విడ్భుజః॥19॥

దక్షిణేన పథార్యమ్ణః పితృలోకం వ్రజంతి తే
ప్రజామను ప్రజాయంతే శ్మశానాంతక్రియాకృతః॥20॥

తతస్తే క్షీణసుకృతాః పునర్లోకమిమం సతి
పతంతి వివశా దేవైః సద్యో విభ్రంశితోదయాః॥21॥

తస్మాత్త్వం సర్వభావేన భజస్వ పరమేష్ఠినం
తద్గుణాశ్రయయా భక్త్యా భజనీయపదాంబుజం॥22॥

వాసుదేవే భగవతి భక్తియోగః ప్రయోజితః
జనయత్యాశు వైరాగ్యం జ్ఞానం యద్బ్రహ్మదర్శనం॥23॥

యదాస్య చిత్తమర్థేషు సమేష్వింద్రియవృత్తిభిః
న విగృహ్ణాతి వైషమ్యం ప్రియమప్రియమిత్యుత॥24॥

స తదైవాత్మనాత్మానం నిఃసంగం సమదర్శనం
హేయోపాదేయరహితమారూఢం పదమీక్షతే॥25॥

జ్ఞానమాత్రం పరం బ్రహ్మ పరమాత్మేశ్వరః పుమాన్
దృశ్యాదిభిః పృథగ్భావైర్భగవానేక ఈయతే॥26॥

ఏతావానేవ యోగేన సమగ్రేణేహ యోగినః
యుజ్యతేఽభిమతో హ్యర్థో యదసంగస్తు కృత్స్నశః॥27॥

జ్ఞానమేకం పరాచీనైరింద్రియైర్బ్రహ్మ నిర్గుణం
అవభాత్యర్థరూపేణ భ్రాంత్యా శబ్దాదిధర్మిణా॥28॥

యథా మహానహంరూపస్త్రివృత్పంచవిధః స్వరాట్
ఏకాదశవిధస్తస్య వపురండం జగద్యతః॥29॥

ఏతద్వై శ్రద్ధయా భక్త్యా యోగాభ్యాసేన నిత్యశః
సమాహితాత్మా నిఃసంగో విరక్త్యా పరిపశ్యతి॥30॥

ఇత్యేతత్కథితం గుర్వి జ్ఞానం తద్బ్రహ్మదర్శనం
యేనానుబుద్ధ్యతే తత్త్వం ప్రకృతేః పురుషస్య చ॥31॥

జ్ఞానయోగశ్చ మన్నిష్ఠో నైర్గుణ్యో భక్తిలక్షణః
ద్వయోరప్యేక ఏవార్థో భగవచ్ఛబ్దలక్షణః॥32॥

యథేంద్రియైః పృథగ్ద్వారైరర్థో బహుగుణాశ్రయః
ఏకో నానేయతే తద్వద్భగవాన్శాస్త్రవర్త్మభిః॥33॥

క్రియయా క్రతుభిర్దానైస్తపఃస్వాధ్యాయమర్శనైః
ఆత్మేంద్రియజయేనాపి సన్న్యాసేన చ కర్మణాం॥34॥

యోగేన వివిధాంగేన భక్తియోగేన చైవ హి
ధర్మేణోభయచిహ్నేన యః ప్రవృత్తినివృత్తిమాన్॥35॥

ఆత్మతత్త్వావబోధేన వైరాగ్యేణ దృఢేన చ
ఈయతే భగవానేభిః సగుణో నిర్గుణః స్వదృక్॥36॥

ప్రావోచం భక్తియోగస్య స్వరూపం తే చతుర్విధం
కాలస్య చావ్యక్తగతేర్యోఽన్తర్ధావతి జంతుషు॥37॥

జీవస్య సంసృతీర్బహ్వీరవిద్యాకర్మనిర్మితాః
యాస్వంగ ప్రవిశన్నాత్మా న వేద గతిమాత్మనః॥38॥

నైతత్ఖలాయోపదిశేన్నావినీతాయ కర్హిచిత్
న స్తబ్ధాయ న భిన్నాయ నైవ ధర్మధ్వజాయ చ॥39॥

న లోలుపాయోపదిశేన్న గృహారూఢచేతసే
నాభక్తాయ చ మే జాతు న మద్భక్తద్విషామపి॥40॥

శ్రద్దధానాయ భక్తాయ వినీతాయానసూయవే
భూతేషు కృతమైత్రాయ శుశ్రూషాభిరతాయ చ॥41॥

బహిర్జాతవిరాగాయ శాంతచిత్తాయ దీయతాం
నిర్మత్సరాయ శుచయే యస్యాహం ప్రేయసాం ప్రియః॥42॥

య ఇదం శృణుయాదంబ శ్రద్ధయా పురుషః సకృత్
యో వాభిధత్తే మచ్చిత్తః స హ్యేతి పదవీం చ మే॥43॥

—♦ అధ్యాయము 33 ♦—

మైత్రేయ ఉవాచ ।

ఏవం నిశమ్య కపిలస్య వచో జనిత్రీసా కర్దమస్య దయితా కిల దేవహూతిః
విస్రస్తమోహపటలా తమభిప్రణమ్యతుష్టావ తత్త్వవిషయాంకితసిద్ధిభూమిం॥1॥

దేవహూతిరువాచ ।

అథాప్యజోఽన్తఃసలిలే శయానం భూతేంద్రియార్థాత్మమయం వపుస్తే
గుణప్రవాహం సదశేషబీజం దధ్యౌ స్వయం యజ్జఠరాబ్జజాతః॥2॥

స ఏవ విశ్వస్య భవాన్విధత్తే గుణప్రవాహేణ విభక్తవీర్యః
సర్గాద్యనీహోఽవితథాభిసంధిరాత్మేశ్వరోఽతర్క్యసహస్రశక్తిః॥3॥

స త్వం భృతో మే జఠరేణ నాథ కథం ను యస్యోదర ఏతదాసీత్
విశ్వం యుగాంతే వటపత్ర ఏకః శేతే స్మ మాయాశిశురంఘ్రిపానః॥4॥

త్వం దేహతంత్రః ప్రశమాయ పాప్మనాం నిదేశభాజాం చ విభో విభూతయే
యథావతారాస్తవ సూకరాదయస్తథాయమప్యాత్మపథోపలబ్ధయే॥5॥

యన్నామధేయశ్రవణానుకీర్తనాద్యత్ప్రహ్వణాద్యత్స్మరణాదపి క్వచిత్
శ్వాదోఽపి సద్యః సవనాయ కల్పతే కుతః పునస్తే భగవన్ను దర్శనాత్॥6॥

అహో బత శ్వపచోఽతో గరీయాన్యజ్జిహ్వాగ్రే వర్తతే నామ తుభ్యం
తేపుస్తపస్తే జుహువుః సస్నురార్యా బ్రహ్మానూచుర్నామ గృణంతి యే తే॥7॥

తం త్వామహం బ్రహ్మ పరం పుమాంసం ప్రత్యక్స్రోతస్యాత్మని సంవిభావ్యం
స్వతేజసా ధ్వస్తగుణప్రవాహం వందే విష్ణుం కపిలం వేదగర్భం॥8॥

మైత్రేయ ఉవాచ ।

ఈడితో భగవానేవం కపిలాఖ్యః పరః పుమాన్
వాచావిక్లవయేత్యాహ మాతరం మాతృవత్సలః॥9॥

కపిల ఉవాచ ।

మార్గేణానేన మాతస్తే సుసేవ్యేనోదితేన మే
ఆస్థితేన పరాం కాష్ఠామచిరాదవరోత్స్యసి॥10॥

శ్రద్ధత్స్వైతన్మతం మహ్యం జుష్టం యద్బ్రహ్మవాదిభిః
యేన మామభయం యాయా మృత్యుమృచ్ఛంత్యతద్విదః॥11॥

మైత్రేయ ఉవాచ ।

ఇతి ప్రదర్శ్య భగవాన్సతీం తామాత్మనో గతిం
స్వమాత్రా బ్రహ్మవాదిన్యా కపిలోఽనుమతో యయౌ॥12॥

సా చాపి తనయోక్తేన యోగాదేశేన యోగయుక్
తస్మిన్నాశ్రమ ఆపీడే సరస్వత్యాః సమాహితా॥13॥

అభీక్ష్ణావగాహకపిశాన్జటిలాన్కుటిలాలకాన్
ఆత్మానం చోగ్రతపసా బిభ్రతీ చీరిణం కృశం॥14॥

ప్రజాపతేః కర్దమస్య తపోయోగవిజృంభితం
స్వగార్హస్థ్యమనౌపమ్యం ప్రార్థ్యం వైమానికైరపి॥15॥

పయఃఫేననిభాః శయ్యా దాంతా రుక్మపరిచ్ఛదాః
ఆసనాని చ హైమాని సుస్పర్శాస్తరణాని చ॥16॥

స్వచ్ఛస్ఫటికకుడ్యేషు మహామారకతేషు చ
రత్నప్రదీపా ఆభాంతి లలనా రత్నసంయుతాః॥17॥

గృహోద్యానం కుసుమితై రమ్యం బహ్వమరద్రుమైః
కూజద్విహంగమిథునం గాయన్మత్తమధువ్రతం॥18॥

యత్ర ప్రవిష్టమాత్మానం విబుధానుచరా జగుః
వాప్యాముత్పలగంధిన్యాం కర్దమేనోపలాలితం॥19॥

హిత్వా తదీప్సితతమమప్యాఖండలయోషితాం
కించిచ్చకార వదనం పుత్రవిశ్లేషణాతురా॥20॥

వనం ప్రవ్రజితే పత్యావపత్యవిరహాతురా
జ్ఞాతతత్త్వాప్యభూన్నష్టే వత్సే గౌరివ వత్సలా॥21॥

తమేవ ధ్యాయతీ దేవమపత్యం కపిలం హరిం
బభూవాచిరతో వత్స నిఃస్పృహా తాదృశే గృహే॥22॥

ధ్యాయతీ భగవద్రూపం యదాహ ధ్యానగోచరం
సుతః ప్రసన్నవదనం సమస్తవ్యస్తచింతయా॥23॥

భక్తిప్రవాహయోగేన వైరాగ్యేణ బలీయసా
యుక్తానుష్ఠానజాతేన జ్ఞానేన బ్రహ్మహేతునా॥24॥

విశుద్ధేన తదాత్మానమాత్మనా విశ్వతోముఖం
స్వానుభూత్యా తిరోభూత మాయాగుణవిశేషణం॥25॥

బ్రహ్మణ్యవస్థితమతిర్భగవత్యాత్మసంశ్రయే
నివృత్తజీవాపత్తిత్వాత్క్షీణక్లేశాప్తనిర్వృతిః॥26॥

నిత్యారూఢసమాధిత్వాత్పరావృత్తగుణభ్రమా
న సస్మార తదాత్మానం స్వప్నే దృష్టమివోత్థితః॥27॥

తద్దేహః పరతః పోషోఽప్యకృశశ్చాధ్యసంభవాత్
బభౌ మలైరవచ్ఛన్నః సధూమ ఇవ పావకః॥28॥

స్వాంగం తపోయోగమయం ముక్తకేశం గతాంబరం
దైవగుప్తం న బుబుధే వాసుదేవప్రవిష్టధీః॥29॥

ఏవం సా కపిలోక్తేన మార్గేణాచిరతః పరం
ఆత్మానం బ్రహ్మనిర్వాణం భగవంతమవాప హ॥30॥

తద్వీరాసీత్పుణ్యతమం క్షేత్రం త్రైలోక్యవిశ్రుతం
నామ్నా సిద్ధపదం యత్ర సా సంసిద్ధిముపేయుషీ॥31॥

తస్యాస్తద్యోగవిధుత మార్త్యం మర్త్యమభూత్సరిత్
స్రోతసాం ప్రవరా సౌమ్య సిద్ధిదా సిద్ధసేవితా॥32॥

కపిలోఽపి మహాయోగీ భగవాన్పితురాశ్రమాత్
మాతరం సమనుజ్ఞాప్య ప్రాగుదీచీం దిశం యయౌ॥33॥

సిద్ధచారణగంధర్వైర్మునిభిశ్చాప్సరోగణైః
స్తూయమానః సముద్రేణ దత్తార్హణనికేతనః॥34॥

ఆస్తే యోగం సమాస్థాయ సాంఖ్యాచార్యైరభిష్టుతః
త్రయాణామపి లోకానాముపశాంత్యై సమాహితః॥35॥

ఏతన్నిగదితం తాత యత్పృష్టోఽహం తవానఘ
కపిలస్య చ సంవాదో దేవహూత్యాశ్చ పావనః॥36॥

య ఇదమనుశృణోతి యోఽభిధత్తే కపిలమునేర్మతమాత్మయోగగుహ్యం
భగవతి కృతధీః సుపర్ణకేతావుపలభతే భగవత్పదారవిందం॥37॥

స్కంధము 4

—♦ అధ్యాయము 1 ♦—

మైత్రేయ ఉవాచ ।

మనోస్తు శతరూపాయాం తిస్రః కన్యాశ్చ జజ్ఞిరే
ఆకూతిర్దేవహూతిశ్చ ప్రసూతిరితి విశ్రుతాః॥1॥

ఆకూతిం రుచయే ప్రాదాదపి భ్రాతృమతీం నృపః
పుత్రికాధర్మమాశ్రిత్య శతరూపానుమోదితః॥2॥

ప్రజాపతిః స భగవాన్రుచిస్తస్యామజీజనత్
మిథునం బ్రహ్మవర్చస్వీ పరమేణ సమాధినా॥3॥

యస్తయోః పురుషః సాక్షాద్విష్ణుర్యజ్ఞస్వరూపధృక్
యా స్త్రీ సా దక్షిణా భూతేరంశభూతానపాయినీ॥4॥

ఆనిన్యే స్వగృహం పుత్ర్యాః పుత్రం వితతరోచిషం
స్వాయంభువో ముదా యుక్తో రుచిర్జగ్రాహ దక్షిణాం॥5॥

తాం కామయానాం భగవానువాహ యజుషాం పతిః
తుష్టాయాం తోషమాపన్నోఽజనయద్ద్వాదశాత్మజాన్॥6॥

తోషః ప్రతోషః సంతోషో భద్రః శాంతిరిడస్పతిః
ఇధ్మః కవిర్విభుః స్వహ్నః సుదేవో రోచనో ద్విషట్॥7॥

తుషితా నామ తే దేవా ఆసన్స్వాయంభువాంతరే
మరీచిమిశ్రా ఋషయో యజ్ఞః సురగణేశ్వరః॥8॥

ప్రియవ్రతోత్తానపాదౌ మనుపుత్రౌ మహౌజసౌ
తత్పుత్రపౌత్రనప్తౄణామనువృత్తం తదంతరం॥9॥

దేవహూతిమదాత్తాత కర్దమాయాత్మజాం మనుః
తత్సంబంధి శ్రుతప్రాయం భవతా గదతో మమ॥10॥

దక్షాయ బ్రహ్మపుత్రాయ ప్రసూతిం భగవాన్మనుః
ప్రాయచ్ఛద్యత్కృతః సర్గస్త్రిలోక్యాం వితతో మహాన్॥11॥

యాః కర్దమసుతాః ప్రోక్తా నవ బ్రహ్మర్షిపత్నయః
తాసాం ప్రసూతిప్రసవం ప్రోచ్యమానం నిబోధ మే॥12॥

పత్నీ మరీచేస్తు కలా సుషువే కర్దమాత్మజా
కశ్యపం పూర్ణిమానం చ యయోరాపూరితం జగత్॥13॥

పూర్ణిమాసూత విరజం విశ్వగం చ పరంతప
దేవకుల్యాం హరేః పాద శౌచాద్యాభూత్సరిద్దివః॥14॥

అత్రేః పత్న్యనసూయా త్రీంజజ్ఞే సుయశసః సుతాన్
దత్తం దుర్వాససం సోమమాత్మేశబ్రహ్మసంభవాన్॥15॥

విదుర ఉవాచ ।

అత్రేర్గృహే సురశ్రేష్ఠాః స్థిత్యుత్పత్త్యంతహేతవః
కించిచ్చికీర్షవో జాతా ఏతదాఖ్యాహి మే గురో॥16॥

మైత్రేయ ఉవాచ ।

బ్రహ్మణా చోదితః సృష్టావత్రిర్బ్రహ్మవిదాం వరః
సహ పత్న్యా యయావృక్షం కులాద్రిం తపసి స్థితః॥17॥

తస్మిన్ప్రసూనస్తబక పలాశాశోకకాననే
వార్భిః స్రవద్భిరుద్ఘుష్టే నిర్వింధ్యాయాః సమంతతః॥18॥

ప్రాణాయామేన సంయమ్య మనో వర్షశతం మునిః
అతిష్ఠదేకపాదేన నిర్ద్వంద్వోఽనిలభోజనః॥19॥

శరణం తం ప్రపద్యేఽహం య ఏవ జగదీశ్వరః
ప్రజామాత్మసమాం మహ్యం ప్రయచ్ఛత్వితి చింతయన్॥20॥

తప్యమానం త్రిభువనం ప్రాణాయామైధసాగ్నినా
నిర్గతేన మునేర్మూర్ధ్నః సమీక్ష్య ప్రభవస్త్రయః॥21॥

అప్సరోమునిగంధర్వ సిద్ధవిద్యాధరోరగైః
వితాయమానయశసస్తదాశ్రమపదం యయుః॥22॥

తత్ప్రాదుర్భావసంయోగ విద్యోతితమనా మునిః
ఉత్తిష్ఠన్నేకపాదేన దదర్శ విబుధర్షభాన్॥23॥

ప్రణమ్య దండవద్భూమావుపతస్థేఽర్హణాంజలిః
వృషహంససుపర్ణస్థాన్స్వైః స్వైశ్చిహ్నైశ్చ చిహ్నితాన్॥24॥

కృపావలోకేన హసద్ వదనేనోపలంభితాన్
తద్రోచిషా ప్రతిహతే నిమీల్య మునిరక్షిణీ॥25॥

చేతస్తత్ప్రవణం యుంజన్నస్తావీత్సంహతాంజలిః
శ్లక్ష్ణయా సూక్తయా వాచా సర్వలోకగరీయసః॥26॥

అత్రిరువాచ ।

విశ్వోద్భవస్థితిలయేషు విభజ్యమానైర్
మాయాగుణైరనుయుగం విగృహీతదేహాః
తే బ్రహ్మవిష్ణుగిరిశాః ప్రణతోఽస్మ్యహం వస్
తేభ్యః క ఏవ భవతాం మ ఇహోపహూతః॥27॥

ఏకో మయేహ భగవాన్వివిధప్రధానైశ్
చిత్తీకృతః ప్రజననాయ కథం ను యూయం
అత్రాగతాస్తనుభృతాం మనసోఽపి దూరాద్
బ్రూత ప్రసీదత మహానిహ విస్మయో మే॥28॥

మైత్రేయ ఉవాచ ।

ఇతి తస్య వచః శ్రుత్వా త్రయస్తే విబుధర్షభాః
ప్రత్యాహుః శ్లక్ష్ణయా వాచా ప్రహస్య తమృషిం ప్రభో ॥29॥

దేవా ఊచుః ।

యథా కృతస్తే సంకల్పో భావ్యం తేనైవ నాన్యథా
సత్సంకల్పస్య తే బ్రహ్మన్యద్వై ధ్యాయతి తే వయం ॥30॥

అథాస్మదంశభూతాస్తే ఆత్మజా లోకవిశ్రుతాః
భవితారోఽఙ్గ భద్రం తే విస్రప్స్యంతి చ తే యశః ॥31॥

ఏవం కామవరం దత్త్వా ప్రతిజగ్ముః సురేశ్వరాః
సభాజితాస్తయోః సమ్యగ్దంపత్యోర్మిషతోస్తతః ॥32॥

సోమోఽభూద్బ్రహ్మణోఽంశేన దత్తో విష్ణోస్తు యోగవిత్
దుర్వాసాః శంకరస్యాంశో నిబోధాంగిరసః ప్రజాః ॥33॥

శ్రద్ధా త్వంగిరసః పత్నీ చతస్రోఽసూత కన్యకాః
సినీవాలీ కుహూ రాకా చతుర్థ్యనుమతిస్తథా ॥34॥

తత్పుత్రావపరావాస్తాం ఖ్యాతౌ స్వారోచిషేఽన్తరే
ఉతథ్యో భగవాన్సాక్షాద్బ్రహ్మిష్ఠశ్చ బృహస్పతిః ॥35॥

పులస్త్యోఽజనయత్పత్న్యామగస్త్యం చ హవిర్భువి
సోఽన్యజన్మని దహ్రాగ్నిర్విశ్రవాశ్చ మహాతపాః ॥36॥

తస్య యక్షపతిర్దేవః కుబేరస్త్విడవిడాసుతః
రావణః కుంభకర్ణశ్చ తథాన్యస్యాం విభీషణః ॥37॥

పులహస్య గతిర్భార్యా త్రీనసూత సతీ సుతాన్
కర్మశ్రేష్ఠం వరీయాంసం సహిష్ణుం చ మహామతే ॥38॥

క్రతోరపి క్రియా భార్యా వాలఖిల్యానసూయత
ఋషీన్షష్టిసహస్రాణి జ్వలతో బ్రహ్మతేజసా ॥39॥

ఊర్జాయాం జజ్ఞిరే పుత్రా వసిష్ఠస్య పరంతప
చిత్రకేతుప్రధానాస్తే సప్త బ్రహ్మర్షయోఽమలాః ॥40॥

చిత్రకేతుః సురోచిశ్చ విరజా మిత్ర ఏవ చ
ఉల్బణో వసుభృద్యానో ద్యుమాన్శక్త్యాదయోఽపరే ॥41॥

చిత్తిస్త్వథర్వణః పత్నీ లేభే పుత్రం ధృతవ్రతం
దధ్యంచమశ్వశిరసం భృగోర్వంశం నిబోధ మే ॥42॥

భృగుః ఖ్యాత్యాం మహాభాగః పత్న్యాం పుత్రానజీజనత్
ధాతారం చ విధాతారం శ్రియం చ భగవత్పరాం ॥43॥

ఆయతిం నియతిం చైవ సుతే మేరుస్తయోరదాత్
తాభ్యాం తయోరభవతాం మృకండః ప్రాణ ఏవ చ ॥44॥

మార్కండేయో మృకండస్య ప్రాణాద్వేదశిరా మునిః
కవిశ్చ భార్గవో యస్య భగవానుశనా సుతః ॥45॥

త ఏతే మునయః క్షత్తర్లోకాన్సర్గైరభావయన
ఏష కర్దమదౌహిత్ర సంతానః కథితస్తవ
శృణ్వతః శ్రద్దధానస్య సద్యః పాపహరః పరః ॥46॥

ప్రసూతిం మానవీం దక్ష ఉపయేమే హ్యజాత్మజః
తస్యాం ససర్జ దుహితౄః షోడశామలలోచనాః ॥47॥

త్రయోదశాదాద్ధర్మాయ తథైకామగ్నయే విభుః
పితృభ్య ఏకాం యుక్తేభ్యో భవాయైకాం భవచ్ఛిదే ॥48॥

శ్రద్ధా మైత్రీ దయా శాంతిస్తుష్టిః పుష్టిః క్రియోన్నతిః
బుద్ధిర్మేధా తితిక్షా హ్రీర్మూర్తిర్ధర్మస్య పత్నయః ॥49॥

శ్రద్ధాసూత శుభం మైత్రీ ప్రసాదమభయం దయా
శాంతిః సుఖం ముదం తుష్టిః స్మయం పుష్టిరసూయత ॥50॥

యోగం క్రియోన్నతిర్దర్పమర్థం బుద్ధిరసూయత
మేధా స్మృతిం తితిక్షా తు క్షేమం హ్రీః ప్రశ్రయం సుతం ॥51॥

మూర్తిః సర్వగుణోత్పత్తిర్నరనారాయణావృషీ ॥52॥

యయోర్జన్మన్యదో విశ్వమభ్యనందత్సునిర్వృతం
మనాంసి కకుభో వాతాః ప్రసేదుః సరితోఽద్రయః ॥53॥

దివ్యవాద్యంత తూర్యాణి పేతుః కుసుమవృష్టయః
మునయస్తుష్టువుస్తుష్టా జగుర్గంధర్వకిన్నరాః ॥54॥

నృత్యంతి స్మ స్త్రియో దేవ్య ఆసీత్పరమమంగలం
దేవా బ్రహ్మాదయః సర్వే ఉపతస్థురభిష్టవైః ॥55॥

దేవా ఊచుః ।

యో మాయయా విరచితం నిజయాత్మనీదం
ఖే రూపభేదమివ తత్ప్రతిచక్షణాయ
ఏతేన ధర్మసదనే ఋషిమూర్తినాద్య
ప్రాదుశ్చకార పురుషాయ నమః పరస్మై ॥56॥

సోఽయం స్థితివ్యతికరోపశమాయ సృష్టాన్
సత్త్వేన నః సురగణాననుమేయతత్త్వః
దృశ్యాదదభ్రకరుణేన విలోకనేన
యచ్ఛ్రీనికేతమమలం క్షిపతారవిందం ॥57॥

ఏవం సురగణైస్తాత భగవంతావభిష్టుతౌ
లబ్ధావలోకైర్యయతురర్చితౌ గంధమాదనం ॥58॥

తావిమౌ వై భగవతో హరేరంశావిహాగతౌ
భారవ్యయాయ చ భువః కృష్ణౌ యదుకురూద్వహౌ ॥59॥

స్వాహాభిమానినశ్చాగ్నేరాత్మజాంస్త్రీనజీజనత్
పావకం పవమానం చ శుచిం చ హుతభోజనం ॥60॥

తేభ్యోఽగ్నయః సమభవంచత్వారింశచ్చ పంచ చ
త ఏవైకోనపంచాశత్సాకం పితృపితామహైః ॥61॥

వైతానికే కర్మణి యన్ నామభిర్బ్రహ్మవాదిభిః
ఆగ్నేయ్య ఇష్టయో యజ్ఞే నిరూప్యంతేఽగ్నయస్తు తే॥62॥

అగ్నిష్వాత్తా బర్హిషదః సౌమ్యాః పితర ఆజ్యపాః
సాగ్నయోఽనగ్నయస్తేషాం పత్నీ దాక్షాయణీ స్వధా॥63॥

తేభ్యో దధార కన్యే ద్వే వయునాం ధారిణీం స్వధా
ఉభే తే బ్రహ్మవాదిన్యౌ జ్ఞానవిజ్ఞానపారగే॥64॥

భవస్య పత్నీ తు సతీ భవం దేవమనువ్రతా
ఆత్మనః సదృశం పుత్రం న లేభే గుణశీలతః॥65॥

పితర్యప్రతిరూపే స్వే భవాయానాగసే రుషా
అప్రౌఢైవాత్మనాత్మానమజహాద్యోగసంయుతా॥66॥

—♦ అధ్యాయము 2 ♦—

విదుర ఉవాచ ।

భవే శీలవతాం శ్రేష్ఠే దక్షో దుహితృవత్సలః
విద్వేషమకరోత్కస్మాదనాదృత్యాత్మజాం సతీం॥1॥

కస్తం చరాచరగురుం నిర్వైరం శాంతవిగ్రహం
ఆత్మారామం కథం ద్వేష్టి జగతో దైవతం మహత్॥2॥

ఏతదాఖ్యాహి మే బ్రహ్మంజామాతుః శ్వశురస్య చ
విద్వేషస్తు యతః ప్రాణాంస్తత్యజే దుస్త్యజాన్సతీ॥3॥

మైత్రేయ ఉవాచ ।

పురా విశ్వసృజాం సత్రే సమేతాః పరమర్షయః
తథామరగణాః సర్వే సానుగా మునయోఽగ్నయః॥4॥

తత్ర ప్రవిష్టమృషయో దృష్ట్వార్కమివ రోచిషా
భ్రాజమానం వితిమిరం కుర్వంతం తన్మహత్సదః॥5॥

ఉదతిష్ఠన్సదస్యాస్తే స్వధిష్ణ్యేభ్యః సహాగ్నయః
ఋతే విరించాం శర్వం చ తద్భాసాక్షిప్తచేతసః॥6॥

సదసస్పతిభిర్దక్షో భగవాన్సాధు సత్కృతః
అజం లోకగురుం నత్వా నిషసాద తదాజ్ఞయా॥7॥

ప్రాఙ్నిషణ్ణం మృడం దృష్ట్వా నామృష్యత్తదనాదృతః
ఉవాచ వామం చక్షుర్భ్యామభివీక్ష్య దహన్నివ॥8॥

శ్రూయతాం బ్రహ్మర్షయో మే సహదేవాః సహాగ్నయః
సాధూనాం బ్రువతో వృత్తం నాజ్ఞానాన్న చ మత్సరాత్॥9॥

అయం తు లోకపాలానాం యశోఘ్నో నిరపత్రపః
సద్భిరాచరితః పంథా యేన స్తబ్ధేన దూషితః॥10॥

ఏష మే శిష్యతాం ప్రాప్తో యన్మే దుహితురగ్రహీత్
పాణిం విప్రాగ్నిముఖతః సావిత్ర్యా ఇవ సాధువత్॥11॥

గృహిత్వా మృగశావాక్ష్యాః పాణిం మర్కటలోచనః
ప్రత్యుత్థానాభివాదార్హే వాచాప్యకృత నోచితం॥12॥

లుప్తక్రియాయాశుచయే మానినే భిన్నసేతవే
అనిచ్ఛన్నప్యదాం బాలాం శూద్రాయేవోశతీం గిరం॥13॥

ప్రేతావాసేషు ఘోరేషు ప్రేతైర్భూతగణైర్వృతః
అటత్యున్మత్తవన్నగ్నో వ్యుప్తకేశో హసన్రుదన్॥14॥

చితాభస్మకృతస్నానః ప్రేతస్రఙ్న్రస్థిభూషణః
శివాపదేశో హ్యశివో మత్తో మత్తజనప్రియః
పతిః ప్రమథనాథానాం తమోమాత్రాత్మకాత్మనాం॥15॥

తస్మా ఉన్మాదనాథాయ నష్టశౌచాయ దుర్హృదే
దత్తా బత మయా సాధ్వీ చోదితే పరమేష్ఠినా॥16॥

మైత్రేయ ఉవాచ ।

వినింద్యైవం స గిరిశమప్రతీపమవస్థితం
దక్షోఽథాప ఉపస్పృశ్య క్రుద్ధః శప్తుం ప్రచక్రమే॥17॥

అయం తు దేవయజన ఇంద్రోపేంద్రాదిభిర్భవః
సహ భాగం న లభతాం దేవైర్దేవగణాధమః॥18॥

నిషిధ్యమానః స సదస్యముఖ్యైర్దక్షో గిరిత్రాయ విసృజ్య శాపం
తస్మాద్వినిష్క్రమ్య వివృద్ధమన్యుర్జగామ కౌరవ్య నిజం నికేతనం॥19॥

విజ్ఞాయ శాపం గిరిశానుగాగ్రణీర్నందీశ్వరో రోషకషాయదూషితః
దక్షాయ శాపం విససర్జ దారుణం యే చాన్వమోదంస్తదవాచ్యతాం ద్విజాః॥20॥

య ఏతన్మర్త్యముద్దిశ్య భగవత్యప్రతిద్రుహి
ద్రుహ్యత్యజ్ఞః పృథగ్దృష్టిస్తత్త్వతో విముఖో భవేత్॥21॥

గృహేషు కూటధర్మేషు సక్తో గ్రామ్యసుఖేచ్ఛయా
కర్మతంత్రం వితనుతే వేదవాదవిపన్నధీః॥22॥

బుద్ధ్యా పరాభిధ్యాయిన్యా విస్మృతాత్మగతిః పశుః
స్త్రీకామః సోఽస్త్వతితరాం దక్షో బస్తముఖోఽచిరాత్॥23॥

విద్యాబుద్ధిరవిద్యాయాం కర్మమయ్యామసౌ జడః
సంసరంత్విహ యే చాముమను శర్వావమానినం॥24॥

గిరః శ్రుతాయాః పుష్పిణ్యా మధుగంధేన భూరిణా
మథ్నా చోన్మథితాత్మానః సమ్ముహ్యంతు హరద్విషః॥25॥

సర్వభక్షా ద్విజా వృత్త్యై ధృతవిద్యాతపోవ్రతాః
విత్తదేహేంద్రియారామా యాచకా విచరంత్విహ॥26॥

తస్యైవం వదతః శాపం శ్రుత్వా ద్విజకులాయ వై
భృగుః ప్రత్యసృజచ్ఛాపం బ్రహ్మదండం దురత్యయం॥27॥

భవవ్రతధరా యే చ యే చ తాన్సమనువ్రతాః
పాషండినస్తే భవంతు సచ్ఛాస్త్రపరిపంథినః॥28॥

నష్టశౌచా మూఢధియో జటాభస్మాస్థిధారిణః
విశంతు శివదీక్షాయాం యత్ర దైవం సురాసవం॥29॥

బ్రహ్మ చ బ్రాహ్మణాంశ్చైవ యద్యూయం పరినిందథ
సేతుం విధారణం పుంసామతః పాషండమాశ్రితాః॥30॥

ఏష ఏవ హి లోకానాం శివః పంథాః సనాతనః
యం పూర్వే చానుసంతస్థుర్యత్ప్రమాణం జనార్దనః॥31॥

తద్బ్రహ్మ పరమం శుద్ధం సతాం వర్త్మ సనాతనం
విగర్హ్య యాత పాషండం దైవం వో యత్ర భూతరాట్॥32॥

మైత్రేయ ఉవాచ ।

తస్యైవం వదతః శాపం భృగోః స భగవాన్భవః
నిశ్చక్రామ తతః కించిద్విమనా ఇవ సానుగః॥33॥

తేఽపి విశ్వసృజః సత్రం సహస్రపరివత్సరాన్
సంవిధాయ మహేష్వాస యత్రేజ్య ఋషభో హరిః॥34॥

ఆప్లుత్యావభృథం యత్ర గంగా యమునయాన్వితా
విరజేనాత్మనా సర్వే స్వం స్వం ధామ యయుస్తతః॥35॥

—♦ అధ్యాయము 3 ♦—

మైత్రేయ ఉవాచ ।

సదా విద్విషతోరేవం కాలో వై ధ్రియమాణయోః
జామాతుః శ్వశురస్యాపి సుమహానతిచక్రమే॥1॥

యదాభిషిక్తో దక్షస్తు బ్రహ్మణా పరమేష్ఠినా
ప్రజాపతీనాం సర్వేషామాధిపత్యే స్మయోఽభవత్॥2॥

ఇష్ట్వా స వాజపేయేన బ్రహ్మిష్ఠానభిభూయ చ
బృహస్పతిసవం నామ సమారేభే క్రతూత్తమం॥3॥

తస్మిన్బ్రహ్మర్షయః సర్వే దేవర్షిపితృదేవతాః
ఆసన్కృతస్వస్త్యయనాస్తత్పత్న్యశ్చ సభర్తృకాః॥4॥

తదుపశ్రుత్య నభసి ఖేచరాణాం ప్రజల్పతాం
సతీ దాక్షాయణీ దేవీ పితృయజ్ఞమహోత్సవం॥5॥

వ్రజంతీః సర్వతో దిగ్భ్య ఉపదేవవరస్త్రియః
విమానయానాః సప్రేష్ఠా నిష్కకంఠీః సువాససః॥6॥

దృష్ట్వా స్వనిలయాభ్యాశే లోలాక్షీర్మృష్టకుండలాః
పతిం భూతపతిం దేవమౌత్సుక్యాదభ్యభాషత॥7॥

సత్యువాచ ।

ప్రజాపతేస్తే శ్వశురస్య సాంప్రతం నిర్యాపితో యజ్ఞమహోత్సవః కిల
వయం చ తత్రాభిసరామ వామ తే యద్యర్థితామీ విబుధా వ్రజంతి హి॥8॥

తస్మిన్భగిన్యో మమ భర్తృభిః స్వకైర్ధ్రువం గమిష్యంతి సుహృద్దిదృక్షవః
అహం చ తస్మిన్భవతాభికామయే సహోపనీతం పరిబర్హమర్హితుం॥9॥

తత్ర స్వసౄర్మే నను భర్తృసమ్మితా మాతృష్వసౄః క్లిన్నధియం చ మాతరం
ద్రక్ష్యే చిరోత్కంఠమనా మహర్షిభిరున్నీయమానం చ మృడాధ్వరధ్వజం॥10॥

త్వయ్యేతదాశ్చర్యమజాత్మమాయయా వినిర్మితం భాతి గుణత్రయాత్మకం
తథాప్యహం యోషిదతత్త్వవిచ్చ తే దీనా దిదృక్షే భవ మే భవక్షితిం॥11॥

పశ్య ప్రయాంతీరభవాన్యయోషితోఽప్యలంకృతాః కాంతసఖా వరూథశః
యాసాం వ్రజద్భిః శితికంఠ మండితం నభో విమానైః కలహంసపాండుభిః॥12॥

కథం సుతాయాః పితృగేహకౌతుకం నిశమ్య దేహః సురవర్య నేంగతే
అనాహుతా అప్యభియంతి సౌహృదం భర్తుర్గురోర్దేహకృతశ్చ కేతనం॥13॥

తన్మే ప్రసీదేదమమర్త్య వాంఛితం కర్తుం భవాన్కారుణికో బతార్హతి
త్వయాత్మనోఽర్ధేఽహమదభ్రచక్షుషా నిరూపితా మానుగృహాణ యాచితః॥14॥

ఋషిరువాచ ।

ఏవం గిరిత్రః ప్రియయాభిభాషితః ప్రత్యభ్యధత్త ప్రహసన్సుహృత్ప్రియః
సంస్మారితో మర్మభిదః కువాగిషూన్యానాహ కో విశ్వసృజాం సమక్షతః॥15॥

శ్రీభగవానువాచ ।

త్వయోదితం శోభనమేవ శోభనే అనాహుతా అప్యభియంతి బంధుషు
తే యద్యనుత్పాదితదోషదృష్టయో బలీయసానాత్మ్యమదేన మన్యునా॥16॥

విద్యాతపోవిత్తవపుర్వయఃకులైః సతాం గుణైః షడ్భిరసత్తమేతరైః
స్మృతౌ హతాయాం భృతమానదుర్దృశః స్తబ్ధా న పశ్యంతి హి ధామ భూయసాం॥17॥

నైతాదృశానాం స్వజనవ్యపేక్షయా గృహాన్ప్రతీయాదనవస్థితాత్మనాం
యేఽభ్యాగతాన్వక్రధియాభిచక్షతే ఆరోపితభ్రూభిరమర్షణాక్షిభిః॥18॥

తథారిభిర్న వ్యథతే శిలీముఖైః శేతేఽర్దితాంగో హృదయేన దూయతా
స్వానాం యథా వక్రధియాం దురుక్తిభిర్దివానిశం తప్యతి మర్మతాడితః॥19॥

వ్యక్తం త్వముత్కృష్టగతేః ప్రజాపతేః ప్రియాత్మజానామసి సుభ్రు మే మతా
తథాపి మానం న పితుః ప్రపత్స్యసే మదాశ్రయాత్కః పరితప్యతే యతః॥20॥

పాపచ్యమానేన హృదాతురేంద్రియః సమృద్ధిభిః పూరుషబుద్ధిసాక్షిణాం
అకల్ప ఏషామధిరోఢుమంజసా పరం పదం ద్వేష్టి యథాసురా హరిం॥21॥

ప్రత్యుద్గమప్రశ్రయణాభివాదనం విధీయతే సాధు మిథః సుమధ్యమే
ప్రాజ్ఞైః పరస్మై పురుషాయ చేతసా గుహాశయాయైవ న దేహమానినే॥22॥

సత్త్వం విశుద్ధం వసుదేవశబ్దితం యదీయతే తత్ర పుమానపావృతః
సత్త్వే చ తస్మిన్భగవాన్వాసుదేవో హ్యధోక్షజో మే నమసా విధీయతే॥23॥

తత్తే నిరీక్ష్యో న పితాపి దేహకృద్దక్షో మమ ద్విట్తదనువ్రతాశ్చ యే
యో విశ్వసృగ్యజ్ఞగతం వరోరు మామనాగసం దుర్వచసాకరోత్తిరః॥24॥

యది వ్రజిష్యస్యతిహాయ మద్వచో భద్రం భవత్యా న తతో భవిష్యతి
సంభావితస్య స్వజనాత్పరాభవో యదా స సద్యో మరణాయ కల్పతే॥25॥

—♦ అధ్యాయము 4 ♦—

మైత్రేయ ఉవాచ ।

ఏతావదుక్త్వా విరరామ శంకరః పత్న్యంగనాశం హ్యుభయత్ర చింతయన్
సుహృద్దిదృక్షుః పరిశంకితా భవాన్నిష్క్రామతీ నిర్విశతీ ద్విధాస సా॥1॥

సుహృద్దిదృక్షాప్రతిఘాతదుర్మనాః స్నేహాద్రుదత్యశ్రుకలాతివిహ్వలా
భవం భవాన్యప్రతిపూరుషం రుషా ప్రధక్ష్యతీవైక్షత జాతవేపథుః॥2॥

తతో వినిఃశ్వస్య సతీ విహాయ తం శోకేన రోషేణ చ దూయతా హృదా
పిత్రోరగాత్స్త్రైణవిమూఢధీర్గృహాన్ప్రేమ్ణాత్మనో యోఽర్ధమదాత్సతాం ప్రియః॥3॥

తామన్వగచ్ఛంద్రుతవిక్రమాం సతీమేకాం త్రినేత్రానుచరాః సహస్రశః
సపార్షదయక్షా మణిమన్మదాదయః పురోవృషేంద్రాస్తరసా గతవ్యథాః॥4॥

తాం సారికాకందుకదర్పణాంబుజ శ్వేతాతపత్రవ్యజనస్రగాదిభిః
గీతాయనైర్దుందుభిశంఖవేణుభిర్వృషేంద్రమారోప్య విటంకితా యయుః॥5॥

ఆబ్రహ్మఘోషోర్జితయజ్ఞవైశసం విప్రర్షిజుష్టం విబుధైశ్చ సర్వశః
మృద్దార్వయఃకాంచనదర్భచర్మభిర్నిసృష్టభాండం యజనం సమావిశత్॥6॥

తామాగతాం తత్ర న కశ్చనాద్రియద్విమానితాం యజ్ఞకృతో భయాజ్జనః
ఋతే స్వసౄర్వై జననీం చ సాదరాః ప్రేమాశ్రుకంఠ్యః పరిషస్వజుర్ముదా॥7॥

సౌదర్యసంప్రశ్నసమర్థవార్తయా మాత్రా చ మాతృష్వసృభిశ్చ సాదరం
దత్తాం సపర్యాం వరమాసనం చ సా నాదత్త పిత్రాప్రతినందితా సతీ॥8॥

అరుద్రభాగం తమవేక్ష్య చాధ్వరం పిత్రా చ దేవే కృతహేలనం విభౌ
అనాదృతా యజ్ఞసదస్యధీశ్వరీ చుకోప లోకానివ ధక్ష్యతీ రుషా॥9॥

జగర్హ సామర్షవిపన్నయా గిరా శివద్విషం ధూమపథశ్రమస్మయం
స్వతేజసా భూతగణాన్సముత్థితాన్నిగృహ్య దేవీ జగతోఽభిశృణ్వతః॥10॥

దేవ్యువాచ ।

న యస్య లోకేఽస్త్యతిశాయనః ప్రియస్తథాప్రియో దేహభృతాం ప్రియాత్మనః
తస్మిన్సమస్తాత్మని ముక్తవైరకే ఋతే భవంతం కతమః ప్రతీపయేత్॥11॥

దోషాన్పరేషాం హి గుణేషు సాధవో గృహ్ణంతి కేచిన్న భవాదృశో ద్విజ
గుణాంశ్చ ఫల్గూన్బహులీకరిష్ణవో మహత్తమాస్తేష్వవిదద్భవానఘం॥12॥

నాశ్చర్యమేతద్యదసత్సు సర్వదా మహద్వినిందా కుణపాత్మవాదిషు
సేర్ష్యం మహాపూరుషపాదపాంసుభిర్నిరస్తతేజఃసు తదేవ శోభనం॥13॥

యద్ద్వ్యక్షరం నామ గిరేరితం నృణాం సకృత్ప్రసంగాదఘమాశు హంతి తత్
పవిత్రకీర్తిం తమలంఘ్యశాసనం భవానహో ద్వేష్టి శివం శివేతరః॥14॥

యత్పాదపద్మం మహతాం మనోఽలిభిర్నిషేవితం బ్రహ్మరసాసవార్థిభిః
లోకస్య యద్వర్షతి చాశిషోఽర్థినస్తస్మై భవాంద్రుహ్యతి విశ్వబంధవే॥15॥

కిం వా శివాఖ్యమశివం న విదుస్త్వదన్యే బ్రహ్మాదయస్తమవకీర్య జటాః శ్మశానే
తన్మాల్యభస్మనృకపాల్యవసత్పిశాచైర్యే మూర్ధభిర్దధతి తచ్చరణావసృష్టం॥16॥

కర్ణౌ పిధాయ నిరయాద్యదకల్ప ఈశే ధర్మావితర్యసృణిభిర్నృభిరస్యమానే
ఛింద్యాత్ప్రసహ్య రుశతీమసతీం ప్రభుశ్చేజ్జిహ్వామసూనపి తతో విసృజేత్స ధర్మః॥17॥

అతస్తవోత్పన్నమిదం కలేవరం న ధారయిష్యే శితికంఠగర్హిణః
జగ్ధస్య మోహాద్ధి విశుద్ధిమంధసో జుగుప్సితస్యోద్ధరణం ప్రచక్షతే॥18॥

న వేదవాదాననువర్తతే మతిః స్వ ఏవ లోకే రమతో మహామునేః
యథా గతిర్దేవమనుష్యయోః పృథక్స్వ ఏవ ధర్మే న పరం క్షిపేత్స్థితః॥19॥

కర్మ ప్రవృత్తం చ నివృత్తమప్యృతం వేదే వివిచ్యోభయలింగమాశ్రితం
విరోధి తద్యౌగపదైకకర్తరి ద్వయం తథా బ్రహ్మణి కర్మ నర్చ్ఛతి॥20॥

మా వః పదవ్యః పితరస్మదాస్థితా యా యజ్ఞశాలాసు న ధూమవర్త్మభిః
తదన్నతృప్తైరసుభృద్భిరీడితా అవ్యక్తలింగా అవధూతసేవితాః॥21॥

నైతేన దేహేన హరే కృతాగసో దేహోద్భవేనాలమలం కుజన్మనా
వ్రీడా మమాభూత్కుజనప్రసంగతస్తజ్జన్మ ధిగ్యో మహతామవద్యకృత్॥22॥

గోత్రం త్వదీయం భగవాన్వృషధ్వజో దాక్షాయణీత్యాహ యదా సుదుర్మనాః
వ్యపేతనర్మస్మితమాశు తదాహం వ్యుత్స్రక్ష్య ఏతత్కుణపం త్వదంగజం॥23॥

మైత్రేయ ఉవాచ ।

ఇత్యధ్వరే దక్షమనూద్య శత్రుహన్క్షితావుదీచీం నిషసాద శాంతవాక్
స్పృష్ట్వా జలం పీతదుకూలసంవృతా నిమీల్య దృగ్యోగపథం సమావిశత్॥24॥

కృత్వా సమానావనిలౌ జితాసనా సోదానముత్థాప్య చ నాభిచక్రతః
శనైర్హృది స్థాప్య ధియోరసి స్థితం కంఠాద్భ్రువోర్మధ్యమనిందితానయత్॥25॥

ఏవం స్వదేహం మహతాం మహీయసా ముహుః సమారోపితమంకమాదరాత్
జిహాసతీ దక్షరుషా మనస్వినీ దధార గాత్రేష్వనిలాగ్నిధారణాం॥26॥

తతః స్వభర్తుశ్చరణాంబుజాసవం జగద్గురోశ్చింతయతీ న చాపరం
దదర్శ దేహో హతకల్మషః సతీ సద్యః ప్రజజ్వాల సమాధిజాగ్నినా॥27॥

తత్పశ్యతాం ఖే భువి చాద్భుతం మహద్ధా హేతి వాదః సుమహానజాయత
హంత ప్రియా దైవతమస్య దేవీ జహావసూన్కేన సతీ ప్రకోపితా॥28॥

అహో అనాత్మ్యం మహదస్య పశ్యత ప్రజాపతేర్యస్య చరాచరం ప్రజాః
జహావసూన్యద్విమతాత్మజా సతీ మనస్వినీ మానమభీక్ష్ణమర్హతి॥29॥

సోఽయం దుర్మర్షహృదయో బ్రహ్మధ్రుక్చ లోకేఽపకీర్తిం మహతీమవాప్స్యతి
యదంగజాం స్వాం పురుషద్విడుద్యతాం న ప్రత్యషేధన్మృతయేఽపరాధతః॥30॥

వదత్యేవం జనే సత్యా దృష్ట్వాసుత్యాగమద్భుతం
దక్షం తత్పార్షదా హంతుముదతిష్ఠన్నుదాయుధాః॥31॥

తేషామాపతతాం వేగం నిశామ్య భగవాన్భృగుః
యజ్ఞఘ్నఘ్నేన యజుషా దక్షిణాగ్నౌ జుహావ హ॥32॥

అధ్వర్యుణా హూయమానే దేవా ఉత్పేతురోజసా
ఋభవో నామ తపసా సోమం ప్రాప్తాః సహస్రశః॥33॥

తైరలాతాయుధైః సర్వే ప్రమథాః సహగుహ్యకాః
హన్యమానా దిశో భేజురుశద్భిర్బ్రహ్మతేజసా॥34॥

—♦ అధ్యాయము 5 ♦—

మైత్రేయ ఉవాచ ।

భవో భవాన్యా నిధనం ప్రజాపతేరసత్కృతాయా అవగమ్య నారదాత్
స్వపార్షదసైన్యం చ తదధ్వరర్భుభిర్విద్రావితం క్రోధమపారమాదధే॥1॥

క్రుద్ధః సుదష్టౌష్ఠపుటః స ధూర్జటిర్జటాం తడిద్వహ్నిసటోగ్రరోచిషం
ఉత్కృత్య రుద్రః సహసోత్థితో హసన్గంభీరనాదో విససర్జ తాం భువి॥2॥

తతోఽతికాయస్తనువా స్పృశందివం సహస్రబాహుర్ఘనరుక్త్రిసూర్యదృక్
కరాలదంష్ట్రో జ్వలదగ్నిమూర్ధజః కపాలమాలీ వివిధోద్యతాయుధః॥3॥

తం కిం కరోమీతి గృణంతమాహ బద్ధాంజలిం భగవాన్భూతనాథః
దక్షం సయజ్ఞం జహి మద్భటానాం త్వమగ్రణీ రుద్ర భటాంశకో మే॥4॥

ఆజ్ఞప్త ఏవం కుపితేన మన్యునా స దేవదేవం పరిచక్రమే విభుం
మేనేతదాత్మానమసంగరంహసా మహీయసాం తాత సహః సహిష్ణుం॥5॥

అన్వీయమానః స తు రుద్రపార్షదైర్భృశం నదద్భిర్వ్యనదత్సుభైరవం
ఉద్యమ్య శూలం జగదంతకాంతకం సంప్రాద్రవద్ఘోషణభూషణాంఘ్రిః॥6॥

అథర్త్విజో యజమానః సదస్యాః కకుభ్యుదీచ్యాం ప్రసమీక్ష్య రేణుం
తమః కిమేతత్కుత ఏతద్రజోఽభూదితి ద్విజా ద్విజపత్న్యశ్చ దధ్యుః॥7॥

వాతా న వాంతి న హి సంతి దస్యవః ప్రాచీనబర్హిర్జీవతి హోగ్రదండః
గావో న కాల్యంత ఇదం కుతో రజో లోకోఽధునా కిం ప్రలయాయ కల్పతే॥8॥

ప్రసూతిమిశ్రాః స్త్రియ ఉద్విగ్నచిత్తా ఊచుర్విపాకో వృజినస్యైవ తస్య
యత్పశ్యంతీనాం దుహితౄణాం ప్రజేశః సుతాం సతీమవదధ్యావనాగాం॥9॥

యస్త్వంతకాలే వ్యుప్తజటాకలాపః స్వశూలసూచ్యర్పితదిగ్గజేంద్రః
వితత్య నృత్యత్యుదితాస్త్రదోర్ధ్వజానుచ్చాట్టహాసస్తనయిత్నుభిన్నదిక్॥10॥

అమర్షయిత్వా తమసహ్యతేజసం మన్యుప్లుతం దుర్నిరీక్ష్యం భ్రుకుట్యా
కరాలదంష్ట్రాభిరుదస్తభాగణం స్యాత్స్వస్తి కిం కోపయతో విధాతుః॥11॥

బహ్వేవముద్విగ్నదృశోచ్యమానే జనేన దక్షస్య ముహుర్మహాత్మనః
ఉత్పేతురుత్పాతతమాః సహస్రశో భయావహా దివి భూమౌ చ పర్యక్॥12॥

తావత్స రుద్రానుచరైర్మహామఖో నానాయుధైర్వామనకైరుదాయుధైః
పింగైః పిశంగైర్మకరోదరాననైః పర్యాద్రవద్భిర్విదురాన్వరుధ్యత॥13॥

కేచిద్బభంజుః ప్రాగ్వంశం పత్నీశాలాం తథాపరే
సద ఆగ్నీధ్రశాలాం చ తద్విహారం మహానసం॥14॥

రురుజుర్యజ్ఞపాత్రాణి తథైకేఽగ్నీననాశయన్
కుండేష్వమూత్రయన్కేచిద్బిభిదుర్వేదిమేఖలాః॥15॥

అబాధంత మునినన్యే ఏకే పత్నీరతర్జయన
అపరే జగృహుర్దేవాన్ప్రత్యాసన్నాన్పలాయితాన్ ॥16॥

భృగుం బబంధ మణిమాన్వీరభద్రః ప్రజాపతిం
చండేశః పూషణం దేవం భగం నందీశ్వరోఽగ్రహీత్ ॥17॥

సర్వ ఏవర్త్విజో దృష్ట్వా సదస్యాః సదివౌకసః
తైరర్ద్యమానాః సుభృశం గ్రావభిర్నైకధాద్రవన్ ॥18॥

జుహ్వతః స్రువహస్తస్య శ్మశ్రూణి భగవాన్భవః
భృగోర్లులుంచే సదసి యోఽహసచ్ఛ్మశ్రు దర్శయన్ ॥19॥

భగస్య నేత్రే భగవాన్పాతితస్య రుషా భువి
ఉజ్జహార సదస్థోఽక్ష్ణా యః శపంతమసూసుచత్ ॥20॥

పూష్ణో హ్యపాతయద్దంతాన్కాలింగస్య యథా బలః
శప్యమానే గరిమణి యోఽహసద్దర్శయందతః ॥21॥

ఆక్రమ్యోరసి దక్షస్య శితధారేణ హేతినా
ఛిందన్నపి తదుద్ధర్తుం నాశక్నోత్త్ర్యంబకస్తదా ॥22॥

శస్త్రైరస్త్రాన్వితైరేవమనిర్భిన్నత్వచం హరః
విస్మయం పరమాపన్నో దధ్యౌ పశుపతిశ్చిరం ॥23॥

దృష్ట్వా సంజ్ఞపనం యోగం పశూనాం స పతిర్మఖే
యజమానపశోః కస్య కాయాత్తేనాహరచ్ఛిరః ॥24॥

సాధువాదస్తదా తేషాం కర్మ తత్తస్య పశ్యతాం
భూతప్రేతపిశాచానాం అన్యేషాం తద్విపర్యయః ॥25॥

జుహావైతచ్ఛిరస్తస్మిందక్షిణాగ్నావమర్షితః
తద్దేవయజనం దగ్ధ్వా ప్రాతిష్ఠద్గుహ్యకాలయం ॥26॥

—♦ అధ్యాయము 6 ♦—

మైత్రేయ ఉవాచ ।

అథ దేవగణాః సర్వే రుద్రానీకైః పరాజితాః
శూలపట్టిశనిస్త్రింశ గదాపరిఘముద్గరైః ॥1॥

సంఛిన్నభిన్నసర్వాంగాః సర్త్విక్సభ్యా భయాకులాః
స్వయంభువే నమస్కృత్య కార్త్స్న్యేనైతన్న్యవేదయన్ ॥2॥

ఉపలభ్య పురైవైతద్భగవానబ్జసంభవః
నారాయణశ్చ విశ్వాత్మా న కస్యాధ్వరమీయతుః ॥3॥

తదాకర్ణ్య విభుః ప్రాహ తేజీయసి కృతాగసి
క్షేమాయ తత్ర సా భూయాన్న ప్రాయేణ బుభూషతాం ॥4॥

అథాపి యూయం కృతకిల్బిషా భవం యే బర్హిషో భాగభాజం పరాదుః
ప్రసాదయధ్వం పరిశుద్ధచేతసా క్షిప్రప్రసాదం ప్రగృహీతాంఘ్రిపద్మం ॥5॥

ఆశాసానా జీవితమధ్వరస్య లోకః సపాలః కుపితే న యస్మిన్
తమాశు దేవం ప్రియయా విహీనం క్షమాపయధ్వం హృది విద్ధం దురుక్తైః ॥6॥

నాహం న యజ్ఞో న చ యూయమన్యే యే దేహభాజో మునయశ్చ తత్త్వం
విదుః ప్రమాణం బలవీర్యయోర్వా యస్యాత్మతంత్రస్య క ఉపాయం విధిత్సేత్||7||

స ఇత్థమాదిశ్య సురానజస్తు తైః సమన్వితః పితృభిః సప్రజేశైః
యయౌ స్వధిష్ణ్యాన్నిలయం పురద్విషః కైలాసమద్రిప్రవరం ప్రియం ప్రభోః||8||

జన్మౌషధితపోమంత్ర యోగసిద్ధైర్నరేతరైః
జుష్టం కిన్నరగంధర్వైరప్సరోభిర్వృతం సదా||9||

నానామణిమయైః శృంగైర్నానాధాతువిచిత్రితైః
నానాద్రుమలతాగుల్మైర్నానామృగగణావృతైః||10||

నానామలప్రస్రవణైర్నానాకందరసానుభిః
రమణం విహరంతీనాం రమణైః సిద్ధయోషితాం||11||

మయూరకేకాభిరుతం మదాంధాలివిమూర్చ్ఛితం
ప్లావితై రక్తకంఠానాం కూజితైశ్చ పతత్త్రిణాం||12||

ఆహ్వయంతమివోద్ధస్తైర్ద్విజాన్కామదుఘైర్ద్రుమైః
వ్రజంతమివ మాతంగైర్గృణంతమివ నిర్ఝరైః||13||

మందారైః పారిజాతైశ్చ సరలైశ్చోపశోభితం
తమాలైః శాలతాలైశ్చ కోవిదారాసనార్జునైః||14||

చూతైః కదంబైర్నీపైశ్చ నాగపున్నాగచంపకైః
పాటలాశోకబకులైః కుందైః కురబకైరపి||15||

స్వర్ణార్ణశతపత్రైశ్చ వరరేణుకజాతిభిః
కుబ్జకైర్మల్లికాభిశ్చ మాధవీభిశ్చ మండితం||16||

పనసోదుంబరాశ్వత్థ ప్లక్షన్యగ్రోధహింగుభిః
భూర్జైరోషధిభిః పూగై రాజపూగైశ్చ జంబుభిః||17||

ఖర్జూరామ్రాతకామ్రాద్యైః ప్రియాలమధుకేంగుదైః
ద్రుమజాతిభిరన్యైశ్చ రాజితం వేణుకీచకైః||18||

కుముదోత్పలకహ్లార శతపత్రవనర్ద్ధిభిః
నలినీషు కలం కూజత్ ఖగవృందోపశోభితం||19||

మృగైః శాఖామృగైః క్రోడైర్మృగేంద్రైరృక్షశల్యకైః
గవయైః శరభైర్వ్యాఘ్రై రురుభిర్మహిషాదిభిః||20||

కర్ణాంత్రైకపదాశ్వాస్యైర్నిర్జుష్టం వృకనాభిభిః
కదలీఖండసంరుద్ధ నలినీపులినశ్రియం||21||

పర్యస్తం నందయా సత్యాః స్నానపుణ్యతరోదయా
విలోక్య భూతేశగిరిం విబుధా విస్మయం యయుః||22||

దదృశుస్తత్ర తే రమ్యామలకాం నామ వై పురీం
వనం సౌగంధికం చాపి యత్ర తన్నామ పంకజం||23||

నందా చాలకనందా చ సరితౌ బాహ్యతః పురః
తీర్థపాదపదాంభోజ రజసాతీవ పావనే||24||

యయోః సురస్త్రియః క్షత్తరవరుహ్య స్వధిష్ణ్యతః
క్రీడంతి పుంసః సించంత్యో విగాహ్య రతికర్శితాః||25||

యయోస్తత్స్నానవిభ్రష్ట నవకుంకుమపింజరం
వితృషోఽపి పిబంత్యంభః పాయయంతో గజా గజీః॥26॥

తారహేమమహారత్న విమానశతసంకులాం
జుష్టాం పుణ్యజనస్త్రీభిర్యథా ఖం సతడిద్ఘనం॥27॥

హిత్వా యక్షేశ్వరపురీం వనం సౌగంధికం చ తత్
ద్రుమైః కామదుఘైర్హృద్యం చిత్రమాల్యఫలచ్ఛదైః॥28॥

రక్తకంఠఖగానీక స్వరమండితషట్పదం
కలహంసకులప్రేష్ఠం ఖరదండజలాశయం॥29॥

వనకుంజరసంఘృష్ట హరిచందనవాయునా
అధి పుణ్యజనస్త్రీణాం ముహురున్మథయన్మనః॥30॥

వైదూర్యకృతసోపానా వాప్య ఉత్పలమాలినీః
ప్రాప్తం కింపురుషైర్దృష్ట్వా త ఆరాద్దదృశుర్వటం॥31॥

స యోజనశతోత్సేధః పాదోనవిటపాయతః
పర్యక్కృతాచలచ్ఛాయో నిర్నీడస్తాపవర్జితః॥32॥

తస్మిన్మహాయోగమయే ముముక్షుశరణే సురాః
దదృశుః శివమాసీనం త్యక్తామర్షమివాంతకం॥33॥

సనందనాద్యైర్మహాసిద్ధైః శాంతైః సంశాంతవిగ్రహం
ఉపాస్యమానం సఖ్యా చ భర్త్రా గుహ్యకరక్షసాం॥34॥

విద్యాతపోయోగపథమాస్థితం తమధీశ్వరం
చరంతం విశ్వసుహృదం వాత్సల్యాల్లోకమంగలం॥35॥

లింగం చ తాపసాభీష్టం భస్మదండజటాజినం
అంగేన సంధ్యాభ్రరుచా చంద్రలేఖాం చ బిభ్రతం॥36॥

ఉపవిష్టం దర్భమయ్యాం బృస్యాం బ్రహ్మ సనాతనం
నారదాయ ప్రవోచంతం పృచ్ఛతే శృణ్వతాం సతాం॥37॥

కృత్వోరౌ దక్షిణే సవ్యం పాదపద్మం చ జానుని
బాహుం ప్రకోష్ఠేఽక్షమాలామాసీనం తర్కముద్రయా॥38॥

తం బ్రహ్మనిర్వాణసమాధిమాశ్రితం వ్యుపాశ్రితం గిరిశం యోగకక్షాం
సలోకపాలా మునయో మనూనామాద్యం మనుం ప్రాంజలయః ప్రణేముః॥39॥

స తూపలభ్యాగతమాత్మయోనిం సురాసురేశైరభివందితాంఘ్రిః
ఉత్థాయ చక్రే శిరసాభివందనమర్హత్తమః కస్య యథైవ విష్ణుః॥40॥

తథాపరే సిద్ధగణా మహర్షిభిర్యే వై సమంతాదను నీలలోహితం
నమస్కృతః ప్రాహ శశాంకశేఖరం కృతప్రణామం ప్రహసన్నివాత్మభూః॥41॥

బ్రహ్మోవాచ ।

ఆనే త్వామీశం విశ్వస్య జగతో యోనిబీజయోః
శక్తేః శివస్య చ పరం యత్తద్బ్రహ్మ నిరంతరం॥42॥

త్వమేవ భగవన్నేతచ్ఛివశక్త్యోః స్వరూపయోః
విశ్వం సృజసి పాస్యత్సి క్రీడన్నూర్ణపటో యథా॥43॥

త్వమేవ ధర్మార్థదుఘాభిపత్తయే దక్షేణ సూత్రేణ ససర్జిథాధ్వరం
త్వయైవ లోకేఽవసితాశ్చ సేతవో యాన్బ్రాహ్మణాః శ్రద్దధతే ధృతవ్రతాః॥44॥

త్వం కర్మణాం మంగల మంగలానాం కర్తుః స్వలోకం తనుషే స్వః పరం వా
అమంగలానాం చ తమిస్రముల్బణం విపర్యయః కేన తదేవ కస్యచిత్॥45॥

న వై సతాం త్వచ్చరణార్పితాత్మనాం భూతేషు సర్వేష్వభిపశ్యతాం తవ
భూతాని చాత్మన్యపృథగ్దిదృక్షతాం ప్రాయేణ రోషోఽభిభవేద్యథా పశుం॥46॥

పృథగ్ధియః కర్మదృశో దురాశయాః పరోదయేనార్పితహృద్రుజోఽనిశం
పరాందురుక్తైర్వితుదంత్యరుంతుదాస్తాన్మావధీద్దైవవధాన్భవద్విధః॥47॥

యస్మిన్యదా పుష్కరనాభమాయయా దురంతయా స్పృష్టధియః పృథగ్దృశః
కుర్వంతి తత్ర హ్యనుకంపయా కృపాం న సాధవో దైవబలాత్కృతే క్రమం॥48॥

భవాంస్తు పుంసః పరమస్య మాయయా దురంతయాస్పృష్టమతిః సమస్తదృక్
తయా హతాత్మస్వనుకర్మచేతఃస్వనుగ్రహం కర్తుమిహార్హసి ప్రభో॥49॥

కుర్వధ్వరస్యోద్ధరణం హతస్య భోః త్వయాసమాప్తస్య మనో ప్రజాపతేః
న యత్ర భాగం తవ భాగినో దదుః కుయాజినో యేన మఖో నినీయతే॥50॥

జీవతాద్యజమానోఽయం ప్రపద్యేతాక్షిణీ భగః
భృగోః శ్మశ్రూణి రోహంతు పూష్ణో దంతాశ్చ పూర్వవత్॥51॥

దేవానాం భగ్నగాత్రాణామృత్విజాం చాయుధాశ్మభిః
భవతానుగృహీతానామాశు మన్యోఽస్త్వనాతురం॥52॥

ఏష తే రుద్ర భాగోఽస్తు యదుచ్ఛిష్టోఽధ్వరస్య వై
యజ్ఞస్తే రుద్ర భాగేన కల్పతామద్య యజ్ఞహన్॥53॥

—♦ అధ్యాయము 7 ♦—

మైత్రేయ ఉవాచ ।

ఇత్యజేనానునీతేన భవేన పరితుష్యతా
అభ్యధాయి మహాబాహో ప్రహస్య శ్రూయతామితి॥1॥

మహాదేవ ఉవాచ ।

నాఘం ప్రజేశ బాలానాం వర్ణయే నానుచింతయే
దేవమాయాభిభూతానాం దండస్తత్ర ధృతో మయా॥2॥

ప్రజాపతేర్దగ్ధశీర్ష్ణో భవత్వజముఖం శిరః
మిత్రస్య చక్షుషేక్షేత భాగం స్వం బర్హిషో భగః॥3॥

పూషా తు యజమానస్య దద్భిర్జక్షతు పిష్టభుక్
దేవాః ప్రకృతసర్వాంగా యే మ ఉచ్ఛేషణం దదుః॥4॥

బాహుభ్యామశ్వినోః పూష్ణో హస్తాభ్యాం కృతబాహవః
భవంత్వధ్వర్యవశ్చాన్యే బస్తశ్మశ్రుర్భృగుర్భవేత్॥5॥

మైత్రేయ ఉవాచ ।

తదా సర్వాణి భూతాని శ్రుత్వా మీఢుష్టమోదితం
పరితుష్టాత్మభిస్తాత సాధు సాధ్విత్యథాబ్రువన్॥6॥

తతో మీఢ్వాంసమామంత్ర్య శునాసీరాః సహర్షిభిః
భూయస్తద్దేవయజనం సమీఢ్వద్వేధసో యయుః॥7॥

విధాయ కార్త్స్న్యేన చ తద్యదాహ భగవాన్భవః
సందధుః కస్య కాయేన సవనీయపశోః శిరః॥8॥

సంధీయమానే శిరసి దక్షో రుద్రాభివీక్షితః
సద్యః సుప్త ఇవోత్తస్థౌ దదృశే చాగ్రతో మృడం॥9॥

తదా వృషధ్వజద్వేష కలిలాత్మా ప్రజాపతిః
శివావలోకాదభవచ్ఛరద్ధ్రద ఇవామలః॥10॥

భవస్తవాయ కృతధీర్నాశక్నోదనురాగతః
ఔత్కంఠ్యాద్బాష్పకలయా సంపరేతాం సుతాం స్మరన్॥11॥

కృచ్ఛ్రాత్సంస్తభ్య చ మనః ప్రేమవిహ్వలితః సుధీః
శశంస నిర్వ్యలీకేన భావేనేశం ప్రజాపతిః॥12॥

దక్ష ఉవాచ ।

భూయాననుగ్రహ అహో భవతా కృతో మే
దండస్త్వయా మయి భృతో యదపి ప్రలబ్ధః
న బ్రహ్మబంధుషు చ వాం భగవన్నవజ్ఞా
తుభ్యం హరేశ్చ కుత ఏవ ధృతవ్రతేషు॥13॥

విద్యాతపోవ్రతధరాన్ముఖతః స్మ విప్రాన్
బ్రహ్మాత్మతత్త్వమవితుం ప్రథమం త్వమస్రాక్
తద్బ్రాహ్మణాన్పరమ సర్వవిపత్సు పాసి
పాలః పశూనివ విభో ప్రగృహీతదండః॥14॥

యోఽసౌ మయావిదితతత్త్వదృశా సభాయాం
క్షిప్తో దురుక్తివిశిఖైర్విగణయ్య తన్మాం
అర్వాక్పతంతమర్హత్తమనిందయాపాద్
దృష్ట్యార్ద్రయా స భగవాన్స్వకృతేన తుష్యేత్॥15॥

మైత్రేయ ఉవాచ ।

క్షమాప్యైవం స మీఢ్వాంసం బ్రహ్మణా చానుమంత్రితః
కర్మ సంతానయామాస సోపాధ్యాయర్త్విగాదిభిః॥16॥

వైష్ణవం యజ్ఞసంతత్యై త్రికపాలం ద్విజోత్తమాః
పురోడాశం నిరవపన్వీరసంసర్గశుద్ధయే॥17॥

అధ్వర్యుణాత్తహవిషా యజమానో విశాంపతే
ధియా విశుద్ధయా దధ్యౌ తథా ప్రాదురభూద్ధరిః॥18॥

తదా స్వప్రభయా తేషాం ద్యోతయంత్యా దిశో దశ
ముష్ణంస్తేజ ఉపానీతస్తార్క్ష్యేణ స్తోత్రవాజినా॥19॥

శ్యామో హిరణ్యరశనోఽర్కకిరీటజుష్టో
నీలాలకభ్రమరమండితకుండలాస్యః
శంఖాబ్జచక్రశరచాపగదాసిచర్మ
వ్యగ్రైర్హిరణ్మయభుజైరివ కర్ణికారః॥20॥

వక్షస్యధిశ్రితవధూర్వనమాల్యుదార
హాసావలోకకలయా రమయంశ్చ విశ్వం
పార్శ్వభ్రమద్వ్యజనచామరరాజహంసః
శ్వేతాతపత్రశశినోపరి రజ్యమానః॥21॥

తముపాగతమాలక్ష్య సర్వే సురగణాదయః
ప్రణేముః సహసోత్థాయ బ్రహ్మేంద్రత్ర్యక్షనాయకాః॥22॥

తత్తేజసా హతరుచః సన్నజిహ్వాః ససాధ్వసాః
మూర్ధ్నా ధృతాంజలిపుటా ఉపతస్థురధోక్షజం॥23॥

అప్యర్వాగ్వృత్తయో యస్య మహి త్వాత్మభువాదయః
యథామతి గృణంతి స్మ కృతానుగ్రహవిగ్రహం॥24॥

దక్షో గృహీతార్హణసాదనోత్తమం
యజ్ఞేశ్వరం విశ్వసృజాం పరం గురుం
సునందనందాద్యనుగైర్వృతం ముదా
గృణన్నుపేదే ప్రయతః కృతాంజలిః॥25॥

దక్ష ఉవాచ ।

శుద్ధం స్వధామ్న్యుపరతాఖిలబుద్ధ్యవస్థం
చిన్మాత్రమేకమభయం ప్రతిషిధ్య మాయాం
తిష్ఠంస్తయైవ పురుషత్వముపేత్య తస్యాం
ఆస్తే భవానపరిశుద్ధ ఇవాత్మతంత్రః॥26॥

ఋత్విజ ఊచుః ।

తత్త్వం న తే వయమనంజన రుద్రశాపాత్
కర్మణ్యవగ్రహధియో భగవన్విదామః
ధర్మోపలక్షణమిదం త్రివృదధ్వరాఖ్యం
జ్ఞాతం యదర్థమధిదైవమదో వ్యవస్థాః॥27॥

సదస్యా ఊచుః ।

ఉత్పత్త్యధ్వన్యశరణ ఉరుక్లేశదుర్గేఽన్తకోగ్ర
వ్యాలాన్విష్టే విషయమృగతృష్యాత్మగేహోరుభారః
ద్వంద్వశ్వభ్రే ఖలమృగభయే శోకదావేఽజ్ఞసార్థః
పాదౌకస్తే శరణద కదా యాతి కామోపసృష్టః॥28॥

రుద్ర ఉవాచ ।

తవ వరద వరాంఘ్రావాశిషేహాఖిలార్థే
హ్యపి మునిభిరసక్తైరాదరేణార్హణీయే
యది రచితధియం మావిద్యలోకోఽపవిద్ధం
జపతి న గణయే తత్త్వత్పరానుగ్రహేణ ॥29॥

భృగురువాచ ।

యన్మాయయా గహనయాపహృతాత్మబోధా
బ్రహ్మాదయస్తనుభృతస్తమసి స్వపంతః
నాత్మన్శ్రితం తవ విదంత్యధునాపి తత్త్వం
సోఽయం ప్రసీదతు భవాన్ప్రణతాత్మబంధుః ॥30॥

బ్రహ్మోవాచ ।

నైతత్స్వరూపం భవతోఽసౌ పదార్థ భేదగ్రహైః పురుషో యావదీక్షేత్
జ్ఞానస్య చార్థస్య గుణస్య చాశ్రయో మాయామయాద్వ్యతిరిక్తో మతస్త్వం ॥31॥

ఇంద్ర ఉవాచ ।

ఇదమప్యచ్యుత విశ్వభావనం వపురానందకరం మనోదృశాం
సురవిద్విట్క్షపణైరుదాయుధైర్భుజదండైరుపపన్నమష్టభిః ॥32॥

పత్న్య ఊచుః ।

యజ్ఞోఽయం తవ యజనాయ కేన సృష్టో విధ్వస్తః పశుపతినాద్య దక్షకోపాత్
తం నస్త్వం శవశయనాభశాంతమేధం యజ్ఞాత్మన్నలినరుచా దృశా పునీహి ॥33॥

ఋషయ ఊచుః ।

అనన్వితం తే భగవన్విచేష్టితం యదాత్మనా చరసి హి కర్మ నాజ్యసే
విభూతయే యత ఉపసేదురీశ్వరీం న మన్యతే స్వయమనువర్తతీం భవాన్ ॥34॥

సిద్ధా ఊచుః ।

అయం త్వత్కథామృష్టపీయూషనద్యాం మనోవారణః క్లేశదావాగ్నిదగ్ధః
తృషార్తోఽవగాఢో న సస్మార దావం న నిష్క్రామతి బ్రహ్మసంపన్నవన్నః ॥35॥

యజమాన్యువాచ ।

స్వాగతం తే ప్రసీదేశ తుభ్యం నమః శ్రీనివాస శ్రియా కాంతయా త్రాహి నః
త్వామృతేఽధీశ నాంగైర్మఖః శోభతే శీర్షహీనః కబంధో యథా పురుషః ॥36॥

లోకపాలా ఊచుః ।

దృష్టః కిం నో దృగ్భిరసద్గ్రహైస్త్వం ప్రత్యగ్ద్రష్టా దృశ్యతే యేన విశ్వం
మాయా హ్యేషా భవదీయా హి భూమన్యస్త్వం షష్ఠః పంచభిర్భాసి భూతైః ॥37॥

యోగేశ్వరా ఊచుః ।

ప్రేయాన్న తేఽన్యోఽస్త్యముతస్త్వయి ప్రభో విశ్వాత్మనీక్షేన్న పృథగ్య ఆత్మనః
అథాపి భక్త్యేశ తయోపధావతామనన్యవృత్త్యానుగృహాణ వత్సల ॥38॥

జగదుద్భవస్థితిలయేషు దైవతో బహుభిద్యమానగుణయాత్మమాయయా
రచితాత్మభేదమతయే స్వసంస్థయా వినివర్తితభ్రమగుణాత్మనే నమః ॥39॥

బ్రహ్మోవాచ ।

నమస్తే శ్రితసత్త్వాయ ధర్మాదీనాం చ సూతయే
నిర్గుణాయ చ యత్కాష్ఠాం నాహం వేదాపరేఽపి చ ॥40॥

అగ్నిరువాచ ।

యత్తేజసాహం సుసమిద్ధతేజా హవ్యం వహే స్వధ్వర ఆజ్యసిక్తం
తం యజ్ఞియం పంచవిధం చ పంచభిః స్విష్టం యజుర్భిః ప్రణతోఽస్మి యజ్ఞం ॥41॥

దేవా ఊచుః ।

పురా కల్పాపాయే స్వకృతముదరీకృత్య వికృతం
త్వమేవాద్యస్తస్మిన్సలిల ఉరగేంద్రాధిశయనే
పుమాన్శేషే సిద్ధైర్హృది విమృశితాధ్యాత్మపదవిః
స ఏవాద్యాక్ష్ణోర్యః పథి చరసి భృత్యానవసి నః ॥42॥

గంధర్వా ఊచుః ।

అంశాంశాస్తే దేవ మరీచ్యాదయ ఏతే బ్రహ్మేంద్రాద్యా దేవగణా రుద్రపురోగాః
క్రీడాభాండం విశ్వమిదం యస్య విభూమంతస్మై నిత్యం నాథ నమస్తే కరవామ ॥43॥

విద్యాధరా ఊచుః ।

త్వన్మాయయార్థమభిపద్య కలేవరేఽస్మిన్
కృత్వా మమాహమితి దుర్మతిరుత్పథైః స్వైః
క్షిప్తోఽప్యసద్విషయలాలస ఆత్మమోహం
యుష్మత్కథామృతనిషేవక ఉద్వ్యుదస్యేత్ ॥44॥

బ్రాహ్మణా ఊచుః ।

త్వం క్రతుస్త్వం హవిస్త్వం హుతాశః స్వయం త్వం హి మంత్రః సమిద్దర్భపాత్రాణి చ
త్వం సదస్యర్త్విజో దంపతీ దేవతా అగ్నిహోత్రం స్వధా సోమ ఆజ్యం పశుః ॥45॥

త్వం పురా గాం రసాయా మహాసూకరో దంష్ట్రయా పద్మినీం వారణేంద్రో యథా
స్తూయమానో నదల్లీలయా యోగిభిర్వ్యుజ్జహర్థ త్రయీగాత్ర యజ్ఞక్రతుః ॥46॥

స ప్రసీద త్వమస్మాకమాకాంక్షతాం దర్శనం తే పరిభ్రష్టసత్కర్మణాం
కీర్త్యమానే నృభిర్నామ్ని యజ్ఞేశ తే యజ్ఞవిఘ్నాః క్షయం యాంతి తస్మై నమః ॥47॥

మైత్రేయ ఉవాచ ।

ఇతి దక్షః కవిర్యజ్ఞం భద్ర రుద్రాభిమర్శితం
కీర్త్యమానే హృషీకేశే సన్నిన్యే యజ్ఞభావనే ॥48॥

భగవాన్స్వేన భాగేన సర్వాత్మా సర్వభాగభుక్
దక్షం బభాష ఆభాష్య ప్రీయమాణ ఇవానఘ ॥49॥

శ్రీభగవానువాచ ।

అహం బ్రహ్మా చ శర్వశ్చ జగతః కారణం పరం
ఆత్మేశ్వర ఉపద్రష్టా స్వయందృగవిశేషణః ॥50॥

ఆత్మమాయాం సమావిశ్య సోఽహం గుణమయీం ద్విజ
సృజన్రక్షన్హరన్విశ్వం దధ్రే సంజ్ఞాం క్రియోచితాం ॥51॥

తస్మిన్బ్రహ్మణ్యద్వితీయే కేవలే పరమాత్మని
బ్రహ్మరుద్రౌ చ భూతాని భేదేనాజ్ఞోఽనుపశ్యతి ॥52॥

యథా పుమాన్న స్వాంగేషు శిరఃపాణ్యాదిషు క్వచిత్
పారక్యబుద్ధిం కురుతే ఏవం భూతేషు మత్పరః ॥53॥

త్రయాణామేకభావానాం యో న పశ్యతి వై భిదాం
సర్వభూతాత్మనాం బ్రహ్మన్స శాంతిమధిగచ్ఛతి ॥54॥

మైత్రేయ ఉవాచ ।

ఏవం భగవతాదిష్టః ప్రజాపతిపతిర్హరిం
అర్చిత్వా క్రతునా స్వేన దేవానుభయతోఽయజత్ ॥55॥

రుద్రం చ స్వేన భాగేన హ్యుపాధావత్సమాహితః
కర్మణోదవసానేన సోమపానితరానపి
ఉదవస్య సహర్త్విగ్భిః సస్నావవభృథం తతః ॥56॥

తస్మా అప్యనుభావేన స్వేనైవావాప్తరాధసే
ధర్మ ఏవ మతిం దత్త్వా త్రిదశాస్తే దివం యయుః ॥57॥

ఏవం దాక్షాయణీ హిత్వా సతీ పూర్వకలేవరం
జజ్ఞే హిమవతః క్షేత్రే మేనాయామితి శుశ్రుమ ॥58॥

తమేవ దయితం భూయ ఆవృంక్తే పతిమంబికా
అనన్యభావైకగతిం శక్తిః సుప్తేవ పూరుషం॥59॥

ఏతద్భగవతః శంభోః కర్మ దక్షాధ్వరద్రుహః
శ్రుతం భాగవతాచ్ఛిష్యాదుద్ధవాన్మే బృహస్పతేః॥60॥

ఇదం పవిత్రం పరమీశచేష్టితం యశస్యమాయుష్యమఘౌఘమర్షణం
యో నిత్యదాకర్ణ్య నరోఽనుకీర్తయేద్ధునోత్యఘం కౌరవ భక్తిభావతః॥61॥

—♦ అధ్యాయము 8 ♦—

మైత్రేయ ఉవాచ ।

సనకాద్యా నారదశ్చ ఋభుర్హంసోఽరుణిర్యతిః
నైతే గృహాన్బ్రహ్మసుతా హ్యావసన్నూర్ధ్వరేతసః॥1॥

మృషాధర్మస్య భార్యాసీద్దంభం మాయాం చ శత్రుహన్
అసూత మిథునం తత్తు నిరృతిర్జగృహేఽప్రజః॥2॥

తయోః సమభవల్లోభో నికృతిశ్చ మహామతే
తాభ్యాం క్రోధశ్చ హింసా చ యద్దురుక్తిః స్వసా కలిః॥3॥

దురుక్తౌ కలిరాధత్త భయం మృత్యుం చ సత్తమ
తయోశ్చ మిథునం జజ్ఞే యాతనా నిరయస్తథా॥4॥

సంగ్రహేణ మయాఖ్యాతః ప్రతిసర్గస్తవానఘ
త్రిః శ్రుత్వైతత్పుమాన్పుణ్యం విధునోత్యాత్మనో మలం॥5॥

అథాతః కీర్తయే వంశం పుణ్యకీర్తేః కురూద్వహ
స్వాయంభువస్యాపి మనోర్హరేరంశాంశజన్మనః॥6॥

ప్రియవ్రతోత్తానపాదౌ శతరూపాపతేః సుతౌ
వాసుదేవస్య కలయా రక్షాయాం జగతః స్థితౌ॥7॥

జాయే ఉత్తానపాదస్య సునీతిః సురుచిస్తయోః
సురుచిః ప్రేయసీ పత్యుర్నేతరా యత్సుతో ధ్రువః॥8॥

ఏకదా సురుచేః పుత్రమంకమారోప్య లాలయన్
ఉత్తమం నారురుక్షంతం ధ్రువం రాజాభ్యనందత॥9॥

తథా చికీర్షమాణం తం సపత్న్యాస్తనయం ధ్రువం
సురుచిః శృణ్వతో రాజ్ఞః సేర్ష్యమాహాతిగర్వితా॥10॥

న వత్స నృపతేర్ధిష్ణ్యం భవానారోఢుమర్హతి
న గృహీతో మయా యత్త్వం కుక్షావపి నృపాత్మజః॥11॥

బాలోఽసి బత నాత్మానమన్యస్త్రీగర్భసంభృతం
నూనం వేద భవాన్యస్య దుర్లభేఽర్థే మనోరథః॥12॥

తపసారాధ్య పురుషం తస్యైవానుగ్రహేణ మే
గర్భే త్వం సాధయాత్మానం యదీచ్ఛసి నృపాసనం॥13॥

మైత్రేయ ఉవాచ ।

మాతుః సపత్న్యాః స దురుక్తివిద్ధః శ్వసన్రుషా దండహతో యథాహిః
హిత్వా మిషంతం పితరం సన్నవాచం జగామ మాతుః ప్రరుదన్సకాశం॥14॥

తం నిఃశ్వసంతం స్ఫురితాధరోష్ఠం సునీతిరుత్సంగ ఉదూహ్య బాలం
నిశమ్య తత్పౌరముఖాన్నితాంతం సా వివ్యథే యద్గదితం సపత్న్యా॥15॥

సోత్సృజ్య ధైర్యం విలలాప శోక దావాగ్నినా దావలతేవ బాలా
వాక్యం సపత్న్యాః స్మరతీ సరోజ శ్రియా దృశా బాష్పకలామువాహ॥16॥

దీర్ఘం శ్వసంతీ వృజినస్య పారమపశ్యతీ బాలకమాహ బాలా
మామంగలం తాత పరేషు మంస్థా భుంక్తే జనో యత్పరదుఃఖదస్తత్॥17॥

సత్యం సురుచ్యాభిహితం భవాన్మే యద్దుర్భగాయా ఉదరే గృహీతః
స్తన్యేన వృద్ధశ్చ విలజ్జతే యాం భార్యేతి వా వోఢుమిడస్పతిర్మాం॥18॥

ఆతిష్ఠ తత్తాత విమత్సరస్త్వముక్తం సమాత్రాపి యదవ్యలీకం
ఆరాధయాధోక్షజపాదపద్మం యదీచ్ఛసేఽధ్యాసనముత్తమో యథా॥19॥

యస్యాంఘ్రిపద్మం పరిచర్య విశ్వ విభావనాయాత్తగుణాభిపత్తేః
అజోఽధ్యతిష్ఠత్ఖలు పారమేష్ఠ్యం పదం జితాత్మశ్వసనాభివంద్యం॥20॥

తథా మనుర్వో భగవాన్పితామహో యమేకమత్యా పురుదక్షిణైర్మఖైః
ఇష్ట్వాభిపేదే దురవాపమన్యతో భౌమం సుఖం దివ్యమథాపవర్గ్యం॥21॥

తమేవ వత్సాశ్రయ భృత్యవత్సలం ముముక్షుభిర్మృగ్యపదాబ్జపద్ధతిం
అనన్యభావే నిజధర్మభావితే మనస్యవస్థాప్య భజస్వ పూరుషం॥22॥

నాన్యం తతః పద్మపలాశలోచనాద్దుఃఖచ్ఛిదం తే మృగయామి కంచన
యో మృగ్యతే హస్తగృహీతపద్మయా శ్రియేతరైరంగ విమృగ్యమాణయా॥23॥

మైత్రేయ ఉవాచ ।

ఏవం సంజల్పితం మాతురాకర్ణ్యార్థాగమం వచః
సన్నియమ్యాత్మనాత్మానం నిశ్చక్రామ పితుః పురాత్॥24॥

నారదస్తదుపాకర్ణ్య జ్ఞాత్వా తస్య చికీర్షితం
స్పృష్ట్వా మూర్ధన్యఘఘ్నేన పాణినా ప్రాహ విస్మితః॥25॥

అహో తేజః క్షత్రియాణాం మానభంగమమృష్యతాం
బాలోఽప్యయం హృదా ధత్తే యత్సమాతురసద్వచః॥26॥

నారద ఉవాచ ।

నాధునాప్యవమానం తే సమ్మానం వాపి పుత్రక
లక్షయామః కుమారస్య సక్తస్య క్రీడనాదిషు॥27॥

వికల్పే విద్యమానేఽపి న హ్యసంతోషహేతవః
పుంసో మోహమృతే భిన్నా యల్లోకే నిజకర్మభిః॥28॥

పరితుష్యేత్తతస్తాత తావన్మాత్రేణ పూరుషః
దైవోపసాదితం యావద్వీక్ష్యేశ్వరగతిం బుధః॥29॥

అథ మాత్రోపదిష్టేన యోగేనావరురుత్ససి
యత్ప్రసాదం స వై పుంసాం దురారాధ్యో మతో మమ ॥30॥

మునయః పదవీం యస్య నిఃసంగేనోరుజన్మభిః
న విదుర్మృగయంతోఽపి తీవ్రయోగసమాధినా ॥31॥

అతో నివర్తతామేష నిర్బంధస్తవ నిష్ఫలః
యతిష్యతి భవాన్కాలే శ్రేయసాం సముపస్థితే ॥32॥

యస్య యద్దైవవిహితం స తేన సుఖదుఃఖయోః
ఆత్మానం తోషయందేహీ తమసః పారమృచ్ఛతి ॥33॥

గుణాధికాన్ముదం లిప్సేదనుక్రోశం గుణాధమాత్
మైత్రీం సమానాదన్విచ్ఛేన్న తాపైరభిభూయతే ॥34॥

ధ్రువ ఉవాచ ।

సోఽయం శమో భగవతా సుఖదుఃఖహతాత్మనాం
దర్శితః కృపయా పుంసాం దుర్దర్శోఽస్మద్విధైస్తు యః ॥35॥

అథాపి మేఽవినీతస్య క్షాత్త్రం ఘోరముపేయుషః
సురుచ్యా దుర్వచోబాణైర్న భిన్నే శ్రయతే హృది ॥36॥

పదం త్రిభువనోత్కృష్టం జిగీషోః సాధు వర్త్మ మే
బ్రూహ్యస్మత్పితృభిర్బ్రహ్మన్నన్యైరప్యనధిష్ఠితం ॥37॥

నూనం భవాన్భగవతో యోఽఙ్గజః పరమేష్ఠినః
వితుదన్నటతే వీణాం హితాయ జగతోఽర్కవత్ ॥38॥

మైత్రేయ ఉవాచ ।

ఇత్యుదాహృతమాకర్ణ్య భగవాన్నారదస్తదా
ప్రీతః ప్రత్యాహ తం బాలం సద్వాక్యమనుకంపయా ॥39॥

నారద ఉవాచ ।

జనన్యాభిహితః పంథాః స వై నిఃశ్రేయసస్య తే
భగవాన్వాసుదేవస్తం భజ తం ప్రవణాత్మనా ॥40॥

ధర్మార్థకామమోక్షాఖ్యం య ఇచ్ఛేచ్ఛ్రేయ ఆత్మనః
ఏకం హ్యేవ హరేస్తత్ర కారణం పాదసేవనం ॥41॥

తత్తాత గచ్ఛ భద్రం తే యమునాయాస్తటం శుచి
పుణ్యం మధువనం యత్ర సాన్నిధ్యం నిత్యదా హరేః ॥42॥

స్నాత్వానుసవనం తస్మిన్కాలింద్యాః సలిలే శివే
కృత్వోచితాని నివసన్నాత్మనః కల్పితాసనః ॥43॥

ప్రాణాయామేన త్రివృతా ప్రాణేంద్రియమనోమలం
శనైర్వ్యుదస్యాభిధ్యాయేన్మనసా గురుణా గురుం ॥44॥

ప్రసాదాభిముఖం శశ్వత్ప్రసన్నవదనేక్షణం
సునాసం సుభ్రువం చారు కపోలం సురసుందరం ||45 ||

తరుణం రమణీయాంగమరుణోష్ఠేక్షణాధరం
ప్రణతాశ్రయణం నృమ్ణం శరణ్యం కరుణార్ణవం ||46 ||

శ్రీవత్సాంకం ఘనశ్యామం పురుషం వనమాలినం
శంఖచక్రగదాపద్మైరభివ్యక్తచతుర్భుజం ||47 ||

కిరీటినం కుండలినం కేయూరవలయాన్వితం
కౌస్తుభాభరణగ్రీవం పీతకౌశేయవాససం ||48 ||

కాంచీకలాపపర్యస్తం లసత్కాంచననూపురం
దర్శనీయతమం శాంతం మనోనయనవర్ధనం ||49 ||

పద్భ్యాం నఖమణిశ్రేణ్యా విలసద్భ్యాం సమర్చతాం
హృత్పద్మకర్ణికాధిష్ణ్యమాక్రమ్యాత్మన్యవస్థితం ||50 ||

స్మయమానమభిధ్యాయేత్సానురాగావలోకనం
నియతేనైకభూతేన మనసా వరదర్షభం ||51 ||

ఏవం భగవతో రూపం సుభద్రం ధ్యాయతో మనః
నిర్వృత్యా పరయా తూర్ణం సంపన్నం న నివర్తతే ||52 ||

జపశ్చ పరమో గుహ్యః శ్రూయతాం మే నృపాత్మజ
యం సప్తరాత్రం ప్రపఠన్పుమాన్పశ్యతి ఖేచరాన్ ||53 ||

ఓం నమో భగవతే వాసుదేవాయ

మంత్రేణానేన దేవస్య కుర్యాద్ద్రవ్యమయీం బుధః
సపర్యాం వివిధైర్ద్రవ్యైర్దేశకాలవిభాగవిత్ ||54 ||

సలిలైః శుచిభిర్మాల్యైర్వన్యైర్మూలఫలాదిభిః
శస్తాంకురాంశుకైశ్చార్చేత్తులస్యా ప్రియయా ప్రభుం ||55 ||

లబ్ధ్వా ద్రవ్యమయీమర్చాం క్షిత్యంబ్వాదిషు వార్చయేత్
ఆభృతాత్మా మునిః శాంతో యతవాఙ్మితవన్యభుక్ ||56 ||

స్వేచ్ఛావతారచరితైరచింత్యనిజమాయయా
కరిష్యత్యుత్తమశ్లోకస్తద్ధ్యాయేద్ధృదయంగమం ||57 ||

పరిచర్యా భగవతో యావత్యః పూర్వసేవితాః
తా మంత్రహృదయేనైవ ప్రయుంజ్యాన్మంత్రమూర్తయే ||58 ||

ఏవం కాయేన మనసా వచసా చ మనోగతం
పరిచర్యమాణో భగవాన్భక్తిమత్పరిచర్యయా ||59 ||

పుంసామమాయినాం సమ్యగ్భజతాం భావవర్ధనః
శ్రేయో దిశత్యభిమతం యద్ధర్మాదిషు దేహినాం ||60 ||

విరక్తశ్చేంద్రియరతౌ భక్తియోగేన భూయసా
తం నిరంతరభావేన భజేతాద్ధా విముక్తయే ||61 ||

ఇత్యుక్తస్తం పరిక్రమ్య ప్రణమ్య చ నృపార్భకః
యయౌ మధువనం పుణ్యం హరేశ్చరణచర్చితం ||62 ||

తపోవనం గతే తస్మిన్ప్రవిష్టోఽన్తఃపురం మునిః
అర్హితార్హణకో రాజ్ఞా సుఖాసీన ఉవాచ తం ॥63॥

నారద ఉవాచ ।

రాజన్కిం ధ్యాయసే దీర్ఘం ముఖేన పరిశుష్యతా
కిం వా న రిష్యతే కామో ధర్మో వార్థేన సంయుతః ॥64॥

రాజోవాచ ।

సుతో మే బాలకో బ్రహ్మన్స్త్రైణేనాకరుణాత్మనా
నిర్వాసితః పంచవర్షః సహ మాత్రా మహాన్కవిః ॥65॥

అప్యనాథం వనే బ్రహ్మన్మా స్మాదంత్యర్భకం వృకాః
శ్రాంతం శయానం క్షుధితం పరిమ్లానముఖాంబుజం ॥66॥

అహో మే బత దౌరాత్మ్యం స్త్రీజితస్యోపధారయ
యోఽఙ్కం ప్రేమ్ణారురుక్షంతం నాభ్యనందమసత్తమః ॥67॥

నారద ఉవాచ ।

మా మా శుచః స్వతనయం దేవగుప్తం విశాంపతే
తత్ప్రభావమవిజ్ఞాయ ప్రావృంక్తే యద్యశో జగత్ ॥68॥

సుదుష్కరం కర్మ కృత్వా లోకపాలైరపి ప్రభుః
ఐష్యత్యచిరతో రాజన్యశో విపులయంస్తవ ॥69॥

మైత్రేయ ఉవాచ ।

ఇతి దేవర్షిణా ప్రోక్తం విశ్రుత్య జగతీపతిః
రాజలక్ష్మీమనాదృత్య పుత్రమేవాన్వచింతయత్ ॥70॥

తత్రాభిషిక్తః ప్రయతస్తాముపోష్య విభావరీం
సమాహితః పర్యచరదృష్యాదేశేన పూరుషం ॥71॥

త్రిరాత్రాంతే త్రిరాత్రాంతే కపిత్థబదరాశనః
ఆత్మవృత్త్యనుసారేణ మాసం నిన్యేఽర్చయన్హరిం ॥72॥

ద్వితీయం చ తథా మాసం షష్ఠే షష్ఠేఽర్భకో దినే
తృణపర్ణాదిభిః శీర్ణైః కృతాన్నోఽభ్యర్చయన్విభుం ॥73॥

తృతీయం చానయన్మాసం నవమే నవమేఽహని
అబ్భక్ష ఉత్తమశ్లోకముపాధావత్సమాధినా ॥74॥

చతుర్థమపి వై మాసం ద్వాదశే ద్వాదశేఽహని
వాయుభక్షో జితశ్వాసో ధ్యాయందేవమధారయత్ ॥75॥

పంచమే మాస్యనుప్రాప్తే జితశ్వాసో నృపాత్మజః
ధ్యాయన్బ్రహ్మ పదైకేన తస్థౌ స్థాణురివాచలః ॥76॥

సర్వతో మన ఆకృష్య హృది భూతేంద్రియాశయం
ధ్యాయన్భగవతో రూపం నాద్రాక్షీత్కించనాపరం ॥77॥

ఆధారం మహదాదీనాం ప్రధానపురుషేశ్వరం
బ్రహ్మ ధారయమాణస్య త్రయో లోకాశ్చకంపిరే ॥78॥

యద్యైకపాదేన స పార్థివార్భకస్తస్థౌ తదంగుష్ఠనిపీడితా మహీ
ననామ తత్రార్ధమిభేంద్రధిష్ఠితా తరీవ సవ్యేతరతః పదే పదే ॥79॥

తస్మిన్నభిధ్యాయతి విశ్వమాత్మనో ద్వారం నిరుధ్యాసుమనన్యయా ధియా
లోకా నిరుచ్ఛ్వాసనిపీడితా భృశం సలోకపాలాః శరణం యయుర్హరిం ॥80॥

దేవా ఊచుః ।

నైవం విదామో భగవన్ప్రాణరోధం చరాచరస్యాఖిలసత్త్వధామ్నః
విధేహి తన్నో వృజినాద్విమోక్షం ప్రాప్తా వయం త్వాం శరణం శరణ్యం ॥81॥

శ్రీభగవానువాచ ।

మా భైష్ట బాలం తపసో దురత్యయాన్నివర్తయిష్యే ప్రతియాత స్వధామ
యతో హి వః ప్రాణనిరోధ ఆసీదౌత్తానపాదిర్మయి సంగతాత్మా ॥82॥

—♦ అధ్యాయము 9 ♦—

మైత్రేయ ఉవాచ ।

త ఏవముత్సన్నభయా ఉరుక్రమే కృతావనామాః ప్రయయుస్త్రివిష్టపం
సహస్రశీర్షాపి తతో గరుత్మతా మధోర్వనం భృత్యదిదృక్షయా గతః ॥1॥

స వై ధియా యోగవిపాకతీవ్రయా హృత్పద్మకోశే స్ఫురితం తడిత్ప్రభం
తిరోహితం సహసైవోపలక్ష్య బహిఃస్థితం తదవస్థం దదర్శ ॥2॥

తద్దర్శనేనాగతసాధ్వసః క్షితావవందతాంగం వినమయ్య దండవత్
దృగ్భ్యాం ప్రపశ్యన్ప్రపిబన్నివార్భకశ్చుంబన్నివాస్యేన భుజైరివాశ్లిషన్ ॥3॥

స తం వివక్షంతమతద్విదం హరిర్జ్ఞాత్వాస్య సర్వస్య చ హృద్యవస్థితః
కృతాంజలిం బ్రహ్మమయేన కంబునా పస్పర్శ బాలం కృపయా కపోలే ॥4॥

స వై తదైవ ప్రతిపాదితాం గిరం దైవీం పరిజ్ఞాతపరాత్మనిర్ణయః
తం భక్తిభావోఽభ్యగృణాదసత్వరం పరిశ్రుతోరుశ్రవసం ధ్రువక్షితిః ॥5॥

ధ్రువ ఉవాచ ।

యోఽన్తః ప్రవిశ్య మమ వాచమిమాం ప్రసుప్తాం
సంజీవయత్యఖిలశక్తిధరః స్వధామ్నా
అన్యాంశ్చ హస్తచరణశ్రవణత్వగాదీన్
ప్రాణాన్నమో భగవతే పురుషాయ తుభ్యం ॥6॥

ఏకస్త్వమేవ భగవన్నిదమాత్మశక్త్యా
మాయాఖ్యయోరుగుణయా మహదాద్యశేషం
సృష్ట్వానువిశ్య పురుషస్తదసద్గుణేషు
నానేవ దారుషు విభావసువద్విభాసి ॥7॥

త్వద్దత్తయా వయునయేదమచష్ట విశ్వం
సుప్తప్రబుద్ధ ఇవ నాథ భవత్ప్రపన్నః
తస్యాపవర్గ్యశరణం తవ పాదమూలం
విస్మర్యతే కృతవిదా కథమార్తబంధో ॥8॥

నూనం విముష్టమతయస్తవ మాయయా తే
యే త్వాం భవాప్యయవిమోక్షణమన్యహేతోః
అర్చంతి కల్పకతరుం కుణపోపభోగ్యం
ఇచ్ఛంతి యత్స్పర్శజం నిరయేఽపి న్ణాం ॥9॥

యా నిర్వృతిస్తనుభృతాం తవ పాదపద్మ
ధ్యానాద్భవజ్జనకథాశ్రవణేన వా స్యాత్
సా బ్రహ్మణి స్వమహిమన్యపి నాథ మా భూత్
కిం త్వంతకాసిలులితాత్పతతాం విమానాత్ ॥10॥

భక్తిం ముహుః ప్రవహతాం త్వయి మే ప్రసంగో
భూయాదనంత మహతామమలాశయానాం
యేనాంజసోల్బణమురువ్యసనం భవాబ్ధిం
నేష్యే భవద్గుణకథామృతపానమత్తః ॥11॥

తే న స్మరంత్యతితరాం ప్రియమీశ మర్త్యం
యే చాన్వదః సుతసుహృద్గృహవిత్తదారాః
యే త్వబ్జనాభ భవదీయపదారవింద
సౌగంధ్యలుబ్ధహృదయేషు కృతప్రసంగాః ॥12॥

తిర్యఙ్నగద్విజసరీసృపదేవదైత్య
మర్త్యాదిభిః పరిచితం సదసద్విశేషం
రూపం స్థవిష్ఠమజ తే మహదాద్యనేకం
నాతః పరం పరమ వేద్మి న యత్ర వాదః ॥13॥

కల్పాంత ఏతదఖిలం జఠరేణ గృహ్ణన్
శేతే పుమాన్స్వదృగనంతసఖస్తదంకే
యన్నాభిసింధురుహకాంచనలోకపద్మ
గర్భే ద్యుమాన్భగవతే ప్రణతోఽస్మి తస్మై ॥14॥

త్వం నిత్యముక్తపరిశుద్ధవిబుద్ధ ఆత్మా
కూటస్థ ఆదిపురుషో భగవాంస్త్ర్యధీశః
యద్బుద్ధ్యవస్థితిమఖండితయా స్వదృష్ట్యా
ద్రష్టా స్థితావధిమఖో వ్యతిరిక్త ఆస్సే ॥15॥

యస్మిన్విరుద్ధగతయో హ్యనిశం పతంతి
విద్యాదయో వివిధశక్తయ ఆనుపూర్వ్యాత్
తద్బ్రహ్మ విశ్వభవమేకమనంతమాద్యం
ఆనందమాత్రమవికారమహం ప్రపద్యే ॥16॥

సత్యాశిషో హి భగవంస్తవ పాదపద్మం
ఆశీస్తథానుభజతః పురుషార్థమూర్తేః

అప్యేవమర్య భగవాన్పరిపాతి దీనాన్
వాశ్రేవ వత్సకమనుగ్రహకాతరోఽస్మాన్॥17॥

మైత్రేయ ఉవాచ ।

అథాభిష్టుత ఏవం వై సత్సంకల్పేన ధీమతా
భృత్యానురక్తో భగవాన్ప్రతినంద్యేదమబ్రవీత్॥18॥

శ్రీభగవానువాచ ।

వేదాహం తే వ్యవసితం హృది రాజన్యబాలక
తత్ప్రయచ్ఛామి భద్రం తే దురాపమపి సువ్రత॥19॥

నాన్యైరధిష్ఠితం భద్ర యద్భ్రాజిష్ణు ధ్రువక్షితి
యత్ర గ్రహర్క్షతారాణాం జ్యోతిషాం చక్రమాహితం॥20॥

మేఢ్యాం గోచక్రవత్స్థాస్ను పరస్తాత్కల్పవాసినాం
ధర్మోఽగ్నిః కశ్యపః శుక్రో మునయో యే వనౌకసః
చరంతి దక్షిణీకృత్య భ్రమంతో యత్సతారకాః॥21॥

ప్రస్థితే తు వనం పిత్రా దత్త్వా గాం ధర్మసంశ్రయః
షట్త్రింశద్వర్షసాహస్రం రక్షితావ్యాహతేంద్రియః॥22॥

త్వద్భ్రాతర్యుత్తమే నష్టే మృగయాయాం తు తన్మనాః
అన్వేషంతీ వనం మాతా దావాగ్నిం సా ప్రవేక్ష్యతి॥23॥

ఇష్ట్వా మాం యజ్ఞహృదయం యజ్ఞైః పుష్కలదక్షిణైః
భుక్త్వా చేహాశిషః సత్యా అంతే మాం సంస్మరిష్యసి॥24॥

తతో గంతాసి మత్స్థానం సర్వలోకనమస్కృతం
ఉపరిష్టాదృషిభ్యస్త్వం యతో నావర్తతే గతః॥25॥

మైత్రేయ ఉవాచ ।

ఇత్యర్చితః స భగవానతిదిశ్యాత్మనః పదం
బాలస్య పశ్యతో ధామ స్వమగాద్గరుడధ్వజః॥26॥

సోఽపి సంకల్పజం విష్ణోః పాదసేవోపసాదితం
ప్రాప్య సంకల్పనిర్వాణం నాతిప్రీతోఽభ్యగాత్పురం॥27॥

విదుర ఉవాచ ।

సుదుర్లభం యత్పరమం పదం హరేర్మాయావినస్తచ్చరణార్చనార్జితం
లబ్ధ్వాప్యసిద్ధార్థమివైకజన్మనా కథం స్వమాత్మానమమన్యతార్థవిత్॥28॥

మైత్రేయ ఉవాచ ।

మాతుః సపత్న్యా వాగ్బాణైర్హృది విద్ధస్తు తాన్స్మరన్
నైచ్ఛన్ముక్తిపతేర్ముక్తిం తస్మాత్తాపముపేయివాన్॥29॥

ధ్రువ ఉవాచ ।

సమాధినా నైకభవేన యత్పదం విదుః సనందాదయ ఊర్ధ్వరేతసః
మాసైరహం షడ్భిరముష్య పాదయోశ్ఛాయాముపేత్యాపగతః పృథఙ్మతిః॥30॥

అహో బత మమానాత్మ్యం మందభాగ్యస్య పశ్యత
భవచ్ఛిదః పాదమూలం గత్వా యాచే యదంతవత్॥31॥

మతిర్విదూషితా దేవైః పతద్భిరసహిష్ణుభిః
యో నారదవచస్తథ్యం నాగ్రాహిషమసత్తమః॥32॥

దైవీం మాయాముపాశ్రిత్య ప్రసుప్త ఇవ భిన్నదృక్
తప్యే ద్వితీయేఽప్యసతి భ్రాతృభ్రాతృవ్యహృద్రుజా॥33॥

మయైతత్ప్రార్థితం వ్యర్థం చికిత్సేవ గతాయుషి
ప్రసాద్య జగదాత్మానం తపసా దుష్ప్రసాదనం
భవచ్ఛిదమయాచేఽహం భవం భాగ్యవివర్జితః॥34॥

స్వారాజ్యం యచ్ఛతో మౌఢ్యాన్మానో మే భిక్షితో బత
ఈశ్వరాత్క్షీణపుణ్యేన ఫలీకారానివాధనః॥35॥

మైత్రేయ ఉవాచ ।

న వై ముకుందస్య పదారవిందయో రజోజుషస్తాత భవాదృశా జనాః
వాంఛంతి తద్దాస్యమృతేఽర్థమాత్మనో యదృచ్ఛయా లబ్ధమనఃసమృద్ధయః॥36॥

ఆకర్ణ్యాత్మజమాయాంతం సంపరేత్య యథాగతం
రాజా న శ్రద్దధే భద్రమభద్రస్య కుతో మమ॥37॥

శ్రద్ధాయ వాక్యం దేవర్షేర్హర్షవేగేన ధర్షితః
వార్తాహర్తురతిప్రీతో హారం ప్రాదాన్మహాధనం॥38॥

సదశ్వం రథమారుహ్య కార్తస్వరపరిష్కృతం
బ్రాహ్మణైః కులవృద్ధైశ్చ పర్యస్తోఽమాత్యబంధుభిః॥39॥

శంఖదుందుభినాదేన బ్రహ్మఘోషేణ వేణుభిః
నిశ్చక్రామ పురాత్తూర్ణమాత్మజాభీక్షణోత్సుకః॥40॥

సునీతిః సురుచిశ్చాస్య మహిష్యౌ రుక్మభూషితే
ఆరుహ్య శిబికాం సార్ధముత్తమేనాభిజగ్మతుః॥41॥

తం దృష్ట్వోపవనాభ్యాశ ఆయాంతం తరసా రథాత్
అవరుహ్య నృపస్తూర్ణమాసాద్య ప్రేమవిహ్వలః॥42॥

పరిరేభేఽఙ్గజం దోర్భ్యాం దీర్ఘోత్కంఠమనాః శ్వసన్
విష్వక్సేనాంఘ్రిసంస్పర్శ హతాశేషాఘబంధనం॥43॥

అథాజిఘ్రన్ముహుర్మూర్ధ్ని శీతైర్నయనవారిభిః
స్నాపయామాస తనయం జాతోద్దామమనోరథః॥44॥

అభివంద్య పితుః పాదావాశీర్భిశ్చాభిమంత్రితః
ననామ మాతరౌ శీర్ష్ణా సత్కృతః సజ్జనాగ్రణీః॥45॥

సురుచిస్తం సముత్థాప్య పాదావనతమర్భకం
పరిష్వజ్యాహ జీవేతి బాష్పగద్గదయా గిరా॥46॥

యస్య ప్రసన్నో భగవాన్గుణైర్మైత్ర్యాదిభిర్హరిః
తస్మై నమంతి భూతాని నిమ్నమాప ఇవ స్వయం॥47॥

ఉత్తమశ్చ ధ్రువశ్చోభావన్యోన్యం ప్రేమవిహ్వలౌ
అంగసంగాదుత్పులకావస్రౌఘం ముహురూహతుః॥48॥

సునీతిరస్య జననీ ప్రాణేభ్యోఽపి ప్రియం సుతం
ఉపగుహ్య జహావాధిం తదంగస్పర్శనిర్వృతా॥49॥

పయః స్తనాభ్యాం సుస్రావ నేత్రజైః సలిలైః శివైః
తదాభిషిచ్యమానాభ్యాం వీర వీరసువో ముహుః॥50॥

తాం శశంసుర్జనా రాజ్ఞీం దిష్ట్యా తే పుత్ర ఆర్తిహా
ప్రతిలబ్ధశ్చిరం నష్టో రక్షితా మండలం భువః॥51॥

అభ్యర్చితస్త్వయా నూనం భగవాన్ప్రణతార్తిహా
యదనుధ్యాయినో ధీరా మృత్యుం జిగ్యుః సుదుర్జయం॥52॥

లాల్యమానం జనైరేవం ధ్రువం సభ్రాతరం నృపః
ఆరోప్య కరిణీం హృష్టః స్తూయమానోఽవిశత్పురం॥53॥

తత్ర తత్రోపసంక్లృప్తైర్లసన్మకరతోరణైః
సవృందైః కదలీస్తంభైః పూగపోతైశ్చ తద్విధైః॥54॥

చూతపల్లవవాసఃస్రజ్ ముక్తాదామవిలంబిభిః
ఉపస్కృతం ప్రతిద్వారమపాం కుంభైః సదీపకైః॥55॥

ప్రాకారైర్గోపురాగారైః శాతకుంభపరిచ్ఛదైః
సర్వతోఽలంకృతం శ్రీమద్ విమానశిఖరద్యుభిః॥56॥

మృష్టచత్వరరథ్యాట్ట మార్గం చందనచర్చితం
లాజాక్షతైః పుష్పఫలైస్తండులైర్బలిభిర్యుతం॥57॥

ధ్రువాయ పథి దృష్టాయ తత్ర తత్ర పురస్త్రియః
సిద్ధార్థాక్షతదధ్యంబు దూర్వాపుష్పఫలాని చ॥58॥

ఉపజహ్రుః ప్రయుంజానా వాత్సల్యాదాశిషః సతీః
శృణ్వంస్తద్వల్గుగీతాని ప్రావిశద్భవనం పితుః॥59॥

మహామణివ్రాతమయే స తస్మిన్భవనోత్తమే
లాలితో నితరాం పిత్రా న్యవసద్దివి దేవవత్॥60॥

పయఃఫేననిభాః శయ్యా దాంతా రుక్మపరిచ్ఛదాః
ఆసనాని మహార్హాణి యత్ర రౌక్మా ఉపస్కరాః॥61॥

యత్ర స్ఫటికకుడ్యేషు మహామారకతేషు చ
మణిప్రదీపా ఆభాంతి లలనారత్నసంయుతాః॥62॥

ఉద్యానాని చ రమ్యాణి విచిత్రైరమరద్రుమైః
కూజద్విహంగమిథునైర్గాయన్మత్తమధువ్రతైః ||63 ||

వాప్యో వైదూర్యసోపానాః పద్మోత్పలకుముద్వతీః
హంసకారండవకులైర్జుష్టాశ్చక్రాహ్వసారసైః ||64 ||

ఉత్తానపాదో రాజర్షిః ప్రభావం తనయస్య తం
శ్రుత్వా దృష్ట్వాద్భుతతమం ప్రపేదే విస్మయం పరం ||65 ||

వీక్ష్యోఢవయసం తం చ ప్రకృతీనాం చ సమ్మతం
అనురక్తప్రజం రాజా ధ్రువం చక్రే భువః పతిం ||66 ||

ఆత్మానం చ ప్రవయసమాకలయ్య విశాంపతిః
వనం విరక్తః ప్రాతిష్ఠద్విమృశన్నాత్మనో గతిం ||67 ||

—♦ అధ్యాయము 10 ♦—

మైత్రేయ ఉవాచ |

ప్రజాపతేర్దుహితరం శిశుమారస్య వై ధ్రువః
ఉపయేమే భ్రమిం నామ తత్సుతౌ కల్పవత్సరౌ ||1 ||

ఇలాయామపి భార్యాయాం వాయోః పుత్ర్యాం మహాబలః
పుత్రముత్కలనామానం యోషిద్రత్నమజీజనత్ ||2 ||

ఉత్తమస్త్వకృతోద్వాహో మృగయాయాం బలీయసా
హతః పుణ్యజనేనాద్రౌ తన్మాతాస్య గతిం గతా ||3 ||

ధ్రువో భ్రాతృవధం శ్రుత్వా కోపామర్షశుచార్పితః
జైత్రం స్యందనమాస్థాయ గతః పుణ్యజనాలయం ||4 ||

గత్వోదీచీం దిశం రాజా రుద్రానుచరసేవితాం
దదర్శ హిమవద్ద్రోణ్యాం పురీం గుహ్యకసంకులాం ||5 ||

దధ్మౌ శంఖం బృహద్బాహుః ఖం దిశశ్చానునాదయన్
యేనోద్విగ్నదృశః క్షత్తరుపదేవ్యోఽత్రసన్భృశం ||6 ||

తతో నిష్క్రమ్య బలిన ఉపదేవమహాభటాః
అసహంతస్తన్నినాదమభిపేతురుదాయుధాః ||7 ||

స తానాపతతో వీర ఉగ్రధన్వా మహారథః
ఏకైకం యుగపత్సర్వానహన్బాణైస్త్రిభిస్త్రిభిః ||8 ||

తే వై లలాటలగ్నైస్తైరిషుభిః సర్వ ఏవ హి
మత్వా నిరస్తమాత్మానమాశంసన్కర్మ తస్య తత్ ||9 ||

తేఽపి చాముమమృష్యంతః పాదస్పర్శమివోరగాః
శరైరవిధ్యన్యుగపద్ద్విగుణం ప్రచికీర్షవః ||10 ||

తతః పరిఘనిస్త్రింశైః ప్రాసశూలపరశ్వధైః
శక్త్యృష్టిభిర్భుశుండీభిశ్చిత్రవాజైః శరైరపి ||11 ||

అభ్యవర్షన్ప్రకుపితాః సరథం సహసారథిం
ఇచ్ఛంతస్తత్ప్రతీకర్తుమయుతానాం త్రయోదశ ||12 ||

ఔత్తానపాదిః స తదా శస్త్రవర్షేణ భూరిణా
న ఏవాదృశ్యతాచ్ఛన్న ఆసారేణ యథా గిరిః॥13॥

హాహాకారస్తదైవాసీత్సిద్ధానాం దివి పశ్యతాం
హతోఽయం మానవః సూర్యో మగ్నః పుణ్యజనార్ణవే॥14॥

నదత్సు యాతుధానేషు జయకాశిష్వథో మృధే
ఉదతిష్ఠద్రథస్తస్య నీహారాదివ భాస్కరః॥15॥

ధనుర్విస్ఫూర్జయందివ్యం ద్విషతాం ఖేదముద్వహన్
అస్త్రౌఘం వ్యధమద్బాణైర్ఘనానీకమివానిలః॥16॥

తస్య తే చాపనిర్ముక్తా భిత్త్వా వర్మాణి రక్షసాం
కాయానావివిశుస్తిగ్మా గిరీనశనయో యథా॥17॥

భల్లైః సంఛిద్యమానానాం శిరోభిశ్చారుకుండలైః
ఊరుభిర్హేమతాలాభైర్దోర్భిర్వలయవల్గుభిః॥18॥

హారకేయూరముకుటైరుష్ణీషైశ్చ మహాధనైః
ఆస్తృతాస్తా రణభువో రేజుర్వీరమనోహరాః॥19॥

హతావశిష్టా ఇతరే రణాజిరాద్రక్షోగణాః క్షత్రియవర్యసాయకైః
ప్రాయో వివృక్ణావయవా విదుద్రువుర్మృగేంద్రవిక్రీడితయూథపా ఇవ॥20॥

అపశ్యమానః స తదాతతాయినం మహామృధే కంచన మానవోత్తమః
పురీం దిదృక్షన్నపి నావిశద్ద్విషాం న మాయినాం వేద చికీర్షితం జనః॥21॥

ఇతి బ్రువంశ్చిత్రరథః స్వసారథిం యత్తః పరేషాం ప్రతియోగశంకితః
శుశ్రావ శబ్దం జలధేరివేరితం నభస్వతో దిక్షు రజోఽన్వదృశ్యత॥22॥

క్షణేనాచ్ఛాదితం వ్యోమ ఘనానీకేన సర్వతః
విస్ఫురత్తడితా దిక్షు త్రాసయత్స్తనయిత్నునా॥23॥

వవృషూ రుధిరౌఘాసృక్ పూయవిణ్మూత్రమేదసః
నిపేతుర్గగనాదస్య కబంధాన్యగ్రతోఽనఘ॥24॥

తతః ఖేఽదృశ్యత గిరిర్నిపేతుః సర్వతోదిశం
గదాపరిఘనిస్త్రింశ ముసలాః సాశ్మవర్షిణః॥25॥

అహయోఽశనినిఃశ్వాసా వమంతోఽగ్నిం రుషాక్షిభిః
అభ్యధావన్గజా మత్తాః సింహవ్యాఘ్రాశ్చ యూథశః॥26॥

సముద్ర ఊర్మిభిర్భీమః ప్లావయన్సర్వతో భువం
ఆససాద మహాహ్రాదః కల్పాంత ఇవ భీషణః॥27॥

ఏవంవిధాన్యనేకాని త్రాసనాన్యమనస్వినాం
ససృజుస్తిగ్మగతయ ఆసుర్యా మాయయాసురాః॥28॥

ధ్రువే ప్రయుక్తామసురైస్తాం మాయామతిదుస్తరాం
నిశమ్య తస్య మునయః శమాశంసన్సమాగతాః॥29॥

మునయ ఊచుః ।

ఔత్తానపాద భగవాంస్తవ శార్ఙ్గధన్వా
దేవః క్షిణోత్వవనతార్తిహరో విపక్షాన్

యన్నామధేయమభిధాయ నిశమ్య చాద్ధా
లోకోఽఞ్జసా తరతి దుస్తరమంగ మృత్యుం||30||

—♦ అధ్యాయము 11 ♦—

మైత్రేయ ఉవాచ |

నిశమ్య గదతామేవమృషీణాం ధనుషి ధ్రువః
సందధేఽస్త్రముపస్పృశ్య యన్నారాయణనిర్మితం||1||

సంధీయమాన ఏతస్మిన్మాయా గుహ్యకనిర్మితాః
క్షిప్రం వినేశుర్విదుర క్లేశా జ్ఞానోదయే యథా||2||

తస్యార్షాస్త్రం ధనుషి ప్రయుంజతః సువర్ణపుంఖాః కలహంసవాససః
వినిఃసృతా ఆవివిశుర్ద్విషద్బలం యథా వనం భీమరవాః శిఖండినః||3||

తైస్తిగ్మధారైః ప్రధనే శిలీముఖైరితస్తతః పుణ్యజనా ఉపద్రుతాః
తమభ్యధావన్కుపితా ఉదాయుధాః సుపర్ణమున్నద్ధఫణా ఇవాహయః||4||

స తాన్పృషత్కైరభిధావతో మృధే నికృత్తబాహూరుశిరోధరోదరాన్
నినాయ లోకం పరమర్కమండలం వ్రజంతి నిర్భిద్య యమూర్ధ్వరేతసః||5||

తాన్హన్యమానానభివీక్ష్య గుహ్యకాననాగసశ్చిత్రరథేన భూరిశః
ఔత్తానపాదిం కృపయా పితామహో మనురజగాదోపగతః సహర్షిభిః||6||

మనురువాచ |

అలం వత్సాతిరోషేణ తమోద్వారేణ పాప్మనా
యేన పుణ్యజనానేతానవధీస్త్వమనాగసః||7||

నాస్మత్కులోచితం తాత కర్మైతత్సద్విగర్హితం
వధో యదుపదేవానామారబ్ధస్తేఽకృతైనసాం||8||

నన్వేకస్యాపరాధేన ప్రసంగాద్బహవో హతాః
భ్రాతుర్వధాభితప్తేన త్వయాంగ భ్రాతృవత్సల||9||

నాయం మార్గో హి సాధూనాం హృషీకేశానువర్తినాం
యదాత్మానం పరాగ్గృహ్య పశువద్భూతవైశసం||10||

సర్వభూతాత్మభావేన భూతావాసం హరిం భవాన్
ఆరాధ్యాప దురారాధ్యం విష్ణోస్తత్పరమం పదం||11||

స త్వం హరేరనుధ్యాతస్తత్పుంసామపి సమ్మతః
కథం త్వవద్యం కృతవాననుశిక్షన్సతాం వ్రతం||12||

తితిక్షయా కరుణయా మైత్ర్యా చాఖిలజంతుషు
సమత్వేన చ సర్వాత్మా భగవాన్సంప్రసీదతి||13||

సంప్రసన్నే భగవతి పురుషః ప్రాకృతైర్గుణైః
విముక్తో జీవనిర్ముక్తో బ్రహ్మ నిర్వాణమృచ్ఛతి||14||

భూతైః పంచభిరారబ్ధైర్యోషిత్పురుష ఏవ హి
తయోర్వ్యవాయాత్సంభూతిర్యోషిత్పురుషయోరిహ||15||

ఏవం ప్రవర్తతే సర్గః స్థితిః సంయమ ఏవ చ
గుణవ్యతికరాద్రాజన్మాయయా పరమాత్మనః॥16॥

నిమిత్తమాత్రం తత్రాసీన్నిర్గుణః పురుషర్షభః
వ్యక్తావ్యక్తమిదం విశ్వం యత్ర భ్రమతి లోహవత్॥17॥

స ఖల్విదం భగవాన్కాలశక్త్యా గుణప్రవాహేణ విభక్తవీర్యః
కరోత్యకర్తైవ నిహంత్యహంతా చేష్టా విభూమ్నః ఖలు దుర్విభావ్యా॥18॥

సోఽనంతోఽన్తకరః కాలోఽనాదిరాదికృదవ్యయః
జనం జనేన జనయన్మారయన్మృత్యునాంతకం॥19॥

న వై స్వపక్షోఽస్య విపక్ష ఏవ వా పరస్య మృత్యోర్విశతః సమం ప్రజాః
తం ధావమానమనుధావంత్యనీశా యథా రజాంస్యనిలం భూతసంఘాః॥20॥

ఆయుషోఽపచయం జంతోస్తథైవోపచయం విభుః
ఉభాభ్యాం రహితః స్వస్థో దుఃస్థస్య విదధాత్యసౌ॥21॥

కేచిత్కర్మ వదంత్యేనం స్వభావమపరే నృప
ఏకే కాలం పరే దైవం పుంసః కామముతాపరే॥22॥

అవ్యక్తస్యాప్రమేయస్య నానాశక్త్యుదయస్య చ
న వై చికీర్షితం తాత కో వేదాథ స్వసంభవం॥23॥

న చైతే పుత్రక భ్రాతుర్హంతారో ధనదానుగాః
విసర్గాదానయోస్తాత పుంసో దైవం హి కారణం॥24॥

స ఏవ విశ్వం సృజతి స ఏవావతి హంతి చ
అథాపి హ్యనహంకారాన్నాజ్యతే గుణకర్మభిః॥25॥

ఏష భూతాని భూతాత్మా భూతేశో భూతభావనః
స్వశక్త్యా మాయయా యుక్తః సృజత్యత్తి చ పాతి చ॥26॥

తమేవ మృత్యుమమృతం తాత దైవం సర్వాత్మనోపేహి జగత్పరాయణం
యస్మై బలిం విశ్వసృజో హరంతి గావో యథా వై నసి దామయంత్రితాః॥27॥

యః పంచవర్షో జననీం త్వం విహాయ మాతుః సపత్న్యా వచసా భిన్నమర్మా
వనం గతస్తపసా ప్రత్యగక్షమారాధ్య లేభే మూర్ధ్ని పదం త్రిలోక్యాః॥28॥

తమేనమంగాత్మని ముక్తవిగ్రహే వ్యపాశ్రితం నిర్గుణమేకమక్షరం
ఆత్మానమన్విచ్ఛ విముక్తమాత్మదృగ్యస్మిన్నిదం భేదమసత్ప్రతీయతే॥29॥

త్వం ప్రత్యగాత్మని తదా భగవత్యనంత ఆనందమాత్ర ఉపపన్నసమస్తశక్తౌ
భక్తిం విధాయ పరమాం శనకైరవిద్యా గ్రంథిం విభేత్స్యసి మమాహమితి ప్రరూఢం॥30॥

సంయచ్ఛ రోషం భద్రం తే ప్రతీపం శ్రేయసాం పరం
శ్రుతేన భూయసా రాజన్నగదేన యథామయం॥31॥

యేనోపసృష్టాత్పురుషాల్లోక ఉద్విజతే భృశం
న బుధస్తద్వశం గచ్ఛేదిచ్ఛన్నభయమాత్మనః॥32॥

హేలనం గిరిశభ్రాతుర్ధనదస్య త్వయా కృతం
యజ్జఘ్నివాన్పుణ్యజనాన్భ్రాతృఘ్నానిత్యమర్షితః॥33॥

తం ప్రసాదయ వత్సాశు సన్నత్యా ప్రశ్రయోక్తిభిః
న యావన్మహతాం తేజః కులం నోఽభిభవిష్యతి॥34॥

ఏవం స్వాయంభువః పౌత్రమనుశాస్య మనుర్ధ్రువం
తేనాభివందితః సాకమృషిభిః స్వపురం యయౌ ॥35॥

—♦ అధ్యాయము 12 ♦—

మైత్రేయ ఉవాచ ।

ధ్రువం నివృత్తం ప్రతిబుద్ధ్య వైశసాదపేతమన్యుం భగవాంధనేశ్వరః
తత్రాగతశ్చారణయక్షకిన్నరైః సంస్తూయమానో న్యవదత్కృతాంజలిం ॥1॥

ధనద ఉవాచ ।

భో భోః క్షత్రియదాయాద పరితుష్టోఽస్మి తేఽనఘ
యత్త్వం పితామహాదేశాద్వైరం దుస్త్యజమత్యజః ॥2॥

న భవానవధీద్యక్షాన్న యక్షా భ్రాతరం తవ
కాల ఏవ హి భూతానాం ప్రభురప్యయభావయోః ॥3॥

అహం త్వమిత్యపార్థా ధీరజ్ఞానాత్పురుషస్య హి
స్వాప్నీవాభాత్యతద్ధ్యానాద్యయా బంధవిపర్యయౌ ॥4॥

తద్గచ్ఛ ధ్రువ భద్రం తే భగవంతమధోక్షజం
సర్వభూతాత్మభావేన సర్వభూతాత్మవిగ్రహం ॥5॥

భజస్వ భజనీయాంఘ్రిమభవాయ భవచ్ఛిదం
యుక్తం విరహితం శక్త్యా గుణమయ్యాత్మమాయయా ॥6॥

వృణీహి కామం నృప యన్మనోగతం మత్తస్త్వమౌత్తానపదేఽవిశంకితః
వరం వరార్హోఽమ్బుజనాభపాదయోరనంతరం త్వాం వయమంగ శుశ్రుమ ॥7॥

మైత్రేయ ఉవాచ ।

స రాజరాజేన వరాయ చోదితో ధ్రువో మహాభాగవతో మహామతిః
హరౌ స వవ్రేఽచలితాం స్మృతిం యయా తరత్యయత్నేన దురత్యయం తమః ॥8॥

తస్య ప్రీతేన మనసా తాం దత్త్వైడవిడస్తతః
పశ్యతోఽన్తర్దధే సోఽపి స్వపురం ప్రత్యపద్యత ॥9॥

అథాయజత యజ్ఞేశం క్రతుభిర్భూరిదక్షిణైః
ద్రవ్యక్రియాదేవతానాం కర్మ కర్మఫలప్రదం ॥10॥

సర్వాత్మన్యచ్యుతేఽసర్వే తీవ్రౌఘాం భక్తిముద్వహన్
దదర్శాత్మని భూతేషు తమేవావస్థితం విభుం ॥11॥

తమేవం శీలసంపన్నం బ్రహ్మణ్యం దీనవత్సలం
గోప్తారం ధర్మసేతూనాం మేనిరే పితరం ప్రజాః ॥12॥

షట్త్రింశద్వర్షసాహస్రం శశాస క్షితిమండలం
భోగైః పుణ్యక్షయం కుర్వన్నభోగైరశుభక్షయం ॥13॥

ఏవం బహుసవం కాలం మహాత్మావిచలేంద్రియః
త్రివర్గౌపయికం నీత్వా పుత్రాయాదాన్నృపాసనం ॥14॥

మన్యమాన ఇదం విశ్వం మాయారచితమాత్మని
అవిద్యారచితస్వప్నగంధర్వనగరోపమం ॥15॥

ఆత్మస్త్ర్యపత్యసుహృదో బలమృద్ధకోశం
అంతఃపురం పరివిహారభువశ్చ రమ్యాః
భూమండలం జలధిమేఖలమాకలయ్య
కాలోపసృష్టమితి స ప్రయయౌ విశాలాం ॥16॥

తస్యాం విశుద్ధకరణః శివవార్విగాహ్య
బద్ధ్వాసనం జితమరున్మనసాహృతాక్షః
స్థూలే దధార భగవత్ప్రతిరూప ఏతద్
ధ్యాయంస్తదవ్యవహితో వ్యసృజత్సమాధౌ ॥17॥

భక్తిం హరౌ భగవతి ప్రవహన్నజస్రం
ఆనందబాష్పకలయా ముహురర్ద్యమానః
విక్లిద్యమానహృదయః పులకాచితాంగో
నాత్మానమస్మరదసావితి ముక్తలింగః ॥18॥

స దదర్శ విమానాగ్ర్యం నభసోఽవతరద్ధ్రువః
విభ్రాజయద్దశ దిశో రాకాపతిమివోదితం ॥19॥

తత్రాను దేవప్రవరౌ చతుర్భుజౌ
శ్యామౌ కిశోరావరుణాంబుజేక్షణౌ
స్థితావవష్టభ్య గదాం సువాససౌ
కిరీటహారాంగదచారుకుండలౌ ॥20॥

విజ్ఞాయ తావుత్తమగాయకింకరావ్
అభ్యుత్థితః సాధ్వసవిస్మృతక్రమః
ననామ నామాని గృణన్మధుద్విషః
పార్షత్ప్రధానావితి సంహతాంజలిః ॥21॥

తం కృష్ణపాదాభినివిష్టచేతసం
బద్ధాంజలిం ప్రశ్రయనమ్రకంధరం
సునందనందావుపసృత్య సస్మితం
ప్రత్యూచతుః పుష్కరనాభసమ్మతౌ ॥22॥

సునందనందావూచతుః

భో భో రాజన్సుభద్రం తే వాచం నోఽవహితః శృణు
యః పంచవర్షస్తపసా భవాందేవమతీతృపత్ ॥23॥

తస్యాఖిలజగద్ధాతురావాం దేవస్య శార్ఙ్గిణః
పార్షదావిహ సంప్రాప్తౌ నేతుం త్వాం భగవత్పదం ॥24॥

సుదుర్జయం విష్ణుపదం జితం త్వయా యత్సూరయోఽప్రాప్య విచక్షతే పరం
ఆతిష్ఠ తచ్చంద్రదివాకరాదయో గ్రహర్క్షతారాః పరియంతి దక్షిణం ॥25॥

అనాస్థితం తే పితృభిరన్యైరప్యంగ కర్హిచిత్
ఆతిష్ఠ జగతాం వంద్యం తద్విష్ణోః పరమం పదం ॥26॥

ఏతద్విమానప్రవరముత్తమశ్లోకమౌలినా
ఉపస్థాపితమాయుష్మన్నధిరోఢుం త్వమర్హసి ||27 ||

మైత్రేయ ఉవాచ |

నిశమ్య వైకుంఠనియోజ్యముఖ్యయోర్మధుచ్యుతం వాచమురుక్రమప్రియః
కృతాభిషేకః కృతనిత్యమంగలో మునీన్ప్రణమ్యాశిషమభ్యవాదయత్ ||28 ||

పరీత్యాభ్యర్చ్య ధిష్ణ్యాగ్ర్యం పార్షదావభివంద్య చ
ఇయేష తదధిష్ఠాతుం బిభ్రద్రూపం హిరణ్మయం ||29 ||

తదోత్తానపదః పుత్రో దదర్శాంతకమాగతం
మృత్యోర్మూర్ధ్ని పదం దత్త్వా ఆరురోహాద్భుతం గృహం ||30 ||

తదా దుందుభయో నేదుర్మృదంగపణవాదయః
గంధర్వముఖ్యాః ప్రజగుః పేతుః కుసుమవృష్టయః ||31 ||

స చ స్వర్లోకమారోక్ష్యన్సునీతిం జననీం ధ్రువః
అన్వస్మరదగం హిత్వా దీనాం యాస్యే త్రివిష్టపం ||32 ||

ఇతి వ్యవసితం తస్య వ్యవసాయ సురోత్తమౌ
దర్శయామాసతుర్దేవీం పురో యానేన గచ్ఛతీం ||33 ||

తత్ర తత్ర ప్రశంసద్భిః పథి వైమానికైః సురైః
అవకీర్యమాణో దదృశే కుసుమైః క్రమశో గ్రహాన్ ||34 ||

త్రిలోకీం దేవయానేన సోఽతివ్రజ్య మునీనపి
పరస్తాద్యద్ధ్రువగతిర్విష్ణోః పదమథాభ్యగాత్ ||35 ||

యద్భ్రాజమానం స్వరుచైవ సర్వతో లోకాస్త్రయో హ్యను విభ్రాజంత ఏతే
యన్నావ్రజంజంతుషు యేఽననుగ్రహా వ్రజంతి భద్రాణి చరంతి యేఽనిశం ||36 ||

శాంతాః సమదృశః శుద్ధాః సర్వభూతానురంజనాః
యాంత్యంజసాచ్యుతపదమచ్యుతప్రియబాంధవాః ||37 ||

ఇత్యుత్తానపదః పుత్రో ధ్రువః కృష్ణపరాయణః
అభూత్త్రయాణాం లోకానాం చూడామణిరివామలః ||38 ||

గంభీరవేగోఽనిమిషం జ్యోతిషాం చక్రమాహితం
యస్మిన్భ్రమతి కౌరవ్య మేఢ్యామివ గవాం గణః ||39 ||

మహిమానం విలోక్యాస్య నారదో భగవానృషిః
ఆతోద్యం వితుదఞ్శ్లోకాన్సత్రేఽగాయత్ప్రచేతసాం ||40 ||

నారద ఉవాచ |

నూనం సునీతేః పతిదేవతాయాస్తపఃప్రభావస్య సుతస్య తాం గతిం
దృష్ట్వాభ్యుపాయానపి వేదవాదినో నైవాధిగంతుం ప్రభవంతి కిం నృపాః ||41 ||

యః పంచవర్షో గురుదారవాక్శరైర్భిన్నేన యాతో హృదయేన దూయతా
వనం మదాదేశకరోఽజితం ప్రభుం జిగాయ తద్భక్తగుణైః పరాజితం ||42 ||

యః క్షత్రబంధుర్భువి తస్యాధిరూఢమన్వారురుక్షేదపి వర్షపూగైః
షట్పంచవర్షో యదహోభిరల్పైః ప్రసాద్య వైకుంఠమవాప తత్పదం ॥43॥

మైత్రేయ ఉవాచ ।

ఏతత్తేఽభిహితం సర్వం యత్పృష్టోఽహమిహ త్వయా
ధ్రువస్యోద్దామయశసశ్చరితం సమ్మతం సతాం ॥44॥

ధన్యం యశస్యమాయుష్యం పుణ్యం స్వస్త్యయనం మహత్
స్వర్గ్యం ధ్రౌవ్యం సౌమనస్యం ప్రశస్యమఘమర్షణం ॥45॥

శ్రుత్వైతచ్ఛ్రద్ధయాభీక్ష్ణమచ్యుతప్రియచేష్టితం
భవేద్భక్తిర్భగవతి యయా స్యాత్క్లేశసంక్షయః ॥46॥

మహత్త్వమిచ్ఛతాం తీర్థం శ్రోతుః శీలాదయో గుణాః
యత్ర తేజస్తదిచ్ఛూనాం మానో యత్ర మనస్వినాం ॥47॥

ప్రయతః కీర్తయేత్ప్రాతః సమవాయే ద్విజన్మనాం
సాయం చ పుణ్యశ్లోకస్య ధ్రువస్య చరితం మహత్ ॥48॥

పౌర్ణమాస్యాం సినీవాల్యాం ద్వాదశ్యాం శ్రవణేఽథవా
దినక్షయే వ్యతీపాతే సంక్రమేఽర్కదినేఽపి వా ॥49॥

శ్రావయేచ్ఛ్రద్దధానానాం తీర్థపాదపదాశ్రయః
నేచ్ఛంస్తత్రాత్మనాత్మానం సంతుష్ట ఇతి సిధ్యతి ॥50॥

జ్ఞానమజ్ఞాతతత్త్వాయ యో దద్యాత్సత్పథేఽమృతం
కృపాలోర్దీననాథస్య దేవాస్తస్యానుగృహ్ణతే ॥51॥

ఇదం మయా తేఽభిహితం కురూద్వహ ధ్రువస్య విఖ్యాతవిశుద్ధకర్మణః
హిత్వార్భకః క్రీడనకాని మాతుర్గృహం చ విష్ణుం శరణం యో జగామ ॥52॥

—♦ అధ్యాయము 13 ♦—

సూత ఉవాచ ।

నిశమ్య కౌషారవిణోపవర్ణితం ధ్రువస్య వైకుంఠపదాధిరోహణం
ప్రరూఢభావో భగవత్యధోక్షజే ప్రష్టుం పునస్తం విదురః ప్రచక్రమే ॥1॥

విదుర ఉవాచ ।

కే తే ప్రచేతసో నామ కస్యాపత్యాని సువ్రత
కస్యాన్వవాయే ప్రఖ్యాతాః కుత్ర వా సత్రమాసత ॥2॥

మన్యే మహాభాగవతం నారదం దేవదర్శనం
యేన ప్రోక్తః క్రియాయోగః పరిచర్యావిధిర్హరేః ॥3॥

స్వధర్మశీలైః పురుషైర్భగవాన్యజ్ఞపూరుషః
ఇజ్యమానో భక్తిమతా నారదేనేరితః కిల ॥4॥

యాస్తా దేవర్షిణా తత్ర వర్ణితా భగవత్కథాః
మహ్యం శుశ్రూషవే బ్రహ్మన్కార్త్స్న్యేనాచష్టుమర్హసి ॥5॥

మైత్రేయ ఉవాచ ।

ధ్రువస్య చోత్కలః పుత్రః పితరి ప్రస్థితే వనం
సార్వభౌమశ్రియం నైచ్ఛదధిరాజాసనం పితుః ॥6॥

స జన్మనోపశాంతాత్మా నిఃసంగః సమదర్శనః
దదర్శ లోకే వితతమాత్మానం లోకమాత్మని ॥7॥

ఆత్మానం బ్రహ్మ నిర్వాణం ప్రత్యస్తమితవిగ్రహం
అవబోధరసైకాత్మ్యమానందమనుసంతతం ॥8॥

అవ్యవచ్ఛిన్నయోగాగ్ని దగ్ధకర్మమలాశయః
స్వరూపమవరుంధానో నాత్మనోఽన్యం తదైక్షత ॥9॥

జడాంధబధిరోన్మత్త మూకాకృతిరతన్మతిః
లక్షితః పథి బాలానాం ప్రశాంతార్చిరివానలః ॥10॥

మత్వా తం జడమున్మత్తం కులవృద్ధాః సమంత్రిణః
వత్సరం భూపతిం చక్రుర్యవీయాంసం భ్రమేః సుతం ॥11॥

స్వర్వీథిర్వత్సరస్యేష్టా భార్యాసూత షడాత్మజాన్
పుష్పార్ణం తిగ్మకేతుం చ ఇషమూర్జం వసుం జయం ॥12॥

పుష్పార్ణస్య ప్రభా భార్యా దోషా చ ద్వే బభూవతుః
ప్రాతర్మధ్యందినం సాయమితి హ్యాసన్ప్రభాసుతాః ॥13॥

ప్రదోషో నిశిథో వ్యుష్ట ఇతి దోషాసుతాస్త్రయః
వ్యుష్టః సుతం పుష్కరిణ్యాం సర్వతేజసమాదధే ॥14॥

స చక్షుః సుతమాకూత్యాం పత్న్యాం మనుమవాప హ
మనోరసూత మహిషీ విరజాన్నడ్వలా సుతాన్ ॥15॥

పురుం కుత్సం త్రితం ద్యుమ్నం సత్యవంతమృతం వ్రతం
అగ్నిష్టోమమతీరాత్రం ప్రద్యుమ్నం శిబిముల్ముకం ॥16॥

ఉల్ముకోఽజనయత్పుత్రాన్పుష్కరిణ్యాం షడుత్తమాన్
అంగం సుమనసం ఖ్యాతిం క్రతుమంగిరసం గయం ॥17॥

సునీథాంగస్య యా పత్నీ సుషువే వేనముల్బణం
యద్దౌఃశీల్యాత్స రాజర్షిర్నిర్విణ్ణో నిరగాత్పురాత్ ॥18॥

యమంగ శేపుః కుపితా వాగ్వజ్రా మునయః కిల
గతాసోస్తస్య భూయస్తే మమంథుర్దక్షిణం కరం ॥19॥

అరాజకే తదా లోకే దస్యుభిః పీడితాః ప్రజాః
జాతో నారాయణాంశేన పృథురాద్యః క్షితీశ్వరః ॥20॥

విదుర ఉవాచ ।

తస్య శీలనిధేః సాధోర్బ్రహ్మణ్యస్య మహాత్మనః
రాజ్ఞః కథమభూద్దుష్టా ప్రజా యద్విమనా యయౌ॥21॥

కిం వాంహో వేన ఉద్దిశ్య బ్రహ్మదండమయూయుజన్
దండవ్రతధరే రాజ్ఞి మునయో ధర్మకోవిదాః॥22॥

నావధ్యేయః ప్రజాపాలః ప్రజాభిరఘవానపి
యదసౌ లోకపాలానాం బిభర్త్యోజః స్వతేజసా॥23॥

ఏతదాఖ్యాహి మే బ్రహ్మన్సునీథాత్మజచేష్టితం
శ్రద్దధానాయ భక్తాయ త్వం పరావరవిత్తమః॥24॥

మైత్రేయ ఉవాచ ।

అంగోఽశ్వమేధం రాజర్షిరాజహార మహాక్రతుం
నాజగ్ముర్దేవతాస్తస్మిన్నాహూతా బ్రహ్మవాదిభిః॥25॥

తమూచుర్విస్మితాస్తత్ర యజమానమథర్త్విజః
హవీంషి హూయమానాని న తే గృహ్ణంతి దేవతాః॥26॥

రాజన్హవీంష్యదుష్టాని శ్రద్ధయాసాదితాని తే
ఛందాంస్యయాతయామాని యోజితాని ధృతవ్రతైః॥27॥

న విదామేహ దేవానాం హేలనం వయమణ్వపి
యన్న గృహ్ణంతి భాగాన్స్వాన్యే దేవాః కర్మసాక్షిణః॥28॥

మైత్రేయ ఉవాచ ।

అంగో ద్విజవచః శ్రుత్వా యజమానః సుదుర్మనాః
తత్ప్రష్టుం వ్యసృజద్వాచం సదస్యాంస్తదనుజ్ఞయా॥29॥

నాగచ్ఛంత్యాహుతా దేవా న గృహ్ణంతి గ్రహానిహ
సదసస్పతయో బ్రూత కిమవద్యం మయా కృతం॥30॥

సదసస్పతయ ఊచుః ।

నరదేవేహ భవతో నాఘం తావన్మనాక్స్థితం
అస్త్యేకం ప్రాక్తనమఘం యదిహేదృక్త్వమప్రజః॥31॥

తథా సాధయ భద్రం తే ఆత్మానం సుప్రజం నృప
ఇష్టస్తే పుత్రకామస్య పుత్రం దాస్యతి యజ్ఞభుక్॥32॥

తథా స్వభాగధేయాని గ్రహీష్యంతి దివౌకసః
యద్యజ్ఞపురుషః సాక్షాదపత్యాయ హరిర్వృతః॥33॥

తాంస్తాన్కామాన్హరిర్దద్యాద్యాన్యాన్కామయతే జనః
ఆరాధితో యథైవైష తథా పుంసాం ఫలోదయః॥34॥

ఇతి వ్యవసితా విప్రాస్తస్య రాజ్ఞః ప్రజాతయే
పురోడాశం నిరవపన్శిపివిష్టాయ విష్ణవే॥35॥

తస్మాత్పురుష ఉత్తస్థౌ హేమమాల్యమలాంబరః
హిరణ్మయేన పాత్రేణ సిద్ధమాదాయ పాయసం॥36॥

స విప్రానుమతో రాజా గృహీత్వాంజలినౌదనం
అవఘ్రాయ ముదా యుక్తః ప్రాదాత్పత్న్యా ఉదారధీః॥37॥

సా తత్పుంసవనం రాజ్ఞీ ప్రాశ్య వై పత్యురాదధే
గర్భం కాల ఉపావృత్తే కుమారం సుషువేఽప్రజా॥38॥

స బాల ఏవ పురుషో మాతామహమనువ్రతః
అధర్మాంశోద్భవం మృత్యుం తేనాభవదధార్మికః॥39॥

స శరాసనముద్యమ్య మృగయుర్వనగోచరః
హంత్యసాధుర్మృగాందీనాన్వేనోఽసావిత్యరౌజ్జనః॥40॥

ఆక్రీడే క్రీడతో బాలాన్వయస్యానతిదారుణః
ప్రసహ్య నిరనుక్రోశః పశుమారమమారయత్॥41॥

తం విచక్ష్య ఖలం పుత్రం శాసనైర్వివిధైర్నృపః
యదా న శాసితుం కల్పో భృశమాసీత్సుదుర్మనాః॥42॥

ప్రాయేణాభ్యర్చితో దేవో యేఽప్రజా గృహమేధినః
కదపత్యభృతం దుఃఖం యే న విందంతి దుర్భరం॥43॥

యతః పాపీయసీ కీర్తిరధర్మశ్చ మహాన్నృణాం
యతో విరోధః సర్వేషాం యత ఆధిరనంతకః॥44॥

కస్తం ప్రజాపదేశం వై మోహబంధనమాత్మనః
పండితో బహు మన్యేత యదర్థాః క్లేశదా గృహాః॥45॥

కదపత్యం వరం మన్యే సదపత్యాచ్ఛుచాం పదాత్
నిర్విద్యేత గృహాన్మర్త్యో యత్క్లేశనివహా గృహాః॥46॥

ఏవం స నిర్విణ్ణమనా నృపో గృహాన్నిశీథ ఉత్థాయ మహోదయోదయాత్
అలబ్ధనిద్రోఽనుపలక్షితో నృభిర్హిత్వా గతో వేనసువం ప్రసుప్తాం॥47॥

విజ్ఞాయ నిర్విద్య గతం పతిం ప్రజాః పురోహితామాత్యసుహృద్గణాదయః
విచిక్యురుర్వ్యామతిశోకకాతరా యథా నిగూఢం పురుషం కుయోగినః॥48॥

అలక్షయంతః పదవీం ప్రజాపతేర్హతోద్యమాః ప్రత్యుపసృత్య తే పురీం
ఋషీన్సమేతానభివంద్య సాశ్రవో న్యవేదయన్పౌరవ భర్తృవిప్లవం॥49॥

—♦ అధ్యాయము 14 ♦—

మైత్రేయ ఉవాచ ।

భృగ్వాదయస్తే మునయో లోకానాం క్షేమదర్శినః
గోప్తర్యసతి వై నృణాం పశ్యంతః పశుసామ్యతాం॥1॥

వీరమాతరమాహూయ సునీథాం బ్రహ్మవాదినః
ప్రకృత్యసమ్మతం వేనమభ్యషించన్పతిం భువః॥2॥

శ్రుత్వా నృపాసనగతం వేనమత్యుగ్రశాసనం
నిలిల్యుర్దస్యవః సద్యః సర్పత్రస్తా ఇవాఖవః॥3॥

స ఆరూఢనృపస్థాన ఉన్నద్ధోఽష్టవిభూతిభిః
అవమేనే మహాభాగాన్స్తబ్ధః సంభావితః స్వతః॥4॥

ఏవం మదాంధ ఉత్సిక్తో నిరంకుశ ఇవ ద్విపః
పర్యటన్రథమాస్థాయ కంపయన్నివ రోదసీ॥5॥

న యష్టవ్యం న దాతవ్యం న హోతవ్యం ద్విజాః క్వచిత్
ఇతి న్యవారయద్ధర్మం భేరీఘోషేణ సర్వశః॥6॥

వేనస్యావేక్ష్య మునయో దుర్వృత్తస్య విచేష్టితం
విమృశ్య లోకవ్యసనం కృపయోచుః స్మ సత్రిణః॥7॥

అహో ఉభయతః ప్రాప్తం లోకస్య వ్యసనం మహత్
దారుణ్యుభయతో దీప్తే ఇవ తస్కరపాలయోః॥8॥

అరాజకభయాదేష కృతో రాజాతదర్హణః
తతోఽప్యాసీద్భయం త్వద్య కథం స్యాత్స్వస్తి దేహినాం॥9॥

అహేరివ పయఃపోషః పోషకస్యాప్యనర్థభృత్
వేనః ప్రకృత్యైవ ఖలః సునీథాగర్భసంభవః॥10॥

నిరూపితః ప్రజాపాలః స జిఘాంసతి వై ప్రజాః
తథాపి సాంత్వయేమాముం నాస్మాంస్తత్పాతకం స్పృశేత్॥11॥

తద్విద్వద్భిరసద్వృత్తో వేనోఽస్మాభిః కృతో నృపః
సాంత్వితో యది నో వాచం న గ్రహీష్యత్యధర్మకృత్॥12॥

లోకధిక్కారసందగ్ధం దహిష్యామః స్వతేజసా
ఏవమధ్యవసాయైనం మునయో గూఢమన్యవః
ఉపవ్రజ్యాబ్రువన్వేనం సాంత్వయిత్వా చ సామభిః॥13॥

మునయ ఊచుః ।

నృపవర్య నిబోధైతద్యత్తే విజ్ఞాపయామ భోః
ఆయుఃశ్రీబలకీర్తీనాం తవ తాత వివర్ధనం॥14॥

ధర్మ ఆచరితః పుంసాం వాఙ్మనఃకాయబుద్ధిభిః
లోకాన్విశోకాన్వితరత్యథానంత్యమసంగినాం॥15॥

స తే మా వినశేద్వీర ప్రజానాం క్షేమలక్షణః
యస్మిన్వినష్టే నృపతిరైశ్వర్యాదవరోహతి॥16॥

రాజన్నసాధ్వమాత్యేభ్యశ్చోరాదిభ్యః ప్రజా నృపః
రక్షన్యథా బలిం గృహ్ణన్నిహ ప్రేత్య చ మోదతే॥17॥

యస్య రాష్ట్రే పురే చైవ భగవాన్యజ్ఞపూరుషః
ఇజ్యతే స్వేన ధర్మేణ జనైర్వర్ణాశ్రమాన్వితైః॥18॥

తస్య రాజ్ఞో మహాభాగ భగవాన్భూతభావనః
పరితుష్యతి విశ్వాత్మా తిష్ఠతో నిజశాసనే॥19॥

తస్మింస్తుష్టే కిమప్రాప్యంజగతామీశ్వరేశ్వరే
లోకాః సపాలా హ్యేతస్మై హరంతి బలిమాదృతాః॥20॥

తం సర్వలోకామరయజ్ఞసంగ్రహం త్రయీమయం ద్రవ్యమయం తపోమయం
యజ్ఞైర్విచిత్రైర్యజతో భవాయ తే రాజన్స్వదేశాననురోద్ధుమర్హసి॥21॥

యజ్ఞేన యుష్మద్విషయే ద్విజాతిభిర్వితాయమానేన సురాః కలా హరేః
స్విష్టాః సుతుష్టాః ప్రదిశంతి వాంఛితం తద్ధేలనం నార్హసి వీర చేష్టితుం॥22॥

వేన ఉవాచ ।

బాలిశా బత యూయం వా అధర్మే ధర్మమానినః
యే వృత్తిదం పతిం హిత్వా జారం పతిముపాసతే॥23॥

అవజానంత్యమీ మూఢా నృపరూపిణమీశ్వరం
నానువిందంతి తే భద్రమిహ లోకే పరత్ర చ॥24॥

కో యజ్ఞపురుషో నామ యత్ర వో భక్తిరీదృశీ
భర్తృస్నేహవిదూరాణాం యథా జారే కుయోషితాం॥25॥

విష్ణుర్విరించో గిరిశ ఇంద్రో వాయుర్యమో రవిః
పర్జన్యో ధనదః సోమః క్షితిరగ్నిరపాంపతిః॥26॥

ఏతే చాన్యే చ విబుధాః ప్రభవో వరశాపయోః
దేహే భవంతి నృపతేః సర్వదేవమయో నృపః॥27॥

తస్మాన్మాం కర్మభిర్విప్రా యజధ్వం గతమత్సరాః
బలిం చ మహ్యం హరత మత్తోఽన్యః కోఽగ్రభుక్పుమాన్॥28॥

మైత్రేయ ఉవాచ ।

ఇత్థం విపర్యయమతిః పాపీయానుత్పథం గతః
అనునీయమానస్తద్యాచ్ఞాం న చక్రే భ్రష్టమంగలః॥29॥

ఇతి తేఽసత్కృతాస్తేన ద్విజాః పండితమానినా
భగ్నాయాం భవ్యయాచ్ఞాయాం తస్మై విదుర చుక్రుధుః॥30॥

హన్యతాం హన్యతామేష పాపః ప్రకృతిదారుణః
జీవంజగదసావాశు కురుతే భస్మసాద్ధ్రువం॥31॥

నాయమర్హత్యసద్వృత్తో నరదేవవరాసనం
యోఽధియజ్ఞపతిం విష్ణుం వినిందత్యనపత్రపః॥32॥

కో వైనం పరిచక్షీత వేనమేకమృతేఽశుభం
ప్రాప్త ఈదృశమైశ్వర్యం యదనుగ్రహభాజనః॥33॥

ఇత్థం వ్యవసితా హంతుమృషయో రూఢమన్యవః
నిజఘ్నుర్హుంకృతైర్వేనం హతమచ్యుతనిందయా॥34॥

ఋషిభిః స్వాశ్రమపదం గతే పుత్రకలేవరం
సునీథా పాలయామాస విద్యాయోగేన శోచతీ॥35॥

ఏకదా మునయస్తే తు సరస్వత్సలిలాప్లుతాః
హుత్వాగ్నీన్సత్కథాశ్చక్రురుపవిష్టాః సరిత్తటే ॥36॥

వీక్ష్యోత్థితాంస్తదోత్పాతానాహుర్లోకభయంకరాన్
అప్యభద్రమనాథాయా దస్యుభ్యో న భవేద్భువః ॥37॥

ఏవం మృశంత ఋషయో ధావతాం సర్వతోదిశం
పాంసుః సముత్థితో భూరిశ్చోరాణామభిలుంపతాం ॥38॥

తదుపద్రవమాజ్ఞాయ లోకస్య వసు లుంపతాం
భర్తర్యుపరతే తస్మిన్నన్యోన్యం చ జిఘాంసతాం ॥39॥

చోరప్రాయం జనపదం హీనసత్త్వమరాజకం
లోకాన్నావారయంఛక్తా అపి తద్దోషదర్శినః ॥40॥

బ్రాహ్మణః సమదృక్షాంతో దీనానాం సముపేక్షకః
స్రవతే బ్రహ్మ తస్యాపి భిన్నభాండాత్పయో యథా ॥41॥

నాంగస్య వంశో రాజర్షేరేష సంస్థాతుమర్హతి
అమోఘవీర్యా హి నృపా వంశేఽస్మిన్కేశవాశ్రయాః ॥42॥

వినిశ్చిత్యైవమృషయో విపన్నస్య మహీపతేః
మమంథురూరుం తరసా తత్రాసీద్బాహుకో నరః ॥43॥

కాకకృష్ణోఽతిహ్రస్వాంగో హ్రస్వబాహుర్మహాహనుః
హ్రస్వపాన్నిమ్ననాసాగ్రో రక్తాక్షస్తామ్రమూర్ధజః ॥44॥

తం తు తేఽవనతం దీనం కిం కరోమీతి వాదినం
నిషీదేత్యబ్రువంస్తాత స నిషాదస్తతోఽభవత్ ॥45॥

తస్య వంశ్యాస్తు నైషాదా గిరికాననగోచరాః
యేనాహరజ్జాయమానో వేనకల్మషముల్బణం ॥46॥

—♦ అధ్యాయము 15 ♦—

మైత్రేయ ఉవాచ ।

అథ తస్య పునర్విప్రైరపుత్రస్య మహీపతేః
బాహుభ్యాం మథ్యమానాభ్యాం మిథునం సమపద్యత ॥1॥

తద్దృష్ట్వా మిథునం జాతమృషయో బ్రహ్మవాదినః
ఊచుః పరమసంతుష్టా విదిత్వా భగవత్కలాం ॥2॥

ఋషయ ఊచుః ।

ఏష విష్ణోర్భగవతః కలా భువనపాలినీ
ఇయం చ లక్ష్మ్యాః సంభూతిః పురుషస్యానపాయినీ ॥3॥

అయం తు ప్రథమో రాజ్ఞాం పుమాన్ప్రథయితా యశః
పృథుర్నామ మహారాజో భవిష్యతి పృథుశ్రవాః ॥4॥

ఇయం చ సుదతీ దేవీ గుణభూషణభూషణా
అర్చిర్నామ వరారోహా పృథుమేవావరుంధతీ ॥5॥

ఏష సాక్షాద్ధరేరంశో జాతో లోకరిరక్షయా
ఇయం చ తత్పరా హి శ్రీరనుజజ్ఞేఽనపాయినీ ॥6॥

మైత్రేయ ఉవాచ ।

ప్రశంసంతి స్మ తం విప్రా గంధర్వప్రవరా జగుః
ముముచుః సుమనోధారాః సిద్ధా నృత్యంతి స్వఃస్త్రియః ॥7॥

శంఖతూర్యమృదంగాద్యా నేదుర్దుందుభయో దివి
తత్ర సర్వ ఉపాజగ్ముర్దేవర్షిపితౄణాం గణాః ॥8॥

బ్రహ్మా జగద్గురుర్దేవైః సహాసృత్య సురేశ్వరైః
వైన్యస్య దక్షిణే హస్తే దృష్ట్వా చిహ్నం గదాభృతః ॥9॥

పాదయోరరవిందం చ తం వై మేనే హరేః కలాం
యస్యాప్రతిహతం చక్రమంశః స పరమేష్ఠినః ॥10॥

తస్యాభిషేక ఆరబ్ధో బ్రాహ్మణైర్బ్రహ్మవాదిభిః
ఆభిషేచనికాన్యస్మై ఆజహ్రుః సర్వతో జనాః ॥11॥

సరిత్సముద్రా గిరయో నాగా గావః ఖగా మృగాః
ద్యౌః క్షితిః సర్వభూతాని సమాజహ్రురుపాయనం ॥12॥

సోఽభిషిక్తో మహారాజః సువాసాః సాధ్వలంకృతః
పత్న్యార్చిషాలంకృతయా విరేజేఽగ్నిరివాపరః ॥13॥

తస్మై జహార ధనదో హైమం వీర వరాసనం
వరుణః సలిలస్రావమాతపత్రం శశిప్రభం ॥14॥

వాయుశ్చ వాలవ్యజనే ధర్మః కీర్తిమయీం స్రజం
ఇంద్రః కిరీటముత్కృష్టం దండం సంయమనం యమః ॥15॥

బ్రహ్మా బ్రహ్మమయం వర్మ భారతీ హారముత్తమం
హరిః సుదర్శనం చక్రం తత్పత్న్యవ్యాహతాం శ్రియం ॥16॥

దశచంద్రమసిం రుద్రః శతచంద్రం తథాంబికా
సోమోఽమృతమయానశ్వాంస్త్వష్టా రూపాశ్రయం రథం ॥17॥

అగ్నిరాజగవం చాపం సూర్యో రశ్మిమయానిషూన్
భూః పాదుకే యోగమయ్యౌ ద్యౌః పుష్పావలిమన్వహం ॥18॥

నాట్యం సుగీతం వాదిత్రమంతర్ధానం చ ఖేచరాః
ఋషయశ్చాశిషః సత్యాః సముద్రః శంఖమాత్మజం ॥19॥

సింధవః పర్వతా నద్యో రథవీథీర్మహాత్మనః
సూతోఽథ మాగధో వందీ తం స్తోతుముపతస్థిరే ॥20॥

స్తావకాంస్తానభిప్రేత్య పృథుర్వైన్యః ప్రతాపవాన్
మేఘనిర్హ్రాదయా వాచా ప్రహసన్నిదమబ్రవీత్ ॥21॥

పృథురువాచ ।

భోః సూత హే మాగధ సౌమ్య వందిల్లోకేఽధునాస్పష్టగుణస్య మే స్యాత్
కిమాశ్రయో మే స్తవ ఏష యోజ్యతాం మా మయ్యభూవన్వితథా గిరో వః॥22॥

తస్మాత్పరోక్షేఽస్మదుపశ్రుతాన్యలం కరిష్యథ స్తోత్రమపీచ్యవాచః
సత్యుత్తమశ్లోకగుణానువాదే జుగుప్సితం న స్తవయంతి సభ్యాః॥23॥

మహద్గుణానాత్మని కర్తుమీశః కః స్తావకైః స్తావయతేఽసతోఽపి
తేఽస్యాభవిష్యన్నితి విప్రలబ్ధో జనావహాసం కుమతిర్న వేద॥24॥

ప్రభవో హ్యాత్మనః స్తోత్రంజుగుప్సంత్యపి విశ్రుతాః
హ్రీమంతః పరమోదారాః పౌరుషం వా విగర్హితం॥25॥

వయం త్వవిదితా లోకే సూతాద్యాపి వరీమభిః
కర్మభిః కథమాత్మానం గాపయిష్యామ బాలవత్॥26॥

—♦ అధ్యాయము 16 ♦—

మైత్రేయ ఉవాచ ।

ఇతి బ్రువాణం నృపతిం గాయకా మునిచోదితాః
తుష్టువుస్తుష్టమనసస్తద్వాగమృతసేవయా॥1॥

నాలం వయం తే మహిమానువర్ణనే యో దేవవర్యోఽవతతార మాయయా
వేనాంగజాతస్య చ పౌరుషాణి తే వాచస్పతీనామపి బభ్రముర్ధియః॥2॥

అథాప్యుదారశ్రవసః పృథోర్హరేః కలావతారస్య కథామృతాదృతాః
యథోపదేశం మునిభిః ప్రచోదితాః శ్లాఘ్యాని కర్మాణి వయం వితన్మహి॥3॥

ఏష ధర్మభృతాం శ్రేష్ఠో లోకం ధర్మేఽనువర్తయన్
గోప్తా చ ధర్మసేతూనాం శాస్తా తత్పరిపంథినాం॥4॥

ఏష వై లోకపాలానాం బిభర్త్యేకస్తనౌ తనూః
కాలే కాలే యథాభాగం లోకయోరుభయోర్హితం॥5॥

వసు కాల ఉపాదత్తే కాలే చాయం విముంచతి
సమః సర్వేషు భూతేషు ప్రతపన్సూర్యవద్విభుః॥6॥

తితిక్షత్యక్రమం వైన్య ఉపర్యాక్రమతామపి
భూతానాం కరుణః శశ్వదార్తానాం క్షితివృత్తిమాన్॥7॥

దేవేఽవర్షత్యసౌ దేవో నరదేవవపుర్హరిః
కృచ్ఛ్రప్రాణాః ప్రజా హ్యేష రక్షిష్యత్యంజసేంద్రవత్॥8॥

ఆప్యాయయత్యసౌ లోకం వదనామృతమూర్తినా
సానురాగావలోకేన విశదస్మితచారుణా॥9॥

అవ్యక్తవర్త్మైష నిగూఢకార్యో గంభీరవేధా ఉపగుప్తవిత్తః
అనంతమాహాత్మ్యగుణైకధామా పృథుః ప్రచేతా ఇవ సంవృతాత్మా॥10॥

దురాసదో దుర్విషహ ఆసన్నోఽపి విదూరవత్
నైవాభిభవితుం శక్యో వేనారణ్యుత్థితోఽనలః॥11॥

అంతర్బహిశ్చ భూతానాం పశ్యన్కర్మాణి చారణైః
ఉదాసీన ఇవాధ్యక్షో వాయురాత్మేవ దేహినాం॥12॥

నాదండ్యం దండయత్యేష సుతమాత్మద్విషామపి
దండయత్యాత్మజమపి దండ్యం ధర్మపథే స్థితః॥13॥

అస్యాప్రతిహతం చక్రం పృథోరామానసాచలాత్
వర్తతే భగవానర్కో యావత్తపతి గోగణైః॥14॥

రంజయిష్యతి యల్లోకమయమాత్మవిచేష్టితైః
అథాముమాహూ రాజానం మనోరంజనకైః ప్రజాః॥15॥

దృఢవ్రతః సత్యసంధో బ్రహ్మణ్యో వృద్ధసేవకః
శరణ్యః సర్వభూతానాం మానదో దీనవత్సలః॥16॥

మాతృభక్తిః పరస్త్రీషు పత్న్యామర్ధ ఇవాత్మనః
ప్రజాసు పితృవత్స్నిగ్ధః కింకరో బ్రహ్మవాదినాం॥17॥

దేహినామాత్మవత్ప్రేష్ఠః సుహృదాం నందివర్ధనః
ముక్తసంగప్రసంగోఽయం దండపాణిరసాధుషు॥18॥

అయం తు సాక్షాద్భగవాంస్త్ర్యధీశః కూటస్థ ఆత్మా కలయావతీర్ణః
యస్మిన్నవిద్యారచితం నిరర్థకం పశ్యంతి నానాత్వమపి ప్రతీతం॥19॥

అయం భువో మండలమోదయాద్రేర్గోప్తైకవీరో నరదేవనాథః
ఆస్థాయ జైత్రం రథమాత్తచాపః పర్యస్యతే దక్షిణతో యథార్కః॥20॥

అస్మై నృపాలాః కిల తత్ర తత్ర బలిం హరిష్యంతి సలోకపాలాః
మంస్యంత ఏషాం స్త్రియ ఆదిరాజం చక్రాయుధం తద్యశ ఉద్ధరంత్యః॥21॥

అయం మహీం గాం దుదుహేఽధిరాజః ప్రజాపతిర్వృత్తికరః ప్రజానాం
యో లీలయాద్రీన్స్వశరాసకోట్యా భిందన్సమాం గామకరోద్యథేంద్రః॥22॥

విస్ఫూర్జయన్నాజగవం ధనుః స్వయం యదాచరత్క్ష్మామవిషహ్యమాజౌ
తదా నిలిల్యుర్దిశి దిశ్యసంతో లాంగూలముద్యమ్య యథా మృగేంద్రః॥23॥

ఏషోఽశ్వమేధాఞ్శతమాజహార సరస్వతీ ప్రాదురభావి యత్ర
అహార్షీద్యస్య హయం పురందరః శతక్రతుశ్చరమే వర్తమానే॥24॥

ఏష స్వసద్మోపవనే సమేత్య సనత్కుమారం భగవంతమేకం
ఆరాధ్య భక్త్యాలభతామలం తజ్జ్ఞానం యతో బ్రహ్మ పరం విదంతి॥25॥

తత్ర తత్ర గిరస్తాస్తా ఇతి విశ్రుతవిక్రమః
శ్రోష్యత్యాత్మాశ్రితా గాథాః పృథుః పృథుపరాక్రమః॥26॥

దిశో విజిత్యాప్రతిరుద్ధచక్రః స్వతేజసోత్పాటితలోకశల్యః
సురాసురేంద్రైరుపగీయమాన మహానుభావో భవితా పతిర్భువః॥27॥

—♦ అధ్యాయము 17 ♦—

మైత్రేయ ఉవాచ ।

ఏవం స భగవాన్వైన్యః ఖ్యాపితో గుణకర్మభిః
ఛందయామాస తాన్కామైః ప్రతిపూజ్యాభినంద్య చ॥1॥

బ్రాహ్మణప్రముఖాన్వర్ణాన్భృత్యామాత్యపురోధసః
పౌరాంజానపదాన్శ్రేణీః ప్రకృతీః సమపూజయత్॥2॥

విదుర ఉవాచ ।

కస్మాద్దధార గోరూపం ధరిత్రీ బహురూపిణీ
యాం దుదోహ పృథుస్తత్ర కో వత్సో దోహనం చ కిం॥3॥

ప్రకృత్యా విషమా దేవీ కృతా తేన సమా కథం
తస్య మేధ్యం హయం దేవః కస్య హేతోరపాహరత్॥4॥

సనత్కుమారాద్భగవతో బ్రహ్మన్బ్రహ్మవిదుత్తమాత్
లబ్ధ్వా జ్ఞానం సవిజ్ఞానం రాజర్షిః కాం గతిం గతః॥5॥

యచ్చాన్యదపి కృష్ణస్య భవాన్భగవతః ప్రభోః
శ్రవః సుశ్రవసః పుణ్యం పూర్వదేహకథాశ్రయం॥6॥

భక్తాయ మేఽనురక్తాయ తవ చాధోక్షజస్య చ
వక్తుమర్హసి యోఽదుహ్యద్వైన్యరూపేణ గామిమాం॥7॥

సూత ఉవాచ ।

చోదితో విదురేణైవం వాసుదేవకథాం ప్రతి
ప్రశస్య తం ప్రీతమనా మైత్రేయః ప్రత్యభాషత॥8॥

మైత్రేయ ఉవాచ ।

యదాభిషిక్తః పృథురంగ విప్రైరామంత్రితో జనతాయాశ్చ పాలః
ప్రజా నిరన్నే క్షితిపృష్ఠ ఏత్య క్షుత్క్షామదేహాః పతిమభ్యవోచన్॥9॥

వయం రాజంజాఠరేణాభితప్తా యథాగ్నినా కోటరస్థేన వృక్షాః
త్వామద్య యాతాః శరణం శరణ్యం యః సాధితో వృత్తికరః పతిర్నః॥10॥

తన్నో భవానీహతు రాతవేఽన్నం క్షుధార్దితానాం నరదేవదేవ
యావన్న నంక్ష్యామహ ఉజ్ఝితోర్జా వార్తాపతిస్త్వం కిల లోకపాలః॥11॥

మైత్రేయ ఉవాచ ।

పృథుః ప్రజానాం కరుణం నిశమ్య పరిదేవితం
దీర్ఘం దధ్యౌ కురుశ్రేష్ఠ నిమిత్తం సోఽన్వపద్యత॥12॥

ఇతి వ్యవసితో బుద్ధ్యా ప్రగృహీతశరాసనః
సందధే విశిఖం భూమేః క్రుద్ధస్త్రిపురహా యథా॥13॥

ప్రవేపమానా ధరణీ నిశామ్యోదాయుధం చ తం
గౌః సత్యపాద్రవద్భీతా మృగీవ మృగయుద్రుతా॥14॥

తామన్వధావత్తద్వైన్యః కుపితోఽత్యరుణేక్షణః
శరం ధనుషి సంధాయ యత్ర యత్ర పలాయతే॥15॥

సా దిశో విదిశో దేవి రోదసి చాంతరం తయోః
ధావంతీ తత్ర తత్రైనం దదర్శానూద్యతాయుధం॥16॥

లోకే నావిందత త్రాణం వైన్యాన్మృత్యోరివ ప్రజాః
త్రస్తా తదా నివవృతే హృదయేన విదూయతా॥17॥

ఉవాచ చ మహాభాగం ధర్మజ్ఞాపన్నవత్సల
త్రాహి మామపి భూతానాం పాలనేఽవస్థితో భవాన్॥18॥

స త్వం జిఘాంససే కస్మాద్దీనామకృతకిల్బిషాం
అహనిష్యత్కథం యోషాం ధర్మజ్ఞ ఇతి యో మతః॥19॥

ప్రహరంతి న వై స్త్రీషు కృతాగఃస్వపి జంతవః
కిముత త్వద్విధా రాజన్కరుణా దీనవత్సలాః॥20॥

మాం విపాట్యాజరాం నావం యత్ర విశ్వం ప్రతిష్ఠితం
ఆత్మానం చ ప్రజాశ్చేమాః కథమంభసి ధాస్యసి॥21॥

పృథురువాచ ।

వసుధే త్వాం వధిష్యామి మచ్ఛాసనపరాఙ్ముఖీం
భాగం బర్హిషి యా వృంక్తే న తనోతి చ నో వసు॥22॥

యవసం జగ్ధ్యనుదినం నైవ దోగ్ధ్యౌధసం పయః
తస్యామేవం హి దుష్టాయాం దండో నాత్ర న శస్యతే॥23॥

త్వం ఖల్వోషధిబీజాని ప్రాక్సృష్టాని స్వయంభువా
న ముంచస్యాత్మరుద్ధాని మామవజ్ఞాయ మందధీః॥24॥

అమూషాం క్షుత్పరీతానామార్తానాం పరిదేవితం
శమయిష్యామి మద్బాణైర్భిన్నాయాస్తవ మేదసా॥25॥

పుమాన్యోషిదుత క్లీబ ఆత్మసంభావనోఽధమః
భూతేషు నిరనుక్రోశో నృపాణాం తద్వధోఽవధః॥26॥

త్వాం స్తబ్ధాం దుర్మదాం నీత్వా మాయాగాం తిలశః శరైః
ఆత్మయోగబలేనేమా ధారయిష్యామ్యహం ప్రజాః॥27॥

ఏవం మన్యుమయీం మూర్తిం కృతాంతమివ బిభ్రతం
ప్రణతా ప్రాంజలిః ప్రాహ మహీ సంజాతవేపథుః॥28॥

ధరోవాచ ।

నమః పరస్మై పురుషాయ మాయయా విన్యస్తనానాతనవే గుణాత్మనే
నమః స్వరూపానుభవేన నిర్ధుత ద్రవ్యక్రియాకారకవిభ్రమోర్మయే॥29॥

యేనాహమాత్మాయతనం వినిర్మితా ధాత్రా యతోఽయం గుణసర్గసంగ్రహః
స ఏవ మాం హంతుముదాయుధః స్వరాడుపస్థితోఽన్యం శరణం కమాశ్రయే॥30॥

య ఏతదాదావసృజచ్చరాచరం స్వమాయయాత్మాశ్రయయావితర్క్యయా
తయైవ సోఽయం కిల గోప్తుముద్యతః కథం ను మాం ధర్మపరో జిఘాంసతి॥31॥

నూనం బతేశస్య సమిహితం జనైస్తన్మాయయా దుర్జయయాకృతాత్మభిః
న లక్ష్యతే యస్త్వకరోదకారయద్యోఽనేక ఏకః పరతశ్చ ఈశ్వరః॥32॥

సర్గాది యోఽస్యానురుణద్ధి శక్తిభిర్ద్రవ్యక్రియాకారకచేతనాత్మభిః
తస్మై సమున్నద్ధనిరుద్ధశక్తయే నమః పరస్మై పురుషాయ వేధసే॥33॥

స వై భవానాత్మవినిర్మితం జగద్భూతేంద్రియాంతఃకరణాత్మకం విభో
సంస్థాపయిష్యన్నజ మాం రసాతలాదభ్యుజ్జహారాంభస ఆదిసూకరః॥34॥

అపాముపస్థే మయి నావ్యవస్థితాః ప్రజా భవానద్య రిరక్షిషుః కిల
స వీరమూర్తిః సమభూద్ధరాధరో యో మాం పయస్యుగ్రశరో జిఘాంససి॥35॥

నూనం జనైరీహితమీశ్వరాణామస్మద్విధైస్తద్గుణసర్గమాయయా
న జ్ఞాయతే మోహితచిత్తవర్త్మభిస్తేభ్యో నమో వీరయశస్కరేభ్యః॥36॥

—♦ అధ్యాయము 18 ♦—

మైత్రేయ ఉవాచ ।

ఇత్థం పృథుమభిష్టూయ రుషా ప్రస్ఫురితాధరం
పునరాహావనిర్భీతా సంస్తభ్యాత్మానమాత్మనా॥1॥

సన్నియచ్ఛాభిభో మన్యుం నిబోధ శ్రావితం చ మే
సర్వతః సారమాదత్తే యథా మధుకరో బుధః॥2॥

అస్మిన్లోకేఽథవాముష్మిన్మునిభిస్తత్త్వదర్శిభిః
దృష్టా యోగాః ప్రయుక్తాశ్చ పుంసాం శ్రేయఃప్రసిద్ధయే॥3॥

తానాతిష్ఠతి యః సమ్యగుపాయాన్పూర్వదర్శితాన్
అవరః శ్రద్ధయోపేత ఉపేయాన్విందతేఽఞ్జసా॥4॥

తాననాదృత్య యోఽవిద్వానర్థానారభతే స్వయం
తస్య వ్యభిచరంత్యర్థా ఆరబ్ధాశ్చ పునః పునః॥5॥

పురా సృష్టా హ్యోషధయో బ్రహ్మణా యా విశాంపతే
భుజ్యమానా మయా దృష్టా అసద్భిరధృతవ్రతైః॥6॥

అపాలితానాదృతా చ భవద్భిర్లోకపాలకైః
చోరీభూతేఽథ లోకేఽహం యజ్ఞార్థేఽగ్రసమోషధీః॥7॥

నూనం తా వీరుధః క్షీణా మయి కాలేన భూయసా
తత్ర యోగేన దృష్టేన భవానాదాతుమర్హతి॥8॥

వత్సం కల్పయ మే వీర యేనాహం వత్సలా తవ
ధోక్ష్యే క్షీరమయాన్కామాననురూపం చ దోహనం॥9॥

దోగ్ధారం చ మహాబాహో భూతానాం భూతభావన
అన్నమీప్సితమూర్జస్వద్భగవాన్వాంఛతే యది॥10॥

సమాం చ కురు మాం రాజందేవవృష్టం యథా పయః
అపర్తావపి భద్రం తే ఉపావర్తేత మే విభో॥11॥

ఇతి ప్రియం హితం వాక్యం భువ ఆదాయ భూపతిః
వత్సం కృత్వా మనుం పాణావదుహత్సకలౌషధీః॥12॥

తథాపరే చ సర్వత్ర సారమాదదతే బుధాః
తతోఽన్యే చ యథాకామం దుదుహుః పృథుభావితాం ॥13॥

ఋషయో దుదుహుర్దేవీమింద్రియేష్వథ సత్తమ
వత్సం బృహస్పతిం కృత్వా పయశ్ఛందోమయం శుచి ॥14॥

కృత్వా వత్సం సురగణా ఇంద్రం సోమమదూదుహన్
హిరణ్మయేన పాత్రేణ వీర్యమోజో బలం పయః ॥15॥

దైతేయా దానవా వత్సం ప్రహ్లాదమసురర్షభం
విధాయాదూదుహన్క్షీరమయఃపాత్రే సురాసవం ॥16॥

గంధర్వాప్సరసోఽధుక్షన్పాత్రే పద్మమయే పయః
వత్సం విశ్వావసుం కృత్వా గాంధర్వం మధు సౌభగం ॥17॥

వత్సేన పితరోఽర్యమ్ణా కవ్యం క్షీరమధుక్షత
ఆమపాత్రే మహాభాగాః శ్రద్ధయా శ్రాద్ధదేవతాః ॥18॥

ప్రకల్ప్య వత్సం కపిలం సిద్ధాః సంకల్పనామయీం
సిద్ధిం నభసి విద్యాం చ యే చ విద్యాధరాదయః ॥19॥

అన్యే చ మాయినో మాయామంతర్ధానాద్భుతాత్మనాం
మయం ప్రకల్ప్య వత్సం తే దుదుహుర్ధారణామయీం ॥20॥

యక్షరక్షాంసి భూతాని పిశాచాః పిశితాశనాః
భూతేశవత్సా దుదుహుః కపాలే క్షతజాసవం ॥21॥

తథాహయో దందశూకాః సర్పా నాగాశ్చ తక్షకం
విధాయ వత్సం దుదుహుర్బిలపాత్రే విషం పయః ॥22॥

పశవో యవసం క్షీరం వత్సం కృత్వా చ గోవృషం
అరణ్యపాత్రే చాధుక్షన్మృగేంద్రేణ చ దంష్ట్రిణః ॥23॥

క్రవ్యాదాః ప్రాణినః క్రవ్యం దుదుహుః స్వే కలేవరే
సుపర్ణవత్సా విహగాశ్చరం చాచరమేవ చ ॥24॥

వటవత్సా వనస్పతయః పృథగ్రసమయం పయః
గిరయో హిమవద్వత్సా నానాధాతూన్స్వసానుషు ॥25॥

సర్వే స్వముఖ్యవత్సేన స్వే స్వే పాత్రే పృథక్పయః
సర్వకామదుఘాం పృథ్వీం దుదుహుః పృథుభావితాం ॥26॥

ఏవం పృథ్వాదయః పృథ్వీమన్నాదాః స్వన్నమాత్మనః
దోహవత్సాదిభేదేన క్షీరభేదం కురూద్వహ ॥27॥

తతో మహీపతిః ప్రీతః సర్వకామదుఘాం పృథుః
దుహితృత్వే చకారేమాం ప్రేమ్ణా దుహితృవత్సలః ॥28॥

చూర్ణయన్స్వధనుష్కోట్యా గిరికూటాని రాజరాట్
భూమండలమిదం వైన్యః ప్రాయశ్చక్రే సమం విభుః ॥29॥

అథాస్మిన్భగవాన్వైన్యః ప్రజానాం వృత్తిదః పితా
నివాసాన్కల్పయాం చక్రే తత్ర తత్ర యథార్హతః ॥30॥

గ్రామాన్పురః పత్తనాని దుర్గాణి వివిధాని చ
ఘోషాన్వ్రజాన్సశిబిరానాకరాన్ఖేటఖర్వటాన్ ॥31॥

ప్రాక్పృథోరిహ నైవైషా పురగ్రామాదికల్పనా
యథాసుఖం వసంతి స్మ తత్ర తత్రాకుతోభయాః॥32॥

—♦ అధ్యాయము 19 ♦—

మైత్రేయ ఉవాచ ।

అథాదీక్షత రాజా తు హయమేధశతేన సః
బ్రహ్మావర్తే మనోః క్షేత్రే యత్ర ప్రాచీ సరస్వతీ॥1॥

తదభిప్రేత్య భగవాన్కర్మాతిశయమాత్మనః
శతక్రతుర్న మమృషే పృథోర్యజ్ఞమహోత్సవం॥2॥

యత్ర యజ్ఞపతిః సాక్షాద్భగవాన్హరిరీశ్వరః
అన్వభూయత సర్వాత్మా సర్వలోకగురుః ప్రభుః॥3॥

అన్వితో బ్రహ్మశర్వాభ్యాం లోకపాలైః సహానుగైః
ఉపగీయమానో గంధర్వైర్మునిభిశ్చాప్సరోగణైః॥4॥

సిద్ధా విద్యాధరా దైత్యా దానవా గుహ్యకాదయః
సునందనందప్రముఖాః పార్షదప్రవరా హరేః॥5॥

కపిలో నారదో దత్తో యోగేశాః సనకాదయః
తమన్వీయుర్భాగవతా యే చ తత్సేవనోత్సుకాః॥6॥

యత్ర ధర్మదుఘా భూమిః సర్వకామదుఘా సతీ
దోగ్ధి స్మాభీప్సితానర్థాన్యజమానస్య భారత॥7॥

ఊహుః సర్వరసాన్నద్యః క్షీరదధ్యన్నగోరసాన్
తరవో భూరివర్ష్మాణః ప్రాసూయంత మధుచ్యుతః॥8॥

సింధవో రత్ననికరాన్గిరయోఽన్నం చతుర్విధం
ఉపాయనముపాజహ్రుః సర్వే లోకాః సపాలకాః॥9॥

ఇతి చాధోక్షజేశస్య పృథోస్తు పరమోదయం
అసూయన్భగవానింద్రః ప్రతిఘాతమచీకరత్॥10॥

చరమేణాశ్వమేధేన యజమానే యజుష్పతిం
వైన్యే యజ్ఞపశుం స్పర్ధన్నపోవాహ తిరోహితః॥11॥

తమత్రిర్భగవానైక్షత్త్వరమాణం విహాయసా
ఆముక్తమివ పాఖండం యోఽధర్మే ధర్మవిభ్రమః॥12॥

అత్రిణా చోదితో హంతుం పృథుపుత్రో మహారథః
అన్వధావత సంక్రుద్ధస్తిష్ఠ తిష్ఠేతి చాబ్రవీత్॥13॥

తం తాదృశాకృతిం వీక్ష్య మేనే ధర్మం శరీరిణం
జటిలం భస్మనాచ్ఛన్నం తస్మై బాణం న ముంచతి॥14॥

వధాన్నివృత్తం తం భూయో హంతవేఽత్రిరచోదయత్
జహి యజ్ఞహనం తాత మహేంద్రం విబుధాధమం॥15॥

ఏవం వైన్యసుతః ప్రోక్తస్త్వరమాణం విహాయసా
అన్వద్రవదభిక్రుద్ధో రావణం గృధ్రరాడివ॥16॥

సోఽశ్వం రూపం చ తద్ధిత్వా తస్మా అంతర్హితః స్వరాట్
వీరః స్వపశుమాదాయ పితుర్యజ్ఞముపేయివాన్॥17॥

తత్తస్య చాద్భుతం కర్మ విచక్ష్య పరమర్షయః
నామధేయం దదుస్తస్మై విజితాశ్వ ఇతి ప్రభో॥18॥

ఉపసృజ్య తమస్తీవ్రం జహారాశ్వం పునర్హరిః
చషాలయూపతశ్ఛన్నో హిరణ్యరశనం విభుః॥19॥

అత్రిః సందర్శయామాస త్వరమాణం విహాయసా
కపాలఖట్వాంగధరం వీరో నైనమబాధత॥20॥

అత్రిణా చోదితస్తస్మై సందధే విశిఖం రుషా
సోఽశ్వం రూపం చ తద్ధిత్వా తస్థావంతర్హితః స్వరాట్॥21॥

వీరశ్చాశ్వముపాదాయ పితృయజ్ఞమథావ్రజత్
తదవద్యం హరే రూపం జగృహుర్జ్ఞానదుర్బలాః॥22॥

యాని రూపాణి జగృహే ఇంద్రో హయజిహీర్షయా
తాని పాపస్య ఖండాని లింగం ఖండమిహోచ్యతే॥23॥

ఏవమింద్రే హరత్యశ్వం వైన్యయజ్ఞజిఘాంసయా
తద్గృహీతవిసృష్టేషు పాఖండేషు మతిర్నృణాం॥24॥

ధర్మ ఇత్యుపధర్మేషు నగ్నరక్తపటాదిషు
ప్రాయేణ సజ్జతే భ్రాంత్యా పేశలేషు చ వాగ్మిషు॥25॥

తదభిజ్ఞాయ భగవాన్పృథుః పృథుపరాక్రమః
ఇంద్రాయ కుపితో బాణమాదత్తోద్యతకార్ముకః॥26॥

తమృత్విజః శక్రవధాభిసంధితం విచక్ష్య దుష్ప్రేక్ష్యమసహ్యరంహసం
నివారయామాసురహో మహామతే న యుజ్యతేఽత్రాన్యవధః ప్రచోదితాత్॥27॥

వయం మరుత్వంతమిహార్థనాశనం హ్వయామహే త్వచ్ఛ్రవసా హతత్విషం
అయాతయామోపహవైరనంతరం ప్రసహ్య రాజంజుహవామ తేఽహితం॥28॥

ఇత్యామంత్ర్య క్రతుపతిం విదురాస్యర్త్విజో రుషా
స్రుగ్ఘస్తాంజుహ్వతోఽభ్యేత్య స్వయంభూః ప్రత్యషేధత॥29॥

న వధ్యో భవతామింద్రో యద్యజ్ఞో భగవత్తనుః
యం జిఘాంసథ యజ్ఞేన యస్యేష్టాస్తనవః సురాః॥30॥

తదిదం పశ్యత మహద్ ధర్మవ్యతికరం ద్విజాః
ఇంద్రేణానుష్ఠితం రాజ్ఞః కర్మైతద్విజిఘాంసతా॥31॥

పృథుకీర్తేః పృథోర్భూయాత్తర్హ్యేకోనశతక్రతుః
అలం తే క్రతుభిః స్విష్టైర్యద్భవాన్మోక్షధర్మవిత్॥32॥

నైవాత్మనే మహేంద్రాయ రోషమాహర్తుమర్హసి
ఉభావపి హి భద్రం తే ఉత్తమశ్లోకవిగ్రహౌ॥33॥

మాస్మిన్మహారాజ కృథాః స్మ చింతాం నిశామయాస్మద్వచ ఆదృతాత్మా
యద్ధ్యాయతో దైవహతం ను కర్తుం మనోఽతిరుష్టం విశతే తమోఽన్ధం॥34॥

క్రతుర్విరమతామేష దేవేషు దురవగ్రహః
ధర్మవ్యతికరో యత్ర పాఖండైరింద్రనిర్మితైః॥35॥

ఏభిరింద్రోపసంసృష్టైః పాఖండైర్హారిభిర్జనం
హ్రియమాణం విచక్ష్వైనం యస్తే యజ్ఞధ్రుగశ్వముట్॥36॥

భవాన్పరిత్రాతుమిహావతీర్ణో ధర్మం జనానాం సమయానురూపం
వేనాపచారాదవలుప్తమద్య తద్దేహతో విష్ణుకలాసి వైన్య॥37॥

స త్వం విమృశ్యాస్య భవం ప్రజాపతే సంకల్పనం విశ్వసృజాం పిపీపృహి
ఐంద్రీం చ మాయాముపధర్మమాతరం ప్రచండపాఖండపథం ప్రభో జహి॥38॥

మైత్రేయ ఉవాచ ।

ఇత్థం స లోకగురుణా సమాదిష్టో విశాంపతిః
తథా చ కృత్వా వాత్సల్యం మఘోనాపి చ సందధే॥39॥

కృతావభృథస్నానాయ పృథవే భూరికర్మణే
వరాందదుస్తే వరదా యే తద్బర్హిషి తర్పితాః॥40॥

విప్రాః సత్యాశిషస్తుష్టాః శ్రద్ధయా లబ్ధదక్షిణాః
ఆశిషో యుయుజుః క్షత్తరాదిరాజాయ సత్కృతాః॥41॥

త్వయాహూతా మహాబాహో సర్వ ఏవ సమాగతాః
పూజితా దానమానాభ్యాం పితృదేవర్షిమానవాః॥42॥

—♦ అధ్యాయము 20 ♦—

మైత్రేయ ఉవాచ ।

భగవానపి వైకుంఠః సాకం మఘవతా విభుః
యజ్ఞైర్యజ్ఞపతిస్తుష్టో యజ్ఞభుక్తమభాషత॥1॥

శ్రీభగవానువాచ ।

ఏష తేఽకార్షీద్భంగం హయమేధశతస్య హ
క్షమాపయత ఆత్మానమముష్య క్షంతుమర్హసి॥2॥

సుధియః సాధవో లోకే నరదేవ నరోత్తమాః
నాభిద్రుహ్యంతి భూతేభ్యో యర్హి నాత్మా కలేవరం॥3॥

పురుషా యది ముహ్యంతి త్వాదృశా దేవమాయయా
శ్రమ ఏవ పరం జాతో దీర్ఘయా వృద్ధసేవయా॥4॥

అతః కాయమిమం విద్వానవిద్యాకామకర్మభిః
ఆరబ్ధ ఇతి నైవాస్మిన్ప్రతిబుద్ధోఽనుషజ్జతే॥5॥

అసంసక్తః శరీరేఽస్మిన్నమునోత్పాదితే గృహే
అపత్యే ద్రవిణే వాపి కః కుర్యాన్మమతాం బుధః॥6॥

ఏకః శుద్ధః స్వయంజ్యోతిర్నిర్గుణోఽసౌ గుణాశ్రయః
సర్వగోఽనావృతః సాక్షీ నిరాత్మాత్మాత్మనః పరః॥7॥

య ఏవం సంతమాత్మానమాత్మస్థం వేద పూరుషః
నాజ్యతే ప్రకృతిస్థోఽపి తద్గుణైః స మయి స్థితః॥8॥

యః స్వధర్మేణ మాం నిత్యం నిరాశీః శ్రద్ధయాన్వితః
భజతే శనకైస్తస్య మనో రాజన్ప్రసీదతి॥9॥

పరిత్యక్తగుణః సమ్యగ్దర్శనో విశదాశయః
శాంతిం మే సమవస్థానం బ్రహ్మ కైవల్యమశ్నుతే॥10॥

ఉదాసీనమివాధ్యక్షం ద్రవ్యజ్ఞానక్రియాత్మనాం
కూటస్థమిమమాత్మానం యో వేదాప్నోతి శోభనం॥11॥

భిన్నస్య లింగస్య గుణప్రవాహో ద్రవ్యక్రియాకారకచేతనాత్మనః
దృష్టాసు సంపత్సు విపత్సు సూరయో న విక్రియంతే మయి బద్ధసౌహృదాః॥12॥

సమః సమానోత్తమమధ్యమాధమః సుఖే చ దుఃఖే చ జితేంద్రియాశయః
మయోపక్లప్తాఖిలలోకసంయుతో విధత్స్వ వీరాఖిలలోకరక్షణం॥13॥

శ్రేయః ప్రజాపాలనమేవ రాజ్ఞో యత్సాంపరాయే సుకృతాత్షష్ఠమంశం
హర్తాన్యథా హృతపుణ్యః ప్రజానామరక్షితా కరహారోఽఘమత్తి॥14॥

ఏవం ద్విజాగ్ర్యానుమతానువృత్త ధర్మప్రధానోఽన్యతమోఽవితాస్యాః
హ్రస్వేన కాలేన గృహోపయాతాంద్రష్టాసి సిద్ధాననురక్తలోకః॥15॥

వరం చ మత్కంచన మానవేంద్ర వృణీష్వ తేఽహం గుణశీలయంత్రితః
నాహం మఖైర్వై సులభస్తపోభిర్యోగేన వా యత్సమచిత్తవర్తీ॥16॥

మైత్రేయ ఉవాచ ।

స ఇత్థం లోకగురుణా విష్వక్సేనేన విశ్వజిత్
అనుశాసిత ఆదేశం శిరసా జగృహే హరేః॥17॥

స్పృశంతం పాదయోః ప్రేమ్ణా వ్రీడితం స్వేన కర్మణా
శతక్రతుం పరిష్వజ్య విద్వేషం విససర్జ హ॥18॥

భగవానథ విశ్వాత్మా పృథునోపహృతార్హణః
సముజ్జిహానయా భక్త్యా గృహీతచరణాంబుజః॥19॥

ప్రస్థానాభిముఖోఽప్యేనమనుగ్రహవిలంబితః
పశ్యన్పద్మపలాశాక్షో న ప్రతస్థే సుహృత్సతాం॥20॥

స ఆదిరాజో రచితాంజలిర్హరిం విలోకితుం నాశకదశ్రులోచనః
న కించనోవాచ స బాష్పవిక్లవో హృదోపగుహ్యాముమధాదవస్థితః॥21॥

అథావమృజ్యాశ్రుకలా విలోకయన్నతృప్తదృగ్గోచరమాహ పూరుషం
పదా స్పృశంతం క్షితిమంస ఉన్నతే విన్యస్తహస్తాగ్రమురంగవిద్విషః॥22॥

పృథురువాచ ।

వరాన్విభో త్వద్వరదేశ్వరాద్బుధః కథం వృణీతే గుణవిక్రియాత్మనాం
యే నారకాణామపి సంతి దేహినాం తానీశ కైవల్యపతే వృణే న చ॥23॥

న కామయే నాథ తదప్యహం క్వచిన్న యత్ర యుష్మచ్చరణాంబుజాసవః
మహత్తమాంతర్హృదయాన్ముఖచ్యుతో విధత్స్వ కర్ణాయుతమేష మే వరః ॥24॥

స ఉత్తమశ్లోక మహన్ముఖచ్యుతో భవత్పదాంభోజసుధా కణానిలః
స్మృతిం పునర్విస్మృతతత్త్వవర్త్మనాం కుయోగినాం నో వితరత్యలం వరైః ॥25॥

యశః శివం సుశ్రవ ఆర్యసంగమే యదృచ్ఛయా చోపశృణోతి తే సకృత్
కథం గుణజ్ఞో విరమేద్వినా పశుం శ్రీర్యత్ప్రవవ్రే గుణసంగ్రహేచ్ఛయా ॥26॥

అథాభజే త్వాఖిలపూరుషోత్తమం గుణాలయం పద్మకరేవ లాలసః
అప్యావయోరేకపతిస్పృధోః కలిర్న స్యాత్కృతత్వచ్చరణైకతానయోః ॥27॥

జగజ్జనన్యాం జగదీశ వైశసం స్యాదేవ యత్కర్మణి నః సమీహితం
కరోషి ఫల్గ్వప్యురు దీనవత్సలః స్వ ఏవ ధిష్ణ్యేఽభిరతస్య కిం తయా ॥28॥

భజంత్యథ త్వామత ఏవ సాధవో వ్యుదస్తమాయాగుణవిభ్రమోదయం
భవత్పదానుస్మరణాదృతే సతాం నిమిత్తమన్యద్భగవన్న విద్మహే ॥29॥

మన్యే గిరం తే జగతాం విమోహినీం వరం వృణీష్వేతి భజంతమాత్థ యత్
వాచా ను తంత్యా యది తే జనోఽసితః కథం పునః కర్మ కరోతి మోహితః ॥30॥

త్వన్మాయయాద్ధా జన ఈశ ఖండితో యదన్యదాశాస్త ఋతాత్మనోఽబుధః
యథా చరేద్బాలహితం పితా స్వయం తథా త్వమేవార్హసి నః సమీహితుం ॥31॥

మైత్రేయ ఉవాచ ।

ఇత్యాదిరాజేన నుతః స విశ్వదృక్తమాహ రాజన్మయి భక్తిరస్తు తే
దిష్ట్యేదృశీ ధీర్మయి తే కృతా యయా మాయాం మదీయాం తరతి స్మ దుస్త్యజాం ॥32॥

తత్త్వం కురు మయాదిష్టమప్రమత్తః ప్రజాపతే
మదాదేశకరో లోకః సర్వత్రాప్నోతి శోభనం ॥33॥

మైత్రేయ ఉవాచ ।

ఇతి వైన్యస్య రాజర్షేః ప్రతినంద్యార్థవద్వచః
పూజితోఽనుగృహీత్వైనం గంతుం చక్రేఽచ్యుతో మతిం ॥34॥

దేవర్షిపితృగంధర్వ సిద్ధచారణపన్నగాః
కిన్నరాప్సరసో మర్త్యాః ఖగా భూతాన్యనేకశః ॥35॥

యజ్ఞేశ్వరధియా రాజ్ఞా వాగ్విత్తాంజలిభక్తితః
సభాజితా యయుః సర్వే వైకుంఠానుగతాస్తతః ॥36॥

భగవానపి రాజర్షేః సోపాధ్యాయస్య చాచ్యుతః
హరన్నివ మనోఽముష్య స్వధామ ప్రత్యపద్యత ॥37॥

అదృష్టాయ నమస్కృత్య నృపః సందర్శితాత్మనే
అవ్యక్తాయ చ దేవానాం దేవాయ స్వపురం యయౌ ॥38॥

—♦ అధ్యాయము 21 ♦—

మైత్రేయ ఉవాచ ।

మౌక్తికైః కుసుమస్రగ్భిర్దుకూలైః స్వర్ణతోరణైః
మహాసురభిభిర్ధూపైర్మండితం తత్ర తత్ర వై ॥1॥

చందనాగురుతోయార్ద్ర రథ్యాచత్వరమార్గవత్
పుష్పాక్షతఫలైస్తోక్మైర్లాజైరర్చిర్భిరర్చితం ॥2॥

సవృందైః కదలీస్తంభైః పూగపోతైః పరిష్కృతం
తరుపల్లవమాలాభిః సర్వతః సమలంకృతం ॥3॥

ప్రజాస్తం దీపబలిభిః సంభృతాశేషమంగలైః
అభీయుర్మృష్టకన్యాశ్చ మృష్టకుండలమండితాః ॥4॥

శంఖదుందుభిఘోషేణ బ్రహ్మఘోషేణ చర్త్విజాం
వివేశ భవనం వీరః స్తూయమానో గతస్మయః ॥5॥

పూజితః పూజయామాస తత్ర తత్ర మహాయశాః
పౌరాంజానపదాంస్తాంస్తాన్ప్రీతః ప్రియవరప్రదః ॥6॥

స ఏవమాదీన్యనవద్యచేష్టితః కర్మాణి భూయాంసి మహాన్మహత్తమః
కుర్వన్శశాసావనిమండలం యశః స్ఫీతం నిధాయారురుహే పరం పదం ॥7॥

సూత ఉవాచ ।

తదాదిరాజస్య యశో విజృంభితం గుణైరశేషైర్గుణవత్సభాజితం
క్షత్తా మహాభాగవతః సదస్పతే కౌషారవిం ప్రాహ గృణంతమర్చయన్ ॥8॥

విదుర ఉవాచ ।

సోఽభిషిక్తః పృథుర్విప్రైర్లబ్ధాశేషసురార్హణః
బిభ్రత్స వైష్ణవం తేజో బాహ్వోర్యాభ్యాం దుదోహ గాం ॥9॥

కో న్వస్య కీర్తిం న శృణోత్యభిజ్ఞో యద్విక్రమోచ్ఛిష్టమశేషభూపాః
లోకాః సపాలా ఉపజీవంతి కామమద్యాపి తన్మే వద కర్మ శుద్ధం ॥10॥

మైత్రేయ ఉవాచ ।

గంగాయమునయోర్నద్యోరంతరా క్షేత్రమావసన్
ఆరబ్ధానేవ బుభుజే భోగాన్పుణ్యజిహాసయా ॥11॥

సర్వత్రాస్ఖలితాదేశః సప్తద్వీపైకదండధృక్
అన్యత్ర బ్రాహ్మణకులాదన్యత్రాచ్యుతగోత్రతః ॥12॥

ఏకదాసీన్మహాసత్ర దీక్షా తత్ర దివౌకసాం
సమాజో బ్రహ్మర్షీణాం చ రాజర్షీణాం చ సత్తమ ॥13॥

తస్మిన్నర్హత్సు సర్వేషు స్వర్చితేషు యథార్హతః
ఉత్థితః సదసో మధ్యే తారాణాముడురాడివ ॥14॥

ప్రాంశుః పీనాయతభుజో గౌరః కంజారుణేక్షణః
సునాసః సుముఖః సౌమ్యః పీనాంసః సుద్విజస్మితః ॥15॥

వ్యూఢవక్షా బృహచ్ఛ్రోణిర్వలివల్గుదలోదరః
ఆవర్తనాభిరోజస్వీ కాంచనోరురుదగ్రపాత్ ॥16॥

సూక్ష్మవక్రాసితస్నిగ్ధ మూర్ధజః కంబుకంధరః
మహాధనే దుకూలాగ్ర్యే పరిధాయోపవీయ చ ॥17॥

వ్యంజితాశేషగాత్రశ్రీర్నియమే న్యస్తభూషణః
కృష్ణాజినధరః శ్రీమాన్కుశపాణిః కృతోచితః ॥18॥

శిశిరస్నిగ్ధతారాక్షః సమైక్షత సమంతతః
ఊచివానిదముర్వీశః సదః సంహర్షయన్నివ ॥19॥

చారు చిత్రపదం శ్లక్ష్ణం మృష్టం గూఢమవిక్లవం
సర్వేషాముపకారార్థం తదా అనువదన్నివ ॥20॥

రాజోవాచ ।

సభ్యాః శృణుత భద్రం వః సాధవో య ఇహాగతాః
సత్సు జిజ్ఞాసుభిర్ధర్మమావేద్యం స్వమనీషితం ॥21॥

అహం దండధరో రాజా ప్రజానామిహ యోజితః
రక్షితా వృత్తిదః స్వేషు సేతుషు స్థాపితా పృథక్ ॥22॥

తస్య మే తదనుష్ఠానాద్యానాహుర్బ్రహ్మవాదినః
లోకాః స్యుః కామసందోహా యస్య తుష్యతి దిష్టదృక్ ॥23॥

య ఉద్ధరేత్కరం రాజా ప్రజా ధర్మేష్వశిక్షయన్
ప్రజానాం శమలం భుంక్తే భగం చ స్వం జహాతి సః ॥24॥

తత్ప్రజా భర్తృపిండార్థం స్వార్థమేవానసూయవః
కురుతాధోక్షజధియస్తర్హి మేఽనుగ్రహః కృతః ॥25॥

యూయం తదనుమోదధ్వం పితృదేవర్షయోఽమలాః
కర్తుః శాస్తురనుజ్ఞాతుస్తుల్యం యత్ప్రేత్య తత్ఫలం ॥26॥

అస్తి యజ్ఞపతిర్నామ కేషాంచిదర్హసత్తమాః
ఇహాముత్ర చ లక్ష్యంతే జ్యోత్స్నావత్యః క్వచిద్భువః ॥27॥

మనోరుత్తానపాదస్య ధ్రువస్యాపి మహీపతేః
ప్రియవ్రతస్య రాజర్షేరంగస్యాస్మత్పితుః పితుః ॥28॥

ఈదృశానామథాన్యేషామజస్య చ భవస్య చ
ప్రహ్లాదస్య బలేశ్చాపి కృత్యమస్తి గదాభృతా ॥29॥

దౌహిత్రాదీనృతే మృత్యోః శోచ్యాంధర్మవిమోహితాన్
వర్గస్వర్గాపవర్గాణాం ప్రాయేణైకాత్మ్యహేతునా ॥30॥

యత్పాదసేవాభిరుచిస్తపస్వినామశేషజన్మోపచితం మలం ధియః
సద్యః క్షిణోత్యన్వహమేధతీ సతీ యథా పదాంగుష్ఠవినిఃసృతా సరిత్ ॥31॥

వినిర్ధుతాశేషమనోమలః పుమానసంగవిజ్ఞానవిశేషవీర్యవాన్
యదంఘ్రిమూలే కృతకేతనః పునర్న సంసృతిం క్లేశవహాం ప్రపద్యతే ||32||

తమేవ యూయం భజతాత్మవృత్తిభిర్మనోవచఃకాయగుణైః స్వకర్మభిః
అమాయినః కామదుఘాంఘ్రిపంకజం యథాధికారావసితార్థసిద్ధయః ||33||

అసావిహానేకగుణోఽగుణోఽధ్వరః పృథగ్విధద్రవ్యగుణక్రియోక్తిభిః
సంపద్యతేఽర్థాశయలింగనామభిర్విశుద్ధవిజ్ఞానఘనః స్వరూపతః ||34||

ప్రధానకాలాశయధర్మసంగ్రహే శరీర ఏష ప్రతిపద్య చేతనాం
క్రియాఫలత్వేన విభుర్విభావ్యతే యథానలో దారుషు తద్గుణాత్మకః ||35||

అహో మమామీ వితరంత్యనుగ్రహం హరిం గురుం యజ్ఞభుజామధీశ్వరం
స్వధర్మయోగేన యజంతి మామకా నిరంతరం క్షోణితలే దృఢవ్రతాః ||36||

మా జాతు తేజః ప్రభవేన్మహర్ద్ధిభిస్తితిక్షయా తపసా విద్యయా చ
దేదీప్యమానేఽజితదేవతానాం కులే స్వయం రాజకులాద్ద్విజానాం ||37||

బ్రహ్మణ్యదేవః పురుషః పురాతనో నిత్యం హరిర్యచ్చరణాభివందనాత్
అవాప లక్ష్మీమనపాయినీం యశో జగత్పవిత్రం చ మహత్తమాగ్రణీః ||38||

యత్సేవయాశేషగుహాశయః స్వరాడ్విప్రప్రియస్తుష్యతి కామమీశ్వరః
తదేవ తద్ధర్మపరైర్వినీతైః సర్వాత్మనా బ్రహ్మకులం నిషేవ్యతాం ||39||

పుమాన్లభేతానతివేలమాత్మనః ప్రసీదతోఽత్యంతశమం స్వతః స్వయం
యన్నిత్యసంబంధనిషేవయా తతః పరం కిమత్రాస్తి ముఖం హవిర్భుజాం ||40||

అశ్నాత్యనంతః ఖలు తత్త్వకోవిదైః శ్రద్ధాహుతం యన్ముఖ ఇజ్యనామభిః
న వై తథా చేతనయా బహిష్కృతే హుతాశనే పారమహంస్యపర్యగుః ||41||

యద్బ్రహ్మ నిత్యం విరజం సనాతనం శ్రద్ధాతపోమంగలమౌనసంయమైః
సమాధినా బిభ్రతి హార్థదృష్టయే యత్రేదమాదర్శ ఇవావభాసతే ||42||

తేషామహం పాదసరోజరేణుమార్యా వహేయాధికిరీటమాయుః
యం నిత్యదా బిభ్రత ఆశు పాపం నశ్యత్యముం సర్వగుణా భజంతి ||43||

గుణాయనం శీలధనం కృతజ్ఞం వృద్ధాశ్రయం సంవృణతేఽను సంపదః
ప్రసీదతాం బ్రహ్మకులం గవాం చ జనార్దనః సానుచరశ్చ మహ్యం ||44||

మైత్రేయ ఉవాచ ।

||45||

ఇతి బ్రువాణం నృపతిం పితృదేవద్విజాతయః
తుష్టువుర్హృష్టమనసః సాధువాదేన సాధవః ||46||

పుత్రేణ జయతే లోకానితి సత్యవతీ శ్రుతిః
బ్రహ్మదండహతః పాపో యద్వేనోఽత్యతరత్తమః ||47||

హిరణ్యకశిపుశ్చాపి భగవన్నిందయా తమః
వివిక్షురత్యగాత్సూనోః ప్రహ్లాదస్యానుభావతః ||48||

వీరవర్య పితః పృథ్వ్యాః సమాః సంజీవ శాశ్వతీః
యస్యేదృశ్యచ్యుతే భక్తిః సర్వలోకైకభర్తరి ||49||

అహో వయం హ్యద్య పవిత్రకిర్తే త్వయైవ నాథేన ముకుందనాథాః
య ఉత్తమశ్లోకతమస్య విష్ణోర్బ్రహ్మణ్యదేవస్య కథాం వ్యనక్తి ॥50॥

నాత్యద్భుతమిదం నాథ తవాజీవ్యానుశాసనం
ప్రజానురాగో మహతాం ప్రకృతిః కరుణాత్మనాం ॥51॥

అద్య నస్తమసః పారస్త్వయోపాసాదితః ప్రభో
భ్రామ్యతాం నష్టదృష్టీనాం కర్మభిర్దైవసంజ్ఞితైః ॥52॥

నమో వివృద్ధసత్త్వాయ పురుషాయ మహీయసే
యో బ్రహ్మ క్షత్రమావిశ్య బిభర్తీదం స్వతేజసా ॥53॥

—♦ అధ్యాయము 22 ♦—

మైత్రేయ ఉవాచ ।

జనేషు ప్రగృణత్స్వేవం పృథుం పృథులవిక్రమం
తత్రోపజగ్ముర్మునయశ్చత్వారః సూర్యవర్చసః ॥1॥

తాంస్తు సిద్ధేశ్వరాన్రాజా వ్యోమ్నోఽవతరతోఽర్చిషా
లోకానపాపాన్కుర్వాణాన్సానుగోఽచష్ట లక్షితాన్ ॥2॥

తద్దర్శనోద్గతాన్ప్రాణాన్ప్రత్యాదిత్సురివోత్థితః
ససదస్యానుగో వైన్య ఇంద్రియేశో గుణానివ ॥3॥

గౌరవాద్యంత్రితః సభ్యః ప్రశ్రయానతకంధరః
విధివత్పూజయాం చక్రే గృహీతాధ్యర్హణాసనాన్ ॥4॥

తత్పాదశౌచసలిలైర్మార్జితాలకబంధనః
తత్ర శీలవతాం వృత్తమాచరన్మానయన్నివ ॥5॥

హాటకాసన ఆసీనాన్స్వధిష్ణ్యేష్వివ పావకాన్
శ్రద్ధాసంయమసంయుక్తః ప్రీతః ప్రాహ భవాగ్రజాన్ ॥6॥

పృథురువాచ ।

అహో ఆచరితం కిం మే మంగలం మంగలాయనాః
యస్య వో దర్శనం హ్యాసీద్దుర్దర్శానాం చ యోగిభిః ॥7॥

కిం తస్య దుర్లభతరమిహ లోకే పరత్ర చ
యస్య విప్రాః ప్రసీదంతి శివో విష్ణుశ్చ సానుగః ॥8॥

నైవ లక్షయతే లోకో లోకాన్పర్యటతోఽపి యాన్
యథా సర్వదృశం సర్వ ఆత్మానం యేఽస్య హేతవః ॥9॥

అధనా అపి తే ధన్యాః సాధవో గృహమేధినః
యద్గృహా హ్యర్హవర్యాంబు తృణభూమీశ్వరావరాః ॥10॥

వ్యాలాలయద్రుమా వై తేష్వరిక్తాఖిలసంపదః
యద్గృహాస్తీర్థపాదీయ పాదతీర్థవివర్జితాః ॥11॥

స్వాగతం వో ద్విజశ్రేష్ఠా యద్వ్రతాని ముముక్షవః
చరంతి శ్రద్ధయా ధీరా బాలా ఏవ బృహంతి చ ॥12॥

కచ్చిన్నః కుశలం నాథా ఇంద్రియార్థార్థవేదినాం
వ్యసనావాప ఏతస్మిన్పతితానాం స్వకర్మభిః॥13॥

భవత్సు కుశలప్రశ్న ఆత్మారామేషు నేష్యతే
కుశలాకుశలా యత్ర న సంతి మతివృత్తయః॥14॥

తదహం కృతవిశ్రంభః సుహృదో వస్తపస్వినాం
సంపృచ్ఛే భవ ఏతస్మిన్క్షేమః కేనాంజసా భవేత్॥15॥

వ్యక్తమాత్మవతామాత్మా భగవానాత్మభావనః
స్వానామనుగ్రహాయేమాం సిద్ధరూపీ చరత్యజః॥16॥

మైత్రేయ ఉవాచ ।

పృథోస్తత్సూక్తమాకర్ణ్య సారం సుష్ఠు మితం మధు
స్మయమాన ఇవ ప్రీత్యా కుమారః ప్రత్యువాచ హ॥17॥

సనత్కుమార ఉవాచ ।

సాధు పృష్టం మహారాజ సర్వభూతహితాత్మనా
భవతా విదుషా చాపి సాధూనాం మతిరీదృశీ॥18॥

సంగమః ఖలు సాధూనాముభయేషాం చ సమ్మతః
యత్సంభాషణసంప్రశ్నః సర్వేషాం వితనోతి శం॥19॥

అస్త్యేవ రాజన్భవతో మధుద్విషః పాదారవిందస్య గుణానువాదనే
రతిర్దురాపా విధునోతి నైష్ఠికీ కామం కషాయం మలమంతరాత్మనః॥20॥

శాస్త్రేష్వియానేవ సునిశ్చితో నృణాం క్షేమస్య సధ్ర్యగ్విమృశేషు హేతుః
అసంగ ఆత్మవ్యతిరిక్త ఆత్మని దృఢా రతిర్బ్రహ్మణి నిర్గుణే చ యా॥21॥

సా శ్రద్ధయా భగవద్ధర్మచర్యయా జిజ్ఞాసయాధ్యాత్మికయోగనిష్ఠయా
యోగేశ్వరోపాసనయా చ నిత్యం పుణ్యశ్రవఃకథయా పుణ్యయా చ॥22॥

అర్థేంద్రియారామసగోష్ఠ్యతృష్ణయా తత్సమ్మతానామపరిగ్రహేణ చ
వివిక్తరుచ్యా పరితోష ఆత్మని వినా హరేర్గుణపీయూషపానాత్॥23॥

అహింసయా పారమహంస్యచర్యయా స్మృత్యా ముకుందాచరితాగ్ర్యసీధునా
యమైరకామైర్నియమైశ్చాప్యనిందయా నిరీహయా ద్వంద్వతితిక్షయా చ॥24॥

హరేర్ముహుస్తత్పరకర్ణపూర గుణాభిధానేన విజృంభమాణయా
భక్త్యా హ్యసంగః సదసత్యనాత్మని స్యాన్నిర్గుణే బ్రహ్మణి చాంజసా రతిః॥25॥

యదా రతిర్బ్రహ్మణి నైష్ఠికీ పుమానాచార్యవాజ్ఞానవిరాగరంహసా
దహత్యవీర్యం హృదయం జీవకోశం పంచాత్మకం యోనిమివోత్థితోఽగ్నిః॥26॥

దగ్ధాశయో ముక్తసమస్తతద్గుణో నైవాత్మనో బహిరంతర్విచష్టే
పరాత్మనోర్యద్వ్యవధానం పురస్తాత్స్వప్నే యథా పురుషస్తద్వినాశే॥27॥

ఆత్మానమింద్రియార్థం చ పరం యదుభయోరపి
సత్యాశయ ఉపాధౌ వై పుమాన్పశ్యతి నాన్యదా॥28॥

నిమిత్తే సతి సర్వత్ర జలాదావపి పూరుషః
ఆత్మనశ్చ పరస్యాపి భిదాం పశ్యతి నాన్యదా॥29॥

ఇంద్రియైర్విషయాకృష్టైరాక్షిప్తం ధ్యాయతాం మనః
చేతనాం హరతే బుద్ధేః స్తంబస్తోయమివ హ్రదాత్॥30॥

భ్రశ్యత్యనుస్మృతిశ్చిత్తం జ్ఞానభ్రంశః స్మృతిక్షయే
తద్రోధం కవయః ప్రాహురాత్మాపహ్నవమాత్మనః॥31॥

నాతః పరతరో లోకే పుంసః స్వార్థవ్యతిక్రమః
యదధ్యన్యస్య ప్రేయస్త్వమాత్మనః స్వవ్యతిక్రమాత్॥32॥

అర్థేంద్రియార్థాభిధ్యానం సర్వార్థాపహ్నవో నృణాం
భ్రంశితో జ్ఞానవిజ్ఞానాద్యేనావిశతి ముఖ్యతాం॥33॥

న కుర్యాత్కర్హిచిత్సంగం తమస్తీవ్రం తితీరిషుః
ధర్మార్థకామమోక్షాణాం యదత్యంతవిఘాతకం॥34॥

తత్రాపి మోక్ష ఏవార్థ ఆత్యంతికతయేష్యతే
త్రైవర్గ్యోఽర్థో యతో నిత్యం కృతాంతభయసంయుతః॥35॥

పరేఽవరే చ యే భావా గుణవ్యతికరాదను
న తేషాం విద్యతే క్షేమమీశవిధ్వంసితాశిషాం॥36॥

తత్త్వం నరేంద్ర జగతామథ తస్థూషాం చ
దేహేంద్రియాసుధిషణాత్మభిరావృతానాం
యః క్షేత్రవిత్తపతయా హృది విశ్వగావిః
ప్రత్యక్చకాస్తి భగవాంస్తమవేహి సోఽస్మి॥37॥

యస్మిన్నిదం సదసదాత్మతయా విభాతి
మాయా వివేకవిధుతి స్రజి వాహిబుద్ధిః
తం నిత్యముక్తపరిశుద్ధవిశుద్ధతత్త్వం
ప్రత్యూఢకర్మకలిలప్రకృతిం ప్రపద్యే॥38॥

యత్పాదపంకజపలాశవిలాసభక్త్యా
కర్మాశయం గ్రథితముద్గ్రథయంతి సంతః
తద్వన్న రిక్తమతయో యతయోఽపి రుద్ధ
స్రోతోగణాస్తమరణం భజ వాసుదేవం॥39॥

కృచ్ఛ్రో మహానిహ భవార్ణవమప్లవేశాం
షడ్వర్గనక్రమసుఖేన తితీర్షంతి
తత్త్వం హరేర్భగవతో భజనీయమంఘ్రిం
కృత్వోడుపం వ్యసనముత్తర దుస్తరార్ణం॥40॥

మైత్రేయ ఉవాచ ।

స ఏవం బ్రహ్మపుత్రేణ కుమారేణాత్మమేధసా
దర్శితాత్మగతిః సమ్యక్ప్రశస్యోవాచ తం నృపః॥41॥

రాజోవాచ ।

కృతో మేఽనుగ్రహః పూర్వం హరిణార్తానుకంపినా
తమాపాదయితుం బ్రహ్మన్భగవన్యూయమాగతాః॥42॥

నిష్పాదితశ్చ కార్త్స్న్యేన భగవద్భిర్ఘృణాలుభిః
సాధూచ్ఛిష్టం హి మే సర్వమాత్మనా సహ కిం దదే॥43॥

ప్రాణా దారాః సుతా బ్రహ్మన్గృహాశ్చ సపరిచ్ఛదాః
రాజ్యం బలం మహీ కోశ ఇతి సర్వం నివేదితం॥44॥

సైనాపత్యం చ రాజ్యం చ దండనేతృత్వమేవ చ
సర్వ లోకాధిపత్యం చ వేదశాస్త్రవిదర్హతి॥45॥

స్వమేవ బ్రాహ్మణో భుంక్తే స్వం వస్తే స్వం దదాతి చ
తస్యైవానుగ్రహేణాన్నం భుంజతే క్షత్రియాదయః॥46॥

యైరీదృశీ భగవతో గతిరాత్మవాద
ఏకాంతతో నిగమిభిః ప్రతిపాదితా నః
తుష్యంత్వదభ్రకరుణాః స్వకృతేన నిత్యం
కో నామ తత్ప్రతికరోతి వినోదపాత్రం॥47॥

మైత్రేయ ఉవాచ ।

త ఆత్మయోగపతయ ఆదిరాజేన పూజితాః
శీలం తదీయం శంసంతః ఖేఽభవన్మిషతాం నృణాం॥48॥

వైన్యస్తు ధుర్యో మహతాం సంస్థిత్యాధ్యాత్మశిక్షయా
ఆప్తకామమివాత్మానం మేన ఆత్మన్యవస్థితః॥49॥

కర్మాణి చ యథాకాలం యథాదేశం యథాబలం
యథోచితం యథావిత్తమకరోద్బ్రహ్మసాత్కృతం॥50॥

ఫలం బ్రహ్మణి సన్న్యస్య నిర్విషంగః సమాహితః
కర్మాధ్యక్షం చ మన్వాన ఆత్మానం ప్రకృతేః పరం॥51॥

గృహేషు వర్తమానోఽపి స సామ్రాజ్యశ్రియాన్వితః
నాసజ్జతేంద్రియార్థేషు నిరహమ్మతిరర్కవత్॥52॥

ఏవమధ్యాత్మయోగేన కర్మాణ్యనుసమాచరన్
పుత్రానుత్పాదయామాస పంచార్చిష్యాత్మసమ్మతాన్॥53॥

విజితాశ్వం ధూమ్రకేశం హర్యక్షం ద్రవిణం వృకం
సర్వేషాం లోకపాలానాం దధారైకః పృథుర్గుణాన్॥54॥

గోపీథాయ జగత్సృష్టేః కాలే స్వే స్వేఽచ్యుతాత్మకః
మనోవాగ్వృత్తిభిః సౌమ్యైర్గుణైః సంరంజయన్ప్రజాః॥55॥

రాజేత్యధాన్నామధేయం సోమరాజ ఇవాపరః
సూర్యవద్విసృజన్గృహ్ణన్ప్రతపంశ్చ భువో వసు॥56॥

దుర్ధర్షస్తేజసేవాగ్నిర్మహేంద్ర ఇవ దుర్జయః
తితిక్షయా ధరిత్రీవ ద్యౌరివాభీష్టదో నృణాం॥57॥

వర్షతి స్మ యథాకామం పర్జన్య ఇవ తర్పయన్
సముద్ర ఇవ దుర్బోధః సత్త్వేనాచలరాడివ ॥58॥

ధర్మరాడివ శిక్షాయామాశ్చర్యే హిమవానివ
కువేర ఇవ కోశాఢ్యో గుప్తార్థో వరుణో యథా ॥59॥

మాతరిశ్వేవ సర్వాత్మా బలేన మహసౌజసా
అవిషహ్యతయా దేవో భగవాన్భూతరాడివ ॥60॥

కందర్ప ఇవ సౌందర్యే మనస్వీ మృగరాడివ
వాత్సల్యే మనువన్నృణాం ప్రభుత్వే భగవానజః ॥61॥

బృహస్పతిర్బ్రహ్మవాదే ఆత్మవత్త్వే స్వయం హరిః
భక్త్యా గోగురువిప్రేషు విష్వక్సేనానువర్తిషు
హ్రియా ప్రశ్రయశీలాభ్యామాత్మతుల్యః పరోద్యమే ॥62॥

కీర్త్యోర్ధ్వగీతయా పుంభిస్త్రైలోక్యే తత్ర తత్ర హ
ప్రవిష్టః కర్ణరంధ్రేషు స్త్రీణాం రామః సతామివ ॥63॥

—♦ అధ్యాయము 23 ♦—

మైత్రేయ ఉవాచ ।

దృష్ట్వాత్మానం ప్రవయసమేకదా వైన్య ఆత్మవాన్
ఆత్మనా వర్ధితాశేష స్వానుసర్గః ప్రజాపతిః ॥1॥

జగతస్తస్థుషశ్చాపి వృత్తిదో ధర్మభృత్సతాం
నిష్పాదితేశ్వరాదేశో యదర్థమిహ జజ్ఞివాన్ ॥2॥

ఆత్మజేష్వాత్మజాం న్యస్య విరహాద్రుదతీమివ
ప్రజాసు విమనఃస్వేకః సదారోఽగాత్తపోవనం ॥3॥

తత్రాప్యదాభ్యనియమో వైఖానససుసమ్మతే
ఆరబ్ధ ఉగ్రతపసి యథా స్వవిజయే పురా ॥4॥

కందమూలఫలాహారః శుష్కపర్ణాశనః క్వచిత్
అబ్భక్షః కతిచిత్పక్షాన్వాయుభక్షస్తతః పరం ॥5॥

గ్రీష్మే పంచతపా వీరో వర్షాస్వాసారషాణ్మునిః
ఆకంఠమగ్నః శిశిరే ఉదకే స్థండిలేశయః ॥6॥

తితిక్షుర్యతవాగ్దాంత ఊర్ధ్వరేతా జితానిలః
ఆరిరాధయిషుః కృష్ణమచరత్తప ఉత్తమం ॥7॥

తేన క్రమానుసిద్ధేన ధ్వస్తకర్మమలాశయః
ప్రాణాయామైః సన్నిరుద్ధ షడ్వర్గశ్ఛిన్నబంధనః ॥8॥

సనత్కుమారో భగవాన్యదాహాధ్యాత్మికం పరం
యోగం తేనైవ పురుషమభజత్పురుషర్షభః ॥9॥

భగవద్ధర్మిణః సాధోః శ్రద్ధయా యతతః సదా
భక్తిర్భగవతి బ్రహ్మణ్యనన్యవిషయాభవత్ ॥10॥

తస్యానయా భగవతః పరికర్మశుద్ధ
సత్త్వాత్మనస్తదనుసంస్మరణానుపూర్త్యా
జ్ఞానం విరక్తిమదభూన్నిశితేన యేన
చిచ్ఛేద సంశయపదం నిజజీవకోశం ॥11॥

ఛిన్నాన్యధీరధిగతాత్మగతిర్నిరీహస్
తత్తత్యజేఽచ్ఛినదిదం వయునేన యేన
తావన్న యోగగతిభిర్యతిరప్రమత్తో
యావద్గదాగ్రజకథాసు రతిం న కుర్యాత్ ॥12॥

ఏవం స వీరప్రవరః సంయోజ్యాత్మానమాత్మని
బ్రహ్మభూతో దృఢం కాలే తత్యాజ స్వం కలేవరం ॥13॥

సంపీడ్య పాయుం పార్ష్ణిభ్యాం వాయుముత్సారయంఛనైః
నాభ్యాం కోష్ఠేష్వవస్థాప్య హృదురఃకంఠశీర్షణి ॥14॥

ఉత్సర్పయంస్తు తం మూర్ధ్ని క్రమేణావేశ్య నిఃస్పృహః
వాయుం వాయౌ క్షితౌ కాయం తేజస్తేజస్యయూయుజత్ ॥15॥

ఖాన్యాకాశే ద్రవం తోయే యథాస్థానం విభాగశః
క్షితిమంభసి తత్తేజస్యదో వాయౌ నభస్యముం ॥16॥

ఇంద్రియేషు మనస్తాని తన్మాత్రేషు యథోద్భవం
భూతాదినామూన్యుత్కృష్య మహత్యాత్మని సందధే ॥17॥

తం సర్వగుణవిన్యాసం జీవే మాయామయే న్యధాత్
తం చానుశయమాత్మస్థమసావనుశయీ పుమాన్
నానవైరాగ్యవీర్యేణ స్వరూపస్థోఽజహాత్ప్రభుః ॥18॥

అర్చిర్నామ మహారాజ్ఞీ తత్పత్న్యనుగతా వనం
సుకుమార్యతదర్హా చ యత్పద్భ్యాం స్పర్శనం భువః ॥19॥

అతీవ భర్తుర్వ్రతధర్మనిష్ఠయా శుశ్రూషయా చార్షదేహయాత్రయా
నావిందతార్తిం పరికర్శితాపి సా ప్రేయస్కరస్పర్శనమాననిర్వృతిః ॥20॥

దేహం విపన్నాఖిలచేతనాదికం పత్యుః పృథివ్యా దయితస్య చాత్మనః
ఆలక్ష్య కించిచ్చ విలప్య సా సతీ చితామథారోపయదద్రిసానుని ॥21॥

విధాయ కృత్యం హ్రదినీజలాప్లుతా దత్త్వోదకం భర్తురుదారకర్మణః
నత్వా దివిస్థాంస్త్రిదశాంస్త్రిః పరీత్య వివేశ వహ్నిం ధ్యాయతీ భర్తృపాదౌ ॥22॥

విలోక్యానుగతాం సాధ్వీం పృథుం వీరవరం పతిం
తుష్టువుర్వరదా దేవైర్దేవపత్న్యః సహస్రశః ॥23॥

కుర్వత్యః కుసుమాసారం తస్మిన్మందరసానుని
నదత్స్వమరతూర్యేషు గృణంతి స్మ పరస్పరం ॥24॥

దేవ్య ఊచుః ।

అహో ఇయం వధూర్ధన్యా యా చైవం భూభుజాం పతిం
సర్వాత్మనా పతిం భేజే యజ్ఞేశం శ్రీర్వధూరివ ॥25॥

సైషా నూనం వ్రజత్యూర్ధ్వమను వైన్యం పతిం సతీ
పశ్యతాస్మానతీత్యార్చిర్దుర్విభావ్యేన కర్మణా ॥26॥

తేషాం దురాపం కిం త్వన్యన్మర్త్యానాం భగవత్పదం
భువి లోలాయుషో యే వై నైష్కర్మ్యం సాధయంత్యుత॥27॥

స వంచితో బతాత్మధ్రుక్కృచ్ఛ్రేణ మహతా భువి
లబ్ధ్వాపవర్గ్యం మానుష్యం విషయేషు విషజ్జతే॥28॥

మైత్రేయ ఉవాచ ।

స్తువతీష్వమరస్త్రీషు పతిలోకం గతా వధూః
యం వా ఆత్మవిదాం ధుర్యో వైన్యః ప్రాపాచ్యుతాశ్రయః॥29॥

ఇత్థంభూతానుభావోఽసౌ పృథుః స భగవత్తమః
కీర్తితం తస్య చరితముద్దామచరితస్య తే॥30॥

య ఇదం సుమహత్పుణ్యం శ్రద్ధయావహితః పఠేత్
శ్రావయేచ్ఛృణుయాద్వాపి స పృథోః పదవీమియాత్॥31॥

బ్రాహ్మణో బ్రహ్మవర్చస్వీ రాజన్యో జగతీపతిః
వైశ్యః పఠన్విట్పతిః స్యాచ్ఛూద్రః సత్తమతామియాత్॥32॥

త్రిః కృత్వ ఇదమాకర్ణ్య నరో నార్యథవాదృతా
అప్రజః సుప్రజతమో నిర్ధనో ధనవత్తమః॥33॥

అస్పష్టకీర్తిః సుయశా మూర్ఖో భవతి పండితః
ఇదం స్వస్త్యయనం పుంసామమంగల్యనివారణం॥34॥

ధన్యం యశస్యమాయుష్యం స్వర్గ్యం కలిమలాపహం
ధర్మార్థకామమోక్షాణాం సమ్యక్సిద్ధిమభీప్సుభిః
శ్రద్ధయైతదనుశ్రావ్యం చతుర్ణాం కారణం పరం॥35॥

విజయాభిముఖో రాజా శ్రుత్వైతదభియాతి యాన్
బలిం తస్మై హరంత్యగ్రే రాజానః పృథవే యథా॥36॥

ముక్తాన్యసంగో భగవత్యమలాం భక్తిముద్వహన్
వైన్యస్య చరితం పుణ్యం శృణుయాచ్ఛ్రావయేత్పఠేత్॥37॥

వైచిత్రవీర్యాభిహితం మహన్మాహాత్మ్యసూచకం
అస్మిన్కృతమతిమర్త్యం పార్థవీం గతిమాప్నుయాత్॥38॥

అనుదినమిదమాదరేణ శృణ్వన్పృథుచరితం ప్రథయన్విముక్తసంగః
భగవతి భవసింధుపోతపాదే స చ నిపుణాం లభతే రతిం మనుష్యః॥39॥

—♦ అధ్యాయము 24 ♦—

మైత్రేయ ఉవాచ ।

విజితాశ్వోఽధిరాజాసీత్పృథుపుత్రః పృథుశ్రవాః
యవీయోభ్యోఽదదాత్కాష్ఠా భ్రాతృభ్యో భ్రాతృవత్సలః॥1॥

హర్యక్షాయాదిశత్ప్రాచీం ధూమ్రకేశాయ దక్షిణాం
ప్రతీచీం వృకసంజ్ఞాయ తుర్యాం ద్రవిణసే విభుః॥2॥

అంతర్ధానగతిం శక్రాల్లబ్ధ్వాంతర్ధానసంజ్ఞితః
అపత్యత్రయమాధత్త శిఖండిన్యాం సుసమ్మతం ॥3॥

పావకః పవమానశ్చ శుచిరిత్యగ్నయః పురా
వసిష్ఠశాపాదుత్పన్నాః పునర్యోగగతిం గతాః ॥4॥

అంతర్ధానో నభస్వత్యాం హవిర్ధానమవిందత
య ఇంద్రమశ్వహర్తారం విద్వానపి న జఘ్నివాన్ ॥5॥

రాజ్ఞాం వృత్తిం కరాదాన దండశుల్కాదిదారుణాం
మన్యమానో దీర్ఘసత్త్ర వ్యాజేన విససర్జ హ ॥6॥

తత్రాపి హంసం పురుషం పరమాత్మానమాత్మదృక్
యజంస్తల్లోకతామాప కుశలేన సమాధినా ॥7॥

హవిర్ధానాద్ధవిర్ధానీ విదురాసూత షట్సుతాన్
బర్హిషదం గయం శుక్లం కృష్ణం సత్యం జితవ్రతం ॥8॥

బర్హిషత్సుమహాభాగో హావిర్ధానిః ప్రజాపతిః
క్రియాకాండేషు నిష్ణాతో యోగేషు చ కురూద్వహ ॥9॥

యస్యేదం దేవయజనమనుయజ్ఞం వితన్వతః
ప్రాచీనాగ్రైః కుశైరాసీదాస్తృతం వసుధాతలం ॥10॥

సాముద్రీం దేవదేవోక్తాముపయేమే శతద్రుతిం
యాం వీక్ష్య చారుసర్వాంగీం కిశోరీం సుష్ఠ్వలంకృతాం
పరిక్రమంతీముద్వాహే చకమేఽగ్నిః శుకీమివ ॥11॥

విబుధాసురగంధర్వ మునిసిద్ధనరోరగాః
విజితాః సూర్యయా దిక్షు క్వణయంత్యైవ నూపురైః ॥12॥

ప్రాచీనబర్హిషః పుత్రాః శతద్రుత్యాం దశాభవన్
తుల్యనామవ్రతాః సర్వే ధర్మస్నాతాః ప్రచేతసః ॥13॥

పిత్రాదిష్టాః ప్రజాసర్గే తపసేఽర్ణవమావిశన్
దశవర్షసహస్రాణి తపసార్చంస్తపస్పతిం ॥14॥

యదుక్తం పథి దృష్టేన గిరిశేన ప్రసీదతా
తద్ధ్యాయంతో జపంతశ్చ పూజయంతశ్చ సంయతాః ॥15॥

విదుర ఉవాచ ।

ప్రచేతసాం గిరిత్రేణ యథాసీత్పథి సంగమః
యదుతాహ హరః ప్రీతస్తన్నో బ్రహ్మన్వదార్థవత్ ॥16॥

సంగమః ఖలు విప్రర్షే శివేనేహ శరీరిణాం
దుర్లభో మునయో దధ్యురసంగాద్యమభీప్సితం ॥17॥

ఆత్మారామోఽపి యస్త్వస్య లోకకల్పస్య రాధసే
శక్త్యా యుక్తో విచరతి ఘోరయా భగవాన్భవః ॥18॥

మైత్రేయ ఉవాచ ।

ప్రచేతసః పితుర్వాక్యం శిరసాదాయ సాధవః
దిశం ప్రతీచీం ప్రయయుస్తపస్యాదృతచేతసః ॥19॥

ససముద్రముప విస్తీర్ణమపశ్యన్సుమహత్సరః
మహన్మన ఇవ స్వచ్ఛం ప్రసన్నసలిలాశయం ॥20॥

నీలరక్తోత్పలాంభోజ కహ్లారేందీవరాకరం
హంససారసచక్రాహ్వ కారండవనికూజితం ॥21॥

మత్తభ్రమరసౌస్వర్య హృష్టరోమలతాంఘ్రిపం
పద్మకోశరజో దిక్షు విక్షిపత్పవనోత్సవం ॥22॥

తత్ర గాంధర్వమాకర్ణ్య దివ్యమార్గమనోహరం
విసిస్మ్యూ రాజపుత్రాస్తే మృదంగపణవాద్యను ॥23॥

తర్హ్యేవ సరసస్తస్మాన్నిష్క్రామంతం సహానుగం
ఉపగీయమానమమర ప్రవరం విబుధానుగైః ॥24॥

తప్తహేమనికాయాభం శితికంఠం త్రిలోచనం
ప్రసాదసుముఖం వీక్ష్య ప్రణేముర్జాతకౌతుకాః ॥25॥

స తాన్ప్రపన్నార్తిహరో భగవాంధర్మవత్సలః
ధర్మజ్ఞాన్శీలసంపన్నాన్ప్రీతః ప్రీతానువాచ హ ॥26॥

శ్రీరుద్ర ఉవాచ ।

యూయం వేదిషదః పుత్రా విదితం వశ్చికీర్షితం
అనుగ్రహాయ భద్రం వ ఏవం మే దర్శనం కృతం ॥27॥

యః పరం రంహసః సాక్షాత్త్రిగుణాజ్జీవసంజ్ఞితాత్
భగవంతం వాసుదేవం ప్రపన్నః స ప్రియో హి మే ॥28॥

స్వధర్మనిష్ఠః శతజన్మభిః పుమాన్విరించతామేతి తతః పరం హి మాం
అవ్యాకృతం భాగవతోఽథ వైష్ణవం పదం యథాహం విబుధాః కలాత్యయే ॥29॥

అథ భాగవతా యూయం ప్రియాః స్థ భగవాన్యథా
న మద్భాగవతానాం చ ప్రేయానన్యోఽస్తి కర్హిచిత్ ॥30॥

ఇదం వివిక్తం జప్తవ్యం పవిత్రం మంగలం పరం
నిఃశ్రేయసకరం చాపి శ్రూయతాం తద్వదామి వః ॥31॥

మైత్రేయ ఉవాచ ।

ఇత్యనుక్రోశహృదయో భగవానాహ తాంఛివః
బద్ధాంజలీన్రాజపుత్రాన్నారాయణపరో వచః ॥32॥

శ్రీరుద్ర ఉవాచ ।

జితం త ఆత్మవిద్వర్య స్వస్తయే స్వస్తిరస్తు మే
భవతారాధసా రాద్ధం సర్వస్మా ఆత్మనే నమః॥33॥

నమః పంకజనాభాయ భూతసూక్ష్మేంద్రియాత్మనే
వాసుదేవాయ శాంతాయ కూటస్థాయ స్వరోచిషే॥34॥

సంకర్షణాయ సూక్ష్మాయ దురంతాయాంతకాయ చ
నమో విశ్వప్రబోధాయ ప్రద్యుమ్నాయాంతరాత్మనే॥35॥

నమో నమోఽనిరుద్ధాయ హృషీకేశేంద్రియాత్మనే
నమః పరమహంసాయ పూర్ణాయ నిభృతాత్మనే॥36॥

స్వర్గాపవర్గద్వారాయ నిత్యం శుచిషదే నమః
నమో హిరణ్యవీర్యాయ చాతుర్హోత్రాయ తంతవే॥37॥

నమ ఊర్జ ఇషే త్రయ్యాః పతయే యజ్ఞరేతసే
తృప్తిదాయ చ జీవానాం నమః సర్వరసాత్మనే॥38॥

సర్వసత్త్వాత్మదేహాయ విశేషాయ స్థవీయసే
నమస్త్రైలోక్యపాలాయ సహ ఓజోబలాయ చ॥39॥

అర్థలింగాయ నభసే నమోఽన్తర్బహిరాత్మనే
నమః పుణ్యాయ లోకాయ అముష్మై భూరివర్చసే॥40॥

ప్రవృత్తాయ నివృత్తాయ పితృదేవాయ కర్మణే
నమోఽధర్మవిపాకాయ మృత్యవే దుఃఖదాయ చ॥41॥

నమస్త ఆశిషామీశ మనవే కారణాత్మనే
నమో ధర్మాయ బృహతే కృష్ణాయాకుంఠమేధసే
పురుషాయ పురాణాయ సాంఖ్యయోగేశ్వరాయ చ॥42॥

శక్తిత్రయసమేతాయ మీఢుషేఽహంకృతాత్మనే
చేతాకూతిరూపాయ నమో వాచో విభూతయే॥43॥

దర్శనం నో దిదృక్షూణాం దేహి భాగవతార్చితం
రూపం ప్రియతమం స్వానాం సర్వేంద్రియగుణాంజనం॥44॥

స్నిగ్ధప్రావృడ్ఘనశ్యామం సర్వసౌందర్యసంగ్రహం
చార్వాయతచతుర్బాహు సుజాతరుచిరాననం॥45॥

పద్మకోశపలాశాక్షం సుందరభ్రు సునాసికం
సుద్విజం సుకపోలాస్యం సమకర్ణవిభూషణం॥46॥

ప్రీతిప్రహసితాపాంగమలకై రూపశోభితం
లసత్పంకజకింజల్క దుకూలం మృష్టకుండలం॥47॥

స్ఫురత్కిరీటవలయ హారనూపురమేఖలం
శంఖచక్రగదాపద్మ మాలామణ్యుత్తమర్ద్ధిమత్॥48॥

సింహస్కంధత్విషో బిభ్రత్సౌభగగ్రీవకౌస్తుభం
శ్రియానపాయిన్యా క్షిప్త నికషాశ్మోరసోల్లసత్॥49॥

పూరరేచకసంవిగ్న వలివల్గుదలోదరం
ప్రతిసంక్రామయద్విశ్వం నాభ్యావర్తగభీరయా॥50॥

శ్యామశ్రోణ్యధిరోచిష్ణు దుకూలస్వర్ణమేఖలం
సమచార్వంఘ్రిజంఘోరు నిమ్నజానుసుదర్శనం ॥51॥

పదా శరత్పద్మపలాశరోచిషా నఖద్యుభిర్నోఽన్తరఘం విధున్వతా
ప్రదర్శయ స్వీయమపాస్తసాధ్వసం పదం గురో మార్గగురుస్తమోజుషాం ॥52॥

ఏతద్రూపమనుధ్యేయమాత్మశుద్ధిమభీప్సతాం
యద్భక్తియోగోఽభయదః స్వధర్మమనుతిష్ఠతాం ॥53॥

భవాన్భక్తిమతా లభ్యో దుర్లభః సర్వదేహినాం
స్వారాజ్యస్యాప్యభిమత ఏకాంతేనాత్మవిద్గతిః ॥54॥

తం దురారాధ్యమారాధ్య సతామపి దురాపయా
ఏకాంతభక్త్యా కో వాంఛేత్పాదమూలం వినా బహిః ॥55॥

యత్ర నిర్విష్టమరణం కృతాంతో నాభిమన్యతే
విశ్వం విధ్వంసయన్వీర్య శౌర్యవిస్ఫూర్జితభ్రువా ॥56॥

క్షణార్ధేనాపి తులయే న స్వర్గం నాపునర్భవం
భగవత్సంగిసంగస్య మర్త్యానాం కిముతాశిషః ॥57॥

అథానఘాంఘ్రేస్తవ కీర్తితీర్థయోరంతర్బహిఃస్నానవిధూతపాప్మనాం
భూతేష్వనుక్రోశసుసత్త్వశీలినాం స్యాత్సంగమోఽనుగ్రహ ఏష నస్తవ ॥58॥

న యస్య చిత్తం బహిరర్థవిభ్రమం తమోగుహాయాం చ విశుద్ధమావిశత్
యద్భక్తియోగానుగృహీతమంజసా మునిర్విచష్టే నను తత్ర తే గతిం ॥59॥

యత్రేదం వ్యజ్యతే విశ్వం విశ్వస్మిన్నవభాతి యత్
తత్త్వం బ్రహ్మ పరం జ్యోతిరాకాశమివ విస్తృతం ॥60॥

యో మాయయేదం పురురూపయాసృజద్బిభర్తి భూయః క్షపయత్యవిక్రియః
యద్భేదబుద్ధిః సదివాత్మదుఃస్థయా త్వమాత్మతంత్రం భగవన్ప్రతీమహి ॥61॥

క్రియాకలాపైరిదమేవ యోగినః శ్రద్ధాన్వితాః సాధు యజంతి సిద్ధయే
భూతేంద్రియాంతఃకరణోపలక్షితం వేదే చ తంత్రే చ త ఏవ కోవిదాః ॥62॥

త్వమేక ఆద్యః పురుషః సుప్తశక్తిస్తయా రజఃసత్త్వతమో విభిద్యతే
మహానహం ఖం మరుదగ్నివార్ధరాః సురర్షయో భూతగణా ఇదం యతః ॥63॥

సృష్టం స్వశక్త్యేదమనుప్రవిష్టశ్చతుర్విధం పురమాత్మాంశకేన
అథో విదుస్తం పురుషం సంతమంతర్భుంక్తే హృషీకైర్మధు సారఘం యః ॥64॥

స ఏష లోకానతిచండవేగో వికర్షసి త్వం ఖలు కాలయానః
భూతాని భూతైరనుమేయతత్త్వో ఘనావలీర్వాయురివావిషహ్యః ॥65॥

ప్రమత్తముచ్చైరితి కృత్యచింతయా ప్రవృద్ధలోభం విషయేషు లాలసం
త్వమప్రమత్తః సహసాభిపద్యసే క్షుల్లేలిహానోఽహిరివాఖుమంతకః ॥66॥

కస్త్వత్పదాబ్జం విజహాతి పండితో యస్తేఽవమానవ్యయమానకేతనః
విశంకయాస్మద్గురురర్చతి స్మ యద్వినోపపత్తిం మనవశ్చతుర్దశ ॥67॥

అథ త్వమసి నో బ్రహ్మన్పరమాత్మన్విపశ్చితాం
విశ్వం రుద్రభయధ్వస్తమకుతశ్చిద్భయా గతిః ॥68॥

ఇదం జపత భద్రం వో విశుద్ధా నృపనందనాః
స్వధర్మమనుతిష్ఠంతో భగవత్యర్పితాశయాః ॥69॥

తమేవాత్మానమాత్మస్థం సర్వభూతేష్వవస్థితం
పూజయధ్వం గృణంతశ్చ ధ్యాయంతశ్చాసకృద్ధరిం॥70॥

యోగాదేశముపాసాద్య ధారయంతో మునివ్రతాః
సమాహితధియః సర్వ ఏతదభ్యసతాదృతాః॥71॥

ఇదమాహ పురాస్మాకం భగవాన్విశ్వసృక్పతిః
భృగ్వాదీనామాత్మజానాం సిసృక్షుః సంసిసృక్షతాం॥72॥

తే వయం నోదితాః సర్వే ప్రజాసర్గే ప్రజేశ్వరాః
అనేన ధ్వస్తతమసః సిసృక్ష్మో వివిధాః ప్రజాః॥73॥

అథేదం నిత్యదా యుక్తో జపన్నవహితః పుమాన్
అచిరాచ్ఛ్రేయ ఆప్నోతి వాసుదేవపరాయణః॥74॥

శ్రేయసామిహ సర్వేషాం జ్ఞానం నిఃశ్రేయసం పరం
సుఖం తరతి దుష్పారం జ్ఞాననౌర్వ్యసనార్ణవం॥75॥

య ఇమం శ్రద్ధయా యుక్తో మద్గీతం భగవత్స్తవం
అధీయానో దురారాధ్యం హరిమారాధయత్యసౌ॥76॥

విందతే పురుషోఽముష్మాద్యద్యదిచ్ఛత్యసత్వరం
మద్గీతగీతాత్సుప్రీతాచ్ఛ్రేయసామేకవల్లభాత్॥77॥

ఇదం యః కల్య ఉత్థాయ ప్రాంజలిః శ్రద్ధయాన్వితః
శృణుయాచ్ఛ్రావయేన్మర్త్యో ముచ్యతే కర్మబంధనైః॥78॥

గీతం మయేదం నరదేవనందనాః పరస్య పుంసః పరమాత్మనః స్తవం
జపంత ఏకాగ్రధియస్తపో మహత్చరధ్వమంతే తత ఆప్స్యథేప్సితం॥79॥

—♦ అధ్యాయము 25 ♦—

మైత్రేయ ఉవాచ ।

ఇతి సందిశ్య భగవాన్బార్హిషదైరభిపూజితః
పశ్యతాం రాజపుత్రాణాం తత్రైవాంతర్దధే హరః॥1॥

రుద్రగీతం భగవతః స్తోత్రం సర్వే ప్రచేతసః
జపంతస్తే తపస్తేపుర్వర్షాణామయుతం జలే॥2॥

ప్రాచీనబర్హిషం క్షత్తః కర్మస్వాసక్తమానసం
నారదోఽధ్యాత్మతత్త్వజ్ఞః కృపాలుః ప్రత్యబోధయత్॥3॥

శ్రేయస్త్వం కతమద్రాజన్కర్మణాత్మన ఈహసే
దుఃఖహానిః సుఖావాప్తిః శ్రేయస్తన్నేహ చేష్యతే॥4॥

రాజోవాచ ।

న జానామి మహాభాగ పరం కర్మాపవిద్ధధీః
బ్రూహి మే విమలం జ్ఞానం యేన ముచ్యేయ కర్మభిః॥5॥

గృహేషు కూటధర్మేషు పుత్రదారధనార్థధీః
న పరం విందతే మూఢో భ్రామ్యన్సంసారవర్త్మసు॥6॥

నారద ఉవాచ ।

భో భోః ప్రజాపతే రాజన్పశూన్పశ్య త్వయాధ్వరే
సంజ్ఞాపితాంజీవసంఘాన్నిర్ఘృణేన సహస్రశః ॥7॥

ఏతే త్వాం సంప్రతీక్షంతే స్మరంతో వైశసం తవ
సంపరేతమయఃకూటైశ్ఛిందంత్యుత్థితమన్యవః ॥8॥

అత్ర తే కథయిష్యేఽముమితిహాసం పురాతనం
పురంజనస్య చరితం నిబోధ గదతో మమ ॥9॥

ఆసీత్పురంజనో నామ రాజా రాజన్బృహచ్ఛ్రవాః
తస్యావిజ్ఞాతనామాసీత్సఖావిజ్ఞాతచేష్టితః ॥10॥

సోఽన్వేషమాణః శరణం బభ్రామ పృథివీం ప్రభుః
నానురూపం యదావిందదభూత్స విమనా ఇవ ॥11॥

న సాధు మేనే తాః సర్వా భూతలే యావతీః పురః
కామాన్కామయమానోఽసౌ తస్య తస్యోపపత్తయే ॥12॥

స ఏకదా హిమవతో దక్షిణేష్వథ సానుషు
దదర్శ నవభిర్ద్వార్భిః పురం లక్షితలక్షణాం ॥13॥

ప్రాకారోపవనాట్టాల పరిఖైరక్షతోరణైః
స్వర్ణరౌప్యాయసైః శృంగైః సంకులాం సర్వతో గృహైః ॥14॥

నీలస్ఫటికవైదూర్య ముక్తామరకతారుణైః
క్లృప్తహర్మ్యస్థలీం దీప్తాం శ్రియా భోగవతీమివ ॥15॥

సభాచత్వరరథ్యాభిరాక్రీడాయతనాపణైః
చైత్యధ్వజపతాకాభిర్యుక్తాం విద్రుమవేదిభిః ॥16॥

పుర్యాస్తు బాహ్యోపవనే దివ్యద్రుమలతాకులే
నదద్విహంగాలికుల కోలాహలజలాశయే ॥17॥

హిమనిర్ఝరవిప్రుష్మత్ కుసుమాకరవాయునా
చలత్ప్రవాలవిటప నలినీతటసంపది ॥18॥

నానారణ్యమృగవ్రాతైరనాబాధే మునివ్రతైః
ఆహూతం మన్యతే పాంథో యత్ర కోకిలకూజితైః ॥19॥

యదృచ్ఛయాగతాం తత్ర దదర్శ ప్రమదోత్తమాం
భృత్యైర్దశభిరాయాంతీమేకైకశతనాయకైః ॥20॥

అంచశీర్షాహినా గుప్తాం ప్రతీహారేణ సర్వతః
అన్వేషమాణామృషభమప్రౌఢాం కామరూపిణీం ॥21॥

సునాసాం సుదతీం బాలాం సుకపోలాం వరాననాం
సమవిన్యస్తకర్ణాభ్యాం బిభ్రతీం కుండలశ్రియం ॥22॥

పిశంగనీవీం సుశ్రోణీం శ్యామాం కనకమేఖలాం
పద్భ్యాం క్వణద్భ్యాం చలంతీం నూపురైర్దేవతామివ ॥23॥

స్తనౌ వ్యంజితకైశోరౌ సమవృత్తౌ నిరంతరౌ
వస్త్రాంతేన నిగూహంతీం వ్రీడయా గజగామినీం ॥24॥

తామాహ లలితం వీరః సవ్రీడస్మితశోభనాం
స్నిగ్ధేనాపాంగపుంఖేన స్పృష్టః ప్రేమోద్భ్రమద్భ్రువా ॥25॥

కా త్వం కంజపలాశాక్షి కస్యాసీహ కుతః సతి
ఇమాముప పురీం భీరు కిం చికీర్షసి శంస మే ॥26॥

క ఏతేఽనుపథా యే త ఏకాదశ మహాభటాః
ఏతా వా లలనాః సుభ్రు కోఽయం తేఽహిః పురఃసరః ॥27॥

త్వం హ్రీర్భవాన్యస్యథ వాగ్రమా పతిం విచిన్వతీ కిం మునివద్రహో వనే
త్వదంఘ్రికామాప్తసమస్తకామం క్వ పద్మకోశః పతితః కరాగ్రాత్ ॥28॥

నాసాం వరోర్వన్యతమా భువిస్పృక్పురీమిమాం వీరవరేణ సాకం
అర్హస్యలంకర్తుమదభ్రకర్మణా లోకం పరం శ్రీరివ యజ్ఞపుంసా ॥29॥

యదేష మాపాంగవిఖండితేంద్రియం సవ్రీడభావస్మితవిభ్రమద్భ్రువా
త్వయోపసృష్టో భగవాన్మనోభవః ప్రబాధతేఽథానుగృహాణ శోభనే ॥30॥

త్వదాననం సుభ్రు సుతారలోచనం వ్యాలంబినీలాలకవృందసంవృతం
ఉన్నీయ మే దర్శయ వల్గువాచకం యద్వ్రీడయా నాభిముఖం శుచిస్మితే ॥31॥

నారద ఉవాచ ।

ఇత్థం పురంజనం నారీ యాచమానమధీరవత్
అభ్యనందత తం వీరం హసంతీ వీర మోహితా ॥32॥

న విదామ వయం సమ్యక్కర్తారం పురుషర్షభ
ఆత్మనశ్చ పరస్యాపి గోత్రం నామ చ యత్కృతం ॥33॥

ఇహాద్య సంతమాత్మానం విదామ న తతః పరం
యేనేయం నిర్మితా వీర పురీ శరణమాత్మనః ॥34॥

ఏతే సఖాయః సఖ్యో మే నరా నార్యశ్చ మానద
సుప్తాయాం మయి జాగర్తి నాగోఽయం పాలయన్పురీం ॥35॥

దిష్ట్యాగతోఽసి భద్రం తే గ్రామ్యాన్కామానభీప్ససే
ఉద్వహిష్యామి తాంస్తేఽహం స్వబంధుభిరరిందమ ॥36॥

ఇమాం త్వమధితిష్ఠస్వ పురీం నవముఖీం విభో
మయోపనీతాన్గృహ్ణానః కామభోగాన్శతం సమాః ॥37॥

కం ను త్వదన్యం రమయే హ్యరతిజ్ఞమకోవిదం
అసంపరాయాభిముఖమశ్వస్తనవిదం పశుం ॥38॥

ధర్మో హ్యత్రార్థకామౌ చ ప్రజానందోఽమృతం యశః
లోకా విశోకా విరజా యాన్న కేవలినో విదుః ॥39॥

పితృదేవర్షిమర్త్యానాం భూతానామాత్మనశ్చ హ
క్షేమ్యం వదంతి శరణం భవేఽస్మిన్యద్గృహాశ్రమః ॥40॥

కా నామ వీర విఖ్యాతం వదాన్యం ప్రియదర్శనం
న వృణీత ప్రియం ప్రాప్తం మాదృశీ త్వాదృశం పతిం ॥41॥

కస్యా మనస్తే భువి భోగిభోగయోః స్త్రియా న సజ్జేద్భుజయోర్మహాభుజ
యోఽనాథవర్గాధిమలం ఘృణోద్ధత స్మితావలోకేన చరత్యపోహితుం ॥42॥

నారద ఉవాచ ।

ఇతి తౌ దంపతీ తత్ర సముద్య సమయం మిథః
తాం ప్రవిశ్య పురీం రాజన్నుముదాతే శతం సమాః ॥43॥

ఉపగీయమానో లలితం తత్ర తత్ర చ గాయకైః
క్రీడన్పరివృతః స్త్రీభిర్హ్రదినీమావిశచ్ఛుచౌ ॥44॥

సప్తోపరి కృతా ద్వారః పురస్తస్యాస్తు ద్వే అధః
పృథగ్విషయగత్యర్థం తస్యాం యః కశ్చనేశ్వరః ॥45॥

పంచ ద్వారస్తు పౌరస్త్యా దక్షిణైకా తథోత్తరా
పశ్చిమే ద్వే అమూషాం తే నామాని నృప వర్ణయే ॥46॥

ఖద్యోతావిర్ముఖీ చ ప్రాగ్ద్వారావేకత్ర నిర్మితే
విభ్రాజితం జనపదం యాతి తాభ్యాం ద్యుమత్సఖః ॥47॥

నలినీ నాలినీ చ ప్రాగ్ద్వారావేకత్ర నిర్మితే
అవధూతసఖస్తాభ్యాం విషయం యాతి సౌరభం ॥48॥

ముఖ్యా నామ పురస్తాద్ద్వాస్తయాపణబహూదనౌ
విషయౌ యాతి పురరాడ్రసజ్ఞవిపణాన్వితః ॥49॥

పితృహూర్నృప పుర్యా ద్వార్దక్షిణేన పురంజనః
రాష్ట్రం దక్షిణపంచాలం యాతి శ్రుతధరాన్వితః ॥50॥

దేవహూర్నామ పుర్యా ద్వా ఉత్తరేణ పురంజనః
రాష్ట్రముత్తరపంచాలం యాతి శ్రుతధరాన్వితః ॥51॥

ఆసురీ నామ పశ్చాద్ద్వాస్తయా యాతి పురంజనః
గ్రామకం నామ విషయం దుర్మదేన సమన్వితః ॥52॥

నిరృతిర్నామ పశ్చాద్ద్వాస్తయా యాతి పురంజనః
వైశసం నామ విషయం లుబ్ధకేన సమన్వితః ॥53॥

అంధావమీషాం పౌరాణాం నిర్వాక్పేశస్కృతావుభౌ
అక్షణ్వతామధిపతిస్తాభ్యాం యాతి కరోతి చ ॥54॥

స యర్హ్యంతఃపురగతో విషూచీనసమన్వితః
మోహం ప్రసాదం హర్షం వా యాతి జాయాత్మజోద్భవం ॥55॥

ఏవం కర్మసు సంసక్తః కామాత్మా వంచితోఽబుధః
మహిషీ యద్యదీహేత తత్తదేవాన్వవర్తత ॥56॥

క్వచిత్పిబంత్యాం పిబతి మదిరాం మదవిహ్వలః
అశ్నంత్యాం క్వచిదశ్నాతి జక్షత్యాం సహ జక్షితి ॥57॥

క్వచిద్గాయతి గాయంత్యాం రుదత్యాం రుదతి క్వచిత్
క్వచిద్ధసంత్యాం హసతి జల్పంత్యామను జల్పతి ॥58॥

క్వచిద్ధావతి ధావంత్యాం తిష్ఠంత్యామను తిష్ఠతి
అను శేతే శయానాయామన్వాస్తే క్వచిదాసతీం ॥59॥

క్వచిచ్ఛృణోతి శృణ్వంత్యాం పశ్యంత్యామను పశ్యతి
క్వచిజ్జిఘ్రతి జిఘ్రంత్యాం స్పృశంత్యాం స్పృశతి క్వచిత్ ॥60॥

క్వచిచ్చ శోచతీం జాయామను శోచతి దీనవత్
అను హృష్యతి హృష్యంత్యాం ముదితామను మోదతే॥61॥

విప్రలబ్ధో మహిష్యైవం సర్వప్రకృతివంచితః
నేచ్ఛన్ననుకరోత్యజ్ఞః క్లైబ్యాత్క్రీడామృగో యథా॥62॥

—♦ అధ్యాయము 26 ♦—

నారద ఉవాచ ।

స ఏకదా మహేష్వాసో రథం పంచాశ్వమాశుగం
ద్వీషం ద్విచక్రమేకాక్షం త్రివేణుం పంచబంధురం॥1॥

ఏకరశ్మ్యేకదమనమేకనీడం ద్వికూబరం
పంచప్రహరణం సప్త వరూథం పంచవిక్రమం॥2॥

హైమోపస్కరమారుహ్య స్వర్ణవర్మాక్షయేషుధిః
ఏకాదశచమూనాథః పంచప్రస్థమగాద్వనం॥3॥

చచార మృగయాం తత్ర దృప్త ఆత్తేషుకార్ముకః
విహాయ జాయామతదర్హాం మృగవ్యసనలాలసః॥4॥

ఆసురీం వృత్తిమాశ్రిత్య ఘోరాత్మా నిరనుగ్రహః
న్యహనన్నిశితైర్బాణైర్వనేషు వనగోచరాన్॥5॥

తీర్థేషు ప్రతిదృష్టేషు రాజా మేధ్యాన్పశూన్వనే
యావదర్థమలం లుబ్ధో హన్యాదితి నియమ్యతే॥6॥

య ఏవం కర్మ నియతం విద్వాన్కుర్వీత మానవః
కర్మణా తేన రాజేంద్ర జ్ఞానేన న స లిప్యతే॥7॥

అన్యథా కర్మ కుర్వాణో మానారూఢో నిబధ్యతే
గుణప్రవాహపతితో నష్టప్రజ్ఞో వ్రజత్యధః॥8॥

తత్ర నిర్భిన్నగాత్రాణాం చిత్రవాజైః శిలీముఖైః
విప్లవోఽభూద్దుఃఖితానాం దుఃసహః కరుణాత్మనాం॥9॥

శశాన్వరాహాన్మహిషాన్గవయాన్రురుశల్యకాన్
మేధ్యానన్యాంశ్చ వివిధాన్వినిఘ్నన్శ్రమమధ్యగాత్॥10॥

తతః క్షుత్తృట్పరిశ్రాంతో నివృత్తో గృహమేయివాన్
కృతస్నానోచితాహారః సంవివేశ గతక్లమః॥11॥

ఆత్మానమర్హయాం చక్రే ధూపాలేపస్రగాదిభిః
సాధ్వలంకృతసర్వాంగో మహిష్యామాదధే మనః॥12॥

తృప్తో హృష్టః సుదృప్తశ్చ కందర్పాకృష్టమానసః
న వ్యచష్ట వరారోహాం గృహిణీం గృహమేధినీం॥13॥

అంతఃపురస్త్రియోఽపృచ్ఛద్విమనా ఇవ వేదిషత్
అపి వః కుశలం రామాః సేశ్వరీణాం యథా పురా॥14॥

న తథైతర్హి రోచంతే గృహేషు గృహసంపదః
యది న స్యాద్గృహే మాతా పత్నీ వా పతిదేవతా

వ్యంగే రథ ఇవ ప్రాజ్ఞః కో నామాసిత దీనవత్॥15॥

క్వ వర్తతే సా లలనా మజ్జంతం వ్యసనార్ణవే
యా మాముద్ధరతే ప్రజ్ఞాం దీపయంతీ పదే పదే॥16॥

రామా ఊచుః ।

నరనాథ న జానీమస్త్వత్ప్రియా యద్వ్యవస్యతి
భూతలే నిరవస్తారే శయానాం పశ్య శత్రుహన్॥17॥

నారద ఉవాచ ।

పురంజనః స్వమహిషీం నిరీక్ష్యావధుతాం భువి
తత్సంగోన్మథితజ్ఞానో వైక్లవ్యం పరమం యయౌ॥18॥

సాంత్వయన్శ్లక్ష్ణయా వాచా హృదయేన విదూయతా
ప్రేయస్యాః స్నేహసంరంభ లింగమాత్మని నాభ్యగాత్॥19॥

అనునిన్యేఽథ శనకైర్వీరోఽనునయకోవిదః
పస్పర్శ పాదయుగలమాహ చోత్సంగలాలితాం॥20॥

పురంజన ఉవాచ ।

నూనం త్వకృతపుణ్యాస్తే భృత్యా యేష్వీశ్వరాః శుభే
కృతాగఃస్వాత్మసాత్కృత్వా శిక్షాదండం న యుంజతే॥21॥

పరమోఽనుగ్రహో దండో భృత్యేషు ప్రభుణార్పితః
బాలో న వేద తత్తన్వి బంధుకృత్యమమర్షణః॥22॥

సా త్వం ముఖం సుదతి సుభ్ర్వనురాగభార వ్రీడావిలంబవిలసద్ధసితావలోకం
నీలాలకాలిభిరుపస్కృతమున్నసం నః స్వానాం ప్రదర్శయ మనస్విని వల్గువాక్యం॥23॥

తస్మిందధే దమమహం తవ వీరపత్ని యోఽన్యత్ర భూసురకులాత్కృతకిల్బిషస్తం
పశ్యే న వీతభయమున్ముదితం త్రిలోక్యామన్యత్ర వై మురరిపోరితరత్ర దాసాత్॥24॥

వక్త్రం న తే వితిలకం మలినం విహర్షం సంరంభభీమమవిమృష్టమపేతరాగం
పశ్యే స్తనావపి శుచోపహతౌ సుజాతౌ బింబాధరం విగతకుంకుమపంకరాగం॥25॥

తన్మే ప్రసీద సుహృదః కృతకిల్బిషస్య స్వైరం గతస్య మృగయాం వ్యసనాతురస్య
కా దేవరం వశగతం కుసుమాస్త్రవేగ విస్రస్తపౌంస్నముశతీ న భజేత కృత్యే॥26॥

—♦ అధ్యాయము 27 ♦—

నారద ఉవాచ ।

ఇత్థం పురంజనం సధ్ర్యగ్వశమానీయ విభ్రమైః
పురంజనీ మహారాజ రేమే రమయతీ పతిం॥1॥

స రాజా మహిషీం రాజన్సుస్నాతాం రుచిరాననాం
కృతస్వస్త్యయనాం తృప్తామభ్యనందదుపాగతాం॥2॥

తయోపగూఢః పరిరబ్ధకంధరో రహోఽనుమంత్రైరపకృష్టచేతనః
న కాలరంహో బుబుధే దురత్యయం దివా నిశేతి ప్రమదాపరిగ్రహః॥3॥

శయాన ఉన్నద్ధమదో మహామనా మహార్హతల్పే మహిషీభుజోపధిః
తామేవ వీరో మనుతే పరం యతస్తమోఽభిభూతో న నిజం పరం చ యత్॥4॥

తయైవం రమమాణస్య కామకశ్మలచేతసః
క్షణార్ధమివ రాజేంద్ర వ్యతిక్రాంతం నవం వయః॥5॥

తస్యామజనయత్పుత్రాన్పురంజన్యాం పురంజనః
శతాన్యేకాదశ విరాడాయుషోఽర్ధమథాత్యగాత్॥6॥

దుహితౄర్దశోత్తరశతం పితృమాతృయశస్కరీః
శీలౌదార్యగుణోపేతాః పౌరంజన్యః ప్రజాపతే॥7॥

స పంచాలపతిః పుత్రాన్పితృవంశవివర్ధనాన్
దారైః సంయోజయామాస దుహితౄః సదృశైర్వరైః॥8॥

పుత్రాణాం చాభవన్పుత్రా ఏకైకస్య శతం శతం
యైర్వై పౌరంజనో వంశః పంచాలేషు సమేధితః॥9॥

తేషు తద్రిక్థహారేషు గృహకోశానుజీవిషు
నిరూఢేన మమత్వేన విషయేష్వన్వబధ్యత॥10॥

ఈజే చ క్రతుభిర్ఘోరైర్దీక్షితః పశుమారకైః
దేవాన్పితౄన్భూతపతీన్నానాకామో యథా భవాన్॥11॥

యుక్తేష్వేవం ప్రమత్తస్య కుటుంబాసక్తచేతసః
ఆససాద స వై కాలో యోఽప్రియః ప్రియయోషితాం॥12॥

చండవేగ ఇతి ఖ్యాతో గంధర్వాధిపతిర్నృప
గంధర్వాస్తస్య బలినః షష్ట్యుత్తరశతత్రయం॥13॥

గంధర్వ్యస్తాదృశీరస్య మైథున్యశ్చ సితాసితాః
పరివృత్త్యా విలుంపంతి సర్వకామవినిర్మితాం॥14॥

తే చండవేగానుచరాః పురంజనపురం యదా
హర్తుమారేభిరే తత్ర ప్రత్యషేధత్ప్రజాగరః॥15॥

స సప్తభిః శతైరేకో వింశత్యా చ శతం సమాః
పురంజనపురాధ్యక్షో గంధర్వైర్యుయుధే బలీ॥16॥

క్షీయమాణే స్వసంబంధే ఏకస్మిన్బహుభిర్యుధా
చింతాం పరాం జగామార్తః సరాష్ట్రపురబాంధవః॥17॥

స ఏవ పుర్యాం మధుభుక్పంచాలేషు స్వపార్షదైః
ఉపనీతం బలిం గృహ్ణన్స్త్రీజితో నావిదద్భయం॥18॥

కాలస్య దుహితా కాచిత్త్రిలోకీం వరమిచ్ఛతీ
పర్యటంతీ న బర్హిష్మన్ప్రత్యనందత కశ్చన॥19॥

దౌర్భాగ్యేనాత్మనో లోకే విశ్రుతా దుర్భగేతి సా
యా తుష్టా రాజర్షయే తు వృతాదాత్పూరవే వరం॥20॥

కదాచిదటమానా సా బ్రహ్మలోకాన్మహిం గతం
వవ్రే బృహద్వ్రతం మాం తు జానతీ కామమోహితా||21||

మయి సంరభ్య విపుల మదాచ్ఛాపం సుదుఃసహం
స్థాతుమర్హసి నైకత్ర మద్యాచ్ఞావిముఖో మునే||22||

తతో విహతసంకల్పా కన్యకా యవనేశ్వరం
మయోపదిష్టమాసాద్య వవ్రే నామ్నా భయం పతిం||23||

ఋషభం యవనానాం త్వాం వృణే వీరేప్సితం పతిం
సంకల్పస్త్వయి భూతానాం కృతః కిల న రిష్యతి||24||

ద్వావిమావనుశోచంతి బాలావసదవగ్రహౌ
యల్లోకశాస్త్రోపనతం న రాతి న తదిచ్ఛతి||25||

అథో భజస్వ మాం భద్ర భజంతీం మే దయాం కురు
ఏతావాన్పౌరుషో ధర్మో యదార్తాననుకంపతే||26||

కాలకన్యోదితవచో నిశమ్య యవనేశ్వరః
చికీర్షుర్దేవగుహ్యం స సస్మితం తామభాషత||27||

మయా నిరూపితస్తుభ్యం పతిరాత్మసమాధినా
నాభినందతి లోకోఽయం త్వామభద్రామసమ్మతాం||28||

త్వమవ్యక్తగతిర్భుంక్ష్వ లోకం కర్మవినిర్మితం
యా హి మే పృతనాయుక్తా ప్రజానాశం ప్రణేష్యసి||29||

ప్రజ్వారోఽయం మమ భ్రాతా త్వం చ మే భగినీ భవ
చరామ్యుభాభ్యాం లోకేఽస్మిన్నవ్యక్తో భీమసైనికః||30||

—♦ అధ్యాయము 28 ♦—

నారద ఉవాచ |

సైనికా భయనామ్నో యే బర్హిష్మందిష్టకారిణః
ప్రజ్వారకాలకన్యాభ్యాం విచేరురవనీమిమాం||1||

త ఏకదా తు రభసా పురంజనపురీం నృప
రురుధుర్భౌమభోగాఢ్యాం జరత్పన్నగపాలితాం||2||

కాలకన్యాపి బుభుజే పురంజనపురం బలాత్
యయాభిభూతః పురుషః సద్యో నిఃసారతామియాత్||3||

తయోపభుజ్యమానాం వై యవనాః సర్వతోదిశం
ద్వార్భిః ప్రవిశ్య సుభృశం ప్రార్దయన్సకలాం పురీం||4||

తస్యాం ప్రపీడ్యమానాయామభిమానీ పురంజనః
అవాపోరువిధాంస్తాపాన్కుటుంబీ మమతాకులః||5||

కన్యోపగూఢో నష్టశ్రీః కృపణో విషయాత్మకః
నష్టప్రజ్ఞో హృతైశ్వర్యో గంధర్వయవనైర్బలాత్||6||

విశీర్ణాం స్వపురీం వీక్ష్య ప్రతికూలాననాదృతాన్
పుత్రాన్పౌత్రానుగామాత్యాంజాయాం చ గతసౌహృదాం||7||

ఆత్మానం కన్యయా గ్రస్తం పంచాలానరిదూషితాన్
దురంతచింతామాపన్నో న లేభే తత్ప్రతిక్రియాం॥8॥

కామానభిలషందీనో యాతయామాంశ్చ కన్యయా
విగతాత్మగతిస్నేహః పుత్రదారాంశ్చ లాలయన్॥9॥

గంధర్వయవనాక్రాంతాం కాలకన్యోపమర్దితాం
హాతుం ప్రచక్రమే రాజా తాం పురీమనికామతః॥10॥

భయనామ్నోఽగ్రజో భ్రాతా ప్రజ్వారః ప్రత్యుపస్థితః
దదాహ తాం పురీం కృత్స్నాం భ్రాతుః ప్రియచికీర్షయా॥11॥

తస్యాం సందహ్యమానాయాం సపౌరః సపరిచ్ఛదః
కౌటుంబికః కుటుంబిన్యా ఉపాతప్యత సాన్వయః॥12॥

యవనోపరుద్ధాయతనో గ్రస్తాయాం కాలకన్యయా
పుర్యాం ప్రజ్వారసంసృష్టః పురపాలోఽన్వతప్యత॥13॥

న శేకే సోఽవితుం తత్ర పురుకృచ్ఛ్రోరువేపథుః
గంతుమైచ్ఛత్తతో వృక్ష కోటరాదివ సానలాత్॥14॥

శిథిలావయవో యర్హి గంధర్వైర్హృతపౌరుషః
యవనైరరిభీ రాజన్నుపరుద్ధో రురోద హ॥15॥

దుహితౄః పుత్రపౌత్రాంశ్చ జామిజామాతృపార్షదాన్
స్వత్వావశిష్టం యత్కించిద్గృహకోశపరిచ్ఛదం॥16॥

అహం మమేతి స్వీకృత్య గృహేషు కుమతిర్గృహీ
దధ్యౌ ప్రమదయా దీనో విప్రయోగ ఉపస్థితే॥17॥

లోకాంతరం గతవతి మయ్యనాథా కుటుంబినీ
వర్తిష్యతే కథం త్వేషా బాలకాననుశోచతీ॥18॥

న మయ్యనాశితే భుంక్తే నాస్నాతే స్నాతి మత్పరా
మయి రుష్టే సుసంత్రస్తా భర్త్సితే యతవాగ్భయాత్॥19॥

ప్రబోధయతి మావిజ్ఞం వ్యుషితే శోకకర్శితా
వర్త్మైతద్గృహమేధీయం వీరసూరపి నేష్యతి॥20॥

కథం ను దారకా దీనా దారకీర్వాపరాయణాః
వర్తిష్యంతే మయి గతే భిన్ననావ ఇవోదధౌ॥21॥

ఏవం కృపణయా బుద్ధ్యా శోచంతమతదర్హణం
గ్రహీతుం కృతధీరేనం భయనామాభ్యపద్యత॥22॥

పశువద్యవనైరేష నీయమానః స్వకం క్షయం
అన్వద్రవన్ననుపథాః శోచంతో భృశమాతురాః॥23॥

పురీం విహాయోపగత ఉపరుద్ధో భుజంగమః
యదా తమేవాను పురీ విశీర్ణా ప్రకృతిం గతా॥24॥

వికృష్యమాణః ప్రసభం యవనేన బలీయసా
నావిందత్తమసావిష్టః సఖాయం సుహృదం పురః॥25॥

తం యజ్ఞపశవోఽనేన సంజ్ఞప్తా యేఽదయాలునా
కుఠారైశ్చిచ్ఛిదుః క్రుద్ధాః స్మరంతోఽమీవమస్య తత్॥26॥

అనంతపారే తమసి మగ్నో నష్టస్మృతిః సమాః
శాశ్వతీరనుభూయార్తిం ప్రమదాసంగదూషితః ॥27॥

తామేవ మనసా గృహ్ణన్బభూవ ప్రమదోత్తమా
అనంతరం విదర్భస్య రాజసింహస్య వేశ్మని ॥28॥

ఉపయేమే వీర్యపణాం వైదర్భీం మలయధ్వజః
యుధి నిర్జిత్య రాజన్యాన్పాండ్యః పరపురంజయః ॥29॥

తస్యాం స జనయాం చక్ర ఆత్మజామసితేక్షణాం
యవీయసః సప్త సుతాన్సప్త ద్రవిడభూభృతః ॥30॥

ఏకైకస్యాభవత్తేషాం రాజన్నర్బుదమర్బుదం
భోక్ష్యతే యద్వంశధరైర్మహీ మన్వంతరం పరం ॥31॥

అగస్త్యః ప్రాగ్దుహితరముపయేమే ధృతవ్రతాం
యస్యాం దృఢచ్యుతో జాత ఇధ్మవాహాత్మజో మునిః ॥32॥

విభజ్య తనయేభ్యః క్ష్మాం రాజర్షిర్మలయధ్వజః
ఆరిరాధయిషుః కృష్ణం స జగామ కులాచలం ॥33॥

హిత్వా గృహాన్సుతాన్భోగాన్వైదర్భీ మదిరేక్షణా
అన్వధావత పాండ్యేశం జ్యోత్స్నేవ రజనీకరం ॥34॥

తత్ర చంద్రవసా నామ తామ్రపర్ణీ వటోదకా
తత్పుణ్యసలిలైర్నిత్యముభయత్రాత్మనో మృజన్ ॥35॥

కందాష్టిభిర్మూలఫలైః పుష్పపర్ణైస్తృణోదకైః
వర్తమానః శనైర్గాత్ర కర్శనం తప ఆస్థితః ॥36॥

శీతోష్ణవాతవర్షాణి క్షుత్పిపాసే ప్రియాప్రియే
సుఖదుఃఖే ఇతి ద్వంద్వాన్యజయత్సమదర్శనః ॥37॥

తపసా విద్యయా పక్వ కషాయో నియమైర్యమైః
యుయుజే బ్రహ్మణ్యాత్మానం విజితాక్షానిలాశయః ॥38॥

ఆస్తే స్థాణురివైకత్ర దివ్యం వర్షశతం స్థిరః
వాసుదేవే భగవతి నాన్యద్వేదోద్వహన్రతిం ॥39॥

స వ్యాపకతయాత్మానం వ్యతిరిక్తతయాత్మని
విద్వాన్స్వప్న ఇవామర్శ సాక్షిణం విరరామ హ ॥40॥

సాక్షాద్భగవతోక్తేన గురుణా హరిణా నృప
విశుద్ధజ్ఞానదీపేన స్ఫురతా విశ్వతోముఖం ॥41॥

పరే బ్రహ్మణి చాత్మానం పరం బ్రహ్మ తథాత్మని
వీక్షమాణో విహాయేక్షామస్మాదుపరరామ హ ॥42॥

పతిం పరమధర్మజ్ఞం వైదర్భీ మలయధ్వజం
ప్రేమ్ణా పర్యచరద్ధిత్వా భోగాన్సా పతిదేవతా ॥43॥

చీరవాసా వ్రతక్షామా వేణీభూతశిరోరుహా
బభావుప పతిం శాంతా శిఖా శాంతమివానలం ॥44॥

అజానతీ ప్రియతమం యదోపరతమంగనా
సుస్థిరాసనమాసాద్య యథాపూర్వముపాచరత్ ॥45॥

యదా నోపలభేతాంఘ్రావూష్మాణం పత్యురర్చతీ
ఆసీత్సంవిగ్నహృదయా యూథభ్రష్టా మృగీ యథా॥46॥

ఆత్మానం శోచతీ దీనమబంధుం విక్లవాశ్రుభిః
స్తనావాసిచ్య విపినే సుస్వరం ప్రరురోద సా॥47॥

ఉత్తిష్ఠోత్తిష్ఠ రాజర్షే ఇమాముదధిమేఖలాం
దస్యుభ్యః క్షత్రబంధుభ్యో బిభ్యతీం పాతుమర్హసి॥48॥

ఏవం విలపంతీ బాలా విపినేఽనుగతా పతిం
పతితా పాదయోర్భర్తూ రుదత్యశ్రూణ్యవర్తయత్॥49॥

చితిం దారుమయీం చిత్వా తస్యాం పత్యుః కలేవరం
ఆదీప్య చానుమరణే విలపంతీ మనో దధే॥50॥

తత్ర పూర్వతరః కశ్చిత్సఖా బ్రాహ్మణ ఆత్మవాన్
సాంత్వయన్వల్గునా సామ్నా తామాహ రుదతీం ప్రభో॥51॥

బ్రాహ్మణ ఉవాచ ।

కా త్వం కస్యాసి కో వాయం శయానో యస్య శోచసి
జానాసి కిం సఖాయం మాం యేనాగ్రే విచచర్థ హ॥52॥

అపి స్మరసి చాత్మానమవిజ్ఞాతసఖం సఖే
హిత్వా మాం పదమన్విచ్ఛన్భౌమభోగరతో గతః॥53॥

హంసావహం చ త్వం చార్య సఖాయౌ మానసాయనౌ
అభూతామంతరా వౌకః సహస్రపరివత్సరాన్॥54॥

స త్వం విహాయ మాం బంధో గతో గ్రామ్యమతిర్మహీం
విచరన్పదమద్రాక్షీః కయాచిన్నిర్మితం స్త్రియా॥55॥

పంచారామం నవద్వారమేకపాలం త్రికోష్ఠకం
షట్కులం పంచవిపణం పంచప్రకృతి స్త్రీధవం॥56॥

పంచేంద్రియార్థా ఆరామా ద్వారః ప్రాణా నవ ప్రభో
తేజోఽబన్నాని కోష్ఠాని కులమింద్రియసంగ్రహః॥57॥

విపణస్తు క్రియాశక్తిర్భూతప్రకృతిరవ్యయా
శక్త్యధీశః పుమాంస్త్వత్ర ప్రవిష్టో నావబుధ్యతే॥58॥

తస్మింస్త్వం రామయా స్పృష్టో రమమాణోఽశ్రుతస్మృతిః
తత్సంగాదీదృశీం ప్రాప్తో దశాం పాపీయసీం ప్రభో॥59॥

న త్వం విదర్భదుహితా నాయం వీరః సుహృత్తవ
న పతిస్త్వం పురంజన్యా రుద్ధో నవముఖే యయా॥60॥

మాయా హ్యేషా మయా సృష్టా యత్పుమాంసం స్త్రియం సతీం
మన్యసే నోభయం యద్వై హంసౌ పశ్యావయోర్గతిం॥61॥

అహం భవాన్న చాన్యస్త్వం త్వమేవాహం విచక్ష్వ భోః
న నౌ పశ్యంతి కవయశ్ఛిద్రం జాతు మనాగపి॥62॥

యథా పురుష ఆత్మానమేకమాదర్శచక్షుషోః
ద్విధాభూతమవేక్షేత తథైవాంతరమావయోః॥63॥

ఏవం స మానసో హంసో హంసేన ప్రతిబోధితః
స్వస్థస్తద్వ్యభిచారేణ నష్టామాప పునః స్మృతిం ॥64॥

బర్హిష్మన్నేతదధ్యాత్మం పారోక్ష్యేణ ప్రదర్శితం
యత్పరోక్షప్రియో దేవో భగవాన్విశ్వభావనః ॥65॥

—♦ అధ్యాయము 29 ♦—

ప్రాచీనబర్హిరువాచ ।

భగవంస్తే వచోఽస్మాభిర్న సమ్యగవగమ్యతే
కవయస్తద్విజానంతి న వయం కర్మమోహితాః ॥1॥

నారద ఉవాచ ।

పురుషం పురంజనం విద్యాద్యద్వ్యనక్త్యాత్మనః పురం
ఏకద్విత్రిచతుష్పాదం బహుపాదమపాదకం ॥2॥

యోఽవిజ్ఞాతాహృతస్తస్య పురుషస్య సఖేశ్వరః
యన్న విజ్ఞాయతే పుంభిర్నామభిర్వా క్రియాగుణైః ॥3॥

యదా జిఘృక్షన్పురుషః కార్త్స్న్యేన ప్రకృతేర్గుణాన్
నవద్వారం ద్విహస్తాంఘ్రి తత్రామనుత సాధ్వితి ॥4॥

బుద్ధిం తు ప్రమదాం విద్యాన్మమాహమితి యత్కృతం
యామధిష్ఠాయ దేహేఽస్మిన్పుమాన్భుంక్తేఽక్షభిర్గుణాన్ ॥5॥

సఖాయ ఇంద్రియగణా జ్ఞానం కర్మ చ యత్కృతం
సఖ్యస్తద్వృత్తయః ప్రాణః పంచవృత్తిర్యథోరగః ॥6॥

బృహద్బలం మనో విద్యాదుభయేంద్రియనాయకం
పంచాలాః పంచ విషయా యన్మధ్యే నవఖం పురం ॥7॥

అక్షిణీ నాసికే కర్ణౌ ముఖం శిశ్నగుదావితి
ద్వే ద్వే ద్వారౌ బహిర్యాతి యస్తదింద్రియసంయుతః ॥8॥

అక్షిణీ నాసికే ఆస్యమితి పంచ పురః కృతాః
దక్షిణా దక్షిణః కర్ణ ఉత్తరా చోత్తరః స్మృతః ॥9॥

పశ్చిమే ఇత్యధో ద్వారౌ గుదం శిశ్నమిహోచ్యతే
ఖద్యోతావిర్ముఖీ చాత్ర నేత్రే ఏకత్ర నిర్మితే
రూపం విభ్రాజితం తాభ్యాం విచష్టే చక్షుషేశ్వరః ॥10॥

నలినీ నాలినీ నాసే గంధః సౌరభ ఉచ్యతే
ఘ్రాణోఽవధూతో ముఖ్యాస్యం విపణో వాగ్రసవిద్రసః ॥11॥

ఆపణో వ్యవహారోఽత్ర చిత్రమంధో బహూదనం
పితృహూర్దక్షిణః కర్ణ ఉత్తరో దేవహూః స్మృతః ॥12॥

ప్రవృత్తం చ నివృత్తం చ శాస్త్రం పంచాలసంజ్ఞితం
పితృయానం దేవయానం శ్రోత్రాచ్ఛ్రుతధరాద్వ్రజేత్ ॥13॥

ఆసురీ మేఢ్రమర్వాగ్ద్వార్వ్యవాయో గ్రామిణాం రతిః
ఉపస్థో దుర్మదః ప్రోక్తో నిరృతిర్గుద ఉచ్యతే॥14॥

వైశసం నరకం పాయుర్లుబ్ధకోఽన్ధౌ తు మే శృణు
హస్తపాదౌ పుమాంస్తాభ్యాం యుక్తో యాతి కరోతి చ॥15॥

అంతఃపురం చ హృదయం విషూచిర్మన ఉచ్యతే
తత్ర మోహం ప్రసాదం వా హర్షం ప్రాప్నోతి తద్గుణైః॥16॥

యథా యథా విక్రియతే గుణాక్తో వికరోతి వా
తథా తథోపద్రష్టాత్మా తద్వృత్తీరనుకార్యతే॥17॥

దేహో రథస్త్వింద్రియాశ్వః సంవత్సరరయోఽగతిః
ద్వికర్మచక్రస్త్రిగుణ ధ్వజః పంచాసుబంధురః॥18॥

మనోరశ్మిర్బుద్ధిసూతో హృన్నీడో ద్వంద్వకూబరః
పంచేంద్రియార్థప్రక్షేపః సప్తధాతువరూథకః॥19॥

ఆకూతిర్విక్రమో బాహ్యో మృగతృష్ణాం ప్రధావతి
ఏకాదశేంద్రియచమూః పంచసూనావినోదకృత్॥20॥

సంవత్సరశ్చండవేగః కాలో యేనోపలక్షితః
తస్యాహానీహ గంధర్వా గంధర్వ్యో రాత్రయః స్మృతాః
హరంత్యాయుః పరిక్రాంత్యా షష్ట్యుత్తరశతత్రయం॥21॥

కాలకన్యా జరా సాక్షాల్లోకస్తాం నాభినందతి
స్వసారం జగృహే మృత్యుః క్షయాయ యవనేశ్వరః॥22॥

ఆధయో వ్యాధయస్తస్య సైనికా యవనాశ్చరాః
భూతోపసర్గాశురయః ప్రజ్వారో ద్వివిధో జ్వరః॥23॥

ఏవం బహువిధైర్దుఃఖైర్దైవభూతాత్మసంభవైః
క్లిశ్యమానః శతం వర్షం దేహే దేహీ తమోవృతః॥24॥

ప్రాణేంద్రియమనోధర్మానాత్మన్యధ్యస్య నిర్గుణః
శేతే కామలవాంధ్యాయన్మమాహమితి కర్మకృత్॥25॥

యదాత్మానమవిజ్ఞాయ భగవంతం పరం గురుం
పురుషస్తు విషజ్జేత గుణేషు ప్రకృతేః స్వదృక్॥26॥

గుణాభిమానీ స తదా కర్మాణి కురుతేఽవశః
శుక్లం కృష్ణం లోహితం వా యథాకర్మాభిజాయతే॥27॥

శుక్లాత్ప్రకాశభూయిష్ఠా లోకానాప్నోతి కర్హిచిత్
దుఃఖోదర్కాన్క్రియాయాసాంస్తమఃశోకోత్కటాన్క్వచిత్॥28॥

క్వచిత్పుమాన్క్వచిచ్చ స్త్రీ క్వచిన్నోభయమంధధీః
దేవో మనుష్యస్తిర్యగ్వా యథాకర్మగుణం భవః॥29॥

క్షుత్పరీతో యథా దీనః సారమేయో గృహం గృహం
చరన్విందతి యద్దిష్టం దండమోదనమేవ వా॥30॥

తథా కామాశయో జీవ ఉచ్చావచపథా భ్రమన్
ఉపర్యధో వా మధ్యే వా యాతి దిష్టం ప్రియాప్రియం॥31॥

దుఃఖేష్వేకతరేణాపి దైవభూతాత్మహేతుషు
జీవస్య న వ్యవచ్ఛేదః స్యాచ్చేత్తత్తత్ప్రతిక్రియా॥32॥

యథా హి పురుషో భారం శిరసా గురుముద్వహన్
తం స్కంధేన స ఆధత్తే తథా సర్వాః ప్రతిక్రియాః॥33॥

నైకాంతతః ప్రతీకారః కర్మణాం కర్మ కేవలం
ద్వయం హ్యవిద్యోపసృతం స్వప్నే స్వప్న ఇవానఘ॥34॥

అర్థే హ్యవిద్యమానేఽపి సంసృతిర్న నివర్తతే
మనసా లింగరూపేణ స్వప్నే విచరతో యథా॥35॥

అథాత్మనోఽర్థభూతస్య యతోఽనర్థపరంపరా
సంసృతిస్తద్వ్యవచ్ఛేదో భక్త్యా పరమయా గురౌ॥36॥

వాసుదేవే భగవతి భక్తియోగః సమాహితః
సధ్రీచీనేన వైరాగ్యం జ్ఞానం చ జనయిష్యతి॥37॥

సోఽచిరాదేవ రాజర్షే స్యాదచ్యుతకథాశ్రయః
శృణ్వతః శ్రద్దధానస్య నిత్యదా స్యాదధీయతః॥38॥

యత్ర భాగవతా రాజన్సాధవో విశదాశయాః
భగవద్గుణానుకథన శ్రవణవ్యగ్రచేతసః॥39॥

తస్మిన్మహన్ముఖరితా మధుభిచ్ చరిత్రపీయూషశేషసరితః పరితః స్రవంతి
తా యే పిబంత్యవితృషో నృప గాఢకర్ణైస్తాన్న స్పృశంత్యశనతృడ్భయశోకమోహాః॥40॥

ఏతైరుపద్రుతో నిత్యం జీవలోకః స్వభావజైః
న కరోతి హరేర్నూనం కథామృతనిధౌ రతిం॥41॥

ప్రజాపతిపతిః సాక్షాద్భగవాన్గిరిశో మనుః
దక్షాదయః ప్రజాధ్యక్షా నైష్ఠికాః సనకాదయః॥42॥

మరీచిరత్ర్యంగిరసౌ పులస్త్యః పులహః క్రతుః
భృగుర్వసిష్ఠ ఇత్యేతే మదంతా బ్రహ్మవాదినః॥43॥

అద్యాపి వాచస్పతయస్తపోవిద్యాసమాధిభిః
పశ్యంతోఽపి న పశ్యంతి పశ్యంతం పరమేశ్వరం॥44॥

శబ్దబ్రహ్మణి దుష్పారే చరంత ఉరువిస్తరే
మంత్రలింగైర్వ్యవచ్ఛిన్నం భజంతో న విదుః పరం॥45॥

సర్వేషామేవ జంతూనాం సతతం దేహపోషణే
అస్తి ప్రజ్ఞా సమాయత్తా కో విశేషస్తదా నృణాం

లబ్ధ్వేహాంతే మనుష్యత్వం హిత్వా దేహాద్యసద్గ్రహం
ఆత్మసృత్యా విహాయేదం జీవాత్మా స విశిష్యతే

యదా యస్యానుగృహ్ణాతి భగవానాత్మభావితః
స జహాతి మతిం లోకే వేదే చ పరినిష్ఠితాం॥46॥

తస్మాత్కర్మసు బర్హిష్మన్నజ్ఞానాదర్థకాశిషు
మార్థదృష్టిం కృథాః శ్రోత్ర స్పర్శిష్వస్పృష్టవస్తుషు॥47॥

స్వం లోకం న విదుస్తే వై యత్ర దేవో జనార్దనః
ఆహుర్ధూమ్రధియో వేదం సకర్మకమతద్విదః॥48॥

ఆస్తీర్య దర్భైః ప్రాగగ్రైః కార్త్స్న్యేన క్షితిమండలం
స్తబ్ధో బృహద్వధాన్మానీ కర్మ నావైషి యత్పరం
తత్కర్మ హరితోషం యత్సా విద్యా తన్మతిర్యయా॥49॥

హరిర్దేహభృతామాత్మా స్వయం ప్రకృతిరీశ్వరః
తత్పాదమూలం శరణం యతః క్షేమో నృణామిహ ॥50॥

స వై ప్రియతమశ్చాత్మా యతో న భయమణ్వపి
ఇతి వేద స వై విద్వాన్యో విద్వాన్స గురుర్హరిః ॥51॥

నారద ఉవాచ ।

ప్రశ్న ఏవం హి సంఛిన్నో భవతః పురుషర్షభ
అత్ర మే వదతో గుహ్యం నిశామయ సునిశ్చితం ॥52॥

క్షుద్రం చరం సుమనసాం శరణే మిథిత్వా
రక్తం షడంఘ్రిగణసామసు లుబ్ధకర్ణం
అగ్రే వృకానసుతృపోఽవిగణయ్య యాంతం
పృష్ఠే మృగం మృగయ లుబ్ధకబాణభిన్నం ॥53॥

అస్యార్థః సుమనఃసమధర్మణాం స్త్రీణాం శరణ ఆశ్రమే పుష్పమధుగంధవత్క్షుద్రతమం
కామ్యకర్మవిపాకజం కామసుఖలవం జైహ్వ్యౌపస్థ్యాది విచిన్వంతం మిథునీభూయ తదభినివేశిత
మనసం షడంఘ్రిగణసామగీతవదతిమనోహరవనితాదిజనాలాపేష్వతితరామతిప్రలోభితకర్ణమగ్రే
వృకయూథవదాత్మన ఆయుర్హరతోఽహోరాత్రాంతాన్కాలలవవిశేషానవిగణయ్య గృహేషు విహరంతం
పృష్ఠత ఏవ
పరోక్షమనుప్రవృత్తో లుబ్ధకః కృతాంతోఽన్తః శరేణ యమిహ పరావిధ్యతి తమిమమాత్మానమహో
రాజన్భిన్నహృదయం ద్రష్టుమర్హసీతి ॥54॥

స త్వం విచక్ష్య మృగచేష్టితమాత్మనోఽన్తశ్
చిత్తం నియచ్ఛ హృది కర్ణధునీం చ చిత్తే
జహ్యంగనాశ్రమమసత్తమయూథగాథం
ప్రీణీహి హంసశరణం విరమ క్రమేణ ॥55॥

రాజోవాచ ।

శ్రుతమన్వీక్షితం బ్రహ్మన్భగవాన్యదభాషత
నైతజ్జానంత్యుపాధ్యాయాః కిం న బ్రూయుర్విదుర్యది ॥56॥

సంశయోఽత్ర తు మే విప్ర సంఛిన్నస్తత్కృతో మహాన్
ఋషయోఽపి హి ముహ్యంతి యత్ర నేంద్రియవృత్తయః ॥57॥

కర్మాణ్యారభతే యేన పుమానిహ విహాయ తం
అముత్రాన్యేన దేహేన జుష్టాని స యదశ్నుతే ॥58॥

ఇతి వేదవిదాం వాదః శ్రూయతే తత్ర తత్ర హ
కర్మ యత్క్రియతే ప్రోక్తం పరోక్షం న ప్రకాశతే ॥59॥

నారద ఉవాచ ।

యేనైవారభతే కర్మ తేనైవాముత్ర తత్పుమాన్
భుంక్తే హ్యవ్యవధానేన లింగేన మనసా స్వయం ॥60॥

శయానమిమముత్సృజ్య శ్వసంతం పురుషో యథా
కర్మాత్మన్యాహితం భుంక్తే తాదృశేనేతరేణ వా ॥61॥

మయ్యైతే మనసా యద్యదసావహమితి బ్రువన్
గృహ్ణీయాత్తత్పుమాన్రాద్ధం కర్మ యేన పునర్భవః॥62॥

యథానుమీయతే చిత్తముభయైరింద్రియేహితైః
ఏవం ప్రాగ్దేహజం కర్మ లక్ష్యతే చిత్తవృత్తిభిః॥63॥

నానుభూతం క్వ చానేన దేహేనాదృష్టమశ్రుతం
కదాచిదుపలభ్యేత యద్రూపం యాదృగాత్మని॥64॥

తేనాస్య తాదృశం రాజ లింగినో దేహసంభవం
శ్రద్ధత్స్వాననుభూతోఽర్థో న మనః స్ప్రష్టుమర్హతి॥65॥

మన ఏవ మనుష్యస్య పూర్వరూపాణి శంసతి
భవిష్యతశ్చ భద్రం తే తథైవ న భవిష్యతః॥66॥

అదృష్టమశ్రుతం చాత్ర క్వచిన్మనసి దృశ్యతే
యథా తథానుమంతవ్యం దేశకాలక్రియాశ్రయం॥67॥

సర్వే క్రమానురోధేన మనసీంద్రియగోచరాః
ఆయాంతి బహుశో యాంతి సర్వే సమనసో జనాః॥68॥

సత్త్వైకనిష్ఠే మనసి భగవత్పార్శ్వవర్తిని
తమశ్చంద్రమసీవేదముపరజ్యావభాసతే॥69॥

నాహం మమేతి భావోఽయం పురుషే వ్యవధీయతే
యావద్బుద్ధిమనోఽక్షార్థ గుణవ్యూహో హ్యనాదిమాన్॥70॥

సుప్తిమూర్చ్ఛోపతాపేషు ప్రాణాయనవిఘాతతః
నేహతేఽహమితి జ్ఞానం మృత్యుప్రజ్వారయోరపి॥71॥

గర్భే బాల్యేఽప్యపౌష్కల్యాదేకాదశవిధం తదా
లింగం న దృశ్యతే యూనః కుహ్వాం చంద్రమసో యథా॥72॥

అర్థే హ్యవిద్యమానేఽపి సంసృతిర్న నివర్తతే
ధ్యాయతో విషయానస్య స్వప్నేఽనర్థాగమో యథా॥73॥

ఏవం పంచవిధం లింగం త్రివృత్షోడశ విస్తృతం
ఏష చేతనయా యుక్తో జీవ ఇత్యభిధీయతే॥74॥

అనేన పురుషో దేహానుపాదత్తే విముంచతి
హర్షం శోకం భయం దుఃఖం సుఖం చానేన విందతి॥75॥

భక్తిః కృష్ణే దయా జీవేష్వకుంఠజ్ఞానమాత్మని
యది స్యాదాత్మనో భూయాదపవర్గస్తు సంసృతేః
యథా తృణజలూకేయం నాపయాత్యపయాతి చ
న త్యజేన్మ్రియమాణోఽపి ప్రాగ్దేహాభిమతిం జనః॥76॥

అదృష్టం దృష్టవన్నంక్షేద్భూతం స్వప్నవదన్యథా
భూతం భవద్భవిష్యచ్చ సుప్తం సర్వరహోరహః
యావదన్యం న విందేత వ్యవధానేన కర్మణాం
మన ఏవ మనుష్యేంద్ర భూతానాం భవభావనం॥77॥

యదాక్షైశ్చరితాంధ్యాయన్కర్మాణ్యాచినుతేఽసకృత్
సతి కర్మణ్యవిద్యాయాం బంధః కర్మణ్యనాత్మనః॥78॥

అతస్తదపవాదార్థం భజ సర్వాత్మనా హరిం
పశ్యంస్తదాత్మకం విశ్వం స్థిత్యుత్పత్త్యప్యయా యతః ॥79॥

మైత్రేయ ఉవాచ ।

భాగవతముఖ్యో భగవాన్నారదో హంసయోర్గతిం
ప్రదర్శ్య హ్యాముమామంత్ర్య సిద్ధలోకం తతోఽగమత్ ॥80॥

ప్రాచీనబర్హీ రాజర్షిః ప్రజాసర్గాభిరక్షణే
ఆదిశ్య పుత్రానగమత్తపసే కపిలాశ్రమం ॥81॥

తత్రైకాగ్రమనా ధీరో గోవిందచరణాంబుజం
విముక్తసంగోఽనుభజన్భక్త్యా తత్సామ్యతామగాత్ ॥82॥

ఏతదధ్యాత్మపారోక్ష్యం గీతం దేవర్షిణానఘ
యః శ్రావయేద్యః శృణుయాత్స లింగేన విముచ్యతే ॥83॥

ఏతన్ముకుందయశసా భువనం పునానం
దేవర్షివర్యముఖనిఃసృతమాత్మశౌచం
యః కీర్త్యమానమధిగచ్ఛతి పారమేష్ఠ్యం
నాస్మిన్భవే భ్రమతి ముక్తసమస్తబంధః ॥84॥

అధ్యాత్మపారోక్ష్యమిదం మయాధిగతమద్భుతం
ఏవం స్త్రియాశ్రమః పుంసశ్ఛిన్నోఽముత్ర చ సంశయః ॥85॥

—♦ అధ్యాయము 30 ♦—

విదుర ఉవాచ ।

యే త్వయాభిహితా బ్రహ్మన్సుతాః ప్రాచీనబర్హిషః
తే రుద్రగీతేన హరిం సిద్ధిమాపుః ప్రతోష్య కాం ॥1॥

కిం బార్హస్పత్యేహ పరత్ర వాథ కైవల్యనాథప్రియపార్శ్వవర్తినః
ఆసాద్య దేవం గిరిశం యదృచ్ఛయా ప్రాపుః పరం నూనమథ ప్రచేతసః ॥2॥

మైత్రేయ ఉవాచ ।

ప్రచేతసోఽన్తరుదధౌ పితురాదేశకారిణః
అపయజ్ఞేన తపసా పురంజనమతోషయన్ ॥3॥

దశవర్షసహస్రాంతే పురుషస్తు సనాతనః
తేషామావిరభూత్కృచ్ఛ్రం శాంతేన శమయన్రుచా ॥4॥

సుపర్ణస్కంధమారూఢో మేరుశృంగమివాంబుదః
పీతవాసా మణిగ్రీవః కుర్వన్వితిమిరా దిశః ॥5॥

కాశిష్ణునా కనకవర్ణవిభూషణేన
భ్రాజత్కపోలవదనో విలసత్కిరీటః
అష్టాయుధైరనుచరైర్మునిభిః సురేంద్రైర్
ఆసేవితో గరుడకిన్నరగీతకీర్తిః ॥6॥

పీనాయతాష్టభుజమండలమధ్యలక్ష్మ్యా
స్పర్ధచ్ఛ్రియా పరివృతో వనమాలయాద్యః
బర్హిష్మతః పురుష ఆహ సుతాన్ప్రపన్నాన్
పర్జన్యనాదరుతయా సఘృణావలోకః॥7॥

శ్రీభగవానువాచ ।

వరం వృణీధ్వం భద్రం వో యూయం మే నృపనందనాః
సౌహార్దేనాపృథగ్ధర్మాస్తుష్టోఽహం సౌహృదేన వః॥8॥

యోఽనుస్మరతి సంధ్యాయాం యుష్మాననుదినం నరః
తస్య భ్రాతృష్వాత్మసామ్యం తథా భూతేషు సౌహృదం॥9॥

యే తు మాం రుద్రగీతేన సాయం ప్రాతః సమాహితాః
స్తువంత్యహం కామవరాందాస్యే ప్రజ్ఞాం చ శోభనాం॥10॥

యద్యూయం పితురాదేశమగ్రహీష్ట ముదాన్వితాః
అథో వ ఉశతీ కీర్తిర్లోకానను భవిష్యతి॥11॥

భవితా విశ్రుతః పుత్రోఽనవమో బ్రహ్మణో గుణైః
య ఏతామాత్మవీర్యేణ త్రిలోకీం పూరయిష్యతి॥12॥

కండోః ప్రమ్లోచయా లబ్ధా కన్యా కమలలోచనా
తాం చాపవిద్ధాం జగృహుర్భూరుహా నృపనందనాః॥13॥

క్షుత్క్షామాయా ముఖే రాజా సోమః పీయూషవర్షిణీం
దేశినీం రోదమానాయా నిదధే స దయాన్వితః॥14॥

ప్రజావిసర్గ ఆదిష్టాః పిత్రా మామనువర్తతా
తత్ర కన్యాం వరారోహాం తాముద్వహత మా చిరం॥15॥

అపృథగ్ధర్మశీలానాం సర్వేషాం వః సుమధ్యమా
అపృథగ్ధర్మశీలేయం భూయాత్పత్న్యర్పితాశయా॥16॥

దివ్యవర్షసహస్రాణాం సహస్రమహతౌజసః
భౌమాన్భోక్ష్యథ భోగాన్వై దివ్యాంశ్చానుగ్రహాన్మమ॥17॥

అథ మయ్యనపాయిన్యా భక్త్యా పక్వగుణాశయాః
ఉపయాస్యథ మద్ధామ నిర్విద్య నిరయాదతః॥18॥

గృహేష్వావిశతాం చాపి పుంసాం కుశలకర్మణాం
మద్వార్తాయాతయామానాం న బంధాయ గృహా మతాః॥19॥

నవ్యవద్ధృదయే యజ్జ్ఞో బ్రహ్మైతద్బ్రహ్మవాదిభిః
న ముహ్యంతి న శోచంతి న హృష్యంతి యతో గతాః॥20॥

మైత్రేయ ఉవాచ ।

ఏవం బ్రువాణం పురుషార్థభాజనం జనార్దనం ప్రాంజలయః ప్రచేతసః
తద్దర్శనధ్వస్తతమోరజోమలా గిరాగృణన్గద్గదయా సుహృత్తమం॥21॥

ప్రచేతస ఊచుః ।

నమో నమః క్లేశవినాశనాయ నిరూపితోదారగుణాహ్వయాయ
మనోవచోవేగపురోజవాయ సర్వాక్షమార్గైరగతాధ్వనే నమః॥22॥

శుద్ధాయ శాంతాయ నమః స్వనిష్ఠయా మనస్యపార్థం విలసద్ద్వయాయ
నమో జగత్స్థానలయోదయేషు గృహీతమాయాగుణవిగ్రహాయ॥23॥

నమో విశుద్ధసత్త్వాయ హరయే హరిమేధసే
వాసుదేవాయ కృష్ణాయ ప్రభవే సర్వసాత్వతాం॥24॥

నమః కమలనాభాయ నమః కమలమాలినే
నమః కమలపాదాయ నమస్తే కమలేక్షణ॥25॥

నమః కమలకింజల్క పిశంగామలవాససే
సర్వభూతనివాసాయ నమోఽయుంక్ష్మహి సాక్షిణే॥26॥

రూపం భగవతా త్వేతదశేషక్లేశసంక్షయం
ఆవిష్కృతం నః క్లిష్టానాం కిమన్యదనుకంపితం॥27॥

ఏతావత్త్వం హి విభుభిర్భావ్యం దీనేషు వత్సలైః
యదనుస్మర్యతే కాలే స్వబుద్ధ్యాభద్రరంధన॥28॥

యేనోపశాంతిర్భూతానాం క్షుల్లకానామపీహతాం
అంతర్హితోఽన్తర్హృదయే కస్మాన్నో వేద నాశిషః॥29॥

అసావేవ వరోఽస్మాకమీప్సితో జగతః పతే
ప్రసన్నో భగవాన్యేషామపవర్గః గురుర్గతిః॥30॥

వరం వృణీమహేఽథాపి నాథ త్వత్పరతః పరాత్
న హ్యంతస్త్వద్విభూతీనాం సోఽనంత ఇతి గీయసే॥31॥

పారిజాతేఽఞ్జసా లబ్ధే సారంగోఽన్యన్న సేవతే
త్వదంఘ్రిమూలమాసాద్య సాక్షాత్కిం కిం వృణీమహి॥32॥

యావత్తే మాయయా స్పృష్టా భ్రమామ ఇహ కర్మభిః
తావద్భవత్ప్రసంగానాం సంగః స్యాన్నో భవే భవే॥33॥

తులయామ లవేనాపి న స్వర్గం నాపునర్భవం
భగవత్సంగిసంగస్య మర్త్యానాం కిముతాశిషః॥34॥

యత్రేడ్యంతే కథా మృష్టాస్తృష్ణాయాః ప్రశమో యతః
నిర్వైరం యత్ర భూతేషు నోద్వేగో యత్ర కశ్చన॥35॥

యత్ర నారాయణః సాక్షాద్భగవాన్న్యాసినాం గతిః
సంస్తూయతే సత్కథాసు ముక్తసంగైః పునః పునః॥36॥

తేషాం విచరతాం పద్భ్యాం తీర్థానాం పావనేచ్ఛయా
భీతస్య కిం న రోచేత తావకానాం సమాగమః॥37॥

వయం తు సాక్షాద్భగవన్భవస్య ప్రియస్య సఖ్యుః క్షణసంగమేన
సుదుశ్చికిత్స్యస్య భవస్య మృత్యోర్భిషక్తమం త్వాద్య గతిం గతాః స్మ॥38॥

యన్నః స్వధీతం గురవః ప్రసాదితా విప్రాశ్చ వృద్ధాశ్చ సదానువృత్త్యా
ఆర్యా నతాః సుహృదో భ్రాతరశ్చ సర్వాణి భూతాన్యనసూయయైవ॥39॥

యన్నః సుతప్తం తప ఏతదీశ నిరంధసాం కాలమదభ్రమప్సు
సర్వం తదేతత్పురుషస్య భూమ్నో వృణీమహే తే పరితోషణాయ ||40||

మనుః స్వయంభూర్భగవాన్భవశ్చ యేఽన్యే తపోజ్ఞానవిశుద్ధసత్త్వాః
అదృష్టపారా అపి యన్మహిమ్నః స్తువంత్యథో త్వాత్మసమం గృణీమః ||41||

నమః సమాయ శుద్ధాయ పురుషాయ పరాయ చ
వాసుదేవాయ సత్త్వాయ తుభ్యం భగవతే నమః ||42||

మైత్రేయ ఉవాచ |

ఇతి ప్రచేతోభిరభిష్టుతో హరిః ప్రీతస్తథేత్యాహ శరణ్యవత్సలః
అనిచ్ఛతాం యానమతృప్తచక్షుషాం యయౌ స్వధామానపవర్గవీర్యః ||43||

అథ నిర్యాయ సలిలాత్ప్రచేతస ఉదన్వతః
వీక్ష్యాకుప్యంద్రుమైశ్ఛన్నాం గాం గాం రోద్ధుమివోచ్ఛ్రితైః ||44||

తతోఽగ్నిమారుతౌ రాజన్నముంచన్ముఖతో రుషా
మహీం నిర్వీరుధం కర్తుం సంవర్తక ఇవాత్యయే ||45||

భస్మసాత్క్రియమాణాంస్తాంద్రుమాన్వీక్ష్య పితామహః
ఆగతః శమయామాస పుత్రాన్బర్హిష్మతో నయైః ||46||

తత్రావశిష్టా యే వృక్షా భీతా దుహితరం తదా
ఉజ్జహ్రుస్తే ప్రచేతోభ్య ఉపదిష్టాః స్వయంభువా ||47||

తే చ బ్రహ్మణ ఆదేశాన్మారిషాముపయేమిరే
యస్యాం మహదవజ్ఞానాదజన్యజనయోనిజః ||48||

చాక్షుషే త్వంతరే ప్రాప్తే ప్రాక్సర్గే కాలవిద్రుతే
యః ససర్జ ప్రజా ఇష్టాః స దక్షో దైవచోదితః ||49||

యో జాయమానః సర్వేషాం తేజస్తేజస్వినాం రుచా
స్వయోపాదత్త దాక్ష్యాచ్చ కర్మణాం దక్షమబ్రువన్ ||50||

తం ప్రజాసర్గరక్షాయామనాదిరభిషిచ్య చ
యుయోజ యుయుజేఽన్యాంశ్చ స వై సర్వప్రజాపతీన్ ||51||

—♦ అధ్యాయము 31 ♦—

మైత్రేయ ఉవాచ |

తత ఉత్పన్నవిజ్ఞానా ఆశ్వధోక్షజభాషితం
స్మరంత ఆత్మజే భార్యాం విసృజ్య ప్రావ్రజన్గృహాత్ ||1||

దీక్షితా బ్రహ్మసత్రేణ సర్వభూతాత్మమేధసా
ప్రతీచ్యాం దిశి వేలాయాం సిద్ధోఽభూద్యత్ర జాజలిః ||2||

తాన్నిర్జితప్రాణమనోవచోదృశో జితాసనాన్శాంతసమానవిగ్రహాన్
పరేఽమలే బ్రహ్మణి యోజితాత్మనః సురాసురేడ్యో దదృశే స్మ నారదః ||3||

తమాగతం త ఉత్థాయ ప్రణిపత్యాభినంద్య చ
పూజయిత్వా యథాదేశం సుఖాసీనమథాబ్రువన్ ||4||

ప్రచేతస ఊచుః ।

స్వాగతం తే సురర్షేఽద్య దిష్ట్యా నో దర్శనం గతః
తవ చంక్రమణం బ్రహ్మన్నభయాయ యథా రవేః॥5॥

యదాదిష్టం భగవతా శివేనాధోక్షజేన చ
తద్గృహేషు ప్రసక్తానాం ప్రాయశః క్షపితం ప్రభో॥6॥

తన్నః ప్రద్యోతయాధ్యాత్మ జ్ఞానం తత్త్వార్థదర్శనం
యేనాంజసా తరిష్యామో దుస్తరం భవసాగరం॥7॥

మైత్రేయ ఉవాచ ।

ఇతి ప్రచేతసాం పృష్టో భగవాన్నారదో మునిః
భగవత్యుత్తమశ్లోక ఆవిష్టాత్మాబ్రవీన్నృపాన్॥8॥

నారద ఉవాచ ।

తజ్జన్మ తాని కర్మాణి తదాయుస్తన్మనో వచః
నృణాం యేన హి విశ్వాత్మా సేవ్యతే హరిరీశ్వరః॥9॥

కిం జన్మభిస్త్రిభిర్వేహ శౌక్రసావిత్రయాజ్ఞికైః
కర్మభిర్వా త్రయీప్రోక్తైః పుంసోఽపి విబుధాయుషా॥10॥

శ్రుతేన తపసా వా కిం వచోభిశ్చిత్తవృత్తిభిః
బుద్ధ్యా వా కిం నిపుణయా బలేనేంద్రియరాధసా॥11॥

కిం వా యోగేన సాంఖ్యేన న్యాసస్వాధ్యాయయోరపి
కిం వా శ్రేయోభిరన్యైశ్చ న యత్రాత్మప్రదో హరిః॥12॥

శ్రేయసామపి సర్వేషామాత్మా హ్యవధిరర్థతః
సర్వేషామపి భూతానాం హరిరాత్మాత్మదః ప్రియః॥13॥

యథా తరోర్మూలనిషేచనేన తృప్యంతి తత్స్కంధభుజోపశాఖాః
ప్రాణోపహారాచ్చ యథేంద్రియాణాం తథైవ సర్వార్హణమచ్యుతేజ్యా॥14॥

యథైవ సూర్యాత్ప్రభవంతి వారః పునశ్చ తస్మిన్ప్రవిశంతి కాలే
భూతాని భూమౌ స్థిరజంగమాని తథా హరావేవ గుణప్రవాహః॥15॥

ఏతత్పదం తజ్జగదాత్మనః పరం సకృద్విభాతం సవితుర్యథా ప్రభా
యథాసవో జాగ్రతి సుప్తశక్తయో ద్రవ్యక్రియాజ్ఞానభిదాభ్రమాత్యయః॥16॥

యథా నభస్యభ్రతమఃప్రకాశా భవంతి భూపా న భవంత్యనుక్రమాత్
ఏవం పరే బ్రహ్మణి శక్తయస్త్వమూ రజస్తమః సత్త్వమితి ప్రవాహః॥17॥

తేనైకమాత్మానమశేషదేహినాం కాలం ప్రధానం పురుషం పరేశం
స్వతేజసా ధ్వస్తగుణప్రవాహమాత్మైకభావేన భజధ్వమద్ధా॥18॥

దయయా సర్వభూతేషు సంతుష్ట్యా యేన కేన వా
సర్వేంద్రియోపశాంత్యా చ తుష్యత్యాశు జనార్దనః॥19॥

అపహతసకలైషణామలాత్మన్యవిరతమేధితభావనోపహూతః
నిజజనవశగత్వమాత్మనోఽయన్న సరతి ఛిద్రవదక్షరః సతాం హి॥20॥

న భజతి కుమనీషిణాం స ఇజ్యాం హరిరధనాత్మధనప్రియో రసజ్ఞః
శ్రుతధనకులకర్మణాం మదైర్యే విదధతి పాపమకించనేషు సత్సు ॥21॥

శ్రియమనుచరతీం తదర్థినశ్చ ద్విపదపతీన్విబుధాంశ్చ యత్స్వపూర్ణః
న భజతి నిజభృత్యవర్గతంత్రః కథమముముద్విసృజేత్పుమాన్కృతజ్ఞః॥22॥

మైత్రేయ ఉవాచ ।

ఇతి ప్రచేతసో రాజన్నన్యాశ్చ భగవత్కథాః
శ్రావయిత్వా బ్రహ్మలోకం యయౌ స్వాయంభువో మునిః॥23॥

తేఽపి తన్ముఖనిర్యాతం యశో లోకమలాపహం
హరేర్నిశమ్య తత్పాదం ధ్యాయంతస్తద్గతిం యయుః॥24॥

ఏతత్తేఽభిహితం క్షత్తర్యన్మాం త్వం పరిపృష్టవాన్
ప్రచేతసాం నారదస్య సంవాదం హరికీర్తనం॥25॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

య ఏష ఉత్తానపదో మానవస్యానువర్ణితః
వంశః ప్రియవ్రతస్యాపి నిబోధ నృపసత్తమ॥26॥

యో నారదాదాత్మవిద్యామధిగమ్య పునర్మహీం
భుక్త్వా విభజ్య పుత్రేభ్య ఐశ్వరం సమగాత్పదం॥27॥

ఇమాం తు కౌషారవిణోపవర్ణితాం క్షత్తా నిశమ్యాజితవాదసత్కథాం
ప్రవృద్ధభావోఽశ్రుకలాకులో మునేర్దధార మూర్ధ్నా చరణం హృదా హరేః॥28॥

విదుర ఉవాచ ।

సోఽయమద్య మహాయోగిన్భవతా కరుణాత్మనా
దర్శితస్తమసః పారో యత్రాకించనగో హరిః॥29॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇత్యానమ్య తమామంత్ర్య విదురో గజసాహ్వయం
స్వానాం దిదృక్షుః ప్రయయౌ జ్ఞాతీనాం నిర్వృతాశయః॥30॥

ఏతద్యః శృణుయాద్రాజన్రాజ్ఞాం హర్యర్పితాత్మనాం
ఆయుర్ధనం యశః స్వస్తి గతిమైశ్వర్యమాప్నుయాత్॥31॥

స్కంధము 5

—♦ అధ్యాయము 1 ♦—

రాజోవాచ ।

ప్రియవ్రతో భాగవతాత్మారామః కథం మునే
గృహేఽరమత యన్మూలః కర్మబంధః పరాభవః॥1॥

న నూనం ముక్తసంగానాం తాదృశానాం ద్విజర్షభ
గృహేష్వభినివేశోఽయం పుంసాం భవితుమర్హతి॥2॥

మహతాం ఖలు విప్రర్షే ఉత్తమశ్లోకపాదయోః
ఛాయానిర్వృతచిత్తానాం న కుటుంబే స్పృహామతిః॥3॥

సంశయోఽయం మహాన్బ్రహ్మందారాగారసుతాదిషు
సక్తస్య యత్సిద్ధిరభూత్కృష్ణే చ మతిరచ్యుతా॥4॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

బాఢముక్తం భగవత ఉత్తమశ్లోకస్య శ్రీమచ్చరణారవిందమకరందరస ఆవేశితచేతసో భాగవతపరమహంసదయితకథాం కించిదంతరాయవిహతాం స్వాం శివతమాం పదవీం న ప్రాయేణ హిన్వంతి॥5॥

యర్హి వావ హ రాజన్స రాజపుత్రః ప్రియవ్రతః పరమభాగవతో నారదస్య చరణోపసేవయాంజసావగతపరమార్థసతత్త్వో బ్రహ్మసత్రేణ దీక్షిష్యమాణోఽవనితలపరిపాలనాయామ్నాత ప్రవరగుణగణైకాంతభాజనతయా స్వపిత్రోపామంత్రితో భగవతి వాసుదేవ ఏవావ్యవధానసమాధియోగేన సమావేశితసకలకారకక్రియాకలాపో నైవాభ్యనందద్యద్యపి తదప్రత్యామ్నాతవ్యం తదధికరణ ఆత్మనోఽన్యస్మాదసతోఽపి పరాభవమన్వీక్షమాణః॥6॥

అథ హ భగవానాదిదేవ ఏతస్య గుణవిసర్గస్య పరిబృంహణానుధ్యానవ్యవసితసకలజగద్ అభిప్రాయ ఆత్మయోనిరఖిలనిగమనిజగణపరివేష్టితః స్వభవనాదవతతార॥7॥

స తత్ర తత్ర గగనతల ఉడుపతిరివ విమానావలిభిరనుపథమమర పరివృఢైరభిపూజ్యమానః పథి పథి చ వరూథశః సిద్ధగంధర్వసాధ్యచారణముని గణైరుపగీయమానో గంధమాదనద్రోణీమవభాసయన్నుపససర్ప॥8॥

తత్ర హ వా ఏనం దేవర్షిర్హంసయానేన పితరం భగవంతం హిరణ్యగర్భముపలభమానః సహసైవోత్థాయార్హణేన సహ పితాపుత్రాభ్యామవహితాంజలిరుపతస్థే॥9॥

భగవానపి భారత తదుపనీతార్హణః సూక్తవాకేనాతితరాముదితగుణగణావతారసుజయః ప్రియవ్రతమాదిపురుషస్తం సదయహాసావలోక ఇతి హోవాచ ।॥10॥

శ్రీభగవానువాచ ।

నిబోధ తాతేదమృతం బ్రవీమి మాసూయితుం దేవమర్హస్యప్రమేయం
వయం భవస్తే తత ఏష మహర్షిర్వహామ సర్వే వివశా యస్య దిష్టం॥11॥

న తస్య కశ్చిత్తపసా విద్యయా వా న యోగవీర్యేణ మనీషయా వా
నైవార్థధర్మైః పరతః స్వతో వా కృతం విహంతుం తనుభృద్విభూయాత్॥12॥

భవాయ నాశాయ చ కర్మ కర్తుం శోకాయ మోహాయ సదా భయాయ
సుఖాయ దుఃఖాయ చ దేహయోగమవ్యక్తదిష్టం జనతాంగ ధత్తే॥13॥

యద్వాచి తంత్యాం గుణకర్మదామభిః సుదుస్తరైర్వత్స వయం సుయోజితాః
సర్వే వహామో బలిమీశ్వరాయ ప్రోతా నసీవ ద్విపదే చతుష్పదః॥14॥

ఈశాభిసృష్టం హ్యవరుంధ్మహేఽఙ్గ దుఃఖం సుఖం వా గుణకర్మసంగాత్
ఆస్థాయ తత్తద్యదయుంక్త నాథశ్చక్షుష్మతాంధా ఇవ నీయమానాః॥15॥

ముక్తోఽపి తావద్బిభృయాత్స్వదేహమారబ్ధమశ్నన్నభిమానశూన్యః
యథానుభూతం ప్రతియాతనిద్రః కిం త్వన్యదేహాయ గుణాన్న వృంక్తే॥16॥

భయం ప్రమత్తస్య వనేష్వపి స్యాద్యతః స ఆస్తే సహషట్సపత్నః
జితేంద్రియస్యాత్మరతేర్బుధస్య గృహాశ్రమః కిం ను కరోత్యవద్యం॥17॥

యః షట్సపత్నాన్విజిగీషమాణో గృహేషు నిర్విశ్య యతేత పూర్వం
అత్యేతి దుర్గాశ్రిత ఊర్జితారీన్క్షీణేషు కామం విచరేద్విపశ్చిత్॥18॥

త్వం త్వబ్జనాభాంఘ్రిసరోజకోశ దుర్గాశ్రితో నిర్జితషట్సపత్నః
భుంక్ష్వేహ భోగాన్పురుషాతిదిష్టాన్విముక్తసంగః ప్రకృతిం భజస్వ॥19॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇతి సమభిహితో మహాభాగవతో భగవతస్త్రిభువనగురోరనుశాసనమాత్మనో లఘుతయావనత
శిరోధరో బాఢమితి సబహుమానమువాహ॥20॥

భగవానపి మనునా యథావదుపకల్పితాపచితిః ప్రియవ్రత
నారదయోరవిషమమభిసమీక్షమాణయోరాత్మసమవస్థానమవాఙ్మనసం క్షయమవ్యవహృతం
ప్రవర్తయన్నగమత్॥21॥

మనురపి పరేణైవం ప్రతిసంధితమనోరథః సురర్షివరానుమతేనాత్మజమఖిలధరామండల
స్థితిగుప్తయ ఆస్థాప్య స్వయమతివిషమవిషయవిషజలాశయాశాయా ఉపరరామ॥22॥

ఇతి హ వావ స జగతీపతిరీశ్వరేచ్ఛయాధినివేశితకర్మాధికారోఽఖిలజగద్బంధధ్వంసన
పరానుభావస్య భగవత ఆదిపురుషస్యాంఘ్రియుగలానవరతధ్యానానుభావేన
పరిరంధితకషాయాశయో
ఽవదాతోఽపి మానవర్ధనో మహతాం మహీతలమనుశశాస॥23॥

అథ చ దుహితరం ప్రజాపతేర్విశ్వకర్మణ ఉపయేమే బర్హిష్మతీం నామ తస్యాము హ వావ
ఆత్మజానాత్మసమానశీలగుణకర్మరూపవీర్యోదారాందశ భావయాంబభూవ కన్యాం చ
యవీయసీమూర్జస్వతీం నామ॥24॥

ఆగ్నీధ్రేధ్మజిహ్వయజ్ఞబాహుమహావీరహిరణ్యరేతోఘృతపృష్ఠసవనమేధాతిథివీతిహోత్రకవయ
ఇతి సర్వ ఏవాగ్నినామానః॥25॥

ఏతేషాం కవిర్మహావీరః సవన ఇతి త్రయ ఆసన్నూర్ధ్వరేతసస్త ఆత్మవిద్యాయామర్భ
భావాదారభ్య కృతపరిచయాః పారమహంస్యమేవాశ్రమమభజన్||26||

తస్మిన్ను హ వా ఉపశమశీలాః పరమర్షయః సకలజీవనికాయావాసస్య భగవతో వాసుదేవస్య
భీతానాం శరణభూతస్య శ్రీమచ్చరణారవిందావిరతస్మరణావిగలితపరమభక్తియోగానుభావేన
పరిభావితాంతర్హృదయాధిగతే భగవతి సర్వేషాం భూతానామాత్మభూతే ప్రత్యగ్
ఆత్మన్యేవాత్మనస్తాదాత్మ్యమవిశేషేణ సమీయుః||27||

అన్యస్యామపి జాయాయాం త్రయః పుత్రా ఆసన్నుత్తమస్తామసో రైవత ఇతి
మన్వంతరాధిపతయః||28||

ఏవముపశమాయనేషు స్వతనయేష్వథ జగతీపతిర్జగతీమర్బుదాన్యేకాదశ
పరివత్సరాణామవ్యాహతాఖిలపురుషకారసారసంభృతదోర్దండయుగలాపీడితమౌర్వీగుణస్తనితవిర
మిత
ధర్మప్రతిపక్షో బర్హిష్మత్యాశ్చానుదినమేధమానప్రమోదప్రసరణయౌషిణ్యవ్రీడాప్రముషిత
హాసావలోకరుచిరక్ష్వేల్యాదిభిః పరాభూయమానవివేక ఇవానవబుధ్యమాన ఇవ మహామనా
బుభుజే||29||

యావదవభాసయతి సురగిరిమనుపరిక్రామన్భగవానాదిత్యో వసుధాతలమర్ధేనైవ
ప్రతపత్యర్ధేనావచ్ఛాదయతి తదా హి భగవదుపాసనోపచితాతిపురుష
ప్రభావస్తదనభినందన్సమజవేన రథేన జ్యోతిర్మయేన రజనీమపి దినం కరిష్యామీతి సప్త
కృత్వస్తరణిమనుపర్యక్రామద్ద్వితీయ ఇవ పతంగః||30||

యే వా ఉ హ తద్రథచరణనేమికృతపరిఖాతాస్తే సప్త సింధవ ఆసన్యత ఏవ కృతాః సప్త భువో
ద్వీపాః||31||

జంబూప్లక్షశాల్మలికుశక్రౌంచశాకపుష్కరసంజ్ఞాస్తేషాం పరిమాణం
పూర్వస్మాత్పూర్వస్మాదుత్తర ఉత్తరో యథాసంఖ్యం ద్విగుణమానేన బహిః సమంతత ఉపక్లృప్తాః||
32||

దుహితరం చోర్జస్వతీం నామోశనసే ప్రాయచ్ఛద్యస్యామాసీద్దేవయానీ నామ కావ్యసుతా||33||

నైవంవిధః పురుషకార ఉరుక్రమస్య
పుంసాం తదంఘ్రిరజసా జితషడ్గుణానాం
చిత్రం విదూరవిగతః సకృదాదదీత
యన్నామధేయమధునా స జహాతి బంధం||34||

స ఏవమపరిమితబలపరాక్రమ ఏకదా తు దేవర్షిచరణానుశయనానుపతితగుణవిసర్గ
సంసర్గేణానిర్వృతమివాత్మానం మన్యమాన ఆత్మనిర్వేద ఇదమాహ||35||

అహో అసాధ్వనుష్ఠితం యదభినివేశితోఽహమింద్రియైరవిద్యారచితవిషమవిషయాంధకూపే
తదలమలమముష్యా వనితాయా వినోదమృగం మాం ధిగ్ధిగితి గర్హయాం చకార||36||

పరదేవతాప్రసాదాధిగతాత్మప్రత్యవమర్శేనానుప్రవృత్తేభ్యః పుత్రేభ్య ఇమాం యథాదాయం
విభజ్య భుక్తభోగాం చ మహిషీం మృతకమివ సహ మహావిభూతిమపహాయ స్వయం నిహితనిర్వేదో
హృది
గృహీతహరివిహారానుభావో భగవతో నారదస్య పదవీం పునరేవానుససార||37||

తస్య హ వా ఏతే శ్లోకాః

ప్రియవ్రతకృతం కర్మ కో ను కుర్యాద్వినేశ్వరం
యో నేమినిమ్నైరకరోచ్ఛాయాం ఘ్నన్సప్త వారిధీన్||38||

భూసంస్థానం కృతం యేన సరిద్గిరివనాదిభిః
సీమా చ భూతనిర్వృత్యై ద్వీపే ద్వీపే విభాగశః ||39||

భౌమం దివ్యం మానుషం చ మహిత్వం కర్మయోగజం
యశ్చక్రే నిరయౌపమ్యం పురుషానుజనప్రియః ||40||

—♦ అధ్యాయము 2 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఏవం పితరి సంప్రవృత్తే తదనుశాసనే వర్తమాన ఆగ్నీధ్రో జంబూద్వీపౌకసః ప్రజా
ఔరసవద్ధర్మావేక్షమాణః పర్యగోపాయత్ ||1||

స చ కదాచిత్పితృలోకకామః సురవరవనితాక్రీడాచలద్రోణ్యాం భగవంతం విశ్వసృజాం
పతిమాభృతపరిచర్యోపకరణ ఆత్మ ఇకాగ్ర్యేణ తపస్వ్యారాధయాం బభూవ ||2||

తదుపలభ్య భగవానాదిపురుషః సదసి గాయంతీం పూర్వచిత్తిం నామాప్సరసమభియాపయామాస ||
3||

సా చ తదాశ్రమోపవనమతిరమణీయం వివిధనిబిడవిటపివిటపనికరసంశ్లిష్టపురట
లతారూఢస్థలవిహంగమమిథునైః ప్రోచ్యమానశ్రుతిభిః ప్రతిబోధ్యమానసలిలకుక్కుటకారండవ
కలహంసాదిభిర్విచిత్రముపకూజితామలజలాశయకమలాకరముపబభ్రామ ||4||

తస్యాః సులలితగమనపదవిన్యాసగతివిలాసాయాశ్చానుపదం ఖణఖణాయమానరుచిర
చరణాభరణస్వనముపాకర్ణ్య నరదేవకుమారః సమాధియోగేనామీలితనయననలినముకుల
యుగలమీషద్వికచయ్య వ్యచష్ట ||5||

తామేవావిదూరే మధుకరీమివ సుమనస ఉపజిఘ్రంతీం దివిజమనుజమనోనయనాహ్లాద
దుఘైర్గతివిహారవ్రీడావినయావలోకసుస్వరాక్షరావయవైర్మనసి నృణాం కుసుమాయుధస్య విదధతీం
వివరం నిజముఖవిగలితామృతాసవసహాసభాషణామోదమదాంధమధుకరనికరోపరోధేన ద్రుతపద
విన్యాసేన వల్గుస్పందనస్తనకలశకబరభారరశనాం దేవీం తదవలోకనేన వివృతావసరస్య
భగవతో మకరధ్వజస్య వశముపనీతో జడవదితి హోవాచ ।||6||

కా త్వం చికీర్షసి చ కిం మునివర్య శైలే
మాయాసి కాపి భగవత్పరదేవతాయాః
విజ్యే బిభర్షి ధనుషీ సుహృదాత్మనోఽర్థే
కిం వా మృగాన్మృగయసే విపినే ప్రమత్తాన్ ||7||

బాణావిమౌ భగవతః శతపత్రపత్రౌ
శాంతావపుంఖరుచిరావతితిగ్మదంతౌ
కస్మై యుయుంక్షసి వనే విచరన్న విద్మః
క్షేమాయ నో జడధియాం తవ విక్రమోఽస్తు ||8||

శిష్యా ఇమే భగవతః పరితః పఠంతి
గాయంతి సామ సరహస్యమజస్రమీశం
యుష్మచ్ఛిఖావిలులితాః సుమనోఽభివృష్టీః
సర్వే భజంత్యృషిగణా ఇవ వేదశాఖాః ||9||

వాచం పరం చరణపంజరతిత్తిరీణాం
బ్రహ్మన్నరూపముఖరాం శృణవామ తుభ్యం

లబ్ధా కదంబరుచిరంకవిటంకబింబే
యస్యామలాతపరిధిః క్వ చ వల్కలం తే॥10॥

కిం సంభృతం రుచిరయోర్ద్విజ శృంగయోస్తే
మధ్యే కృశో వహసి యత్ర దృశిః శ్రితా మే
పంకోఽరుణః సురభిరాత్మవిషాణ ఈదృగ్
యేనాశ్రమం సుభగ మే సురభీకరోషి॥11॥

లోకం ప్రదర్శయ సుహృత్తమ తావకం మే
యత్రత్య ఇత్థమురసావయవావపూర్వౌ
అస్మద్విధస్య మనౌన్నయనౌ బిభర్తి
బహ్వద్భుతం సరసరాససుధాది వక్త్రే॥12॥

కా వాత్మవృత్తిరదనాద్ధవిరంగ వాతి
విష్ణోః కలాస్యనిమిషోన్మకరౌ చ కర్ణౌ
ఉద్విగ్నమీనయుగలం ద్విజపంక్తిశోచిర్
ఆసన్నభృంగనికరం సర ఇన్ముఖం తే॥13॥

యోఽసౌ త్వయా కరసరోజహతః పతంగో
దిక్షు భ్రమన్భ్రమత ఏజయతేఽక్షిణీ మే
ముక్తం న తే స్మరసి వక్రజటావరూథం
కష్టోఽనిలో హరతి లంపట ఏష నీవీం॥14॥

రూపం తపోధన తపశ్చరతాం తపోఘ్నం
హ్యేతత్తు కేన తపసా భవతోపలబ్ధం
చర్తుం తపోఽర్హసి మయా సహ మిత్ర మహ్యం
కిం వా ప్రసీదతి స వై భవభావనో మే॥15॥

న త్వాం త్యజామి దయితం ద్విజదేవదత్తం
యస్మిన్మనో దృగపి నో న వియాతి లగ్నం
మాం చారుశృంగ్యర్హసి నేతుమనువ్రతం తే
చిత్తం యతః ప్రతిసరంతు శివాః సచివ్యః॥16॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇతి లలనానునయాతివిశారదో గ్రామ్యవైదగ్ధ్యయా పరిభాషయా తాం విబుధవధూం విబుధ మతిరధిసభాజయామాస॥17॥

సా చ తతస్తస్య వీరయూథపతేర్బుద్ధిశీలరూపవయఃశ్రియౌదార్యేణ పరాక్షిప్తమనాస్తేన సహాయుతాయుతపరివత్సరోపలక్షణం కాలం జంబూద్వీపపతినా భౌమస్వర్గభోగాన్బుభుజే॥18॥

తస్యాము హ వా ఆత్మజాన్స రాజవర ఆగ్నీధ్రో నాభికింపురుషహరివర్షేలావృతరమ్యకహిరణ్మయ కురుభద్రాశ్వకేతుమాలసంజ్ఞాన్నవ పుత్రానజనయత్॥19॥

సా సూత్వాథ సుతాన్నవానువత్సరం గృహ ఏవాపహాయ పూర్వచిత్తిర్భూయ ఏవాజం దేవముపతస్థే॥20॥

ఆగ్నీధ్రసుతాస్తే మాతురనుగ్రహాదౌత్పత్తికేనైవ సంహననబలోపేతాః పిత్రా విభక్తా ఆత్మతుల్య నామాని యథాభాగం జంబూద్వీపవర్షాణి బుభుజుః॥21॥

ఆగ్నీధ్రో రాజాతృప్తః కామానామప్సరసమేవానుదినమధిమన్యమానస్తస్యాః సలోకతాం శ్రుతిభిరవారుంధ యత్ర పితరో మాదయంతే॥22॥

సంపరేతే పితరి నవ భ్రాతరో మేరుదుహిత్రేరుదేవీం ప్రతిరూపాముగ్రదంష్ట్రీం లతాం రమ్యాం శ్యామాం నారీం భద్రాం దేవవీతిమితి సంజ్ఞా నవోదవహన్॥23॥

—♦ అధ్యాయము 3 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

నాభిరపత్యకామోఽప్రజయా మేరుదేవ్యా భగవంతం యజ్ఞపురుషమవహితాత్మాయజత॥1॥

తస్య హ వావ శ్రద్ధయా విశుద్ధభావేన యజతః ప్రవర్గ్యేషు ప్రచరత్సు ద్రవ్యదేశకాల మంత్రర్త్విగ్దక్షిణావిధానయోగోపపత్త్యా దురధిగమోఽపి భగవాన్భాగవతవాత్సల్యతయా సుప్రతీక ఆత్మానమపరాజితం నిజజనాభిప్రేతార్థవిధిత్సయా గృహీతహృదయో హృదయంగమం మనో నయనానందనావయవాభిరామమావిశ్చకార॥2॥

అథ హ తమావిష్కృతభుజయుగలద్వయం హిరణ్మయం పురుషవిశేషం కపిశకౌశేయాంబర ధరమురసి విలసచ్ఛ్రీవత్సలలామం దరవరవనరుహవనమాలాచ్ఛూర్యమృతమణి గదాదిభిరుపలక్షితం స్ఫుటకిరణప్రవరముకుటకుండలకటకకటిసూత్రహారకేయూరనూపురాద్యంగ భూషణవిభూషితమృత్విక్సదస్యగృహపతయోఽధనా ఇవోత్తమధనముపలభ్య సబహు మానమర్హణేనావనతశీర్షాణ ఉపతస్థుః॥3॥

ఋత్విజ ఊచుః ।

అర్హసి ముహురర్హత్తమార్హణమస్మాకమనుపథానాం నమో నమ ఇత్యేతావత్సదుపశిక్షితం కో ఽర్హతి పుమాన్ప్రకృతిగుణవ్యతికరమతిరనీశ ఈశ్వరస్య పరస్య ప్రకృతిపురుషయోరర్వాక్తనాభిర్నామ రూపాకృతిభీ రూపనిరూపణమ్సకలజననికాయవృజిననిరసనశివతమప్రవరగుణగణైకదేశ కథనాదృతే॥4॥

పరిజనానురాగవిరచితశబలసంశబ్దసలిలసితకిసలయతులసికాదూర్వాంకురైరపి సంభృతయా సపర్యయా కిల పరమ పరితుష్యసి॥5॥

అథానయాపి న భవత ఇజ్యయోరుభారభరయా సముచితమర్థమిహోపలభామహే॥6॥

ఆత్మన ఏవానుసవనమంజసావ్యతిరేకేణ బోభూయమానాశేషపురుషార్థస్వరూపస్య కింతు నాథాశిష ఆశాసానానామేతదభిసంరాధనమాత్రం భవితుమర్హతి॥7॥

తద్యథా బాలిశానాం స్వయమాత్మనః శ్రేయః పరమవిదుషాం పరమపరమపురుష ప్రకర్ష కరుణయా స్వమహిమానం చాపవర్గాఖ్యముపకల్పయిష్యన్స్వయం నాపచిత ఏవేతరవదిహోపలక్షితః॥8॥

అథాయమేవ వరో హ్యర్హత్తమ యర్హి బర్హిషి రాజర్షేర్వరదర్షభో భవాన్నిజపురుషేక్షణవిషయ ఆసీత్॥ 9॥

అసంగనిశితజ్ఞానానలవిధూతాశేషమలానాం భవత్స్వభావానామాత్మారామాణాం మునీనామనవరతపరిగుణితగుణగణ పరమమంగలాయనగుణగణకథనోఽసి॥10॥

అథ కథంచిత్స్ఖలనక్షుత్పతనజృంభణదురవస్థానాదిషు వివశానాం నః స్మరణాయ జ్వర మరణదశాయామపి సకలకశ్మలనిరసనాని తవ గుణకృతనామధేయాని వచనగోచరాణి భవంతు॥ 11॥

కించాయం రాజర్షిరపత్యకామః ప్రజాం భవాదృశీమాశాసాన ఈశ్వరమాశిషాం స్వర్గాపవర్గయోరపి భవంతముపధావతి ప్రజాయామర్థప్రత్యయో ధనదమివాధనః ఫలీకరణం॥12॥

కో వా ఇహ తేఽపరాజితోఽపరాజితయా మాయయానవసితపదవ్యానావృతమతిర్విషయవిషరయానావృత ప్రకృతిరనుపాసితమహచ్చరణః॥13॥

యదు హ వావ తవ పునరదభ్రకర్తరిహ సమాహూతస్తత్రార్థధియాం మందానాం నస్తద్యద్దేవహేలనం దేవదేవార్హసి సామ్యేన సర్వాన్ప్రతివోఢుమవిదుషాం॥14॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇతి నిగదేనాభిష్టూయమానో భగవాననిమిషర్షభో వర్షధరాభివాదితాభివందితచరణః సదయమిదమాహ॥15॥

శ్రీభగవానువాచ ।

అహో బతాహమృషయో భవద్భిరవితథగీర్భిర్వరమసులభమభియాచితో యదముష్యాత్మజో మయా సదృశో భూయాదితి మమాహమేవాభిరూపః కైవల్యాదథాపి బ్రహ్మవాదో న మృషా భవితుమర్హతి మమైవ హి
ముఖం యద్ద్విజదేవకులం॥16॥

తత ఆగ్నీధ్రీయేఽంశకలయావతరిష్యామ్యాత్మతుల్యమనుపలభమానః॥17॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇతి నిశామయంత్యా మేరుదేవ్యాః పతిమభిధాయాంతర్దధే భగవాన్॥18॥

—♦ అధ్యాయము 4 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

అథ హ తముత్పత్త్యైవాభివ్యజ్యమానభగవల్లక్షణం సామ్యోపశమవైరాగ్యైశ్వర్యమహా విభూతిభిరనుదినమేధమానానుభావం ప్రకృతయః ప్రజా బ్రాహ్మణా దేవతాశ్చావనితలసమవనాయాతితరాం జగృధుః॥1॥

తస్య హ వా ఇత్థం వర్ష్మణా వరీయసా బృహచ్ఛ్లోకేన చౌజసా బలేన శ్రియా యశసా వీర్యశౌర్యాభ్యాం
చ పితా ఋషభ ఇతీదం నామ చకార॥2॥

యస్య హీంద్రః స్పర్ధమానో భగవాన్వర్షే న వవర్ష తదవధార్య భగవానృషభదేవో యోగేశ్వరః ప్రహస్యాత్మయోగమాయయా స్వవర్షమజనాభం నామాభ్యవర్షత్॥3॥

నాభిస్తు యథాభిలషితం సుప్రజస్త్వమవరుధ్యాతిప్రమోదభరవిహ్వలో గద్గదాక్షరయా గిరా స్వైరం గృహీతనరలోకసధర్మం భగవంతం పురాణపురుషం మాయావిలసితమతిర్వత్స తాతేతి సానురాగముపలాలయన్పరాం నిర్వృతిముపగతః॥4॥

విదితానురాగమాపౌరప్రకృతి జనపదో రాజా నాభిరాత్మజం సమయసేతురక్షాయామభిషిచ్య బ్రాహ్మణేషూపనిధాయ సహ మేరుదేవ్యా విశాలాయాం ప్రసన్ననిపుణేన తపసా సమాధియోగేన నర నారాయణాఖ్యం భగవంతం వాసుదేవముపాసీనః కాలేన తన్మహిమానమవాప॥5॥

యస్య హ పాండవేయ శ్లోకావుదాహరంతి

కో ను తత్కర్మ రాజర్షేర్నాభేరన్వాచరేత్పుమాన్
అపత్యతామగాద్యస్య హరిః శుద్ధేన కర్మణా॥6॥

బ్రహ్మణ్యోఽన్యః కుతో నాభేర్విప్రా మంగలపూజితాః
యస్య బర్హిషి యజ్ఞేశం దర్శయామాసురోజసా॥7॥

అథ హ భగవానృషభదేవః స్వవర్షం కర్మక్షేత్రమనుమన్యమానః ప్రదర్శితగురుకులవాసో లబ్ధవరైర్గురుభిరనుజ్ఞాతో గృహమేధినాం ధర్మాననుశిక్షమాణో జయంత్యామింద్రదత్తాయాముభయ లక్షణం కర్మ సమామ్నాయామ్నాతమభియుంజన్నాత్మజానామాత్మసమానానాం శతం జనయామాస॥ 8॥

యేషాం ఖలు మహాయోగీ భరతో జ్యేష్ఠః శ్రేష్ఠగుణ ఆసీద్యేనేదం
వర్షం భారతమితి వ్యపదిశంతి॥9॥

తమను కుశావర్త ఇలావర్తో బ్రహ్మావర్తో మలయః కేతుర్భద్రసేన
ఇంద్రస్పృగ్విదర్భః కీకట ఇతి
నవ నవతి ప్రధానాః॥10॥

కవిర్హవిరంతరిక్షః ప్రబుద్ధః పిప్పలాయనః
ఆవిర్హోత్రోఽథ ద్రుమిలశ్చమసః కరభాజనః॥11॥

ఇతి భాగవతధర్మదర్శనా నవ మహాభాగవతాస్తేషాం సుచరితం
భగవన్మహిమోపబృంహితం
వసుదేవనారదసంవాదముపశమాయనముపరిష్టాద్వర్ణయిష్యామః॥12॥

యవీయాంస ఏకాశీతిర్జాయంతేయాః పితురాదేశకరా మహాశాలీనా
మహాశ్రోత్రియా యజ్ఞశీలాః కర్మవిశుద్ధా బ్రాహ్మణా బభూవుః॥13॥

భగవానృషభసంజ్ఞ ఆత్మతంత్రః స్వయం నిత్యనివృత్తానర్థపరంపరః కేవలానందానుభవ ఈశ్వర ఏవ విపరీతవత్కర్మాణ్యారభమాణః కాలేనానుగతం ధర్మమాచరణేనోపశిక్షయన్నతద్విదాం సమ ఉపశాంతో మైత్రః కారుణికో ధర్మార్థయశఃప్రజానందామృతావరోధేన గృహేషు లోకం నియమయత్॥14॥

యద్యచ్ఛీర్షణ్యాచరితం తత్తదనువర్తతే లోకః॥15॥

యద్యపి స్వవిదితం సకలధర్మం బ్రాహ్మం గుహ్యం బ్రాహ్మణైర్దర్శితమార్గేణ
సామాదిభిరుపాయైర్జనతామనుశశాస॥16॥

ద్రవ్యదేశకాలవయఃశ్రద్ధర్త్విగ్వివిధోద్దేశోపచితైః సర్వైరపి క్రతుభిర్యథోపదేశం శత
కృత్వ ఇయాజ॥17॥

భగవతర్షభేణ పరిరక్ష్యమాణ ఏతస్మిన్వర్షే న కశ్చన పురుషో
వాంఛత్యవిద్యమానమివాత్మనోఽన్యస్మాత్కథంచన కిమపి కర్హిచిదవేక్షతే భర్తర్యనుసవనం
విజృంభితస్నేహాతిశయమంతరేణ॥18॥

స కదాచిదటమానో భగవానృషభో బ్రహ్మావర్తగతో బ్రహ్మర్షిప్రవరసభాయాం ప్రజానాం
నిశామయంతీనామాత్మజానవహితాత్మనః ప్రశ్రయప్రణయభరసుయంత్రితానప్యుపశిక్షయన్నితి
హోవాచ ॥॥19॥

—♦ అధ్యాయము 5 ♦—

ఋషభ ఉవాచ ।

నాయం దేహో దేహభాజాం నృలోకే కష్టాన్కామానర్హతే విడ్భుజాం యే
తపో దివ్యం పుత్రకా యేన సత్త్వం శుద్ధ్యేద్యస్మాద్బ్రహ్మసౌఖ్యం త్వనంతం ॥1॥

మహత్సేవాం ద్వారమాహుర్విముక్తేస్తమోద్వారం యోషితాం సంగిసంగం
మహాంతస్తే సమచిత్తాః ప్రశాంతా విమన్యవః సుహృదః సాధవో యే ॥2॥

యే వా మయీశే కృతసౌహృదార్థా జనేషు దేహంభరవార్తికేషు
గృహేషు జాయాత్మజరాతిమత్సు న ప్రీతియుక్తా యావదర్థాశ్చ లోకే ॥3॥

నూనం ప్రమత్తః కురుతే వికర్మ యదింద్రియప్రీతయ ఆపృణోతి
న సాధు మన్యే యత ఆత్మనోఽయమసన్నపి క్లేశద ఆస దేహః ॥4॥

పరాభవస్తావదబోధజాతో యావన్న జిజ్ఞాసత ఆత్మతత్త్వం
యావత్క్రియాస్తావదిదం మనో వై కర్మాత్మకం యేన శరీరబంధః ॥5॥

ఏవం మనః కర్మవశం ప్రయుంక్తే అవిద్యయాత్మన్యుపధీయమానే
ప్రీతిర్న యావన్మయి వాసుదేవే న ముచ్యతే దేహయోగేన తావత్ ॥6॥

యదా న పశ్యత్యయథా గుణేహాం స్వార్థే ప్రమత్తః సహసా విపశ్చిత్
గతస్మృతిర్విందతి తత్ర తాపానాసాద్య మైథున్యమగారమజ్ఞః ॥7॥

పుంసః స్త్రియా మిథునీభావమేతం తయోర్మిథో హృదయగ్రంథిమాహుః
అతో గృహక్షేత్రసుతాప్తవిత్తైర్జనస్య మోహోఽయమహం మమేతి ॥8॥

యదా మనోహృదయగ్రంథిరస్య కర్మానుబద్ధో దృఢ ఆశ్లథేత
తదా జనః సంపరివర్తతేఽస్మాద్ముక్తః పరం యాత్యతిహాయ హేతుం ॥9॥

హంసే గురౌ మయి భక్త్యానువృత్యా వితృష్ణయా ద్వంద్వతితిక్షయా చ
సర్వత్ర జంతోర్వ్యసనావగత్యా జిజ్ఞాసయా తపసేహానివృత్త్యా ॥10॥

మత్కర్మభిర్మత్కథయా చ నిత్యం మద్దేవసంగాద్గుణకీర్తనాన్మే
నిర్వైరసామ్యోపశమేన పుత్రా జిహాసయా దేహగేహాత్మబుద్ధేః ॥11॥

అధ్యాత్మయోగేన వివిక్తసేవయా ప్రాణేంద్రియాత్మాభిజయేన సధ్ర్యక్
సచ్ఛ్రద్ధయా బ్రహ్మచర్యేణ శశ్వదసంప్రమాదేన యమేన వాచాం ॥12॥

సర్వత్ర మద్భావవిచక్షణేన జ్ఞానేన విజ్ఞానవిరాజితేన
యోగేన ధృత్యుద్యమసత్త్వయుక్తో లింగం వ్యపోహేత్కుశలోఽహమాఖ్యం ॥13॥

కర్మాశయం హృదయగ్రంథిబంధమవిద్యయాసాదితమప్రమత్తః
అనేన యోగేన యథోపదేశం సమ్యగ్వ్యపోహ్యోపరమేత యోగాత్ ॥14॥

పుత్రాంశ్చ శిష్యాంశ్చ నృపో గురుర్వా మల్లోకకామో మదనుగ్రహార్థః
ఇత్థం విమన్యురనుశిష్యాదతజ్జ్ఞాన్న యోజయేత్కర్మసు కర్మమూఢాన్
కం యోజయన్మనుజోఽర్థం లభేత నిపాతయన్నష్టదృశం హి గర్తే ॥15॥

లోకః స్వయం శ్రేయసి నష్టదృష్టిర్యోఽర్థాన్సమీహేత నికామకామః
అన్యోన్యవైరః సుఖలేశహేతోరనంతదుఃఖం చ న వేద మూఢః ॥16॥

కస్తం స్వయం తదభిజ్ఞో విపశ్చిదవిద్యాయామంతరే వర్తమానం
దృష్ట్వా పునస్తం సఘృణః కుబుద్ధిం ప్రయోజయేదుత్పథగం యథాంధం ॥17॥

గురుర్న స స్యాత్స్వజనో న స స్యాత్పితా న స స్యాజ్జనని న సా స్యాత్
దైవం న తత్స్యాన్న పతిశ్చ స స్యాన్న మోచయేద్యః సముపేతమృత్యుం ||18||

ఇదం శరీరం మమ దుర్విభావ్యం సత్త్వం హి మే హృదయం యత్ర ధర్మః
పృష్ఠే కృతో మే యదధర్మ ఆరాదతో హి మామృషభం ప్రాహురార్యాః||19||

తస్మాద్భవంతో హృదయేన జాతాః సర్వే మహీయాంసమముం సనాభం
అక్లిష్టబుద్ధ్యా భరతం భజధ్వం శుశ్రూషణం తద్భరణం ప్రజానాం||20||

భూతేషు వీరుద్భ్య ఉదుత్తమా యే సరీసృపాస్తేషు సబోధనిష్ఠాః
తతో మనుష్యాః ప్రమథాస్తతోఽపి గంధర్వసిద్ధా విబుధానుగా యే||21||

దేవాసురేభ్యో మఘవత్ప్రధానా దక్షాదయో బ్రహ్మసుతాస్తు తేషాం
భవః పరః సోఽథ విరించవీర్యః స మత్పరోఽహం ద్విజదేవదేవః||22||

న బ్రాహ్మణైస్తులయే భూతమన్యత్పశ్యామి విప్రాః కిమతః పరం తు
యస్మిన్నృభిః ప్రహుతం శ్రద్ధయాహమశ్నామి కామం న తథాగ్నిహోత్రే||23||

ధృతా తనూరుశతీ మే పురాణీ యేనేహ సత్త్వం పరమం పవిత్రం
శమో దమః సత్యమనుగ్రహశ్చ తపస్తితిక్షానుభవశ్చ యత్ర||24||

మత్తోఽప్యనంతాత్పరతః పరస్మాత్స్వర్గాపవర్గాధిపతేర్న కించిత్
యేషాం కిము స్యాదితరేణ తేషామకించనానాం మయి భక్తిభాజాం||25||

సర్వాణి మద్ధిష్ణ్యతయా భవద్భిశ్చరాణి భూతాని సుతా ధ్రువాణి
సంభావితవ్యాని పదే పదే వో వివిక్తదృగ్భిస్తదు హార్హణం మే||26||

మనోవచోదృక్కరణేహితస్య సాక్షాత్కృతం మే పరిబర్హణం హి
వినా పుమాన్యేన మహావిమోహాత్కృతాంతపాశాన్న విమోక్తుమీశేత్||27||

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఏవమనుశాస్యాత్మజాన్స్వయమనుశిష్టానపి లోకానుశాసనార్థం మహానుభావః పరమ
సుహృద్భగవానృషభాపదేశ ఉపశమశీలానాముపరతకర్మణాం మహామునీనాం భక్తిజ్ఞానవైరాగ్య
లక్షణం పారమహంస్యధర్మముపశిక్షమాణః స్వతనయశతజ్యేష్ఠం పరమభాగవతం భగవజ్
జనపరాయణం భరతం ధరణిపాలనాయాభిషిచ్య స్వయం భవన ఏవోర్వరితశరీరమాత్రపరిగ్రహ
ఉన్మత్త
ఇవ గగనపరిధానః ప్రకీర్ణకేశ ఆత్మన్యారోపితాహవనీయో బ్రహ్మావర్తాత్ప్రవవ్రాజ||28||

జడాంధమూకబధిరపిశాచోన్మాదకవదవధూతవేషోఽభిభాష్యమాణోఽపి జనానాం గృహీతమౌన
వ్రతస్తూష్ణీం బభూవ||29||

తత్ర తత్ర పురగ్రామాకరఖేటవాటఖర్వటశిబిరవ్రజఘోషసార్థగిరి
వనాశ్రమాదిష్వనుపథమవనిచరాపసదైః పరిభూయమానో మక్షికాభిరివ వనగజస్తర్జన
తాడనావమేహనష్ఠీవనగ్రావశకృద్రజఃప్రక్షేపపూతివాతదురుక్తైస్తదవిగణయన్నేవాసత్సంస్థాన
ఏతస్మిందేహోపలక్షణే సదపదేశ ఉభయానుభవస్వరూపేణ స్వమహిమావస్థానేనాసమారోపితాహం
మమాభిమానత్వాదవిఖండితమనాః పృథివీమేకచరః పరిబభ్రామ||30||

అతిసుకుమారకరచరణోరఃస్థలవిపులబాహ్వంసగలవదనాద్యవయవవిన్యాసః ప్రకృతి
సుందరస్వభావహాససుముఖో నవనలినదలాయమానశిశిరతారారుణాయతనయనరుచిరః
సదృశసుభగ
కపోలకర్ణకంఠనాసో విగూఢస్మితవదనమహోత్సవేన పురవనితానాం మనసి కుసుమ

శరాసనముపదధానః పరాగవలంబమానకుటిలజటిలకపిశకేశభూరిభారోఽవధూతమలిననిజ శరీరేణ గ్రహగృహీత ఇవాదృశ్యత॥31॥

యర్హి వావ స భగవాన్లోకమిమం యోగస్యాద్ధా ప్రతీపమివాచక్షాణస్తత్ప్రతిక్రియాకర్మ బీభత్సితమితి వ్రతమాజగరమాస్థితః శయాన ఏవాశ్నాతి పిబతి ఖాదత్యవమేహతి హదతి స్మ చేష్టమాన
ఉచ్చరిత ఆదిగ్ధోద్దేశః॥32॥

తస్య హ యః పురీషసురభిసౌగంధ్యవాయుస్తం దేశం దశయోజనం సమంతాత్సురభిం చకార॥ 33॥

ఏవం గోమృగకాకచర్యయా వ్రజంస్తిష్ఠన్నాసీనః శయానః కాకమృగగోచరితః పిబతి ఖాదత్యవమేహతి స్మ॥34॥

ఇతి నానాయోగచర్యాచరణో భగవాన్కైవల్యపతిరృషభోఽవిరతపరమమహానందానుభవ ఆత్మని సర్వేషాం భూతానామాత్మభూతే భగవతి వాసుదేవ ఆత్మనోఽవ్యవధానానంతరోదరభావేన సిద్ధ సమస్తార్థపరిపూర్ణో యోగైశ్వర్యాణి వైహాయసమనోజవాంతర్ధానపరకాయప్రవేశదూరగ్రహణాదీని యదృచ్ఛయోపగతాని నాంజసా నృప హృదయేనాభ్యనందత్॥35॥

—♦ అధ్యాయము 6 ♦—

రాజోవాచ ।

న నూనం భగవ ఆత్మారామాణాం యోగసమీరితజ్ఞానావభర్జితకర్మబీజానామైశ్వర్యాణి పునః క్లేశదాని భవితుమర్హంతి యదృచ్ఛయోపగతాని॥1॥

ఋషిరువాచ ।

సత్యముక్తం కింత్విహ వా ఏకే న మనసోఽద్ధా విశ్రంభమనవస్థానస్య శఠకిరాత ఇవ సంగచ్ఛంతే॥2॥

తథా చోక్తం

న కుర్యాత్కర్హిచిత్సఖ్యం మనసి హ్యనవస్థితే
యద్విశ్రంభాచ్చిరాచ్చీర్ణం చస్కంద తప ఐశ్వరం॥3॥

నిత్యం దదాతి కామస్య చ్ఛిద్రం తమను యేఽరయః
యోగినః కృతమైత్రస్య పత్యుర్జాయేవ పుంశ్చలీ॥4॥

కామో మన్యుర్మదో లోభః శోకమోహభయాదయః
కర్మబంధశ్చ యన్మూలః స్వీకుర్యాత్కో ను తద్బుధః॥5॥

అథైవమఖిలలోకపాలలలామోఽపి విలక్షణైర్జడవదవధూతవేషభాషాచరితైరవిలక్షిత భగవత్ప్రభావో యోగినాం సాంపరాయవిధిమనుశిక్షయన్స్వకలేవరం జిహాసురాత్మన్యాత్మానమసంవ్యవహితమనర్థాంతరభావేనాన్వీక్షమాణ ఉపరతానువృత్తిరుపరరామ॥ 6॥

తస్య హ వా ఏవం ముక్తలింగస్య భగవత ఋషభస్య యోగమాయావాసనయా దేహ ఇమాం జగతీమభిమానాభాసేన సంక్రమమాణః కోంకవేంకకుటకాందక్షిణ

కర్ణాటకాందేశాన్యదృచ్ఛయోపగతః కుటకాచలోపవన ఆస్య కృతాశ్మకవల ఉన్మాద ఇవ ముక్తమూర్ధజో
ఽసంవీత ఏవ విచచార॥7॥

అథ సమీరవేగవిధూతవేణువికర్షణజాతోగ్రదావానలస్తద్వనమాలేలిహానః సహ తేన దదాహ॥8॥

యస్య కిలానుచరితముపాకర్ణ్య కోంకవేంకకుటకానాం రాజార్హన్నామోపశిక్ష్య కలావధర్మ ఉత్కృష్యమాణే భవితవ్యేన విమోహితః స్వధర్మపథమకుతోభయమపహాయ కుపథ పాఖండమసమంజసం నిజమనీషయా మందః సంప్రవర్తయిష్యతే॥9॥

యేన హ వావ కలౌ మనుజాపసదా దేవమాయామోహితాః స్వవిధినియోగశౌచచారిత్రవిహీనా దేవ హేలనాన్యపవ్రతాని నిజనిజేచ్ఛయా గృహ్ణానా అస్నానానాచమనాశౌచకేశోల్లుంచనాదీని కలినాధర్మ బహులేనోపహతధియో బ్రహ్మబ్రాహ్మణయజ్ఞపురుషలోకవిదూషకాః ప్రాయేణ భవిష్యంతి॥10॥

తే చ హ్యర్వాక్తనయా నిజలోకయాత్రయాంధపరంపరయాశ్వస్తాస్తమస్యంధే స్వయమేవ ప్రపతిష్యంతి॥11॥

అయమవతారో రజసోపప్లుతకైవల్యోపశిక్షణార్థః॥12॥

తస్యానుగుణాన్శ్లోకాన్గాయంతి

అహో భువః సప్తసముద్రవత్యా ద్వీపేషు వర్షేష్వధిపుణ్యమేతత్
గాయంతి యత్రత్యజనా మురారేః కర్మాణి భద్రాణ్యవతారవంతి॥13॥

అహో ను వంశో యశసావదాతః ప్రైయవ్రతో యత్ర పుమాన్పురాణః
కృతావతారః పురుషః స ఆద్యశ్చచార ధర్మం యదకర్మహేతుం॥14॥

కో న్వస్య కాష్ఠామపరోఽనుగచ్ఛేన్మనోరథేనాప్యభవస్య యోగీ
యో యోగమాయాః స్పృహయత్యుదస్తా హ్యసత్తయా యేన కృతప్రయత్నాః॥15॥

ఇతి హ స్మ సకలవేదలోకదేవబ్రాహ్మణగవాం పరమగురోర్భగవత ఋషభాఖ్యస్య విశుద్ధాచరితమీరితం పుంసాం సమస్తదుశ్చరితాభిహరణం పరమమహా మంగలాయనమిదమనుశ్రద్ధయోపచితయానుశృణోత్యాశ్రావయతి వావహితో భగవతి తస్మిన్వాసుదేవ ఏకాంతతో
భక్తిరనయోరపి సమనువర్తతే॥16॥

యస్యామేవ కవయ ఆత్మానమవిరతం వివిధవృజినసంసారపరితాపోపతప్యమానమనుసవనం స్నాపయంతస్తయైవ పరయా నిర్వృత్యా హ్యపవర్గమాత్యంతికం పరమపురుషార్థమపి స్వయమాసాదితం నో
ఏవాద్రియంతే భగవదీయత్వేనైవ పరిసమాప్తసర్వార్థాః॥17॥

రాజన్పతిర్గురురలం భవతాం యదూనాం
దైవం ప్రియః కులపతిః క్వ చ కింకరో వః
అస్త్వేవమంగ భగవాన్భజతాం ముకుందో
ముక్తిం దదాతి కర్హిచిత్స్మ న భక్తియోగం॥18॥

నిత్యానుభూతనిజలాభనివృత్తతృష్ణః
శ్రేయస్యతద్రచనయా చిరసుప్తబుద్ధేః
లోకస్య యః కరుణయాభయమాత్మలోకం
ఆఖ్యాన్నమో భగవతే ఋషభాయ తస్మై॥19॥

—♦ అధ్యాయము 7 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

భరతస్తు మహాభాగవతో యదా భగవతావనితలపరిపాలనాయ సంచింతితస్తదనుశాసనపరః పంచజనీం విశ్వరూపదుహితరముపయేమే ॥1॥

తస్యాము హ వా ఆత్మజాన్కార్త్స్న్యేనానురూపానాత్మనః పంచ జనయామాస భూతాదిరివ భూత సూక్ష్మాణి సుమతిం రాష్ట్రభృతం సుదర్శనమావరణం ధూమ్రకేతుమితి ॥2॥

అజనాభం నామైతద్వర్షం భారతమితి యత ఆరభ్య వ్యపదిశంతి ॥3॥

స బహువిన్మహీపతిః పితృపితామహవదురువత్సలతయా స్వే స్వే కర్మణి వర్తమానాః ప్రజాః స్వ ధర్మమనువర్తమానః పర్యపాలయత్ ॥4॥

ఈజే చ భగవంతం యజ్ఞక్రతురూపం క్రతుభిరుచ్చావచైః శ్రద్ధయాహృతాగ్నిహోత్రదర్శపూర్ణమాస చాతుర్మాస్యపశుసోమానాం ప్రకృతివికృతిభిరనుసవనం చాతుర్హోత్రవిధినా ॥5॥

సంప్రచరత్సు నానాయాగేషు విరచితాంగక్రియేష్వపూర్వం యత్తత్క్రియాఫలం ధర్మాఖ్యం పరే బ్రహ్మణి యజ్ఞపురుషే సర్వదేవతాలింగానాం మంత్రాణామర్థనియామకతయా సాక్షాత్కర్తరి పరదేవతాయాం
భగవతి వాసుదేవ ఏవ భావయమాన ఆత్మనైపుణ్యమృదితకషాయో హవిఃష్వధ్వర్యుభిర్గృహ్యమాణేషు స
యజమానో యజ్ఞభాజో దేవాంస్తాన్పురుషావయవేష్వభ్యధ్యాయత్ ॥6॥

ఏవం కర్మవిశుద్ధ్యా విశుద్ధసత్త్వస్యాంతర్హృదయాకాశశరీరే బ్రహ్మణి భగవతి వాసుదేవే మహా పురుషరూపోపలక్షణే శ్రీవత్సకౌస్తుభవనమాలారిదరగదాదిభిరుపలక్షితే నిజపురుషహృల్లిఖితేనాత్మని పురుషరూపేణ విరోచమాన ఉచ్చైస్తరాం భక్తిరనుదినమేధమానరయాజాయత ॥7॥

ఏవం వర్షాయుతసహస్రపర్యంతావసితకర్మనిర్వాణావసరోఽధిభుజ్యమానం స్వతనయేభ్యో రిక్థం పితృపైతామహం యథాదాయం విభజ్య స్వయం సకలసంపన్నికేతాత్స్వనికేతాత్పులహాశ్రమం ప్రవవ్రాజ ॥8॥

యత్ర హ వావ భగవాన్హరిరద్యాపి తత్రత్యానాం నిజజనానాం వాత్సల్యేన సన్నిధాప్యత ఇచ్ఛా రూపేణ ॥9॥

యత్రాశ్రమపదాన్యుభయతో నాభిభిర్దృషచ్చక్రైశ్చక్రనదీ నామ సరిత్ప్రవరా సర్వతః పవిత్రీ కరోతి ॥10॥

తస్మిన్వావ కిల స ఏకలః పులహాశ్రమోపవనే వివిధకుసుమకిసలయతులసికాంబుభిః కందమూల ఫలోపహారైశ్చ సమీహమానో భగవత ఆరాధనం వివిక్త ఉపరతవిషయాభిలాష ఉపభృతోపశమః పరాం
నిర్వృతిమవాప ॥11॥

తయేత్థమవిరతపురుషపరిచర్యయా భగవతి ప్రవర్ధమానానురాగభరద్రుతహృదయశైథిల్యః ప్రహర్షవేగేనాత్మన్యుద్భిద్యమానరోమపులకకులక ఔత్కంఠ్యప్రవృత్తప్రణయబాష్పనిరుద్ధావలోక నయన ఏవం నిజరమణారుణచరణారవిందానుధ్యానపరిచితభక్తియోగేన పరిప్లుతపరమాహ్లాదగంభీర
హృదయహ్రదావగాఢధిషణస్తామపి క్రియమాణాం భగవత్సపర్యాం న సస్మార ॥12॥

ఇత్థం ధృతభగవద్వ్రత ఐణేయాజినవాససానుసవనాభిషేకార్ద్రకపిశకుటిలజటాకలాపేన చ విరోచమానః సూర్యర్చా భగవంతం హిరణ్మయం పురుషముజ్జిహానే

సూర్యమండలేఽభ్యుపతిష్ఠన్నేతదు
హోవాచ ||13||

పరోరజః సవితుర్జాతవేదో దేవస్య భర్గో మనసేదం జజాన
సురేతసాదః పునరావిశ్య చష్టే హంసం గృధ్రాణం నృషద్రింగిరామిమః||14||

—♦ అధ్యాయము 8 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ |

ఏకదా తు మహానద్యాం కృతాభిషేకనైయమికావశ్యకో బ్రహ్మాక్షరమభిగృణానో ముహూర్త త్రయముదకాంత ఉపవివేశ||1||

తత్ర తదా రాజన్హరిణీ పిపాసయా జలాశయాభ్యాశమేకైవోపజగామ||2||

తయా పేపీయమాన ఉదకే తావదేవావిదూరేణ నదతో మృగపతేరున్నాదో లోకభయంకర ఉదపతత్||3||

తముపశ్రుత్య సా మృగవధూః ప్రకృతివిక్లవా చకితనిరీక్షణా సుతరామపి హరిభయాభినివేశ వ్యగ్రహృదయా పారిప్లవదృష్టిరగతతృషా భయాత్సహసైవోచ్చక్రామ||4||

తస్యా ఉత్పతంత్యా అంతర్వత్న్యా ఉరుభయావగలితో యోనినిర్గతో గర్భః స్రోతసి నిపపాత||5||

తత్ప్రసవోత్సర్పణభయఖేదాతురా స్వగణేన వియుజ్యమానా కస్యాంచిద్దర్యాం కృష్ణసారసతీ నిపపాతాథ చ మమార||6||

తం త్వేణకుణకం కృపణం స్రోతసానూహ్యమానమభివీక్ష్యాపవిద్ధం బంధురివానుకంపయా రాజర్షిర్భరత ఆదాయ మృతమాతరమిత్యాశ్రమపదమనయత్||7||

తస్య హ వా ఏణకుణక ఉచ్చైరేతస్మిన్కృతనిజాభిమానస్యాహరహస్తత్పోషణపాలనలాలన ప్రీణనానుధ్యానేనాత్మనియమాః సహయమాః పురుషపరిచర్యాదయ ఏకైకశః కతిపయేనాహర్గణేన వియుజ్యమానాః కిల సర్వ ఏవోదవసన్||8||

అహో బతాయం హరిణకుణకః కృపణ ఈశ్వరరథచరణపరిభ్రమణరయేణ స్వగణసుహృద్ బంధుభ్యః పరివర్జితః శరణం చ మోపసాదితో మామేవ మాతాపితరౌ భ్రాతృజ్ఞాతీన్యౌథికాంశ్చైవోపేయాయ
నాన్యం కంచన వేద మయ్యతివిస్రబ్ధశ్చాత ఏవ మయా మత్పరాయణస్య పోషణపాలనప్రీణన లాలనమనసూయునానుష్ఠేయం శరణ్యోపేక్షాదోషవిదుషా||9||

నూనం హ్యార్యాః సాధవ ఉపశమశీలాః కృపణసుహృద ఏవంవిధార్థే స్వార్థానపి గురుతరానుపేక్షంతే||10||

ఇతి కృతానుషంగ ఆసనశయనాటనస్నానాశనాదిషు సహ మృగజహునా స్నేహానుబద్ధహృదయ ఆసీత్||11||

కుశకుసుమసమిత్పలాశఫలమూలోదకాన్యాహరిష్యమాణో వృకసాలావృకాదిభ్యో భయమాశంసమానో యదా సహ హరిణకుణకేన వనం సమావిశతి||12||

పథిషు చ ముగ్ధభావేన తత్ర తత్ర విషక్తమతిప్రణయభరహృదయః
కార్పణ్యాత్స్కంధేనోద్వహతి ఏవముత్సంగ ఉరసి చాధాయోపలాలయన్ముదం పరమామవాప||13||

క్రియాయాం నిర్వర్త్యమానాయామంతరాలేఽప్యుత్థాయోత్థాయ యదైనమభిచక్షీత తర్హి వావ స వర్ష పతిః ప్రకృతిస్థేన మనసా తస్మా ఆశిష ఆశాస్తే స్వస్తి స్తాద్వత్స తే సర్వత ఇతి||14||

అన్యదా భృశముద్విగ్నమనా నష్టద్రవిణ ఇవ కృపణః సకరుణమతితర్షేణ హరిణకుణకవిరహ విహ్వలహృదయసంతాపస్తమేవానుశోచన్కిల కశ్మలం మహదభిరంభిత ఇతి హోవాచ ||15||

అపి బత స వై కృపణ ఏణబాలకో మృతహరిణీసుతోఽహో మమానార్యస్య శఠకిరాతమతేరకృత సుకృతస్య కృతవిస్రంభ ఆత్మప్రత్యయేన తదవిగణయన్సుజన ఇవాగమిష్యతి||16||

అపి క్షేమేణాస్మిన్నాశ్రమోపవనే శష్పాణి చరంతం దేవగుప్తం ద్రక్ష్యామి||17||

అపి చ న వృకః సాలావృకోఽన్యతమో వా నైకచర ఏకచరో వా భక్షయతి||18||

నిమ్లోచతి హ భగవాన్సకలజగత్క్షేమోదయస్త్రయ్యాత్మాద్యాపి మమ న మృగవధూన్యాస ఆగచ్ఛతి||19||

అపి స్విదకృతసుకృతమాగత్య మాం సుఖయిష్యతి హరిణరాజకుమారో వివిధరుచిరదర్శనీయనిజ మృగదారకవినోదైరసంతోషం స్వానామపనుదన్||20||

క్ష్వేలికాయాం మాం మృషాసమాధినామీలితదృశం ప్రేమసంరంభేణ చకితచకిత ఆగత్య పృషద్ అపరుషవిషాణాగ్రేణ లుఠతి||21||

ఆసాదితహవిషి బర్హిషి దూషితే మయోపాలబ్ధో భీతభీతః సపద్యుపరతరాస ఋషికుమారవదవహిత కరణకలాప ఆస్తే||22||

కిం వా అరే ఆచరితం తపస్తపస్విన్యానయా యదియమవనిః సవినయకృష్ణసారతనయతనుతర సుభగశివతమాఖరఖురపదపంక్తిభిర్ద్రవిణవిధురాతురస్య కృపణస్య మమ ద్రవిణపదవీం సూచయంత్యాత్మానం చ సర్వతః కృతకౌతుకం ద్విజానాం స్వర్గాపవర్గకామానాం దేవయజనం కరోతి||23||

అపి స్విదసౌ భగవానుడుపతిరేనం మృగపతిభయాన్మృతమాతరం మృగబాలకం స్వాశ్రమ పరిభ్రష్టమనుకంపయా కృపణజనవత్సలః పరిపాతి||24||

కిం వాత్మజవిశ్లేషజ్వరదవదహనశిఖాభిరుపతప్యమానహృదయస్థలనలినీకం మాముపసృతమృగీతనయం శిశిరశాంతానురాగగుణితనిజవదనసలిలామృతమయగభస్తిభిః స్వధయతీతి చ||25||

ఏవమఘటమానమనోరథాకులహృదయో మృగదారకాభాసేన స్వారబ్ధకర్మణా యోగారంభణతో విభ్రంశితః స యోగతాపసో భగవదారాధనలక్షణాచ్చ కథమితరథా జాత్యంతర ఏణకుణక ఆసంగః సాక్షాన్నిఃశ్రేయసప్రతిపక్షతయా ప్రాక్పరిత్యక్తదుస్త్యజహృదయాభిజాతస్య తస్యైవమంతరాయవిహత యోగారంభణస్య రాజర్షేర్భరతస్య తావన్మృగార్భకపోషణపాలనప్రీణనలాలనానుషంగేణావిగణయత ఆత్మానమహిరివాఖుబిలం దురతిక్రమః కాలః కరాలరభస ఆపద్యత||26||

తదానీమపి పార్శ్వవర్తినమాత్మజమివానుశోచంతమభివీక్షమాణో మృగ ఏవాభినివేశితమనా విసృజ్య లోకమిమం సహ మృగేణ కలేవరం మృతమను న మృతజన్మానుస్మృతిరితరవన్మృగశరీరమవాప||27||

తత్రాపి హ వా ఆత్మనో మృగత్వకారణం భగవదారాధనసమీహానుభావేనానుస్మృత్య భృశమనుతప్యమాన ఆహ||28||

అహో కష్టం భ్రష్టోఽహమాత్మవతామనుపథాద్యద్విముక్తసమస్తసంగస్య వివిక్తపుణ్యారణ్య శరణస్యాత్మవత ఆత్మని సర్వేషామాత్మనాం భగవతి వాసుదేవే తదనుశ్రవణమనన సంకీర్తనారాధనానుస్మరణాభియోగేనాశూన్యసకలయామేన కాలేన సమావేశితం సమాహితం కార్త్స్న్యేన మనస్తత్తు పునర్మమాబుధస్యారాన్మృగసుతమను పరిసుస్రావ||29||

ఇత్యేవం నిగూఢనిర్వేదో విసృజ్య మృగీం మాతరం పునర్భగవత్క్షేత్రముపశమశీలమునిగణ
దయితం శాలగ్రామం పులస్త్యపులహాశ్రమం కాలంజరాత్ప్రత్యాజగామ ||30||

తస్మిన్నపి కాలం ప్రతీక్షమాణః సంగాచ్చ భృశముద్విగ్న ఆత్మసహచరః శుష్కపర్ణతృణ
వీరుధా వర్తమానో మృగత్వనిమిత్తావసానమేవ గణయన్మృగశరీరం తీర్థోదకక్లిన్నముత్ససర్జ ||31||

—♦ అధ్యాయము 9 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ |

అథ కస్యచిద్ద్విజవరస్యాంగిరఃప్రవరస్య శమదమతపఃస్వాధ్యాయాధ్యయనత్యాగసంతోష
తితిక్షాప్రశ్రయవిద్యానసూయాత్మజ్ఞానానందయుక్తస్యాత్మసదృశశ్రుతశీలాచారరూపౌదార్యగుణా నవ సోదర్యా
అంగజా బభూవుర్మిథునం చ యవీయస్యాం భార్యాయామ్యస్తు తత్ర పుమాంస్తం పరమభాగవతం రాజర్షి
ప్రవరం భరతముత్సృష్టమృగశరీరం చరమశరీరేణ విప్రత్వం గతమాహుః ||1||

తత్రాపి స్వజనసంగాచ్చ భృశముద్విజమానో భగవతః కర్మబంధవిధ్వంసనశ్రవణ
స్మరణగుణవివరణచరణారవిందయుగలం మనసా విదధదాత్మనః ప్రతిఘాతమాశంకమానో భగవద్
అనుగ్రహేణానుస్మృతస్వపూర్వజన్మావలిరాత్మానమున్మత్తజడాంధబధిరస్వరూపేణ దర్శయామాస
లోకస్య ||2||

తస్యాపి హ వా ఆత్మజస్య విప్రః పుత్రస్నేహానుబద్ధమనా ఆసమావర్తనాత్సంస్కారాన్యథోపదేశం
విదధాన ఉపనీతస్య చ పునః శౌచాచమనాదీన్కర్మనియమాననభిప్రేతానపి సమశిక్షయదనుశిష్టేన హి
భావ్యం పితుః పుత్రేణేతి ||3||

స చాపి తదు హ పితృసన్నిధావేవాసధ్రీచీనమివ స్మ కరోతి ఛందాంస్యధ్యాపయిష్యన్సహ
వ్యాహృతిభిః సప్రణవశిరస్త్రిపదీం సావిత్రీం గ్రైష్మవాసంతికాన్మాసానధీయానమప్యసమవేతరూపం
గ్రాహయామాస ||4||

ఏవం స్వతనుజ ఆత్మన్యనురాగావేశితచిత్తః శౌచాధ్యయనవ్రతనియమగుర్వనలశుశ్రూషణాద్య
ఔపకుర్వాణకకర్మాణ్యనభియుక్తాన్యపి సమనుశిష్టేన భావ్యమిత్యసదాగ్రహః పుత్రమనుశాస్య
స్వయం తావదనధిగతమనోరథః కాలేనాప్రమత్తేన స్వయం గృహ ఏవ ప్రమత్త ఉపసంహృతః ||5||

అథ యవీయసీ ద్విజసతీ స్వగర్భజాతం మిథునం సపత్న్యా ఉపన్యస్య స్వయమనుసంస్థయా
పతిలోకమగాత్ ||6||

పితర్యుపరతే భ్రాతర ఏనమతత్ప్రభావవిదస్త్రయ్యాం విద్యాయామేవ పర్యవసితమతయో న
పరవిద్యాయాం జడమతిరితి భ్రాతురనుశాసననిర్బంధాన్న్యవృత్సంత ||7||

స చ ప్రాకృతైర్ద్విపదపశుభిరున్మత్తజడబధిరమూకేత్యభిభాష్యమాణో యదా తదనురూపాణి
ప్రభాషతే కర్మాణి చ కార్యమాణః పరేచ్ఛయా కరోతి విష్టితో వేతనతో వా యాచ్ఞ్యా యదృచ్ఛయా వోపసాదితమల్పం
బహు మృష్టం కదన్నం వాభ్యవహరతి పరం నేంద్రియప్రీతినిమిత్తమ్నిత్యనివృత్తనిమిత్తస్వసిద్ధ
విశుద్ధానుభవానందస్వాత్మలాభాధిగమః సుఖదుఃఖయోర్ద్వంద్వనిమిత్తయోరసంభావిత
దేహాభిమానః ||8||

శీతోష్ణవాతవర్షేషు వృష ఇవానావృతాంగః పీనః సంహననాంగః స్థండిల
సంవేశనానున్మర్దనామజ్జనరజసా మహామణిరివానభివ్యక్తబ్రహ్మవర్చసః కుపటావృత
కటిరుపవీతేనోరుమషిణా ద్విజాతిరితి బ్రహ్మబంధురితి సంజ్ఞయాతజ్జ్ఞజనావమతో విచచార ||10||

యదా తు పరత ఆహారం కర్మవేతనత ఈహమానః స్వభ్రాతృభిరపి కేదారకర్మణి నిరూపితస్తదపి కరోతి కింతు న సమం విషమం న్యూనమధికమితి వేద కణపిణ్యాకఫలీకరణకుల్మాష స్థాలీపురీషాదీన్యప్యమృతవదభ్యవహరతి ॥11॥

అథ కదాచిత్కశ్చిద్వృషలపతిర్భద్రకాల్యై పురుషపశుమాలభతాపత్యకామః ॥12॥

తస్య హ దైవముక్తస్య పశోః పదవీం తదనుచరాః పరిధావంతో నిశి నిశీథసమయే తమసావృతాయామనధిగతపశవ ఆకస్మికేన విధినా కేదారాన్వీరాసనేన మృగవరాహాదిభ్యః సంరక్షమాణమంగిరఃప్రవరసుతమపశ్యన్ ॥13॥

అథ త ఏనమనవద్యలక్షణమవమృశ్య భర్తృకర్మనిష్పత్తిం మన్యమానా బద్ధ్వా రశనయా చండికాగృహముపనిన్యుర్ముదా వికసితవదనాః ॥14॥

అథ పణయస్తం స్వవిధినాభిషిచ్యాహతేన వాససాచ్ఛాద్య భూషణాలేపస్రక్తిలకాదిభిరుపస్కృతం భుక్తవంతం ధూపదీపమాల్యలాజకిసలయాంకురఫలోపహారోపేతయా వైశససంస్థయా మహతా గీతస్తుతి
మృదంగపణవఘోషేణ చ పురుషపశుం భద్రకాల్యాః పురత ఉపవేశయామాసుః ॥15॥

అథ వృషలరాజపణిః పురుషపశోరసృగాసవేన దేవీం భద్రకాలీం యక్ష్యమాణస్తద్ అభిమంత్రితమసిమతికరాలనిశితముపాదదే ॥16॥

ఇతి తేషాం వృషలానాం రజస్తమఃప్రకృతీనాం ధనమదరజౌత్సిక్తమనసాం భగవత్కలావీర కులం కదర్థీకృత్యోత్పథేన స్వైరం విహరతాం హింసావిహారాణాం కర్మాతిదారుణం యద్బ్రహ్మభూతస్య
సాక్షాద్బ్రహ్మర్షిసుతస్య నిర్వైరస్య సర్వభూతసుహృదః సూనాయామప్యననుమతమాలంభనం తదుపలభ్య బ్రహ్మతేజసాతిదుర్విషహేణ దందహ్యమానేన వపుషా సహసోచ్చచాట సైవ దేవీ భద్రకాలీ ॥17॥

భృశమమర్షరోషావేశరభసవిలసితభ్రుకుటివిటపకుటిలదంష్ట్రారుణేక్షణాటోపాతిభయానక వదనా హంతుకామేవేదం మహాట్టహాసమతిసంరంభేణ విముంచంతీ తత ఉత్పత్య పాపీయసాం దుష్టానాం
తేనైవాసినా వివృక్ణశీర్ష్ణాం గలాత్స్రవంతమసృగాసవమత్యుష్ణం సహ గణేన నిపీయాతిపానమద విహ్వలోచ్చైస్తరాం స్వపార్షదైః సహ జగౌ ననర్త చ విజహార చ శిరఃకందుకలీలయా ॥18॥

ఏవమేవ ఖలు మహదభిచారాతిక్రమః కార్త్స్న్యేనాత్మనే ఫలతి ॥19॥

న వా ఏతద్విష్ణుదత్త మహదద్భుతం యదసంభ్రమః స్వశిరశ్ఛేదన ఆపతితేఽపి విముక్త దేహాద్యాత్మభావసుదృఢహృదయగ్రంథీనాం సర్వసత్త్వసుహృదాత్మనాం నిర్వైరాణాం సాక్షాద్భగవతానిమిషారివరాయుధేనాప్రమత్తేన తైస్తైర్భావైః పరిరక్ష్యమాణానాం తత్పాద మూలమకుతశ్చిద్భయముపసృతానాం భాగవతపరమహంసానాం ॥20॥

—♦ అధ్యాయము 10 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

అథ సింధుసౌవీరపతే రహూగణస్య వ్రజత ఇక్షుమత్యాస్తటే తత్కులపతినా శిబికావాహ పురుషాన్వేషణసమయే దైవేనోపసాదితః స ద్విజవర ఉపలబ్ధ ఏష పీవా యువా సంహననాంగో గో ఖరవద్ధురం వోఢుమలమితి పూర్వవిష్టిగృహీతైః సహ గృహీతః ప్రసభమతదర్హ ఉవాహ శిబికాం స మహానుభావః ॥1॥

యదా హి ద్విజవరస్యేషుమాత్రావలోకానుగతేర్న సమాహితా పురుషగతిస్తదా విషమగతాం స్వశిబికాం
రహూగణ ఉపధార్య పురుషానధివహత ఆహ హే వోఢారః సాధ్వతిక్రమత కిమితి విషమముహ్యతే యానమితి ॥2॥

అథ త ఈశ్వరవచః సోపాలంభముపాకర్ణ్యోపాయతురీయాచ్ఛంకితమనసస్తం విజ్ఞాపయాం బభూవుః ॥3॥

న వయం నరదేవ ప్రమత్తా భవన్నియమానుపథాః సాధ్వేవ వహామః అయమధునైవ నియుక్తో ఽపి న ద్రుతం వ్రజతి నానేన సహ వోఢుము హ వయం పారయామ ఇతి ॥4॥

సాంసర్గికో దోష ఏవ నూనమేకస్యాపి సర్వేషాం సాంసర్గికాణాం భవితుమర్హతీతి నిశ్చిత్య నిశమ్య కృపణవచో రాజా రహూగణ ఉపాసితవృద్ధోఽపి నిసర్గేణ బలాత్కృత ఈషదుత్థితమన్యురవిస్పష్టబ్రహ్మ
తేజసం జాతవేదసమివ రజసావృతమతిరాహ ॥5॥

అహో కష్టం భ్రాతర్వ్యక్తమురుపరిశ్రాంతో దీర్ఘమధ్వానమేక ఏవ ఊహివాన్సుచిరం నాతిపీవా న సంహననాంగో జరసా చోపద్రుతో భవాన్సఖే నో ఏవాపర ఏతే సంఘట్టిన ఇతి బహువిప్రలబ్ధోఽప్యవిద్యయా
రచితద్రవ్యగుణకర్మాశయస్వచరమకలేవరేఽవస్తుని సంస్థానవిశేషేఽహం మమేత్యనధ్యారోపిత మిథ్యాప్రత్యయో బ్రహ్మభూతస్తూష్ణీం శిబికాం పూర్వవదువాహ ॥6॥

అథ పునః స్వశిబికాయాం విషమగతాయాం ప్రకుపిత ఉవాచ రహూగణః కిమిదమరే త్వం జీవన్మృతో
మాం కదర్థీకృత్య భర్తృశాసనమతిచరసి ప్రమత్తస్య చ తే కరోమి చికిత్సాం దండపాణిరివ జనతాయా యథా
ప్రకృతిం స్వాం భజిష్యస ఇతి ॥7॥

ఏవం బహ్వబద్ధమపి భాషమాణం నరదేవాభిమానం రజసా తమసానువిద్ధేన మదేన తిరస్కృతాశేషభగవత్ప్రియనికేతం పండితమానినం స భగవాన్బ్రాహ్మణో బ్రహ్మభూతసర్వభూత సుహృదాత్మా యోగేశ్వరచర్యాయాం నాతివ్యుత్పన్నమతిం స్మయమాన ఇవ విగతస్మయ ఇదమాహ ॥8॥

బ్రాహ్మణ ఉవాచ ।

త్వయోదితం వ్యక్తమవిప్రలబ్ధం భర్తుః స మే స్యాద్యది వీర భారః
గంతుర్యది స్యాదధిగమ్యమధ్వా పీవేతి రాశౌ న విదాం ప్రవాదః ॥9॥

స్థౌల్యం కార్శ్యం వ్యాధయ ఆధయశ్చ క్షుత్తృడ్భయం కలిరిచ్ఛా జరా చ
నిద్రా రతిర్మన్యురహం మదః శుచో దేహేన జాతస్య హి మే న సంతి ॥10॥

జీవన్మృతత్వం నియమేన రాజనాద్యంతవద్యద్వికృతస్య దృష్టం
స్వస్వామ్యభావో ధ్రువ ఈడ్య యత్ర తర్హ్యుచ్యతేఽసౌ విధికృత్యయోగః ॥11॥

విశేషబుద్ధేర్వివరం మనాక్చ పశ్యామ యన్న వ్యవహారతోఽన్యత్
క ఈశ్వరస్తత్ర కిమీశితవ్యం తథాపి రాజన్కరవామ కిం తే ॥12॥

ఉన్మత్తమత్తజడవత్స్వసంస్థాం గతస్య మే వీర చికిత్సితేన
అర్థః కియాన్భవతా శిక్షితేన స్తబ్ధప్రమత్తస్య చ పిష్టపేషః ॥13॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఏతావదనువాదపరిభాషయా ప్రత్యుదీర్య మునివర ఉపశమశీల ఉపరతానాత్మ్యనిమిత్త ఉపభోగేన కర్మారబ్ధం వ్యపనయన్రాజయానమపి తథోవాహ॥14॥

స చాపి పాండవేయ సింధుసౌవీరపతిస్తత్త్వజిజ్ఞాసాయాం సమ్యక్ శ్రద్ధయాధికృతాధికారస్తద్ధృదయగ్రంథిమోచనం ద్విజవచ ఆశ్రుత్య బహుయోగగ్రంథసమ్మతం త్వరయావరుహ్య శిరసా పాదమూలముపసృతః క్షమాపయన్విగతనృపదేవస్మయ ఉవాచ ।॥15॥

కస్త్వం నిగూఢశ్చరసి ద్విజానాం బిభర్షి సూత్రం కతమోఽవధూతః
కస్యాసి కుత్రత్య ఇహాపి కస్మాత్క్షేమాయ నశ్చేదసి నోత శుక్లః॥16॥

నాహం విశంకే సురరాజవజ్రాన్న త్ర్యక్షశూలాన్న యమస్య దండాత్
నాగ్న్యర్కసోమానిలవిత్తపాస్త్రాచ్ఛంకే భృశం బ్రహ్మకులావమానాత్॥17॥

తద్బ్రూహ్యసంగో జడవన్నిగూఢ విజ్ఞానవీర్యో విచరస్యపారః
వచాంసి యోగగ్రథితాని సాధో న నః క్షమంతే మనసాపి భేత్తుం॥18॥

అహం చ యోగేశ్వరమాత్మతత్త్వ విదాం మునీనాం పరమం గురుం వై
ప్రష్టుం ప్రవృత్తః కిమిహారణం తత్సాక్షాద్ధరిం జ్ఞానకలావతీర్ణం॥19॥

స వై భవా లోకనిరీక్షణార్థమవ్యక్తలింగో విచరత్యపి స్విత్
యోగేశ్వరాణాం గతిమంధబుద్ధిః కథం విచక్షీత గృహానుబంధః॥20॥

దృష్టః శ్రమః కర్మత ఆత్మనో వై భర్తుర్గంతుర్భవతశ్చానుమన్యే
యథాసతోదానయనాద్యభావాత్సమూల ఇష్టో వ్యవహారమార్గః॥21॥

స్థాల్యగ్నితాపాత్పయసోఽభితాపస్తత్తాపతస్తండులగర్భరంధిః
దేహేంద్రియాస్వాశయసన్నికర్షాత్తత్సంసృతిః పురుషస్యానురోధాత్॥22॥

శాస్తాభిగోప్తా నృపతిః ప్రజానాం యః కింకరో వై న పినష్టి పిష్టం
స్వధర్మమారాధనమచ్యుతస్య యదీహమానో విజహాత్యఘౌఘం॥23॥

తన్మే భవాన్నరదేవాభిమాన మదేన తుచ్ఛీకృతసత్తమస్య
కృషీష్ట మైత్రీదృశమార్తబంధో యథా తరే సదవధ్యానమంహః॥24॥

న విక్రియా విశ్వసుహృత్సఖస్య సామ్యేన వీతాభిమతేస్తవాపి
మహద్విమానాత్స్వకృతాద్ధి మాదృఙ్నంక్ష్యత్యదూరాదపి శూలపాణిః॥25॥

—♦ అధ్యాయము 11 ♦—

బ్రాహ్మణ ఉవాచ ।

అకోవిదః కోవిదవాదవాదాన్వదస్యథో నాతివిదాం వరిష్ఠః
న సూరయో హి వ్యవహారమేనం తత్త్వావమర్శేన సహామనంతి॥1॥

తథైవ రాజన్నురుగార్హమేధ వితానవిద్యోరువిజృంభితేషు
న వేదవాదేషు హి తత్త్వవాదః ప్రాయేణ శుద్ధో ను చకాస్తి సాధుః॥2॥

న తస్య తత్త్వగ్రహణాయ సాక్షాద్వరీయసీరపి వాచః సమాసన్
స్వప్నే నిరుక్త్యా గృహమేధిసౌఖ్యం న యస్య హేయానుమితం స్వయం స్యాత్॥3॥

యావన్మనో రజసా పూరుషస్య సత్త్వేన వా తమసా వానురుద్ధం
చేతోభిరాకూతిభిరాతనోతి నిరంకుశం కుశలం చేతరం వా॥4॥

స వాసనాత్మా విషయోపరక్తో గుణప్రవాహో వికృతః షోడశాత్మా
బిభ్రత్పృథఙ్నామభి రూపభేదమంతర్బహిష్ట్వం చ పురైస్తనోతి॥5॥

దుఃఖం సుఖం వ్యతిరిక్తం చ తీవ్రం కాలోపపన్నం ఫలమావ్యనక్తి
ఆలింగ్య మాయారచితాంతరాత్మా స్వదేహినం సంసృతిచక్రకూటః॥6॥

తావానయం వ్యవహారః సదావిః క్షేత్రజ్ఞసాక్ష్యో భవతి స్థూలసూక్ష్మః
తస్మాన్మనో లింగమదో వదంతి గుణాగుణత్వస్య పరావరస్య॥7॥

గుణానురక్తం వ్యసనాయ జంతోః క్షేమాయ నైర్గుణ్యమథో మనః స్యాత్
యథా ప్రదీపో ఘృతవర్తిమశ్నన్శిఖాః సధూమా భజతి హ్యన్యదా స్వం
పదం తథా గుణకర్మానుబద్ధం వృత్తీర్మనః శ్రయతేఽన్యత్ర తత్త్వం॥8॥

ఏకాదశాసన్మనసో హి వృత్తయ ఆకూతయః పంచ ధియోఽభిమానః
మాత్రాణి కర్మాణి పురం చ తాసాం వదంతి హైకాదశ వీర భూమీః॥9॥

గంధాకృతిస్పర్శరసశ్రవాంసి విసర్గరత్యర్త్యభిజల్పశిల్పాః
ఏకాదశం స్వీకరణం మమేతి శయ్యామహం ద్వాదశమేక ఆహుః॥10॥

ద్రవ్యస్వభావాశయకర్మకాలైరేకాదశామీ మనసో వికారాః
సహస్రశః శతశః కోటిశశ్చ క్షేత్రజ్ఞతో న మిథో న స్వతః స్యుః॥11॥

క్షేత్రజ్ఞ ఏతా మనసో విభూతీర్జీవస్య మాయారచితస్య నిత్యాః
ఆవిర్హితాః క్వాపి తిరోహితాశ్చ శుద్ధో విచష్టే హ్యవిశుద్ధకర్తుః॥12॥

క్షేత్రజ్ఞ ఆత్మా పురుషః పురాణః సాక్షాత్స్వయం జ్యోతిరజః పరేశః
నారాయణో భగవాన్వాసుదేవః స్వమాయయాత్మన్యవధీయమానః॥13॥

యథానిలః స్థావరజంగమానామాత్మస్వరూపేణ నివిష్ట ఈశేత్
ఏవం పరో భగవాన్వాసుదేవః క్షేత్రజ్ఞ ఆత్మేదమనుప్రవిష్టః॥14॥

న యావదేతాం తనుభృన్నరేంద్ర విధూయ మాయాం వయునోదయేన
విముక్తసంగో జితషట్సపత్నో వేదాత్మతత్త్వం భ్రమతీహ తావత్॥15॥

న యావదేతన్మన ఆత్మలింగం సంసారతాపావపనం జనస్య
యచ్ఛోకమోహామయరాగలోభ వైరానుబంధం మమతాం విధత్తే॥16॥

భ్రాతృవ్యమేనం తదదభ్రవీర్యముపేక్షయాధ్యేధితమప్రమత్తః
గురోర్హరేశ్చరణోపాసనాస్త్రో జహి వ్యలీకం స్వయమాత్మమోషం॥17॥

—♦ అధ్యాయము 12 ♦—

రహూగణ ఉవాచ ।

నమో నమః కారణవిగ్రహాయ స్వరూపతుచ్ఛీకృతవిగ్రహాయ
నమోఽవధూత ద్విజబంధులింగ నిగూఢనిత్యానుభవాయ తుభ్యం॥1॥

జ్వరామయార్తస్య యథాగదం సత్నిదాఘదగ్ధస్య యథా హిమాంభః
కుదేహమానాహివిదష్టదృష్టేః బ్రహ్మన్వచస్తేఽమృతమౌషధం మే॥2॥

తస్మాద్భవంతం మమ సంశయార్థం ప్రక్ష్యామి పశ్చాదధునా సుబోధం
అధ్యాత్మయోగగ్రథితం తవోక్తమాఖ్యాహి కౌతూహలచేతసో మే॥3॥

యదాహ యోగేశ్వర దృశ్యమానం క్రియాఫలం సద్వ్యవహారమూలం
న హ్యంజసా తత్త్వవిమర్శనాయ భవానముష్మిన్భ్రమతే మనో మే॥4॥

బ్రాహ్మణ ఉవాచ ।

అయం జనో నామ చలన్పృథివ్యాం యః పార్థివః పార్థివ కస్య హేతోః
తస్యాపి చాంఘ్ర్యోరధి గుల్ఫజంఘా జానూరుమధ్యోరశిరోధరాంసాః॥5॥

అంసేఽధి దార్వీ శిబికా చ యస్యాం సౌవీరరాజేత్యపదేశ ఆస్తే
యస్మిన్భవాన్రూఢనిజాభిమానో రాజాస్మి సింధుష్వితి దుర్మదాంధః॥6॥

శోచ్యానిమాంస్త్వమధికష్టదీనాన్విష్ట్యా నిగృహ్ణన్నిరనుగ్రహోఽసి
జనస్య గోప్తాస్మి వికత్థమానో న శోభసే వృద్ధసభాసు ధృష్టః॥7॥

యదా క్షితావేవ చరాచరస్య విదామ నిష్ఠాం ప్రభవం చ నిత్యం
తన్నామతోఽన్యద్వ్యవహారమూలం నిరూప్యతాం సత్క్రియయానుమేయం॥8॥

ఏవం నిరుక్తం క్షితిశబ్దవృత్తమసన్నిధానాత్పరమాణవో యే
అవిద్యయా మనసా కల్పితాస్తే యేషాం సమూహేన కృతో విశేషః॥9॥

ఏవం కృశం స్థూలమణుర్బృహద్యదసచ్చ సజ్జీవమజీవమన్యత్
ద్రవ్యస్వభావాశయకాలకర్మ నామ్నాజయావేహి కృతం ద్వితీయం॥10॥

జ్ఞానం విశుద్ధం పరమార్థమేకమనంతరం త్వబహిర్బ్రహ్మ సత్యం
ప్రత్యక్ప్రశాంతం భగవచ్ఛబ్దసంజ్ఞం యద్వాసుదేవం కవయో వదంతి॥11॥

రహూగణైతత్తపసా న యాతి న చేజ్యయా నిర్వపణాద్గృహాద్వా
న చ్ఛందసా నైవ జలాగ్నిసూర్యైర్వినా మహత్పాదరజోఽభిషేకం॥12॥

యత్రోత్తమశ్లోకగుణానువాదః ప్రస్తూయతే గ్రామ్యకథావిఘాతః
నిషేవ్యమాణోఽనుదినం ముముక్షోర్మతిం సతీం యచ్ఛతి వాసుదేవే॥13॥

అహం పురా భరతో నామ రాజా విముక్తదృష్టశ్రుతసంగబంధః
ఆరాధనం భగవత ఈహమానో మృగోఽభవం మృగసంగాద్ధతార్థః॥14॥

సా మాం స్మృతిర్మృగదేహేఽపి వీర కృష్ణార్చనప్రభవా నో జహాతి
అథో అహం జనసంగాదసంగో విశంకమానోఽవివృతశ్చరామి॥15॥

తస్మాన్నరోఽసంగసుసంగజాత జ్ఞానాసినేహైవ వివృక్ణమోహః
హరిం తదీహాకథనశ్రుతాభ్యాం లబ్ధస్మృతిర్యాత్యతిపారమధ్వనః॥16॥

—♦ అధ్యాయము 13 ♦—

బ్రాహ్మణ ఉవాచ ।

దురత్యయేఽధ్వన్యజయా నివేశితో రజస్తమఃసత్త్వవిభక్తకర్మదృక్
స ఏష సార్థోఽర్థపరః పరిభ్రమన్భవాటవీం యాతి న శర్మ విందతి॥1॥

యస్యామిమే షణ్నరదేవ దస్యవః సార్థం విలుంపంతి కునాయకం బలాత్
గోమాయవో యత్ర హరంతి సార్థికం ప్రమత్తమావిశ్య యథోరణం వృకాః॥2॥

ప్రభూతవీరుత్తృణగుల్మగహ్వరే కఠోరదంశైర్మశకైరుపద్రుతః
క్వచిత్తు గంధర్వపురం ప్రపశ్యతి క్వచిత్క్వచిచ్చాశురయోల్ముకగ్రహం॥3॥

నివాసతోయద్రవిణాత్మబుద్ధిస్తతస్తతో ధావతి భో అటవ్యాం
క్వచిచ్చ వాత్యోత్థితపాంసుధూమ్రా దిశో న జానాతి రజస్వలాక్షః॥4॥

అదృశ్యఝిల్లీస్వనకర్ణశూల ఉలూకవాగ్భిర్వ్యథితాంతరాత్మా
అపుణ్యవృక్షాన్శ్రయతే క్షుధార్దితో మరీచితోయాన్యభిధావతి క్వచిత్॥5॥

క్వచిద్వితోయాః సరితోఽభియాతి పరస్పరం చాలషతే నిరంధః
ఆసాద్య దావం క్వచిదగ్నితప్తో నిర్విద్యతే క్వ చ యక్షైర్హృతాసుః॥6॥

శూరైర్హృతస్వః క్వ చ నిర్విణ్ణచేతాః శోచన్విముహ్యన్నుపయాతి కశ్మలం
క్వచిచ్చ గంధర్వపురం ప్రవిష్టః ప్రమోదతే నిర్వృతవన్ముహూర్తం॥7॥

చలన్క్వచిత్కంటకశర్కరాంఘ్రిర్నగారురుక్షుర్విమనా ఇవాస్తే
పదే పదేఽభ్యంతరవహ్నినార్దితః కౌటుంబికః క్రుధ్యతి వై జనాయ॥8॥

క్వచిన్నిగీర్ణోఽజగరాహినా జనో నావైతి కించిద్విపినేఽపవిద్ధః
దష్టః స్మ శేతే క్వ చ దందశూకైరంధోఽన్ధకూపే పతితస్తమిస్రే॥9॥

కర్హి స్మ చిత్క్షుద్రరసాన్విచిన్వంస్తన్మక్షికాభిర్వ్యథితో విమానః
తత్రాతికృచ్ఛ్రాత్ప్రతిలబ్ధమానో బలాద్విలుంపంత్యథ తం తతోఽన్యే॥10॥

క్వచిచ్చ శీతాతపవాతవర్ష ప్రతిక్రియాం కర్తుమనీశ ఆస్తే
క్వచిన్మిథో విపణన్యచ్చ కించిద్విద్వేషమృచ్ఛత్యుత విత్తశాఠ్యాత్॥11॥

క్వచిత్క్వచిత్క్షీణధనస్తు తస్మిన్శయ్యాసనస్థానవిహారహీనః
యాచన్పరాదప్రతిలబ్ధకామః పారక్యదృష్టిర్లభతేఽవమానం॥12॥

అన్యోన్యవిత్తవ్యతిషంగవృద్ధ వైరానుబంధో వివహన్మిథశ్చ
అధ్వన్యముష్మిన్నురుకృచ్ఛ్రవిత్త బాధోపసర్గైర్విహరన్విపన్నః॥13॥

తాంస్తాన్విపన్నాన్స హి తత్ర తత్ర విహాయ జాతం పరిగృహ్య సార్థః
ఆవర్తతేఽద్యాపి న కశ్చిదత్ర వీరాధ్వనః పారముపైతి యోగం॥14॥

మనస్వినో నిర్జితదిగ్గజేంద్రా మమేతి సర్వే భువి బద్ధవైరాః
మృధే శయీరన్న తు తద్వ్రజంతి యన్న్యస్తదండో గతవైరోఽభియాతి॥15॥

ప్రసజ్జతి క్వాపి లతాభుజాశ్రయస్తదాశ్రయావ్యక్తపదద్విజస్పృహః
క్వచిత్కదాచిద్ధరిచక్రతస్త్రసన్సఖ్యం విధత్తే బకకంకగృధ్రైః॥16॥

తైర్వంచితో హంసకులం సమావిశన్నరోచయన్శీలముపైతి వానరాన్
తజ్జాతిరాసేన సునిర్వృతేంద్రియః పరస్పరోద్వీక్షణవిస్మృతావధిః॥17॥

ద్రుమేషు రంస్యన్సుతదారవత్సలో వ్యవాయదీనో వివశః స్వబంధనే
క్వచిత్ప్రమాదాద్గిరికందరే పతన్వల్లీం గృహీత్వా గజభీత ఆస్థితః॥18॥

అతః కథంచిత్స విముక్త ఆపదః పునశ్చ సార్థం ప్రవిశత్యరిందమ
అధ్వన్యముష్మిన్నజయా నివేశితో భ్రమంజనోఽద్యాపి న వేద కశ్చన॥19॥

రహూగణ త్వమపి హ్యధ్వనోఽస్య సన్న్యస్తదండః కృతభూతమైత్రః
అసజ్జితాత్మా హరిసేవయా శితం జ్ఞానాసిమాదాయ తరాతిపారం॥20॥

రాజోవాచ ।

అహో నృజన్మాఖిలజన్మశోభనం కిం జన్మభిస్త్వపరైరప్యముష్మిన్
న యద్ధృషీకేశయశఃకృతాత్మనాం మహాత్మనాం వః ప్రచురః సమాగమః ॥21॥

న హ్యద్భుతం త్వచ్చరణాబ్జరేణుభిర్హతాంహసో భక్తిరధోక్షజేఽమలా
మౌహూర్తికాద్యస్య సమాగమాచ్చ మే దుస్తర్కమూలోఽపహతోఽవివేకః ॥22॥

నమో మహద్భ్యోఽస్తు నమః శిశుభ్యో నమో యువభ్యో నమ ఆవటుభ్యః
యే బ్రాహ్మణా గామవధూతలింగాశ్చరంతి తేభ్యః శివమస్తు రాజ్ఞాం ॥23॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇత్యేవముత్తరామాతః స వై బ్రహ్మర్షిసుతః సింధుపతయ ఆత్మసతత్త్వం విగణయతః పరానుభావః పరమకారుణికతయోపదిశ్య రహూగణేన సకరుణమభివందితచరణ ఆపూర్ణార్ణవ ఇవ నిభృతకరణోర్మ్యాశయో ధరణిమిమాం విచచార ॥24॥

సౌవీరపతిరపి సుజనసమవగతపరమాత్మసతత్త్వ ఆత్మన్యవిద్యాధ్యారోపితాం చ దేహాత్మ మతిం విససర్జ ఏవం హి నృప భగవదాశ్రితాశ్రితానుభావః ॥25॥

రాజోవాచ ।

యో హ వా ఇహ బహువిదా మహాభాగవత త్వయాభిహితః పరోక్షేణ వచసా జీవలోకభవాధ్వా స హ్యార్యమనీషయా కల్పితవిషయోనాంజసావ్యుత్పన్నలోకసమధిగమః అథ తదేవైతద్దురవగమం సమవేతానుకల్పేన నిర్దిశ్యతామితి ॥26॥

—♦ అధ్యాయము 14 ♦—

స హోవాచ ।

స ఏష దేహాత్మమానినాం సత్త్వాదిగుణవిశేషవికల్పితకుశలాకుశలసమవహారవినిర్మితవివిధ దేహావలిభిర్వియోగసంయోగాద్యనాదిసంసారానుభవస్య ద్వారభూతేన షడింద్రియవర్గేణ తస్మిందుర్గాధ్వవదసుగమేఽధ్వన్యాపతిత ఈశ్వరస్య భగవతో విష్ణోర్వశవర్తిన్యా మాయయా జీవలోకో
ఽయం యథా వణిక్సార్థోఽర్థపరః స్వదేహనిష్పాదితకర్మానుభవః శ్మశానవదశివతమాయాం సంసారాటవ్యాం గతో నాద్యాపి విఫలబహుప్రతియోగేహస్తత్తాపోపశమనీం హరిగురుచరణారవింద మధుకరానుపదవీమవరుంధే ॥1॥

యస్యాము హ వా ఏతే షడింద్రియనామానః కర్మణా దస్యవ ఏవ తే తద్యథా పురుషస్య ధనం యత్కించిద్ధర్మౌపయికం బహుకృచ్ఛ్రాధిగతం సాక్షాత్పరమపురుషారాధనలక్షణో యోఽసౌ ధర్మస్తం తు సాంపరాయ ఉదాహరంతి తద్ధర్మ్యం ధనం దర్శనస్పర్శనశ్రవణాస్వాదనావఘ్రాణసంకల్ప వ్యవసాయగృహగ్రామ్యోపభోగేన కునాథస్యాజితాత్మనో యథా సార్థస్య విలుంపంతి ॥2॥

అథ చ యత్ర కౌటుంబికా దారాపత్యాదయో నామ్నా కర్మణా వృకసృగాలా ఏవానిచ్ఛతోఽపి కదర్యస్య కుటుంబిన ఉరణకవత్సంరక్ష్యమాణం మిషతోఽపి హరంతి ॥3॥

యథా హ్యనువత్సరం కృష్యమాణమప్యదగ్ధబీజం క్షేత్రం పునరేవావపనకాలే గుల్మతృణ వీరుద్భిర్గహ్వరమివ భవత్యేవమేవ గృహాశ్రమః కర్మక్షేత్రం యస్మిన్న హి కర్మాణ్యుత్సీదంతి

యదయం కామకరండ ఏష ఆవసథః॥4॥

తత్ర గతో దంశమశకసమాపసదైర్మనుజైః శలభశకుంతతస్కర మూషకాదిభిరుపరుధ్యమానబహిఃప్రాణః క్వచిత్పరివర్తమానోఽస్మిన్నధ్వన్యవిద్యాకామ కర్మభిరుపరక్తమనసానుపపన్నార్థం నరలోకం గంధర్వనగరముపపన్నమితి మిథ్యా దృష్టిరనుపశ్యతి॥5॥

తత్ర చ క్వచిదాతపోదకనిభాన్విషయానుపధావతి పానభోజనవ్యవాయాదివ్యసనలోలుపః॥6॥

క్వచిచ్చాశేషదోషనిషదనం పురీషవిశేషం తద్వర్ణగుణనిర్మితమతిః సువర్ణముపాదిత్సత్యగ్నికామకాతర ఇవోల్ముకపిశాచం॥7॥

అథ కదాచిన్నివాసపానీయద్రవిణాద్యనేకాత్మోపజీవనాభినివేశ ఏతస్యాం సంసారాటవ్యామితస్తతః పరిధావతి॥8॥

క్వచిచ్చ వాత్యౌపమ్యయా ప్రమదయారోహమారోపితస్తత్కాలరజసా రజనీభూత ఇవాసాధుమర్యాదో రజస్వలాక్షోఽపి దిగ్దేవతా అతిరజస్వలమతిర్న విజానాతి॥9॥

క్వచిత్సకృదవగతవిషయవైతథ్యః స్వయం పరాభిధ్యానేన విభ్రంశితస్మృతిస్తయైవ మరీచి తోయప్రాయాంస్తానేవాభిధావతి॥10॥

క్వచిదులూకఝిల్లీస్వనవదతిపరుషరభసాటోపం ప్రత్యక్షం పరోక్షం వా రిపురాజకుల నిర్భర్త్సితేనాతివ్యథితకర్ణమూలహృదయః॥11॥

స యదా దుగ్ధపూర్వసుకృతస్తదా కారస్కరకాకతుండాద్యపుణ్యద్రుమలతావిషోద పానవదుభయార్థశూన్యద్రవిణాంజీవన్మృతాన్స్వయం జీవన్మ్రియమాణ ఉపధావతి॥12॥

ఏకదాసత్ప్రసంగాన్నికృతమతిర్వ్యుదకస్రోతఃస్ఖలనవదుభయతోఽపి దుఃఖదం పాఖండమభియాతి॥13॥

యదా తు పరబాధయాంధ ఆత్మనే నోపనమతి తదా హి పితృపుత్రబర్హిష్మతః పితృపుత్రాన్వా స ఖలు
భక్షయతి॥14॥

క్వచిదాసాద్య గృహం దావవత్ప్రియార్థవిధురమసుఖోదర్కం శోకాగ్నినా దహ్యమానో భృశం నిర్వేదముపగచ్ఛతి॥15॥

క్వచిత్కాలవిషమితరాజకులరక్షసాపహృతప్రియతమధనాసుః ప్రమృతక ఇవ విగతజీవలక్షణ ఆస్తే॥16॥

కదాచిన్మనోరథోపగతపితృపితామహాద్యసత్సదితి స్వప్ననిర్వృతిలక్షణమనుభవతి॥17॥

క్వచిద్గృహాశ్రమకర్మచోదనాతిభరగిరిమారురుక్షమాణో లోకవ్యసనకర్షితమనాః కంటక శర్కరాక్షేత్రం ప్రవిశన్నివ సీదతి॥18॥

క్వచిచ్చ దుఃసహేన కాయాభ్యంతరవహ్నినా గృహీతసారః స్వకుటుంబాయ క్రుధ్యతి॥19॥

స ఏవ పునర్నిద్రాజగరగృహీతోఽన్ధే తమసి మగ్నః శూన్యారణ్య ఇవ శేతే నాన్యత్కించన వేద శవ ఇవాపవిద్ధః॥20॥

కదాచిద్భగ్నమానదంష్ట్రో దుర్జనదందశూకైరలబ్ధనిద్రాక్షణో వ్యథిత హృదయేనానుక్షీయమాణవిజ్ఞానోఽన్ధకూపేఽన్ధవత్పతతి॥21॥

కర్హి స్మ చిత్కామమధులవాన్విచిన్వన్యదా పరదారపరద్రవ్యాణ్యవరుంధానో రాజ్ఞా స్వామిభిర్వా నిహతః పతత్యపారే నిరయే॥22॥

అథ చ తస్మాదుభయథాపి హి కర్మాస్మిన్నాత్మనః సంసారావపనముదాహరంతి॥23॥

ముక్తస్తతో యది బంధాద్దేవదత్త ఉపాచ్ఛినత్తి తస్మాదపి విష్ణుమిత్ర ఇత్యనవస్థితిః॥24॥

క్వచిచ్చ శీతవాతాద్యనేకాధిదైవికభౌతికాత్మీయానాం దశానాం ప్రతినివారణేఽకల్పో దురంత చింతయా విషణ్ణ ఆస్తే॥25॥

క్వచిన్మిథో వ్యవహరన్యత్కించిద్ధనమన్యేభ్యో వా కాకిణికా మాత్రమప్యపహరన్యత్కించిద్వా విద్వేషమేతి విత్తశాఠ్యాత్॥26॥

అధ్వన్యముష్మిన్నిమ ఉపసర్గాస్తథా సుఖదుఃఖరాగద్వేషభయాభిమానప్రమాదోన్మాద శోకమోహలోభమాత్సర్యేర్ష్యావమానక్షుత్పిపాసాధివ్యాధిజన్మజరామరణాదయః॥27॥

క్వాపి దేవమాయయా స్త్రియా భుజలతోపగూఢః ప్రస్కన్నవివేకవిజ్ఞానో యద్విహారగృహారంభాకుల హృదయస్తదాశ్రయావసక్తసుతదుహితృకలత్రభాషితావలోకవిచేష్టితాపహృతహృదయ ఆత్మానమజితాత్మాపారే
ఽన్ధే తమసి ప్రహిణోతి॥28॥

కదాచిదీశ్వరస్య భగవతో విష్ణోశ్చక్రాత్పరమాణ్వాదిద్విపరార్ధాపవర్గ కాలోపలక్షణాత్పరివర్తితేన వయసా రంహసా హరత ఆబ్రహ్మతృణస్తంబాదీనాం భూతానామనిమిషతో మిషతాం
విత్రస్తహృదయస్తమేవేశ్వరం కాలచక్రనిజాయుధం సాక్షాద్భగవంతం యజ్ఞపురుషమనాదృత్య పాఖండదేవతాః కంకగృధ్రబకవటప్రాయా ఆర్యసమయపరిహృతాః సాంకేత్యేనాభిధత్తే॥29॥

యదా పాఖండిభిరాత్మవంచితైస్తైరురు వంచితో బ్రహ్మకులం సమావసంస్తేషాం శీలముపనయనాదిశ్రౌతస్మార్తకర్మానుష్ఠానేన భగవతో యజ్ఞపురుషస్యారాధనమేవ తదరోచయన్శూద్రకులం భజతే నిగమాచారేఽశుద్ధితో యస్య మిథునీభావః కుటుంబభరణం యథా వానరజాతేః॥30॥

తత్రాపి నిరవరోధః స్వైరేణ విహరన్నతికృపణబుద్ధిరన్యోన్యముఖనిరీక్షణాదినా గ్రామ్య కర్మణైవ విస్మృతకాలావధిః॥31॥

క్వచిద్ద్రుమవదైహికార్థేషు గృహేషు రంస్యన్యథా వానరః సుతదారవత్సలో వ్యవాయక్షణః॥32॥

ఏవమధ్వన్యవరుంధానో మృత్యుగజభయాత్తమసి గిరికందరప్రాయే॥33॥

క్వచిచ్ఛీతవాతాద్యనేకదైవికభౌతికాత్మీయానాం దుఃఖానాం ప్రతినివారణేఽకల్పో దురంతవిషయ విషణ్ణ ఆస్తే॥34॥

క్వచిన్మిథో వ్యవహరన్యత్కించిద్ధనముపయాతి విత్తశాఠ్యేన॥35॥

క్వచిత్క్షీణధనః శయ్యాసనాశనాద్యుపభోగవిహీనో యావదప్రతిలబ్ధమనోరథోపగతాదానే ఽవసితమతిస్తతస్తతోఽవమానాదీని జనాదభిలభతే॥36॥

ఏవం విత్తవ్యతిషంగవివృద్ధవైరానుబంధోఽపి పూర్వవాసనయా మిథ ఉద్వహత్యథాపవహతి॥37॥

ఏతస్మిన్సంసారాధ్వని నానాక్లేశోపసర్గబాధిత ఆపన్నవిపన్నో యత్ర యస్తము హ వావేతరస్తత్ర విసృజ్య జాతం జాతముపాదాయ శోచన్ముహ్యన్బిభ్యద్ వివదన్క్రందన్సంహృష్యన్గాయన్నహ్యమానః సాధువర్జితో నైవావర్తతేఽద్యాపి యత ఆరబ్ధ ఏష నరలోక
సార్థో యమధ్వనః పారముపదిశంతి॥38॥

యదిదం యోగానుశాసనం న వా ఏతదవరుంధతే యన్న్యస్తదండా మునయ ఉపశమశీలా ఉపరతాత్మానః సమవగచ్ఛంతి॥39॥

యదపి దిగిభజయినో యజ్వినో యే వై రాజర్షయః కిం తు పరం మృధే శయీరన్నస్యామేవ మమేయమితి కృతవైరానుబంధాయాం విసృజ్య స్వయముపసంహృతాః॥40॥

కర్మవల్లీమవలంబ్య తత ఆపదః కథంచిన్నరకాద్విముక్తః పునరప్యేవం సంసారాధ్వని
వర్తమానో నరలోకసార్థముపయాతి ఏవముపరి గతోఽపి ॥41॥

తస్యేదముపగాయంతి

ఆర్షభస్యేహ రాజర్షేర్మనసాపి మహాత్మనః
నానువర్త్మార్హతి నృపో మక్షికేవ గరుత్మతః ॥42॥

యో దుస్త్యజాందారసుతాన్సుహృద్రాజ్యం హృదిస్పృశః
జహౌ యువైవ మలవదుత్తమశ్లోకలాలసః ॥43॥

యో దుస్త్యజాన్క్షితిసుతస్వజనార్థదారాన్
ప్రార్థ్యాం శ్రియం సురవరైః సదయావలోకాం
నైచ్ఛన్నృపస్తదుచితం మహతాం మధుద్విట్
సేవానురక్తమనసామభవోఽపి ఫల్గుః ॥44॥

యజ్ఞాయ ధర్మపతయే విధినైపుణాయ
యోగాయ సాంఖ్యశిరసే ప్రకృతీశ్వరాయ
నారాయణాయ హరయే నమ ఇత్యుదారం
హాస్యన్మృగత్వమపి యః సముదాజహార ॥45॥

య ఇదం భాగవతసభాజితావదాతగుణకర్మణో రాజర్షేర్భరతస్యానుచరితం స్వస్త్య
అయనమాయుష్యం ధన్యం యశస్యం స్వర్గ్యాపవర్గ్యం వానుశృణోత్యాఖ్యాస్యత్యభినందతి చ సర్వా
ఏవాశిష
ఆత్మన ఆశాస్తే న కాంచన పరత ఇతి ॥46॥

—♦ అధ్యాయము 15 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

భరతస్యాత్మజః సుమతిర్నామాభిహితో యము హ వావ కేచిత్పాఖండిన ఋషభ
పదవీమనువర్తమానం చానార్యా అవేదసమామ్నాతాం దేవతాం స్వమనీషయా పాపీయస్యా కలౌ
కల్పయిష్యంతి ॥1॥

తస్మాద్వృద్ధసేనాయాం దేవతాజిన్నామ పుత్రోఽభవత్ ॥2॥

అథాసుర్యాం తత్తనయో దేవద్యుమ్నస్తతో ధేనుమత్యాం సుతః పరమేష్ఠీ తస్య సువర్చలాయాం
ప్రతీహ
ఉపజాతః ॥3॥

య ఆత్మవిద్యామాఖ్యాయ స్వయం సంశుద్ధో మహాపురుషమనుసస్మార ॥4॥

ప్రతీహాత్సువర్చలాయాం ప్రతిహర్త్రాదయస్త్రయ ఆసన్నిజ్యాకోవిదాః సూనవః ప్రతిహర్తుః స్తుత్యామజ
భూమానావజనిషాతాం ॥5॥

భూమ్న ఋషికుల్యాయాముద్గీథస్తతః ప్రస్తావో దేవకుల్యాయాం ప్రస్తావాన్నియుత్సాయాం హృదయజ
ఆసీద్విభుర్విభో రత్యాం చ పృథుషేణస్తస్మాన్నక్త ఆకూత్యాం జజ్ఞే నక్తాద్ద్రుతిపుత్రో గయో రాజర్షిప్రవర
ఉదారశ్రవా అజాయత సాక్షాద్భగవతో విష్ణోర్జగద్రిరక్షిషయా గృహీతసత్త్వస్య కలాత్మవత్త్వాదిలక్షణేన
మహాపురుషతాం ప్రాప్తః ॥6॥

స వై స్వధర్మేణ ప్రజాపాలనపోషణప్రిణనోపలాలనానుశాసనలక్షణేనేజ్యాదినా చ భగవతి
మహాపురుషే పరావరే బ్రహ్మణి సర్వాత్మనార్పితపరమార్థలక్షణేన బ్రహ్మవిచ్ఛరణానుసేవయాపాదిత
భగవద్భక్తియోగేన చాభీక్ష్ణశః పరిభావితాతిశుద్ధమతిరుపరతానాత్మ్య ఆత్మని
స్వయముపలభ్యమానబ్రహ్మాత్మానుభవోఽపి నిరభిమాన ఏవావనిమజూగుపత్॥7॥

తస్యేమాం గాథాం పాండవేయ పురావిద ఉపగాయంతి॥8॥

గయం నృపః కః ప్రతియాతి కర్మభిర్యజ్వాభిమానీ బహువిద్ధర్మగోప్తా
సమాగతశ్రీః సదసస్పతిః సతాం సత్సేవకోఽన్యో భగవత్కలామృతే॥9॥

యమభ్యషించన్పరయా ముదా సతీః సత్యాశిషో దక్షకన్యాః సరిద్భిః
యస్య ప్రజానాం దుదుహే ధరాశిషో నిరాశిషో గుణవత్సస్నుతోధాః॥10॥

ఛందాంస్యకామస్య చ యస్య కామాందుదూహురాజహ్రురథో బలిం నృపాః
ప్రత్యంచితా యుధి ధర్మేణ విప్రా యదాశిషాం షష్ఠమంశం పరేత్య॥11॥

యస్యాధ్వరే భగవానధ్వరాత్మా మఘోని మాద్యత్యురుసోమపీథే
శ్రద్ధావిశుద్ధాచలభక్తియోగ సమర్పితేజ్యాఫలమాజహార॥12॥

యత్ప్రీణనాద్బర్హిషి దేవతిర్యఙ్ మనుష్యవీరుత్తృణమావిరించాత్
ప్రీయేత సద్యః స హ విశ్వజీవః ప్రీతః స్వయం ప్రీతిమగాద్గయస్య॥13॥

గయాద్గయంత్యాం చిత్రరథః సుగతిరవరోధన ఇతి త్రయః పుత్రా బభూవుశ్చిత్రరథాదూర్ణాయాం
సమ్రాడజనిష్ట తత ఉత్కలాయాం మరీచిర్మరీచేర్బిందుమత్యాం బిందుమానుదపద్యత
తస్మాత్సరఘాయాం
మధుర్నామాభవన్మధోః సుమనసి వీరవ్రతస్తతో భోజాయాం మంథుప్రమంథూ జజ్ఞాతే మంథోః
సత్యాయాం భౌవనస్తతో దూషణాయాం త్వష్టాజనిష్ట త్వష్టుర్విరోచనాయాం విరజో విరజస్య
శతజిత్ప్రవరం పుత్ర
శతం కన్యా చ విషూచ్యాం కిల జాతం॥14॥

తత్రాయం శ్లోకః

ప్రైయవ్రతం వంశమిమం విరజశ్చరమోద్భవః
అకరోదత్యలం కీర్త్యా విష్ణుః సురగణం యథా॥15॥

—♦ అధ్యాయము 16 ♦—

రాజోవాచ ।

ఉక్తస్త్వయా భూమండలాయామవిశేషో యావదాదిత్యస్తపతి యత్ర చాసౌ జ్యోతిషాం గణైశ్చంద్రమా
వా
సహ దృశ్యతే॥1॥

తత్రాపి ప్రియవ్రతరథచరణపరిఖాతైః సప్తభిః సప్త సింధవ ఉపక్లృప్తా యత ఏతస్యాః సప్త
ద్వీపవిశేషవికల్పస్త్వయా భగవన్ఖలు సూచిత ఏతదేవాఖిలమహం మానతో లక్షణతశ్చ సర్వం వి
జిజ్ఞాసామి॥2॥

భగవతో గుణమయే స్థూలరూప ఆవేశితం మనో హ్యగుణేఽపి సూక్ష్మతమ ఆత్మజ్యోతిషి పరే
బ్రహ్మణి
భగవతి వాసుదేవాఖ్యే క్షమమావేశితుం తదు హైతద్గురోఽర్హస్యనువర్ణయితుమితి॥3॥

ఋషిరువాచ ।

న వై మహారాజ భగవతో మాయాగుణవిభూతేః కాష్ఠాం మనసా వచసా వాధిగంతుమలం విబుధాయుషాపి పురుషస్తస్మాత్ప్రాధాన్యేనైవ భూగోలకవిశేషం నామరూపమానలక్షణతో వ్యాఖ్యాస్యామః ॥4॥

యో వాయం ద్వీపః కువలయకమలకోశాభ్యంతరకోశో నియుతయోజనవిశాలః సమవర్తులో యథా పుష్కరపత్రం ॥5॥

యస్మిన్నవ వర్షాణి నవయోజనసహస్రాయామాన్యష్టభిర్మర్యాదాగిరిభిః సువిభక్తాని భవంతి ॥6॥

ఏషాం మధ్యే ఇలావృతం నామాభ్యంతరవర్షం యస్య నాభ్యామవస్థితః సర్వతః సౌవర్ణః కుల గిరిరాజో మేరుర్ద్వీపాయామసమున్నాహః కర్ణికాభూతః కువలయకమలస్య మూర్ధని ద్వాత్రింశత్సహస్ర
యోజనవితతో మూలే షోడశసహస్రం తావతాంతర్భూమ్యాం ప్రవిష్టః ॥7॥

ఉత్తరోత్తరేణేలావృతం నీలః శ్వేతః శృంగవానితి త్రయో రమ్యకహిరణ్మయకురూణాం వర్షాణాం మర్యాదా
గిరయః ప్రాగాయతా ఉభయతః క్షారోదావధయో ద్విసహస్రపృథవ ఏకైకశః పూర్వస్మాత్పూర్వస్మాదుత్తర
ఉత్తరో దశాంశాధికాంశేన దైర్ఘ్య ఏవ హ్రసంతి ॥8॥

ఏవం దక్షిణేనేలావృతం నిషధో హేమకూటో హిమాలయ ఇతి ప్రాగాయతా యథా నీలాదయోఽయుతయోజనోత్సేధా
హరివర్షకింపురుషభారతానాం యథాసంఖ్యం ॥9॥

తథైవేలావృతమపరేణ పూర్వేణ చ మాల్యవద్గంధమాదనావానీలనిషధాయతౌ ద్విసహస్రం పప్రథతుః కేతుమాలభద్రాశ్వయోః సీమానం విదధాతే ॥10॥

మందరో మేరుమందరః సుపార్శ్వః కుముద ఇత్యయుతయోజనవిస్తారోన్నాహా మేరోశ్చతుర్ దిశమవష్టంభగిరయ ఉపక్లృప్తాః ॥11॥

చతుర్ష్వేతేషు చూతజంబూకదంబన్యగ్రోధాశ్చత్వారః పాదపప్రవరాః పర్వతకేతవ ఇవాధి సహస్రయోజనోన్నాహాస్తావద్విటపవితతయః శతయోజనపరిణాహాః ॥12॥

హ్రదాశ్చత్వారః పయోమధ్విక్షురసమృష్టజలా యదుపస్పర్శిన ఉపదేవగణా యోగైశ్వర్యాణి స్వాభావికాని భరతర్షభ ధారయంతి ॥13॥

దేవోద్యానాని చ భవంతి చత్వారి నందనం చైత్రరథం వైభ్రాజకం సర్వతోభద్రమితి ॥14॥

యేష్వమరపరివృఢాః సహ సురలలనాలలామయూథపతయ ఉపదేవగణైరుపగీయమాన మహిమానః కిల విహరంతి ॥15॥

మందరోత్సంగ ఏకాదశశతయోజనోత్తుంగదేవచూతశిరసో గిరిశిఖరస్థూలాని ఫలాన్యమృత కల్పాని పతంతి ॥16॥

తేషాం విశీర్యమాణానామతిమధురసురభిసుగంధిబహులారుణరసోదేనారుణోదా నామ నదీ మందరగిరిశిఖరాన్నిపతంతీ పూర్వేణేలావృతముపప్లావయతి ॥17॥

యదుపజోషణాద్భవాన్యా అనుచరీణాం పుణ్యజనవధూనామవయవస్పర్శసుగంధవాతో దశ యోజనం సమంతాదనువాసయతి ॥18॥

ఏవం జంబూఫలానామత్యుచ్చనిపాతవిశీర్ణానామనస్థిప్రాయాణామిభకాయనిభానాం రసేన జంబూ నామ నదీ మేరుమందరశిఖరాదయుతయోజనాదవనితలే నిపతంతీ దక్షిణేనాత్మానం యావదిలావృతముపస్యందయతి ॥19॥

తావదుభయోరపి రోధసోర్యా మృత్తికా తద్రసేనానువిధ్యమానా వాయ్వర్కసంయోగవిపాకేన సదామరలోకాభరణం జాంబూనదం నామ సువర్ణం భవతి॥20॥

యదు హ వావ విబుధాదయః సహ యువతిభిర్ముకుటకటకకటిసూత్రాద్యాభరణరూపేణ ఖలు ధారయంతి॥21॥

యస్తు మహాకదంబః సుపార్శ్వనిరూఢో యాస్తస్య కోటరేభ్యో వినిఃసృతాః పంచాయామపరిణాహాః పంచ మధుధారాః సుపార్శ్వశిఖరాత్పతంత్యోఽపరేణాత్మానమిలావృతమనుమోదయంతి॥22॥

యా హ్యుపయుంజానానాం ముఖనిర్వాసితో వాయుః సమంతాచ్ఛతయోజనమనువాసయతి॥23॥

ఏవం కుముదనిరూఢో యః శతవల్శో నామ వటస్తస్య స్కంధేభ్యో నీచీనాః పయోదధిమధుఘృత గుడాన్నాద్యంబరశయ్యాసనాభరణాదయః సర్వ ఏవ కామదుఘా నదాః
కుముదాగ్రాత్పతంతస్తముత్తరేణేలావృతముపయోజయంతి॥24॥

యానుపజుషాణానాం న కదాచిదపి ప్రజానాం వలీపలితక్లమస్వేదదౌర్గంధ్యజరామయమృత్యు శీతోష్ణవైవర్ణ్యోపసర్గాదయస్తాపవిశేషా భవంతి యావజ్జీవం సుఖం నిరతిశయమేవ॥25॥

కురంగకురరకుసుంభవైకంకత్రికూటశిశిరపతంగరుచకనిషధశినీవాసకపిలశంఖ
వైదూర్యజారుధిహంసఋషభనాగకాలంజరనారదాదయో వింశతిగిరయో మేరోః కర్ణికాయా ఇవ కేసరభూతా
మూలదేశే పరిత ఉపక్లృప్తాః॥26॥

జఠరదేవకూటౌ మేరుం పూర్వేణాష్టాదశయోజనసహస్రముదగాయతౌ ద్విసహస్రం పృథుతుంగౌ భవతః ఏవమపరేణ పవనపారియాత్రౌ దక్షిణేన కైలాసకరవీరౌ ప్రాగాయతావేవముత్తరతస్త్రిశృంగ మకరావష్టభిరేతైః పరిసృతోఽగ్నిరివ పరితశ్చకాస్తి కాంచనగిరిః॥27॥

మేరోర్మూర్ధని భగవత ఆత్మయోనేర్మధ్యత ఉపక్లృప్తాం పురీమయుతయోజనసాహస్రీం సమ చతురస్రాం శాతకౌంభీం వదంతి॥28॥

తామనుపరితో లోకపాలానామష్టానాం యథాదిశం యథారూపం తురీయమానేన పురోఽష్టావుపక్లృప్తాః॥29॥

—♦ అధ్యాయము 17 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

తత్ర భగవతః సాక్షాద్యజ్ఞలింగస్య విష్ణోర్విక్రమతో వామపాదాంగుష్ఠనఖ
నిర్భిన్నోర్ధ్వాండకటాహవివరేణాంతఃప్రవిష్టా యా బాహ్యజలధారా తచ్చరణపంకజావనేజనారుణ
కింజల్కోపరంజితాఖిలజగదఘమలాపహోపస్పర్శనామలా సాక్షాద్భగవత్పదీత్యనుపలక్షితవచో
ఽభిధీయమానాతిమహతా కాలేన యుగసహస్రోపలక్షణేన దివో మూర్ధన్యవతతార
యత్తద్విష్ణుపదమాహుః॥1॥

యత్ర హ వావ వీరవ్రత ఔత్తానపాదిః పరమభాగవతోఽస్మత్కులదేవతాచరణారవిందోదకమితి
యామనుసవనముత్కృష్యమాణభగవద్భక్తియోగేన దృఢం క్లిద్యమానాంతర్హృదయ ఔత్కంఠ్య
వివశామీలితలోచనయుగలకుడ్మలవిగలితామలబాష్పకలయాభివ్యజ్యమానరోమపులకకులకోఽధు
నాపి
పరమాదరేణ శిరసా బిభర్తి॥2॥

తతః సప్త ఋషయస్తత్ప్రభావాభిజ్ఞా యాం నను తపస ఆత్యంతికీ సిద్ధిరేతావతీ భగవతి సర్వాత్మని వాసుదేవేఽనుపరతభక్తియోగలాభేనైవోపేక్షితాన్యార్థాత్మగతయో ముక్తిమివాగతాం

ముముక్షవ
ఇవ సబహుమానమద్యాపి జటాజూటైరుద్వహంతి ॥3॥

తతోఽనేకసహస్రకోటివిమానానీకసంకులదేవయానేనావతరంతీందు మండలమావార్య బ్రహ్మ సదనే నిపతతి ॥4॥

తత్ర చతుర్ధా భిద్యమానా చతుర్భిర్నామభిశ్చతుర్దిశమభిస్పందంతీ నదనదీ పతిమేవాభినివిశతి సీతాలకనందా చక్షుర్భద్రేతి ॥5॥

సీతా తు బ్రహ్మసదనాత్కేసరాచలాదిగిరిశిఖరేభ్యోఽధోఽధః ప్రస్రవంతీ గంధమాదనమూర్ధసు పతిత్వాంతరేణ భద్రాశ్వవర్షం ప్రాచ్యాం దిశి క్షారసముద్రమభిప్రవిశతి ॥6॥

ఏవం మాల్యవచ్ఛిఖరాన్నిష్పతంతీ తతోఽనుపరతవేగా కేతుమాలమభి చక్షుః ప్రతీచ్యాం దిశి సరిత్ పతిం ప్రవిశతి ॥7॥

భద్రా చోత్తరతో మేరుశిరసో నిపతితా గిరిశిఖరాద్గిరిశిఖరమతిహాయ శృంగవతః శృంగాదవస్యందమానా ఉత్తరాంస్తు కురూనభిత ఉదీచ్యాం దిశి జలధిమభిప్రవిశతి ॥8॥

తథైవాలకనందా దక్షిణేన బ్రహ్మసదనాద్బహూని గిరికూటాన్యతిక్రమ్య హేమకూటాద్ధైమకూటాన్యతిరభసతరరంహసా లుఠయంతీ భారతమభివర్షం దక్షిణస్యాం దిశి జలధిమభిప్రవిశతి యస్యాం స్నానార్థం చాగచ్ఛతః పుంసః పదే పదేఽశ్వమేధరాజసూయాదీనాం ఫలం
న దుర్లభమితి ॥9॥

అన్యే చ నదా నద్యశ్చ వర్షే వర్షే సంతి బహుశో మేర్వాదిగిరిదుహితరః శతశః ॥10॥

తత్రాపి భారతమేవ వర్షం కర్మక్షేత్రమన్యాన్యష్ట వర్షాణి స్వర్గిణాం పుణ్యశేషోపభోగ స్థానాని భౌమాని స్వర్గపదాని వ్యపదిశంతి ॥11॥

ఏషు పురుషాణామయుతపురుషాయుర్వర్షాణాం దేవకల్పానాం నాగాయుతప్రాణానాం వజ్రసంహననబల
వయోమోదప్రముదితమహాసౌరతమిథునవ్యవాయాపవర్గవర్షధృతైకగర్భకలత్రాణాం తత్ర తు త్రేతా యుగసమః కాలో వర్తతే ॥12॥

యత్ర హ దేవపతయః స్వైః స్వైర్గణనాయకైర్విహితమహార్హణాః సర్వర్తుకుసుమస్తబకఫల కిసలయశ్రియానమ్యమానవిటపలతావిటపిభిరుపశుంభమానరుచిరకాననాశ్రమాయతనవర్షగిరిద్రోణీషు
తథా చామలజలాశయేషు వికచవివిధనవవనరుహామోదముదితరాజహంసజలకుక్కుటకారండవసారస చక్రవాకాదిభిర్మధుకరనికరాకృతిభిరుపకూజితేషు జలక్రీడాదిభిర్విచిత్రవినోదైః సులలితసురసుందరీణాం
కామకలిలవిలాసహాసలీలావలోకాకృష్టమనోదృష్టయః స్వైరం విహరంతి ॥13॥

నవస్వపి వర్షేషు భగవాన్నారాయణో మహాపురుషః పురుషాణాం తదనుగ్రహాయాత్మతత్త్వ వ్యూహేనాత్మనాద్యాపి సన్నిధీయతే ॥14॥

ఇలావృతే తు భగవాన్భవ ఏక ఏవ పుమాన్న హ్యన్యస్తత్రాపరో నిర్విశతి భవాన్యాః శాపనిమిత్తజ్ఞో యత్ప్రవేక్ష్యతః స్త్రీభావస్తత్పశ్చాద్వక్ష్యామి ॥15॥

భవానీనాథైః స్త్రీగణార్బుదసహస్రైరవరుధ్యమానో భగవతశ్చతుర్మూర్తేర్మహాపురుషస్య తురీయాం తామసీం మూర్తిం ప్రకృతిమాత్మనః సంకర్షణసంజ్ఞామాత్మసమాధిరూపేణ సన్నిధాప్యైతదభిగృణన్భవ ఉపధావతి ॥16॥

శ్రీభగవానువాచ ।

ఓం నమో భగవతే మహాపురుషాయ సర్వగుణసంఖ్యానాయానంతాయావ్యక్తాయ నమ ఇతి
భజే భజన్యారణపాదపంకజం భగస్య కృత్స్నస్య పరం పరాయణం
భక్తేష్వలం భావితభూతభావనం భవాపహం త్వా భవభావమీశ్వరం॥17॥

న యస్య మాయాగుణచిత్తవృత్తిభిర్నిరీక్షతో హ్యణ్వపి దృష్టిరజ్యతే
ఈశే యథా నోఽజితమన్యురంహసాం కస్తం న మన్యేత జిగీషురాత్మనః॥18॥

అసద్దృశో యః ప్రతిభాతి మాయయా క్షీబేవ మధ్వాసవతామ్రలోచనః
న నాగవధ్వోఽర్హణ ఈశిరే హ్రియా యత్పాదయోః స్పర్శనధర్షితేంద్రియాః॥19॥

యమాహురస్య స్థితిజన్మసంయమం త్రిభిర్విహీనం యమనంతమృషయః
న వేద సిద్ధార్థమివ క్వచిత్స్థితం భూమండలం మూర్ధసహస్రధామసు॥20॥

యస్యాద్య ఆసీద్గుణవిగ్రహో మహాన్విజ్ఞానధిష్ణ్యో భగవానజః కిల
యత్సంభవోఽహం త్రివృతా స్వతేజసా వైకారికం తామసమైంద్రియం సృజే॥21॥

ఏతే వయం యస్య వశే మహాత్మనః స్థితాః శకుంతా ఇవ సూత్రయంత్రితాః
మహానహం వైకృతతామసేంద్రియాః సృజామ సర్వే యదనుగ్రహాదిదం॥22॥

యన్నిర్మితాం కర్హ్యపి కర్మపర్వణీం మాయాం జనోఽయం గుణసర్గమోహితః
న వేద నిస్తారణయోగమంజసా తస్మై నమస్తే విలయోదయాత్మనే॥23॥

—♦ అధ్యాయము 18 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

తథా చ భద్రశ్రవా నామ ధర్మసుతస్తత్కులపతయః పురుషా భద్రాశ్వవర్షే సాక్షాద్భగవతో
వాసుదేవస్య ప్రియాం తనుం ధర్మమయీం హయశీర్షాభిధానాం పరమేణ సమాధినా
సన్నిధాప్యేదమభిగృణంత ఉపధావంతి॥1॥

భద్రశ్రవస ఊచుః ।

ఓం నమో భగవతే ధర్మాయాత్మవిశోధనాయ నమ ఇతి॥2॥

అహో విచిత్రం భగవద్విచేష్టితం ఘ్నంతం జనోఽయం హి మిషన్న పశ్యతి
ధ్యాయన్నసద్యర్హి వికర్మ సేవితుం నిర్హృత్య పుత్రం పితరం జిజీవిషతి॥3॥

వదంతి విశ్వం కవయః స్మ నశ్వరం పశ్యంతి చాధ్యాత్మవిదో విపశ్చితః
తథాపి ముహ్యంతి తవాజ మాయయా సువిస్మితం కృత్యమజం నతోఽస్మి తం॥4॥

విశ్వోద్భవస్థాననిరోధకర్మ తే హ్యకర్తురంగీకృతమప్యపావృతః
యుక్తం న చిత్రం త్వయి కార్యకారణే సర్వాత్మని వ్యతిరిక్తే చ వస్తుతః॥5॥

వేదాన్యుగాంతే తమసా తిరస్కృతాన్రసాతలాద్యో నృతురంగవిగ్రహః
ప్రత్యాదదే వై కవయేఽభియాచతే తస్మై నమస్తేఽవితథేహితాయ ఇతి॥6॥

హరివర్షే చాపి భగవాన్నరహరిరూపేణాస్తే తద్రూపగ్రహణనిమిత్తముత్తరత్రాభిధాస్యే
తద్దయితం రూపం మహాపురుషగుణభాజనో మహాభాగవతో దైత్యదానవకులతీర్థీకరణశీలాచరితః
ప్రహ్లాదోఽవ్యవధానానన్యభక్తియోగేన సహ తద్వర్షపురుషైరుపాస్తే ఇదం చోదాహరతి॥7॥

ఓం నమో భగవతే నరసింహాయ నమస్తేజస్తేజసే ఆవిరావిర్భవ వజ్రనఖ వజ్రదంష్ట్ర
కర్మాశయాన్రంధయ రంధయ తమో గ్రస గ్రస ఓం స్వాహా అభయమభయమాత్మని భూయిష్ఠా ఓం క్ష్రౌం||8||

స్వస్త్యస్తు విశ్వస్య ఖలః ప్రసీదతాం ధ్యాయంతు భూతాని శివం మిథో ధియా
మనశ్చ భద్రం భజతాదధోక్షజే ఆవేశ్యతాం నో మతిరప్యహైతుకీ||9||

మాగారదారాత్మజవిత్తబంధుషు సంగో యది స్యాద్భగవత్ప్రియేషు నః
యః ప్రాణవృత్త్యా పరితుష్ట ఆత్మవాన్సిద్ధ్యత్యదూరాన్న తథేంద్రియప్రియః||10||

యత్సంగలబ్ధం నిజవీర్యవైభవం తీర్థం ముహుః సంస్పృశతాం హి మానసం
హరత్యజోఽన్తః శ్రుతిభిర్గతోఽఙ్గజం కో వై న సేవేత ముకుందవిక్రమం||11||

యస్యాస్తి భక్తిర్భగవత్యకించనా సర్వైర్గుణైస్తత్ర సమాసతే సురాః
హరావభక్తస్య కుతో మహద్గుణా మనోరథేనాసతి ధావతో బహిః||12||

హరిర్హి సాక్షాద్భగవాన్శరీరిణామాత్మా ఝషాణామివ తోయమీప్సితం
హిత్వా మహాంస్తం యది సజ్జతే గృహే తదా మహత్త్వం వయసా దంపతీనాం||13||

తస్మాద్రజోరాగవిషాదమన్యు మానస్పృహాభయదైన్యాధిమూలం
హిత్వా గృహం సంసృతిచక్రవాలం నృసింహపాదం భజతాకుతోభయమితి||14||

కేతుమాలేఽపి భగవాన్కామదేవస్వరూపేణ లక్ష్మ్యాః ప్రియచికీర్షయా ప్రజాపతేర్దుహిత్ణాం పుత్రాణాం తద్వర్షపతీనాం పురుషాయుషాహోరాత్రపరిసంఖ్యానానాం యాసాం గర్భా మహాపురుషమహాస్త్రతేజసోద్వేజిత
మనసాం విధ్వస్తా వ్యసవః సంవత్సరాంతే వినిపతంతి||15||

అతీవ సులలితగతివిలాసవిలసితరుచిరహాసలేశావలోకలీలయా
కించిదుత్తంభితసుందరభ్రూమండల
సుభగవదనారవిందశ్రియా రమాం రమయన్నింద్రియాణి రమయతే||16||

తద్భగవతో మాయామయం రూపం పరమసమాధియోగేన రమా దేవీ సంవత్సరస్య రాత్రిషు
ప్రజాపతేర్దుహితృభిరుపేతాహఃసు చ తద్భర్తృభిరుపాస్తే ఇదం చోదాహరతి||17||

ఓం హ్రాం హ్రీం హ్రూం ఓం నమో భగవతే హృషీకేశాయ సర్వగుణవిశేషైర్విలక్షితాత్మనే ఆకూతీనాం చిత్తీనాం చేతసాం విశేషాణాం చాధిపతయే షోడశకలాయ
చ్ఛందోమయాయాన్నమయాయామృతమయాయ సర్వమయాయ
సహసే ఓజసే బలాయ కాంతాయ కామాయ నమస్తే ఉభయత్ర భూయాత్||18||

స్త్రియో వ్రతైస్త్వా హృషీకేశ్వరం స్వతో హ్యారాధ్య లోకే పతిమాశాసతేఽన్యం
తాసాం న తే వై పరిపాంత్యపత్యం ప్రియం ధనాయూంషి యతోఽస్వతంత్రాః||19||

స వై పతిః స్యాదకుతోభయః స్వయం సమంతతః పాతి భయాతురం జనం
స ఏక ఏవేతరథా మిథో భయం నైవాత్మలాభాదధి మన్యతే పరం||20||

యా తస్య తే పాదసరోరుహార్హణం నికామయేత్సాఖిలకామలంపటా
తదేవ రాసీప్సితమీప్సితోఽర్చితో యద్భగ్నయాచ్ఞా భగవన్ప్రతప్యతే||21||

మత్ప్రాప్తయేఽజేశసురాసురాదయస్తప్యంత ఉగ్రం తప ఐంద్రియే ధియః
ఋతే భవత్పాదపరాయణాన్న మాం విందంత్యహం త్వద్ధృదయా యతోఽజిత||22||

స త్వం మమాప్యచ్యుత శీర్ష్ణి వందితం కరాంబుజం యత్త్వదధాయి సాత్వతాం
బిభర్షి మాం లక్ష్మ వరేణ్య మాయయా క ఈశ్వరస్యేహితమూహితుం విభురితి||23||

రమ్యకే చ భగవతః ప్రియతమం మాత్స్యమవతారరూపం తద్వర్షపురుషస్య మనోః ప్రాక్
ప్రదర్శితం స ఇదానీమపి మహతా భక్తియోగేనారాధయతీదం చోదాహరతి||24||

ఓం నమో భగవతే ముఖ్యతమాయ నమః సత్త్వాయ ప్రాణాయౌజసే సహసే బలాయ మహామత్స్యాయ
నమ ఇతి||25||

అంతర్బహిశ్చాఖిలలోకపాలకైరదృష్టరూపో విచరస్యురుస్వనః
స ఈశ్వరస్త్వం య ఇదం వశేఽనయన్నామ్నా యథా దారుమయీం నరః స్త్రియం||26||

యం లోకపాలాః కిల మత్సరజ్వరా హిత్వా యతంతోఽపి పృథక్సమేత్య చ
పాతుం న శేకుర్ద్విపదశ్చతుష్పదః సరీసృపం స్థాణు యదత్ర దృశ్యతే||27||

భవాన్యుగాంతార్ణవ ఊర్మిమాలిని క్షోణీమిమామోషధివీరుధాం నిధిం
మయా సహోరు క్రమతేఽజ ఓజసా తస్మై జగత్ప్రాణగణాత్మనే నమ ఇతి||28||

హిరణ్మయేఽపి భగవాన్నివసతి కూర్మతనుం బిభ్రాణస్తస్య తత్ప్రియతమాం తనుమర్యమా సహ వర్షపురుషైః పితృగణాధిపతిరుపధావతి మంత్రమిమం చానుజపతి||29||

ఓం నమో భగవతే అకూపారాయ సర్వసత్త్వగుణవిశేషణాయానుపలక్షితస్థానాయ నమో వర్ష్మణే నమో భూమ్నే నమో నమోఽవస్థానాయ నమస్తే||30||

యద్రూపమేతన్నిజమాయయార్పితమర్థస్వరూపం బహురూపరూపితం
సంఖ్యా న యస్యాస్త్యయథోపలంభనాత్తస్మై నమస్తేఽవ్యపదేశరూపిణే||31||

జరాయుజం స్వేదజమండజోద్భిదం చరాచరం దేవర్షిపితృభూతమైంద్రియం
ద్యౌః ఖం క్షితిః శైలసరిత్సముద్ర ద్వీపగ్రహర్క్షేత్యభిధేయ ఏకః||32||

యస్మిన్నసంఖ్యేయవిశేషనామ రూపాకృతౌ కవిభిః కల్పితేయం
సంఖ్యా యయా తత్త్వదృశాపనీయతే తస్మై నమః సాంఖ్యనిదర్శనాయ తే ఇతి||33||

ఉత్తరేషు చ కురుషు భగవాన్యజ్ఞపురుషః కృతవరాహరూప ఆస్తే తం తు దేవీ హైషా భూః సహ కురుభిరస్ఖలితభక్తియోగేనోపధావతి ఇమాం చ పరమాముపనిషదమావర్తయతి||34||

ఓం నమో భగవతే మంత్రతత్త్వలింగాయ యజ్ఞక్రతవే మహాధ్వరావయవాయ మహాపురుషాయ నమః
కర్మశుక్లాయ త్రియుగాయ నమస్తే||35||

యస్య స్వరూపం కవయో విపశ్చితో గుణేషు దారుష్వివ జాతవేదసం
మథ్నంతి మథ్నా మనసా దిదృక్షవో గూఢం క్రియార్థైర్నమ ఈరితాత్మనే||36||

ద్రవ్యక్రియాహేత్వయనేశకర్తృభిర్మాయాగుణైర్వస్తునిరీక్షితాత్మనే
అన్వీక్షయాంగాతిశయాత్మబుద్ధిభిర్నిరస్తమాయాకృతయే నమో నమః||37||

కరోతి విశ్వస్థితిసంయమోదయం యస్యేప్సితం నేప్సితమీక్షితుర్గుణైః
మాయా యథాయో భ్రమతే తదాశ్రయం గ్రావ్ణో నమస్తే గుణకర్మసాక్షిణే||38||

ప్రమథ్య దైత్యం ప్రతివారణం మృధే యో మాం రసాయా జగదాదిసూకరః
కృత్వాగ్రదంష్ట్రే నిరగాదుదన్వతః క్రీడన్నివేభః ప్రణతాస్మి తం విభుమితి||39||

—♦ అధ్యాయము 19 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

కింపురుషే వర్షే భగవంతమాదిపురుషం లక్ష్మణాగ్రజం సీతాభిరామం రామం తచ్చరణ సన్నికర్షాభిరతః పరమభాగవతో హనుమాన్సహ కింపురుషైరవిరతభక్తిరుపాస్తే||1||

ఆర్ష్టిషేణేన సహ గంధర్వైరనుగీయమానాం పరమకల్యాణీం భర్తృభగవత్కథాం సముపశృణోతి స్వయం చేదం గాయతి ||2||

ఓం నమో భగవతే ఉత్తమశ్లోకాయ నమ ఆర్యలక్షణశీలవ్రతాయ నమ ఉపశిక్షితాత్మన ఉపాసిత లోకాయ నమః సాధువాదనికషణాయ నమో బ్రహ్మణ్యదేవాయ మహాపురుషాయ మహారాజాయ నమ ఇతి ||3||

యత్తద్విశుద్ధానుభవమాత్రమేకం స్వతేజసా ధ్వస్తగుణవ్యవస్థం
ప్రత్యక్ప్రశాంతం సుధియోపలంభనం హ్యనామరూపం నిరహం ప్రపద్యే ||4||

మర్త్యావతారస్త్విహ మర్త్యశిక్షణం రక్షోవధాయైవ న కేవలం విభోః
కుతోఽన్యథా స్యాద్రమతః స్వ ఆత్మనః సీతాకృతాని వ్యసనానీశ్వరస్య ||5||

న వై స ఆత్మాత్మవతాం సుహృత్తమః సక్తస్త్రిలోక్యాం భగవాన్వాసుదేవః
న స్త్రీకృతం కశ్మలమశ్నువీత న లక్ష్మణం చాపి విహాతుమర్హతి ||6||

న జన్మ నూనం మహతో న సౌభగం న వాఙ్న బుద్ధిర్నాకృతిస్తోషహేతుః
తైర్యద్విసృష్టానపి నో వనౌకసశ్చకార సఖ్యే బత లక్ష్మణాగ్రజః ||7||

సురోఽసురో వాప్యథ వానరో నరః సర్వాత్మనా యః సుకృతజ్ఞముత్తమం
భజేత రామం మనుజాకృతిం హరిం య ఉత్తరాననయత్కోసలాందివమితి ||8||

భారతేఽపి వర్షే భగవాన్నరనారాయణాఖ్య ఆకల్పాంతముపచితధర్మజ్ఞాన
వైరాగ్యైశ్వర్యోపశమోపరమాత్మోపలంభనమనుగ్రహాయాత్మవతామనుకంపయా
తపోఽవ్యక్తగతిశ్చరతి ||9||

తం భగవాన్నారదో వర్ణాశ్రమవతీభిర్భారతీభిః ప్రజాభిర్భగవత్ప్రోక్తాభ్యాం సాంఖ్య యోగాభ్యాం భగవదనుభావోపవర్ణనం సావర్ణేరుపదేక్ష్యమాణః పరమభక్తిభావేనోపసరతి ఇదం చాభిగృణాతి ||10||

ఓం నమో భగవతే ఉపశమశీలాయోపరతానాత్మ్యాయ నమోఽకించనవిత్తాయ ఋషిఋషభాయ నర
నారాయణాయ పరమహంసపరమగురవే ఆత్మారామాధిపతయే నమో నమ ఇతి ||11||

గాయతి చేదం

కర్తాస్య సర్గాదిషు యో న బధ్యతే న హన్యతే దేహగతోఽపి దైహికైః
ద్రష్టుర్న దృగ్యస్య గుణైర్విదూష్యతే తస్మై నమోఽసక్తవివిక్తసాక్షిణే ||12||

ఇదం హి యోగేశ్వర యోగనైపుణం హిరణ్యగర్భో భగవాంజగాద యత్
యదంతకాలే త్వయి నిర్గుణే మనో భక్త్యా దధీతోజ్ఝితదుష్కలేవరః ||13||

యథైహికాముష్మికకామలంపటః సుతేషు దారేషు ధనేషు చింతయన్
శంకేత విద్వాన్కుకలేవరాత్యయాద్యస్తస్య యత్నః శ్రమ ఏవ కేవలం ||14||

తన్నః ప్రభో త్వం కుకలేవరార్పితాం త్వన్మాయయాహంమమతామధోక్షజ
భింద్యామ యేనాశు వయం సుదుర్భిదాం విధేహి యోగం త్వయి నః స్వభావమితి ||15||

భారతేఽప్యస్మిన్వర్షే సరిచ్ఛైలాః సంతి బహవో మలయో మంగలప్రస్థో మైనాకస్త్రికూట ఋషభః కూటకః కోల్లకః సహ్యో దేవగిరిరృష్యమూకః శ్రీశైలో వేంకటో మహేంద్రో వారిధారో వింధ్యః శుక్తిమానృక్షగిరిః
పారియాత్రో ద్రోణశ్చిత్రకూటో గోవర్ధనో రైవతకః కకుభో నీలో గోకాముఖ ఇంద్రకీలః కామగిరిరితి చాన్యే

చ
శతసహస్రశః శైలాస్తేషాం నితంబప్రభవా నదా నద్యశ్చ సంత్యసంఖ్యాతాః॥16॥

ఏతాసామపో భారత్యః ప్రజా నామభిరేవ పునంతీనామాత్మనా చోపస్పృశంతి॥17॥

చంద్రవసా తామ్రపర్ణీ అవటోదా కృతమాలా వైహాయసీ కావేరీ వేణీ పయస్వినీ శర్కరావర్తా తుంగభద్రా
కృష్ణావేణ్యా భీమరథీ గోదావరీ నిర్వింధ్యా పయోష్ణీ తాపీ రేవా సురసా నర్మదా చర్మణ్వతీ సింధురంధః
శోణశ్చ నదౌ మహానదీ వేదస్మృతిరృషికుల్యా త్రిసామా కౌశికీ మందాకినీ యమునా సరస్వతీ దృషద్వతీ గోమతీ
సరయూ రోధస్వతీ సప్తవతీ సుషోమా శతద్రూశ్చంద్రభాగా మరుద్వృధా వితస్తా అసిక్నీ విశ్వేతి మహానద్యః॥18॥

అస్మిన్నేవ వర్షే పురుషైర్లబ్ధజన్మభిః శుక్లలోహితకృష్ణవర్ణేన స్వారబ్ధేన కర్మణా దివ్య
మానుషనారకగతయో బహ్వ్య ఆత్మన ఆనుపూర్వ్యేణ సర్వా హ్యేవ సర్వేషాం విధీయంతే యథావర్ణ
విధానమపవర్గశ్చాపి భవతి॥19॥

యోఽసౌ భగవతి సర్వభూతాత్మన్యనాత్మ్యేఽనిరుక్తేఽనిలయనే పరమాత్మని వాసుదేవేఽనన్య
నిమిత్తభక్తియోగలక్షణో నానాగతినిమిత్తావిద్యాగ్రంథిరంధనద్వారేణ యదా హి మహాపురుషపురుష
ప్రసంగః॥20॥

ఏతదేవ హి దేవా గాయంతి

అహో అమీషాం కిమకారి శోభనం ప్రసన్న ఏషాం స్విదుత స్వయం హరిః
యైర్జన్మ లబ్ధం నృషు భారతాజిరే ముకుందసేవౌపయికం స్పృహా హి నః॥21॥

కిం దుష్కరైర్నః క్రతుభిస్తపోవ్రతైర్దానాదిభిర్వా ద్యుజయేన ఫల్గునా
న యత్ర నారాయణపాదపంకజ స్మృతిః ప్రముష్టాతిశయేంద్రియోత్సవాత్॥22॥

కల్పాయుషాం స్థానజయాత్పునర్భవాత్క్షణాయుషాం భారతభూజయో వరం
క్షణేన మర్త్యేన కృతం మనస్వినః సన్న్యస్య సంయాంత్యభయం పదం హరేః॥23॥

న యత్ర వైకుంఠకథాసుధాపగా న సాధవో భాగవతాస్తదాశ్రయాః
న యత్ర యజ్ఞేశమఖా మహోత్సవాః సురేశలోకోఽపి న వై స సేవ్యతాం॥24॥

ప్రాప్తా నృజాతిం త్విహ యే చ జంతవో జ్ఞానక్రియాద్రవ్యకలాపసంభృతాం
న వై యతేరన్నపునర్భవాయ తే భూయో వనౌకా ఇవ యాంతి బంధనం॥25॥

యైః శ్రద్ధయా బర్హిషి భాగశో హవిర్నిరుప్తమిష్టం విధిమంత్రవస్తుతః
ఏకః పృథఙ్నామభిరాహుతో ముదా గృహ్ణాతి పూర్ణః స్వయమాశిషాం ప్రభుః॥26॥

సత్యం దిశత్యర్థితమర్థితో నృణాం నైవార్థదో యత్పునరర్థితా యతః
స్వయం విధత్తే భజతామనిచ్ఛతామిచ్ఛాపిధానం నిజపాదపల్లవం॥27॥

యద్యత్ర నః స్వర్గసుఖావశేషితం స్విష్టస్య సూక్తస్య కృతస్య శోభనం
తేనాజనాభే స్మృతిమజ్జన్మ నః స్యాద్వర్షే హరిర్యద్భజతాం శం తనోతి॥28॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

జంబూద్వీపస్య చ రాజన్నుపద్వీపానష్టౌ హైక ఉపదిశంతి సగరాత్మజైరశ్వాన్వేషణ ఇమాం మహీం
పరితో నిఖనద్భిరుపకల్పితాన్॥29॥

తద్యథా స్వర్ణప్రస్థశ్చంద్రశుక్ల ఆవర్తనో రమణకో మందరహరిణః పాంచజన్యః సింహలో లంకేతి ॥30॥

ఏవం తవ భారతోత్తమ జంబూద్వీపవర్షవిభాగో యథోపదేశముపవర్ణిత ఇతి ॥31॥

—♦ అధ్యాయము 20 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

అతః పరం ప్లక్షాదీనాం ప్రమాణలక్షణసంస్థానతో వర్షవిభాగ ఉపవర్ణ్యతే ॥1॥

జంబూద్వీపోఽయం యావత్ప్రమాణవిస్తారస్తావతా క్షారోదధినా పరివేష్టితో యథా మేరుర్జంబ్వాఖ్యేన లవణోదధిరపి తతో ద్విగుణవిశాలేన ప్లక్షాఖ్యేన పరిక్షిప్తో యథా పరిఖా బాహ్యోపవనేన ప్లక్షో జంబూ ప్రమాణో ద్వీపాఖ్యాకరో హిరణ్మయ ఉత్థితో యత్రాగ్నిరుపాస్తే సప్తజిహ్వస్తస్యాధిపతిః ప్రియవ్రతాత్మజ ఇధ్మజిహ్వః స్వం ద్వీపం సప్తవర్షాణి విభజ్య సప్తవర్షనామభ్య ఆత్మజేభ్య ఆకలయ్య స్వయమాత్మ యోగేనోపరరామ ॥2॥

శివం యవసం సుభద్రం శాంతం క్షేమమమృతమభయమితి వర్షాణి తేషు గిరయో నద్యశ్చ సప్తైవాభిజ్ఞాతాః ॥3॥

మణికూటో వజ్రకూట ఇంద్రసేనో జ్యోతిష్మాన్సుపర్ణో హిరణ్యష్ఠీవో మేఘమాల ఇతి సేతుశైలాః అరుణా నృమ్ణాంగిరసీ సావిత్రీ సుప్తభాతా ఋతంభరా సత్యంభరా ఇతి మహానద్యః యాసాం జలోపస్పర్శనవిధూతరజస్
తమసో హంసపతంగోర్ధ్వాయనసత్యాంగసంజ్ఞాశ్చత్వారో వర్ణాః సహస్రాయుషో విబుధోపమసందర్శన
ప్రజననాః స్వర్గద్వారం త్రయ్యా విద్యయా భగవంతం త్రయీమయం సూర్యమాత్మానం యజంతే ॥ 4॥

ప్రత్నస్య విష్ణో రూపం యత్సత్యస్యర్తస్య బ్రహ్మణః
అమృతస్య చ మృత్యోశ్చ సూర్యమాత్మానమీమహీతి ॥5॥

ప్లక్షాదిషు పంచసు పురుషాణామాయురింద్రియమోజః సహో బలం బుద్ధిర్విక్రమ ఇతి చ సర్వేషామౌత్పత్తికీ సిద్ధిరవిశేషేణ వర్తతే ॥6॥

ప్లక్షః స్వసమానేనేక్షురసోదేనావృతో యథా తథా ద్వీపోఽపి శాల్మలో ద్విగుణవిశాలః సమానేన సురోదేనావృతః పరివృంక్తే ॥7॥

యత్ర హ వై శాల్మలీ ప్లక్షాయామా యస్యాం వావ కిల నిలయమాహుర్భగవతశ్ఛందఃస్తుతః పతత్త్రి రాజస్య సా ద్వీపహూతయే ఉపలక్ష్యతే ॥8॥

తద్ద్వీపాధిపతిః ప్రియవ్రతాత్మజో యజ్ఞబాహుః స్వసుతేభ్యః సప్తభ్యస్తన్నామాని సప్తవర్షాణి వ్యభజత్సురోచనం సౌమనస్యం రమణకం దేవవర్షం పారిభద్రమాప్యాయనమవిజ్ఞాతమితి ॥9॥

తేషు వర్షాద్రయో నద్యశ్చ సప్తైవాభిజ్ఞాతాః స్వరసః శతశృంగో వామదేవః కుందో ముకుందః పుష్ప వర్షః సహస్రశ్రుతిరితి అనుమతిః సినీవాలీ సరస్వతీ కుహూ రజనీ నందా రాకేతి ॥10॥

తద్వర్షపురుషాః శ్రుతధరవీర్యధరవసుంధరేషంధరసంజ్ఞా భగవంతం వేదమయం సోమమాత్మానం వేదేన యజంతే ॥11॥

స్వగోభిః పితృదేవేభ్యో విభజన్కృష్ణశుక్లయోః
ప్రజానాం సర్వాసాం రాజాంధః సోమో న ఆస్త్వితి ॥12॥

ఏవం సురోదాద్బహిస్తద్ద్విగుణః సమానేనావృతో ఘృతోదేన యథాపూర్వః కుశద్వీపో యస్మిన్కుశ
స్తంబో దేవకృతస్తద్ద్వీపాఖ్యాకరో జ్వలన ఇవాపరః స్వశష్పరోచిషా దిశో విరాజయతి ॥13॥

తద్ద్వీపపతిః ప్రైయవ్రతో రాజన్హిరణ్యరేతా నామ స్వం ద్వీపం సప్తభ్యః స్వపుత్రేభ్యో యథా
భాగం విభజ్య స్వయం తప ఆతిష్ఠత వసువసుదానదృఢరుచినాభిగుప్తస్తుత్యవ్రతవివిక్తవామదేవ
నామభ్యః ॥14॥

తేషాం వర్షేషు సీమాగిరయో నద్యశ్చాభిజ్ఞాతాః సప్త సప్తైవ చక్రశ్చతుఃశృంగః కపిలశ్చిత్రకూటో
దేవానీక ఊర్ధ్వరోమా ద్రవిణ ఇతి రసకుల్యా మధుకుల్యా మిత్రవిందా శ్రుతవిందా దేవగర్భా
ఘృతచ్యుతా
మంత్రమాలేతి ॥15॥

యాసాం పయోభిః కుశద్వీపౌకసః కుశలకోవిదాభియుక్తకులకసంజ్ఞా భగవంతం జాతవేద
సరూపిణం కర్మకౌశలేన యజంతే ॥16॥

పరస్య బ్రహ్మణః సాక్షాజ్జాతవేదోఽసి హవ్యవాట్
దేవానాం పురుషాంగానాం యజ్ఞేన పురుషం యజేతి ॥17॥

తథా ఘృతోదాద్బహిః క్రౌంచద్వీపో ద్విగుణః స్వమానేన క్షీరోదేన పరిత ఉపక్లప్తో వృతో యథా
కుశద్వీపో ఘృతోదేన యస్మిన్క్రౌంచో నామ పర్వతరాజో ద్వీపనామనిర్వర్తక ఆస్తే ॥18॥

యోఽసౌ గుహప్రహరణోన్మథితనితంబకుంజోఽపి క్షీరోదేనాసిచ్యమానో భగవతా వరుణేనాభిగుప్తో
విభయో బభూవ ॥19॥

తస్మిన్నపి ప్రైయవ్రతో ఘృతపృష్ఠో నామాధిపతిః స్వే ద్వీపే వర్షాణి సప్త విభజ్య తేషు పుత్రనామసు
సప్త రిక్థాదాన్వర్షపాన్నివేశ్య స్వయం భగవాన్భగవతః పరమకల్యాణయశస ఆత్మభూతస్య
హరేశ్చరణారవిందముపజగామ ॥20॥

ఆమో మధురుహో మేఘపృష్ఠః సుధామా భ్రాజిష్ఠో లోహితార్ణో వనస్పతిరితి ఘృతపృష్ఠసుతాస్తేషాం
వర్షగిరయః సప్త సప్తైవ నద్యశ్చాభిఖ్యాతాః శుక్లో వర్ధమానో భోజన ఉపబర్హిణో నందో నందనః
సర్వతోభద్ర ఇతి అభయా అమృతౌఘా ఆర్యకా తీర్థవతీ రూపవతీ పవిత్రవతీ శుక్లేతి ॥21॥

యాసామంభః పవిత్రమమలముపయుంజానాః పురుషఋషభద్రవిణదేవకసంజ్ఞా వర్షపురుషా
ఆపోమయం దేవమపాం పూర్ణేనాంజలినా యజంతే ॥22॥

ఆపః పురుషవీర్యాః స్థ పునంతీర్భూర్భువఃసువః
తా నః పునీతామీవఘ్నీః స్పృశతామాత్మనా భువ ఇతి ॥23॥

ఏవం పురస్తాత్క్షీరోదాత్పరిత ఉపవేశితః శాకద్వీపో ద్వాత్రింశల్లక్షయోజనాయామః సమానేన చ
దధిమండోదేన పరీతో యస్మిన్శాకో నామ మహీరుహః స్వక్షేత్రవ్యపదేశకో యస్య హ మహాసురభి
గంధస్తం ద్వీపమనువాసయతి ॥24॥

తస్యాపి ప్రైయవ్రత ఏవాధిపతిర్నామ్నా మేధాతిథిః సోఽపి విభజ్య సప్త వర్షాణి పుత్రనామాని తేషు
స్వాత్మజాన్పురోజవమనోజవపవమానధూమ్రానీకచిత్రరేఫబహురూపవిశ్వధార
సంజ్ఞాన్నిధాప్యాధిపతీన్స్వయం భగవత్యనంత ఆవేశితమతిస్తపోవనం ప్రవివేశ ॥25॥

ఏతేషాం వర్షమర్యాదాగిరయో నద్యశ్చ సప్త సప్తైవ ఈశాన ఉరుశృంగో బలభద్రః శతకేసరః
సహస్రస్రోతో దేవపాలో మహానస ఇతి అనఘాయుర్దా ఉభయస్పృష్టిరపరాజితా పంచపదీ
సహస్రస్రుతిర్నిజధృతిరితి ॥26॥

తద్వర్షపురుషా ఋతవ్రతసత్యవ్రతదానవ్రతానువ్రతనామానో భగవంతం వాయ్వాత్మకం
ప్రాణాయామవిధూతరజస్తమసః పరమసమాధినా యజంతే ॥27॥

అంతఃప్రవిశ్య భూతాని యో బిభర్త్యాత్మకేతుభిః
అంతర్యామీశ్వరః సాక్షాత్పాతు నో యద్వశే స్ఫుటం ॥28॥

ఏవమేవ దధిమండోదాత్పరతః పుష్కరద్వీపస్తతో ద్విగుణాయామః సమంతత ఉపకల్పితః సమానేన స్వాదూదకేన సముద్రేణ బహిరావృతో యస్మిన్బృహత్పుష్కరం జ్వలనశిఖామలకనక పత్రాయుతాయుతం భగవతః కమలాసనస్యాధ్యాసనం పరికల్పితం॥29॥

తద్ద్వీపమధ్యే మానసోత్తరనామైక ఏవార్వాచీనపరాచీనవర్షయోర్మర్యాదాచలోఽయుత యోజనోచ్ఛ్రాయాయామో యత్ర తు చతసృషు దిక్షు చత్వారి పురాణి లోకపాలానామింద్రాదీనాం యదుపరిష్టాత్సూర్య
రథస్య మేరుం పరిభ్రమతః సంవత్సరాత్మకం చక్రం దేవానామహోరాత్రాభ్యాం పరిభ్రమతి॥30॥

తద్ద్వీపస్యాప్యధిపతిః ప్రైయవ్రతో వీతిహోత్రో నామైతస్యాత్మజౌ రమణకధాతకినామానౌ వర్ష పతీ నియుజ్య స స్వయం పూర్వజవద్భగవత్కర్మశీల ఏవాస్తే॥31॥

తద్వర్షపురుషా భగవంతం బ్రహ్మరూపిణం సకర్మకేణ కర్మణారాధయంతీదం చోదాహరంతి॥32॥

యత్తత్కర్మమయం లింగం బ్రహ్మలింగం జనోఽర్చయేత్
ఏకాంతమద్వయం శాంతం తస్మై భగవతే నమ ఇతి॥33॥

తతః పరస్తాల్లోకాలోకనామాచలో లోకాలోకయోరంతరాలే పరిత ఉపక్షిప్తః॥34॥

యావన్మానసోత్తరమేర్వోరంతరం తావతీ భూమిః కాంచన్యన్యాదర్శతలోపమా యస్యాం ప్రహితః పదార్థో న కథంచిత్పునః ప్రత్యుపలభ్యతే తస్మాత్సర్వసత్త్వపరిహృతాసీత్॥35॥

లోకాలోక ఇతి సమాఖ్యా యదనేనాచలేన లోకాలోకస్యాంతర్వర్తినావస్థాప్యతే॥36॥

స లోకత్రయాంతే పరిత ఈశ్వరేణ విహితో యస్మాత్సూర్యాదీనాం ధ్రువాపవర్గాణాం జ్యోతిర్గణానాం గభస్తయోఽర్వాచీనాంస్త్రీన్లోకానావితన్వానా న కదాచిత్పరాచీనా భవితుముత్సహంతే తావదున్నహనాయామః॥37॥

ఏతావాన్లోకవిన్యాసో మానలక్షణసంస్థాభిర్విచింతితః కవిభిః స తు పంచాశత్కోటిగణితస్య భూ గోలస్య తురీయభాగోఽయం లోకాలోకాచలః॥38॥

తదుపరిష్టాచ్చతసృష్వాశాస్వాత్మయోనినాఖిలజగద్గురుణాధినివేశితా యే ద్విరదపతయ ఋషభః పుష్కరచూడో వామనోఽపరాజిత ఇతి సకలలోకస్థితిహేతవః॥39॥

తేషాం స్వవిభూతీనాం లోకపాలానాం చ వివిధవీర్యోపబృంహణాయ భగవాన్పరమమహాపురుషో మహావిభూతిపతిరంతర్యామ్యాత్మనో విశుద్ధసత్త్వం ధర్మజ్ఞానవైరాగ్యైశ్వర్యాద్యష్టమహాసిద్ధ్య ఉపలక్షణం విష్వక్సేనాదిభిః స్వపార్షదప్రవరైః పరివారితో నిజవరాయుధోపశోభితైర్నిజభుజదండైః సంధారయమాణస్తస్మిన్గిరివరే సమంతాత్సకలలోకస్వస్తయ ఆస్తే॥40॥

ఆకల్పమేవం వేషం గత ఏష భగవానాత్మయోగమాయయా విరచితవివిధలోకయాత్రా గోపీయాయేత్యర్థః॥41॥

యోఽన్తర్విస్తార ఏతేన హ్యలోకపరిమాణం చ వ్యాఖ్యాతం యద్బహిర్లోకాలోకాచలాత్తతః పరస్తాద్యోగేశ్వరగతిం విశుద్ధాముదాహరంతి॥42॥

అండమధ్యగతః సూర్యో ద్యావాభూమ్యోర్యదంతరం
సూర్యాండగోలయోర్మధ్యే కోట్యః స్యుః పంచవింశతిః॥43॥

మృతేఽణ్డ ఏష ఏతస్మిన్యదభూత్తతో మార్తండ ఇతి వ్యపదేశః హిరణ్యగర్భ ఇతి యద్ధిరణ్యాండ సముద్భవః॥44॥

సూర్యేణ హి విభజ్యంతే దిశః ఖం ద్యౌర్మహీ భిదా
స్వర్గాపవర్గౌ నరకా రసౌకాంసి చ సర్వశః॥45॥

దేవతిర్యఙ్మనుష్యాణాం సరీసృపసవీరుధాం
సర్వజీవనికాయానాం సూర్య ఆత్మా దృగీశ్వరః॥46॥

—♦ అధ్యాయము 21 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఏతావానేవ భూవలయస్య సన్నివేశః ప్రమాణలక్షణతో వ్యాఖ్యాతః॥1॥

ఏతేన హి దివో మండలమానం తద్విద ఉపదిశంతి యథా ద్విదలయోర్నిష్పావాదీనాం తే అంతరేణాంతరిక్షం తదుభయసంధితం॥2॥

యన్మధ్యగతో భగవాంస్తపతాం పతిస్తపన ఆతపేన త్రిలోకీం ప్రతపత్యవభాసయత్యాత్మ భాసా స ఏష ఉదగయనదక్షిణాయనవైషువతసంజ్ఞాభిర్మాంద్యశైఘ్ర్య సమానాభిర్గతిభిరారోహణావరోహణసమానస్థానేషు యథాసవనమభిపద్యమానో మకరాదిషు రాశిష్వహోరాత్రాణి దీర్ఘహ్రస్వసమానాని విధత్తే॥3॥

యదా మేషతులయోర్వర్తతే తదాహోరాత్రాణి సమానాని భవంతి యదా వృషభాదిషు పంచసు చ రాశిషు
చరతి తదాహాన్యేవ వర్ధంతే హ్రసతి చ మాసి మాస్యేకైకా ఘటికా రాత్రిషు॥4॥

యదా వృశ్చికాదిషు పంచసు వర్తతే తదాహోరాత్రాణి విపర్యయాణి భవంతి॥5॥

యావద్దక్షిణాయనమహాని వర్ధంతే యావదుదగయనం రాత్రయః॥6॥

ఏవం నవ కోటయ ఏకపంచాశల్లక్షాణి యోజనానాం మానసోత్తరగిరిపరివర్తనస్యోపదిశంతి తస్మిన్నైంద్రీం పురీం పూర్వస్మాన్మేరోర్దేవధానీం నామ దక్షిణతో యామ్యాం సంయమనీం నామ పశ్చాద్వారుణీం నిమ్లోచనీం నామ ఉత్తరతః సౌమ్యాం విభావరీం నామ తాసూదయమధ్యాహ్నాస్తమయ
నిశీథానీతి భూతానాం ప్రవృత్తినివృత్తినిమిత్తాని సమయవిశేషేణ మేరోశ్చతుర్దిశం॥7॥

తత్రత్యానాం దివసమధ్యంగత ఏవ సదాదిత్యస్తపతి సవ్యేనాచలం దక్షిణేన కరోతి॥8॥

యత్రోదేతి తస్య హ సమానసూత్రనిపాతే నిమ్లోచతి యత్ర క్వచన స్యందేనాభితపతి తస్య హైష సమాన
సూత్రనిపాతే ప్రస్వాపయతి తత్ర గతం న పశ్యంతి యే తం సమనుపశ్యేరన్॥9॥

యదా చైంద్ర్యాః పుర్యాః ప్రచలతే పంచదశఘటికాభిర్యామ్యాం సపాదకోటిద్వయం యోజనానాం సార్ధద్వాదశలక్షాణి సాధికాని చోపయాతి॥10॥

ఏవం తతో వారుణీం సౌమ్యామైంద్రీం చ పునస్తథాన్యే చ గ్రహాః సోమాదయో నక్షత్రైః సహ జ్యోతిశ్చక్రే సమభ్యుద్యంతి సహ వా నిమ్లోచంతి॥11॥

ఏవం ముహూర్తేన చతుస్త్రింశల్లక్షయోజనాన్యష్టశతాధికాని సౌరో రథస్త్రయీమయోఽసౌ చతసృషు పరివర్తతే పురీషు॥12॥

యస్యైకం చక్రం ద్వాదశారం షణ్నేమి త్రిణాభి సంవత్సరాత్మకం సమామనంతి తస్యాక్షో మేరోర్మూర్ధని కృతో మానసోత్తరే కృతేతరభాగో యత్ర ప్రోతం రవిరథచక్రం తైలయంత్ర చక్రవద్భ్రమన్మానసోత్తరగిరౌ పరిభ్రమతి॥13॥

తస్మిన్నక్షే కృతమూలో ద్వితీయోఽక్షస్తుర్యమానేన సమ్మితస్తైలయంత్రాక్షవద్ధ్రువే కృతోపరి భాగః॥14॥

రథనీడస్తు షట్త్రింశల్లక్షయోజనాయతస్తత్తురీయభాగవిశాలస్తావాన్రవిరథయుగో యత్ర హయాశ్ఛందోనామానః సప్తారుణయోజితా వహంతి దేవమాదిత్యం॥15॥

పురస్తాత్సవితురరుణః పశ్చాచ్చ నియుక్తః సౌత్యే కర్మణి కిలాస్తే॥16॥

తథా వాలిఖిల్యా ఋషయోఽఙ్గుష్ఠపర్వమాత్రాః షష్టిసహస్రాణి పురతః సూర్యం సూక్తవాకాయ నియుక్తాః
సంస్తువంతి ||17||

తథాన్యే చ ఋషయో గంధర్వాప్సరసో నాగా గ్రామణ్యో యాతుధానా దేవా ఇత్యేకైకశో గణాః సప్త చతుర్దశ మాసి మాసి భగవంతం సూర్యమాత్మానం నానానామానం పృథఙ్నానానామానః పృథక్ కర్మభిర్ద్వంద్వశ ఉపాసతే ||18||

—♦ అధ్యాయము 22 ♦—

రాజోవాచ ।

యదేతద్భగవత ఆదిత్యస్య మేరుం ధ్రువం చ ప్రదక్షిణేన పరిక్రామతో రాశీనామభిముఖం ప్రచలితం చాప్రదక్షిణం భగవతోపవర్ణితమముష్య వయం కథమనుమిమీమహీతి ||1||

స హోవాచ ।

యథా కులాలచక్రేణ భ్రమతా సహ భ్రమతాం తదాశ్రయాణాం పిపీలికాదీనాం గతిరన్యైవ ప్రదేశాంతరేష్వప్యుపలభ్యమానత్వాదేవం నక్షత్రరాశిభిరుపలక్షితేన కాలచక్రేణ ధ్రువం మేరుం చ ప్రదక్షిణేన పరిధావతా సహ పరిధావమానానాం తదాశ్రయాణాం సూర్యాదీనాం గ్రహాణాం గతిరన్యైవ నక్షత్రాంతరే రాశ్యంతరే చోపలభ్యమానత్వాత్ ||2||

స ఏష భగవానాదిపురుష ఏవ సాక్షాన్నారాయణో లోకానాం స్వస్తయ ఆత్మానం త్రయీమయం కర్మ విశుద్ధినిమిత్తం కవిభిరపి చ వేదేన విజిజ్ఞాస్యమానో ద్వాదశధా విభజ్య షట్సు వసంతాదిష్వృతుషు యథోప
జోషమృతుగుణాన్విదధాతి ||3||

తమేతమిహ పురుషాస్త్రయ్యా విద్యయా వర్ణాశ్రమాచారానుపథా ఉచ్చావచైః కర్మభిరామ్నాతైర్యోగ వితానైశ్చ శ్రద్ధయా యజంతోఽఞ్జసా శ్రేయః సమధిగచ్ఛంతి ||4||

అథ స ఏష ఆత్మా లోకానాం ద్యావాపృథివ్యోరంతరేణ నభోవలయస్య కాలచక్రగతో ద్వాదశ మాసాన్భుంక్తే రాశిసంజ్ఞాస్సంవత్సరావయవాన్మాసః పక్షద్వయం దివా నక్తం చేతి సపాదర్క్ష ద్వయముపదిశంతి యావతా షష్ఠమంశం భుంజీత స వై ఋతురిత్యుపదిశ్యతే సంవత్సరావయవః ||5||

అథ చ యావతార్ధేన నభోవీథ్యాం ప్రచరతి తం కాలమయనమాచక్షతే ||6||

అథ చ యావన్నభోమండలం సహ ద్యావాపృథివ్యోర్మండలాభ్యాం కార్త్స్న్యేన స హ భుంజీత తం కాలం సంవత్సరం పరివత్సరమిడావత్సరమనువత్సరం వత్సరమితి భానోర్మాంద్యశైఘ్ర్యసమ గతిభిః సమామనంతి ||7||

ఏవం చంద్రమా అర్కగభస్తిభ్య ఉపరిష్టాల్లక్షయోజనత ఉపలభ్యమానోఽర్కస్య సంవత్సర భుక్తిం పక్షాభ్యాం మాసభుక్తిం సపాదర్క్షాభ్యాం దినేనైవ పక్షభుక్తిమగ్రచారీ ద్రుతతరగమనో భుంక్తే ||8||

అథ చాపూర్యమాణాభిశ్చ కలాభిరమరాణాం క్షీయమాణాభిశ్చ కలాభిః పితౄణామహోరాత్రాణి పూర్వ పక్షాపరపక్షాభ్యాం వితన్వానః సర్వజీవనివహప్రాణో జీవశ్చైకమేకం నక్షత్రం త్రింశతా ముహూర్తైర్భుంక్తే ||9||

య ఏష షోడశకలః పురుషో భగవాన్మనోమయోఽన్నమయోఽమృతమయో దేవపితృమనుష్యభూతపశు
పక్షిసరీసృపవీరుధాం ప్రాణాప్యాయనశీలత్వాత్సర్వమయ ఇతి వర్ణయంతి ॥10॥

తత ఉపరిష్టాద్ద్విలక్షయోజనతో నక్షత్రాణి మేరుం దక్షిణేనైవ కాలాయన ఈశ్వరయోజితాని సహాభిజితాష్టావింశతిః ॥11॥

తత ఉపరిష్టాదుశనా ద్విలక్షయోజనత ఉపలభ్యతే పురతః పశ్చాత్సహైవ వార్కస్య శైఘ్ర్య మాంద్యసామ్యాభిర్గతిభిరర్కవచ్చరతి లోకానాం నిత్యదానుకూల ఏవ ప్రాయేణ వర్షయంశ్చారేణానుమీయతే స
వృష్టివిష్టంభగ్రహోపశమనః ॥12॥

ఉశనసా బుధో వ్యాఖ్యాతస్తత ఉపరిష్టాద్ద్విలక్షయోజనతో బుధః సోమసుత ఉపలభ్యమానః ప్రాయేణ శుభకృద్యదార్కాద్వ్యతిరిచ్యేత తదాతివాతాభ్రప్రాయానావృష్ట్యాదిభయమాశంసతే ॥13॥

అత ఊర్ధ్వమంగారకోఽపి యోజనలక్షద్వితయ ఉపలభ్యమానస్త్రిభిస్త్రిభిః పక్షైరేకైకశో రాశీంద్వాదశానుభుంక్తే యది న వక్రేణాభివర్తతే ప్రాయేణాశుభగ్రహోఽఘశంసః ॥14॥

తత ఉపరిష్టాద్ద్విలక్షయోజనాంతరగతా భగవాన్బృహస్పతిరేకైకస్మిన్రాశౌ పరివత్సరం పరివత్సరం చరతి యది న వక్రః స్యాత్ప్రాయేణానుకూలో బ్రాహ్మణకులస్య ॥15॥

తత ఉపరిష్టాద్యోజనలక్షద్వయాత్ప్రతీయమానః శనైశ్చర ఏకైకస్మిన్రాశౌ త్రింశన్మాసాన్విలంబమానః సర్వానేవానుపర్యేతి తావద్భిరనువత్సరైః ప్రాయేణ హి సర్వేషామశాంతికరః ॥16॥

తత ఉత్తరస్మాదృషయ ఏకాదశలక్షయోజనాంతర ఉపలభ్యంతే య ఏవ లోకానాం శమనుభావయంతో
భగవతో విష్ణోర్యత్పరమం పదం ప్రదక్షిణం ప్రక్రమంతి ॥17॥

—♦ అధ్యాయము 23 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

అథ తస్మాత్పరతస్త్రయోదశలక్షయోజనాంతరతో యత్తద్విష్ణోః పరమం పదమభివదంతి యత్ర హ మహాభాగవతో ధ్రువ ఔత్తానపాదిరగ్నినేంద్రేణ ప్రజాపతినా కశ్యపేన ధర్మేణ చ సమకాలయుగ్భిః సబహుమానం దక్షిణతః క్రియమాణ ఇదానీమపి కల్పజీవినామాజీవ్య ఉపాస్తే తస్యేహానుభావ ఉపవర్ణితః ॥1॥

స హి సర్వేషాం జ్యోతిర్గణానాం గ్రహనక్షత్రాదీనామనిమిషేణావ్యక్తరంహసా భగవతా కాలేన భ్రామ్యమాణానాం స్థాణురివావష్టంభ ఈశ్వరేణ విహితః శశ్వదవభాసతే ॥2॥

యథా మేఢీస్తంభ ఆక్రమణపశవః సంయోజితాస్త్రిభిస్త్రిభిః సవనైర్యథాస్థానం మండలాని చరంత్యేవం భగణా గ్రహాదయ ఏతస్మిన్నంతర్బహిర్యోగేన కాలచక్ర ఆయోజితా ధ్రువమేవావలంబ్య వాయునోదీర్యమాణా ఆకల్పాంతం పరిచంక్రమంతి నభసి యథా మేఘాః శ్యేనాదయో వాయువశాః కర్మసారథయః
పరివర్తంతే ఏవం జ్యోతిర్గణాః ప్రకృతిపురుషసంయోగానుగృహీతాః కర్మనిర్మితగతయో భువి న పతంతి ॥3॥

కేచనైతజ్జ్యోతిరనీకం శిశుమారసంస్థానేన భగవతో వాసుదేవస్య యోగ ధారణాయామనువర్ణయంతి ॥4॥

యస్య పుచ్ఛాగ్రేఽవాక్శిరసః కుండలీభూతదేహస్య ధ్రువ ఉపకల్పితస్తస్య లాంగూలే ప్రజాపతిరగ్నిరింద్రో ధర్మ ఇతి పుచ్ఛమూలే ధాతా విధాతా చ కట్యాం సప్తర్షయః తస్య దక్షిణావర్తకుండలీ
భూతశరీరస్య యాన్యుదగయనాని దక్షిణపార్శ్వే తు నక్షత్రాణ్యుపకల్పయంతి దక్షిణాయనాని తు సవ్యే యథా
శిశుమారస్య కుండలాభోగసన్నివేశస్య పార్శ్వయోరుభయోరప్యవయవాః సమసంఖ్యా భవంతి పృష్ఠే
త్వజవీథీ ఆకాశగంగా చోదరతః||5||

పునర్వసుపుష్యౌ దక్షిణవామయోః శ్రోణ్యోరార్ద్రాశ్లేషే చ దక్షిణవామయోః పశ్చిమయోః పాదయోరభిజిదుత్తరాషాఢే దక్షిణవామయోర్నాసికయోర్యథాసంఖ్యం శ్రవణపూర్వాషాఢే దక్షిణ వామయోర్లోచనయోర్ధనిష్ఠా మూలం చ దక్షిణవామయోః కర్ణయోర్మఘాదీన్యష్ట నక్షత్రాణి దక్షిణాయనాని
వామపార్శ్వవంక్రిషు యుంజీత తథైవ మృగశీర్షాదీన్యుదగయనాని దక్షిణపార్శ్వవంక్రిషు ప్రాతిలోమ్యేన
ప్రయుంజీత శతభిషాజ్యేష్ఠే స్కంధయోర్దక్షిణవామయోర్న్యసేత్||6||

ఉత్తరాహనావగస్తిరధరాహనౌ యమో ముఖేషు చాంగారకః శనైశ్చర ఉపస్థే బృహస్పతిః కకుది వక్షస్యాదిత్యో హృదయే నారాయణో మనసి చంద్రో నాభ్యాముశనా స్తనయోరశ్వినౌ బుధః ప్రాణాపానయో
రాహుర్గలే కేతవః సర్వాంగేషు రోమసు సర్వే తారాగణాః||7||

ఏతదు హైవ భగవతో విష్ణోః సర్వదేవతామయం రూపమహరహః సంధ్యాయాం ప్రయతో వాగ్యతో నిరీక్షమాణ ఉపతిష్ఠేత నమో జ్యోతిర్లోకాయ కాలాయనాయానిమిషాం పతయే మహాపురుషాయాభిధీమహీతి||8||

గ్రహర్క్షతారామయమాధిదైవికం పాపాపహం మంత్రకృతాం త్రికాలం
నమస్యతః స్మరతో వా త్రికాలం నశ్యేత తత్కాలజమాశు పాపం||9||

—♦ అధ్యాయము 24 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ |

అధస్తాత్సవితుర్యోజనాయుతే స్వర్భానుర్నక్షత్రవచ్చరతీత్యేకే యోఽసావమరత్వం గ్రహత్వం చాలభత భగవదనుకంపయా స్వయమసురాపసదః సైంహికేయో హ్యతదర్హస్తస్య తాత జన్మ కర్మాణి చోపరిష్టాద్వక్ష్యామః||1||

యదదస్తరణేర్మండలం ప్రతపతస్తద్విస్తరతో యోజనాయుతమాచక్షతే ద్వాదశసహస్రం సోమస్య త్రయోదశసహస్రం రాహోర్యః పర్వణి తద్వ్యవధానకృద్వైరానుబంధః సూర్యా చంద్రమసావభిధావతి||2||

తన్నిశమ్యోభయత్రాపి భగవతా రక్షణాయ ప్రయుక్తం సుదర్శనం నామ భాగవతం దయితమస్త్రం తత్తేజసా దుర్విషహం ముహుః పరివర్తమానమభ్యవస్థితో ముహూర్తముద్విజమానశ్చకిత
హృదయ ఆరాదేవ నివర్తతే తదుపరాగమితి వదంతి లోకాః||3||

తతోఽధస్తాత్సిద్ధచారణవిద్యాధరాణాం సదనాని తావన్మాత్ర ఏవ||4||

తతోఽధస్తాద్యక్షరక్షఃపిశాచప్రేతభూతగణానాం విహారాజిరమంతరిక్షం యావద్వాయుః ప్రవాతి యావన్మేఘా ఉపలభ్యంతే||5||

తతోఽధస్తాచ్ఛతయోజనాంతర ఇయం పృథివీ యావద్ధంసభాసశ్యేనసుపర్ణాదయః పతత్త్రి ప్రవరా ఉత్పతంతీతి ॥6॥

ఉపవర్ణితం భూమేర్యథాసన్నివేశావస్థానమవనేరప్యధస్తాత్సప్త భూవివరా ఏకైకశో యోజనాయుతాంతరేణాయామవిస్తారేణోపక్లృప్తా అతలం వితలం సుతలం తలాతలం మహాతలం రసాతలం పాతాలమితి ॥7॥

ఏతేషు హి బిలస్వర్గేషు స్వర్గాదప్యధికకామభోగైశ్వర్యానందభూతివిభూతిభిః సుసమృద్ధ భవనోద్యానాక్రీడవిహారేషు దైత్యదానవకాద్రవేయా నిత్యప్రముదితానురక్తకలత్రాపత్యబంధుసుహృద్ అనుచరా గృహపతయ ఈశ్వరాదప్యప్రతిహతకామా మాయావినోదా నివసంతి ॥8॥

యేషు మహారాజ మయేన మాయావినా వినిర్మితాః పురో నానామణిప్రవరప్రవేకవిరచితవిచిత్రభవన ప్రాకారగోపురసభాచైత్యచత్వరాయతనాదిభిర్నాగాసురమిథునపారావతశుకసారికాకీర్ణకృత్రిమ భూమిభిర్వివరేశ్వరగృహోత్తమైః సమలంకృతాశ్చకాసతి ॥9॥

ఉద్యానాని చాతితరాం మనైంద్రియానందిభిః కుసుమఫలస్తబకసుభగకిసలయావనతరుచిర విటపవిటపినాం లతాంగాలింగితానాం శ్రీభిః సమిథునవివిధవిహంగమజలాశయానామమలజలపూర్ణానాం ఝషకులోల్లంఘనక్షుభితనీరనీరజకుముదకువలయకహ్లారనీలోత్పలలోహితశతపత్రాదివనేషు కృత నికేతనానామేకవిహారాకులమధురవివిధస్వనాదిభిరింద్రియోత్సవైరమరలోకశ్రియమతిశయితాని ॥ 10॥

యత్ర హ వావ న భయమహోరాత్రాదిభిః కాలవిభాగైరుపలక్ష్యతే ॥11॥

యత్ర హి మహాహిప్రవరశిరోమణయః సర్వం తమః ప్రబాధంతే ॥12॥

న వా ఏతేషు వసతాం దివ్యౌషధిరసరసాయనాన్నపానస్నానాదిభిరాధయో వ్యాధయో వలీపలిత జరాదయశ్చ దేహవైవర్ణ్యదౌర్గంధ్యస్వేదక్లమగ్లానిరితి వయోఽవస్థాశ్చ భవంతి ॥13॥

న హి తేషాం కల్యాణానాం ప్రభవతి కుతశ్చన మృత్యుర్వినా భగవత్తేజసశ్చక్రాపదేశాత్ ॥14॥

యస్మిన్ప్రవిష్టేఽసురవధూనాం ప్రాయః పుంసవనాని భయాదేవ స్రవంతి పతంతి చ ॥15॥

అథాతలే మయపుత్రోఽసురో బలో నివసతి యేన హ వా ఇహ సృష్టాః షణ్ణవతిర్మాయాః కాశ్చనాద్యాపి
మాయావినో ధారయంతి యస్య చ జృంభమాణస్య ముఖతస్త్రయః స్త్రీగణా ఉదపద్యంత స్వైరిణ్యః కామిన్యః
పుంశ్చల్య ఇతి యా వై బిలాయనం ప్రవిష్టం పురుషం రసేన హాటకాఖ్యేన సాధయిత్వా స్వవిలాసావలోకనానురాగ
స్మితసంలాపోపగూహనాదిభిః స్వైరం కిల రమయంతి యస్మిన్నుపయుక్తే పురుష ఈశ్వరోఽహం సిద్ధో ఽహమిత్యయుతమహాగజబలమాత్మానమభిమన్యమానః కత్థతే మదాంధ ఇవ ॥16॥

తతోఽధస్తాద్వితలే హరో భగవాన్హాటకేశ్వరః స్వపార్షదభూతగణావృతః ప్రజాపతి
సర్గోపబృంహణాయ భవో భవాన్యా సహ మిథునీభూత ఆస్తే యతః ప్రవృత్తా సరిత్ప్రవరా హాటకీ నామ
భవయోర్వీర్యేణ యత్ర చిత్రభానుర్మాతరిశ్వనా సమిధ్యమాన ఓజసా పిబతి తన్నిష్ఠ్యూతం హాటకాఖ్యం
సువర్ణం భూషణేనాసురేంద్రావరోధేషు పురుషాః సహ పురుషీభిర్ధారయంతి ॥17॥

తతోఽధస్తాత్సుతలే ఉదారశ్రవాః పుణ్యశ్లోకో విరోచనాత్మజో బలిర్భగవతా మహేంద్రస్య ప్రియం చికీర్షమాణేనాదితేర్లబ్ధకాయో భూత్వా వటువామనరూపేణ పరాక్షిప్తలోకత్రయో భగవదనుకంపయైవ పునః ప్రవేశిత ఇంద్రాదిష్వవిద్యమానయా సుసమృద్ధయా శ్రియాభిజుష్టః స్వధర్మేణారాధయంస్తమేవ భగవంతమారాధనీయమపగతసాధ్వస ఆస్తేఽధునాపి ॥18॥

నో ఏవైతత్సాక్షాత్కారో భూమిదానస్య యత్తద్భగవత్యశేషజీవనికాయానాం జీవభూతాత్మభూతే పరమాత్మని వాసుదేవే తీర్థతమే పాత్ర ఉపపన్నే పరయా శ్రద్ధయా పరమాదరసమాహితమనసా సంప్రతిపాదితస్య సాక్షాదపవర్గద్వారస్య యద్బిలనిలయైశ్వర్యం॥19॥

యస్య హ వావ క్షుతపతనప్రస్ఖలనాదిషు వివశః సకృన్నామాభిగృణన్పురుషః కర్మ బంధనమంజసా విధునోతి యస్య హైవ ప్రతిబాధనం ముముక్షవోఽన్యథైవోపలభంతే॥20॥

తద్భక్తానామాత్మవతాం సర్వేషామాత్మన్యాత్మద ఆత్మతయైవ॥21॥

న వై భగవాన్నూనమముష్యానుజగ్రాహ యదుత పునరాత్మానుస్మృతిమోషణం మాయామయ భోగైశ్వర్యమేవాతనుతేతి॥22॥

యత్తద్భగవతానధిగతాన్యోపాయేన యాచ్ఞాచ్ఛలేనాపహృతస్వశరీరావశేషితలోకత్రయో వరుణ పాశైశ్చ సంప్రతిముక్తో గిరిదర్యాం చాపవిద్ధ ఇతి హోవాచ ।॥23॥

నూనం బతాయం భగవానర్థేషు న నిష్ణాతో యోఽసావింద్రో యస్య సచివో మంత్రాయ వృత ఏకాంతతో
బృహస్పతిస్తమతిహాయ స్వయముపేంద్రేణాత్మానమయాచతాత్మనశ్చాశిషో నో ఏవ తద్దాస్యమతిగంభీర
వయసః కాలస్య మన్వంతరపరివృత్తం కియల్లోకత్రయమిదం॥24॥

యస్యానుదాస్యమేవాస్మత్పితామహః కిల వవ్రే న తు స్వపిత్ర్యం యదుతాకుతోభయం పదం దీయమానం భగవతః పరమితి భగవతోపరతే ఖలు స్వపితరి॥25॥

తస్య మహానుభావస్యానుపథమమృజితకషాయః కో వాస్మద్విధః పరిహీణభగవదనుగ్రహ ఉపజిగమిషతీతి॥26॥

తస్యానుచరితముపరిష్టాద్విస్తరిష్యతే యస్య భగవాన్స్వయమఖిలజగద్గురుర్నారాయణో ద్వారి గదాపాణిరవతిష్ఠతే నిజజనానుకంపితహృదయో యేనాంగుష్ఠేన పదా దశకంధరో యోజనాయుతాయుతం దిగ్
విజయ ఉచ్చాటితః॥27॥

తతోఽధస్తాత్తలాతలే మయో నామ దానవేంద్రస్త్రిపురాధిపతిర్భగవతా పురారిణా త్రిలోకీశం చికీర్షుణా నిర్దగ్ధస్వపురత్రయస్తత్ప్రసాదాల్లబ్ధపదో మాయావినామాచార్యో మహాదేవేన పరిరక్షితో విగతసుదర్శనభయో మహీయతే॥28॥

తతోఽధస్తాన్మహాతలే కాద్రవేయాణాం సర్పాణాం నైకశిరసాం క్రోధవశో నామ గణః కుహక తక్షకకాలియసుషేణాదిప్రధానా మహాభోగవంతః పతత్త్రిరాజాధిపతేః పురుష వాహాదనవరతముద్విజమానాః స్వకలత్రాపత్యసుహృత్కుటుంబసంగేన క్వచిత్ప్రమత్తా విహరంతి॥ 29॥

తతోఽధస్తాద్రసాతలే దైతేయా దానవాః పణయో నామ నివాతకవచాః కాలేయా హిరణ్యపురవాసిన ఇతి
విబుధప్రత్యనీకా ఉత్పత్త్యా మహౌజసో మహాసాహసినో భగవతః సకలలోకానుభావస్య హరేరేవ తేజసా
ప్రతిహతబలావలేపా బిలేశయా ఇవ వసంతి యే వై సరమయేంద్రదూత్యా వాగ్భిర్మంత్రవర్ణాభిరింద్రాద్బిభ్యతి॥30॥

తతోఽధస్తాత్పాతాలే నాగలోకపతయో వాసుకిప్రముఖాః శంఖకులికమహాశంఖశ్వేత ధనంజయధృతరాష్ట్రశంఖచూడకంబలాశ్వతరదేవదత్తాదయో మహాభోగినో మహామర్షా నివసంతి యేషాము హ వై పంచసప్తదశశతసహస్రశీర్షాణాం ఫణాసు విరచితా మహామణయో రోచిష్ణవః పాతాల
వివరతిమిరనికరం స్వరోచిషా విధమంతి॥31॥

—♦ అధ్యాయము 25 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

తస్య మూలదేశే త్రింశద్యోజనసహస్రాంతర ఆస్తే యా వై కలా భగవతస్తామసీ సమాఖ్యాతానంత ఇతి
సాత్వతీయా ద్రష్టృదృశ్యయోః సంకర్షణమహమిత్యభిమానలక్షణం యం సంకర్షణమిత్యాచక్షతే ॥1॥

యస్యేదం క్షితిమండలం భగవతోఽనంతమూర్తేః సహస్రశిరస ఏకస్మిన్నేవ శీర్షణి ధ్రియమాణం సిద్ధార్థ ఇవ లక్ష్యతే ॥2॥

యస్య హ వా ఇదం కాలేనోపసంజిహీర్షతోఽమర్షవిరచితరుచిరభ్రమద్భ్రువోరంతరేణ సాంకర్షణో నామ రుద్ర ఏకాదశవ్యూహస్త్ర్యక్షస్త్రిశిఖం శూలముత్తంభయన్నుదతిష్ఠత్ ॥3॥

యస్యాంఘ్రికమలయుగలారుణవిశదనఖమణిషండమండలేష్వహిపతయః సహ సాత్వతర్షభైరేకాంతభక్తియోగేనావనమంతః స్వవదనాని పరిస్ఫురత్కుండలప్రభామండితగండ స్థలాన్యతిమనోహరాణి ప్రముదితమనసః ఖలు విలోకయంతి ॥4॥

యస్యైవ హి నాగరాజకుమార్య ఆశిష ఆశాసానాశ్చార్వంగవలయవిలసితవిశదవిపులధవల సుభగరుచిరభుజరజతస్తంభేష్వగురుచందనకుంకుమపంకానులేపేనావలింపమానాస్తద్ అభిమర్శనోన్మథితహృదయమకరధ్వజావేశరుచిరలలితస్మితాస్తదనురాగమదముదితమద విఘూర్ణితారుణకరుణావలోకనయనవదనారవిందం సవ్రీడం కిల విలోకయంతి ॥5॥

స ఏవ భగవాననంతోఽనంతగుణార్ణవ ఆదిదేవ ఉపసంహృతామర్షరోషవేగో లోకానాం స్వస్తయ ఆస్తే ॥6॥

ధ్యాయమానః సురాసురోరగసిద్ధగంధర్వవిద్యాధరమునిగణైరనవరతమదముదితవికృత విహ్వలలోచనః సులలితముఖరికామృతేనాప్యాయమానః స్వపార్షదవిబుధయూథపతీనపరిమ్లానరాగనవ
తులసికామోదమధ్వాసవేన మాద్యన్మధుకరవ్రాతమధురగీతశ్రియం వైజయంతీం స్వాం వనమాలాం నీల
వాసా ఏకకుండలో హలకకుది కృతసుభగసుందరభుజో భగవాన్మహేంద్రో వారణేంద్ర ఇవ కాంచనీం కక్షాముదారలీలో బిభర్తి ॥7॥

య ఏష ఏవమనుశ్రుతో ధ్యాయమానో ముముక్షూణామనాదికాలకర్మవాసనాగ్రథితమవిద్యామయం హృదయగ్రంథిం సత్త్వరజస్తమోమయమంతర్హృదయం గత ఆశు నిర్భినత్తి
తస్యానుభావాన్భగవాన్స్వాయంభువో నారదః సహ తుంబురుణా సభాయాం బ్రహ్మణః సంశ్లోకయామాస ॥8॥

ఉత్పత్తిస్థితిలయహేతవోఽస్య కల్పాః
సత్త్వాద్యాః ప్రకృతిగుణా యదీక్షయాసన్
యద్రూపం ధ్రువమకృతం యదేకమాత్మన్
నానాధాత్కథము హ వేద తస్య వర్త్మ ॥9॥

మూర్తిం నః పురుకృపయా బభార సత్త్వం
సంశుద్ధం సదసదిదం విభాతి తత్ర
యల్లీలాం మృగపతిరాదదేఽనవద్యాం
ఆదాతుం స్వజనమనాంస్యుదారవీర్యః ॥10॥

యన్నామ శ్రుతమనుకీర్తయేదకస్మాద్
ఆర్తో వా యది పతితః ప్రలంభనాద్వా

హంత్యంహః సపది నృణామశేషమన్యం
కం శేషాద్భగవత ఆశ్రయేన్ముముక్షుః ॥11॥

మూర్ధన్యర్పితమణువత్సహస్రమూర్ధ్నో
భూగోలం సగిరిసరిత్సముద్రసత్త్వం
ఆనంత్యాదనిమితవిక్రమస్య భూమ్నః
కో వీర్యాణ్యధి గణయేత్సహస్రజిహ్వః ॥12॥

ఏవంప్రభావో భగవాననంతో
దురంతవీర్యోరుగుణానుభావః
మూలే రసాయాః స్థిత ఆత్మతంత్రో
యో లీలయా క్ష్మాం స్థితయే బిభర్తి ॥13॥

ఏతా హ్యేవేహ నృభిరుపగంతవ్యా గతయో యథాకర్మవినిర్మితా యథోపదేశమనువర్ణితాః
కామాన్కామయమానైః ॥14॥

ఏతావతీర్హి రాజన్పుంసః ప్రవృత్తిలక్షణస్య ధర్మస్య విపాకగతయ ఉచ్చావచా విసదృశా యథా
ప్రశ్నం వ్యాచఖ్యే కిమన్యత్కథయామ ఇతి ॥15॥

—♦ అధ్యాయము 26 ♦—

రాజోవాచ ।

మహర్ష ఏతద్వైచిత్ర్యం లోకస్య కథమితి ॥1॥

ఋషిరువాచ ।

త్రిగుణత్వాత్కర్తుః శ్రద్ధయా కర్మగతయః పృథగ్విధాః సర్వా ఏవ సర్వస్య తారతమ్యేన భవంతి
అథేదానీం ప్రతిషిద్ధలక్షణస్యాధర్మస్య తథైవ కర్తుః శ్రద్ధాయా వైసాదృశ్యాత్కర్మఫలం
విసదృశం భవతి యా హ్యనాద్యవిద్యయా కృతకామానాం తత్పరిణామలక్షణాః సృతయః సహస్రశః
ప్రవృత్తాస్తాసాం ప్రాచుర్యేణానువర్ణయిష్యామః ॥2॥

రాజోవాచ ।

నరకా నామ భగవన్కిం దేశవిశేషా అథవా బహిస్త్రిలోక్యా ఆహోస్విదంతరాల ఇతి ॥3॥

ఋషిరువాచ ।

అంతరాల ఏవ త్రిజగత్యాస్తు దిశి దక్షిణస్యామధస్తాద్భూమేరుపరిష్టాచ్చ
జలాద్యస్యామగ్నిష్వాత్తాదయః పితృగణా దిశి స్వానాం గోత్రాణాం పరమేణ సమాధినా సత్యా
ఏవాశిష ఆశాసానా
నివసంతి ॥4॥

యత్ర హ వావ భగవాన్పితృరాజో వైవస్వతః స్వవిషయం ప్రాపితేషు స్వపురుషైర్జంతుషు
సంపరేతేషు
యథాకర్మావద్యం దోషమేవానుల్లంఘితభగవచ్ఛాసనః సగణో దమం ధారయతి ॥5॥

తత్ర హైకే నరకానేకవింశతిం గణయంతి అథ తాంస్తే రాజన్నామరూపలక్షణతో
ఒనుక్రమిష్యామస్తామిస్రోఽన్ధతామిస్రో రౌరవో మహారౌరవః కుంభీపాకః కాలసూత్రమసిపత్రవనం
సూకరముఖమంధకూపః కృమిభోజనః సందంశస్తప్తసూర్మిర్వజ్రకంటకశాల్మలీ వైతరణీ పూయోదః
ప్రాణరోధో విశసనం లాలాభక్షః సారమేయాదనమవీచిరయఃపానమితి కించ క్షారకర్దమో రక్షోగణ
భోజనః శూలప్రోతో దందశూకోఽవటనిరోధనః పర్యావర్తనః సూచీముఖమిత్యష్టావింశతిర్నరకా వివిధ
యాతనాభూమయః॥6॥

తత్ర యస్తు పరవిత్తాపత్యకలత్రాణ్యపహరతి స హి కాలపాశబద్ధో యమపురుషైరతి
భయానకైస్తామిస్రే నరకే బలాన్నిపాత్యతే అనశనానుదపానదండతాడన
సంతర్జనాదిభిర్యాతనాభిర్యాత్యమానో జంతుర్యత్ర కశ్మలమాసాదిత ఏకదైవ మూర్చ్ఛాముపయాతి
తామిస్ర
ప్రాయే॥7॥

ఏవమేవాంధతామిస్రే యస్తు వంచయిత్వా పురుషం దారాదీనుపయుంక్తే యత్ర శరీరీ నిపాత్యమానో
యాతనా
స్థో వేదనయా నష్టమతిర్నష్టదృష్టిశ్చ భవతి యథా వనస్పతిర్వృశ్చ్యమానమూలస్తస్మాదంధతామిస్రం
తముపదిశంతి॥8॥

యస్త్విహ వా ఏతదహమితి మమేదమితి భూతద్రోహేణ కేవలం స్వకుటుంబమేవానుదినం
ప్రపుష్ణాతి స తదిహ విహాయ స్వయమేవ తదశుభేన రౌరవే నిపతతి॥9॥

యే త్విహ యథైవామునా విహింసితా జంతవః పరత్ర యమయాతనాముపగతం త ఏవ రురవో
భూత్వా
తథా తమేవ విహింసంతి తస్మాద్రౌరవమిత్యాహూ రురురితి సర్పాదతిక్రూరసత్త్వస్యాపదేశః॥10॥

ఏవమేవ మహారౌరవో యత్ర నిపతితం పురుషం క్రవ్యాదా నామ రురవస్తం క్రవ్యేణ ఘాతయంతి
యః
కేవలం దేహంభరః॥11॥

యస్త్విహ వా ఉగ్రః పశూన్పక్షిణో వా ప్రాణత ఉపరంధయతి తమపకరుణం పురుషాదైరపి
విగర్హితమముత్ర యమానుచరాః కుంభీపాకే తప్తతైలే ఉపరంధయంతి॥12॥

యస్త్విహ బ్రహ్మధ్రుక్స కాలసూత్రసంజ్ఞకే నరకే అయుతయోజనపరిమండలే తామ్రమయే తప్త
ఖలే ఉపర్యధస్తాదగ్న్యర్కాభ్యామతితప్యమానేఽభినివేశితః క్షుత్పిపాసాభ్యాం చ
దహ్యమానాంతర్బహిః
శరీర ఆస్తే శేతే చేష్టతేఽవతిష్ఠతి పరిధావతి చ యావంతి పశురోమాణి తావద్వర్షసహస్రాణి॥13॥

యస్త్విహ వై నిజవేదపథాదనాపద్యపగతః పాఖండం చోపగతస్తమసిపత్రవనం
ప్రవేశ్య కశయా ప్రహరంతి తత్ర హాసావితస్తతో ధావమాన ఉభయతో
ధారైస్తాలవనాసిపత్రైశ్ఛిద్యమాన
సర్వాంగో హా హతోఽస్మీతి పరమయా వేదనయా మూర్చ్ఛితః పదే పదే నిపతతి స్వధర్మహా
పాఖండానుగతం
ఫలం భుంక్తే॥14॥

యస్త్విహ వై రాజా రాజపురుషో వా అదండ్యే దండం ప్రణయతి బ్రాహ్మణే వా శరీరదండం స
పాపీయాన్నరకేఽముత్ర సూకరముఖే నిపతతి తత్రాతిబలైర్వినిష్పిష్యమాణావయవో
యథైవేహేక్షుఖండ ఆర్త
స్వరేణ స్వనయన్క్వచిన్మూర్చ్ఛితః కశ్మలముపగతో యథైవేహాదృష్టదోషా ఉపరుద్ధాః॥15॥

యస్త్విహ వై భూతానామీశ్వరోపకల్పితవృత్తీనామవివిక్తపరవ్యథానాం స్వయం పురుషోపకల్పిత
వృత్తిర్వివిక్తపరవ్యథో వ్యథామాచరతి స పరత్రాంధకూపే తదభిద్రోహేణ నిపతతి తత్ర హాసౌ
తైర్జంతుభిః పశుమృగపక్షిసరీసృపైర్మశకయూకామత్కుణమక్షికాదిభిర్యే కే చాభిద్రుగ్ధాస్తైః

సర్వతోఽభిద్రుహ్యమాణస్తమసి విహతనిద్రానిర్వృతిరలబ్ధావస్థానః పరిక్రామతి యథా కుశరీరే జీవః॥ 16॥

యస్త్విహ వా అసంవిభజ్యాశ్నాతి యత్కించనోపనతమనిర్మితపంచయజ్ఞో వాయససంస్తుతః స పరత్ర కృమిభోజనే నరకాధమే నిపతతి తత్ర శతసహస్రయోజనే కృమికుండే కృమిభూతః స్వయం కృమిభిరేవ భక్ష్యమాణః కృమిభోజనో యావత్తదప్రత్తాప్రహూతాదోఽనిర్వేశమాత్మానం యాతయతే॥ 17॥

యస్త్విహ వై స్తేయేన బలాద్వా హిరణ్యరత్నాదీని బ్రాహ్మణస్య వాపహరత్యన్యస్య వానాపది పురుషస్తమముత్ర రాజన్యమపురుషా అయస్మయైరగ్నిపిండైః సందంశైస్త్వచి నిష్కుషంతి॥18॥

యస్త్విహ వా అగమ్యాం స్త్రియమగమ్యం వా పురుషం యోషిదభిగచ్ఛతి తావముత్ర కశయా తాడయంతస్తిగ్మయా సూర్మ్యా లోహమయ్యా పురుషమాలింగయంతి స్త్రియం చ పురుషరూపయా సూర్మ్యా॥19॥

యస్త్విహ వై సర్వాభిగమస్తమముత్ర నిరయే వర్తమానం వజ్రకంటకశాల్మలీమారోప్య నిష్కర్షంతి॥20॥

యే త్విహ వై రాజన్యా రాజపురుషా వా అపాఖండా ధర్మసేతూన్భిందంతి తే సంపరేత్య వైతరణ్యాం నిపతంతి భిన్నమర్యాదాస్తస్యాం నిరయపరిఖాభూతాయాం నద్యాం యాదోగణైరితస్తతో భక్ష్యమాణా ఆత్మనా న వియుజ్యమానాశ్చాసుభిరుహ్యమానాః స్వాఘేన కర్మపాకమనుస్మరంతో విణ్మూత్రపూయశోణిత
కేశనఖాస్థిమేదోమాంసవసావాహిన్యాముపతప్యంతే॥21॥

యే త్విహ వై వృషలీపతయో నష్టశౌచాచారనియమాస్త్యక్తలజ్జాః పశుచర్యాం చరంతి తే చాపి ప్రేత్య పూయవిణ్మూత్రశ్లేష్మమలాపూర్ణార్ణవే నిపతంతి తదేవాతిబీభత్సితమశ్నంతి॥22॥

యే త్విహ వై శ్వగర్దభపతయో బ్రాహ్మణాదయో మృగయా విహారా అతీర్థే చ మృగాన్నిఘ్నంతి తానపి
సంపరేతాన్లక్ష్యభూతాన్యమపురుషా ఇషుభిర్విధ్యంతి॥23॥

యే త్విహ వై దాంభికా దంభయజ్ఞేషు పశూన్విశసంతి తానముష్మిన్లోకే వైశసే నరకే పతితాన్నిరయపతయో యాతయిత్వా విశసంతి॥24॥

యస్త్విహ వై సవర్ణాం భార్యాం ద్విజో రేతః పాయయతి కామమోహితస్తం పాపకృతమముత్ర రేతః కుల్యాయాం పాతయిత్వా రేతః సంపాయయంతి॥25॥

యే త్విహ వై దస్యవోఽగ్నిదా గరదా గ్రామాన్సార్థాన్వా విలుంపంతి రాజానో రాజభటా వా తాంశ్చాపి హి
పరేత్య యమదూతా వజ్రదంష్ట్రాః శ్వానః సప్తశతాని వింశతిశ్చ సరభసం ఖాదంతి॥26॥

యస్త్విహ వా అనృతం వదతి సాక్ష్యే ద్రవ్యవినిమయే దానే వా కథంచిత్స వై ప్రేత్య నరకే ఽవీచిమత్యధఃశిరా నిరవకాశే యోజనశతోచ్ఛ్రాయాద్గిరిమూర్ధ్నః సంపాత్యతే యత్ర జలమివ స్థలమశ్మ
పృష్ఠమవభాసతే తదవీచిమత్తిలశో విశీర్యమాణశరీరో న మ్రియమాణః పునరారోపితో నిపతతి॥ 27॥

యస్త్విహ వై విప్రో రాజన్యో వైశ్యో వా సోమపీథస్తత్కలత్రం వా సురాం వ్రతస్థోఽపి వా పిబతి ప్రమాదతస్తేషాం నిరయం నీతానామురసి పదాక్రమ్యాస్యే వహ్నినా ద్రవమాణం కార్ష్ణాయసం నిషించంతి॥28॥

అథ చ యస్త్విహ వా ఆత్మసంభావనేన స్వయమధమో జన్మతపోవిద్యాచారవర్ణాశ్రమవతో వరీయసో న బహు మన్యేత స మృతక ఏవ మృత్వా క్షారకర్దమే నిరయేఽవాక్శిరా నిపాతితో దురంతా యాతనా హ్యశ్నుతే॥29॥

యే త్విహ వై పురుషాః పురుషమేధేన యజంతే యాశ్చ స్త్రియో నృపశూన్ఖాదంతి తాంశ్చ తే పశవ ఇవ
నిహతా యమసదనే యాతయంతో రక్షోగణాః సౌనికా ఇవ స్వధితినావదాయాసృక్పిబంతి నృత్యంతి చ గాయంతి చ
హృష్యమాణా యథేహ పురుషాదాః॥30॥

యే త్విహ వా అనాగసోఽరణ్యే గ్రామే వా వైశ్రంభకైరుపసృతానుపవిశ్రంభయ్య జిజీవిషూన్శూల
సూత్రాదిషూపప్రోతాన్క్రీడనకతయా యాతయంతి తేఽపి చ ప్రేత్య యమయాతనాసు శూలాదిషు ప్రోతాత్మానః క్షుత్తృడ్భ్యాం
చాభిహతాః కంకవటాదిభిశ్చేతస్తతస్తిగ్మతుండైరాహన్యమానా ఆత్మశమలం స్మరంతి॥31॥

యే త్విహ వై భూతాన్యుద్వేజయంతి నరా ఉల్బణస్వభావా యథా దందశూకాస్తేఽపి ప్రేత్య నరకే
దందశూకాఖ్యే నిపతంతి యత్ర నృప దందశూకాః పంచముఖాః సప్తముఖా ఉపసృత్య గ్రసంతి యథా బిలేశయాన్॥32॥

యే త్విహ వా అంధావటకుసూలగుహాదిషు భూతాని నిరుంధంతి తథాముత్ర తేష్వేవోపవేశ్య సగరేణ
వహ్నినా ధూమేన నిరుంధంతి॥33॥

యస్త్విహ వా అతిథీనభ్యాగతాన్వా గృహపతిరసకృదుపగతమన్యుర్దిధక్షురివ పాపేన
చక్షుషా నిరీక్షతే తస్య చాపి నిరయే పాపదృష్టేరక్షిణీ వజ్రతుండా గృధ్రాః కంకకాకవటాదయః ప్రసహ్యోరు
బలాదుత్పాటయంతి॥34॥

యస్త్విహ వా ఆఢ్యాభిమతిరహంకృతిస్తిర్యక్ప్రేక్షణః సర్వతోఽభివిశంకీ అర్థవ్యయనాశచింతయా
పరిశుష్యమాణహృదయవదనో నిర్వృతిమనవగతో గ్రహ ఇవార్థమభిరక్షతి స చాపి ప్రేత్య తద్
ఉత్పాదనోత్కర్షణసంరక్షణశమలగ్రహః సూచీముఖే నరకే నిపతతి యత్ర హ విత్తగ్రహం పాపపురుషం
ధర్మరాజపురుషా వాయకా ఇవ సర్వతోఽఙ్గేషు సూత్రైః పరివయంతి॥35॥

ఏవంవిధా నరకా యమాలయే సంతి శతశః సహస్రశస్తేషు సర్వేషు చ సర్వ ఏవాధర్మవర్తినో యే
కేచిదిహోదితా అనుదితాశ్చావనిపతే పర్యాయేణ విశంతి తథైవ ధర్మానువర్తిన ఇతరత్ర ఇహ తు పునర్భవే త
ఉభయశేషాభ్యాం నివిశంతి॥36॥

నివృత్తిలక్షణమార్గ ఆదావేవ వ్యాఖ్యాతః ఏతావానేవాండకోశో యశ్చతుర్దశధా పురాణేషు వికల్పిత
ఉపగీయతే యత్తద్భగవతో నారాయణస్య సాక్షాన్మహాపురుషస్య స్థవిష్ఠం రూపమాత్మమాయా
గుణమయమనువర్ణితమాదృతః పఠతి శృణోతి శ్రావయతి స ఉపగేయం భగవతః పరమాత్మనోఽగ్రాహ్యమపి
శ్రద్ధాభక్తివిశుద్ధబుద్ధిర్వేద॥37॥

శ్రుత్వా స్థూలం తథా సూక్ష్మం రూపం భగవతో యతిః
స్థూలే నిర్జితమాత్మానం శనైః సూక్ష్మం ధియా నయేదితి॥38॥

భూద్వీపవర్షసరిదద్రినభఃసముద్ర
పాతాలదిఙ్నరకభాగణలోకసంస్థా
గీతా మయా తవ నృపాద్భుతమీశ్వరస్య
స్థూలం వపుః సకలజీవనికాయధామ॥39॥

స్కంధము 6

—♦ అధ్యాయము 1 ♦—

శ్రీపరీక్షిదువాచ ।

నివృత్తిమార్గః కథిత ఆదౌ భగవతా యథా
క్రమయోగోపలబ్ధేన బ్రహ్మణా యదసంసృతిః ॥1॥

ప్రవృత్తిలక్షణశ్చైవ త్రైగుణ్యవిషయో మునే
యోఽసావలీనప్రకృతేర్గుణసర్గః పునః పునః ॥2॥

అధర్మలక్షణా నానా నరకాశ్చానువర్ణితాః
మన్వంతరశ్చ వ్యాఖ్యాత ఆద్యః స్వాయంభువో యతః ॥3॥

ప్రియవ్రతోత్తానపదోర్వంశస్తచ్చరితాని చ
ద్వీపవర్షసముద్రాద్రి నద్యుద్యానవనస్పతీన్ ॥4॥

ధరామండలసంస్థానం భాగలక్షణమానతః
జ్యోతిషాం వివరాణాం చ యథేదమసృజద్విభుః ॥5॥

అధునేహ మహాభాగ యథైవ నరకాన్నరః
నానోగ్రయాతనాన్నేయాత్తన్మే వ్యాఖ్యాతుమర్హసి ॥6॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

న చేదిహైవాపచితిం యథాంహసః కృతస్య కుర్యాన్మనౌక్తపాణిభిః
ధ్రువం స వై ప్రేత్య నరకానుపైతి యే కీర్తితా మే భవతస్తిగ్మయాతనాః ॥7॥

తస్మాత్పురైవాశ్విహ పాపనిష్కృతౌ యతేత మృత్యోరవిపద్యతాత్మనా
దోషస్య దృష్ట్వా గురులాఘవం యథా భిషక్చికిత్సేత రుజాం నిదానవిత్ ॥8॥

శ్రీరాజోవాచ ।

దృష్టశ్రుతాభ్యాం యత్పాపం జానన్నప్యాత్మనోఽహితం
కరోతి భూయో వివశః ప్రాయశ్చిత్తమథో కథం ॥9॥

క్వచిన్నివర్తతేఽభద్రాత్క్వచిచ్చరతి తత్పునః
ప్రాయశ్చిత్తమథోఽపార్థం మన్యే కుంజరశౌచవత్ ॥10॥

శ్రీబాదరాయణిరువాచ ।

కర్మణా కర్మనిర్హారో న హ్యాత్యంతిక ఇష్యతే
అవిద్వదధికారిత్వాత్ప్రాయశ్చిత్తం విమర్శనం ॥11॥

నాశ్నతః పథ్యమేవాన్నం వ్యాధయోఽభిభవంతి హి
ఏవం నియమకృద్రాజన్శనైః క్షేమాయ కల్పతే॥12॥

తపసా బ్రహ్మచర్యేణ శమేన చ దమేన చ
త్యాగేన సత్యశౌచాభ్యాం యమేన నియమేన వా॥13॥

దేహవాగ్బుద్ధిజం ధీరా ధర్మజ్ఞాః శ్రద్ధయాన్వితాః
క్షిపంత్యఘం మహదపి వేణుగుల్మమివానలః॥14॥

కేచిత్కేవలయా భక్త్యా వాసుదేవపరాయణాః
అఘం ధున్వంతి కార్త్స్న్యేన నీహారమివ భాస్కరః॥15॥

న తథా హ్యఘవాన్రాజన్పూయేత తపాదిభిః
యథా కృష్ణార్పితప్రాణస్తత్పురుషనిషేవయా॥16॥

సధ్రీచీనో హ్యయం లోకే పంథాః క్షేమోఽకుతోభయః
సుశీలాః సాధవో యత్ర నారాయణపరాయణాః॥17॥

ప్రాయశ్చిత్తాని చీర్ణాని నారాయణపరాఙ్ముఖం
న నిష్పునంతి రాజేంద్ర సురాకుంభమివాపగాః॥18॥

సకృన్మనః కృష్ణపదారవిందయోర్నివేశితం తద్గుణరాగి యైరిహ
న తే యమం పాశభృతశ్చ తద్భటాన్స్వప్నేఽపి పశ్యంతి హి చీర్ణనిష్కృతాః॥19॥

అత్ర చోదాహరంతీమమితిహాసం పురాతనం
దూతానాం విష్ణుయమయోః సంవాదస్తం నిబోధ మే॥20॥

కాన్యకుబ్జే ద్విజః కశ్చిద్దాసీపతిరజామిలః
నామ్నా నష్టసదాచారో దాస్యాః సంసర్గదూషితః॥21॥

బంద్యక్షైః కైతవైశ్చౌర్యైర్గర్హితాం వృత్తిమాస్థితః
బిభ్రత్కుటుంబమశుచిర్యాతయామాస దేహినః॥22॥

ఏవం నివసతస్తస్య లాలయానస్య తత్సుతాన్
కాలోఽత్యగాన్మహాన్రాజన్నష్టాశీత్యాయుషః సమాః॥23॥

తస్య ప్రవయసః పుత్రా దశ తేషాం తు యోఽవమః
బాలో నారాయణో నామ్నా పిత్రోశ్చ దయితో భృశం॥24॥

స బద్ధహృదయస్తస్మిన్నర్భకే కలభాషిణి
నిరీక్షమాణస్తల్లీలాం ముముదే జరఠో భృశం॥25॥

భుంజానః ప్రపిబన్ఖాదన్బాలకం స్నేహయంత్రితః
భోజయన్పాయయన్మూఢో న వేదాగతమంతకం॥26॥

స ఏవం వర్తమానోఽజ్ఞో మృత్యుకాల ఉపస్థితే
మతిం చకార తనయే బాలే నారాయణాహ్వయే॥27॥

స పాశహస్తాంస్త్రీంద్దృష్ట్వా పురుషానతిదారుణాన్
వక్రతుండానూర్ధ్వరోమ్ణ ఆత్మానం నేతుమాగతాన్॥28॥

దూరే క్రీడనకాసక్తం పుత్రం నారాయణాహ్వయం
ప్లావితేన స్వరేణోచ్చైరాజుహావాకులేంద్రియః॥29॥

నిశమ్య మ్రియమాణస్య ముఖతో హరికీర్తనం
భర్తుర్నామ మహారాజ పార్షదాః సహసాపతన్॥30॥

వికర్షతోఽన్తర్హృదయాద్దాసిపతిమజామిలం
యమప్రేష్యాన్విష్ణుదూతా వారయామాసురోజసా ॥31॥

ఊచుర్నిషేధితాస్తాంస్తే వైవస్వతపురఃసరాః
కే యూయం ప్రతిషేద్ధారో ధర్మరాజస్య శాసనం ॥32॥

కస్య వా కుత ఆయాతాః కస్మాదస్య నిషేధథ
కిం దేవా ఉపదేవా యా యూయం కిం సిద్ధసత్తమాః ॥33॥

సర్వే పద్మపలాశాక్షాః పీతకౌశేయవాససః
కిరీటినః కుండలినో లసత్పుష్కరమాలినః ॥34॥

సర్వే చ నూత్నవయసః సర్వే చారుచతుర్భుజాః
ధనుర్నిషంగాసిగదా శంఖచక్రాంబుజశ్రియః ॥35॥

దిశో వితిమిరాలోకాః కుర్వంతః స్వేన తేజసా
కిమర్థం ధర్మపాలస్య కింకరాన్నో నిషేధథ ॥36॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇత్యుక్తే యమదూతైస్తే వాసుదేవోక్తకారిణః
తాన్ప్రత్యూచుః ప్రహస్యేదం మేఘనిర్హ్రాదయా గిరా ॥37॥

శ్రీవిష్ణుదూతా ఊచుః ।

యూయం వై ధర్మరాజస్య యది నిర్దేశకారిణః
బ్రూత ధర్మస్య నస్తత్త్వం యచ్చాధర్మస్య లక్షణం ॥38॥

కథం స్విద్ధ్రియతే దండః కిం వాస్య స్థానమీప్సితం
దండ్యాః కిం కారిణః సర్వే ఆహో స్విత్కతిచిన్నృణాం ॥39॥

యమదూతా ఊచుః ।

వేదప్రణిహితో ధర్మో హ్యధర్మస్తద్విపర్యయః
వేదో నారాయణః సాక్షాత్స్వయంభూరితి శుశ్రుమ ॥40॥

యేన స్వధామ్న్యమీ భావా రజఃసత్త్వతమోమయాః
గుణనామక్రియారూపైర్విభావ్యంతే యథాతథం ॥41॥

సూర్యోఽగ్నిః ఖం మరుద్దేవః సోమః సంధ్యాహనీ దిశః
కం కుః స్వయం ధర్మ ఇతి హ్యేతే దైహ్యస్య సాక్షిణః ॥42॥

ఏతైరధర్మో విజ్ఞాతః స్థానం దండస్య యుజ్యతే
సర్వే కర్మానురోధేన దండమర్హంతి కారిణః ॥43॥

సంభవంతి హి భద్రాణి విపరీతాని చానఘాః
కారిణాం గుణసంగోఽస్తి దేహవాన్న హ్యకర్మకృత్ ॥44॥

యేన యావాన్యథాధర్మో ధర్మో వేహ సమీహితః
స ఏవ తత్ఫలం భుంక్తే తథా తావదముత్ర వై ॥45॥

యథేహ దేవప్రవరాస్త్రైవిధ్యముపలభ్యతే
భూతేషు గుణవైచిత్ర్యాత్తథాన్యత్రానుమీయతే ॥46॥

వర్తమానోఽన్యయోః కాలో గుణాభిజ్ఞాపకో యథా
ఏవం జన్మాన్యయోరేతద్ధర్మాధర్మనిదర్శనం ॥47॥

మనస్యేవ పురే దేవః పూర్వరూపం విపశ్యతి
అనుమీమాంసతేఽపూర్వం మనసా భగవానజః ॥48॥

యథాజ్ఞస్తమసా యుక్త ఉపాస్తే వ్యక్తమేవ హి
న వేద పూర్వమపరం నష్టజన్మస్మృతిస్తథా ॥49॥

పంచభిః కురుతే స్వార్థాన్పంచ వేదాథ పంచభిః
ఏకస్తు షోడశేన త్రీన్స్వయం సప్తదశోఽశ్నుతే ॥50॥

తదేతత్షోడశకలం లింగం శక్తిత్రయం మహత్
ధత్తేఽనుసంసృతిం పుంసి హర్షశోకభయార్తిదాం ॥51॥

దేహ్యజ్ఞోఽజితషడ్వర్గో నేచ్ఛన్కర్మాణి కార్యతే
కోశకార ఇవాత్మానం కర్మణాచ్ఛాద్య ముహ్యతి ॥52॥

న హి కశ్చిత్క్షణమపి జాతు తిష్ఠత్యకర్మకృత్
కార్యతే హ్యవశః కర్మ గుణైః స్వాభావికైర్బలాత్ ॥53॥

లబ్ధ్వా నిమిత్తమవ్యక్తం వ్యక్తావ్యక్తం భవత్యుత
యథాయోని యథాబీజం స్వభావేన బలీయసా ॥54॥

ఏష ప్రకృతిసంగేన పురుషస్య విపర్యయః
ఆసీత్స ఏవ న చిరాదీశసంగాద్విలీయతే ॥55॥

అయం హి శ్రుతసంపన్నః శీలవృత్తగుణాలయః
ధృతవ్రతో మృదుర్దాంతః సత్యవాఙ్మంత్రవిచ్ఛుచిః ॥56॥

గుర్వగ్న్యతిథివృద్ధానాం శుశ్రూషురనహంకృతః
సర్వభూతసుహృత్సాధుర్మితవాగనసూయకః ॥57॥

ఏకదాసౌ వనం యాతః పితృసందేశకృద్ద్విజః
ఆదాయ తత ఆవృత్తః ఫలపుష్పసమిత్కుశాన్ ॥58॥

దదర్శ కామినం కంచిచ్ఛూద్రం సహ భుజిష్యయా
పీత్వా చ మధు మైరేయం మదాఘూర్ణితనేత్రయా ॥59॥

మత్తయా విశ్లథన్నీవ్యా వ్యపేతం నిరపత్రపం
క్రీడంతమనుగాయంతం హసంతమనయాంతికే ॥60॥

దృష్ట్వా తాం కామలిప్తేన బాహునా పరిరంభితాం
జగామ హృచ్ఛయవశం సహసైవ విమోహితః ॥61॥

స్తంభయన్నాత్మనాత్మానం యావత్సత్త్వం యథాశ్రుతం
న శశాక సమాధాతుం మనో మదనవేపితం ॥62॥

తన్నిమిత్తస్మరవ్యాజ గ్రహగ్రస్తో విచేతనః
తామేవ మనసా ధ్యాయన్స్వధర్మాద్విరరామ హ ॥63॥

తామేవ తోషయామాస పిత్ర్యేణార్థేన యావతా
గ్రామ్యైర్మనోరమైః కామైః ప్రసీదేత యథా తథా ॥64॥

విప్రాం స్వభార్యామప్రౌఢాం కులే మహతి లంభితాం
విససర్జాచిరాత్పాపః స్వైరిణ్యాపాంగవిద్ధధీః॥65॥

యతస్తతశ్చోపనిన్యే న్యాయతోఽన్యాయతో ధనం
బభారాస్యాః కుటుంబిన్యాః కుటుంబం మందధీరయం॥66॥

యదసౌ శాస్త్రముల్లంఘ్య స్వైరచార్యతిగర్హితః
అవర్తత చిరం కాలమఘాయురశుచిర్మలాత్॥67॥

తత ఏనం దండపాణేః సకాశం కృతకిల్బిషం
నేష్యామోఽకృతనిర్వేశం యత్ర దండేన శుద్ధ్యతి॥68॥

—♦ అధ్యాయము 2 ♦—

శ్రీబాదరాయణిరువాచ ।

ఏవం తే భగవద్దూతా యమదూతాభిభాషితం
ఉపధార్యాథ తాన్రాజన్ప్రత్యాహుర్నయకోవిదాః॥1॥

శ్రీవిష్ణుదూతా ఊచుః ।

అహో కష్టం ధర్మదృశామధర్మః స్పృశతే సభాం
యత్రాదండ్యేష్వపాపేషు దండో యైర్ధ్రియతే వృథా॥2॥

ప్రజానాం పితరో యే చ శాస్తారః సాధవః సమాః
యది స్యాత్తేషు వైషమ్యం కం యాంతి శరణం ప్రజాః॥3॥

యద్యదాచరతి శ్రేయానితరస్తత్తదీహతే
స యత్ప్రమాణం కురుతే లోకస్తదనువర్తతే॥4॥

యస్యాంకే శిర ఆధాయ లోకః స్వపితి నిర్వృతః
స్వయం ధర్మమధర్మం వా న హి వేద యథా పశుః॥5॥

స కథం న్యర్పితాత్మానం కృతమైత్రమచేతనం
విస్రంభణీయో భూతానాం సఘృణో దోగ్ధుమర్హతి॥6॥

అయం హి కృతనిర్వేశో జన్మకోట్యంహసామపి
యద్వ్యాజహార వివశో నామ స్వస్త్యయనం హరేః॥7॥

ఏతేనైవ హ్యఘోనోఽస్య కృతం స్యాదఘనిష్కృతం
యదా నారాయణాయేతి జగాద చతురక్షరం॥8॥

స్తేనః సురాపో మిత్రధ్రుగ్బ్రహ్మహా గురుతల్పగః
స్త్రీరాజపితృగోహంతా యే చ పాతకినోఽపరే॥9॥

సర్వేషామప్యఘవతామిదమేవ సునిష్కృతం
నామవ్యాహరణం విష్ణోర్యతస్తద్విషయా మతిః॥10॥

న నిష్కృతైరుదితైర్బ్రహ్మవాదిభిస్తథా విశుద్ధ్యత్యఘవాన్వ్రతాదిభిః
యథా హరేర్నామపదైరుదాహృతైస్తదుత్తమశ్లోకగుణోపలంభకం॥11॥

నైకాంతికం తద్ధి కృతేఽపి నిష్కృతే మనః పునర్ధావతి చేదసత్పథే
తత్కర్మనిర్హారమభీప్సతాం హరేర్గుణానువాదః ఖలు సత్త్వభావనః॥12॥

అథైనం మాపనయత కృతాశేషాఘనిష్కృతం
యదసౌ భగవన్నామ మ్రియమాణః సమగ్రహీత్॥13॥

సాంకేత్యం పారిహాస్యం వా స్తోభం హేలనమేవ వా
వైకుంఠనామగ్రహణమశేషాఘహరం విదుః॥14॥

పతితః స్ఖలితో భగ్నః సందష్టస్తప్త ఆహతః
హరిరిత్యవశేనాహ పుమాన్నార్హతి యాతనాః॥15॥

గురూణాం చ లఘూనాం చ గురూణి చ లఘూని చ
ప్రాయశ్చిత్తాని పాపానాం జ్ఞాత్వోక్తాని మహర్షిభిః॥16॥

తైస్తాన్యఘాని పూయంతే తపోదానవ్రతాదిభిః
నాధర్మజం తద్ధృదయం తదపీశాంఘ్రిసేవయా॥17॥

అజ్ఞానాదథవా జ్ఞానాదుత్తమశ్లోకనామ యత్
సంకీర్తితమఘం పుంసో దహేదేధో యథానలః॥18॥

యథాగదం వీర్యతమముపయుక్తం యదృచ్ఛయా
అజానతోఽప్యాత్మగుణం కుర్యాన్మంత్రోఽప్యుదాహృతః॥19॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

త ఏవం సువినిర్ణీయ ధర్మం భాగవతం నృప
తం యామ్యపాశాన్నిర్ముచ్య విప్రం మృత్యోరమూముచన్॥20॥

ఇతి ప్రత్యుదితా యామ్యా దూతా యాత్వా యమాంతికం
యమరాజ్ఞే యథా సర్వమాచచక్షురరిందమ॥21॥

ద్విజః పాశాద్వినిర్ముక్తో గతభీః ప్రకృతిం గతః
వవందే శిరసా విష్ణోః కింకరాందర్శనోత్సవః॥22॥

తం వివక్షుమభిప్రేత్య మహాపురుషకింకరాః
సహసా పశ్యతస్తస్య తత్రాంతర్దధిరేఽనఘ॥23॥

అజామిలోఽప్యథాకర్ణ్య దూతానాం యమకృష్ణయోః
ధర్మం భాగవతం శుద్ధం త్రైవేద్యం చ గుణాశ్రయం॥24॥

భక్తిమాన్భగవత్యాశు మాహాత్మ్యశ్రవణాద్ధరేః
అనుతాపో మహానాసీత్స్మరతోఽశుభమాత్మనః॥25॥

అహో మే పరమం కష్టమభూదవిజితాత్మనః
యేన విప్లావితం బ్రహ్మ వృషల్యాం జాయతాత్మనా॥26॥

ధిఙ్మాం విగర్హితం సద్భిర్దుష్కృతం కులకజ్జలం
హిత్వా బాలాం సతీం యోఽహం సురాపీమసతీమగాం॥27॥

వృద్ధావనాథౌ పితరౌ నాన్యబంధూ తపస్వినౌ
అహో మయాధునా త్యక్తావకృతజ్ఞేన నీచవత్॥28॥

సోఽహం వ్యక్తం పతిష్యామి నరకే భృశదారుణే
ధర్మఘ్నాః కామినో యత్ర విందంతి యమయాతనాః॥29॥

కిమిదం స్వప్న ఆహో స్విత్సాక్షాద్దృష్టమిహాద్భుతం
క్వ యాతా అద్య తే యే మాం వ్యకర్షన్పాశపాణయః॥30॥

అథ తే క్వ గతాః సిద్ధాశ్చత్వారశ్చారుదర్శనాః
వ్యామోచయన్నీయమానం బద్ధ్వా పాశైరధో భువః ‖31‖

అథాపి మే దుర్భగస్య విబుధోత్తమదర్శనే
భవితవ్యం మంగలేన యేనాత్మా మే ప్రసీదతి ‖32‖

అన్యథా మ్రియమాణస్య నాశుచేర్వృషలీపతేః
వైకుంఠనామగ్రహణం జిహ్వా వక్తుమిహార్హతి ‖33‖

క్వ చాహం కితవః పాపో బ్రహ్మఘ్నో నిరపత్రపః
క్వ చ నారాయణేత్యేతద్భగవన్నామ మంగలం ‖34‖

సోఽహం తథా యతిష్యామి యతచిత్తేంద్రియానిలః
యథా న భూయ ఆత్మానమంధే తమసి మజ్జయే ‖35‖

విముచ్య తమిమం బంధమవిద్యాకామకర్మజం
సర్వభూతసుహృచ్ఛాంతో మైత్రః కరుణ ఆత్మవాన్ ‖36‖

మోచయే గ్రస్తమాత్మానం యోషిన్మయ్యాత్మమాయయా
విక్రీడితో యయైవాహం క్రీడామృగ ఇవాధమః ‖37‖

మమాహమితి దేహాదౌ హిత్వామిథ్యార్థధీర్మతిం
ధాస్యే మనో భగవతి శుద్ధం తత్కీర్తనాదిభిః ‖38‖

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇతి జాతసునిర్వేదః క్షణసంగేన సాధుషు
గంగాద్వారముపేయాయ ముక్తసర్వానుబంధనః ‖39‖

స తస్మిందేవసదన ఆసీనో యోగమాస్థితః
ప్రత్యాహృతేంద్రియగ్రామో యుయోజ మన ఆత్మని ‖40‖

తతో గుణేభ్య ఆత్మానం వియుజ్యాత్మసమాధినా
యుయుజే భగవద్ధామ్ని బ్రహ్మణ్యనుభవాత్మని ‖41‖

యర్హ్యుపారతధీస్తస్మిన్నద్రాక్షీత్పురుషాన్పురః
ఉపలభ్యోపలబ్ధాన్ప్రాగ్వవందే శిరసా ద్విజః ‖42‖

హిత్వా కలేవరం తీర్థే గంగాయాం దర్శనాదను
సద్యః స్వరూపం జగృహే భగవత్పార్శ్వవర్తినాం ‖43‖

సాకం విహాయసా విప్రో మహాపురుషకింకరైః
హైమం విమానమారుహ్య యయౌ యత్ర శ్రియః పతిః ‖44‖

ఏవం స విప్లావితసర్వధర్మా దాస్యాః పతిః పతితో గర్హ్యకర్మణా
నిపాత్యమానో నిరయే హతవ్రతః సద్యో విముక్తో భగవన్నామ గృహ్ణన్ ‖45‖

నాతః పరం కర్మనిబంధకృంతనం ముముక్షతాం తీర్థపదానుకీర్తనాత్
న యత్పునః కర్మసు సజ్జతే మనో రజస్తమోభ్యాం కలిలం తతోఽన్యథా ‖46‖

య ఏతం పరమం గుహ్యమితిహాసమఘాపహం
శృణుయాచ్ఛ్రద్ధయా యుక్తో యశ్చ భక్త్యానుకీర్తయేత్ ‖47‖

న వై స నరకం యాతి నేక్షితో యమకింకరైః
యద్యప్యమంగలో మర్త్యో విష్ణులోకే మహీయతే ‖48‖

మ్రియమాణో హరేర్నామ గృణన్పుత్రోపచారితం
అజామిలోఽప్యగాద్ధామ కిముత శ్రద్ధయా గృణన్‖49‖

—♦ అధ్యాయము 3 ♦—

శ్రీరాజోవాచ ।

నిశమ్య దేవః స్వభటోపవర్ణితం ప్రత్యాహ కిం తానపి ధర్మరాజః
ఏవం హతాజ్ఞో విహతాన్మురారేర్నైదేశికైర్యస్య వశే జనోఽయం‖1‖

యమస్య దేవస్య న దండభంగః కుతశ్చనర్షే శ్రుతపూర్వ ఆసీత్
ఏతన్మునే వృశ్చతి లోకసంశయం న హి త్వదన్య ఇతి మే వినిశ్చితం‖2‖

శ్రీశుక ఉవాచ ।

భగవత్పురుషై రాజన్యామ్యాః ప్రతిహతోద్యమాః
పతిం విజ్ఞాపయామాసుర్యమం సంయమనీపతిం‖3‖

యమదూతా ఊచుః ।

కతి సంతీహ శాస్తారో జీవలోకస్య వై ప్రభో
త్రైవిధ్యం కుర్వతః కర్మ ఫలాభివ్యక్తిహేతవః‖4‖

యది స్యుర్బహవో లోకే శాస్తారో దండధారిణః
కస్య స్యాతాం న వా కస్య మృత్యుశ్చామృతమేవ వా‖5‖

కింతు శాస్తృబహుత్వే స్యాద్బహూనామిహ కర్మిణాం
శాస్తృత్వముపచారో హి యథా మండలవర్తినాం‖6‖

అతస్త్వమేకో భూతానాం సేశ్వరాణామధీశ్వరః
శాస్తా దండధరో నృణాం శుభాశుభవివేచనః‖7‖

తస్య తే విహితో దండో న లోకే వర్తతేఽధునా
చతుర్భిరద్భుతైః సిద్ధైరాజ్ఞా తే విప్రలంభితా‖8‖

నీయమానం తవాదేశాదస్మాభిర్యాతనాగృహాన్
వ్యామోచయన్పాతకినం ఛిత్త్వా పాశాన్ప్రసహ్య తే‖9‖

తాంస్తే వేదితుమిచ్ఛామో యది నో మన్యసే క్షమం
నారాయణేత్యభిహితే మా భైరిత్యాయయుర్ద్రుతం‖10‖

శ్రీబాదరాయణిరువాచ ।

ఇతి దేవః స ఆపృష్టః ప్రజాసంయమనో యమః
ప్రీతః స్వదూతాన్ప్రత్యాహ స్మరన్పాదాంబుజం హరేః‖11‖

యమ ఉవాచ ।

పరో మదన్యో జగతస్తస్థుషశ్చ ఓతం ప్రోతం పటవద్యత్ర విశ్వం
యదంశతోఽస్య స్థితిజన్మనాశా నస్యోతవద్యస్య వశే చ లోకః॥12॥

యో నామభిర్వాచి జనం నిజాయాం బధ్నాతి తంత్ర్యామివ దామభిర్గాః
యస్మై బలిం త ఇమే నామకర్మ నిబంధబద్ధాశ్చకితా వహంతి॥13॥

అహం మహేంద్రో నిరృతిః ప్రచేతాః సోమోఽగ్నిరీశః పవనో విరించిః
ఆదిత్యవిశ్వే వసవోఽథ సాధ్యా మరుద్గణా రుద్రగణాః ససిద్ధాః॥14॥

అన్యే చ యే విశ్వసృజోఽమరేశా భృగ్వాదయోఽస్పృష్టరజస్తమస్కాః
యస్యేహితం న విదుః స్పృష్టమాయాః సత్త్వప్రధానా అపి కిం తతోఽన్యే॥15॥

యం వై న గోభిర్మనసాసుభిర్వా హృదా గిరా వాసుభృతో విచక్షతే
ఆత్మానమంతర్హృది సంతమాత్మనాం చక్షుర్యథైవాకృతయస్తతః పరం॥16॥

తస్యాత్మతంత్రస్య హరేరధీశితుః పరస్య మాయాధిపతేర్మహాత్మనః
ప్రాయేణ దూతా ఇహ వై మనోహరాశ్చరంతి తద్రూపగుణస్వభావాః॥17॥

భూతాని విష్ణోః సురపూజితాని దుర్దర్శలింగాని మహాద్భుతాని
రక్షంతి తద్భక్తిమతః పరేభ్యో మత్తశ్చ మర్త్యానథ సర్వతశ్చ॥18॥

ధర్మం తు సాక్షాద్భగవత్ప్రణీతం న వై విదురృషయో నాపి దేవాః
న సిద్ధముఖ్యా అసురా మనుష్యాః కుతో ను విద్యాధరచారణాదయః॥19॥

స్వయంభూర్నారదః శంభుః కుమారః కపిలో మనుః
ప్రహ్లాదో జనకో భీష్మో బలిర్వైయాసకిర్వయం॥20॥

ద్వాదశైతే విజానీమో ధర్మం భాగవతం భటాః
గుహ్యం విశుద్ధం దుర్బోధం యం జ్ఞాత్వామృతమశ్నుతే॥21॥

ఏతావానేవ లోకేఽస్మిన్పుంసాం ధర్మః పరః స్మృతః
భక్తియోగో భగవతి తన్నామగ్రహణాదిభిః॥22॥

నామోచ్చారణమాహాత్మ్యం హరేః పశ్యత పుత్రకాః
అజామిలోఽపి యేనైవ మృత్యుపాశాదముచ్యత॥23॥

ఏతావతాలమఘనిర్హరణాయ పుంసాం
సంకీర్తనం భగవతో గుణకర్మనామ్నాం
విక్రుశ్య పుత్రమఘవాన్యదజామిలోఽపి
నారాయణేతి మ్రియమాణ ఇయాయ ముక్తిం॥24॥

ప్రాయేణ వేద తదిదం న మహాజనోఽయం
దేవ్యా విమోహితమతిర్బత మాయయాలం
త్రయ్యాం జడీకృతమతిర్మధుపుష్పితాయాం
వైతానికే మహతి కర్మణి యుజ్యమానః॥25॥

ఏవం విమృశ్య సుధియో భగవత్యనంతే
సర్వాత్మనా విదధతే ఖలు భావయోగం
తే మే న దండమర్హంత్యథ యద్యమీషాం
స్యాత్పాతకం తదపి హంత్యురుగాయవాదః॥26॥

తే దేవసిద్ధపరిగీతపవిత్రగాథా
యే సాధవః సమదృశో భగవత్ప్రపన్నాః

తాన్నోపసిదత హరేర్గదయాభిగుప్తాన
నైషాం వయం న చ వయః ప్రభవామ దండే॥27॥

తానానయధ్వమసతో విముఖాన్ముకుంద
పాదారవిందమకరందరసాదజస్రం
నిష్కించనైః పరమహంసకులైరసంగైర్
జుష్టాద్గృహే నిరయవర్త్మని బద్ధతృష్ణాన్॥28॥

జిహ్వా న వక్తి భగవద్గుణనామధేయం
చేతశ్చ న స్మరతి తచ్చరణారవిందం
కృష్ణాయ నో నమతి యచ్ఛిర ఏకదాపి
తానానయధ్వమసతోఽకృతవిష్ణుకృత్యాన్॥29॥

తత్క్షమ్యతాం స భగవాన్పురుషః పురాణో
నారాయణః స్వపురుషైర్యదసత్కృతం నః
స్వానామహో న విదుషాం రచితాంజలీనాం
క్షాంతిర్గరీయసి నమః పురుషాయ భూమ్నే॥30॥

తస్మాత్సంకీర్తనం విష్ణోర్జగన్మంగలమంహసాం
మహతామపి కౌరవ్య విద్ధ్యైకాంతికనిష్కృతం॥31॥

శృణ్వతాం గృణతాం వీర్యాణ్యుద్దామాని హరేర్ముహుః
యథా సుజాతయా భక్త్యా శుద్ధ్యేన్నాత్మా వ్రతాదిభిః॥32॥

కృష్ణాంఘ్రిపద్మమధులిణ్న పునర్విసృష్ట
మాయాగుణేషు రమతే వృజినావహేషు
అన్యస్తు కామహత ఆత్మరజః ప్రమార్ష్టుం
ఈహేత కర్మ యత ఏవ రజః పునః స్యాత్॥33॥

ఇత్థం స్వభర్తృగదితం భగవన్మహిత్వం
సంస్మృత్య విస్మితధియో యమకింకరాస్తే
నైవాచ్యుతాశ్రయజనం ప్రతిశంకమానా
ద్రష్టుం చ బిభ్యతి తతః ప్రభృతి స్మ రాజన్॥34॥

ఇతిహాసమిమం గుహ్యం భగవాన్కుంభసంభవః
కథయామాస మలయ ఆసీనో హరిమర్చయన్॥35॥

—♦ అధ్యాయము 4 ♦—

శ్రీరాజోవాచ ।

దేవాసురనృణాం సర్గో నాగానాం మృగపక్షిణాం
సామాసికస్త్వయా ప్రోక్తో యస్తు స్వాయంభువేఽన్తరే॥1॥

తస్యైవ వ్యాసమిచ్ఛామి జ్ఞాతుం తే భగవన్యథా
అనుసర్గం యయా శక్త్యా ససర్జ భగవాన్పరః॥2॥

శ్రీసూత ఉవాచ ।

ఇతి సంప్రశ్నమాకర్ణ్య రాజర్షేర్బాదరాయణిః
ప్రతినంద్య మహాయోగీ జగాద మునిసత్తమాః ॥3॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

యదా ప్రచేతసః పుత్రా దశ ప్రాచీనబర్హిషః
అంతఃసముద్రాదున్మగ్నా దదృశుర్గాం ద్రుమైర్వృతాం ॥4॥

ద్రుమేభ్యః క్రుధ్యమానాస్తే తపోదీపితమన్యవః
ముఖతో వాయుమగ్నిం చ సస్పృజుస్తద్దిధక్షయా ॥5॥

తాభ్యాం నిర్దహ్యమానాంస్తానుపలభ్య కురూద్వహ
రాజోవాచ మహాన్సోమో మన్యుం ప్రశమయన్నివ ॥6॥

న ద్రుమేభ్యో మహాభాగా దీనేభ్యో ద్రోగ్ధుమర్హథ
వివర్ధయిషవో యూయం ప్రజానాం పతయః స్మృతాః ॥7॥

అహో ప్రజాపతిపతిర్భగవాన్హరిరవ్యయః
వనస్పతీనోషధీశ్చ ససర్జోర్జమిషం విభుః ॥8॥

అన్నం చరాణామచరా హ్యపదః పాదచారిణాం
అహస్తా హస్తయుక్తానాం ద్విపదాం చ చతుష్పదః ॥9॥

యూయం చ పిత్రాన్వాదిష్టా దేవదేవేన చానఘాః
ప్రజాసర్గాయ హి కథం వృక్షాన్నిర్దగ్ధుమర్హథ ॥10॥

ఆతిష్ఠత సతాం మార్గం కోపం యచ్ఛత దీపితం
పిత్రా పితామహేనాపి జుష్టం వః ప్రపితామహైః ॥11॥

తోకానాం పితరౌ బంధూ దృశః పక్ష్మ స్త్రియాః పతిః
పతిః ప్రజానాం భిక్షూణాం గృహ్యజ్ఞానాం బుధః సుహృత్ ॥12॥

అంతర్దేహేషు భూతానామాత్మాస్తే హరిరీశ్వరః
సర్వం తద్ధిష్ణ్యమీక్షధ్వమేవం వస్తోషితో హ్యసౌ ॥13॥

యః సముత్పతితం దేహ ఆకాశాన్మన్యుముల్బణం
ఆత్మజిజ్ఞాసయా యచ్ఛేత్స గుణానతివర్తతే ॥14॥

అలం దగ్ధైర్ద్రుమైర్దీనైః ఖిలానాం శివమస్తు వః
వార్క్షీ హ్యేషా వరా కన్యా పత్నీత్వే ప్రతిగృహ్యతాం ॥15॥

ఇత్యామంత్ర్య వరారోహాం కన్యామాప్సరసీం నృప
సోమో రాజా యయౌ దత్త్వా తే ధర్మేణోపయేమిరే ॥16॥

తేభ్యస్తస్యాం సమభవద్దక్షః ప్రాచేతసః కిల
యస్య ప్రజావిసర్గేణ లోకా ఆపూరితాస్త్రయః ॥17॥

యథా ససర్జ భూతాని దక్షో దుహితృవత్సలః
రేతసా మనసా చైవ తన్మమావహితః శృణు ॥18॥

మనసైవాసృజత్పూర్వం ప్రజాపతిరిమాః ప్రజాః
దేవాసురమనుష్యాదీన్నభఃస్థలజలౌకసః ॥19॥

తమబృంహితమాలోక్య ప్రజాసర్గం ప్రజాపతిః
వింధ్యపాదానుపవ్రజ్య సోఽచరద్దుష్కరం తపః॥20॥

తత్రాఘమర్షణం నామ తీర్థం పాపహరం పరం
ఉపస్పృశ్యానుసవనం తపసాతోషయద్ధరిం॥21॥

అస్తౌషీద్ధంసగుహ్యేన భగవంతమధోక్షజం
తుభ్యం తదభిధాస్యామి కస్యాతుష్యద్యథా హరిః॥22॥

శ్రీప్రజాపతిరువాచ ।

నమః పరాయావితథానుభూతయే గుణత్రయాభాసనిమిత్తబంధవే
అదృష్టధామ్నే గుణతత్త్వబుద్ధిభిర్నివృత్తమానాయ దధే స్వయంభువే॥23॥

న యస్య సఖ్యం పురుషోఽవైతి సఖ్యుః సఖా వసన్సంవసతః పురేఽస్మిన్
గుణో యథా గుణినో వ్యక్తదృష్టేస్తస్మై మహేశాయ నమస్కరోమి॥24॥

దేహోఽసవోఽక్షా మనవో భూతమాత్రామాత్మానమన్యం చ విదుః పరం యత్
సర్వం పుమాన్వేద గుణాంశ్చ తజ్జ్ఞో న వేద సర్వజ్ఞమనంతమీడే॥25॥

యదోపరామో మనసో నామరూప రూపస్య దృష్టస్మృతిసంప్రమోషాత్
య ఈయతే కేవలయా స్వసంస్థయా హంసాయ తస్మై శుచిసద్మనే నమః॥26॥

మనీషిణోఽన్తర్హృది సన్నివేశితం స్వశక్తిభిర్నవభిశ్చ త్రివృద్భిః
వహ్నిం యథా దారుణి పాంచదశ్యం మనీషయా నిష్కర్షంతి గూఢం॥27॥

స వై మమాశేషవిశేషమాయా నిషేధనిర్వాణసుఖానుభూతిః
స సర్వనామా స చ విశ్వరూపః ప్రసీదతామనిరుక్తాత్మశక్తిః॥28॥

యద్యన్నిరుక్తం వచసా నిరూపితం ధియాక్షభిర్వా మనసోత యస్య
మా భూత్స్వరూపం గుణరూపం హి తత్తత్స వై గుణాపాయవిసర్గలక్షణః॥29॥

యస్మిన్యతో యేన చ యస్య యస్మై యద్యో యథా కురుతే కార్యతే చ
పరావరేషాం పరమం ప్రాక్ప్రసిద్ధం తద్బ్రహ్మ తద్ధేతురనన్యదేకం॥30॥

యచ్ఛక్తయో వదతాం వాదినాం వై వివాదసంవాదభువో భవంతి
కుర్వంతి చైషాం ముహురాత్మమోహం తస్మై నమోఽనంతగుణాయ భూమ్నే॥31॥

అస్తీతి నాస్తీతి చ వస్తునిష్ఠయోరేకస్థయోర్భిన్నవిరుద్ధధర్మణోః
అవేక్షితం కించన యోగసాంఖ్యయోః సమం పరం హ్యనుకూలం బృహత్తత్॥32॥

యోఽనుగ్రహార్థం భజతాం పాదమూలమనామరూపో భగవాననంతః
నామాని రూపాణి చ జన్మకర్మభిర్భేజే స మహ్యం పరమః ప్రసీదతు॥33॥

యః ప్రాకృతైర్జ్ఞానపథైర్జనానాం యథాశయం దేహగతో విభాతి
యథానిలః పార్థివమాశ్రితో గుణం స ఈశ్వరో మే కురుతాం మనోరథం॥34॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇతి స్తుతః సంస్తువతః స తస్మిన్నఘమర్షణే
ప్రాదురాసీత్కురుశ్రేష్ఠ భగవాన్భక్తవత్సలః॥35॥

కృతపాదః సుపర్ణాంసే ప్రలంబాష్టమహాభుజః
చక్రశంఖాసిచర్మేషు ధనుఃపాశగదాధరః ॥36॥

పీతవాసా ఘనశ్యామః ప్రసన్నవదనేక్షణః
వనమాలానివీతాంగో లసచ్ఛ్రీవత్సకౌస్తుభః ॥37॥

మహాకిరీటకటకః స్ఫురన్మకరకుండలః
కాంచ్యంగులీయవలయ నూపురాంగదభూషితః ॥38॥

త్రైలోక్యమోహనం రూపం బిభ్రత్త్రిభువనేశ్వరః
వృతో నారదనందాద్యైః పార్షదైః సురయూథపైః ॥39॥

స్తూయమానోఽనుగాయద్భిః సిద్ధగంధర్వచారణైః
రూపం తన్మహదాశ్చర్యం విచక్ష్యాగతసాధ్వసః ॥40॥

ననామ దండవద్భూమౌ ప్రహృష్టాత్మా ప్రజాపతిః
న కించనోదీరయితుమశకత్తీవ్రయా ముదా
ఆపూరితమనోద్వారైర్హ్రదిన్య ఇవ నిర్ఝరైః ॥41॥

తం తథావనతం భక్తం ప్రజాకామం ప్రజాపతిం
చిత్తజ్ఞః సర్వభూతానామిదమాహ జనార్దనః ॥42॥

శ్రీభగవానువాచ ।

ప్రాచేతస మహాభాగ సంసిద్ధస్తపసా భవాన్
యచ్ఛ్రద్ధయా మత్పరయా మయి భావం పరం గతః ॥43॥

ప్రీతోఽహం తే ప్రజానాథ యత్తేఽస్యోద్బృంహణం తపః
మమైష కామో భూతానాం యద్భూయాసుర్విభూతయః ॥44॥

బ్రహ్మా భవో భవంతశ్చ మనవో విబుధేశ్వరాః
విభూతయో మమ హ్యేతా భూతానాం భూతిహేతవః ॥45॥

తపో మే హృదయం బ్రహ్మంస్తనుర్విద్యా క్రియాకృతిః
అంగాని క్రతవో జాతా ధర్మ ఆత్మాసవః సురాః ॥46॥

అహమేవాసమేవాగ్రే నాన్యత్కించాంతరం బహిః
సంజ్ఞానమాత్రమవ్యక్తం ప్రసుప్తమివ విశ్వతః ॥47॥

మయ్యనంతగుణేఽనంతే గుణతో గుణవిగ్రహః
యదాసీత్తత ఏవాద్యః స్వయంభూః సమభూదజః ॥48॥

స వై యదా మహాదేవో మమ వీర్యోపబృంహితః
మేనే ఖిలమివాత్మానముద్యతః స్వర్గకర్మణి ॥49॥

అథ మేఽభిహితో దేవస్తపోఽతప్యత దారుణం
నవ విశ్వసృజో యుష్మాన్యేనాదావసృజద్విభుః ॥50॥

ఏషా పంచజనస్యాంగ దుహితా వై ప్రజాపతేః
అసిక్నీ నామ పత్నీత్వే ప్రజేశ ప్రతిగృహ్యతాం ॥51॥

మిథునవ్యవాయధర్మస్త్వం ప్రజాసర్గమిమం పునః
మిథునవ్యవాయధర్మిణ్యాం భూరిశో భావయిష్యసి ॥52॥

త్వత్తోఽధస్తాత్ప్రజాః సర్వా మిథునీభూయ మాయయా
మదీయయా భవిష్యంతి హరిష్యంతి చ మే బలిం ||53 ||

శ్రీశుక ఉవాచ |

ఇత్యుక్త్వా మిషతస్తస్య భగవాన్విశ్వభావనః
స్వప్నోపలబ్ధార్థ ఇవ తత్రైవాంతర్దధే హరిః ||54 ||

—♦ అధ్యాయము 5 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ |

తస్యాం స పాంచజన్యాం వై విష్ణుమాయోపబృంహితః
హర్యశ్వసంజ్ఞానయుతం పుత్రానజనయద్విభుః ||1 ||

అపృథగ్ధర్మశీలాస్తే సర్వే దాక్షాయణా నృప
పిత్రా ప్రోక్తాః ప్రజాసర్గే ప్రతీచీం ప్రయయుర్దిశం ||2 ||

తత్ర నారాయణసరస్తీర్థం సింధుసముద్రయోః
సంగమో యత్ర సుమహన్మునిసిద్ధనిషేవితం ||3 ||

తదుపస్పర్శనాదేవ వినిర్ధూతమలాశయాః
ధర్మే పారమహంస్యే చ ప్రోత్పన్నమతయోఽప్యుత ||4 ||

తేపిరే తప ఏవోగ్రం పిత్రాదేశేన యంత్రితాః
ప్రజావివృద్ధయే యత్తాందేవర్షిస్తాందదర్శ హ ||5 ||

ఉవాచ చాథ హర్యశ్వాః కథం స్రక్ష్యథ వై ప్రజాః
అదృష్ట్వాంతం భువో యూయం బాలిశా బత పాలకాః ||6 ||

తథైకపురుషం రాష్ట్రం బిలం చాదృష్టనిర్గమం
బహురూపాం స్త్రియం చాపి పుమాంసం పుంశ్చలీపతిం ||7 ||

నదీముభయతో వాహాం పంచపంచాద్భుతం గృహం
క్వచిద్ధంసం చిత్రకథం క్షౌరపవ్యం స్వయం భ్రమి ||8 ||

కథం స్వపితురాదేశమవిద్వాంసో విపశ్చితః
అనురూపమవిజ్ఞాయ అహో సర్గం కరిష్యథ ||9 ||

శ్రీశుక ఉవాచ |

తన్నిశమ్యాథ హర్యశ్వా ఔత్పత్తికమనీషయా
వాచః కూటం తు దేవర్షేః స్వయం విమమృశుర్ధియా ||10 ||

భూః క్షేత్రం జీవసంజ్ఞం యదనాది నిజబంధనం
అదృష్ట్వా తస్య నిర్వాణం కిమసత్కర్మభిర్భవేత్ ||11 ||

ఏక ఏవేశ్వరస్తుర్యో భగవాన్స్వాశ్రయః పరః
తమదృష్ట్వాభవం పుంసః కిమసత్కర్మభిర్భవేత్ ||12 ||

పుమాన్నైవైతి యద్గత్వా బిలస్వర్గం గతో యథా
ప్రత్యగ్ధామావిద ఇహ కిమసత్కర్మభిర్భవేత్॥13॥

నానారూపాత్మనో బుద్ధిః స్వైరిణీవ గుణాన్వితా
తన్నిష్ఠామగతస్యేహ కిమసత్కర్మభిర్భవేత్॥14॥

తత్సంగభ్రంశితైశ్వర్యం సంసరంతం కుభార్యవత్
తద్గతీరబుధస్యేహ కిమసత్కర్మభిర్భవేత్॥15॥

సృష్ట్యప్యయకరీం మాయాం వేలాకూలాంతవేగితాం
మత్తస్య తామవిజ్ఞస్య కిమసత్కర్మభిర్భవేత్॥16॥

పంచవింశతితత్త్వానాం పురుషోఽద్భుతదర్పణః
అధ్యాత్మమబుధస్యేహ కిమసత్కర్మభిర్భవేత్॥17॥

ఐశ్వరం శాస్త్రముత్సృజ్య బంధమోక్షానుదర్శనం
వివిక్తపదమజ్ఞాయ కిమసత్కర్మభిర్భవేత్॥18॥

కాలచక్రం భ్రమి తీక్ష్ణం సర్వం నిష్కర్షయజ్జగత్
స్వతంత్రమబుధస్యేహ కిమసత్కర్మభిర్భవేత్॥19॥

శాస్త్రస్య పితురాదేశం యో న వేద నివర్తకం
కథం తదనురూపాయ గుణవిస్రంభ్యుపక్రమేత్॥20॥

ఇతి వ్యవసితా రాజన్హర్యశ్వా ఏకచేతసః
ప్రయయుస్తం పరిక్రమ్య పంథానమనివర్తనం॥21॥

స్వరబ్రహ్మణి నిర్భాత హృషీకేశపదాంబుజే
అఖండం చిత్తమావేశ్య లోకాననుచరన్మునిః॥22॥

నాశం నిశమ్య పుత్రాణాం నారదాచ్ఛీలశాలినాం
అన్వతప్యత కః శోచన్సుప్రజస్త్వం శుచాం పదం॥23॥

స భూయః పాంచజన్యాయామజేన పరిసాంత్వితః
పుత్రానజనయద్దక్షః సవలాశ్వాన్సహస్రిణః॥24॥

తే చ పిత్రా సమాదిష్టాః ప్రజాసర్గే ధృతవ్రతాః
నారాయణసరో జగ్ముర్యత్ర సిద్ధాః స్వపూర్వజాః॥25॥

తదుపస్పర్శనాదేవ వినిర్ధూతమలాశయాః
జపంతో బ్రహ్మ పరమం తేపుస్తత్ర మహత్తపః॥26॥

అబ్భక్షాః కతిచిన్మాసాన్కతిచిద్వాయుభోజనాః
ఆరాధయన్మంత్రమిమమభ్యస్యంత ఇడస్పతిం॥27॥

ఓం నమో నారాయణాయ పురుషాయ మహాత్మనే
విశుద్ధసత్త్వధిష్ణ్యాయ మహాహంసాయ ధీమహి॥28॥

ఇతి తానపి రాజేంద్ర ప్రజాసర్గధియో మునిః
ఉపేత్య నారదః ప్రాహ వాచః కూటాని పూర్వవత్॥29॥

దాక్షాయణాః సంశృణుత గదతో నిగమం మమ
అన్విచ్ఛతానుపదవీం భ్రాతౄణాం భ్రాతృవత్సలాః॥30॥

భ్రాతౄణాం ప్రాయణం భ్రాతా యోఽనుతిష్ఠతి ధర్మవిత్
స పుణ్యబంధుః పురుషో మరుద్భిః సహ మోదతే॥31॥

ఏతావదుక్త్వా ప్రయయౌ నారదోఽమోఘదర్శనః
తేఽపి చాన్వగమన్మార్గం భ్రాతౄణామేవ మారిష॥32॥

సధ్రీచీనం ప్రతీచీనం పరస్యానుపథం గతాః
నాద్యాపి తే నివర్తంతే పశ్చిమా యామినీరివ॥33॥

ఏతస్మిన్కాల ఉత్పాతాన్బహూన్పశ్యన్ప్రజాపతిః
పూర్వవన్నారదకృతం పుత్రనాశముపాశృణోత్॥34॥

చుక్రోధ నారదాయాసౌ పుత్రశోకవిమూర్ఛితః
దేవర్షిముపలభ్యాహ రోషాద్విస్ఫురితాధరః॥35॥

శ్రీదక్ష ఉవాచ ।

అహో అసాధో సాధూనాం సాధులింగేన నస్త్వయా
అసాధ్వకార్యర్భకాణాం భిక్షోర్మార్గః ప్రదర్శితః॥36॥

ఋణైస్త్రిభిరముక్తానామమీమాంసితకర్మణాం
విఘాతః శ్రేయసః పాప లోకయోరుభయోః కృతః॥37॥

ఏవం త్వం నిరనుక్రోశో బాలానాం మతిభిద్ధరేః
పార్షదమధ్యే చరసి యశోహా నిరపత్రపః॥38॥

నను భాగవతా నిత్యం భూతానుగ్రహకాతరాః
ఋతే త్వాం సౌహృదఘ్నం వై వైరంకరమవైరిణాం॥39॥

నేత్థం పుంసాం విరాగః స్యాత్త్వయా కేవలినా మృషా
మన్యసే యద్యుపశమం స్నేహపాశనికృంతనం॥40॥

నానుభూయ న జానాతి పుమాన్విషయతీక్ష్ణతాం
నిర్విద్యతే స్వయం తస్మాన్న తథా భిన్నధీః పరైః॥41॥

యన్నస్త్వం కర్మసంధానాం సాధూనాం గృహమేధినాం
కృతవానసి దుర్మర్షం విప్రియం తవ మర్షితం॥42॥

తంతుకృంతన యన్నస్త్వమభద్రమచరః పునః
తస్మాల్లోకేషు తే మూఢ న భవేద్భ్రమతః పదం॥43॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ప్రతిజగ్రాహ తద్బాఢం నారదః సాధుసమ్మతః
ఏతావాన్సాధువాదో హి తితిక్షేతేశ్వరః స్వయం॥44॥

—♦ అధ్యాయము 6 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

తతః ప్రాచేతసోఽసిక్న్యామనునీతః స్వయంభువా॥1॥

షష్టిం సంజనయామాస దుహితౄః పితృవత్సలాః
దశ ధర్మాయ కాయాదాద్ద్విషట్త్రిణవ చేందవే॥2॥

భూతాంగిరఃకృశాశ్వేభ్యో ద్వే ద్వే తార్క్ష్యాయ చాపరాః
నామధేయాన్యమూషాం త్వం సాపత్యానాం చ మే శృణు॥3॥

యాసాం ప్రసూతిప్రసవైర్లోకా ఆపూరితాస్త్రయః
భానుర్లంబా కకుద్యామిర్విశ్వా సాధ్యా మరుత్వతీ॥4॥

వసుర్ముహూర్తా సంకల్పా ధర్మపత్న్యః సుతాఞ్ఛృణు
భానోస్తు దేవఋషభ ఇంద్రసేనస్తతో నృప॥5॥

విద్యోత ఆసీల్లంబాయాస్తతశ్చ స్తనయిత్నవః
కకుదః సంకటస్తస్య కీకటస్తనయో యతః॥6॥

భువో దుర్గాణి యామేయః స్వర్గో నందిస్తతోఽభవత్
విశ్వేదేవాస్తు విశ్వాయా అప్రజాంస్తాన్ప్రచక్షతే॥7॥

సాధ్యోగణశ్చ సాధ్యాయా అర్థసిద్ధిస్తు తత్సుతః
మరుత్వాంశ్చ జయంతశ్చ మరుత్వత్యా బభూవతుః॥8॥

జయంతో వాసుదేవాంశ ఉపేంద్ర ఇతి యం విదుః
మౌహూర్తికా దేవగణా ముహూర్తాయాశ్చ జజ్ఞిరే॥9॥

యే వై ఫలం ప్రయచ్ఛంతి భూతానాం స్వస్వకాలజం
సంకల్పాయాస్తు సంకల్పః కామః సంకల్పజః స్మృతః॥10॥

వసవోఽష్టౌ వసోః పుత్రాస్తేషాం నామాని మే శృణు
ద్రోణః ప్రాణో ధ్రువోఽర్కోఽగ్నిర్దోషో వాస్తుర్విభావసుః॥11॥

ద్రోణస్యాభిమతేః పత్న్యా హర్షశోకభయాదయః
ప్రాణస్యోర్జస్వతీ భార్యా సహ ఆయుః పురోజవః॥12॥

ధ్రువస్య భార్యా ధరణిరసూత వివిధాః పురః
అర్కస్య వాసనా భార్యా పుత్రాస్తర్షాదయః స్మృతాః॥13॥

అగ్నేర్భార్యా వసోర్ధారా పుత్రా ద్రవిణకాదయః
స్కందశ్చ కృత్తికాపుత్రో యే విశాఖాదయస్తతః॥14॥

దోషస్య శర్వరీపుత్రః శిశుమారో హరేః కలా
వాస్తోరాంగిరసీపుత్రో విశ్వకర్మాకృతీపతిః॥15॥

తతో మనుశ్చాక్షుషోఽభూద్విశ్వే సాధ్యా మనోః సుతాః
విభావసోరసూతోషా వ్యుష్టం రోచిషమాతపం॥16॥

పంచయామోఽథ భూతాని యేన జాగ్రతి కర్మసు
సరూపాసూత భూతస్య భార్యా రుద్రాంశ్చ కోటిశః॥17॥

రైవతోఽజో భవో భీమో వామ ఉగ్రో వృషాకపిః
అజైకపాదహిర్బ్రధ్నో బహురూపో మహానితి॥18॥

రుద్రస్య పార్షదాశ్చాన్యే ఘోరాః ప్రేతవినాయకాః
ప్రజాపతేరంగిరసః స్వధా పత్నీ పితౄనథ॥19॥

అథర్వాంగిరసం వేదం పుత్రత్వే చాకరోత్సతీ
కృశాశ్వోఽర్చిషి భార్యాయాం ధూమకేతుమజీజనత్॥20॥

ధిషణాయాం వేదశిరో దేవలం వయునం మనుం
తార్క్ష్యస్య వినతా కద్రూః పతంగీ యామినీతి చ॥21॥

పతంగ్యసూత పతగాన్యామిని శలభానథ
సుపర్ణాసూత గరుడం సాక్షాద్యజ్ఞేశవాహనం
సూర్యసూతమనూరుం చ కద్రూర్నాగాననేకశః॥22॥

కృత్తికాదీని నక్షత్రాణీందోః పత్న్యస్తు భారత
దక్షశాపాత్సోఽనపత్యస్తాసు యక్ష్మగ్రహార్దితః॥23॥

పునః ప్రసాద్య తం సోమః కలా లేభే క్షయే దితాః
శృణు నామాని లోకానాం మాతౄణాం శంకరాణి చ॥24॥

అథ కశ్యపపత్నీనాం యత్ప్రసూతమిదం జగత్
అదితిర్దితిర్దనుః కాష్ఠా అరిష్టా సురసా ఇలా॥25॥

మునిః క్రోధవశా తామ్రా సురభిః సరమా తిమిః
తిమేర్యాదోగణా ఆసన్శ్వాపదాః సరమాసుతాః॥26॥

సురభేర్మహిషా గావో యే చాన్యే ద్విశఫా నృప
తామ్రాయాః శ్యేనగృధ్రాద్యా మునేరప్సరసాం గణాః॥27॥

దందశూకాదయః సర్పా రాజన్క్రోధవశాత్మజాః
ఇలాయా భూరుహాః సర్వే యాతుధానాశ్చ సౌరసాః॥28॥

అరిష్టాయాస్తు గంధర్వాః కాష్ఠాయా ద్విశఫేతరాః
సుతా దనోరేకషష్టిస్తేషాం ప్రాధానికాఞ్శృణు॥29॥

ద్విమూర్ధా శంబరోఽరిష్టో హయగ్రీవో విభావసుః
అయోముఖః శంకుశిరాః స్వర్భానుః కపిలోఽరుణః॥30॥

పులోమా వృషపర్వా చ ఏకచక్రోఽనుతాపనః
ధూమ్రకేశో విరూపాక్షో విప్రచిత్తిశ్చ దుర్జయః॥31॥

స్వర్భానోః సుప్రభాం కన్యామువాహ నముచిః కిల
వృషపర్వణస్తు శర్మిష్ఠాం యయాతిర్నాహుషో బలీ॥32॥

వైశ్వానరసుతా యాశ్చ చతస్రశ్చారుదర్శనాః
ఉపదానవీ హయశిరా పులోమా కాలకా తథా॥33॥

ఉపదానవీం హిరణ్యాక్షః క్రతుర్హయశిరాం నృప
పులోమాం కాలకాం చ ద్వే వైశ్వానరసుతే తు కః॥34॥

ఉపయేమేఽథ భగవాన్కశ్యపో బ్రహ్మచోదితః
పౌలోమాః కాలకేయాశ్చ దానవా యుద్ధశాలినః॥35॥

తయోః షష్టిసహస్రాణి యజ్ఞఘ్నాంస్తే పితుః పితా
జఘాన స్వర్గతో రాజన్నేక ఇంద్రప్రియంకరః॥36॥

విప్రచిత్తిః సింహికాయాం శతం చైకమజీజనత్
రాహుజ్యేష్ఠం కేతుశతం గ్రహత్వం య ఉపాగతాః॥37॥

అథాతః శ్రూయతాం వంశో యోఽదితేరనుపూర్వశః
యత్ర నారాయణో దేవః స్వాంశేనావాతరద్విభుః॥38॥

వివస్వానర్యమా పూషా త్వష్టాథ సవితా భగః
ధాతా విధాతా వరుణో మిత్రః శత్రు ఉరుక్రమః॥39॥

వివస్వతః శ్రాద్ధదేవం సంజ్ఞాసూయత వై మనుం
మిథునం చ మహాభాగా యమం దేవం యమీం తథా

సైవ భూత్వాథ వడవా నాసత్యౌ సుషువే భువి ॥40॥

ఛాయా శనైశ్చరం లేభే సావర్ణిం చ మనుం తతః
కన్యాం చ తపతీం యా వై వవ్రే సంవరణం పతిం ॥41॥

అర్యమ్ణో మాతృకా పత్నీ తయోశ్చర్షణయః సుతాః
యత్ర వై మానుషీ జాతిర్బ్రహ్మణా చోపకల్పితా ॥42॥

పూషానపత్యః పిష్టాదో భగ్నదంతోఽభవత్పురా
యోఽసౌ దక్షాయ కుపితం జహాస వివృతద్విజః ॥43॥

త్వష్టుర్దైత్యాత్మజా భార్యా రచనా నామ కన్యకా
సన్నివేశస్తయోర్జజ్ఞే విశ్వరూపశ్చ వీర్యవాన్ ॥44॥

తం వవ్రిరే సురగణా స్వస్రీయం ద్విషతామపి
విమతేన పరిత్యక్తా గురుణాంగిరసేన యత్ ॥45॥

—♦ అధ్యాయము 7 ♦—

శ్రీరాజోవాచ ।

కస్య హేతోః పరిత్యక్తా ఆచార్యేణాత్మనః సురాః
ఏతదాచక్ష్వ భగవంఛిష్యాణామక్రమం గురౌ ॥1॥

శ్రీబాదరాయణిరువాచ ।

ఇంద్రస్త్రిభువనైశ్వర్య మదోల్లంఘితసత్పథః
మరుద్భిర్వసుభీ రుద్రైరాదిత్యైరృభుభిర్నృప ॥2॥

విశ్వేదేవైశ్చ సాధ్యైశ్చ నాసత్యాభ్యాం పరిశ్రితః
సిద్ధచారణగంధర్వైర్మునిభిర్బ్రహ్మవాదిభిః ॥3॥

విద్యాధరాప్సరోభిశ్చ కిన్నరైః పతగోరగైః
నిషేవ్యమాణో మఘవాన్స్తూయమానశ్చ భారత ॥4॥

ఉపగీయమానో లలితమాస్థానాధ్యాసనాశ్రితః
పాండురేణాతపత్రేణ చంద్రమండలచారుణా ॥5॥

యుక్తశ్చాన్యైః పారమేష్ఠ్యైశ్చామరవ్యజనాదిభిః
విరాజమానః పౌలమ్యా సహార్ధాసనయా భృశం ॥6॥

స యదా పరమాచార్యం దేవానామాత్మనశ్చ హ
నాభ్యనందత సంప్రాప్తం ప్రత్యుత్థానాసనాదిభిః ॥7॥

వాచస్పతిం మునివరం సురాసురనమస్కృతం
నోచ్చచాలాసనాదింద్రః పశ్యన్నపి సభాగతం ॥8॥

తతో నిర్గత్య సహసా కవిరాంగిరసః ప్రభుః
ఆయయౌ స్వగృహం తూష్ణీం విద్వాన్శ్రీమదవిక్రియాం ॥9॥

తర్హ్యేవ ప్రతిబుధ్యేంద్రో గురుహేలనమాత్మనః
గర్హయామాస సదసి స్వయమాత్మానమాత్మనా ॥10॥

అహో బత మయాసాధు కృతం వై దభ్రబుద్ధినా
యన్మయైశ్వర్యమత్తేన గురుః సదసి కాత్కృతః॥11॥

కో గృధ్యేత్పండితో లక్ష్మీం త్రిపిష్టపపతేరపి
యయాహమాసురం భావం నీతోఽద్య విబుధేశ్వరః॥12॥

యః పారమేష్ఠ్యం ధిషణమధితిష్ఠన్న కంచన
ప్రత్యుత్తిష్ఠేదితి బ్రూయుర్ధర్మం తే న పరం విదుః॥13॥

తేషాం కుపథదేష్టౄణాం పతతాం తమసి హ్యధః
యే శ్రద్దధ్యుర్వచస్తే వై మజ్జంత్యశ్మప్లవా ఇవ॥14॥

అథాహమమరాచార్యమగాధధిషణం ద్విజం
ప్రసాదయిష్యే నిశఠః శీర్ష్ణా తచ్చరణం స్పృశన్॥15॥

ఏవం చింతయతస్తస్య మఘోనో భగవాన్గృహాత్
బృహస్పతిర్గతోఽదృష్టాం గతిమధ్యాత్మమాయయా॥16॥

గురోర్నాధిగతః సంజ్ఞాం పరీక్షన్భగవాన్స్వరాట్
ధ్యాయంధియా సురైర్యుక్తః శర్మ నాలభతాత్మనః॥17॥

తచ్ఛ్రుత్వైవాసురాః సర్వ ఆశ్రిత్యౌశనసం మతం
దేవాన్ప్రత్యుద్యమం చక్రుర్దుర్మదా ఆతతాయినః॥18॥

తైర్విసృష్టేషుభిస్తీక్ష్ణైర్నిర్భిన్నాంగోరుబాహవః
బ్రహ్మాణం శరణం జగ్ముః సహేంద్రా నతకంధరాః॥19॥

తాంస్తథాభ్యర్దితాన్వీక్ష్య భగవానాత్మభూరజః
కృపయా పరయా దేవ ఉవాచ పరిసాంత్వయన్॥20॥

శ్రీబ్రహ్మోవాచ ।

అహో బత సురశ్రేష్ఠా హ్యభద్రం వః కృతం మహత్
బ్రహ్మిష్ఠం బ్రాహ్మణం దాంతమైశ్వర్యాన్నాభ్యనందత॥21॥

తస్యాయమనయస్యాసీత్పరేభ్యో వః పరాభవః
ప్రక్షీణేభ్యః స్వవైరిభ్యః సమృద్ధానాం చ యత్సురాః॥22॥

మఘవంద్విషతః పశ్య ప్రక్షీణాన్గుర్వతిక్రమాత్
సంప్రత్యుపచితాన్భూయః కావ్యమారాధ్య భక్తితః
ఆదదీరన్నిలయనం మమాపి భృగుదేవతాః॥23॥

త్రిపిష్టపం కిం గణయంత్యభేద్య మంత్రా భృగూణామనుశిక్షితార్థాః
న విప్రగోవిందగవీశ్వరాణాం భవంత్యభద్రాణి నరేశ్వరాణాం॥24॥

తద్విశ్వరూపం భజతాశు విప్రం తపస్వినం త్వాష్ట్రమథాత్మవంతం
సభాజితోఽర్థాన్స విధాస్యతే వో యది క్షమిష్యధ్వముతాస్య కర్మ॥25॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

త ఏవముదితా రాజన్బ్రహ్మణా విగతజ్వరాః
ఋషిం త్వాష్ట్రముపవ్రజ్య పరిష్వజ్యేదమబ్రువన్॥26॥

శ్రీదేవా ఊచుః ।

వయం తేఽతిథయః ప్రాప్తా ఆశ్రమం భద్రమస్తు తే
కామః సంపాద్యతాం తాత పితౄణాం సమయోచితః॥27॥

పుత్రాణాం హి పరో ధర్మః పితృశుశ్రూషణం సతాం
అపి పుత్రవతాం బ్రహ్మన్కిముత బ్రహ్మచారిణాం॥28॥

ఆచార్యో బ్రహ్మణో మూర్తిః పితా మూర్తిః ప్రజాపతేః
భ్రాతా మరుత్పతేర్మూర్తిర్మాతా సాక్షాత్క్షితేస్తనుః॥29॥

దయాయా భగినీ మూర్తిర్ధర్మస్యాత్మాతిథిః స్వయం
అగ్నేరభ్యాగతో మూర్తిః సర్వభూతాని చాత్మనః॥30॥

తస్మాత్పితౄణామార్తానామార్తిం పరపరాభవం
తపసాపనయంస్తాత సందేశం కర్తుమర్హసి॥31॥

వృణీమహే త్వోపాధ్యాయం బ్రహ్మిష్ఠం బ్రాహ్మణం గురుం
యథాంజసా విజేష్యామః సపత్నాంస్తవ తేజసా॥32॥

న గర్హయంతి హ్యర్థేషు యవిష్ఠాంఘ్ర్యభివాదనం
ఛందోభ్యోఽన్యత్ర న బ్రహ్మన్వయో జ్యైష్ఠ్యస్య కారణం॥33॥

శ్రీఋషిరువాచ ।

అభ్యర్థితః సురగణైః పౌరహిత్యే మహాతపాః
స విశ్వరూపస్తానాహ ప్రసన్నః శ్లక్ష్ణయా గిరా॥34॥

శ్రీవిశ్వరూప ఉవాచ ।

విగర్హితం ధర్మశీలైర్బ్రహ్మవర్చౌపవ్యయం
కథం ను మద్విధో నాథా లోకేశైరభియాచితం
ప్రత్యాఖ్యాస్యతి తచ్ఛిష్యః స ఏవ స్వార్థ ఉచ్యతే॥35॥

అకించనానాం హి ధనం శిలోంఛనం తేనేహ నిర్వర్తితసాధుసత్క్రియః
కథం విగర్హ్యం ను కరోమ్యధీశ్వరాః పౌరోధసం హృష్యతి యేన దుర్మతిః॥36॥

తథాపి న ప్రతిబ్రూయాం గురుభిః ప్రార్థితం కియత్
భవతాం ప్రార్థితం సర్వం ప్రాణైరర్థైశ్చ సాధయే॥37॥

శ్రీబాదరాయణిరువాచ ।

తేభ్య ఏవం ప్రతిశ్రుత్య విశ్వరూపో మహాతపాః
పౌరహిత్యం వృతశ్చక్రే పరమేణ సమాధినా॥38॥

సురద్విషాం శ్రియం గుప్తామౌశనస్యాపి విద్యయా
ఆచ్ఛిద్యాదాన్మహేంద్రాయ వైష్ణవ్యా విద్యయా విభుః॥39॥

యయా గుప్తః సహస్రాక్షో జిగ్యేఽసురచమూర్విభుః
తాం ప్రాహ స మహేంద్రాయ విశ్వరూప ఉదారధీః॥40॥

—♦ అధ్యాయము 8 ♦—

శ్రీరాజోవాచ ।

యయా గుప్తః సహస్రాక్షః సవాహాన్రిపుసైనికాన్
క్రీడన్నివ వినిర్జిత్య త్రిలోక్యా బుభుజే శ్రియం ॥1॥

భగవంస్తన్మమాఖ్యాహి వర్మ నారాయణాత్మకం
యథాతతాయినః శత్రూన్యేన గుప్తోఽజయన్మృధే ॥2॥

శ్రీబాదరాయణిరువాచ ।

వృతః పురోహితస్త్వాష్ట్రో మహేంద్రాయానుపృచ్ఛతే
నారాయణాఖ్యం వర్మాహ తదిహైకమనాః శృణు ॥3॥

శ్రీవిశ్వరూప ఉవాచ ।

ధౌతాంఘ్రిపాణిరాచమ్య సపవిత్ర ఉదఙ్ముఖః
కృతస్వాంగకరన్యాసో మంత్రాభ్యాం వాగ్యతః శుచిః ॥4॥

నారాయణపరం వర్మ సన్నహ్యేద్భయ ఆగతే
పాదయోర్జానునోరూర్వోరుదరే హృద్యథోరసి ॥5॥

ముఖే శిరస్యానుపూర్వ్యాదోంకారాదీని విన్యసేత్
ఓం నమో నారాయణాయేతి విపర్యయమథాపి వా ॥6॥

కరన్యాసం తతః కుర్యాద్ద్వాదశాక్షరవిద్యయా
ప్రణవాదియకారాంతమంగుల్యంగుష్ఠపర్వసు ॥7॥

న్యసేద్ధృదయ ఓంకారం వికారమను మూర్ధని
షకారం తు భ్రువోర్మధ్యే ణకారం శిఖయా న్యసేత్ ॥8॥

వేకారం నేత్రయోర్యుంజ్యాన్నకారం సర్వసంధిషు
మకారమస్త్రముద్దిశ్య మంత్రమూర్తిర్భవేద్బుధః ॥9॥

సవిసర్గం ఫడంతం తత్సర్వదిక్షు వినిర్దిశేత్
ఓం విష్ణవే నమ ఇతి ॥10॥

ఆత్మానం పరమం ధ్యాయేద్ధ్యేయం షట్శక్తిభిర్యుతం
విద్యాతేజస్తపోమూర్తిమిమం మంత్రముదాహరేత్ ॥11॥

ఓం హరిర్విదధ్యాన్మమ సర్వరక్షాం న్యస్తాంఘ్రిపద్మః పతగేంద్రపృష్ఠే
దరారిచర్మాసిగదేషుచాప పాశాందధానోఽష్టగుణోఽష్టబాహుః ॥12॥

జలేషు మాం రక్షతు మత్స్యమూర్తిర్యాదోగణేభ్యో వరుణస్య పాశాత్
స్థలేషు మాయావటువామనోఽవ్యాత్త్రివిక్రమః ఖేఽవతు విశ్వరూపః ॥13॥

దుర్గేష్వటవ్యాజిముఖాదిషు ప్రభుః పాయాన్నృసింహోఽసురయూథపారిః
విముంచతో యస్య మహాట్టహాసం దిశో వినేదుర్న్యపతంశ్చ గర్భాః ॥14॥

రక్షత్వసౌ మాధ్వని యజ్ఞకల్పః స్వదంష్ట్రయోన్నీతధరో వరాహః
రామోఽద్రికూటేష్వథ విప్రవాసే సలక్ష్మణోఽవ్యాద్భరతాగ్రజోఽస్మాన్ ॥15॥

మాముగ్రధర్మాదఖిలాత్ప్రమాదాన్నారాయణః పాతు నరశ్చ హాసాత్
దత్తస్త్వయోగాదథ యోగనాథః పాయాద్గుణేశః కపిలః కర్మబంధాత్॥16॥

సనత్కుమారోఽవతు కామదేవాద్ధయశీర్షా మాం పథి దేవహేలనాత్
దేవర్షివర్యః పురుషార్చనాంతరాత్కూర్మో హరిర్మాం నిరయాదశేషాత్॥17॥

ధన్వంతరిర్భగవాన్పాత్వపథ్యాద్ద్వంద్వాద్భయాదృషభో నిర్జితాత్మా
యజ్ఞశ్చ లోకాదవతాజ్జనాంతాద్బలో గణాత్క్రోధవశాదహీంద్రః॥18॥

ద్వైపాయనో భగవానప్రబోధాద్బుద్ధస్తు పాషండగణప్రమాదాత్
కల్కిః కలేః కాలమలాత్ప్రపాతు ధర్మావనాయోరుకృతావతారః॥19॥

మాం కేశవో గదయా ప్రాతరవ్యాద్గోవింద ఆసంగవమాత్తవేణుః
నారాయణః ప్రాహ్ణ ఉదాత్తశక్తిర్మధ్యందినే విష్ణురరీంద్రపాణిః॥20॥

దేవోఽపరాహ్ణే మధుహోగ్రధన్వా సాయం త్రిధామావతు మాధవో మాం
దోషే హృషీకేశ ఉతార్ధరాత్రే నిశీథ ఏకోఽవతు పద్మనాభః॥21॥

శ్రీవత్సధామాపరరాత్ర ఈశః ప్రత్యూష ఈశోఽసిధరో జనార్దనః
దామోదరోఽవ్యాదనుసంధ్యం ప్రభాతే విశ్వేశ్వరో భగవాన్కాలమూర్తిః॥22॥

చక్రం యుగాంతానలతిగ్మనేమి భ్రమత్సమంతాద్భగవత్ప్రయుక్తం
దందగ్ధి దందగ్ధ్యరిసైన్యమాశు కక్షం యథా వాతసఖో హుతాశః॥23॥

గదేఽశనిస్పర్శనవిస్ఫులింగే నిష్పింఢి నిష్పింఢ్యజితప్రియాసి
కుష్మాండవైనాయకయక్షరక్షో భూతగ్రహాంశ్చూర్ణయ చూర్ణయారీన్॥24॥

త్వం యాతుధానప్రమథప్రేతమాతృ పిశాచవిప్రగ్రహఘోరదృష్టీన్
దరేంద్ర విద్రావయ కృష్ణపూరితో భీమస్వనోఽరేర్హృదయాని కంపయన్॥25॥

త్వం తిగ్మధారాసివరారిసైన్యమీశప్రయుక్తో మమ ఛింధి ఛింధి
చక్షూంషి చర్మంఛతచంద్ర ఛాదయ ద్విషామఘోనాం హర పాపచక్షుషాం॥26॥

యన్నో భయం గ్రహేభ్యోఽభూత్కేతుభ్యో నృభ్య ఏవ చ
సరీసృపేభ్యో దంష్ట్రిభ్యో భూతేభ్యోఽంహోభ్య ఏవ చ॥27॥

సర్వాణ్యేతాని భగవన్నామరూపానుకీర్తనాత్
ప్రయాంతు సంక్షయం సద్యో యే నః శ్రేయఃప్రతీపకాః॥28॥

గరుడో భగవాన్స్తోత్ర స్తోభశ్ఛందోమయః ప్రభుః
రక్షత్వశేషకృచ్ఛ్రేభ్యో విష్వక్సేనః స్వనామభిః॥29॥

సర్వాపద్భ్యో హరేర్నామ రూపయానాయుధాని నః
బుద్ధీంద్రియమనఃప్రాణాన్పాంతు పార్షదభూషణాః॥30॥

యథా హి భగవానేవ వస్తుతః సదసచ్చ యత్
సత్యేనానేన నః సర్వే యాంతు నాశముపద్రవాః॥31॥

యథైకాత్మ్యానుభావానాం వికల్పరహితః స్వయం
భూషణాయుధలింగాఖ్యా ధత్తే శక్తీః స్వమాయయా॥32॥

తేనైవ సత్యమానేన సర్వజ్ఞో భగవాన్హరిః
పాతు సర్వైః స్వరూపైర్నః సదా సర్వత్ర సర్వగః॥33॥

విదిక్షు దిక్షూర్ధ్వమధః సమంతాదంతర్బహిర్భగవాన్నారసింహః
ప్రహాపయ లోకభయం స్వనేన స్వతేజసా గ్రస్తసమస్తతేజాః॥34॥

మఘవన్నిదమాఖ్యాతం వర్మ నారాయణాత్మకం
విజేష్యసేఽఞ్జసా యేన దంశితోఽసురయూథపాన్॥35॥

ఏతద్ధారయమాణస్తు యం యం పశ్యతి చక్షుషా
పదా వా సంస్పృశేత్సద్యః సాధ్వసాత్స విముచ్యతే॥36॥

న కుతశ్చిద్భయం తస్య విద్యాం ధారయతో భవేత్
రాజదస్యుగ్రహాదిభ్యో వ్యాధ్యాదిభ్యశ్చ కర్హిచిత్॥37॥

ఇమాం విద్యాం పురా కశ్చిత్కౌశికో ధారయంద్విజః
యోగధారణయా స్వాంగం జహౌ స మరుధన్వని॥38॥

తస్యోపరి విమానేన గంధర్వపతిరేకదా
యయౌ చిత్రరథః స్త్రీభిర్వృతో యత్ర ద్విజక్షయః॥39॥

గగనాన్న్యపతత్సద్యః సవిమానో హ్యవాక్శిరాః
స వాలిఖిల్యవచనాదస్థీన్యాదాయ విస్మితః
ప్రాస్య ప్రాచీసరస్వత్యాం స్నాత్వా ధామ స్వమన్వగాత్॥40॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

య ఇదం శృణుయాత్కాలే యో ధారయతి చాదృతః
తం నమస్యంతి భూతాని ముచ్యతే సర్వతో భయాత్॥41॥

ఏతాం విద్యామధిగతో విశ్వరూపాచ్ఛతక్రతుః
త్రైలోక్యలక్ష్మీం బుభుజే వినిర్జిత్య మృధేఽసురాన్॥42॥

—♦ అధ్యాయము 9 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

తస్యాసన్విశ్వరూపస్య శిరాంసి త్రీణి భారత
సోమపీథం సురాపీథమన్నాదమితి శుశ్రుమ॥1॥

స వై బర్హిషి దేవేభ్యో భాగం ప్రత్యక్షముచ్చకైః
అదదద్యస్య పితరో దేవాః సప్రశ్రయం నృప॥2॥

స ఏవ హి దదౌ భాగం పరోక్షమసురాన్ప్రతి
యజమానోఽవహద్భాగం మాతృస్నేహవశానుగః॥3॥

తద్దేవహేలనం తస్య ధర్మాలీకం సురేశ్వరః
ఆలక్ష్య తరసా భీతస్తచ్ఛీర్షాణ్యచ్ఛినద్రుషా॥4॥

సోమపీథం తు యత్తస్య శిర ఆసీత్కపింజలః
కలవింకః సురాపీథమన్నాదం యత్స తిత్తిరిః॥5॥

బ్రహ్మహత్యామంజలినా జగ్రాహ యదపీశ్వరః
సంవత్సరాంతే తదఘం భూతానాం స విశుద్ధయే
భూమ్యంబుద్రుమయోషిద్భ్యశ్చతుర్ధా వ్యభజద్ధరిః॥6॥

భూమిస్తురీయం జగ్రాహ ఖాతపూరవరేణ వై
ఈరిణం బ్రహ్మహత్యాయా రూపం భూమౌ ప్రదృశ్యతే॥7॥

తుర్యం ఛేదవిరోహేణ వరేణ జగృహుర్ద్రుమాః
తేషాం నిర్యాసరూపేణ బ్రహ్మహత్యా ప్రదృశ్యతే॥8॥

శశ్వత్కామవరేణాంహస్తురీయం జగృహుః స్త్రియః
రజోరూపేణ తాస్వంహో మాసి మాసి ప్రదృశ్యతే॥9॥

ద్రవ్యభూయోవరేణాపస్తురీయం జగృహుర్మలం
తాసు బుద్బుదఫేనాభ్యాం దృష్టం తద్ధరతి క్షిపన్॥10॥

హతపుత్రస్తతస్త్వష్టా జుహావేంద్రాయ శత్రవే
ఇంద్రశత్రో వివర్ధస్వ మా చిరం జహి విద్విషం॥11॥

అథాన్వాహార్యపచనాదుత్థితో ఘోరదర్శనః
కృతాంత ఇవ లోకానాం యుగాంతసమయే యథా॥12॥

విష్వగ్వివర్ధమానం తమిషుమాత్రం దినే దినే
దగ్ధశైలప్రతీకాశం సంధ్యాభ్రానీకవర్చసం॥13॥

తప్తతామ్రశిఖాశ్మశ్రుం మధ్యాహ్నార్కోగ్రలోచనం॥14॥

దేదీప్యమానే త్రిశిఖే శూల ఆరోప్య రోదసీ
నృత్యంతమున్నదంతం చ చాలయంతం పదా మహీం॥15॥

దరీగంభీరవక్త్రేణ పిబతా చ నభస్తలం
లిహతా జిహ్వయర్క్షాణి గ్రసతా భువనత్రయం॥16॥

మహతా రౌద్రదంష్ట్రేణ జృంభమాణం ముహుర్ముహుః
విత్రస్తా దుద్రువుర్లోకా వీక్ష్య సర్వే దిశో దశ॥17॥

యేనావృతా ఇమే లోకాస్తపసా త్వాష్ట్రమూర్తినా
స వై వృత్ర ఇతి ప్రోక్తః పాపః పరమదారుణః॥18॥

తం నిజఘ్నురభిద్రుత్య సగణా విబుధర్షభాః
స్వైః స్వైర్దివ్యాస్త్రశస్త్రౌఘైః సోఽగ్రసత్తాని కృత్స్నశః॥19॥

తతస్తే విస్మితాః సర్వే విషణ్ణా గ్రస్తతేజసః
ప్రత్యంచమాదిపురుషముపతస్థుః సమాహితాః॥20॥

శ్రీదేవా ఊచుః ।

వాయ్వంబరాగ్న్యప్క్షితయస్త్రిలోకా బ్రహ్మాదయో యే వయముద్విజంతః
హరామ యస్మై బలిమంతకోఽసౌ బిభేతి యస్మాదరణం తతో నః॥21॥

అవిస్మితం తం పరిపూర్ణకామం స్వేనైవ లాభేన సమం ప్రశాంతం
వినోపసర్పత్యపరం హి బాలిశః శ్వలాంగులేనాతితితర్తి సింధుం॥22॥

యస్యోరుశృంగే జగతీం స్వనావం మనుర్యథాబధ్య తతార దుర్గం
స ఏవ నస్త్వాష్ట్రభయాద్దురంతాత్త్రాతాశ్రితాన్వారిచరోఽపి నూనం॥23॥

పురా స్వయంభూరపి సంయమాంభస్యుదీర్ణవాతోర్మిరవైః కరాలే
ఏకోఽరవిందాత్పతితస్తతార తస్మాద్భయాద్యేన స నోఽస్తు పారః॥24॥

య ఏక ఈశో నిజమాయయా నః ససర్జ యేనానుసృజామ విశ్వం
వయం న యస్యాపి పురః సమీహతః పశ్యామ లింగం పృథగీశమానినః॥25॥

యో నః సపత్నైర్భృశమర్ద్యమానాందేవర్షితిర్యఙ్నృషు నిత్య ఏవ
కృతావతారస్తనుభిః స్వమాయయా కృత్వాత్మసాత్పాతి యుగే యుగే చ॥26॥

తమేవ దేవం వయమాత్మదైవతం పరం ప్రధానం పురుషం విశ్వమన్యం
వ్రజామ సర్వే శరణం శరణ్యం స్వానాం స నో ధాస్యతి శం మహాత్మా॥27॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇతి తేషాం మహారాజ సురాణాముపతిష్ఠతాం
ప్రతీచ్యాం దిశ్యభూదావిః శంఖచక్రగదాధరః॥28॥

ఆత్మతుల్యైః షోడశభిర్వినా శ్రీవత్సకౌస్తుభౌ
పర్యుపాసితమున్నిద్ర శరదంబురుహేక్షణం॥29॥

దృష్ట్వా తమవనౌ సర్వ ఈక్షణాహ్లాదవిక్లవాః
దండవత్పతితా రాజంఛనైరుత్థాయ తుష్టువుః॥30॥

శ్రీదేవా ఊచుః ।

నమస్తే యజ్ఞవీర్యాయ వయసే ఉత తే నమః
నమస్తే హ్యస్తచక్రాయ నమః సుపురుహూతయే॥31॥

యత్తే గతీనాం తిసృణామీశితుః పరమం పదం
నార్వాచీనో విసర్గస్య ధాతర్వేదితుమర్హతి॥32॥

ఓం నమస్తేఽస్తు భగవన్నారాయణ వాసుదేవాదిపురుష మహాపురుష మహానుభావ పరమమంగల
పరమకల్యాణ పరమకారుణిక కేవల జగదాధార లోకైకనాథ సర్వేశ్వర లక్ష్మీనాథ
పరమహంసపరివ్రాజకైః పరమేణాత్మయోగసమాధినా
పరిభావితపరిస్ఫుటపారమహంస్యధర్మేణోద్ఘాటితతమఃకపాటద్వారే చిత్తేఽపావృత ఆత్మలోకే
స్వయముపలబ్ధనిజసుఖానుభవో భవాన్॥33॥

దురవబోధ ఇవ తవాయం విహారయోగో యదశరణోఽశరీర ఇదమనవేక్షితాస్మత్సమవాయ
ఆత్మనైవావిక్రియమాణేన సగుణమగుణః సృజసి పాసి హరసి॥34॥

అథ తత్ర భవాన్కిం దేవదత్తవదిహ గుణవిసర్గపతితః పారతంత్ర్యేణ స్వకృతకుశలాకుశలం
ఫలముపాదదాత్యాహోస్విదాత్మారామ ఉపశమశీలః సమంజసదర్శన ఉదాస్త ఇతి హ వావ న
విదామః॥35॥

న హి విరోధ ఉభయం భగవత్యపరిమితగుణగణ ఈశ్వరేఽనవగాహ్యమాహాత్మ్యే
ఽర్వాచీనవికల్పవితర్కవిచారప్రమాణాభాసకుతర్కశాస్త్రకలిలాంతఃకరణాశ్రయదురవగ్రహవాదినాం
వివాదానవసర ఉపరతసమస్తమాయామయే కేవల ఏవాత్మమాయామంతర్ధాయ కో న్వర్థో దుర్ఘట
ఇవ భవతి
స్వరూపద్వయాభావాత్॥36॥

సమవిషమమతీనాం మతమనుసరసి యథా రజ్జుఖండః సర్పాదిధియాం॥37॥

స ఏవ హి పునః సర్వవస్తుని వస్తుస్వరూపః సర్వేశ్వరః సకలజగత్కారణకారణభూతః
సర్వప్రత్యగాత్మత్వాత్సర్వగుణాభాసోపలక్షిత ఏక ఏవ పర్యవశేషితః॥38॥

అథ హ వావ తవ మహిమామృతరససముద్రవిప్రుషా సకృదవలీఢయా స్వమనసి
నిష్యందమానానవరతసుఖేన విస్మారితదృష్టశ్రుతవిషయసుఖలేశాభాసాః పరమభాగవతా
ఏకాంతినో

భగవతి సర్వభూతప్రియసుహృది సర్వాత్మని నితరాం నిరంతరం నిర్వృతమనసః కథము హ వా ఏతే
మధుమథన పునః స్వార్థకుశలా హ్యాత్మప్రియసుహృదః సాధవస్త్వచ్చరణాంబుజానుసేవాం విసృజంతి న యత్ర
పునరయం సంసారపర్యావర్తః ॥39॥

త్రిభువనాత్మభవన త్రివిక్రమ త్రినయన త్రిలోకమనోహరానుభావ తవైవ విభూతయో
దితిజదనుజాదయశ్చాపి తేషాముపక్రమసమయోఽయమితి స్వాత్మమాయయా
సురనరమృగమిశ్రితజలచరాకృతిభిర్యథాపరాధం దండం దండధర దధర్థ ఏవమేనమపి భగవంజహి
త్వాష్ట్రముత యది మన్యసే ॥40॥

అస్మాకం తావకానాం తతతత నతానాం హరే తవ
చరణనలినయుగలధ్యానానుబద్ధహృదయనిగడానాం
స్వలింగవివరణేనాత్మసాత్కృతానామనుకంపానురంజితవిశదరుచిరశిశిరస్మితావలోకేన
విగలితమధురముఖరసామృతకలయా చాంతస్తాపమనఘార్హసి శమయితుం ॥41॥

అథ భగవంస్తవాస్మాభిరఖిలజగదుత్పత్తిస్థితిలయనిమిత్తాయమానదివ్యమాయావినోదస్య
సకలజీవనికాయానామంతర్హృదయేషు బహిరపి చ బ్రహ్మప్రత్యగాత్మస్వరూపేణ ప్రధానరూపేణ చ
యథాదేశకాలదేహావస్థానవిశేషం తదుపాదానోపలంభకతయానుభవతః సర్వప్రత్యయసాక్షిణ
ఆకాశశరీరస్య సాక్షాత్పరబ్రహ్మణః పరమాత్మనః కియానిహ వార్థవిశేషో విజ్ఞాపనీయః
స్యాద్విస్ఫులింగాదిభిరివ హిరణ్యరేతసః ॥42॥

అత ఏవ స్వయం తదుపకల్పయాస్మాకం భగవతః పరమగురోస్తవ చరణశతపలాశచ్ఛాయాం
వివిధవృజినసంసారపరిశ్రమోపశమనీముపసృతానాం వయం యత్కామేనోపసాదితాః ॥43॥

అథో ఈశ జహి త్వాష్ట్రం గ్రసంతం భువనత్రయం
గ్రస్తాని యేన నః కృష్ణ తేజాంస్యస్త్రాయుధాని చ ॥44॥

హంసాయ దహ్రనిలయాయ నిరీక్షకాయ కృష్ణాయ మృష్టయశసే నిరుపక్రమాయ
సత్సంగ్రహాయ భవపాంథనిజాశ్రమాప్తావంతే పరీష్టగతయే హరయే నమస్తే ॥45॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

అథైవమీడితో రాజన్సాదరం త్రిదశైర్హరిః
స్వముపస్థానమాకర్ణ్య ప్రాహ తానభినందితః ॥46॥

శ్రీభగవానువాచ ।

ప్రీతోఽహం వః సురశ్రేష్ఠా మదుపస్థానవిద్యయా
ఆత్మైశ్వర్యస్మృతిః పుంసాం భక్తిశ్చైవ యయా మయి ॥47॥

కిం దురాపం మయి ప్రీతే తథాపి విబుధర్షభాః
మయ్యేకాంతమతిర్నాన్యన్మత్తో వాంఛతి తత్త్వవిత్ ॥48॥

న వేద కృపణః శ్రేయ ఆత్మనో గుణవస్తుదృక్
తస్య తానిచ్ఛతో యచ్ఛేద్యది సోఽపి తథావిధః ॥49॥

స్వయం నిఃశ్రేయసం విద్వాన్న వక్త్యజ్ఞాయ కర్మ హి
న రాతి రోగిణోఽపథ్యం వాంఛతోఽపి భిషక్తమః ॥50॥

మఘవన్యాత భద్రం వో దధ్యంచమృషిసత్తమం
విద్యావ్రతతపఃసారం గాత్రం యాచత మా చిరం ॥51॥

స వా అధిగతో దధ్యఙ్ఙశ్విభ్యాం బ్రహ్మ నిష్కలం
యద్వా అశ్వశిరో నామ తయోరమరతాం వ్యధాత్ ॥52॥

దధ్యఙ్ఙాథర్వణస్త్వష్ట్రే వర్మాభేద్యం మదాత్మకం
విశ్వరూపాయ యత్ప్రాదాత్త్వష్టా యత్త్వమధాస్తతః ॥53॥

యుష్మభ్యం యాచితోఽశ్విభ్యాం ధర్మజ్ఞోఽఙ్గాని దాస్యతి
తతస్తైరాయుధశ్రేష్ఠో విశ్వకర్మవినిర్మితః
యేన వృత్రశిరో హర్తా మత్తేజౌపబృంహితః ॥54॥

తస్మిన్వినిహతే యూయం తేజోఽస్త్రాయుధసంపదః
భూయః ప్రాప్స్యథ భద్రం వో న హింసంతి చ మత్పరాన్ ॥55॥

—♦ అధ్యాయము 10 ♦—

శ్రీబాదరాయణిరువాచ ।

ఇంద్రమేవం సమాదిశ్య భగవాన్విశ్వభావనః
పశ్యతామనిమేషాణాం అత్రైవాంతర్దధే హరిః ॥1॥

తథాభియాచితో దేవైరృషిరాథర్వణో మహాన్
మోదమాన ఉవాచేదం ప్రహసన్నివ భారత ॥2॥

అపి వృందారకా యూయం న జానీథ శరీరిణాం
సంస్థాయాం యస్త్వభిద్రోహో దుఃసహశ్చేతనాపహః ॥3॥

జిజీవిషూణాం జీవానామాత్మా ప్రేష్ఠ ఇహేప్సితః
క ఉత్సహేత తం దాతుం భిక్షమాణాయ విష్ణవే ॥4॥

శ్రీదేవా ఊచుః ।

కిం ను తద్దుస్త్యజం బ్రహ్మన్పుంసాం భూతానుకంపినాం
భవద్విధానాం మహతాం పుణ్యశ్లోకేడ్యకర్మణాం ॥5॥

నూనం స్వార్థపరో లోకో న వేద పరసంకటం
యది వేద న యాచేత నేతి నాహ యదీశ్వరః ॥6॥

శ్రీఋషిరువాచ ।

ధర్మం వః శ్రోతుకామేన యూయం మే ప్రత్యుదాహృతాః
ఏష వః ప్రియమాత్మానం త్యజంతం సంత్యజామ్యహం ॥7॥

యోఽధ్రువేణాత్మనా నాథా న ధర్మం న యశః పుమాన్
ఈహేత భూతదయయా స శోచ్యః స్థావరైరపి ॥8॥

ఏతావానవ్యయో ధర్మః పుణ్యశ్లోకైరుపాసితః
యో భూతశోకహర్షాభ్యామాత్మా శోచతి హృష్యతి ॥9॥

అహో దైన్యమహో కష్టం పారక్యైః క్షణభంగురైః
యన్నోపకుర్యాదస్వార్థైర్మర్త్యః స్వజ్ఞాతివిగ్రహైః॥10॥

శ్రీబాదరాయణిరువాచ ।

ఏవం కృతవ్యవసితో దధ్యఙ్ఙాథర్వణస్తనుం
పరే భగవతి బ్రహ్మణ్యాత్మానం సన్నయంజహౌ॥11॥

యతాక్షాసుమనోబుద్ధిస్తత్త్వదృగ్ధ్వస్తబంధనః
ఆస్థితః పరమం యోగం న దేహం బుబుధే గతం॥12॥

అథేంద్రో వజ్రముద్యమ్య నిర్మితం విశ్వకర్మణా
మునేః శక్తిభిరుత్సిక్తో భగవత్తేజసాన్వితః॥13॥

వృతో దేవగణైః సర్వైర్గజేంద్రోపర్యశోభత
స్తూయమానో మునిగణైస్త్రైలోక్యం హర్షయన్నివ॥14॥

వృత్రమభ్యద్రవచ్ఛత్రుమసురానీకయూథపైః
పర్యస్తమోజసా రాజన్క్రుద్ధో రుద్ర ఇవాంతకం॥15॥

తతః సురాణామసురై రణః పరమదారుణః
త్రేతాముఖే నర్మదాయామభవత్ప్రథమే యుగే॥16॥

రుద్రైర్వసుభిరాదిత్యైరశ్విభ్యాం పితృవహ్నిభిః
మరుద్భిరృభుభిః సాధ్యైర్విశ్వేదేవైర్మరుత్పతిం॥17॥

దృష్ట్వా వజ్రధరం శక్రం రోచమానం స్వయా శ్రియా
నామృష్యన్నసురా రాజన్మృధే వృత్రపురఃసరాః॥18॥

నముచిః శంబరోఽనర్వా ద్విమూర్ధా ఋషభోఽసురః
హయగ్రీవః శంకుశిరా విప్రచిత్తిరయోముఖః॥19॥

పులోమా వృషపర్వా చ ప్రహేతిర్హేతిరుత్కలః
దైతేయా దానవా యక్షా రక్షాంసి చ సహస్రశః॥20॥

సుమాలిమాలిప్రముఖాః కార్తస్వరపరిచ్ఛదాః
ప్రతిషిధ్యేంద్రసేనాగ్రం మృత్యోరపి దురాసదం॥21॥

అభ్యర్దయన్నసంభ్రాంతాః సింహనాదేన దుర్మదాః
గదాభిః పరిఘైర్బాణైః ప్రాసముద్గరతోమరైః॥22॥

శూలైః పరశ్వధైః ఖడ్గైః శతఘ్నీభిర్భుశుండిభిః
సర్వతోఽవాకిరన్శస్త్రైరస్త్రైశ్చ విబుధర్షభాన్॥23॥

న తేఽదృశ్యంత సంఛన్నాః శరజాలైః సమంతతః
పుంఖానుపుంఖపతితైర్జ్యోతీంషీవ నభోఘనైః॥24॥

న తే శస్త్రాస్త్రవర్షౌఘా హ్యాసేదుః సురసైనికాన్
ఛిన్నాః సిద్ధపథే దేవైర్లఘుహస్తైః సహస్రధా॥25॥

అథ క్షీణాస్త్రశస్త్రౌఘా గిరిశృంగద్రుమోపలైః
అభ్యవర్షన్సురబలం చిచ్ఛిదుస్తాంశ్చ పూర్వవత్॥26॥

తానక్షతాన్స్వస్తిమతో నిశామ్య శస్త్రాస్త్రపూగైరథ వృత్రనాథాః
ద్రుమైర్దృషద్భిర్వివిధాద్రిశృంగైరవిక్షతాంస్తత్రసురింద్రసైనికాన్॥27॥

సర్వే ప్రయాసా అభవన్విమోఘాః కృతాః కృతా దేవగణేషు దైత్యైః
కృష్ణానుకూలేషు యథా మహత్సు క్షుద్రైః ప్రయుక్తా ఊషతీ రూక్షవాచః ॥28॥

తే స్వప్రయాసం వితథం నిరీక్ష్య హరావభక్తా హతయుద్ధదర్పాః
పలాయనాయాజిముఖే విసృజ్య పతిం మనస్తే దధురాత్తసారాః ॥29॥

వృత్రోఽసురాంస్తాననుగాన్మనస్వీ ప్రధావతః ప్రేక్ష్య బభాష ఏతత్
పలాయితం ప్రేక్ష్య బలం చ భగ్నం భయేన తీవ్రేణ విహస్య వీరః ॥30॥

కాలోపపన్నాం రుచిరాం మనస్వినాం జగాద వాచం పురుషప్రవీరః
హే విప్రచిత్తే నముచే పులోమన్మయానర్వంఛంబర మే శృణుధ్వం ॥31॥

జాతస్య మృత్యుర్ధ్రువ ఏవ సర్వతః ప్రతిక్రియా యస్య న చేహ క్లృప్తా
లోకో యశశ్చాథ తతో యది హ్యముం కో నామ మృత్యుం న వృణీత యుక్తం ॥32॥

ద్వౌ సమ్మతావిహ మృత్యూ దురాపౌ యద్బ్రహ్మసంధారణయా జితాసుః
కలేవరం యోగరతో విజహ్యాద్యదగ్రణీర్వీరశయేఽనివృత్తః ॥33॥

—♦ అధ్యాయము 11 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

త ఏవం శంసతో ధర్మం వచః పత్యురచేతసః
నైవాగృహ్ణంత సంభ్రాంతాః పలాయనపరా నృప ॥1॥

విశీర్యమాణాం పృతనామాసురీమసురర్షభః
కాలానుకూలైస్త్రిదశైః కాల్యమానామనాథవత్ ॥2॥

దృష్ట్వాతప్యత సంక్రుద్ధ ఇంద్రశత్రురమర్షితః
తాన్నివార్యౌజసా రాజన్నిర్భర్త్స్యేదమువాచ హ ॥3॥

కిం వ ఉచ్చరితైర్మాతుర్ధావద్భిః పృష్ఠతో హతైః
న హి భీతవధః శ్లాఘ్యో న స్వర్గ్యః శూరమానినాం ॥4॥

యది వః ప్రధనే శ్రద్ధా సారం వా క్షుల్లకా హృది
అగ్రే తిష్ఠత మాత్రం మే న చేద్గ్రామ్యసుఖే స్పృహా ॥5॥

ఏవం సురగణాన్క్రుద్ధో భీషయన్వపుషా రిపూన్
వ్యనదత్సుమహాప్రాణో యేన లోకా విచేతసః ॥6॥

తేన దేవగణాః సర్వే వృత్రవిస్ఫోటనేన వై
నిపేతుర్మూర్ఛితా భూమౌ యథైవాశనినా హతాః ॥7॥

మమర్ద పద్భ్యాం సురసైన్యమాతురం నిమీలితాక్షం రణరంగదుర్మదః
గాం కంపయన్నుద్యతశూల ఓజసా నాలం వనం యూథపతిర్యథోన్మదః ॥8॥

విలోక్య తం వజ్రధరోఽత్యమర్షితః స్వశత్రవేఽభిద్రవతే మహాగదాం
చిక్షేప తామాపతతీం సుదుఃసహాం జగ్రాహ వామేన కరేణ లీలయా ॥9॥

స ఇంద్రశత్రుః కుపితో భృశం తయా మహేంద్రవాహం గదయోరువిక్రమః
జఘాన కుంభస్థల ఉన్నదన్మృధే తత్కర్మ సర్వే సమపూజయన్నృప ॥10॥

ఐరావతో వృత్రగదాభిమృష్టో విఘూర్ణితోఽద్రిః కులిశాహతో యథా
అపాసరద్భిన్నముఖః సహేంద్రో ముంచన్నసృక్సప్తధనుర్భృశార్తః ॥11॥

న సన్నవాహాయ విషణ్ణచేతసే ప్రాయుంక్త భూయః స గదాం మహాత్మా
ఇంద్రోఽమృతస్యందికరాభిమర్శ వీతవ్యథక్షతవాహోఽవతస్థే॥12॥

స తం నృపేంద్రాహవకామ్యయా రిపుం వజ్రాయుధం భ్రాతృహణం విలోక్య
స్మరంశ్చ తత్కర్మ నృశంసమంహః శోకేన మోహేన హసంజగాద॥13॥

శ్రీవృత్ర ఉవాచ ।

దిష్ట్యా భవాన్మే సమవస్థితో రిపుర్యో బ్రహ్మహా గురుహా భ్రాతృహా చ
దిష్ట్యాన్నృణోఽద్యాహమసత్తమ త్వయా మచ్ఛూలనిర్భిన్నదృషద్ధృదాచిరాత్॥14॥

యో నోఽగ్రజస్యాత్మవిదో ద్విజాతేర్గురోరపాపస్య చ దీక్షితస్య
విశ్రభ్య ఖడ్గేన శిరాంస్యవృశ్చత్పశోరివాకరుణః స్వర్గకామః॥15॥

శ్రీహ్రీదయాకీర్తిభిరుజ్ఝితం త్వాం స్వకర్మణా పురుషాదైశ్చ గర్హ్యం
కృచ్ఛ్రేణ మచ్ఛూలవిభిన్నదేహమస్పృష్టవహ్నిం సమదంతి గృధ్రాః॥16॥

అన్యేఽను యే త్వేహ నృశంసమజ్ఞా యదుద్యతాస్త్రాః ప్రహరంతి మహ్యం
తైర్భూతనాథాన్సగణాన్నిశాత త్రిశూలనిర్భిన్నగలైర్యజామి॥17॥

అథో హరే మే కులిశేన వీర హర్తా ప్రమథ్యైవ శిరో యదీహ
తత్రాన్నృణో భూతబలిం విధాయ మనస్వినాం పాదరజః ప్రపత్స్యే॥18॥

సురేశ కస్మాన్న హినోషి వజ్రం పురః స్థితే వైరిణి మయ్యమోఘం
మా సంశయిష్ఠా న గదేవ వజ్రః స్యాన్నిష్ఫలః కృపణార్థేవ యాచ్ఞా॥19॥

నన్వేష వజ్రస్తవ శక్ర తేజసా హరేర్దధీచేస్తపసా చ తేజితః
తేనైవ శత్రుం జహి విష్ణుయంత్రితో యతో హరిర్విజయః శ్రీర్గుణాస్తతః॥20॥

అహం సమాధాయ మనో యథాహ నః సంకర్షణస్తచ్చరణారవిందే
త్వద్వజ్రరంహోలులితగ్రామ్యపాశో గతిం మునేర్యామ్యపవిద్ధలోకః॥21॥

పుంసాం కిలైకాంతధియాం స్వకానాం యాః సంపదో దివి భూమౌ రసాయాం
న రాతి యద్ద్వేష ఉద్వేగ ఆధిర్మదః కలిర్వ్యసనం సంప్రయాసః॥22॥

త్రైవర్గికాయాసవిఘాతమస్మత్పతిర్విధత్తే పురుషస్య శక్ర
తతోఽనుమేయో భగవత్ప్రసాదో యో దుర్లభోఽకించనగోచరోఽన్యైః॥23॥

అహం హరే తవ పాదైకమూల దాసానుదాసో భవితాస్మి భూయః
మనః స్మరేతాసుపతేర్గుణాంస్తే గృణీత వాక్కర్మ కరోతు కాయః॥24॥

న నాకపృష్ఠం న చ పారమేష్ఠ్యం న సార్వభౌమం న రసాధిపత్యం
న యోగసిద్ధీరపునర్భవం వా సమంజస త్వా విరహయ్య కాంక్షే॥25॥

అజాతపక్షా ఇవ మాతరం ఖగాః స్తన్యం యథా వత్సతరాః క్షుధార్తాః
ప్రియం ప్రియేవ వ్యుషితం విషణ్ణా మనోఽరవిందాక్ష దిదృక్షతే త్వాం॥26॥

మమోత్తమశ్లోకజనేషు సఖ్యం సంసారచక్రే భ్రమతః స్వకర్మభిః
త్వన్మాయయాత్మాత్మజదారగేహేష్వాసక్తచిత్తస్య న నాథ భూయాత్॥27॥

—♦ అధ్యాయము 12 ♦—

శ్రీఋషిరువాచ ।

ఏవం జిహాసుర్నృప దేహమాజౌ మృత్యుం వరం విజయాన్మన్యమానః
శూలం ప్రగృహ్యాభ్యపతత్సురేంద్రం యథా మహాపురుషం కైటభోఽప్సు ॥1॥

తతో యుగాంతాగ్నికఠోరజిహ్వమావిధ్య శూలం తరసాసురేంద్రః
క్షిప్త్వా మహేంద్రాయ వినద్య వీరో హతోఽసి పాపేతి రుషా జగాద ॥2॥

ఖ ఆపతత్తద్విచలద్గ్రహోల్కవన్నిరీక్ష్య దుష్ప్రేక్ష్యమజాతవిక్లవః
వజ్రేణ వజ్రీ శతపర్వణాచ్ఛినద్భుజం చ తస్యోరగరాజభోగం ॥3॥

ఛిన్నైకబాహుః పరిఘేణ వృత్రః సంరబ్ధ ఆసాద్య గృహీతవజ్రం
హనౌ తతాడేంద్రమథామరేభం వజ్రం చ హస్తాన్న్యపతన్మఘోనః ॥4॥

వృత్రస్య కర్మాతిమహాద్భుతం తత్సురాసురాశ్చారణసిద్ధసంఘాః
అపూజయంస్తత్పురుహూతసంకటం నిరీక్ష్య హా హేతి విచుక్రుశుర్భృశం ॥5॥

ఇంద్రో న వజ్రం జగృహే విలజ్జితశ్చ్యుతం స్వహస్తాదరిసన్నిధౌ పునః
తమాహ వృత్రో హర ఆత్తవజ్రో జహి స్వశత్రుం న విషాదకాలః ॥6॥

యుయుత్సతాం కుత్రచిదాతతాయినాం జయః సదైకత్ర న వై పరాత్మనాం
వినైకముత్పత్తిలయస్థితీశ్వరం సర్వజ్ఞమాద్యం పురుషం సనాతనం ॥7॥

లోకాః సపాలా యస్యేమే శ్వసంతి వివశా వశే
ద్విజా ఇవ శిచా బద్ధాః స కాల ఇహ కారణం ॥8॥

ఓజః సహో బలం ప్రాణమమృతం మృత్యుమేవ చ
తమజ్ఞాయ జనో హేతుమాత్మానం మన్యతే జడం ॥9॥

యథా దారుమయీ నారీ యథా పత్రమయో మృగః
ఏవం భూతాని మఘవన్నీశతంత్రాణి విద్ధి భోః ॥10॥

పురుషః ప్రకృతిర్వ్యక్తమాత్మా భూతేంద్రియాశయాః
శక్నువంత్యస్య సర్గాదౌ న వినా యదనుగ్రహాత్ ॥11॥

అవిద్వానేవమాత్మానం మన్యతేఽనీశమీశ్వరం
భూతైః సృజతి భూతాని గ్రసతే తాని తైః స్వయం ॥12॥

ఆయుః శ్రీః కీర్తిరైశ్వర్యమాశిషః పురుషస్య యాః
భవంత్యేవ హి తత్కాలే యథానిచ్ఛోర్విపర్యయాః ॥13॥

తస్మాదకీర్తియశసోర్జయాపజయయోరపి
సమః స్యాత్సుఖదుఃఖాభ్యాం మృత్యుజీవితయోస్తథా ॥14॥

సత్త్వం రజస్తమ ఇతి ప్రకృతేర్నాత్మనో గుణాః
తత్ర సాక్షిణమాత్మానం యో వేద స న బధ్యతే ॥15॥

పశ్య మాం నిర్జితం శత్రు వృక్ణాయుధభుజం మృధే
ఘటమానం యథాశక్తి తవ ప్రాణజిహీర్షయా ॥16॥

ప్రాణగ్లహోఽయం సమర ఇష్వక్షో వాహనాసనః
అత్ర న జ్ఞాయతేఽముష్య జయోఽముష్య పరాజయః ॥17॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇంద్రో వృత్రవచః శ్రుత్వా గతాలీకమపూజయత్
గృహీతవజ్రః ప్రహసంస్తమాహ గతవిస్మయః॥18॥

ఇంద్ర ఉవాచ ।

అహో దానవ సిద్ధోఽసి యస్య తే మతిరీదృశీ
భక్తః సర్వాత్మనాత్మానం సుహృదం జగదీశ్వరం॥19॥

భవానతార్షీన్మాయాం వై వైష్ణవీం జనమోహినీం
యద్విహాయాసురం భావం మహాపురుషతాం గతః॥20॥

ఖల్విదం మహదాశ్చర్యం యద్రజఃప్రకృతేస్తవ
వాసుదేవే భగవతి సత్త్వాత్మని దృఢా మతిః॥21॥

యస్య భక్తిర్భగవతి హరౌ నిఃశ్రేయసేశ్వరే
విక్రీడతోఽమృతాంభోధౌ కిం క్షుద్రైః ఖాతకోదకైః॥22॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇతి బ్రువాణావన్యోన్యం ధర్మజిజ్ఞాసయా నృప
యుయుధాతే మహావీర్యావింద్రవృత్రౌ యుధాంపతీ॥23॥

ఆవిధ్య పరిఘం వృత్రః కార్ష్ణాయసమరిందమః
ఇంద్రాయ ప్రాహిణోద్ఘోరం వామహస్తేన మారిష॥24॥

స తు వృత్రస్య పరిఘం కరం చ కరభోపమం
చిచ్ఛేద యుగపద్దేవో వజ్రేణ శతపర్వణా॥25॥

దోర్భ్యాముత్కృత్తమూలాభ్యాం బభౌ రక్తస్రవోఽసురః
ఛిన్నపక్షో యథా గోత్రః ఖాద్భ్రష్టో వజ్రిణా హతః॥26॥

మహాప్రాణో మహావీర్యో మహాసర్ప ఇవ ద్విపం
కృత్వాధరాం హనుం భూమౌ దైత్యో దివ్యుత్తరాం హనుం॥27॥

నభోగంభీరవక్త్రేణ లేలిహోల్బణజిహ్వయా
దంష్ట్రాభిః కాలకల్పాభిర్గ్రసన్నివ జగత్త్రయం॥28॥

అతిమాత్రమహాకాయ ఆక్షిపంస్తరసా గిరీన్
గిరిరాట్పాదచారీవ పద్భ్యాం నిర్జరయన్మహీం॥29॥

జగ్రాస స సమాసాద్య వజ్రిణం సహవాహనం
వృత్రగ్రస్తం తమాలోక్య సప్రజాపతయః సురాః
హా కష్టమితి నిర్విణ్ణాశ్చుక్రుశుః సమహర్షయః॥30॥

నిగీర్ణోఽప్యసురేంద్రేణ న మమారోదరం గతః
మహాపురుషసన్నద్ధో యోగమాయాబలేన చ॥31॥

భిత్త్వా వజ్రేణ తత్కుక్షిం నిష్క్రమ్య బలభిద్విభుః
ఉచ్చకర్త శిరః శత్రోర్గిరిశృంగమివౌజసా॥32॥

వజ్రస్తు తత్కంధరమాశువేగః కృంతన్సమంతాత్పరివర్తమానః
న్యపాతయత్తావదహర్గణేన యో జ్యోతిషామయనే వార్త్రహత్యే॥33॥

తదా చ ఖే దుందుభయో వినేదుర్గంధర్వసిద్ధాః సమహర్షిసంఘాః
వార్త్రఘ్నలింగైస్తమభిష్టువానా మంత్రైర్ముదా కుసుమైరభ్యవర్షన్॥34॥

వృత్రస్య దేహాన్నిష్క్రాంతమాత్మజ్యోతిరరిందమ
పశ్యతాం సర్వదేవానామలోకం సమపద్యత॥35॥

—♦ అధ్యాయము 13 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

వృత్రే హతే త్రయో లోకా వినా శక్రేణ భూరిద
సపాలా హ్యభవన్సద్యో విజ్వరా నిర్వృతేంద్రియాః॥1॥

దేవర్షిపితృభూతాని దైత్యా దేవానుగాః స్వయం
ప్రతిజగ్ముః స్వధిష్ణ్యాని బ్రహ్మేశేంద్రాదయస్తతః॥2॥

శ్రీరాజోవాచ ।

ఇంద్రస్యానిర్వృతేర్హేతుం శ్రోతుమిచ్ఛామి భో మునే
యేనాసన్సుఖినో దేవా హరేర్దుఃఖం కుతోఽభవత్॥3॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

వృత్రవిక్రమసంవిగ్నాః సర్వే దేవాః సహర్షిభిః
తద్వధాయార్థయన్నింద్రం నైచ్ఛద్భీతో బృహద్వధాత్॥4॥

ఇంద్ర ఉవాచ ।

స్త్రీభూద్రుమజలైరేనో విశ్వరూపవధోద్భవం
విభక్తమనుగృహ్ణద్భిర్వృత్రహత్యాం క్వ మార్జ్మ్యహం॥5॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఋషయస్తదుపాకర్ణ్య మహేంద్రమిదమబ్రువన్
యాజయిష్యామ భద్రం తే హయమేధేన మా స్మ భైః॥6॥

హయమేధేన పురుషం పరమాత్మానమీశ్వరం
ఇష్ట్వా నారాయణం దేవం మోక్ష్యసేఽపి జగద్వధాత్॥7॥

బ్రహ్మహా పితృహా గోఘ్నో మాతృహాచార్యహాఘవాన్
శ్వాదః పుల్కసకో వాపి శుద్ధ్యేరన్యస్య కీర్తనాత్॥8॥

తమశ్వమేధేన మహామఖేన శ్రద్ధాన్వితోఽస్మాభిరనుష్ఠితేన
హత్వాపి సబ్రహ్మచరాచరం త్వం న లిప్యసే కిం ఖలనిగ్రహేణ॥9॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఏవం సంచోదితో విప్రైర్మరుత్వానహనద్రిపుం
బ్రహ్మహత్యా హతే తస్మిన్నాససాద వృషాకపిం॥10॥

తయేంద్రః స్మాసహత్తాపం నిర్వృతిర్నామువిశత్
హ్రీమంతం వాచ్యతాం ప్రాప్తం సుఖయంత్యపి నో గుణాః॥11॥

తాం దదర్శానుధావంతీం చాండాలీమివ రూపిణీం
జరయా వేపమానాంగీం యక్ష్మగ్రస్తామసృక్పటాం॥12॥

వికీర్య పలితాన్కేశాంస్తిష్ఠ తిష్ఠేతి భాషిణీం
మీనగంధ్యసుగంధేన కుర్వతీం మార్గదూషణం॥13॥

నభో గతో దిశః సర్వాః సహస్రాక్షో విశాంపతే
ప్రాగుదీచీం దిశం తూర్ణం ప్రవిష్టో నృప మానసం॥14॥

స ఆవసత్పుష్కరనాలతంతూనలబ్ధభోగో యదిహాగ్నిదూతః
వర్షాణి సాహస్రమలక్షితోఽన్తః సంచింతయన్బ్రహ్మవధాద్విమోక్షం॥15॥

తావత్త్రిణాకం నహుషః శశాస విద్యాతపోయోగబలానుభావః
స సంపదైశ్వర్యమదాంధబుద్ధిర్నీతస్తిరశ్చాం గతిమింద్రపత్న్యా॥16॥

తతో గతో బ్రహ్మగిరోపహూత ఋతంభరధ్యాననివారితాఘః
పాపస్తు దిగ్దేవతయా హతౌజాస్తం నాభ్యభూదవితం విష్ణుపత్న్యా॥17॥

తం చ బ్రహ్మర్షయోఽభ్యేత్య హయమేధేన భారత
యథావద్దీక్షయాం చక్రుః పురుషారాధనేన హ॥18॥

అథేజ్యమానే పురుషే సర్వదేవమయాత్మని
అశ్వమేధే మహేంద్రేణ వితతే బ్రహ్మవాదిభిః॥19॥

స వై త్వాష్ట్రవధో భూయానపి పాపచయో నృప
నీతస్తేనైవ శూన్యాయ నీహార ఇవ భానునా॥20॥

స వాజిమేధేన యథోదితేన వితాయమానేన మరీచిమిశ్రైః
ఇష్ట్వాధియజ్ఞం పురుషం పురాణమింద్రో మహానాస విధూతపాపః॥21॥

ఇదం మహాఖ్యానమశేషపాప్మనాం ప్రక్షాలనం తీర్థపదానుకీర్తనం
భక్త్యుచ్ఛ్రయం భక్తజనానువర్ణనం మహేంద్రమోక్షం విజయం మరుత్వతః॥22॥

పఠేయురాఖ్యానమిదం సదా బుధాః శృణ్వంత్యథో పర్వణి పర్వణీంద్రియం
ధన్యం యశస్యం నిఖిలాఘమోచనం రిపుంజయం స్వస్త్యయనం తథాయుషం॥23॥

—♦ అధ్యాయము 14 ♦—

శ్రీపరీక్షిదువాచ ।

రజస్తమఃస్వభావస్య బ్రహ్మన్వృత్రస్య పాప్మనః
నారాయణే భగవతి కథమాసీద్దృఢా మతిః॥1॥

దేవానాం శుద్ధసత్త్వానామృషీణాం చామలాత్మనాం
భక్తిర్ముకుందచరణే న ప్రాయేణోపజాయతే॥2॥

రజోభిః సమసంఖ్యాతాః పార్థివైరిహ జంతవః
తేషాం యే కేచనేహంతే శ్రేయో వై మనుజాదయః॥3॥

ప్రాయో ముముక్షవస్తేషాం కేచనైవ ద్విజోత్తమ
ముముక్షూణాం సహస్రేషు కశ్చిన్ముచ్యేత సిధ్యతి॥4॥

ముక్తానామపి సిద్ధానాం నారాయణపరాయణః
సుదుర్లభః ప్రశాంతాత్మా కోటిష్వపి మహామునే॥5॥

వృత్రస్తు స కథం పాపః సర్వలోకోపతాపనః
ఇత్థం దృఢమతిః కృష్ణ ఆసీత్సంగ్రామ ఉల్బణే॥6॥

అత్ర నః సంశయో భూయాంఛ్రోతుం కౌతూహలం ప్రభో
యః పౌరుషేణ సమరే సహస్రాక్షమతోషయత్॥7॥

శ్రీసూత ఉవాచ ।

పరీక్షితోఽథ సంప్రశ్నం భగవాన్బాదరాయణిః
నిశమ్య శ్రద్దధానస్య ప్రతినంద్య వచోఽబ్రవీత్॥8॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

శృణుష్వావహితో రాజన్నితిహాసమిమం యథా
శ్రుతం ద్వైపాయనముఖాన్నారదాద్దేవలాదపి॥9॥

ఆసీద్రాజా సార్వభౌమః శూరసేనేషు వై నృప
చిత్రకేతురితి ఖ్యాతో యస్యాసీత్కామధుఙ్మహీ॥10॥

తస్య భార్యాసహస్రాణాం సహస్రాణి దశాభవన్
సాంతానికశ్చాపి నృపో న లేభే తాసు సంతతిం॥11॥

రూపౌదార్యవయోజన్మ విద్యైశ్వర్యశ్రియాదిభిః
సంపన్నస్య గుణైః సర్వైశ్చింతా బంధ్యాపతేరభూత్॥12॥

న తస్య సంపదః సర్వా మహిష్యో వామలోచనాః
సార్వభౌమస్య భూశ్చేయమభవన్ప్రీతిహేతవః॥13॥

తస్యైకదా తు భవనమంగిరా భగవానృషిః
లోకాననుచరన్నేతానుపాగచ్ఛద్యదృచ్ఛయా॥14॥

తం పూజయిత్వా విధివత్ప్రత్యుత్థానార్హణాదిభిః
కృతాతిథ్యముపాసీదత్సుఖాసీనం సమాహితః॥15॥

మహర్షిస్తముపాసీనం ప్రశ్రయావనతం క్షితౌ
ప్రతిపూజ్య మహారాజ సమాభాష్యేదమబ్రవీత్॥16॥

అంగిరా ఉవాచ ।

అపి తేఽనామయం స్వస్తి ప్రకృతీనాం తథాత్మనః
యథా ప్రకృతిభిర్గుప్తః పుమాన్రాజా చ సప్తభిః॥17॥

ఆత్మానం ప్రకృతిష్వద్ధా నిధాయ శ్రేయ ఆప్నుయాత్
రాజ్ఞా తథా ప్రకృతయో నరదేవాహితాధయః॥18॥

అపి దారాః ప్రజామాత్యా భృత్యాః శ్రేణ్యోఽథ మంత్రిణః
పౌరా జానపదా భూపా ఆత్మజా వశవర్తినః॥19॥

యస్యాత్మానువశశ్చేత్స్యాత్సర్వే తద్వశగా ఇమే
లోకాః సపాలా యచ్ఛంతి సర్వే బలిమతంద్రితాః॥20॥

ఆత్మనః ప్రీయతే నాత్మా పరతః స్వత ఏవ వా
లక్షయేఽలబ్ధకామం త్వాం చింతయా శబలం ముఖం॥21॥

ఏవం వికల్పితో రాజన్విదుషా మునినాపి సః
ప్రశ్రయావనతోఽభ్యాహ ప్రజాకామస్తతో మునిం॥22॥

చిత్రకేతురువాచ ।

భగవన్కిం న విదితం తపోజ్ఞానసమాధిభిః
యోగినాం ధ్వస్తపాపానాం బహిరంతః శరీరిషు॥23॥

తథాపి పృచ్ఛతో బ్రూయాం బ్రహ్మన్నాత్మని చింతితం
భవతో విదుషశ్చాపి చోదితస్త్వదనుజ్ఞయా॥24॥

లోకపాలైరపి ప్రార్థ్యాః సామ్రాజ్యైశ్వర్యసంపదః
న నందయంత్యప్రజం మాం క్షుత్తృట్కామమివాపరే॥25॥

తతః పాహి మహాభాగ పూర్వైః సహ గతం తమః
యథా తరేమ దుష్పారం ప్రజయా తద్విధేహి నః॥26॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇత్యర్థితః స భగవాన్కృపాలుర్బ్రహ్మణః సుతః
శ్రపయిత్వా చరుం త్వాష్ట్రం త్వష్టారమయజద్విభుః॥27॥

జ్యేష్ఠా శ్రేష్ఠా చ యా రాజ్ఞో మహిషీణాం చ భారత
నామ్నా కృతద్యుతిస్తస్యై యజ్ఞోచ్ఛిష్టమదాద్ద్విజః॥28॥

అథాహ నృపతిం రాజన్భవితైకస్తవాత్మజః
హర్షశోకప్రదస్తుభ్యమితి బ్రహ్మసుతో యయౌ॥29॥

సాపి తత్ప్రాశనాదేవ చిత్రకేతోరధారయత్
గర్భం కృతద్యుతిర్దేవీ కృత్తికాగ్నేరివాత్మజం॥30॥

తస్యా అనుదినం గర్భః శుక్లపక్ష ఇవోడుపః
వవృధే శూరసేనేశ తేజసా శనకైర్నృప॥31॥

అథ కాల ఉపావృత్తే కుమారః సమజాయత
జనయన్శూరసేనానాం శృణ్వతాం పరమాం ముదం॥32॥

హృష్టో రాజా కుమారస్య స్నాతః శుచిరలంకృతః
వాచయిత్వాశిషో విప్రైః కారయామాస జాతకం॥33॥

తేభ్యో హిరణ్యం రజతం వాసాంస్యాభరణాని చ
గ్రామాన్హయాన్గజాన్ప్రాదాద్ధేనూనామర్బుదాని షట్॥34॥

వవర్ష కామానన్యేషాం పర్జన్య ఇవ దేహినాం
ధన్యం యశస్యమాయుష్యం కుమారస్య మహామనాః॥35॥

కృచ్ఛ్రలబ్ధేఽథ రాజర్షేస్తనయేఽనుదినం పితుః
యథా నిఃస్వస్య కృచ్ఛ్రాప్తే ధనే స్నేహోఽన్వవర్ధత॥36॥

మాతుస్త్వతితరాం పుత్రే స్నేహో మోహసముద్భవః
కృతద్యుతేః సపత్నీనాం ప్రజాకామజ్వరోఽభవత్॥37॥

చిత్రకేతోరతిప్రీతిర్యథా దారే ప్రజావతి
న తథాన్యేషు సంజజ్ఞే బాలం లాలయతోఽన్వహం॥38॥

తాః పర్యతప్యన్నాత్మానం గర్హయంత్యోఽభ్యసూయయా
ఆనపత్యేన దుఃఖేన రాజ్ఞశ్చానాదరేణ చ॥39॥

ధిగప్రజాం స్త్రియం పాపాం పత్యుశ్చాగృహసమ్మతాం
సుప్రజాభిః సపత్నీభిర్దాసీమివ తిరస్కృతాం॥40॥

దాసీనాం కో ను సంతాపః స్వామినః పరిచర్యయా
అభీక్ష్ణం లబ్ధమానానాం దాస్యా దాసీవ దుర్భగాః॥41॥

ఏవం సందహ్యమానానాం సపత్న్యాః పుత్రసంపదా
రాజ్ఞోఽసమ్మతవృత్తీనాం విద్వేషో బలవానభూత్॥42॥

విద్వేషనష్టమతయః స్త్రియో దారుణచేతసః
గరం దదుః కుమారాయ దుర్మర్షా నృపతిం ప్రతి॥43॥

కృతద్యుతిరజానంతీ సపత్నీనామఘం మహత్
సుప్త ఏవేతి సంచింత్య నిరీక్ష్య వ్యచరద్గృహే॥44॥

శయానం సుచిరం బాలముపధార్య మనీషిణీ
పుత్రమానయ మే భద్రే ఇతి ధాత్రీమచోదయత్॥45॥

సా శయానముపవ్రజ్య దృష్ట్వా చోత్తారలోచనం
ప్రాణేంద్రియాత్మభిస్త్యక్తం హతాస్మీత్యపతద్భువి॥46॥

తస్యాస్తదాకర్ణ్య భృశాతురం స్వరం ఘ్నంత్యాః కరాభ్యామురః ఉచ్చకైరపి
ప్రవిశ్య రాజ్ఞీ త్వరయాత్మజాంతికం దదర్శ బాలం సహసా మృతం సుతం॥47॥

పపాత భూమౌ పరివృద్ధయా శుచా ముమోహ విభ్రష్టశిరోరుహాంబరా॥48॥

తతో నృపాంతఃపురవర్తినో జనా నరాశ్చ నార్యశ్చ నిశమ్య రోదనం
ఆగత్య తుల్యవ్యసనాః సుదుఃఖితాస్తాశ్చ వ్యలీకం రురుదుః కృతాగసః॥49॥

శ్రుత్వా మృతం పుత్రమలక్షితాంతకం వినష్టదృష్టిః ప్రపతన్స్ఖలన్పథి
స్నేహానుబంధైధితయా శుచా భృశం విమూర్చ్ఛితోఽనుప్రకృతిర్ద్విజైర్వృతః॥50॥

పపాత బాలస్య స పాదమూలే మృతస్య విస్రస్తశిరోరుహాంబరః
దీర్ఘం శ్వసన్బాష్పకలోపరోధతో నిరుద్ధకంఠో న శశాక భాషితుం॥51॥

పతిం నిరీక్ష్యోరుశుచార్పితం తదా మృతం చ బాలం సుతమేకసంతతిం
జనస్య రాజ్ఞీ ప్రకృతేశ్చ హృద్రుజం సతీ దధానా విలలాప చిత్రధా॥52॥

స్తనద్వయం కుంకుమపంకమండితం నిషించతీ సాంజనబాష్పబిందుభిః
వికీర్య కేశాన్విగలత్స్రజః సుతం శుశోచ చిత్రం కురరీవ సుస్వరం॥53॥

అహో విధాతస్త్వమతీవ బాలిశో యస్త్వాత్మసృష్ట్యప్రతిరూపమీహసే
పరే ను జీవత్యపరస్య యా మృతిర్విపర్యయశ్చేత్త్వమసి ధ్రువః పరః॥54॥

న హి క్రమశ్చేదిహ మృత్యుజన్మనోః శరీరిణామస్తు తదాత్మకర్మభిః
యః స్నేహపాశో నిజసర్గవృద్ధయే స్వయం కృతస్తే తమిమం వివృశ్చసి॥55॥

త్వం తాత నార్హసి చ మాం కృపణామనాథాం
త్యక్తుం విచక్ష్వ పితరం తవ శోకతప్తం
అంజస్తరేమ భవతాప్రజదుస్తరం యద్
ధ్వాంతం న యాహ్యకరుణేన యమేన దూరం॥56॥

ఉత్తిష్ఠ తాత త ఇమే శిశవో వయస్యాస్
త్వామాహ్వయంతి నృపనందన సంవిహర్తుం
సుప్తశ్చిరం హ్యశనయా చ భవాన్పరీతో
భుంక్ష్వ స్తనం పిబ శుచో హర నః స్వకానాం॥57॥

నాహం తనూజ దదృశే హతమంగలా తే
ముగ్ధస్మితం ముదితవీక్షణమాననాబ్జం
కిం వా గతోఽస్యపునరన్వయమన్యలోకం
నీతోఽఘృణేన న శృణోమి కలా గిరస్తే॥58॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

విలపంత్యా మృతం పుత్రమితి చిత్రవిలాపనైః
చిత్రకేతుర్భృశం తప్తో ముక్తకంఠో రురోద హ॥59॥

తయోర్విలపతోః సర్వే దంపత్యోస్తదనువ్రతాః
రురుదుః స్మ నరా నార్యః సర్వమాసీదచేతనం॥60॥

ఏవం కశ్మలమాపన్నం నష్టసంజ్ఞమనాయకం
జ్ఞాత్వాంగిరా నామ ఋషిరాజగామ సనారదః॥61॥

—♦ అధ్యాయము 15 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఊచతుర్మృతకోపాంతే పతితం మృతకోపమం
శోకాభిభూతం రాజానం బోధయంతౌ సదుక్తిభిః॥1॥

కోఽయం స్యాత్తవ రాజేంద్ర భవాన్యమనుశోచతి
త్వం చాస్య కతమః సృష్టౌ పురేదానీమతః పరం॥2॥

యథా ప్రయాంతి సంయాంతి స్రోతోవేగేన బాలుకాః
సంయుజ్యంతే వియుజ్యంతే తథా కాలేన దేహినః॥3॥

యథా ధానాసు వై ధానా భవంతి న భవంతి చ
ఏవం భూతాని భూతేషు చోదితానీశమాయయా॥4॥

వయం చ త్వం చ యే చేమే తుల్యకాలాశ్చరాచరాః
జన్మమృత్యోర్యథా పశ్చాత్ప్రాఙ్నైవమధునాపి భోః ‖5‖

భూతైర్భూతాని భూతేశః సృజత్యవతి హంతి చ
ఆత్మసృష్టైరస్వతంత్రైరనపేక్షోఽపి బాలవత్ ‖6‖

దేహేన దేహినో రాజందేహాద్దేహోఽభిజాయతే
బీజాదేవ యథా బీజం దేహ్యర్థ ఇవ శాశ్వతః ‖7‖

దేహదేహివిభాగోఽయమవివేకకృతః పురా
జాతివ్యక్తివిభాగోఽయం యథా వస్తుని కల్పితః ‖8‖

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఏవమాశ్వాసితో రాజా చిత్రకేతుర్ద్విజోక్తిభిః
విమృజ్య పాణినా వక్త్రమాధిమ్లానమభాషత ‖9‖

శ్రీరాజోవాచ ।

కౌ యువాం జ్ఞానసంపన్నౌ మహిష్ఠౌ చ మహీయసాం
అవధూతేన వేషేణ గూఢావిహ సమాగతౌ ‖10‖

చరంతి హ్యవనౌ కామం బ్రాహ్మణా భగవత్ప్రియాః
మాదృశాం గ్రామ్యబుద్ధీనాం బోధాయోన్మత్తలింగినః ‖11‖

కుమారో నారద ఋభురంగిరా దేవలోఽసితః
అపాంతరతమా వ్యాసో మార్కండేయోఽథ గౌతమః ‖12‖

వసిష్ఠో భగవాన్రామః కపిలో బాదరాయణిః
దుర్వాసా యాజ్ఞవల్క్యశ్చ జాతుకర్ణస్తథారుణిః ‖13‖

రోమశశ్చ్యవనో దత్త ఆసురిః సపతంజలిః
ఋషిర్వేదశిరా ధౌమ్యో మునిః పంచశిఖస్తథా ‖14‖

హిరణ్యనాభః కౌశల్యః శ్రుతదేవ ఋతధ్వజః
ఏతే పరే చ సిద్ధేశాశ్చరంతి జ్ఞానహేతవః ‖15‖

తస్మాద్యువాం గ్రామ్యపశోర్మమ మూఢధియః ప్రభూ
అంధే తమసి మగ్నస్య జ్ఞానదీప ఉదీర్యతాం ‖16‖

శ్రీఅంగిరా ఉవాచ ।

అహం తే పుత్రకామస్య పుత్రదోఽస్మ్యంగిరా నృప
ఏష బ్రహ్మసుతః సాక్షాన్నారదో భగవానృషిః ‖17‖

ఇత్థం త్వాం పుత్రశోకేన మగ్నం తమసి దుస్తరే
అతదర్హమనుస్మృత్య మహాపురుషగోచరం ‖18‖

అనుగ్రహాయ భవతః ప్రాప్తావావామిహ ప్రభో
బ్రహ్మణ్యో భగవద్భక్తో నావాసాదితుమర్హసి ‖19‖

తద్దైవ తే పరం జ్ఞానం దదామి గృహమాగతః
జ్ఞాత్వాన్యాభినివేశం తే పుత్రమేవ దదామ్యహం ॥20॥

అధునా పుత్రిణాం తాపో భవతైవానుభూయతే
ఏవం దారా గృహా రాయో వివిధైశ్వర్యసంపదః ॥21॥

శబ్దాదయశ్చ విషయాశ్చలా రాజ్యవిభూతయః
మహీ రాజ్యం బలం కోషో భృత్యామాత్యసుహృజ్జనాః ॥22॥

సర్వేఽపి శూరసేనేమే శోకమోహభయార్తిదాః
గంధర్వనగరప్రఖ్యాః స్వప్నమాయామనోరథాః ॥23॥

దృశ్యమానా వినార్థేన న దృశ్యంతే మనోభవాః
కర్మభిర్ధ్యాయతో నానా కర్మాణి మనసోఽభవన్ ॥24॥

అయం హి దేహినో దేహో ద్రవ్యజ్ఞానక్రియాత్మకః
దేహినో వివిధక్లేశ సంతాపకృదుదాహృతః ॥25॥

తస్మాత్స్వస్థేన మనసా విమృశ్య గతిమాత్మనః
ద్వైతే ధ్రువార్థవిశ్రంభం త్యజోపశమమావిశ ॥26॥

శ్రీనారద ఉవాచ ।

ఏతాం మంత్రోపనిషదం ప్రతీచ్ఛ ప్రయతో మమ
యాం ధారయన్సప్తరాత్రాద్ద్రష్టా సంకర్షణం విభుం ॥27॥

యత్పాదమూలముపసృత్య నరేంద్ర పూర్వే
శర్వాదయో భ్రమమిమం ద్వితయం విసృజ్య
సద్యస్తదీయమతులానధికం మహిత్వం
ప్రాపుర్భవానపి పరం న చిరాదుపైతి ॥28॥

—♦ అధ్యాయము 16 ♦—

శ్రీబాదరాయణిరువాచ ।

అథ దేవఋషీ రాజన్సంపరేతం నృపాత్మజం
దర్శయిత్వేతి హోవాచ జ్ఞాతీనామనుశోచతాం ॥1॥

శ్రీనారద ఉవాచ ।

జీవాత్మన్పశ్య భద్రం తే మాతరం పితరం చ తే
సుహృదో బాంధవాస్తప్తాః శుచా త్వత్కృతయా భృశం ॥2॥

కలేవరం స్వమావిశ్య శేషమాయుః సుహృద్వృతః
భుంక్ష్వ భోగాన్పితృప్రత్తానధితిష్ఠ నృపాసనం ॥3॥

జీవ ఉవాచ ।

కస్మిన్జన్మన్యమీ మహ్యం పితరో మాతరోఽభవన్
కర్మభిర్భ్రామ్యమాణస్య దేవతిర్యఙ్నృయోనిషు ॥4॥

బంధుజ్ఞాత్యరిమధ్యస్థ మిత్రోదాసీనవిద్విషః
సర్వ ఏవ హి సర్వేషాం భవంతి క్రమశో మిథః ॥5॥

యథా వస్తూని పణ్యాని హేమాదీని తతస్తతః
పర్యటంతి నరేష్వేవం జీవో యోనిషు కర్తృషు ॥6॥

నిత్యస్యార్థస్య సంబంధో హ్యనిత్యో దృశ్యతే నృషు
యావద్యస్య హి సంబంధో మమత్వం తావదేవ హి ॥7॥

ఏవం యోనిగతో జీవః స నిత్యో నిరహంకృతః
యావద్యత్రోపలభ్యేత తావత్స్వత్వం హి తస్య తత్ ॥8॥

ఏష నిత్యోఽవ్యయః సూక్ష్మ ఏష సర్వాశ్రయః స్వదృక్
ఆత్మమాయాగుణైర్విశ్వమాత్మానం సృజతే ప్రభుః ॥9॥

న హ్యస్యాస్తి ప్రియః కశ్చిన్నాప్రియః స్వః పరోఽపి వా
ఏకః సర్వధియాం ద్రష్టా కర్తౄణాం గుణదోషయోః ॥10॥

నాదత్త ఆత్మా హి గుణం న దోషం న క్రియాఫలం
ఉదాసీనవదాసీనః పరావరదృగీశ్వరః ॥11॥

శ్రీబాదరాయణిరువాచ ।

ఇత్యుదీర్య గతో జీవో జ్ఞాతయస్తస్య తే తదా
విస్మితా ముముచుః శోకం ఛిత్త్వాత్మస్నేహశృంఖలాం ॥12॥

నిర్హృత్య జ్ఞాతయో జ్ఞాతేర్దేహం కృత్వోచితాః క్రియాః
తత్యజుర్దుస్త్యజం స్నేహం శోకమోహభయార్తిదం ॥13॥

బాలఘ్న్యో వ్రీడితాస్తత్ర బాలహత్యాహతప్రభాః
బాలహత్యావ్రతం చేరుర్బ్రాహ్మణైర్యన్నిరూపితం
యమునాయాం మహారాజ స్మరంత్యో ద్విజభాషితం ॥14॥

స ఇత్థం ప్రతిబుద్ధాత్మా చిత్రకేతుర్ద్విజోక్తిభిః
గృహాంధకూపాన్నిష్క్రాంతః సరఃపంకాదివ ద్విపః ॥15॥

కాలింద్యాం విధివత్స్నాత్వా కృతపుణ్యజలక్రియః
మౌనేన సంయతప్రాణో బ్రహ్మపుత్రావవందత ॥16॥

అథ తస్మై ప్రపన్నాయ భక్తాయ ప్రయతాత్మనే
భగవాన్నారదః ప్రీతో విద్యామేతామువాచ హ ॥17॥

ఓం నమస్తుభ్యం భగవతే వాసుదేవాయ ధీమహి
ప్రద్యుమ్నాయానిరుద్ధాయ నమః సంకర్షణాయ చ ॥18॥

నమో విజ్ఞానమాత్రాయ పరమానందమూర్తయే
ఆత్మారామాయ శాంతాయ నివృత్తద్వైతదృష్టయే ॥19॥

ఆత్మానందానుభూత్యైవ న్యస్తశక్త్యూర్మయే నమః
హృషీకేశాయ మహతే నమస్తేఽనంతమూర్తయే ॥20॥

వచస్యుపరతేఽప్రాప్య య ఏకో మనసా సహ
అనామరూపశ్చిన్మాత్రః సోఽవ్యాన్నః సదసత్పరః ॥21॥

యస్మిన్నిదం యతశ్చేదం తిష్ఠత్యప్యేతి జాయతే
మృణ్మయేష్వివ మృజ్జాతిస్తస్మై తే బ్రహ్మణే నమః ॥22॥

యన్న స్పృశంతి న విదుర్మనోబుద్ధీంద్రియాసవః
అంతర్బహిశ్చ వితతం వ్యోమవత్తన్నతోఽస్మ్యహం ॥23॥

దేహేంద్రియప్రాణమనోధియోఽమీ యదంశవిద్ధాః ప్రచరంతి కర్మసు
నైవాన్యదా లౌహమివాప్రతప్తం స్థానేషు తద్ద్రష్ట్రపదేశమేతి ॥24॥

ఓం నమో భగవతే మహాపురుషాయ మహానుభావాయ మహావిభూతిపతయే
సకలసాత్వతపరివృఢనికరకరకమలకుడ్మలోపలాలితచరణారవిందయుగల
పరమపరమేష్ఠిన్నమస్తే ॥25॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

భక్తాయైతాం ప్రపన్నాయ విద్యామాదిశ్య నారదః
యయావంగిరసా సాకం ధామ స్వాయంభువం ప్రభో ॥26॥

చిత్రకేతుస్తు తాం విద్యాం యథా నారదభాషితాం
ధారయామాస సప్తాహమబ్భక్షః సుసమాహితః ॥27॥

తతః స సప్తరాత్రాంతే విద్యయా ధార్యమాణయా
విద్యాధరాధిపత్యం చ లేభేఽప్రతిహతం నృప ॥28॥

తతః కతిపయాహోభిర్విద్యయేద్ధమనోగతిః
జగామ దేవదేవస్య శేషస్య చరణాంతికం ॥29॥

మృణాలగౌరం శితివాససం స్ఫురత్కిరీటకేయూరకటిత్రకంకణం
ప్రసన్నవక్త్రారుణలోచనం వృతం దదర్శ సిద్ధేశ్వరమండలైః ప్రభుం ॥30॥

తద్దర్శనధ్వస్తసమస్తకిల్బిషః స్వస్థామలాంతఃకరణోఽభ్యయాన్మునిః
ప్రవృద్ధభక్త్యా ప్రణయాశ్రులోచనః ప్రహృష్టరోమానమదాదిపురుషం ॥31॥

స ఉత్తమశ్లోకపదాబ్జవిష్టరం ప్రేమాశ్రులేశైరుపమేహయన్ముహుః
ప్రేమోపరుద్ధాఖిలవర్ణనిర్గమో నైవాశకత్తం ప్రసమీడితుం చిరం ॥32॥

తతః సమాధాయ మనో మనీషయా బభాష ఏతత్ప్రతిలబ్ధవాగసౌ
నియమ్య సర్వేంద్రియబాహ్యవర్తనం జగద్గురుం సాత్వతశాస్త్రవిగ్రహం ॥33॥

చిత్రకేతురువాచ ।

అజిత జితః సమమతిభిః సాధుభిర్భవాన్జితాత్మభిర్భవతా
విజితాస్తేఽపి చ భజతామకామాత్మనాం య ఆత్మదోఽతికరుణః ॥34॥

తవ విభవః ఖలు భగవంజగదుదయస్థితిలయాదీని
విశ్వసృజస్తేఽంశాంశాస్తత్ర మృషా స్పర్ధంతి పృథగభిమత్యా ॥35॥

పరమాణుపరమమహతోస్త్వమాద్యంతాంతరవర్తీ త్రయవిధురః
ఆదావంతేఽపి చ సత్త్వానాం యద్ధ్రువం తదేవాంతరాలేఽపి ॥36॥

క్షిత్యాదిభిరేష కిలావృతః సప్తభిర్దశగుణోత్తరైరండకోశః
యత్ర పతత్యణుకల్పః సహాండకోటికోటిభిస్తదనంతః ॥37॥

విషయతృషో నరపశవో య ఉపాసతే విభూతీర్న పరం త్వాం
తేషామాశిష ఈశ తదను వినశ్యంతి యథా రాజకులం ॥38॥

కామధియస్త్వయి రచితా న పరమ రోహంతి యథా కరంభబీజాని
జ్ఞానాత్మన్యగుణమయే గుణగణతోఽస్య ద్వంద్వజాలాని ॥39॥

జితమజిత తదా భవతా యదాహ భాగవతం ధర్మమనవద్యం
నిష్కించనా యే మునయ ఆత్మారామా యముపాసతేఽపవర్గాయ ॥40॥

విషమమతిర్న యత్ర నృణాం త్వమహమితి మమ తవేతి చ యదన్యత్ర
విషమధియా రచితో యః స హ్యవిశుద్ధః క్షయిష్ణురధర్మబహులః ॥41॥

కః క్షేమో నిజపరయోః కియానార్థః స్వపరద్రుహా ధర్మేణ
స్వద్రోహాత్తవ కోపః పరసంపీడయా చ తథాధర్మః ॥42॥

న వ్యభిచరతి తవేక్షా యయా హ్యభిహితో భాగవతో ధర్మః
స్థిరచరసత్త్వకదంబేష్వపృథగ్ధియో యముపాసతే త్వార్యాః ॥43॥

న హి భగవన్నఘటితమిదం త్వద్దర్శనాన్నృణామఖిలపాపక్షయః
యన్నామ సకృచ్ఛ్రవణాత్పుక్కశోఽపి విముచ్యతే సంసారాత్ ॥44॥

అథ భగవన్వయమధునా త్వదవలోకపరిమృష్టాశయమలాః
సురఋషిణా యత్కథితం తావకేన కథమన్యథా భవతి ॥45॥

విదితమనంత సమస్తం తవ జగదాత్మనో జనైరిహాచరితం
విజ్ఞాప్యం పరమగురోః కియదివ సవితురివ ఖద్యోతైః ॥46॥

నమస్తుభ్యం భగవతే సకలజగత్స్థితిలయోదయేశాయ
దురవసితాత్మగతయే కుయోగినాం భిదా పరమహంసాయ ॥47॥

యం వై శ్వసంతమను విశ్వసృజః శ్వసంతి
యం చేకితానమను చిత్తయ ఉచ్చకంతి
భూమండలం సర్షపాయతి యస్య మూర్ధ్ని
తస్మై నమో భగవతేఽస్తు సహస్రమూర్ధ్నే ॥48॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

సంస్తుతో భగవానేవమనంతస్తమభాషత
విద్యాధరపతిం ప్రీతశ్చిత్రకేతుం కురూద్వహ ॥49॥

శ్రీభగవానువాచ ।

యన్నారదాంగిరోభ్యాం తే వ్యాహృతం మేఽనుశాసనం
సంసిద్ధోఽసి తయా రాజన్విద్యయా దర్శనాచ్చ మే ॥50॥

అహం వై సర్వభూతాని భూతాత్మా భూతభావనః
శబ్దబ్రహ్మ పరం బ్రహ్మ మమోభే శాశ్వతీ తనూ ॥51॥

లోకే వితతమాత్మానం లోకం చాత్మని సంతతం
ఉభయం చ మయా వ్యాప్తం మయి చైవోభయం కృతం॥52॥

యథా సుషుప్తః పురుషో విశ్వం పశ్యతి చాత్మని
ఆత్మానమేకదేశస్థం మన్యతే స్వప్న ఉత్థితః॥53॥

ఏవం జాగరణాదీని జీవస్థానాని చాత్మనః
మాయామాత్రాణి విజ్ఞాయ తద్ద్రష్టారం పరం స్మరేత్॥54॥

యేన ప్రసుప్తః పురుషః స్వాపం వేదాత్మనస్తదా
సుఖం చ నిర్గుణం బ్రహ్మ తమాత్మానమవేహి మాం॥55॥

ఉభయం స్మరతః పుంసః ప్రస్వాపప్రతిబోధయోః
అన్వేతి వ్యతిరిచ్యేత తజ్జ్ఞానం బ్రహ్మ తత్పరం॥56॥

యదేతద్విస్మృతం పుంసో మద్భావం భిన్నమాత్మనః
తతః సంసార ఏతస్య దేహాద్దేహో మృతేర్మృతిః॥57॥

లబ్ధ్వేహ మానుషీం యోనిం జ్ఞానవిజ్ఞానసంభవాం
ఆత్మానం యో న బుద్ధ్యేత న క్వచిత్క్షేమమాప్నుయాత్॥58॥

స్మృత్వేహాయాం పరిక్లేశం తతః ఫలవిపర్యయం
అభయం చాప్యనీహాయాం సంకల్పాద్విరమేత్కవిః॥59॥

సుఖాయ దుఃఖమోక్షాయ కుర్వాతే దంపతీ క్రియాః
తతోఽనివృత్తిరప్రాప్తిర్దుఃఖస్య చ సుఖస్య చ॥60॥

ఏవం విపర్యయం బుద్ధ్వా నృణాం విజ్ఞాభిమానినాం
ఆత్మనశ్చ గతిం సూక్ష్మాం స్థానత్రయవిలక్షణాం॥61॥

దృష్టశ్రుతాభిర్మాత్రాభిర్నిర్ముక్తః స్వేన తేజసా
జ్ఞానవిజ్ఞానసంతృప్తో మద్భక్తః పురుషో భవేత్॥62॥

ఏతావానేవ మనుజైర్యోగనైపుణ్యబుద్ధిభిః
స్వార్థః సర్వాత్మనా జ్ఞేయో యత్పరాత్మైకదర్శనం॥63॥

త్వమేతచ్ఛ్రద్ధయా రాజన్నప్రమత్తో వచో మమ
జ్ఞానవిజ్ఞానసంపన్నో ధారయన్నాశు సిధ్యసి॥64॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఆశ్వాస్య భగవానిత్థం చిత్రకేతుం జగద్గురుః
పశ్యతస్తస్య విశ్వాత్మా తతశ్చాంతర్దధే హరిః॥65॥

—♦ అధ్యాయము 17 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

యతశ్చాంతర్హితోఽనంతస్తస్యై కృత్వా దిశే నమః
విద్యాధరశ్చిత్రకేతుశ్చచార గగనే చరః॥1॥

స లక్షం వర్షలక్షాణామవ్యాహతబలేంద్రియః
స్తూయమానో మహాయోగీ మునిభిః సిద్ధచారణైః॥2॥

కులాచలేంద్రద్రోణీషు నానాసంకల్పసిద్ధిషు
రేమే విద్యాధరస్త్రీభిర్గాపయన్హరిమీశ్వరం ||3||

ఏకదా స విమానేన విష్ణుదత్తేన భాస్వతా
గిరిశం దదృశే గచ్ఛన్పరీతం సిద్ధచారణైః ||4||

ఆలింగ్యాంకీకృతాం దేవీం బాహునా మునిసంసది
ఉవాచ దేవ్యాః శృణ్వంత్యా జహాసోచ్చైస్తదంతికే ||5||

చిత్రకేతురువాచ ।

ఏష లోకగురుః సాక్షాద్ధర్మం వక్తా శరీరిణాం
ఆస్తే ముఖ్యః సభాయాం వై మిథునీభూయ భార్యయా ||6||

జటాధరస్తీవ్రతపా బ్రహ్మవాదిసభాపతిః
అంకీకృత్య స్త్రియం చాస్తే గతహ్రీః ప్రాకృతో యథా ||7||

ప్రాయశః ప్రాకృతాశ్చాపి స్త్రియం రహసి బిభ్రతి
అయం మహావ్రతధరో బిభర్తి సదసి స్త్రియం ||8||

శ్రీశుక ఉవాచ ।

భగవానపి తచ్ఛ్రుత్వా ప్రహస్యాగాధధీర్నృప
తూష్ణీం బభూవ సదసి సభ్యాశ్చ తదనువ్రతాః ||9||

ఇత్యతద్వీర్యవిదుషి బ్రువాణే బహ్వశోభనం
రుషాహ దేవీ ధృష్టాయ నిర్జితాత్మాభిమానినే ||10||

శ్రీపార్వత్యువాచ ।

అయం కిమధునా లోకే శాస్తా దండధరః ప్రభుః
అస్మద్విధానాం దుష్టానాం నిర్లజ్జానాం చ విప్రకృత్ ||11||

న వేద ధర్మం కిల పద్మయోనిర్న బ్రహ్మపుత్రా భృగునారదాద్యాః
న వై కుమారః కపిలో మనుశ్చ యే నో నిషేధంత్యతివర్తినం హరం ||12||

ఏషామనుధ్యేయపదాబ్జయుగ్మం జగద్గురుం మంగలమంగలం స్వయం
యః క్షత్రబంధుః పరిభూయ సూరీన్ప్రశాస్తి ధృష్టస్తదయం హి దండ్యః ||13||

నాయమర్హతి వైకుంఠ పాదమూలోపసర్పణం
సంభావితమతిః స్తబ్ధః సాధుభిః పర్యుపాసితం ||14||

అతః పాపీయసీం యోనిమాసురీం యాహి దుర్మతే
యథేహ భూయో మహతాం న కర్తా పుత్ర కిల్బిషం ||15||

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఏవం శప్తశ్చిత్రకేతుర్విమానాదవరుహ్య సః
ప్రసాదయామాస సతీం మూర్ధ్నా నమ్రేణ భారత ||16||

చిత్రకేతురువాచ ।

ప్రతిగృహ్ణామి తే శాపమాత్మనోఽఞ్జలినాంబికే
దేవైర్మర్త్యాయ యత్ప్రోక్తం పూర్వదిష్టం హి తస్య తత్॥17॥

సంసారచక్ర ఏతస్మింజంతురజ్ఞానమోహితః
భ్రామ్యన్సుఖం చ దుఃఖం చ భుంక్తే సర్వత్ర సర్వదా॥18॥

నైవాత్మా న పరశ్చాపి కర్తా స్యాత్సుఖదుఃఖయోః
కర్తారం మన్యతేఽత్రాజ్ఞ ఆత్మానం పరమేవ చ॥19॥

గుణప్రవాహ ఏతస్మిన్కః శాపః కో న్వనుగ్రహః
కః స్వర్గో నరకః కో వా కిం సుఖం దుఃఖమేవ వా॥20॥

ఏకః సృజతి భూతాని భగవానాత్మమాయయా
ఏషాం బంధం చ మోక్షం చ సుఖం దుఃఖం చ నిష్కలః॥21॥

న తస్య కశ్చిద్దయితః ప్రతీపో న జ్ఞాతిబంధుర్న పరో న చ స్వః
సమస్య సర్వత్ర నిరంజనస్య సుఖే న రాగః కుత ఏవ రోషః॥22॥

తథాపి తచ్ఛక్తివిసర్గ ఏషాం సుఖాయ దుఃఖాయ హితాహితాయ
బంధాయ మోక్షాయ చ మృత్యుజన్మనోః శరీరిణాం సంసృతయేఽవకల్పతే॥23॥

అథ ప్రసాదయే న త్వాం శాపమోక్షాయ భామిని
యన్మన్యసే హ్యసాధూక్తం మమ తత్క్షమ్యతాం సతి॥24॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇతి ప్రసాద్య గిరిశౌ చిత్రకేతురరిందమ
జగామ స్వవిమానేన పశ్యతోః స్మయతోస్తయోః॥25॥

తతస్తు భగవాన్రుద్రో రుద్రాణీమిదమబ్రవీత్
దేవర్షిదైత్యసిద్ధానాం పార్షదానాం చ శృణ్వతాం॥26॥

శ్రీరుద్ర ఉవాచ ।

దృష్టవత్యసి సుశ్రోణి హరేరద్భుతకర్మణః
మాహాత్మ్యం భృత్యభృత్యానాం నిఃస్పృహాణాం మహాత్మనాం॥27॥

నారాయణపరాః సర్వే న కుతశ్చన బిభ్యతి
స్వర్గాపవర్గనరకేష్వపి తుల్యార్థదర్శినః॥28॥

దేహినాం దేహసంయోగాద్ద్వంద్వానీశ్వరలీలయా
సుఖం దుఃఖం మృతిర్జన్మ శాపోఽనుగ్రహ ఏవ చ॥29॥

అవివేకకృతః పుంసో హ్యర్థభేద ఇవాత్మని
గుణదోషవికల్పశ్చ భిదేవ స్రజివత్కృతః॥30॥

వాసుదేవే భగవతి భక్తిముద్వహతాం నృణాం
జ్ఞానవైరాగ్యవీర్యాణాం న హి కశ్చిద్వ్యపాశ్రయః॥31॥

నాహం విరించో న కుమారనారదౌ న బ్రహ్మపుత్రా మునయః సురేశాః
విదామ యస్యేహితమంశకాంశకా న తత్స్వరూపం పృథగీశమానినః॥32॥

న హ్యస్యాస్తి ప్రియః కశ్చిన్నాప్రియః స్వః పరోఽపి వా
ఆత్మత్వాత్సర్వభూతానాం సర్వభూతప్రియో హరిః॥33॥

తస్య చాయం మహాభాగశ్చిత్రకేతుః ప్రియోఽనుగః
సర్వత్ర సమదృక్షాంతో హ్యహం చైవాచ్యుతప్రియః॥34॥

తస్మాన్న విస్మయః కార్యః పురుషేషు మహాత్మసు
మహాపురుషభక్తేషు శాంతేషు సమదర్శిషు॥35॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇతి శ్రుత్వా భగవతః శివస్యోమాభిభాషితం
బభూవ శాంతధీ రాజందేవీ విగతవిస్మయా॥36॥

ఇతి భాగవతో దేవ్యాః ప్రతిశప్తుమలంతమః
మూర్ధ్నా స జగృహే శాపమేతావత్సాధులక్షణం॥37॥

జజ్ఞే త్వష్టుర్దక్షిణాగ్నౌ దానవీం యోనిమాశ్రితః
వృత్ర ఇత్యభివిఖ్యాతో జ్ఞానవిజ్ఞానసంయుతః॥38॥

ఏతత్తే సర్వమాఖ్యాతం యన్మాం త్వం పరిపృచ్ఛసి
వృత్రస్యాసురజాతేశ్చ కారణం భగవన్మతేః॥39॥

ఇతిహాసమిమం పుణ్యం చిత్రకేతోర్మహాత్మనః
మాహాత్మ్యం విష్ణుభక్తానాం శ్రుత్వా బంధాద్విముచ్యతే॥40॥

య ఏతత్ప్రాతరుత్థాయ శ్రద్ధయా వాగ్యతః పఠేత్
ఇతిహాసం హరిం స్మృత్వా స యాతి పరమాం గతిం॥41॥

—♦ అధ్యాయము 18 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

పృశ్నిస్తు పత్నీ సవితుః సావిత్రీం వ్యాహృతిం త్రయీం
అగ్నిహోత్రం పశుం సోమం చాతుర్మాస్యం మహామఖాన్॥1॥

సిద్ధిర్భగస్య భార్యాంగ మహిమానం విభుం ప్రభుం
ఆశిషం చ వరారోహాం కన్యాం ప్రాసూత సువ్రతాం॥2॥

ధాతుః కుహూః సినీవాలీ రాకా చానుమతిస్తథా
సాయం దర్శమథ ప్రాతః పూర్ణమాసమనుక్రమాత్॥3॥

అగ్నీన్పురీష్యానాధత్త క్రియాయాం సమనంతరః
చర్షణీ వరుణస్యాసీద్యస్యాం జాతో భృగుః పునః॥4॥

వాల్మీకిశ్చ మహాయోగీ వల్మీకాదభవత్కిల
అగస్త్యశ్చ వసిష్ఠశ్చ మిత్రావరుణయోరృషీ॥5॥

రేతః సిషిచతుః కుంభే ఉర్వశ్యాః సన్నిధౌ ద్రుతం
రేవత్యాం మిత్ర ఉత్సర్గమరిష్టం పిప్పలం వ్యధాత్॥6॥

పౌలోమ్యామింద్ర ఆధత్త త్రీన్పుత్రానితి నః శ్రుతం
జయంతమృషభం తాత తృతీయం మీఢుషం ప్రభుః॥7॥

ఉరుక్రమస్య దేవస్య మాయావామనరూపిణః
కీర్తౌ పత్న్యాం బృహచ్ఛ్లోకస్తస్యాసన్సౌభగాదయః॥8॥

తత్కర్మగుణవీర్యాణి కాశ్యపస్య మహాత్మనః
పశ్చాద్వక్ష్యామహేఽదిత్యాం యథైవావతతార హ॥9॥

అథ కశ్యపదాయాదాందైతేయాన్కీర్తయామి తే
యత్ర భాగవతః శ్రీమాన్ప్రహ్రాదో బలిరేవ చ॥10॥

దితేర్ద్వావేవ దాయాదౌ దైత్యదానవవందితౌ
హిరణ్యకశిపుర్నామ హిరణ్యాక్షశ్చ కీర్తితౌ॥11॥

హిరణ్యకశిపోర్భార్యా కయాధుర్నామ దానవీ
జంభస్య తనయా సా తు సుషువే చతురః సుతాన్॥12॥

సంహ్రాదం ప్రాగనుహ్రాదం హ్రాదం ప్రహ్రాదమేవ చ
తత్స్వసా సింహికా నామ రాహుం విప్రచితోఽగ్రహీత్॥13॥

శిరోఽహరద్యస్య హరిశ్చక్రేణ పిబతోఽమృతం
సంహ్రాదస్య కృతిర్భార్యా సూత పంచజనం తతః॥14॥

హ్రాదస్య ధమనిర్భార్యా సూత వాతాపిమిల్వలం
యోఽగస్త్యాయ త్వతిథయే పేచే వాతాపిమిల్వలః॥15॥

అనుహ్రాదస్య సూర్యాయాం బాష్కలో మహిషస్తథా
విరోచనస్తు ప్రాహ్రాదిర్దేవ్యాం తస్యాభవద్బలిః॥16॥

బాణజ్యేష్ఠం పుత్రశతమశనాయాం తతోఽభవత్
తస్యానుభావం సుశ్లోక్యం పశ్చాదేవాభిధాస్యతే॥17॥

బాణ ఆరాధ్య గిరిశం లేభే తద్గణముఖ్యతాం
యత్పార్శ్వే భగవానాస్తే హ్యద్యాపి పురపాలకః॥18॥

మరుతశ్చ దితేః పుత్రాశ్చత్వారింశన్నవాధికాః
త ఆసన్నప్రజాః సర్వే నీతా ఇంద్రేణ సాత్మతాం॥19॥

శ్రీరాజోవాచ ।

కథం త ఆసురం భావమపోహ్యౌత్పత్తికం గురో
ఇంద్రేణ ప్రాపితాః సాత్మ్యం కిం తత్సాధు కృతం హి తైః॥20॥

ఇమే శ్రద్దధతే బ్రహ్మన్నృషయో హి మయా సహ
పరిజ్ఞానాయ భగవంస్తన్నో వ్యాఖ్యాతుమర్హసి॥21॥

శ్రీసూత ఉవాచ ।

తద్విష్ణురాతస్య స బాదరాయణిర్వచో నిశమ్యాదృతమల్పమర్థవత్
సభాజయన్సన్నిభృతేన చేతసా జగాద సత్రాయణ సర్వదర్శనః॥22॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

హతపుత్రా దితిః శక్ర పార్ష్ణిగ్రాహేణ విష్ణునా
మన్యునా శోకదీప్తేన జ్వలంతీ పర్యచింతయత్॥23॥

కదా ను భ్రాతృహంతారమింద్రియారామముల్బణం
అక్లిన్నహృదయం పాపం ఘాతయిత్వా శయే సుఖం॥24॥

కృమివిడ్భస్మసంజ్ఞాసీద్యస్యేశాభిహితస్య చ
భూతధ్రుక్తత్కృతే స్వార్థం కిం వేద నిరయో యతః॥25॥

ఆశాసానస్య తస్యేదం ధ్రువమున్నద్ధచేతసః
మదశోషక ఇంద్రస్య భూయాద్యేన సుతో హి మే॥26॥

ఇతి భావేన సా భర్తురాచచారాసకృత్ప్రియం
శుశ్రూషయానురాగేణ ప్రశ్రయేణ దమేన చ॥27॥

భక్త్యా పరమయా రాజన్మనోజ్ఞైర్వల్గుభాషితైః
మనో జగ్రాహ భావజ్ఞా సస్మితాపాంగవీక్షణైః॥28॥

ఏవం స్త్రియా జడీభూతో విద్వానపి మనోజ్ఞయా
బాఢమిత్యాహ వివశో న తచ్చిత్రం హి యోషితి॥29॥

విలోక్యైకాంతభూతాని భూతాన్యాదౌ ప్రజాపతిః
స్త్రియం చక్రే స్వదేహార్ధం యయా పుంసాం మతిర్హృతా॥30॥

ఏవం శుశ్రూషితస్తాత భగవాన్కశ్యపః స్త్రియా
ప్రహస్య పరమప్రీతో దితిమాహాభినంద్య చ॥31॥

శ్రీకశ్యప ఉవాచ ।

వరం వరయ వామోరు ప్రీతస్తేఽహమనిందితే
స్త్రియా భర్తరి సుప్రీతే కః కామ ఇహ చాగమః॥32॥

పతిరేవ హి నారీణాం దైవతం పరమం స్మృతం
మానసః సర్వభూతానాం వాసుదేవః శ్రియః పతిః॥33॥

స ఏవ దేవతాలింగైర్నామరూపవికల్పితైః
ఇజ్యతే భగవాన్పుంభిః స్త్రీభిశ్చ పతిరూపధృక్॥34॥

తస్మాత్పతివ్రతా నార్యః శ్రేయస్కామాః సుమధ్యమే
యజంతేఽనన్యభావేన పతిమాత్మానమీశ్వరం॥35॥

సోఽహం త్వయార్చితో భద్రే ఈదృగ్భావేన భక్తితః
తం తే సంపాదయే కామమసతీనాం సుదుర్లభం॥36॥

దితిరువాచ ।

వరదో యది మే బ్రహ్మన్పుత్రమింద్రహణం వృణే
అమృత్యుం మృతపుత్రాహం యేన మే ఘాతితౌ సుతౌ॥37॥

నిశమ్య తద్వచో విప్రో విమనాః పర్యతప్యత
అహో అధర్మః సుమహానద్య మే సముపస్థితః॥38॥

అహో అర్థేంద్రియారామో యోషిన్మయ్యేహ మాయయా
గృహీతచేతాః కృపణః పతిష్యే నరకే ధ్రువం॥39॥

కోఽతిక్రమోఽనువర్తంత్యాః స్వభావమిహ యోషితః
ధిఙ్మాం బతాబుధం స్వార్థే యదహం త్వజితేంద్రియః॥40॥

శరత్పద్మోత్సవం వక్త్రం వచశ్చ శ్రవణామృతం
హృదయం క్షురధారాభం స్త్రీణాం కో వేద చేష్టితం॥41॥

న హి కశ్చిత్ప్రియః స్త్రీణామంజసా స్వాశిషాత్మనాం
పతిం పుత్రం భ్రాతరం వా ఘ్నంత్యర్థే ఘాతయంతి చ॥42॥

ప్రతిశ్రుతం దదామీతి వచస్తన్న మృషా భవేత్
వధం నార్హతి చేంద్రోఽపి తత్రేదముపకల్పతే॥43॥

ఇతి సంచింత్య భగవాన్మారీచః కురునందన
ఉవాచ కించిత్కుపిత ఆత్మానం చ విగర్హయన్॥44॥

శ్రీకశ్యప ఉవాచ ।

పుత్రస్తే భవితా భద్రే ఇంద్రహాదేవబాంధవః
సంవత్సరం వ్రతమిదం యద్యంజో ధారయిష్యసి॥45॥

దితిరువాచ ।

ధారయిష్యే వ్రతం బ్రహ్మన్బ్రూహి కార్యాణి యాని మే
యాని చేహ నిషిద్ధాని న వ్రతం ఘ్నంతి యాన్యుత॥46॥

శ్రీకశ్యప ఉవాచ ।

న హింస్యాద్భూతజాతాని న శపేన్నానృతం వదేత్
న ఛింద్యాన్నఖరోమాణి న స్పృశేద్యదమంగలం॥47॥

నాప్సు స్నాయాన్న కుప్యేత న సంభాషేత దుర్జనైః
న వసీతాధౌతవాసః స్రజం చ విధృతాం క్వచిత్॥48॥

నోచ్ఛిష్టం చండికాన్నం చ సామిషం వృషలాహృతం
భుంజీతోదక్యయా దృష్టం పిబేన్నాంజలినా త్వపః॥49॥

నోచ్ఛిష్టాస్పృష్టసలిలా సంధ్యాయాం ముక్తమూర్ధజా
అనర్చితాసంయతవాక్నాసంవీతా బహిశ్చరేత్॥50॥

నాధౌతపాదాప్రయతా నార్ద్రపాదా ఉదక్షిరాః
శయీత నాపరాఙ్నాన్యైర్న నగ్నా న చ సంధ్యయోః॥51॥

ధౌతవాసా శుచిర్నిత్యం సర్వమంగలసంయుతా
పూజయేత్ప్రాతరాశాత్ప్రాగ్గోవిప్రాఞ్శ్రియమచ్యుతం॥52॥

స్త్రియో వీరవతీశ్చార్చేత్స్రగ్గంధబలిమండనైః
పతిం చార్చ్యోపతిష్ఠేత ధ్యాయేత్కోష్ఠగతం చ తం॥53॥

సాంవత్సరం పుంసవనం వ్రతమేతదవిప్లుతం
ధారయిష్యసి చేత్తుభ్యం శక్రహా భవితా సుతః॥54॥

బాఢమిత్యభ్యుపేత్యాథ దితీ రాజన్మహామనాః
కశ్యపాద్గర్భమాధత్త వ్రతం చాంజో దధార సా॥55॥

మాతృష్వసురభిప్రాయమింద్ర ఆజ్ఞాయ మానద
శుశ్రూషణేనాశ్రమస్థాం దితిం పర్యచరత్కవిః॥56॥

నిత్యం వనాత్సుమనసః ఫలమూలసమిత్కుశాన్
పత్రాంకురమృదోఽపశ్చ కాలే కాల ఉపాహరత్॥57॥

ఏవం తస్యా వ్రతస్థాయా వ్రతచ్ఛిద్రం హరిర్నృప
ప్రేప్సుః పర్యచరజ్జిహ్మో మృగహేవ మృగాకృతిః॥58॥

నాధ్యగచ్ఛద్వ్రతచ్ఛిద్రం తత్పరోఽథ మహీపతే
చింతాం తీవ్రాం గతః శక్రః కేన మే స్యాచ్ఛివం త్విహ॥59॥

ఏకదా సా తు సంధ్యాయాముచ్ఛిష్టా వ్రతకర్శితా
అస్పృష్టవార్యధౌతాంఘ్రిః సుష్వాప విధిమోహితా॥60॥

లబ్ధ్వా తదంతరం శక్రో నిద్రాపహృతచేతసః
దితేః ప్రవిష్ట ఉదరం యోగేశో యోగమాయయా॥61॥

చకర్త సప్తధా గర్భం వజ్రేణ కనకప్రభం
రుదంతం సప్తధైకైకం మా రోదీరితి తాన్పునః॥62॥

తమూచుః పాట్యమానాస్తే సర్వే ప్రాంజలయో నృప
కిం న ఇంద్ర జిఘాంససి భ్రాతరో మరుతస్తవ॥63॥

మా భైష్ట భ్రాతరో మహ్యం యూయమిత్యాహ కౌశికః
అనన్యభావాన్పార్షదానాత్మనో మరుతాం గణాన్॥64॥

న మమార దితేర్గర్భః శ్రీనివాసానుకంపయా
బహుధా కులిశక్షుణ్ణో ద్రౌణ్యస్త్రేణ యథా భవాన్॥65॥

సకృదిష్ట్వాదిపురుషం పురుషో యాతి సామ్యతాం
సంవత్సరం కించిదూనం దిత్యా యద్ధరిరర్చితః॥66॥

సజూరింద్రేణ పంచాశద్దేవాస్తే మరుతోఽభవన్
వ్యపోహ్య మాతృదోషం తే హరిణా సోమపాః కృతాః॥67॥

దితిరుత్థాయ దదృశే కుమారాననలప్రభాన్
ఇంద్రేణ సహితాందేవీ పర్యతుష్యదనిందితా॥68॥

అథేంద్రమాహ తాతాహమాదిత్యానాం భయావహం
అపత్యమిచ్ఛంత్యచరం వ్రతమేతత్సుదుష్కరం॥69॥

ఏకః సంకల్పితః పుత్రః సప్త సప్తాభవన్కథం
యది తే విదితం పుత్ర సత్యం కథయ మా మృషా॥70॥

ఇంద్ర ఉవాచ ।

అంబ తేఽహం వ్యవసితముపధార్యాగతోఽన్తికం
లబ్ధాంతరోఽచ్ఛిదం గర్భమర్థబుద్ధిర్న ధర్మదృక్॥71॥

కృత్తో మే సప్తధా గర్భ ఆసన్సప్త కుమారకాః
తేఽపి చైకైకశో వృక్ణాః సప్తధా నాపి మమ్రిరే ॥72॥

తతస్తత్పరమాశ్చర్యం వీక్ష్య వ్యవసితం మయా
మహాపురుషపూజాయాః సిద్ధిః కాప్యానుషంగిణీ ॥73॥

ఆరాధనం భగవత ఈహమానా నిరాశిషః
యే తు నేచ్ఛంత్యపి పరం తే స్వార్థకుశలాః స్మృతాః ॥74॥

ఆరాధ్యాత్మప్రదం దేవం స్వాత్మానం జగదీశ్వరం
కో వృణీత గుణస్పర్శం బుధః స్యాన్నరకేఽపి యత్ ॥75॥

తదిదం మమ దౌర్జన్యం బాలిశస్య మహీయసి
క్షంతుమర్హసి మాతస్త్వం దిష్ట్యా గర్భో మృతోత్థితః ॥76॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇంద్రస్తయాభ్యనుజ్ఞాతః శుద్ధభావేన తుష్టయా
మరుద్భిః సహ తాం నత్వా జగామ త్రిదివం ప్రభుః ॥77॥

ఏవం తే సర్వమాఖ్యాతం యన్మాం త్వం పరిపృచ్ఛసి
మంగలం మరుతాం జన్మ కిం భూయః కథయామి తే ॥78॥

—♦ అధ్యాయము 19 ♦—

శ్రీరాజోవాచ ।

వ్రతం పుంసవనం బ్రహ్మన్భవతా యదుదీరితం
తస్య వేదితుమిచ్ఛామి యేన విష్ణుః ప్రసీదతి ॥1॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

శుక్లే మార్గశిరే పక్షే యోషిద్భర్తురనుజ్ఞయా
ఆరభేత వ్రతమిదం సార్వకామికమాదితః ॥2॥

నిశమ్య మరుతాం జన్మ బ్రాహ్మణాననుమంత్ర్య చ
స్నాత్వా శుక్లదతీ శుక్లే వసీతాలంకృతాంబరే
పూజయేత్ప్రాతరాశాత్ప్రాగ్భగవంతం శ్రియా సహ ॥3॥

అలం తే నిరపేక్షాయ పూర్ణకామ నమోఽస్తు తే
మహావిభూతిపతయే నమః సకలసిద్ధయే ॥4॥

యథా త్వం కృపయా భూత్యా తేజసా మహిమౌజసా
జుష్ట ఈశ గుణైః సర్వైస్తతోఽసి భగవాన్ప్రభుః ॥5॥

విష్ణుపత్ని మహామాయే మహాపురుషలక్షణే
ప్రీయేథా మే మహాభాగే లోకమాతర్నమోఽస్తు తే ॥6॥

ఓం నమో భగవతే మహాపురుషాయ మహానుభావాయ మహావిభూతిపతయే సహ
మహావిభూతిభిర్బలిముపహరామీతి అనేనాహరహర్మంత్రేణ

విష్ణోరావాహనార్ఘ్యపాద్యోపస్పర్శనస్నానవాసోపవీతవిభూషణగంధపుష్పధూపదీపోపహారాద్యుపచారాన్సుస
అమాహితోపాహరేత్॥7॥

హవిఃశేషం చ జుహుయాదనలే ద్వాదశాహుతీః
ఓం నమో భగవతే మహాపురుషాయ మహావిభూతిపతయే స్వాహేతి॥8॥

శ్రియం విష్ణుం చ వరదావాశిషాం ప్రభవావుభౌ
భక్త్యా సంపూజయేన్నిత్యం యదీచ్ఛేత్సర్వసంపదః॥9॥

ప్రణమేద్దండవద్భూమౌ భక్తిప్రహ్వేణ చేతసా
దశవారం జపేన్మంత్రం తతః స్తోత్రముదీరయేత్॥10॥

యువాం తు విశ్వస్య విభూ జగతః కారణం పరం
ఇయం హి ప్రకృతిః సూక్ష్మా మాయాశక్తిర్దురత్యయా॥11॥

తస్యా అధీశ్వరః సాక్షాత్త్వమేవ పురుషః పరః
త్వం సర్వయజ్ఞ ఇజ్యేయం క్రియేయం ఫలభుగ్భవాన్॥12॥

గుణవ్యక్తిరియం దేవీ వ్యంజకో గుణభుగ్భవాన్
త్వం హి సర్వశరీర్యాత్మా శ్రీః శరీరేంద్రియాశయాః
నామరూపే భగవతీ ప్రత్యయస్త్వమపాశ్రయః॥13॥

యథా యువాం త్రిలోకస్య వరదౌ పరమేష్ఠినౌ
తథా మ ఉత్తమశ్లోక సంతు సత్యా మహాశిషః॥14॥

ఇత్యభిష్టూయ వరదం శ్రీనివాసం శ్రియా సహ
తన్నిఃసార్యోపహరణం దత్త్వాచమనమర్చయేత్॥15॥

తతః స్తువీత స్తోత్రేణ భక్తిప్రహ్వేణ చేతసా
యజ్ఞోచ్ఛిష్టమవఘ్రాయ పునరభ్యర్చయేద్ధరిం॥16॥

పతిం చ పరయా భక్త్యా మహాపురుషచేతసా
ప్రియైస్తైస్తైరుపనమేత్ప్రేమశీలః స్వయం పతిః
బిభృయాత్సర్వకర్మాణి పత్న్యా ఉచ్చావచాని చ॥17॥

కృతమేకతరేణాపి దంపత్యోరుభయోరపి
పత్న్యాం కుర్యాదనర్హాయాం పతిరేతత్సమాహితః॥18॥

విష్ణోర్వ్రతమిదం బిభ్రన్న విహన్యాత్కథంచన
విప్రాన్స్త్రియో వీరవతీః స్రగ్గంధబలిమండనైః
అర్చేదహరహర్భక్త్యా దేవం నియమమాస్థితా॥19॥

ఉద్వాస్య దేవం స్వే ధామ్ని తన్నివేదితమగ్రతః
అద్యాదాత్మవిశుద్ధ్యర్థం సర్వకామసమృద్ధయే॥20॥

ఏతేన పూజావిధినా మాసాంద్వాదశ హాయనం
నీత్వాథోపరమేత్సాధ్వీ కార్తికే చరమేఽహని॥21॥

శ్వోభూతేఽప ఉపస్పృశ్య కృష్ణమభ్యర్చ్య పూర్వవత్
పయఃశృతేన జుహుయాచ్చరుణా సహ సర్పిషా
పాకయజ్ఞవిధానేన ద్వాదశైవాహుతీః పతిః॥22॥

ఆశిషః శిరసాదాయ ద్విజైః ప్రీతైః సమీరితాః
ప్రణమ్య శిరసా భక్త్యా భుంజీత తదనుజ్ఞయా॥23॥

ఆచార్యమగ్రతః కృత్వా వాగ్యతః సహ బంధుభిః
దద్యాత్పత్న్యై చరోః శేషం సుప్రజాస్త్వం సుసౌభగం॥24॥

ఏతచ్చరిత్వా విధివద్వ్రతం విభోరభీప్సితార్థం లభతే పుమానిహ
స్త్రీ చైతదాస్థాయ లభేత సౌభగం శ్రియం ప్రజాం జీవపతిం యశో గృహం॥25॥

కన్యా చ విందేత సమగ్రలక్షణం పతిం త్వవీరా హతకిల్బిషాం గతిం
మృతప్రజా జీవసుతా ధనేశ్వరీ సుదుర్భగా సుభగా రూపమగ్ర్యం॥26॥

విందేద్విరూపా విరుజా విముచ్యతే య ఆమయావీంద్రియకల్యదేహం
ఏతత్పఠన్నభ్యుదయే చ కర్మణ్యనంతతృప్తిః పితృదేవతానాం॥27॥

తుష్టాః ప్రయచ్ఛంతి సమస్తకామాన్హోమావసానే హుతభుక్శ్రీహరిశ్చ
రాజన్మహన్మరుతాం జన్మ పుణ్యం దితేర్వ్రతం చాభిహితం మహత్తే॥28॥

స్కంధము 7

—♦ అధ్యాయము 1 ♦—

శ్రీరాజోవాచ ।

సమః ప్రియః సుహృద్బ్రహ్మన్భూతానాం భగవాన్స్వయం
ఇంద్రస్యార్థే కథం దైత్యానవధీద్విషమో యథా ॥1॥

న హ్యస్యార్థః సురగణైః సాక్షాన్నిఃశ్రేయసాత్మనః
నైవాసురేభ్యో విద్వేషో నోద్వేగశ్చాగుణస్య హి ॥2॥

ఇతి నః సుమహాభాగ నారాయణగుణాన్ప్రతి
సంశయః సుమహాన్జాతస్తద్భవాంశ్ఛేత్తుమర్హతి ॥3॥

శ్రీఋషిరువాచ ।

సాధు పృష్టం మహారాజ హరేశ్చరితమద్భుతం
యద్భాగవతమాహాత్మ్యం భగవద్భక్తివర్ధనం ॥4॥

గీయతే పరమం పుణ్యమృషిభిర్నారదాదిభిః
నత్వా కృష్ణాయ మునయే కథయిష్యే హరేః కథాం ॥5॥

నిర్గుణోఽపి హ్యజోఽవ్యక్తో భగవాన్ప్రకృతేః పరః
స్వమాయాగుణమావిశ్య బాధ్యబాధకతాం గతః ॥6॥

సత్త్వం రజస్తమ ఇతి ప్రకృతేర్నాత్మనో గుణాః
న తేషాం యుగపద్రాజన్హ్రాస ఉల్లాస ఏవ వా ॥7॥

జయకాలే తు సత్త్వస్య దేవర్షీన్రజసోఽసురాన్
తమసో యక్షరక్షాంసి తత్కాలానుగుణోఽభజత్ ॥8॥

జ్యోతిరాదిరివాభాతి సంఘాతాన్న వివిచ్యతే
విదంత్యాత్మానమాత్మస్థం మథిత్వా కవయోఽన్తతః ॥9॥

యదా సిసృక్షుః పుర ఆత్మనః పరో రజః సృజత్యేష పృథక్స్వమాయయా
సత్త్వం విచిత్రాసు రిరంసురీశ్వరః శయిష్యమాణస్తమ ఈరయత్యసౌ ॥10॥

కాలం చరంతం సృజతీశ ఆశ్రయం ప్రధానపుంభ్యాం నరదేవ సత్యకృత్
య ఏష రాజన్నపి కాల ఈశితా సత్త్వం సురానీకమివైధయత్యతః
తత్ప్రత్యనీకానసురాన్సురప్రియో రజస్తమస్కాన్ప్రమిణోత్యురుశ్రవాః ॥11॥

అత్రైవోదాహృతః పూర్వమితిహాసః సురర్షిణా
ప్రీత్యా మహాక్రతౌ రాజన్పృచ్ఛతేఽజాతశత్రవే ॥12॥

దృష్ట్వా మహాద్భుతం రాజా రాజసూయే మహాక్రతౌ
వాసుదేవే భగవతి సాయుజ్యం చేదిభూభుజః ॥13॥

తత్రాసీనం సురఋషిం రాజా పాండుసుతః క్రతౌ
పప్రచ్ఛ విస్మితమనా మునీనాం శృణ్వతామిదం ॥14॥

శ్రీయుధిష్ఠిర ఉవాచ ।

అహో అత్యద్భుతం హ్యేతద్దుర్లభైకాంతినామపి
వాసుదేవే పరే తత్త్వే ప్రాప్తిశ్చైద్యస్య విద్విషః ॥15॥

ఏతద్వేదితుమిచ్ఛామః సర్వ ఏవ వయం మునే
భగవన్నిందయా వేనో ద్విజైస్తమసి పాతితః ॥16॥

దమఘోషసుతః పాప ఆరభ్య కలభాషణాత్
సంప్రత్యమర్షీ గోవిందే దంతవక్రశ్చ దుర్మతిః ॥17॥

శపతోరసకృద్విష్ణుం యద్బ్రహ్మ పరమవ్యయం
శ్విత్రో న జాతో జిహ్వాయాం నాంధం వివిశతుస్తమః ॥18॥

కథం తస్మిన్భగవతి దురవగ్రాహ్యధామని
పశ్యతాం సర్వలోకానాం లయమీయతురంజసా ॥19॥

ఏతద్భ్రామ్యతి మే బుద్ధిర్దీపార్చిరివ వాయునా
బ్రూహ్యేతదద్భుతతమం భగవాన్హ్యత్ర కారణం ॥20॥

శ్రీబాదరాయణిరువాచ ।

రాజ్ఞస్తద్వచ ఆకర్ణ్య నారదో భగవానృషిః
తుష్టః ప్రాహ తమాభాష్య శృణ్వత్యాస్తత్సదః కథాః ॥21॥

శ్రీనారద ఉవాచ ।

నిందనస్తవసత్కార న్యక్కారార్థం కలేవరం
ప్రధానపరయో రాజన్నవివేకేన కల్పితం ॥22॥

హింసా తదభిమానేన దండపారుష్యయోర్యథా
వైషమ్యమిహ భూతానాం మమాహమితి పార్థివ ॥23॥

యన్నిబద్ధోఽభిమానోఽయం తద్వధాత్ప్రాణినాం వధః
తథా న యస్య కైవల్యాదభిమానోఽఖిలాత్మనః
పరస్య దమకర్తుర్హి హింసా కేనాస్య కల్ప్యతే ॥24॥

తస్మాద్వైరానుబంధేన నిర్వైరేణ భయేన వా
స్నేహాత్కామేన వా యుంజ్యాత్కథంచిన్నేక్షతే పృథక్ ॥25॥

యథా వైరానుబంధేన మర్త్యస్తన్మయతామియాత్
న తథా భక్తియోగేన ఇతి మే నిశ్చితా మతిః ॥26॥

కీటః పేశస్కృతా రుద్ధః కుడ్యాయాం తమనుస్మరన్
సంరంభభయయోగేన విందతే తత్స్వరూపతాం ॥27॥

ఏవం కృష్ణే భగవతి మాయామనుజ ఈశ్వరే
వైరేణ పూతపాప్మానస్తమాపురనుచింతయా ॥28॥

కామాద్ద్వేషాద్భయాత్స్నేహాద్యథా భక్త్యేశ్వరే మనః
ఆవేశ్య తదఘం హిత్వా బహవస్తద్గతిం గతాః॥29॥

గోప్యః కామాద్భయాత్కంసో ద్వేషాచ్చైద్యాదయో నృపాః
సంబంధాద్వృష్ణయః స్నేహాద్యూయం భక్త్యా వయం విభో॥30॥

కతమోఽపి న వేనః స్యాత్పంచానాం పురుషం ప్రతి
తస్మాత్కేనాప్యుపాయేన మనః కృష్ణే నివేశయేత్॥31॥

మాతృష్వస్రేయో వశ్చైద్యో దంతవక్రశ్చ పాండవ
పార్షదప్రవరౌ విష్ణోర్విప్రశాపాత్పదచ్యుతౌ॥32॥

శ్రీయుధిష్ఠిర ఉవాచ ।

కీదృశః కస్య వా శాపో హరిదాసాభిమర్శనః
అశ్రద్ధేయ ఇవాభాతి హరేరేకాంతినాం భవః॥33॥

దేహేంద్రియాసుహీనానాం వైకుంఠపురవాసినాం
దేహసంబంధసంబద్ధమేతదాఖ్యాతుమర్హసి॥34॥

శ్రీనారద ఉవాచ ।

ఏకదా బ్రహ్మణః పుత్రా విష్ణులోకం యదృచ్ఛయా
సనందనాదయో జగ్ముశ్చరంతో భువనత్రయం॥35॥

పంచషడ్ఢాయనార్భాభాః పూర్వేషామపి పూర్వజాః
దిగ్వాససః శిశూన్మత్వా ద్వాఃస్థౌ తాన్ప్రత్యషేధతాం॥36॥

అశపన్కుపితా ఏవం యువాం వాసం న చార్హథః
రజస్తమోభ్యాం రహితే పాదమూలే మధుద్విషః
పాపిష్ఠామాసురీం యోనిం బాలిశౌ యాతమాశ్వతః॥37॥

ఏవం శప్తౌ స్వభవనాత్పతంతౌ తౌ కృపాలుభిః
ప్రోక్తౌ పునర్జన్మభిర్వాం త్రిభిర్లోకాయ కల్పతాం॥38॥

జజ్ఞాతే తౌ దితేః పుత్రౌ దైత్యదానవవందితౌ
హిరణ్యకశిపుర్జ్యేష్ఠో హిరణ్యాక్షోఽనుజస్తతః॥39॥

హతో హిరణ్యకశిపుర్హరిణా సింహరూపిణా
హిరణ్యాక్షో ధరోద్ధారే బిభ్రతా శౌకరం వపుః॥40॥

హిరణ్యకశిపుః పుత్రం ప్రహ్లాదం కేశవప్రియం
జిఘాంసురకరోన్నానా యాతనా మృత్యుహేతవే॥41॥

తం సర్వభూతాత్మభూతం ప్రశాంతం సమదర్శనం
భగవత్తేజసా స్పృష్టం నాశక్నోద్ధంతుముద్యమైః॥42॥

తతస్తౌ రాక్షసౌ జాతౌ కేశిన్యాం విశ్రవఃసుతౌ
రావణః కుంభకర్ణశ్చ సర్వలోకోపతాపనౌ॥43॥

తత్రాపి రాఘవో భూత్వా న్యహనచ్ఛాపముక్తయే
రామవీర్యం శ్రోష్యసి త్వం మార్కండేయముఖాత్ప్రభో॥44॥

తావత్ర క్షత్రియౌ జాతౌ మాతృష్వస్రాత్మజౌ తవ
అధునా శాపనిర్ముక్తౌ కృష్ణచక్రహతాంహసౌ ॥45॥

వైరానుబంధతీవ్రేణ ధ్యానేనాచ్యుతసాత్మతాం
నీతౌ పునర్హరేః పార్శ్వం జగ్మతుర్విష్ణుపార్షదౌ ॥46॥

శ్రీయుధిష్ఠిర ఉవాచ ।

విద్వేషో దయితే పుత్రే కథమాసీన్మహాత్మని
బ్రూహి మే భగవన్యేన ప్రహ్లాదస్యాచ్యుతాత్మతా ॥47॥

—♦ అధ్యాయము 2 ♦—

శ్రీనారద ఉవాచ ।

భ్రాతర్యేవం వినిహతే హరిణా క్రోడమూర్తినా
హిరణ్యకశిపూ రాజన్పర్యతప్యద్రుషా శుచా ॥1॥

ఆహ చేదం రుషా పూర్ణః సందష్టదశనచ్ఛదః
కోపోజ్జ్వలద్భ్యాం చక్షుర్భ్యాం నిరీక్షంధూమ్రమంబరం ॥2॥

కరాలదంష్ట్రోగ్రదృష్ట్యా దుష్ప్రేక్ష్యభ్రుకుటీముఖః
శూలముద్యమ్య సదసి దానవానిదమబ్రవీత్ ॥3॥

భో భో దానవదైతేయా ద్విమూర్ధంస్త్ర్యక్ష శంబర
శతబాహో హయగ్రీవ నముచే పాక ఇల్వల ॥4॥

విప్రచిత్తే మమ వచః పులోమన్శకునాదయః
శృణుతానంతరం సర్వే క్రియతామాశు మా చిరం ॥5॥

సపత్నైర్ఘాతితః క్షుద్రైర్భ్రాతా మే దయితః సుహృత్
పార్ష్ణిగ్రాహేణ హరిణా సమేనాప్యుపధావనైః ॥6॥

తస్య త్యక్తస్వభావస్య ఘృణేర్మాయావనౌకసః
భజంతం భజమానస్య బాలస్యేవాస్థిరాత్మనః ॥7॥

మచ్ఛూలభిన్నగ్రీవస్య భూరిణా రుధిరేణ వై
అసృక్ప్రియం తర్పయిష్యే భ్రాతరం మే గతవ్యథః ॥8॥

తస్మిన్కూటేఽహితే నష్టే కృత్తమూలే వనస్పతౌ
విటపా ఇవ శుష్యంతి విష్ణుప్రాణా దివౌకసః ॥9॥

తావద్యాత భువం యూయం బ్రహ్మక్షత్రసమేధితాం
సూదయధ్వం తపోయజ్ఞ స్వాధ్యాయవ్రతదానినః ॥10॥

విష్ణుర్ద్విజక్రియామూలో యజ్ఞో ధర్మమయః పుమాన్
దేవర్షిపితృభూతానాం ధర్మస్య చ పరాయణం ॥11॥

యత్ర యత్ర ద్విజా గావో వేదా వర్ణాశ్రమక్రియాః
తం తం జనపదం యాత సందీపయత వృశ్చత ॥12॥

ఇతి తే భర్తృనిర్దేశమాదాయ శిరసాదృతాః
తథా ప్రజానాం కదనం విదధుః కదనప్రియాః ॥13॥

పురగ్రామవ్రజోద్యాన క్షేత్రారామాశ్రమాకరాన్
ఖేటఖర్వటఘోషాంశ్చ దదహుః పత్తనాని చ||14||

కేచిత్ఖనిత్రైర్బిభిదుః సేతుప్రాకారగోపురాన్
ఆజీవ్యాంశ్చిచ్ఛిదుర్వృక్షాన్కేచిత్పరశుపాణయః
ప్రాదహన్శరణాన్యేకే ప్రజానాం జ్వలితోల్ముకైః||15||

ఏవం విప్రకృతే లోకే దైత్యేంద్రానుచరైర్ముహుః
దివం దేవాః పరిత్యజ్య భువి చేరురలక్షితాః||16||

హిరణ్యకశిపుర్భ్రాతుః సంపరేతస్య దుఃఖితః
కృత్వా కటోదకాదీని భ్రాతృపుత్రానసాంత్వయత్||17||

శకునిం శంబరం ధృష్టిం భూతసంతాపనం వృకం
కాలనాభం మహానాభం హరిశ్మశ్రుమథోత్కచం||18||

తన్మాతరం రుషాభానుం దితిం చ జననీం గిరా
శ్లక్ష్ణయా దేశకాలజ్ఞ ఇదమాహ జనేశ్వర||19||

శ్రీహిరణ్యకశిపురువాచ |

అంబాంబ హే వధూః పుత్రా వీరం మార్హథ శోచితుం
రిపోరభిముఖే శ్లాఘ్యః శూరాణాం వధ ఈప్సితః||20||

భూతానామిహ సంవాసః ప్రపాయామివ సువ్రతే
దైవేనైకత్ర నీతానామున్నీతానాం స్వకర్మభిః||21||

నిత్య ఆత్మావ్యయః శుద్ధః సర్వగః సర్వవిత్పరః
ధత్తేఽసావాత్మనో లింగం మాయయా విసృజన్గుణాన్||22||

యథాంభసా ప్రచలతా తరవోఽపి చలా ఇవ
చక్షుషా భ్రామ్యమాణేన దృశ్యతే చలతీవ భూః||23||

ఏవం గుణైర్భ్రామ్యమాణే మనస్యవికలః పుమాన్
యాతి తత్సామ్యతాం భద్రే హ్యలింగో లింగవానివ||24||

ఏష ఆత్మవిపర్యాసో హ్యలింగే లింగభావనా
ఏష ప్రియాప్రియైర్యోగో వియోగః కర్మసంసృతిః||25||

సంభవశ్చ వినాశశ్చ శోకశ్చ వివిధః స్మృతః
అవివేకశ్చ చింతా చ వివేకాస్మృతిరేవ చ||26||

అత్రాప్యుదాహరంతీమమితిహాసం పురాతనం
యమస్య ప్రేతబంధూనాం సంవాదం తం నిబోధత||27||

ఉశీనరేష్వభూద్రాజా సుయజ్ఞ ఇతి విశ్రుతః
సపత్నైర్నిహతో యుద్ధే జ్ఞాతయస్తముపాసత||28||

విశీర్ణరత్నకవచం విభ్రష్టాభరణస్రజం
శరనిర్భిన్నహృదయం శయానమసృగావిలం||29||

ప్రకీర్ణకేశం ధ్వస్తాక్షం రభసా దష్టదచ్ఛదం
రజఃకుంఠముఖాంభోజం ఛిన్నాయుధభుజం మృధే||30||

ఉశీనరేంద్రం విధినా తథా కృతం పతిం మహిష్యః ప్రసమీక్ష్య దుఃఖితాః
హతాః స్మ నాథేతి కరైరురో భృశం ఘ్నంత్యో ముహుస్తత్పదయోరుపాపతన్॥31॥

రుదత్య ఉచ్చైర్దయితాంఘ్రిపంకజం సించంత్య అస్రైః కుచకుంకుమారుణైః
విస్రస్తకేశాభరణాః శుచం నృణాం సృజంత్య ఆక్రందనయా విలేపిరే॥32॥

అహో విధాత్రాకరుణేన నః ప్రభో భవాన్ప్రణీతో దృగగోచరాం దశాం
ఉశీనరాణామసి వృత్తిదః పురా కృతోఽధునా యేన శుచాం వివర్ధనః॥33॥

త్వయా కృతజ్ఞేన వయం మహీపతే కథం వినా స్యామ సుహృత్తమేన తే
తత్రానుయానం తవ వీర పాదయోః శుశ్రూషతీనాం దిశ యత్ర యాస్యసి॥34॥

ఏవం విలపతీనాం వై పరిగృహ్య మృతం పతిం
అనిచ్ఛతీనాం నిర్హారమర్కోఽస్తం సన్న్యవర్తత॥35॥

తత్ర హ ప్రేతబంధూనామాశ్రుత్య పరిదేవితం
ఆహ తాన్బాలకో భూత్వా యమః స్వయముపాగతః॥36॥

శ్రీయమ ఉవాచ ।

అహో అమీషాం వయసాధికానాం విపశ్యతాం లోకవిధిం విమోహః
యత్రాగతస్తత్ర గతం మనుష్యం స్వయం సధర్మా అపి శోచంత్యపార్థం॥37॥

అహో వయం ధన్యతమా యదత్ర త్యక్తాః పితృభ్యాం న విచింతయామః
అభక్ష్యమాణా అబలా వృకాదిభిః స రక్షితా రక్షతి యో హి గర్భే॥38॥

య ఇచ్ఛయేశః సృజతీదమవ్యయో య ఏవ రక్షత్యవలుంపతే చ యః
తస్యాబలాః క్రీడనమాహురీశితుశ్చరాచరం నిగ్రహసంగ్రహే ప్రభుః॥39॥

పథి చ్యుతం తిష్ఠతి దిష్టరక్షితం గృహే స్థితం తద్విహతం వినశ్యతి
జీవత్యనాథోఽపి తదీక్షితో వనే గృహేఽభిగుప్తోఽస్య హతో న జీవతి॥40॥

భూతాని తైస్తైర్నిజయోనికర్మభిర్భవంతి కాలే న భవంతి సర్వశః
న తత్ర హాత్మా ప్రకృతావపి స్థితస్తస్యా గుణైరన్యతమో హి బధ్యతే॥41॥

ఇదం శరీరం పురుషస్య మోహజం యథా పృథగ్భౌతికమీయతే గృహం
యథౌదకైః పార్థివతైజసైర్జనః కాలేన జాతో వికృతో వినశ్యతి॥42॥

యథానలో దారుషు భిన్న ఈయతే యథానిలో దేహగతః పృథక్స్థితః
యథా నభః సర్వగతం న సజ్జతే తథా పుమాన్సర్వగుణాశ్రయః పరః॥43॥

సుయజ్ఞో నన్వయం శేతే మూఢా యమనుశోచథ
యః శ్రోతా యోఽనువక్తేహ స న దృశ్యేత కర్హిచిత్॥44॥

న శ్రోతా నానువక్తాయం ముఖ్యోఽప్యత్ర మహానసుః
యస్త్విహేంద్రియవానాత్మా స చాన్యః ప్రాణదేహయోః॥45॥

భూతేంద్రియమనోలింగాందేహానుచ్చావచాన్విభుః
భజత్యుత్సృజతి హ్యన్యస్తచ్చాపి స్వేన తేజసా॥46॥

యావల్లింగాన్వితో హ్యాత్మా తావత్కర్మనిబంధనం
తతో విపర్యయః క్లేశో మాయాయోగోఽనువర్తతే॥47॥

వితథాభినివేశోఽయం యద్గుణేష్వర్థదృగ్వచః
యథా మనోరథః స్వప్నః సర్వమైంద్రియకం మృషా॥48॥

అథ నిత్యమనిత్యం వా నేహ శోచంతి తద్విదః
నాన్యథా శక్యతే కర్తుం స్వభావః శోచతామితి ॥49॥

లుబ్ధకో విపినే కశ్చిత్పక్షిణాం నిర్మితోఽన్తకః
వితత్య జాలం విదధే తత్ర తత్ర ప్రలోభయన్ ॥50॥

కులింగమిథునం తత్ర విచరత్సమదృశ్యత
తయోః కులింగీ సహసా లుబ్ధకేన ప్రలోభితా ॥51॥

ఆసజ్జత సిచస్తంత్ర్యాం మహిష్యః కాలయంత్రితా
కులింగస్తాం తథాపన్నాం నిరీక్ష్య భృశదుఃఖితః
స్నేహాదకల్పః కృపణః కృపణాం పర్యదేవయత్ ॥52॥

అహో అకరుణో దేవః స్త్రియాకరుణయా విభుః
కృపణం మామనుశోచంత్యా దీనయా కిం కరిష్యతి ॥53॥

కామం నయతు మాం దేవః కిమర్ధేనాత్మనో హి మే
దీనేన జీవతా దుఃఖమనేన విధురాయుషా ॥54॥

కథం త్వజాతపక్షాంస్తాన్మాతృహీనాన్బిభర్మ్యహం
మందభాగ్యాః ప్రతీక్షంతే నీడే మే మాతరం ప్రజాః ॥55॥

ఏవం కులింగం విలపంతమారాత్ప్రియావియోగాతురమశ్రుకంఠం
స ఏవ తం శాకునికః శరేణ వివ్యాధ కాలప్రహితో విలీనః ॥56॥

ఏవం యూయమపశ్యంత్య ఆత్మాపాయమబుద్ధయః
నైనం ప్రాప్స్యథ శోచంత్యః పతిం వర్షశతైరపి ॥57॥

శ్రీహిరణ్యకశిపురువాచ ।

బాల ఏవం ప్రవదతి సర్వే విస్మితచేతసః
జ్ఞాతయో మేనిరే సర్వమనిత్యమయథోత్థితం ॥58॥

యమ ఏతదుపాఖ్యాయ తత్రైవాంతరధీయత
జ్ఞాతయో హి సుయజ్ఞస్య చక్రుర్యత్సాంపరాయికం ॥59॥

అతః శోచత మా యూయం పరం చాత్మానమేవ వా
క ఆత్మా కః పరో వాత్ర స్వీయః పారక్య ఏవ వా
స్వపరాభినివేశేన వినాజ్ఞానేన దేహినాం ॥60॥

శ్రీనారద ఉవాచ ।

ఇతి దైత్యపతేర్వాక్యం దితిరాకర్ణ్య సస్నుషా
పుత్రశోకం క్షణాత్త్యక్త్వా తత్త్వే చిత్తమధారయత్ ॥61॥

—♦ అధ్యాయము 3 ♦—

శ్రీనారద ఉవాచ ।

హిరణ్యకశిపూ రాజన్నజేయమజరామరం
ఆత్మానమప్రతిద్వంద్వమేకరాజం వ్యధిత్సత ॥1॥

స తేపే మందరద్రోణ్యాం తపః పరమదారుణం
ఊర్ధ్వబాహుర్నభోదృష్టిః పాదాంగుష్ఠాశ్రితావనిః ॥2॥

జటాదీధితిభీ రేజే సంవర్తార్క ఇవాంశుభిః
తస్మింస్తపస్తప్యమానే దేవాః స్థానాని భేజిరే ॥3॥

తస్య మూర్ధ్నః సముద్భూతః సధూమోఽగ్నిస్తపోమయః
తీర్యగూర్ధ్వమధో లోకాన్ప్రాతపద్విష్వగీరితః ॥4॥

చుక్షుభుర్నద్యుదన్వంతః సద్వీపాద్రిశ్చచాల భూః
నిపేతుః సగ్రహాస్తారా జజ్వలుశ్చ దిశో దశ ॥5॥

తేన తప్తా దివం త్యక్త్వా బ్రహ్మలోకం యయుః సురాః
ధాత్రే విజ్ఞాపయామాసుర్దేవదేవ జగత్పతే ॥6॥

దైత్యేంద్రతపసా తప్తా దివి స్థాతుం న శక్నుమః
తస్య చోపశమం భూమన్విధేహి యది మన్యసే
లోకా న యావన్నంక్ష్యంతి బలిహారాస్తవాభిభూః ॥7॥

తస్యాయం కిల సంకల్పశ్చరతో దుశ్చరం తపః
శ్రూయతాం కిం న విదితస్తవాథాపి నివేదితం ॥8॥

సృష్ట్వా చరాచరమిదం తపోయోగసమాధినా
అధ్యాస్తే సర్వధిష్ణ్యేభ్యః పరమేష్ఠీ నిజాసనం ॥9॥

తదహం వర్ధమానేన తపోయోగసమాధినా
కాలాత్మనోశ్చ నిత్యత్వాత్సాధయిష్యే తథాత్మనః ॥10॥

అన్యథేదం విధాస్యేఽహమయథా పూర్వమోజసా
కిమన్యైః కాలనిర్ధూతైః కల్పాంతే వైష్ణవాదిభిః ॥11॥

ఇతి శుశ్రుమ నిర్బంధం తపః పరమమాస్థితః
విధత్స్వానంతరం యుక్తం స్వయం త్రిభువనేశ్వర ॥12॥

తవాసనం ద్విజగవాం పారమేష్ఠ్యం జగత్పతే
భవాయ శ్రేయసే భూత్యై క్షేమాయ విజయాయ చ ॥13॥

ఇతి విజ్ఞాపితో దేవైర్భగవానాత్మభూర్నృప
పరితో భృగుదక్షాద్యైర్యయౌ దైత్యేశ్వరాశ్రమం ॥14॥

న దదర్శ ప్రతిచ్ఛన్నం వల్మీకతృణకీచకైః
పిపీలికాభిరాచీర్ణం మేదస్త్వఙ్మాంసశోణితం ॥15॥

తపంతం తపసా లోకాన్యథాభ్రాపిహితం రవిం
విలక్ష్య విస్మితః ప్రాహ హసంస్తం హంసవాహనః ॥16॥

శ్రీబ్రహ్మోవాచ ।

ఉత్తిష్ఠోత్తిష్ఠ భద్రం తే తపఃసిద్ధోఽసి కాశ్యప
వరదోఽహమనుప్రాప్తో వ్రియతామీప్సితో వరః॥17॥

అద్రాక్షమహమేతం తే హృత్సారం మహదద్భుతం
దంశభక్షితదేహస్య ప్రాణా హ్యస్థిషు శేరతే॥18॥

నైతత్పూర్వర్షయశ్చక్రుర్న కరిష్యంతి చాపరే
నిరంబుర్ధారయేత్ప్రాణాన్కో వై దివ్యసమాః శతం॥19॥

వ్యవసాయేన తేఽనేన దుష్కరేణ మనస్వినాం
తపోనిష్ఠేన భవతాజితోఽహం దితినందన॥20॥

తతస్త ఆశిషః సర్వా దదామ్యసురపుంగవ
మర్తస్య తే హ్యమర్తస్య దర్శనం నాఫలం మమ॥21॥

శ్రీనారద ఉవాచ ।

ఇత్యుక్త్వాదిభవో దేవో భక్షితాంగం పిపీలికైః
కమండలుజలేనౌక్షద్దివ్యేనామోఘరాధసా॥22॥

స తత్కీచకవల్మీకాత్సహఓజోబలాన్వితః
సర్వావయవసంపన్నో వజ్రసంహననో యువా
ఉత్థితస్తప్తహేమాభో విభావసురివైధసః॥23॥

స నిరీక్ష్యాంబరే దేవం హంసవాహముపస్థితం
ననామ శిరసా భూమౌ తద్దర్శనమహోత్సవః॥24॥

ఉత్థాయ ప్రాంజలిః ప్రహ్వ ఈక్షమాణో దృశా విభుం
హర్షాశ్రుపులకోద్భేదో గిరా గద్గదయాగృణాత్॥25॥

శ్రీహిరణ్యకశిపురువాచ ।

కల్పాంతే కాలసృష్టేన యోఽన్ధేన తమసావృతం
అభివ్యనగ్జగదిదం స్వయంజ్యోతిః స్వరోచిషా॥26॥

ఆత్మనా త్రివృతా చేదం సృజత్యవతి లుంపతి
రజఃసత్త్వతమోధామ్నే పరాయ మహతే నమః॥27॥

నమ ఆద్యాయ బీజాయ జ్ఞానవిజ్ఞానమూర్తయే
ప్రాణేంద్రియమనోబుద్ధి వికారైర్వ్యక్తిమీయుషే॥28॥

త్వమీశిషే జగతస్తస్థుషశ్చ ప్రాణేన ముఖ్యేన పతిః ప్రజానాం
చిత్తస్య చిత్తైర్మనైంద్రియాణాం పతిర్మహాన్భూతగుణాశయేశః॥29॥

త్వం సప్తతంతూన్వితనోషి తన్వా త్రయ్యా చతుర్హోత్రకవిద్యయా చ
త్వమేక ఆత్మాత్మవతామనాదిరనంతపారః కవిరంతరాత్మా॥30॥

త్వమేవ కాలోఽనిమిషో జనానామాయుర్లవాద్యవయవైః క్షిణోషి
కూటస్థ ఆత్మా పరమేష్ఠ్యజో మహాంస్త్వం జీవలోకస్య చ జీవ ఆత్మా॥31॥

త్వత్తః పరం నాపరమప్యనేజదేజచ్చ కించిద్వ్యతిరిక్తమస్తి
విద్యాః కలాస్తే తనవశ్చ సర్వా హిరణ్యగర్భోఽసి బృహత్త్రిపృష్ఠః॥32॥

వ్యక్తం విభో స్థూలమిదం శరీరం యేనేంద్రియప్రాణమనోగుణాంస్త్వం
భుంక్షే స్థితో ధామని పారమేష్ఠ్యే అవ్యక్త ఆత్మా పురుషః పురాణః॥33॥

అనంతావ్యక్తరూపేణ యేనేదమఖిలం తతం
చిదచిచ్ఛక్తియుక్తాయ తస్మై భగవతే నమః॥34॥

యది దాస్యస్యభిమతాన్వరాన్మే వరదోత్తమ
భూతేభ్యస్త్వద్విసృష్టేభ్యో మృత్యుర్మా భూన్మమ ప్రభో॥35॥

నాంతర్బహిర్దివా నక్తమన్యస్మాదపి చాయుధైః
న భూమౌ నాంబరే మృత్యుర్న నరైర్న మృగైరపి॥36॥

వ్యసుభిర్వాసుమద్భిర్వా సురాసురమహోరగైః
అప్రతిద్వంద్వతాం యుద్ధే ఐకపత్యం చ దేహినాం॥37॥

సర్వేషాం లోకపాలానాం మహిమానం యథాత్మనః
తపోయోగప్రభావాణాం యన్న రిష్యతి కర్హిచిత్॥38॥

—♦ అధ్యాయము 4 ♦—

శ్రీనారద ఉవాచ ।

ఏవం వృతః శతధృతిర్హిరణ్యకశిపోరథ
ప్రాదాత్తత్తపసా ప్రీతో వరాంస్తస్య సుదుర్లభాన్॥1॥

శ్రీబ్రహ్మోవాచ ।

తాతేమే దుర్లభాః పుంసాం యాన్వృణీషే వరాన్మమ
తథాపి వితరామ్యంగ వరాన్యద్యపి దుర్లభాన్॥2॥

తతో జగామ భగవానమోఘానుగ్రహో విభుః
పూజితోఽసురవర్యేణ స్తూయమానః ప్రజేశ్వరైః॥3॥

ఏవం లబ్ధవరో దైత్యో బిభ్రద్ధేమమయం వపుః
భగవత్యకరోద్ద్వేషం భ్రాతుర్వధమనుస్మరన్॥4॥

స విజిత్య దిశః సర్వా లోకాంశ్చ త్రీన్మహాసురః
దేవాసురమనుష్యేంద్ర గంధర్వగరుడోరగాన్॥5॥

సిద్ధచారణవిద్యాధ్రానృషీన్పితృపతీన్మనూన్
యక్షరక్షఃపిశాచేశాన్ప్రేతభూతపతీనపి॥6॥

సర్వసత్త్వపతీన్జిత్వా వశమానీయ విశ్వజిత్
జహార లోకపాలానాం స్థానాని సహ తేజసా॥7॥

దేవోద్యానశ్రియా జుష్టమధ్యాస్తే స్మ త్రిపిష్టపం
మహేంద్రభవనం సాక్షాన్నిర్మితం విశ్వకర్మణా
త్రైలోక్యలక్ష్మ్యాయతనమధ్యువాసాఖిలర్ద్ధిమత్॥8॥

యత్ర విద్రుమసోపానా మహామారకతా భువః
యత్ర స్ఫాటికకుడ్యాని వైదూర్యస్తంభపంక్తయః ||9||

యత్ర చిత్రవితానాని పద్మరాగాసనాని చ
పయఃఫేననిభాః శయ్యా ముక్తాదామపరిచ్ఛదాః ||10||

కూజద్భిర్నూపురైర్దేవ్యః శబ్దయంత్య ఇతస్తతః
రత్నస్థలీషు పశ్యంతి సుదతీః సుందరం ముఖం ||11||

తస్మిన్మహేంద్రభవనే మహాబలో మహామనా నిర్జితలోక ఏకరాట్
రేమేఽభివంద్యాంఘ్రియుగః సురాదిభిః ప్రతాపితైరూర్జితచండశాసనః ||12||

తమంగ మత్తం మధునోరుగంధినా వివృత్తతామ్రాక్షమశేషధిష్ణ్యపాః
ఉపాసతోపాయనపాణిభిర్వినా త్రిభిస్తపోయోగబలౌజసాం పదం ||13||

జగుర్మహేంద్రాసనమోజసా స్థితం విశ్వావసుస్తుంబురురస్మదాదయః
గంధర్వసిద్ధా ఋషయోఽస్తువన్ముహుర్విద్యాధరాశ్చాప్సరసశ్చ పాండవ ||14||

స ఏవ వర్ణాశ్రమిభిః క్రతుభిర్భూరిదక్షిణైః
ఇజ్యమానో హవిర్భాగానగ్రహీత్స్వేన తేజసా ||15||

అకృష్టపచ్యా తస్యాసీత్సప్తద్వీపవతీ మహీ
తథా కామదుఘా గావో నానాశ్చర్యపదం నభః ||16||

రత్నాకరాశ్చ రత్నౌఘాంస్తత్పత్న్యశ్చోహురూర్మిభిః
క్షారసీధుఘృతక్షౌద్ర దధిక్షీరామృతోదకాః ||17||

శైలా ద్రోణీభిరాక్రీడం సర్వర్తుషు గుణాంద్రుమాః
దధార లోకపాలానామేక ఏవ పృథగ్గుణాన్ ||18||

స ఇత్థం నిర్జితకకుబేకరాడ్విషయాన్ప్రియాన్
యథోపజోషం భుంజానో నాతృప్యదజితేంద్రియః ||19||

ఏవమైశ్వర్యమత్తస్య దృప్తస్యోచ్ఛాస్త్రవర్తినః
కాలో మహాన్వ్యతీయాయ బ్రహ్మశాపముపేయుషః ||20||

తస్యోగ్రదండసంవిగ్నాః సర్వే లోకాః సపాలకాః
అన్యత్రాలబ్ధశరణాః శరణం యయురచ్యుతం ||21||

తస్యై నమోఽస్తు కాష్ఠాయై యత్రాత్మా హరిరీశ్వరః
యద్గత్వా న నివర్తంతే శాంతాః సన్న్యాసినోఽమలాః ||22||

ఇతి తే సంయతాత్మానః సమాహితధియోఽమలాః
ఉపతస్థుర్హృషీకేశం వినిద్రా వాయుభోజనాః ||23||

తేషామావిరభూద్వాణీ అరూపా మేఘనిఃస్వనా
సన్నాదయంతీ కకుభః సాధూనామభయంకరీ ||24||

మా భైష్ట విబుధశ్రేష్ఠాః సర్వేషాం భద్రమస్తు వః
మద్దర్శనం హి భూతానాం సర్వశ్రేయోపపత్తయే ||25||

జ్ఞాతమేతస్య దౌరాత్మ్యం దైతేయాపసదస్య యత్
తస్య శాంతిం కరిష్యామి కాలం తావత్ప్రతీక్షత ||26||

యదా దేవేషు వేదేషు గోషు విప్రేషు సాధుషు
ధర్మే మయి చ విద్వేషః స వా ఆశు వినశ్యతి ||27||

నిర్వైరాయ ప్రశాంతాయ స్వసుతాయ మహాత్మనే
ప్రహ్రాదాయ యదా ద్రుహ్యేద్ధనిష్యేఽపి వరోర్జితం॥28॥

శ్రీనారద ఉవాచ ।

ఇత్యుక్తా లోకగురుణా తం ప్రణమ్య దివౌకసః
న్యవర్తంత గతోద్వేగా మేనిరే చాసురం హతం॥29॥

తస్య దైత్యపతేః పుత్రాశ్చత్వారః పరమాద్భుతాః
ప్రహ్రాదోఽభూన్మహాంస్తేషాం గుణైర్మహదుపాసకః॥30॥

బ్రహ్మణ్యః శీలసంపన్నః సత్యసంధో జితేంద్రియః
ఆత్మవత్సర్వభూతానామేకప్రియసుహృత్తమః॥31॥

దాసవత్సన్నతార్యాంఘ్రిః పితృవద్దీనవత్సలః
భ్రాతృవత్సదృశే స్నిగ్ధో గురుష్వీశ్వరభావనః
విద్యార్థరూపజన్మాఢ్యో మానస్తంభవివర్జితః॥32॥

నోద్విగ్నచిత్తో వ్యసనేషు నిఃస్పృహః శ్రుతేషు దృష్టేషు గుణేష్వవస్తుదృక్
దాంతేంద్రియప్రాణశరీరధీః సదా ప్రశాంతకామో రహితాసురోఽసురః॥33॥

యస్మిన్మహద్గుణా రాజన్గృహ్యంతే కవిభిర్ముహుః
న తేఽధునా పిధీయంతే యథా భగవతీశ్వరే॥34॥

యం సాధుగాథాసదసి రిపవోఽపి సురా నృప
ప్రతిమానం ప్రకుర్వంతి కిముతాన్యే భవాదృశాః॥35॥

గుణైరలమసంఖ్యేయైర్మాహాత్మ్యం తస్య సూచ్యతే
వాసుదేవే భగవతి యస్య నైసర్గికీ రతిః॥36॥

న్యస్తక్రీడనకో బాలో జడవత్తన్మనస్తయా
కృష్ణగ్రహగృహీతాత్మా న వేద జగదీదృశం॥37॥

ఆసీనః పర్యటన్నశ్నన్శయానః ప్రపిబన్బ్రువన్
నానుసంధత్త ఏతాని గోవిందపరిరంభితః॥38॥

క్వచిద్రుదతి వైకుంఠ చింతాశబలచేతనః
క్వచిద్ధసతి తచ్చింతా హ్లాద ఉద్గాయతి క్వచిత్॥39॥

నదతి క్వచిదుత్కంఠో విలజ్జో నృత్యతి క్వచిత్
క్వచిత్తద్భావనాయుక్తస్తన్మయోఽనుచకార హ॥40॥

క్వచిదుత్పులకస్తూష్ణీమాస్తే సంస్పర్శనిర్వృతః
అస్పందప్రణయానంద సలిలామీలితేక్షణః॥41॥

స ఉత్తమశ్లోకపదారవిందయోర్నిషేవయాకించనసంగలబ్ధయా
తన్వన్పరాం నిర్వృతిమాత్మనో ముహుర్దుఃసంగదీనస్య మనః శమం వ్యధాత్॥42॥

తస్మిన్మహాభాగవతే మహాభాగే మహాత్మని
హిరణ్యకశిపూ రాజన్నకరోదఘమాత్మజే॥43॥

శ్రీయుధిష్ఠిర ఉవాచ ।

దేవర్ష ఏతదిచ్ఛామో వేదితుం తవ సువ్రత
యదాత్మజాయ శుద్ధాయ పితాదాత్సాధవే హ్యఘం॥44॥

పుత్రాన్విప్రతికూలాన్స్వాన్పితరః పుత్రవత్సలాః
ఉపాలభంతే శిక్షార్థం నైవాఘమపరో యథా॥45॥

కిముతానువశాన్సాధూంస్తాదృశాన్గురుదేవతాన్
ఏతత్కౌతూహలం బ్రహ్మన్నస్మాకం విధమ ప్రభో
పితుః పుత్రాయ యద్ద్వేషో మరణాయ ప్రయోజితః॥46॥

—♦ అధ్యాయము 5 ♦—

శ్రీనారద ఉవాచ ।

పౌరోహిత్యాయ భగవాన్వృతః కావ్యః కిలాసురైః
షండామర్కౌ సుతౌ తస్య దైత్యరాజగృహాంతికే॥1॥

తౌ రాజ్ఞా ప్రాపితం బాలం ప్రహ్లాదం నయకోవిదం
పాఠయామాసతుః పాఠ్యానన్యాంశ్చాసురబాలకాన్॥2॥

యత్తత్ర గురుణా ప్రోక్తం శుశ్రువేఽనుపపాఠ చ
న సాధు మనసా మేనే స్వపరాసద్గ్రాహాశ్రయం॥3॥

ఏకదాసురరాట్పుత్రమంకమారోప్య పాండవ
పప్రచ్ఛ కథ్యతాం వత్స మన్యతే సాధు యద్భవాన్॥4॥

శ్రీప్రహ్లాద ఉవాచ ।

తత్సాధు మన్యేఽసురవర్య దేహినాం సదా సముద్విగ్నధియామసద్గ్రహాత్
హిత్వాత్మపాతం గృహమంధకూపం వనం గతో యద్ధరిమాశ్రయేత॥5॥

శ్రీనారద ఉవాచ ।

శ్రుత్వా పుత్రగిరో దైత్యః పరపక్షసమాహితాః
జహాస బుద్ధిర్బాలానాం భిద్యతే పరబుద్ధిభిః॥6॥

సమ్యగ్విధార్యతాం బాలో గురుగేహే ద్విజాతిభిః
విష్ణుపక్షైః ప్రతిచ్ఛన్నైర్న భిద్యేతాస్య ధీర్యథా॥7॥

గృహమానీతమాహూయ ప్రహ్రాదం దైత్యయాజకాః
ప్రశస్య శ్లక్ష్ణయా వాచా సమపృచ్ఛంత సామభిః॥8॥

వత్స ప్రహ్రాద భద్రం తే సత్యం కథయ మా మృషా
బాలానతి కుతస్తుభ్యమేష బుద్ధివిపర్యయః॥9॥

బుద్ధిభేదః పరకృత ఉతాహో తే స్వతోఽభవత్
భణ్యతాం శ్రోతుకామానాం గురూణాం కులనందన॥10॥

శ్రీప్రహ్లాద ఉవాచ ।

పరః స్వశ్చేత్యసద్గ్రాహః పుంసాం యన్మాయయా కృతః
విమోహితధియాం దృష్టస్తస్మై భగవతే నమః॥11॥

స యదానువ్రతః పుంసాం పశుబుద్ధిర్విభిద్యతే
అన్య ఏష తథాన్యోఽహమితి భేదగతాసతీ॥12॥

స ఏష ఆత్మా స్వపరేత్యబుద్ధిభిర్దురత్యయానుక్రమణో నిరూప్యతే
ముహ్యంతి యద్వర్త్మని వేదవాదినో బ్రహ్మాదయో హ్యేష భినత్తి మే మతిం॥13॥

యథా భ్రామ్యత్యయో బ్రహ్మన్స్వయమాకర్షసన్నిధౌ
తథా మే భిద్యతే చేతశ్చక్రపాణేర్యదృచ్ఛయా॥14॥

శ్రీనారద ఉవాచ ।

ఏతావద్బ్రాహ్మణాయోక్త్వా విరరామ మహామతిః
తం సన్నిభర్త్స్య కుపితః సుదీనో రాజసేవకః॥15॥

ఆనీయతామరే వేత్రమస్మాకమయశస్కరః
కులాంగారస్య దుర్బుద్ధేశ్చతుర్థోఽస్యోదితో దమః॥16॥

దైతేయచందనవనే జాతోఽయం కంటకద్రుమః
యన్మూలోన్మూలపరశోర్విష్ణోర్నాలాయితోఽర్భకః॥17॥

ఇతి తం వివిధోపాయైర్భీషయంస్తర్జనాదిభిః
ప్రహ్లాదం గ్రాహయామాస త్రివర్గస్యోపపాదనం॥18॥

తత ఏనం గురుర్జ్ఞాత్వా జ్ఞాతజ్ఞేయచతుష్టయం
దైత్యేంద్రం దర్శయామాస మాతృమృష్టమలంకృతం॥19॥

పాదయోః పతితం బాలం ప్రతినంద్యాశిషాసురః
పరిష్వజ్య చిరం దోర్భ్యాం పరమామాప నిర్వృతిం॥20॥

ఆరోప్యాంకమవఘ్రాయ మూర్ధన్యశ్రుకలాంబుభిః
ఆసించన్వికసద్వక్త్రమిదమాహ యుధిష్ఠిర॥21॥

హిరణ్యకశిపురువాచ ।

ప్రహ్లాదానూచ్యతాం తాత స్వధీతం కించిదుత్తమం
కాలేనైతావతాయుష్మన్యదశిక్షద్గురోర్భవాన్॥22॥

శ్రీప్రహ్లాద ఉవాచ ।

శ్రవణం కీర్తనం విష్ణోః స్మరణం పాదసేవనం
అర్చనం వందనం దాస్యం సఖ్యమాత్మనివేదనం॥23॥

ఇతి పుంసార్పితా విష్ణౌ భక్తిశ్చేన్నవలక్షణా
క్రియేత భగవత్యద్ధా తన్మన్యేఽధీతముత్తమం॥24॥

నిశమ్యైతత్సుతవచో హిరణ్యకశిపుస్తదా
గురుపుత్రమువాచేదం రుషా ప్రస్ఫురితాధరః॥25॥

బ్రహ్మబంధో కిమేతత్తే విపక్షం శ్రయతాసతా
అసారం గ్రాహితో బాలో మామనాదృత్య దుర్మతే॥26॥

సంతి హ్యసాధవో లోకే దుర్మైత్రాశ్ఛద్మవేషిణః
తేషాముదేత్యఘం కాలే రోగః పాతకినామివ॥27॥

శ్రీగురుపుత్ర ఉవాచ ।

న మత్ప్రణీతం న పరప్రణీతం సుతో వదత్యేష తవేంద్రశత్రో
నైసర్గికీయం మతిరస్య రాజన్నియచ్ఛ మన్యుం కదదాః స్మ మా నః॥28॥

శ్రీనారద ఉవాచ ।

గురుణైవం ప్రతిప్రోక్తో భూయ ఆహాసురః సుతం
న చేద్గురుముఖీయం తే కుతోఽభద్రాసతీ మతిః॥29॥

శ్రీప్రహ్రాద ఉవాచ ।

మతిర్న కృష్ణే పరతః స్వతో వా మిథోఽభిపద్యేత గృహవ్రతానాం
అదాంతగోభిర్విశతాం తమిస్రం పునః పునశ్చర్వితచర్వణానాం॥30॥

న తే విదుః స్వార్థగతిం హి విష్ణుం దురాశయా యే బహిరర్థమానినః
అంధా యథాంధైరుపనీయమానాస్తేఽపీశతంత్ర్యామురుదామ్ని బద్ధాః॥31॥

నైషాం మతిస్తావదురుక్రమాంఘ్రిం స్పృశత్యనర్థాపగమో యదర్థః
మహీయసాం పాదరజోఽభిషేకం నిష్కించనానాం న వృణీత యావత్॥32॥

ఇత్యుక్త్వోపరతం పుత్రం హిరణ్యకశిపూ రుషా
అంధీకృతాత్మా స్వోత్సంగాన్నిరస్యత మహీతలే॥33॥

ఆహామర్షరుషావిష్టః కషాయీభూతలోచనః
వధ్యతామాశ్వయం వధ్యో నిఃసారయత నైరృతాః॥34॥

అయం మే భ్రాతృహా సోఽయం హిత్వా స్వాన్సుహృదోఽధమః
పితృవ్యహంతుః పాదౌ యో విష్ణోర్దాసవదర్చతి॥35॥

విష్ణోర్వా సాధ్వసౌ కిం ను కరిష్యత్యసమంజసః
సౌహృదం దుస్త్యజం పిత్రోరహాద్యః పంచహాయనః॥36॥

పరోఽప్యపత్యం హితకృద్యథౌషధం స్వదేహజోఽప్యామయవత్సుతోఽహితః
ఛింద్యాత్తదంగం యదుతాత్మనోఽహితం శేషం సుఖం జీవతి యద్వివర్జనాత్॥37॥

సర్వైరుపాయైర్హంతవ్యః సంభోజశయనాసనైః
సుహృల్లింగధరః శత్రుర్మునేర్దుష్టమివేంద్రియం॥38॥

నైరృతాస్తే సమాదిష్టా భర్త్రా వై శూలపాణయః
తిగ్మదంష్ట్రకరాలాస్యాస్తామ్రశ్మశ్రుశిరోరుహాః॥39॥

నదంతో భైరవం నాదం ఛింధి భింధీతి వాదినః
ఆసీనం చాహనన్శూలైః ప్రహ్రాదం సర్వమర్మసు ॥40॥

పరే బ్రహ్మణ్యనిర్దేశ్యే భగవత్యఖిలాత్మని
యుక్తాత్మన్యఫలా ఆసన్నపుణ్యస్యేవ సత్క్రియాః ॥41॥

ప్రయాసేఽపహతే తస్మిందైత్యేంద్రః పరిశంకితః
చకార తద్వధోపాయాన్నిర్బంధేన యుధిష్ఠిర ॥42॥

దిగ్గజైర్దందశూకేంద్రైరభిచారావపాతనైః
మాయాభిః సన్నిరోధైశ్చ గరదానైరభోజనైః ॥43॥

హిమవాయ్వగ్నిసలిలైః పర్వతాక్రమణైరపి
న శశాక యదా హంతుమపాపమసురః సుతం
చింతాం దీర్ఘతమాం ప్రాప్తస్తత్కర్తుం నాభ్యపద్యత ॥44॥

ఏష మే బహ్వసాధూక్తో వధోపాయాశ్చ నిర్మితాః
తైస్తైర్ద్రోహైరసద్ధర్మైర్ముక్తః స్వేనైవ తేజసా ॥45॥

వర్తమానోఽవిదూరే వై బాలోఽప్యజడధీరయం
న విస్మరతి మేఽనార్యం శునః శేప ఇవ ప్రభుః ॥46॥

అప్రమేయానుభావోఽయమకుతశ్చిద్భయోఽమరః
నూనమేతద్విరోధేన మృత్యుర్మే భవితా న వా ॥47॥

ఇతి తచ్చింతయా కించిన్మ్లానశ్రియమధోముఖం
శండామర్కావౌశనసౌ వివిక్త ఇతి హోచతుః ॥48॥

జితం త్వయైకేన జగత్త్రయం భ్రువోర్విజృంభణత్రస్తసమస్తధిష్ణ్యపం
న తస్య చింత్యం తవ నాథ చక్ష్వహే న వై శిశూనాం గుణదోషయోః పదం ॥49॥

ఇమం తు పాశైర్వరుణస్య బద్ధ్వా నిధేహి భీతో న పలాయతే యథా
బుద్ధిశ్చ పుంసో వయసార్యసేవయా యావద్గురుర్భార్గవ ఆగమిష్యతి ॥50॥

తథేతి గురుపుత్రోక్తమనుజ్ఞాయేదమబ్రవీత్
ధర్మో హ్యస్యోపదేష్టవ్యో రాజ్ఞాం యో గృహమేధినాం ॥51॥

ధర్మమర్థం చ కామం చ నితరాం చానుపూర్వశః
ప్రహ్రాదాయోచతూ రాజన్ప్రశ్రితావనతాయ చ ॥52॥

యథా త్రివర్గం గురుభిరాత్మనే ఉపశిక్షితం
న సాధు మేనే తచ్ఛిక్షాం ద్వంద్వారామోపవర్ణితాం ॥53॥

యదాచార్యః పరావృత్తో గృహమేధీయకర్మసు
వయస్యైర్బాలకైస్తత్ర సోపహూతః కృతక్షణైః ॥54॥

అథ తాన్శ్లక్ష్ణయా వాచా ప్రత్యాహూయ మహాబుధః
ఉవాచ విద్వాంస్తన్నిష్ఠాం కృపయా ప్రహసన్నివ ॥55॥

తే తు తద్గౌరవాత్సర్వే త్యక్తక్రీడాపరిచ్ఛదాః
బాలా అదూషితధియో ద్వంద్వారామేరితేహితైః ॥56॥

పర్యుపాసత రాజేంద్ర తన్న్యస్తహృదయేక్షణాః
తానాహ కరుణో మైత్రో మహాభాగవతోఽసురః ॥57॥

—♦ అధ్యాయము 6 ♦—

శ్రీప్రహ్లాద ఉవాచ ।

కౌమార ఆచరేత్ప్రాజ్ఞో ధర్మాన్భాగవతానిహ
దుర్లభం మానుషం జన్మ తదప్యధ్రువమర్థదం ॥1॥

యథా హి పురుషస్యేహ విష్ణోః పాదోపసర్పణం
యదేష సర్వభూతానాం ప్రియ ఆత్మేశ్వరః సుహృత్ ॥2॥

సుఖమైంద్రియకం దైత్యా దేహయోగేన దేహినాం
సర్వత్ర లభ్యతే దైవాద్యథా దుఃఖమయత్నతః ॥3॥

తత్ప్రయాసో న కర్తవ్యో యత ఆయుర్వ్యయః పరం
న తథా విందతే క్షేమం ముకుందచరణాంబుజం ॥4॥

తతో యతేత కుశలః క్షేమాయ భవమాశ్రితః
శరీరం పౌరుషం యావన్న విపద్యేత పుష్కలం ॥5॥

పుంసో వర్షశతం హ్యాయుస్తదర్ధం చాజితాత్మనః
నిష్ఫలం యదసౌ రాత్ర్యాం శేతేఽన్ధం ప్రాపితస్తమః ॥6॥

ముగ్ధస్య బాల్యే కైశోరే క్రీడతో యాతి వింశతిః
జరయా గ్రస్తదేహస్య యాత్యకల్పస్య వింశతిః ॥7॥

దురాపూరేణ కామేన మోహేన చ బలీయసా
శేషం గృహేషు సక్తస్య ప్రమత్తస్యాపయాతి హి ॥8॥

కో గృహేషు పుమాన్సక్తమాత్మానమజితేంద్రియః
స్నేహపాశైర్దృఢైర్బద్ధముత్సహేత విమోచితుం ॥9॥

కో న్వర్థతృష్ణాం విసృజేత్ప్రాణేభ్యోఽపి య ఈప్సితః
యం క్రీణాత్యసుభిః ప్రేష్ఠైస్తస్కరః సేవకో వణిక్ ॥10॥

కథం ప్రియాయా అనుకంపితాయాః సంగం రహస్యం రుచిరాంశ్చ మంత్రాన్
సుహృత్సు తత్స్నేహసితః శిశూనాం కలాక్షరాణామనురక్తచిత్తః ॥11॥

పుత్రాన్స్మరంస్తా దుహితౄర్హృదయ్యా భ్రాతౄన్స్వసౄర్వా పితరౌ చ దీనౌ
గృహాన్మనోజ్ఞోరుపరిచ్ఛదాంశ్చ వృత్తీశ్చ కుల్యాః పశుభృత్యవర్గాన్ ॥12॥

త్యజేత కోశస్కృదివేహమానః కర్మాణి లోభాదవితృప్తకామః
ఔపస్థ్యజైహ్వం బహుమన్యమానః కథం విరజ్యేత దురంతమోహః ॥13॥

కుటుంబపోషాయ వియన్నిజాయుర్న బుధ్యతేఽర్థం విహతం ప్రమత్తః
సర్వత్ర తాపత్రయదుఃఖితాత్మా నిర్విద్యతే న స్వకుటుంబరామః ॥14॥

విత్తేషు నిత్యాభినివిష్టచేతా విద్వాంశ్చ దోషం పరవిత్తహర్తుః
ప్రేత్యేహ వాథాప్యజితేంద్రియస్తదశాంతకామో హరతే కుటుంబీ ॥15॥

విద్వానపీత్థం దనుజాః కుటుంబం పుష్ణన్స్వలోకాయ న కల్పతే వై
యః స్వీయపారక్యవిభిన్నభావస్తమః ప్రపద్యేత యథా విమూఢః ॥16॥

యతో న కశ్చిత్క్వ చ కుత్రచిద్వా దీనః స్వమాత్మానమలం సమర్థః
విమోచితుం కామదృశాం విహార క్రీడామృగో యన్నిగడో విసర్గః ॥17॥

తతో విదూరాత్పరిహృత్య దైత్యా దైత్యేషు సంగం విషయాత్మకేషు
ఉపేత నారాయణమాదిదేవం స ముక్తసంగైరిషితోఽపవర్గః॥18॥

న హ్యచ్యుతం ప్రీణయతో బహ్వాయాసోఽసురాత్మజాః
ఆత్మత్వాత్సర్వభూతానాం సిద్ధత్వాదిహ సర్వతః॥19॥

పరావరేషు భూతేషు బ్రహ్మాంతస్థావరాదిషు
భౌతికేషు వికారేషు భూతేష్వథ మహత్సు చ॥20॥

గుణేషు గుణసామ్యే చ గుణవ్యతికరే తథా
ఏక ఏవ పరో హ్యాత్మా భగవానీశ్వరోఽవ్యయః॥21॥

ప్రత్యగాత్మస్వరూపేణ దృశ్యరూపేణ చ స్వయం
వ్యాప్యవ్యాపకనిర్దేశ్యో హ్యనిర్దేశ్యోఽవికల్పితః॥22॥

కేవలానుభవానంద స్వరూపః పరమేశ్వరః
మాయయాంతర్హితైశ్వర్య ఈయతే గుణసర్గయా॥23॥

తస్మాత్సర్వేషు భూతేషు దయాం కురుత సౌహృదం
భావమాసురమున్ముచ్య యయా తుష్యత్యధోక్షజః॥24॥

తుష్టే చ తత్ర కిమలభ్యమనంత ఆద్యే
కిం తైర్గుణవ్యతికరాదిహ యే స్వసిద్ధాః
ధర్మాదయః కిమగుణేన చ కాంక్షితేన
సారం జుషాం చరణయోరుపగాయతాం నః॥25॥

ధర్మార్థకామ ఇతి యోఽభిహితస్త్రివర్గ
ఈక్షా త్రయీ నయదమౌ వివిధా చ వార్తా
మన్యే తదేతదఖిలం నిగమస్య సత్యం
స్వాత్మార్పణం స్వసుహృదః పరమస్య పుంసః॥26॥

జ్ఞానం తదేతదమలం దురవాపమాహ
నారాయణో నరసఖః కిల నారదాయ
ఏకాంతినాం భగవతస్తదకించనానాం
పాదారవిందరజసాప్లుతదేహినాం స్యాత్॥27॥

శ్రుతమేతన్మయా పూర్వం జ్ఞానం విజ్ఞానసంయుతం
ధర్మం భాగవతం శుద్ధం నారదాద్దేవదర్శనాత్॥28॥

శ్రీదైత్యపుత్రా ఊచుః ।

ప్రహ్లాద త్వం వయం చాపి నర్తేఽన్యం విద్మహే గురుం
ఏతాభ్యాం గురుపుత్రాభ్యాం బాలానామపి హీశ్వరౌ॥29॥

బాలస్యాంతఃపురస్థస్య మహత్సంగో దురన్వయః
ఛింధి నః సంశయం సౌమ్య స్యాచ్చేద్విస్రంభకారణం॥30॥

—♦ అధ్యాయము 7 ♦—

శ్రీనారద ఉవాచ ।

ఏవం దైత్యసుతైః పృష్టో మహాభాగవతోఽసురః
ఉవాచ తాన్స్మయమానః స్మరన్మదనుభాషితం॥1॥

శ్రీప్రహ్రాద ఉవాచ ।

పితరి ప్రస్థితేఽస్మాకం తపసే మందరాచలం
యుద్ధోద్యమం పరం చక్రుర్విబుధా దానవాన్ప్రతి॥2॥

పిపీలికైరహిరివ దిష్ట్యా లోకోపతాపనః
పాపేన పాపోఽభక్షీతి వదంతో వాసవాదయః॥3॥

తేషామతిబలోద్యోగం నిశమ్యాసురయూథపాః
వధ్యమానాః సురైర్భీతా దుద్రువుః సర్వతో దిశం॥4॥

కలత్రపుత్రవిత్తాప్తాన్గృహాన్పశుపరిచ్ఛదాన్
నావేక్ష్యమాణాస్త్వరితాః సర్వే ప్రాణపరీప్సవః॥5॥

వ్యలుంపన్రాజశిబిరమమరా జయకాంక్షిణః
ఇంద్రస్తు రాజమహిషీం మాతరం మమ చాగ్రహీత్॥6॥

నీయమానాం భయోద్విగ్నాం రుదతీం కురరీమివ
యదృచ్ఛయాగతస్తత్ర దేవర్షిర్దదృశే పథి॥7॥

ప్రాహ నైనాం సురపతే నేతుమర్హస్యనాగసం
ముంచ ముంచ మహాభాగ సతీం పరపరిగ్రహం॥8॥

శ్రీఇంద్ర ఉవాచ ।

ఆస్తేఽస్యా జఠరే వీర్యమవిషహ్యం సురద్విషః
ఆస్యతాం యావత్ప్రసవం మోక్ష్యేఽర్థపదవీం గతః॥9॥

శ్రీనారద ఉవాచ ।

అయం నిష్కిల్బిషః సాక్షాన్మహాభాగవతో మహాన్
త్వయా న ప్రాప్స్యతే సంస్థామనంతానుచరో బలీ॥10॥

ఇత్యుక్తస్తాం విహాయేంద్రో దేవర్షేర్మానయన్వచః
అనంతప్రియభక్త్యైనాం పరిక్రమ్య దివం యయౌ॥11॥

తతో మే మాతరమృషిః సమానీయ నిజాశ్రమే
ఆశ్వాస్యేహోష్యతాం వత్సే యావత్తే భర్తురాగమః॥12॥

తథేత్యవాత్సీద్దేవర్షేరంతికే సాకుతోభయా
యావద్దైత్యపతిర్ఘోరాత్తపసో న న్యవర్తత॥13॥

ఋషిం పర్యచరత్తత్ర భక్త్యా పరమయా సతి
అంతర్వత్నీ స్వగర్భస్య క్షేమాయేచ్ఛాప్రసూతయే ॥14॥

ఋషిః కారుణికస్తస్యాః ప్రాదాదుభయమీశ్వరః
ధర్మస్య తత్త్వం జ్ఞానం చ మామప్యుద్దిశ్య నిర్మలం ॥15॥

తత్తు కాలస్య దీర్ఘత్వాత్స్త్రీత్వాన్మాతుస్తిరోదధే
ఋషిణానుగృహీతం మాం నాధునాప్యజహాత్స్మృతిః ॥16॥

భవతామపి భూయాన్మే యది శ్రద్దధతే వచః
వైశారదీ ధీః శ్రద్ధాతః స్త్రీబాలానాం చ మే యథా ॥17॥

జన్మాద్యాః షడిమే భావా దృష్టా దేహస్య నాత్మనః
ఫలానామివ వృక్షస్య కాలేనేశ్వరమూర్తినా ॥18॥

ఆత్మా నిత్యోఽవ్యయః శుద్ధ ఏకః క్షేత్రజ్ఞ ఆశ్రయః
అవిక్రియః స్వదృఘేతుర్వ్యాపకోఽసంగ్యనావృతః ॥19॥

ఏతైర్ద్వాదశభిర్విద్వానాత్మనో లక్షణైః పరైః
అహం మమేత్యసద్భావం దేహాదౌ మోహజం త్యజేత్ ॥20॥

స్వర్ణం యథా గ్రావసు హేమకారః క్షేత్రేషు యోగైస్తదభిజ్ఞ ఆప్నుయాత్
క్షేత్రేషు దేహేషు తథాత్మయోగైరధ్యాత్మవిద్బ్రహ్మగతిం లభేత ॥21॥

అష్టౌ ప్రకృతయః ప్రోక్తాస్త్రయ ఏవ హి తద్గుణాః
వికారాః షోడశాచార్యైః పుమానేకః సమన్వయాత్ ॥22॥

దేహస్తు సర్వసంఘాతో జగత్తస్థురితి ద్విధా
అత్రైవ మృగ్యః పురుషో నేతి నేతీత్యతత్త్యజన్ ॥23॥

అన్వయవ్యతిరేకేణ వివేకేనోశతాత్మనా
స్వర్గస్థానసమామ్నాయైర్విమృశద్భిరసత్వరైః ॥24॥

బుద్ధేర్జాగరణం స్వప్నః సుషుప్తిరితి వృత్తయః
తా యేనైవానుభూయంతే సోఽధ్యక్షః పురుషః పరః ॥25॥

ఏభిస్త్రివర్ణైః పర్యస్తైర్బుద్ధిభేదైః క్రియోద్భవైః
స్వరూపమాత్మనో బుధ్యేద్గంధైర్వాయుమివాన్వయాత్ ॥26॥

ఏతద్ద్వారో హి సంసారో గుణకర్మనిబంధనః
అజ్ఞానమూలోఽపార్థోఽపి పుంసః స్వప్న ఇవార్ప్యతే ॥27॥

తస్మాద్భవద్భిః కర్తవ్యం కర్మణాం త్రిగుణాత్మనాం
బీజనిర్హరణం యోగః ప్రవాహోపరమో ధియః ॥28॥

తత్రోపాయసహస్రాణామయం భగవతోదితః
యదీశ్వరే భగవతి యథా యైరంజసా రతిః ॥29॥

గురుశుశ్రూషయా భక్త్యా సర్వలబ్ధార్పణేన చ
సంగేన సాధుభక్తానామీశ్వరారాధనేన చ ॥30॥

శ్రద్ధయా తత్కథాయాం చ కీర్తనైర్గుణకర్మణాం
తత్పాదాంబురుహధ్యానాత్తల్లింగేక్షార్హణాదిభిః ॥31॥

హరిః సర్వేషు భూతేషు భగవానాస్త ఈశ్వరః
ఇతి భూతాని మనసా కామైస్తైః సాధు మానయేత్ ॥32॥

ఏవం నిర్జితషడ్వర్గైః క్రియతే భక్తిరీశ్వరే
వాసుదేవే భగవతి యయా సంలభ్యతే రతిః॥33॥

నిశమ్య కర్మాణి గుణానతుల్యాన్వీర్యాణి లీలాతనుభిః కృతాని
యదాతిహర్షోత్పులకాశ్రుగద్గదం ప్రోత్కంఠ ఉద్గాయతి రౌతి నృత్యతి॥34॥

యదా గ్రహగ్రస్త ఇవ క్వచిద్ధసత్యాక్రందతే ధ్యాయతి వందతే జనం
ముహుః శ్వసన్వక్తి హరే జగత్పతే నారాయణేత్యాత్మమతిర్గతత్రపః॥35॥

తదా పుమాన్ముక్తసమస్తబంధనస్తద్భావభావానుకృతాశయాకృతిః
నిర్దగ్ధబీజానుశయో మహీయసా భక్తిప్రయోగేణ సమేత్యధోక్షజం॥36॥

అధోక్షజాలంభమిహాశుభాత్మనః శరీరిణః సంసృతిచక్రశాతనం
తద్బ్రహ్మనిర్వాణసుఖం విదుర్బుధాస్తతో భజధ్వం హృదయే హృదీశ్వరం॥37॥

కోఽతిప్రయాసోఽసురబాలకా హరేరుపాసనే స్వే హృది ఛిద్రవత్సతః
స్వస్యాత్మనః సఖ్యురశేషదేహినాం సామాన్యతః కిం విషయోపపాదనైః॥38॥

రాయః కలత్రం పశవః సుతాదయో గృహా మహీ కుంజరకోశభూతయః
సర్వేఽర్థకామాః క్షణభంగురాయుషః కుర్వంతి మర్త్యస్య కియత్ప్రియం చలాః॥39॥

ఏవం హి లోకాః క్రతుభిః కృతా అమీ క్షయిష్ణవః సాతిశయా న నిర్మలాః
తస్మాదదృష్టశ్రుతదూషణం పరం భక్త్యోక్తయేశం భజతాత్మలబ్ధయే॥40॥

యదర్థ ఇహ కర్మాణి విద్వన్మాన్యసకృన్నరః
కరోత్యతో విపర్యాసమమోఘం విందతే ఫలం॥41॥

సుఖాయ దుఃఖమోక్షాయ సంకల్ప ఇహ కర్మిణః
సదాప్నోతీహయా దుఃఖమనీహాయాః సుఖావృతః॥42॥

కామాన్కామయతే కామ్యైర్యదర్థమిహ పూరుషః
స వై దేహస్తు పారక్యో భంగురో యాత్యుపైతి చ॥43॥

కిము వ్యవహితాపత్య దారాగారధనాదయః
రాజ్యకోశగజామాత్య భృత్యాప్తా మమతాస్పదాః॥44॥

కిమేతైరాత్మనస్తుచ్ఛైః సహ దేహేన నశ్వరైః
అనర్థైరర్థసంకాశైర్నిత్యానందరసోదధేః॥45॥

నిరూప్యతామిహ స్వార్థః కియాందేహభృతోఽసురాః
నిషేకాదిష్వవస్థాసు క్లిశ్యమానస్య కర్మభిః॥46॥

కర్మాణ్యారభతే దేహీ దేహేనాత్మానువర్తినా
కర్మభిస్తనుతే దేహముభయం త్వవివేకతః॥47॥

తస్మాదర్థాశ్చ కామాశ్చ ధర్మాశ్చ యదపాశ్రయాః
భజతానీహయాత్మానమనీహం హరిమీశ్వరం॥48॥

సర్వేషామపి భూతానాం హరిరాత్మేశ్వరః ప్రియః
భూతైర్మహద్భిః స్వకృతైః కృతానాం జీవసంజ్ఞితః॥49॥

దేవోఽసురో మనుష్యో వా యక్షో గంధర్వ ఏవ వా
భజన్ముకుందచరణం స్వస్తిమాన్స్యాద్యథా వయం॥50॥

నాలం ద్విజత్వం దేవత్వమృషిత్వం వాసురాత్మజాః
ప్రీణనాయ ముకుందస్య న వృత్తం న బహుజ్ఞతా॥51॥

న దానం న తపో నేజ్యా న శౌచం న వ్రతాని చ
ప్రీయతేఽమలయా భక్త్యా హరిరన్యద్విడంబనం||52||

తతో హరౌ భగవతి భక్తిం కురుత దానవాః
ఆత్మౌపమ్యేన సర్వత్ర సర్వభూతాత్మనీశ్వరే||53||

దైతేయా యక్షరక్షాంసి స్త్రియః శూద్రా వ్రజౌకసః
ఖగా మృగాః పాపజీవాః సంతి హ్యచ్యుతతాం గతాః||54||

ఏతావానేవ లోకేఽస్మిన్పుంసః స్వార్థః పరః స్మృతః
ఏకాంతభక్తిర్గోవిందే యత్సర్వత్ర తదీక్షణం||55||

—♦ అధ్యాయము 8 ♦—

శ్రీనారద ఉవాచ |

అథ దైత్యసుతాః సర్వే శ్రుత్వా తదనువర్ణితం
జగృహుర్నిరవద్యత్వాన్నైవ గుర్వనుశిక్షితం||1||

అథాచార్యసుతస్తేషాం బుద్ధిమేకాంతసంస్థితాం
ఆలక్ష్య భీతస్త్వరితో రాజ్ఞ ఆవేదయద్యథా||2||

శ్రుత్వా తదప్రియం దైత్యో దుఃసహం తనయానయం
కోపావేశచలద్గాత్రః పుత్రం హంతుం మనో దధే||3||

క్షిప్త్వా పరుషయా వాచా ప్రహ్రాదమతదర్హణం
ఆహేక్షమాణః పాపేన తిరశ్చీనేన చక్షుషా||4||

ప్రశ్రయావనతం దాంతం బద్ధాంజలిమవస్థితం
సర్పః పదాహత ఇవ శ్వసన్ప్రకృతిదారుణః||5||

శ్రీహిరణ్యకశిపురువాచ |

హే దుర్వినీత మందాత్మన్కులభేదకరాధమ
స్తబ్ధం మచ్ఛాసనోద్వృత్తం నేష్యే త్వాద్య యమక్షయం||6||

క్రుద్ధస్య యస్య కంపంతే త్రయో లోకాః సహేశ్వరాః
తస్య మేఽభీతవన్మూఢ శాసనం కిం బలోఽత్యగాః||7||

శ్రీప్రహ్రాద ఉవాచ |

న కేవలం మే భవతశ్చ రాజన్స వై బలం బలినాం చాపరేషాం
పరేఽవరేఽమీ స్థిరజంగమా యే బ్రహ్మాదయో యేన వశం ప్రణీతాః||8||

స ఈశ్వరః కాల ఉరుక్రమోఽసావోజః సహః సత్త్వబలేంద్రియాత్మా
స ఏవ విశ్వం పరమః స్వశక్తిభిః సృజత్యవత్యత్తి గుణత్రయేశః||9||

జహ్యాసురం భావమిమం త్వమాత్మనః సమం మనో ధత్స్వ న సంతి విద్విషః
ఋతేఽజితాదాత్మన ఉత్పథే స్థితాత్తద్ధి హ్యనంతస్య మహత్సమర్హణం||10||

దస్యూన్పురా షణ్న విజిత్య లుంపతో మన్యంత ఏకే స్వజితా దిశో దశ
జితాత్మనో జ్ఞస్య సమస్య దేహినాం సాధోః స్వమోహప్రభవాః కుతః పరే ॥11॥

శ్రీహిరణ్యకశిపురువాచ ।

వ్యక్తం త్వం మర్తుకామోఽసి యోఽతిమాత్రం వికత్థసే
ముమూర్షూణాం హి మందాత్మన్నను స్యుర్విక్లవా గిరః ॥12॥

యస్త్వయా మందభాగ్యోక్తో మదన్యో జగదీశ్వరః
క్వాసౌ యది స సర్వత్ర కస్మాత్స్తంభే న దృశ్యతే ॥13॥

సోఽహం వికత్థమానస్య శిరః కాయాద్ధరామి తే
గోపాయేత హరిస్త్వాద్య యస్తే శరణమీప్సితం ॥14॥

ఏవం దురుక్తైర్ముహురర్దయన్రుషా సుతం మహాభాగవతం మహాసురః
ఖడ్గం ప్రగృహ్యోత్పతితో వరాసనాత్స్తంభం తతాడాతిబలః స్వముష్టినా ॥15॥

తదైవ తస్మిన్నినదోఽతిభీషణో బభూవ యేనాండకటాహమస్ఫుటత్
యం వై స్వధిష్ణ్యోపగతం త్వజాదయః శ్రుత్వా స్వధామాత్యయమంగ మేనిరే ॥16॥

స విక్రమన్పుత్రవధేప్సురోజసా నిశమ్య నిర్హ్రాదమపూర్వమద్భుతం
అంతఃసభాయాం న దదర్శ తత్పదం వితత్రసుర్యేన సురారియూథపాః ॥17॥

సత్యం విధాతుం నిజభృత్యభాషితం వ్యాప్తిం చ భూతేష్వఖిలేషు చాత్మనః
అదృశ్యతాత్యద్భుతరూపముద్వహన్స్తంభే సభాయాం న మృగం న మానుషం ॥18॥

స సత్త్వమేనం పరితో విపశ్యన్స్తంభస్య మధ్యాదనునిర్జిహానం
నాయం మృగో నాపి నరో విచిత్రమహో కిమేతన్నృమృగేంద్రరూపం ॥19॥

మీమాంసమానస్య సముత్థితోఽగ్రతో నృసింహరూపస్తదలం భయానకం
ప్రతప్తచామీకరచండలోచనం స్ఫురత్సటాకేశరజృంభితాననం ॥20॥

కరాలదంష్ట్రం కరవాలచంచల క్షురాంతజిహ్వం భ్రుకుటీముఖోల్బణం
స్తబ్ధోర్ధ్వకర్ణం గిరికందరాద్భుత వ్యాత్తాస్యనాసం హనుభేదభీషణం ॥21॥

దివిస్పృశత్కాయమదీర్ఘపీవర గ్రీవోరువక్షఃస్థలమల్పమధ్యమం
చంద్రాంశుగౌరైశ్ఛురితం తనూరుహైర్విష్వగ్భుజానీకశతం నఖాయుధం ॥22॥

దురాసదం సర్వనిజేతరాయుధ ప్రవేకవిద్రావితదైత్యదానవం
ప్రాయేణ మేఽయం హరిణోరుమాయినా వధః స్మృతోఽనేన సముద్యతేన కిం ॥23॥

ఏవం బ్రువంస్త్వభ్యపతద్గదాయుధో నదన్నృసింహం ప్రతి దైత్యకుంజరః
అలక్షితోఽగ్నౌ పతితః పతంగమో యథా నృసింహౌజసి సోఽసురస్తదా ॥24॥

న తద్విచిత్రం ఖలు సత్త్వధామని స్వతేజసా యో ను పురాపిబత్తమః
తతోఽభిపద్యాభ్యహనన్మహాసురో రుషా నృసింహం గదయోరువేగయా ॥25॥

తం విక్రమంతం సగదం గదాధరో మహోరగం తార్క్ష్యసుతో యథాగ్రహీత్
స తస్య హస్తోత్కలితస్తదాసురో విక్రీడతో యద్వదహిర్గరుత్మతః ॥26॥

అసాధ్వమన్యంత హృతౌకసోఽమరా ఘనచ్ఛదా భారత సర్వధిష్ణ్యపాః
తం మన్యమానో నిజవీర్యశంకితం యద్ధస్తముక్తో నృహరిం మహాసురః
పునస్తమాసజ్జత ఖడ్గచర్మణీ ప్రగృహ్య వేగేన గతశ్రమో మృధే ॥27॥

తం శ్యేనవేగం శతచంద్రవర్త్మభిశ్చరంతమచ్ఛిద్రముపర్యధో హరిః
కృత్వాట్టహాసం ఖరముత్స్వనోల్బణం నిమీలితాక్షం జగృహే మహాజవః ॥28॥

విష్వక్స్ఫురంతం గ్రహణాతురం హరిర్వ్యాలో యథాఖుం కులిశాక్షతత్వచం
ద్వార్యూరుమాపత్య దదార లీలయా నఖైర్యథాహిం గరుడో మహావిషం ॥29॥

సంరంభదుష్ప్రేక్ష్యకరాలలోచనో వ్యాత్తాననాంతం విలిహన్స్వజిహ్వయా
అసృగ్లవాక్తారుణకేశరాననో యథాంత్రమాలీ ద్విపహత్యయా హరిః ॥30॥

నఖాంకురోత్పాటితహృత్సరోరుహం విసృజ్య తస్యానుచరానుదాయుధాన్
అహన్సమస్తాన్నఖశస్త్రపాణిభిర్దోర్దండయూథోఽనుపథాన్సహస్రశః ॥31॥

సటావధూతా జలదాః పరాపతన్గ్రహాశ్చ తద్దృష్టివిముష్టరోచిషః
అంభోధయః శ్వాసహతా విచుక్షుభుర్నిర్హ్రాదభీతా దిగిభా విచుక్రుశుః ॥32॥

ద్యౌస్తత్సటోత్క్షిప్తవిమానసంకులా ప్రోత్సర్పత క్ష్మా చ పదాభిపీడితా
శైలాః సముత్పేతురముష్య రంహసా తత్తేజసా ఖం కకుభో న రేజిరే ॥33॥

తతః సభాయాముపవిష్టముత్తమే నృపాసనే సంభృతతేజసం విభుం
అలక్షితద్వైరథమత్యమర్షణం ప్రచండవక్త్రం న బభాజ కశ్చన ॥34॥

నిశామ్య లోకత్రయమస్తకజ్వరం తమాదిదైత్యం హరిణా హతం మృధే
ప్రహర్షవేగోత్కలితాననా ముహుః ప్రసూనవర్షైర్వవృషుః సురస్త్రియః ॥35॥

తదా విమానావలిభిర్నభస్తలం దిదృక్షతాం సంకులమాస నాకినాం
సురానకా దుందుభయోఽథ జఘ్నిరే గంధర్వముఖ్యా ననృతుర్జగుః స్త్రియః ॥36॥

తత్రోపవ్రజ్య విబుధా బ్రహ్మేంద్రగిరిశాదయః
ఋషయః పితరః సిద్ధా విద్యాధరమహోరగాః ॥37॥

మనవః ప్రజానాం పతయో గంధర్వాప్సరచారణాః
యక్షాః కింపురుషాస్తాత వేతాలాః సహకిన్నరాః ॥38॥

తే విష్ణుపార్షదాః సర్వే సునందకుముదాదయః
మూర్ధ్ని బద్ధాంజలిపుటా ఆసీనం తీవ్రతేజసం
ఈడిరే నరశార్దులం నాతిదూరచరాః పృథక్ ॥39॥

శ్రీబ్రహ్మోవాచ ।

నతోఽస్మ్యనంతాయ దురంతశక్తయే విచిత్రవీర్యాయ పవిత్రకర్మణే
విశ్వస్య సర్గస్థితిసంయమాన్గుణైః స్వలీలయా సందధతేఽవ్యయాత్మనే ॥40॥

శ్రీరుద్ర ఉవాచ ।

కోపకాలో యుగాంతస్తే హతోఽయమసురోఽల్పకః
తత్సుతం పాహ్యుపసృతం భక్తం తే భక్తవత్సల ॥41॥

శ్రీఇంద్ర ఉవాచ ।

ప్రత్యానీతాః పరమ భవతా త్రాయతా నః స్వభాగా
దైత్యాక్రాంతం హృదయకమలం తద్గృహం ప్రత్యబోధి

కాలగ్రస్తం కియదిదమహో నాథ శుశ్రూషతాం తే
ముక్తిస్తేషాం న హి బహుమతా నారసింహాపరైః కిం ॥42॥

శ్రీఋషయ ఊచుః ।

త్వం నస్తపః పరమమాత్థ యదాత్మతేజో
యేనేదమాదిపురుషాత్మగతం ససర్క్థ
తద్విప్రలుప్తమమునాద్య శరణ్యపాల
రక్షాగృహీతవపుషా పునరన్వమంస్థాః ॥43॥

శ్రీపితర ఊచుః ।

శ్రాద్ధాని నోఽధిబుభుజే ప్రసభం తనూజైర్
దత్తాని తీర్థసమయేఽప్యపిబత్తిలాంబు
తస్యోదరాన్నఖవిదీర్ణవపాద్య ఆర్చ్ఛత్
తస్మై నమో నృహరయేఽఖిలధర్మగోప్త్రే ॥44॥

శ్రీసిద్ధా ఊచుః ।

యో నో గతిం యోగసిద్ధామసాధురహార్షీద్యోగతపోబలేన
నానా దర్పం తం నఖైర్విదదార తస్మై తుభ్యం ప్రణతాః స్మో నృసింహ ॥45॥

శ్రీవిద్యాధరా ఊచుః ।

విద్యాం పృథగ్ధారణయానురాద్ధాం న్యషేధదజ్ఞో బలవీర్యదృప్తః
స యేన సంఖ్యే పశువద్ధతస్తం మాయానృసింహం ప్రణతాః స్మ నిత్యం ॥46॥

శ్రీనాగా ఊచుః ।

యేన పాపేన రత్నాని స్త్రీరత్నాని హృతాని నః
తద్వక్షఃపాటనేనాసాం దత్తానంద నమోఽస్తు తే ॥47॥

శ్రీమనవ ఊచుః ।

మనవో వయం తవ నిదేశకారిణో దితిజేన దేవ పరిభూతసేతవః
భవతా ఖలః స ఉపసంహృతః ప్రభో కరవామ తే కిమనుశాధి కింకరాన్ ॥48॥

శ్రీప్రజాపతయ ఊచుః ।

ప్రజేశా వయం తే పరేశాభిసృష్టా న యేన ప్రజా వై సృజామో నిషిద్ధాః
స ఏష త్వయా భిన్నవక్షా ను శేతే జగన్మంగలం సత్త్వమూర్తేఽవతారః ॥49॥

శ్రీగంధర్వా ఊచుః ।

వయం విభో తే నటనాట్యగాయకా యేనాత్మసాద్వీర్యబలౌజసా కృతాః
స ఏష నీతో భవతా దశామిమాం కిముత్పథస్థః కుశలాయ కల్పతే॥50॥

శ్రీచారణా ఊచుః ।

హరే తవాంఘ్రిపంకజం భవాపవర్గమాశ్రితాః
యదేష సాధుహృచ్ఛయస్త్వయాసురః సమాపితః॥51॥

శ్రీయక్షా ఊచుః ।

వయమనుచరముఖ్యాః కర్మభిస్తే మనోజ్ఞైస్
త ఇహ దితిసుతేన ప్రాపితా వాహకత్వం
స తు జనపరితాపం తత్కృతం జానతా తే
నరహర ఉపనీతః పంచతాం పంచవింశ॥52॥

శ్రీకింపురుషా ఊచుః ।

వయం కింపురుషాస్త్వం తు మహాపురుష ఈశ్వరః
అయం కుపురుషో నష్టో ధిక్కృతః సాధుభిర్యదా॥53॥

శ్రీవైతాలికా ఊచుః ।

సభాసు సత్రేషు తవామలం యశో గీత్వా సపర్యాం మహతీం లభామహే
యస్తామనైషీద్వశమేష దుర్జనో ద్విష్ట్యా హతస్తే భగవన్యథామయః॥54॥

శ్రీకిన్నరా ఊచుః ।

వయమీశ కిన్నరగణాస్తవానుగా దితిజేన విష్టిమమునానుకారితాః
భవతా హరే స వృజినోఽవసాదితో నరసింహ నాథ విభవాయ నో భవ॥55॥

శ్రీవిష్ణుపార్షదా ఊచుః ।

అద్యైతద్ధరినరరూపమద్భుతం తే దృష్టం నః శరణద సర్వలోకశర్మ
సోఽయం తే విధికర ఈశ విప్రశప్తస్తస్యేదం నిధనమనుగ్రహాయ విద్మః॥56॥

—♦ అధ్యాయము 9 ♦—

శ్రీనారద ఉవాచ ।

ఏవం సురాదయః సర్వే బ్రహ్మరుద్రపురః సరాః
నోపైతుమశకన్మన్యు సంరంభం సుదురాసదం ॥1॥

సాక్షాత్శ్రీః ప్రేషితా దేవైర్దృష్ట్వా తం మహదద్భుతం
అదృష్టాశ్రుతపూర్వత్వాత్సా నోపేయాయ శంకితా ॥2॥

ప్రహ్రాదం ప్రేషయామాస బ్రహ్మావస్థితమంతికే
తాత ప్రశమయోపేహి స్వపిత్రే కుపితం ప్రభుం ॥3॥

తథేతి శనకై రాజన్మహాభాగవతోఽర్భకః
ఉపేత్య భువి కాయేన ననామ విధృతాంజలిః ॥4॥

స్వపాదమూలే పతితం తమర్భకం విలోక్య దేవః కృపయా పరిప్లుతః
ఉత్థాప్య తచ్ఛీర్ష్ణ్యదధాత్కరాంబుజం కాలాహివిత్రస్తధియాం కృతాభయం ॥5॥

స తత్కరస్పర్శధుతాఖిలాశుభః సపద్యభివ్యక్తపరాత్మదర్శనః
తత్పాదపద్మం హృది నిర్వృతో దధౌ హృష్యత్తనుః క్లిన్నహృదశ్రులోచనః ॥6॥

అస్తౌషీద్ధరిమేకాగ్ర మనసా సుసమాహితః
ప్రేమగద్గదయా వాచా తన్న్యస్తహృదయేక్షణః ॥7॥

శ్రీప్రహ్రాద ఉవాచ ।

బ్రహ్మాదయః సురగణా మునయోఽథ సిద్ధాః
సత్త్వైకతానగతయో వచసాం ప్రవాహైః
నారాధితుం పురుగుణైరధునాపి పిప్రుః
కిం తోష్టుమర్హతి స మే హరిరుగ్రజాతేః ॥8॥

మన్యే ధనాభిజనరూపతపఃశ్రుతౌజస్
తేజఃప్రభావబలపౌరుషబుద్ధియోగాః
నారాధనాయ హి భవంతి పరస్య పుంసో
భక్త్యా తుతోష భగవాన్గజయూథపాయ ॥9॥

విప్రాద్ద్విషడ్గుణయుతాదరవిందనాభ
పాదారవిందవిముఖాత్శ్వపచం వరిష్ఠం
మన్యే తదర్పితమనోవచనేహితార్థ
ప్రాణం పునాతి స కులం న తు భూరిమానః ॥10॥

నైవాత్మనః ప్రభురయం నిజలాభపూర్ణో
మానం జనాదవిదుషః కరుణో వృణీతే
యద్యజ్జనో భగవతే విదధీత మానం
తచ్చాత్మనే ప్రతిముఖస్య యథా ముఖశ్రీః ॥11॥

తస్మాదహం విగతవిక్లవ ఈశ్వరస్య
సర్వాత్మనా మహి గృణామి యథా మనీషం
నీచోఽజయా గుణవిసర్గమనుప్రవిష్టః
పూయేత యేన హి పుమాననువర్ణితేన ॥12॥

సర్వే హ్యమీ విధికరాస్తవ సత్త్వధామ్నో
బ్రహ్మాదయో వయమివేశ న చోద్విజంతః
క్షేమాయ భూతయ ఉతాత్మసుఖాయ చాస్య
విక్రీడితం భగవతో రుచిరావతారైః ॥13॥

తద్యచ్ఛ మన్యుమసురశ్చ హతస్త్వయాద్య
మోదేత సాధురపి వృశ్చికసర్పహత్యా
లోకాశ్చ నిర్వృతిమితాః ప్రతియంతి సర్వే
రూపం నృసింహ విభయాయ జనాః స్మరంతి ॥14॥

నాహం బిభేమ్యజిత తేఽతిభయానకాస్య
జిహ్వార్కనేత్రభ్రుకుటీరభసోగ్రదంష్ట్రాత్
ఆంత్రస్రజఃక్షతజకేశరశంకుకర్ణాన్
నిర్హ్రాదభీతదిగిభాదరిభిన్నఖాగ్రాత్ ॥15॥

త్రస్తోఽస్మ్యహం కృపణవత్సల దుఃసహోగ్ర
సంసారచక్రకదనాద్గ్రసతాం ప్రణీతః
బద్ధః స్వకర్మభిరుశత్తమ తేఽఙ్ఘ్రిమూలం
ప్రీతోఽపవర్గశరణం హ్వయసే కదా ను ॥16॥

యస్మాత్ప్రియాప్రియవియోగసంయోగజన్మ
శోకాగ్నినా సకలయోనిషు దహ్యమానః
దుఃఖౌషధం తదపి దుఃఖమతద్ధియాహం
భూమన్భ్రమామి వద మే తవ దాస్యయోగం ॥17॥

సోఽహం ప్రియస్య సుహృదః పరదేవతాయా
లీలాకథాస్తవ నృసింహ విరించగీతాః
అంజస్తితర్మ్యనుగృణన్గుణవిప్రముక్తో
దుర్గాణి తే పదయుగాలయహంససంగః ॥18॥

బాలస్య నేహ శరణం పితరౌ నృసింహ
నార్తస్య చాగదముదన్వతి మజ్జతో నౌః
తప్తస్య తత్ప్రతివిధిర్య ఇహాంజసేష్టస్
తావద్విభో తనుభృతాం త్వదుపేక్షితానాం ॥19॥

యస్మిన్యతో యర్హి యేన చ యస్య యస్మాద్
యస్మై యథా యదుత యస్త్వపరః పరో వా
భావః కరోతి వికరోతి పృథక్స్వభావః
సంచోదితస్తదఖిలం భవతః స్వరూపం ॥20॥

మాయా మనః సృజతి కర్మమయం బలీయః
కాలేన చోదితగుణానుమతేన పుంసః
ఛందోమయం యదజయార్పితషోడశారం
సంసారచక్రమజ కోఽతితరేత్త్వదన్యః ॥21॥

స త్వం హి నిత్యవిజితాత్మగుణః స్వధామ్నా
కాలో వశీకృతవిసృజ్యవిసర్గశక్తిః
చక్రే విసృష్టమజయేశ్వర షోడశారే
నిష్పీడ్యమానముపకర్ష విభో ప్రపన్నం ॥22॥

దృష్టా మయా దివి విభోఽఖిలధిష్ణ్యపానాం
ఆయుః శ్రియో విభవ ఇచ్ఛతి యాన్జనోఽయం

యేఽస్మత్పితుః కుపితహాసవిజృంభితభ్రూ
విస్ఫూర్జితేన లులితాః స తు తే నిరస్తః॥23॥

తస్మాదమూస్తనుభృతామహమాశిషోఽజ్ఞ
ఆయుః శ్రియం విభవమైంద్రియమావిరించ్యాత్
నేచ్ఛామి తే విలులితానురువిక్రమేణ
కాలాత్మనోపనయ మాం నిజభృత్యపార్శ్వం॥24॥

కుత్రాశిషః శ్రుతిసుఖా మృగతృష్ణిరూపాః
క్వేదం కలేవరమశేషరుజాం విరోహః
నిర్విద్యతే న తు జనో యదపీతి విద్వాన్
కామానలం మధులవైః శమయందురాపైః॥25॥

క్వాహం రజఃప్రభవ ఈశ తమోఽధికేఽస్మిన్
జాతః సురేతరకులే క్వ తవానుకంపా
న బ్రహ్మణో న తు భవస్య న వై రమాయా
యన్మేఽర్పితః శిరసి పద్మకరః ప్రసాదః॥26॥

నైషా పరావరమతిర్భవతో నను స్యాజ్
జంతోర్యథాత్మసుహృదో జగతస్తథాపి
సంసేవయా సురతరోరివ తే ప్రసాదః
సేవానురూపముదయో న పరావరత్వం॥27॥

ఏవం జనం నిపతితం ప్రభవాహికూపే
కామాభికామమను యః ప్రపతన్ప్రసంగాత్
కృత్వాత్మసాత్సురర్షిణా భగవన్గృహీతః
సోఽహం కథం ను విసృజే తవ భృత్యసేవాం॥28॥

మత్ప్రాణరక్షణమనంత పితుర్వధశ్చ
మన్యే స్వభృత్యఋషివాక్యమృతం విధాతుం
ఖడ్గం ప్రగృహ్య యదవోచదసద్విధిత్సుస్
త్వామీశ్వరో మదపరోఽవతు కం హరామి॥29॥

ఏకస్త్వమేవ జగదేతమముష్య యత్త్వం
ఆద్యంతయోః పృథగవస్యసి మధ్యతశ్చ
సృష్ట్వా గుణవ్యతికరం నిజమాయయేదం
నానేవ తైరవసితస్తదనుప్రవిష్టః॥30॥

త్వమ్వా ఇదం సదసదీశ భవాంస్తతోఽన్యో
మాయా యదాత్మపరబుద్ధిరియం హ్యపార్థా
యద్యస్య జన్మ నిధనం స్థితిరీక్షణం చ
తద్వైతదేవ వసుకాలవదష్టితర్వోః॥31॥

న్యస్యేదమాత్మని జగద్విలయాంబుమధ్యే
శేషేత్మనా నిజసుఖానుభవో నిరీహః
యోగేన మీలితదృగాత్మనిపీతనిద్రస్
తుర్యే స్థితో న తు తమో న గుణాంశ్చ యుంక్షే॥32॥

తస్యైవ తే వపురిదం నిజకాలశక్త్యా
సంచోదితప్రకృతిధర్మణ ఆత్మగూఢం
అంభస్యనంతశయనాద్విరమత్సమాధేర్
నాభేరభూత్స్వకణికావటవన్మహాబ్జం॥33॥

తత్సంభవః కవిరతోఽన్యదపశ్యమానస్
త్వాం బీజమాత్మని తతం స బహిర్విచింత్య
నావిందదబ్దశతమప్సు నిమజ్జమానో
జాతేఽఙ్కురే కథముహోపలభేత బీజం ॥34॥

స త్వాత్మయోనిరతివిస్మిత ఆశ్రితోఽబ్జం
కాలేన తీవ్రతపసా పరిశుద్ధభావః
త్వామాత్మనీశ భువి గంధమివాతిసూక్ష్మం
భూతేంద్రియాశయమయే వితతం దదర్శ ॥35॥

ఏవం సహస్రవదనాంఘ్రిశిరఃకరోరు
నాసాద్యకర్ణనయనాభరణాయుధాఢ్యం
మాయామయం సదుపలక్షితసన్నివేశం
దృష్ట్వా మహాపురుషమాప ముదం విరించః ॥36॥

తస్మై భవాన్హయశిరస్తనువం హి బిభ్రద్
వేదద్రుహావతిబలౌ మధుకైటభాఖ్యౌ
హత్వానయచ్ఛ్రుతిగణాంశ్చ రజస్తమశ్చ
సత్త్వం తవ ప్రియతమాం తనుమామనంతి ॥37॥

ఇత్థం నృతిర్యగృషిదేవఝషావతారైర్
లోకాన్విభావయసి హంసి జగత్ప్రతీపాన్
ధర్మం మహాపురుష పాసి యుగానువృత్తం
ఛన్నః కలౌ యదభవస్త్రియుగోఽథ స త్వం ॥38॥

నైతన్మనస్తవ కథాసు వికుంఠనాథ
సంప్రీయతే దురితదుష్టమసాధు తీవ్రం
కామాతురం హర్షశోకభయైషణార్తం
తస్మిన్కథం తవ గతిం విమృశామి దీనః ॥39॥

జిహ్వైకతోఽచ్యుత వికర్షతి మావితృప్తా
శిశ్నోఽన్యతస్త్వగుదరం శ్రవణం కుతశ్చిత్
ఘ్రాణోఽన్యతశ్చపలదృక్క్వ చ కర్మశక్తిర్
బహ్వ్యః సపత్న్య ఇవ గేహపతిం లునంతి ॥40॥

ఏవం స్వకర్మపతితం భవవైతరణ్యాం
అన్యోన్యజన్మమరణాశనభీతభీతం
పశ్యంజనం స్వపరవిగ్రహవైరమైత్రం
హంతేతి పారచర పీపృహి మూఢమద్య ॥41॥

కో న్వత్ర తేఽఖిలగురో భగవన్ప్రయాస
ఉత్తారణేఽస్య భవసంభవలోపహేతోః
మూఢేషు వై మహదనుగ్రహ ఆర్తబంధో
కిం తేన తే ప్రియజనాననుసేవతాం నః ॥42॥

నైవోద్విజే పర దురత్యయవైతరణ్యాస్
త్వద్వీర్యగాయనమహామృతమగ్నచిత్తః
శోచే తతో విముఖచేతస ఇంద్రియార్థ
మాయాసుఖాయ భరముద్వహతో విమూఢాన్ ॥43॥

ప్రాయేణ దేవ మునయః స్వవిముక్తికామా
మౌనం చరంతి విజనే న పరార్థనిష్ఠాః

నైతాన్విహాయ కృపణాన్విముముక్ష ఏకో
నాన్యం త్వదస్య శరణం భ్రమతోఽనుపశ్యే॥44॥

యన్మైథునాదిగృహమేధిసుఖం హి తుచ్ఛం
కండూయనేన కరయోరివ దుఃఖదుఃఖం
తృప్యంతి నేహ కృపణా బహుదుఃఖభాజః
కండూతివన్మనసిజం విషహేత ధీరః॥45॥

మౌనవ్రతశ్రుతతపోఽధ్యయనస్వధర్మ
వ్యాఖ్యారహోజపసమాధయ ఆపవర్గ్యాః
ప్రాయః పరం పురుష తే త్వజితేంద్రియాణాం
వార్తా భవంత్యుత న వాత్ర తు దాంభికానాం॥46॥

రూపే ఇమే సదసతీ తవ వేదసృష్టే
బీజాంకురావివ న చాన్యదరూపకస్య
యుక్తాః సమక్షముభయత్ర విచక్షంతే త్వాం
యోగేన వహ్నిమివ దారుషు నాన్యతః స్యాత్॥47॥

త్వం వాయురగ్నిరవనిర్వియదంబు మాత్రాః
ప్రాణేంద్రియాణి హృదయం చిదనుగ్రహశ్చ
సర్వం త్వమేవ సగుణో విగుణశ్చ భూమన్
నాన్యత్త్వదస్త్యపి మనోవచసా నిరుక్తం॥48॥

నైతే గుణా న గుణినో మహదాదయో యే
సర్వే మనః ప్రభృతయః సహదేవమర్త్యాః
ఆద్యంతవంత ఉరుగాయ విదంతి హి త్వాం
ఏవం విమృశ్య సుధియో విరమంతి శబ్దాత్॥49॥

తత్తేఽర్హత్తమ నమః స్తుతికర్మపూజాః
కర్మ స్మృతిశ్చరణయోః శ్రవణం కథాయాం
సంసేవయా త్వయి వినేతి షడంగయా కిం
భక్తిం జనః పరమహంసగతౌ లభేత॥50॥

శ్రీనారద ఉవాచ ।

ఏతావద్వర్ణితగుణో భక్త్యా భక్తేన నిర్గుణః
ప్రహ్రాదం ప్రణతం ప్రీతో యతమన్యురభాషత॥51॥

శ్రీభగవానువాచ ।

ప్రహ్రాద భద్ర భద్రం తే ప్రీతోఽహం తేఽసురోత్తమ
వరం వృణీష్వాభిమతం కామపూరోఽస్మ్యహం నృణాం॥52॥

మామప్రీణత ఆయుష్మందర్శనం దుర్లభం హి మే
దృష్ట్వా మాం న పునర్జంతురాత్మానం తప్తుమర్హతి॥53॥

ప్రీణంతి హ్యథ మాం ధీరాః సర్వభావేన సాధవః
శ్రేయస్కామా మహాభాగ సర్వాసామాశిషాం పతిం॥54॥

శ్రీనారద ఉవాచ ।

ఏవం ప్రలోభ్యమానోఽపి వరైర్లోకప్రలోభనైః
ఏకాంతిత్వాద్భగవతి నైచ్ఛత్తానసురోత్తమః॥55॥

—♦ అధ్యాయము 10 ♦—

శ్రీనారద ఉవాచ ।

భక్తియోగస్య తత్సర్వమంతరాయతయార్భకః
మన్యమానో హృషీకేశం స్మయమాన ఉవాచ హ॥1॥

శ్రీప్రహ్లాద ఉవాచ ।

మా మాం ప్రలోభయోత్పత్త్యా సక్తంకామేషు తైర్వరైః
తత్సంగభీతో నిర్విణ్ణో ముముక్షుస్త్వాముపాశ్రితః॥2॥

భృత్యలక్షణజిజ్ఞాసుర్భక్తం కామేష్వచోదయత్
భవాన్సంసారబీజేషు హృదయగ్రంథిషు ప్రభో॥3॥

నాన్యథా తేఽఖిలగురో ఘటేత కరుణాత్మనః
యస్త ఆశిష ఆశాస్తే న స భృత్యః స వై వణిక్॥4॥

ఆశాసానో న వై భృత్యః స్వామిన్యాశిష ఆత్మనః
న స్వామీ భృత్యతః స్వామ్యమిచ్ఛన్యో రాతి చాశిషః॥5॥

అహం త్వకామస్త్వద్భక్తస్త్వం చ స్వామ్యనపాశ్రయః
నాన్యథేహావయోరర్థో రాజసేవకయోరివ॥6॥

యది దాస్యసి మే కామాన్వరాంస్త్వం వరదర్షభ
కామానాం హృద్యసంరోహం భవతస్తు వృణే వరం॥7॥

ఇంద్రియాణి మనః ప్రాణ ఆత్మా ధర్మో ధృతిర్మతిః
హ్రీః శ్రీస్తేజః స్మృతిః సత్యం యస్య నశ్యంతి జన్మనా॥8॥

విముంచతి యదా కామాన్మానవో మనసి స్థితాన్
తర్హ్యేవ పుండరీకాక్ష భగవత్త్వాయ కల్పతే॥9॥

ఓం నమో భగవతే తుభ్యం పురుషాయ మహాత్మనే
హరయేఽద్భుతసింహాయ బ్రహ్మణే పరమాత్మనే॥10॥

శ్రీభగవానువాచ ।

నైకాంతినో మే మయి జాత్విహాశిష ఆశాసతేఽముత్ర చ యే భవద్విధాః
తథాపి మన్వంతరమేతదత్ర దైత్యేశ్వరాణామనుభుంక్ష్వ భోగాన్॥11॥

కథా మదీయా జుషమాణః ప్రియాస్త్వమావేశ్య మామాత్మని సంతమేకం
సర్వేషు భూతేష్వధియజ్ఞమీశం యజస్వ యోగేన చ కర్మ హిన్వన్॥12॥

భోగేన పుణ్యం కుశలేన పాపం కలేవరం కాలజవేన హిత్వా
కీర్తిం విశుద్ధాం సురలోకగీతాం వితాయ మామేష్యసి ముక్తబంధః॥13॥

య ఏతత్కీర్తయేన్మహ్యం త్వయా గీతమిదం నరః
త్వాం చ మాం చ స్మరన్కాలే కర్మబంధాత్ప్రముచ్యతే॥14॥

శ్రీప్రహ్లాద ఉవాచ ।

వరం వరయ ఏతత్తే వరదేశాన్మహేశ్వర
యదనిందత్పితా మే త్వామవిద్వాంస్తేజ ఐశ్వరం॥15॥

విద్ధామర్షాశయః సాక్షాత్సర్వలోకగురుం ప్రభుం
భ్రాతృహేతి మృషాదృష్టిస్త్వద్భక్తే మయి చాఘవాన్॥16॥

తస్మాత్పితా మే పూయేత దురంతాద్దుస్తరాదఘాత్
పూతస్తేఽపాంగసందృష్టస్తదా కృపణవత్సల॥17॥

శ్రీభగవానువాచ ।

త్రిఃసప్తభిః పితా పూతః పితృభిః సహ తేఽనఘ
యత్సాధోఽస్య కులే జాతో భవాన్వై కులపావనః॥18॥

యత్ర యత్ర చ మద్భక్తాః ప్రశాంతాః సమదర్శినః
సాధవః సముదాచారాస్తే పూయంతేఽపి కీకటాః॥19॥

సర్వాత్మనా న హింసంతి భూతగ్రామేషు కించన
ఉచ్చావచేషు దైత్యేంద్ర మద్భావవిగతస్పృహాః॥20॥

భవంతి పురుషా లోకే మద్భక్తాస్త్వామనువ్రతాః
భవాన్మే ఖలు భక్తానాం సర్వేషాం ప్రతిరూపధృక్॥21॥

కురు త్వం ప్రేతకృత్యాని పితుః పూతస్య సర్వశః
మదంగస్పర్శనేనాంగ లోకాన్యాస్యతి సుప్రజాః॥22॥

పిత్ర్యం చ స్థానమాతిష్ఠ యథోక్తం బ్రహ్మవాదిభిః
మయ్యావేశ్య మనస్తాత కురు కర్మాణి మత్పరః॥23॥

శ్రీనారద ఉవాచ ।

ప్రహ్రాదోఽపి తథా చక్రే పితుర్యత్సాంపరాయికం
యథాహ భగవాన్రాజన్నభిషిక్తో ద్విజాతిభిః॥24॥

ప్రసాదసుముఖం దృష్ట్వా బ్రహ్మా నరహరిం హరిం
స్తుత్వా వాగ్భిః పవిత్రాభిః ప్రాహ దేవాదిభిర్వృతః॥25॥

శ్రీబ్రహ్మోవాచ ।

దేవదేవాఖిలాధ్యక్ష భూతభావన పూర్వజ
దిష్ట్యా తే నిహతః పాపో లోకసంతాపనోఽసురః॥26॥

యోఽసౌ లబ్ధవరో మత్తో న వధ్యో మమ సృష్టిభిః
తపోయోగబలోన్నద్ధః సమస్తనిగమానహన్॥27॥

దిష్ట్యా తత్తనయః సాధుర్మహాభాగవతోఽర్భకః
త్వయా విమోచితో మృత్యోర్దిష్ట్యా త్వాం సమితోఽధునా॥28॥

ఏతద్వపుస్తే భగవంధ్యాయతః పరమాత్మనః
సర్వతో గోప్తృ సంత్రాసాన్మృత్యోరపి జిఘాంసతః॥29॥

శ్రీభగవానువాచ ।

మైవం విభోఽసురాణాం తే ప్రదేయః పద్మసంభవ
వరః క్రూరనిసర్గాణామహీనామమృతం యథా॥30॥

శ్రీనారద ఉవాచ ।

ఇత్యుక్త్వా భగవాన్రాజంస్తతశ్చాంతర్దధే హరిః
అదృశ్యః సర్వభూతానాం పూజితః పరమేష్ఠినా॥31॥

తతః సంపూజ్య శిరసా వవందే పరమేష్ఠినం
భవం ప్రజాపతీందేవాన్ప్రహ్రాదో భగవత్కలాః॥32॥

తతః కావ్యాదిభిః సార్ధం మునిభిః కమలాసనః
దైత్యానాం దానవానాం చ ప్రహ్రాదమకరోత్పతిం॥33॥

ప్రతినంద్య తతో దేవాః ప్రయుజ్య పరమాశిషః
స్వధామాని యయూ రాజన్బ్రహ్మాద్యాః ప్రతిపూజితాః॥34॥

ఏవం చ పార్షదౌ విష్ణోః పుత్రత్వం ప్రాపితౌ దితేః
హృది స్థితేన హరిణా వైరభావేన తౌ హతౌ॥35॥

పునశ్చ విప్రశాపేన రాక్షసౌ తౌ బభూవతుః
కుంభకర్ణదశగ్రీవౌ హతౌ తౌ రామవిక్రమైః॥36॥

శయానౌ యుధి నిర్భిన్న హృదయౌ రామశాయకైః
తచ్చిత్తౌ జహతుర్దేహం యథా ప్రాక్తనజన్మని॥37॥

తావిహాథ పునర్జాతౌ శిశుపాలకరూషజౌ
హరౌ వైరానుబంధేన పశ్యతస్తే సమీయతుః॥38॥

ఏనః పూర్వకృతం యత్తద్రాజానః కృష్ణవైరిణః
జహుస్తేఽన్తే తదాత్మానః కీటః పేశస్కృతో యథా॥39॥

యథా యథా భగవతో భక్త్యా పరమయాభిదా
నృపాశ్చైద్యాదయః సాత్మ్యం హరేస్తచ్చింతయా యయుః॥40॥

ఆఖ్యాతం సర్వమేతత్తే యన్మాం త్వం పరిపృష్టవాన్
దమఘోషసుతాదీనాం హరేః సాత్మ్యమపి ద్విషాం॥41॥

ఏషా బ్రహ్మణ్యదేవస్య కృష్ణస్య చ మహాత్మనః
అవతారకథా పుణ్యా వధో యత్రాదిదైత్యయోః॥42॥

ప్రహ్రాదస్యానుచరితం మహాభాగవతస్య చ
భక్తిర్జ్ఞానం విరక్తిశ్చ యాథార్థ్యం చాస్య వై హరేః॥43॥

సర్గస్థిత్యప్యయేశస్య గుణకర్మానువర్ణనం
పరావరేషాం స్థానానాం కాలేన వ్యత్యయో మహాన్॥44॥

ధర్మో భాగవతానాం చ భగవాన్యేన గమ్యతే
ఆఖ్యానేఽస్మిన్సమామ్నాతమాధ్యాత్మికమశేషతః॥45॥

య ఏతత్పుణ్యమాఖ్యానం విష్ణోర్వీర్యోపబృంహితం
కీర్తయేచ్ఛ్రద్ధయా శ్రుత్వా కర్మపాశైర్విముచ్యతే॥46॥

ఏతద్య ఆదిపురుషస్య మృగేంద్రలీలాం
దైత్యేంద్రయూథపవధం ప్రయతః పఠేత
దైత్యాత్మజస్య చ సతాం ప్రవరస్య పుణ్యం
శ్రుత్వానుభావమకుతోభయమేతి లోకం॥47॥

యూయం నృలోకే బత భూరిభాగా లోకం పునానా మునయోఽభియంతి
యేషాం గృహానావసతీతి సాక్షాద్గూఢం పరం బ్రహ్మ మనుష్యలింగం॥48॥

స వా అయం బ్రహ్మ మహద్విమృగ్య కైవల్యనిర్వాణసుఖానుభూతిః
ప్రియః సుహృద్వః ఖలు మాతులేయ ఆత్మార్హణీయో విధికృద్గురుశ్చ॥49॥

న యస్య సాక్షాద్భవపద్మజాదిభీ రూపం ధియా వస్తుతయోపవర్ణితం
మౌనేన భక్త్యోపశమేన పూజితః ప్రసీదతామేష స సాత్వతాం పతిః॥50॥

స ఏష భగవాన్రాజన్వ్యతనోద్విహతం యశః
పురా రుద్రస్య దేవస్య మయేనానంతమాయినా॥51॥

రాజోవాచ ।

కస్మిన్కర్మణి దేవస్య మయోఽహంజగదీశితుః
యథా చోపచితా కీర్తిః కృష్ణేనానేన కథ్యతాం॥52॥

శ్రీనారద ఉవాచ ।

నిర్జితా అసురా దేవైర్యుధ్యనేనోపబృంహితైః
మాయినాం పరమాచార్యం మయం శరణమాయయుః॥53॥

స నిర్మాయ పురస్తిస్రో హైమీరౌప్యాయసీర్విభుః
దుర్లక్ష్యాపాయసంయోగా దుర్వితర్క్యపరిచ్ఛదాః॥54॥

తాభిస్తేఽసురసేనాన్యో లోకాంస్త్రీన్సేశ్వరాన్నృప
స్మరంతో నాశయాం చక్రుః పూర్వవైరమలక్షితాః॥55॥

తతస్తే సేశ్వరా లోకా ఉపాసాద్యేశ్వరం నతాః
త్రాహి నస్తావకాందేవ వినష్టాంస్త్రిపురాలయైః॥56॥

అథానుగృహ్య భగవాన్మా భైష్టేతి సురాన్విభుః
శరం ధనుషి సంధాయ పురేష్వస్త్రం వ్యముంచత॥57॥

తతోఽగ్నివర్ణా ఇషవ ఉత్పేతుః సూర్యమండలాత్
యథా మయూఖసందోహా నాదృశ్యంత పురో యతః॥58॥

త్తైః స్పృష్టా వ్యసవః సర్వే నిపేతుః స్మ పురౌకసః
తానానీయ మహాయోగీ మయః కూపరసేఽక్షిపత్॥59॥

సిద్ధామృతరసస్పృష్టా వజ్రసారా మహౌజసః
ఉత్తస్థుర్మేఘదలనా వైద్యుతా ఇవ వహ్నయః॥60॥

విలోక్య భగ్నసంకల్పం విమనస్కం వృషధ్వజం
తదాయం భగవాన్విష్ణుస్తత్రోపాయమకల్పయత్॥61॥

వత్సశ్చాసీత్తదా బ్రహ్మా స్వయం విష్ణురయం హి గౌః
ప్రవిశ్య త్రిపురం కాలే రసకూపామృతం పపౌ॥62॥

తేఽసురా హ్యపి పశ్యంతో న న్యషేధన్విమోహితాః
తద్విజ్ఞాయ మహాయోగీ రసపాలానిదం జగౌ॥63॥

స్మయన్విశోకః శోకార్తాన్స్మరందైవగతిం చ తాం
దేవోఽసురో నరోఽన్యో వా నేశ్వరోఽస్తీహ కశ్చన॥64॥

ఆత్మనోఽన్యస్య వా దిష్టం దైవేనాపోహితుం ద్వయోః
అథాసౌ శక్తిభిః స్వాభిః శంభోః ప్రాధానికం వ్యధాత్॥65॥

ధర్మజ్ఞానవిరక్త్యృద్ధి తపోవిద్యాక్రియాదిభిః
రథం సూతం ధ్వజం వాహాంధనుర్వర్మశరాది యత్॥66॥

సన్నద్ధో రథమాస్థాయ శరం ధనురుపాదదే
శరం ధనుషి సంధాయ ముహూర్తేఽభిజితీశ్వరః॥67॥

దదాహ తేన దుర్భేద్యా హరోఽథ త్రిపురో నృప
దివి దుందుభయో నేదుర్విమానశతసంకులాః॥68॥

దేవర్షిపితృసిద్ధేశా జయేతి కుసుమోత్కరైః
అవాకిరంజగుర్హృష్టా ననృతుశ్చాప్సరోగణాః॥69॥

ఏవం దగ్ధ్వా పురస్తిస్రో భగవాన్పురహా నృప
బ్రహ్మాదిభిః స్తూయమానః స్వం ధామ ప్రత్యపద్యత॥70॥

ఏవం విధాన్యస్య హరేః స్వమాయయా విడంబమానస్య నృలోకమాత్మనః
వీర్యాణి గీతాన్యృషిభిర్జగద్గురోర్లోకం పునానాన్యపరం వదామి కిం॥71॥

—♦ అధ్యాయము 11 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

శ్రుత్వేహితం సాధు సభాసభాజితం మహత్తమాగ్రణ్య ఉరుక్రమాత్మనః
యుధిష్ఠిరో దైత్యపతేర్ముదాన్వితః పప్రచ్ఛ భూయస్తనయం స్వయంభువః॥1॥

శ్రీయుధిష్ఠిర ఉవాచ ।

భగవన్శ్రోతుమిచ్ఛామి నృణాం ధర్మం సనాతనం
వర్ణాశ్రమాచారయుతం యత్పుమాన్విందతే పరం॥2॥

భవాన్ప్రజాపతేః సాక్షాదాత్మజః పరమేష్ఠినః
సుతానాం సమ్మతో బ్రహ్మంస్తపోయోగసమాధిభిః॥3॥

నారాయణపరా విప్రా ధర్మం గుహ్యం పరం విదుః
కరుణాః సాధవః శాంతాస్త్వద్విధా న తథాపరే॥4॥

శ్రీనారద ఉవాచ ।

నత్వా భగవతేఽజాయ లోకానాం ధర్మసేతవే
వక్ష్యే సనాతనం ధర్మం నారాయణముఖాచ్ఛ్రుతం॥5॥

యోఽవతీర్యాత్మనోఽంశేన దాక్షాయణ్యాం తు ధర్మతః
లోకానాం స్వస్తయేఽధ్యాస్తే తపో బదరికాశ్రమే॥6॥

ధర్మమూలం హి భగవాన్సర్వవేదమయో హరిః
స్మృతం చ తద్విదాం రాజన్యేన చాత్మా ప్రసీదతి॥7॥

సత్యం దయా తపః శౌచం తితిక్షేక్షా శమో దమః
అహింసా బ్రహ్మచర్యం చ త్యాగః స్వాధ్యాయ ఆర్జవం॥8॥

సంతోషః సమదృక్సేవా గ్రామ్యేహోపరమః శనైః
నృణాం విపర్యయేహేక్షా మౌనమాత్మవిమర్శనం॥9॥

అన్నాద్యాదేః సంవిభాగో భూతేభ్యశ్చ యథార్హతః
తేష్వాత్మదేవతాబుద్ధిః సుతరాం నృషు పాండవ॥10॥

శ్రవణం కీర్తనం చాస్య స్మరణం మహతాం గతేః
సేవేజ్యావనతిర్దాస్యం సఖ్యమాత్మసమర్పణం॥11॥

నృణామయం పరో ధర్మః సర్వేషాం సముదాహృతః
త్రింశల్లక్షణవాన్రాజన్సర్వాత్మా యేన తుష్యతి॥12॥

సంస్కారా యత్రావిచ్ఛిన్నాః స ద్విజోఽజో జగాద యం
ఇజ్యాధ్యయనదానాని విహితాని ద్విజన్మనాం
జన్మకర్మావదాతానాం క్రియాశ్చాశ్రమచోదితాః॥13॥

విప్రస్యాధ్యయనాదీని షడన్యస్యాప్రతిగ్రహః
రాజ్ఞో వృత్తిః ప్రజాగోప్తురవిప్రాద్వా కరాదిభిః॥14॥

వైశ్యస్తు వార్తావృత్తిః స్యాన్నిత్యం బ్రహ్మకులానుగః
శూద్రస్య ద్విజశుశ్రూషా వృత్తిశ్చ స్వామినో భవేత్॥15॥

వార్తా విచిత్రా శాలీన యాయావరశిలోంఛనం
విప్రవృత్తిశ్చతుర్ధేయం శ్రేయసీ చోత్తరోత్తరా॥16॥

జఘన్యో నోత్తమాం వృత్తిమనాపది భజేన్నరః
ఋతే రాజన్యమాపత్సు సర్వేషామపి సర్వశః॥17॥

ఋతామృతాభ్యాం జీవేత మృతేన ప్రమృతేన వా
సత్యానృతాభ్యామపి వా న శ్వవృత్త్యా కదాచన॥18॥

ఋతముంఛశిలం ప్రోక్తమమృతం యదయాచితం
మృతం తు నిత్యయాచ్ఞా స్యాత్ప్రమృతం కర్షణం స్మృతం॥19॥

సత్యానృతం చ వాణిజ్యం శ్వవృత్తిర్నీచసేవనం
వర్జయేత్తాం సదా విప్రో రాజన్యశ్చ జుగుప్సితాం
సర్వవేదమయో విప్రః సర్వదేవమయో నృపః॥20॥

శమో దమస్తపః శౌచం సంతోషః క్షాంతిరార్జవం
జ్ఞానం దయాచ్యుతాత్మత్వం సత్యం చ బ్రహ్మలక్షణం॥21॥

శౌర్యం వీర్యం ధృతిస్తేజస్త్యాగశ్చాత్మజయః క్షమా
బ్రహ్మణ్యతా ప్రసాదశ్చ సత్యం చ క్షత్రలక్షణం॥22॥

దేవగుర్వచ్యుతే భక్తిస్త్రివర్గపరిపోషణం
ఆస్తిక్యముద్యమో నిత్యం నైపుణ్యం వైశ్యలక్షణం॥23॥

శూద్రస్య సన్నతిః శౌచం సేవా స్వామిన్యమాయయా
అమంత్రయజ్ఞో హ్యస్తేయం సత్యం గోవిప్రరక్షణం॥24॥

స్త్రీణాం చ పతిదేవానాం తచ్ఛుశ్రూషానుకూలతా
తద్బంధుష్వనువృత్తిశ్చ నిత్యం తద్వ్రతధారణం॥25॥

సమ్మార్జనోపలేపాభ్యాం గృహమండనవర్తనైః
స్వయం చ మండితా నిత్యం పరిమృష్టపరిచ్ఛదా॥26॥

కామైరుచ్చావచైః సాధ్వీ ప్రశ్రయేణ దమేన చ
వాక్యైః సత్యైః ప్రియైః ప్రేమ్ణా కాలే కాలే భజేత్పతిం॥27॥

సంతుష్టాలోలుపా దక్షా ధర్మజ్ఞా ప్రియసత్యవాక్
అప్రమత్తా శుచిః స్నిగ్ధా పతిం త్వపతితం భజేత్॥28॥

యా పతిం హరిభావేన భజేత్శ్రీరివ తత్పరా
హర్యాత్మనా హరేర్లోకే పత్యా శ్రీరివ మోదతే॥29॥

వృత్తిః సంకరజాతీనాం తత్తత్కులకృతా భవేత్
అచౌరాణామపాపానామంత్యజాంతేవసాయినాం॥30॥

ప్రాయః స్వభావవిహితో నృణాం ధర్మో యుగే యుగే
వేదదృగ్భిః స్మృతో రాజన్ప్రేత్య చేహ చ శర్మకృత్॥31॥

వృత్త్యా స్వభావకృతయా వర్తమానః స్వకర్మకృత్
హిత్వా స్వభావజం కర్మ శనైర్నిర్గుణతామియాత్॥32॥

ఉప్యమానం ముహుః క్షేత్రం స్వయం నిర్వీర్యతామియాత్
న కల్పతే పునః సూత్యై ఉప్తం బీజం చ నశ్యతి॥33॥

ఏవం కామాశయం చిత్తం కామానామతిసేవయా
విరజ్యేత యథా రాజన్నగ్నివత్కామబిందుభిః॥34॥

యస్య యల్లక్షణం ప్రోక్తం పుంసో వర్ణాభివ్యంజకం
యదన్యత్రాపి దృశ్యేత తత్తేనైవ వినిర్దిశేత్॥35॥

—♦ అధ్యాయము 12 ♦—

శ్రీనారద ఉవాచ ।

బ్రహ్మచారీ గురుకులే వసందాంతో గురోర్హితం
ఆచరందాసవన్నీచో గురౌ సుదృఢసౌహృదః॥1॥

సాయం ప్రాతరుపాసీత గుర్వగ్న్యర్కసురోత్తమాన్
సంధ్యే ఉభే చ యతవాగ్జపన్బ్రహ్మ సమాహితః॥2॥

ఛందాంస్యధీయాత గురోరాహూతశ్చేత్సుయంత్రితః
ఉపక్రమేఽవసానే చ చరణౌ శిరసా నమేత్॥3॥

మేఖలాజినవాసాంసి జటాదండకమండలూన్
బిభృయాదుపవీతం చ దర్భపాణిర్యథోదితం॥4॥

సాయం ప్రాతశ్చరేద్భైక్ష్యం గురవే తన్నివేదయేత్
భుంజీత యద్యనుజ్ఞాతో నో చేదుపవసేత్క్వచిత్॥5॥

సుశీలో మితభుగ్దక్షః శ్రద్దధానో జితేంద్రియః
యావదర్థం వ్యవహరేత్స్త్రీషు స్త్రీనిర్జితేషు చ॥6॥

వర్జయేత్ప్రమదాగాథామగృహస్థో బృహద్వ్రతః
ఇంద్రియాణి ప్రమాథీని హరంత్యపి యతేర్మనః॥7॥

కేశప్రసాధనోన్మర్ద స్నపనాభ్యంజనాదికం
గురుస్త్రీభిర్యువతిభిః కారయేన్నాత్మనో యువా॥8॥

నన్వగ్నిః ప్రమదా నామ ఘృతకుంభసమః పుమాన్
సుతామపి రహో జహ్యాదన్యదా యావదర్థకృత్॥9॥

కల్పయిత్వాత్మనా యావదాభాసమిదమీశ్వరః
ద్వైతం తావన్న విరమేత్తతో హ్యస్య విపర్యయః॥10॥

ఏతత్సర్వం గృహస్థస్య సమామ్నాతం యతేరపి
గురువృత్తిర్వికల్పేన గృహస్థస్యర్తుగామినః॥11॥

అంజనాభ్యంజనోన్మర్ద స్త్ర్యవలేఖామిషం మధు
స్రగ్గంధలేపాలంకారాంస్త్యజేయుర్యే బృహద్వ్రతాః॥12॥

ఉషిత్వైవం గురుకులే ద్విజోఽధీత్యావబుధ్య చ
త్రయీం సాంగోపనిషదం యావదర్థం యథాబలం॥13॥

దత్త్వా వరమనుజ్ఞాతో గురోః కామం యదీశ్వరః
గృహం వనం వా ప్రవిశేత్ప్రవ్రజేత్తత్ర వా వసేత్॥14॥

అగ్నౌ గురావాత్మని చ సర్వభూతేష్వధోక్షజం
భూతైః స్వధామభిః పశ్యేదప్రవిష్టం ప్రవిష్టవత్॥15॥

ఏవం విధో బ్రహ్మచారీ వానప్రస్థో యతిర్గృహీ
చరన్విదితవిజ్ఞానః పరం బ్రహ్మాధిగచ్ఛతి॥16॥

వానప్రస్థస్య వక్ష్యామి నియమాన్మునిసమ్మతాన్
యానాస్థాయ మునిర్గచ్ఛేదృషిలోకముహాంజసా॥17॥

న కృష్టపచ్యమశ్నీయాదకృష్టం చాప్యకాలతః
అగ్నిపక్వమథామం వా అర్కపక్వముతాహరేత్॥18॥

వన్యైశ్చరుపురోడాశాన్నిర్వపేత్కాలచోదితాన్
లబ్ధే నవే నవేఽన్నాద్యే పురాణం చ పరిత్యజేత్॥19॥

అగ్న్యర్థమేవ శరణముటజం వాద్రికందరం
శ్రయేత హిమవాయ్వగ్ని వర్షార్కాతపషాట్స్వయం॥20॥

కేశరోమనఖశ్మశ్రు మలాని జటిలో దధత్
కమండల్వజినే దండ వల్కలాగ్నిపరిచ్ఛదాన్॥21॥

చరేద్వనే ద్వాదశాబ్దానష్టౌ వా చతురో మునిః
ద్వావేకం వా యథా బుద్ధిర్న విపద్యేత కృచ్ఛ్రతః ॥22॥

యదాకల్పః స్వక్రియాయాం వ్యాధిభిర్జరయాథవా
ఆన్వీక్షిక్యాం వా విద్యాయాం కుర్యాదనశనాదికం ॥23॥

ఆత్మన్యగ్నీన్సమారోప్య సన్న్యస్యాహం మమాత్మతాం
కారణేషు న్యసేత్సమ్యక్సంఘాతం తు యథార్హతః ॥24॥

ఖే ఖాని వాయౌ నిశ్వాసాంస్తేజఃసూష్మాణమాత్మవాన్
అప్స్వసృక్శ్లేష్మపూయాని క్షితౌ శేషం యథోద్భవం ॥25॥

వాచమగ్నౌ సవక్తవ్యామింద్రే శిల్పం కరావపి
పదాని గత్యా వయసి రత్యోపస్థం ప్రజాపతౌ ॥26॥

మృత్యౌ పాయుం విసర్గం చ యథాస్థానం వినిర్దిశేత్
దిక్షు శ్రోత్రం సనాదేన స్పర్శేనాధ్యాత్మని త్వచం ॥27॥

రూపాణి చక్షుషా రాజంజ్యోతిష్యభినివేశయేత్
అప్సు ప్రచేతసా జిహ్వాం ఘ్రేయైర్ఘ్రాణం క్షితౌ న్యసేత్ ॥28॥

మనో మనోరథైశ్చంద్రే బుద్ధిం బోధ్యైః కవౌ పరే
కర్మాణ్యధ్యాత్మనా రుద్రే యదహం మమతాక్రియా
సత్త్వేన చిత్తం క్షేత్రజ్ఞే గుణైర్వైకారికం పరే ॥29॥

అప్సు క్షితిమపో జ్యోతిష్యదో వాయౌ నభస్యముం
కూటస్థే తచ్చ మహతి తదవ్యక్తేఽక్షరే చ తత్ ॥30॥

ఇత్యక్షరతయాత్మానం చిన్మాత్రమవశేషితం
జ్ఞాత్వాద్వయోఽథ విరమేద్దగ్ధయోనిరివానలః ॥31॥

—♦ అధ్యాయము 13 ♦—

శ్రీనారద ఉవాచ ।

కల్పస్త్వేవం పరివ్రజ్య దేహమాత్రావశేషితః
గ్రామైకరాత్రవిధినా నిరపేక్షశ్చరేన్మహీం ॥1॥

బిభృయాద్యద్యసౌ వాసః కౌపీనాచ్ఛాదనం పరం
త్యక్తం న లింగాద్దండాదేరన్యత్కించిదనాపది ॥2॥

ఏక ఏవ చరేద్భిక్షురాత్మారామోఽనపాశ్రయః
సర్వభూతసుహృచ్ఛాంతో నారాయణపరాయణః ॥3॥

పశ్యేదాత్మన్యదో విశ్వం పరే సదసతోఽవ్యయే
ఆత్మానం చ పరం బ్రహ్మ సర్వత్ర సదసన్మయే ॥4॥

సుప్తిప్రబోధయోః సంధావాత్మనో గతిమాత్మదృక్
పశ్యన్బంధం చ మోక్షం చ మాయామాత్రం న వస్తుతః ॥5॥

నాభినందేద్ధ్రువం మృత్యుమధ్రువం వాస్య జీవితం
కాలం పరం ప్రతీక్షేత భూతానాం ప్రభవాప్యయం ॥6॥

నాసచ్ఛాస్త్రేషు సజ్జేత నోపజీవేత జీవికాం
వాదవాదాంస్త్యజేత్తర్కాన్పక్షం కంచ న సంశ్రయేత్॥7॥

న శిష్యాననుబధ్నీత గ్రంథాన్నైవాభ్యసేద్బహూన్
న వ్యాఖ్యాముపయుంజీత నారంభానారభేత్క్వచిత్॥8॥

న యతేరాశ్రమః ప్రాయో ధర్మహేతుర్మహాత్మనః
శాంతస్య సమచిత్తస్య బిభృయాదుత వా త్యజేత్॥9॥

అవ్యక్తలింగో వ్యక్తార్థో మనీష్యున్మత్తబాలవత్
కవిర్మూకవదాత్మానం స దృష్ట్యా దర్శయేన్నృణాం॥10॥

అత్రాప్యుదాహరంతీమమితిహాసం పురాతనం
ప్రహ్లాదస్య చ సంవాదం మునేరాజగరస్య చ॥11॥

తం శయానం ధరోపస్థే కావేర్యాం సహ్యసానుని
రజస్వలైస్తనూదేశైర్నిగూఢామలతేజసం॥12॥

దదర్శ లోకాన్విచరన్లోకతత్త్వవివిత్సయా
వృతోఽమాత్యైః కతిపయైః ప్రహ్లాదో భగవత్ప్రియః॥13॥

కర్మణాకృతిభిర్వాచా లింగైర్వర్ణాశ్రమాదిభిః
న విదంతి జనా యం వై సోఽసావితి న వేతి చ॥14॥

తం నత్వాభ్యర్చ్య విధివత్పాదయోః శిరసా స్పృశన్
వివిత్సురిదమప్రాక్షీన్మహాభాగవతోఽసురః॥15॥

బిభర్షి కాయం పీవానం సోద్యమో భోగవాన్యథా
విత్తం చైవోద్యమవతాం భోగో విత్తవతామిహ
భోగినాం ఖలు దేహోఽయం పీవా భవతి నాన్యథా॥16॥

న తే శయానస్య నిరుద్యమస్య బ్రహ్మన్ను హార్థో యత ఏవ భోగః
అభోగినోఽయం తవ విప్ర దేహః పీవా యతస్తద్వద నః క్షమం చేత్॥17॥

కవిః కల్పో నిపుణదృక్చిత్రప్రియకథః సమః
లోకస్య కుర్వతః కర్మ శేషే తద్వీక్షితాపి వా॥18॥

శ్రీనారద ఉవాచ ।

స ఇత్థం దైత్యపతినా పరిపృష్టో మహామునిః
స్మయమానస్తమభ్యాహ తద్వాగమృతయంత్రితః॥19॥

శ్రీబ్రాహ్మణ ఉవాచ ।

వేదేదమసురశ్రేష్ఠ భవాన్నన్వార్యసమ్మతః
ఈహోపరమయోర్నృణాం పదాన్యధ్యాత్మచక్షుషా॥20॥

యస్య నారాయణో దేవో భగవాన్హృద్గతః సదా
భక్త్యా కేవలయాజ్ఞానం ధునోతి ధ్వాంతమర్కవత్॥21॥

తథాపి బ్రూమహే ప్రశ్నాంస్తవ రాజన్యథాశ్రుతం
సంభాషణీయో హి భవానాత్మనః శుద్ధిమిచ్ఛతా॥22॥

తృష్ణయా భవవాహిన్యా యోగ్యైః కామైరపూర్యయా
కర్మాణి కార్యమాణోఽహం నానాయోనిషు యోజితః॥23॥

యదృచ్ఛయా లోకమిమం ప్రాపితః కర్మభిర్భ్రమన్
స్వర్గాపవర్గయోర్ద్వారం తిరశ్చాం పునరస్య చ॥24॥

తత్రాపి దంపతీనాం చ సుఖాయాన్యాపనుత్తయే
కర్మాణి కుర్వతాం దృష్ట్వా నివృత్తోఽస్మి విపర్యయం॥25॥

సుఖమస్యాత్మనో రూపం సర్వేహోపరతిస్తనుః
మనఃసంస్పర్శజాందృష్ట్వా భోగాన్స్వప్స్యామి సంవిశన్॥26॥

ఇత్యేతదాత్మనః స్వార్థం సంతం విస్మృత్య వై పుమాన్
విచిత్రామసతి ద్వైతే ఘోరామాప్నోతి సంసృతిం॥27॥

జలం తదుద్భవైశ్ఛన్నం హిత్వాజ్ఞో జలకామ్యయా
మృగతృష్ణాముపాధావేత్తథాన్యత్రార్థదృక్స్వతః॥28॥

దేహాదిభిర్దైవతంత్రైరాత్మనః సుఖమీహతః
దుఃఖాత్యయం చానీశస్య క్రియా మోఘాః కృతాః కృతాః॥29॥

ఆధ్యాత్మికాదిభిర్దుఃఖైరవిముక్తస్య కర్హిచిత్
మర్త్యస్య కృచ్ఛ్రోపనతైరర్థైః కామైః క్రియేత కిం॥30॥

పశ్యామి ధనినాం క్లేశం లుబ్ధానామజితాత్మనాం
భయాదలబ్ధనిద్రాణాం సర్వతోఽభివిశంకినాం॥31॥

రాజతశ్చౌరతః శత్రోః స్వజనాత్పశుపక్షితః
అర్థిభ్యః కాలతః స్వస్మాన్నిత్యం ప్రాణార్థవద్భయం॥32॥

శోకమోహభయక్రోధ రాగక్లైబ్యశ్రమాదయః
యన్మూలాః స్యుర్నృణాం జహ్యాత్స్పృహాం ప్రాణార్థయోర్బుధః॥33॥

మధుకారమహాసర్పౌ లోకేఽస్మిన్నో గురూత్తమౌ
వైరాగ్యం పరితోషం చ ప్రాప్తా యచ్ఛిక్షయా వయం॥34॥

విరాగః సర్వకామేభ్యః శిక్షితో మే మధువ్రతాత్
కృచ్ఛ్రాప్తం మధువద్విత్తం హత్వాప్యన్యో హరేత్పతిం॥35॥

అనీహః పరితుష్టాత్మా యదృచ్ఛోపనతాదహం
నో చేచ్ఛయే బహ్వహాని మహాహిరివ సత్త్వవాన్॥36॥

క్వచిదల్పం క్వచిద్భూరి భుంజేఽన్నం స్వాద్వస్వాదు వా
క్వచిద్భూరి గుణోపేతం గుణహీనముత క్వచిత్॥37॥

శ్రద్ధయోపహృతం క్వాపి కదాచిన్మానవర్జితం
భుంజే భుక్త్వాథ కస్మింశ్చిద్దివా నక్తం యదృచ్ఛయా॥38॥

క్షౌమం దుకూలమజినం చీరం వల్కలమేవ వా
వసేఽన్యదపి సంప్రాప్తం దిష్టభుక్తుష్టధీరహం॥39॥

క్వచిచ్ఛయే ధరోపస్థే తృణపర్ణాశ్మభస్మసు
క్వచిత్ప్రాసాదపర్యంకే కశిపౌ వా పరేచ్ఛయా॥40॥

క్వచిత్స్నాతోఽనులిప్తాంగః సువాసాః స్రగ్వ్యలంకృతః
రథేభాశ్వైశ్చరే క్వాపి దిగ్వాసా గ్రహవద్విభో॥41॥

నాహం నిందే న చ స్తౌమి స్వభావవిషమం జనం
ఏతేషాం శ్రేయ ఆశాసే ఉతైకాత్మ్యం మహాత్మని ||42 ||

వికల్పం జుహుయాచ్చిత్తౌ తాం మనస్యర్థవిభ్రమే
మనో వైకారికే హుత్వా తం మాయాయాం జుహోత్యను ||43 ||

ఆత్మానుభూతౌ తాం మాయాం జుహుయాత్సత్యదృఙ్మునిః
తతో నిరీహో విరమేత్స్వానుభూత్యాత్మని స్థితః ||44 ||

స్వాత్మవృత్తం మయేత్థం తే సుగుప్తమపి వర్ణితం
వ్యపేతం లోకశాస్త్రాభ్యాం భవాన్హి భగవత్పరః ||45 ||

శ్రీనారద ఉవాచ ।

ధర్మం పారమహంస్యం వై మునేః శ్రుత్వాసురేశ్వరః
పూజయిత్వా తతః ప్రీత ఆమంత్ర్య ప్రయయౌ గృహం ||46 ||

—♦ అధ్యాయము 14 ♦—

శ్రీయుధిష్ఠిర ఉవాచ ।

గృహస్థ ఏతాం పదవీం విధినా యేన చాంజసా
యాయాద్దేవఋషే బ్రూహి మాదృశో గృహమూఢధీః ||1 ||

శ్రీనారద ఉవాచ ।

గృహేష్వవస్థితో రాజన్క్రియాః కుర్వన్యథోచితాః
వాసుదేవార్పణం సాక్షాదుపాసీత మహామునీన్ ||2 ||

శృణ్వన్భగవతోఽభీక్ష్ణమవతారకథామృతం
శ్రద్దధానో యథాకాలముపశాంతజనావృతః ||3 ||

సత్సంగాచ్ఛనకైః సంగమాత్మజాయాత్మజాదిషు
విముంచేన్ముచ్యమానేషు స్వయం స్వప్నవదుత్థితః ||4 ||

యావదర్థముపాసీనో దేహే గేహే చ పండితః
విరక్తో రక్తవత్తత్ర నృలోకే నరతాం న్యసేత్ ||5 ||

జ్ఞాతయః పితరౌ పుత్రా భ్రాతరః సుహృదోఽపరే
యద్వదంతి యదిచ్ఛంతి చానుమోదేత నిర్మమః ||6 ||

దివ్యం భౌమం చాంతరీక్షం విత్తమచ్యుతనిర్మితం
తత్సర్వముపయుంజాన ఏతత్కుర్యాత్స్వతో బుధః ||7 ||

యావద్భ్రియేత జఠరం తావత్స్వత్వం హి దేహినాం
అధికం యోఽభిమన్యేత స స్తేనో దండమర్హతి ||8 ||

మృగోష్ట్రఖరమర్కాఖు సరీసృప్ఖగమక్షికాః
ఆత్మనః పుత్రవత్పశ్యేత్తైరేషామంతరం కియత్ ||9 ||

త్రివర్గం నాతికృచ్ఛ్రేణ భజేత గృహమేధ్యపి
యథాదేశం యథాకాలం యావద్దైవోపపాదితం॥10॥

ఆశ్వాఘాంతేఽవసాయిభ్యః కామాన్సంవిభజేద్యథా
అప్యేకామాత్మనో దారాం నృణాం స్వత్వగ్రహో యతః॥11॥

జహ్యాద్యదర్థే స్వాన్ప్రాణాన్హన్యాద్వా పితరం గురుం
తస్యాం స్వత్వం స్త్రియాం జహ్యాద్యస్తేన హ్యజితో జితః॥12॥

కృమివిడ్భస్మనిష్ఠాంతం క్వేదం తుచ్ఛం కలేవరం
క్వ తదీయరతిర్భార్యా క్వాయమాత్మా నభశ్ఛదిః॥13॥

సిద్ధైర్యజ్ఞావశిష్టార్థైః కల్పయేద్వృత్తిమాత్మనః
శేషే స్వత్వం త్యజన్ప్రాజ్ఞః పదవీం మహతామియాత్॥14॥

దేవానృషీన్నృభూతాని పితౄనాత్మానమన్వహం
స్వవృత్త్యాగతవిత్తేన యజేత పురుషం పృథక్॥15॥

యర్హ్యాత్మనోఽధికారాద్యాః సర్వాః స్యుర్యజ్ఞసంపదః
వైతానికేన విధినా అగ్నిహోత్రాదినా యజేత్॥16॥

న హ్యగ్నిముఖతోఽయం వై భగవాన్సర్వయజ్ఞభుక్
ఇజ్యేత హవిషా రాజన్యథా విప్రముఖే హుతైః॥17॥

తస్మాద్బ్రాహ్మణదేవేషు మర్త్యాదిషు యథార్హతః
తైస్తైః కామైర్యజస్వైనం క్షేత్రజ్ఞం బ్రాహ్మణాననను॥18॥

కుర్యాదపరపక్షీయం మాసి ప్రౌష్ఠపదే ద్విజః
శ్రాద్ధం పిత్రోర్యథావిత్తం తద్బంధూనాం చ విత్తవాన్॥19॥

అయనే విషువే కుర్యాద్వ్యతీపాతే దినక్షయే
చంద్రాదిత్యోపరాగే చ ద్వాదశ్యాం శ్రవణేషు చ॥20॥

తృతీయాయాం శుక్లపక్షే నవమ్యామథ కార్తికే
చతసృష్వప్యష్టకాసు హేమంతే శిశిరే తథా॥21॥

మాఘే చ సితసప్తమ్యాం మఘారాకాసమాగమే
రాకయా చానుమత్యా చ మాసర్క్షాణి యుతాన్యపి॥22॥

ద్వాదశ్యామనురాధా స్యాచ్ఛ్రవణస్తిస్ర ఉత్తరాః
తిసృష్వేకాదశీ వాసు జన్మర్క్షశ్రోణయోగయుక్॥23॥

త ఏతే శ్రేయసః కాలా నృణాం శ్రేయోవివర్ధనాః
కుర్యాత్సర్వాత్మనైతేషు శ్రేయోఽమోఘం తదాయుషః॥24॥

ఏషు స్నానం జపో హోమో వ్రతం దేవద్విజార్చనం
పితృదేవనృభూతేభ్యో యద్దత్తం తద్ధ్యనశ్వరం॥25॥

సంస్కారకాలో జాయాయా అపత్యస్యాత్మనస్తథా
ప్రేతసంస్థా మృతాహశ్చ కర్మణ్యభ్యుదయే నృప॥26॥

అథ దేశాన్ప్రవక్ష్యామి ధర్మాదిశ్రేయావహాన్
స వై పుణ్యతమో దేశః సత్పాత్రం యత్ర లభ్యతే॥27॥

బింబం భగవతో యత్ర సర్వమేతచ్చరాచరం
యత్ర హ బ్రాహ్మణకులం తపోవిద్యాదయాన్వితం॥28॥

యత్ర యత్ర హరేరర్చా స దేశః శ్రేయసాం పదం
యత్ర గంగాదయో నద్యః పురాణేషు చ విశ్రుతాః॥29॥

సరాంసి పుష్కరాదీని క్షేత్రాణ్యర్హాశ్రితాన్యుత
కురుక్షేత్రం గయశిరః ప్రయాగః పులహాశ్రమః॥30॥

నైమిషం ఫాల్గునం సేతుః ప్రభాసోఽథ కుశస్థలీ
వారాణసీ మధుపురీ పంపా బిందుసరస్తథా॥31॥

నారాయణాశ్రమో నందా సీతారామాశ్రమాదయః
సర్వే కులాచలా రాజన్మహేంద్రమలయాదయః॥32॥

ఏతే పుణ్యతమా దేశా హరేరర్చాశ్రితాశ్చ యే
ఏతాందేశాన్నిషేవేత శ్రేయస్కామో హ్యభీక్ష్ణశః
ధర్మో హ్యత్రేహితః పుంసాం సహస్రాధిఫలోదయః॥33॥

పాత్రం త్వత్ర నిరుక్తం వై కవిభిః పాత్రవిత్తమైః
హరిరేవైక ఉర్వీశ యన్మయం వై చరాచరం॥34॥

దేవర్ష్యర్హత్సు వై సత్సు తత్ర బ్రహ్మాత్మజాదిషు
రాజన్యదగ్రపూజాయాం మతః పాత్రతయాచ్యుతః॥35॥

జీవరాశిభిరాకీర్ణ అండకోశాంఘ్రిపో మహాన్
తన్మూలత్వాదచ్యుతేజ్యా సర్వజీవాత్మతర్పణం॥36॥

పురాణ్యనేన సృష్టాని నృతిర్యగృషిదేవతాః
శేతే జీవేన రూపేణ పురేషు పురుషో హ్యసౌ॥37॥

తేష్వేవ భగవాన్రాజంస్తారతమ్యేన వర్తతే
తస్మాత్పాత్రం హి పురుషో యావానాత్మా యథేయతే॥38॥

దృష్ట్వా తేషాం మిథో నృణామవజ్ఞానాత్మతాం నృప
త్రేతాదిషు హరేరర్చా క్రియాయై కవిభిః కృతా॥39॥

తతోఽర్చాయాం హరిం కేచిత్సంశ్రద్ధాయ సపర్యయా
ఉపాసత ఉపాస్తాపి నార్థదా పురుషద్విషాం॥40॥

పురుషేష్వపి రాజేంద్ర సుపాత్రం బ్రాహ్మణం విదుః
తపసా విద్యయా తుష్ట్యా ధత్తే వేదం హరేస్తనుం॥41॥

నన్వస్య బ్రాహ్మణా రాజన్కృష్ణస్య జగదాత్మనః
పునంతః పాదరజసా త్రిలోకీం దైవతం మహత్॥42॥

—♦ అధ్యాయము 15 ♦—

శ్రీనారద ఉవాచ ।

కర్మనిష్ఠా ద్విజాః కేచిత్తపోనిష్ఠా నృపాపరే
స్వాధ్యాయేఽన్యే ప్రవచనే కేచన జ్ఞానయోగయోః॥1॥

జ్ఞాననిష్ఠాయ దేయాని కవ్యాన్యానంత్యమిచ్ఛతా
దైవే చ తదభావే స్యాదితరేభ్యో యథార్హతః॥2॥

ద్వౌ దైవే పితృకార్యే త్రీనేకైకముభయత్ర వా
భోజయేత్సుసమృద్ధోఽపి శ్రాద్ధే కుర్యాన్న విస్తరం॥3॥

దేశకాలోచితశ్రద్ధా ద్రవ్యపాత్రార్హణాని చ
సమ్యగ్భవంతి నైతాని విస్తరాత్స్వజనార్పణాత్॥4॥

దేశే కాలే చ సంప్రాప్తే మున్యన్నం హరిదైవతం
శ్రద్ధయా విధివత్పాత్రే న్యస్తం కామధుగక్షయం॥5॥

దేవర్షిపితృభూతేభ్య ఆత్మనే స్వజనాయ చ
అన్నం సంవిభజన్పశ్యేత్సర్వం తత్పురుషాత్మకం॥6॥

న దద్యాదామిషం శ్రాద్ధే న చాద్యాద్ధర్మతత్త్వవిత్
మున్యన్నైః స్యాత్పరా ప్రీతిర్యథా న పశుహింసయా॥7॥

నైతాదృశః పరో ధర్మో నృణాం సద్ధర్మమిచ్ఛతాం
న్యాసో దండస్య భూతేషు మనోవాక్కాయజస్య యః॥8॥

ఏకే కర్మమయాన్యజ్ఞాన్జ్ఞానినో యజ్ఞవిత్తమాః
ఆత్మసంయమనేఽనీహా జుహ్వతి జ్ఞానదీపితే॥9॥

ద్రవ్యయజ్ఞైర్యక్ష్యమాణం దృష్ట్వా భూతాని బిభ్యతి
ఏష మాకరుణో హన్యాదతజ్జ్ఞో హ్యసుతృప్ధ్రువం॥10॥

తస్మాద్దైవోపపన్నేన మున్యన్నేనాపి ధర్మవిత్
సంతుష్టోఽహరహః కుర్యాన్నిత్యనైమిత్తికీః క్రియాః॥11॥

విధర్మః పరధర్మశ్చ ఆభాస ఉపమా ఛలః
అధర్మశాఖాః పంచేమా ధర్మజ్ఞోఽధర్మవత్త్యజేత్॥12॥

ధర్మబాధో విధర్మః స్యాత్పరధర్మోఽన్యచోదితః
ఉపధర్మస్తు పాఖండో దంభో వా శబ్దభిచ్ఛలః॥13॥

యస్త్విచ్ఛయా కృతః పుంభిరాభాసో హ్యాశ్రమాత్పృథక్
స్వభావవిహితో ధర్మః కస్య నేష్టః ప్రశాంతయే॥14॥

ధర్మార్థమపి నేహేత యాత్రార్థం వాధనో ధనం
అనీహానీహమానస్య మహాహేరివ వృత్తిదా॥15॥

సంతుష్టస్య నిరీహస్య స్వాత్మారామస్య యత్సుఖం
కుతస్తత్కామలోభేన ధావతోఽర్థేహయా దిశః॥16॥

సదా సంతుష్టమనసః సర్వాః శివమయా దిశః
శర్కరాకంటకాదిభ్యో యథోపానత్పదః శివం॥17॥

సంతుష్టః కేన వా రాజన్న వర్తేతాపి వారిణా
ఔపస్థ్యజైహ్వ్యకార్పణ్యాద్గృహపాలాయతే జనః॥18॥

అసంతుష్టస్య విప్రస్య తేజో విద్యా తపో యశః
స్రవంతీంద్రియలౌల్యేన జ్ఞానం చైవావకీర్యతే॥19॥

కామస్యాంతం హి క్షుత్తృడ్భ్యాం క్రోధస్యైతత్ఫలోదయాత్
జనో యాతి న లోభస్య జిత్వా భుక్త్వా దిశో భువః॥20॥

పండితా బహవో రాజన్బహుజ్ఞాః సంశయచ్ఛిదః
సదసస్పతయోఽప్యేకే అసంతోషాత్పతంత్యధః॥21॥

అసంకల్పాజ్జయేత్కామం క్రోధం కామవివర్జనాత్
అర్థానర్థేక్షయా లోభం భయం తత్త్వావమర్శనాత్॥22॥

ఆన్వీక్షిక్యా శోకమోహౌ దంభం మహదుపాసయా
యోగాంతరాయాన్మౌనేన హింసాం కామాద్యనీహయా॥23॥

కృపయా భూతజం దుఃఖం దైవం జహ్యాత్సమాధినా
ఆత్మజం యోగవీర్యేణ నిద్రాం సత్త్వనిషేవయా॥24॥

రజస్తమశ్చ సత్త్వేన సత్త్వం చోపశమేన చ
ఏతత్సర్వం గురౌ భక్త్యా పురుషో హ్యంజసా జయేత్॥25॥

యస్య సాక్షాద్భగవతి జ్ఞానదీపప్రదే గురౌ
మర్త్యాసద్ధీః శ్రుతం తస్య సర్వం కుంజరశౌచవత్॥26॥

ఏష వై భగవాన్సాక్షాత్ప్రధానపురుషేశ్వరః
యోగేశ్వరైర్విమృగ్యాంఘ్రిర్లోకో యం మన్యతే నరం॥27॥

షడ్వర్గసంయమైకాంతాః సర్వా నియమచోదనాః
తదంతా యది నో యోగానావహేయుః శ్రమావహాః॥28॥

యథా వార్తాదయో హ్యర్థా యోగస్యార్థం న బిభ్రతి
అనర్థాయ భవేయుః స్మ పూర్తమిష్టం తథాసతః॥29॥

యశ్చిత్తవిజయే యత్తః స్యాన్నిఃసంగోఽపరిగ్రహః
ఏకో వివిక్తశరణో భిక్షుర్భైక్ష్యమితాశనః॥30॥

దేశే శుచౌ సమే రాజన్సంస్థాప్యాసనమాత్మనః
స్థిరం సుఖం సమం తస్మిన్నాసీతర్జ్వంగ ఓమితి॥31॥

ప్రాణాపానౌ సన్నిరుంధ్యాత్పూరకుంభకరేచకైః
యావన్మనస్త్యజేత్కామాన్స్వనాసాగ్రనిరీక్షణః॥32॥

యతో యతో నిఃసరతి మనః కామహతం భ్రమత్
తతస్తత ఉపాహృత్య హృది రుంధ్యాచ్ఛనైర్బుధః॥33॥

ఏవమభ్యస్యతశ్చిత్తం కాలేనాల్పీయసా యతేః
అనిశం తస్య నిర్వాణం యాత్యనింధనవహ్నివత్॥34॥

కామాదిభిరనావిద్ధం ప్రశాంతాఖిలవృత్తి యత్
చిత్తం బ్రహ్మసుఖస్పృష్టం నైవోత్తిష్ఠేత కర్హిచిత్॥35॥

యః ప్రవ్రజ్య గృహాత్పూర్వం త్రివర్గావపనాత్పునః
యది సేవేత తాన్భిక్షుః స వై వాంతాశ్యపత్రపః॥36॥

యైః స్వదేహః స్మృతోఽనాత్మా మర్త్యో విట్కృమిభస్మవత్
త ఏనమాత్మసాత్కృత్వా శ్లాఘయంతి హ్యసత్తమాః॥37॥

గృహస్థస్య క్రియాత్యాగో వ్రతత్యాగో వటోరపి
తపస్వినో గ్రామసేవా భిక్షోరింద్రియలోలతా॥38॥

ఆశ్రమాపసదా హ్యేతే ఖల్వాశ్రమవిడంబనాః
దేవమాయావిమూఢాంస్తానుపేక్షేతానుకంపయా॥39॥

ఆత్మానం చేద్విజానీయాత్పరం జ్ఞానధుతాశయః
కిమిచ్ఛన్కస్య వా హేతోర్దేహం పుష్ణాతి లంపటః॥40॥

ఆహుః శరీరం రథమింద్రియాణి హయానభీషూన్మన ఇంద్రియేశం
వర్త్మాని మాత్రా ధిషణాం చ సూతం సత్త్వం బృహద్బంధురమీశసృష్టం ||41||

అక్షం దశప్రాణమధర్మధర్మౌ చక్రేఽభిమానం రథినం చ జీవం
ధనుర్హి తస్య ప్రణవం పఠంతి శరం తు జీవం పరమేవ లక్ష్యం ||42||

రాగో ద్వేషశ్చ లోభశ్చ శోకమోహౌ భయం మదః
మానోఽవమానోఽసూయా చ మాయా హింసా చ మత్సరః ||43||

రజః ప్రమాదః క్షున్నిద్రా శత్రవస్త్వేవమాదయః
రజస్తమఃప్రకృతయః సత్త్వప్రకృతయః క్వచిత్ ||44||

యావన్నృకాయరథమాత్మవశోపకల్పం
ధత్తే గరిష్ఠచరణార్చనయా నిశాతం
జ్ఞానాసిమచ్యుతబలో దధదస్తశత్రుః
స్వానందతుష్ట ఉపశాంత ఇదం విజహ్యాత్ ||45||

నోచేత్ప్రమత్తమసదింద్రియవాజిసూతా
నీత్వోత్పథం విషయదస్యుషు నిక్షిపంతి
తే దస్యవః సహయసూతమముం తమోఽన్ధే
సంసారకూప ఉరుమృత్యుభయే క్షిపంతి ||46||

ప్రవృత్తం చ నివృత్తం చ ద్వివిధం కర్మ వైదికం
ఆవర్తతే ప్రవృత్తేన నివృత్తేనాశ్నుతేఽమృతం ||47||

హింస్రం ద్రవ్యమయం కామ్యమగ్నిహోత్రాద్యశాంతిదం
దర్శశ్చ పూర్ణమాసశ్చ చాతుర్మాస్యం పశుః సుతః ||48||

ఏతదిష్టం ప్రవృత్తాఖ్యం హుతం ప్రహుతమేవ చ
పూర్తం సురాలయారామ కూపాజీవ్యాదిలక్షణం ||49||

ద్రవ్యసూక్ష్మవిపాకశ్చ ధూమో రాత్రిరపక్షయః
అయనం దక్షిణం సోమో దర్శ ఓషధివీరుధః ||50||

అన్నం రేత ఇతి క్ష్మేశ పితృయానం పునర్భవః
ఏకైకశ్యేనానుపూర్వం భూత్వా భూత్వేహ జాయతే ||51||

నిషేకాదిశ్మశానాంతైః సంస్కారైః సంస్కృతో ద్విజః
ఇంద్రియేషు క్రియాయజ్ఞాన్జ్ఞానదీపేషు జుహ్వతి ||52||

ఇంద్రియాణి మనస్యూర్మౌ వాచి వైకారికం మనః
వాచం వర్ణసమామ్నాయే తమోంకారే స్వరే న్యసేత్
ఓంకారం బిందౌ నాదే తం తం తు ప్రాణే మహత్యముం ||53||

అగ్నిః సూర్యో దివా ప్రాహ్ణః శుక్లో రాకోత్తరం స్వరాట్
విశ్వోఽథ తైజసః ప్రాజ్ఞస్తుర్య ఆత్మా సమన్వయాత్ ||54||

దేవయానమిదం ప్రాహుర్భూత్వా భూత్వానుపూర్వశః
ఆత్మయాజ్యుపశాంతాత్మా హ్యాత్మస్థో న నివర్తతే ||55||

య ఏతే పితృదేవానామయనే వేదనిర్మితే
శాస్త్రేణ చక్షుషా వేద జనస్థోఽపి న ముహ్యతి ||56||

ఆదావంతే జనానాం సద్బహిరంతః పరావరం
జ్ఞానం జ్ఞేయం వచో వాచ్యం తమో జ్యోతిస్త్వయం స్వయం ||57||

ఆబాధితోఽపి హ్యాభాసో యథా వస్తుతయా స్మృతః
దుర్ఘటత్వాదైంద్రియకం తద్వదర్థవికల్పితం॥58॥

క్షిత్యాదీనామిహార్థానాం ఛాయా న కతమాపి హి
న సంఘాతో వికారోఽపి న పృథఙ్నాన్వితో మృషా॥59॥

ధాతవోఽవయవిత్వాచ్చ తన్మాత్రావయవైర్వినా
న స్యుర్హ్యసత్యవయవిన్యసన్నవయవోఽన్తతః॥60॥

స్యాత్సాదృశ్యభ్రమస్తావద్వికల్పే సతి వస్తునః
జాగ్రత్స్వాపౌ యథా స్వప్నే తథా విధినిషేధతా॥61॥

భావాద్వైతం క్రియాద్వైతం ద్రవ్యాద్వైతం తథాత్మనః
వర్తయన్స్వానుభూత్యేహ త్రీన్స్వప్నాంధునుతే మునిః॥62॥

కార్యకారణవస్త్వైక్య దర్శనం పటతంతువత్
అవస్తుత్వాద్వికల్పస్య భావాద్వైతం తదుచ్యతే॥63॥

యద్బ్రహ్మణి పరే సాక్షాత్సర్వకర్మసమర్పణం
మనోవాక్తనుభిః పార్థ క్రియాద్వైతం తదుచ్యతే॥64॥

ఆత్మజాయాసుతాదీనామన్యేషాం సర్వదేహినాం
యత్స్వార్థకామయోరైక్యం ద్రవ్యాద్వైతం తదుచ్యతే॥65॥

యద్యస్య వానిషిద్ధం స్యాద్యేన యత్ర యతో నృప
స తేనేహేత కార్యాణి నరో నాన్యైరనాపది॥66॥

ఏతైరన్యైశ్చ వేదోక్తైర్వర్తమానః స్వకర్మభిః
గృహేఽప్యస్య గతిం యాయాద్రాజంస్తద్భక్తిభాఙ్నరః॥67॥

యథా హి యూయం నృపదేవ దుస్త్యజాదాపద్గణాదుత్తరతాత్మనః ప్రభోః
యత్పాదపంకేరుహసేవయా భవానహారషీన్నిర్జితదిగ్గజః క్రతూన్॥68॥

అహం పురాభవం కశ్చిద్గంధర్వ ఉపబర్హణః
నామ్నాతీతే మహాకల్పే గంధర్వాణాం సుసమ్మతః॥69॥

రూపపేశలమాధుర్య సౌగంధ్యప్రియదర్శనః
స్త్రీణాం ప్రియతమో నిత్యం మత్తః స్వపురలంపటః॥70॥

ఏకదా దేవసత్రే తు గంధర్వాప్సరసాం గణాః
ఉపహూతా విశ్వసృగ్భిర్హరిగాథోపగాయనే॥71॥

అహం చ గాయంస్తద్విద్వాన్స్త్రీభిః పరివృతో గతః
జ్ఞాత్వా విశ్వసృజస్తన్మే హేలనం శేపురోజసా
యాహి త్వం శూద్రతామాశు నష్టశ్రీః కృతహేలనః॥72॥

తావద్దాస్యామహం జజ్ఞే తత్రాపి బ్రహ్మవాదినాం
శుశ్రూషయానుషంగేణ ప్రాప్తోఽహం బ్రహ్మపుత్రతాం॥73॥

ధర్మస్తే గృహమేధీయో వర్ణితః పాపనాశనః
గృహస్థో యేన పదవీమంజసా న్యాసినామియాత్॥74॥

యూయం నృలోకే బత భూరిభాగా లోకం పునానా మునయోఽభియంతి
యేషాం గృహానావసతీతి సాక్షాద్గూఢం పరం బ్రహ్మ మనుష్యలింగం॥75॥

స వా అయం బ్రహ్మ మహద్విమృగ్య కైవల్యనిర్వాణసుఖానుభూతిః
ప్రియః సుహృద్వః ఖలు మాతులేయ ఆత్మార్హణీయో విధికృద్గురుశ్చ॥76॥

న యస్య సాక్షాద్భవపద్మజాదిభి రూపం ధియా వస్తుతయోపవర్ణితం
మౌనేన భక్త్యోపశమేన పూజితః ప్రసీదతామేష స సాత్వతాం పతిః॥77॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇతి దేవర్షిణా ప్రోక్తం నిశమ్య భరతర్షభః
పూజయామాస సుప్రీతః కృష్ణం చ ప్రేమవిహ్వలః॥78॥

కృష్ణపార్థావుపామంత్ర్య పూజితః ప్రయయౌ మునిః
శ్రుత్వా కృష్ణం పరం బ్రహ్మ పార్థః పరమవిస్మితః॥79॥

ఇతి దాక్షాయిణీనాం తే పృథగ్వంశా ప్రకీర్తితాః
దేవాసురమనుష్యాద్యా లోకా యత్ర చరాచరాః॥80॥

స్కంధము 8

—♦ అధ్యాయము 1 ♦—

శ్రీరాజోవాచ ।

స్వాయంభువస్యేహ గురో వంశోఽయం విస్తరాచ్ఛ్రుతః
యత్ర విశ్వసృజాం సర్గో మనూనన్యాన్వదస్వ నః ॥1॥

మన్వంతరే హరేర్జన్మ కర్మాణి చ మహీయసః
గృణంతి కవయో బ్రహ్మంస్తాని నో వద శృణ్వతాం ॥2॥

యద్యస్మిన్నంతరే బ్రహ్మన్భగవాన్విశ్వభావనః
కృతవాన్కురుతే కర్తా హ్యతీతేఽనాగతేఽద్య వా ॥3॥

శ్రీఋషిరువాచ ।

మనవోఽస్మిన్వ్యతీతాః షట్కల్పే స్వాయంభువాదయః
ఆద్యస్తే కథితో యత్ర దేవాదీనాం చ సంభవః ॥4॥

ఆకూత్యాం దేవహూత్యాం చ దుహిత్రోస్తస్య వై మనోః
ధర్మజ్ఞానోపదేశార్థం భగవాన్పుత్రతాం గతః ॥5॥

కృతం పురా భగవతః కపిలస్యానువర్ణితం
ఆఖ్యాస్యే భగవాన్యజ్ఞో యచ్చకార కురూద్వహ ॥6॥

విరక్తః కామభోగేషు శతరూపాపతిః ప్రభుః
విసృజ్య రాజ్యం తపసే సభార్యో వనమావిశత్ ॥7॥

సునందాయాం వర్షశతం పదైకేన భువం స్పృశన్
తప్యమానస్తపో ఘోరమిదమన్వాహ భారత ॥8॥

శ్రీమనురువాచ ।

యేన చేతయతే విశ్వం విశ్వం చేతయతే న యం
యో జాగర్తి శయానేఽస్మిన్నాయం తం వేద వేద సః ॥9॥

ఆత్మావాస్యమిదం విశ్వం యత్కించిజ్జగత్యాం జగత్
తేన త్యక్తేన భుంజీథా మా గృధః కస్య స్విద్ధనం ॥10॥

యం పశ్యతి న పశ్యంతం చక్షుర్యస్య న రిష్యతి
తం భూతనిలయం దేవం సుపర్ణముపధావత ॥11॥

న యస్యాద్యంతౌ మధ్యం చ స్వః పరో నాంతరం బహిః
విశ్వస్యామూని యద్యస్మాద్విశ్వం చ తదృతం మహత్ ॥12॥

స విశ్వకాయః పురుహూతఈశః సత్యః స్వయంజ్యోతిరజః పురాణః
ధత్తేఽస్య జన్మాద్యజయాత్మశక్త్యా తాం విద్యయోదస్య నిరీహ ఆస్తే ||13||

అథాగ్రే ఋషయః కర్మాణీహంతేఽకర్మహేతవే
ఈహమానో హి పురుషః ప్రాయోఽనీహాం ప్రపద్యతే ||14||

ఈహతే భగవానీశో న హి తత్ర విసజ్జతే
ఆత్మలాభేన పూర్ణార్థో నావసీదంతి యేఽను తం ||15||

తమీహమానం నిరహంకృతం బుధం నిరాశిషం పూర్ణమనన్యచోదితం
నౄన్శిక్షయంతం నిజవర్త్మసంస్థితం ప్రభుం ప్రపద్యేఽఖిలధర్మభావనం ||16||

శ్రీశుక ఉవాచ |

ఇతి మంత్రోపనిషదం వ్యాహరంతం సమాహితం
దృష్ట్వాసురా యాతుధానా జగ్ధుమభ్యద్రవన్క్షుధా ||17||

తాంస్తథావసితాన్వీక్ష్య యజ్ఞః సర్వగతో హరిః
యామైః పరివృతో దేవైర్హత్వాశాసత్త్రివిష్టపం ||18||

స్వారోచిషో ద్వితీయస్తు మనురగ్నేః సుతోఽభవత్
ద్యుమత్సుషేణరోచిష్మత్ప్రముఖాస్తస్య చాత్మజాః ||19||

తత్రేంద్రో రోచనస్త్వాసీద్దేవాశ్చ తుషితాదయః
ఊర్జస్తంభాదయః సప్త ఋషయో బ్రహ్మవాదినః ||20||

ఋషేస్తు వేదశిరసస్తుషితా నామ పత్న్యభూత్
తస్యాం జజ్ఞే తతో దేవో విభురిత్యభివిశ్రుతః ||21||

అష్టాశీతిసహస్రాణి మునయో యే ధృతవ్రతాః
అన్వశిక్షన్వ్రతం తస్య కౌమారబ్రహ్మచారిణః ||22||

తృతీయ ఉత్తమో నామ ప్రియవ్రతసుతో మనుః
పవనః సృంజయో యజ్ఞ హోత్రాద్యాస్తత్సుతా నృప ||23||

వసిష్ఠతనయాః సప్త ఋషయః ప్రమదాదయః
సత్యా వేదశ్రుతా భద్రా దేవా ఇంద్రస్తు సత్యజిత్ ||24||

ధర్మస్య సూనృతాయాం తు భగవాన్పురుషోత్తమః
సత్యసేన ఇతి ఖ్యాతో జాతః సత్యవ్రతైః సహ ||25||

సోఽనృతవ్రతదుఃశీలానసతో యక్షరాక్షసాన్
భూతద్రుహో భూతగణాంశ్చావధీత్సత్యజిత్సఖః ||26||

చతుర్థ ఉత్తమభ్రాతా మనుర్నామ్నా చ తామసః
పృథుః ఖ్యాతిర్నరః కేతురిత్యాద్యా దశ తత్సుతాః ||27||

సత్యకా హరయో వీరా దేవాస్త్రిశిఖ ఈశ్వరః
జ్యోతిర్ధామాదయః సప్త ఋషయస్తామసేఽన్తరే ||28||

దేవా వైధృతయో నామ విధృతేస్తనయా నృప
నష్టాః కాలేన యైర్వేదా విధృతాః స్వేన తేజసా ||29||

తత్రాపి జజ్ఞే భగవాన్హరిణ్యాం హరిమేధసః
హరిరిత్యాహృతో యేన గజేంద్రో మోచితో గ్రహాత్ ||30||

శ్రీరాజోవాచ ।

బాదరాయణ ఏతత్తే శ్రోతుమిచ్ఛామహే వయం
హరిర్యథా గజపతిం గ్రాహగ్రస్తమమూముచత్ ॥31॥

తత్కథాసు మహత్పుణ్యం ధన్యం స్వస్త్యయనం శుభం
యత్ర యత్రోత్తమశ్లోకో భగవాన్గీయతే హరిః ॥32॥

శ్రీసూత ఉవాచ ।

పరీక్షితైవం స తు బాదరాయణిః ప్రాయోపవిష్టేన కథాసు చోదితః
ఉవాచ విప్రాః ప్రతినంద్య పార్థివం ముదా మునీనాం సదసి స్మ శృణ్వతాం ॥33॥

—♦ అధ్యాయము 2 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఆసీద్గిరివరో రాజంస్త్రికూట ఇతి విశ్రుతః
క్షీరోదేనావృతః శ్రీమాన్యోజనాయుతముచ్ఛ్రితః ॥1॥

తావతా విస్తృతః పర్యక్త్రిభిః శృంగైః పయోనిధిం
దిశః ఖం రోచయన్నాస్తే రౌప్యాయసహిరణ్మయైః ॥2॥

అన్యైశ్చ కకుభః సర్వా రత్నధాతువిచిత్రితైః
నానాద్రుమలతాగుల్మైర్నిర్ఘోషైర్నిర్ఝరాంభసాం ॥3॥

స చావనిజ్యమానాంఘ్రిః సమంతాత్పయఊర్మిభిః
కరోతి శ్యామలాం భూమిం హరిన్మరకతాశ్మభిః ॥4॥

సిద్ధచారణగంధర్వైర్విద్యాధరమహోరగైః
కిన్నరైరప్సరోభిశ్చ క్రీడద్భిర్జుష్టకందరః ॥5॥

యత్ర సంగీతసన్నాదైర్నదద్గుహమమర్షయా
అభిగర్జంతి హరయః శ్లాఘినః పరశంకయా ॥6॥

నానారణ్యపశువ్రాత సంకులద్రోణ్యలంకృతః
చిత్రద్రుమసురోద్యాన కలకంఠవిహంగమః ॥7॥

సరిత్సరోభిరచ్ఛోదైః పులినైర్మణివాలుకైః
దేవస్త్రీమజ్జనామోద సౌరభాంబ్వనిలైర్యుతః ॥8॥

తస్య ద్రోణ్యాం భగవతో వరుణస్య మహాత్మనః
ఉద్యానమృతుమన్నామ ఆక్రీడం సురయోషితాం ॥9॥

సర్వతోఽలంకృతం దివ్యైర్నిత్యపుష్పఫలద్రుమైః
మందారైః పారిజాతైశ్చ పాటలాశోకచంపకైః ॥10॥

చూతైః పియాలైః పనసైరామ్రైరామ్రాతకైరపి
క్రముకైర్నారికేలైశ్చ ఖర్జూరైర్బీజపూరకైః ॥11॥

మధుకైః శాలతాలైశ్చ తమాలైరసనార్జునైః
అరిష్టోడుంబరప్లక్షైర్వటైః కింశుకచందనైః ॥12॥

పిచుమర్దైః కోవిదారైః సరలైః సురదారుభిః
ద్రాక్షేక్షురంభాజంబుభిర్బదర్యక్షాభయామలైః ॥13॥

బిల్వైః కపిత్థైర్జంబీరైర్వృతో భల్లాతకాదిభిః
తస్మిన్సరః సువిపులం లసత్కాంచనపంకజం ॥14॥

కుముదోత్పలకహ్లార శతపత్రశ్రియోర్జితం
మత్తషట్పదనిర్ఘుష్టం శకుంతైశ్చ కలస్వనైః ॥15॥

హంసకారండవాకీర్ణం చక్రాహ్వైః సారసైరపి
జలకుక్కుటకోయష్టి దాత్యూహకులకూజితం ॥16॥

మత్స్యకచ్ఛపసంచార చలత్పద్మరజఃపయః
కదంబవేతసనల నీపవంజులకైర్వృతం ॥17॥

కుందైః కురుబకాశోకైః శిరీషైః కూటజేంగుదైః
కుబ్జకైః స్వర్ణయూథీభిర్నాగపున్నాగజాతిభిః ॥18॥

మల్లికాశతపత్రైశ్చ మాధవీజాలకాదిభిః
శోభితం తీరజైశ్చాన్యైర్నిత్యర్తుభిరలం ద్రుమైః ॥19॥

తత్రైకదా తద్గిరికాననాశ్రయః కరేణుభిర్వారణయూథపశ్చరన్
సకంటకం కీచకవేణువేత్రవద్విశాలగుల్మం ప్రరుజన్వనస్పతీన్ ॥20॥

యద్గంధమాత్రాద్ధరయో గజేంద్రా వ్యాఘ్రాదయో వ్యాలమృగాః సఖడ్గాః
మహోరగాశ్చాపి భయాద్ద్రవంతి సగౌరకృష్ణాః సరభాశ్చమర్యః ॥21॥

వృకా వరాహా మహిషర్క్షశల్యా గోపుచ్ఛశాలావృకమర్కటాశ్చ
అన్యత్ర క్షుద్రా హరిణాః శశాదయశ్చరంత్యభీతా యదనుగ్రహేణ ॥22॥

స ఘర్మతప్తః కరిభిః కరేణుభిర్వృతో మదచ్యుత్కరభైరనుద్రుతః
గిరిం గరిమ్ణా పరితః ప్రకంపయన్నిషేవ్యమాణోఽలికులైర్మదాశనైః ॥23॥

సరోఽనిలం పంకజరేణురూషితం జిఘ్రన్విదూరాన్మదవిహ్వలేక్షణః
వృతః స్వయూథేన తృషార్దితేన తత్సరోవరాభ్యాసమథాగమద్ద్రుతం ॥24॥

విగాహ్య తస్మిన్నమృతాంబు నిర్మలం హేమారవిందోత్పలరేణురూషితం
పపౌ నికామం నిజపుష్కరోద్ధృతమాత్మానమద్భిః స్నపయన్గతక్లమః ॥25॥

స పుష్కరేణోద్ధృతశీకరాంబుభిర్నిపాయయన్సంస్నపయన్యథా గృహీ
ఘృణీ కరేణుః కరభాంశ్చ దుర్మదో నాచష్ట కృచ్ఛ్రం కృపణోఽజమాయయా ॥26॥

తం తత్ర కశ్చిన్నృప దైవచోదితో గ్రాహో బలీయాంశ్చరణే రుషాగ్రహీత్
యదృచ్ఛయైవం వ్యసనం గతో గజో యథాబలం సోఽతిబలో విచక్రమే ॥27॥

తథాతురం యూథపతిం కరేణవో వికృష్యమాణం తరసా బలీయసా
విచుక్రుశుర్దీనధియోఽపరే గజాః పార్ష్ణిగ్రహాస్తారయితుం న చాశకన్ ॥28॥

నియుధ్యతోరేవమిభేంద్రనక్రయోర్వికర్షతోరంతరతో బహిర్మిథః
సమాః సహస్రం వ్యగమన్మహీపతే సప్రాణయోశ్చిత్రమమంసతామరాః ॥29॥

తతో గజేంద్రస్య మనోబలౌజసాం కాలేన దీర్ఘేణ మహానభూద్వ్యయః
వికృష్యమాణస్య జలేఽవసీదతో విపర్యయోఽభూత్సకలం జలౌకసః ॥30॥

ఇత్థం గజేంద్రః స యదాప సంకటం ప్రాణస్య దేహీ వివశో యదృచ్ఛయా
అపారయన్నాత్మవిమోక్షణే చిరం దధ్యావిమాం బుద్ధిమథాభ్యపద్యత ॥31॥

న మామిమే జ్ఞాతయ ఆతురం గజాః కుతః కరిణ్యః ప్రభవంతి మోచితుం
గ్రాహేణ పాశేన విధాతురావృతోఽప్యహం చ తం యామి పరం పరాయణం ||32||

యః కశ్చనేశో బలినోఽన్తకోరగాత్ప్రచండవేగాదభిధావతో భృశం
భీతం ప్రపన్నం పరిపాతి యద్భయాన్మృత్యుః ప్రధావత్యరణం తమీమహి ||33||

—♦ అధ్యాయము 3 ♦—

శ్రీబాదరాయణిరువాచ ।

ఏవం వ్యవసితో బుద్ధ్యా సమాధాయ మనో హృది
జజాప పరమం జాప్యం ప్రాగ్జన్మన్యనుశిక్షితం ||1||

శ్రీగజేంద్ర ఉవాచ ।

ఓం నమో భగవతే తస్మై యత ఏతచ్చిదాత్మకం
పురుషాయాదిబీజాయ పరేశాయాభిధీమహి ||2||

యస్మిన్నిదం యతశ్చేదం యేనేదం య ఇదం స్వయం
యోఽస్మాత్పరస్మాచ్చ పరస్తం ప్రపద్యే స్వయంభువం ||3||

యః స్వాత్మనీదం నిజమాయయార్పితం క్వచిద్విభాతం క్వ చ తత్తిరోహితం
అవిద్ధదృక్సాక్ష్యుభయం తదీక్షతే స ఆత్మమూలోఽవతు మాం పరాత్పరః ||4||

కాలేన పంచత్వమితేషు కృత్స్నశో లోకేషు పాలేషు చ సర్వహేతుషు
తమస్తదాసీద్గహనం గభీరం యస్తస్య పారేఽభివిరాజతే విభుః ||5||

న యస్య దేవా ఋషయః పదం విదుర్జంతుః పునః కోఽర్హతి గంతుమీరితుం
యథా నటస్యాకృతిభిర్విచేష్టతో దురత్యయానుక్రమణః స మావతు ||6||

దిదృక్షవో యస్య పదం సుమంగలం విముక్తసంగా మునయః సుసాధవః
చరంత్యలోకవ్రతమవ్రణం వనే భూతాత్మభూతాః సుహృదః స మే గతిః ||7||

న విద్యతే యస్య చ జన్మ కర్మ వా న నామరూపే గుణదోష ఏవ వా
తథాపి లోకాప్యయసంభవాయ యః స్వమాయయా తాన్యనుకాలమృచ్ఛతి ||8||

తస్మై నమః పరేశాయ బ్రహ్మణేఽనంతశక్తయే
అరూపాయోరురూపాయ నమ ఆశ్చర్యకర్మణే ||9||

నమ ఆత్మప్రదీపాయ సాక్షిణే పరమాత్మనే
నమో గిరాం విదూరాయ మనసశ్చేతసామపి ||10||

సత్త్వేన ప్రతిలభ్యాయ నైష్కర్మ్యేణ విపశ్చితా
నమః కైవల్యనాథాయ నిర్వాణసుఖసంవిదే ||11||

నమః శాంతాయ ఘోరాయ మూఢాయ గుణధర్మిణే
నిర్విశేషాయ సామ్యాయ నమో జ్ఞానఘనాయ చ ||12||

క్షేత్రజ్ఞాయ నమస్తుభ్యం సర్వాధ్యక్షాయ సాక్షిణే
పురుషాయాత్మమూలాయ మూలప్రకృతయే నమః ||13||

సర్వేంద్రియగుణద్రష్ట్రే సర్వప్రత్యయహేతవే
అసతా చ్ఛాయయోక్తాయ సదాభాసాయ తే నమః ||14||

నమో నమస్తేఽఖిలకారణాయ నిష్కారణాయాద్భుతకారణాయ
సర్వాగమామ్నాయమహార్ణవాయ నమోఽపవర్గాయ పరాయణాయ ||15||

గుణారణిచ్ఛన్నచిదుష్మపాయ తత్క్షోభవిస్ఫూర్జితమానసాయ
నైష్కర్మ్యభావేన వివర్జితాగమ స్వయంప్రకాశాయ నమస్కరోమి ||16||

మాదృక్ప్రపన్నపశుపాశవిమోక్షణాయ ముక్తాయ భూరికరుణాయ నమోఽలయాయ
స్వాంశేన సర్వతనుభృన్మనసి ప్రతీత ప్రత్యగ్దృశే భగవతే బృహతే నమస్తే ||17||

ఆత్మాత్మజాప్తగృహవిత్తజనేషు సక్తైర్దుష్ప్రాపణాయ గుణసంగవివర్జితాయ
ముక్తాత్మభిః స్వహృదయే పరిభావితాయ జ్ఞానాత్మనే భగవతే నమ ఈశ్వరాయ ||18||

యం ధర్మకామార్థవిముక్తికామా భజంత ఇష్టాం గతిమాప్నువంతి
కిం చాశిషో రాత్యపి దేహమవ్యయం కరోతు మేఽదభ్రదయో విమోక్షణం ||19||

ఏకాంతినో యస్య న కంచనార్థం వాంఛంతి యే వై భగవత్ప్రపన్నాః
అత్యద్భుతం తచ్చరితం సుమంగలం గాయంత ఆనందసముద్రమగ్నాః ||20||

తమక్షరం బ్రహ్మ పరం పరేశమవ్యక్తమాధ్యాత్మికయోగగమ్యం
అతీంద్రియం సూక్ష్మమివాతిదూరమనంతమాద్యం పరిపూర్ణమీడే ||21||

యస్య బ్రహ్మాదయో దేవా వేదా లోకాశ్చరాచరాః
నామరూపవిభేదేన ఫల్గ్వ్యా చ కలయా కృతాః ||22||

యథార్చిషోఽగ్నేః సవితుర్గభస్తయో నిర్యాంతి సంయాంత్యసకృత్స్వరోచిషః
తథా యతోఽయం గుణసంప్రవాహో బుద్ధిర్మనః ఖాని శరీరసర్గాః ||23||

స వై న దేవాసురమర్త్యతిర్యఙ్న స్త్రీ న షంఢో న పుమాన్న జంతుః
నాయం గుణః కర్మ న సన్న చాసన్నిషేధశేషో జయతాదశేషః ||24||

జిజీవిషే నాహమిహాముయా కిమంతర్బహిశ్చావృతయేభయోన్యా
ఇచ్ఛామి కాలేన న యస్య విప్లవస్తస్యాత్మలోకావరణస్య మోక్షం ||25||

సోఽహం విశ్వసృజం విశ్వమవిశ్వం విశ్వవేదసం
విశ్వాత్మానమజం బ్రహ్మ ప్రణతోఽస్మి పరం పదం ||26||

యోగరంధితకర్మాణో హృది యోగవిభావితే
యోగినో యం ప్రపశ్యంతి యోగేశం తం నతోఽస్మ్యహం ||27||

నమో నమస్తుభ్యమసహ్యవేగ శక్తిత్రయాయాఖిలధీగుణాయ
ప్రపన్నపాలాయ దురంతశక్తయే కదింద్రియాణామనవాప్యవర్త్మనే ||28||

నాయం వేద స్వమాత్మానం యచ్ఛక్త్యాహంధియా హతం
తం దురత్యయమాహాత్మ్యం భగవంతమితోఽస్మ్యహం ||29||

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఏవం గజేంద్రముపవర్ణితనిర్విశేషం
బ్రహ్మాదయో వివిధలింగభిదాభిమానాః
నైతే యదోపససృపుర్నిఖిలాత్మకత్వాత్
తత్రాఖిలామరమయో హరిరావిరాసీత్ ||30||

తం తద్వదార్తముపలభ్య జగన్నివాసః
స్తోత్రం నిశమ్య దివిజైః సహ సంస్తువద్భిః

ఛందోమయేన గరుడేన సముహ్యమానశ్
చక్రాయుధోఽభ్యగమదాశు యతో గజేంద్రః॥31॥

సోఽన్తఃసరస్యురుబలేన గృహీత ఆర్తో
దృష్ట్వా గరుత్మతి హరిం ఖ ఉపాత్తచక్రం
ఉత్క్షిప్య సాంబుజకరం గిరమాహ కృచ్ఛ్రాన్
నారాయణాఖిలగురో భగవన్నమస్తే॥32॥

తం వీక్ష్య పీడితమజః సహసావతీర్య
సగ్రాహమాశు సరసః కృపయోజ్జహార
గ్రాహాద్విపాటితముఖాదరిణా గజేంద్రం
సంపశ్యతాం హరిరమూముచదుచ్ఛ్రియాణాం॥33॥

—♦ అధ్యాయము 4 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

తదా దేవర్షిగంధర్వా బ్రహ్మేశానపురోగమాః
ముముచుః కుసుమాసారం శంసంతః కర్మ తద్ధరేః॥1॥

నేదుర్దుందుభయో దివ్యా గంధర్వా ననృతుర్జగుః
ఋషయశ్చారణాః సిద్ధాస్తుష్టువుః పురుషోత్తమం॥2॥

యోఽసౌ గ్రాహః స వై సద్యః పరమాశ్చర్యరూపధృక్
ముక్తో దేవలశాపేన హూహూర్గంధర్వసత్తమః॥3॥

ప్రణమ్య శిరసాధీశముత్తమశ్లోకమవ్యయం
అగాయత యశోధామ కీర్తన్యగుణసత్కథం॥4॥

సోఽనుకంపిత ఈశేన పరిక్రమ్య ప్రణమ్య తం
లోకస్య పశ్యతో లోకం స్వమగాన్ముక్తకిల్బిషః॥5॥

గజేంద్రో భగవత్స్పర్శాద్విముక్తోఽజ్ఞానబంధనాత్
ప్రాప్తో భగవతో రూపం పీతవాసాశ్చతుర్భుజః॥6॥

స వై పూర్వమభూద్రాజా పాండ్యో ద్రవిడసత్తమః
ఇంద్రద్యుమ్న ఇతి ఖ్యాతో విష్ణువ్రతపరాయణః॥7॥

స ఏకదారాధనకాల ఆత్మవాన్గృహీతమౌనవ్రత ఈశ్వరం హరిం
జటాధరస్తాపస ఆప్లుతోఽచ్యుతం సమర్చయామాస కులాచలాశ్రమః॥8॥

యదృచ్ఛయా తత్ర మహాయశా మునిః సమాగమచ్ఛిష్యగణైః పరిశ్రితః
తం వీక్ష్య తూష్ణీమకృతార్హణాదికం రహస్యుపాసీనమృషిశ్చుకోప హ॥9॥

తస్మా ఇమం శాపమదాదసాధురయం దురాత్మాకృతబుద్ధిరద్య
విప్రావమంతా విశతాం తమిస్రం యథా గజః స్తబ్ధమతిః స ఏవ॥10॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఏవం శప్త్వా గతోఽగస్త్యో భగవాన్నృప సానుగః
ఇంద్రద్యుమ్నోఽపి రాజర్షిర్దిష్టం తదుపధారయన్॥11॥

ఆపన్నః కౌంజరీం యోనిమాత్మస్మృతివినాశినీం
హర్యర్చనానుభావేన యద్గజత్వేఽప్యనుస్మృతిః ||12||

ఏవం విమోక్ష్య గజయూథపమబ్జనాభస్
తేనాపి పార్షదగతిం గమితేన యుక్తః
గంధర్వసిద్ధవిబుధైరుపగీయమాన
కర్మాద్భుతం స్వభవనం గరుడాసనోఽగాత్ ||13||

ఏతన్మహారాజ తవేరితో మయా కృష్ణానుభావో గజరాజమోక్షణం
స్వర్గ్యం యశస్యం కలికల్మషాపహం దుఃస్వప్ననాశం కురువర్య శృణ్వతాం ||14||

యథానుకీర్తయంత్యేతచ్ఛ్రేయస్కామా ద్విజాతయః
శుచయః ప్రాతరుత్థాయ దుఃస్వప్నాద్యుపశాంతయే ||15||

ఇదమాహ హరిః ప్రీతో గజేంద్రం కురుసత్తమ
శృణ్వతాం సర్వభూతానాం సర్వభూతమయో విభుః ||16||

శ్రీభగవానువాచ ।

యే మాం త్వాం చ సరశ్చేదం గిరికందరకాననం
వేత్రకీచకవేణూనాం గుల్మాని సురపాదపాన్ ||17||

శృంగాణీమాని ధిష్ణ్యాని బ్రహ్మణో మే శివస్య చ
క్షీరోదం మే ప్రియం ధామ శ్వేతద్వీపం చ భాస్వరం ||18||

శ్రీవత్సం కౌస్తుభం మాలాం గదాం కౌమోదకీం మమ
సుదర్శనం పాంచజన్యం సుపర్ణం పతగేశ్వరం ||19||

శేషం చ మత్కలాం సూక్ష్మాం శ్రియం దేవీం మదాశ్రయాం
బ్రహ్మాణం నారదమృషిం భవం ప్రహ్లాదమేవ చ ||20||

మత్స్యకూర్మవరాహాద్యైరవతారైః కృతాని మే
కర్మాణ్యనంతపుణ్యాని సూర్యం సోమం హుతాశనం ||21||

ప్రణవం సత్యమవ్యక్తం గోవిప్రాంధర్మమవ్యయం
దాక్షాయణీర్ధర్మపత్నీః సోమకశ్యపయోరపి ||22||

గంగాం సరస్వతీం నందాం కాలిందీం సితవారణం
ధ్రువం బ్రహ్మఋషీన్సప్త పుణ్యశ్లోకాంశ్చ మానవాన్ ||23||

ఉత్థాయాపరరాత్రాంతే ప్రయతాః సుసమాహితాః
స్మరంతి మమ రూపాణి ముచ్యంతే తేఽంహసోఽఖిలాత్ ||24||

యే మాం స్తువంత్యనేనాంగ ప్రతిబుధ్య నిశాత్యయే
తేషాం ప్రాణాత్యయే చాహం దదామి విపులాం గతిం ||25||

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇత్యాదిశ్య హృషీకేశః ప్రాధ్మాయ జలజోత్తమం
హర్షయన్విబుధానీకమారురోహ ఖగాధిపం ||26||

—♦ అధ్యాయము 5 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

రాజన్నుదితమేతత్తే హరేః కర్మాఘనాశనం
గజేంద్రమోక్షణం పుణ్యం రైవతం త్వంతరం శృణు ॥1॥

పంచమో రైవతో నామ మనుస్తామససోదరః
బలివింధ్యాదయస్తస్య సుతా హార్జునపూర్వకాః ॥2॥

విభురింద్రః సురగణా రాజన్భూతరయాదయః
హిరణ్యరోమా వేదశిరా ఊర్ధ్వబాహ్వాదయో ద్విజాః ॥3॥

పత్నీ వికుంఠా శుభ్రస్య వైకుంఠైః సురసత్తమైః
తయోః స్వకలయా జజ్ఞే వైకుంఠో భగవాన్స్వయం ॥4॥

వైకుంఠః కల్పితో యేన లోకో లోకనమస్కృతః
రమయా ప్రార్థ్యమానేన దేవ్యా తత్ప్రియకామ్యయా ॥5॥

తస్యానుభావః కథితో గుణాశ్చ పరమోదయాః
భౌమాన్రేణూన్స విమమే యో విష్ణోర్వర్ణయేద్గుణాన్ ॥6॥

షష్ఠశ్చ చక్షుషః పుత్రశ్చాక్షుషో నామ వై మనుః
పూరుపూరుషసుద్యుమ్న ప్రముఖాశ్చాక్షుషాత్మజాః ॥7॥

ఇంద్రో మంత్రద్రుమస్తత్ర దేవా ఆప్యాదయో గణాః
మునయస్తత్ర వై రాజన్హవిష్మద్వీరకాదయః ॥8॥

తత్రాపి దేవసంభూత్యాం వైరాజస్యాభవత్సుతః
అజితో నామ భగవానంశేన జగతః పతిః ॥9॥

పయోధిం యేన నిర్మథ్య సురాణాం సాధితా సుధా
భ్రమమాణోఽమ్భసి ధృతః కూర్మరూపేణ మందరః ॥10॥

శ్రీరాజోవాచ ।

యథా భగవతా బ్రహ్మన్మథితః క్షీరసాగరః
యదర్థం వా యతశ్చాద్రిం దధారాంబుచరాత్మనా ॥11॥

యథామృతం సురైః ప్రాప్తం కిం చాన్యదభవత్తతః
ఏతద్భగవతః కర్మ వదస్వ పరమాద్భుతం ॥12॥

త్వయా సంకథ్యమానేన మహిమ్నా సాత్వతాం పతేః
నాతితృప్యతి మే చిత్తం సుచిరం తాపతాపితం ॥13॥

శ్రీసూత ఉవాచ ।

సంపృష్టో భగవానేవం ద్వైపాయనసుతో ద్విజాః
అభినంద్య హరేర్వీర్యమభ్యాచష్టుం ప్రచక్రమే ॥14॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

యదా యుద్ధేఽసురైర్దేవా బధ్యమానాః శితాయుధైః
గతాసవో నిపతితా నోత్తిష్ఠేరన్స్మ భూరిశః॥15॥

యదా దుర్వాసః శాపేన సేంద్రా లోకాస్త్రయో నృప
నిఃశ్రీకాశ్చాభవంస్తత్ర నేశురిజ్యాదయః క్రియాః॥16॥

నిశామ్యైతత్సురగణా మహేంద్రవరుణాదయః
నాధ్యగచ్ఛన్స్వయం మంత్రైర్మంత్రయంతో వినిశ్చితం॥17॥

తతో బ్రహ్మసభాం జగ్ముర్మేరోర్మూర్ధని సర్వశః
సర్వం విజ్ఞాపయాం చక్రుః ప్రణతాః పరమేష్ఠినే॥18॥

స విలోక్యేంద్రవాయ్వాదీన్నిఃసత్త్వాన్విగతప్రభాన్
లోకానమంగలప్రాయానసురానయథా విభుః॥19॥

సమాహితేన మనసా సంస్మరన్పురుషం పరం
ఉవాచోత్ఫుల్లవదనో దేవాన్స భగవాన్పరః॥20॥

అహం భవో యూయమథోఽసురాదయో మనుష్యతిర్యగ్ద్రుమఘర్మజాతయః
యస్యావతారాంశకలావిసర్జితా వ్రజామ సర్వే శరణం తమవ్యయం॥21॥

న యస్య వధ్యో న చ రక్షణీయో నోపేక్షణీయాదరణీయపక్షః
తథాపి సర్గస్థితిసంయమార్థం ధత్తే రజఃసత్త్వతమాంసి కాలే॥22॥

అయం చ తస్య స్థితిపాలనక్షణః సత్త్వం జుషాణస్య భవాయ దేహినాం
తస్మాద్వ్రజామః శరణం జగద్గురుం స్వానాం స నో ధాస్యతి శం సురప్రియః॥23॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇత్యాభాష్య సురాన్వేధాః సహ దేవైరరిందమ
అజితస్య పదం సాక్షాజ్జగామ తమసః పరం॥24॥

తత్రాదృష్టస్వరూపాయ శ్రుతపూర్వాయ వై ప్రభుః
స్తుతిమబ్రూత దైవీభిర్గీర్భిస్త్వవహితేంద్రియః॥25॥

శ్రీబ్రహ్మోవాచ ।

అవిక్రియం సత్యమనంతమాద్యం గుహాశయం నిష్కలమప్రతర్క్యం
మనోఽగ్రయానం వచసానిరుక్తం నమామహే దేవవరం వరేణ్యం॥26॥

విపశ్చితం ప్రాణమనోధియాత్మనామర్థేంద్రియాభాసమనిద్రమవ్రణం
ఛాయాతపౌ యత్ర న గృధ్రపక్షౌ తమక్షరం ఖం త్రియుగం వ్రజామహే॥27॥

అజస్య చక్రం త్వజయేర్యమాణం మనోమయం పంచదశారమాశు
త్రినాభి విద్యుచ్చలమష్టనేమి యదక్షమాహుస్తమృతం ప్రపద్యే॥28॥

య ఏకవర్ణం తమసః పరం తదలోకమవ్యక్తమనంతపారం
ఆసాం చకారోపసుపర్ణమేనముపాసతే యోగరథేన ధీరాః॥29॥

న యస్య కశ్చాతితితర్తి మాయాం యయా జనో ముహ్యతి వేద నార్థం
తం నిర్జితాత్మాత్మగుణం పరేశం నమామ భూతేషు సమం చరంతం॥30॥

ఇమే వయం యత్ప్రియయైవ తన్వా సత్త్వేన సృష్టా బహిరంతరావిః
గతిం న సూక్ష్మామృషయశ్చ విద్మహే కుతోఽసురాద్యా ఇతరప్రధానాః||31||

పాదౌ మహీయం స్వకృతైవ యస్య చతుర్విధో యత్ర హి భూతసర్గః
స వై మహాపూరుష ఆత్మతంత్రః ప్రసీదతాం బ్రహ్మ మహావిభూతిః||32||

అంభస్తు యద్రేత ఉదారవీర్యం సిధ్యంతి జీవంత్యుత వర్ధమానాః
లోకా యతోఽథాఖిలలోకపాలాః ప్రసీదతాం నః స మహావిభూతిః||33||

సోమం మనో యస్య సమామనంతి దివౌకసాం యో బలమంధ ఆయుః
ఈశో నగానాం ప్రజనః ప్రజానాం ప్రసీదతాం నః స మహావిభూతిః||34||

అగ్నిర్ముఖం యస్య తు జాతవేదా జాతః క్రియాకాండనిమిత్తజన్మా
అంతఃసముద్రేఽనుపచన్స్వధాతూన్ప్రసీదతాం నః స మహావిభూతిః||35||

యచ్చక్షురాసీత్తరణిర్దేవయానం త్రయీమయో బ్రహ్మణ ఏష ధిష్ణ్యం
ద్వారం చ ముక్తేరమృతం చ మృత్యుః ప్రసీదతాం నః స మహావిభూతిః||36||

ప్రాణాదభూద్యస్య చరాచరాణాం ప్రాణః సహో బలమోజశ్చ వాయుః
అన్వాస్మ సమ్రాజమివానుగా వయం ప్రసీదతాం నః స మహావిభూతిః||37||

శ్రోత్రాద్దిశో యస్య హృదశ్చ ఖాని ప్రజజ్ఞిరే ఖం పురుషస్య నాభ్యాః
ప్రాణేంద్రియాత్మాసుశరీరకేతః ప్రసీదతాం నః స మహావిభూతిః||38||

బలాన్మహేంద్రస్త్రిదశాః ప్రసాదాన్మన్యోర్గిరీశో ధిషణాద్విరించః
ఖేభ్యస్తు ఛందాంస్యృషయో మేఢ్రతః కః ప్రసీదతాం నః స మహావిభూతిః||39||

శ్రీర్వక్షసః పితరశ్ఛాయయాసంధర్మః స్తనాదితరః పృష్ఠతోఽభూత్
ద్యౌర్యస్య శీర్ష్ణోఽప్సరసో విహారాత్ప్రసీదతాం నః స మహావిభూతిః||40||

విప్రో ముఖాద్బ్రహ్మ చ యస్య గుహ్యం రాజన్య ఆసీద్భుజయోర్బలం చ
ఊర్వోర్విడోజోఽఙ్ఘ్రిరవేదశూద్రౌ ప్రసీదతాం నః స మహావిభూతిః||41||

లోభోఽధరాత్ప్రీతిరుపర్యభూద్ద్యుతిర్నస్తః పశవ్యః స్పర్శేన కామః
భ్రువోర్యమః పక్ష్మభవస్తు కాలః ప్రసీదతాం నః స మహావిభూతిః||42||

ద్రవ్యం వయః కర్మ గుణాన్విశేషం యద్యోగమాయావిహితాన్వదంతి
యద్దుర్విభావ్యం ప్రబుధాపబాధం ప్రసీదతాం నః స మహావిభూతిః||43||

నమోఽస్తు తస్మా ఉపశాంతశక్తయే స్వారాజ్యలాభప్రతిపూరితాత్మనే
గుణేషు మాయారచితేషు వృత్తిభిర్న సజ్జమానాయ నభస్వదూతయే||44||

స త్వం నో దర్శయాత్మానమస్మత్కరణగోచరం
ప్రపన్నానాం దిదృక్షూణాం సస్మితం తే ముఖాంబుజం||45||

తైస్తైః స్వేచ్ఛాభూతై రూపైః కాలే కాలే స్వయం విభో
కర్మ దుర్విషహం యన్నో భగవాంస్తత్కరోతి హి||46||

క్లేశభూర్యల్పసారాణి కర్మాణి విఫలాని వా
దేహినాం విషయార్తానాం న తథైవార్పితం త్వయి||47||

నావమః కర్మకల్పోఽపి విఫలాయేశ్వరార్పితః
కల్పతే పురుషస్యైవ స హ్యాత్మా దయితో హితః||48||

యథా హి స్కంధశాఖానాం తరోర్మూలావసేచనం
ఏవమారాధనం విష్ణోః సర్వేషామాత్మనశ్చ హి||49||

నమస్తుభ్యమనంతాయ దుర్వితర్క్యాత్మకర్మణే
నిర్గుణాయ గుణేశాయ సత్త్వస్థాయ చ సాంప్రతం॥50॥

—♦ అధ్యాయము 6 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఏవం స్తుతః సురగణైర్భగవాన్హరిరీశ్వరః
తేషామావిరభూద్రాజన్సహస్రార్కోదయద్యుతిః॥1॥

తేనైవ సహసా సర్వే దేవాః ప్రతిహతేక్షణాః
నాపశ్యన్ఖం దిశః క్షౌణీమాత్మానం చ కుతో విభుం॥2॥

విరించో భగవాందృష్ట్వా సహ శర్వేణ తాం తనుం
స్వచ్ఛాం మరకతశ్యామాం కంజగర్భారుణేక్షణాం॥3॥

తప్తహేమావదాతేన లసత్కౌశేయవాససా
ప్రసన్నచారుసర్వాంగీం సుముఖీం సుందరభ్రువం॥4॥

మహామణికిరీటేన కేయూరాభ్యాం చ భూషితాం
కర్ణాభరణనిర్భాత కపోలశ్రీముఖాంబుజాం॥5॥

కాంచీకలాపవలయ హారనూపురశోభితాం
కౌస్తుభాభరణాం లక్ష్మీం బిభ్రతీం వనమాలినీం॥6॥

సుదర్శనాదిభిః స్వాస్త్రైర్మూర్తిమద్భిరుపాసితాం
తుష్టావ దేవప్రవరః సశర్వః పురుషం పరం
సర్వామరగణైః సాకం సర్వాంగైరవనిం గతైః॥7॥

శ్రీబ్రహ్మోవాచ ।

అజాతజన్మస్థితిసంయమాయా గుణాయ నిర్వాణసుఖార్ణవాయ
అణోరణిమ్నేఽపరిగణ్యధామ్నే మహానుభావాయ నమో నమస్తే॥8॥

రూపం తవైతత్పురుషర్షభేజ్యం శ్రేయోఽర్థిభిర్వైదికతాంత్రికేణ
యోగేన ధాతః సహ నస్త్రిలోకాన్పశ్యామ్యముష్మిన్ను హ విశ్వమూర్తౌ॥9॥

త్వయ్యగ్ర ఆసీత్త్వయి మధ్య ఆసీత్త్వయ్యంత ఆసీదిదమాత్మతంత్రే
త్వమాదిరంతో జగతోఽస్య మధ్యం ఘటస్య మృత్స్నేవ పరః పరస్మాత్॥10॥

త్వం మాయయాత్మాశ్రయయా స్వయేదం నిర్మాయ విశ్వం తదనుప్రవిష్టః
పశ్యంతి యుక్తా మనసా మనీషిణో గుణవ్యవాయేఽప్యగుణం విపశ్చితః॥11॥

యథాగ్నిమేధస్యమృతం చ గోషు భువ్యన్నమంబూద్యమనే చ వృత్తిం
యోగైర్మనుష్యా అధియంతి హి త్వాం గుణేషు బుద్ధ్యా కవయో వదంతి॥12॥

తం త్వాం వయం నాథ సముజ్జిహానం సరోజనాభాతిచిరేప్సితార్థం
దృష్ట్వా గతా నిర్వృతమద్య సర్వే గజా దవార్తా ఇవ గాంగమంభః॥13॥

స త్వం విధత్స్వాఖిలలోకపాలా వయం యదర్థాస్తవ పాదమూలం
సమాగతాస్తే బహిరంతరాత్మన్కిం వాన్యవిజ్ఞాప్యమశేషసాక్షిణః॥14॥

అహం గిరిత్రశ్చ సురాదయో యే దక్షాదయోఽగ్నేరివ కేతవస్తే
కిం వా విదామేశ పృథగ్విభాతా విధత్స్వ శం నో ద్విజదేవమంత్రం॥15॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఏవం విరించాదిభిరీడితస్తద్విజ్ఞాయ తేషాం హృదయం యథైవ
జగాద జీమూతగభీరయా గిరా బద్ధాంజలీన్సంవృతసర్వకారకాన్॥16॥

ఏక ఏవేశ్వరస్తస్మిన్సురకార్యే సురేశ్వరః
విహర్తుకామస్తానాహ సముద్రోన్మథనాదిభిః॥17॥

శ్రీభగవానువాచ ।

హంత బ్రహ్మన్నహో శంభో హే దేవా మమ భాషితం
శృణుతావహితాః సర్వే శ్రేయో వః స్యాద్యథా సురాః॥18॥

యాత దానవదైతేయైస్తావత్సంధిర్విధీయతాం
కాలేనానుగృహీతైస్తైర్యావద్వో భవ ఆత్మనః॥19॥

అరయోఽపి హి సంధేయాః సతి కార్యార్థగౌరవే
అహిమూషికవద్దేవా హ్యర్థస్య పదవీం గతైః॥20॥

అమృతోత్పాదనే యత్నః క్రియతామవిలంబితం
యస్య పీతస్య వై జంతుర్మృత్యుగ్రస్తోఽమరో భవేత్॥21॥

క్షిప్త్వా క్షీరోదధౌ సర్వా వీరుత్తృణలతౌషధీః
మంథానం మందరం కృత్వా నేత్రం కృత్వా తు వాసుకిం॥22॥

సహాయేన మయా దేవా నిర్మంథధ్వమతంద్రితాః
క్లేశభాజో భవిష్యంతి దైత్యా యూయం ఫలగ్రహాః॥23॥

యూయం తదనుమోదధ్వం యదిచ్ఛంత్యసురాః సురాః
న సంరంభేణ సిధ్యంతి సర్వార్థాః సాంత్వయా యథా॥24॥

న భేతవ్యం కాలకూటాద్విషాజ్జలధిసంభవాత్
లోభః కార్యో న వో జాతు రోషః కామస్తు వస్తుషు॥25॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇతి దేవాన్సమాదిశ్య భగవాన్పురుషోత్తమః
తేషామంతర్దధే రాజన్స్వచ్ఛందగతిరీశ్వరః॥26॥

అథ తస్మై భగవతే నమస్కృత్య పితామహః
భవశ్చ జగ్మతుః స్వం స్వం ధామోపేయుర్బలిం సురాః॥27॥

దృష్ట్వారీనప్యసంయత్తాన్జాతక్షోభాన్స్వనాయకాన్
న్యషేధద్దైత్యరాట్శ్లోక్యః సంధివిగ్రహకాలవిత్॥28॥

తే వైరోచనిమాసీనం గుప్తం చాసురయూథపైః
శ్రియా పరమయా జుష్టం జితాశేషముపాగమన్॥29॥

మహేంద్రః శ్లక్ష్ణయా వాచా సాంత్వయిత్వా మహామతిః
అభ్యభాషత తత్సర్వం శిక్షితం పురుషోత్తమాత్ ॥30॥

తత్త్వరోచత దైత్యస్య తత్రాన్యే యేఽసురాధిపాః
శంబరోఽరిష్టనేమిశ్చ యే చ త్రిపురవాసినః ॥31॥

తతో దేవాసురాః కృత్వా సంవిదం కృతసౌహృదాః
ఉద్యమం పరమం చక్రురమృతార్థే పరంతప ॥32॥

తతస్తే మందరగిరిమోజసోత్పాట్య దుర్మదాః
నదంత ఉదధిం నిన్యుః శక్తాః పరిఘబాహవః ॥33॥

దూరభారోద్వహశ్రాంతాః శక్రవైరోచనాదయః
అపారయంతస్తం వోఢుం వివశా విజహుః పథి ॥34॥

నిపతన్స గిరిస్తత్ర బహూనమరదానవాన్
చూర్ణయామాస మహతా భారేణ కనకాచలః ॥35॥

తాంస్తథా భగ్నమనసో భగ్నబాహూరుకంధరాన్
విజ్ఞాయ భగవాంస్తత్ర బభూవ గరుడధ్వజః ॥36॥

గిరిపాతవినిష్పిష్టాన్విలోక్యామరదానవాన్
ఈక్షయా జీవయామాస నిర్జరాన్నిర్వ్రణాన్యథా ॥37॥

గిరిం చారోప్య గరుడే హస్తేనైకేన లీలయా
ఆరుహ్య ప్రయయావబ్ధిం సురాసురగణైర్వృతః ॥38॥

అవరోప్య గిరిం స్కంధాత్సుపర్ణః పతతాం వరః
యయౌ జలాంత ఉత్సృజ్య హరిణా స విసర్జితః ॥39॥

—♦ అధ్యాయము 7 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

తే నాగరాజమామంత్ర్య ఫలభాగేన వాసుకిం
పరివీయ గిరౌ తస్మిన్నేత్రమబ్ధిం ముదాన్వితాః ॥1॥

ఆరేభిరే సురా యత్తా అమృతార్థే కురూద్వహ
హరిః పురస్తాజ్జగృహే పూర్వం దేవాస్తతోఽభవన్ ॥2॥

తన్నైచ్ఛందైత్యపతయో మహాపురుషచేష్టితం
న గృహ్ణీమో వయం పుచ్ఛమహేరంగమమంగలం ॥3॥

స్వాధ్యాయశ్రుతసంపన్నాః ప్రఖ్యాతా జన్మకర్మభిః
ఇతి తూష్ణీం స్థితాందైత్యాన్విలోక్య పురుషోత్తమః
స్మయమానో విసృజ్యాగ్రం పుచ్ఛం జగ్రాహ సామరః ॥4॥

కృతస్థానవిభాగాస్త ఏవం కశ్యపనందనాః
మమంథుః పరమం యత్తా అమృతార్థం పయోనిధిం ॥6॥

మథ్యమానేఽర్ణవే సోఽద్రిరనాధారో హ్యపోఽవిశత్
ధ్రియమాణోఽపి బలిభిర్గౌరవాత్పాండునందన ॥7॥

తే సునిర్విణ్ణమనసః పరిమ్లానముఖశ్రియః
ఆసన్స్వపౌరుషే నష్టే దైవేనాతిబలీయసా ॥8॥

విలోక్య విఘ్నేశవిధిం తదేశ్వరో దురంతవీర్యోఽవితథాభిసంధిః
కృత్వా వపుః కచ్ఛపమద్భుతం మహత్ప్రవిశ్య తోయం గిరిముజ్జహార ॥9॥

తముత్థితం వీక్ష్య కులాచలం పునః సముద్యతా నిర్మథితుం సురాసురాః
దధార పృష్ఠేన స లక్షయోజన ప్రస్తారిణా ద్వీప ఇవాపరో మహాన్ ॥10॥

సురాసురేంద్రైర్భుజవీర్యవేపితం పరిభ్రమంతం గిరిమంగ పృష్ఠతః
బిభ్రత్తదావర్తనమాదికచ్ఛపో మేనేఽఙ్గకండూయనమప్రమేయః ॥11॥

తథాసురానావిశదాసురేణ రూపేణ తేషాం బలవీర్యమీరయన్
ఉద్దీపయందేవగణాంశ్చ విష్ణుర్దైవేన నాగేంద్రమబోధరూపః ॥12॥

ఉపర్యగేంద్రం గిరిరాడివాన్య ఆక్రమ్య హస్తేన సహస్రబాహుః
తస్థౌ దివి బ్రహ్మభవేంద్రముఖ్యైరభిష్టువద్భిః సుమనోఽభివృష్టః ॥13॥

ఉపర్యధశ్చాత్మని గోత్రనేత్రయోః పరేణ తే ప్రావిశతా సమేధితాః
మమంథురబ్ధిం తరసా మదోత్కటా మహాద్రిణా క్షోభితనక్రచక్రం ॥14॥

అహీంద్రసాహస్రకఠోరదృఙ్ముఖ శ్వాసాగ్నిధూమాహతవర్చసోఽసురాః
పౌలోమకాలేయబలీల్వలాదయో దవాగ్నిదగ్ధాః సరలా ఇవాభవన్ ॥15॥

దేవాంశ్చ తచ్ఛ్వాసశిఖాహతప్రభాంధూమ్రాంబరస్రగ్వరకంచుకాననాన్
సమభ్యవర్షన్భగవద్వశా ఘనా వవుః సముద్రోర్మ్యుపగూఢవాయవః ॥16॥

మథ్యమానాత్తథా సింధోర్దేవాసురవరూథపైః
యదా సుధా న జాయేత నిర్మమంథాజితః స్వయం ॥17॥

మేఘశ్యామః కనకపరిధిః కర్ణవిద్యోతవిద్యున్
మూర్ధ్ని భ్రాజద్విలులితకచః స్రగ్ధరో రక్తనేత్రః
జైత్రైర్దోర్భిర్జగదభయదైర్దందశూకం గృహీత్వా
మథ్నన్మథ్నా ప్రతిగిరిరివాశోభతాథో ధృతాద్రిః ॥18॥

నిర్మథ్యమానాదుదధేరభూద్విషం మహోల్బణం హాలహలాహ్వమగ్రతః
సంభ్రాంతమీనోన్మకరాహికచ్ఛపాత్తిమిద్విపగ్రాహతిమింగిలాకులాత్ ॥19॥

తదుగ్రవేగం దిశి దిశ్యుపర్యధో విసర్పదుత్సర్పదసహ్యమప్రతి
భీతాః ప్రజా దుద్రువురంగ సేశ్వరా అరక్ష్యమాణాః శరణం సదాశివం ॥20॥

విలోక్య తం దేవవరం త్రిలోక్యా భవాయ దేవ్యాభిమతం మునీనాం
ఆసీనమద్రావపవర్గహేతోస్తపో జుషాణం స్తుతిభిః ప్రణేముః ॥21॥

శ్రీప్రజాపతయ ఊచుః ।

దేవదేవ మహాదేవ భూతాత్మన్భూతభావన
త్రాహి నః శరణాపన్నాంస్త్రైలోక్యదహనాద్విషాత్ ॥22॥

త్వమేకః సర్వజగత ఈశ్వరో బంధమోక్షయోః
తం త్వామర్చంతి కుశలాః ప్రపన్నార్తిహరం గురుం ॥23॥

గుణమయ్యా స్వశక్త్యాస్య సర్గస్థిత్యప్యయాన్విభో
ధత్సే యదా స్వదృగ్భూమన్బ్రహ్మవిష్ణుశివాభిధాం ॥24॥

త్వం బ్రహ్మ పరమం గుహ్యం సదసద్భావభావనం
నానాశక్తిభిరాభాతస్త్వమాత్మా జగదీశ్వరః ॥25॥

త్వం శబ్దయోనిర్జగదాదిరాత్మా ప్రాణేంద్రియద్రవ్యగుణః స్వభావః
కాలః క్రతుః సత్యమృతం చ ధర్మస్త్వయ్యక్షరం యత్త్రివృదామనంతి ॥26॥

అగ్నిర్ముఖం తేఽఖిలదేవతాత్మా క్షితిం విదుర్లోకభవాంఘ్రిపంకజం
కాలం గతిం తేఽఖిలదేవతాత్మనో దిశశ్చ కర్ణౌ రసనం జలేశం ॥27॥

నాభిర్నభస్తే శ్వసనం నభస్వాన్సూర్యశ్చ చక్షూంషి జలం స్మ రేతః
పరావరాత్మాశ్రయణం తవాత్మా సోమో మనో ద్యౌర్భగవన్శిరస్తే ॥28॥

కుక్షిః సముద్రా గిరయోఽస్థిసంఘా రోమాణి సర్వౌషధివీరుధస్తే
ఛందాంసి సాక్షాత్తవ సప్త ధాతవస్త్రయీమయాత్మన్హృదయం సర్వధర్మః ॥29॥

ముఖాని పంచోపనిషదస్తవేశ యైస్త్రింశదష్టోత్తరమంత్రవర్గః
యత్తచ్ఛివాఖ్యం పరమాత్మతత్త్వం దేవ స్వయంజ్యోతిరవస్థితిస్తే ॥30॥

ఛాయా త్వధర్మోర్మిషు యైర్విసర్గో నేత్రత్రయం సత్త్వరజస్తమాంసి
సాంఖ్యాత్మనః శాస్త్రకృతస్తవేక్షా ఛందోమయో దేవ ఋషిః పురాణః ॥31॥

న తే గిరిత్రాఖిలలోకపాల విరించవైకుంఠసురేంద్రగమ్యం
జ్యోతిః పరం యత్ర రజస్తమశ్చ సత్త్వం న యద్బ్రహ్మ నిరస్తభేదం ॥32॥

కామాధ్వరత్రిపురకాలగరాద్యనేక
భూతద్రుహః క్షపయతః స్తుతయే న తత్తే
యస్త్వంతకాల ఇదమాత్మకృతం స్వనేత్ర
వహ్నిస్ఫులింగశిఖయా భసితం న వేద ॥33॥

యే త్వాత్మరామగురుభిర్హృది చింతితాంఘ్రి
ద్వంద్వం చరంతముమయా తపసాభితప్తం
కత్థంత ఉగ్రపరుషం నిరతం శ్మశానే
తే నూనమూతిమవిదంస్తవ హాతలజ్జాః ॥34॥

తత్తస్య తే సదసతోః పరతః పరస్య
నాంజః స్వరూపగమనే ప్రభవంతి భూమ్నః
బ్రహ్మాదయః కిముత సంస్తవనే వయం తు
తత్సర్గసర్గవిషయా అపి శక్తిమాత్రం ॥35॥

ఏతత్పరం ప్రపశ్యామో న పరం తే మహేశ్వర
మృడనాయ హి లోకస్య వ్యక్తిస్తేఽవ్యక్తకర్మణః ॥36॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

తద్వీక్ష్య వ్యసనం తాసాం కృపయా భృశపీడితః
సర్వభూతసుహృద్దేవ ఇదమాహ సతీం ప్రియాం ॥37॥

శ్రీశివ ఉవాచ ।

అహో బత భవాన్యేతత్ప్రజానాం పశ్య వైశసం
క్షీరోదమథనోద్భూతాత్కాలకూటాదుపస్థితం ॥38॥

ఆసాం ప్రాణపరీప్సూనాం విధేయమభయం హి మే
ఏతావాన్హి ప్రభోరర్థో యద్దీనపరిపాలనం ॥39॥

ప్రాణైః స్వైః ప్రాణినః పాంతి సాధవః క్షణభంగురైః
బద్ధవైరేషు భూతేషు మోహితేష్వాత్మమాయయా ॥40॥

పుంసః కృపయతో భద్రే సర్వాత్మా ప్రీయతే హరిః
ప్రీతే హరౌ భగవతి ప్రీయేఽహం సచరాచరః
తస్మాదిదం గరం భుంజే ప్రజానాం స్వస్తిరస్తు మే ॥41॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఏవమామంత్ర్య భగవాన్భవానీం విశ్వభావనః
తద్విషం జగ్ధుమారేభే ప్రభావజ్ఞాన్వమోదత ॥42॥

తతః కరతలీకృత్య వ్యాపి హాలాహలం విషం
అభక్షయన్మహాదేవః కృపయా భూతభావనః ॥43॥

తస్యాపి దర్శయామాస స్వవీర్యం జలకల్మషః
యచ్చకార గలే నీలం తచ్చ సాధోర్విభూషణం ॥44॥

తప్యంతే లోకతాపేన సాధవః ప్రాయశో జనాః
పరమారాధనం తద్ధి పురుషస్యాఖిలాత్మనః ॥45॥

నిశమ్య కర్మ తచ్ఛంభోర్దేవదేవస్య మీఢుషః
ప్రజా దాక్షాయణీ బ్రహ్మా వైకుంఠశ్చ శశంసిరే ॥46॥

ప్రస్కన్నం పిబతః పాణేర్యత్కించిజ్జగృహుః స్మ తత్
వృశ్చికాహివిషౌషధ్యో దందశూకాశ్చ యేఽపరే ॥47॥

—♦ అధ్యాయము 8 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

పీతే గరే వృషాంకేణ ప్రీతాస్తేఽమరదానవాః
మమంథుస్తరసా సింధుం హవిర్ధానీ తతోఽభవత్ ॥1॥

తామగ్నిహోత్రీమృషయో జగృహుర్బ్రహ్మవాదినః
యజ్ఞస్య దేవయానస్య మేధ్యాయ హవిషే నృప ॥2॥

తత ఉచ్చైఃశ్రవా నామ హయోఽభూచ్చంద్రపాండురః
తస్మిన్బలిః స్పృహాం చక్రే నేంద్ర ఈశ్వరశిక్షయా ॥3॥

తత ఐరావతో నామ వారణేంద్రో వినిర్గతః
దంతైశ్చతుర్భిః శ్వేతాద్రేర్హరన్భగవతో మహిం ॥4॥

ఐరావణాదయస్త్వష్టౌ దిగ్గజా అభవంస్తతః
అభ్రముప్రభృతయోఽష్టౌ చ కరిణ్యస్త్వభవన్నృప ॥5॥

కౌస్తుభాఖ్యమభూద్రత్నం పద్మరాగో మహోదధేః
తస్మిన్మణౌ స్పృహాం చక్రే వక్షోఽలంకరణే హరిః ॥6॥

తతోఽభవత్పారిజాతః సురలోకవిభూషణం
పూరయత్యర్థినో యోఽర్థైః శశ్వద్భువి యథా భవాన్ ॥7॥

తతశ్చాప్సరసో జాతా నిష్కకంఠ్యః సువాససః
రమణ్యః స్వర్గిణాం వల్గు గతిలీలావలోకనైః ॥8॥

తతశ్చావిరభూత్సాక్షాచ్ఛ్రీ రమా భగవత్పరా
రంజయంతీ దిశః కాంత్యా విద్యుత్సౌదామనీ యథా ॥9॥

తస్యాం చక్రుః స్పృహాం సర్వే ససురాసురమానవాః
రూపౌదార్యవయోవర్ణ మహిమాక్షిప్తచేతసః ॥10॥

తస్యా ఆసనమానిన్యే మహేంద్రో మహదద్భుతం
మూర్తిమత్యః సరిచ్ఛ్రేష్ఠా హేమకుంభైర్జలం శుచి ॥11॥

ఆభిషేచనికా భూమిరాహరత్సకలౌషధీః
గావః పంచ పవిత్రాణి వసంతో మధుమాధవౌ ॥12॥

ఋషయః కల్పయాం చక్రురాభిషేకం యథావిధి
జగుర్భద్రాణి గంధర్వా నట్యశ్చ ననృతుర్జగుః ॥13॥

మేఘా మృదంగపణవ మురజానకగోముఖాన్
వ్యనాదయన్శంఖవేణు వీణాస్తుములనిఃస్వనాన్ ॥14॥

తతోఽభిషిషిచుర్దేవీం శ్రియం పద్మకరాం సతీం
దిగిభాః పూర్ణకలశైః సూక్తవాక్యైర్ద్విజేరితైః ॥15॥

సముద్రః పీతకౌశేయ వాససీ సముపాహరత్
వరుణః స్రజం వైజయంతీం మధునా మత్తషట్పదాం ॥16॥

భూషణాని విచిత్రాణి విశ్వకర్మా ప్రజాపతిః
హారం సరస్వతీ పద్మమజో నాగాశ్చ కుండలే ॥17॥

తతః కృతస్వస్త్యయనోత్పలస్రజం నదద్ద్విరేఫాం పరిగృహ్య పాణినా
చచాల వక్త్రం సుకపోలకుండలం సవ్రీడహాసం దధతీ సుశోభనం ॥18॥

స్తనద్వయం చాతికృశోదరీ సమం నిరంతరం చందనకుంకుమోక్షితం
తతస్తతో నూపురవల్గు శింజితైర్విసర్పతీ హేమలతేవ సా బభౌ ॥19॥

విలోకయంతీ నిరవద్యమాత్మనః పదం ధ్రువం చావ్యభిచారిసద్గుణం
గంధర్వసిద్ధాసురయక్షచారణ త్రైపిష్టపేయాదిషు నాన్వవిందత ॥20॥

నూనం తపో యస్య న మన్యునిర్జయో జ్ఞానం క్వచిత్తచ్చ న సంగవర్జితం
కశ్చిన్మహాంస్తస్య న కామనిర్జయః స ఈశ్వరః కిం పరతో వ్యపాశ్రయః ॥21॥

ధర్మః క్వచిత్తత్ర న భూతసౌహృదం త్యాగః క్వచిత్తత్ర న ముక్తికారణం
వీర్యం న పుంసోఽస్త్యజవేగనిష్కృతం న హి ద్వితీయో గుణసంగవర్జితః ॥22॥

క్వచిచ్చిరాయుర్న హి శీలమంగలం క్వచిత్తదప్యస్తి న వేద్యమాయుషః
యత్రోభయం కుత్ర చ సోఽప్యమంగలః సుమంగలః కశ్చ న కాంక్షతే హి మాం ॥23॥

ఏవం విమృశ్యావ్యభిచారిసద్గుణైర్వరం నిజైకాశ్రయతయాగుణాశ్రయం
వవ్రే వరం సర్వగుణైరపేక్షితం రమా ముకుందం నిరపేక్షమీప్సితం ॥24॥

తస్యాంసదేశ ఉశతీం నవకంజమాలాం
మాద్యన్మధువ్రతవరూథగిరోపఘుష్టాం

తస్థౌ నిధాయ నికటే తదురః స్వధామ
సవ్రీడహాసవికసన్నయనేన యాతా॥25॥

తస్యాః శ్రియస్త్రిజగతో జనకో జనన్యా
వక్షో నివాసమకరోత్పరమం విభూతేః
శ్రీః స్వాః ప్రజాః సకరుణేన నిరీక్షణేన
యత్ర స్థితైధయత సాధిపతీంస్త్రిలోకాన్॥26॥

శంఖతూర్యమృదంగానాం వాదిత్రాణాం పృథుః స్వనః
దేవానుగానాం సస్త్రీణాం నృత్యతాం గాయతామభూత్॥27॥

బ్రహ్మరుద్రాంగిరోముఖ్యాః సర్వే విశ్వసృజో విభుం
ఈడిరేఽవితథైర్మంత్రైస్తల్లింగైః పుష్పవర్షిణః॥28॥

శ్రియావలోకితా దేవాః సప్రజాపతయః ప్రజాః
శీలాదిగుణసంపన్నా లేభిరే నిర్వృతిం పరాం॥29॥

నిఃసత్త్వా లోలుపా రాజన్నిరుద్యోగా గతత్రపాః
యదా చోపేక్షితా లక్ష్మ్యా బభూవుర్దైత్యదానవాః॥30॥

అథాసీద్వారుణీ దేవీ కన్యా కమలలోచనా
అసురా జగృహుస్తాం వై హరేరనుమతేన తే॥31॥

అథోదధేర్మథ్యమానాత్కాశ్యపైరమృతార్థిభిః
ఉదతిష్ఠన్మహారాజ పురుషః పరమాద్భుతః॥32॥

దీర్ఘపీవరదోర్దండః కంబుగ్రీవోఽరుణేక్షణః
శ్యామలస్తరుణః స్రగ్వీ సర్వాభరణభూషితః॥33॥

పీతవాసా మహోరస్కః సుమృష్టమణికుండలః
స్నిగ్ధకుంచితకేశాంత సుభగః సింహవిక్రమః॥34॥

అమృతాపూర్ణకలసం బిభ్రద్వలయభూషితః
స వై భగవతః సాక్షాద్విష్ణోరంశాంశసంభవః॥35॥

ధన్వంతరిరితి ఖ్యాత ఆయుర్వేదదృగిజ్యభాక్
తమాలోక్యాసురాః సర్వే కలసం చామృతాభృతం॥36॥

లిప్సంతః సర్వవస్తూని కలసం తరసాహరన్
నీయమానేఽసురైస్తస్మిన్కలసేఽమృతభాజనే॥37॥

విషణ్ణమనసో దేవా హరిం శరణమాయయుః
ఇతి తద్దైన్యమాలోక్య భగవాన్భృత్యకామకృత్
మా ఖిద్యత మిథోఽర్థం వః సాధయిష్యే స్వమాయయా॥38॥

మిథః కలిరభూత్తేషాం తదర్థే తర్షచేతసాం
అహం పూర్వమహం పూర్వం న త్వం న త్వమితి ప్రభో॥39॥

దేవాః స్వం భాగమర్హంతి యే తుల్యాయాసహేతవః
సత్రయాగ ఇవైతస్మిన్నేష ధర్మః సనాతనః॥40॥

ఇతి స్వాన్ప్రత్యషేధన్వై దైతేయా జాతమత్సరాః
దుర్బలాః ప్రబలాన్రాజన్గృహీతకలసాన్ముహుః॥41॥

ఏతస్మిన్నంతరే విష్ణుః సర్వోపాయవిదీశ్వరః
యోషిద్రూపమనిర్దేశ్యం దధారపరమాద్భుతం॥42॥

ప్రేక్షణీయోత్పలశ్యామం సర్వావయవసుందరం
సమానకర్ణాభరణం సుకపోలోన్నసాననం ॥43॥

నవయౌవననిర్వృత్త స్తనభారకృశోదరం
ముఖామోదానురక్తాలి ఝుంకారోద్విగ్నలోచనం ॥44॥

బిభ్రత్సుకేశభారేణ మాలాముత్ఫుల్లమల్లికాం
సుగ్రీవకంఠాభరణం సుభుజాంగదభూషితం ॥45॥

విరజాంబరసంవీత నితంబద్వీపశోభయా
కాంచ్యా ప్రవిలసద్వల్గు చలచ్చరణనూపురం ॥46॥

సవ్రీడస్మితవిక్షిప్త భ్రూవిలాసావలోకనైః
దైత్యయూథపచేతఃసు కామముద్దీపయన్ముహుః ॥47॥

—♦ అధ్యాయము 9 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

తేఽన్యోన్యతోఽసురాః పాత్రం హరంతస్త్యక్తసౌహృదాః
క్షిపంతో దస్యుధర్మాణ ఆయాంతీం దదృశుః స్త్రియం ॥1॥

అహో రూపమహో ధామ అహో అస్యా నవం వయః
ఇతి తే తామభిద్రుత్య పప్రచ్ఛుర్జాతహృచ్ఛయాః ॥2॥

కా త్వం కంజపలాశాక్షి కుతో వా కిం చికీర్షసి
కస్యాసి వద వామోరు మథ్నతీవ మనాంసి నః ॥3॥

న వయం త్వామరైర్దైత్యైః సిద్ధగంధర్వచారణైః
నాస్పృష్టపూర్వాం జానీమో లోకేశైశ్చ కుతో నృభిః ॥4॥

నూనం త్వం విధినా సుభ్రూః ప్రేషితాసి శరీరిణాం
సర్వేంద్రియమనఃప్రీతిం విధాతుం సఘృణేన కిం ॥5॥

సా త్వం నః స్పర్ధమానానామేకవస్తుని మానిని
జ్ఞాతీనాం బద్ధవైరాణాం శం విధత్స్వ సుమధ్యమే ॥6॥

వయం కశ్యపదాయాదా భ్రాతరః కృతపౌరుషాః
విభజస్వ యథాన్యాయం నైవ భేదో యథా భవేత్ ॥7॥

ఇత్యుపామంత్రితో దైత్యైర్మాయాయోషిద్వపుర్హరిః
ప్రహస్య రుచిరాపాంగైర్నిరీక్షన్నిదమబ్రవీత్ ॥8॥

శ్రీభగవానువాచ ।

కథం కశ్యపదాయాదాః పుంశ్చల్యాం మయి సంగతాః
విశ్వాసం పండితో జాతు కామినీషు న యాతి హి ॥9॥

సాలావృకాణాం స్త్రీణాం చ స్వైరిణీనాం సురద్విషః
సఖ్యాన్యాహురనిత్యాని నూత్నం నూత్నం విచిన్వతాం ॥10॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇతి తే క్ష్వేలితైస్తస్యా ఆశ్వస్తమనసోఽసురాః
జహసుర్భావగంభీరం దదుశ్చామృతభాజనం॥11॥

తతో గృహీత్వామృతభాజనం హరిర్బభాష ఈషత్స్మితశోభయా గిరా
యద్యభ్యుపేతం క్వ చ సాధ్వసాధు వా కృతం మయా వో విభజే సుధామిమాం॥12॥

ఇత్యభివ్యాహృతం తస్యా ఆకర్ణ్యాసురపుంగవాః
అప్రమాణవిదస్తస్యాస్తత్తథేత్యన్వమంసత॥13॥

అథోపోష్య కృతస్నానా హుత్వా చ హవిషానలం
దత్త్వా గోవిప్రభూతేభ్యః కృతస్వస్త్యయనా ద్విజైః॥14॥

యథోపజోషం వాసాంసి పరిధాయాహతాని తే
కుశేషు ప్రావిశన్సర్వే ప్రాగగ్రేష్వభిభూషితాః॥15॥

ప్రాఙ్ముఖేషూపవిష్టేషు సురేషు దితిజేషు చ
ధూపామోదితశాలాయాంజుష్టాయాం మాల్యదీపకైః॥16॥

తస్యాం నరేంద్ర కరభోరురుశద్దుకూల శ్రోణీతటాలసగతిర్మదవిహ్వలాక్షీ
సా కూజతీ కనకనూపురశింజితేన కుంభస్తనీ కలసపాణిరథావివేశ॥17॥

తాం శ్రీసఖీం కనకకుండలచారుకర్ణ నాసాకపోలవదనాం పరదేవతాఖ్యాం
సంవీక్ష్య సమ్ముముహురుత్స్మితవీక్షణేన దేవాసురా విగలితస్తనపట్టికాంతాం॥18॥

అసురాణాం సుధాదానం సర్పాణామివ దుర్నయం
మత్వా జాతినృశంసానాం న తాం వ్యభజదచ్యుతః॥19॥

కల్పయిత్వా పృథక్పంక్తీరుభయేషాం జగత్పతిః
తాంశ్చోపవేశయామాస స్వేషు స్వేషు చ పంక్తిషు॥20॥

దైత్యాన్గృహీతకలసో వంచయన్నుపసంచరైః
దూరస్థాన్పాయయామాసజరామృత్యుహరాం సుధాం॥21॥

తే పాలయంతః సమయమసురాః స్వకృతం నృప
తూష్ణీమాసన్కృతస్నేహాః స్త్రీవివాదజుగుప్సయా॥22॥

తస్యాం కృతాతిప్రణయాః ప్రణయాపాయకాతరాః
బహుమానేన చాబద్ధా నోచుః కించన విప్రియం॥23॥

దేవలింగప్రతిచ్ఛన్నః స్వర్భానుర్దేవసంసది
ప్రవిష్టః సోమమపిబచ్చంద్రార్కాభ్యాం చ సూచితః॥24॥

చక్రేణ క్షురధారేణ జహార పిబతః శిరః
హరిస్తస్య కబంధస్తు సుధయాప్లావితోఽపతత్॥25॥

శిరస్త్వమరతాం నీతమజో గ్రహమచీక్లపత్
యస్తు పర్వణి చంద్రార్కావభిధావతి వైరధీః॥26॥

పీతప్రాయేఽమృతే దేవైర్భగవాన్లోకభావనః
పశ్యతామసురేంద్రాణాం స్వం రూపం జగృహే హరిః॥27॥

ఏవం సురాసురగణాః సమదేశకాల
హేత్వర్థకర్మమతయోఽపి ఫలే వికల్పాః

తత్రామృతం సురగణాః ఫలమంజసాపుర్
యత్పాదపంకజరజఃశ్రయణాన్న దైత్యాః॥28॥

యద్యుజ్యతేఽసువసుకర్మమనోవచోభిర్
దేహాత్మజాదిషు నృభిస్తదసత్పృథక్త్వాత్
తైరేవ సద్భవతి యత్క్రియతేఽపృథక్త్వాత్
సర్వస్య తద్భవతి మూలనిషేచనం యత్॥29॥

—♦ అధ్యాయము 10 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇతి దానవదైతేయా నావిందన్నమృతం నృప
యుక్తాః కర్మణి యత్తాశ్చ వాసుదేవపరాఙ్ముఖాః॥1॥

సాధయిత్వామృతం రాజన్పాయయిత్వా స్వకాన్సురాన్
పశ్యతాం సర్వభూతానాం యయౌ గరుడవాహనః॥2॥

సపత్నానాం పరామృద్ధిం దృష్ట్వా తే దితినందనాః
అమృష్యమాణా ఉత్పేతుర్దేవాన్ప్రత్యుద్యతాయుధాః॥3॥

తతః సురగణాః సర్వే సుధయా పీతయైధితాః
ప్రతిసంయుయుధుః శస్త్రైర్నారాయణపదాశ్రయాః॥4॥

తత్ర దైవాసురో నామ రణః పరమదారుణః
రోధస్యుదన్వతో రాజంస్తుములో రోమహర్షణః॥5॥

తత్రాన్యోన్యం సపత్నాస్తే సంరబ్ధమనసో రణే
సమాసాద్యాసిభిర్బాణైర్నిజఘ్నుర్వివిధాయుధైః॥6॥

శంఖతూర్యమృదంగానాం భేరీడమరిణాం మహాన్
హస్త్యశ్వరథపత్తీనాం నదతాం నిస్వనోఽభవత్॥7॥

రథినో రథిభిస్తత్ర పత్తిభిః సహ పత్తయః
హయా హయైరిభాశ్చేభైః సమసజ్జంత సంయుగే॥8॥

ఉష్ట్రైః కేచిదిభైః కేచిదపరే యుయుధుః ఖరైః
కేచిద్గౌరముఖైరృక్షైర్ద్వీపిభిర్హరిభిర్భటాః॥9॥

గృధ్రైః కంకైర్బకైరన్యే శ్యేనభాసైస్తిమింగిలైః
శరభైర్మహిషైః ఖడ్గైర్గోవృషైర్గవయారుణైః॥10॥

శివాభిరాఖుభిః కేచిత్కృకలాసైః శశైర్నరైః
బస్తైరేకే కృష్ణసారైర్హంసైరన్యే చ సూకరైః॥11॥

అన్యే జలస్థలఖగైః సత్త్వైర్వికృతవిగ్రహైః
సేనయోరుభయో రాజన్వివిశుస్తేఽగ్రతోఽగ్రతః॥12॥

చిత్రధ్వజపటై రాజన్నాతపత్రైః సితామలైః
మహాధనైర్వజ్రదండైర్వ్యజనైర్బార్హచామరైః॥13॥

వాతోద్ధూతోత్తరోష్ణీషైరర్చిర్భిర్వర్మభూషణైః
స్ఫురద్భిర్విశదైః శస్త్రైః సుతరాం సూర్యరశ్మిభిః॥14॥

దేవదానవవీరాణాం ధ్వజిన్యౌ పాండునందన
రేజతుర్వీరమాలాభిర్యాదసామివ సాగరౌ॥15॥

వైరోచనో బలిః సంఖ్యే సోఽసురాణాం చమూపతిః
యానం వైహాయసం నామ కామగం మయనిర్మితం॥16॥

సర్వసాంగ్రామికోపేతం సర్వాశ్చర్యమయం ప్రభో
అప్రతర్క్యమనిర్దేశ్యం దృశ్యమానమదర్శనం॥17॥

ఆస్థితస్తద్విమానాగ్ర్యం సర్వానీకాధిపైర్వృతః
బాలవ్యజనఛత్రాగ్ర్యై రేజే చంద్ర ఇవోదయే॥18॥

తస్యాసన్సర్వతో యానైర్యూథానాం పతయోఽసురాః
నముచిః శంబరో బాణో విప్రచిత్తిరయోముఖః॥19॥

ద్విమూర్ధా కాలనాభోఽథ ప్రహేతిర్హేతిరిల్వలః
శకునిర్భూతసంతాపో వజ్రదంష్ట్రో విరోచనః॥20॥

హయగ్రీవః శంకుశిరాః కపిలో మేఘదుందుభిః
తారకశ్చక్రదృక్షుంభో నిశుంభో జంభ ఉత్కలః॥21॥

అరిష్టోఽరిష్టనేమిశ్చ మయశ్చ త్రిపురాధిపః
అన్యే పౌలోమకాలేయా నివాతకవచాదయః॥22॥

అలబ్ధభాగాః సోమస్య కేవలం క్లేశభాగినః
సర్వ ఏతే రణముఖే బహుశో నిర్జితామరాః॥23॥

సింహనాదాన్విముంచంతః శంఖాందధ్ముర్మహారవాన్
దృష్ట్వా సపత్నానుత్సిక్తాన్బలభిత్కుపితో భృశం॥24॥

ఐరావతం దిక్కరిణమారూఢః శుశుభే స్వరాట్
యథా స్రవత్ప్రస్రవణముదయాద్రిమహర్పతిః॥25॥

తస్యాసన్సర్వతో దేవా నానావాహధ్వజాయుధాః
లోకపాలాః సహగణైర్వాయ్వగ్నివరుణాదయః॥26॥

తేఽన్యోన్యమభిసంసృత్య క్షిపంతో మర్మభిర్మిథః
ఆహ్వయంతో విశంతోఽగ్రే యుయుధుర్ద్వంద్వయోధినః॥27॥

యుయోధ బలిరింద్రేణ తారకేణ గుహోఽస్యత
వరుణో హేతినాయుధ్యన్మిత్రో రాజన్ప్రహేతినా॥28॥

యమస్తు కాలనాభేన విశ్వకర్మా మయేన వై
శంబరో యుయుధే త్వష్ట్రా సవిత్రా తు విరోచనః॥29॥

అపరాజితేన నముచిరశ్వినౌ వృషపర్వణా
సూర్యో బలిసుతైర్దేవో బాణజ్యేష్ఠైః శతేన చ॥30॥

రాహుణా చ తథా సోమః పులోమ్నా యుయుధేఽనిలః
నిశుంభశుంభయోర్దేవీ భద్రకాలీ తరస్వినీ॥31॥

వృషాకపిస్తు జంభేన మహిషేణ విభావసుః
ఇల్వలః సహ వాతాపిర్బ్రహ్మపుత్రైరరిందమ॥32॥

కామదేవేన దుర్మర్ష ఉత్కలో మాతృభిః సహ
బృహస్పతిశ్చోశనసా నరకేణ శనైశ్చరః॥33॥

మరుతో నివాతకవచైః కాలేయైర్వసవోఽమరాః
విశ్వేదేవాస్తు పౌలోమై రుద్రాః క్రోధవశైః సహ॥34॥

త ఏవమాజావసురాః సురేంద్రా ద్వంద్వేన సంహత్య చ యుధ్యమానాః
అన్యోన్యమాసాద్య నిజఘ్నురోజసా జిగీషవస్తీక్ష్ణశరాసితోమరైః॥35॥

భుశుండిభిశ్చక్రగదర్ష్టిపట్టిశైః శక్త్యుల్ముకైః ప్రాసపరశ్వధైరపి
నిస్త్రింశభల్లైః పరిఘైః సముద్గరైః సభిందిపాలైశ్చ శిరాంసి చిచ్ఛిదుః॥36॥

గజాస్తురంగాః సరథాః పదాతయః సారోహవాహా వివిధా విఖండితాః
నికృత్తబాహూరుశిరోధరాంఘ్రయశ్ఛిన్నధ్వజేష్వాసతనుత్రభూషణాః॥37॥

తేషాం పదాఘాతరథాంగచూర్ణితాదాయోధనాదుల్బణ ఉత్థితస్తదా
రేణుర్దిశః ఖం ద్యుమణిం చ ఛాదయన్న్యవర్తతాసృక్స్రుతిభిః పరిప్లుతాత్॥38॥

శిరోభిరుద్ధూతకిరీటకుండలైః సంరంభదృగ్భిః పరిదష్టదచ్ఛదైః
మహాభుజైః సాభరణైః సహాయుధైః సా ప్రాస్తృతా భూః కరభోరుభిర్బభౌ॥39॥

కబంధాస్తత్ర చోత్పేతుః పతితస్వశిరోఽక్షిభిః
ఉద్యతాయుధదోర్దండైరాధావంతో భటాన్మృధే॥40॥

బలిర్మహేంద్రం దశభిస్త్రిభిరైరావతం శరైః
చతుర్భిశ్చతురో వాహానేకేనారోహమార్చ్ఛయత్॥41॥

స తానాపతతః శక్రస్తావద్భిః శీఘ్రవిక్రమః
చిచ్ఛేద నిశితైర్భల్లైరసంప్రాప్తాన్హసన్నివ॥42॥

తస్య కర్మోత్తమం వీక్ష్య దుర్మర్షః శక్తిమాదదే
తాం జ్వలంతీం మహోల్కాభాం హస్తస్థామచ్ఛినద్ధరిః॥43॥

తతః శూలం తతః ప్రాసం తతస్తోమరమృష్టయః
యద్యచ్ఛస్త్రం సమాదద్యాత్సర్వం తదచ్ఛినద్విభుః॥44॥

ససర్జాథాసురీం మాయామంతర్ధానగతోఽసురః
తతః ప్రాదురభూచ్ఛైలః సురానీకోపరి ప్రభో॥45॥

తతో నిపేతుస్తరవో దహ్యమానా దవాగ్నినా
శిలాః సటంకశిఖరాశ్చూర్ణయంత్యో ద్విషద్బలం॥46॥

మహోరగాః సముత్పేతుర్దందశూకాః సవృశ్చికాః
సింహవ్యాఘ్రవరాహాశ్చ మర్దయంతో మహాగజాః॥47॥

యాతుధాన్యశ్చ శతశః శూలహస్తా వివాససః
ఛింధి భింధీతి వాదిన్యస్తథా రక్షోగణాః ప్రభో॥48॥

తతో మహాఘనా వ్యోమ్ని గంభీరపరుషస్వనాః
అంగారాన్ముముచుర్వాతైరాహతాః స్తనయిత్నవః॥49॥

సృష్టో దైత్యేన సుమహాన్వహ్నిః శ్వసనసారథిః
సాంవర్తక ఇవాత్యుగ్రో విబుధధ్వజినీమధాక్॥50॥

తతః సముద్ర ఉద్వేలః సర్వతః ప్రత్యదృశ్యత
ప్రచండవాతైరుద్ధూత తరంగావర్తభీషణః॥51॥

ఏవం దైత్యైర్మహామాయైరలక్ష్యగతిభీ రణే
సృజ్యమానాసు మాయాసు విషేదుః సురసైనికాః॥52॥

న తత్ప్రతివిధిం యత్ర విదురింద్రాదయో నృప
ధ్యాతః ప్రాదురభూత్తత్ర భగవాన్విశ్వభావనః॥53॥

తతః సుపర్ణాంసకృతాంఘ్రిపల్లవః పిశంగవాసా నవకంజలోచనః
అదృశ్యతాష్టాయుధబాహురుల్లసచ్ఛ్రీకౌస్తుభానర్ఘ్యకిరీటకుండలః॥54॥

తస్మిన్ప్రవిష్టేఽసురకూటకర్మజా మాయా వినేశుర్మహినా మహీయసః
స్వప్నో యథా హి ప్రతిబోధ ఆగతే హరిస్మృతిః సర్వవిపద్విమోక్షణం॥55॥

దృష్ట్వా మృధే గరుడవాహమిభారివాహ ఆవిధ్య శూలమహినోదథ కాలనేమిః
తల్లీలయా గరుడమూర్ధ్ని పతద్గృహీత్వా తేనాహనన్నృప సవాహమరిం త్ర్యధీశః॥56॥

మాలీ సుమాల్యతిబలౌ యుధి పేతతుర్యచ్చక్రేణ కృత్తశిరసావథ మాల్యవాంస్తం
ఆహత్య తిగ్మగదయాహనదండజేంద్రం తావచ్ఛిరోఽచ్ఛినదరేర్నదతోఽరిణాద్యః॥57॥

—♦ అధ్యాయము 11 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

అథో సురాః ప్రత్యుపలబ్ధచేతసః పరస్య పుంసః పరయానుకంపయా
జఘ్నుర్భృశం శక్రసమీరణాదయస్తాంస్తాన్రణే యైరభిసంహతాః పురా॥1॥

వైరోచనాయ సంరబ్ధో భగవాన్పాకశాసనః
ఉదయచ్ఛద్యదా వజ్రం ప్రజా హా హేతి చుక్రుశుః॥2॥

వజ్రపాణిస్తమాహేదం తిరస్కృత్య పురఃస్థితం
మనస్వినం సుసంపన్నం విచరంతం మహామృధే॥3॥

నటవన్మూఢ మాయాభిర్మాయేశాన్నో జిగీషసి
జిత్వా బాలాన్నిబద్ధాక్షాన్నటో హరతి తద్ధనం॥4॥

ఆరురుక్షంతి మాయాభిరుత్సిసృప్సంతి యే దివం
తాందస్యూన్విధునోమ్యజ్ఞాన్పూర్వస్మాచ్చ పదాదధః॥5॥

సోఽహం దుర్మాయినస్తేఽద్య వజ్రేణ శతపర్వణా
శిరో హరిష్యే మందాత్మన్ఘటస్వ జ్ఞాతిభిః సహ॥6॥

శ్రీబలిరువాచ ।

సంగ్రామే వర్తమానానాం కాలచోదితకర్మణాం
కీర్తిర్జయోఽజయో మృత్యుః సర్వేషాం స్యురనుక్రమాత్॥7॥

తదిదం కాలరశనం జగత్పశ్యంతి సూరయః
న హృష్యంతి న శోచంతి తత్ర యూయమపండితాః॥8॥

న వయం మన్యమానానామాత్మానం తత్ర సాధనం
గిరో వః సాధుశోచ్యానాం గృహ్ణీమో మర్మతాడనాః॥9॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇత్యాక్షిప్య విభుం వీరో నారాచైర్వీరమర్దనః
ఆకర్ణపూర్ణైరహనదాక్షేపైరాహ తం పునః ॥10॥

ఏవం నిరాకృతో దేవో వైరిణా తథ్యవాదినా
నామృష్యత్తదధిక్షేపం తోత్త్రాహత ఇవ ద్విపః ॥11॥

ప్రాహరత్కులిశం తస్మా అమోఘం పరమర్దనః
సయానో న్యపతద్భూమౌ ఛిన్నపక్ష ఇవాచలః ॥12॥

సఖాయం పతితం దృష్ట్వా జంభో బలిసఖః సుహృత్
అభ్యయాత్సౌహృదం సఖ్యుర్హతస్యాపి సమాచరన్ ॥13॥

స సింహవాహ ఆసాద్య గదాముద్యమ్య రంహసా
జత్రావతాడయచ్ఛక్రం గజం చ సుమహాబలః ॥14॥

గదాప్రహారవ్యథితో భృశం విహ్వలితో గజః
జానుభ్యాం ధరణీం స్పృష్ట్వా కశ్మలం పరమం యయౌ ॥15॥

తతో రథో మాతలినా హరిభిర్దశశతైర్వృతః
ఆనీతో ద్విపముత్సృజ్య రథమారురుహే విభుః ॥16॥

తస్య తత్పూజయన్కర్మ యంతుర్దానవసత్తమః
శూలేన జ్వలతా తం తు స్మయమానోఽహనన్మృధే ॥17॥

సేహే రుజం సుదుర్మర్షాం సత్త్వమాలంబ్య మాతలిః
ఇంద్రో జంభస్య సంక్రుద్ధో వజ్రేణాపాహరచ్ఛిరః ॥18॥

జంభం శ్రుత్వా హతం తస్య జ్ఞాతయో నారదాదృషేః
నముచిశ్చ బలః పాకస్తత్రాపేతుస్త్వరాన్వితాః ॥19॥

వచోభిః పరుషైరింద్రమర్దయంతోఽస్య మర్మసు
శరైరవాకిరన్మేఘా ధారాభిరివ పర్వతం ॥20॥

హరీందశశతాన్యాజౌ హర్యశ్వస్య బలః శరైః
తావద్భిరర్దయామాస యుగపల్లఘుహస్తవాన్ ॥21॥

శతాభ్యాం మాతలిం పాకో రథం సావయవం పృథక్
సకృత్సంధానమోక్షేణ తదద్భుతమభూద్రణే ॥22॥

నముచిః పంచదశభిః స్వర్ణపుంఖైర్మహేషుభిః
ఆహత్య వ్యనదత్సంఖ్యే సతోయ ఇవ తోయదః ॥23॥

సర్వతః శరకూటేన శక్రం సరథసారథిం
ఛాదయామాసురసురాః ప్రావృట్సూర్యమివాంబుదాః ॥24॥

అలక్షయంతస్తమతీవ విహ్వలా విచుక్రుశుర్దేవగణాః సహానుగాః
అనాయకాః శత్రుబలేన నిర్జితా వణిక్పథా భిన్ననవో యథార్ణవే ॥25॥

తతస్తురాషాడిషుబద్ధపంజరాద్వినిర్గతః సాశ్వరథధ్వజాగ్రణీః
బభౌ దిశః ఖం పృథివీం చ రోచయన్స్వతేజసా సూర్య ఇవ క్షపాత్యయే ॥26॥

నిరీక్ష్య పృతనాం దేవః పరైరభ్యర్దితాం రణే
ఉదయచ్ఛద్రిపుం హంతుం వజ్రం వజ్రధరో రుషా ॥27॥

స తేనైవాష్టధారేణ శిరసి బలపాకయోః
జ్ఞాతీనాం పశ్యతాం రాజంజహార జనయన్భయం ||28||

నముచిస్తద్వధం దృష్ట్వా శోకామర్షరుషాన్వితః
జిఘాంసురింద్రం నృపతే చకార పరమోద్యమం ||29||

అశ్మసారమయం శూలం ఘంటావద్ధేమభూషణం
ప్రగృహ్యాభ్యద్రవత్క్రుద్ధో హతోఽసీతి వితర్జయన్
ప్రాహిణోద్దేవరాజాయ నినదన్మృగరాడివ ||30||

తదాపతద్గగనతలే మహాజవం విచిచ్ఛిదే హరిరిషుభిః సహస్రధా
తమాహనన్నృప కులిశేన కంధరే రుషాన్వితస్త్రిదశపతిః శిరో హరన్ ||31||

న తస్య హి త్వచమపి వజ్ర ఊర్జితో బిభేద యః సురపతినౌజసేరితః
తదద్భుతం పరమతివీర్యవృత్రభిత్తిరస్కృతో నముచిశిరోధరత్వచా ||32||

తస్మాదింద్రోఽబిభేచ్ఛత్రోర్వజ్రః ప్రతిహతో యతః
కిమిదం దైవయోగేన భూతం లోకవిమోహనం ||33||

యేన మే పూర్వమద్రీణాం పక్షచ్ఛేదః ప్రజాత్యయే
కృతో నివిశతాం భారైః పతత్త్రైః పతతాం భువి ||34||

తపఃసారమయం త్వాష్ట్రం వృత్రో యేన విపాటితః
అన్యే చాపి బలోపేతాః సర్వాస్త్రైరక్షతత్వచః ||35||

సోఽయం ప్రతిహతో వజ్రో మయా ముక్తోఽసురేఽల్పకే
నాహం తదాదదే దండం బ్రహ్మతేజోఽప్యకారణం ||36||

ఇతి శక్రం విషీదంతమాహ వాగశరీరిణీ
నాయం శుష్కైరథో నార్ద్రైర్వధమర్హతి దానవః ||37||

మయాస్మై యద్వరో దత్తో మృత్యుర్నైవార్ద్రశుష్కయోః
అతోఽన్యశ్చింతనీయస్తే ఉపాయో మఘవన్రిపోః ||38||

తాం దైవీం గిరమాకర్ణ్య మఘవాన్సుసమాహితః
ధ్యాయన్ఫేనమథాపశ్యదుపాయముభయాత్మకం ||39||

న శుష్కేణ న చార్ద్రేణ జహార నముచేః శిరః
తం తుష్టువుర్మునిగణా మాల్యైశ్చావాకిరన్విభుం ||40||

గంధర్వముఖ్యౌ జగతుర్విశ్వావసుపరావసూ
దేవదుందుభయో నేదుర్నర్తక్యో ననృతుర్ముదా ||41||

అన్యేఽప్యేవం ప్రతిద్వంద్వాన్వాయ్వగ్నివరుణాదయః
సూదయామాసురసురాన్మృగాన్కేసరిణో యథా ||42||

బ్రహ్మణా ప్రేషితో దేవాందేవర్షిర్నారదో నృప
వారయామాస విబుధాందృష్ట్వా దానవసంక్షయం ||43||

శ్రీనారద ఉవాచ ।

భవద్భిరమృతం ప్రాప్తం నారాయణభుజాశ్రయైః
శ్రియా సమేధితాః సర్వ ఉపారమత విగ్రహాత్ ||44||

శ్రీశుక ఉవాచ ।

సంయమ్య మన్యుసంరంభం మానయంతో మునేర్వచః
ఉపగీయమానానుచరైర్యయుః సర్వే త్రివిష్టపం ॥45॥

యేఽవశిష్టా రణే తస్మిన్నారదానుమతేన తే
బలిం విపన్నమాదాయ అస్తం గిరిముపాగమన్ ॥46॥

తత్రావినష్టావయవాన్విద్యమానశిరోధరాన్
ఉశనా జీవయామాస సంజీవన్యా స్వవిద్యయా ॥47॥

బలిశ్చోశనసా స్పృష్టః ప్రత్యాపన్నేంద్రియస్మృతిః
పరాజితోఽపి నాఖిద్యల్లోకతత్త్వవిచక్షణః ॥48॥

—♦ అధ్యాయము 12 ♦—

శ్రీబాదరాయణిరువాచ ।

వృషధ్వజో నిశమ్యేదం యోషిద్రూపేణ దానవాన్
మోహయిత్వా సురగణాన్హరిః సోమమపాయయత్ ॥1॥

వృషమారుహ్య గిరిశః సర్వభూతగణైర్వృతః
సహ దేవ్యా యయౌ ద్రష్టుం యత్రాస్తే మధుసూదనః ॥2॥

సభాజితో భగవతా సాదరం సోమయా భవః
సూపవిష్ట ఉవాచేదం ప్రతిపూజ్య స్మయన్హరిం ॥3॥

శ్రీమహాదేవ ఉవాచ ।

దేవదేవ జగద్వ్యాపిన్జగదీశ జగన్మయ
సర్వేషామపి భావానాం త్వమాత్మా హేతురీశ్వరః ॥4॥

ఆద్యంతావస్య యన్మధ్యమిదమన్యదహం బహిః
యతోఽవ్యయస్య నైతాని తత్సత్యం బ్రహ్మ చిద్భవాన్ ॥5॥

తవైవ చరణాంభోజం శ్రేయస్కామా నిరాశిషః
విసృజ్యోభయతః సంగం మునయః సముపాసతే ॥6॥

త్వం బ్రహ్మ పూర్ణమమృతం విగుణం విశోకం
ఆనందమాత్రమవికారమనన్యదన్యత్
విశ్వస్య హేతురుదయస్థితిసంయమానాం
ఆత్మేశ్వరశ్చ తదపేక్షతయానపేక్షః ॥7॥

ఏకస్త్వమేవ సదసద్ద్వయమద్వయం చ
స్వర్ణం కృతాకృతమివేహ న వస్తుభేదః
అజ్ఞానతస్త్వయి జనైర్విహితో వికల్పో
యస్మాద్గుణవ్యతికరో నిరుపాధికస్య ॥8॥

త్వాం బ్రహ్మ కేచిదవయంత్యుత ధర్మమేకే
ఏకే పరం సదసతోః పురుషం పరేశం

అన్యేఽవయంతి నవశక్తియుతం పరం త్వాం
కేచిన్మహాపురుషమవ్యయమాత్మతంత్రం ॥9॥

నాహం పరాయుర్ఋషయో న మరీచిముఖ్యా
జానంతి యద్విరచితం ఖలు సత్త్వసర్గాః
యన్మాయయా ముషితచేతస ఈశ దైత్య
మర్త్యాదయః కిముత శశ్వదభద్రవృత్తాః ॥10॥

స త్వం సమీహితమదః స్థితిజన్మనాశం
భూతేహితం చ జగతో భవబంధమోక్షౌ
వాయుర్యథా విశతి ఖం చ చరాచరాఖ్యం
సర్వం తదాత్మకతయావగమోఽవరుంత్సే ॥11॥

అవతారా మయా దృష్టా రమమాణస్య తే గుణైః
సోఽహం తద్ద్రష్టుమిచ్ఛామి యత్తే యోషిద్వపుర్ధృతం ॥12॥

యేన సమ్మోహితా దైత్యాః పాయితాశ్చామృతం సురాః
తద్దిదృక్షవ ఆయాతాః పరం కౌతూహలం హి నః ॥13॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఏవమభ్యర్థితో విష్ణుర్భగవాన్శూలపాణినా
ప్రహస్య భావగంభీరం గిరిశం ప్రత్యభాషత ॥14॥

శ్రీభగవానువాచ ।

కౌతూహలాయ దైత్యానాం యోషిద్వేషో మయా ధృతః
పశ్యతా సురకార్యాణి గతే పీయూషభాజనే ॥15॥

తత్తేఽహం దర్శయిష్యామి దిదృక్షోః సురసత్తమ
కామినాం బహు మంతవ్యం సంకల్పప్రభవోదయం ॥16॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇతి బ్రువాణో భగవాంస్తత్రైవాంతరధీయత
సర్వతశ్చారయంశ్చక్షుర్భవ ఆస్తే సహోమయా ॥17॥

తతో దదర్శోపవనే వరస్త్రియం విచిత్రపుష్పారుణపల్లవద్రుమే
విక్రీడతీం కందుకలీలయా లసద్దుకూలపర్యస్తనితంబమేఖలాం ॥18॥

ఆవర్తనోద్వర్తనకంపితస్తన ప్రకృష్టహారోరుభరైః పదే పదే
ప్రభజ్యమానామివ మధ్యతశ్చలత్పదప్రవాలం నయతీం తతస్తతః ॥19॥

దిక్షు భ్రమత్కందుకచాపలైర్భృశం ప్రోద్విగ్నతారాయతలోలలోచనాం
స్వకర్ణవిభ్రాజితకుండలోల్లసత్కపోలనీలాలకమండితాననాం ॥20॥

శ్లథద్దుకూలం కబరీం చ విచ్యుతాం సన్నహ్యతీం వామకరేణ వల్గునా
వినిఘ్నతీమన్యకరేణ కందుకం విమోహయంతీం జగదాత్మమాయయా ॥21॥

తాం వీక్ష్య దేవ ఇతి కందుకలీలయేషద్వ్రీడాస్ఫుటస్మితవిసృష్టకటాక్షముష్టః
స్త్రీప్రేక్షణప్రతిసమీక్షణవిహ్వలాత్మా నాత్మానమంతిక ఉమాం స్వగణాంశ్చ వేద ॥22॥

తస్యాః కరాగ్రాత్స తు కందుకో యదా గతో విదూరం తమనువ్రజత్స్త్రియాః
వాసః ససూత్రం లఘు మారుతోఽహరద్భవస్య దేవస్య కిలానుపశ్యతః॥23॥

ఏవం తాం రుచిరాపాంగీం దర్శనీయాం మనోరమాం
దృష్ట్వా తస్యాం మనశ్చక్రే విషజ్జంత్యాం భవః కిల॥24॥

తయాపహృతవిజ్ఞానస్తత్కృతస్మరవిహ్వలః
భవాన్యా అపి పశ్యంత్యా గతహ్రీస్తత్పదం యయౌ॥25॥

సా తమాయాంతమాలోక్య వివస్త్రా వ్రీడితా భృశం
నిలీయమానా వృక్షేషు హసంతీ నాన్వతిష్ఠత॥26॥

తామన్వగచ్ఛద్భగవాన్భవః ప్రముషితేంద్రియః
కామస్య చ వశం నీతః కరేణుమివ యూథపః॥27॥

సోఽనువ్రజ్యాతివేగేన గృహీత్వానిచ్ఛతీం స్త్రియం
కేశబంధ ఉపానీయ బాహుభ్యాం పరిషస్వజే॥28॥

సోపగూఢా భగవతా కరిణా కరిణీ యథా
ఇతస్తతః ప్రసర్పంతీ విప్రకీర్ణశిరోరుహా॥29॥

ఆత్మానం మోచయిత్వాంగ సురర్షభభుజాంతరాత్
ప్రాద్రవత్సా పృథుశ్రోణీ మాయా దేవవినిర్మితా॥30॥

తస్యాసౌ పదవీం రుద్రో విష్ణోరద్భుతకర్మణః
ప్రత్యపద్యత కామేన వైరిణేవ వినిర్జితః॥31॥

తస్యానుధావతో రేతశ్చస్కందామోఘరేతసః
శుష్మిణో యూథపస్యేవ వాసితామనుధావతః॥32॥

యత్ర యత్రాపతన్మహ్యాం రేతస్తస్య మహాత్మనః
తాని రూప్యస్య హేమ్నశ్చ క్షేత్రాణ్యాసన్మహీపతే॥33॥

సరిత్సరఃసు శైలేషు వనేషూపవనేషు చ
యత్ర క్వ చాసన్నృషయస్తత్ర సన్నిహితో హరః॥34॥

స్కన్నే రేతసి సోఽపశ్యదాత్మానం దేవమాయయా
జడీకృతం నృపశ్రేష్ఠ సన్న్యవర్తత కశ్మలాత్॥35॥

అథావగతమాహాత్మ్య ఆత్మనో జగదాత్మనః
అపరిజ్ఞేయవీర్యస్య న మేనే తదు హాద్భుతం॥36॥

తమవిక్లవమవ్రీడమాలక్ష్య మధుసూదనః
ఉవాచ పరమప్రీతో బిభ్రత్స్వాం పౌరుషీం తనుం॥37॥

శ్రీభగవానువాచ ।

దిష్ట్యా త్వం విబుధశ్రేష్ఠ స్వాం నిష్ఠామాత్మనా స్థితః
యన్మే స్త్రీరూపయా స్వైరం మోహితోఽప్యంగ మాయయా॥38॥

కో ను మేఽతితరేన్మాయాం విషక్తస్త్వదృతే పుమాన్
తాంస్తాన్విసృజతీం భావాందుస్తరామకృతాత్మభిః॥39॥

సేయం గుణమయీ మాయా న త్వామభిభవిష్యతి
మయా సమేతా కాలేన కాలరూపేణ భాగశః॥40॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఏవం భగవతా రాజన్శ్రీవత్సాంకేన సత్కృతః
ఆమంత్ర్య తం పరిక్రమ్య సగణః స్వాలయం యయౌ॥41॥

ఆత్మాంశభూతాం తాం మాయాం భవానీం భగవాన్భవః
సమ్మతామృషిముఖ్యానాం ప్రీత్యాచష్టాథ భారత॥42॥

అయి వ్యపశ్యస్త్వమజస్య మాయాం పరస్య పుంసః పరదేవతాయాః
అహం కలానామృషభోఽపి ముహ్యే యయావశోఽన్యే కిముతాస్వతంత్రాః॥43॥

యం మామపృచ్ఛస్త్వముపేత్య యోగాత్సమాసహస్రాంత ఉపారతం వై
స ఏష సాక్షాత్పురుషః పురాణో న యత్ర కాలో విశతే న వేదః॥44॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇతి తేఽభిహితస్తాత విక్రమః శార్ఙ్గధన్వనః
సింధోర్నిర్మథనే యేన ధృతః పృష్ఠే మహాచలః॥45॥

ఏతన్ముహుః కీర్తయతోఽనుశృణ్వతో న రిష్యతే జాతు సముద్యమః క్వచిత్
యదుత్తమశ్లోకగుణానువర్ణనం సమస్తసంసారపరిశ్రమాపహం॥46॥

అసదవిషయమంఘ్రిం భావగమ్యం ప్రపన్నాన్
అమృతమమరవర్యానాశయత్సింధుమథ్యం
కపటయువతివేషో మోహయన్యః సురారీంస్
తమహముపసృతానాం కామపూరం నతోఽస్మి॥47॥

—♦ అధ్యాయము 13 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

మనుర్వివస్వతః పుత్రః శ్రాద్ధదేవ ఇతి శ్రుతః
సప్తమో వర్తమానో యస్తదపత్యాని మే శృణు॥1॥

ఇక్ష్వాకుర్నభగశ్చైవ ధృష్టః శర్యాతిరేవ చ
నరిష్యంతోఽథ నాభాగః సప్తమో దిష్ట ఉచ్యతే॥2॥

తరూషశ్చ పృషధ్రశ్చ దశమో వసుమాన్స్మృతః
మనోర్వైవస్వతస్యైతే దశపుత్రాః పరంతప॥3॥

ఆదిత్యా వసవో రుద్రా విశ్వేదేవా మరుద్గణాః
అశ్వినావృభవో రాజన్నింద్రస్తేషాం పురందరః॥4॥

కశ్యపోఽత్రిర్వసిష్ఠశ్చ విశ్వామిత్రోఽథ గౌతమః
జమదగ్నిర్భరద్వాజ ఇతి సప్తర్షయః స్మృతాః॥5॥

అత్రాపి భగవజ్జన్మ కశ్యపాదదితేరభూత్
ఆదిత్యానామవరజో విష్ణుర్వామనరూపధృక్॥6॥

సంక్షేపతో మయోక్తాని సప్తమన్వంతరాణి తే
భవిష్యాణ్యథ వక్ష్యామి విష్ణోః శక్త్యాన్వితాని చ॥7॥

వివస్వతశ్చ ద్వే జాయే విశ్వకర్మసుతే ఉభే
సంజ్ఞా ఛాయా చ రాజేంద్ర యే ప్రాగభిహితే తవ॥8॥

తృతీయాం వడవామేకే తాసాం సంజ్ఞాసుతాస్త్రయః
యమో యమీ శ్రాద్ధదేవశ్ఛాయాయాశ్చ సుతాంఛృణు॥9॥

సావర్ణిస్తపతీ కన్యా భార్యా సంవరణస్య యా
శనైశ్చరస్తృతీయోఽభూదశ్వినౌ వడవాత్మజౌ॥10॥

అష్టమేఽన్తర ఆయాతే సావర్ణిర్భవితా మనుః
నిర్మోకవిరజస్కాద్యాః సావర్ణితనయా నృప॥11॥

తత్ర దేవాః సుతపసో విరజా అమృతప్రభాః
తేషాం విరోచనసుతో బలిరింద్రో భవిష్యతి॥12॥

దత్త్వేమాం యాచమానాయ విష్ణవే యః పదత్రయం
రాద్ధమింద్రపదం హిత్వా తతః సిద్ధిమవాప్స్యతి॥13॥

యోఽసౌ భగవతా బద్ధః ప్రీతేన సుతలే పునః
నివేశితోఽధికే స్వర్గాదధునాస్తే స్వరాడివ॥14॥

గాలవో దీప్తిమాన్రామో ద్రోణపుత్రః కృపస్తథా
ఋష్యశృంగః పితాస్మాకం భగవాన్బాదరాయణః॥15॥

ఇమే సప్తర్షయస్తత్ర భవిష్యంతి స్వయోగతః
ఇదానీమాసతే రాజన్స్వే స్వ ఆశ్రమమండలే॥16॥

దేవగుహ్యాత్సరస్వత్యాం సార్వభౌమ ఇతి ప్రభుః
స్థానం పురందరాద్ధృత్వా బలయే దాస్యతీశ్వరః॥17॥

నవమో దక్షసావర్ణిర్మనుర్వరుణసంభవః
భూతకేతుర్దీప్తకేతురిత్యాద్యాస్తత్సుతా నృప॥18॥

పారామరీచిగర్భాద్యా దేవా ఇంద్రోఽద్భుతః స్మృతః
ద్యుతిమత్ప్రముఖాస్తత్ర భవిష్యంత్యృషయస్తతః॥19॥

ఆయుష్మతోఽమ్బుధారాయామృషభో భగవత్కలా
భవితా యేన సంరాద్ధాం త్రిలోకీం భోక్ష్యతేఽద్భుతః॥20॥

దశమో బ్రహ్మసావర్ణిరుపశ్లోకసుతో మనుః
తత్సుతా భూరిషేణాద్యా హవిష్మత్ప్రముఖా ద్విజాః॥21॥

హవిష్మాన్సుకృతః సత్యో జయో మూర్తిస్తదా ద్విజాః
సువాసనవిరుద్ధాద్యా దేవాః శంభుః సురేశ్వరః॥22॥

విష్వక్సేనో విషూచ్యాం తు శంభోః సఖ్యం కరిష్యతి
జాతః స్వాంశేన భగవాన్గృహే విశ్వసృజో విభుః॥23॥

మనుర్వై ధర్మసావర్ణిరేకాదశమ ఆత్మవాన్
అనాగతాస్తత్సుతాశ్చ సత్యధర్మాదయో దశ॥24॥

విహంగమాః కామగమా నిర్వాణరుచయః సురాః
ఇంద్రశ్చ వైధృతస్తేషామృషయశ్చారుణాదయః॥25॥

ఆర్యకస్య సుతస్తత్ర ధర్మసేతురితి స్మృతః
వైధృతాయాం హరేరంశస్త్రిలోకీం ధారయిష్యతి॥26॥

భవితా రుద్రసావర్ణి రాజంద్వాదశమో మనుః
దేవవానుపదేవశ్చ దేవశ్రేష్ఠాదయః సుతాః॥27॥

ఋతధామా చ తత్రేంద్రో దేవాశ్చ హరితాదయః
ఋషయశ్చ తపోమూర్తిస్తపస్వ్యాగ్నీధ్రకాదయః॥28॥

స్వధామాఖ్యో హరేరంశః సాధయిష్యతి తన్మనోః
అంతరం సత్యసహసః సునృతాయాః సుతో విభుః॥29॥

మనుస్త్రయోదశో భావ్యో దేవసావర్ణిరాత్మవాన్
చిత్రసేనవిచిత్రాద్యా దేవసావర్ణిదేహజాః॥30॥

దేవాః సుకర్మసుత్రామ సంజ్ఞా ఇంద్రో దివస్పతిః
నిర్మోకతత్త్వదర్శాద్యా భవిష్యంత్యృషయస్తదా॥31॥

దేవహోత్రస్య తనయ ఉపహర్తా దివస్పతేః
యోగేశ్వరో హరేరంశో బృహత్యాం సంభవిష్యతి॥32॥

మనుర్వా ఇంద్రసావర్ణిశ్చతుర్దశమ ఏష్యతి
ఉరుగంభీరబుధాద్యా ఇంద్రసావర్ణివీర్యజాః॥33॥

పవిత్రాశ్చాక్షుషా దేవాః శుచిరింద్రో భవిష్యతి
అగ్నిర్బాహుః శుచిః శుద్ధో మాగధాద్యాస్తపస్వినః॥34॥

సత్రాయణస్య తనయో బృహద్భానుస్తదా హరిః
వితానాయాం మహారాజ క్రియాతంతూన్వితాయితా॥35॥

రాజంశ్చతుర్దశైతాని త్రికాలానుగతాని తే
ప్రోక్తాన్యేభిర్మితః కల్పో యుగసాహస్రపర్యయః॥36॥

—♦ అధ్యాయము 14 ♦—

శ్రీరాజోవాచ ।

మన్వంతరేషు భగవన్యథా మన్వాదయస్త్విమే
యస్మిన్కర్మణి యే యేన నియుక్తాస్తద్వదస్వ మే॥1॥

శ్రీఋషిరువాచ ।

మనవో మనుపుత్రాశ్చ మునయశ్చ మహీపతే
ఇంద్రాః సురగణాశ్చైవ సర్వే పురుషశాసనాః॥2॥

యజ్ఞాదయో యాః కథితాః పౌరుష్యస్తనవో నృప
మన్వాదయో జగద్యాత్రాం నయంత్యాభిః ప్రచోదితాః॥3॥

చతుర్యుగాంతే కాలేన గ్రస్తాన్ఛ్రుతిగణాన్యథా
తపసా ఋషయోఽపశ్యన్యతో ధర్మః సనాతనః॥4॥

తతో ధర్మం చతుష్పాదం మనవో హరిణోదితాః
యుక్తాః సంచారయంత్యద్ధా స్వే స్వే కాలే మహీం నృప॥5॥

పాలయంతి ప్రజాపాలా యావదంతం విభాగశః
యజ్ఞభాగభుజో దేవా యే చ తత్రాన్వితాశ్చ తైః॥6॥

ఇంద్రో భగవతా దత్తాం త్రైలోక్యశ్రియమూర్జితాం
భుంజానః పాతి లోకాంస్త్రీన్కామం లోకే ప్రవర్షతి ||7 ||

జ్ఞానం చానుయుగం బ్రూతే హరిః సిద్ధస్వరూపధృక్
ఋషిరూపధరః కర్మ యోగం యోగేశరూపధృక్||8 ||

సర్గం ప్రజేశరూపేణ దస్యూన్హన్యాత్స్వరాడ్వపుః
కాలరూపేణ సర్వేషామభావాయ పృథగ్గుణః||9 ||

స్తూయమానో జనైరేభిర్మాయయా నామరూపయా
విమోహితాత్మభిర్నానా దర్శనైర్న చ దృశ్యతే||10 ||

ఏతత్కల్పవికల్పస్య ప్రమాణం పరికీర్తితం
యత్ర మన్వంతరాణ్యాహుశ్చతుర్దశ పురావిదః||11 ||

—♦ అధ్యాయము 15 ♦—

శ్రీరాజోవాచ ।

బలేః పదత్రయం భూమేః కస్మాద్ధరిరయాచత
భూతేశ్వరః కృపణవల్లబ్ధార్థోఽపి బబంధ తం ||1 ||

ఏతద్వేదితుమిచ్ఛామో మహత్కౌతూహలం హి నః
యజ్ఞేశ్వరస్య పూర్ణస్య బంధనం చాప్యనాగసః||2 ||

శ్రీశుక ఉవాచ ।

పరాజితశ్రీరసుభిశ్చ హాపితో హీంద్రేణ రాజన్భృగుభిః స జీవితః
సర్వాత్మనా తానభజద్భృగూన్బలిః శిష్యో మహాత్మార్థనివేదనేన ||3 ||

తం బ్రాహ్మణా భృగవః ప్రీయమాణా అయాజయన్విశ్వజితా త్రిణాకం
జిగీషమాణం విధినాభిషిచ్య మహాభిషేకేణ మహానుభావాః||4 ||

తతో రథః కాంచనపట్టనద్ధో హయాశ్చ హర్యశ్వతురంగవర్ణాః
ధ్వజశ్చ సింహేన విరాజమానో హుతాశనాదాస హవిర్భిరిష్టాత్||5 ||

ధనుశ్చ దివ్యం పురటోపనద్ధం తూణావరిక్తౌ కవచం చ దివ్యం
పితామహస్తస్య దదౌ చ మాలామమ్లానపుష్పాం జలజం చ శుక్రః||6 ||

ఏవం స విప్రార్జితయోధనార్థస్తైః కల్పితస్వస్త్యయనోఽథ విప్రాన్
ప్రదక్షిణీకృత్య కృతప్రణామః ప్రహ్రాదమామంత్ర్య నమశ్చకార ||7 ||

అథారుహ్య రథం దివ్యం భృగుదత్తం మహారథః
సుస్రగ్ధరోఽథ సన్నహ్య ధన్వీ ఖడ్గీ ధృతేషుధిః||8 ||

హేమాంగదలసద్బాహుః స్ఫురన్మకరకుండలః
రరాజ రథమారూఢో ధిష్ణ్యస్థ ఇవ హవ్యవాట్||9 ||

తుల్యైశ్వర్యబలశ్రీభిః స్వయూథైర్దైత్యయూథపైః
పిబద్భిరివ ఖం దృగ్భిర్దహద్భిః పరిధీనివ ||10 ||

వృతో వికర్షన్మహతీమాసురీం ధ్వజినీం విభుః
యయావింద్రపురీం స్వృద్ధాం కంపయన్నివ రోదసీ ||11 ||

రమ్యాముపవనోద్యానైః శ్రీమద్భిర్నందనాదిభిః
కూజద్విహంగమిథునైర్గాయన్మత్తమధువ్రతైః ॥12॥

ప్రవాలఫలపుష్పోరు భారశాఖామరద్రుమైః
హంససారసచక్రాహ్వ కారండవకులాకులాః
నలిన్యో యత్ర క్రీడంతి ప్రమదాః సురసేవితాః ॥13॥

ఆకాశగంగయా దేవ్యా వృతాం పరిఖభూతయా
ప్రాకారేణాగ్నివర్ణేన సాట్టాలేనోన్నతేన చ ॥14॥

రుక్మపట్టకపాటైశ్చ ద్వారైః స్ఫటికగోపురైః
జుష్టాం విభక్తప్రపథాం విశ్వకర్మవినిర్మితాం ॥15॥

సభాచత్వరరథ్యాఢ్యాం విమానైర్న్యర్బుదైర్యుతాం
శృంగాటకైర్మణిమయైర్వజ్రవిద్రుమవేదిభిః ॥16॥

యత్ర నిత్యవయోరూపాః శ్యామా విరజవాససః
భ్రాజంతే రూపవన్నార్యో హ్యర్చిర్భిరివ వహ్నయః ॥17॥

సురస్త్రీకేశవిభ్రష్ట నవసౌగంధికస్రజాం
యత్రామోదముపాదాయ మార్గ ఆవాతి మారుతః ॥18॥

హేమజాలాక్షనిర్గచ్ఛద్ధూమేనాగురుగంధినా
పాండురేణ ప్రతిచ్ఛన్న మార్గే యాంతి సురప్రియాః ॥19॥

ముక్తావితానైర్మణిహేమకేతుభిర్నానాపతాకావలభీభిరావృతాం
శిఖండిపారావతభృంగనాదితాం వైమానికస్త్రీకలగీతమంగలాం ॥20॥

మృదంగశంఖానకదుందుభిస్వనైః సతాలవీణామురజేష్టవేణుభిః
నృత్యైః సవాద్యైరుపదేవగీతకైర్మనోరమాం స్వప్రభయా జితప్రభాం ॥21॥

యాం న వ్రజంత్యధర్మిష్ఠాః ఖలా భూతద్రుహః శఠాః
మానినః కామినో లుబ్ధా ఏభిర్హీనా వ్రజంతి యత్ ॥22॥

తాం దేవధానీం స వరూథినీపతిర్బహిః సమంతాద్రురుధే పృతన్యయా
ఆచార్యదత్తం జలజం మహాస్వనం దధ్మౌ ప్రయుంజన్భయమింద్రయోషితాం ॥23॥

మఘవాంస్తమభిప్రేత్య బలేః పరమముద్యమం
సర్వదేవగణోపేతో గురుమేతదువాచ హ ॥24॥

భగవన్నుద్యమో భూయాన్బలేర్నః పూర్వవైరిణః
అవిషహ్యమిమం మన్యే కేనాసీత్తేజసోర్జితః ॥25॥

నైనం కశ్చిత్కుతో వాపి ప్రతివ్యోఢుమధీశ్వరః
పిబన్నివ ముఖేనేదం లిహన్నివ దిశో దశ
దహన్నివ దిశో దృగ్భిః సంవర్తాగ్నిరివోత్థితః ॥26॥

బ్రూహి కారణమేతస్య దుర్ధర్షత్వస్య మద్రిపోః
ఓజః సహో బలం తేజో యత ఏతత్సముద్యమః ॥27॥

శ్రీగురురువాచ ।

జానామి మఘవంఛత్రోరున్నతేరస్య కారణం
శిష్యాయోపభృతం తేజో భృగుభిర్బ్రహ్మవాదిభిః ॥28॥

ఓజస్వినం బలిం జేతుం న సమర్థోఽస్తి కశ్చన
భవద్విధో భవాన్వాపి వర్జయిత్వేశ్వరం హరిం॥29॥

విజేష్యతి న కోఽప్యేనం బ్రహ్మతేజఃసమేధితం
నాస్య శక్తః పురః స్థాతుం కృతాంతస్య యథా జనాః॥30॥

తస్మాన్నిలయముత్సృజ్య యూయం సర్వే త్రివిష్టపం
యాత కాలం ప్రతీక్షంతో యతః శత్రోర్విపర్యయః॥31॥

ఏష విప్రబలోదర్కః సంప్రత్యూర్జితవిక్రమః
తేషామేవాపమానేన సానుబంధో వినంక్ష్యతి॥32॥

ఏవం సుమంత్రితార్థాస్తే గురుణార్థానుదర్శినా
హిత్వా త్రివిష్టపం జగ్ముర్గీర్వాణాః కామరూపిణః॥33॥

దేవేష్వథ నిలీనేషు బలిర్వైరోచనః పురీం
దేవధానీమధిష్ఠాయ వశం నిన్యే జగత్త్రయం॥34॥

తం విశ్వజయినం శిష్యం భృగవః శిష్యవత్సలాః
శతేన హయమేధానామనువ్రతమయాజయన్॥35॥

తతస్తదనుభావేన భువనత్రయవిశ్రుతాం
కీర్తిం దిక్షువితన్వానః స రేజ ఉడురాడివ॥36॥

బుభుజే చ శ్రియం స్వృద్ధాం ద్విజదేవోపలంభితాం
కృతకృత్యమివాత్మానం మన్యమానో మహామనాః॥37॥

—♦ అధ్యాయము 16 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఏవం పుత్రేషు నష్టేషు దేవమాతాదితిస్తదా
హృతే త్రివిష్టపే దైత్యైః పర్యతప్యదనాథవత్॥1॥

ఏకదా కశ్యపస్తస్యా ఆశ్రమం భగవానగాత్
నిరుత్సవం నిరానందం సమాధేర్విరతశ్చిరాత్॥2॥

స పత్నీం దీనవదనాం కృతాసనపరిగ్రహః
సభాజితో యథాన్యాయమిదమాహ కురూద్వహ॥3॥

అప్యభద్రం న విప్రాణాం భద్రే లోకేఽధునాగతం
న ధర్మస్య న లోకస్య మృత్యోశ్ఛందానువర్తినః॥4॥

అపి వాకుశలం కించిద్గృహేషు గృహమేధిని
ధర్మస్యార్థస్య కామస్య యత్ర యోగో హ్యయోగినాం॥5॥

అపి వాతిథయోఽభ్యేత్య కుటుంబాసక్తయా త్వయా
గృహాదపూజితా యాతాః ప్రత్యుత్థానేన వా క్వచిత్॥6॥

గృహేషు యేష్వతిథయో నార్చితాః సలిలైరపి
యది నిర్యాంతి తే నూనం ఫేరురాజగృహోపమాః॥7॥

అప్యగ్నయస్తు వేలాయాం న హుతా హవిషా సతి
త్వయోద్విగ్నధియా భద్రే ప్రోషితే మయి కర్హిచిత్॥8॥

యత్పూజయా కామదుఘాన్యాతి లోకాన్గృహాన్వితః
బ్రాహ్మణోఽగ్నిశ్చ వై విష్ణోః సర్వదేవాత్మనో ముఖం॥9॥

అపి సర్వే కుశలినస్తవ పుత్రా మనస్విని
లక్షయేఽస్వస్థమాత్మానం భవత్యా లక్షణైరహం॥10॥

శ్రీఅదితిరువాచ ।

భద్రం ద్విజగవాం బ్రహ్మంధర్మస్యాస్య జనస్య చ
త్రివర్గస్య పరం క్షేత్రం గృహమేధిన్గృహా ఇమే॥11॥

అగ్నయోఽతిథయో భృత్యా భిక్షవో యే చ లిప్సవః
సర్వం భగవతో బ్రహ్మన్ననుధ్యానాన్న రిష్యతి॥12॥

కో ను మే భగవన్కామో న సంపద్యేత మానసః
యస్యా భవాన్ప్రజాధ్యక్ష ఏవం ధర్మాన్ప్రభాషతే॥13॥

తవైవ మారీచ మనఃశరీరజాః ప్రజా ఇమాః సత్త్వరజస్తమోజుషః
సమో భవాంస్తాస్వసురాదిషు ప్రభో తథాపి భక్తం భజతే మహేశ్వరః॥14॥

తస్మాదీశ భజంత్యా మే శ్రేయశ్చింతయ సువ్రత
హృతశ్రియో హృతస్థానాన్సపత్నైః పాహి నః ప్రభో॥15॥

పరైర్వివాసితా సాహం మగ్నా వ్యసనసాగరే
ఐశ్వర్యం శ్రీర్యశః స్థానం హృతాని ప్రబలైర్మమ॥16॥

యథా తాని పునః సాధో ప్రపద్యేరన్మమాత్మజాః
తథా విధేహి కల్యాణం ధియా కల్యాణకృత్తమ॥17॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఏవమభ్యర్థితోఽదిత్యా కస్తామాహ స్మయన్నివ
అహో మాయాబలం విష్ణోః స్నేహబద్ధమిదం జగత్॥18॥

క్వ దేహో భౌతికోఽనాత్మా క్వ చాత్మా ప్రకృతేః పరః
కస్య కే పతిపుత్రాద్యా మోహ ఏవ హి కారణం॥19॥

ఉపతిష్ఠస్వ పురుషం భగవంతం జనార్దనం
సర్వభూతగుహావాసం వాసుదేవం జగద్గురుం॥20॥

స విధాస్యతి తే కామాన్హరిర్దీనానుకంపనః
అమోఘా భగవద్భక్తిర్నేతరేతి మతిర్మమ॥21॥

శ్రీఅదితిరువాచ ।

కేనాహం విధినా బ్రహ్మన్నుపస్థాస్యే జగత్పతిం
యథా మే సత్యసంకల్పో విదధ్యాత్స మనోరథం॥22॥

ఆదిశ త్వం ద్విజశ్రేష్ఠ విధిం తదుపధావనం
ఆశు తుష్యతి మే దేవః సీదంత్యాః సహ పుత్రకైః॥23॥

శ్రీకశ్యప ఉవాచ ।

ఏతన్మే భగవాన్పృష్టః ప్రజాకామస్య పద్మజః
యదాహ తే ప్రవక్ష్యామి వ్రతం కేశవతోషణం॥24॥

ఫాల్గునస్యామలే పక్షే ద్వాదశాహం పయోవ్రతం
అర్చయేదరవిందాక్షం భక్త్యా పరమయాన్వితః॥25॥

సినీవాల్యాం మృదాలిప్య స్నాయాత్క్రోడవిదీర్ణయా
యది లభ్యేత వై స్రోతస్యేతం మంత్రముదీరయేత్॥26॥

త్వం దేవ్యాదివరాహేణ రసాయాః స్థానమిచ్ఛతా
ఉద్ధృతాసి నమస్తుభ్యం పాప్మానం మే ప్రణాశయ॥27॥

నిర్వర్తితాత్మనియమో దేవమర్చేత్సమాహితః
అర్చాయాం స్థండిలే సూర్యే జలే వహ్నౌ గురావపి॥28॥

నమస్తుభ్యం భగవతే పురుషాయ మహీయసే
సర్వభూతనివాసాయ వాసుదేవాయ సాక్షిణే॥29॥

నమోఽవ్యక్తాయ సూక్ష్మాయ ప్రధానపురుషాయ చ
చతుర్వింశద్గుణజ్ఞాయ గుణసంఖ్యానహేతవే॥30॥

నమో ద్విశీర్ష్ణే త్రిపదే చతుఃశృంగాయ తంతవే
సప్తహస్తాయ యజ్ఞాయ త్రయీవిద్యాత్మనే నమః॥31॥

నమః శివాయ రుద్రాయ నమః శక్తిధరాయ చ
సర్వవిద్యాధిపతయే భూతానాం పతయే నమః॥32॥

నమో హిరణ్యగర్భాయ ప్రాణాయ జగదాత్మనే
యోగైశ్వర్యశరీరాయ నమస్తే యోగహేతవే॥33॥

నమస్త ఆదిదేవాయ సాక్షిభూతాయ తే నమః
నారాయణాయ ఋషయే నరాయ హరయే నమః॥34॥

నమో మరకతశ్యామ వపుషేఽధిగతశ్రియే
కేశవాయ నమస్తుభ్యం నమస్తే పీతవాససే॥35॥

త్వం సర్వవరదః పుంసాం వరేణ్య వరదర్షభ
అతస్తే శ్రేయసే ధీరాః పాదరేణుముపాసతే॥36॥

అన్వవర్తంత యం దేవాః శ్రీశ్చ తత్పాదపద్మయోః
స్పృహయంత ఇవామోదం భగవాన్మే ప్రసీదతాం॥37॥

ఏతైర్మంత్రైర్హృషీకేశమావాహనపురస్కృతం
అర్చయేచ్ఛ్రద్ధయా యుక్తః పాద్యోపస్పర్శనాదిభిః॥38॥

అర్చిత్వా గంధమాల్యాద్యైః పయసా స్నపయేద్విభుం
వస్త్రోపవీతాభరణ పాద్యోపస్పర్శనైస్తతః
గంధధూపాదిభిశ్చార్చేద్ద్వాదశాక్షరవిద్యయా॥39॥

శృతం పయసి నైవేద్యం శాల్యన్నం విభవే సతి
ససర్పిః సగుడం దత్త్వా జుహుయాన్మూలవిద్యయా॥40॥

నివేదితం తద్భక్తాయ దద్యాద్భుంజీత వా స్వయం
దత్త్వాచమనమర్చిత్వా తాంబూలం చ నివేదయేత్॥41॥

జపేదష్టోత్తరశతం స్తువీత స్తుతిభిః ప్రభుం
కృత్వా ప్రదక్షిణం భూమౌ ప్రణమేద్దండవన్ముదా ॥42॥

కృత్వా శిరసి తచ్ఛేషాం దేవముద్వాసయేత్తతః
ద్వ్యవరాన్భోజయేద్విప్రాన్పాయసేన యథోచితం ॥43॥

భుంజీత తైరనుజ్ఞాతః సేష్టః శేషం సభాజితైః
బ్రహ్మచార్యథ తద్రాత్ర్యాం శ్వో భూతే ప్రథమేఽహని ॥44॥

స్నాతః శుచిర్యథోక్తేన విధినా సుసమాహితః
పయసా స్నాపయిత్వార్చేద్యావద్వ్రతసమాపనం ॥45॥

పయోభక్షో వ్రతమిదం చరేద్విష్ణ్వర్చనాదృతః
పూర్వవజ్జుహుయాదగ్నిం బ్రాహ్మణాంశ్చాపి భోజయేత్ ॥46॥

ఏవం త్వహరహః కుర్యాద్ద్వాదశాహం పయోవ్రతం
హరేరారాధనం హోమమర్హణం ద్విజతర్పణం ॥47॥

ప్రతిపద్దినమారభ్య యావచ్ఛుక్లత్రయోదశీం
బ్రహ్మచర్యమధఃస్వప్నం స్నానం త్రిషవణం చరేత్ ॥48॥

వర్జయేదసదాలాపం భోగానుచ్చావచాంస్తథా
అహింస్రః సర్వభూతానాం వాసుదేవపరాయణః ॥49॥

త్రయోదశ్యామథో విష్ణోః స్నపనం పంచకైర్విభోః
కారయేచ్ఛాస్త్రదృష్టేన విధినా విధికోవిదైః ॥50॥

పూజాం చ మహతీం కుర్యాద్విత్తశాఠ్యవివర్జితః
చరుం నిరూప్య పయసి శిపివిష్టాయ విష్ణవే ॥51॥

సూక్తేన తేన పురుషం యజేత సుసమాహితః
నైవేద్యం చాతిగుణవద్దద్యాత్పురుషతుష్టిదం ॥52॥

ఆచార్యం జ్ఞానసంపన్నం వస్త్రాభరణధేనుభిః
తోషయేదృత్విజశ్చైవ తద్విద్ధ్యారాధనం హరేః ॥53॥

భోజయేత్తాన్గుణవతా సదన్నేన శుచిస్మితే
అన్యాంశ్చ బ్రాహ్మణాంఛక్త్యా యే చ తత్ర సమాగతాః ॥54॥

దక్షిణాం గురవే దద్యాదృత్విగ్భ్యశ్చ యథార్హతః
అన్నాద్యేనాశ్వపాకాంశ్చ ప్రీణయేత్సముపాగతాన్ ॥55॥

భుక్తవత్సు చ సర్వేషు దీనాంధకృపణాదిషు
విష్ణోస్తత్ప్రీణనం విద్వాన్భుంజీత సహ బంధుభిః ॥56॥

నృత్యవాదిత్రగీతైశ్చ స్తుతిభిః స్వస్తివాచకైః
కారయేత్తత్కథాభిశ్చ పూజాం భగవతోఽన్వహం ॥57॥

ఏతత్పయోవ్రతం నామ పురుషారాధనం పరం
పితామహేనాభిహితం మయా తే సముదాహృతం ॥58॥

త్వం చానేన మహాభాగే సమ్యక్చీర్ణేన కేశవం
ఆత్మనా శుద్ధభావేన నియతాత్మా భజావ్యయం ॥59॥

అయం వై సర్వయజ్ఞాఖ్యః సర్వవ్రతమితి స్మృతం
తపఃసారమిదం భద్రే దానం చేశ్వరతర్పణం ॥60॥

త ఏవ నియమాః సాక్షాత్త ఏవ చ యమోత్తమాః
తపో దానం వ్రతం యజ్ఞో యేన తుష్యత్యధోక్షజః ॥61॥

తస్మాదేతద్వ్రతం భద్రే ప్రయతా శ్రద్ధయాచర
భగవాన్పరితుష్టస్తే వరానాశు విధాస్యతి ॥62॥

—♦ అధ్యాయము 17 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇత్యుక్తా సాదితీ రాజన్స్వభర్త్రా కశ్యపేన వై
అన్వతిష్ఠద్వ్రతమిదం ద్వాదశాహమతంద్రితా ॥1॥

చింతయంత్యేకయా బుద్ధ్యా మహాపురుషమీశ్వరం
ప్రగృహ్యేంద్రియదుష్టాశ్వాన్మనసా బుద్ధిసారథిః ॥2॥

మనశ్చైకాగ్రయా బుద్ధ్యా భగవత్యఖిలాత్మని
వాసుదేవే సమాధాయ చచార హ పయోవ్రతం ॥3॥

తస్యాః ప్రాదురభూత్తాత భగవానాదిపురుషః
పీతవాసాశ్చతుర్బాహుః శంఖచక్రగదాధరః ॥4॥

తం నేత్రగోచరం వీక్ష్య సహసోత్థాయ సాదరం
ననామ భువి కాయేన దండవత్ప్రీతివిహ్వలా ॥5॥

సోత్థాయ బద్ధాంజలిరీడితుం స్థితా నోత్సేహ ఆనందజలాకులేక్షణా
బభూవ తూష్ణీం పులకాకులాకృతిస్తద్దర్శనాత్యుత్సవగాత్రవేపథుః ॥6॥

ప్రీత్యా శనైర్గద్గదయా గిరా హరిం తుష్టావ సా దేవ్యదితిః కురూద్వహ
ఉద్వీక్షతీ సా పిబతీవ చక్షుషా రమాపతిం యజ్ఞపతిం జగత్పతిం ॥7॥

శ్రీఅదితిరువాచ ।

యజ్ఞేశ యజ్ఞపురుషాచ్యుత తీర్థపాద
తీర్థశ్రవః శ్రవణమంగలనామధేయ
ఆపన్నలోకవృజినోపశమోదయాద్య
శం నః కృధీశ భగవన్నసి దీననాథః ॥8॥

విశ్వాయ విశ్వభవనస్థితిసంయమాయ
స్వైరం గృహీతపురుశక్తిగుణాయ భూమ్నే
స్వస్థాయ శశ్వదుపబృంహితపూర్ణబోధ
వ్యాపాదితాత్మతమసే హరయే నమస్తే ॥9॥

ఆయుః పరం వపురభీష్టమతుల్యలక్ష్మీర్
ద్యోభూరసాః సకలయోగగుణాస్త్రివర్గః
జ్ఞానం చ కేవలమనంత భవంతి తుష్టాత్
త్వత్తో నృణాం కిము సపత్నజయాదిరాశీః ॥10॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

అదిత్యైవం స్తుతో రాజన్భగవాన్పుష్కరేక్షణః
క్షేత్రజ్ఞః సర్వభూతానామితి హోవాచ భారత॥11॥

శ్రీభగవానువాచ ।

దేవమాతర్భవత్యా మే విజ్ఞాతం చిరకాంక్షితం
యత్సపత్నైర్హృతశ్రీణాం చ్యావితానాం స్వధామతః॥12॥

తాన్వినిర్జిత్య సమరే దుర్మదానసురర్షభాన్
ప్రతిలబ్ధజయశ్రీభిః పుత్రైరిచ్ఛస్యుపాసితుం॥13॥

ఇంద్రజ్యేష్ఠైః స్వతనయైర్హతానాం యుధి విద్విషాం
స్త్రియో రుదంతీరాసాద్య ద్రష్టుమిచ్ఛసి దుఃఖితాః॥14॥

ఆత్మజాన్సుసమృద్ధాంస్త్వం ప్రత్యాహృతయశఃశ్రియః
నాకపృష్ఠమధిష్ఠాయ క్రీడతో ద్రష్టుమిచ్ఛసి॥15॥

ప్రాయోఽధునా తేఽసురయూథనాథా అపారణీయా ఇతి దేవి మే మతిః
యత్తేఽనుకూలేశ్వరవిప్రగుప్తా న విక్రమస్తత్ర సుఖం దదాతి॥16॥

అథాప్యుపాయో మమ దేవి చింత్యః సంతోషితస్య వ్రతచర్యయా తే
మమార్చనం నార్హతి గంతుమన్యథా శ్రద్ధానురూపం ఫలహేతుకత్వాత్॥17॥

త్వయార్చితశ్చాహమపత్యగుప్తయే పయోవ్రతేనానుగుణం సమీడితః
స్వాంశేన పుత్రత్వముపేత్య తే సుతాన్గోప్తాస్మి మారీచతపస్యధిష్ఠితః॥18॥

ఉపధావ పతిం భద్రే ప్రజాపతిమకల్మషం
మాం చ భావయతీ పత్యావేవం రూపమవస్థితం॥19॥

నైతత్పరస్మా ఆఖ్యేయం పృష్టయాపి కథంచన
సర్వం సంపద్యతే దేవి దేవగుహ్యం సుసంవృతం॥20॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఏతావదుక్త్వా భగవాంస్తత్రైవాంతరధీయత
అదితిర్దుర్లభం లబ్ధ్వా హరేర్జన్మాత్మని ప్రభోః॥21॥

ఉపాధావత్పతిం భక్త్యా పరయా కృతకృత్యవత్
స వై సమాధియోగేన కశ్యపస్తదబుధ్యత॥22॥

ప్రవిష్టమాత్మని హరేరంశం హ్యవితథేక్షణః
సోఽదిత్యాం వీర్యమాధత్త తపసా చిరసంభృతం
అమాహితమనా రాజందారుణ్యగ్నిం యథానిలః॥23॥

అదితేర్ధిష్ఠితం గర్భం భగవంతం సనాతనం
హిరణ్యగర్భో విజ్ఞాయ సమీడే గుహ్యనామభిః॥24॥

శ్రీబ్రహ్మోవాచ ।

జయోరుగాయ భగవన్నురుక్రమ నమోఽస్తు తే
నమో బ్రహ్మణ్యదేవాయ త్రిగుణాయ నమో నమః॥25॥

నమస్తే పృశ్నిగర్భాయ వేదగర్భాయ వేధసే
త్రినాభాయ త్రిపృష్ఠాయ శిపివిష్టాయ విష్ణవే॥26॥

త్వమాదిరంతో భువనస్య మధ్యమనంతశక్తిం పురుషం యమాహుః
కాలో భవానాక్షిపతీశ విశ్వం స్రోతో యథాంతః పతితం గభీరం॥27॥

త్వం వై ప్రజానాం స్థిరజంగమానాం ప్రజాపతీనామసి సంభవిష్ణుః
దివౌకసాం దేవ దివశ్చ్యుతానాం పరాయణం నౌరివ మజ్జతోఽప్సు॥28॥

—♦ అధ్యాయము 18 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇత్థం విరించస్తుతకర్మవీర్యః ప్రాదుర్బభూవామృతభూరదిత్యాం
చతుర్భుజః శంఖగదాబ్జచక్రః పిశంగవాసా నలినాయతేక్షణః॥1॥

శ్యామావదాతో ఝషరాజకుండల త్విషోల్లసచ్ఛ్రీవదనాంబుజః పుమాన్
శ్రీవత్సవక్షా బలయాంగదోల్లసత్కిరీటకాంచీగుణచారునూపురః॥2॥

మధువ్రాతవ్రతవిఘుష్టయా స్వయా విరాజితః శ్రీవనమాలయా హరిః
ప్రజాపతేర్వేశ్మతమః స్వరోచిషా వినాశయన్కంఠనివిష్టకౌస్తుభః॥3॥

దిశః ప్రసేదుః సలిలాశయాస్తదా ప్రజాః ప్రహృష్టా ఋతవో గుణాన్వితాః
ద్యౌరంతరీక్షం క్షితిరగ్నిజిహ్వా గావో ద్విజాః సంజహృషుర్నగాశ్చ॥4॥

శ్రోణాయాం శ్రవణద్వాదశ్యాం ముహూర్తేఽభిజితి ప్రభుః
సర్వే నక్షత్రతారాద్యాశ్చక్రుస్తజ్జన్మ దక్షిణం॥5॥

ద్వాదశ్యాం సవితాతిష్ఠన్మధ్యందినగతో నృప
విజయానామ సా ప్రోక్తా యస్యాం జన్మ విదుర్హరేః॥6॥

శంఖదుందుభయో నేదుర్మృదంగపణవానకాః
చిత్రవాదిత్రతూర్యాణాం నిర్ఘోషస్తుములోఽభవత్॥7॥

ప్రీతాశ్చాప్సరసోఽనృత్యన్గంధర్వప్రవరా జగుః
తుష్టువుర్మునయో దేవా మనవః పితరోఽగ్నయః॥8॥

సిద్ధవిద్యాధరగణాః సకింపురుషకిన్నరాః
చారణా యక్షరక్షాంసి సుపర్ణా భుజగోత్తమాః॥9॥

గాయంతోఽతిప్రశంసంతో నృత్యంతో విబుధానుగాః
అదిత్యా ఆశ్రమపదం కుసుమైః సమవాకిరన్॥10॥

దృష్ట్వాదితిస్తం నిజగర్భసంభవం పరం పుమాంసం ముదమాప విస్మితా
గృహీతదేహం నిజయోగమాయయా ప్రజాపతిశ్చాహ జయేతి విస్మితః॥11॥

యత్తద్వపుర్భాతి విభూషణాయుధైరవ్యక్తచిద్వ్యక్తమధారయద్ధరిః
బభూవ తేనైవ స వామనో వటుః సంపశ్యతోర్దివ్యగతిర్యథా నటః॥12॥

తం వటుం వామనం దృష్ట్వా మోదమానా మహర్షయః
కర్మాణి కారయామాసుః పురస్కృత్య ప్రజాపతిం॥13॥

తస్యోపనీయమానస్య సావిత్రీం సవితాబ్రవీత్
బృహస్పతిర్బ్రహ్మసూత్రం మేఖలాం కశ్యపోఽదదాత్॥14॥

దదౌ కృష్ణాజినం భూమిర్దండం సోమో వనస్పతిః
కౌపీనాచ్ఛాదనం మాతా ద్యౌశ్ఛత్రం జగతః పతేః॥15॥

కమండలుం వేదగర్భః కుశాన్సప్తర్షయో దదుః
అక్షమాలాం మహారాజ సరస్వత్యవ్యయాత్మనః॥16॥

తస్మా ఇత్యుపనీతాయ యక్షరాట్పాత్రికామదాత్
భిక్షాం భగవతీ సాక్షాదుమాదాదంబికా సతీ॥17॥

స బ్రహ్మవర్చసేనైవం సభాం సంభావితో వటుః
బ్రహ్మర్షిగణసంజుష్టామత్యరోచత మారిషః॥18॥

సమిద్ధమాహితం వహ్నిం కృత్వా పరిసమూహనం
పరిస్తీర్య సమభ్యర్చ్య సమిద్భిరజుహోద్ద్విజః॥19॥

శ్రుత్వాశ్వమేధైర్యజమానమూర్జితం బలిం భృగూణాముపకల్పితైస్తతః
జగామ తత్రాఖిలసారసంభృతో భారేణ గాం సన్నమయన్పదే పదే॥20॥

తం నర్మదాయాస్తట ఉత్తరే బలేర్య ఋత్విజస్తే భృగుకచ్ఛసంజ్ఞకే
ప్రవర్తయంతో భృగవః క్రతూత్తమం వ్యచక్షతారాదుదితం యథా రవిం॥21॥

తే ఋత్విజో యజమానః సదస్యా హతత్విషో వామనతేజసా నృప
సూర్యః కిలాయాత్యుత వా విభావసుః సనత్కుమారోఽథ దిదృక్షయా క్రతోః॥22॥

ఇత్థం సశిష్యేషు భృగుష్వనేకధా వితర్క్యమాణో భగవాన్స వామనః
ఛత్రం సదండం సజలం కమండలుం వివేశ బిభ్రద్ధయమేధవాటం॥23॥

మౌంజ్యా మేఖలయా వీతముపవీతాజినోత్తరం
జటిలం వామనం విప్రం మాయామాణవకం హరిం॥24॥

ప్రవిష్టం వీక్ష్య భృగవః సశిష్యాస్తే సహాగ్నిభిః
ప్రత్యగృహ్ణన్సముత్థాయ సంక్షిప్తాస్తస్య తేజసా॥25॥

యజమానః ప్రముదితో దర్శనీయం మనోరమం
రూపానురూపావయవం తస్మా ఆసనమాహరత్॥26॥

స్వాగతేనాభినంద్యాథ పాదౌ భగవతో బలిః
అవనిజ్యార్చయామాస ముక్తసంగమనోరమం॥27॥

తత్పాదశౌచం జనకల్మషాపహం స ధర్మవిన్మూర్ధ్న్యదధాత్సుమంగలం
యద్దేవదేవో గిరిశశ్చంద్రమౌలిర్దధార మూర్ధ్నా పరయా చ భక్త్యా॥28॥

శ్రీబలిరువాచ ।

స్వాగతం తే నమస్తుభ్యం బ్రహ్మన్కిం కరవామ తే
బ్రహ్మర్షీణాం తపః సాక్షాన్మన్యే త్వార్య వపుర్ధరం॥29॥

అద్య నః పితరస్తృప్తా అద్య నః పావితం కులం
అద్య స్విష్టః క్రతురయం యద్భవానాగతో గృహాన్॥30॥

అద్యాగ్నయో మే సుహుతా యథావిధి ద్విజాత్మజ త్వచ్చరణావనేజనైః
హతాంహసో వార్భిరియం చ భూరహో తథా పునీతా తనుభిః పదైస్తవ ||31 ||

యద్యద్వటో వాంఛసి తత్ప్రతీచ్ఛ మే త్వామర్థినం విప్రసుతానుతర్కయే
గాం కాంచనం గుణవద్ధామ మృష్టం తథాన్నపేయముత వా విప్రకన్యాం
గ్రామాన్సమృద్ధాంస్తురగాన్గజాన్వా రథాంస్తథార్హత్తమ సంప్రతీచ్ఛ ||32 ||

—♦ అధ్యాయము 19 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ |

ఇతి వైరోచనేర్వాక్యం ధర్మయుక్తం స సూనృతం
నిశమ్య భగవాన్ప్రీతః ప్రతినంద్యేదమబ్రవీత్ ||1 ||

శ్రీభగవానువాచ |

వచస్తవైతజ్జనదేవ సూనృతం కులోచితం ధర్మయుతం యశస్కరం
యస్య ప్రమాణం భృగవః సాంపరాయే పితామహః కులవృద్ధః ప్రశాంతః ||2 ||

న హ్యేతస్మిన్కులే కశ్చిన్నిఃసత్త్వః కృపణః పుమాన్
ప్రత్యాఖ్యాతా ప్రతిశ్రుత్య యో వాదాతా ద్విజాతయే ||3 ||

న సంతి తీర్థే యుధి చార్థినార్థితాః పరాఙ్ముఖా యే త్వమనస్వినో నృప
యుష్మత్కులే యద్యశసామలేన ప్రహ్రాద ఉద్భాతి యథోడుపః ఖే ||4 ||

యతో జాతో హిరణ్యాక్షశ్చరన్నేక ఇమాం మహీం
ప్రతివీరం దిగ్విజయే నావిందత గదాయుధః ||5 ||

యం వినిర్జిత్య కృచ్ఛ్రేణ విష్ణుః క్ష్మోద్ధార ఆగతం
ఆత్మానం జయినం మేనే తద్వీర్యం భూర్యనుస్మరన్ ||6 ||

నిశమ్య తద్వధం భ్రాతా హిరణ్యకశిపుః పురా
హంతుం భ్రాతృహణం క్రుద్ధో జగామ నిలయం హరేః ||7 ||

తమాయాంతం సమాలోక్య శూలపాణిం కృతాంతవత్
చింతయామాస కాలజ్ఞో విష్ణుర్మాయావినాం వరః ||8 ||

యతో యతోఽహం తత్రాసౌ మృత్యుః ప్రాణభృతామివ
అతోఽహమస్య హృదయం ప్రవేక్ష్యామి పరాగ్దృశః ||9 ||

ఏవం స నిశ్చిత్య రిపోః శరీరమాధావతో నిర్వివిశేఽసురేంద్ర
శ్వాసానిలాంతర్హితసూక్ష్మదేహస్తత్ప్రాణరంధ్రేణ వివిగ్నచేతాః ||10 ||

స తన్నికేతం పరిమృశ్య శూన్యమపశ్యమానః కుపితో ననాద
క్ష్మాం ద్యాం దిశః ఖం వివరాన్సముద్రాన్విష్ణుం విచిన్వన్న దదర్శ వీరః ||11 ||

అపశ్యన్నితి హోవాచ మయాన్విష్టమిదం జగత్
భ్రాతృహా మే గతో నూనం యతో నావర్తతే పుమాన్ ||12 ||

వైరానుబంధ ఏతావానామృత్యోరిహ దేహినాం
అజ్ఞానప్రభవో మన్యురహంమానోపబృంహితః ||13 ||

పితా ప్రప్రోదపుత్రస్తే తద్విద్వాంద్విజవత్సలః
స్వమాయుర్ద్విజలింగేభ్యో దేవేభ్యోఽదాత్స యాచితః॥14॥

భవానాచరితాంధర్మానాస్థితో గృహమేధిభిః
బ్రాహ్మణైః పూర్వజైః శూరైరన్యైశ్చోద్దామకీర్తిభిః॥15॥

తస్మాత్త్వత్తో మహీమీషద్వృణేఽహం వరదర్షభాత్
పదాని త్రీణి దైత్యేంద్ర సమ్మితాని పదా మమ॥16॥

నాన్యత్తే కామయే రాజన్వదాన్యాజ్జగదీశ్వరాత్
నైనః ప్రాప్నోతి వై విద్వాన్యావదర్థప్రతిగ్రహః॥17॥

శ్రీబలిరువాచ ।

అహో బ్రాహ్మణదాయాద వాచస్తే వృద్ధసమ్మతాః
త్వం బాలో బాలిశమతిః స్వార్థం ప్రత్యబుధో యథా॥18॥

మాం వచోభిః సమారాధ్య లోకానామేకమీశ్వరం
పదత్రయం వృణీతే యోఽబుద్ధిమాంద్వీపదాశుషం॥19॥

న పుమాన్మాముపవ్రజ్య భూయో యాచితుమర్హతి
తస్మాద్వృత్తికరీం భూమిం వటో కామం ప్రతీచ్ఛ మే॥20॥

శ్రీభగవానువాచ ।

యావంతో విషయాః ప్రేష్ఠాస్త్రిలోక్యామజితేంద్రియం
న శక్నువంతి తే సర్వే ప్రతిపూరయితుం నృప॥21॥

త్రిభిః క్రమైరసంతుష్టో ద్వీపేనాపి న పూర్యతే
నవవర్షసమేతేన సప్తద్వీపవరేచ్ఛయా॥22॥

సప్తద్వీపాధిపతయో నృపా వైణ్యగయాదయః
అర్థైః కామైర్గతా నాంతం తృష్ణాయా ఇతి నః శ్రుతం॥23॥

యదృచ్ఛయోపపన్నేన సంతుష్టో వర్తతే సుఖం
నాసంతుష్టస్త్రిభిర్లోకైరజితాత్మోపసాదితైః॥24॥

పుంసోఽయం సంసృతేర్హేతురసంతోషోఽర్థకామయోః
యదృచ్ఛయోపపన్నేన సంతోషో ముక్తయే స్మృతః॥25॥

యదృచ్ఛాలాభతుష్టస్య తేజో విప్రస్య వర్ధతే
తత్ప్రశామ్యత్యసంతోషాదంభసేవాశుశుక్షణిః॥26॥

తస్మాత్త్రీణి పదాన్యేవ వృణే త్వద్వరదర్షభాత్
ఏతావతైవ సిద్ధోఽహం విత్తం యావత్ప్రయోజనం॥27॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇత్యుక్తః స హసన్నాహ వాంఛాతః ప్రతిగృహ్యతాం
వామనాయ మహీం దాతుం జగ్రాహ జలభాజనం॥28॥

విష్ణవే క్ష్మాం ప్రదాస్యంతముశనా అసురేశ్వరం
జానంశ్చికీర్షితం విష్ణోః శిష్యం ప్రాహ విదాం వరః॥29॥

శ్రీశుక్ర ఉవాచ ।

ఏష వైరోచనే సాక్షాద్భగవాన్విష్ణురవ్యయః
కశ్యపాదదితేర్జాతో దేవానాం కార్యసాధకః॥30॥

ప్రతిశ్రుతం త్వయైతస్మై యదనర్థమజానతా
న సాధు మన్యే దైత్యానాం మహానుపగతోఽనయః॥31॥

ఏష తే స్థానమైశ్వర్యం శ్రియం తేజో యశః శ్రుతం
దాస్యత్యాచ్ఛిద్య శక్రాయ మాయామాణవకో హరిః॥32॥

త్రిభిః క్రమైరిమాల్లోకాన్విశ్వకాయః క్రమిష్యతి
సర్వస్వం విష్ణవే దత్త్వా మూఢ వర్తిష్యసే కథం॥33॥

క్రమతో గాం పదైకేన ద్వితీయేన దివం విభోః
ఖం చ కాయేన మహతా తార్తీయస్య కుతో గతిః॥34॥

నిష్ఠాం తే నరకే మన్యే హ్యప్రదాతుః ప్రతిశ్రుతం
ప్రతిశ్రుతస్య యోఽనీశః ప్రతిపాదయితుం భవాన్॥35॥

న తద్దానం ప్రశంసంతి యేన వృత్తిర్విపద్యతే
దానం యజ్ఞస్తపః కర్మ లోకే వృత్తిమతో యతః॥36॥

ధర్మాయ యశసేఽర్థాయ కామాయ స్వజనాయ చ
పంచధా విభజన్విత్తమిహాముత్ర చ మోదతే॥37॥

అత్రాపి బహ్వృచైర్గీతం శృణు మేఽసురసత్తమ
సత్యమోమితి యత్ప్రోక్తం యన్నేత్యాహానృతం హి తత్॥38॥

సత్యం పుష్పఫలం విద్యాదాత్మవృక్షస్య గీయతే
వృక్షేఽజీవతి తన్న స్యాదనృతం మూలమాత్మనః॥39॥

తద్యథా వృక్ష ఉన్మూలః శుష్యత్యుద్వర్తతేఽచిరాత్
ఏవం నష్టానృతః సద్య ఆత్మా శుష్యేన్న సంశయః॥40॥

పరాగ్రిక్తమపూర్ణం వా అక్షరం యత్తదోమితి
యత్కించిదోమితి బ్రూయాత్తేన రిచ్యేత వై పుమాన్
భిక్షవే సర్వమోం కుర్వన్నాలం కామేన చాత్మనే॥41॥

అథైతత్పూర్ణమభ్యాత్మం యచ్చ నేత్యనృతం వచః
సర్వం నేత్యనృతం బ్రూయాత్స దుష్కీర్తిః శ్వసన్మృతః॥42॥

స్త్రీషు నర్మవివాహే చ వృత్త్యర్థే ప్రాణసంకటే
గోబ్రాహ్మణార్థే హింసాయాం నానృతం స్యాజ్జుగుప్సితం॥43॥

—♦ అధ్యాయము 20 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

బలిరేవం గృహపతిః కులాచార్యేణ భాషితః
తూష్ణీం భూత్వా క్షణం రాజన్నువాచావహితో గురుం ॥1॥

శ్రీబలిరువాచ ।

సత్యం భగవతా ప్రోక్తం ధర్మోఽయం గృహమేధినాం
అర్థం కామం యశో వృత్తిం యో న బాధేత కర్హిచిత్ ॥2॥

స చాహం విత్తలోభేన ప్రత్యాచక్షే కథం ద్విజం
ప్రతిశ్రుత్య దదామీతి ప్రాహ్రాదిః కితవో యథా ॥3॥

న హ్యసత్యాత్పరోఽధర్మ ఇతి హోవాచ భూరియం
సర్వం సోఢుమలం మన్యే ఋతేఽలీకపరం నరం ॥4॥

నాహం బిభేమి నిరయాన్నాధన్యాదసుఖార్ణవాత్
న స్థానచ్యవనాన్మృత్యోర్యథా విప్రప్రలంభనాత్ ॥5॥

యద్యద్ధాస్యతి లోకేఽస్మిన్సంపరేతం ధనాదికం
తస్య త్యాగే నిమిత్తం కిం విప్రస్తుష్యేన్న తేన చేత్ ॥6॥

శ్రేయః కుర్వంతి భూతానాం సాధవో దుస్త్యజాసుభిః
దధ్యఙ్శిబిప్రభృతయః కో వికల్పో ధరాదిషు ॥7॥

యైరియం బుభుజే బ్రహ్మందైత్యేంద్రైరనివర్తిభిః
తేషాం కాలోఽగ్రసీల్లోకాన్న యశోఽధిగతం భువి ॥8॥

సులభా యుధి విప్రర్షే హ్యనివృత్తాస్తనుత్యజః
న తథా తీర్థ ఆయాతే శ్రద్ధయా యే ధనత్యజః ॥9॥

మనస్వినః కారుణికస్య శోభనం యదర్థికామోపనయేన దుర్గతిః
కుతః పునర్బ్రహ్మవిదాం భవాదృశాం తతో వటోరస్య దదామి వాంఛితం ॥10॥

యజంతి యజ్ఞం క్రతుభిర్యమాదృతా భవంత ఆమ్నాయవిధానకోవిదాః
స ఏవ విష్ణుర్వరదోఽస్తు వా పరో దాస్యామ్యముష్మై క్షితిమీప్సితాం మునే ॥11॥

యద్యప్యసావధర్మేణ మాం బధ్నీయాదనాగసం
తథాప్యేనం న హింసిష్యే భీతం బ్రహ్మతనుం రిపుం ॥12॥

ఏష వా ఉత్తమశ్లోకో న జిహాసతి యద్యశః
హత్వా మైనాం హరేద్యుద్ధే శయీత నిహతో మయా ॥13॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఏవమశ్రద్ధితం శిష్యమనాదేశకరం గురుః
శశాప దైవప్రహితః సత్యసంధం మనస్వినం ॥14॥

దృఢం పండితమాన్యజ్ఞః స్తబ్ధోఽస్యస్మదుపేక్షయా
మచ్ఛాసనాతిగో యస్త్వమచిరాద్భ్రశ్యసే శ్రియః ॥15॥

ఏవం శప్తః స్వగురుణా సత్యాన్న చలితో మహాన్
వామనాయ దదావేనామర్చిత్వోదకపూర్వకం ॥16॥

వింధ్యావలిస్తదాగత్య పత్నీ జాలకమాలినీ
ఆనిన్యే కలశం హైమమవనేజన్యపాం భృతం ॥17॥

యజమానః స్వయం తస్య శ్రీమత్పాదయుగం ముదా
అవనిజ్యావహన్మూర్ధ్ని తదపో విశ్వపావనీః ॥18॥

తదాసురేంద్రం దివి దేవతాగణా గంధర్వవిద్యాధరసిద్ధచారణాః
తత్కర్మ సర్వేఽపి గృణంత ఆర్జవం ప్రసూనవర్షైర్వవృషుర్ముదాన్వితాః ॥19॥

నేదుర్ముహుర్దుందుభయః సహస్రశో గంధర్వకింపూరుషకిన్నరా జగుః
మనస్వినానేన కృతం సుదుష్కరం విద్వానదాద్యద్రిపవే జగత్త్రయం ॥20॥

తద్వామనం రూపమవర్ధతాద్భుతం హరేరనంతస్య గుణత్రయాత్మకం
భూః ఖం దిశో ద్యౌర్వివరాః పయోధయస్తిర్యఙ్నృదేవా ఋషయో యదాసత ॥21॥

కాయే బలిస్తస్య మహావిభూతేః సహర్త్విగాచార్యసదస్య ఏతత్
దదర్శ విశ్వం త్రిగుణం గుణాత్మకే భూతేంద్రియార్థాశయజీవయుక్తం ॥22॥

రసామచష్టాంఘ్రితలేఽథ పాదయోర్మహీం మహీధ్రాన్పురుషస్య జంఘయోః
పతత్త్రిణో జానుని విశ్వమూర్తేరూర్వోర్గణం మారుతమింద్రసేనః ॥23॥

సంధ్యాం విభోర్వాససి గుహ్య ఐక్షత్ప్రజాపతీఞ్జఘనే ఆత్మముఖ్యాన్
నాభ్యాం నభః కుక్షిషు సప్తసింధూనురుక్రమస్యోరసి చర్క్షమాలాం ॥24॥

హృద్యంగ ధర్మం స్తనయోర్మురారేరృతం చ సత్యం చ మనస్యథేందుం
శ్రియం చ వక్షస్యరవిందహస్తాం కంఠే చ సామాని సమస్తరేఫాన్ ॥25॥

ఇంద్రప్రధానానమరాన్భుజేషు తత్కర్ణయోః కకుభో ద్యౌశ్చ మూర్ధ్ని
కేశేషు మేఘాంఛ్వసనం నాసికాయామక్ష్ణోశ్చ సూర్యం వదనే చ వహ్నిం ॥26॥

వాణ్యాం చ ఛందాంసి రసే జలేశం భ్రువోర్నిషేధం చ విధిం చ పక్ష్మసు
అహశ్చ రాత్రిం చ పరస్య పుంసో మన్యుం లలాటేఽధర ఏవ లోభం ॥27॥

స్పర్శే చ కామం నృప రేతసాంభః పృష్ఠే త్వధర్మం క్రమణేషు యజ్ఞం
ఛాయాసు మృత్యుం హసితే చ మాయాం తనూరుహేష్వోషధిజాతయశ్చ ॥28॥

నదీశ్చ నాడీషు శిలా నఖేషు బుద్ధావజం దేవగణానృషీంశ్చ
ప్రాణేషు గాత్రే స్థిరజంగమాని సర్వాణి భూతాని దదర్శ వీరః ॥29॥

సర్వాత్మనీదం భువనం నిరీక్ష్య సర్వేఽసురాః కశ్మలమాపురంగ
సుదర్శనం చక్రమసహ్యతేజో ధనుశ్చ శార్ఙ్గం స్తనయిత్నుఘోషం ॥30॥

పర్జన్యఘోషో జలజః పాంచజన్యః కౌమోదకీ విష్ణుగదా తరస్వినీ
విద్యాధరోఽసిః శతచంద్రయుక్తస్తూణోత్తమావక్షయసాయకౌ చ ॥31॥

సునందముఖ్యా ఉపతస్థురీశం పార్షదముఖ్యాః సహలోకపాలాః
స్ఫురత్కిరీటాంగదమీనకుండలః శ్రీవత్సరత్నోత్తమమేఖలాంబరైః ॥32॥

మధువ్రతస్రగ్వనమాలయావృతో రరాజ రాజన్భగవానురుక్రమః
క్షితిం పదైకేన బలేర్విచక్రమే నభః శరీరేణ దిశశ్చ బాహుభిః ॥33॥

పదం ద్వితీయం క్రమతస్త్రివిష్టపం న వై తృతీయాయ తదీయమణ్వపి
ఉరుక్రమస్యాంఘ్రిరుపర్యుపర్యథో మహర్జనాభ్యాం తపసః పరం గతః ॥34॥

—♦ అధ్యాయము 21 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

సత్యం సమీక్ష్యాబ్జభవో నఖేందుభిర్హతస్వధామద్యుతిరావృతోఽభ్యగాత్
మరీచిమిశ్రా ఋషయో బృహద్వ్రతాః సనందనాద్యా నరదేవ యోగినః॥1॥

వేదోపవేదా నియమా యమాన్వితాస్తర్కేతిహాసాంగపురాణసంహితాః
యే చాపరే యోగసమీరదీపిత జ్ఞానాగ్నినా రంధితకర్మకల్మషాః
వవందిరే యత్స్మరణానుభావతః స్వాయంభువం ధామ గతా అకర్మకం॥2॥

అథాంఘ్రయే ప్రోన్నమితాయ విష్ణోరుపాహరత్పద్మభవోఽర్హణోదకం
సమర్చ్య భక్త్యాభ్యగృణాచ్ఛుచిశ్రవా యన్నాభిపంకేరుహసంభవః స్వయం॥3॥

ధాతుః కమండలుజలం తదురుక్రమస్య పాదావనేజనపవిత్రతయా నరేంద్ర
స్వర్ధున్యభూన్నభసి సా పతతీ నిమార్ష్టి లోకత్రయం భగవతో విశదేవ కీర్తిః॥4॥

బ్రహ్మాదయో లోకనాథాః స్వనాథాయ సమాదృతాః
సానుగా బలిమాజహ్రుః సంక్షిప్తాత్మవిభూతయే॥5॥

తోయైః సమర్హణైః స్రగ్భిర్దివ్యగంధానులేపనైః
ధూపైర్దీపైః సురభిభిర్లాజాక్షతఫలాంకురైః॥6॥

స్తవనైర్జయశబ్దైశ్చ తద్వీర్యమహిమాంకితైః
నృత్యవాదిత్రగీతైశ్చ శంఖదుందుభినిఃస్వనైః॥7॥

జాంబవానృక్షరాజస్తు భేరీశబ్దైర్మనోజవః
విజయం దిక్షు సర్వాసు మహోత్సవమఘోషయత్॥8॥

మహీం సర్వాం హృతాం దృష్ట్వా త్రిపదవ్యాజయాచ్ఞయా
ఊచుః స్వభర్తురసురా దీక్షితస్యాత్యమర్షితాః॥9॥

న వాయం బ్రహ్మబంధుర్విష్ణుర్మాయావినాం వరః
ద్విజరూపప్రతిచ్ఛన్నో దేవకార్యం చికీర్షతి॥10॥

అనేన యాచమానేన శత్రుణా వటురూపిణా
సర్వస్వం నో హృతం భర్తుర్న్యస్తదండస్య బర్హిషి॥11॥

సత్యవ్రతస్య సతతం దీక్షితస్య విశేషతః
నానృతం భాషితుం శక్యం బ్రహ్మణ్యస్య దయావతః॥12॥

తస్మాదస్య వధో ధర్మో భర్తుః శుశ్రూషణం చ నః
ఇత్యాయుధాని జగృహుర్బలేరనుచరాసురాః॥13॥

తే సర్వే వామనం హంతుం శూలపట్టిశపాణయః
అనిచ్ఛంతో బలే రాజన్ప్రాద్రవంజాతమన్యవః॥14॥

తానభిద్రవతో దృష్ట్వా దితిజానీకపాన్నృప
ప్రహస్యానుచరా విష్ణోః ప్రత్యషేధన్నుదాయుధాః॥15॥

నందః సునందోఽథ జయో విజయః ప్రబలో బలః
కుముదః కుముదాక్షశ్చ విష్వక్సేనః పతత్త్రిరాట్॥16॥

జయంతః శ్రుతదేవశ్చ పుష్పదంతోఽథ సాత్వతః
సర్వే నాగాయుతప్రాణాశ్చమూం తే జఘ్నురాసురీం ॥17॥

హన్యమానాన్స్వకాందృష్ట్వా పురుషానుచరైర్బలిః
వారయామాస సంరబ్ధాన్కావ్యశాపమనుస్మరన్ ॥18॥

హే విప్రచిత్తే హే రాహో హే నేమే శ్రూయతాం వచః
మా యుధ్యత నివర్తధ్వం న నః కాలోఽయమర్థకృత్ ॥19॥

యః ప్రభుః సర్వభూతానాం సుఖదుఃఖోపపత్తయే
తం నాతివర్తితుం దైత్యాః పౌరుషైరీశ్వరః పుమాన్ ॥20॥

యో నో భవాయ ప్రాగాసీదభవాయ దివౌకసాం
స ఏవ భగవానద్య వర్తతే తద్విపర్యయం ॥21॥

బలేన సచివైర్బుద్ధ్యా దుర్గైర్మంత్రౌషధాదిభిః
సామాదిభిరుపాయైశ్చ కాలం నాత్యేతి వై జనః ॥22॥

భవద్భిర్నిర్జితా హ్యేతే బహుశోఽనుచరా హరేః
దైవేనర్ద్ధైస్త ఏవాద్య యుధి జిత్వా నదంతి నః ॥23॥

ఏతాన్వయం విజేష్యామో యది దైవం ప్రసీదతి
తస్మాత్కాలం ప్రతీక్షధ్వం యో నోఽర్థత్వాయ కల్పతే ॥24॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

పత్యుర్నిగదితం శ్రుత్వా దైత్యదానవయూథపాః
రసాం నిర్వివిశూ రాజన్విష్ణుపార్షద తాడితాః ॥25॥

అథ తార్క్ష్యసుతో జ్ఞాత్వా విరాట్ప్రభుచికీర్షితం
బబంధ వారుణైః పాశైర్బలిం సూత్యేఽహనీ క్రతౌ ॥26॥

హాహాకారో మహానాసీద్రోదస్యోః సర్వతో దిశం
నిగృహ్యమాణేఽసురపతౌ విష్ణునా ప్రభవిష్ణునా ॥27॥

తం బద్ధం వారుణైః పాశైర్భగవానాహ వామనః
నష్టశ్రియం స్థిరప్రజ్ఞముదారయశసం నృప ॥28॥

పదాని త్రీణి దత్తాని భూమేర్మహ్యం త్వయాసుర
ద్వాభ్యాం క్రాంతా మహీ సర్వా తృతీయముపకల్పయ ॥29॥

యావత్తపత్యసౌ గోభిర్యావదిందుః సహోడుభిః
యావద్వర్షతి పర్జన్యస్తావతీ భూరియం తవ ॥30॥

పదైకేన మయాక్రాంతో భూర్లోకః ఖం దిశస్తనోః
స్వర్లోకస్తే ద్వితీయేన పశ్యతస్తే స్వమాత్మనా ॥31॥

ప్రతిశ్రుతమదాతుస్తే నిరయే వాస ఇష్యతే
విశ త్వం నిరయం తస్మాద్గురుణా చానుమోదితః ॥32॥

వృథా మనోరథస్తస్య దూరః స్వర్గః పతత్యధః
ప్రతిశ్రుతస్యాదానేన యోఽర్థినం విప్రలంభతే ॥33॥

విప్రలబ్ధో దదామీతి త్వయాహం చాఢ్యమానినా
తద్వ్యలీకఫలం భుంక్ష్వ నిరయం కతిచిత్సమాః ॥34॥

—♦ అధ్యాయము 22 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఏవం విప్రకృతో రాజన్బలిర్భగవతాసురః
భిద్యమానోఽప్యభిన్నాత్మా ప్రత్యాహావిక్లవం వచః ॥1॥

శ్రీబలిరువాచ ।

యద్యుత్తమశ్లోక భవాన్మమేరితం వచో వ్యలీకం సురవర్య మన్యతే
కరోమ్యృతం తన్న భవేత్ప్రలంభనం పదం తృతీయం కురు శీర్ష్ణి మే నిజం ॥2॥

బిభేమి నాహం నిరయాత్పదచ్యుతో న పాశబంధాద్వ్యసనాద్దురత్యయాత్
నైవార్థకృచ్ఛ్రాద్భవతో వినిగ్రహాదసాధువాదాద్భృశముద్విజే యథా ॥3॥

పుంసాం శ్లాఘ్యతమం మన్యే దండమర్హత్తమార్పితం
యం న మాతా పితా భ్రాతా సుహృదశ్చాదిశంతి హి ॥4॥

త్వం నూనమసురాణాం నః పరోక్షః పరమో గురుః
యో నోఽనేకమదాంధానాం విభ్రంశం చక్షురాదిశత్ ॥5॥

యస్మిన్వైరానుబంధేన వ్యూఢేన విబుధేతరాః
బహవో లేభిరే సిద్ధిం యాము హైకాంతయోగినః ॥6॥

తేనాహం నిగృహీతోఽస్మి భవతా భూరికర్మణా
బద్ధశ్చ వారుణైః పాశైర్నాతివ్రీడే న చ వ్యథే ॥7॥

పితామహో మే భవదీయసమ్మతః ప్రహ్రాద ఆవిష్కృతసాధువాదః
భవద్విపక్షేణ విచిత్రవైశసం సంప్రాపితస్త్వం పరమః స్వపిత్రా ॥8॥

కిమాత్మనానేన జహాతి యోఽన్తతః కిం రిక్థహారైః స్వజనాఖ్యదస్యుభిః
కిం జాయయా సంసృతిహేతుభూతయా మర్త్యస్య గేహైః కిమిహాయుషో వ్యయః ॥9॥

ఇత్థం స నిశ్చిత్య పితామహో మహానగాధబోధో భవతః పాదపద్మం
ధ్రువం ప్రపేదే హ్యకుతోభయం జనాద్భీతః స్వపక్షక్షపణస్య సత్తమ ॥10॥

అథాహమప్యాత్మరిపోస్తవాంతికం దైవేన నీతః ప్రసభం త్యాజితశ్రీః
ఇదం కృతాంతాంతికవర్తి జీవితం యయాధ్రువం స్తబ్ధమతిర్న బుధ్యతే ॥11॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

తస్యేత్థం భాషమాణస్య ప్రహ్రాదో భగవత్ప్రియః
ఆజగామ కురుశ్రేష్ఠ రాకాపతిరివోత్థితః ॥12॥

తమింద్రసేనః స్వపితామహం శ్రియా విరాజమానం నలినాయతేక్షణం
ప్రాంశుం పిశంగాంబరమంజనత్విషం ప్రలంబబాహుం శుభగర్షభమైక్షత ॥13॥

తస్మై బలిర్వారుణపాశయంత్రితః సమర్హణం నోపజహార పూర్వవత్
ననామ మూర్ధ్నాశ్రువిలోలలోచనః సవ్రీడనీచీనముఖో బభూవ హ ॥14॥

స తత్ర హాసీనముదీక్ష్య సత్పతిం హరిం సునందాద్యనుగైరుపాసితం
ఉపేత్య భూమౌ శిరసా మహామనా ననామ మూర్ధ్నా పులకాశ్రువిక్లవః ॥15॥

శ్రీప్రహ్రాద ఉవాచ ।

త్వయైవ దత్తం పదమైంద్రమూర్జితం హృతం తదేవాద్య తథైవ శోభనం
మన్యే మహానస్య కృతో హ్యనుగ్రహో విభ్రంశితో యచ్ఛ్రియ ఆత్మమోహనాత్॥16॥

యయా హి విద్వానపి ముహ్యతే యతస్తత్కో విచష్టే గతిమాత్మనో యథా
తస్మై నమస్తే జగదీశ్వరాయ వై నారాయణాయాఖిలలోకసాక్షిణే॥17॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

తస్యానుశృణ్వతో రాజన్ప్రహ్రాదస్య కృతాంజలేః
హిరణ్యగర్భో భగవానువాచ మధుసూదనం॥18॥

బద్ధం వీక్ష్య పతిం సాధ్వీ తత్పత్నీ భయవిహ్వలా
ప్రాంజలిః ప్రణతోపేంద్రం బభాషేఽవాఙ్ముఖీ నృప॥19॥

శ్రీవింధ్యావలిరువాచ ।

క్రీడార్థమాత్మన ఇదం త్రిజగత్కృతం తే స్వామ్యం తు తత్ర కుధియోఽపర ఈశ కుర్యుః
కర్తుః ప్రభోస్తవ కిమస్యత ఆవహంతి త్యక్తహ్రియస్త్వదవరోపితకర్తృవాదాః॥20॥

శ్రీబ్రహ్మోవాచ ।

భూతభావన భూతేశ దేవదేవ జగన్మయ
ముంచైనం హృతసర్వస్వం నాయమర్హతి నిగ్రహం॥21॥

కృత్స్నా తేఽనేన దత్తా భూర్లోకాః కర్మార్జితాశ్చ యే
నివేదితం చ సర్వస్వమాత్మావిక్లవయా ధియా॥22॥

యత్పాదయోరశఠధీః సలిలం ప్రదాయ
దూర్వాంకురైరపి విధాయ సతీం సపర్యాం
అప్యుత్తమాం గతిమసౌ భజతే త్రిలోకీం
దాశ్వానవిక్లవమనాః కథమార్తిమృచ్ఛేత్॥23॥

శ్రీభగవానువాచ ।

బ్రహ్మన్యమనుగృహ్ణామి తద్విశో విధునోమ్యహం
యన్మదః పురుషః స్తబ్ధో లోకం మాం చావమన్యతే॥24॥

యదా కదాచిజ్జీవాత్మా సంసరన్నిజకర్మభిః
నానాయోనిష్వనీశోఽయం పౌరుషీం గతిమావ్రజేత్॥25॥

జన్మకర్మవయోరూప విద్యైశ్వర్యధనాదిభిః
యద్యస్య న భవేత్స్తంభస్తత్రాయం మదనుగ్రహః॥26॥

మానస్తంభనిమిత్తానాం జన్మాదీనాం సమంతతః
సర్వశ్రేయఃప్రతీపానాం హంత ముహ్యేన్న మత్పరః॥27॥

ఏష దానవదైత్యానామగ్రనీః కీర్తివర్ధనః
అజైషీదజయాం మాయాం సీదన్నపి న ముహ్యతి ||28 ||

క్షీణరిక్థశ్చ్యుతః స్థానాత్క్షిప్తో బద్ధశ్చ శత్రుభిః
జ్ఞాతిభిశ్చ పరిత్యక్తో యాతనామనుయాపితః ||29 ||

గురుణా భర్త్సితః శప్తో జహౌ సత్యం న సువ్రతః
ఛలైరుక్తో మయా ధర్మో నాయం త్యజతి సత్యవాక్ ||30 ||

ఏష మే ప్రాపితః స్థానం దుష్ప్రాపమమరైరపి
సావర్ణేరంతరస్యాయం భవితేంద్రో మదాశ్రయః ||31 ||

తావత్సుతలమధ్యాస్తాం విశ్వకర్మవినిర్మితం
యదాధయో వ్యాధయశ్చ క్లమస్తంద్రా పరాభవః
నోపసర్గా నివసతాం సంభవంతి మమేక్షయా ||32 ||

ఇంద్రసేన మహారాజ యాహి భో భద్రమస్తు తే
సుతలం స్వర్గిభిః ప్రార్థ్యం జ్ఞాతిభిః పరివారితః ||33 ||

న త్వామభిభవిష్యంతి లోకేశాః కిముతాపరే
త్వచ్ఛాసనాతిగాందైత్యాంశ్చక్రం మే సూదయిష్యతి ||34 ||

రక్షిష్యే సర్వతోఽహం త్వాం సానుగం సపరిచ్ఛదం
సదా సన్నిహితం వీర తత్ర మాం ద్రక్ష్యతే భవాన్ ||35 ||

తత్ర దానవదైత్యానాం సంగాత్తే భావ ఆసురః
దృష్ట్వా మదనుభావం వై సద్యః కుంఠో వినంక్ష్యతి ||36 ||

—♦ అధ్యాయము 23 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇత్యుక్తవంతం పురుషం పురాతనం మహానుభావోఽఖిలసాధుసమ్మతః
బద్ధాంజలిర్బాష్పకలాకులేక్షణో భక్త్యుత్కలో గద్గదయా గిరాబ్రవీత్ ||1 ||

శ్రీబలిరువాచ ।

అహో ప్రణామాయ కృతః సముద్యమః ప్రపన్నభక్తార్థవిధౌ సమాహితః
యల్లోకపాలైస్త్వదనుగ్రహోఽమరైరలబ్ధపూర్వోఽపసదేఽసురేఽర్పితః ||2 ||

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇత్యుక్త్వా హరిమానత్య బ్రహ్మాణం సభవం తతః
వివేశ సుతలం ప్రీతో బలిర్ముక్తః సహాసురైః ||3 ||

ఏవమింద్రాయ భగవాన్ప్రత్యానీయ త్రివిష్టపం
పూరయిత్వాదితేః కామమశాసత్సకలం జగత్ ||4 ||

లబ్ధప్రసాదం నిర్ముక్తం పౌత్రం వంశధరం బలిం
నిశామ్య భక్తిప్రవణః ప్రహ్రాద ఇదమబ్రవీత్ ||5 ||

శ్రీప్రహ్లాద ఉవాచ ।

నేమం విరించో లభతే ప్రసాదం న శ్రీర్న శర్వః కిముతాపరేఽన్యే
యన్నోఽసురాణామసి దుర్గపాలో విశ్వాభివంద్యైరభివందితాంఘ్రిః ॥6॥

యత్పాదపద్మమకరందనిషేవణేన
బ్రహ్మాదయః శరణదాశ్నువతే విభూతీః
కస్మాద్వయం కుసృతయః ఖలయోనయస్తే
దాక్షిణ్యదృష్టిపదవీం భవతః ప్రణీతాః ॥7॥

చిత్రం తవేహితమహోఽమితయోగమాయా
లీలావిసృష్టభువనస్య విశారదస్య
సర్వాత్మనః సమదృశోఽవిషమః స్వభావో
భక్తప్రియో యదసి కల్పతరుస్వభావః ॥8॥

శ్రీభగవానువాచ ।

వత్స ప్రహ్లాద భద్రం తే ప్రయాహి సుతలాలయం
మోదమానః స్వపౌత్రేణ జ్ఞాతీనాం సుఖమావహ ॥9॥

నిత్యం ద్రష్టాసి మాం తత్ర గదాపాణిమవస్థితం
మద్దర్శనమహాహ్లాద ధ్వస్తకర్మనిబంధనః ॥10॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఆజ్ఞాం భగవతో రాజన్ప్రహ్లాదో బలినా సహ
బాఢమిత్యమలప్రజ్ఞో మూర్ధ్న్యాధాయ కృతాంజలిః ॥11॥

పరిక్రమ్యాదిపురుషం సర్వాసురచమూపతిః
ప్రణతస్తదనుజ్ఞాతః ప్రవివేశ మహాబిలం ॥12॥

అథాహోశనసం రాజన్హరిర్నారాయణోఽన్తికే
ఆసీనమృత్విజాం మధ్యే సదసి బ్రహ్మవాదినాం ॥13॥

బ్రహ్మన్సంతను శిష్యస్య కర్మచ్ఛిద్రం వితన్వతః
యత్తత్కర్మసు వైషమ్యం బ్రహ్మదృష్టం సమం భవేత్ ॥14॥

శ్రీశుక్ర ఉవాచ ।

కుతస్తత్కర్మవైషమ్యం యస్య కర్మేశ్వరో భవాన్
యజ్ఞేశో యజ్ఞపురుషః సర్వభావేన పూజితః ॥15॥

మంత్రతస్తంత్రతశ్ఛిద్రం దేశకాలార్హవస్తుతః
సర్వం కరోతి నిశ్ఛిద్రమనుసంకీర్తనం తవ ॥16॥

తథాపి వదతో భూమన్కరిష్యామ్యనుశాసనం
ఏతచ్ఛ్రేయః పరం పుంసాం యత్తవాజ్ఞానుపాలనం ॥17॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ప్రతినంద్య హరేరాజ్ఞాముశనా భగవానితి
యజ్ఞచ్ఛిద్రం సమాధత్త బలేర్విప్రర్షిభిః సహ॥18॥

ఏవం బలేర్మహీం రాజన్భిక్షిత్వా వామనో హరిః
దదౌ భ్రాత్రే మహేంద్రాయ త్రిదివం యత్పరైర్హృతం॥19॥

ప్రజాపతిపతిర్బ్రహ్మా దేవర్షిపితృభూమిపైః
దక్షభృగ్వంగిరోముఖ్యైః కుమారేణ భవేన చ॥20॥

కశ్యపస్యాదితేః ప్రీత్యై సర్వభూతభవాయ చ
లోకానాం లోకపాలానామకరోద్వామనం పతిం॥21॥

వేదానాం సర్వదేవానాం ధర్మస్య యశసః శ్రియః
మంగలానాం వ్రతానాం చ కల్పం స్వర్గాపవర్గయోః॥22॥

ఉపేంద్రం కల్పయాం చక్రే పతిం సర్వవిభూతయే
తదా సర్వాణి భూతాని భృశం ముముదిరే నృప॥23॥

తతస్త్వింద్రః పురస్కృత్య దేవయానేన వామనం
లోకపాలైర్దివం నిన్యే బ్రహ్మణా చానుమోదితః॥24॥

ప్రాప్య త్రిభువనం చేంద్ర ఉపేంద్రభుజపాలితః
శ్రియా పరమయా జుష్టో ముముదే గతసాధ్వసః॥25॥

బ్రహ్మా శర్వః కుమారశ్చ భృగ్వాద్యా మునయో నృప
పితరః సర్వభూతాని సిద్ధా వైమానికాశ్చ యే॥26॥

సుమహత్కర్మ తద్విష్ణోర్గాయంతః పరమద్భుతం
ధిష్ణ్యాని స్వాని తే జగ్మురదితిం చ శశంసిరే॥27॥

సర్వమేతన్మయాఖ్యాతం భవతః కులనందన
ఉరుక్రమస్య చరితం శ్రోతౄణామఘమోచనం॥28॥

పారం మహిమ్న ఉరువిక్రమతో గృణానో
యః పార్థివాని విమమే స రజాంసి మర్త్యః
కిం జాయమాన ఉత జాత ఉపైతి మర్త్య
ఇత్యాహ మంత్రదృగృషిః పురుషస్య యస్య॥29॥

య ఇదం దేవదేవస్య హరేరద్భుతకర్మణః
అవతారానుచరితం శృణ్వన్యాతి పరాం గతిం॥30॥

క్రియమాణే కర్మణీదం దైవే పిత్ర్యేఽథ మానుషే
యత్ర యత్రానుకీర్త్యేత తత్తేషాం సుకృతం విదుః॥31॥

—♦ అధ్యాయము 24 ♦—

శ్రీరాజోవాచ ।

భగవన్ఛ్రోతుమిచ్ఛామి హరేరద్భుతకర్మణః
అవతారకథామాద్యాం మాయామత్స్యవిడంబనం॥1॥

యదర్థమదధాద్రూపం మాత్స్యం లోకజుగుప్సితం
తమఃప్రకృతిదుర్మర్షం కర్మగ్రస్త ఇవేశ్వరః ॥2॥

ఏతన్నో భగవన్సర్వం యథావద్వక్తుమర్హసి
ఉత్తమశ్లోకచరితం సర్వలోకసుఖావహం ॥3॥

శ్రీసూత ఉవాచ ।

ఇత్యుక్తో విష్ణురాతేన భగవాన్బాదరాయణిః
ఉవాచ చరితం విష్ణోర్మత్స్యరూపేణ యత్కృతం ॥4॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

గోవిప్రసురసాధూనాం ఛందసామపి చేశ్వరః
రక్షామిచ్ఛంస్తనూర్ధత్తే ధర్మస్యార్థస్య చైవ హి ॥5॥

ఉచ్చావచేషు భూతేషు చరన్వాయురివేశ్వరః
నోచ్చావచత్వం భజతే నిర్గుణత్వాద్ధియో గుణైః ॥6॥

ఆసీదతీతకల్పాంతే బ్రాహ్మో నైమిత్తికో లయః
సముద్రోపప్లుతాస్తత్ర లోకా భూరాదయో నృప ॥7॥

కాలేనాగతనిద్రస్య ధాతుః శిశయిషోర్బలీ
ముఖతో నిఃసృతాన్వేదాన్హయగ్రీవోఽన్తికేఽహరత్ ॥8॥

జ్ఞాత్వా తద్దానవేంద్రస్య హయగ్రీవస్య చేష్టితం
దధార శఫరీరూపం భగవాన్హరిరీశ్వరః ॥9॥

తత్ర రాజఋషిః కశ్చిన్నామ్నా సత్యవ్రతో మహాన్
నారాయణపరోఽతపత్తపః స సలిలాశనః ॥10॥

యోఽసావస్మిన్మహాకల్పే తనయః స వివస్వతః
శ్రాద్ధదేవ ఇతి ఖ్యాతో మనుత్వే హరిణార్పితః ॥11॥

ఏకదా కృతమాలాయాం కుర్వతో జలతర్పణం
తస్యాంజల్యుదకే కాచిచ్ఛఫర్యేకాభ్యపద్యత ॥12॥

సత్యవ్రతోఽఞ్జలిగతాం సహ తోయేన భారత
ఉత్ససర్జ నదీతోయే శఫరీం ద్రవిడేశ్వరః ॥13॥

తమాహ సాతికరుణం మహాకారుణికం నృపం
యాదోభ్యో జ్ఞాతిఘాతిభ్యో దీనాం మాం దీనవత్సల
కథం విసృజసే రాజన్భీతామస్మిన్సరిజ్జలే ॥14॥

తమాత్మనోఽనుగ్రహార్థం ప్రీత్యా మత్స్యవపుర్ధరం
అజానన్రక్షణార్థాయ శఫర్యాః స మనో దధే ॥15॥

తస్యా దీనతరం వాక్యమాశ్రుత్య స మహీపతిః
కలశాప్సు నిధాయైనాం దయాలుర్నిన్య ఆశ్రమం ॥16॥

సా తు తత్రైకరాత్రేణ వర్ధమానా కమండలౌ
అలబ్ధ్వాత్మావకాశం వా ఇదమాహ మహీపతిం ॥17॥

నాహం కమండలావస్మిన్కృచ్ఛ్రం వస్తుమిహోత్సహే
కల్పయౌకః సువిపులం యత్రాహం నివసే సుఖం॥18॥

స ఏనాం తత ఆదాయ న్యధాదౌదంచనోదకే
తత్ర క్షిప్తా ముహూర్తేన హస్తత్రయమవర్ధత॥19॥

న మ ఏతదలం రాజన్సుఖం వస్తుముదంచనం
పృథు దేహి పదం మహ్యం యత్త్వాహం శరణం గతా॥20॥

తత ఆదాయ సా రాజ్ఞా క్షిప్తా రాజన్సరోవరే
తదావృత్యాత్మనా సోఽయం మహామీనోఽన్వవర్ధత॥21॥

నైతన్మే స్వస్తయే రాజన్నుదకం సలిలౌకసః
నిధేహి రక్షాయోగేన హ్రదే మామవిదాసిని॥22॥

ఇత్యుక్తః సోఽనయన్మత్స్యం తత్ర తత్రావిదాసిని
జలాశయేఽసమ్మితం తం సముద్రే ప్రాక్షిపజ్ఝషం॥23॥

క్షిప్యమాణస్తమాహేదమిహ మాం మకరాదయః
అదంత్యతిబలా వీర మాం నేహోత్స్రష్టుమర్హసి॥24॥

ఏవం విమోహితస్తేన వదతా వల్గుభారతీం
తమాహ కో భవానస్మాన్మత్స్యరూపేణ మోహయన్॥25॥

నైవం వీర్యో జలచరో దృష్టోఽస్మాభిః శ్రుతోఽపి వా
యో భవాన్యోజనశతమహ్నాభివ్యానశే సరః॥26॥

నూనం త్వం భగవాన్సాక్షాద్ధరిర్నారాయణోఽవ్యయః
అనుగ్రహాయ భూతానాం ధత్సే రూపం జలౌకసాం॥27॥

నమస్తే పురుషశ్రేష్ఠ స్థిత్యుత్పత్త్యప్యయేశ్వర
భక్తానాం నః ప్రపన్నానాం ముఖ్యో హ్యాత్మగతిర్విభో॥28॥

సర్వే లీలావతారాస్తే భూతానాం భూతిహేతవః
జ్ఞాతుమిచ్ఛామ్యదో రూపం యదర్థం భవతా ధృతం॥29॥

న తేఽరవిందాక్ష పదోపసర్పణం మృషా భవేత్సర్వసుహృత్ప్రియాత్మనః
యథేతరేషాం పృథగాత్మనాం సతామదీదృశో యద్వపురద్భుతం హి నః॥30॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇతి బ్రువాణం నృపతిం జగత్పతిః సత్యవ్రతం మత్స్యవపుర్యుగక్షయే
విహర్తుకామః ప్రలయార్ణవేఽబ్రవీచ్చికీర్షురేకాంతజనప్రియః ప్రియం॥31॥

శ్రీభగవానువాచ ।

సప్తమే హ్యద్యతనాదూర్ధ్వమహన్యేతదరిందమ
నిమంక్ష్యత్యప్యయాంభోధౌ త్రైలోక్యం భూర్భువాదికం॥32॥

త్రిలోక్యాం లీయమానాయాం సంవర్తాంభసి వై తదా
ఉపస్థాస్యతి నౌః కాచిద్విశాలా త్వాం మయేరితా॥33॥

త్వం తావదోషధీః సర్వా బీజాన్యుచ్చావచాని చ
సప్తర్షిభిః పరివృతః సర్వసత్త్వోపబృంహితః॥34॥

ఆరుహ్య బృహతీం నావం విచరిష్యస్యవిక్లవః
ఏకార్ణవే నిరాలోకే ఋషీణామేవ వర్చసా॥35॥

దోధూయమానాం తాం నావం సమీరేణ బలీయసా
ఉపస్థితస్య మే శృంగే నిబధ్నీహి మహాహినా॥36॥

అహం త్వామృషిభిః సార్ధం సహనావముదన్వతి
వికర్షన్విచరిష్యామి యావద్బ్రాహ్మీ నిశా ప్రభో॥37॥

మదీయం మహిమానం చ పరం బ్రహ్మేతి శబ్దితం
వేత్స్యస్యనుగృహీతం మే సంప్రశ్నైర్వివృతం హృది॥38॥

ఇత్థమాదిశ్య రాజానం హరిరంతరధీయత
సోఽన్వవైక్షత తం కాలం యం హృషీకేశ ఆదిశత్॥39॥

ఆస్తీర్య దర్భాన్ప్రాక్కూలాన్రాజర్షిః ప్రాగుదఙ్ముఖః
నిషసాద హరేః పాదౌ చింతయన్మత్స్యరూపిణః॥40॥

తతః సముద్ర ఉద్వేలః సర్వతః ప్లావయన్మహీం
వర్ధమానో మహామేఘైర్వర్షద్భిః సమదృశ్యత॥41॥

ధ్యాయన్భగవదాదేశం దదృశే నావమాగతాం
తామారురోహ విప్రేంద్రైరాదాయౌషధివీరుధః॥42॥

తమూచుర్మునయః ప్రీతా రాజంధ్యాయస్వ కేశవం
స వై నః సంకటాదస్మాదవితా శం విధాస్యతి॥43॥

సోఽనుధ్యాతస్తతో రాజ్ఞా ప్రాదురాసీన్మహార్ణవే
ఏకశృంగధరో మత్స్యో హైమో నియుతయోజనః॥44॥

నిబధ్య నావం తచ్ఛృంగే యథోక్తో హరిణా పురా
వరత్రేణాహినా తుష్టస్తుష్టావ మధుసూదనం॥45॥

శ్రీరాజోవాచ ।

అనాద్యవిద్యోపహతాత్మసంవిదస్తన్మూలసంసారపరిశ్రమాతురాః
యదృచ్ఛయోపసృతా యమాప్నుయుర్విముక్తిదో నః పరమో గురుర్భవాన్॥46॥

జనోఽబుధోఽయం నిజకర్మబంధనః సుఖేచ్ఛయా కర్మ సమీహతేఽసుఖం
యత్సేవయా తాం విధునోత్యసన్మతిం గ్రంథిం స భింద్యాద్ధృదయం స నో గురుః॥47॥

యత్సేవయాగ్నేరివ రుద్రరోదనం పుమాన్విజహ్యాన్మలమాత్మనస్తమః
భజేత వర్ణం నిజమేష సోఽవ్యయో భూయాత్స ఈశః పరమో గురోర్గురుః॥48॥

న యత్ప్రసాదాయుతభాగలేశమన్యే చ దేవా గురవో జనాః స్వయం
కర్తుం సమేతాః ప్రభవంతి పుంసస్తమీశ్వరం త్వాం శరణం ప్రపద్యే॥49॥

అచక్షురంధస్య యథాగ్రణీః కృతస్తథా జనస్యావిదుషోఽబుధో గురుః
త్వమర్కదృక్సర్వదృశాం సమీక్షణో వృతో గురుర్నః స్వగతిం బుభుత్సతాం॥50॥

జనో జనస్యాదిశతేఽసతీం గతిం యయా ప్రపద్యేత దురత్యయం తమః
త్వం త్వవ్యయం జ్ఞానమమోఘమంజసా ప్రపద్యతే యేన జనో నిజం పదం॥51॥

త్వం సర్వలోకస్య సుహృత్ప్రియేశ్వరో హ్యాత్మా గురుర్జ్ఞానమభీష్టసిద్ధిః
తథాపి లోకో న భవంతమంధధీర్జానాతి సంతం హృది బద్ధకామః||52||

తం త్వామహం దేవవరం వరేణ్యం ప్రపద్య ఈశం ప్రతిబోధనాయ
ఛింధ్యర్థదీపైర్భగవన్వచోభిర్గ్రంథీన్హృదయ్యాన్వివృణు స్వమోకః||53||

శ్రీశుక ఉవాచ |

ఇత్యుక్తవంతం నృపతిం భగవానాదిపూరుషః
మత్స్యరూపీ మహాంభోధౌ విహరంస్తత్త్వమబ్రవీత్||54||

పురాణసంహితాం దివ్యాం సాంఖ్యయోగక్రియావతీం
సత్యవ్రతస్య రాజర్షేరాత్మగుహ్యమశేషతః||55||

అశ్రౌషీదృషిభిః సాకమాత్మతత్త్వమసంశయం
నావ్యాసీనో భగవతా ప్రోక్తం బ్రహ్మ సనాతనం||56||

అతీతప్రలయాపాయ ఉత్థితాయ స వేధసే
హత్వాసురం హయగ్రీవం వేదాన్ప్రత్యాహరద్ధరిః||57||

స తు సత్యవ్రతో రాజా జ్ఞానవిజ్ఞానసంయుతః
విష్ణోః ప్రసాదాత్కల్పేఽస్మిన్నాసీద్వైవస్వతో మనుః||58||

సత్యవ్రతస్య రాజర్షేర్మాయామత్స్యస్య శార్ఙ్గిణః
సంవాదం మహదాఖ్యానం శ్రుత్వా ముచ్యేత కిల్బిషాత్||59||

అవతారం హరేర్యోఽయం కీర్తయేదన్వహం నరః
సంకల్పాస్తస్య సిధ్యంతి స యాతి పరమాం గతిం||60||

ప్రలయపయసి ధాతుః సుప్తశక్తేర్ముఖేభ్యః
శ్రుతిగణమపనీతం ప్రత్యుపాదత్త హత్వా
దితిజమకథయద్యో బ్రహ్మ సత్యవ్రతానాం
తమహమఖిలహేతుం జిహ్మమీనం నతోఽస్మి||61||

స్కంధము 9

—♦ అధ్యాయము 1 ♦—

శ్రీరాజోవాచ ।

మన్వంతరాణి సర్వాణి త్వయోక్తాని శ్రుతాని మే
వీర్యాణ్యనంతవీర్యస్య హరేస్తత్ర కృతాని చ॥1॥

యోఽసౌ సత్యవ్రతో నామ రాజర్షిర్ద్రవిడేశ్వరః
జ్ఞానం యోఽతీతకల్పాంతే లేభే పురుషసేవయా॥2॥

స వై వివస్వతః పుత్రో మనురాసీదితి శ్రుతం
త్వత్తస్తస్య సుతాః ప్రోక్తా ఇక్ష్వాకుప్రముఖా నృపాః॥3॥

తేషాం వంశం పృథగ్బ్రహ్మన్వంశానుచరితాని చ
కీర్తయస్వ మహాభాగ నిత్యం శుశ్రూషతాం హి నః॥4॥

యే భూతా యే భవిష్యాశ్చ భవంత్యద్యతనాశ్చ యే
తేషాం నః పుణ్యకీర్తీనాం సర్వేషాం వద విక్రమాన్॥5॥

శ్రీసూత ఉవాచ ।

ఏవం పరీక్షితా రాజ్ఞా సదసి బ్రహ్మవాదినాం
పృష్టః ప్రోవాచ భగవాంఛుకః పరమధర్మవిత్॥6॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

శ్రూయతాం మానవో వంశః ప్రాచుర్యేణ పరంతప
న శక్యతే విస్తరతో వక్తుం వర్షశతైరపి॥7॥

పరావరేషాం భూతానామాత్మా యః పురుషః పరః
స ఏవాసీదిదం విశ్వం కల్పాంతేఽన్యన్న కించన॥8॥

తస్య నాభేః సమభవత్పద్మకోషో హిరణ్మయః
తస్మిన్జజ్ఞే మహారాజ స్వయంభూశ్చతురాననః॥9॥

మరీచిర్మనసస్తస్య జజ్ఞే తస్యాపి కశ్యపః
దాక్షాయణ్యాం తతోఽదిత్యాం వివస్వానభవత్సుతః॥10॥

తతో మనుః శ్రాద్ధదేవః సంజ్ఞాయామాస భారత
శ్రద్ధాయాం జనయామాస దశ పుత్రాన్స ఆత్మవాన్॥11॥

ఇక్ష్వాకునృగశర్యాతి దిష్టధృష్టకరూషకాన్
నరిష్యంతం పృషధ్రం చ నభగం చ కవిం విభుః॥12॥

అప్రజస్య మనోః పూర్వం వసిష్ఠో భగవాన్కిల
మిత్రావరుణయోరిష్టిం ప్రజార్థమకరోద్విభుః॥13॥

తత్ర శ్రద్ధా మనోః పత్నీ హోతారం సమయాచత
దుహిత్రర్థముపాగమ్య ప్రణిపత్య పయోవ్రతా॥14॥

ప్రేషితోఽధ్వర్యుణా హోతా వ్యచరత్తత్సమాహితః
గృహీతే హవిషి వాచా వషట్కారం గృణంద్విజః॥15॥

హోతుస్తద్వ్యభిచారేణ కన్యేలా నామ సాభవత్
తాం విలోక్య మనుః ప్రాహ నాతితుష్టమనా గురుం॥16॥

భగవన్కిమిదం జాతం కర్మ వో బ్రహ్మవాదినాం
విపర్యయమహో కష్టం మైవం స్యాద్బ్రహ్మవిక్రియా॥17॥

యూయం బ్రహ్మవిదో యుక్తాస్తపసా దగ్ధకిల్బిషాః
కుతః సంకల్పవైషమ్యమనృతం విబుధేష్వివ॥18॥

నిశమ్య తద్వచస్తస్య భగవాన్ప్రపితామహః
హోతుర్వ్యతిక్రమం జ్ఞాత్వా బభాషే రవినందనం॥19॥

ఏతత్సంకల్పవైషమ్యం హోతుస్తే వ్యభిచారతః
తథాపి సాధయిష్యే తే సుప్రజాస్త్వం స్వతేజసా॥20॥

ఏవం వ్యవసితో రాజన్భగవాన్స మహాయశాః
అస్తౌషీదాదిపురుషమిలాయాః పుంస్త్వకామ్యయా॥21॥

తస్మై కామవరం తుష్టో భగవాన్హరిరీశ్వరః
దదావిలాభవత్తేన సుద్యుమ్నః పురుషర్షభః॥22॥

స ఏకదా మహారాజ విచరన్మృగయాం వనే
వృతః కతిపయామాత్యైరశ్వమారుహ్య సైంధవం॥23॥

ప్రగృహ్య రుచిరం చాపం శరాంశ్చ పరమాద్భుతాన్
దంశితోఽనుమృగం వీరో జగామ దిశముత్తరాం॥24॥

సుకుమారవనం మేరోరధస్తాత్ప్రవివేశ హ
యత్రాస్తే భగవాంఛర్వో రమమాణః సహోమయా॥25॥

తస్మిన్ప్రవిష్ట ఏవాసౌ సుద్యుమ్నః పరవీరహా
అపశ్యత్స్త్రియమాత్మానమశ్వం చ వడవాం నృప॥26॥

తథా తదనుగాః సర్వే ఆత్మలింగవిపర్యయం
దృష్ట్వా విమనసోఽభూవన్వీక్షమాణాః పరస్పరం॥27॥

శ్రీరాజోవాచ ।

కథమేవం గుణో దేశః కేన వా భగవన్కృతః
ప్రశ్నమేనం సమాచక్ష్వ పరం కౌతూహలం హి నః॥28॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఏకదా గిరిశం ద్రష్టుమృషయస్తత్ర సువ్రతాః
దిశో వితిమిరాభాసాః కుర్వంతః సముపాగమన్॥29॥

తాన్విలోక్యాంబికా దేవీ వివాసా వ్రీడితా భృశం
భర్తురంకాత్సముత్థాయ నీవీమాశ్వథ పర్యధాత్॥30॥

ఋషయోఽపి తయోర్వీక్ష్య ప్రసంగం రమమాణయోః
నివృత్తాః ప్రయయుస్తస్మాన్నరనారాయణాశ్రమం॥31॥

తదిదం భగవానాహ ప్రియాయాః ప్రియకామ్యయా
స్థానం యః ప్రవిశేదేతత్స వై యోషిద్భవేదితి॥32॥

తత ఊర్ధ్వం వనం తద్వై పురుషా వర్జయంతి హి
సా చానుచరసంయుక్తా విచచార వనాద్వనం॥33॥

అథ తామాశ్రమాభ్యాశే చరంతీం ప్రమదోత్తమాం
స్త్రీభిః పరివృతాం వీక్ష్య చకమే భగవాన్బుధః॥34॥

సాపి తం చకమే సుభ్రూః సోమరాజసుతం పతిం
స తస్యాం జనయామాస పురూరవసమాత్మజం॥35॥

ఏవం స్త్రీత్వమనుప్రాప్తః సుద్యుమ్నో మానవో నృపః
సస్మార స కులాచార్యం వసిష్ఠమితి శుశ్రుమ॥36॥

స తస్య తాం దశాం దృష్ట్వా కృపయా భృశపీడితః
సుద్యుమ్నస్యాశయన్పుంస్త్వముపాధావత శంకరం॥37॥

తుష్టస్తస్మై స భగవానృషయే ప్రియమావహన్
స్వాం చ వాచమృతాం కుర్వన్నిదమాహ విశాంపతే॥38॥

మాసం పుమాన్స భవితా మాసం స్త్రీ తవ గోత్రజః
ఇత్థం వ్యవస్థయా కామం సుద్యుమ్నోఽవతు మేదినీం॥39॥

ఆచార్యానుగ్రహాత్కామం లబ్ధ్వా పుంస్త్వం వ్యవస్థయా
పాలయామాస జగతీం నాభ్యనందన్స్మ తం ప్రజాః॥40॥

తస్యోత్కలో గయో రాజన్విమలశ్చ త్రయః సుతాః
దక్షిణాపథరాజానో బభూవుర్ధర్మవత్సలాః॥41॥

తతః పరిణతే కాలే ప్రతిష్ఠానపతిః ప్రభుః
పురూరవస ఉత్సృజ్య గాం పుత్రాయ గతో వనం॥42॥

—♦ అధ్యాయము 2 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఏవం గతేఽథ సుద్యుమ్నే మనుర్వైవస్వతః సుతే
పుత్రకామస్తపస్తేపే యమునాయాం శతం సమాః॥1॥

తతోఽయజన్మనుర్దేవమపత్యార్థం హరిం ప్రభుం
ఇక్ష్వాకుపూర్వజాన్పుత్రాన్లేభే స్వసదృశాందశ॥2॥

పృషధ్రస్తు మనోః పుత్రో గోపాలో గురుణా కృతః
పాలయామాస గా యత్తో రాత్ర్యాం వీరాసనవ్రతః ॥3॥

ఏకదా ప్రావిశద్గోష్ఠం శార్దూలో నిశి వర్షతి
శయానా గావ ఉత్థాయ భీతాస్తా బభ్రముర్వ్రజే ॥4॥

ఏకాం జగ్రాహ బలవాన్సా చుక్రోశ భయాతురా
తస్యాస్తు క్రందితం శ్రుత్వా పృషధ్రోఽనుససార హ ॥5॥

ఖడ్గమాదాయ తరసా ప్రలీనోడుగణే నిశి
అజానన్నచ్ఛినోద్బభ్రోః శిరః శార్దూలశంకయా ॥6॥

వ్యాఘ్రోఽపి వృక్ణశ్రవణో నిస్త్రింశాగ్రాహతస్తతః
నిశ్చక్రామ భృశం భీతో రక్తం పథి సముత్సృజన్ ॥7॥

మన్యమానో హతం వ్యాఘ్రం పృషధ్రః పరవీరహా
అద్రాక్షీత్స్వహతాం బభ్రుం వ్యుష్టాయాం నిశి దుఃఖితః ॥8॥

తం శశాప కులాచార్యః కృతాగసమకామతః
న క్షత్రబంధుః శూద్రస్త్వం కర్మణా భవితామునా ॥9॥

ఏవం శప్తస్తు గురుణా ప్రత్యగృహ్ణాత్కృతాంజలిః
అధారయద్వ్రతం వీర ఊర్ధ్వరేతా మునిప్రియం ॥10॥

వాసుదేవే భగవతి సర్వాత్మని పరేఽమలే
ఏకాంతిత్వం గతో భక్త్యా సర్వభూతసుహృత్సమః ॥11॥

విముక్తసంగః శాంతాత్మా సంయతాక్షోఽపరిగ్రహః
యదృచ్ఛయోపపన్నేన కల్పయన్వృత్తిమాత్మనః ॥12॥

ఆత్మన్యాత్మానమాధాయ జ్ఞానతృప్తః సమాహితః
విచచార మహీమేతాం జడాంధబధిరాకృతిః ॥13॥

ఏవం వృత్తో వనం గత్వా దృష్ట్వా దావాగ్నిముత్థితం
తేనోపయుక్తకరణో బ్రహ్మ ప్రాప పరం మునిః ॥14॥

కవిః కనీయాన్విషయేషు నిఃస్పృహో విసృజ్య రాజ్యం సహ బంధుభిర్వనం
నివేశ్య చిత్తే పురుషం స్వరోచిషం వివేశ కైశోరవయాః పరం గతః ॥15॥

కరూషాన్మానవాదాసన్కారూషాః క్షత్రజాతయః
ఉత్తరాపథగోప్తారో బ్రహ్మణ్యా ధర్మవత్సలాః ॥16॥

ధృష్టాద్ధార్ష్టమభూత్క్షత్రం బ్రహ్మభూయం గతం క్షితౌ
నృగస్య వంశః సుమతిర్భూతజ్యోతిస్తతో వసుః ॥17॥

వసోః ప్రతీకస్తత్పుత్ర ఓఘవానోఘవత్పితా
కన్యా చౌఘవతీ నామ సుదర్శన ఉవాహ తాం ॥18॥

చిత్రసేనో నరిష్యంతాదృక్షస్తస్య సుతోఽభవత్
తస్య మీఢ్వాంస్తతః పూర్ణ ఇంద్రసేనస్తు తత్సుతః ॥19॥

వీతిహోత్రస్త్వింద్రసేనాత్తస్య సత్యశ్రవా అభూత్
ఉరుశ్రవాః సుతస్తస్య దేవదత్తస్తతోఽభవత్ ॥20॥

తతోఽగ్నివేశ్యో భగవానగ్నిః స్వయమభూత్సుతః
కానీన ఇతి విఖ్యాతో జాతూకర్ణ్యో మహానృషిః ॥21॥

తతో బ్రహ్మకులం జాతమాగ్నివేశ్యాయనం నృప
నరిష్యంతాన్వయః ప్రోక్తో దిష్టవంశమతః శృణు॥22॥

నాభాగో దిష్టపుత్రోఽన్యః కర్మణా వైశ్యతాం గతః
భలందనః సుతస్తస్య వత్సప్రీతిర్భలందనాత్॥23॥

వత్సప్రీతేః సుతః ప్రాంశుస్తత్సుతం ప్రమతిం విదుః
ఖనిత్రః ప్రమతేస్తస్మాచ్చాక్షుషోఽథ వివింశతిః॥24॥

వివింశతేః సుతో రంభః ఖనీనేత్రోఽస్య ధార్మికః
కరంధమో మహారాజ తస్యాసీదాత్మజో నృప॥25॥

తస్యావీక్షిత్సుతో యస్య మరుత్తశ్చక్రవర్త్యభూత్
సంవర్తోఽయాజయద్యం వై మహాయోగ్యంగిరఃసుతః॥26॥

మరుత్తస్య యథా యజ్ఞో న తథాన్యోఽస్తి కశ్చన
సర్వం హిరణ్మయం త్వాసీద్యత్కించిచ్చాస్య శోభనం॥27॥

అమాద్యదింద్రః సోమేన దక్షిణాభిర్ద్విజాతయః
మరుతః పరివేష్టారో విశ్వేదేవాః సభాసదః॥28॥

మరుత్తస్య దమః పుత్రస్తస్యాసీద్రాజ్యవర్ధనః
సుధృతిస్తత్సుతో జజ్ఞే సౌధృతేయో నరః సుతః॥29॥

తత్సుతః కేవలస్తస్మాద్ధుంధుమాన్వేగవాంస్తతః
బుధస్తస్యాభవద్యస్య తృణబిందుర్మహీపతిః॥30॥

తం భేజేఽలంబుషా దేవీ భజనీయగుణాలయం
వరాప్సరా యతః పుత్రాః కన్యా చేలవిలాభవత్॥31॥

యస్యాముత్పాదయామాస విశ్రవా ధనదం సుతం
ప్రాదాయ విద్యాం పరమామృషిర్యోగేశ్వరః పితుః॥32॥

విశాలః శూన్యబంధుశ్చ ధూమ్రకేతుశ్చ తత్సుతాః
విశాలో వంశకృద్రాజా వైశాలీం నిర్మమే పురీం॥33॥

హేమచంద్రః సుతస్తస్య ధూమ్రాక్షస్తస్య చాత్మజః
తత్పుత్రాత్సంయమాదాసీత్కృశాశ్వః సహదేవజః॥34॥

కృశాశ్వాత్సోమదత్తోఽభూద్యోఽశ్వమేధైరిడస్పతిం
ఇష్ట్వా పురుషమాపాగ్ర్యాం గతిం యోగేశ్వరాశ్రితాం॥35॥

సౌమదత్తిస్తు సుమతిస్తత్పుత్రో జనమేజయః
ఏతే వైశాలభూపాలాస్తృణబిందోర్యశోధరాః॥36॥

—♦ అధ్యాయము 3 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

శర్యాతిర్మానవో రాజా బ్రహ్మిష్ఠః సంబభూవ హ
యో వా అంగిరసాం సత్రే ద్వితీయమహరూచివాన్॥1॥

సుకన్యా నామ తస్యాసీత్కన్యా కమలలోచనా
తయా సార్ధం వనగతో హ్యగమచ్చ్యవనాశ్రమం॥2॥

సా సఖీభిః పరివృతా విచిన్వంత్యంఘ్రిపాన్వనే
వల్మీకరంధ్రే దదృశే ఖద్యోతే ఇవ జ్యోతిషీ॥3॥

తే దైవచోదితా బాలా జ్యోతిషీ కంటకేన వై
అవిధ్యన్ముగ్ధభావేన సుస్రావాసృక్తతో బహిః॥4॥

శకృన్మూత్రనిరోధోఽభూత్సైనికానాం చ తత్క్షణాత్
రాజర్షిస్తముపాలక్ష్య పురుషాన్విస్మితోఽబ్రవీత్॥5॥

అప్యభద్రం న యుష్మాభిర్భార్గవస్య విచేష్టితం
వ్యక్తం కేనాపి నస్తస్య కృతమాశ్రమదూషణం॥6॥

సుకన్యా ప్రాహ పితరం భీతా కించిత్కృతం మయా
ద్వే జ్యోతిషీ అజానంత్యా నిర్భిన్నే కంటకేన వై॥7॥

దుహితుస్తద్వచః శ్రుత్వా శర్యాతిర్జాతసాధ్వసః
మునిం ప్రసాదయామాస వల్మీకాంతర్హితం శనైః॥8॥

తదభిప్రాయమాజ్ఞాయ ప్రాదాద్దుహితరం మునేః
కృచ్ఛ్రాన్ముక్తస్తమామంత్ర్య పురం ప్రాయాత్సమాహితః॥9॥

సుకన్యా చ్యవనం ప్రాప్య పతిం పరమకోపనం
ప్రీణయామాస చిత్తజ్ఞా అప్రమత్తానువృత్తిభిః॥10॥

కస్యచిత్త్వథ కాలస్య నాసత్యావాశ్రమాగతౌ
తౌ పూజయిత్వా ప్రోవాచ వయో మే దత్తమీశ్వరౌ॥11॥

గ్రహం గ్రహీష్యే సోమస్య యజ్ఞే వామప్యసోమపోః
క్రియతాం మే వయోరూపం ప్రమదానాం యదీప్సితం॥12॥

బాఢమిత్యూచతుర్విప్రమభినంద్య భిషక్తమౌ
నిమజ్జతాం భవానస్మిన్హ్రదే సిద్ధవినిర్మితే॥13॥

ఇత్యుక్తో జరయా గ్రస్త దేహో ధమనిసంతతః
హ్రదం ప్రవేశితోఽశ్విభ్యాం వలీపలితవిగ్రహః॥14॥

పురుషాస్త్రయ ఉత్తస్థురపీవ్యా వనితాప్రియాః
పద్మస్రజః కుండలినస్తుల్యరూపాః సువాససః॥15॥

తాన్నిరీక్ష్య వరారోహా సరూపాన్సూర్యవర్చసః
అజానతీ పతిం సాధ్వీ అశ్వినౌ శరణం యయౌ॥16॥

దర్శయిత్వా పతిం తస్యై పాతివ్రత్యేన తోషితౌ
ఋషిమామంత్ర్య యయతుర్విమానేన త్రివిష్టపం॥17॥

యక్ష్యమాణోఽథ శర్యాతిశ్చ్యవనస్యాశ్రమం గతః
దదర్శ దుహితుః పార్శ్వే పురుషం సూర్యవర్చసం॥18॥

రాజా దుహితరం ప్రాహ కృతపాదాభివందనాం
ఆశిషశ్చాప్రయుంజానో నాతిప్రీతిమనా ఇవ॥19॥

చికీర్షితం తే కిమిదం పతిస్త్వయా ప్రలంభితో లోకనమస్కృతో మునిః
యత్త్వం జరాగ్రస్తమసత్యసమ్మతం విహాయ జారం భజసేఽముమధ్వగం॥20॥

కథం మతిస్తేఽవగతాన్యథా సతాం కులప్రసూతే కులదూషణం త్విదం
బిభర్షి జారం యదపత్రపా కులం పితుశ్చ భర్తుశ్చ నయస్యధస్తమః॥21॥

ఏవం బ్రువాణం పితరం స్మయమానా శుచిస్మితా
ఉవాచ తాత జామాతా తవైష భృగునందనః॥22॥

శశంస పిత్రే తత్సర్వం వయోరూపాభిలంభనం
విస్మితః పరమప్రీతస్తనయాం పరిషస్వజే॥23॥

సోమేన యాజయన్వీరం గ్రహం సోమస్య చాగ్రహీత్
అసోమపోరప్యశ్వినోశ్చ్యవనః స్వేన తేజసా॥24॥

హంతుం తమాదదే వజ్రం సద్యో మన్యురమర్షితః
సవజ్రం స్తంభయామాస భుజమింద్రస్య భార్గవః॥25॥

అన్వజానంస్తతః సర్వే గ్రహం సోమస్య చాశ్వినోః
భిషజావితి యత్పూర్వం సోమాహుత్యా బహిష్కృతౌ॥26॥

ఉత్తానబర్హిరానర్తో భూరిషేణ ఇతి త్రయః
శర్యాతేరభవన్పుత్రా ఆనర్తాద్రేవతోఽభవత్॥27॥

సోఽన్తఃసముద్రే నగరీం వినిర్మాయ కుశస్థలీం
ఆస్థితోఽభుంక్త విషయానానర్తాదీనరిందమ॥28॥

తస్య పుత్రశతం జజ్ఞే కకుద్మిజ్యేష్ఠముత్తమం
కకుద్మీ రేవతీం కన్యాం స్వామాదాయ విభుం గతః॥29॥

పుత్ర్యా వరం పరిప్రష్టుం బ్రహ్మలోకమపావృతం
ఆవర్తమానే గాంధర్వే స్థితోఽలబ్ధక్షణః క్షణం॥30॥

తదంత ఆద్యమానమ్య స్వాభిప్రాయం న్యవేదయత్
తచ్ఛ్రుత్వా భగవాన్బ్రహ్మా ప్రహస్య తమువాచ హ॥31॥

అహో రాజన్నిరుద్ధాస్తే కాలేన హృది యే కృతాః
తత్పుత్రపౌత్రనప్తౄణాం గోత్రాణి చ న శృణ్మహే॥32॥

కాలోఽభియాతస్త్రిణవ చతుర్యుగవికల్పితః
తద్గచ్ఛ దేవదేవాంశో బలదేవో మహాబలః॥33॥

కన్యారత్నమిదం రాజన్నరరత్నాయ దేహి భోః
భువో భారావతారాయ భగవాన్భూతభావనః॥34॥

అవతీర్ణో నిజాంశేన పుణ్యశ్రవణకీర్తనః
ఇత్యాదిష్టోఽభివంద్యాజం నృపః స్వపురమాగతః
త్యక్తం పుణ్యజనత్రాసాద్భ్రాతృభిర్దిక్ష్వవస్థితైః॥35॥

సుతాం దత్త్వానవద్యాంగీం బలాయ బలశాలినే
బదర్యాఖ్యం గతో రాజా తప్తుం నారాయణాశ్రమం॥36॥

—♦ అధ్యాయము 4 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

నాభాగో నభగాపత్యం యం తతం భ్రాతరః కవిం
యవిష్ఠం వ్యభజందాయం బ్రహ్మచారిణమాగతం॥1॥

భ్రాతరోఽభాంక్త కిం మహ్యం భజామ పితరం తవ
త్వాం మమార్యాస్తతాభాంక్షుర్మా పుత్రక తదాదృథాః॥2॥

ఇమే అంగిరసః సత్రమాసతేఽద్య సుమేధసః
షష్ఠం షష్ఠముపేత్యాహః కవే ముహ్యంతి కర్మణి॥3॥

తాంస్త్వం శంసయ సూక్తే ద్వే వైశ్వదేవే మహాత్మనః
తే స్వర్యంతో ధనం సత్ర పరిశేషితమాత్మనః॥4॥

దాస్యంతి తేఽథ తానర్చ్ఛ తథా స కృతవాన్యథా
తస్మై దత్త్వా యయుః స్వర్గం తే సత్రపరిశేషణం॥5॥

తం కశ్చిత్స్వీకరిష్యంతం పురుషః కృష్ణదర్శనః
ఉవాచోత్తరతోఽభ్యేత్య మమేదం వాస్తుకం వసు॥6॥

మమేదమృషిభిర్దత్తమితి తర్హి స్మ మానవః
స్యాన్నౌ తే పితరి ప్రశ్నః పృష్టవాన్పితరం యథా॥7॥

యజ్ఞవాస్తుగతం సర్వముచ్ఛిష్టమృషయః క్వచిత్
చక్రుర్హి భాగం రుద్రాయ స దేవః సర్వమర్హతి॥8॥

నాభాగస్తం ప్రణమ్యాహ తవేశ కిల వాస్తుకం
ఇత్యాహ మే పితా బ్రహ్మంఛిరసా త్వాం ప్రసాదయే॥9॥

యత్తే పితావదద్ధర్మం త్వం చ సత్యం ప్రభాషసే
దదామి తే మంత్రదృశో జ్ఞానం బ్రహ్మ సనాతనం॥10॥

గృహాణ ద్రవిణం దత్తం మత్సత్రపరిశేషితం
ఇత్యుక్త్వాంతర్హితో రుద్రో భగవాంధర్మవత్సలః॥11॥

య ఏతత్సంస్మరేత్ప్రాతః సాయం చ సుసమాహితః
కవిర్భవతి మంత్రజ్ఞో గతిం చైవ తథాత్మనః॥12॥

నాభాగాదంబరీషోఽభూన్మహాభాగవతః కృతీ
నాస్పృశద్బ్రహ్మశాపోఽపి యం న ప్రతిహతః క్వచిత్॥13॥

శ్రీరాజోవాచ ।

భగవన్ఛ్రోతుమిచ్ఛామి రాజర్షేస్తస్య ధీమతః
న ప్రాభూద్యత్ర నిర్ముక్తో బ్రహ్మదండో దురత్యయః॥14॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

అంబరీషో మహాభాగః సప్తద్వీపవతీం మహీం
అవ్యయాం చ శ్రియం లబ్ధ్వా విభవం చాతులం భువి॥15॥

మేనేఽతిదుర్లభం పుంసాం సర్వం తత్స్వప్నసంస్తుతం
విద్వాన్విభవనిర్వాణం తమో విశతి యత్పుమాన్॥16॥

వాసుదేవే భగవతి తద్భక్తేషు చ సాధుషు
ప్రాప్తో భావం పరం విశ్వం యేనేదం లోష్ట్రవత్స్మృతం॥17॥

స వై మనః కృష్ణపదారవిందయోర్వచాంసి వైకుంఠగుణానువర్ణనే
కరౌ హరేర్మందిరమార్జనాదిషు శ్రుతిం చకారాచ్యుతసత్కథోదయే ॥18॥

ముకుందలింగాలయదర్శనే దృశౌ తద్భృత్యగాత్రస్పర్శేఽఙ్గసంగమం
ఘ్రాణం చ తత్పాదసరోజసౌరభే శ్రీమత్తులస్యా రసనాం తదర్పితే ॥19॥

పాదౌ హరేః క్షేత్రపదానుసర్పణే శిరో హృషీకేశపదాభివందనే
కామం చ దాస్యే న తు కామకామ్యయా యథోత్తమశ్లోకజనాశ్రయా రతిః ॥20॥

ఏవం సదా కర్మకలాపమాత్మనః పరేఽధియజ్ఞే భగవత్యధోక్షజే
సర్వాత్మభావం విదధన్మహీమిమాం తన్నిష్ఠవిప్రాభిహితః శశాస హ ॥21॥

ఈజేఽశ్వమేధైరధియజ్ఞమీశ్వరం మహావిభూత్యోపచితాంగదక్షిణైః
తతైర్వసిష్ఠాసితగౌతమాదిభిర్ధన్వన్యభిస్రోతమసౌ సరస్వతీం ॥22॥

యస్య క్రతుషు గీర్వాణైః సదస్యా ఋత్విజో జనాః
తుల్యరూపాశ్చానిమిషా వ్యదృశ్యంత సువాససః ॥23॥

స్వర్గో న ప్రార్థితో యస్య మనుజైరమరప్రియః
శృణ్వద్భిరుపగాయద్భిరుత్తమశ్లోకచేష్టితం ॥24॥

సంవర్ధయంతి యత్కామాః స్వారాజ్యపరిభావితాః
దుర్లభా నాపి సిద్ధానాం ముకుందం హృది పశ్యతః ॥25॥

స ఇత్థం భక్తియోగేన తపోయుక్తేన పార్థివః
స్వధర్మేణ హరిం ప్రీణన్సర్వాన్కామాన్శనైర్జహౌ ॥26॥

గృహేషు దారేషు సుతేషు బంధుషు ద్విపోత్తమస్యందనవాజివస్తుషు
అక్షయ్యరత్నాభరణాంబరాదిష్వనంతకోశేష్వకరోదసన్మతిం ॥27॥

తస్మా అదాద్ధరిశ్చక్రం ప్రత్యనీకభయావహం
ఏకాంతభక్తిభావేన ప్రీతో భక్తాభిరక్షణం ॥28॥

ఆరిరాధయిషుః కృష్ణం మహిష్యా తుల్యశీలయా
యుక్తః సాంవత్సరం వీరో దధార ద్వాదశీవ్రతం ॥29॥

వ్రతాంతే కార్తికే మాసి త్రిరాత్రం సముపోషితః
స్నాతః కదాచిత్కాలింద్యాం హరిం మధువనేఽర్చయత్ ॥30॥

మహాభిషేకవిధినా సర్వోపస్కరసంపదా
అభిషిచ్యాంబరాకల్పైర్గంధమాల్యార్హణాదిభిః ॥31॥

తద్గతాంతరభావేన పూజయామాస కేశవం
బ్రాహ్మణాంశ్చ మహాభాగాన్సిద్ధార్థానపి భక్తితః ॥32॥

గవాం రుక్మవిషాణీనాం రూప్యాంఘ్రీణాం సువాససాం
పయఃశీలవయోరూప వత్సోపస్కరసంపదాం ॥33॥

ప్రాహిణోత్సాధువిప్రేభ్యో గృహేషు న్యర్బుదాని షట్
భోజయిత్వా ద్విజానగ్రే స్వాద్వన్నం గుణవత్తమం ॥34॥

లబ్ధకామైరనుజ్ఞాతః పారణాయోపచక్రమే
తస్య తర్హ్యతిథిః సాక్షాద్దుర్వాసా భగవానభూత్ ॥35॥

తమానర్చాతిథిం భూపః ప్రత్యుత్థానాసనార్హణైః
యయాచేఽభ్యవహారాయ పాదమూలముపాగతః ॥36॥

ప్రతినంద్య స తాం యాచ్ఞాం కర్తుమావశ్యకం గతః
నిమమజ్జ బృహద్ధ్యాయన్కాలిందీసలిలే శుభే ॥37॥

ముహూర్తార్ధావశిష్టాయాం ద్వాదశ్యాం పారణం ప్రతి
చింతయామాస ధర్మజ్ఞో ద్విజైస్తద్ధర్మసంకటే ॥38॥

బ్రాహ్మణాతిక్రమే దోషో ద్వాదశ్యాం యదపారణే
యత్కృత్వా సాధు మే భూయాదధర్మో వా న మాం స్పృశేత్ ॥39॥

అంభసా కేవలేనాథ కరిష్యే వ్రతపారణం
ఆహురబ్భక్షణం విప్రా హ్యశితం నాశితం చ తత్ ॥40॥

ఇత్యపః ప్రాశ్య రాజర్షిశ్చింతయన్మనసాచ్యుతం
ప్రత్యచష్ట కురుశ్రేష్ఠ ద్విజాగమనమేవ సః ॥41॥

దుర్వాసా యమునాకూలాత్కృతావశ్యక ఆగతః
రాజ్ఞాభినందితస్తస్య బుబుధే చేష్టితం ధియా ॥42॥

మన్యునా ప్రచలద్గాత్రో భ్రుకుటీకుటిలాననః
బుభుక్షితశ్చ సుతరాం కృతాంజలిమభాషత ॥43॥

అహో అస్య నృశంసస్య శ్రియోన్మత్తస్య పశ్యత
ధర్మవ్యతిక్రమం విష్ణోరభక్తస్యేశమానినః ॥44॥

యో మామతిథిమాయాతమాతిథ్యేన నిమంత్ర్య చ
అదత్త్వా భుక్తవాంస్తస్య సద్యస్తే దర్శయే ఫలం ॥45॥

ఏవం బ్రువాణ ఉత్కృత్య జటాం రోషప్రదీపితః
తయా స నిర్మమే తస్మై కృత్యాం కాలానలోపమాం ॥46॥

తామాపతంతీం జ్వలతీమసిహస్తాం పదా భువం
వేపయంతీం సముద్వీక్ష్య న చచాల పదాన్నృపః ॥47॥

ప్రాగ్దిష్టం భృత్యరక్షాయాం పురుషేణ మహాత్మనా
దదాహ కృత్యాం తాం చక్రం క్రుద్ధాహిమివ పావకః ॥48॥

తదభిద్రవదుద్వీక్ష్య స్వప్రయాసం చ నిష్ఫలం
దుర్వాసా దుద్రువే భీతో దిక్షు ప్రాణపరీప్సయా ॥49॥

తమన్వధావద్భగవద్రథాంగం దావాగ్నిరుద్ధూతశిఖో యథాహిం
తథానుషక్తం మునిరీక్షమాణో గుహాం వివిక్షుః ప్రససార మేరోః ॥50॥

దిశో నభః క్ష్మాం వివరాన్సముద్రాన్లోకాన్సపాలాంస్త్రిదివం గతః సః
యతో యతో ధావతి తత్ర తత్ర సుదర్శనం దుష్ప్రసహం దదర్శ ॥51॥

అలబ్ధనాథః స సదా కుతశ్చిత్సంత్రస్తచిత్తోఽరణమేషమాణః
దేవం విరించం సమగాద్విధాతస్త్రాహ్యాత్మయోనేఽజితతేజసో మాం ॥52॥

శ్రీబ్రహ్మోవాచ ।

స్థానం మదీయం సహవిశ్వమేతత్క్రీడావసానే ద్విపరార్ధసంజ్ఞే
భ్రూభంగమాత్రేణ హి సందిధక్షోః కాలాత్మనో యస్య తిరోభవిష్యతి ॥53॥

అహం భవో దక్షభృగుప్రధానాః ప్రజేశభూతేశసురేశముఖ్యాః
సర్వే వయం యన్నియమం ప్రపన్నా మూర్ధ్న్యార్పితం లోకహితం వహామః ॥54॥

ప్రత్యాఖ్యాతో విరించేన విష్ణుచక్రోపతాపితః
దుర్వాసాః శరణం యాతః శర్వం కైలాసవాసినం ॥55॥

శ్రీశంకర ఉవాచ ।

వయం న తాత ప్రభవామ భూమ్ని యస్మిన్పరేఽన్యేఽప్యజజీవకోశాః
భవంతి కాలే న భవంతి హీదృశాః సహస్రశో యత్ర వయం భ్రమామః ॥56॥

అహం సనత్కుమారశ్చ నారదో భగవానజః
కపిలోఽపాంతరతమో దేవలో ధర్మ ఆసురిః ॥57॥

మరీచిప్రముఖాశ్చాన్యే సిద్ధేశాః పారదర్శనాః
విదామ న వయం సర్వే యన్మాయాం మాయయావృతాః ॥58॥

తస్య విశ్వేశ్వరస్యేదం శస్త్రం దుర్విషహం హి నః
తమేవం శరణం యాహి హరిస్తే శం విధాస్యతి ॥59॥

తతో నిరాశో దుర్వాసాః పదం భగవతో యయౌ
వైకుంఠాఖ్యం యదధ్యాస్తే శ్రీనివాసః శ్రియా సహ ॥60॥

సందహ్యమానోఽజితశస్త్రవహ్నినా తత్పాదమూలే పతితః సవేపథుః
ఆహాచ్యుతానంత సదీప్సిత ప్రభో కృతాగసం మావహి విశ్వభావన ॥61॥

అజానతా తే పరమానుభావం కృతం మయాఘం భవతః ప్రియాణాం
విధేహి తస్యాపచితిం విధాతర్ముచ్యేత యన్నామ్న్యుదితే నారకోఽపి ॥62॥

శ్రీభగవానువాచ ।

అహం భక్తపరాధీనో హ్యస్వతంత్ర ఇవ ద్విజ
సాధుభిర్గ్రస్తహృదయో భక్తైర్భక్తజనప్రియః ॥63॥

నాహమాత్మానమాశాసే మద్భక్తైః సాధుభిర్వినా
శ్రియం చాత్యంతికీం బ్రహ్మన్యేషాం గతిరహం పరా ॥64॥

యే దారాగారపుత్రాప్త ప్రాణాన్విత్తమిమం పరం
హిత్వా మాం శరణం యాతాః కథం తాంస్త్యక్తుముత్సహే ॥65॥

మయి నిర్బద్ధహృదయాః సాధవః సమదర్శనాః
వశే కుర్వంతి మాం భక్త్యా సత్స్త్రియః సత్పతిం యథా ॥66॥

మత్సేవయా ప్రతీతం తే సాలోక్యాదిచతుష్టయం
నేచ్ఛంతి సేవయా పూర్ణాః కుతోఽన్యత్కాలవిప్లుతం ॥67॥

సాధవో హృదయం మహ్యం సాధూనాం హృదయం త్వహం
మదన్యత్తే న జానంతి నాహం తేభ్యో మనాగపి ॥68॥

ఉపాయం కథయిష్యామి తవ విప్ర శృణుష్వ తత్
అయం హ్యాత్మాభిచారస్తే యతస్తం యాహి మా చిరం
సాధుషు ప్రహితం తేజః ప్రహర్తుః కురుతేఽశివం ॥69॥

తపో విద్యా చ విప్రాణాం నిఃశ్రేయసకరే ఉభే
తే ఏవ దుర్వినీతస్య కల్పేతే కర్తురన్యథా ॥70॥

బ్రహ్మంస్తద్గచ్ఛ భద్రం తే నాభాగతనయం నృపం
క్షమాపయ మహాభాగం తతః శాంతిర్భవిష్యతి ॥71॥

—♦ అధ్యాయము 5 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఏవం భగవతాదిష్టో దుర్వాసాశ్చక్రతాపితః
అంబరీషముపావృత్య తత్పాదౌ దుఃఖితోఽగ్రహీత్ ॥1॥

తస్య సోద్యమమావీక్ష్య పాదస్పర్శవిలజ్జితః
అస్తావీత్తద్ధరేరస్త్రం కృపయా పీడితో భృశం ॥2॥

అంబరీష ఉవాచ ।

త్వమగ్నిర్భగవాన్సూర్యస్త్వం సోమో జ్యోతిషాం పతిః
త్వమాపస్త్వం క్షితిర్వ్యోమ వాయుర్మాత్రేంద్రియాణి చ ॥3॥

సుదర్శన నమస్తుభ్యం సహస్రారాచ్యుతప్రియ
సర్వాస్త్రఘాతిన్విప్రాయ స్వస్తి భూయా ఇడస్పతే ॥4॥

త్వం ధర్మస్త్వమృతం సత్యం త్వం యజ్ఞోఽఖిలయజ్ఞభుక్
త్వం లోకపాలః సర్వాత్మా త్వం తేజః పౌరుషం పరం ॥5॥

నమః సునాభాఖిలధర్మసేతవే హ్యధర్మశీలాసురధూమకేతవే
త్రైలోక్యగోపాయ విశుద్ధవర్చసే మనోజవాయాద్భుతకర్మణే గృణే ॥6॥

త్వత్తేజసా ధర్మమయేన సంహృతం తమః ప్రకాశశ్చ దృశో మహాత్మనాం
దురత్యయస్తే మహిమా గిరాం పతే త్వద్రూపమేతత్సదసత్పరావరం ॥7॥

యదా విసృష్టస్త్వమనంజనేన వై బలం ప్రవిష్టోఽజిత దైత్యదానవం
బాహూదరోర్వంఘ్రిశిరోధరాణి వృశ్చన్నజస్రం ప్రధనే విరాజసే ॥8॥

స త్వం జగత్త్రాణ ఖలప్రహాణయే నిరూపితః సర్వసహో గదాభృతా
విప్రస్య చాస్మత్కులదైవహేతవే విధేహి భద్రం తదనుగ్రహో హి నః ॥9॥

యద్యస్తి దత్తమిష్టం వా స్వధర్మో వా స్వనుష్ఠితః
కులం నో విప్రదైవం చేద్ద్విజో భవతు విజ్వరః ॥10॥

యది నో భగవాన్ప్రీత ఏకః సర్వగుణాశ్రయః
సర్వభూతాత్మభావేన ద్విజో భవతు విజ్వరః ॥11॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇతి సంస్తువతో రాజ్ఞో విష్ణుచక్రం సుదర్శనం
అశామ్యత్సర్వతో విప్రం ప్రదహద్రాజయాచ్ఞయా ॥12॥

స ముక్తోఽస్త్రాగ్నితాపేన దుర్వాసాః స్వస్తిమాంస్తతః
ప్రశశంస తముర్వీశం యుంజానః పరమాశిషః ॥13॥

దుర్వాసా ఉవాచ ।

అహో అనంతదాసానాం మహత్త్వం దృష్టమద్య మే
కృతాగసోఽపి యద్రాజన్మంగలాని సమీహసే॥14॥

దుష్కరః కో ను సాధూనాం దుస్త్యజో వా మహాత్మనాం
యైః సంగృహీతో భగవాన్సాత్వతామృషభో హరిః॥15॥

యన్నామశ్రుతిమాత్రేణ పుమాన్భవతి నిర్మలః
తస్య తీర్థపదః కిం వా దాసానామవశిష్యతే॥16॥

రాజన్ననుగృహీతోఽహం త్వయాతికరుణాత్మనా
మదఘం పృష్ఠతః కృత్వా ప్రాణా యన్మేఽభిరక్షితాః॥17॥

రాజా తమకృతాహారః ప్రత్యాగమనకాంక్షయా
చరణావుపసంగృహ్య ప్రసాద్య సమభోజయత్॥18॥

సోఽశిత్వాదృతమానీతమాతిథ్యం సార్వకామికం
తృప్తాత్మా నృపతిం ప్రాహ భుజ్యతామితి సాదరం॥19॥

ప్రీతోఽస్మ్యనుగృహీతోఽస్మి తవ భాగవతస్య వై
దర్శనస్పర్శనాలాపైరాతిథ్యేనాత్మమేధసా॥20॥

కర్మావదాతమేతత్తే గాయంతి స్వఃస్త్రియో ముహుః
కీర్తిం పరమపుణ్యాం చ కీర్తయిష్యతి భూరియం॥21॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఏవం సంకీర్త్య రాజానం దుర్వాసాః పరితోషితః
యయౌ విహాయసామంత్ర్య బ్రహ్మలోకమహైతుకం॥22॥

సంవత్సరోఽత్యగాత్తావద్యావతా నాగతో గతః
మునిస్తద్దర్శనాకాంక్షో రాజాబ్భక్షో బభూవ హ॥23॥

గతేఽథ దుర్వాససి సోఽమ్బరీషో ద్విజోపయోగాతిపవిత్రమాహరత్
ఋషేర్విమోక్షం వ్యసనం చ వీక్ష్య మేనే స్వవీర్యం చ పరానుభావం॥24॥

ఏవం విధానేకగుణః స రాజా పరాత్మని బ్రహ్మణి వాసుదేవే
క్రియాకలాపైః సమువాహ భక్తిం యయావిరించ్యాన్నిరయాంశ్చకార॥25॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

అథాంబరీషస్తనయేషు రాజ్యం సమానశీలేషు విసృజ్య ధీరః
వనం వివేశాత్మని వాసుదేవే మనో దధద్ధ్వస్తగుణప్రవాహః॥26॥

ఇత్యేతత్పుణ్యమాఖ్యానమంబరీషస్య భూపతే
సంకీర్తయన్ననుధ్యాయన్భక్తో భగవతో భవేత్॥27॥

అంబరీషస్య చరితం యే శృణ్వంతి మహాత్మనః
ముక్తిం ప్రయాంతి తే సర్వే భక్త్యా విష్ణోః ప్రసాదతః॥28॥

—♦ అధ్యాయము 6 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

విరూపః కేతుమాంఛంభురంబరీషసుతాస్త్రయః
విరూపాత్పృషదశ్వోఽభూత్తత్పుత్రస్తు రథీతరః॥1॥

రథీతరస్యాప్రజస్య భార్యాయాం తంతవేఽర్థితః
అంగిరా జనయామాస బ్రహ్మవర్చస్వినః సుతాన్॥2॥

ఏతే క్షేత్రప్రసూతా వై పునస్త్వాంగిరసాః స్మృతాః
రథీతరాణాం ప్రవరాః క్షేత్రోపేతా ద్విజాతయః॥3॥

క్షువతస్తు మనోర్జజ్ఞే ఇక్ష్వాకుర్ఘ్రాణతః సుతః
తస్య పుత్రశతజ్యేష్ఠా వికుక్షినిమిదండకాః॥4॥

తేషాం పురస్తాదభవన్నార్యావర్తే నృపా నృప
పంచవింశతిః పశ్చాచ్చ త్రయో మధ్యేఽపరేఽన్యతః॥5॥

స ఏకదాష్టకాశ్రాద్ధే ఇక్ష్వాకుః సుతమాదిశత్
మాంసమానీయతాం మేధ్యం వికుక్షే గచ్ఛ మా చిరం॥6॥

తథేతి స వనం గత్వా మృగాన్హత్వా క్రియార్హణాన్
శ్రాంతో బుభుక్షితో వీరః శశం చాదదపస్మృతిః॥7॥

శేషం నివేదయామాస పిత్రే తేన చ తద్గురుః
చోదితః ప్రోక్షణాయాహ దుష్టమేతదకర్మకం॥8॥

జ్ఞాత్వా పుత్రస్య తత్కర్మ గురుణాభిహితం నృపః
దేశాన్నిఃసారయామాస సుతం త్యక్తవిధిం రుషా॥9॥

స తు విప్రేణ సంవాదం జ్ఞాపకేన సమాచరన్
త్యక్త్వా కలేవరం యోగీ స తేనావాప యత్పరం॥10॥

పితర్యుపరతేఽభ్యేత్య వికుక్షిః పృథివీమిమాం
శాసదీజే హరిం యజ్ఞైః శశాద ఇతి విశ్రుతః॥11॥

పురంజయస్తస్య సుత ఇంద్రవాహ ఇతీరితః
కకుత్స్థ ఇతి చాప్యుక్తః శృణు నామాని కర్మభిః॥12॥

కృతాంత ఆసీత్సమరో దేవానాం సహ దానవైః
పార్ష్ణిగ్రాహో వృతో వీరో దేవైర్దైత్యపరాజితైః॥13॥

వచనాద్దేవదేవస్య విష్ణోర్విశ్వాత్మనః ప్రభోః
వాహనత్వే వృతస్తస్య బభూవేంద్రో మహావృషః॥14॥

స సన్నద్ధో ధనుర్దివ్యమాదాయ విశిఖాంఛితాన్
స్తూయమానస్తమారుహ్య యుయుత్సుః కకుది స్థితః॥15॥

తేజసాప్యాయితో విష్ణోః పురుషస్య మహాత్మనః
ప్రతీచ్యాం దిశి దైత్యానాం న్యరుణత్త్రిదశైః పురం॥16॥

తైస్తస్య చాభూత్ప్రధనం తుములం లోమహర్షణం
యమాయ భల్లైరనయద్దైత్యానభియయుర్మృధే॥17॥

తస్యేషుపాతాభిముఖం యుగాంతాగ్నిమివోల్బణం
విసృజ్య దుద్రువుర్దైత్యా హన్యమానాః స్వమాలయం॥18॥

జిత్వా పరం ధనం సర్వం సస్త్రీకం వజ్రపాణయే
ప్రత్యయచ్ఛత్స రాజర్షిరితి నామభిరాహృతః॥19॥

పురంజయస్య పుత్రోఽభూదనేనాస్తత్సుతః పృథుః
విశ్వగంధిస్తతశ్చంద్రో యువనాశ్వస్తు తత్సుతః॥20॥

శ్రావస్తస్తత్సుతో యేన శ్రావస్తీ నిర్మమే పురీ
బృహదశ్వస్తు శ్రావస్తిస్తతః కువలయాశ్వకః॥21॥

యః ప్రియార్థముతంకస్య ధుంధునామాసురం బలీ
సుతానామేకవింశత్యా సహస్రైరహనద్వృతః॥22॥

ధుంధుమార ఇతి ఖ్యాతస్తత్సుతాస్తే చ జజ్వలుః
ధుంధోర్ముఖాగ్నినా సర్వే త్రయ ఏవావశేషితాః॥23॥

దృఢాశ్వః కపిలాశ్వశ్చ భద్రాశ్వ ఇతి భారత
దృఢాశ్వపుత్రో హర్యశ్వో నికుంభస్తత్సుతః స్మృతః॥24॥

బహులాశ్వో నికుంభస్య కృశాశ్వోఽథాస్య సేనజిత్
యువనాశ్వోఽభవత్తస్య సోఽనపత్యో వనం గతః॥25॥

భార్యాశతేన నిర్విణ్ణ ఋషయోఽస్య కృపాలవః
ఇష్టిం స్మ వర్తయాం చక్రురైంద్రీం తే సుసమాహితాః॥26॥

రాజా తద్యజ్ఞసదనం ప్రవిష్టో నిశి తర్షితః
దృష్ట్వా శయానాన్విప్రాంస్తాన్పపౌ మంత్రజలం స్వయం॥27॥

ఉత్థితాస్తే నిశమ్యాథ వ్యుదకం కలశం ప్రభో
పప్రచ్ఛుః కస్య కర్మేదం పీతం పుంసవనం జలం॥28॥

రాజ్ఞా పీతం విదిత్వా వై ఈశ్వరప్రహితేన తే
ఈశ్వరాయ నమశ్చక్రురహో దైవబలం బలం॥29॥

తతః కాల ఉపావృత్తే కుక్షిం నిర్భిద్య దక్షిణం
యువనాశ్వస్య తనయశ్చక్రవర్తీ జజాన హ॥30॥

కం ధాస్యతి కుమారోఽయం స్తన్యే రోరూయతే భృశం
మాం ధాతా వత్స మా రోదీరితీంద్రో దేశినీమదాత్॥31॥

న మమార పితా తస్య విప్రదేవప్రసాదతః
యువనాశ్వోఽథ తత్రైవ తపసా సిద్ధిమన్వగాత్॥32॥

త్రసద్దస్యురితీంద్రోఽఙ్గ విదధే నామ యస్య వై
యస్మాత్త్రసంతి హ్యుద్విగ్నా దస్యవో రావణాదయః॥33॥

యౌవనాశ్వోఽథ మాంధాతా చక్రవర్త్యవనీం ప్రభుః
సప్తద్వీపవతీమేకః శశాసాచ్యుతతేజసా॥34॥

ఈజే చ యజ్ఞం క్రతుభిరాత్మవిద్భూరిదక్షిణైః
సర్వదేవమయం దేవం సర్వాత్మకమతీంద్రియం॥35॥

ద్రవ్యం మంత్రో విధిర్యజ్ఞో యజమానస్తథర్త్విజః
ధర్మో దేశశ్చ కాలశ్చ సర్వమేతద్యదాత్మకం॥36॥

యావత్సూర్య ఉదేతి స్మ యావచ్చ ప్రతితిష్ఠతి
తత్సర్వం యౌవనాశ్వస్య మాంధాతుః క్షేత్రముచ్యతే ||37||

శశబిందోర్దుహితరి బిందుమత్యామధాన్నృపః
పురుకుత్సమంబరీషం ముచుకుందం చ యోగినం
తేషాం స్వసారః పంచాశత్సౌభరిం వవ్రిరే పతిం ||38||

యమునాంతర్జలే మగ్నస్తప్యమానః పరం తపః
నిర్వృతిం మీనరాజస్య దృష్ట్వా మైథునధర్మిణః ||39||

జాతస్పృహో నృపం విప్రః కన్యామేకామయాచత
సోఽప్యాహ గృహ్యతాం బ్రహ్మన్కామం కన్యా స్వయంవరే ||40||

స విచింత్యాప్రియం స్త్రీణాం జరఠోఽహమసన్మతః
వలీపలిత ఏజత్క ఇత్యహం ప్రత్యుదాహృతః ||41||

సాధయిష్యే తథాత్మానం సురస్త్రీణామభీప్సితం
కిం పునర్మనుజేంద్రాణామితి వ్యవసితః ప్రభుః ||42||

మునిః ప్రవేశితః క్షత్రా కన్యాంతఃపురమృద్ధిమత్
వృతః స రాజకన్యాభిరేకం పంచాశతా వరః ||43||

తాసాం కలిరభూద్భూయాంస్తదర్థేఽపోహ్య సౌహృదం
మమానురూపో నాయం వ ఇతి తద్గతచేతసాం ||44||

స బహ్వృచస్తాభిరపారణీయ తపఃశ్రియానర్ఘ్యపరిచ్ఛదేషు
గృహేషు నానోపవనామలాంభః సరఃసు సౌగంధికకాననేషు ||45||

మహార్హశయ్యాసనవస్త్రభూషణ స్నానానులేపాభ్యవహారమాల్యకైః
స్వలంకృతస్త్రీపురుషేషు నిత్యదా రేమేఽనుగాయద్ద్విజభృంగవందిషు ||46||

యద్గార్హస్థ్యం తు సంవీక్ష్య సప్తద్వీపవతీపతిః
విస్మితః స్తంభమజహాత్సార్వభౌమశ్రియాన్వితం ||47||

ఏవం గృహేష్వభిరతో విషయాన్వివిధైః సుఖైః
సేవమానో న చాతుష్యదాజ్యస్తోకైరివానలః ||48||

స కదాచిదుపాసీన ఆత్మాపహ్నవమాత్మనః
దదర్శ బహ్వృచాచార్యో మీనసంగసముత్థితం ||49||

అహో ఇమం పశ్యత మే వినాశం తపస్వినః సచ్చరితవ్రతస్య
అంతర్జలే వారిచరప్రసంగాత్ప్రచ్యావితం బ్రహ్మ చిరం ధృతం యత్ ||50||

సంగం త్యజేత మిథునవ్రతీనాం ముముక్షుః
సర్వాత్మనా న విసృజేద్బహిరింద్రియాణి
ఏకశ్చరన్రహసి చిత్తమనంత ఈశే
యుంజీత తద్వ్రతిషు సాధుషు చేత్ప్రసంగః ||51||

ఏకస్తపస్వ్యహమథాంభసి మత్స్యసంగాత్
పంచాశదాసముత పంచసహస్రసర్గః
నాంతం వ్రజామ్యుభయకృత్యమనోరథానాం
మాయాగుణైర్హృతమతిర్విషయేఽర్థభావః ||52||

ఏవం వసన్గృహే కాలం విరక్తో న్యాసమాస్థితః
వనం జగామానుయయుస్తత్పత్న్యః పతిదేవతాః ||53||

తత్ర తప్త్వా తపస్తీక్ష్ణమాత్మదర్శనమాత్మవాన్
సహైవాగ్నిభిరాత్మానం యుయోజ పరమాత్మని॥54॥

తాః స్వపత్యుర్మహారాజ నిరీక్ష్యాధ్యాత్మికీం గతిం
అన్వీయుస్తత్ప్రభావేణ అగ్నిం శాంతమివార్చిషః॥55॥

—♦ అధ్యాయము 7 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

మాంధాతుః పుత్రప్రవరో యోఽమ్బరీషః ప్రకీర్తితః
పితామహేన ప్రవృతో యౌవనాశ్వస్తు తత్సుతః
హారీతస్తస్య పుత్రోఽభూన్మాంధాతృప్రవరా ఇమే॥1॥

నర్మదా భ్రాతృభిర్దత్తా పురుకుత్సాయ యోరగైః
తయా రసాతలం నీతో భుజగేంద్రప్రయుక్తయా॥2॥

గంధర్వానవధీత్తత్ర వధ్యాన్వై విష్ణుశక్తిధృక్
నాగాల్లబ్ధవరః సర్పాదభయం స్మరతామిదం॥3॥

త్రసద్దస్యుః పౌరుకుత్సో యోఽనరణ్యస్య దేహకృత్
హర్యశ్వస్తత్సుతస్తస్మాత్ప్రారుణోఽథ త్రిబంధనః॥4॥

తస్య సత్యవ్రతః పుత్రస్త్రిశంకురితి విశ్రుతః
ప్రాప్తశ్చాండాలతాం శాపాద్గురోః కౌశికతేజసా॥5॥

సశరీరో గతః స్వర్గమద్యాపి దివి దృశ్యతే
పాతితోఽవాక్షిరా దేవైస్తేనైవ స్తంభితో బలాత్॥6॥

త్రైశంకవో హరిశ్చంద్రో విశ్వామిత్రవసిష్ఠయోః
యన్నిమిత్తమభూద్యుద్ధం పక్షిణోర్బహువార్షికం॥7॥

సోఽనపత్యో విషణ్ణాత్మా నారదస్యోపదేశతః
వరుణం శరణం యాతః పుత్రో మే జాయతాం ప్రభో॥8॥

యది వీరో మహారాజ తేనైవ త్వాం యజే ఇతి
తథేతి వరుణేనాస్య పుత్రో జాతస్తు రోహితః॥9॥

జాతః సుతో హ్యనేనాంగ మాం యజస్వేతి సోఽబ్రవీత్
యదా పశుర్నిర్దశః స్యాదథ మేధ్యో భవేదితి॥10॥

నిర్దశే చ స ఆగత్య యజస్వేత్యాహ సోఽబ్రవీత్
దంతాః పశోర్యజ్జాయేరన్నథ మేధ్యో భవేదితి॥11॥

దంతా జాతా యజస్వేతి స ప్రత్యాహాథ సోఽబ్రవీత్
యదా పతంత్యస్య దంతా అథ మేధ్యో భవేదితి॥12॥

పశోర్నిపతితా దంతా యజస్వేత్యాహ సోఽబ్రవీత్
యదా పశోః పునర్దంతా జాయంతేఽథ పశుః శుచిః॥13॥

పునర్జాతా యజస్వేతి స ప్రత్యాహాథ సోఽబ్రవీత్
సాన్నాహికో యదా రాజన్రాజన్యోఽథ పశుః శుచిః॥14॥

ఇతి పుత్రానురాగేణ స్నేహయంత్రితచేతసా
కాలం వంచయతా తం తముక్తో దేవస్తమైక్షత॥15॥

రోహితస్తదభిజ్ఞాయ పితుః కర్మ చికీర్షితం
ప్రాణప్రేప్సుర్ధనుష్పాణిరరణ్యం ప్రత్యపద్యత॥16॥

పితరం వరుణగ్రస్తం శ్రుత్వా జాతమహోదరం
రోహితో గ్రామమేయాయ తమింద్రః ప్రత్యషేధత॥17॥

భూమేః పర్యటనం పుణ్యం తీర్థక్షేత్రనిషేవణైః
రోహితాయాదిశచ్ఛక్రః సోఽప్యరణ్యేఽవసత్సమాం॥18॥

ఏవం ద్వితీయే తృతీయే చతుర్థే పంచమే తథా
అభ్యేత్యాభ్యేత్య స్థవిరో విప్రో భూత్వాహ వృత్రహా॥19॥

షష్ఠం సంవత్సరం తత్ర చరిత్వా రోహితః పురీం
ఉపవ్రజన్నజీగర్తాదక్రీణాన్మధ్యమం సుతం॥20॥

శునఃశేఫం పశుం పిత్రే ప్రదాయ సమవందత
తతః పురుషమేధేన హరిశ్చంద్రో మహాయశాః॥21॥

ముక్తోదరోఽయజద్దేవాన్వరుణాదీన్మహత్కథః
విశ్వామిత్రోఽభవత్తస్మిన్హోతా చాధ్వర్యురాత్మవాన్॥22॥

జమదగ్నిరభూద్బ్రహ్మా వసిష్ఠోఽయాస్యః సామగః
తస్మై తుష్టో దదావింద్రః శాతకౌంభమయం రథం॥23॥

శునఃశేఫస్య మాహాత్మ్యముపరిష్టాత్ప్రచక్ష్యతే
సత్యం సారం ధృతిం దృష్ట్వా సభార్యస్య చ భూపతేః॥24॥

విశ్వామిత్రో భృశం ప్రీతో దదావవిహతాం గతిం
మనః పృథివ్యాం తామద్భిస్తేజసాపోఽనిలేన తత్॥25॥

ఖే వాయుం ధారయంస్తచ్చ భూతాదౌ తం మహాత్మని
తస్మిన్జ్ఞానకలాం ధ్యాత్వా తయాజ్ఞానం వినిర్దహన్॥26॥

హిత్వా తాం స్వేన భావేన నిర్వాణసుఖసంవిదా
అనిర్దేశ్యాప్రతర్క్యేణ తస్థౌ విధ్వస్తబంధనః॥27॥

—♦ అధ్యాయము 8 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

హరితో రోహితసుతశ్చంపస్తస్మాద్వినిర్మితా
చంపాపురీ సుదేవోఽతో విజయో యస్య చాత్మజః॥1॥

భరుకస్తత్సుతస్తస్మాద్వృకస్తస్యాపి బాహుకః
సోఽరిభిర్హృతభూ రాజా సభార్యో వనమావిశత్॥2॥

వృద్ధం తం పంచతాం ప్రాప్తం మహిష్యనుమరిష్యతీ
ఔర్వేణ జానతాత్మానం ప్రజావంతం నివారితా॥3॥

ఆజ్ఞాయాస్యై సపత్నీభిర్గరో దత్తోఽన్ధసా సహ
సహ తేనైవ సంజాతః సగరాఖ్యో మహాయశాః॥4॥

సగరశ్చక్రవర్త్యాసిత్సాగరో యత్సుతైః కృతః
యస్తాలజంఘాన్యవనాంఛకాన్హైహయబర్బరాన్ ॥5॥

నావధీద్గురువాక్యేన చక్రే వికృతవేషిణః
ముండాంచ్ఛ్మశ్రుధరాన్కాంశ్చిన్ముక్తకేశార్ధముండితాన్ ॥6॥

అనంతర్వాససః కాంశ్చిదబహిర్వాససోఽపరాన్
సోఽశ్వమేధైరయజత సర్వవేదసురాత్మకం ॥7॥

ఔర్వోపదిష్టయోగేన హరిమాత్మానమీశ్వరం
తస్యోత్సృష్టం పశుం యజ్ఞే జహారాశ్వం పురందరః ॥8॥

సుమత్యాస్తనయా దృప్తాః పితురాదేశకారిణః
హయమన్వేషమాణాస్తే సమంతాన్న్యఖనన్మహీం ॥9॥

ప్రాగుదీచ్యాం దిశి హయం దదృశుః కపిలాంతికే
ఏష వాజిహరశ్చౌర ఆస్తే మీలితలోచనః ॥10॥

హన్యతాం హన్యతాం పాప ఇతి షష్టిసహస్రిణః
ఉదాయుధా అభియయురున్మిమేష తదా మునిః ॥11॥

స్వశరీరాగ్నినా తావన్మహేంద్రహృతచేతసః
మహద్వ్యతిక్రమహతా భస్మసాదభవన్క్షణాత్ ॥12॥

న సాధువాదో మునికోపభర్జితా నృపేంద్రపుత్రా ఇతి సత్త్వధామని
కథం తమో రోషమయం విభావ్యతే జగత్పవిత్రాత్మని ఖే రజో భువః ॥13॥

యస్యేరితా సాంఖ్యమయీ దృఢేహ నౌర్యయా ముముక్షుస్తరతే దురత్యయం
భవార్ణవం మృత్యుపథం విపశ్చితః పరాత్మభూతస్య కథం పృథఙ్మతిః ॥14॥

యోఽసమంజస ఇత్యుక్తః స కేశిన్యా నృపాత్మజః
తస్య పుత్రోఽంశుమాన్నామ పితామహహితే రతః ॥15॥

అసమంజస ఆత్మానం దర్శయన్నసమంజసం
జాతిస్మరః పురా సంగాద్యోగీ యోగాద్విచాలితః ॥16॥

ఆచరన్గర్హితం లోకే జ్ఞాతీనాం కర్మ విప్రియం
సరయ్వాం క్రీడతో బాలాన్ప్రాస్యదుద్వేజయంజనం ॥17॥

ఏవం వృత్తః పరిత్యక్తః పిత్రా స్నేహమపోహ్య వై
యోగైశ్వర్యేణ బాలాంస్తాందర్శయిత్వా తతో యయౌ ॥18॥

అయోధ్యావాసినః సర్వే బాలకాన్పునరాగతాన్
దృష్ట్వా విసిస్మిరే రాజన్రాజా చాప్యన్వతప్యత ॥19॥

అంశుమాంశ్చోదితో రాజ్ఞా తురగాన్వేషణే యయౌ
పితృవ్యఖాతానుపథం భస్మాంతి దదృశే హయం ॥20॥

తత్రాసీనం మునిం వీక్ష్య కపిలాఖ్యమధోక్షజం
అస్తౌత్సమాహితమనాః ప్రాంజలిః ప్రణతో మహాన్ ॥21॥

అంశుమానువాచ ।

న పశ్యతి త్వాం పరమాత్మనోఽజనో న బుధ్యతేఽద్యాపి సమాధియుక్తిభిః
కుతోఽపరే తస్య మనఃశరీరధీ విసర్గసృష్టా వయమప్రకాశాః ॥22॥

యే దేహభాజస్త్రిగుణప్రధానా గుణాన్విపశ్యంత్యుత వా తమశ్చ
యన్మాయయా మోహితచేతసస్త్వాం విదుః స్వసంస్థం న బహిఃప్రకాశాః ॥23॥

తం త్వాం అహం జ్ఞానఘనం స్వభావ ప్రధ్వస్తమాయాగుణభేదమోహైః
సనందనాద్యైర్మునిభిర్విభావ్యం కథం విమూఢః పరిభావయామి ॥24॥

ప్రశాంత మాయాగుణకర్మలింగమనామరూపం సదసద్విముక్తం
జ్ఞానోపదేశాయ గృహీతదేహం నమామహే త్వాం పురుషం పురాణం ॥25॥

త్వన్మాయారచితే లోకే వస్తుబుద్ధ్యా గృహాదిషు
భ్రమంతి కామలోభేర్ష్యా మోహవిభ్రాంతచేతసః ॥26॥

అద్య నః సర్వభూతాత్మన్కామకర్మేంద్రియాశయః
మోహపాశో దృఢశ్ఛిన్నో భగవంస్తవ దర్శనాత్ ॥27॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇత్థం గీతానుభావస్తం భగవాన్కపిలో మునిః
అంశుమంతమువాచేదమనుగ్రాహ్య ధియా నృప ॥28॥

శ్రీభగవానువాచ ।

అశ్వోఽయం నీయతాం వత్స పితామహపశుస్తవ
ఇమే చ పితరో దగ్ధా గంగాంభోఽర్హంతి నేతరత్ ॥29॥

తం పరిక్రమ్య శిరసా ప్రసాద్య హయమానయత్
సగరస్తేన పశునా యజ్ఞశేషం సమాపయత్ ॥30॥

రాజ్యమంశుమతే న్యస్య నిఃస్పృహో ముక్తబంధనః
ఔర్వోపదిష్టమార్గేణ లేభే గతిమనుత్తమాం ॥31॥

—♦ అధ్యాయము 9 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

అంశుమాంశ్చ తపస్తేపే గంగానయనకామ్యయా
కాలం మహాంతం నాశక్నోత్తతః కాలేన సంస్థితః ॥1॥

దిలీపస్తత్సుతస్తద్వదశక్తః కాలమేయివాన్
భగీరథస్తస్య సుతస్తేపే స సుమహత్తపః ॥2॥

దర్శయామాస తం దేవీ ప్రసన్నా వరదాస్మి తే
ఇత్యుక్తః స్వమభిప్రాయం శశంసావనతో నృపః ॥3॥

కోఽపి ధారయితా వేగం పతంత్యా మే మహీతలే
అన్యథా భూతలం భిత్త్వా నృప యాస్యే రసాతలం ॥4॥

కిం చాహం న భువం యాస్యే నరా మయ్యామృజంత్యఘం
మృజామి తదఘం క్వాహం రాజంస్తత్ర విచింత్యతాం ॥5॥

శ్రీభగీరథ ఉవాచ ।

సాధవో న్యాసినః శాంతా బ్రహ్మిష్ఠా లోకపావనాః
హరంత్యఘం తేఽఙ్గసంగాత్తేష్వాస్తే హ్యఘభిద్ధరిః ॥6॥

ధారయిష్యతి తే వేగం రుద్రస్త్వాత్మా శరీరిణాం
యస్మిన్నోతమిదం ప్రోతం విశ్వం శాటీవ తంతుషు ॥7॥

ఇత్యుక్త్వా స నృపో దేవం తపసాతోషయచ్ఛివం
కాలేనాల్పీయసా రాజంస్తస్యేశశ్చాశ్వతుష్యత ॥8॥

తథేతి రాజ్ఞాభిహితం సర్వలోకహితః శివః
దధారావహితో గంగాం పాదపూతజలాం హరేః ॥9॥

భగీరథః స రాజర్షిర్నిన్యే భువనపావనీం
యత్ర స్వపితౄణాం దేహా భస్మీభూతాః స్మ శేరతే ॥10॥

రథేన వాయువేగేన ప్రయాంతమనుధావతీ
దేశాన్పునంతీ నిర్దగ్ధానాసించత్సగరాత్మజాన్ ॥11॥

యజ్జలస్పర్శమాత్రేణ బ్రహ్మదండహతా అపి
సగరాత్మజా దివం జగ్ముః కేవలం దేహభస్మభిః ॥12॥

భస్మీభూతాంగసంగేన స్వర్యాతాః సగరాత్మజాః
కిం పునః శ్రద్ధయా దేవీం సేవంతే యే ధృతవ్రతాః ॥13॥

న హ్యేతత్పరమాశ్చర్యం స్వర్ధున్యా యదిహోదితం
అనంతచరణాంభోజ ప్రసూతాయా భవచ్ఛిదః ॥14॥

సన్నివేశ్య మనో యస్మింఛ్రద్ధయా మునయోఽమలాః
త్రైగుణ్యం దుస్త్యజం హిత్వా సద్యో యాతాస్తదాత్మతాం ॥15॥

శ్రుతో భగీరథాజ్జజ్ఞే తస్య నాభోఽపరోఽభవత్
సింధుద్వీపస్తతస్తస్మాదయుతాయుస్తతోఽభవత్ ॥16॥

ఋతూపర్ణో నలసఖో యోఽశ్వవిద్యామయాన్నలాత్
దత్త్వాక్షహృదయం చాస్మై సర్వకామస్తు తత్సుతం ॥17॥

తతః సుదాసస్తత్పుత్రో దమయంతీపతిర్నృపః
ఆహుర్మిత్రసహం యం వై కల్మాషాంఘ్రిముత క్వచిత్
వసిష్ఠశాపాద్రక్షోఽభూదనపత్యః స్వకర్మణా ॥18॥

శ్రీరాజోవాచ ।

కిం నిమిత్తో గురోః శాపః సౌదాసస్య మహాత్మనః
ఏతద్వేదితుమిచ్ఛామః కథ్యతాం న రహో యది ॥19॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

సౌదాసో మృగయాం కించిచ్చరన్రక్షో జఘాన హ
ముమోచ భ్రాతరం సోఽథ గతః ప్రతిచికీర్షయా ॥20॥

సంచింతయన్నఘం రాజ్ఞః సూదరూపధరో గృహే
గురవే భోక్తుకామాయ పక్త్వా నిన్యే నరామిషం॥21॥

పరివేక్ష్యమాణం భగవాన్విలోక్యాభక్ష్యమంజసా
రాజానమశపత్క్రుద్ధో రక్షో హ్యేవం భవిష్యసి॥22॥

రక్షఃకృతం తద్విదిత్వా చక్రే ద్వాదశవార్షికం
సోఽప్యపోఽఞ్జలిమాదాయ గురుం శప్తుం సముద్యతః॥23॥

వారితో మదయంత్యాపో రుశతీః పాదయోర్జహౌ
దిశః ఖమవనీం సర్వం పశ్యంజీవమయం నృపః॥24॥

రాక్షసం భావమాపన్నః పాదే కల్మాషతాం గతః
వ్యవాయకాలే దదృశే వనౌకోదంపతీ ద్విజౌ॥25॥

క్షుధార్తో జగృహే విప్రం తత్పత్న్యాహాకృతార్థవత్
న భవాన్రాక్షసః సాక్షాదిక్ష్వాకూణాం మహారథః॥26॥

మదయంత్యాః పతిర్వీర నాధర్మం కర్తుమర్హసి
దేహి మేఽపత్యకామాయా అకృతార్థం పతిం ద్విజం॥27॥

దేహోఽయం మానుషో రాజన్పురుషస్యాఖిలార్థదః
తస్మాదస్య వధో వీర సర్వార్థవధ ఉచ్యతే॥28॥

ఏష హి బ్రాహ్మణో విద్వాంస్తపఃశీలగుణాన్వితః
ఆరిరాధయిషుర్బ్రహ్మ మహాపురుషసంజ్ఞితం
సర్వభూతాత్మభావేన భూతేష్వంతర్హితం గుణైః॥29॥

సోఽయం బ్రహ్మర్షివర్యస్తే రాజర్షిప్రవరాద్విభో
కథమర్హతి ధర్మజ్ఞ వధం పితురివాత్మజః॥30॥

తస్య సాధోరపాపస్య భ్రూణస్య బ్రహ్మవాదినః
కథం వధం యథా బభ్రోర్మన్యతే సన్మతో భవాన్॥31॥

యద్యయం క్రియతే భక్ష్యస్తర్హి మాం ఖాద పూర్వతః
న జీవిష్యే వినా యేన క్షణం చ మృతకం యథా॥32॥

ఏవం కరుణభాషిణ్యా విలపంత్యా అనాథవత్
వ్యాఘ్రః పశుమివాఖాదత్సౌదాసః శాపమోహితః॥33॥

బ్రాహ్మణీ వీక్ష్య దిధిషుం పురుషాదేన భక్షితం
శోచంత్యాత్మానముర్వీశమశపత్కుపితా సతీ॥34॥

యస్మాన్మే భక్షితః పాప కామార్తాయాః పతిస్త్వయా
తవాపి మృత్యురాధానాదకృతప్రజ్ఞ దర్శితః॥35॥

ఏవం మిత్రసహం శప్త్వా పతిలోకపరాయణా
తదస్థీని సమిద్ధేఽగ్నౌ ప్రాస్య భర్తుర్గతిం గతా॥36॥

విశాపో ద్వాదశాబ్దాంతే మైథునాయ సముద్యతః
విజ్ఞాప్య బ్రాహ్మణీశాపం మహిష్యా స నివారితః॥37॥

అత ఊర్ధ్వం స తత్యాజ స్త్రీసుఖం కర్మణాప్రజాః
వసిష్ఠస్తదనుజ్ఞాతో మదయంత్యాం ప్రజామధాత్॥38॥

సా వై సప్త సమా గర్భమబిభ్రన్న వ్యజాయత
జఘ్నేఽశ్మనోదరం తస్యాః సోఽశ్మకస్తేన కథ్యతే॥39॥

అశ్మకాద్బాలికో జజ్ఞే యః స్త్రీభిః పరిరక్షితః
నారీకవచ ఇత్యుక్తో నిఃక్షత్రే మూలకోఽభవత్ ||40||

తతో దశరథస్తస్మాత్పుత్ర ఐడవిడిస్తతః
రాజా విశ్వసహో యస్య ఖట్వాంగశ్చక్రవర్త్యభూత్ ||41||

యో దేవైరర్థితో దైత్యానవధీద్యుధి దుర్జయః
ముహూర్తమాయుర్జ్ఞాత్వైత్య స్వపురం సందధే మనః ||42||

న మే బ్రహ్మకులాత్ప్రాణాః కులదైవాన్న చాత్మజాః
న శ్రియో న మహీ రాజ్యం న దారాశ్చాతివల్లభాః ||43||

న బాల్యేఽపి మతిర్మహ్యమధర్మే రమతే క్వచిత్
నాపశ్యముత్తమశ్లోకాదన్యత్కించన వస్త్వహం ||44||

దేవైః కామవరో దత్తో మహ్యం త్రిభువనేశ్వరైః
న వృణే తమహం కామం భూతభావనభావనః ||45||

యే విక్షిప్తేంద్రియధియో దేవాస్తే స్వహృది స్థితం
న విందంతి ప్రియం శశ్వదాత్మానం కిముతాపరే ||46||

అథేశమాయారచితేషు సంగం గుణేషు గంధర్వపురోపమేషు
రూఢం ప్రకృత్యాత్మని విశ్వకర్తుర్భావేన హిత్వా తమహం ప్రపద్యే ||47||

ఇతి వ్యవసితో బుద్ధ్యా నారాయణగృహీతయా
హిత్వాన్యభావమజ్ఞానం తతః స్వం భావమాస్థితః ||48||

యత్తద్బ్రహ్మ పరం సూక్ష్మమశూన్యం శూన్యకల్పితం
భగవాన్వాసుదేవేతి యం గృణంతి హి సాత్వతాః ||49||

—♦ అధ్యాయము 10 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఖట్వాంగాద్దీర్ఘబాహుశ్చ రఘుస్తస్మాత్పృథుశ్రవాః
అజస్తతో మహారాజస్తస్మాద్దశరథోఽభవత్ ||1||

తస్యాపి భగవానేష సాక్షాద్బ్రహ్మమయో హరిః
అంశాంశేన చతుర్ధాగాత్పుత్రత్వం ప్రార్థితః సురైః
రామలక్ష్మణభరత శత్రుఘ్నా ఇతి సంజ్ఞయా ||2||

తస్యానుచరితం రాజన్నృషిభిస్తత్త్వదర్శిభిః
శ్రుతం హి వర్ణితం భూరి త్వయా సీతాపతేర్ముహుః ||3||

గుర్వర్థే త్యక్తరాజ్యో వ్యచరదనువనం పద్మపద్భ్యాం ప్రియాయాః
పాణిస్పర్శాక్షమాభ్యాం మృజితపథరుజో యో హరీంద్రానుజాభ్యాం
వైరూప్యాచ్ఛూర్పణఖ్యాః ప్రియవిరహరుషారోపితభ్రూవిజృంభ
త్రస్తాబ్ధిర్బద్ధసేతుః ఖలదవదహనః కోసలేంద్రోఽవతాన్నః ||4||

విశ్వామిత్రాధ్వరే యేన మారీచాద్యా నిశాచరాః
పశ్యతో లక్ష్మణస్యైవ హతా నైరృతపుంగవాః ||5||

యో లోకవీరసమితౌ ధనురైశముగ్రం
సీతాస్వయంవరగృహే త్రిశతోపనీతం

ఆదాయ బాలగజలీల ఇవేక్షుయష్టిం
సజ్జీకృతం నృప వికృష్య బభంజ మధ్యే॥6॥

జిత్వానురూపగుణశీలవయోఽఙ్గరూపాం
సీతాభిధాం శ్రియమురస్యభిలబ్ధమానాం
మార్గే వ్రజన్భృగుపతేర్వ్యనయత్ప్రరూఢం
దర్పం మహీమకృత యస్త్రిరరాజబీజాం॥7॥

యః సత్యపాశపరివీతపితుర్నిదేశం
స్త్రైణస్య చాపి శిరసా జగృహే సభార్యః
రాజ్యం శ్రియం ప్రణయినః సుహృదో నివాసం
త్యక్త్వా యయౌ వనమసూనివ ముక్తసంగః॥8॥

రక్షఃస్వసుర్వ్యకృత రూపమశుద్ధబుద్ధేస్
తస్యాః ఖరత్రిశిరదూషణముఖ్యబంధూన్
జఘ్నే చతుర్దశసహస్రమపారణీయ
కోదండపాణిరటమాన ఉవాస కృచ్ఛ్రం॥9॥

సీతాకథాశ్రవణదీపితహృచ్ఛయేన
సృష్టం విలోక్య నృపతే దశకంధరేణ
జఘ్నేఽద్భుతైణవపుషాశ్రమతోఽపకృష్టో
మారీచమాశు విశిఖేన యథా కముగ్రః॥10॥

రక్షోఽధమేన వృకవద్విపినేఽసమక్షం
వైదేహరాజదుహితర్యపయాపితాయాం
భ్రాత్రా వనే కృపణవత్ప్రియయా వియుక్తః
స్త్రీసంగినాం గతిమితి ప్రథయంశ్చచార॥11॥

దగ్ధ్వాత్మకృత్యహతకృత్యమహన్కబంధం
సఖ్యం విధాయ కపిభిర్దయితాగతిం తైః
బుద్ధ్వాథ వాలిని హతే ప్లవగేంద్రసైన్యైర్
వేలామగాత్స మనుజోఽజభవార్చితాంఘ్రిః॥12॥

యద్రోషవిభ్రమవివృత్తకటాక్షపాత
సంభ్రాంతనక్రమకరో భయగీర్ణఘోషః
సింధుః శిరస్యర్హణం పరిగృహ్య రూపీ
పాదారవిందముపగమ్య బభాష ఏతత్॥13॥

న త్వాం వయం జడధియో ను విదామ భూమన్
కూటస్థమాదిపురుషం జగతామధీశం
యత్సత్త్వతః సురగణా రజసః ప్రజేశా
మన్యోశ్చ భూతపతయః స భవాన్గుణేశః॥14॥

కామం ప్రయాహి జహి విశ్రవసోఽవమేహం
త్రైలోక్యరావణమవాప్నుహి వీర పత్నీం
బధ్నీహి సేతుమిహ తే యశసో వితత్యై
గాయంతి దిగ్విజయినో యముపేత్య భూపాః॥15॥

బద్ధ్వోదధౌ రఘుపతిర్వివిధాద్రికూటైః
సేతుం కపీంద్రకరకంపితభూరుహాంగైః
సుగ్రీవనీలహనుమత్ప్రముఖైరనీకైర్
లంకాం విభీషణదృశావిశదగ్రదగ్ధాం॥16॥

సా వానరేంద్రబలరుద్ధవిహారకోష్ఠ
శ్రీద్వారగోపురసదోవలభీవిటంకా
నిర్భజ్యమానధిషణధ్వజహేమకుంభ
శృంగాటకా గజకులైర్హ్రదినీవ ఘూర్ణా ॥17॥

రక్షఃపతిస్తదవలోక్య నికుంభకుంభ
ధూమ్రాక్షదుర్ముఖసురాంతకనరాంతకాదీన్
పుత్రం ప్రహస్తమతికాయవికంపనాదీన్
సర్వానుగాన్సమహినోదథ కుంభకర్ణం ॥18॥

తాం యాతుధానపృతనామసిశూలచాప
ప్రాసర్ష్టి శక్తిశరతోమరఖడ్గదుర్గాం
సుగ్రీవలక్ష్మణమరుత్సుతగంధమాద
నీలాంగదర్క్షపనసాదిభిరన్వితోఽగాత్ ॥19॥

తేఽనీకపా రఘుపతేరభిపత్య సర్వే
ద్వంద్వం వరూథమిభపత్తిరథాశ్వయోధైః
జఘ్నుర్ద్రుమైర్గిరిగదేషుభిరంగదాద్యాః
సీతాభిమర్షహతమంగలరావణేశాన్ ॥20॥

రక్షఃపతిః స్వబలనష్టిమవేక్ష్య రుష్ట
ఆరుహ్య యానకమథాభిససార రామం
స్వఃస్యందనే ద్యుమతి మాతలినోపనీతే
విభ్రాజమానమహనన్నిశితైః క్షురప్రైః ॥21॥

రామస్తమాహ పురుషాదపురీష యన్నః
కాంతాసమక్షమసతాపహృతా శ్వవత్తే
త్యక్తత్రపస్య ఫలమద్య జుగుప్సితస్య
యచ్ఛామి కాల ఇవ కర్తురలంఘ్యవీర్యః ॥22॥

ఏవం క్షిపంధనుషి సంధితముత్ససర్జ
బాణం స వజ్రమివ తద్ధృదయం బిభేద
సోఽసృగ్వమందశముఖైర్న్యపతద్విమానాద్
ధాహేతి జల్పతి జనే సుకృతీవ రిక్తః ॥23॥

తతో నిష్క్రమ్య లంకాయా యాతుధాన్యః సహస్రశః
మందోదర్యా సమం తత్ర ప్రరుదంత్య ఉపాద్రవన్ ॥24॥

స్వాన్స్వాన్బంధూన్పరిష్వజ్య లక్ష్మణేషుభిరర్దితాన్
రురుదుః సుస్వరం దీనా ఘ్నంత్య ఆత్మానమాత్మనా ॥25॥

హా హతాః స్మ వయం నాథ లోకరావణ రావణ
కం యాయాచ్ఛరణం లంకా త్వద్విహీనా పరార్దితా ॥26॥

న వై వేద మహాభాగ భవాన్కామవశం గతః
తేజోఽనుభావం సీతాయా యేన నీతో దశామిమాం ॥27॥

కృతైషా విధవా లంకా వయం చ కులనందన
దేహః కృతోఽన్నం గృధ్రాణామాత్మా నరకహేతవే ॥28॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

స్వానాం విభీషణశ్చక్రే కోసలేంద్రానుమోదితః
పితృమేధవిధానేన యదుక్తం సాంపరాయికం ॥29॥

తతో దదర్శ భగవానశోకవనికాశ్రమే
క్షామాం స్వవిరహవ్యాధిం శింశపామూలమాశ్రితాం ॥30॥

రామః ప్రియతమాం భార్యాం దీనాం వీక్ష్యాన్వకంపత
ఆత్మసందర్శనాహ్లాద వికసన్ముఖపంకజాం ॥31॥

ఆరోప్యారురుహే యానం భ్రాతృభ్యాం హనుమద్యుతః
విభీషణాయ భగవాందత్త్వా రక్షోగణేశతాం ॥32॥

లంకామాయుశ్చ కల్పాంతం యయౌ చీర్ణవ్రతః పురీం
అవకీర్యమాణః సుకుసుమైర్లోకపాలార్పితైః పథి ॥33॥

ఉపగీయమానచరితః శతధృత్యాదిభిర్ముదా
గోమూత్రయావకం శ్రుత్వా భ్రాతరం వల్కలాంబరం ॥34॥

మహాకారుణికోఽతప్యజ్జటిలం స్థండిలేశయం
భరతః ప్రాప్తమాకర్ణ్య పౌరామాత్యపురోహితైః ॥35॥

పాదుకే శిరసి న్యస్య రామం ప్రత్యుద్యతోఽగ్రజం
నందిగ్రామాత్స్వశిబిరాద్గీతవాదిత్రనిఃస్వనైః ॥36॥

బ్రహ్మఘోషేణ చ ముహుః పఠద్భిర్బ్రహ్మవాదిభిః
స్వర్ణకక్షపతాకాభిర్హైమైశ్చిత్రధ్వజై రథైః ॥37॥

సదశ్వై రుక్మసన్నాహైర్భటైః పురటవర్మభిః
శ్రేణీభిర్వారముఖ్యాభిర్భృత్యైశ్చైవ పదానుగైః ॥38॥

పారమేష్ఠ్యాన్యుపాదాయ పణ్యాన్యుచ్చావచాని చ
పాదయోర్న్యపతత్ప్రేమ్ణా ప్రక్లిన్నహృదయేక్షణః ॥39॥

పాదుకే న్యస్య పురతః ప్రాంజలిర్బాష్పలోచనః
తమాశ్లిష్య చిరం దోర్భ్యాం స్నాపయన్నేత్రజైర్జలైః ॥40॥

రామో లక్ష్మణసీతాభ్యాం విప్రేభ్యో యేఽర్హసత్తమాః
తేభ్యః స్వయం నమశ్చక్రే ప్రజాభిశ్చ నమస్కృతః ॥41॥

ధున్వంత ఉత్తరాసంగాన్పతిం వీక్ష్య చిరాగతం
ఉత్తరాః కోసలా మాల్యైః కిరంతో ననృతుర్ముదా ॥42॥

పాదుకే భరతోఽగృహ్ణాచ్చామరవ్యజనోత్తమే
విభీషణః ససుగ్రీవః శ్వేతచ్ఛత్రం మరుత్సుతః ॥43॥

ధనుర్నిషంగాంఛత్రుఘ్నః సీతా తీర్థకమండలుం
అబిభ్రదంగదః ఖడ్గం హైమం చర్మర్క్షరాణ్నృప ॥44॥

పుష్పకస్థో నుతః స్త్రీభిః స్తూయమానశ్చ వందిభిః
విరేజే భగవాన్రాజన్గ్రహైశ్చంద్ర ఇవోదితః ॥45॥

భ్రాత్రాభినందితః సోఽథ సోత్సవాం ప్రావిశత్పురీం
ప్రవిశ్య రాజభవనం గురుపత్నీః స్వమాతరం ॥46॥

గురూన్వయస్యావరజాన్పూజితః ప్రత్యపూజయత్
వైదేహీ లక్ష్మణశ్చైవ యథావత్సముపేయతుః॥47॥

పుత్రాన్స్వమాతరస్తాస్తు ప్రాణాంస్తన్వ ఇవోత్థితాః
ఆరోప్యాంకేఽభిషించంత్యో బాష్పౌఘైర్విజహుః శుచః॥48॥

జటా నిర్ముచ్య విధివత్కులవృద్ధైః సమం గురుః
అభ్యషించద్యథైవేంద్రం చతుఃసింధుజలాదిభిః॥49॥

ఏవం కృతశిరఃస్నానః సువాసాః స్రగ్వ్యలంకృతః
స్వలంకృతైః సువాసోభిర్భ్రాతృభిర్భార్యయా బభౌ॥50॥

అగ్రహీదాసనం భ్రాత్రా ప్రణిపత్య ప్రసాదితః
ప్రజాః స్వధర్మనిరతా వర్ణాశ్రమగుణాన్వితాః
జుగోప పితృవద్రామో మేనిరే పితరం చ తం॥51॥

త్రేతాయాం వర్తమానాయాం కాలః కృతసమోఽభవత్
రామే రాజని ధర్మజ్ఞే సర్వభూతసుఖావహే॥52॥

వనాని నద్యో గిరయో వర్షాణి ద్వీపసింధవః
సర్వే కామదుఘా ఆసన్ప్రజానాం భరతర్షభ॥53॥

నాధివ్యాధిజరాగ్లాని దుఃఖశోకభయక్లమాః
మృత్యుశ్చానిచ్ఛతాం నాసీద్రామే రాజన్యధోక్షజే॥54॥

ఏకపత్నీవ్రతధరో రాజర్షిచరితః శుచిః
స్వధర్మం గృహమేధీయం శిక్షయన్స్వయమాచరత్॥55॥

ప్రేమ్ణానువృత్త్యా శీలేన ప్రశ్రయావనతా సతీ
భియా హ్రియా చ భావజ్ఞా భర్తుః సీతాహరన్మనః॥56॥

—♦ అధ్యాయము 11 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

భగవానాత్మనాత్మానం రామ ఉత్తమకల్పకైః
సర్వదేవమయం దేవమీజేఽథాచార్యవాన్మఖైః॥1॥

హోత్రేఽదదాద్దిశం ప్రాచీం బ్రహ్మణే దక్షిణాం ప్రభుః
అధ్వర్యవే ప్రతీచీం వా ఉత్తరాం సామగాయ సః॥2॥

ఆచార్యాయ దదౌ శేషాం యావతీ భూస్తదంతరా
అన్యమాన ఇదం కృత్స్నం బ్రాహ్మణోఽర్హతి నిఃస్పృహః॥3॥

ఇత్యయం తదలంకార వాసోభ్యామవశేషితః
తథా రాజ్ఞ్యపి వైదేహీ సౌమంగల్యావశేషితా॥4॥

తే తు బ్రాహ్మణదేవస్య వాత్సల్యం వీక్ష్య సంస్తుతం
ప్రీతాః క్లిన్నధియస్తస్మై ప్రత్యర్ప్యేదం బభాషిరే॥5॥

అప్రత్తం నస్త్వయా కిం ను భగవన్భువనేశ్వర
యన్నోఽన్తర్హృదయం విశ్య తమో హంసి స్వరోచిషా॥6॥

నమో బ్రహ్మణ్యదేవాయ రామాయాకుంఠమేధసే
ఉత్తమశ్లోకధుర్యాయ న్యస్తదండార్పితాంఘ్రయే॥7॥

కదాచిల్లోకజిజ్ఞాసుర్గూఢో రాత్ర్యామలక్షితః
చరన్వాచోఽశృణోద్రామో భార్యాముద్దిశ్య కస్యచిత్॥8॥

నాహం బిభర్మి త్వాం దుష్టామసతీం పరవేశ్మగాం
స్త్రైణో హి బిభృయాత్సీతాం రామో నాహం భజే పునః॥9॥

ఇతి లోకాద్బహుముఖాద్దురారాధ్యాదసంవిదః
పత్యా భీతేన సా త్యక్తా ప్రాప్తా ప్రాచేతసాశ్రమం॥10॥

అంతర్వత్న్యాగతే కాలే యమౌ సా సుషువే సుతౌ
కుశో లవ ఇతి ఖ్యాతౌ తయోశ్చక్రే క్రియా మునిః॥11॥

అంగదశ్చిత్రకేతుశ్చ లక్ష్మణస్యాత్మజౌ స్మృతౌ
తక్షః పుష్కల ఇత్యాస్తాం భరతస్య మహీపతే॥12॥

సుబాహుః శ్రుతసేనశ్చ శత్రుఘ్నస్య బభూవతుః
గంధర్వాన్కోటిశో జఘ్నే భరతో విజయే దిశాం॥13॥

తదీయం ధనమానీయ సర్వం రాజ్ఞే న్యవేదయత్
శత్రుఘ్నశ్చ మధోః పుత్రం లవణం నామ రాక్షసం
హత్వా మధువనే చక్రే మథురాం నామ వై పురీం॥14॥

మునౌ నిక్షిప్య తనయౌ సీతా భర్త్రా వివాసితా
ధ్యాయంతీ రామచరణౌ వివరం ప్రవివేశ హ॥15॥

తచ్ఛ్రుత్వా భగవాన్రామో రుంధన్నపి ధియా శుచః
స్మరంస్తస్యా గుణాంస్తాంస్తాన్నాశక్నోద్రోద్ధుమీశ్వరః॥16॥

స్త్రీపుంప్రసంగ ఏతాదృక్సర్వత్ర త్రాసమావహః
అపీశ్వరాణాం కిముత గ్రామ్యస్య గృహచేతసః॥17॥

తత ఊర్ధ్వం బ్రహ్మచర్యం ధార్యన్నజుహోత్ప్రభుః
త్రయోదశాబ్దసాహస్రమగ్నిహోత్రమఖండితం॥18॥

స్మరతాం హృది విన్యస్య విద్ధం దండకకంటకైః
స్వపాదపల్లవం రామ ఆత్మజ్యోతిరగాత్తతః॥19॥

నేదం యశో రఘుపతేః సురయాచ్ఞయాత్త
లీలాతనోరధికసామ్యవిముక్తధామ్నః
రక్షోవధో జలధిబంధనమస్త్రపూగైః
కిం తస్య శత్రుహననే కపయః సహాయాః॥20॥

యస్యామలం నృపసదఃసు యశోఽధునాపి
గాయంత్యఘఘ్నమృషయో దిగిభేంద్రపట్టం
తం నాకపాలవసుపాలకిరీటజుష్ట
పాదాంబుజం రఘుపతిం శరణం ప్రపద్యే॥21॥

స యైః స్పృష్టోఽభిదృష్టో వా సంవిష్టోఽనుగతోఽపి వా
కోసలాస్తే యయుః స్థానం యత్ర గచ్ఛంతి యోగినః॥22॥

పురుషో రామచరితం శ్రవణైరుపధారయన్
ఆనృశంస్యపరో రాజన్కర్మబంధైర్విముచ్యతే॥23॥

శ్రీరాజోవాచ ।

కథం స భగవాన్రామో భ్రాతౄన్వా స్వయమాత్మనః
తస్మిన్వా తేఽన్వవర్తంత ప్రజాః పౌరాశ్చ ఈశ్వరే ॥24॥

శ్రీబాదరాయణిరువాచ ।

అథాదిశద్దిగ్విజయే భ్రాతంస్త్రిభువనేశ్వరః
ఆత్మానం దర్శయన్స్వానాం పురీమైక్షత సానుగః ॥25॥

ఆసిక్తమార్గాం గంధోదైః కరిణాం మదశీకరైః
స్వామినం ప్రాప్తమాలోక్య మత్తాం వా సుతరామివ ॥26॥

ప్రాసాదగోపురసభా చైత్యదేవగృహాదిషు
విన్యస్తహేమకలశైః పతాకాభిశ్చ మండితాం ॥27॥

పూగైః సవృంతై రంభాభిః పట్టికాభిః సువాససాం
ఆదర్శైరంశుకైః స్రగ్భిః కృతకౌతుకతోరణాం ॥28॥

తముపేయుస్తత్ర తత్ర పౌరా అర్హణపాణయః
ఆశిషో యుయుజుర్దేవ పాహీమాం ప్రాక్త్వయోద్ధృతాం ॥29॥

తతః ప్రజా వీక్ష్య పతిం చిరాగతం దిదృక్షయోత్సృష్టగృహాః స్త్రియో నరాః
ఆరుహ్య హర్మ్యాణ్యరవిందలోచనమతృప్తనేత్రాః కుసుమైరవాకిరన్ ॥30॥

అథ ప్రవిష్టః స్వగృహం జుష్టం స్వైః పూర్వరాజభిః
అనంతాఖిలకోషాఢ్యమనర్ఘ్యోరుపరిచ్ఛదం ॥31॥

విద్రుమోదుంబరద్వారైర్వైదూర్యస్తంభపంక్తిభిః
స్థలైర్మారకతైః స్వచ్ఛైర్భ్రాజత్స్ఫటికభిత్తిభిః ॥32॥

చిత్రస్రగ్భిః పట్టికాభిర్వాసోమణిగణాంశుకైః
ముక్తాఫలైశ్చిదుల్లాసైః కాంతకామోపపత్తిభిః ॥33॥

ధూపదీపైః సురభిభిర్మండితం పుష్పమండనైః
స్త్రీపుంభిః సురసంకాశైర్జుష్టం భూషణభూషణైః ॥34॥

తస్మిన్స భగవాన్రామః స్నిగ్ధయా ప్రియయేష్టయా
రేమే స్వారామధీరాణామృషభః సీతయా కిల ॥35॥

బుభుజే చ యథాకాలం కామాంధర్మమపీడయన్
వర్షపూగాన్బహూన్నౄణామభిధ్యాతాంఘ్రిపల్లవః ॥36॥

—♦ అధ్యాయము 12 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

కుశస్య చాతిథిస్తస్మాన్నిషధస్తత్సుతో నభః
పుండరీకోఽథ తత్పుత్రః క్షేమధన్వాభవత్తతః ॥1॥

దేవానీకస్తతోఽనీహః పారియాత్రోఽథ తత్సుతః
తతో బలస్థలస్తస్మాద్వజ్రనాభోఽర్కసంభవః ॥2॥

సగణస్తత్సుతస్తస్మాద్విధృతిశ్చాభవత్సుతః
తతో హిరణ్యనాభోఽభూద్యోగాచార్యస్తు జైమినేః ||3 ||

శిష్యః కౌశల్య ఆధ్యాత్మం యాజ్ఞవల్క్యోఽధ్యగాద్యతః
యోగం మహోదయమృషిర్హృదయగ్రంథిభేదకం ||4 ||

పుష్యో హిరణ్యనాభస్య ధ్రువసంధిస్తతోఽభవత్
సుదర్శనోఽథాగ్నివర్ణః శీఘ్రస్తస్య మరుః సుతః ||5 ||

సోఽసావాస్తే యోగసిద్ధః కలాపగ్రామమాస్థితః
కలేరంతే సూర్యవంశం నష్టం భావయితా పునః ||6 ||

తస్మాత్ప్రసుశ్రుతస్తస్య సంధిస్తస్యాప్యమర్షణః
మహస్వాంస్తత్సుతస్తస్మాద్విశ్వబాహురజాయత ||7 ||

తతః ప్రసేనజిత్తస్మాత్తక్షకో భవితా పునః
తతో బృహద్బలో యస్తు పిత్రా తే సమరే హతః ||8 ||

ఏతే హీక్ష్వాకుభూపాలా అతీతాః శృణ్వనాగతాన్
బృహద్బలస్య భవితా పుత్రో నామ్నా బృహద్రణః ||9 ||

ఊరుక్రియః సుతస్తస్య వత్సవృద్ధో భవిష్యతి
ప్రతివ్యోమస్తతో భానుర్దివాకో వాహినీపతిః ||10 ||

సహదేవస్తతో వీరో బృహదశ్వోఽథ భానుమాన్
ప్రతీకాశ్వో భానుమతః సుప్రతీకోఽథ తత్సుతః ||11 ||

భవితా మరుదేవోఽథ సునక్షత్రోఽథ పుష్కరః
తస్యాంతరిక్షస్తత్పుత్రః సుతపాస్తదమిత్రజిత్ ||12 ||

బృహద్రాజస్తు తస్యాపి బర్హిస్తస్మాత్కృతంజయః
రణంజయస్తస్య సుతః సంజయో భవితా తతః ||13 ||

తస్మాచ్ఛాక్యోఽథ శుద్ధోదో లాంగలస్తత్సుతః స్మృతః
తతః ప్రసేనజిత్తస్మాత్క్షుద్రకో భవితా తతః ||14 ||

రణకో భవితా తస్మాత్సురథస్తనయస్తతః
సుమిత్రో నామ నిష్ఠాంత ఏతే బార్హద్బలాన్వయాః ||15 ||

ఇక్ష్వాకూణామయం వంశః సుమిత్రాంతో భవిష్యతి
యతస్తం ప్రాప్య రాజానం సంస్థాం ప్రాప్స్యతి వై కలౌ ||16 ||

—♦ అధ్యాయము 13 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

నిమిరిక్ష్వాకుతనయో వసిష్ఠమవృతర్త్విజం
ఆరభ్య సత్రం సోఽప్యాహ శక్రేణ ప్రాగ్వృతోఽస్మి భోః ||1 ||

తం నిర్వర్త్యాగమిష్యామి తావన్మాం ప్రతిపాలయ
తూష్ణీమాసీద్గృహపతిః సోఽపీంద్రస్యాకరోన్మఖం ||2 ||

నిమిత్తశ్చలమిదం విద్వాన్సత్రమారభతాత్మవాన్
ఋత్విగ్భిరపరైస్తావన్నాగమద్యావతా గురుః ||3 ||

శిష్యవ్యతిక్రమం వీక్ష్య తం నిర్వర్త్యాగతో గురుః
అశపత్పతతాద్దేహో నిమేః పండితమానినః॥4॥

నిమిః ప్రతిదదౌ శాపం గురవేఽధర్మవర్తినే
తవాపి పతతాద్దేహో లోభాద్ధర్మమజానతః॥5॥

ఇత్యుత్ససర్జ స్వం దేహం నిమిరధ్యాత్మకోవిదః
మిత్రావరుణయోర్జజ్ఞే ఉర్వశ్యాం ప్రపితామహః॥6॥

గంధవస్తుషు తద్దేహం నిధాయ మునిసత్తమాః
సమాప్తే సత్రయాగే చ దేవానూచుః సమాగతాన్॥7॥

రాజ్ఞో జీవతు దేహోఽయం ప్రసన్నాః ప్రభవో యది
తథేత్యుక్తే నిమిః ప్రాహ మా భూన్మే దేహబంధనం॥8॥

యస్య యోగం న వాంఛంతి వియోగభయకాతరాః
భజంతి చరణాంభోజం మునయో హరిమేధసః॥9॥

దేహం నావరురుత్సేఽహం దుఃఖశోకభయావహం
సర్వత్రాస్య యతో మృత్యుర్మత్స్యానాముదకే యథా॥10॥

దేవా ఊచుః ।

విదేహ ఉష్యతాం కామం లోచనేషు శరీరిణాం
ఉన్మేషణనిమేషాభ్యాం లక్షితోఽధ్యాత్మసంస్థితః॥11॥

అరాజకభయం న్ణాం మన్యమానా మహర్షయః
దేహం మమంథుః స్మ నిమేః కుమారః సమజాయత॥12॥

జన్మనా జనకః సోఽభూద్వైదేహస్తు విదేహజః
మిథిలో మథనాజ్జాతో మిథిలా యేన నిర్మితా॥13॥

తస్మాదుదావసుస్తస్య పుత్రోఽభూన్నందివర్ధనః
తతః సుకేతుస్తస్యాపి దేవరాతో మహీపతే॥14॥

తస్మాద్బృహద్రథస్తస్య మహావీర్యః సుధృత్పితా
సుధృతేర్ధృష్టకేతుర్వై హర్యశ్వోఽథ మరుస్తతః॥15॥

మరోః ప్రతీపకస్తస్మాజ్జాతః కృతరథో యతః
దేవమీఢస్తస్య పుత్రో విశ్రుతోఽథ మహాధృతిః॥16॥

కృతిరాతస్తతస్తస్మాన్మహారోమా చ తత్సుతః
స్వర్ణరోమా సుతస్తస్య హ్రస్వరోమా వ్యజాయత॥17॥

తతః శీరధ్వజో జజ్ఞే యజ్ఞార్థం కర్షతో మహీం
సీతా శీరాగ్రతో జాతా తస్మాత్శీరధ్వజః స్మృతః॥18॥

కుశధ్వజస్తస్య పుత్రస్తతో ధర్మధ్వజో నృపః
ధర్మధ్వజస్య ద్వౌ పుత్రౌ కృతధ్వజమితధ్వజౌ॥19॥

కృతధ్వజాత్కేశిధ్వజః ఖాండిక్యస్తు మితధ్వజాత్
కృతధ్వజసుతో రాజన్నాత్మవిద్యావిశారదః॥20॥

ఖాండిక్యః కర్మతత్త్వజ్ఞో భీతః కేశిధ్వజాద్ద్రుతః
భానుమాంస్తస్య పుత్రోఽభూచ్ఛతద్యుమ్నస్తు తత్సుతః॥21॥

శుచిస్తు తనయస్తస్మాత్సనద్వాజః సుతోఽభవత్
ఊర్జకేతుః సనద్వాజాదజోఽథ పురుజిత్సుతః ॥22॥

అరిష్టనేమిస్తస్యాపి శ్రుతాయుస్తత్సుపార్శ్వకః
తతశ్చిత్రరథో యస్య క్షేమాధిర్మిథిలాధిపః ॥23॥

తస్మాత్సమరథస్తస్య సుతః సత్యరథస్తతః
ఆసీదుపగురుస్తస్మాదుపగుప్తోఽగ్నిసంభవః ॥24॥

వస్వనంతోఽథ తత్పుత్రో యుయుధో యత్సుభాషణః
శ్రుతస్తతో జయస్తస్మాద్విజయోఽస్మాదృతః సుతః ॥25॥

శునకస్తత్సుతో జజ్ఞే వీతహవ్యో ధృతిస్తతః
బహులాశ్వో ధృతేస్తస్య కృతిరస్య మహావశీ ॥26॥

ఏతే వై మైథిలా రాజన్నాత్మవిద్యావిశారదాః
యోగేశ్వరప్రసాదేన ద్వంద్వైర్ముక్తా గృహేష్వపి ॥27॥

—♦ అధ్యాయము 14 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

అథాతః శ్రూయతాం రాజన్వంశః సోమస్య పావనః
యస్మిన్నైలాదయో భూపాః కీర్త్యంతే పుణ్యకీర్తయః ॥1॥

సహస్రశిరసః పుంసో నాభిహ్రదసరోరుహాత్
జాతస్యాసీత్సుతో ధాతురత్రిః పితృసమో గుణైః ॥2॥

తస్య దృగ్భ్యోఽభవత్పుత్రః సోమోఽమృతమయః కిల
విప్రౌషధ్యుడుగణానాం బ్రహ్మణా కల్పితః పతిః ॥3॥

సోఽయజద్రాజసూయేన విజిత్య భువనత్రయం
పత్నీం బృహస్పతేర్దర్పాత్తారాం నామాహరద్బలాత్ ॥4॥

యదా స దేవగురుణా యాచితోఽభీక్ష్ణశో మదాత్
నాత్యజత్తత్కృతే జజ్ఞే సురదానవవిగ్రహః ॥5॥

శుక్రో బృహస్పతేర్ద్వేషాదగ్రహీత్సాసురోడుపం
హరో గురుసుతం స్నేహాత్సర్వభూతగణావృతః ॥6॥

సర్వదేవగణోపేతో మహేంద్రో గురుమన్వయాత్
సురాసురవినాశోఽభూత్సమరస్తారకామయః ॥7॥

నివేదితోఽథాంగిరసా సోమం నిర్భర్త్స్య విశ్వకృత్
తారాం స్వభర్త్రే ప్రాయచ్ఛదంతర్వత్నీమవైత్పతిః ॥8॥

త్యజ త్యజాశు దుష్ప్రజ్ఞే మత్క్షేత్రాదాహితం పరైః
నాహం త్వాం భస్మసాత్కుర్యాం స్త్రియం సాంతానికేఽసతి ॥9॥

తతత్యాజ వ్రీడితా తారా కుమారం కనకప్రభం
స్పృహామాంగిరసశ్చక్రే కుమారే సోమ ఏవ చ ॥10॥

మమాయం న తవేత్యుచ్చైస్తస్మిన్వివదమానయోః
పప్రచ్ఛురృషయో దేవా నైవోచే వ్రీడితా తు సా ॥11॥

కుమారో మాతరం ప్రాహ కుపితోఽలీకలజ్జయా
కిం న వచస్యసద్వృత్తే ఆత్మావద్యం వదాశు మే ॥12॥

బ్రహ్మా తాం రహ ఆహూయ సమప్రాక్షీచ్చ సాంత్వయన్
సోమస్యేత్యాహ శనకైః సోమస్తం తావదగ్రహీత్ ॥13॥

తస్యాత్మయోనిరకృత బుధ ఇత్యభిధాం నృప
బుద్ధ్యా గంభీరయా యేన పుత్రేణాపోడురాణ్ముదం ॥14॥

తతః పురూరవా జజ్ఞే ఇలాయాం య ఉదాహృతః
తస్య రూపగుణౌదార్య శీలద్రవిణవిక్రమాన్ ॥15॥

శ్రుత్వోర్వశీంద్రభవనే గీయమానాన్సురర్షిణా
తదంతికముపేయాయ దేవీ స్మరశరార్దితా ॥16॥

మిత్రావరుణయోః శాపాదాపన్నా నరలోకతాం
నిశమ్య పురుషశ్రేష్ఠం కందర్పమివ రూపిణం
ధృతిం విష్టభ్య లలనా ఉపతస్థే తదంతికే ॥17॥

స తాం విలోక్య నృపతిర్హర్షేణోత్ఫుల్లలోచనః
ఉవాచ శ్లక్ష్ణయా వాచా దేవీం హృష్టతనూరుహః ॥18॥

శ్రీరాజోవాచ ।

స్వాగతం తే వరారోహే ఆస్యతాం కరవామ కిం
సంరమస్వ మయా సాకం రతిర్నౌ శాశ్వతీః సమాః ॥19॥

ఉర్వశ్యువాచ ।

కస్యాస్త్వయి న సజ్జేత మనో దృష్టిశ్చ సుందర
యదంగాంతరమాసాద్య చ్యవతే హ రిరంసయా ॥20॥

ఏతావురణకౌ రాజన్న్యాసౌ రక్షస్వ మానద
సంరంస్యే భవతా సాకం శ్లాఘ్యః స్త్రీణాం వరః స్మృతః ॥21॥

ఘృతం మే వీర భక్ష్యం స్యాన్నేక్షే త్వాన్యత్ర మైథునాత్
వివాససం తత్తథేతి ప్రతిపేదే మహామనాః ॥22॥

అహో రూపమహో భావో నరలోకవిమోహనం
కో న సేవేత మనుజో దేవీం త్వాం స్వయమాగతాం ॥23॥

తయా స పురుషశ్రేష్ఠో రమయంత్యా యథార్హతః
రేమే సురవిహారేషు కామం చైత్రరథాదిషు ॥24॥

రమమాణస్తయా దేవ్యా పద్మకింజల్కగంధయా
తన్ముఖామోదముషితో ముముదేఽహర్గణాన్బహూన్ ॥25॥

అపశ్యన్నుర్వశీమింద్రో గంధర్వాన్సమచోదయత్
ఉర్వశీరహితం మహ్యమాస్థానం నాతిశోభతే ॥26॥

తే ఉపేత్య మహారాత్రే తమసి ప్రత్యుపస్థితే
ఉర్వశ్యా ఉరణౌ జహ్రుర్న్యస్తౌ రాజని జాయయా ॥27॥

నిశమ్యాక్రందితం దేవి పుత్రయోర్నీయమానయోః
హతాస్మ్యహం కునాథేన నపుంసా వీరమానినా ||28||

యద్విశ్రంభాదహం నష్టా హృతాపత్యా చ దస్యుభిః
యః శేతే నిశి సంత్రస్తో యథా నారీ దివా పుమాన్ ||29||

ఇతి వాక్సాయకైర్బిద్ధః ప్రతోత్త్రైరివ కుంజరః
నిశి నిస్త్రింశమాదాయ వివస్త్రోఽభ్యద్రవద్రుషా ||30||

తే విసృజ్యోరణౌ తత్ర వ్యద్యోతంత స్మ విద్యుతః
ఆదాయ మేషావాయాంతం నగ్నమైక్షత సా పతిం ||31||

ఐలోఽపి శయనే జాయామపశ్యన్విమనా ఇవ
తచ్చిత్తో విహ్వలః శోచన్బభ్రామోన్మత్తవన్మహీం ||32||

స తాం వీక్ష్య కురుక్షేత్రే సరస్వత్యాం చ తత్సఖీః
పంచ ప్రహృష్టవదనః ప్రాహ సూక్తం పురూరవాః ||33||

అహో జాయే తిష్ఠ తిష్ఠ ఘోరే న త్యక్తుమర్హసి
మాం త్వమద్యాప్యనిర్వృత్య వచాంసి కృణవావహై ||34||

సుదేహోఽయం పతత్యత్ర దేవి దూరం హృతస్త్వయా
ఖాదంత్యేనం వృకా గృధ్రాస్త్వత్ప్రసాదస్య నాస్పదం ||35||

ఉర్వశ్యువాచ ।

మా మృథాః పురుషోఽసి త్వం మా స్మ త్వాద్యుర్వృకా ఇమే
క్వాపి సఖ్యం న వై స్త్రీణాం వృకాణాం హృదయం యథా ||36||

స్త్రియో హ్యకరుణాః క్రూరా దుర్మర్షాః ప్రియసాహసాః
ఘ్నంత్యల్పార్థేఽపి విశ్రబ్ధం పతిం భ్రాతరమప్యుత ||37||

విధాయాలీకవిశ్రంభమజ్ఞేషు త్యక్తసౌహృదాః
నవం నవమభీప్సంత్యః పుంశ్చల్యః స్వైరవృత్తయః ||38||

సంవత్సరాంతే హి భవానేకరాత్రం మయేశ్వరః
రంస్యత్యపత్యాని చ తే భవిష్యంత్యపరాణి భోః ||39||

అంతర్వత్నీముపాలక్ష్య దేవీం స ప్రయయౌ పురీం
పునస్తత్ర గతోఽబ్దాంతే ఉర్వశీం వీరమాతరం ||40||

ఉపలభ్య ముదా యుక్తః సమువాస తయా నిశాం
అథైనముర్వశీ ప్రాహ కృపణం విరహాతురం ||41||

గంధర్వానుపధావేమాంస్తుభ్యం దాస్యంతి మామితి
తస్య సంస్తువతస్తుష్టా అగ్నిస్థాలీం దదుర్నృప
ఉర్వశీం మన్యమానస్తాం సోఽబుధ్యత చరన్వనే ||42||

స్థాలీం న్యస్య వనే గత్వా గృహానాధ్యాయతో నిశి
త్రేతాయాం సంప్రవృత్తాయాం మనసి త్రయ్యవర్తత ||43||

స్థాలీస్థానం గతోఽశ్వత్థం శమీగర్భం విలక్ష్య సః
తేన ద్వే అరణీ కృత్వా ఉర్వశీలోకకామ్యయా ||44||

ఉర్వశీం మంత్రతో ధ్యాయన్నధరారణిముత్తరాం
ఆత్మానముభయోర్మధ్యే యత్తత్ప్రజననం ప్రభుః॥45॥

తస్య నిర్మంథనాజ్జాతో జాతవేదా విభావసుః
త్రయ్యా స విద్యయా రాజ్ఞా పుత్రత్వే కల్పితస్త్రివృత్॥46॥

తేనాయజత యజ్ఞేశం భగవంతమధోక్షజం
ఉర్వశీలోకమన్విచ్ఛన్సర్వదేవమయం హరిం॥47॥

ఏక ఏవ పురా వేదః ప్రణవః సర్వవాఙ్మయః
దేవో నారాయణో నాన్య ఏకోఽగ్నిర్వర్ణ ఏవ చ॥48॥

పురూరవస ఏవాసీత్త్రయీ త్రేతాముఖే నృప
అగ్నినా ప్రజయా రాజా లోకం గాంధర్వమేయివాన్॥49॥

—♦ అధ్యాయము 15 ♦—

శ్రీబాదరాయణిరువాచ ।

ఐలస్య చోర్వశీగర్భాత్షడాసన్నాత్మజా నృప
ఆయుః శ్రుతాయుః సత్యాయూ రయోఽథ విజయో జయః॥1॥

శ్రుతాయోర్వసుమాన్పుత్రః సత్యాయోశ్చ శ్రుతంజయః
రయస్య సుత ఏకశ్చ జయస్య తనయోఽమితః॥2॥

భీమస్తు విజయస్యాథ కాంచనో హోత్రకస్తతః
తస్య జహ్నుః సుతో గంగాం గండూషీకృత్య యోఽపిబత్
జహ్నోస్తు పురుస్తస్యాథ బలాకశ్చాత్మజోఽజకః॥3॥

తతః కుశః కుశస్యాపి కుశాంబుస్తనయో వసుః
కుశనాభశ్చ చత్వారో గాధిరాసీత్కుశాంబుజః॥4॥

తస్య సత్యవతీం కన్యామృచీకోఽయాచత ద్విజః
వరం విసదృశం మత్వా గాధిర్భార్గవమబ్రవీత్॥5॥

ఏకతః శ్యామకర్ణానాం హయానాం చంద్రవర్చసాం
సహస్రం దీయతాం శుల్కం కన్యాయాః కుశికా వయం॥6॥

ఇత్యుక్తస్తన్మతం జ్ఞాత్వా గతః స వరుణాంతికం
ఆనీయ దత్త్వా తానశ్వానుపయేమే వరాననాం॥7॥

స ఋషిః ప్రార్థితః పత్న్యా శ్వశ్ర్వా చాపత్యకామ్యయా
శ్రపయిత్వోభయైర్మంత్రైశ్చరుం స్నాతుం గతో మునిః॥8॥

తావత్సత్యవతీ మాత్రా స్వచరుం యాచితా సతీ
శ్రేష్ఠం మత్వా తయాయచ్ఛన్మాత్రే మాతురదత్స్వయం॥9॥

తద్విదిత్వా మునిః ప్రాహ పత్నీం కష్టమకారషీః
ఘోరో దండధరః పుత్రో భ్రాతా తే బ్రహ్మవిత్తమః॥10॥

ప్రసాదితః సత్యవత్యా మైవం భూరితి భార్గవః
అథ తర్హి భవేత్పౌత్రో జమదగ్నిస్తతోఽభవత్॥11॥

సా చాభూత్సుమహత్పుణ్యా కౌశికి లోకపావని
రేణోః సుతాం రేణుకాం వై జమదగ్నిరువాహ యాం ॥12॥

తస్యాం వై భార్గవఋషేః సుతా వసుమదాదయః
యవీయాన్జజ్ఞ ఏతేషాం రామ ఇత్యభివిశ్రుతః ॥13॥

యమాహుర్వాసుదేవాంశం హైహయానాం కులాంతకం
త్రిఃసప్తకృత్వో య ఇమాం చక్రే నిఃక్షత్రియాం మహీం ॥14॥

దృప్తం క్షత్రం భువో భారమబ్రహ్మణ్యమనీనశత్
రజస్తమోవృతమహన్ఫల్గున్యపి కృతేఽంహసి ॥15॥

శ్రీరాజోవాచ ।

కిం తదంహో భగవతో రాజన్యైరజితాత్మభిః
కృతం యేన కులం నష్టం క్షత్రియాణామభీక్ష్ణశః ॥16॥

శ్రీబాదరాయణిరువాచ ।

హైహయానామధిపతిరర్జునః క్షత్రియర్షభః
దత్తం నారాయణాంశాంశమారాధ్య పరికర్మభిః ॥17॥

బాహూందశశతం లేభే దుర్ధర్షత్వమరాతిషు
అవ్యాహతేంద్రియౌజః శ్రీ తేజోవీర్యయశోబలం ॥18॥

యోగేశ్వరత్వమైశ్వర్యం గుణా యత్రాణిమాదయః
చచారావ్యాహతగతిర్లోకేషు పవనో యథా ॥19॥

స్త్రీరత్నైరావృతః క్రీడన్రేవాంభసి మదోత్కటః
వైజయంతీం స్రజం బిభ్రద్రురోధ సరితం భుజైః ॥20॥

విప్లావితం స్వశిబిరం ప్రతిస్రోతఃసరిజ్జలైః
నామృష్యత్తస్య తద్వీర్యం వీరమానీ దశాననః ॥21॥

గృహీతో లీలయా స్త్రీణాం సమక్షం కృతకిల్బిషః
మాహిష్మత్యాం సన్నిరుద్ధో ముక్తో యేన కపిర్యథా ॥22॥

స ఏకదా తు మృగయాం విచరన్విజనే వనే
యదృచ్ఛయాశ్రమపదం జమదగ్నేరుపావిశత్ ॥23॥

తస్మై స నరదేవాయ మునిరర్హణమాహరత్
ససైన్యామాత్యవాహాయ హవిష్మత్యా తపోధనః ॥24॥

స వై రత్నం తు తద్దృష్ట్వా ఆత్మైశ్వర్యాతిశాయనం
తన్నాద్రియతాగ్నిహోత్ర్యాం సాభిలాషః సహైహయః ॥25॥

హవిర్ధానీమృషేర్దర్పాన్నరాన్హర్తుమచోదయత్
తే చ మాహిష్మతీం నిన్యుః సవత్సాం క్రందతీం బలాత్ ॥26॥

అథ రాజని నిర్యాతే రామ ఆశ్రమ ఆగతః
శ్రుత్వా తత్తస్య దౌరాత్మ్యం చుక్రోధాహిరివాహతః ॥27॥

ఘోరమాదాయ పరశుం సతూణం వర్మ కార్ముకం
అన్వధావత దుర్మర్షో మృగేంద్ర ఇవ యూథపం॥28॥

తమాపతంతం భృగువర్యమోజసా ధనుర్ధరం బాణపరశ్వధాయుధం
ఐణేయచర్మాంబరమర్కధామభిర్యుతం జటాభిర్దదృశే పురీం విశన్॥29॥

అచోదయద్ధస్తిరథాశ్వపత్తిభిర్గదాసిబాణర్ష్టి శతఘ్నిశక్తిభిః
అక్షౌహిణీః సప్తదశాతిభీషణాస్తా రామ ఏకో భగవానసూదయత్॥30॥

యతో యతోఽసౌ ప్రహరత్పరశ్వధో మనోఽనిలౌజాః పరచక్రసూదనః
తతశ్తతశ్ఛిన్నభుజోరుకంధరా నిపేతురుర్వ్యాం హతసూతవాహనాః॥31॥

దృష్ట్వా స్వసైన్యం రుధిరౌఘకర్దమే రణాజిరే రామకుఠారసాయకైః
వివృక్ణవర్మధ్వజచాపవిగ్రహం నిపాతితం హైహయ ఆపతద్రుషా॥32॥

అథార్జునః పంచశతేషు బాహుభిర్ధనుఃషు బాణాన్యుగపత్స సందధే
రామాయ రామోఽస్త్రభృతాం సమగ్రణీస్తాన్యేకధన్వేషుభిరాచ్ఛినత్సమం॥33॥

పునః స్వహస్తైరచలాన్మృధేఽఙ్ఘ్రిపానుత్క్షిప్య వేగాదభిధావతో యుధి
భుజాన్కుఠారేణ కఠోరనేమినా చిచ్ఛేద రామః ప్రసభం త్వహేరివ॥34॥

కృత్తబాహోః శిరస్తస్య గిరేః శృంగమివాహరత్
హతే పితరి తత్పుత్రా అయుతం దుద్రువుర్భయాత్॥35॥

అగ్నిహోత్రీముపావర్త్య సవత్సాం పరవీరహా
సముపేత్యాశ్రమం పిత్రే పరిక్లిష్టాం సమర్పయత్॥36॥

స్వకర్మ తత్కృతం రామః పిత్రే భ్రాతృభ్య ఏవ చ
వర్ణయామాస తచ్ఛ్రుత్వాజమదగ్నిరభాషత॥37॥

రామ రామ మహాబాహో భవాన్పాపమకారషీత్
అవధీన్నరదేవం యత్సర్వదేవమయం వృథా॥38॥

వయం హి బ్రాహ్మణాస్తాత క్షమయార్హణతాం గతాః
యయా లోకగురుర్దేవః పారమేష్ఠ్యమగాత్పదం॥39॥

క్షమయా రోచతే లక్ష్మీర్బ్రాహ్మీ సౌరీ యథా ప్రభా
క్షమిణామాశు భగవాంస్తుష్యతే హరిరీశ్వరః॥40॥

రాజ్ఞో మూర్ధాభిషిక్తస్య వధో బ్రహ్మవధాద్గురుః
తీర్థసంసేవయా చాంహో జహ్యంగాచ్యుతచేతనః॥41॥

—♦ అధ్యాయము 16 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

పిత్రోపశిక్షితో రామస్తథేతి కురునందన
సంవత్సరం తీర్థయాత్రాం చరిత్వాశ్రమమావ్రజత్॥1॥

కదాచిద్రేణుకా యాతా గంగాయాం పద్మమాలినం
గంధర్వరాజం క్రీడంతమప్సరోభిరపశ్యత॥2॥

విలోకయంతీ క్రీడంతముదకార్థం నదీం గతా
హోమవేలాం న సస్మార కించిచ్చిత్రరథస్పృహా॥3॥

కాలాత్యయం తం విలోక్య మునేః శాపవిశంకితా
ఆగత్య కలశం తస్థౌ పురోధాయ కృతాంజలిః॥4॥

వ్యభిచారం మునిర్జ్ఞాత్వా పత్న్యాః ప్రకుపితోఽబ్రవీత్
ఘ్నతైనాం పుత్రకాః పాపామిత్యుక్తాస్తే న చక్రిరే॥5॥

రామః సంచోదితః పిత్రా భ్రాతౄన్మాత్రా సహావధీత్
ప్రభావజ్ఞో మునేః సమ్యక్సమాధేస్తపసశ్చ సః॥6॥

వరేణ చ్ఛందయామాస ప్రీతః సత్యవతీసుతః
వవ్రే హతానాం రామోఽపి జీవితం చాస్మృతిం వధే॥7॥

ఉత్తస్థుస్తే కుశలినో నిద్రాపాయ ఇవాంజసా
పితుర్విద్వాంస్తపోవీర్యం రామశ్చక్రే సుహృద్వధం॥8॥

యేఽర్జునస్య సుతా రాజన్స్మరంతః స్వపితుర్వధం
రామవీర్యపరాభూతా లేభిరే శర్మ న క్వచిత్॥9॥

ఏకదాశ్రమతో రామే సభ్రాతరి వనం గతే
వైరం సిషాధయిషవో లబ్ధచ్ఛిద్రా ఉపాగమన్॥10॥

దృష్ట్వాగ్న్యాగార ఆసీనమావేశితధియం మునిం
భగవత్యుత్తమశ్లోకే జఘ్నుస్తే పాపనిశ్చయాః॥11॥

యాచ్యమానాః కృపణయా రామమాత్రాతిదారుణాః
ప్రసహ్య శిర ఉత్కృత్య నిన్యుస్తే క్షత్రబంధవః॥12॥

రేణుకా దుఃఖశోకార్తా నిఘ్నంత్యాత్మానమాత్మనా
రామరామేతి తాతేతి విచుక్రోశోచ్చకైః సతీ॥13॥

తదుపశ్రుత్య దూరస్థా హా రామేత్యార్తవత్స్వనం
త్వరయాశ్రమమాసాద్య దదృశుః పితరం హతం॥14॥

తే దుఃఖరోషామర్షార్తి శోకవేగవిమోహితాః
హా తాత సాధో ధర్మిష్ఠ త్యక్త్వాస్మాన్స్వర్గతో భవాన్॥15॥

విలప్యైవం పితుర్దేహం నిధాయ భ్రాతృషు స్వయం
ప్రగృహ్య పరశుం రామః క్షత్రాంతాయ మనో దధే॥16॥

గత్వా మాహిష్మతీం రామో బ్రహ్మఘ్నవిహతశ్రియం
తేషాం స శీర్షభీ రాజన్మధ్యే చక్రే మహాగిరిం॥17॥

తద్రక్తేన నదీం ఘోరామబ్రహ్మణ్యభయావహాం
హేతుం కృత్వా పితృవధం క్షత్రేఽమంగలకారిణి॥18॥

త్రిఃసప్తకృత్వః పృథివీం కృత్వా నిఃక్షత్రియాం ప్రభుః
సమంతపంచకే చక్రే శోణితోదాన్హ్రదాన్నవ॥19॥

పితుః కాయేన సంధాయ శిర ఆదాయ బర్హిషి
సర్వదేవమయం దేవమాత్మానమయజన్మఖైః॥20॥

దదౌ ప్రాచీం దిశం హోత్రే బ్రహ్మణే దక్షిణాం దిశం
అధ్వర్యవే ప్రతీచీం వై ఉద్గాత్రే ఉత్తరాం దిశం॥21॥

అన్యేభ్యోఽవాంతరదిశః కశ్యపాయ చ మధ్యతః
ఆర్యావర్తముపద్రష్ట్రే సదస్యేభ్యస్తతః పరం॥22॥

తతశ్చావభృథస్నాన విధూతాశేషకిల్బిషః
సరస్వత్యాం మహానద్యాం రేజే వ్యబ్భ్ర ఇవాంశుమాన్॥23॥

స్వదేహం జమదగ్నిస్తు లబ్ధ్వా సంజ్ఞానలక్షణం
ఋషీణాం మండలే సోఽభూత్సప్తమో రామపూజితః॥24॥

జామదగ్న్యోఽపి భగవాన్రామః కమలలోచనః
ఆగామిన్యంతరే రాజన్వర్తయిష్యతి వై బృహత్॥25॥

ఆస్తేఽద్యాపి మహేంద్రాద్రౌ న్యస్తదండః ప్రశాంతధీః
ఉపగీయమానచరితః సిద్ధగంధర్వచారణైః॥26॥

ఏవం భృగుషు విశ్వాత్మా భగవాన్హరిరీశ్వరః
అవతీర్య పరం భారం భువోఽహన్బహుశో నృపాన్॥27॥

గాధేరభూన్మహాతేజాః సమిద్ధ ఇవ పావకః
తపసా క్షాత్రముత్సృజ్య యో లేభే బ్రహ్మవర్చసం॥28॥

విశ్వామిత్రస్య చైవాసన్పుత్రా ఏకశతం నృప
మధ్యమస్తు మధుచ్ఛందా మధుచ్ఛందస ఏవ తే॥29॥

పుత్రం కృత్వా శునఃశేఫం దేవరాతం చ భార్గవం
ఆజీగర్తం సుతానాహ జ్యేష్ఠ ఏష ప్రకల్ప్యతాం॥30॥

యో వై హరిశ్చంద్రమఖే విక్రీతః పురుషః పశుః
స్తుత్వా దేవాన్ప్రజేశాదీన్ముముచే పాశబంధనాత్॥31॥

యో రాతో దేవయజనే దేవైర్గాధిషు తాపసః
దేవరాత ఇతి ఖ్యాతః శునఃశేఫస్తు భార్గవః॥32॥

యే మధుచ్ఛందసో జ్యేష్ఠాః కుశలం మేనిరే న తత్
అశపత్తాన్మునిః క్రుద్ధో మ్లేచ్ఛా భవత దుర్జనాః॥33॥

స హోవాచ మధుచ్ఛందాః సార్ధం పంచాశతా తతః
యన్నో భవాన్సంజానీతే తస్మింస్తిష్ఠామహే వయం॥34॥

జ్యేష్ఠం మంత్రదృశం చక్రుస్త్వామన్వంచో వయం స్మ హి
విశ్వామిత్రః సుతానాహ వీరవంతో భవిష్యథ
యే మానం మేఽనుగృహ్ణంతో వీరవంతమకర్త మాం॥35॥

ఏష వః కుశికా వీరో దేవరాతస్తమన్విత
అన్యే చాష్టకహారీత జయక్రతుమదాదయః॥36॥

ఏవం కౌశికగోత్రం తు విశ్వామిత్రైః పృథగ్విధం
ప్రవరాంతరమాపన్నం తద్ధి చైవం ప్రకల్పితం॥37॥

—♦ అధ్యాయము 17 ♦—

శ్రీబాదరాయణిరువాచ ।

యః పురూరవసః పుత్ర ఆయుస్తస్యాభవన్సుతాః
నహుషః క్షత్రవృద్ధశ్చ రజీ రాభశ్చ వీర్యవాన్॥1॥

అనేనా ఇతి రాజేంద్ర శృణు క్షత్రవృధోఽన్వయం
క్షత్రవృద్ధసుతస్యాసన్సుహోత్రస్యాత్మజాస్త్రయః॥2॥

కాశ్యః కుశో గృత్సమద ఇతి గృత్సమదాదభూత్
శునకః శౌనకో యస్య బహ్వృచప్రవరో మునిః॥3॥

కాశ్యస్య కాశిస్తత్పుత్రో రాష్ట్రో దీర్ఘతమఃపితా
ధన్వంతరిర్దీర్ఘతమస ఆయుర్వేదప్రవర్తకః॥4॥

యజ్ఞభుగ్వాసుదేవాంశః స్మృతమాత్రార్తినాశనః
తత్పుత్రః కేతుమానస్య జజ్ఞే భీమరథస్తతః॥5॥

దివోదాసో ద్యుమాంస్తస్మాత్ప్రతర్దన ఇతి స్మృతః
స ఏవ శత్రుజిద్వత్స ఋతధ్వజ ఇతీరితః
తథా కువలయాశ్వేతి ప్రోక్తోఽలర్కాదయస్తతః॥6॥

షష్టిం వర్షసహస్రాణి షష్టిం వర్షశతాని చ
నాలర్కాదపరో రాజన్బుభుజే మేదినీం యువా॥7॥

అలర్కాత్సంతతిస్తస్మాత్సునీథోఽథ నికేతనః
ధర్మకేతుః సుతస్తస్మాత్సత్యకేతురజాయత॥8॥

ధృష్టకేతుస్తతస్తస్మాత్సుకుమారః క్షితీశ్వరః
వీతిహోత్రోఽస్య భర్గోఽతో భార్గభూమిరభూన్నృప॥9॥

ఇతీమే కాశయో భూపాః క్షత్రవృద్ధాన్వయాయినః
రాభస్య రభసః పుత్రో గంభీరశ్చాక్రియస్తతః॥10॥

తద్గోత్రం బ్రహ్మవిజ్జజ్ఞే శృణు వంశమనేనసః
శుద్ధస్తతః శుచిస్తస్మాచ్చిత్రకృద్ధర్మసారథిః॥11॥

తతః శాంతరజో జజ్ఞే కృతకృత్యః స ఆత్మవాన్
రజేః పంచశతాన్యాసన్పుత్రాణామమితౌజసాం॥12॥

దేవైరభ్యర్థితో దైత్యాన్హత్వేంద్రాయాదదాద్దివం
ఇంద్రస్తస్మై పునర్దత్త్వా గృహీత్వా చరణౌ రజేః॥13॥

ఆత్మానమర్పయామాస ప్రహ్రాదాద్యరిశంకితః
పితర్యుపరతే పుత్రా యాచమానాయ నో దదుః॥14॥

త్రివిష్టపం మహేంద్రాయ యజ్ఞభాగాన్సమాదదుః
గురుణా హూయమానేఽగ్నౌ బలభిత్తనయాన్రజేః॥15॥

అవధీద్భ్రంశితాన్మార్గాన్న కశ్చిదవశేషితః
కుశాత్ప్రతిః క్షాత్రవృద్ధాత్సంజయస్తత్సుతో జయః॥16॥

తతః కృతః కృతస్యాపి జజ్ఞే హర్యబలో నృపః
సహదేవస్తతో హీనో జయసేనస్తు తత్సుతః॥17॥

సంకృతిస్తస్య చ జయః క్షత్రధర్మా మహారథః
క్షత్రవృద్ధాన్వయా భూపా ఇమే శృణ్వథ నాహుషాన్॥18॥

—♦ అధ్యాయము 18 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

యతిర్యయాతిః సంయాతిరాయతిర్వియతిః కృతిః
షడిమే నహుషస్యాసన్నింద్రియాణీవ దేహినః॥1॥

రాజ్యం నైచ్ఛద్యతిః పిత్రా దత్తం తత్పరిణామవిత్
యత్ర ప్రవిష్టః పురుష ఆత్మానం నావబుధ్యతే॥2॥

పితరి భ్రంశితే స్థానాదింద్రాణ్యా ధర్షణాద్ద్విజైః
ప్రాపితేఽజగరత్వం వై యయాతిరభవన్నృపః॥3॥

చతసృష్వాదిశద్దిక్షు భ్రాతౄన్భ్రాతా యవీయసః
కృతదారో జుగోపోర్వీం కావ్యస్య వృషపర్వణః॥4॥

శ్రీరాజోవాచ ।

బ్రహ్మర్షిర్భగవాన్కావ్యః క్షత్రబంధుశ్చ నాహుషః
రాజన్యవిప్రయోః కస్మాద్వివాహః ప్రతిలోమకః॥5॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఏకదా దానవేంద్రస్య శర్మిష్ఠా నామ కన్యకా
సఖీసహస్రసంయుక్తా గురుపుత్ర్యా చ భామినీ॥6॥

దేవయాన్యా పురోద్యానే పుష్పితద్రుమసంకులే
వ్యచరత్కలగీతాలి నలినీపులినేఽబలా॥7॥

తా జలాశయమాసాద్య కన్యాః కమలలోచనాః
తీరే న్యస్య దుకూలాని విజహ్రుః సించతీర్మిథః॥8॥

వీక్ష్య వ్రజంతం గిరిశం సహ దేవ్యా వృషస్థితం
సహసోత్తీర్య వాసాంసి పర్యధుర్వ్రీడితాః స్త్రియః॥9॥

శర్మిష్ఠాజానతీ వాసో గురుపుత్ర్యాః సమవ్యయత్
స్వీయం మత్వా ప్రకుపితా దేవయానీదమబ్రవీత్॥10॥

అహో నిరీక్ష్యతామస్యా దాస్యాః కర్మ హ్యసాంప్రతం
అస్మద్ధార్యం ధృతవతీ శునీవ హవిరధ్వరే॥11॥

యైరిదం తపసా సృష్టం ముఖం పుంసః పరస్య యే
ధార్యతే యైరిహ జ్యోతిః శివః పంథాః ప్రదర్శితః॥12॥

యాన్వందంత్యుపతిష్ఠంతే లోకనాథాః సురేశ్వరాః
భగవానపి విశ్వాత్మా పావనః శ్రీనికేతనః॥13॥

వయం తత్రాపి భృగవః శిష్యోఽస్యా నః పితాసురః
అస్మద్ధార్యం ధృతవతీ శూద్రో వేదమివాసతీ॥14॥

ఏవం క్షిపంతీం శర్మిష్ఠా గురుపుత్రీమభాషత
రుషా శ్వసంత్యురంగీవ ధర్షితా దష్టదచ్ఛదా॥15॥

ఆత్మవృత్తమవిజ్ఞాయ కత్థసే బహు భిక్షుకి
కిం న ప్రతీక్షసేఽస్మాకం గృహాన్బలిభుజో యథా॥16॥

ఏవంవిధైః సుపరుషైః క్షిప్త్వాచార్యసుతాం సతీం
శర్మిష్ఠా ప్రాక్షిపత్కూపే వాసశ్చాదాయ మన్యునా॥17॥

తస్యాం గతాయాం స్వగృహం యయాతిర్మృగయాం చరన్
ప్రాప్తో యదృచ్ఛయా కూపే జలార్థీ తాం దదర్శ హ॥18॥

దత్త్వా స్వముత్తరం వాసస్తస్యై రాజా వివాససే
గృహీత్వా పాణినా పాణిముజ్జహార దయాపరః॥19॥

తం వీరమాహౌశనసీ ప్రేమనిర్భరయా గిరా
రాజంస్త్వయా గృహీతో మే పాణిః పరపురంజయ॥20॥

హస్తగ్రాహోఽపరో మా భూద్గృహీతాయాస్త్వయా హి మే
ఏష ఈశకృతో వీర సంబంధో నౌ న పౌరుషః
యదిదం కూపమగ్నాయా భవతో దర్శనం మమ॥21॥

న బ్రాహ్మణో మే భవితా హస్తగ్రాహో మహాభుజ
కచస్య బార్హస్పత్యస్య శాపాద్యమశపం పురా॥22॥

యయాతిరనభిప్రేతం దైవోపహృతమాత్మనః
మనస్తు తద్గతం బుద్ధ్వా ప్రతిజగ్రాహ తద్వచః॥23॥

గతే రాజని సా ధీరే తత్ర స్మ రుదతీ పితుః
న్యవేదయత్తతః సర్వముక్తం శర్మిష్ఠయా కృతం॥24॥

దుర్మనా భగవాన్కావ్యః పౌరోహిత్యం విగర్హయన్
స్తువన్వృత్తిం చ కాపోతీం దుహిత్రా స యయౌ పురాత్॥25॥

వృషపర్వా తమాజ్ఞాయ ప్రత్యనీకవివక్షితం
గురుం ప్రసాదయన్మూర్ధ్నా పాదయోః పతితః పథి॥26॥

క్షణార్ధమన్యుర్భగవాన్శిష్యం వ్యాచష్ట భార్గవః
కామోఽస్యాః క్రియతాం రాజన్నైనాం త్యక్తుమిహోత్సహే॥27॥

తథేత్యవస్థితే ప్రాహ దేవయానీ మనోగతం
పిత్రా దత్తా యతో యాస్యే సానుగా యాతు మామను॥28॥

పిత్రా దత్తా దేవయాన్యై శర్మిష్ఠా సానుగా తదా
స్వానాం తత్సంకటం వీక్ష్య తదర్థస్య చ గౌరవం
దేవయానీం పర్యచరత్స్త్రీసహస్రేణ దాసవత్॥29॥

నాహుషాయ సుతాం దత్త్వా సహ శర్మిష్ఠయోశనా
తమాహ రాజంఛర్మిష్ఠామాధాస్తల్పే న కర్హిచిత్॥30॥

విలోక్యౌశనసీం రాజంఛర్మిష్ఠా సుప్రజాం క్వచిత్
తమేవ వవ్రే రహసి సఖ్యాః పతిమృతౌ సతీ॥31॥

రాజపుత్ర్యార్థితోఽపత్యే ధర్మం చావేక్ష్య ధర్మవిత్
స్మరంఛుక్రవచః కాలే దిష్టమేవాభ్యపద్యత॥32॥

యదుం చ తుర్వసుం చైవ దేవయానీ వ్యజాయత
ద్రుహ్యుం చానుం చ పూరుం చ శర్మిష్ఠా వార్షపర్వణీ॥33॥

గర్భసంభవమాసుర్యా భర్తుర్విజ్ఞాయ మానిని
దేవయానీ పితుర్గేహం యయౌ క్రోధవిమూర్ఛితా ॥34॥

ప్రియామనుగతః కామీ వచోభిరుపమంత్రయన్
న ప్రసాదయితుం శేకే పాదసంవాహనాదిభిః ॥35॥

శుక్రస్తమాహ కుపితః స్త్రీకామానృతపూరుష
త్వాం జరా విశతాం మంద విరూపకరణీ నృణాం ॥36॥

శ్రీయయాతిరువాచ ।

అతృప్తోఽస్మ్యద్య కామానాం బ్రహ్మందుహితరి స్మ తే
వ్యత్యస్యతాం యథాకామం వయసా యోఽభిధాస్యతి ॥37॥

ఇతి లబ్ధవ్యవస్థానః పుత్రం జ్యేష్ఠమవోచత
యదో తాత ప్రతీచ్ఛేమాం జరాం దేహి నిజం వయః ॥38॥

మాతామహకృతాం వత్స న తృప్తో విషయేష్వహం
వయసా భవదీయేన రంస్యే కతిపయాః సమాః ॥39॥

శ్రీయదురువాచ ।

నోత్సహే జరసా స్థాతుమంతరా ప్రాప్తయా తవ
అవిదిత్వా సుఖం గ్రామ్యం వైతృష్ణ్యం నైతి పూరుషః ॥40॥

తుర్వసుశ్చోదితః పిత్రా ద్రుహ్యుశ్చానుశ్చ భారత
ప్రత్యాచఖ్యురధర్మజ్ఞా హ్యనిత్యే నిత్యబుద్ధయః ॥41॥

అపృచ్ఛత్తనయం పూరుం వయసోనం గుణాధికం
న త్వమగ్రజవద్వత్స మాం ప్రత్యాఖ్యాతుమర్హసి ॥42॥

శ్రీపూరురువాచ ।

కో ను లోకే మనుష్యేంద్ర పితురాత్మకృతః పుమాన్
ప్రతికర్తుం క్షమో యస్య ప్రసాదాద్విందతే పరం ॥43॥

ఉత్తమశ్చింతితం కుర్యాత్ప్రోక్తకారీ తు మధ్యమః
అధమోఽశ్రద్ధయా కుర్యాదకర్తోచ్చరితం పితుః ॥44॥

ఇతి ప్రముదితః పూరుః ప్రత్యగృహ్ణాజ్జరాం పితుః
సోఽపి తద్వయసా కామాన్యథావజ్జుజుషే నృప ॥45॥

సప్తద్వీపపతిః సంయక్పితృవత్పాలయన్ప్రజాః
యథోపజోషం విషయాంజుజుషేఽవ్యాహతేంద్రియః ॥46॥

దేవయాన్యప్యనుదినం మనోవాగ్దేహవస్తుభిః
ప్రేయసః పరమాం ప్రీతిమువాహ ప్రేయసీ రహః ॥47॥

అయజద్యజ్ఞపురుషం క్రతుభిర్భూరిదక్షిణైః
సర్వదేవమయం దేవం సర్వవేదమయం హరిం ॥48॥

యస్మిన్నిదం విరచితం వ్యోమ్నీవ జలదావలిః
నానేవ భాతి నాభాతి స్వప్నమాయామనోరథః ॥49॥

తమేవ హృది విన్యస్య వాసుదేవం గుహాశయం
నారాయణమణీయాంసం నిరాశీరయజత్ప్రభుం ॥50॥

ఏవం వర్షసహస్రాణి మనఃషష్ఠై ర్మనఃసుఖం
విదధానోఽపి నాతృప్యత్సార్వభౌమః కదింద్రియైః ॥51॥

—♦ అధ్యాయము 19 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

స ఇత్థమాచరన్కామాన్స్త్రైణోఽపహ్నవమాత్మనః
బుద్ధ్వా ప్రియాయై నిర్విణ్ణో గాథామేతామగాయత ॥1॥

శృణు భార్గవ్యమూం గాథాం మద్విధాచరితాం భువి
ధీరా యస్యానుశోచంతి వనే గ్రామనివాసినః ॥2॥

బస్త ఏకో వనే కశ్చిద్విచిన్వన్ప్రియమాత్మనః
దదర్శ కూపే పతితాం స్వకర్మవశగామజాం ॥3॥

తస్యా ఉద్ధరణోపాయం బస్తః కామీ విచింతయన్
వ్యధత్త తీర్థముద్ధృత్య విషాణాగ్రేణ రోధసీ ॥4॥

సోత్తీర్య కూపాత్సుశ్రోణీ తమేవ చకమే కిల
తయా వృతం సముద్వీక్ష్య బహ్వ్యోఽజాః కాంతకామినీః ॥5॥

పీవానం శ్మశ్రులం ప్రేష్ఠం మీఢ్వాంసం యాభకోవిదం
స ఏకోఽజవృషస్తాసాం బహ్వీనాం రతివర్ధనః
రేమే కామగ్రహగ్రస్త ఆత్మానం నావబుధ్యత ॥6॥

తమేవ ప్రేష్ఠతమయా రమమాణమజాన్యయా
విలోక్య కూపసంవిగ్నా నామృష్యద్బస్తకర్మ తత్ ॥7॥

తం దుర్హృదం సుహృద్రూపం కామినం క్షణసౌహృదం
ఇంద్రియారామముత్సృజ్య స్వామినం దుఃఖితా యయౌ ॥8॥

సోఽపి చానుగతః స్త్రైణః కృపణస్తాం ప్రసాదితుం
కుర్వన్నిడవిడాకారం నాశక్నోత్పథి సంధితుం ॥9॥

తస్య తత్ర ద్విజః కశ్చిదజాస్వామ్యచ్ఛినద్రుషా
లంబంతం వృషణం భూయః సందధేఽర్థాయ యోగవిత్ ॥10॥

సంబద్ధవృషణః సోఽపి హ్యజయా కూపలబ్ధయా
కాలం బహుతిథం భద్రే కామైర్నాద్యాపి తుష్యతి ॥11॥

తథాహం కృపణః సుభ్రు భవత్యాః ప్రేమయంత్రితః
ఆత్మానం నాభిజానామి మోహితస్తవ మాయయా ॥12॥

యత్పృథివ్యాం వ్రీహియవం హిరణ్యం పశవః స్త్రియః
న దుహ్యంతి మనఃప్రీతిం పుంసః కామహతస్య తే ॥13॥

న జాతు కామః కామానాముపభోగేన శాంయతి
హవిషా కృష్ణవర్త్మేవ భూయ ఏవాభివర్ధతే॥14॥

యదా న కురుతే భావం సర్వభూతేష్వమంగలం
సమదృష్టేస్తదా పుంసః సర్వాః సుఖమయా దిశః॥15॥

యా దుస్త్యజా దుర్మతిభిర్జీర్యతో యా న జీర్యతే
తాం తృష్ణాం దుఃఖనివహాం శర్మకామో ద్రుతం త్యజేత్॥16॥

మాత్రా స్వస్రా దుహిత్రా వా నావివిక్తాసనో భవేత్
బలవానింద్రియగ్రామో విద్వాంసమపి కర్షతి॥17॥

పూర్ణం వర్షసహస్రం మే విషయాన్సేవతోఽసకృత్
తథాపి చానుసవనం తృష్ణా తేషూపజాయతే॥18॥

తస్మాదేతామహం త్యక్త్వా బ్రహ్మణ్యధ్యాయ మానసం
నిర్ద్వంద్వో నిరహంకారశ్చరిష్యామి మృగైః సహ॥19॥

దృష్టం శ్రుతమసద్బుద్ధ్వా నానుధ్యాయేన్న సందిశేత్
సంసృతిం చాత్మనాశం చ తత్ర విద్వాన్స ఆత్మదృక్॥20॥

ఇత్యుక్త్వా నాహుషో జాయాం తదీయం పూరవే వయః
దత్త్వా స్వజరసం తస్మాదాదదే విగతస్పృహః॥21॥

దిశి దక్షిణపూర్వస్యాం ద్రుహ్యుం దక్షిణతో యదుం
ప్రతీచ్యాం తుర్వసుం చక్ర ఉదీచ్యామనుమీశ్వరం॥22॥

భూమండలస్య సర్వస్య పూరుమర్హత్తమం విశాం
అభిషిచ్యాగ్రజాంస్తస్య వశే స్థాప్య వనం యయౌ॥23॥

ఆసేవితం వర్షపూగాన్షడ్వర్గం విషయేషు సః
క్షణేన ముముచే నీడం జాతపక్ష ఇవ ద్విజః॥24॥

స తత్ర నిర్ముక్తసమస్తసంగ ఆత్మానుభూత్యా విధుతత్రిలింగః
పరేఽమలే బ్రహ్మణి వాసుదేవే లేభే గతిం భాగవతీం ప్రతీతః॥25॥

శ్రుత్వా గాథాం దేవయానీ మేనే ప్రస్తోభమాత్మనః
స్త్రీపుంసోః స్నేహవైక్లవ్యాత్పరిహాసమివేరితం॥26॥

సా సన్నివాసం సుహృదాం ప్రపాయామివ గచ్ఛతాం
విజ్ఞాయేశ్వరతంత్రాణాం మాయావిరచితం ప్రభోః॥27॥

సర్వత్ర సంగముత్సృజ్య స్వప్నౌపమ్యేన భార్గవీ
కృష్ణే మనః సమావేశ్య వ్యధునోల్లింగమాత్మనః॥28॥

నమస్తుభ్యం భగవతే వాసుదేవాయ వేధసే
సర్వభూతాధివాసాయ శాంతాయ బృహతే నమః॥29॥

—♦ అధ్యాయము 20 ♦—

శ్రీబాదరాయణిరువాచ ।

పూరోర్వంశం ప్రవక్ష్యామి యత్ర జాతోఽసి భారత
యత్ర రాజర్షయో వంశ్యా బ్రహ్మవంశ్యాశ్చ జజ్ఞిరే॥1॥

జనమేజయో హ్యభూత్పూరోః ప్రచిన్వాంస్తత్సుతస్తతః
ప్రవీరోఽథ మనుస్యుర్వై తస్మాచ్చారుపదోఽభవత్॥2॥

తస్య సుద్యురభూత్పుత్రస్తస్మాద్బహుగవస్తతః
సంయాతిస్తస్యాహంయాతీ రౌద్రాశ్వస్తత్సుతః స్మృతః॥3॥

ఋతేయుస్తస్య కక్షేయుః స్థండిలేయుః కృతేయుకః
జలేయుః సన్నతేయుశ్చ ధర్మసత్యవ్రతేయవః॥4॥

దశైతేఽప్సరసః పుత్రా వనేయుశ్చావమః స్మృతః
ఘృతాచ్యామింద్రియాణీవ ముఖ్యస్య జగదాత్మనః॥5॥

ఋతేయో రంతినావోఽభూత్త్రయస్తస్యాత్మజా నృప
సుమతిర్ధ్రువోఽప్రతిరథః కణ్వోఽప్రతిరథాత్మజః॥6॥

తస్య మేధాతిథిస్తస్మాత్ప్రస్కన్నాద్యా ద్విజాతయః
పుత్రోఽభూత్సుమతే రేభిర్దుష్మంతస్తత్సుతో మతః॥7॥

దుష్మంతో మృగయాం యాతః కణ్వాశ్రమపదం గతః
తత్రాసీనాం స్వప్రభయా మండయంతీం రమామివ॥8॥

విలోక్య సద్యో ముముహే దేవమాయామివ స్త్రియం
బభాషే తాం వరారోహాం భటైః కతిపయైర్వృతః॥9॥

తద్దర్శనప్రముదితః సన్నివృత్తపరిశ్రమః
పప్రచ్ఛ కామసంతప్తః ప్రహసఞ్శ్లక్ష్ణయా గిరా॥10॥

కా త్వం కమలపత్రాక్షి కస్యాసి హృదయంగమే
కిం స్విచ్చికీర్షితం తత్ర భవత్యా నిర్జనే వనే॥11॥

వ్యక్తం రాజన్యతనయాం వేద్మ్యహం త్వాం సుమధ్యమే
న హి చేతః పౌరవాణామధర్మే రమతే క్వచిత్॥12॥

శ్రీశకుంతలోవాచ ।

విశ్వామిత్రాత్మజైవాహం త్యక్తా మేనకయా వనే
వేదైతద్భగవాన్కణ్వో వీర కిం కరవామ తే॥13॥

ఆస్యతాం హ్యరవిందాక్ష గృహ్యతామర్హణం చ నః
భుజ్యతాం సంతి నీవారా ఉష్యతాం యది రోచతే॥14॥

శ్రీదుష్మంత ఉవాచ ।

ఉపపన్నమిదం సుభ్రు జాతాయాః కుశికాన్వయే
స్వయం హి వృణుతే రాజ్ఞాం కన్యకాః సదృశం వరం॥15॥

ఓమిత్యుక్తే యథాధర్మముపయేమే శకుంతలాం
గాంధర్వవిధినా రాజా దేశకాలవిధానవిత్॥16॥

అమోఘవీర్యో రాజర్షిర్మహిష్యాం వీర్యమాదధే
శ్వోభూతే స్వపురం యాతః కాలేనాసూత సా సుతం॥17॥

కణ్వః కుమారస్య వనే చక్రే సముచితాః క్రియాః
బద్ధ్వా మృగేంద్రం తరసా క్రీడతి స్మ స బాలకః॥18॥

తం దురత్యయవిక్రాంతమాదాయ ప్రమదోత్తమా
హరేరంశాంశసంభూతం భర్తురంతికమాగమత్॥19॥

యదా న జగృహే రాజా భార్యాపుత్రావనిందితౌ
శృణ్వతాం సర్వభూతానాం ఖే వాగాహాశరీరిణీ॥20॥

మాతా భస్త్రా పితుః పుత్రో యేన జాతః స ఏవ సః
భరస్వ పుత్రం దుష్మంత మావమంస్థాః శకుంతలాం॥21॥

రేతోధాః పుత్రో నయతి నరదేవ యమక్షయాత్
త్వం చాస్య ధాతా గర్భస్య సత్యమాహ శకుంతలా॥22॥

పితర్యుపరతే సోఽపి చక్రవర్తీ మహాయశాః
మహిమా గీయతే తస్య హరేరంశభువో భువి॥23॥

చక్రం దక్షిణహస్తేఽస్య పద్మకోశోఽస్య పాదయోః
ఈజే మహాభిషేకేణ సోఽభిషిక్తోఽధిరాడ్విభుః॥24॥

పంచపంచాశతా మేధ్యైర్గంగాయామను వాజిభిః
మామతేయం పురోధాయ యమునామను చ ప్రభుః॥25॥

అష్టసప్తతిమేధ్యాశ్వాన్బబంధ ప్రదదద్వసు
భరతస్య హి దౌష్మంతేరగ్నిః సాచీగుణే చితః
సహస్రం బద్వశో యస్మిన్బ్రాహ్మణా గా విభేజిరే॥26॥

త్రయస్త్రింశచ్ఛతం హ్యశ్వాన్బద్ధ్వా విస్మాపయన్నృపాన్
దౌష్మంతిరత్యగాన్మాయాం దేవానాం గురుమాయయౌ॥27॥

మృగాంఛుక్లదతః కృష్ణాన్హిరణ్యేన పరీవృతాన్
అదాత్కర్మణి మష్ణారే నియుతాని చతుర్దశ॥28॥

భరతస్య మహత్కర్మ న పూర్వే నాపరే నృపాః
నైవాపుర్నైవ ప్రాప్స్యంతి బాహుభ్యాం త్రిదివం యథా॥29॥

కిరాతహూణాన్యవనాన్పౌండ్రాన్కంకాన్ఖశాంఛకాన్
అబ్రహ్మణ్యనృపాంశ్చాహన్మ్లేచ్ఛాందిగ్విజయేఽఖిలాన్॥30॥

జిత్వా పురాసురా దేవాన్యే రసౌకాంసి భేజిరే
దేవస్త్రియో రసాం నీతాః ప్రాణిభిః పునరాహరత్॥31॥

సర్వాన్కామాందుదుహతుః ప్రజానాం తస్య రోదసీ
సమాస్త్రిణవసాహస్రీర్దిక్షు చక్రమవర్తయత్॥32॥

స సంరాడ్లోకపాలాఖ్యమైశ్వర్యమధిరాట్ఛ్రియం
చక్రం చాస్ఖలితం ప్రాణాన్మృషేత్యుపరరామ హ॥33॥

తస్యాసన్నృప వైదర్భ్యః పత్న్యస్తిస్రః సుసమ్మతాః
జఘ్నుస్త్యాగభయాత్పుత్రాన్నానురూపా ఇతీరితే॥34॥

తస్యైవం వితథే వంశే తదర్థం యజతః సుతం
మరుత్స్తోమేన మరుతో భరద్వాజముపాదదుః॥35॥

అంతర్వత్న్యాం భ్రాతృపత్న్యాం మైథునాయ బృహస్పతిః
ప్రవృత్తో వారితో గర్భం శప్త్వా వీర్యముపాసృజత్॥36॥

తం త్యక్తుకామాం మమతాం భర్తుస్త్యాగవిశంకితాం
నామనిర్వాచనం తస్య శ్లోకమేనం సురా జగుః ॥37॥

మూఢే భర ద్వాజమిమం భర ద్వాజం బృహస్పతే
యాతౌ యదుక్త్వా పితరౌ భరద్వాజస్తతస్త్వయం ॥38॥

చోద్యమానా సురైరేవం మత్వా వితథమాత్మజం
వ్యసృజన్మరుతోఽబిభ్రందత్తోఽయం వితథేఽన్వయే ॥39॥

—♦ అధ్యాయము 21 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

వితథస్య సుతాన్మన్యోర్బృహత్క్షత్రో జయస్తతః
మహావీర్యో నరో గర్గః సంకృతిస్తు నరాత్మజః ॥1॥

గురుశ్చ రంతిదేవశ్చ సంకృతేః పాండునందన
రంతిదేవస్య మహిమా ఇహాముత్ర చ గీయతే ॥2॥

వియద్విత్తస్య దదతో లబ్ధం లబ్ధం బుభుక్షతః
నిష్కించనస్య ధీరస్య సకుటుంబస్య సీదతః ॥3॥

వ్యతీయురష్టచత్వారింశదహాన్యపిబతః కిల
ఘృతపాయససంయావం తోయం ప్రాతరుపస్థితం ॥4॥

కృచ్ఛ్రప్రాప్తకుటుంబస్య క్షుత్తృడ్భ్యాం జాతవేపథోః
అతిథిర్బ్రాహ్మణః కాలే భోక్తుకామస్య చాగమత్ ॥5॥

తస్మై సంవ్యభజత్సోఽన్నమాదృత్య శ్రద్ధయాన్వితః
హరిం సర్వత్ర సంపశ్యన్స భుక్త్వా ప్రయయౌ ద్విజః ॥6॥

అథాన్యో భోక్ష్యమాణస్య విభక్తస్య మహీపతేః
విభక్తం వ్యభజత్తస్మై వృషలాయ హరిం స్మరన్ ॥7॥

యాతే శూద్రే తమన్యోఽగాదతిథిః శ్వభిరావృతః
రాజన్మే దీయతామన్నం సగణాయ బుభుక్షతే ॥8॥

స ఆదృత్యావశిష్టం యద్బహుమానపురస్కృతం
తచ్చ దత్త్వా నమశ్చక్రే శ్వభ్యః శ్వపతయే విభుః ॥9॥

పానీయమాత్రముచ్ఛేషం తచ్చైకపరితర్పణం
పాస్యతః పుల్కసోఽభ్యాగాదపో దేహ్యశుభాయ మే ॥10॥

తస్య తాం కరుణాం వాచం నిశమ్య విపులశ్రమాం
కృపయా భృశసంతప్త ఇదమాహామృతం వచః ॥11॥

న కామయేఽహం గతిమీశ్వరాత్పరామష్టర్ద్ధియుక్తామపునర్భవం వా
ఆర్తిం ప్రపద్యేఽఖిలదేహభాజామంతఃస్థితో యేన భవంత్యదుఃఖాః ॥12॥

క్షుత్తృట్శ్రమో గాత్రపరిభ్రమశ్చ దైన్యం క్లమః శోకవిషాదమోహాః
సర్వే నివృత్తాః కృపణస్య జంతోర్జిజీవిషోర్జీవజలార్పణాన్మే ॥13॥

ఇతి ప్రభాష్య పానీయం మ్రియమాణః పిపాసయా
పుల్కసాయాదదాద్ధీరో నిసర్గకరుణో నృపః ॥14॥

తస్య త్రిభువనాధీశాః ఫలదాః ఫలమిచ్ఛతాం
ఆత్మానం దర్శయాం చక్రుర్మాయా విష్ణువినిర్మితాః ॥15॥

స వై తేభ్యో నమస్కృత్య నిఃసంగో విగతస్పృహః
వాసుదేవే భగవతి భక్త్యా చక్రే మనః పరం ॥16॥

ఈశ్వరాలంబనం చిత్తం కుర్వతోఽనన్యరాధసః
మాయా గుణమయీ రాజన్స్వప్నవత్ప్రత్యలీయత ॥17॥

తత్ప్రసంగానుభావేన రంతిదేవానువర్తినః
అభవన్యోగినః సర్వే నారాయణపరాయణాః॥18॥

గర్గాచ్ఛినిస్తతో గార్గ్యః క్షత్రాద్బ్రహ్మ హ్యవర్తత
దురితక్షయో మహావీర్యాత్తస్య త్రయ్యారుణిః కవిః॥19॥

పుష్కరారుణిరిత్యత్ర యే బ్రాహ్మణగతిం గతాః
బృహత్క్షత్రస్య పుత్రోఽభూద్ధస్తీ యద్ధస్తినాపురం॥20॥

అజమీఢో ద్విమీఢశ్చ పురుమీఢశ్చ హస్తినః
అజమీఢస్య వంశ్యాః స్యుః ప్రియమేధాదయో ద్విజాః॥21॥

అజమీఢాద్బృహదిషుస్తస్య పుత్రో బృహద్ధనుః
బృహత్కాయస్తతస్తస్య పుత్ర ఆసీజ్జయద్రథః॥22॥

తత్సుతో విశదస్తస్య స్యేనజిత్సమజాయత
రుచిరాశ్వో దృఢహనుః కాశ్యో వత్సశ్చ తత్సుతాః॥23॥

రుచిరాశ్వసుతః పారః పృథుసేనస్తదాత్మజః
పారస్య తనయో నీపస్తస్య పుత్రశతం త్వభూత్॥24॥

స కృత్వ్యాం శుకకన్యాయాం బ్రహ్మదత్తమజీజనత్
యోగీ స గవి భార్యాయాం విష్వక్సేనమధాత్సుతం॥25॥

జైగీషవ్యోపదేశేన యోగతంత్రం చకార హ
ఉదక్సేనస్తతస్తస్మాద్భల్లాటో బార్హదీషవాః॥26॥

యవీనరో ద్విమీఢస్య కృతిమాంస్తత్సుతః స్మృతః
నామ్నా సత్యధృతిస్తస్య దృఢనేమిః సుపార్శ్వకృత్॥27॥

సుపార్శ్వాత్సుమతిస్తస్య పుత్రః సన్నతిమాంస్తతః
కృతీ హిరణ్యనాభాద్యో యోగం ప్రాప్య జగౌ స్మ షట్॥28॥

సంహితాః ప్రాచ్యసామ్నాం వై నీపో హ్యుద్గ్రాయుధస్తతః
తస్య క్షేమ్యః సువీరోఽథ సువీరస్య రిపుంజయః॥29॥

తతో బహురథో నామ పురుమీఢోఽప్రజోఽభవత్
నలిన్యామజమీఢస్య నీలః శాంతిస్తు తత్సుతః॥30॥

శాంతేః సుశాంతిస్తత్పుత్రః పురుజోఽర్కస్తతోఽభవత్
భర్మ్యాశ్వస్తనయస్తస్య పంచాసన్ముద్గలాదయః॥31॥

యవీనరో బృహద్విశ్వః కాంపిల్లః సంజయః సుతాః
భర్మ్యాశ్వః ప్రాహ పుత్రా మే పంచానాం రక్షణాయ హి॥32॥

విషయాణామలమిమే ఇతి పంచాలసంజ్ఞితాః
ముద్గలాద్బ్రహ్మనిర్వృత్తం గోత్రం మౌద్గల్యసంజ్ఞితం॥33॥

మిథునం ముద్గలాద్భార్మ్యాద్దివోదాసః పుమానభూత్
అహల్యా కన్యకా యస్యాం శతానందస్తు గౌతమాత్॥34॥

తస్య సత్యధృతిః పుత్రో ధనుర్వేదవిశారదః
శరద్వాంస్తత్సుతో యస్మాదుర్వశీదర్శనాత్కిల॥35॥

శరస్తంబేఽపతద్రేతో మిథునం తదభూచ్ఛుభం
తద్దృష్ట్వా కృపయాగృహ్ణాచ్ఛాంతనుర్మృగయాం చరన్
కృపః కుమారః కన్యా చ ద్రోణపత్న్యభవత్కృపీ॥36॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

మిత్రాయుశ్చ దివోదాసాచ్చ్యవనస్తత్సుతో నృప
సుదాసః సహదేవోఽథ సోమకో జంతుజన్మకృత్॥1॥

తస్య పుత్రశతం తేషాం యవీయాన్పృషతః సుతః
స తస్మాద్ద్రుపదో జజ్ఞే సర్వసంపత్సమన్వితః
ద్రుపదాద్ద్రౌపదీ తస్య ధృష్టద్యుమ్నాదయః సుతాః॥2॥

ధృష్టద్యుమ్నాద్ధృష్టకేతుర్భార్మ్యాః పాంచాలకా ఇమే
యోఽజమీఢసుతో హ్యన్య ఋక్షః సంవరణస్తతః॥3॥

తపత్యాం సూర్యకన్యాయాం కురుక్షేత్రపతిః కురుః
పరీక్షిః సుధనుర్జహ్నుర్నిషధశ్చ కురోః సుతాః॥4॥

సుహోత్రోఽభూత్సుధనుషశ్చ్యవనోఽథ తతః కృతీ
వసుస్తస్యోపరిచరో బృహద్రథముఖాస్తతః॥5॥

కుశాంబమత్స్యప్రత్యగ్ర చేదిపాద్యాశ్చ చేదిపాః
బృహద్రథాత్కుశాగ్రోఽభూదృషభస్తస్య తత్సుతః॥6॥

జజ్ఞే సత్యహితోఽపత్యం పుష్పవాంస్తత్సుతో జహుః
అన్యస్యామపి భార్యాయాం శకలే ద్వే బృహద్రథాత్॥7॥

యే మాత్రా బహిరుత్సృష్టే జరయా చాభిసంధితే
జీవ జీవేతి క్రీడంత్యా జరాసంధోఽభవత్సుతః॥8॥

తతశ్చ సహదేవోఽభూత్సోమాపిర్యచ్ఛ్రుతశ్రవాః
పరీక్షిరనపత్యోఽభూత్సురథో నామ జాహ్నవః॥9॥

తతో విదూరథస్తస్మాత్సార్వభౌమస్తతోఽభవత్
జయసేనస్తత్తనయో రాధికోఽతోఽయుతాయ్వభూత్॥10॥

తతశ్చాక్రోధనస్తస్మాద్దేవాతిథిరముష్య చ
ఋక్షస్తస్య దిలీపోఽభూత్ప్రతీపస్తస్య చాత్మజః॥11॥

దేవాపిః శాంతనుస్తస్య బాహ్లీక ఇతి చాత్మజాః
పితృరాజ్యం పరిత్యజ్య దేవాపిస్తు వనం గతః॥12॥

అభవచ్ఛాంతనూ రాజా ప్రాఙ్మహాభిషసంజ్ఞితః
యం యం కరాభ్యాం స్పృశతి జీర్ణం యౌవనమేతి సః॥13॥

శాంతిమాప్నోతి చైవాగ్ర్యాం కర్మణా తేన శాంతనుః
సమా ద్వాదశ తద్రాజ్యే న వవర్ష యదా విభుః॥14॥

శాంతనుర్బ్రాహ్మణైరుక్తః పరివేత్తాయమగ్రభుక్
రాజ్యం దేహ్యగ్రజాయాశు పురరాష్ట్రవివృద్ధయే॥15॥

ఏవముక్తో ద్విజైర్జ్యేష్ఠం ఛందయామాస సోఽబ్రవీత్
తన్మంత్రిప్రహితైర్విప్రైర్వేదాద్విభ్రంశితో గిరా॥16॥

వేదవాదాతివాదాన్వై తదా దేవో వవర్ష హ
దేవాపిర్యోగమాస్థాయ కలాపగ్రామమాశ్రితః॥17॥

సోమవంశే కలౌ నష్టే కృతాదౌ స్థాపయిష్యతి
బాహ్లీకాత్సోమదత్తోఽభూద్భూరిర్భూరిశ్రవాస్తతః॥18॥

శలశ్చ శాంతనోరాసీద్గంగాయాం భీష్మ ఆత్మవాన్
సర్వధర్మవిదాం శ్రేష్ఠో మహాభాగవతః కవిః॥19॥

వీరయూథాగ్రణీర్యేన రామోఽపి యుధి తోషితః
శాంతనోర్దాసకన్యాయాం జజ్ఞే చిత్రాంగదః సుతః॥20॥

విచిత్రవీర్యశ్చావరజో నామ్నా చిత్రాంగదో హతః
యస్యాం పరాశరాత్సాక్షాదవతీర్ణో హరేః కలా॥21॥

వేదగుప్తో మునిః కృష్ణో యతోఽహమిదమధ్యగాం
హిత్వా స్వశిష్యాన్పైలాదీన్భగవాన్బాదరాయణః॥22॥

మహ్యం పుత్రాయ శాంతాయ పరం గుహ్యమిదం జగౌ
విచిత్రవీర్యోఽథోవాహ కాశీరాజసుతే బలాత్॥23॥

స్వయంవరాదుపానీతే అంబికాంబాలికే ఉభే
తయోరాసక్తహృదయో గృహీతో యక్ష్మణా మృతః॥24॥

క్షేత్రేఽప్రజస్య వై భ్రాతుర్మాత్రోక్తో బాదరాయణః
ధృతరాష్ట్రం చ పాండుం చ విదురం చాప్యజీజనత్॥25॥

గాంధార్యాం ధృతరాష్ట్రస్య జజ్ఞే పుత్రశతం నృప
తత్ర దుర్యోధనో జ్యేష్ఠో దుఃశలా చాపి కన్యకా॥26॥

శాపాన్మైథునరుద్ధస్య పాండోః కుంత్యాం మహారథాః
జాతా ధర్మానిలేంద్రేభ్యో యుధిష్ఠిరముఖాస్త్రయః॥27॥

నకులః సహదేవశ్చ మాద్ర్యాం నాసత్యదస్రయోః
ద్రౌపద్యాం పంచ పంచభ్యః పుత్రాస్తే పితరోఽభవన్॥28॥

యుధిష్ఠిరాత్ప్రతివింధ్యః శ్రుతసేనో వృకోదరాత్
అర్జునాచ్ఛ్రుతకీర్తిస్తు శతానీకస్తు నాకులిః॥29॥

సహదేవసుతో రాజన్ఛ్రుతకర్మా తథాపరే
యుధిష్ఠిరాత్తు పౌరవ్యాం దేవకోఽథ ఘటోత్కచః॥30॥

భీమసేనాద్ధిడింబాయాం కాల్యాం సర్వగతస్తతః
సహదేవాత్సుహోత్రం తు విజయాసూత పార్వతీ॥31॥

కరేణుమత్యాం నకులో నరమిత్రం తథార్జునః
ఇరావంతములుప్యాం వై సుతాయాం బభ్రువాహనం
మణిపురపతేః సోఽపి తత్పుత్రః పుత్రికాసుతః॥32॥

తవ తాతః సుభద్రాయామభిమన్యురజాయత
సర్వాతిరథజిద్వీర ఉత్తరాయాం తతో భవాన్॥33॥

పరిక్షీణేషు కురుషు ద్రౌణేర్బ్రహ్మాస్త్రతేజసా
త్వం చ కృష్ణానుభావేన సజీవో మోచితోఽన్తకాత్॥34॥

తవేమే తనయాస్తాత జనమేజయపూర్వకాః
శ్రుతసేనో భీమసేన ఉగ్రసేనశ్చ వీర్యవాన్॥35॥

జనమేజయస్త్వాం విదిత్వా తక్షకాన్నిధనం గతం
సర్పాన్వై సర్పయాగాగ్నౌ స హోష్యతి రుషాన్వితః॥36॥

కాలషేయం పురోధాయ తురం తురగమేధషాట్
సమంతాత్పృథివీం సర్వాం జిత్వా యక్ష్యతి చాధ్వరైః॥37॥

తస్య పుత్రః శతానీకో యాజ్ఞవల్క్యాత్త్రయీం పఠన్
అస్త్రజ్ఞానం క్రియాజ్ఞానం శౌనకాత్పరమేష్యతి॥38॥

సహస్రానీకస్తత్పుత్రస్తతశ్చైవాశ్వమేధజః
అసీమకృష్ణస్తస్యాపి నేమిచక్రస్తు తత్సుతః॥39॥

గజాహ్వయే హృతే నద్యా కౌశాంబ్యాం సాధు వత్స్యతి
ఉక్తస్తతశ్చిత్రరథస్తస్మాచ్ఛుచిరథః సుతః॥40॥

తస్మాచ్చ వృష్టిమాంస్తస్య సుషేణోఽథ మహీపతిః
సునీథస్తస్య భవితా నృచక్షుర్యత్సుఖీనలః॥41॥

పరిప్లవః సుతస్తస్మాన్మేధావీ సునయాత్మజః
నృపంజయస్తతో దూర్వస్తిమిస్తస్మాజ్జనిష్యతి॥42॥

తిమేర్బృహద్రథస్తస్మాచ్ఛతానీకః సుదాసజః
శతానీకాద్దుర్దమనస్తస్యాపత్యం మహీనరః॥43॥

దండపాణిర్నిమిస్తస్య క్షేమకో భవితా యతః
బ్రహ్మక్షత్రస్య వై యోనిర్వంశో దేవర్షిసత్కృతః॥44॥

క్షేమకం ప్రాప్య రాజానం సంస్థాం ప్రాప్స్యతి వై కలౌ
అథ మాగధరాజానో భావినో యే వదామి తే॥45॥

భవితా సహదేవస్య మార్జారిర్యచ్ఛ్రుతశ్రవాః
తతో యుతాయుస్తస్యాపి నిరమిత్రోఽథ తత్సుతః॥46॥

సునక్షత్రః సునక్షత్రాద్బృహత్సేనోఽథ కర్మజిత్
తతః సుతంజయాద్విప్రః శుచిస్తస్య భవిష్యతి॥47॥

క్షేమోఽథ సువ్రతస్తస్మాద్ధర్మసూత్రః సమస్తతః
ద్యుమత్సేనోఽథ సుమతిః సుబలో జనితా తతః॥48॥

సునీథః సత్యజిదథ విశ్వజిద్యద్రిపుంజయః
బార్హద్రథాశ్చ భూపాలా భావ్యాః సాహస్రవత్సరం॥49॥

—♦ అధ్యాయము 23 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

అనోః సభానరశ్చక్షుః పరేష్ణుశ్చ త్రయః సుతాః
సభానరాత్కాలనరః సృంజయస్తత్సుతస్తతః॥1॥

జనమేజయస్తస్య పుత్రో మహాశాలో మహామనాః
ఉశీనరస్తితిక్షుశ్చ మహామనస ఆత్మజౌ॥2॥

శిబిర్వరః కృమిర్దక్షశ్చత్వారోశీనరాత్మజాః
వృషాదర్భః సుధీరశ్చ మద్రః కేకయ ఆత్మవాన్॥3॥

శిబేశ్చత్వార ఏవాసంస్తితిక్షోశ్చ రుషద్రథః
తతో హోమోఽథ సుతపా బలిః సుతపసోఽభవత్॥4॥

అంగవంగకలింగాద్యాః సుహ్మపుండ్రౌడ్రసంజ్ఞితాః
జజ్ఞిరే దీర్ఘతమసో బలేః క్షేత్రే మహీక్షితః॥5॥

చక్రుః స్వనామ్నా విషయాన్షడిమాన్ప్రాచ్యకాంశ్చ తే
ఖలపానోఽఙ్గతో జజ్ఞే తస్మాద్దివిరథస్తతః॥6॥

సుతో ధర్మరథో యస్య జజ్ఞే చిత్రరథోఽప్రజాః
రోమపాద ఇతి ఖ్యాతస్తస్మై దశరథః సఖా॥7॥

శాంతాం స్వకన్యాం ప్రాయచ్ఛదృష్యశృంగ ఉవాహ యాం
దేవేఽవర్షతి యం రామా ఆనిన్యుర్హరిణీసుతం॥8॥

నాట్యసంగీతవాదిత్రైర్విభ్రమాలింగనార్హణైః
స తు రాజ్ఞోఽనపత్యస్య నిరూప్యేష్టిం మరుత్వతే॥9॥

ప్రజామదాద్దశరథో యేన లేభేఽప్రజాః ప్రజాః
చతురంగో రోమపాదాత్పృథులాక్షస్తు తత్సుతః॥10॥

బృహద్రథో బృహత్కర్మా బృహద్భానుశ్చ తత్సుతాః
ఆద్యాద్బృహన్మనాస్తస్మాజ్జయద్రథ ఉదాహృతః॥11॥

విజయస్తస్య సంభూత్యాం తతో ధృతిరజాయత
తతో ధృతవ్రతస్తస్య సత్కర్మాధిరథస్తతః॥12॥

యోఽసౌ గంగాతటే క్రీడన్మంజూషాంతర్గతం శిశుం
కుంత్యాపవిద్ధం కానీనమనపత్యోఽకరోత్సుతం॥13॥

వృషసేనః సుతస్తస్య కర్ణస్య జగతీపతే
ద్రుహ్యోశ్చ తనయో బభ్రుః సేతుస్తస్యాత్మజస్తతః॥14॥

ఆరబ్ధస్తస్య గాంధారస్తస్య ధర్మస్తతో ధృతః
ధృతస్య దుర్మదస్తస్మాత్ప్రచేతాః ప్రాచేతసః శతం॥15॥

మ్లేచ్ఛాధిపతయోఽభూవన్నుదీచీం దిశమాశ్రితాః
తుర్వసోశ్చ సుతో వహ్నిర్వహ్నేర్భర్గోఽథ భానుమాన్॥16॥

త్రిభానుస్తత్సుతోఽస్యాపి కరంధమ ఉదారధీః
మరుతస్తత్సుతోఽపుత్రః పుత్రం పౌరవమన్వభూత్॥17॥

దుష్మంతః స పునర్భేజే స్వవంశం రాజ్యకాముకః
యయాతేర్జ్యేష్ఠపుత్రస్య యదోర్వంశం నరర్షభ॥18॥

వర్ణయామి మహాపుణ్యం సర్వపాపహరం నృణాం
యదోర్వంశం నరః శ్రుత్వా సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే॥19॥

యత్రావతీర్ణో భగవాన్పరమాత్మా నరాకృతిః
యదోః సహస్రజిత్క్రోష్టా నలో రిపురితి శ్రుతాః॥20॥

చత్వారః సూనవస్తత్ర శతజిత్ప్రథమాత్మజః
మహాహయో రేణుహయో హైహయశ్చేతి తత్సుతాః॥21॥

ధర్మస్తు హైహయసుతో నేత్రః కుంతేః పితా తతః
సోహంజిరభవత్కుంతేర్మహిష్మాన్భద్రసేనకః॥22॥

దుర్మదో భద్రసేనస్య ధనకః కృతవీర్యసూః
కృతాగ్నిః కృతవర్మా చ కృతౌజా ధనకాత్మజాః॥23॥

అర్జునః కృతవీర్యస్య సప్తద్వీపేశ్వరోఽభవత్
దత్తాత్రేయాద్ధరేరంశాత్ప్రాప్తయోగమహాగుణః॥24॥

న నూనం కార్తవీర్యస్య గతిం యాస్యంతి పార్థివాః
యజ్ఞదానతపోయోగైః శ్రుతవీర్యదయాదిభిః॥25॥

పంచాశీతి సహస్రాణి హ్యవ్యాహతబలః సమాః
అనష్టవిత్తస్మరణో బుభుజేఽక్షయ్యషడ్వసు॥26॥

తస్య పుత్రసహస్రేషు పంచైవోర్వరితా మృధే
జయధ్వజః శూరసేనో వృషభో మధురూర్జితః॥27॥

జయధ్వజాత్తాలజంఘస్తస్య పుత్రశతం త్వభూత్
క్షత్రం యత్తాలజంఘాఖ్యమౌర్వతేజోపసంహృతం॥28॥

తేషాం జ్యేష్ఠో వీతిహోత్రో వృష్ణిః పుత్రో మధోః స్మృతః
తస్య పుత్రశతం త్వాసీద్వృష్ణిజ్యేష్ఠం యతః కులం॥29॥

మాధవా వృష్ణయో రాజన్యాదవాశ్చేతి సంజ్ఞితాః
యదుపుత్రస్య చ క్రోష్టోః పుత్రో వృజినవాంస్తతః॥30॥

స్వాహితోఽతో విషద్గుర్వై తస్య చిత్రరథస్తతః
శశబిందుర్మహాయోగీ మహాభాగో మహానభూత్॥31॥

చతుర్దశమహారత్నశ్చక్రవర్త్యపరాజితః
తస్య పత్నీసహస్రాణాం దశానాం సుమహాయశాః॥32॥

దశలక్షసహస్రాణి పుత్రాణాం తాస్వజీజనత్
తేషాం తు షట్ప్రధానానాం పృథుశ్రవస ఆత్మజః॥33॥

ధర్మో నామోశనా తస్య హయమేధశతస్య యాట్
తత్సుతో రుచకస్తస్య పంచాసన్నాత్మజాః శృణు॥34॥

పురుజిద్రుక్మరుక్మేషు పృథుజ్యామఘసంజ్ఞితాః
జ్యామఘస్త్వప్రజోఽప్యన్యాం భార్యాం శైబ్యాపతిర్భయాత్॥35॥

నావిందచ్ఛత్రుభవనాద్భోజ్యాం కన్యామహారషీత్
రథస్థాం తాం నిరీక్ష్యాహ శైబ్యా పతిమమర్షితా॥36॥

కేయం కుహక మత్స్థానం రథమారోపితేతి వై
స్నుషా తవేత్యభిహితే స్మయంతీ పతిమబ్రవీత్॥37॥

అహం బంధ్యాసపత్నీ చ స్నుషా మే యుజ్యతే కథం
జనయిష్యసి యం రాజ్ఞి తస్యేయముపయుజ్యతే॥38॥

అన్వమోదంత తద్విశ్వే దేవాః పితర ఏవ చ
శైబ్యా గర్భమధాత్కాలే కుమారం సుషువే శుభం
స విదర్భ ఇతి ప్రోక్త ఉపయేమే స్నుషాం సతీం॥39॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

తస్యాం విదర్భోఽజనయత్పుత్రౌ నామ్నా కుశక్రథౌ
తృతీయం రోమపాదం చ విదర్భకులనందనం ॥1॥

రోమపాదసుతో బభ్రుర్బభ్రోః కృతిరజాయత
ఉశికస్తత్సుతస్తస్మాచ్చేదిశ్చైద్యాదయో నృపాః ॥2॥

క్రథస్య కుంతిః పుత్రోఽభూద్వృష్ణిస్తస్యాథ నిర్వృతిః
తతో దశార్హో నామ్నాభూత్తస్య వ్యోమః సుతస్తతః ॥3॥

జీమూతో వికృతిస్తస్య యస్య భీమరథః సుతః
తతో నవరథః పుత్రో జాతో దశరథస్తతః ॥4॥

కరంభిః శకునేః పుత్రో దేవరాతస్తదాత్మజః
దేవక్షత్రస్తతస్తస్య మధుః కురువశాదనుః ॥5॥

పురుహోత్రస్త్వనోః పుత్రస్తస్యాయుః సాత్వతస్తతః
భజమానో భజిర్దివ్యో వృష్ణిర్దేవావృధోఽన్ధకః ॥6॥

సాత్వతస్య సుతాః సప్త మహాభోజశ్చ మారిష
భజమానస్య నిమ్లోచిః కింకణో ధృష్టిరేవ చ ॥7॥

ఏకస్యామాత్మజాః పత్న్యామన్యస్యాం చ త్రయః సుతాః
శతాజిచ్చ సహస్రాజిదయుతాజిదితి ప్రభో ॥8॥

బభ్రుర్దేవావృధసుతస్తయోః శ్లోకౌ పఠంత్యమూ
యథైవ శృణుమో దూరాత్సంపశ్యామస్తథాంతికాత్ ॥9॥

బభ్రుః శ్రేష్ఠో మనుష్యాణాం దేవైర్దేవావృధః సమః
పురుషాః పంచషష్టిశ్చ షట్సహస్రాణి చాష్ట చ ॥10॥

యేఽమృతత్వమనుప్రాప్తా బభ్రోర్దేవావృధాదపి
మహాభోజోఽతిధర్మాత్మా భోజా ఆసంస్తదన్వయే ॥11॥

వృష్ణేః సుమిత్రః పుత్రోఽభూద్యుధాజిచ్చ పరంతప
శినిస్తస్యానమిత్రశ్చ నిఘ్నోఽభూదనమిత్రతః ॥12॥

సత్రాజితః ప్రసేనశ్చ నిఘ్నస్యాథాసతుః సుతౌ
అనమిత్రసుతో యోఽన్యః శినిస్తస్య చ సత్యకః ॥13॥

యుయుధానః సాత్యకిర్వై జయస్తస్య కుణిస్తతః
యుగంధరోఽనమిత్రస్య వృష్ణిః పుత్రోఽపరస్తతః ॥14॥

శ్వఫల్కశ్చిత్రరథశ్చ గాందిన్యాం చ శ్వఫల్కతః
అక్రూరప్రముఖా ఆసన్పుత్రా ద్వాదశ విశ్రుతాః ॥15॥

ఆసంగః సారమేయశ్చ మృదురో మృదువిద్గిరిః
ధర్మవృద్ధః సుకర్మా చ క్షేత్రోపేక్షోఽరిమర్దనః ॥16॥

శత్రుఘ్నో గంధమాదశ్చ ప్రతిబాహుశ్చ ద్వాదశ
తేషాం స్వసా సుచారాఖ్యా ద్వావక్రూరసుతావపి ॥17॥

దేవవానుపదేవశ్చ తథా చిత్రరథాత్మజాః
పృథుర్విదూరథాద్యాశ్చ బహవో వృష్ణినందనాః॥18॥

కుకురో భజమానశ్చ శుచిః కంబలబర్హిషః
కుకురస్య సుతో వహ్నిర్విలోమా తనయస్తతః॥19॥

కపోతరోమా తస్యానుః సఖా యస్య చ తుంబురుః
అంధకాద్దుందుభిస్తస్మాదవిద్యోతః పునర్వసుః॥20॥

తస్యాహుకశ్చాహుకీ చ కన్యా చైవాహుకాత్మజౌ
దేవకశ్చోగ్రసేనశ్చ చత్వారో దేవకాత్మజాః॥21॥

దేవవానుపదేవశ్చ సుదేవో దేవవర్ధనః
తేషాం స్వసారః సప్తాసంధృతదేవాదయో నృప॥22॥

శాంతిదేవోపదేవా చ శ్రీదేవా దేవరక్షితా
సహదేవా దేవకీ చ వసుదేవ ఉవాహ తాః॥23॥

కంసః సునామా న్యగ్రోధః కంకః శంకుః సుహూస్తథా
రాష్ట్రపాలోఽథ ధృష్టిశ్చ తుష్టిమానౌగ్రసేనయః॥24॥

కంసా కంసవతీ కంకా శూరభూ రాష్ట్రపాలికా
ఉగ్రసేనదుహితరో వసుదేవానుజస్త్రియః॥25॥

శూరో విదూరథాదాసీద్భజమానస్తు తత్సుతః
శినిస్తస్మాత్స్వయం భోజో హృదికస్తత్సుతో మతః॥26॥

దేవమీఢః శతధనుః కృతవర్మేతి తత్సుతాః
దేవమీఢస్య శూరస్య మారిషా నామ పత్న్యభూత్॥27॥

తస్యాం స జనయామాస దశ పుత్రానకల్మషాన్
వసుదేవం దేవభాగం దేవశ్రవసమానకం॥28॥

సృంజయం శ్యామకం కంకం శమీకం వత్సకం వృకం
దేవదుందుభయో నేదురానకా యస్య జన్మని॥29॥

వసుదేవం హరేః స్థానం వదంత్యానకదుందుభిం
పృథా చ శ్రుతదేవా చ శ్రుతకీర్తిః శ్రుతశ్రవాః॥30॥

రాజాధిదేవీ చైతేషాం భగిన్యః పంచ కన్యకాః
కుంతేః సఖ్యుః పితా శూరో హ్యపుత్రస్య పృథామదాత్॥31॥

సాప దుర్వాససో విద్యాం దేవహూతీం ప్రతోషితాత్
తస్యా వీర్యపరీక్షార్థమాజుహావ రవిం శుచిః॥32॥

తద్దైవోపాగతం దేవం వీక్ష్య విస్మితమానసా
ప్రత్యయార్థం ప్రయుక్తా మే యాహి దేవ క్షమస్వ మే॥33॥

అమోఘం దేవసందర్శమాదధే త్వయి చాత్మజం
యోనిర్యథా న దుష్యేత కర్తాహం తే సుమధ్యమే॥34॥

ఇతి తస్యాం స ఆధాయ గర్భం సూర్యో దివం గతః
సద్యః కుమారః సంజజ్ఞే ద్వితీయ ఇవ భాస్కరః॥35॥

తం సాత్యజన్నదీతోయే కృచ్ఛ్రాల్లోకస్య బిభ్యతీ
ప్రపితామహస్తామువాహ పాండుర్వై సత్యవిక్రమః॥36॥

శ్రుతదేవాం తు కారూషో వృద్ధశర్మా సమగ్రహీత్
యస్యామభూద్దంతవక్ర ఋషిశప్తో దితేః సుతః॥37॥

కైకేయో ధృష్టకేతుశ్చ శ్రుతకీర్తిమవిందత
సంతర్దనాదయస్తస్యాం పంచాసన్కైకయాః సుతాః॥38॥

రాజాధిదేవ్యామావంత్యౌ జయసేనోఽజనిష్ట హ
దమఘోషశ్చేదిరాజః శ్రుతశ్రవసమగ్రహీత్॥39॥

శిశుపాలః సుతస్తస్యాః కథితస్తస్య సంభవః
దేవభాగస్య కంసాయాం చిత్రకేతుబృహద్బలౌ॥40॥

కంసవత్యాం దేవశ్రవసః సువీర ఇషుమాంస్తథా
బకః కంకాత్తు కంకాయాం సత్యజిత్పురుజిత్తథా॥41॥

సృంజయో రాష్ట్రపాల్యాం చ వృషదుర్మర్షణాదికాన్
హరికేశహిరణ్యాక్షౌ శూరభూమ్యాం చ శ్యామకః॥42॥

మిశ్రకేశ్యామప్సరసి వృకాదీన్వత్సకస్తథా
తక్షపుష్కరశాలాదీందుర్వాక్ష్యాం వృక ఆదధే॥43॥

సుమిత్రార్జునపాలాదీన్సమీకాత్తు సుదామనీ
ఆనకః కర్ణికాయాం వై ఋతధామాజయావపి॥44॥

పౌరవీ రోహిణీ భద్రా మదిరా రోచనా ఇలా
దేవకీప్రముఖాశ్చాసన్పత్న్య ఆనకదుందుభేః॥45॥

బలం గదం సారణం చ దుర్మదం విపులం ధ్రువం
వసుదేవస్తు రోహిణ్యాం కృతాదీనుదపాదయత్॥46॥

సుభద్రో భద్రబాహుశ్చ దుర్మదో భద్ర ఏవ చ
పౌరవ్యాస్తనయా హ్యేతే భూతాద్యా ద్వాదశాభవన్॥47॥

నందోపనందకృతక శూరాద్యా మదిరాత్మజాః
కౌశల్యా కేశినం త్వేకమసూత కులనందనం॥48॥

రోచనాయామతో జాతా హస్తహేమాంగదాదయః
ఇలాయామురువల్కాదీన్యదుముఖ్యానజీజనత్॥49॥

విపృష్ఠో ధృతదేవాయామేక ఆనకదుందుభేః
శాంతిదేవాత్మజా రాజన్ప్రశమప్రసితాదయః॥50॥

రాజన్యకల్పవర్షాద్యా ఉపదేవాసుతా దశ
వసుహంససువంశాద్యాః శ్రీదేవాయాస్తు షట్సుతాః॥51॥

దేవరక్షితయా లబ్ధా నవ చాత్ర గదాదయః
వసుదేవః సుతానష్టావాదధే సహదేవయా॥52॥

ప్రవరశ్రుతముఖ్యాంశ్చ సాక్షాద్ధర్మో వసూనివ
వసుదేవస్తు దేవక్యామష్ట పుత్రానజీజనత్॥53॥

కీర్తిమంతం సుషేణం చ భద్రసేనముదారధీః
ఋజుం సమ్మర్దనం భద్రం సంకర్షణమహీశ్వరం॥54॥

అష్టమస్తు తయోరాసీత్స్వయమేవ హరిః కిల
సుభద్రా చ మహాభాగా తవ రాజన్పితామహీ॥55॥

యదా యదా హి ధర్మస్య క్షయో వృద్ధిశ్చ పాప్మనః
తదా తు భగవానీశ ఆత్మానం సృజతే హరిః॥56॥

న హ్యస్య జన్మనో హేతుః కర్మణో వా మహీపతే
ఆత్మమాయాం వినేశస్య పరస్య ద్రష్టురాత్మనః॥57॥

యన్మాయాచేష్టితం పుంసః స్థిత్యుత్పత్త్యప్యయాయ హి
అనుగ్రహస్తన్నివృత్తేరాత్మలాభాయ చేష్యతే॥58॥

అక్షౌహిణీనాం పతిభిరసురైర్నృపలాంఛనైః
భువ ఆక్రమ్యమాణాయా అభారాయ కృతోద్యమః॥59॥

కర్మాణ్యపరిమేయాణి మనసాపి సురేశ్వరైః
సహసంకర్షణశ్చక్రే భగవాన్మధుసూదనః॥60॥

కలౌ జనిష్యమాణానాం దుఃఖశోకతమోనుదం
అనుగ్రహాయ భక్తానాం సుపుణ్యం వ్యతనోద్యశః॥61॥

యస్మిన్సత్కర్ణపీయుషే యశస్తీర్థవరే సకృత్
శ్రోత్రాంజలిరుపస్పృశ్య ధునుతే కర్మవాసనాం॥62॥

భోజవృష్ణ్యంధకమధు శూరసేనదశార్హకైః
శ్లాఘనీయేహితః శశ్వత్కురుసృంజయపాండుభిః॥63॥

స్నిగ్ధస్మితేక్షితోదారైర్వాక్యైర్విక్రమలీలయా
నృలోకం రమయామాస మూర్త్యా సర్వాంగరమ్యయా॥64॥

యస్యాననం మకరకుండలచారుకర్ణ భ్రాజత్కపోలసుభగం సవిలాసహాసం
నిత్యోత్సవం న తతృపుర్దృశిభిః పిబంత్యో నార్యో నరాశ్చ ముదితాః కుపితా నిమేశ్చ॥65॥

జాతో గతః పితృగృహాద్వ్రజమేధితార్థో హత్వా రిపూన్సుతశతాని కృతోరుదారః
ఉత్పాద్య తేషు పురుషః క్రతుభిః సమీజే ఆత్మానమాత్మనిగమం ప్రథయంజనేషు॥66॥

పృథ్వ్యాః స వై గురుభరం క్షపయన్కురూణామంతఃసముత్థకలినా యుధి భూపచమ్వః
దృష్ట్యా విధూయ విజయే జయముద్విఘోష్య ప్రోచ్యోద్ధవాయ చ పరం సమగాత్స్వధామ॥67॥

స్కంధము 10

—♦ అధ్యాయము 1 ♦—

శ్రీరాజోవాచ ।

కథితో వంశవిస్తారో భవతా సోమసూర్యయోః
రాజ్ఞాం చోభయవంశ్యానాం చరితం పరమాద్భుతం ॥1॥

యదోశ్చ ధర్మశీలస్య నితరాం మునిసత్తమ
తత్రాంశేనావతీర్ణస్య విష్ణోర్వీర్యాణి శంస నః ॥2॥

అవతీర్య యదోర్వంశే భగవాన్భూతభావనః
కృతవాన్యాని విశ్వాత్మా తాని నో వద విస్తరాత్ ॥3॥

నివృత్తతర్షైరుపగీయమానాద్భవౌషధాచ్ఛ్రోత్రమనోఽభిరామాత్
క ఉత్తమశ్లోకగుణానువాదాత్పుమాన్విరజ్యేత వినా పశుఘ్నాత్ ॥4॥

పితామహా మే సమరేఽమరంజయైర్దేవవ్రతాద్యాతిరథైస్తిమింగిలైః
దురత్యయం కౌరవసైన్యసాగరం కృత్వాతరన్వత్సపదం స్మ యత్ప్లవాః ॥5॥

ద్రౌణ్యస్త్రవిప్లుష్టమిదం మదంగం సంతానబీజం కురుపాండవానాం
జుగోప కుక్షిం గత ఆత్తచక్రో మాతుశ్చ మే యః శరణం గతాయాః ॥6॥

వీర్యాణి తస్యాఖిలదేహభాజామంతర్బహిః పూరుషకాలరూపైః
ప్రయచ్ఛతో మృత్యుముతామృతం చ మాయామనుష్యస్య వదస్వ విద్వన్ ॥7॥

రోహిణ్యాస్తనయః ప్రోక్తో రామః సంకర్షణస్త్వయా
దేవక్యా గర్భసంబంధః కుతో దేహాంతరం వినా ॥8॥

కస్మాన్ముకుందో భగవాన్పితుర్గేహాద్వ్రజం గతః
క్వ వాసం జ్ఞాతిభిః సార్ధం కృతవాన్సాత్వతాం పతిః ॥9॥

వ్రజే వసన్కిమకరోన్మధుపుర్యాం చ కేశవః
భ్రాతరం చావధీత్కంసం మాతురద్ధాతదర్హణం ॥10॥

దేహం మానుషమాశ్రిత్య కతి వర్షాణి వృష్ణిభిః
యదుపుర్యాం సహావాత్సీత్పత్న్యః కత్యభవన్ప్రభోః ॥11॥

ఏతదన్యచ్చ సర్వం మే మునే కృష్ణవిచేష్టితం
వక్తుమర్హసి సర్వజ్ఞ శ్రద్దధానాయ విస్తృతం ॥12॥

నైషాతిదుఃసహా క్షున్మాం త్యక్తోదమపి బాధతే
పిబంతం త్వన్ముఖాంభోజ చ్యుతం హరికథామృతం ॥13॥

సూత ఉవాచ ।

ఏవం నిశమ్య భృగునందన సాధువాదం
వైయాసకిః స భగవానథ విష్ణురాతం
ప్రత్యర్చ్య కృష్ణచరితం కలికల్మషఘ్నం
వ్యాహర్తుమారభత భాగవతప్రధానః॥14॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

సమ్యగ్వ్యవసితా బుద్ధిస్తవ రాజర్షిసత్తమ
వాసుదేవకథాయాం తే యజ్జాతా నైష్ఠికీ రతిః॥15॥

వాసుదేవకథాప్రశ్నః పురుషాంస్త్రీన్పునాతి హి
వక్తారం ప్రచ్ఛకం శ్రోతౄంస్తత్పాదసలిలం యథా॥16॥

భూమిర్దృప్తనృపవ్యాజ దైత్యానీకశతాయుతైః
ఆక్రాంతా భూరిభారేణ బ్రహ్మాణం శరణం యయౌ॥17॥

గౌర్భూత్వాశ్రుముఖీ ఖిన్నా క్రందంతీ కరుణం విభోః
ఉపస్థితాంతికే తస్మై వ్యసనం సమవోచత॥18॥

బ్రహ్మా తదుపధార్యాథ సహ దేవైస్తయా సహ
జగామ సత్రినయనస్తీరం క్షీరపయోనిధేః॥19॥

తత్ర గత్వా జగన్నాథం దేవదేవం వృషాకపిం
పురుషం పురుషసూక్తేన ఉపతస్థే సమాహితః॥20॥

గిరం సమాధౌ గగనే సమీరితాం నిశమ్య వేధాస్త్రిదశానువాచ హ
గాం పౌరుషీం మే శృణుతామరాః పునర్విధీయతామాశు తథైవ మా చిరం॥21॥

పురైవ పుంసావధృతో ధరాజ్వరో భవద్భిరంశైర్యదుషూపజన్యతాం
స యావదుర్వ్యా భరమీశ్వరేశ్వరః స్వకాలశక్త్యా క్షపయంశ్చరేద్భువి॥22॥

వసుదేవగృహే సాక్షాద్భగవాన్పురుషః పరః
జనిష్యతే తత్ప్రియార్థం సంభవంతు సురస్త్రియః॥23॥

వాసుదేవకలానంతః సహస్రవదనః స్వరాట్
అగ్రతో భవితా దేవో హరేః ప్రియచికీర్షయా॥24॥

విష్ణోర్మాయా భగవతీ యయా సమ్మోహితం జగత్
ఆదిష్టా ప్రభుణాంశేన కార్యార్థే సంభవిష్యతి॥25॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇత్యాదిశ్యామరగణాన్ప్రజాపతిపతిర్విభుః
ఆశ్వాస్య చ మహీం గీర్భిః స్వధామ పరమం యయౌ॥26॥

శూరసేనో యదుపతిర్మథురామావసన్పురీం
మాథురాంచూరసేనాంశ్చ విషయాన్బుభుజే పురా॥27॥

రాజధానీ తతః సాభూత్సర్వయాదవభూభుజాం
మథురా భగవాన్యత్ర నిత్యం సన్నిహితో హరిః॥28॥

తస్యాం తు కర్హిచిచ్ఛౌరిర్వసుదేవః కృతోద్వహః
దేవక్యా సూర్యయా సార్ధం ప్రయాణే రథమారుహత్॥29॥

ఉగ్రసేనసుతః కంసః స్వసుః ప్రియచికీర్షయా
రశ్మీన్హయానాం జగ్రాహ రౌక్మై రథశతైర్వృతః॥30॥

చతుఃశతం పారిబర్హం గజానాం హేమమాలినాం
అశ్వానామయుతం సార్ధం రథానాం చ త్రిషట్శతం॥31॥

దాసీనాం సుకుమారీణాం ద్వే శతే సమలంకృతే
దుహిత్రే దేవకః ప్రాదాద్యానే దుహితృవత్సలః॥32॥

శంఖతూర్యమృదంగాశ్చ నేదుర్దుందుభయః సమం
ప్రయాణప్రక్రమే తాత వరవధ్వోః సుమంగలం॥33॥

పథి ప్రగ్రహిణం కంసమాభాష్యాహాశరీరవాక్
అస్యాస్త్వామష్టమో గర్భో హంతా యాం వహసేఽబుధ॥34॥

ఇత్యుక్తః స ఖలః పాపో భోజానాం కులపాంసనః
భగినీం హంతుమారబ్ధం ఖడ్గపాణిః కచేఽగ్రహీత్॥35॥

తం జుగుప్సితకర్మాణం నృశంసం నిరపత్రపం
వసుదేవో మహాభాగ ఉవాచ పరిసాంత్వయన్॥36॥

శ్రీవసుదేవ ఉవాచ ।

శ్లాఘనీయగుణః శూరైర్భవాన్భోజయశస్కరః
స కథం భగినీం హన్యాత్స్త్రియముద్వాహపర్వణి॥37॥

మృత్యుర్జన్మవతాం వీర దేహేన సహ జాయతే
అద్య వాబ్దశతాంతే వా మృత్యుర్వై ప్రాణినాం ధ్రువః॥38॥

దేహే పంచత్వమాపన్నే దేహీ కర్మానుగోఽవశః
దేహాంతరమనుప్రాప్య ప్రాక్తనం త్యజతే వపుః॥39॥

వ్రజంస్తిష్ఠన్పదైకేన యథైవైకేన గచ్ఛతి
యథా తృణజలౌకైవం దేహీ కర్మగతిం గతః॥40॥

స్వప్నే యథా పశ్యతి దేహమీదృశం మనోరథేనాభినివిష్టచేతనః
దృష్టశ్రుతాభ్యాం మనసానుచింతయన్ప్రపద్యతే తత్కిమపి హ్యపస్మృతిః॥41॥

యతో యతో ధావతి దైవచోదితం మనో వికారాత్మకమాప పంచసు
గుణేషు మాయారోచితేషు దేహ్యసౌ ప్రపద్యమానః సహ తేన జాయతే॥42॥

జ్యోతిర్యథైవోదకపార్థివేష్వదః
సమీరవేగానుగతం విభావ్యతే
ఏవం స్వమాయారచితేష్వసౌ పుమాన్
గుణేషు రాగానుగతో విముహ్యతి॥43॥

తస్మాన్న కస్యచిద్ద్రోహమాచరేత్స తథావిధః
ఆత్మనః క్షేమమన్విచ్ఛంద్రోగ్ధుర్వై పరతో భయం॥44॥

ఏషా తవానుజా బాలా కృపణా పుత్రికోపమా
హంతుం నార్హసి కల్యాణీమిమాం త్వం దీనవత్సలః॥45॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఏవం స సామభిర్భేదైర్బోధ్యమానోఽపి దారుణః
న న్యవర్తత కౌరవ్య పురుషాదాననువ్రతః॥46॥

నిర్బంధం తస్య తం జ్ఞాత్వా విచింత్యానకదుందుభిః
ప్రాప్తం కాలం ప్రతివ్యోఢుమిదం తత్రాన్వపద్యత॥47॥

మృత్యుర్బుద్ధిమతాపోహ్యో యావద్బుద్ధిబలోదయం
యద్యసౌ న నివర్తేత నాపరాధోఽస్తి దేహినః॥48॥

ప్రదాయ మృత్యవే పుత్రాన్మోచయే కృపణామిమాం
సుతా మే యది జాయేరన్మృత్యుర్వా న మ్రియేత చేత్॥49॥

విపర్యయో వా కిం న స్యాద్గతిర్ధాతుర్దురత్యయా
ఉపస్థితో నివర్తేత నివృత్తః పునరాపతేత్॥50॥

అగ్నేర్యథా దారువియోగయోగయోరదృష్టతోఽన్యన్న నిమిత్తమస్తి
ఏవం హి జంతోరపి దుర్విభావ్యః శరీరసంయోగవియోగహేతుః॥51॥

ఏవం విమృశ్య తం పాపం యావదాత్మనిదర్శనం
పూజయామాస వై శౌరిర్బహుమానపురఃసరం॥52॥

ప్రసన్నవదనాంభోజో నృశంసం నిరపత్రపం
మనసా దూయమానేన విహసన్నిదమబ్రవీత్॥53॥

శ్రీవసుదేవ ఉవాచ ।

న హ్యస్యాస్తే భయం సౌమ్య యద్వై సాహాశరీరవాక్
పుత్రాన్సమర్పయిష్యేఽస్యా యతస్తే భయముత్థితం॥54॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

స్వసుర్వధాన్నివవృతే కంసస్తద్వాక్యసారవిత్
వసుదేవోఽపి తం ప్రీతః ప్రశస్య ప్రావిశద్గృహం॥55॥

అథ కాల ఉపావృత్తే దేవకీ సర్వదేవతా
పుత్రాన్ప్రసుషువే చాష్టౌ కన్యాం చైవానువత్సరం॥56॥

కీర్తిమంతం ప్రథమజం కంసాయానకదుందుభిః
అర్పయామాస కృచ్ఛ్రేణ సోఽనృతాదతివిహ్వలః॥57॥

కిం దుఃసహం ను సాధూనాం విదుషాం కిమపేక్షితం
కిమకార్యం కదర్యాణాం దుస్త్యజం కిం ధృతాత్మనాం॥58॥

దృష్ట్వా సమత్వం తచ్ఛౌరేః సత్యే చైవ వ్యవస్థితిం
కంసస్తుష్టమనా రాజన్ప్రహసన్నిదమబ్రవీత్॥59॥

ప్రతియాతు కుమారోఽయం న హ్యస్మాదస్తి మే భయం
అష్టమాద్యువయోర్గర్భాన్మృత్యుర్మే విహితః కిల॥60॥

తథేతి సుతమాదాయ యయావానకదుందుభిః
నాభ్యనందత తద్వాక్యమసతోఽవిజితాత్మనః॥61॥

నందాద్యా యే వ్రజే గోపా యాశ్చామీషాం చ యోషితః
వృష్ణయో వసుదేవాద్యా దేవక్యాద్యా యదుస్త్రియః॥62॥

సర్వే వై దేవతాప్రాయా ఉభయోరపి భారత
జ్ఞాతయో బంధుసుహృదో యే చ కంసమనువ్రతాః॥63॥

ఏతత్కంసాయ భగవాంఛశంసాభ్యేత్య నారదః
భూమేర్భారాయమాణానాం దైత్యానాం చ వధోద్యమం॥64॥

ఋషేర్వినిర్గమే కంసో యదూన్మత్వా సురానితి
దేవక్యా గర్భసంభూతం విష్ణుం చ స్వవధం ప్రతి॥65॥

దేవకీం వసుదేవం చ నిగృహ్య నిగడైర్గృహే
జాతం జాతమహన్పుత్రం తయోరజనశంకయా॥66॥

మాతరం పితరం భ్రాతౄన్సర్వాంశ్చ సుహృదస్తథా
ఘ్నంతి హ్యసుతృపో లుబ్ధా రాజానః ప్రాయశో భువి॥67॥

ఆత్మానమిహ సంజాతం జానన్ప్రాగ్విష్ణునా హతం
మహాసురం కాలనేమిం యదుభిః స వ్యరుధ్యత॥68॥

ఉగ్రసేనం చ పితరం యదుభోజాంధకాధిపం
స్వయం నిగృహ్య బుభుజే శూరసేనాన్మహాబలః॥69॥

—♦ అధ్యాయము 2 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ప్రలంబబకచాణూర తృణావర్తమహాశనైః
ముష్టికారిష్టద్వివిద పూతనాకేశీధేనుకైః॥1॥

అన్యైశ్చాసురభూపాలైర్బాణభౌమాదిభిర్యుతః
యదూనాం కదనం చక్రే బలీ మాగధసంశ్రయః॥2॥

తే పీడితా నివివిశుః కురుపంచాలకేకయాన్
శాల్వాన్విదర్భాన్నిషధాన్విదేహాన్కోశలానపి॥3॥

ఏకే తమనురుంధానా జ్ఞాతయః పర్యుపాసతే
హతేషు షట్సు బాలేషు దేవక్యా ఔగ్రసేనినా॥4॥

సప్తమో వైష్ణవం ధామ యమనంతం ప్రచక్షతే
గర్భో బభూవ దేవక్యా హర్షశోకవివర్ధనః॥5॥

భగవానపి విశ్వాత్మా విదిత్వా కంసజం భయం
యదూనాం నిజనాథానాం యోగమాయాం సమాదిశత్॥6॥

గచ్ఛ దేవి వ్రజం భద్రే గోపగోభిరలంకృతం
రోహిణీ వసుదేవస్య భార్యాస్తే నందగోకులే
అన్యాశ్చ కంససంవిగ్నా వివరేషు వసంతి హి॥7॥

దేవక్యా జఠరే గర్భం శేషాఖ్యం ధామ మామకం
తత్సన్నికృష్య రోహిణ్యా ఉదరే సన్నివేశయ॥8॥

అథాహమంశభాగేన దేవక్యాః పుత్రతాం శుభే
ప్రాప్స్యామి త్వం యశోదాయాం నందపత్న్యాం భవిష్యసి॥9॥

అర్చిష్యంతి మనుష్యాస్త్వాం సర్వకామవరేశ్వరీం
ధూపోపహారబలిభిః సర్వకామవరప్రదాం॥10॥

నామధేయాని కుర్వంతి స్థానాని చ నరా భువి
దుర్గేతి భద్రకాలీతి విజయా వైష్ణవీతి చ॥11॥

కుముదా చండికా కృష్ణా మాధవీ కన్యకేతి చ
మాయా నారాయణీశానీ శారదేత్యంబికేతి చ॥12॥

గర్భసంకర్షణాత్తం వై ప్రాహుః సంకర్షణం భువి
రామేతి లోకరమణాద్బలభద్రం బలోచ్ఛ్రయాత్॥13॥

సందిష్టైవం భగవతా తథేత్యోమితి తద్వచః
ప్రతిగృహ్య పరిక్రమ్య గాం గతా తత్తథాకరోత్॥14॥

గర్భే ప్రణీతే దేవక్యా రోహిణీం యోగనిద్రయా
అహో విస్రంసితో గర్భ ఇతి పౌరా విచుక్రుశుః॥15॥

భగవానపి విశ్వాత్మా భక్తానామభయంకరః
ఆవివేశాంశభాగేన మన ఆనకదుందుభేః॥16॥

స బిభ్రత్పౌరుషం ధామ భ్రాజమానో యథా రవిః
దురాసదోఽతిదుర్ధర్షో భూతానాం సంబభూవ హ॥17॥

తతో జగన్మంగలమచ్యుతాంశం సమాహితం శూరసుతేన దేవీ
దధార సర్వాత్మకమాత్మభూతం కాష్ఠా యథానందకరం మనస్తః॥18॥

సా దేవకీ సర్వజగన్నివాస నివాసభూతా నితరాం న రేజే
భోజేంద్రగేహేఽగ్నిశిఖేవ రుద్ధా సరస్వతీ జ్ఞానఖలే యథా సతీ॥19॥

తాం వీక్ష్య కంసః ప్రభయాజితాంతరాం
విరోచయంతీం భవనం శుచిస్మితాం
ఆహైష మే ప్రాణహరో హరిర్గుహాం
ధ్రువం శ్రితో యన్న పురేయమీదృశీ॥20॥

కిమద్య తస్మిన్కరణీయమాశు మే యదర్థతంత్రో న విహంతి విక్రమం
స్త్రియాః స్వసుర్గురుమత్యా వధోఽయం యశః శ్రియం హంత్యనుకాలమాయుః॥21॥

స ఏష జీవన్ఖలు సంపరేతో వర్తేత యోఽత్యంతనృశంసితేన
దేహే మృతే తం మనుజాః శపంతి గంతా తమోఽన్ధం తనుమానినో ధ్రువం॥22॥

ఇతి ఘోరతమాద్భావాత్సన్నివృత్తః స్వయం ప్రభుః
ఆస్తే ప్రతీక్షంస్తజ్జన్మ హరేర్వైరానుబంధకృత్॥23॥

ఆసీనః సంవిశంస్తిష్ఠన్భుంజానః పర్యటన్మహీం
చింతయానో హృషీకేశమపశ్యత్తన్మయం జగత్॥24॥

బ్రహ్మా భవశ్చ తత్రైత్య మునిభిర్నారదాదిభిః
దేవైః సానుచరైః సాకం గీర్భిర్వృషణమైడయన్॥25॥

సత్యవ్రతం సత్యపరం త్రిసత్యం
సత్యస్య యోనిం నిహితం చ సత్యే

సత్యస్య సత్యమృతసత్యనేత్రం
సత్యాత్మకం త్వాం శరణం ప్రపన్నాః ॥26॥

ఏకాయనోఽసౌ ద్విఫలస్త్రిమూలశ్చతూరసః పంచవిధః షడాత్మా
సప్తత్వగష్టవిటపో నవాక్షో దశచ్ఛదీ ద్విఖగో హ్యాదివృక్షః ॥27॥

త్వమేక ఏవాస్య సతః ప్రసూతిస్త్వం సన్నిధానం త్వమనుగ్రహశ్చ
త్వన్మాయయా సంవృతచేతసస్త్వాం పశ్యంతి నానా న విపశ్చితో యే ॥28॥

బిభర్షి రూపాణ్యవబోధ ఆత్మా క్షేమాయ లోకస్య చరాచరస్య
సత్త్వోపపన్నాని సుఖావహాని సతామభద్రాణి ముహుః ఖలానాం ॥29॥

త్వయ్యంబుజాక్షాఖిలసత్త్వధామ్ని సమాధినావేశితచేతసైకే
త్వత్పాదపోతేన మహత్కృతేన కుర్వంతి గోవత్సపదం భవాబ్ధిం ॥30॥

స్వయం సముత్తీర్య సుదుస్తరం ద్యుమన్
భవార్ణవం భీమమదభ్రసౌహృదాః
భవత్పదాంభోరుహనావమత్ర తే
నిధాయ యాతాః సదనుగ్రహో భవాన్ ॥31॥

యేఽన్యేఽరవిందాక్ష విముక్తమానినస్
త్వయ్యస్తభావాదవిశుద్ధబుద్ధయః
ఆరుహ్య కృచ్ఛ్రేణ పరం పదం తతః
పతంత్యధోఽనాదృతయుష్మదంఘ్రయః ॥32॥

తథా న తే మాధవ తావకాః క్వచిద్భ్రశ్యంతి మార్గాత్త్వయి బద్ధసౌహృదాః
త్వయాభిగుప్తా విచరంతి నిర్భయా వినాయకానీకపమూర్ధసు ప్రభో ॥33॥

సత్త్వం విశుద్ధం శ్రయతే భవాన్స్థితౌ
శరీరిణాం శ్రేయఉపాయనం వపుః
వేదక్రియాయోగతపఃసమాధిభిస్
తవార్హణం యేన జనః సమీహతే ॥34॥

సత్త్వం న చేద్ధాతరిదం నిజం భవేద్
విజ్ఞానమజ్ఞానభిదాపమార్జనం
గుణప్రకాశైరనుమీయతే భవాన్
ప్రకాశతే యస్య చ యేన వా గుణః ॥35॥

న నామరూపే గుణజన్మకర్మభిర్నిరూపితవ్యే తవ తస్య సాక్షిణః
మనోవచోభ్యామనుమేయవర్త్మనో దేవ క్రియాయాం ప్రతియంత్యథాపి హి ॥36॥

శృణ్వన్గృణన్సంస్మరయంశ్చ చింతయన్
నామాని రూపాణి చ మంగలాని తే
క్రియాసు యస్త్వచ్చరణారవిందయోర్
ఆవిష్టచేతా న భవాయ కల్పతే ॥37॥

దిష్ట్యా హరేఽస్యా భవతః పదో భువో
భారోఽపనీతస్తవ జన్మనేశితుః
దిష్ట్యాంకితాం త్వత్పదకైః సుశోభనైర్
ద్రక్ష్యామ గాం ద్యాం చ తవానుకంపితాం ॥38॥

న తేఽభవస్యేశ భవస్య కారణం వినా వినోదం బత తర్కయామహే
భవో నిరోధః స్థితిరప్యవిద్యయా కృతా యతస్త్వయ్యభయాశ్రయాత్మని ॥39॥

మత్స్యాశ్వకచ్ఛపనృసింహవరాహహంస
రాజన్యవిప్రవిబుధేషు కృతావతారః
త్వం పాసి నస్త్రిభువనం చ యథాధునేశ
భారం భువో హర యదూత్తమ వందనం తే॥40॥

దిష్ట్యాంబ తే కుక్షిగతః పరః పుమాన్
అంశేన సాక్షాద్భగవాన్భవాయ నః
మాభూద్భయం భోజపతేర్ముమూర్షోర్
గోప్తా యదూనాం భవితా తవాత్మజః॥41॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇత్యభిష్టూయ పురుషం యద్రూపమనిదం యథా
బ్రహ్మేశానౌ పురోధాయ దేవాః ప్రతియయుర్దివం॥42॥

—♦ అధ్యాయము 3 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

అథ సర్వగుణోపేతః కాలః పరమశోభనః
యర్హ్యేవాజనజన్మర్క్షం శాంతర్క్షగ్రహతారకం॥1॥

దిశః ప్రసేదుర్గగనం నిర్మలోడుగణోదయం
మహీ మంగలభూయిష్ఠ పురగ్రామవ్రజాకరా॥2॥

నద్యః ప్రసన్నసలిలా హ్రదా జలరుహశ్రియః
ద్విజాలికులసన్నాద స్తవకా వనరాజయః॥3॥

వవౌ వాయుః సుఖస్పర్శః పుణ్యగంధవహః శుచిః
అగ్నయశ్చ ద్విజాతీనాం శాంతాస్తత్ర సమింధత॥4॥

మనాంస్యాసన్ప్రసన్నాని సాధూనామసురద్రుహాం
జాయమానేఽజనే తస్మిన్నేదుర్దుందుభయః సమం॥5॥

జగుః కిన్నరగంధర్వాస్తుష్టువుః సిద్ధచారణాః
విద్యాధర్యశ్చ ననృతురప్సరోభిః సమం ముదా॥6॥

ముముచుర్మునయో దేవాః సుమనాంసి ముదాన్వితాః
మందం మందం జలధరా జగర్జురనుసాగరం॥7॥

నిశీథే తమఉద్భూతే జాయమానే జనార్దనే
దేవక్యాం దేవరూపిణ్యాం విష్ణుః సర్వగుహాశయః
ఆవిరాసీద్యథా ప్రాచ్యాం దిశీందురివ పుష్కలః॥8॥

తమద్భుతం బాలకమంబుజేక్షణం చతుర్భుజం శంఖగదాద్యుదాయుధం
శ్రీవత్సలక్ష్మం గలశోభికౌస్తుభం పీతాంబరం సాంద్రపయోదసౌభగం॥9॥

మహార్హవైదూర్యకిరీటకుండల త్విషా పరిష్వక్తసహస్రకుంతలం
ఉద్దామకాంచ్యంగదకంకణాదిభిర్విరోచమానం వసుదేవ ఐక్షత॥10॥

స విస్మయోత్ఫుల్లవిలోచనో హరిం సుతం విలోక్యానకదుందుభిస్తదా
కృష్ణావతారోత్సవసంభ్రమోఽస్పృశన్ముదా ద్విజేభ్యోఽయుతమాప్లుతో గవాం॥11॥

అథైనమస్తౌదవధార్య పూరుషం పరం నతాంగః కృతధీః కృతాంజలిః
స్వరోచిషా భారత సూతికాగృహం విరోచయంతం గతభీః ప్రభావవిత్॥12॥

శ్రీవసుదేవ ఉవాచ ।

విదితోఽసి భవాన్సాక్షాత్పురుషః ప్రకృతేః పరః
కేవలానుభవానంద స్వరూపః సర్వబుద్ధిదృక్॥13॥

స ఏవ స్వప్రకృత్యేదం సృష్ట్వాగ్రే త్రిగుణాత్మకం
తదను త్వం హ్యప్రవిష్టః ప్రవిష్ట ఇవ భావ్యసే॥14॥

యథేమేఽవికృతా భావాస్తథా తే వికృతైః సహ
నానావీర్యాః పృథగ్భూతా విరాజం జనయంతి హి॥15॥

సన్నిపత్య సముత్పాద్య దృశ్యంతేఽనుగతా ఇవ
ప్రాగేవ విద్యమానత్వాన్న తేషామిహ సంభవః॥16॥

ఏవం భవాన్బుద్ధ్యనుమేయలక్షణైర్గ్రాహ్యైర్గుణైః సన్నపి తద్గుణాగ్రహః
అనావృతత్వాద్బహిరంతరం న తే సర్వస్య సర్వాత్మన ఆత్మవస్తునః॥17॥

య ఆత్మనో దృశ్యగుణేషు సన్నితి వ్యవస్యతే స్వవ్యతిరేకతోఽబుధః
వినానువాదం న చ తన్మనీషితం సమ్యగ్యతస్త్యక్తముపాదదత్పుమాన్॥18॥

త్వత్తోఽస్య జన్మస్థితిసంయమాన్విభో
వదంత్యనీహాదగుణాదవిక్రియాత్
త్వయీశ్వరే బ్రహ్మణి నో విరుధ్యతే
త్వదాశ్రయత్వాదుపచర్యతే గుణైః॥19॥

స త్వం త్రిలోకస్థితయే స్వమాయయా
బిభర్షి శుక్లం ఖలు వర్ణమాత్మనః
సర్గాయ రక్తం రజసోపబృంహితం
కృష్ణం చ వర్ణం తమసా జనాత్యయే॥20॥

త్వమస్య లోకస్య విభో రిరక్షిషుర్గృహేఽవతీర్ణోఽసి మమాఖిలేశ్వర
రాజన్యసంజ్ఞాసురకోటియూథపైర్నిర్వ్యూహ్యమానా నిహనిష్యసే చమూః॥21॥

అయం త్వసభ్యస్తవ జన్మ నౌ గృహే
శ్రుత్వాగ్రజాంస్తే న్యవధీత్సురేశ్వర
స తేఽవతారం పురుషైః సమర్పితం
శ్రుత్వాధునైవాభిసరత్యుదాయుధః॥22॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

అథైనమాత్మజం వీక్ష్య మహాపురుషలక్షణం
దేవకీ తముపాధావత్కంసాద్భీతా సువిస్మితా॥23॥

శ్రీదేవక్యువాచ ।

రూపం యత్తత్ప్రాహురవ్యక్తమాద్యం
బ్రహ్మ జ్యోతిర్నిర్గుణం నిర్వికారం
సత్తామాత్రం నిర్విశేషం నిరీహం
స త్వం సాక్షాద్విష్ణురధ్యాత్మదీపః ॥24॥

నష్టే లోకే ద్విపరార్ధావసానే మహాభూతేష్వాదిభూతం గతేషు
వ్యక్తేఽవ్యక్తం కాలవేగేన యాతే భవానేకః శిష్యతేఽశేషసంజ్ఞః ॥25॥

యోఽయం కాలస్తస్య తేఽవ్యక్తబంధో
చేష్టామాహుశ్చేష్టతే యేన విశ్వం
నిమేషాదిర్వత్సరాంతో మహీయాంస్
తం త్వేశానం క్షేమధామ ప్రపద్యే ॥26॥

మర్త్యో మృత్యువ్యాలభీతః పలాయన్లోకాన్సర్వాన్నిర్భయం నాధ్యగచ్ఛత్
త్వత్పాదాబ్జం ప్రాప్య యదృచ్ఛయాద్య సుస్థః శేతే మృత్యురస్మాదపైతి ॥27॥

స త్వం ఘోరాదుగ్రసేనాత్మజాన్నస్త్రాహి త్రస్తాన్భృత్యవిత్రాసహాసి
రూపం చేదం పౌరుషం ధ్యానధిష్ణ్యం మా ప్రత్యక్షం మాంసదృశాం కృషీష్ఠాః ॥28॥

జన్మ తే మయ్యసౌ పాపో మా విద్యాన్మధుసూదన
సముద్విజే భవద్ధేతోః కంసాదహమధీరధీః ॥29॥

ఉపసంహర విశ్వాత్మన్నదో రూపమలౌకికం
శంఖచక్రగదాపద్మ శ్రియా జుష్టం చతుర్భుజం ॥30॥

విశ్వం యదేతత్స్వతనౌ నిశాంతే యథావకాశం పురుషః పరో భవాన్
బిభర్తి సోఽయం మమ గర్భగోఽభూదహో నృలోకస్య విడంబనం హి తత్ ॥31॥

శ్రీభగవానువాచ ।

త్వమేవ పూర్వసర్గేఽభూః పృశ్నిః స్వాయంభువే సతి
తదాయం సుతపా నామ ప్రజాపతిరకల్మషః ॥32॥

యువాం వై బ్రహ్మణాదిష్టౌ ప్రజాసర్గే యదా తతః
సన్నియమ్యేంద్రియగ్రామం తేపాథే పరమం తపః ॥33॥

వర్షవాతాతపహిమ ఘర్మకాలగుణాననను
సహమానౌ శ్వాసరోధ వినిర్ధూతమనోమలౌ ॥34॥

శీర్ణపర్ణానిలాహారావుపశాంతేన చేతసా
మత్తః కామానభీప్సంతౌ మదారాధనమీహతుః ॥35॥

ఏవం వాం తప్యతోస్తీవ్రం తపః పరమదుష్కరం
దివ్యవర్షసహస్రాణి ద్వాదశేయుర్మదాత్మనోః ॥36॥

తదా వాం పరితుష్టోఽహమమునా వపుషానఘే
తపసా శ్రద్ధయా నిత్యం భక్త్యా చ హృది భావితః ॥37॥

ప్రాదురాసం వరదరాడ్యువయోః కామదిత్సయా
వ్రియతాం వర ఇత్యుక్తే మాదృశో వాం వృతః సుతః ॥38॥

అజుష్టగ్రామ్యవిషయావనపత్యౌ చ దంపతీ
న వవ్రాథేఽపవర్గం మే మోహితౌ దేవమాయయా॥39॥

గతే మయి యువాం లబ్ధ్వా వరం మత్సదృశం సుతం
గ్రామ్యాన్భోగానభుంజాథాం యువాం ప్రాప్తమనోరథౌ॥40॥

అదృష్ట్వాన్యతమం లోకే శీలౌదార్యగుణైః సమం
అహం సుతో వామభవం పృశ్నిగర్భ ఇతి శ్రుతః॥41॥

తయోర్వాం పునరేవాహమదిత్యామాస కశ్యపాత్
ఉపేంద్ర ఇతి విఖ్యాతో వామనత్వాచ్చ వామనః॥42॥

తృతీయేఽస్మిన్భవేఽహం వై తేనైవ వపుషాథ వాం
జాతో భూయస్తయోరేవ సత్యం మే వ్యాహృతం సతి॥43॥

ఏతద్వాం దర్శితం రూపం ప్రాగ్జన్మస్మరణాయ మే
నాన్యథా మద్భవం జ్ఞానం మర్త్యలింగేన జాయతే॥44॥

యువాం మాం పుత్రభావేన బ్రహ్మభావేన చాసకృత్
చింతయంతౌ కృతస్నేహౌ యాస్యేథే మద్గతిం పరాం॥45॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇత్యుక్త్వాసీద్ధరిస్తూష్ణీం భగవానాత్మమాయయా
పిత్రోః సంపశ్యతోః సద్యో బభూవ ప్రాకృతః శిశుః॥46॥

తతశ్చ శౌరిర్భగవత్ప్రచోదితః
సుతం సమాదాయ స సూతికాగృహాత్
యదా బహిర్గంతుమియేష తర్హ్యజా
యా యోగమాయాజని నందజాయయా॥47॥

తయా హృతప్రత్యయసర్వవృత్తిషు ద్వాఃస్థేషు పౌరేష్వపి శాయితేష్వథ
ద్వారశ్చ సర్వాః పిహితా దురత్యయా బృహత్కపాటాయసకీలశృంఖలైః॥48॥

తాః కృష్ణవాహే వసుదేవ ఆగతే స్వయం వ్యవర్యంత యథా తమో రవేః
వవర్ష పర్జన్య ఉపాంశుగర్జితః శేషోఽన్వగాద్వారి నివారయన్ఫణైః॥49॥

మఘోని వర్షత్యసకృద్యమానుజా గంభీరతోయౌఘజవోర్మిఫేనిలా
భయానకావర్తశతాకులా నదీ మార్గం దదౌ సింధురివ శ్రియః పతేః॥50॥

నందవ్రజం శౌరిరుపేత్య తత్ర తాన్
గోపాన్ప్రసుప్తానుపలభ్య నిద్రయా
సుతం యశోదాశయనే నిధాయ తత్
సుతాముపాదాయ పునర్గృహానగాత్॥51॥

దేవక్యాః శయనే న్యస్య వసుదేవోఽథ దారికాం
ప్రతిముచ్య పదోర్లోహమాస్తే పూర్వవదావృతః॥52॥

యశోదా నందపత్నీ చ జాతం పరమబుధ్యత
న తల్లింగం పరిశ్రాంతా నిద్రయాపగతస్మృతిః॥53॥

—♦ అధ్యాయము 4 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

బహిరంతఃపురద్వారః సర్వాః పూర్వవదావృతాః
తతో బాలధ్వనిం శ్రుత్వా గృహపాలాః సముత్థితాః॥1॥

తే తు తూర్ణముపవ్రజ్య దేవక్యా గర్భజన్మ తత్
ఆచఖ్యుర్భోజరాజాయ యదుద్విగ్నః ప్రతీక్షతే॥2॥

స తల్పాత్తూర్ణముత్థాయ కాలోఽయమితి విహ్వలః
సూతీగృహమగాత్తూర్ణం ప్రస్ఖలన్ముక్తమూర్ధజః॥3॥

తమాహ భ్రాతరం దేవీ కృపణా కరుణం సతీ
స్నుషేయం తవ కల్యాణ స్త్రియం మా హంతుమర్హసి॥4॥

బహవో హింసితా భ్రాతః శిశవః పావకోపమాః
త్వయా దైవనిసృష్టేన పుత్రికైకా ప్రదీయతాం॥5॥

నన్వహం తే హ్యవరజా దీనా హతసుతా ప్రభో
దాతుమర్హసి మందాయా అంగేమాం చరమాం ప్రజాం॥6॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఉపగుహ్యాత్మజామేవం రుదత్యా దీనదీనవత్
యాచితస్తాం వినిర్భర్త్స్య హస్తాదాచిచ్ఛిదే ఖలః॥7॥

తాం గృహీత్వా చరణయోర్జాతమాత్రాం స్వసుః సుతాం
అపోథయచ్ఛిలాపృష్ఠే స్వార్థోన్మూలితసౌహృదః॥8॥

సా తద్ధస్తాత్సముత్పత్య సద్యో దేవ్యంబరం గతా
అదృశ్యతానుజా విష్ణోః సాయుధాష్టమహాభుజా॥9॥

దివ్యస్రగంబరాలేప రత్నాభరణభూషితా
ధనుఃశూలేషుచర్మాసి శంఖచక్రగదాధరా॥10॥

సిద్ధచారణగంధర్వైరప్సరఃకిన్నరోరగైః
ఉపాహృతోరుబలిభిః స్తూయమానేదమబ్రవీత్॥11॥

కిం మయా హతయా మంద జాతః ఖలు తవాంతకృత్
యత్ర క్వ వా పూర్వశత్రుర్మా హింసీః కృపణాన్వృథా॥12॥

ఇతి ప్రభాష్య తం దేవీ మాయా భగవతీ భువి
బహునామనికేతేషు బహునామా బభూవ హ॥13॥

తయాభిహితమాకర్ణ్య కంసః పరమవిస్మితః
దేవకీం వసుదేవం చ విముచ్య ప్రశ్రితోఽబ్రవీత్॥14॥

అహో భగిన్యహో భామ మయా వాం బత పాప్మనా
పురుషాద ఇవాపత్యం బహవో హింసితాః సుతాః॥15॥

స త్వహం త్యక్తకారుణ్యస్త్యక్తజ్ఞాతిసుహృత్ఖలః
కాన్లోకాన్వై గమిష్యామి బ్రహ్మహేవ మృతః శ్వసన్॥16॥

దైవమప్యనృతం వక్తి న మర్త్యా ఏవ కేవలం
యద్విశ్రంభాదహం పాపః స్వసుర్నిహతవాంఛిశూన్॥17॥

మా శోచతం మహాభాగావాత్మజాన్స్వకృతం భుజః
జాంతవో న సదైకత్ర దైవాధీనాస్తదాసతే॥18॥

భువి భౌమాని భూతాని యథా యాంత్యపయాంతి చ
నాయమాత్మా తథైతేషు విపర్యేతి యథైవ భూః॥19॥

యథానేవంవిదో భేదో యత ఆత్మవిపర్యయః
దేహయోగవియోగౌ చ సంసృతిర్న నివర్తతే॥20॥

తస్మాద్భద్రే స్వతనయాన్మయా వ్యాపాదితానపి
మానుశోచ యతః సర్వః స్వకృతం విందతేఽవశః॥21॥

యావద్ధతోఽస్మి హంతాస్మీ త్యాత్మానం మన్యతేఽస్వదృక్
తావత్తదభిమాన్యజ్ఞో బాధ్యబాధకతామియాత్॥22॥

క్షమధ్వం మమ దౌరాత్మ్యం సాధవో దీనవత్సలాః
ఇత్యుక్త్వాశ్రుముఖః పాదౌ శ్యాలః స్వస్రోరథాగ్రహీత్॥23॥

మోచయామాస నిగడాద్విశ్రబ్ధః కన్యకాగిరా
దేవకీం వసుదేవం చ దర్శయన్నాత్మసౌహృదం॥24॥

భ్రాతుః సమనుతప్తస్య క్షాంతరోషా చ దేవకీ
వ్యసృజద్వసుదేవశ్చ ప్రహస్య తమువాచ హ॥25॥

ఏవమేతన్మహాభాగ యథా వదసి దేహినాం
అజ్ఞానప్రభవాహంధీః స్వపరేతి భిదా యతః॥26॥

శోకహర్షభయద్వేష లోభమోహమదాన్వితాః
మిథో ఘ్నంతం న పశ్యంతి భావైర్భావం పృథగ్దృశః॥27॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

కంస ఏవం ప్రసన్నాభ్యాం విశుద్ధం ప్రతిభాషితః
దేవకీవసుదేవాభ్యామనుజ్ఞాతోఽవిశద్గృహం॥28॥

తస్యాం రాత్ర్యాం వ్యతీతాయాం కంస ఆహూయ మంత్రిణః
తేభ్య ఆచష్ట తత్సర్వం యదుక్తం యోగనిద్రయా॥29॥

ఆకర్ణ్య భర్తుర్గదితం తమూచుర్దేవశత్రవః
దేవాన్ప్రతి కృతామర్షా దైతేయా నాతికోవిదాః॥30॥

ఏవం చేత్తర్హి భోజేంద్ర పురగ్రామవ్రజాదిషు
అనిర్దశాన్నిర్దశాంశ్చ హనిష్యామోఽద్య వై శిశూన్॥31॥

కిముద్యమైః కరిష్యంతి దేవాః సమరభీరవః
నిత్యముద్విగ్నమనసో జ్యాఘోషైర్ధనుషస్తవ॥32॥

అస్యతస్తే శరవ్రాతైర్హన్యమానాః సమంతతః
జిజీవిషవ ఉత్సృజ్య పలాయనపరా యయుః॥33॥

కేచిత్ప్రాంజలయో దీనా న్యస్తశస్త్రా దివౌకసః
ముక్తకచ్ఛశిఖాః కేచిద్భీతాః స్మ ఇతి వాదినః॥34॥

న త్వం విస్మృతశస్త్రాస్త్రాన్విరథాన్భయసంవృతాన్
హంస్యన్యాసక్తవిముఖాన్భగ్నచాపానయుధ్యతః॥35॥

కిం క్షేమశూరైర్విబుధైరసంయుగవికత్థనైః
రహోజుషా కిం హరిణా శంభునా వా వనౌకసా
కిమింద్రేణాల్పవీర్యేణ బ్రహ్మణా వా తపస్యతా॥36॥

తథాపి దేవాః సాపత్న్యాన్నోపేక్ష్యా ఇతి మన్మహే
తతస్తన్మూలఖననే నియుంక్ష్వాస్మాననువ్రతాన్॥37॥

యథామయోఽఙ్గే సముపేక్షితో నృభిర్న శక్యతే రూఢపదశ్చికిత్సితుం
యథేంద్రియగ్రామ ఉపేక్షితస్తథా రిపుర్మహాన్బద్ధబలో న చాల్యతే॥38॥

మూలం హి విష్ణుర్దేవానాం యత్ర ధర్మః సనాతనః
తస్య చ బ్రహ్మగోవిప్రాస్తపో యజ్ఞాః సదక్షిణాః॥39॥

తస్మాత్సర్వాత్మనా రాజన్బ్రాహ్మణాన్బ్రహ్మవాదినః
తపస్వినో యజ్ఞశీలాన్గాశ్చ హన్మో హవిర్దుఘాః॥40॥

విప్రా గావశ్చ వేదాశ్చ తపః సత్యం దమః శమః
శ్రద్ధా దయా తితిక్షా చ క్రతవశ్చ హరేస్తనూః॥41॥

స హి సర్వసురాధ్యక్షో హ్యసురద్విడ్గుహాశయః
తన్మూలా దేవతాః సర్వాః సేశ్వరాః సచతుర్ముఖాః
అయం వై తద్వధోపాయో యదృషీణాం విహింసనం॥42॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఏవం దుర్మంత్రిభిః కంసః సహ సమ్మంత్ర్య దుర్మతిః
బ్రహ్మహింసాం హితం మేనే కాలపాశావృతోఽసురః॥43॥

సందిశ్య సాధులోకస్య కదనే కదనప్రియాన్
కామరూపధరాందిక్షు దానవాన్గృహమావిశత్॥44॥

తే వై రజఃప్రకృతయస్తమసా మూఢచేతసః
సతాం విద్వేషమాచేరురారాదాగతమృత్యవః॥45॥

ఆయుః శ్రియం యశో ధర్మం లోకానాశిష ఏవ చ
హంతి శ్రేయాంసి సర్వాణి పుంసో మహదతిక్రమః॥46॥

—♦ అధ్యాయము 5 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

నందస్త్వాత్మజ ఉత్పన్నే జాతాహ్లాదో మహామనాః
ఆహూయ విప్రాన్వేదజ్ఞాన్స్నాతః శుచిరలంకృతః॥1॥

వాచయిత్వా స్వస్త్యయనం జాతకర్మాత్మజస్య వై
కారయామాస విధివత్పితృదేవార్చనం తథా॥2॥

ధేనూనాం నియుతే ప్రాదాద్విప్రేభ్యః సమలంకృతే
తిలాద్రీన్సప్త రత్నౌఘ శాతకౌంభాంబరావృతాన్॥3॥

కాలేన స్నానశౌచాభ్యాం సంస్కారైస్తపసేజ్యయా
శుధ్యంతి దానైః సంతుష్ట్యా ద్రవ్యాణ్యాత్మాత్మవిద్యయా ॥4॥

సౌమంగల్యగిరో విప్రాః సూతమాగధవందినః
గాయకాశ్చ జగుర్నేదుర్భేర్యో దుందుభయో ముహుః ॥5॥

వ్రజః సమ్మృష్టసంసిక్త ద్వారాజిరగృహాంతరః
చిత్రధ్వజపతాకాస్రక్ చైలపల్లవతోరణైః ॥6॥

గావో వృషా వత్సతరా హరిద్రాతైలరూషితాః
విచిత్రధాతుబర్హస్రగ్ వస్త్రకాంచనమాలినః ॥7॥

మహార్హవస్త్రాభరణ కంచుకోష్ణీషభూషితాః
గోపాః సమాయయూ రాజన్నానోపాయనపాణయః ॥8॥

గోప్యశ్చాకర్ణ్య ముదితా యశోదాయాః సుతోద్భవం
ఆత్మానం భూషయాం చక్రుర్వస్త్రాకల్పాంజనాదిభిః ॥9॥

నవకుంకుమకింజల్క ముఖపంకజభూతయః
బలిభిస్త్వరితం జగ్ముః పృథుశ్రోణ్యశ్చలత్కుచాః ॥10॥

గోప్యః సుమృష్టమణికుండలనిష్కకంఠ్యశ్
చిత్రాంబరాః పథి శిఖాచ్యుతమాల్యవర్షాః
నందాలయం సవలయా వ్రజతీర్విరేజుర్
వ్యాలోలకుండలపయోధరహారశోభాః ॥11॥

తా ఆశిషః ప్రయుంజానాశ్చిరం పాహీతి బాలకే
హరిద్రాచూర్ణతైలాద్భిః సించంత్యోఽజనముజ్జగుః ॥12॥

అవాద్యంత విచిత్రాణి వాదిత్రాణి మహోత్సవే
కృష్ణే విశ్వేశ్వరేఽనంతే నందస్య వ్రజమాగతే ॥13॥

గోపాః పరస్పరం హృష్టా దధిక్షీరఘృతాంబుభిః
ఆసించంతో విలింపంతో నవనీతైశ్చ చిక్షిపుః ॥14॥

నందో మహామనాస్తేభ్యో వాసోఽలంకారగోధనం
సూతమాగధవందిభ్యో యేఽన్యే విద్యోపజీవినః ॥15॥

తైస్తైః కామైరదీనాత్మా యథోచితమపూజయత్
విష్ణోరారాధనార్థాయ స్వపుత్రస్యోదయాయ చ ॥16॥

రోహిణీ చ మహాభాగా నందగోపాభినందితా
వ్యచరద్దివ్యవాసస్రక్ కంఠాభరణభూషితా ॥17॥

తత ఆరభ్య నందస్య వ్రజః సర్వసమృద్ధిమాన్
హరేర్నివాసాత్మగుణై రమాక్రీడమభూన్నృప ॥18॥

గోపాన్గోకులరక్షాయాం నిరూప్య మథురాం గతః
నందః కంసస్య వార్షిక్యం కరం దాతుం కురూద్వహ ॥19॥

వసుదేవ ఉపశ్రుత్య భ్రాతరం నందమాగతం
జ్ఞాత్వా దత్తకరం రాజ్ఞే యయౌ తదవమోచనం ॥20॥

తం దృష్ట్వా సహసోత్థాయ దేహః ప్రాణమివాగతం
ప్రీతః ప్రియతమం దోర్భ్యాం సస్వజే ప్రేమవిహ్వలః ॥21॥

పూజితః సుఖమాసీనః పృష్ట్వానామయమాదృతః
ప్రసక్తధీః స్వాత్మజయోరిదమాహ విశాంపతే॥22॥

దిష్ట్యా భ్రాతః ప్రవయస ఇదానీమప్రజస్య తే
ప్రజాశాయా నివృత్తస్య ప్రజా యత్సమపద్యత॥23॥

దిష్ట్యా సంసారచక్రేఽస్మిన్వర్తమానః పునర్భవః
ఉపలబ్ధో భవానద్య దుర్లభం ప్రియదర్శనం॥24॥

నైకత్ర ప్రియసంవాసః సుహృదాం చిత్రకర్మణాం
ఓఘేన వ్యూహ్యమానానాం ప్లవానాం స్రోతసో యథా॥25॥

కచ్చిత్పశవ్యం నిరుజం భూర్యంబుతృణవీరుధం
బృహద్వనం తదధునా యత్రాస్సే త్వం సుహృద్వృతః॥26॥

భ్రాతర్మమ సుతః కచ్చిన్మాత్రా సహ భవద్వ్రజే
తాతం భవంతం మన్వానో భవద్భ్యాముపలాలితః॥27॥

పుంసస్త్రివర్గో విహితః సుహృదో హ్యనుభావితః
న తేషు క్లిశ్యమానేషు త్రివర్గోఽర్థాయ కల్పతే॥28॥

శ్రీనంద ఉవాచ ।

అహో తే దేవకీపుత్రాః కంసేన బహవో హతాః
ఏకావశిష్టావరజా కన్యా సాపి దివం గతా॥29॥

నూనం హ్యదృష్టనిష్ఠోఽయమదృష్టపరమో జనః
అదృష్టమాత్మనస్తత్త్వం యో వేద న స ముహ్యతి॥30॥

శ్రీవసుదేవ ఉవాచ ।

కరో వై వార్షికో దత్తో రాజ్ఞే దృష్టా వయం చ వః
నేహ స్థేయం బహుతిథం సంత్యుత్పాతాశ్చ గోకులే॥31॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇతి నందాదయో గోపాః ప్రోక్తాస్తే శౌరిణా యయుః
అనోభిరనడుద్యుక్తైస్తమనుజ్ఞాప్య గోకులం॥32॥

—♦ అధ్యాయము 6 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

నందః పథి వచః శౌరేర్న మృషేతి విచింతయన్
హరిం జగామ శరణముత్పాతాగమశంకితః॥1॥

కంసేన ప్రహితా ఘోరా పూతనా బాలఘాతినీ
శిశూంశ్చచార నిఘ్నంతీ పురగ్రామవ్రజాదిషు॥2॥

న యత్ర శ్రవణాదిని రక్షోఘ్నాని స్వకర్మసు
కుర్వంతి సాత్వతాం భర్తుర్యాతుధాన్యశ్చ తత్ర హి॥3॥

సా ఖేచర్యేకదోత్పత్య పూతనా నందగోకులం
యోషిత్వా మాయయాత్మానం ప్రావిశత్కామచారిణీ॥4॥

తాం కేశబంధవ్యతిషక్తమల్లికాం
బృహన్నితంబస్తనకృచ్ఛ్రమధ్యమాం
సువాససం కల్పితకర్ణభూషణ
త్విషోల్లసత్కుంతలమండితాననాం॥5॥

వల్గుస్మితాపాంగవిసర్గవీక్షితైర్
మనో హరంతీం వనితాం వ్రజౌకసాం
అమంసతాంభోజకరేణ రూపిణీం
గోప్యః శ్రియం ద్రష్టుమివాగతాం పతిం॥6॥

బాలగ్రహస్తత్ర విచిన్వతీ శిశూన్యదృచ్ఛయా నందగృహేఽసదంతకం
బాలం ప్రతిచ్ఛన్ననిజోరుతేజసం దదర్శ తల్పేఽగ్నిమివాహితం భసి॥7॥

విబుధ్య తాం బాలకమారికాగ్రహం చరాచరాత్మా స నిమీలితేక్షణః
అనంతమారోపయదంకమంతకం యథోరగం సుప్తమబుద్ధిరజ్జుధీః॥8॥

తాం తీక్ష్ణచిత్తామతివామచేష్టితాం వీక్ష్యాంతరా కోషపరిచ్ఛదాసివత్
వరస్త్రియం తత్ప్రభయా చ ధర్షితే నిరీక్ష్యమాణే జననీ హ్యతిష్ఠతాం॥9॥

తస్మిన్స్తనం దుర్జరవీర్యముల్బణం
ఘోరాంకమాదాయ శిశోర్దదావథ
గాఢం కరాభ్యాం భగవాన్ప్రపీడ్య తత్
ప్రాణైః సమం రోషసమన్వితోఽపిబత్॥10॥

సా ముంచ ముంచాలమితి ప్రభాషిణీ నిష్పీడ్యమానాఖిలజీవమర్మణి
వివృత్య నేత్రే చరణౌ భుజౌ ముహుః ప్రస్విన్నగాత్రా క్షిపతీ రురోద హ॥11॥

తస్యాః స్వనేనాతిగభీరరంహసా సాద్రిర్మహీ ద్యౌశ్చ చచాల సగ్రహా
రసా దిశశ్చ ప్రతినేదిరే జనాః పేతుః క్షితౌ వజ్రనిపాతశంకయా॥12॥

నిశాచరీత్థం వ్యథితస్తనా వ్యసుర్
వ్యాదాయ కేశాంశ్చరణౌ భుజావపి
ప్రసార్య గోష్ఠే నిజరూపమాస్థితా
వజ్రాహతో వృత్ర ఇవాపతన్నృప॥13॥

పతమానోఽపి తద్దేహస్త్రిగవ్యూత్యంతరద్రుమాన్
చూర్ణయామాస రాజేంద్ర మహదాసీత్తదద్భుతం॥14॥

ఈషామాత్రోగ్రదంష్ట్రాస్యం గిరికందరనాసికం
గండశైలస్తనం రౌద్రం ప్రకీర్ణారుణమూర్ధజం॥15॥

అంధకూపగభీరాక్షం పులినారోహభీషణం
బద్ధసేతుభుజోర్వంఘ్రి శూన్యతోయహ్రదోదరం॥16॥

సంతత్రసుః స్మ తద్వీక్ష్య గోపా గోప్యః కలేవరం
పూర్వం తు తన్నిఃస్వనిత భిన్నహృత్కర్ణమస్తకాః॥17॥

బాలం చ తస్యా ఉరసి క్రీడంతమకుతోభయం
గోప్యస్తూర్ణం సమభ్యేత్య జగృహుర్జాతసంభ్రమాః॥18॥

యశోదారోహిణిభ్యాం తాః సమం బాలస్య సర్వతః
రక్షాం విదధిరే సమ్యగ్గోపుచ్ఛభ్రమణాదిభిః||19||

గోమూత్రేణ స్నాపయిత్వా పునర్గోరజసార్భకం
రక్షాం చక్రుశ్చ శకృతా ద్వాదశాంగేషు నామభిః||20||

గోప్యః సంస్పృష్టసలిలా అంగేషు కరయోః పృథక్
న్యస్యాత్మన్యథ బాలస్య బీజన్యాసమకుర్వత||21||

అవ్యాదజోఽఙ్ఘ్రి మణిమాంస్తవ జాన్వథోరూ
యజ్ఞోఽచ్యుతః కటితటం జఠరం హయాస్యః
హృత్కేశవస్త్వదుర ఈశ ఇనస్తు కంఠం
విష్ణుర్భుజం ముఖమురుక్రమ ఈశ్వరః కం||22||

చక్ర్యగ్రతః సహగదో హరిరస్తు పశ్చాత్
త్వత్పార్శ్వయోర్ధనురసీ మధుహాజనశ్చ
కోణేషు శంఖ ఉరుగాయ ఉపర్యుపేంద్రస్
తార్క్ష్యః క్షితౌ హలధరః పురుషః సమంతాత్||23||

ఇంద్రియాణి హృషీకేశః ప్రాణాన్నారాయణోఽవతు
శ్వేతద్వీపపతిశ్చిత్తం మనో యోగేశ్వరోఽవతు||24||

పృశ్నిగర్భస్తు తే బుద్ధిమాత్మానం భగవాన్పరః
క్రీడంతం పాతు గోవిందః శయానం పాతు మాధవః||25||

వ్రజంతమవ్యాద్వైకుంఠ ఆసీనం త్వాం శ్రియః పతిః
భుంజానం యజ్ఞభుక్పాతు సర్వగ్రహభయంకరః||26||

డాకిన్యో యాతుధాన్యశ్చ కుష్మాండా యేఽర్భకగ్రహాః
భూతప్రేతపిశాచాశ్చ యక్షరక్షోవినాయకాః||27||

కోటరా రేవతీ జ్యేష్ఠా పూతనా మాతృకాదయః
ఉన్మాదా యే హ్యపస్మారా దేహప్రాణేంద్రియద్రుహః||28||

స్వప్నదృష్టా మహోత్పాతా వృద్ధా బాలగ్రహాశ్చ యే
సర్వే నశ్యంతు తే విష్ణోర్నామగ్రహణభీరవః||29||

శ్రీశుక ఉవాచ |

ఇతి ప్రణయబద్ధాభిర్గోపీభిః కృతరక్షణం
పాయయిత్వా స్తనం మాతా సన్న్యవేశయదాత్మజం||30||

తావన్నందాదయో గోపా మథురాయా వ్రజం గతాః
విలోక్య పూతనాదేహం బభూవురతివిస్మితాః||31||

నూనం బతర్షిః సంజాతో యోగేశో వా సమాస సః
స ఏవ దృష్టో హ్యుత్పాతో యదాహానకదుందుభిః||32||

కలేవరం పరశుభిశ్ఛిత్త్వా తత్తే వ్రజౌకసః
దూరే క్షిప్త్వావయవశో న్యదహన్కాష్ఠవేష్టితం||33||

దహ్యమానస్య దేహస్య ధూమశ్చాగురుసౌరభః
ఉత్థితః కృష్ణనిర్భుక్త సపద్యాహతపాప్మనః||34||

పూతనా లోకబాలఘ్నీ రాక్షసి రుధిరాశనా
జిఘాంసయాపి హరయే స్తనం దత్త్వాప సద్గతిం ॥35॥

కిం పునః శ్రద్ధయా భక్త్యా కృష్ణాయ పరమాత్మనే
యచ్ఛన్ప్రియతమం కిం ను రక్తాస్తన్మాతరో యథా ॥36॥

పద్భ్యాం భక్తహృదిస్థాభ్యాం వంద్యాభ్యాం లోకవందితైః
అంగం యస్యాః సమాక్రమ్య భగవానపి తత్స్తనం ॥37॥

యాతుధాన్యపి సా స్వర్గమవాప జననీగతిం
కృష్ణభుక్తస్తనక్షీరాః కిము గావోఽనుమాతరః ॥38॥

పయాంసి యాసామపిబత్పుత్రస్నేహస్నుతాన్యలం
భగవాందేవకీపుత్రః కైవల్యాద్యఖిలప్రదః ॥39॥

తాసామవిరతం కృష్ణే కుర్వతీనాం సుతేక్షణం
న పునః కల్పతే రాజన్సంసారోఽజ్ఞానసంభవః ॥40॥

కటధూమస్య సౌరభ్యమవఘ్రాయ వ్రజౌకసః
కిమిదం కుత ఏవేతి వదంతో వ్రజమాయయుః ॥41॥

తే తత్ర వర్ణితం గోపైః పూతనాగమనాదికం
శ్రుత్వా తన్నిధనం స్వస్తి శిశోశ్చాసన్సువిస్మితాః ॥42॥

నందః స్వపుత్రమాదాయ ప్రేత్యాగతముదారధీః
మూర్ధ్న్యుపాఘ్రాయ పరమాం ముదం లేభే కురూద్వహ ॥43॥

య ఏతత్పూతనామోక్షం కృష్ణస్యార్భకమద్భుతం
శృణుయాచ్ఛ్రద్ధయా మర్త్యో గోవిందే లభతే రతిం ॥44॥

—♦ అధ్యాయము 7 ♦—

శ్రీరాజోవాచ ।

యేన యేనావతారేణ భగవాన్హరిరీశ్వరః
కరోతి కర్ణరమ్యాణి మనోజ్ఞాని చ నః ప్రభో ॥1॥

యచ్ఛృణ్వతోఽపైత్యరతిర్వితృష్ణా సత్త్వం చ శుద్ధ్యత్యచిరేణ పుంసః
భక్తిర్హరౌ తత్పురుషే చ సఖ్యం తదేవ హారం వద మన్యసే చేత్ ॥2॥

అథాన్యదపి కృష్ణస్య తోకాచరితమద్భుతం
మానుషం లోకమాసాద్య తజ్జాతిమనురుంధతః ॥3॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

కదాచిదౌత్థానికకౌతుకాప్లవే జన్మర్క్షయోగే సమవేతయోషితాం
వాదిత్రగీతద్విజమంత్రవాచకైశ్చకార సూనోరభిషేచనం సతీ ॥4॥

నందస్య పత్నీ కృతమజ్జనాదికం విప్రైః కృతస్వస్త్యయనం సుపూజితైః
అన్నాద్యవాసఃస్రగభీష్టధేనుభిః సంజాతనిద్రాక్షమశీశయచ్ఛనైః ॥5॥

ఔత్థానికౌత్సుక్యమనా మనస్వినీ సమాగతాన్పూజయతీ వ్రజౌకసః
నైవాశృణోద్వై రుదితం సుతస్య సా రుదన్స్తనార్థీ చరణావుదక్షిపత్ ॥6॥

అధఃశయానస్య శిశోరనోఽల్పక ప్రవాలమృద్వంఘ్రిహతం వ్యవర్తత
విధ్వస్తనానారసకుప్యభాజనం వ్యత్యస్తచక్రాక్షవిభిన్నకూబరం॥7॥

దృష్ట్వా యశోదాప్రముఖా వ్రజస్త్రియ
ఔత్థానికే కర్మణి యాః సమాగతాః
నందాదయశ్చాద్భుతదర్శనాకులాః
కథం స్వయం వై శకటం విపర్యగాత్॥8॥

ఊచురవ్యవసితమతీన్గోపాన్గోపీశ్చ బాలకాః
రుదతానేన పాదేన క్షిప్తమేతన్న సంశయః॥9॥

న తే శ్రద్దధిరే గోపా బాలభాషితమిత్యుత
అప్రమేయం బలం తస్య బాలకస్య న తే విదుః॥10॥

రుదంతం సుతమాదాయ యశోదా గ్రహశంకితా
కృతస్వస్త్యయనం విప్రైః సూక్తైః స్తనమపాయయత్॥11॥

పూర్వవత్స్థాపితం గోపైర్బలిభిః సపరిచ్ఛదం
విప్రా హుత్వార్చయాం చక్రుర్దధ్యక్షతకుశాంబుభిః॥12॥

యేఽసూయానృతదంభేర్షా హింసామానవివర్జితాః
న తేషాం సత్యశీలానామాశిషో విఫలాః కృతాః॥13॥

ఇతి బాలకమాదాయ సామర్గ్యజురుపాకృతైః
జలైః పవిత్రౌషధిభిరభిషిచ్య ద్విజోత్తమైః॥14॥

వాచయిత్వా స్వస్త్యయనం నందగోపః సమాహితః
హుత్వా చాగ్నిం ద్విజాతిభ్యః ప్రాదాదన్నం మహాగుణం॥15॥

గావః సర్వగుణోపేతా వాసఃస్రగ్రుక్మమాలినీః
ఆత్మజాభ్యుదయార్థాయ ప్రాదాత్తే చాన్వయుంజత॥16॥

విప్రా మంత్రవిదో యుక్తాస్తైర్యాః ప్రోక్తాస్తథాశిషః
తా నిష్ఫలా భవిష్యంతి న కదాచిదపి స్ఫుటం॥17॥

ఏకదారోహమారూఢం లాలయంతీ సుతం సతీ
గరిమాణం శిశోర్వోఢుం న సేహే గిరికూటవత్॥18॥

భూమౌ నిధాయ తం గోపీ విస్మితా భారపీడితా
మహాపురుషమాదధ్యౌ జగతామాస కర్మసు॥19॥

దైత్యో నామ్నా తృణావర్తః కంసభృత్యః ప్రణోదితః
చక్రవాతస్వరూపేణ జహారాసీనమర్భకం॥20॥

గోకులం సర్వమావృణ్వన్ముష్ణంశ్చక్షూంషి రేణుభిః
ఈరయన్సుమహాఘోర శబ్దేన ప్రదిశో దిశః॥21॥

ముహూర్తమభవద్గోష్ఠం రజసా తమసావృతం
సుతం యశోదా నాపశ్యత్తస్మిన్న్యస్తవతీ యతః॥22॥

నాపశ్యత్కశ్చనాత్మానం పరం చాపి విమోహితః
తృణావర్తనిసృష్టాభిః శర్కరాభిరుపద్రుతః॥23॥

ఇతి ఖరపవనచక్రపాంశువర్షే సుతపదవీమబలావిలక్ష్య మాతా
అతికరుణమనుస్మరంత్యశోచద్భువి పతితా మృతవత్సకా యథా గౌః॥24॥

రుదితమనునిశమ్య తత్ర గోప్యో భృశమనుతప్తధియోఽశ్రుపూర్ణముఖ్యః
రురుదురనుపలభ్య నందసూనుం పవన ఉపారతపాంశువర్షవేగే॥25॥

తృణావర్తః శాంతరయో వాత్యారూపధరో హరన్
కృష్ణం నభోగతో గంతుం నాశక్నోద్భూరిభారభృత్॥26॥

తమశ్మానం మన్యమాన ఆత్మనో గురుమత్తయా
గలే గృహీత ఉత్స్రష్టుం నాశక్నోదద్భుతార్భకం॥27॥

గలగ్రహణనిశ్చేష్టో దైత్యో నిర్గతలోచనః
అవ్యక్తరావో న్యపతత్సహబాలో వ్యసుర్వ్రజే॥28॥

తమంతరిక్షాత్పతితం శిలాయాం విశీర్ణసర్వావయవం కరాలం
పురం యథా రుద్రశరేణ విద్ధం స్త్రియో రుదత్యో దదృశుః సమేతాః॥29॥

ప్రాదాయ మాత్రే ప్రతిహృత్య విస్మితాః కృష్ణం చ తస్యోరసి లంబమానం
తం స్వస్తిమంతం పురుషాదనీతం విహాయసా మృత్యుముఖాత్ప్రముక్తం
గోప్యశ్చ గోపాః కిల నందముఖ్యా లబ్ధ్వా పునః ప్రాపురతీవ మోదం॥30॥

అహో బతాత్యద్భుతమేష రక్షసా బాలో నివృత్తిం గమితోఽభ్యగాత్పునః
హింస్రః స్వపాపేన విహింసితః ఖలః సాధుః సమత్వేన భయాద్విముచ్యతే॥31॥

కిం నస్తపశ్చీర్ణమధోక్షజార్చనం
పూర్తేష్టదత్తముత భూతసౌహృదం
యత్సంపరేతః పునరేవ బాలకో
దిష్ట్యా స్వబంధూన్ప్రణయన్నుపస్థితః॥32॥

దృష్ట్వాద్భుతాని బహుశో నందగోపో బృహద్వనే
వసుదేవవచో భూయో మానయామాస విస్మితః॥33॥

ఏకదార్భకమాదాయ స్వాంకమారోప్య భామినీ
ప్రస్నుతం పాయయామాస స్తనం స్నేహపరిప్లుతా॥34॥

పీతప్రాయస్య జననీ సుతస్య రుచిరస్మితం
ముఖం లాలయతీ రాజంజృంభతో దదృశే ఇదం॥35॥

ఖం రోదసీ జ్యోతిరనీకమాశాః సూర్యేందువహ్నిశ్వసనాంబుధీంశ్చ
ద్వీపాన్నగాంస్తద్దుహితౄర్వనాని భూతాని యాని స్థిరజంగమాని॥36॥

సా వీక్ష్య విశ్వం సహసా రాజన్సంజాతవేపథుః
సమ్మీల్య మృగశావాక్షీ నేత్రే ఆసీత్సువిస్మితా॥37॥

—♦ అధ్యాయము 8 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

గర్గః పురోహితో రాజన్యదూనాం సుమహాతపాః
వ్రజం జగామ నందస్య వసుదేవప్రచోదితః॥1॥

తం దృష్ట్వా పరమప్రీతః ప్రత్యుత్థాయ కృతాంజలిః
ఆనర్చాధోక్షజధియా ప్రణిపాతపురఃసరం॥2॥

సూపవిష్టం కృతాతిథ్యం గిరా సూనృతయా మునిం
నందయిత్వాబ్రవీద్బ్రహ్మన్పూర్ణస్య కరవామ కిం॥3॥

మహద్విచలనం నృణాం గృహిణాం దీనచేతసాం
నిఃశ్రేయసాయ భగవన్కల్పతే నాన్యథా క్వచిత్॥4॥

జ్యోతిషామయనం సాక్షాద్యత్తజ్జ్ఞానమతీంద్రియం
ప్రణీతం భవతా యేన పుమాన్వేద పరావరం॥5॥

త్వం హి బ్రహ్మవిదాం శ్రేష్ఠః సంస్కారాన్కర్తుమర్హసి
బాలయోరనయోర్నౄణాం జన్మనా బ్రాహ్మణో గురుః॥6॥

శ్రీగర్గ ఉవాచ ।

యదూనామహమాచార్యః ఖ్యాతశ్చ భువి సర్వదా
సుతం మయా సంస్కృతం తే మన్యతే దేవకీసుతం॥7॥

కంసః పాపమతిః సఖ్యం తవ చానకదుందుభేః
దేవక్యా అష్టమో గర్భో న స్త్రీ భవితుమర్హతి॥8॥

ఇతి సంచింతయంఛ్రుత్వా దేవక్యా దారికావచః
అపి హంతా గతాశంకస్తర్హి తన్నోఽనయో భవేత్॥9॥

శ్రీనంద ఉవాచ ।

అలక్షితోఽస్మిన్రహసి మామకైరపి గోవ్రజే
కురు ద్విజాతిసంస్కారం స్వస్తివాచనపూర్వకం॥10॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఏవం సంప్రార్థితో విప్రః స్వచికీర్షితమేవ తత్
చకార నామకరణం గూఢో రహసి బాలయోః॥11॥

శ్రీగర్గ ఉవాచ ।

అయం హి రోహిణీపుత్రో రమయన్సుహృదో గుణైః
ఆఖ్యాస్యతే రామ ఇతి బలాధిక్యాద్బలం విదుః
యదూనామపృథగ్భావాత్సంకర్షణముశంత్యపి॥12॥

ఆసన్వర్ణాస్త్రయో హ్యస్య గృహ్ణతోఽనుయుగం తనూః
శుక్లో రక్తస్తథా పీత ఇదానీం కృష్ణతాం గతః॥13॥

ప్రాగయం వసుదేవస్య క్వచిజ్జాతస్తవాత్మజః
వాసుదేవ ఇతి శ్రీమానభిజ్ఞాః సంప్రచక్షతే॥14॥

బహూని సంతి నామాని రూపాణి చ సుతస్య తే
గుణకర్మానురూపాణి తాన్యహం వేద నో జనాః॥15॥

ఏష వః శ్రేయ ఆధాస్యద్గోపగోకులనందనః
అనేన సర్వదుర్గాణి యూయమంజస్తరిష్యథ॥16॥

పురానేన వ్రజపతే సాధవో దస్యుపీడితాః
అరాజకే రక్ష్యమాణా జిగ్యుర్దస్యూన్సమేధితాః॥17॥

య ఏతస్మిన్మహాభాగాః ప్రీతిం కుర్వంతి మానవాః
నారయోఽభిభవంత్యేతాన్విష్ణుపక్షానివాసురాః ॥18॥

తస్మాన్నందాత్మజోఽయం తే నారాయణసమో గుణైః
శ్రియా కీర్త్యానుభావేన గోపాయస్వ సమాహితః ॥19॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇత్యాత్మానం సమాదిశ్య గర్గే చ స్వగృహం గతే
నందః ప్రముదితో మేనే ఆత్మానం పూర్ణమాశిషాం ॥20॥

కాలేన వ్రజతాల్పేన గోకులే రామకేశవౌ
జానుభ్యాం సహ పాణిభ్యాం రింగమాణౌ విజహ్రతుః ॥21॥

తావంఘ్రియుగ్మమనుకృష్య సరీసృపంతౌ
ఘోషప్రఘోషరుచిరం వ్రజకర్దమేషు
తన్నాదహృష్టమనసావనుసృత్య లోకం
ముగ్ధప్రభీతవదుపేయతురంతి మాత్రోః ॥22॥

తన్మాతరౌ నిజసుతౌ ఘృణయా స్నువంత్యౌ
పంకాంగరాగరుచిరావుపగృహ్య దోర్భ్యాం
దత్త్వా స్తనం ప్రపిబతోః స్మ ముఖం నిరీక్ష్య
ముగ్ధస్మితాల్పదశనం యయతుః ప్రమోదం ॥23॥

యర్హ్యంగనాదర్శనీయకుమారలీలావ్
అంతర్వ్రజే తదబలాః ప్రగృహీతపుచ్ఛైః
వత్సైరితస్తత ఉభావనుకృష్యమాణౌ
ప్రేక్షంత్య ఉజ్ఝితగృహా జహృషుర్హసంత్యః ॥24॥

శృంగ్యగ్నిదంష్ట్ర్యసిజలద్విజకంటకేభ్యః
క్రీడాపరావతిచలౌ స్వసుతౌ నిషేద్ధుం
గృహ్యాణి కర్తుమపి యత్ర న తజ్జనన్యౌ
శేకాత ఆపతురలం మనసోఽనవస్థాం ॥25॥

కాలేనాల్పేన రాజర్షే రామః కృష్ణశ్చ గోకులే
అఘృష్టజానుభిః పద్భిర్విచక్రమతురంజసా ॥26॥

తతస్తు భగవాన్కృష్ణో వయస్యైర్వ్రజబాలకైః
సహరామో వ్రజస్త్రీణాం చిక్రీడే జనయన్ముదం ॥27॥

కృష్ణస్య గోప్యో రుచిరం వీక్ష్య కౌమారచాపలం
శృణ్వంత్యాః కిల తన్మాతురితి హోచుః సమాగతాః ॥28॥

వత్సాన్ముంచన్క్వచిదసమయే క్రోశసంజాతహాసః
స్తేయం స్వాద్వత్త్యథ దధిపయః కల్పితైః స్తేయయోగైః
మర్కాన్భోక్ష్యన్విభజతి స చేన్నాత్తి భాండం భినత్తి
ద్రవ్యాలాభే సగృహకుపితో యాత్యుపక్రోశ్య తోకాన్ ॥29॥

హస్తాగ్రాహ్యే రచయతి విధిం పీఠకోలూఖలాద్యైశ్
ఛిద్రం హ్యంతర్నిహితవయునః శిక్యభాండేషు తద్విత్
ధ్వాంతాగారే ధృతమణిగణం స్వాంగమర్థప్రదీపం
కాలే గోప్యో యర్హి గృహకృత్యేషు సువ్యగ్రచిత్తాః ॥30॥

ఏవం ధార్ష్ట్యాన్యుశతి కురుతే మేహనాదీని వాస్తౌ
స్తేయోపాయైర్విరచితకృతిః సుప్రతీకో యథాస్తే
ఇత్థం స్త్రీభిః సభయనయనశ్రీముఖాలోకినీభిర్
వ్యాఖ్యాతార్థా ప్రహసితముఖీ న హ్యుపాలబ్ధుమైచ్ఛత్ ॥31॥

ఏకదా క్రీడమానాస్తే రామాద్యా గోపదారకాః
కృష్ణో మృదం భక్షితవానితి మాత్రే న్యవేదయన్ ॥32॥

సా గృహీత్వా కరే కృష్ణముపాలభ్య హితైషిణీ
యశోదా భయసంభ్రాంత ప్రేక్షణాక్షమభాషత ॥33॥

కస్మాన్మృదమదాంతాత్మన్భవాన్భక్షితవాన్రహః
వదంతి తావకా హ్యేతే కుమారాస్తేఽగ్రజోఽప్యయం ॥34॥

నాహం భక్షితవానంబ సర్వే మిథ్యాభిశంసినః
యది సత్యగిరస్తర్హి సమక్షం పశ్య మే ముఖం ॥35॥

యద్యేవం తర్హి వ్యాదేహీ త్యుక్తః స భగవాన్హరిః
వ్యాదత్తావ్యాహతైశ్వర్యః క్రీడామనుజబాలకః ॥36॥

సా తత్ర దదృశే విశ్వం జగత్స్థాస్ను చ ఖం దిశః
సాద్రిద్వీపాబ్ధిభూగోలం సవాయ్వగ్నీందుతారకం ॥37॥

జ్యోతిశ్చక్రం జలం తేజో నభస్వాన్వియదేవ చ
వైకారికాణీంద్రియాణి మనో మాత్రా గుణాస్త్రయః ॥38॥

ఏతద్విచిత్రం సహజీవకాల స్వభావకర్మాశయలింగభేదం
సూనోస్తనౌ వీక్ష్య విదారితాస్యే వ్రజం సహాత్మానమవాప శంకాం ॥39॥

కిం స్వప్న ఏతదుత దేవమాయా కిం వా మదీయో బత బుద్ధిమోహః
అథో అముష్యైవ మమార్భకస్య యః కశ్చనౌత్పత్తిక ఆత్మయోగః ॥40॥

అథో యథావన్న వితర్కగోచరం చేతోమనఃకర్మవచోభిరంజసా
యదాశ్రయం యేన యతః ప్రతీయతే సుదుర్విభావ్యం ప్రణతాస్మి తత్పదం ॥41॥

అహం మమాసౌ పతిరేష మే సుతో వ్రజేశ్వరస్యాఖిలవిత్తపా సతీ
గోప్యశ్చ గోపాః సహగోధనాశ్చ మే యన్మాయయేత్థం కుమతిః స మే గతిః ॥42॥

ఇత్థం విదితతత్త్వాయాం గోపికాయాం స ఈశ్వరః
వైష్ణవీం వ్యతనోన్మాయాం పుత్రస్నేహమయీం విభుః ॥43॥

సద్యో నష్టస్మృతిర్గోపీ సారోప్యారోహమాత్మజం
ప్రవృద్ధస్నేహకలిల హృదయాసీద్యథా పురా ॥44॥

త్రయ్యా చోపనిషద్భిశ్చ సాంఖ్యయోగైశ్చ సాత్వతైః
ఉపగీయమానమాహాత్మ్యం హరిం సామన్యతాత్మజం ॥45॥

శ్రీరాజోవాచ ।

నందః కిమకరోద్బ్రహ్మన్శ్రేయ ఏవం మహోదయం
యశోదా చ మహాభాగా పపౌ యస్యాః స్తనం హరిః ॥46॥

పితరౌ నాన్వవిందేతాం కృష్ణోదారార్భకేహితం
గాయంత్యద్యాపి కవయో యల్లోకశమలాపహం ॥47॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ద్రోణో వసూనాం ప్రవరో ధరయా భార్యయా సహ
కరిష్యమాణ ఆదేశాన్బ్రహ్మణస్తమువాచ హ॥48॥

జాతయోర్నౌ మహాదేవే భువి విశ్వేశ్వరే హరౌ
భక్తిః స్యాత్పరమా లోకే యయాంజో దుర్గతిం తరేత్॥49॥

అస్త్విత్యుక్తః స భగవాన్వ్రజే ద్రోణో మహాయశాః
జజ్ఞే నంద ఇతి ఖ్యాతో యశోదా సా ధరాభవత్॥50॥

తతో భక్తిర్భగవతి పుత్రీభూతే జనార్దనే
దంపత్యోర్నితరామాసీద్గోపగోపీషు భారత॥51॥

కృష్ణో బ్రహ్మణ ఆదేశం సత్యం కర్తుం వ్రజే విభుః
సహరామో వసంశ్చక్రే తేషాం ప్రీతిం స్వలీలయా॥52॥

—♦ అధ్యాయము 9 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఏకదా గృహదాసీషు యశోదా నందగేహినీ
కర్మాంతరనియుక్తాసు నిర్మమంథ స్వయం దధి॥1॥

యాని యానీహ గీతాని తద్బాలచరితాని చ
దధినిర్మంథనే కాలే స్మరంతీ తాన్యగాయత॥2॥

క్షౌమం వాసః పృథుకటితటే బిభ్రతీ సూత్రనద్ధం
పుత్రస్నేహస్నుతకుచయుగం జాతకంపం చ సుభ్రూః
రజ్జ్వాకర్షశ్రమభుజచలత్కంకణౌ కుండలే చ
స్విన్నం వక్త్రం కబరవిగలన్మాలతీ నిర్మమంథ॥3॥

తాం స్తన్యకామ ఆసాద్య మథ్నంతీం జననీం హరిః
గృహీత్వా దధిమంథానం న్యషేధత్ప్రీతిమావహన్॥4॥

తమంకమారూఢమపాయయత్స్తనం స్నేహస్నుతం సస్మితమీక్షతీ ముఖం
అతృప్తముత్సృజ్య జవేన సా యయావుత్సిచ్యమానే పయసి త్వధిశ్రితే॥5॥

సంజాతకోపః స్ఫురితారుణాధరం సందశ్య దద్భిర్దధిమంథభాజనం
భిత్త్వా మృషాశ్రుర్దృషదశ్మనా రహో జఘాస హైయంగవమంతరం గతః॥6॥

ఉత్తార్య గోపీ సుశృతం పయః పునః ప్రవిశ్య సందృశ్య చ దధ్యమత్రకం
భగ్నం విలోక్య స్వసుతస్య కర్మ తజ్జహాస తం చాపి న తత్ర పశ్యతీ॥7॥

ఉలూఖలాంఘ్రేరుపరి వ్యవస్థితం మర్కాయ కామం దదతం శిచి స్థితం
హైయంగవం చౌర్యవిశంకితేక్షణం నిరీక్ష్య పశ్చాత్సుతమాగమచ్ఛనైః॥8॥

తామాత్తయష్టిం ప్రసమీక్ష్య సత్వరస్
తతోఽవరుహ్యాపససార భీతవత్
గోప్యన్వధావన్న యమాప యోగినాం
క్షమం ప్రవేష్టుం తపసేరితం మనః॥9॥

అన్వంచమానా జననీ బృహచ్చలచ్ ఛ్రోణిభరాక్రాంతగతిః సుమధ్యమా
జవేన విస్రంసితకేశబంధన చ్యుతప్రసూనానుగతిః పరామృశత్॥10॥

కృతాగసం తం ప్రరుదంతమక్షిణీ కషంతమంజన్మషిణీ స్వపాణినా
ఉద్వీక్షమాణం భయవిహ్వలేక్షణం హస్తే గృహీత్వా భిషయంత్యవాగురత్॥11॥

త్యక్త్వా యష్టిం సుతం భీతం విజ్ఞాయార్భకవత్సలా
ఇయేష కిల తం బద్ధుం దామ్నాతద్వీర్యకోవిదా॥12॥

న చాంతర్న బహిర్యస్య న పూర్వం నాపి చాపరం
పూర్వాపరం బహిశ్చాంతర్జగతో యో జగచ్చ యః॥13॥

తం మత్వాత్మజమవ్యక్తం మర్త్యలింగమధోక్షజం
గోపికోలూఖలే దామ్నా బబంధ ప్రాకృతం యథా॥14॥

తద్దామ బధ్యమానస్య స్వార్భకస్య కృతాగసః
ద్వ్యంగులోనమభూత్తేన సందధేఽన్యచ్చ గోపికా॥15॥

యదాసీత్తదపి న్యూనం తేనాన్యదపి సందధే
తదపి ద్వ్యంగులం న్యూనం యద్యదాదత్త బంధనం॥16॥

ఏవం స్వగేహదామాని యశోదా సందధత్యపి
గోపీనాం సుస్మయంతీనాం స్మయంతీ విస్మితాభవత్॥17॥

స్వమాతుః స్విన్నగాత్రాయా విస్రస్తకబరస్రజః
దృష్ట్వా పరిశ్రమం కృష్ణః కృపయాసీత్స్వబంధనే॥18॥

ఏవం సందర్శితా హ్యంగ హరిణా భృత్యవశ్యతా
స్వవశేనాపి కృష్ణేన యస్యేదం సేశ్వరం వశే॥19॥

నేమం విరించో న భవో న శ్రీరప్యంగసంశ్రయా
ప్రసాదం లేభిరే గోపీ యత్తత్ప్రాప విముక్తిదాత్॥20॥

నాయం సుఖాపో భగవాందేహినాం గోపికాసుతః
జ్ఞానినాం చాత్మభూతానాం యథా భక్తిమతామిహ॥21॥

కృష్ణస్తు గృహకృత్యేషు వ్యగ్రాయాం మాతరి ప్రభుః
అద్రాక్షీదర్జునౌ పూర్వం గుహ్యకౌ ధనదాత్మజౌ॥22॥

పురా నారదశాపేన వృక్షతాం ప్రాపితౌ మదాత్
నలకూవరమణిగ్రీవావితి ఖ్యాతౌ శ్రియాన్వితౌ॥23॥

—♦ అధ్యాయము 10 ♦—

శ్రీరాజోవాచ ।

కథ్యతాం భగవన్నేతత్తయోః శాపస్య కారణం
యత్తద్విగర్హితం కర్మ యేన వా దేవర్షేస్తమః॥1॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

రుద్రస్యానుచరౌ భూత్వా సుదృప్తౌ ధనదాత్మజౌ
కైలాసోపవనే రమ్యే మందాకిన్యాం మదోత్కటౌ॥2॥

వారుణీం మదిరాం పిత్వా మదాఘూర్ణితలోచనౌ
స్త్రీజనైరనుగాయద్భిశ్చేరతుః పుష్పితే వనే॥3॥

అంతః ప్రవిశ్య గంగాయామంభోజవనరాజిని
చిక్రీడతుర్యువతిభిర్గజావివ కరేణుభిః॥4॥

యదృచ్ఛయా చ దేవర్షిర్భగవాంస్తత్ర కౌరవ
అపశ్యన్నారదో దేవౌ క్షీబాణౌ సమబుధ్యత॥5॥

తం దృష్ట్వా వ్రీడితా దేవ్యో వివస్త్రాః శాపశంకితాః
వాసాంసి పర్యధుః శీఘ్రం వివస్త్రౌ నైవ గుహ్యకౌ॥6॥

తౌ దృష్ట్వా మదిరామత్తౌ శ్రీమదాంధౌ సురాత్మజౌ
తయోరనుగ్రహార్థాయ శాపం దాస్యన్నిదం జగౌ॥7॥

శ్రీనారద ఉవాచ ।

న హ్యన్యో జుషతో జోష్యాన్బుద్ధిభ్రంశో రజోగుణః
శ్రీమదాదాభిజాత్యాదిర్యత్ర స్త్రీ ద్యూతమాసవః॥8॥

హన్యంతే పశవో యత్ర నిర్దయైరజితాత్మభిః
మన్యమానైరిమం దేహమజరామృత్యు నశ్వరం॥9॥

దేవసంజ్ఞితమప్యంతే కృమివిడ్భస్మసంజ్ఞితం
భూతధ్రుక్తత్కృతే స్వార్థం కిం వేద నిరయో యతః॥10॥

దేహః కిమన్నదాతుః స్వం నిషేక్తుర్మాతురేవ చ
మాతుః పితుర్వా బలినః క్రేతురగ్నేః శునోఽపి వా॥11॥

ఏవం సాధారణం దేహమవ్యక్తప్రభవాప్యయం
కో విద్వానాత్మసాత్కృత్వా హంతి జంతూనృతేఽసతః॥12॥

అసతః శ్రీమదాంధస్య దారిద్ర్యం పరమంజనం
ఆత్మౌపమ్యేన భూతాని దరిద్రః పరమీక్షతే॥13॥

యథా కంటకవిద్ధాంగో జంతోర్నేచ్ఛతి తాం వ్యథాం
జీవసామ్యం గతో లింగైర్న తథావిద్ధకంటకః॥14॥

దరిద్రో నిరహంస్తంభో ముక్తః సర్వమదైరిహ
కృచ్ఛ్రం యదృచ్ఛయాప్నోతి తద్ధి తస్య పరం తపః॥15॥

నిత్యం క్షుత్క్షామదేహస్య దరిద్రస్యాన్నకాంక్షిణః
ఇంద్రియాణ్యనుశుష్యంతి హింసాపి వినివర్తతే॥16॥

దరిద్రస్యైవ యుజ్యంతే సాధవః సమదర్శినః
సద్భిః క్షిణోతి తం తర్షం తత ఆరాద్విశుద్ధ్యతి॥17॥

సాధూనాం సమచిత్తానాం ముకుందచరణైషిణాం
ఉపేక్ష్యైః కిం ధనస్తంభైరసద్భిరసదాశ్రయైః॥18॥

తదహం మత్తయోర్మాధ్వ్యా వారుణ్యా శ్రీమదాంధయోః
తమోమదం హరిష్యామి స్త్రైణయోరజితాత్మనోః॥19॥

యదిమౌ లోకపాలస్య పుత్రౌ భూత్వా తమఃప్లుతౌ
న వివాససమాత్మానం విజానీతః సుదుర్మదౌ॥20॥

అతోఽర్వతః స్థావరతాం స్యాతాం నైవం యథా పునః
స్మృతిః స్యాన్మత్ప్రసాదేన తత్రాపి మదనుగ్రహాత్॥21॥

వాసుదేవస్య సాన్నిధ్యం లబ్ధ్వా దివ్యశరచ్ఛతే
వృత్తే స్వర్లోకతాం భూయో లబ్ధభక్తీ భవిష్యతః॥22॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఏవముక్త్వా స దేవర్షిర్గతో నారాయణాశ్రమం
నలకూవరమణిగ్రీవావాసతుర్యమలార్జునౌ॥23॥

ఋషేర్భాగవతముఖ్యస్య సత్యం కర్తుం వచో హరిః
జగామ శనకైస్తత్ర యత్రాస్తాం యమలార్జునౌ॥24॥

దేవర్షిర్మే ప్రియతమో యదిమౌ ధనదాత్మజౌ
తత్తథా సాధయిష్యామి యద్గీతం తన్మహాత్మనా॥25॥

ఇత్యంతరేణార్జునయోః కృష్ణస్తు యమయోర్యయౌ
ఆత్మనిర్వేశమాత్రేణ తిర్యగ్గతములూఖలం॥26॥

బాలేన నిష్కర్షయతాన్వగులూఖలం తద్
దామోదరేణ తరసోత్కలితాంఘ్రిబంధౌ
నిష్పేతతుః పరమవిక్రమితాతివేప
స్కంధప్రవాలవిటపౌ కృతచండశబ్దౌ॥27॥

తత్ర శ్రియా పరమయా కకుభః స్ఫురంతౌ
సిద్ధావుపేత్య కుజయోరివ జాతవేదాః
కృష్ణం ప్రణమ్య శిరసాఖిలలోకనాథం
బద్ధాంజలీ విరజసావిదమూచతుః స్మ॥28॥

కృష్ణ కృష్ణ మహాయోగింస్త్వమాద్యః పురుషః పరః
వ్యక్తావ్యక్తమిదం విశ్వం రూపం తే బ్రాహ్మణా విదుః॥29॥

త్వమేకః సర్వభూతానాం దేహాస్వాత్మేంద్రియేశ్వరః
త్వమేవ కాలో భగవాన్విష్ణురవ్యయ ఈశ్వరః॥30॥

త్వం మహాన్ప్రకృతిః సూక్ష్మా రజఃసత్త్వతమోమయీ
త్వమేవ పురుషోఽధ్యక్షః సర్వక్షేత్రవికారవిత్॥31॥

గృహ్యమాణైస్త్వమగ్రాహ్యో వికారైః ప్రాకృతైర్గుణైః
కో న్విహార్హతి విజ్ఞాతుం ప్రాక్సిద్ధం గుణసంవృతః॥32॥

తస్మై తుభ్యం భగవతే వాసుదేవాయ వేధసే
ఆత్మద్యోతగుణైశ్ఛన్న మహిమ్నే బ్రహ్మణే నమః॥33॥

యస్యావతారా జ్ఞాయంతే శరీరేష్వశరీరిణః
తైస్తైరతుల్యాతిశయైర్వీర్యైర్దేహిష్వసంగతైః॥34॥

స భవాన్సర్వలోకస్య భవాయ విభవాయ చ
అవతీర్ణోఽంశభాగేన సాంప్రతం పతిరాశిషాం॥35॥

నమః పరమకల్యాణ నమః పరమమంగల
వాసుదేవాయ శాంతాయ యదూనాం పతయే నమః॥36॥

అనుజానీహి నౌ భూమంస్తవానుచరకింకరౌ
దర్శనం నౌ భగవత ఋషేరాసీదనుగ్రహాత్॥37॥

వాణీ గుణానుకథనే శ్రవణౌ కథాయాం
హస్తౌ చ కర్మసు మనస్తవ పాదయోర్నః
స్మృత్యాం శిరస్తవ నివాసజగత్ప్రణామే
దృష్టిః సతాం దర్శనేఽస్తు భవత్తనూనాం॥38॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇత్థం సంకీర్తితస్తాభ్యాం భగవాన్గోకులేశ్వరః
దామ్నా చోలూఖలే బద్ధః ప్రహసన్నాహ గుహ్యకౌ॥39॥

శ్రీభగవానువాచ ।

జ్ఞాతం మమ పురైవైతదృషిణా కరుణాత్మనా
యచ్ఛ్రీమదాంధయోర్వాగ్భిర్విభ్రంశోఽనుగ్రహః కృతః॥40॥

సాధూనాం సమచిత్తానాం సుతరాం మత్కృతాత్మనాం
దర్శనాన్నో భవేద్బంధః పుంసోఽక్ష్ణోః సవితుర్యథా॥41॥

తద్గచ్ఛతం మత్పరమౌ నలకూవర సాదనం
సంజాతో మయి భావో వామీప్సితః పరమోఽభవః॥42॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇత్యుక్తౌ తౌ పరిక్రమ్య ప్రణమ్య చ పునః పునః
బద్ధోలూఖలమామంత్ర్య జగ్మతుర్దిశముత్తరాం॥43॥

—♦ అధ్యాయము 11 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

గోపా నందాదయః శ్రుత్వా ద్రుమయోః పతతో రవం
తత్రాజగ్ముః కురుశ్రేష్ఠ నిర్ఘాతభయశంకితాః॥1॥

భూమ్యాం నిపతితౌ తత్ర దదృశుర్యమలార్జునౌ
బభ్రముస్తదవిజ్ఞాయ లక్ష్యం పతనకారణం॥2॥

ఉలూఖలం వికర్షంతం దామ్నా బద్ధం చ బాలకం
కస్యేదం కుత ఆశ్చర్యముత్పాత ఇతి కాతరాః॥3॥

బాలా ఊచురనేనేతి తిర్యగ్గతములూఖలం
వికర్షతా మధ్యగేన పురుషావప్యచక్ష్మహి॥4॥

న తే తదుక్తం జగృహుర్న ఘటేతేతి తస్య తత్
బాలస్యోత్పాటనం తర్వోః కేచిత్సందిగ్ధచేతసః॥5॥

ఉలూఖలం వికర్షంతం దామ్నా బద్ధం స్వమాత్మజం
విలోక్య నందః ప్రహసద్ వదనో విముమోచ హ॥6॥

గోపీభిః స్తోభితోఽనృత్యద్భగవాన్బాలవత్క్వచిత్
ఉద్గాయతి క్వచిన్ముగ్ధస్తద్వశో దారుయంత్రవత్॥7॥

బిభర్తి క్వచిదాజ్ఞప్తః పీఠకోన్మానపాదుకం
బాహుక్షేపం చ కురుతే స్వానాం చ ప్రీతిమావహన్॥8॥

దర్శయంస్తద్విదాం లోక ఆత్మనో భృత్యవశ్యతాం
వ్రజస్యోవాహ వై హర్షం భగవాన్బాలచేష్టితైః॥9॥

క్రీణీహి భోః ఫలానీతి శ్రుత్వా సత్వరమచ్యుతః
ఫలార్థీ ధాన్యమాదాయ యయౌ సర్వఫలప్రదః॥10॥

ఫలవిక్రయిణీ తస్య చ్యుతధాన్యకరద్వయం
ఫలైరపూరయద్రత్నైః ఫలభాండమపూరి చ॥11॥

సరిత్తీరగతం కృష్ణం భగ్నార్జునమథాహ్వయత్
రామం చ రోహిణీ దేవీ క్రీడంతం బాలకైర్భృశం॥12॥

నోపేయాతాం యదాహూతౌ క్రీడాసంగేన పుత్రకౌ
యశోదాం ప్రేషయామాస రోహిణీ పుత్రవత్సలాం॥13॥

క్రీడంతం సా సుతం బాలైరతివేలం సహాగ్రజం
యశోదాజోహవీత్కృష్ణం పుత్రస్నేహస్నుతస్తనీ॥14॥

కృష్ణ కృష్ణారవిందాక్ష తాత ఏహి స్తనం పిబ
అలం విహారైః క్షుత్క్షాంతః క్రీడాశ్రాంతోఽసి పుత్రక॥15॥

హే రామాగచ్ఛ తాతాశు సానుజః కులనందన
ప్రాతరేవ కృతాహారస్తద్భవాన్భోక్తుమర్హతి॥16॥

ప్రతీక్షతే త్వాం దాశార్హ భోక్ష్యమాణో వ్రజాధిపః
ఏహ్యావయోః ప్రియం ధేహి స్వగృహాన్యాత బాలకాః॥17॥

ధూలిధూసరితాంగస్త్వం పుత్ర మజ్జనమావహ
జన్మర్క్షం తేఽద్య భవతి విప్రేభ్యో దేహి గాః శుచిః॥18॥

పశ్య పశ్య వయస్యాంస్తే మాతృమృష్టాన్స్వలంకృతాన్
త్వం చ స్నాతః కృతాహారో విహరస్వ స్వలంకృతః॥19॥

ఇత్థం యశోదా తమశేషశేఖరం మత్వా సుతం స్నేహనిబద్ధధీర్నృప
హస్తే గృహీత్వా సహరామమచ్యుతం నీత్వా స్వవాటం కృతవత్యథోదయం॥20॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

గోపవృద్ధా మహోత్పాతాననుభూయ బృహద్వనే
నందాదయః సమాగమ్య వ్రజకార్యమమంత్రయన్॥21॥

తత్రోపానందనామాహ గోపో జ్ఞానవయోఽధికః
దేశకాలార్థతత్త్వజ్ఞః ప్రియకృద్రామకృష్ణయోః॥22॥

ఉత్థాతవ్యమితోఽస్మాభిర్గోకులస్య హితైషిభిః
ఆయాంత్యత్ర మహోత్పాతా బాలానాం నాశహేతవః॥23॥

ముక్తః కథంచిద్రాక్షస్యా బాలఘ్న్యా బాలకో హ్యసౌ
హరేరనుగ్రహాన్నూనమనశ్చోపరి నాపతత్॥24॥

చక్రవాతేన నీతోఽయం దైత్యేన విపదం వియత్
శిలాయాం పతితస్తత్ర పరిత్రాతః సురేశ్వరైః॥25॥

యన్న మ్రియేత ద్రుమయోరంతరం ప్రాప్య బాలకః
అసావన్యతమో వాపి తదప్యచ్యుతరక్షణం॥26॥

యావదౌత్పాతికోఽరిష్టో వ్రజం నాభిభవేదితః
తావద్బాలానుపాదాయ యాస్యామోఽన్యత్ర సానుగాః॥27॥

వనం వృందావనం నామ పశవ్యం నవకాననం
గోపగోపీగవాం సేవ్యం పుణ్యాద్రితృణవీరుధం॥28॥

తత్తత్రాద్యైవ యాస్యామః శకటాన్యుంక్త మా చిరం
గోధనాన్యగ్రతో యాంతు భవతాం యది రోచతే॥29॥

తచ్ఛ్రుత్వైకధియో గోపాః సాధు సాధ్వితి వాదినః
వ్రజాన్స్వాన్స్వాన్సమాయుజ్య యయూ రూఢపరిచ్ఛదాః॥30॥

వృద్ధాన్బాలాన్స్త్రియో రాజన్సర్వోపకరణాని చ
అనఃస్వారోప్య గోపాలా యత్తా ఆత్తశరాసనాః॥31॥

గోధనాని పురస్కృత్య శృంగాణ్యాపూర్య సర్వతః
తూర్యఘోషేణ మహతా యయుః సహపురోహితాః॥32॥

గోప్యో రూఢరథా నూత్న కుచకుంకుమకాంతయః
కృష్ణలీలా జగుః ప్రీత్యా నిష్కకంఠ్యః సువాససః॥33॥

తథా యశోదారోహిణ్యావేకం శకటమాస్థితే
రేజతుః కృష్ణరామాభ్యాం తత్కథాశ్రవణోత్సుకే॥34॥

వృందావనం సంప్రవిశ్య సర్వకాలసుఖావహం
తత్ర చక్రుర్వ్రజావాసం శకటైరర్ధచంద్రవత్॥35॥

వృందావనం గోవర్ధనం యమునాపులినాని చ
వీక్ష్యాసీదుత్తమా ప్రీతీ రామమాధవయోర్నృప॥36॥

ఏవం వ్రజౌకసాం ప్రీతిం యచ్ఛంతౌ బాలచేష్టితైః
కలవాక్యైః స్వకాలేన వత్సపాలౌ బభూవతుః॥37॥

అవిదూరే వ్రజభువః సహ గోపాలదారకైః
చారయామాసతుర్వత్సాన్నానాక్రీడాపరిచ్ఛదౌ॥38॥

క్వచిద్వాదయతో వేణుం క్షేపణైః క్షిపతః క్వచిత్
క్వచిత్పాదైః కింకిణీభిః క్వచిత్కృత్రిమగోవృషైః॥39॥

వృషాయమాణౌ నర్దంతౌ యుయుధాతే పరస్పరం
అనుకృత్య రుతైర్జంతూంశ్చేరతుః ప్రాకృతౌ యథా॥40॥

కదాచిద్యమునాతీరే వత్సాంశ్చారయతోః స్వకైః
వయస్యైః కృష్ణబలయోర్జిఘాంసుర్దైత్య ఆగమత్॥41॥

తం వత్సరూపిణం వీక్ష్య వత్సయూథగతం హరిః
దర్శయన్బలదేవాయ శనైర్ముగ్ధ ఇవాసదత్॥42॥

గృహిత్వాపరపాదాభ్యాం సహలాంగూలమచ్యుతః
భ్రామయిత్వా కపిత్థాగ్రే ప్రాహిణోద్గతజీవితం
స కపిత్థైర్మహాకాయః పాత్యమానైః పపాత హ ||43||

తం వీక్ష్య విస్మితా బాలాః శశంసుః సాధు సాధ్వితి
దేవాశ్చ పరిసంతుష్టా బభూవుః పుష్పవర్షిణః||44||

తౌ వత్సపాలకౌ భూత్వా సర్వలోకైకపాలకౌ
సప్రాతరాశౌ గోవత్సాంశ్చారయంతౌ విచేరతుః||45||

స్వం స్వం వత్సకులం సర్వే పాయయిష్యంత ఏకదా
గత్వా జలాశయాభ్యాశం పాయయిత్వా పపుర్జలం||46||

తే తత్ర దదృశుర్బాలా మహాసత్త్వమవస్థితం
తత్రసుర్వజ్రనిర్భిన్నం గిరేః శృంగమివ చ్యుతం||47||

స వై బకో నామ మహానసురో బకరూపధృక్
ఆగత్య సహసా కృష్ణం తీక్ష్ణతుండోఽగ్రసద్బలీ||48||

కృష్ణం మహాబకగ్రస్తం దృష్ట్వా రామాదయోఽర్భకాః
బభూవురింద్రియాణీవ వినా ప్రాణం విచేతసః||49||

తం తాలుమూలం ప్రదహంతమగ్నివద్గోపాలసూనుం పితరం జగద్గురోః
చచ్ఛర్ద సద్యోఽతిరుషాక్షతం బకస్తుండేన హంతుం పునరభ్యపద్యత||50||

తమాపతంతం స నిగృహ్య తుండయోర్దోర్భ్యాం బకం కంససఖం సతాం పతిః
పశ్యత్సు బాలేషు దదార లీలయా ముదావహో వీరణవద్దివౌకసాం||51||

తదా బకారిం సురలోకవాసినః సమాకిరన్నందనమల్లికాదిభిః
సమీడిరే చానకశంఖసంస్తవైస్తద్వీక్ష్య గోపాలసుతా విసిస్మిరే||52||

ముక్తం బకాస్యాదుపలభ్య బాలకా రామాదయః ప్రాణమివేంద్రియో గణః
స్థానాగతం తం పరిరభ్య నిర్వృతాః ప్రణీయ వత్సాన్వ్రజమేత్య తజ్జగుః||53||

శ్రుత్వా తద్విస్మితా గోపా గోప్యశ్చాతిప్రియాదృతాః
ప్రేత్యాగతమివోత్సుక్యాదైక్షంత తృషితేక్షణాః||54||

అహో బతాస్య బాలస్య బహవో మృత్యవోఽభవన్
అప్యాసీద్విప్రియం తేషాం కృతం పూర్వం యతో భయం||55||

అథాప్యభిభవంత్యేనం నైవ తే ఘోరదర్శనాః
జిఘాంసయైనమాసాద్య నశ్యంత్యగ్నౌ పతంగవత్||56||

అహో బ్రహ్మవిదాం వాచో నాసత్యాః సంతి కర్హిచిత్
గర్గో యదాహ భగవానన్వభావి తథైవ తత్||57||

ఇతి నందాదయో గోపాః కృష్ణరామకథాం ముదా
కుర్వంతో రమమాణాశ్చ నావిందన్భవవేదనాం||58||

ఏవం విహారైః కౌమారైః కౌమారం జహతుర్వ్రజే
నిలాయనైః సేతుబంధైర్మర్కటోత్ప్లవనాదిభిః||59||

—♦ అధ్యాయము 12 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

క్వచిద్వనాశాయ మనో దధద్వ్రజాత్ప్రాతః సముత్థాయ వయస్యవత్సపాన్
ప్రబోధయంఛృంగరవేణ చారుణా వినిర్గతో వత్సపురఃసరో హరిః॥1॥

తేనైవ సాకం పృథుకాః సహస్రశః స్నిగ్ధాః సుశిగ్వేత్రవిషాణవేణవః
స్వాన్స్వాన్సహస్రోపరిసంఖ్యయాన్వితాన్వత్సాన్పురస్కృత్య వినిర్యయుర్ముదా॥2॥

కృష్ణవత్సైరసంఖ్యాతైర్యూథీకృత్య స్వవత్సకాన్
చారయంతోఽర్భలీలాభిర్విజహ్రుస్తత్ర తత్ర హ॥3॥

ఫలప్రబాలస్తవక సుమనఃపిచ్ఛధాతుభిః
కాచగుంజామణిస్వర్ణ భూషితా అప్యభూషయన్॥4॥

ముష్ణంతోఽన్యోన్యశిక్యాదీన్జ్ఞాతానారాచ్చ చిక్షిపుః
తత్రత్యాశ్చ పునర్దూరాద్ధసంతశ్చ పునర్దదుః॥5॥

యది దూరం గతః కృష్ణో వనశోభేక్షణాయ తం
అహం పూర్వమహం పూర్వమితి సంస్పృశ్య రేమిరే॥6॥

కేచిద్వేణూన్వాదయంతో ధ్మాంతః శృంగాణి కేచన
కేచిద్భృంగైః ప్రగాయంతః కూజంతః కోకిలైః పరే॥7॥

విచ్ఛాయాభిః ప్రధావంతో గచ్ఛంతః సాధుహంసకైః
బకైరుపవిశంతశ్చ నృత్యంతశ్చ కలాపిభిః॥8॥

వికర్షంతః కీశబాలానారోహంతశ్చ తైర్ద్రుమాన్
వికుర్వంతశ్చ తైః సాకం ప్లవంతశ్చ పలాశిషు॥9॥

సాకం భేకైర్విలంఘంతః సరితః స్రవసంప్లుతాః
విహసంతః ప్రతిచ్ఛాయాః శపంతశ్చ ప్రతిస్వనాన్॥10॥

ఇత్థం సతాం బ్రహ్మసుఖానుభూత్యా దాస్యం గతానాం పరదైవతేన
మాయాశ్రితానాం నరదారకేణ సాకం విజహ్రుః కృతపుణ్యపుంజాః॥11॥

యత్పాదపాంసుర్బహుజన్మకృచ్ఛ్రతో
ధృతాత్మభిర్యోగిభిరప్యలభ్యః
స ఏవ యద్దృగ్విషయః స్వయం స్థితః
కిం వర్ణ్యతే దిష్టమతో వ్రజౌకసాం॥12॥

అథాఘనామాభ్యపతన్మహాసురస్తేషాం సుఖక్రీడనవీక్షణాక్షమః
నిత్యం యదంతర్నిజజీవితేప్సుభిః పీతామృతైరప్యమరైః ప్రతీక్ష్యతే॥13॥

దృష్ట్వార్భకాన్కృష్ణముఖానఘాసురః
కంసానుశిష్టః స బకీబకానుజః
అయం తు మే సోదరనాశకృత్తయోర్
ద్వయోర్మమైనం సబలం హనిష్యే॥14॥

ఏతే యదా మత్సుహృదోస్తిలాపః కృతాస్తదా నష్టసమా వ్రజౌకసః
ప్రాణే గతే వర్ష్మసు కా ను చింతా ప్రజాసవః ప్రాణభృతో హి యే తే॥15॥

ఇతి వ్యవస్యాజగరం బృహద్వపుః స యోజనాయామమహాద్రిపివరం
ధృత్వాద్భుతం వ్యాత్తగుహాననం తదా పథి వ్యశేత గ్రసనాశయా ఖలః॥16॥

ధరాధరోష్ఠో జలదోత్తరోష్ఠో దర్యాననాంతో గిరిశృంగదంష్ట్రః
ధ్వాంతాంతరాస్యో వితతాధ్వజిహ్వః పరుషానిలశ్వాసదవేక్షణోష్ణః॥17॥

దృష్ట్వా తం తాదృశం సర్వే మత్వా వృందావనశ్రియం
వ్యాత్తాజగరతుండేన హ్యుత్ప్రేక్షంతే స్మ లీలయా॥18॥

అహో మిత్రాణి గదత సత్త్వకూటం పురః స్థితం
అస్మత్సంగ్రసనవ్యాత్త వ్యాలతుండాయతే న వా॥19॥

సత్యమర్కకరారక్తముత్తరాహనువద్ఘనం
అధరాహనువద్రోధస్తత్ప్రతిచ్ఛాయయారుణం॥20॥

ప్రతిస్పర్ధేతే సృక్కభ్యాం సవ్యాసవ్యే నగోదరే
తుంగశృంగాలయోఽప్యేతాస్తద్దంష్ట్రాభిశ్చ పశ్యత॥21॥

ఆస్తృతాయామమార్గోఽయం రసనాం ప్రతిగర్జతి
ఏషాం అంతర్గతం ధ్వాంతమేతదప్యంతరాననం॥22॥

దావోష్ణఖరవాతోఽయం శ్వాసవద్భాతి పశ్యత
తద్దగ్ధసత్త్వదుర్గంధోఽప్యంతరామిషగంధవత్॥23॥

అస్మాన్కిమత్ర గ్రసితా నివిష్టానయం తథా చేద్బకవద్వినంక్ష్యతి
క్షణాదనేనేతి బకార్యుశన్ముఖం వీక్ష్యోద్ధసంతః కరతాడనైర్యయుః॥24॥

ఇత్థం మిథోఽతథ్యమతజ్జ్ఞ భాషితం
శ్రుత్వా విచింత్యేత్యమృషా మృషాయతే
రక్షో విదిత్వాఖిలభూతహృత్స్థితః
స్వానాం నిరోద్ధుం భగవాన్మనో దధే॥25॥

తావత్ప్రవిష్టాస్త్వసురోదరాంతరం పరం న గీర్ణాః శిశవః సవత్సాః
ప్రతీక్షమాణేన బకారివేశనం హతస్వకాంతస్మరణేన రక్షసా॥26॥

తాన్వీక్ష్య కృష్ణః సకలాభయప్రదో
హ్యనన్యనాథాన్స్వకరాదవచ్యుతాన్
దీనాంశ్చ మృత్యోర్జఠరాగ్నిఘాసాన్
ఘృణార్దితో దిష్టకృతేన విస్మితః॥27॥

కృత్యం కిమత్రాస్య ఖలస్య జీవనం
న వా అమీషాం చ సతాం విహింసనం
ద్వయం కథం స్యాదితి సంవిచింత్య
జ్ఞాత్వావిశత్తుండమశేషదృగ్ఘరిః॥28॥

తదా ఘనచ్ఛదా దేవా భయాద్ధాహేతి చుక్రుశుః
జహృషుర్యే చ కంసాద్యాః కౌణపాస్త్వఘబాంధవాః॥29॥

తచ్ఛ్రుత్వా భగవాన్కృష్ణస్త్వవ్యయః సార్భవత్సకం
చూర్ణీచికీర్షోరాత్మానం తరసా వవృధే గలే॥30॥

తతోఽతికాయస్య నిరుద్ధమార్గిణో హ్యుద్గీర్ణదృష్టేర్భ్రమతస్త్వితస్తతః
పూర్ణోఽన్తరంగే పవనో నిరుద్ధో మూర్ధన్వినిర్భిద్య వినిర్గతో బహిః॥31॥

తేనైవ సర్వేషు బహిర్గతేషు ప్రాణేషు వత్సాన్సుహృదః పరేతాన్
దృష్ట్వా స్వయోత్థాప్య తదన్వితః పునర్వక్త్రాన్ముకుందో భగవాన్వినిర్యయౌ॥32॥

పినాహిభోగోత్థితమద్భుతం మహజ్జ్యోతిః స్వధామ్నా జ్వలయద్దిశో దశ
ప్రతీక్ష్య ఖేఽవస్థితమీశనిర్గమం వివేశ తస్మిన్మిషతాం దివౌకసాం॥33॥

తతోఽతిహృష్టాః స్వకృతోఽకృతార్హణం
పుష్పైః సుగా అప్సరసశ్చ నర్తనైః
గీతైః సురా వాద్యధరాశ్చ వాద్యకైః
స్తవైశ్చ విప్రా జయనిఃస్వనైర్గణాః॥34॥

తదద్భుతస్తోత్రసువాద్యగీతికా జయాదినైకోత్సవమంగలస్వనాన్
శ్రుత్వా స్వధామ్నోఽన్త్యజ ఆగతోఽచిరాద్దృష్ట్వా మహీశస్య జగామ విస్మయం॥35॥

రాజన్నాజగరం చర్మ శుష్కం వృందావనేఽద్భుతం
వ్రజౌకసాం బహుతిథం బభూవాక్రీడగహ్వరం॥36॥

ఏతత్కౌమారజం కర్మ హరేరాత్మాహిమోక్షణం
మృత్యోః పౌగండకే బాలా దృష్ట్వోచుర్విస్మితా వ్రజే॥37॥

నైతద్విచిత్రం మనుజార్భమాయినః పరావరాణాం పరమస్య వేధసః
అఘోఽపి యత్స్పర్శనధౌతపాతకః ప్రాపాత్మసామ్యం త్వసతాం సుదుర్లభం॥38॥

సకృద్యదంగప్రతిమాంతరాహితా మనోమయీ భాగవతీం దదౌ గతిం
స ఏవ నిత్యాత్మసుఖానుభూత్యభి వ్యుదస్తమాయోఽన్తర్గతో హి కిం పునః॥39॥

శ్రీసూత ఉవాచ ।

ఇత్థం ద్విజా యాదవదేవదత్తః శ్రుత్వా స్వరాతుశ్చరితం విచిత్రం
పప్రచ్ఛ భూయోఽపి తదేవ పుణ్యం వైయాసకిం యన్నిగృహీతచేతాః॥40॥

శ్రీరాజోవాచ ।

బ్రహ్మన్కాలాంతరకృతం తత్కాలీనం కథం భవేత్
యత్కౌమారే హరికృతం జగుః పౌగండకేఽర్భకాః॥41॥

తద్బ్రూహి మే మహాయోగిన్పరం కౌతూహలం గురో
నూనమేతద్ధరేరేవ మాయా భవతి నాన్యథా॥42॥

వయం ధన్యతమా లోకే గురోఽపి క్షత్రబంధవః
వయం పిబామో ముహుస్త్వత్తః పుణ్యం కృష్ణకథామృతం॥43॥

శ్రీసూత ఉవాచ ।

ఇత్థం స్మ పృష్టః స తు బాదరాయణిస్
తత్స్మారితానంతహృతాఖిలేంద్రియః
కృచ్ఛ్రాత్పునర్లబ్ధబహిర్దృశిః శనైః
ప్రత్యాహ తం భాగవతోత్తమోత్తమ॥44॥

—♦ అధ్యాయము 13 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

సాధు పృష్టం మహాభాగ త్వయా భాగవతోత్తమ
యన్నూతనయసీశస్య శృణ్వన్నపి కథాం ముహుః॥1॥

సతామయం సారభృతాం నిసర్గో యదర్థవాణీశ్రుతిచేతసామపి
ప్రతిక్షణం నవ్యవదచ్యుతస్య యత్స్త్రియా విటానామివ సాధు వార్తా॥2॥

శృణుష్వావహితో రాజన్నపి గుహ్యం వదామి తే
బ్రూయుః స్నిగ్ధస్య శిష్యస్య గురవో గుహ్యమప్యుత॥3॥

తథాఘవదనాన్మృత్యో రక్షిత్వా వత్సపాలకాన్
సరిత్పులినమానీయ భగవానిదమబ్రవీత్॥4॥

అహోఽతిరమ్యం పులినం వయస్యాః స్వకేలిసంపన్మృదులాచ్ఛబాలుకం
స్ఫుటత్సరోగంధహృతాలిపత్రిక ధ్వనిప్రతిధ్వానలసద్ద్రుమాకులం॥5॥

అత్ర భోక్తవ్యమస్మాభిర్దివారూఢం క్షుధార్దితాః
వత్సాః సమీపేఽపః పీత్వా చరంతు శనకైస్తృణం॥6॥

తథేతి పాయయిత్వార్భా వత్సానారుధ్య శాద్వలే
ముక్త్వా శిక్యాని బుభుజుః సమం భగవతా ముదా॥7॥

కృష్ణస్య విష్వక్పురురాజిమండలైర్
అభ్యాననాః ఫుల్లదృశో వ్రజార్భకాః
సహోపవిష్టా విపినే విరేజుశ్
ఛదా యథాంభోరుహకర్ణికాయాః॥8॥

కేచిత్పుష్పైర్దలైః కేచిత్పల్లవైరంకురైః ఫలైః
శిగ్భిస్త్వగ్భిర్దృషద్భిశ్చ బుభుజుః కృతభాజనాః॥9॥

సర్వే మిథో దర్శయంతః స్వస్వభోజ్యరుచిం పృథక్
హసంతో హాసయంతశ్చా భ్యవజహ్రుః సహేశ్వరాః॥10॥

బిభ్రద్వేణుం జఠరపటయోః శృంగవేత్రే చ కక్షే
వామే పాణౌ మసృణకవలం తత్ఫలాన్యంగులీషు
తిష్ఠన్మధ్యే స్వపరిసుహృదో హాసయన్నర్మభిః స్వైః
స్వర్గే లోకే మిషతి బుభుజే యజ్ఞభుగ్బాలకేలిః॥11॥

భారతైవం వత్సపేషు భుంజానేష్వచ్యుతాత్మసు
వత్సాస్త్వంతర్వనే దూరం వివిశుస్తృణలోభితాః॥12॥

తాందృష్ట్వా భయసంత్రస్తానూచే కృష్ణోఽస్య భీభయం
మిత్రాణ్యాశాన్మా విరమతే హానేష్యే వత్సకానహం॥13॥

ఇత్యుక్త్వాద్రిదరీకుంజ గహ్వరేష్వాత్మవత్సకాన్
విచిన్వన్భగవాన్కృష్ణః సపాణికవలో యయౌ॥14॥

అంభోజన్మజనిస్తదంతరగతో మాయార్భకస్యేశితుర్
ద్రష్టుం మంజు మహిత్వమన్యదపి తద్వత్సానితో వత్సపాన్
నీత్వాన్యత్ర కురూద్వహాంతరదధాత్ఖేఽవస్థితో యః పురా
దృష్ట్వాఘాసురమోక్షణం ప్రభవతః ప్రాప్తః పరం విస్మయం॥15॥

తతో వత్సానదృష్ట్వైత్య పులినేఽపి చ వత్సపాన
ఉభావపి వనే కృష్ణో విచికాయ సమంతతః॥16॥

క్వాప్యదృష్ట్వాంతర్విపినే వత్సాన్పాలాంశ్చ విశ్వవిత్
సర్వం విధికృతం కృష్ణః సహసావజగామ హ॥17॥

తతః కృష్ణో ముదం కర్తుం తన్మాతౄణాం చ కస్య చ
ఉభయాయితమాత్మానం చక్రే విశ్వకృదీశ్వరః॥18॥

యావద్వత్సపవత్సకాల్పకవపుర్యావత్కరాంఘ్ర్యాదికం
యావద్యష్టివిషాణవేణుదలశిగ్యావద్విభూషాంబరం
యావచ్ఛీలగుణాభిధాకృతివయో యావద్విహారాదికం
సర్వం విష్ణుమయం గిరోఽఙ్గవదజః సర్వస్వరూపో బభౌ॥19॥

స్వయమాత్మాత్మగోవత్సాన్ప్రతివార్యాత్మవత్సపైః
క్రీడన్నాత్మవిహారైశ్చ సర్వాత్మా ప్రావిశద్వ్రజం॥20॥

తత్తద్వత్సాన్పృథఙ్నీత్వా తత్తద్గోష్ఠే నివేశ్య సః
తత్తదాత్మాభవద్రాజంస్తత్తత్సద్మ ప్రవిష్టవాన్॥21॥

తన్మాతరో వేణురవత్వరోత్థితా ఉత్థాప్య దోర్భిః పరిరభ్య నిర్భరం
స్నేహస్నుతస్తన్యపయఃసుధాసవం మత్వా పరం బ్రహ్మ సుతానపాయయన్॥22॥

తతో నృపోన్మర్దనమజ్జలేపనా లంకారరక్షాతిలకాశనాదిభిః
సంలాలితః స్వాచరితైః ప్రహర్షయన్సాయం గతో యామయమేన మాధవః॥23॥

గావస్తతో గోష్ఠముపేత్య సత్వరం హుంకారఘోషైః పరిహూతసంగతాన్
స్వకాన్స్వకాన్వత్సతరానపాయయన్ముహుర్లిహంత్యః స్రవదౌధసం పయః॥24॥

గోగోపీనాం మాతృతాస్మిన్నాసీత్స్నేహర్ధికాం వినా
పురోవదాస్వపి హరేస్తోకతా మాయయా వినా॥25॥

వ్రజౌకసాం స్వతోకేషు స్నేహవల్ల్యాబ్దమన్వహం
శనైర్నిఃసీమ వవృధే యథా కృష్ణే త్వపూర్వవత్॥26॥

ఇత్థమాత్మాత్మనాత్మానం వత్సపాలమిషేణ సః
పాలయన్వత్సపో వర్షం చిక్రీడే వనగోష్ఠయోః॥27॥

ఏకదా చారయన్వత్సాన్సరామో వనమావిశత్
పంచషాసు త్రియామాసు హాయనాపూరణీష్వజః॥28॥

తతో విదూరాచ్చరతో గావో వత్సానుపవ్రజం
గోవర్ధనాద్రిశిరసి చరంత్యో దదృశుస్తృణం॥29॥

దృష్ట్వాథ తత్స్నేహవశోఽస్మృతాత్మా స గోవ్రజోఽత్యాత్మపదుర్గమార్గః
ద్విపాత్కకుద్గ్రీవ ఉదాస్యపుచ్ఛోఽగాద్ధుంకృతైరాస్రుపయా జవేన॥30॥

సమేత్య గావోఽధో వత్సాన్వత్సవత్యోఽప్యపాయయన్
గిలంత్య ఇవ చాంగాని లిహంత్యః స్వౌధసం పయః॥31॥

గోపాస్తద్రోధనాయాస మౌఘ్యలజ్జోరుమన్యునా
దుర్గాధ్వకృచ్ఛ్రతోఽభ్యేత్య గోవత్సైర్దదృశుః సుతాన్॥32॥

తదీక్షణోత్ప్రేమరసాప్లుతాశయా జాతానురాగా గతమన్యవోఽర్భకాన్
ఉదుహ్య దోర్భిః పరిరభ్య మూర్ధని ఘ్రాణైరవాపుః పరమాం ముదం తే॥33॥

తతః ప్రవయసో గోపాస్తోకాశ్లేషసునిర్వృతాః
కృచ్ఛ్రాచ్ఛనైరపగతాస్తదనుస్మృత్యుదశ్రవః||34||

వ్రజస్య రామః ప్రేమర్ధేర్వీక్ష్యౌత్కంఠ్యమనుక్షణం
ముక్తస్తనేష్వపత్యేష్వప్యహేతువిదచింతయత్||35||

కిమేతదద్భుతమివ వాసుదేవేఽఖిలాత్మని
వ్రజస్య సాత్మనస్తోకేష్వపూర్వం ప్రేమ వర్ధతే||36||

కేయం వా కుత ఆయాతా దైవీ వా నార్యుతాసురీ
ప్రాయో మాయాస్తు మే భర్తుర్నాన్యా మేఽపి విమోహినీ||37||

ఇతి సంచింత్య దాశార్హో వత్సాన్సవయసానపి
సర్వానాచష్ట వైకుంఠం చక్షుషా వయునేన సః||38||

నైతే సురేశా ఋషయో న చైతే త్వమేవ భాసీశ భిదాశ్రయేఽపి
సర్వం పృథక్త్వం నిగమాత్కథం వదేత్యుక్తేన వృత్తం ప్రభుణా బలోఽవైత్||39||

తావదేత్యాత్మభూరాత్మ మానేన త్రుట్యనేహసా
పురోవదాబ్దం క్రీడంతం దదృశే సకలం హరిం||40||

యావంతో గోకులే బాలాః సవత్సాః సర్వ ఏవ హి
మాయాశయే శయానా మే నాద్యాపి పునరుత్థితాః||41||

ఇత ఏతేఽత్ర కుత్రత్యా మన్మాయామోహితేతరే
తావంత ఏవ తత్రాబ్దం క్రీడంతో విష్ణునా సమం||42||

ఏవమేతేషు భేదేషు చిరం ధ్యాత్వా స ఆత్మభూః
సత్యాః కే కతరే నేతి జ్ఞాతుం నేష్టే కథంచన||43||

ఏవం సమ్మోహయన్విష్ణుం విమోహం విశ్వమోహనం
స్వయైవ మాయయాజోఽపి స్వయమేవ విమోహితః||44||

తమ్యాం తమోవన్నైహారం ఖద్యోతార్చిరివాహని
మహతీతరమాయైశ్యం నిహంత్యాత్మని యుంజతః||45||

తావత్సర్వే వత్సపాలాః పశ్యతోఽజస్య తత్క్షణాత్
వ్యదృశ్యంత ఘనశ్యామాః పీతకౌశేయవాససః||46||

చతుర్భుజాః శంఖచక్ర గదారాజీవపాణయః
కిరీటినః కుండలినో హారిణో వనమాలినః||47||

శ్రీవత్సాంగదదోరత్న కంబుకంకణపాణయః
నూపురైః కటకైర్భాతాః కటిసూత్రాంగులీయకైః||48||

ఆంఘ్రిమస్తకమాపూర్ణాస్తులసీనవదామభిః
కోమలైః సర్వగాత్రేషు భూరిపుణ్యవదర్పితైః||49||

చంద్రికావిశదస్మేరైః సారుణాపాంగవీక్షితైః
స్వకార్థానామివ రజః సత్త్వాభ్యాం స్రష్టృపాలకాః||50||

ఆత్మాదిస్తంబపర్యంతైర్మూర్తిమద్భిశ్చరాచరైః
నృత్యగీతాద్యనేకార్హైః పృథక్పృథగుపాసితాః||51||

అణిమాద్యైర్మహిమభిరజాద్యాభిర్విభూతిభిః
చతుర్వింశతిభిస్తత్త్వైః పరీతా మహదాదిభిః||52||

కాలస్వభావసంస్కార కామకర్మగుణాదిభిః
స్వమహిధ్వస్తమహిభిర్మూర్తిమద్భిరుపాసితాః॥53॥

సత్యజ్ఞానానంతానంద మాత్రైకరసమూర్తయః
అస్పృష్టభూరిమాహాత్మ్యా అపి హ్యుపనిషద్దృశాం॥54॥

ఏవం సకృద్దదర్శాజః పరబ్రహ్మాత్మనోఽఖిలాన్
యస్య భాసా సర్వమిదం విభాతి సచరాచరం॥55॥

తతోఽతికుతుకోద్వృత్య స్తిమితైకాదశేంద్రియః
తద్ధామ్నాభూదజస్తూష్ణీం పూర్దేవ్యంతీవ పుత్రికా॥56॥

ఇతీరేశేఽతర్క్యే నిజమహిమని స్వప్రమితికే
పరత్రాజాతోఽతన్నిరసనముఖబ్రహ్మకమితౌ
అనీశేఽపి ద్రష్టుం కిమిదమితి వా ముహ్యతి సతి
చచ్ఛాదాజో జ్ఞాత్వా సపది పరమోఽజాజవనికాం॥57॥

తతోఽర్వాక్ప్రతిలబ్ధాక్షః కః పరేతవదుత్థితః
కృచ్ఛ్రాదున్మీల్య వై దృష్టీరాచష్టేదం సహాత్మనా॥58॥

సపద్యేవాభితః పశ్యందిశోఽపశ్యత్పురఃస్థితం
వృందావనం జనాజీవ్య ద్రుమాకీర్ణం సమాప్రియం॥59॥

యత్ర నైసర్గదుర్వైరాః సహాసన్నృమృగాదయః
మిత్రాణీవాజితావాస ద్రుతరుట్తర్షకాదికం॥60॥

తత్రోద్వహత్పశుపవంశశిశుత్వనాట్యం
బ్రహ్మాద్వయం పరమనంతమగాధబోధం
వత్సాన్సఖీనివ పురా పరితో విచిన్వద్
ఏకం సపాణికవలం పరమేష్ఠ్యచష్ట॥61॥

దృష్ట్వా త్వరేణ నిజధోరణతోఽవతీర్య
పృథ్వ్యాం వపుః కనకదండమివాభిపాత్య
స్పృష్ట్వా చతుర్ముకుటకోటిభిరంఘ్రియుగ్మం
నత్వా ముదశ్రుసుజలైరకృతాభిషేకం॥62॥

ఉత్థాయోత్థాయ కృష్ణస్య చిరస్య పాదయోః పతన్
ఆస్తే మహిత్వం ప్రాగ్దృష్టం స్మృత్వా స్మృత్వా పునః పునః॥63॥

శనైరథోత్థాయ విమృజ్య లోచనే ముకుందముద్వీక్ష్య వినమ్రకంధరః
కృతాంజలిః ప్రశ్రయవాన్సమాహితః సవేపథుర్గద్గదయైలతేలయా॥64॥

—♦ అధ్యాయము 14 ♦—

శ్రీబ్రహ్మోవాచ ।

నౌమీడ్య తేఽభ్రవపుషే తడిదంబరాయ
గుంజావతంసపరిపిచ్ఛలసన్ముఖాయ
వన్యస్రజే కవలవేత్రవిషాణవేణు
లక్ష్మశ్రియే మృదుపదే పశుపాంగజాయ॥1॥

అస్యాపి దేవ వపుషో మదనుగ్రహస్య స్వేచ్ఛామయస్య న తు భూతమయస్య కోఽపి
నేశే మహి త్వవసితుం మనసాంతరేణ సాక్షాత్తవైవ కిముతాత్మసుఖానుభూతేః ||2||

జ్ఞానే ప్రయాసముదపాస్య నమంత ఏవ
జీవంతి సన్ముఖరితాం భవదీయవార్తాం
స్థానే స్థితాః శ్రుతిగతాం తనువాఙ్మనోభిర్
యే ప్రాయశోఽజిత జితోఽప్యసి తైస్త్రిలోక్యాం ||3||

శ్రేయఃసృతిం భక్తిముదస్య తే విభో
క్లిశ్యంతి యే కేవలబోధలబ్ధయే
తేషామసౌ క్లేశల ఏవ శిష్యతే
నాన్యద్యథా స్థూలతుషావఘాతినాం ||4||

పురేహ భూమన్బహవోఽపి యోగినస్త్వదర్పితేహా నిజకర్మలబ్ధయా
విబుధ్య భక్త్యైవ కథోపనీతయా ప్రపేదిరేఽఞ్జోఽచ్యుత తే గతిం పరాం ||5||

తథాపి భూమన్మహిమాగుణస్య తే విబోద్ధుమర్హత్యమలాంతరాత్మభిః
అవిక్రియాత్స్వానుభవాదరూపతో హ్యనన్యబోధ్యాత్మతయా న చాన్యథా ||6||

గుణాత్మనస్తేఽపి గుణాన్విమాతుం హితావతీర్ణస్య క ఈశిరేఽస్య
కాలేన యైర్వా విమితాః సుకల్పైర్భూపాంశవః ఖే మిహికా ద్యుభాసః ||7||

తత్తేఽనుకంపాం సుసమీక్షమాణో భుంజాన ఏవాత్మకృతం విపాకం
హృద్వాగ్వపుర్భిర్విదధన్నమస్తే జీవేత యో ముక్తిపదే స దాయభాక్ ||8||

పశ్యేశ మేఽనార్యమనంత ఆద్యే పరాత్మని త్వయ్యపి మాయిమాయిని
మాయాం వితత్యేక్షితుమాత్మవైభవం హ్యహం కియానైచ్ఛమివార్చిరగ్నౌ ||9||

అతః క్షమస్వాచ్యుత మే రజోభువో హ్యజానతస్త్వత్పృథగీశమానినః
అజావలేపాంధతమోఽన్ధచక్షుష ఏషోఽనుకంప్యో మయి నాథవానితి ||10||

క్వాహం తమోమహదహంఖచరాగ్నివార్భూ
సంవేష్టితాండఘటసప్తవితస్తికాయః
క్వేదృగ్విధావిగణితాండపరాణుచర్యా
వాతాధ్వరోమవివరస్య చ తే మహిత్వం ||11||

ఉత్క్షేపణం గర్భగతస్య పాదయోః కిం కల్పతే మాతురధోక్షజాగసే
కిమస్తినాస్తివ్యపదేశభూషితం తవాస్తి కుక్షేః కియదప్యనంతః ||12||

జగత్త్రయాంతోదధిసంప్లవోదే నారాయణస్యోదరనాభినాలాత్
వినిర్గతోఽజస్త్వితి వాఙ్న వై మృషా కింత్వీశ్వర త్వన్న వినిర్గతోఽస్మి ||13||

నారాయణస్త్వం న హి సర్వదేహినామాత్మాస్యధీశాఖిలలోకసాక్షీ
నారాయణోఽఙ్గం నరభూజలాయనాత్తచ్చాపి సత్యం న తవైవ మాయా ||14||

తచ్చేజ్జలస్థం తవ సజ్జగద్వపుః
కిం మే న దృష్టం భగవంస్తదైవ
కిం వా సుదృష్టం హృది మే తదైవ
కిం నో సపద్యేవ పునర్వ్యదర్శి ||15||

అత్రైవ మాయాధమనావతారే హ్యస్య ప్రపంచస్య బహిః స్ఫుటస్య
కృత్స్నస్య చాంతర్జఠరే జనన్యా మాయాత్వమేవ ప్రకటీకృతం తే ||16||

యస్య కుక్షావిదం సర్వం సాత్మం భాతి యథా తథా
తత్త్వయ్యపీహ తత్సర్వం కిమిదం మాయయా వినా ||17||

అద్యైవ త్వదృతేఽస్య కిం మమ న తే మాయాత్వమాదర్శితం
ఏకోఽసి ప్రథమం తతో వ్రజసుహృద్వత్సాః సమస్తా అపి
తావంతోఽసి చతుర్భుజాస్తదఖిలైః సాకం మయోపాసితాస్
తావంత్యేవ జగంత్యభూస్తదమితం బ్రహ్మాద్వయం శిష్యతే ||18||

అజానతాం త్వత్పదవీమనాత్మన్యాత్మాత్మనా భాసి వితత్య మాయాం
సృష్టావివాహం జగతో విధాన ఇవ త్వమేషోఽన్త ఇవ త్రినేత్రః ||19||

సురేష్వృషిష్వీశ తథైవ నృష్వపి తిర్యక్షు యాదఃస్వపి తేఽజనస్య
జన్మాసతాం దుర్మదనిగ్రహాయ ప్రభో విధాతః సదనుగ్రహాయ చ ||20||

కో వేత్తి భూమన్భగవన్పరాత్మన్యోగేశ్వరోతీర్భవతస్త్రిలోక్యాం
క్వ వా కథం వా కతి వా కదేతి విస్తారయన్క్రీడసి యోగమాయాం ||21||

తస్మాదిదం జగదశేషమసత్స్వరూపం
స్వప్నాభమస్తధిషణం పురుదుఃఖదుఃఖం
త్వయ్యేవ నిత్యసుఖబోధతనావనంతే
మాయాత ఉద్యదపి యత్సదివావభాతి ||22||

ఏకస్త్వమాత్మా పురుషః పురాణః సత్యః స్వయంజ్యోతిరనంత ఆద్యః
నిత్యోఽక్షరోఽజస్రసుఖో నిరంజనః పూర్ణాద్వయో ముక్త ఉపాధితోఽమృతః ||23||

ఏవంవిధం త్వాం సకలాత్మనామపి స్వాత్మానమాత్మాత్మతయా విచక్షతే
గుర్వర్కలబ్ధోపనిషత్సుచక్షుషా యే తే తరంతీవ భవానృతాంబుధిం ||24||

ఆత్మానమేవాత్మతయావిజానతాం తేనైవ జాతం నిఖిలం ప్రపంచితం
జ్ఞానేన భూయోఽపి చ తత్ప్రలీయతే రజ్జ్వామహేర్భోగభవాభవౌ యథా ||25||

అజ్ఞానసంజ్ఞౌ భవబంధమోక్షౌ ద్వౌ నామ నాన్యౌ స్త ఋుతజ్ఞభావాత్
అజస్రచిత్యాత్మని కేవలే పరే విచార్యమాణే తరణావివాహనీ ||26||

త్వామాత్మానం పరం మత్వా పరమాత్మానమేవ చ
ఆత్మా పునర్బహిర్మృగ్య అహోఽజ్ఞజనతాజ్ఞతా ||27||

అంతర్భవేఽనంత భవంతమేవ హ్యతత్త్యజంతో మృగయంతి సంతః
అసంతమప్యంత్యహిమంతరేణ సంతం గుణం తం కిము యంతి సంతః ||28||

అథాపి తే దేవ పదాంబుజద్వయ ప్రసాదలేశానుగృహీత ఏవ హి
జానాతి తత్త్వం భగవన్మహిమ్నో న చాన్య ఏకోఽపి చిరం విచిన్వన్ ||29||

తదస్తు మే నాథ స భూరిభాగో భవేఽత్ర వాన్యత్ర తు వా తిరశ్చాం
యేనాహమేకోఽపి భవజ్జనానాం భూత్వా నిషేవే తవ పాదపల్లవం ||30||

అహోఽతిధన్యా వ్రజగోరమణ్యః స్తన్యామృతం పీతమతీవ తే ముదా
యాసాం విభో వత్సతరాత్మజాత్మనా యత్తృప్తయేఽద్యాపి న చాలమధ్వరాః ||31||

అహో భాగ్యమహో భాగ్యం నందగోపవ్రజౌకసాం
యన్మిత్రం పరమానందం పూర్ణం బ్రహ్మ సనాతనం ||32||

ఏషాం తు భాగ్యమహిమాచ్యుత తావదాస్తాం
ఏకాదశైవ హి వయం బత భూరిభాగాః
ఏతద్ధృషీకచషకైరసకృత్పిబామః
శర్వాదయోఽఙ్ఘ్ర్యుదజమధ్వమృతాసవం తే ||33||

తద్భూరిభాగ్యమిహ జన్మ కిమప్యటవ్యాం
యద్గోకులేఽపి కతమాంఘ్రిరజోఽభిషేకం

యజ్జీవితం తు నిఖిలం భగవాన్ముకుందస్
త్వద్యాపి యత్పదరజః శ్రుతిమృగ్యమేవ ॥34॥

ఏషాం ఘోషనివాసినాముత భవాన్కిం దేవ రాతేతి నశ్
చేతో విశ్వఫలాత్ఫలం త్వదపరం కుత్రాప్యయన్ముహ్యతి
సద్వేషాదివ పూతనాపి సకులా త్వామేవ దేవాపితా
యద్ధామార్థసుహృత్ప్రియాత్మతనయప్రాణాశయాస్త్వత్కృతే ॥35॥

తావద్రాగాదయః స్తేనాస్తావత్కారాగృహం గృహం
తావన్మోహోఽఙ్ఘ్రినిగడో యావత్కృష్ణ న తే జనాః ॥36॥

ప్రపంచం నిష్ప్రపంచోఽపి విడంబయసి భూతలే
ప్రపన్నజనతానంద సందోహం ప్రథితుం ప్రభో ॥37॥

జానంత ఏవ జానంతు కిం బహూక్త్యా న మే ప్రభో
మనసో వపుషో వాచో వైభవం తవ గోచరః ॥38॥

అనుజానీహి మాం కృష్ణ సర్వం త్వం వేత్సి సర్వదృక్
త్వమేవ జగతాం నాథో జగదేతత్తవార్పితం ॥39॥

శ్రీకృష్ణ వృష్ణికులపుష్కరజోషదాయిన్
క్ష్మానిర్జరద్విజపశూదధివృద్ధికారిన్
ఉద్ధర్మశార్వరహర క్షితిరాక్షసధ్రుగ్
ఆకల్పమార్కమర్హన్భగవన్నమస్తే ॥40॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇత్యభిష్టూయ భూమానం త్రిః పరిక్రమ్య పాదయోః
నత్వాభీష్టం జగద్ధాతా స్వధామ ప్రత్యపద్యత ॥41॥

తతోఽనుజ్ఞాప్య భగవాన్స్వభువం ప్రాగవస్థితాన్
వత్సాన్పులినమానిన్యే యథాపూర్వసఖం స్వకం ॥42॥

ఏకస్మిన్నపి యాతేఽబ్దే ప్రాణేశం చాంతరాత్మనః
కృష్ణమాయాహతా రాజన్క్షణార్ధం మేనిరేఽర్భకాః ॥43॥

కిం కిం న విస్మరంతీహ మాయామోహితచేతసః
యన్మోహితం జగత్సర్వమభీక్ష్ణం విస్మృతాత్మకం ॥44॥

ఊచుశ్చ సుహృదః కృష్ణం స్వాగతం తేఽతిరంహసా
నైకోఽప్యభోజి కవల ఏహీతః సాధు భుజ్యతాం ॥45॥

తతో హసన్హృషీకేశోఽభ్యవహృత్య సహార్భకైః
దర్శయంశ్చర్మాజగరం న్యవర్తత వనాద్వ్రజం ॥46॥

బర్హప్రసూనవనధాతువిచిత్రితాంగః
ప్రోద్దామవేణుదలశృంగరవోత్సవాఢ్యః
వత్సాన్గృణన్ననుగగీతపవిత్రకీర్తిర్
గోపీదృగుత్సవదృశిః ప్రవివేశ గోష్ఠం ॥47॥

అద్యానేన మహావ్యాలో యశోదానందసూనునా
హతోఽవితా వయం చాస్మాదితి బాలా వ్రజే జగుః ॥48॥

శ్రీరాజోవాచ ।

బ్రహ్మన్పరోద్భవే కృష్ణే ఇయాన్ప్రేమా కథం భవేత్
యోఽభూతపూర్వస్తోకేషు స్వోద్భవేష్వపి కథ్యతాం॥49॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

సర్వేషామపి భూతానాం నృప స్వాత్మైవ వల్లభః
ఇతరేఽపత్యవిత్తాద్యాస్తద్వల్లభతయైవ హి॥50॥

తద్రాజేంద్ర యథా స్నేహః స్వస్వకాత్మని దేహినాం
న తథా మమతాలంబి పుత్రవిత్తగృహాదిషు॥51॥

దేహాత్మవాదినాం పుంసామపి రాజన్యసత్తమ
యథా దేహః ప్రియతమస్తథా న హ్యను యే చ తం॥52॥

దేహోఽపి మమతాభాక్చేత్తర్హ్యసౌ నాత్మవత్ప్రియః
యజ్జీర్యత్యపి దేహేఽస్మిన్జీవితాశా బలీయసీ॥53॥

తస్మాత్ప్రియతమః స్వాత్మా సర్వేషామపి దేహినాం
తదర్థమేవ సకలం జగదేతచ్చరాచరం॥54॥

కృష్ణమేనమవేహి త్వమాత్మానమఖిలాత్మనాం
జగద్ధితాయ సోఽప్యత్ర దేహీవాభాతి మాయయా॥55॥

వస్తుతో జానతామత్ర కృష్ణం స్థాస్ను చరిష్ణు చ
భగవద్రూపమఖిలం నాన్యద్వస్త్విహ కించన॥56॥

సర్వేషామపి వస్తూనాం భావార్థో భవతి స్థితః
తస్యాపి భగవాన్కృష్ణః కిమతద్వస్తు రూప్యతాం॥57॥

సమాశ్రితా యే పదపల్లవప్లవం మహత్పదం పుణ్యయశో మురారేః
భవాంబుధిర్వత్సపదం పరం పదం పదం పదం యద్విపదాం న తేషాం॥58॥

ఏతత్తే సర్వమాఖ్యాతం యత్పృష్టోఽహమిహ త్వయా
తత్కౌమారే హరికృతం పౌగండే పరికీర్తితం॥59॥

ఏతత్సుహృద్భిశ్చరితం మురారేరఘార్దనం శాద్వలజేమనం చ
వ్యక్తేతరద్రూపమజోర్వభిష్టవం శృణ్వన్గృణన్నేతి నరోఽఖిలార్థాన్॥60॥

ఏవం విహారైః కౌమారైః కౌమారం జహతుర్వ్రజే
నిలాయనైః సేతుబంధైర్మర్కటోత్ప్లవనాదిభిః॥61॥

—♦ అధ్యాయము 15 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

తతశ్చ పౌగండవయఃశ్రితౌ వ్రజే
బభూవతుస్తౌ పశుపాలసమ్మతౌ
గాశ్చారయంతౌ సఖిభిః సమం పదైర్
వృందావనం పుణ్యమతీవ చక్రతుః॥1॥

తన్మాధవో వేణుముదీరయన్వృతో గోపైర్గృణద్భిః స్వయశో బలాన్వితః
పశూన్పురస్కృత్య పశవ్యమావిశద్విహర్తుకామః కుసుమాకరం వనం ॥2॥

తన్మంజుఘోషాలిమృగద్విజాకులం మహన్మనఃప్రఖ్యపయఃసరస్వతా
వాతేన జుష్టం శతపత్రగంధినా నిరీక్ష్య రంతుం భగవాన్మనో దధే ॥3॥

స తత్ర తత్రారుణపల్లవశ్రియా ఫలప్రసూనోరుభరేణ పాదయోః
స్పృశచ్ఛిఖాన్వీక్ష్య వనస్పతీన్ముదా స్మయన్నివాహాగ్రజమాదిపూరుషః ॥4॥

శ్రీభగవానువాచ ।

అహో అమీ దేవవరామరార్చితం పాదాంబుజం తే సుమనఃఫలార్హణం
నమంత్యుపాదాయ శిఖాభిరాత్మనస్తమోఽపహత్యై తరుజన్మ యత్కృతం ॥5॥

ఏతేఽలినస్తవ యశోఽఖిలలోకతీర్థం
గాయంత ఆదిపురుషానుపథం భజంతే
ప్రాయో అమీ మునిగణా భవదీయముఖ్యా
గూఢం వనేఽపి న జహత్యనఘాత్మదైవం ॥6॥

నృత్యంత్యమీ శిఖిన ఈడ్య ముదా హరిణ్యః
కుర్వంతి గోప్య ఇవ తే ప్రియమీక్షణేన
సూక్తైశ్చ కోకిలగణా గృహమాగతాయ
ధన్యా వనౌకస ఇయాన్హి సతాం నిసర్గః ॥7॥

ధన్యేయమద్య ధరణీ తృణవీరుధస్త్వత్
పాదస్పృశో ద్రుమలతాః కరజాభిమృష్టాః
నద్యోఽద్రయః ఖగమృగాః సదయావలోకైర్
గోప్యోఽన్తరేణ భుజయోరపి యత్స్పృహా శ్రీః ॥8॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఏవం వృందావనం శ్రీమత్కృష్ణః ప్రీతమనాః పశూన్
రేమే సంచారయన్నద్రేః సరిద్రోధఃసు సానుగః ॥9॥

క్వచిద్గాయతి గాయత్సు మదాంధాలిష్వనువ్రతైః
ఉపగీయమానచరితః పథి సంకర్షణాన్వితః ॥10॥

అనుజల్పతి జల్పంతం కలవాక్యైః శుకం క్వచిత్
క్వచిత్సవల్గు కూజంతమనుకూజతి కోకిలం
క్వచిచ్చ కాలహంసానామనుకూజతి కూజితం
అభినృత్యతి నృత్యంతం బర్హిణం హాసయన్క్వచిత్ ॥11॥

మేఘగంభీరయా వాచా నామభిర్దూరగాన్పశూన్
క్వచిదాహ్వయతి ప్రీత్యా గోగోపాలమనోజ్ఞయా ॥12॥

చకోరక్రౌంచచక్రాహ్వ భారద్వాజాంశ్చ బర్హిణః
అనురౌతి స్మ సత్త్వానాం భీతవద్వ్యాఘ్రసింహయోః ॥13॥

క్వచిత్క్రీడాపరిశ్రాంతం గోపోత్సంగోపబర్హణం
స్వయం విశ్రమయత్యార్యం పాదసంవాహనాదిభిః ॥14॥

నృత్యతో గాయతః క్వాపి వల్గతో యుధ్యతో మిథః
గృహీతహస్తౌ గోపాలాన్హసంతౌ ప్రశశంసతుః॥15॥

క్వచిత్పల్లవతల్పేషు నియుద్ధశ్రమకర్శితః
వృక్షమూలాశ్రయః శేతే గోపోత్సంగోపబర్హణః॥16॥

పాదసంవాహనం చక్రుః కేచిత్తస్య మహాత్మనః
అపరే హతపాప్మానో వ్యజనైః సమవీజయన్॥17॥

అన్యే తదనురూపాణి మనోజ్ఞాని మహాత్మనః
గాయంతి స్మ మహారాజ స్నేహక్లిన్నధియః శనైః॥18॥

ఏవం నిగూఢాత్మగతిః స్వమాయయా గోపాత్మజత్వం చరితైర్విడంబయన్
రేమే రమాలాలితపాదపల్లవో గ్రామ్యైః సమం గ్రామ్యవదీశచేష్టితః॥19॥

శ్రీదామా నామ గోపాలో రామకేశవయోః సఖా
సుబలస్తోకకృష్ణాద్యా గోపాః ప్రేమ్ణేదమబ్రువన్॥20॥

రామ రామ మహాబాహో కృష్ణ దుష్టనిబర్హణ
ఇతోఽవిదూరే సుమహద్వనం తాలాలిసంకులం॥21॥

ఫలాని తత్ర భూరీణి పతంతి పతితాని చ
సంతి కింత్వవరుద్ధాని ధేనుకేన దురాత్మనా॥22॥

సోఽతివీర్యోఽసురో రామ హే కృష్ణ ఖరరూపధృక్
ఆత్మతుల్యబలైరన్యైర్జ్ఞాతిభిర్బహుభిర్వృతః॥23॥

తస్మాత్కృతనరాహారాద్భీతైర్నృభిరమిత్రహన్
న సేవ్యతే పశుగణైః పక్షిసంఘైర్వివర్జితం॥24॥

విద్యంతేఽభుక్తపూర్వాణి ఫలాని సురభీణి చ
ఏష వై సురభిర్గంధో విషూచీనోఽవగృహ్యతే॥25॥

ప్రయచ్ఛ తాని నః కృష్ణ గంధలోభితచేతసాం
వాంఛాస్తి మహతీ రామ గమ్యతాం యది రోచతే॥26॥

ఏవం సుహృద్వచః శ్రుత్వా సుహృత్ప్రియచికీర్షయా
ప్రహస్య జగ్మతుర్గోపైర్వృతౌ తాలవనం ప్రభూ॥27॥

బలః ప్రవిశ్య బాహుభ్యాం తాలాన్సంపరికంపయన్
ఫలాని పాతయామాస మతంగజ ఇవౌజసా॥28॥

ఫలానాం పతతాం శబ్దం నిశమ్యాసురరాసభః
అభ్యధావత్క్షితితలం సనగం పరికంపయన్॥29॥

సమేత్య తరసా ప్రత్యగ్ద్వాభ్యాం పద్భ్యాం బలం బలీ
నిహత్యోరసి కాశబ్దం ముంచన్పర్యసరత్ఖలః॥30॥

పునరాసాద్య సంరబ్ధ ఉపక్రోష్టా పరాక్స్థితః
చరణావపరౌ రాజన్బలాయ ప్రాక్షిపద్రుషా॥31॥

స తం గృహీత్వా ప్రపదోర్భ్రామయిత్వైకపాణినా
చిక్షేప తృణరాజాగ్రే భ్రామణత్యక్తజీవితం॥32॥

తేనాహతో మహాతాలో వేపమానో బృహచ్ఛిరాః
పార్శ్వస్థం కంపయన్భగ్నః స చాన్యం సోఽపి చాపరం॥33॥

బలస్య లీలయోత్సృష్ట ఖరదేహహతాహతాః
తాలాశ్చకంపిరే సర్వే మహావాతేరితా ఇవ॥34॥

నైతచ్చిత్రం భగవతి హ్యనంతే జగదీశ్వరే
ఓతప్రోతమిదం యస్మింస్తంతుష్వంగ యథా పటః॥35॥

తతః కృష్ణం చ రామం చ జ్ఞాతయో ధేనుకస్య యే
క్రోష్టారోఽభ్యద్రవన్సర్వే సంరబ్ధా హతబాంధవాః॥36॥

తాంస్తానాపతతః కృష్ణో రామశ్చ నృప లీలయా
గృహీతపశ్చాచ్చరణాన్ప్రాహిణోత్తృణరాజసు॥37॥

ఫలప్రకరసంకీర్ణం దైత్యదేహైర్గతాసుభిః
రరాజ భూః సతాలాగ్రైర్ఘనైరివ నభస్తలం॥38॥

తయోస్తత్సుమహత్కర్మ నిశమ్య విబుధాదయః
ముముచుః పుష్పవర్షాణి చక్రుర్వాద్యాని తుష్టువుః॥39॥

అథ తాలఫలాన్యాదన్మనుష్యా గతసాధ్వసాః
తృణం చ పశవశ్చేరుర్హతధేనుకకాననే॥40॥

కృష్ణః కమలపత్రాక్షః పుణ్యశ్రవణకీర్తనః
స్తూయమానోఽనుగైర్గోపైః సాగ్రజో వ్రజమావ్రజత్॥41॥

తం గోరజశ్ఛురితకుంతలబద్ధబర్హ
వన్యప్రసూనరుచిరేక్షణచారుహాసం
వేణుమ్క్వణంతమనుగైరుపగీతకీర్తిం
గోప్యో దిదృక్షితదృశోఽభ్యగమన్సమేతాః॥42॥

పీత్వా ముకుందముఖసారఘమక్షిభృంగైస్
తాపం జహుర్విరహజం వ్రజయోషితోఽహ్ని
తత్సత్కృతిం సమధిగమ్య వివేశ గోష్ఠం
సవ్రీడహాసవినయం యదపాంగమోక్షం॥43॥

తయోర్యశోదారోహిణ్యౌ పుత్రయోః పుత్రవత్సలే
యథాకామం యథాకాలం వ్యధత్తాం పరమాశిషః॥44॥

గతాధ్వానశ్రమౌ తత్ర మజ్జనోన్మర్దనాదిభిః
నీవీం వసిత్వా రుచిరాం దివ్యస్రగ్గంధమండితౌ॥45॥

జనన్యుపహృతం ప్రాశ్య స్వాద్యన్నముపలాలితౌ
సంవిశ్య వరశయ్యాయాం సుఖం సుషుపతుర్వ్రజే॥46॥

ఏవం స భగవాన్కృష్ణో వృందావనచరః క్వచిత్
యయౌ రామమృతే రాజన్కాలిందీం సఖిభిర్వృతః॥47॥

అథ గావశ్చ గోపాశ్చ నిదాఘాతపపీడితాః
దుష్టం జలం పపుస్తస్యాస్తృష్ణార్తా విషదూషితం॥48॥

విషాంభస్తదుపస్పృశ్య దైవోపహతచేతసః
నిపేతుర్వ్యసవః సర్వే సలిలాంతే కురూద్వహ॥49॥

వీక్ష్య తాన్వై తథాభూతాన్కృష్ణో యోగేశ్వరేశ్వరః
ఈక్షయామృతవర్షిణ్యా స్వనాథాన్సమజీవయత్॥50॥

తే సంప్రతీతస్మృతయః సముత్థాయ జలాంతికాత్
ఆసన్సువిస్మితాః సర్వే వీక్షమాణాః పరస్పరం॥51॥

అన్వమంసత తద్రాజన్గోవిందానుగ్రహేక్షితం
పీత్వా విషం పరేతస్య పునరుత్థానమాత్మనః॥52॥

—♦ అధ్యాయము 16 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

విలోక్య దూషితాం కృష్ణాం కృష్ణః కృష్ణాహినా విభుః
తస్యా విశుద్ధిమన్విచ్ఛన్సర్పం తముదవాసయత్॥1॥

శ్రీరాజోవాచ ।

కథమంతర్జలేఽగాధే న్యగృహ్ణాద్భగవానహిం
స వై బహుయుగావాసం యథాసీద్విప్ర కథ్యతాం॥2॥

బ్రహ్మన్భగవతస్తస్య భూమ్నః స్వచ్ఛందవర్తినః
గోపాలోదారచరితం కస్తృప్యేతామృతం జుషన్॥3॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

కాలింద్యాం కాలియస్యాసీద్ధ్రదః కశ్చిద్విషాగ్నినా
శ్రప్యమాణపయా యస్మిన్పతంత్యుపరిగాః ఖగాః॥4॥

విప్రుష్మతా విషదోర్మి మారుతేనాభిమర్శితాః
మ్రియంతే తీరగా యస్య ప్రాణినః స్థిరజంగమాః॥5॥

తం చండవేగవిషవీర్యమవేక్ష్య తేన
దుష్టాం నదీం చ ఖలసంయమనావతారః
కృష్ణః కదంబమధిరుహ్య తతోఽతితుంగం
ఆస్ఫోట్య గాఢరశనో న్యపతద్విషోదే॥6॥

సర్పహ్రదః పురుషసారనిపాతవేగ
సంక్షోభితోరగవిషోచ్ఛ్వసితాంబురాశిః
పర్యక్ప్లుతో విషకషాయబిభీషణోర్మిర్
ధావంధనుఃశతమనంతబలస్య కిం తత్॥7॥

తస్య హ్రదే విహరతో భుజదండఘూర్ణ
వార్ఘోషమంగ వరవారణవిక్రమస్య
ఆశ్రుత్య తత్స్వసదనాభిభవం నిరీక్ష్య
చక్షుఃశ్రవాః సమసరత్తదమృష్యమాణః॥8॥

తం ప్రేక్షణీయసుకుమారఘనావదాతం
శ్రీవత్సపీతవసనం స్మితసుందరాస్యం
క్రీడంతమప్రతిభయం కమలోదరాంఘ్రిం
సందశ్య మర్మసు రుషా భుజయా చఛాద॥9॥

తం నాగభోగపరివీతమదృష్టచేష్టం
ఆలోక్య తత్ప్రియసఖాః పశుపా భృశార్తాః
కృష్ణేఽర్పితాత్మసుహృదర్థకలత్రకామా
దుఃఖానుశోకభయమూఢధియో నిపేతుః ॥10॥

గావో వృషా వత్సతర్యః క్రందమానాః సుదుఃఖితాః
కృష్ణే న్యస్తేక్షణా భీతా రుదంత్య ఇవ తస్థిరే ॥11॥

అథ వ్రజే మహోత్పాతాస్త్రివిధా హ్యతిదారుణాః
ఉత్పేతుర్భువి దివ్యాత్మన్యాసన్నభయశంసినః ॥12॥

తానాలక్ష్య భయోద్విగ్నా గోపా నందపురోగమాః
వినా రామేణ గాః కృష్ణం జ్ఞాత్వా చారయితుం గతం ॥13॥

తైర్దుర్నిమిత్తైర్నిధనం మత్వా ప్రాప్తమతద్విదః
తత్ప్రాణాస్తన్మనస్కాస్తే దుఃఖశోకభయాతురాః ॥14॥

ఆబాలవృద్ధవనితాః సర్వేఽఙ్గ పశువృత్తయః
నిర్జగ్ముర్గోకులాద్దీనాః కృష్ణదర్శనలాలసాః ॥15॥

తాంస్తథా కాతరాన్వీక్ష్య భగవాన్మాధవో బలః
ప్రహస్య కించిన్నోవాచ ప్రభావజ్ఞోఽనుజస్య సః ॥16॥

తేఽన్వేషమాణా దయితం కృష్ణం సూచితయా పదైః
భగవల్లక్షణైర్జగ్ముః పదవ్యా యమునాతటం ॥17॥

తే తత్ర తత్రాబ్జయవాంకుశాశని ధ్వజోపపన్నాని పదాని విశ్పతేః
మార్గే గవామన్యపదాంతరాంతరే నిరీక్షమాణా యయురంగ సత్వరాః ॥18॥

అంతర్హ్రదే భుజగభోగపరీతమారాత్
కృష్ణం నిరీహముపలభ్య జలాశయాంతే
గోపాంశ్చ మూఢధిషణాన్పరితః పశూంశ్చ
సంక్రందతః పరమకశ్మలమాపురార్తాః ॥19॥

గోప్యోఽనురక్తమనసో భగవత్యనంతే
తత్సౌహృదస్మితవిలోకగిరః స్మరంత్యః
గ్రస్తేఽహినా ప్రియతమే భృశదుఃఖతప్తాః
శూన్యం ప్రియవ్యతిహృతం దదృశుస్త్రిలోకం ॥20॥

తాః కృష్ణమాతరమపత్యమనుప్రవిష్టాం
తుల్యవ్యథాః సమనుగృహ్య శుచః స్రవంత్యః
తాస్తా వ్రజప్రియకథాః కథయంత్య ఆసన్
కృష్ణాననేఽర్పితదృశో మృతకప్రతీకాః ॥21॥

కృష్ణప్రాణాన్నిర్విశతో నందాదీన్వీక్ష్య తం హ్రదం
ప్రత్యషేధత్స భగవాన్రామః కృష్ణానుభావవిత్ ॥22॥

ఇత్థమ్స్వగోకులమనన్యగతిం నిరీక్ష్య
సస్త్రీకుమారమతిదుఃఖితమాత్మహేతోః
ఆజ్ఞాయ మర్త్యపదవీమనువర్తమానః
స్థిత్వా ముహూర్తముదతిష్ఠదురంగబంధాత్ ॥23॥

తత్ప్రథ్యమానవపుషా వ్యథితాత్మభోగస్
త్యక్త్వోన్నమయ్య కుపితః స్వఫణాన్భుజంగః

తస్థౌ శ్వసంఛ్వసనరంధ్రవిషాంబరీష
స్తబ్ధేక్షణోల్ముకముఖో హరిమీక్షమాణః॥24॥

తం జిహ్వయా ద్విశిఖయా పరిలేలిహానం
ద్వే సృక్వణీ హ్యతికరాలవిషాగ్నిదృష్టిం
క్రీడన్నముం పరిససార యథా ఖగేంద్రో
బభ్రామ సోఽప్యవసరం ప్రసమీక్షమాణః॥25॥

ఏవం పరిభ్రమహతౌజసమున్నతాంసం
ఆనమ్య తత్పృథుశిరఃస్వధిరూఢ ఆద్యః
తన్మూర్ధరత్ననికరస్పర్శాతితామ్ర
పాదాంబుజోఽఖిలకలాదిగురుర్ననర్త॥26॥

తం నర్తుముద్యతమవేక్ష్య తదా తదీయ
గంధర్వసిద్ధమునిచారణదేవవధ్వః
ప్రీత్యా మృదంగపణవానకవాద్యగీత
పుష్పోపహారనుతిభిః సహసోపసేదుః॥27॥

యద్యచ్ఛిరో న నమతేఽఙ్గ శతైకశీర్ష్ణస్
తత్తన్మమర్ద ఖరదండధరోఽఙ్ఘ్రిపాతైః
క్షీణాయుషో భ్రమత ఉల్బణమాస్యతోఽసృఙ్
నస్తో వమన్పరమకశ్మలమాప నాగః॥28॥

తస్యాక్షిభిర్గరలముద్వమతః శిరఃసు
యద్యత్సమున్నమతి నిఃశ్వసతో రుషోచ్చైః
నృత్యన్పదానునమయందమయాం బభూవ
పుష్పైః ప్రపూజిత ఇవేహ పుమాన్పురాణః॥29॥

తచ్చిత్రతాండవవిరుగ్ణఫణాసహస్రో
రక్తం ముఖైరురు వమన్నృప భగ్నగాత్రః
స్మృత్వా చరాచరగురుం పురుషం పురాణం
నారాయణం తమరణం మనసా జగామ॥30॥

కృష్ణస్య గర్భజగతోఽతిభరావసన్నం
పార్ష్ణిప్రహారపరిరుగ్ణఫణాతపత్రం
దృష్ట్వాహిమాద్యముపసేదురముష్య పత్న్య
ఆర్తాః శ్లథద్వసనభూషణకేశబంధాః॥31॥

తాస్తం సువిగ్నమనసోఽథ పురస్కృతార్భాః
కాయం నిధాయ భువి భూతపతిం ప్రణేముః
సాధ్వ్యః కృతాంజలిపుటాః శమలస్య భర్తుర్
మోక్షేప్సవః శరణదం శరణం ప్రపన్నాః॥32॥

నాగపత్న్య ఊచుః ।

న్యాయ్యో హి దండః కృతకిల్బిషేఽస్మింస్
తవావతారః ఖలనిగ్రహాయ
రిపోః సుతానామపి తుల్యదృష్టిర్
ధత్సే దమం ఫలమేవానుశంసన్॥33॥

అనుగ్రహోఽయం భవతః కృతో హి నో దండోఽసతాం తే ఖలు కల్మషాపహః
యద్దందశూకత్వమముష్య దేహినః క్రోధోఽపి తేఽనుగ్రహ ఏవ సమ్మతః ॥34॥

తపః సుతప్తం కిమనేన పూర్వం నిరస్తమానేన చ మానదేన
ధర్మోఽథ వా సర్వజనానుకంపయా యతో భవాంస్తుష్యతి సర్వజీవః ॥35॥

కస్యానుభావోఽస్య న దేవ విద్మహే తవాంఘ్రిరేణుస్పరశాధికారః
యద్వాంఛయా శ్రీర్లలనాచరత్తపో విహాయ కామాన్సుచిరం ధృతవ్రతా ॥36॥

న నాకపృష్ఠం న చ సార్వభౌమం
న పారమేష్ఠ్యం న రసాధిపత్యం
న యోగసిద్ధీరపునర్భవం వా
వాంఛంతి యత్పాదరజఃప్రపన్నాః ॥37॥

తదేష నాథాప దురాపమన్యైస్తమోజనిః క్రోధవశోఽప్యహీశః
సంసారచక్రే భ్రమతః శరీరిణో యదిచ్ఛతః స్యాద్విభవః సమక్షః ॥38॥

నమస్తుభ్యం భగవతే పురుషాయ మహాత్మనే
భూతావాసాయ భూతాయ పరాయ పరమాత్మనే ॥39॥

జ్ఞానవిజ్ఞాననీధయే బ్రహ్మణేఽనంతశక్తయే
అగుణాయావికారాయ నమస్తే ప్రాకృతాయ చ ॥40॥

కాలాయ కాలనాభాయ కాలావయవసాక్షిణే
విశ్వాయ తదుపద్రష్ట్రే తత్కర్త్రే విశ్వహేతవే ॥41॥

భూతమాత్రేంద్రియప్రాణ మనోబుద్ధ్యాశయాత్మనే
త్రిగుణేనాభిమానేన గూఢస్వాత్మానుభూతయే ॥42॥

నమోఽనంతాయ సూక్ష్మాయ కూటస్థాయ విపశ్చితే
నానావాదానురోధాయ వాచ్యవాచకశక్తయే ॥43॥

నమః ప్రమాణమూలాయ కవయే శాస్త్రయోనయే
ప్రవృత్తాయ నివృత్తాయ నిగమాయ నమో నమః ॥44॥

నమః కృష్ణాయ రామాయ వసుదేవసుతాయ చ
ప్రద్యుమ్నాయానిరుద్ధాయ సాత్వతాం పతయే నమః ॥45॥

నమో గుణప్రదీపాయ గుణాత్మచ్ఛాదనాయ చ
గుణవృత్త్యుపలక్ష్యాయ గుణద్రష్ట్రే స్వసంవిదే ॥46॥

అవ్యాకృతవిహారాయ సర్వవ్యాకృతసిద్ధయే
హృషీకేశ నమస్తేఽస్తు మునయే మౌనశీలినే ॥47॥

పరావరగతిజ్ఞాయ సర్వాధ్యక్షాయ తే నమః
అవిశ్వాయ చ విశ్వాయ తద్ద్రష్ట్రేఽస్య చ హేతవే ॥48॥

త్వం హ్యస్య జన్మస్థితిసంయమాన్విభో
గుణైరనీహోఽకృతకాలశక్తిధృక్
తత్తత్స్వభావాన్ప్రతిబోధయన్సతః
సమీక్షయామోఘవిహార ఈహసే ॥49॥

తస్యైవ తేఽమూస్తనవస్త్రిలోక్యాం
శాంతా అశాంతా ఉత మూఢయోనయః
శాంతాః ప్రియాస్తే హ్యధునావితుం సతాం
స్థాతుశ్చ తే ధర్మపరీప్సయేహతః ॥50॥

అపరాధః సకృద్భర్త్రా సోఢవ్యః స్వప్రజాకృతః
క్షంతుమర్హసి శాంతాత్మన్మూఢస్య త్వామజానతః ॥51॥

అనుగృహ్ణీష్వ భగవన్ప్రాణాంస్త్యజతి పన్నగః
స్త్రీణాం నః సాధుశోచ్యానాం పతిః ప్రాణః ప్రదీయతాం ॥52॥

విధేహి తే కింకరీణామనుష్ఠేయం తవాజ్ఞయా
యచ్ఛ్రద్ధయానుతిష్ఠన్వై ముచ్యతే సర్వతో భయాత్ ॥53॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇత్థం స నాగపత్నీభిర్భగవాన్సమభిష్టుతః
మూర్చ్ఛితం భగ్నశిరసం విససర్జాంఘ్రికుట్టనైః ॥54॥

ప్రతిలబ్ధేంద్రియప్రాణః కాలియః శనకైర్హరిం
కృచ్ఛ్రాత్సముచ్ఛ్వసందీనః కృష్ణం ప్రాహ కృతాంజలిః ॥55॥

కాలియ ఉవాచ ।

వయం ఖలాః సహోత్పత్త్యా తమసా దీర్ఘమన్యవః
స్వభావో దుస్త్యజో నాథ లోకానాం యదసద్గ్రహః ॥56॥

త్వయా సృష్టమిదం విశ్వం ధాతర్గుణవిసర్జనం
నానాస్వభావవీర్యౌజో యోనిబీజాశయాకృతి ॥57॥

వయం చ తత్ర భగవన్సర్పా జాత్యురుమన్యవః
కథం త్యజామస్త్వన్మాయాం దుస్త్యజాం మోహితాః స్వయం ॥58॥

భవాన్హి కారణం తత్ర సర్వజ్ఞో జగదీశ్వరః
అనుగ్రహం నిగ్రహం వా మన్యసే తద్విధేహి నః ॥59॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇత్యాకర్ణ్య వచః ప్రాహ భగవాన్కార్యమానుషః
నాత్ర స్థేయం త్వయా సర్ప సముద్రం యాహి మా చిరం
స్వజ్ఞాత్యపత్యదారాఢ్యో గోనృభిర్భుజ్యతే నదీ ॥60॥

య ఏతత్సంస్మరేన్మర్త్యస్తుభ్యం మదనుశాసనం
కీర్తయన్నుభయోః సంధ్యోర్న యుష్మద్భయమాప్నుయాత్ ॥61॥

యోఽస్మిన్స్నాత్వా మదాక్రీడే దేవాదీంస్తర్పయేజ్జలైః
ఉపోష్య మాం స్మరన్నర్చేత్సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే ॥62॥

ద్వీపం రమణకం హిత్వా హ్రదమేతముపాశ్రితః
యద్భయాత్స సుపర్ణస్త్వాం నాద్యాన్మత్పాదలాంఛితం ॥63॥

శ్రీఋషిరువాచ ।

ముక్తో భగవతా రాజన్కృష్ణేనాద్భుతకర్మణా
తం పూజయామాస ముదా నాగపత్న్యశ్చ సాదరం ॥64॥

దివ్యాంబరస్రఙ్మణిభిః పరార్ఘ్యైరపి భూషణైః
దివ్యగంధానులేపైశ్చ మహత్యోత్పలమాలయా ॥65॥

పూజయిత్వా జగన్నాథం ప్రసాద్య గరుడధ్వజం
తతః ప్రీతోఽభ్యనుజ్ఞాతః పరిక్రమ్యాభివంద్య తం ॥66॥

సకలత్రసుహృత్పుత్రో ద్వీపమబ్ధేర్జగామ హ
తదైవ సామృతజలా యమునా నిర్విషాభవత్
అనుగ్రహాద్భగవతః క్రీడామానుషరూపిణః ॥67॥

—♦ అధ్యాయము 17 ♦—

శ్రీరాజోవాచ ।

నాగాలయం రమణకం కథం తత్యాజ కాలియః
కృతం కిం వా సుపర్ణస్య తేనైకేనాసమంజసం ॥1॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఉపహార్యైః సర్పజనైర్మాసి మాసీహ యో బలిః
వానస్పత్యో మహాబాహో నాగానాం ప్రాఙ్నిరూపితః ॥2॥

స్వం స్వం భాగం ప్రయచ్ఛంతి నాగాః పర్వణి పర్వణి
గోపీథాయాత్మనః సర్వే సుపర్ణాయ మహాత్మనే ॥3॥

విషవీర్యమదావిష్టః కాద్రవేయస్తు కాలియః
కదర్థీకృత్య గరుడం స్వయం తం బుభుజే బలిం ॥4॥

తచ్ఛ్రుత్వా కుపితో రాజన్భగవాన్భగవత్ప్రియః
విజిఘాంసుర్మహావేగః కాలియం సమపాద్రవత్ ॥5॥

తమాపతంతం తరసా విషాయుధః ప్రత్యభ్యయాదుత్థితనైకమస్తకః
దద్భిః సుపర్ణం వ్యదశద్దదాయుధః కరాలజిహ్వోచ్ఛ్వసితోగ్రలోచనః ॥6॥

తం తార్క్ష్యపుత్రః స నిరస్య మన్యుమాన్
ప్రచండవేగో మధుసూదనాసనః
పక్షేణ సవ్యేన హిరణ్యరోచిషా
జఘాన కద్రుసుతముగ్రవిక్రమః ॥7॥

సుపర్ణపక్షాభిహతః కాలియోఽతీవ విహ్వలః
హ్రదం వివేశ కాలింద్యాస్తదగమ్యం దురాసదం ॥8॥

తత్రైకదా జలచరం గరుడో భక్ష్యమీప్సితం
నివారితః సౌభరిణా ప్రసహ్య క్షుధితోఽహరత్ ॥9॥

మీనాన్సుదుఃఖితాందృష్ట్వా దీనాన్మీనపతౌ హతే
కృపయా సౌభరిః ప్రాహ తత్రత్యక్షేమమాచరన్ ॥10॥

అత్ర ప్రవిశ్య గరుడో యది మత్స్యాన్స ఖాదతి
సద్యః ప్రాణైర్వియుజ్యేత సత్యమేతద్బ్రవీమ్యహం ॥11॥

తత్కాలియః పరం వేద నాన్యః కశ్చన లేలిహః
అవాత్సీద్గరుడాద్భీతః కృష్ణేన చ వివాసితః॥12॥

కృష్ణం హ్రదాద్వినిష్క్రాంతం దివ్యస్రగ్గంధవాససం
మహామణిగణాకీర్ణం జాంబూనదపరిష్కృతం॥13॥

ఉపలభ్యోత్థితాః సర్వే లబ్ధప్రాణా ఇవాసవః
ప్రమోదనిభృతాత్మానో గోపాః ప్రీత్యాభిరేభిరే॥14॥

యశోదా రోహిణీ నందో గోప్యో గోపాశ్చ కౌరవ
కృష్ణం సమేత్య లబ్ధేహా ఆసన్ముష్కా నగా అపి॥15॥

రామశ్చాచ్యుతమాలింగ్య జహాసాస్యానుభావవిత్
ప్రేమ్ణా తమంకమారోప్య పునః పునరుదైక్షత
గావో వృషా వత్సతర్యో లేభిరే పరమాం ముదం॥16॥

నందం విప్రాః సమాగత్య గురవః సకలత్రకాః
ఊచుస్తే కాలియగ్రస్తో దిష్ట్యా ముక్తస్తవాత్మజః॥17॥

దేహి దానం ద్విజాతీనాం కృష్ణనిర్ముక్తిహేతవే
నందః ప్రీతమనా రాజన్గాః సువర్ణం తదాదిశత్॥18॥

యశోదాపి మహాభాగా నష్టలబ్ధప్రజా సతీ
పరిష్వజ్యాంకమారోప్య ముమోచాశ్రుకలాం ముహుః॥19॥

తాం రాత్రిం తత్ర రాజేంద్ర క్షుత్తృడ్భ్యాం శ్రమకర్షితాః
ఊషుర్వ్రజౌకసో గావః కాలింద్యా ఉపకూలతః॥20॥

తదా శుచివనోద్భూతో దావాగ్నిః సర్వతో వ్రజం
సుప్తం నిశీథ ఆవృత్య ప్రదగ్ధుముపచక్రమే॥21॥

తత ఉత్థాయ సంభ్రాంతా దహ్యమానా వ్రజౌకసః
కృష్ణం యయుస్తే శరణం మాయామనుజమీశ్వరం॥22॥

కృష్ణ కృష్ణ మహాభగ హే రామామితవిక్రమ
ఏష ఘోరతమో వహ్నిస్తావకాన్గ్రసతే హి నః॥23॥

సుదుస్తరాన్నః స్వాన్పాహి కాలాగ్నేః సుహృదః ప్రభో
న శక్నుమస్త్వచ్చరణం సంత్యక్తుమకుతోభయం॥24॥

ఇత్థం స్వజనవైక్లవ్యం నిరీక్ష్య జగదీశ్వరః
తమగ్నిమపిబత్తీవ్రమనంతోఽనంతశక్తిధృక్॥25॥

—♦ అధ్యాయము 18 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

అథ కృష్ణః పరివృతో జ్ఞాతిభిర్ముదితాత్మభిః
అనుగీయమానో న్యవిశద్వ్రజం గోకులమండితం॥1॥

వ్రజే విక్రీడతోరేవం గోపాలచ్ఛద్మమాయయా
గ్రీష్మో నామర్తురభవన్నాతిప్రేయాంఛరీరిణాం॥2॥

స చ వృందావనగుణైర్వసంత ఇవ లక్షితః
యత్రాస్తే భగవాన్సాక్షాద్రామేణ సహ కేశవః॥3॥

యత్ర నిర్ఝరనిర్హ్రాద నివృత్తస్వనఝిల్లికం
శశ్వత్తచ్ఛీకరర్జీష ద్రుమమండలమండితం॥4॥

సరిత్సరఃప్రస్రవణోర్మివాయునా కహ్లారకంజోత్పలరేణుహారిణా
న విద్యతే యత్ర వనౌకసాం దవో నిదాఘవహ్న్యర్కభవోఽతిశాద్వలే॥5॥

అగాధతోయహ్రదినీతటోర్మిభిర్ద్రవత్పురీష్యాః పులినైః సమంతతః
న యత్ర చండాంశుకరా విషోల్బణా భువో రసం శాద్వలితం చ గృహ్ణతే॥6॥

వనం కుసుమితం శ్రీమన్నదచ్చిత్రమృగద్విజం
గాయన్మయూరభ్రమరం కూజత్కోకిలసారసం॥7॥

క్రీడిష్యమాణస్తత్కృష్ణో భగవాన్బలసంయుతః
వేణుం విరణయన్గోపైర్గోధనైః సంవృతోఽవిశత్॥8॥

ప్రవాలబర్హస్తబక స్రగ్ధాతుకృతభూషణాః
రామకృష్ణాదయో గోపా ననృతుర్యుయుధుర్జగుః॥9॥

కృష్ణస్య నృత్యతః కేచిజ్జగుః కేచిదవాదయన్
వేణుపాణితలైః శృంగైః ప్రశశంసురథాపరే॥10॥

గోపజాతిప్రతిచ్ఛన్నా దేవా గోపాలరూపిణౌ
ఈడిరే కృష్ణరామౌ చ నటా ఇవ నటం నృప॥11॥

భ్రమణైర్లంఘనైః క్షేపైరాస్ఫోటనవికర్షణైః
చిక్రీడతుర్నియుద్ధేన కాకపక్షధరౌ క్వచిత్॥12॥

క్వచిన్నృత్యత్సు చాన్యేషు గాయకౌ వాదకౌ స్వయం
శశంసతుర్మహారాజ సాధు సాధ్వితి వాదినౌ॥13॥

క్వచిద్బిల్వైః క్వచిత్కుంభైః క్వచామలకముష్టిభిః
అస్పృశ్యనేత్రబంధాద్యైః క్వచిన్మృగఖగేహయా॥14॥

క్వచిచ్చ దర్దురప్లావైర్వివిధైరుపహాసకైః
కదాచిత్స్యందోలికయా కర్హిచిన్నృపచేష్టయా॥15॥

ఏవం తౌ లోకసిద్ధాభిః క్రీడాభిశ్చేరతుర్వనే
నద్యద్రిద్రోణికుంజేషు కాననేషు సరఃసు చ॥16॥

పశూంశ్చారయతోర్గోపైస్తద్వనే రామకృష్ణయోః
గోపరూపీ ప్రలంబోఽగాదసురస్తజ్జిహీర్షయా॥17॥

తం విద్వానపి దాశార్హో భగవాన్సర్వదర్శనః
అన్వమోదత తత్సఖ్యం వధం తస్య విచింతయన్॥18॥

తత్రోపాహూయ గోపాలాన్కృష్ణః ప్రాహ విహారవిత్
హే గోపా విహరిష్యామో ద్వంద్వీభూయ యథాయథం॥19॥

తత్ర చక్రుః పరివృఢౌ గోపా రామజనార్దనౌ
కృష్ణసంఘట్టినః కేచిదాసన్రామస్య చాపరే॥20॥

ఆచేరుర్వివిధాః క్రీడా వాహ్యవాహకలక్షణాః
యత్రారోహంతి జేతారో వహంతి చ పరాజితాః॥21॥

వహంతో వాహ్యమానాశ్చ చారయంతశ్చ గోధనం
భాండీరకం నామ వటం జగ్ముః కృష్ణపురోగమాః॥22॥

రామసంఘట్టినో యర్హి శ్రీదామవృషభాదయః
క్రీడాయాం జయినస్తాంస్తానూహుః కృష్ణాదయో నృప॥23॥

ఉవాహ కృష్ణో భగవాన్శ్రీదామానం పరాజితః
వృషభం భద్రసేనస్తు ప్రలంబో రోహిణీసుతం॥24॥

అవిషహ్యం మన్యమానః కృష్ణం దానవపుంగవః
వహంద్రుతతరం ప్రాగాదవరోహణతః పరం॥25॥

తముద్వహంధరణిధరేంద్రగౌరవం
మహాసురో విగతరయో నిజం వపుః
స ఆస్థితః పురటపరిచ్ఛదో బభౌ
తడిద్ద్యుమానుడుపతివాడివాంబుదః॥26॥

నిరీక్ష్య తద్వపురలమంబరే చరత్
ప్రదీప్తదృగ్భ్రుకుటితటోగ్రదంష్ట్రకం
జ్వలచ్ఛిఖం కటకకిరీటకుండల
త్విషాద్భుతం హలధర ఈషదత్రసత్॥27॥

అథాగతస్మృతిరభయో రిపుం బలో విహాయ సార్థమివ హరంతమాత్మనః
రుషాహనచ్ఛిరసి దృఢేన ముష్టినా సురాధిపో గిరిమివ వజ్రరంహసా॥28॥

స ఆహతః సపది విశీర్ణమస్తకో ముఖాద్వమన్రుధిరమపస్మృతోఽసురః
మహారవం వ్యసురపతత్సమీరయన్గిరిర్యథా మఘువత ఆయుధాహతః॥29॥

దృష్ట్వా ప్రలంబం నిహతం బలేన బలశాలినా
గోపాః సువిస్మితా ఆసన్సాధు సాధ్వితి వాదినః॥30॥

ఆశిషోఽభిగృణంతస్తం ప్రశశంసుస్తదర్హణం
ప్రేత్యాగతమివాలింగ్య ప్రేమవిహ్వలచేతసః॥31॥

పాపే ప్రలంబే నిహతే దేవాః పరమనిర్వృతాః
అభ్యవర్షన్బలం మాల్యైః శశంసుః సాధు సాధ్వితి॥32॥

—♦ అధ్యాయము 19 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

క్రీడాసక్తేషు గోపేషు తద్గావో దూరచారిణీః
స్వైరం చరంత్యో వివిశుస్తృణలోభేన గహ్వరం॥1॥

అజా గావో మహిష్యశ్చ నిర్విశంత్యో వనాద్వనం
ఈషీకాటవీం నిర్వివిశుః క్రందంత్యో దావతర్షితాః॥2॥

తేఽపశ్యంతః పశూన్గోపాః కృష్ణరామాదయస్తదా
జాతానుతాపా న విదుర్విచిన్వంతో గవాం గతిం॥3॥

తృణైస్తత్ఖురదచ్ఛిన్నైర్గోష్పదైరంకితైర్గవాం
మార్గమన్వగమన్సర్వే నష్టాజీవ్యా విచేతసః॥4॥

ముంజాటవ్యాం భ్రష్టమార్గం క్రందమానం స్వగోధనం
సంప్రాప్య తృషితాః శ్రాంతాస్తతస్తే సన్న్యవర్తయన్॥5॥

తా ఆహూతా భగవతా మేఘగంభీరయా గిరా
స్వనామ్నాం నినదం శ్రుత్వా ప్రతినేదుః ప్రహర్షితాః॥6॥

తతః సమంతాద్దవధూమకేతుర్యదృచ్ఛయాభూత్క్షయకృద్వనౌకసాం
సమీరితః సారథినోల్బణోల్ముకైర్విలేలిహానః స్థిరజంగమాన్మహాన్॥7॥

తమాపతంతం పరితో దవాగ్నిం గోపాశ్చ గావః ప్రసమీక్ష్య భీతాః
ఊచుశ్చ కృష్ణం సబలం ప్రపన్నా యథా హరిం మృత్యుభయార్దితా జనాః॥8॥

కృష్ణ కృష్ణ మహావీర హే రామామోఘ విక్రమ
దావాగ్నినా దహ్యమానాన్ప్రపన్నాంస్త్రాతుమర్హథః॥9॥

నూనం త్వద్బాంధవాః కృష్ణ న చార్హంత్యవసాదితుం
వయం హి సర్వధర్మజ్ఞ త్వన్నాథాస్త్వత్పరాయణాః॥10॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

వచో నిశమ్య కృపణం బంధూనాం భగవాన్హరిః
నిమీలయత మా భైష్ట లోచనానీత్యభాషత॥11॥

తథేతి మీలితాక్షేషు భగవానగ్నిముల్బణం
పీత్వా ముఖేన తాన్కృచ్ఛ్రాద్యోగాధీశో వ్యమోచయత్॥12॥

తతశ్చ తేఽక్షీణ్యున్మీల్య పునర్భాండీరమాపితాః
నిశమ్య విస్మితా ఆసన్నాత్మానం గాశ్చ మోచితాః॥13॥

కృష్ణస్య యోగవీర్యం తద్యోగమాయానుభావితం
దావాగ్నేరాత్మనః క్షేమం వీక్ష్య తే మేనిరేఽమరం॥14॥

గాః సన్నివర్త్య సాయాహ్నే సహరామో జనార్దనః
వేణుం విరణయన్గోష్ఠమగాద్గోపైరభిష్టుతః॥15॥

గోపీనాం పరమానంద ఆసీద్గోవిందదర్శనే
క్షణం యుగశతమివ యాసాం యేన వినాభవత్॥16॥

—♦ అధ్యాయము 20 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

తయోస్తదద్భుతం కర్మ దావాగ్నేర్మోక్షమాత్మనః
గోపాః స్త్రీభ్యః సమాచఖ్యుః ప్రలంబవధమేవ చ॥1॥

గోపవృద్ధాశ్చ గోప్యశ్చ తదుపాకర్ణ్య విస్మితాః
మేనిరే దేవప్రవరౌ కృష్ణరామౌ వ్రజం గతౌ॥2॥

తతః ప్రావర్తత ప్రావృట్సర్వసత్త్వసముద్భవా
విద్యోతమానపరిధిర్విస్ఫూర్జితనభస్తలా॥3॥

సాంద్రనీలాంబుదైర్వ్యోమ సవిద్యుత్స్తనయిత్నుభిః
అస్పష్టజ్యోతిరాచ్ఛన్నం బ్రహ్మేవ సగుణం బభౌ॥4॥

అష్టౌ మాసాన్నిపీతం యదుద్భూమ్యాశ్చోదమయం వసు
స్వగోభిర్మోక్తుమారేభే పర్జన్యః కాల ఆగతే ॥5॥

తడిద్వంతో మహామేఘాశ్చండ శ్వసన వేపితాః
ప్రీణనం జీవనం హ్యస్య ముముచుః కరుణా ఇవ ॥6॥

తపఃకృశా దేవమీఢా ఆసీద్వర్షీయసీ మహీ
యథైవ కామ్యతపసస్తనుః సంప్రాప్య తత్ఫలం ॥7॥

నిశాముఖేషు ఖద్యోతాస్తమసా భాంతి న గ్రహాః
యథా పాపేన పాషండా న హి వేదాః కలౌ యుగే ॥8॥

శ్రుత్వా పర్జన్యనినదం మండుకాః సస్సృజుర్గిరః
తూష్ణీం శయానాః ప్రాగ్యద్వద్బ్రాహ్మణా నియమాత్యయే ॥9॥

ఆసన్నుత్పథగామిన్యః క్షుద్రనద్యోఽనుశుష్యతీః
పుంసో యథాస్వతంత్రస్య దేహద్రవిణ సంపదః ॥10॥

హరితా హరిభిః శష్పైరింద్రగోపైశ్చ లోహితా
ఉచ్ఛిలీంధ్రకృతచ్ఛాయా నృణాం శ్రీరివ భూరభూత్ ॥11॥

క్షేత్రాణి శష్యసంపద్భిః కర్షకాణాం ముదం దదుః
మానినామనుతాపం వై దైవాధీనమజానతాం ॥12॥

జలస్థలౌకసః సర్వే నవవారినిషేవయా
అబిభ్రన్రుచిరం రూపం యథా హరినిషేవయా ॥13॥

సరిద్భిః సంగతః సింధుశ్చుక్షోభ శ్వసనోర్మిమాన్
అపక్వయోగినశ్చిత్తం కామాక్తం గుణయుగ్యథా ॥14॥

గిరయో వర్షధారాభిర్హన్యమానా న వివ్యథుః
అభిభూయమానా వ్యసనైర్యథాధోక్షజచేతసః ॥15॥

మార్గా బభూవుః సందిగ్ధాస్తృణైశ్ఛన్నా హ్యసంస్కృతాః
నాభ్యస్యమానాః శ్రుతయో ద్విజైః కాలేన చాహతాః ॥16॥

లోకబంధుషు మేఘేషు విద్యుతశ్చలసౌహృదాః
స్థైర్యం న చక్రుః కామిన్యః పురుషేషు గుణిష్వివ ॥17॥

ధనుర్వియతి మాహేంద్రం నిర్గుణం చ గుణిన్యభాత్
వ్యక్తే గుణవ్యతికరేఽగుణవాన్పురుషో యథా ॥18॥

న రరాజోడుపశ్ఛన్నః స్వజ్యోత్స్నారాజితైర్ఘనైః
అహంమత్యా భాసితయా స్వభాసా పురుషో యథా ॥19॥

మేఘాగమోత్సవా హృష్టాః ప్రత్యనందంఛిఖండినః
గృహేషు తప్తనిర్విణ్ణా యథాచ్యుతజనాగమే ॥20॥

పీత్వాపః పాదపాః పద్భిరాసన్నానాత్మమూర్తయః
ప్రాక్షామాస్తపసా శ్రాంతా యథా కామానుసేవయా ॥21॥

సరఃస్వశాంతరోధఃసు న్యూషురంగాపి సారసాః
గృహేష్వశాంతకృత్యేషు గ్రామ్యా ఇవ దురాశయాః ॥22॥

జలౌఘైర్నిరభిద్యంత సేతవో వర్షతీశ్వరే
పాషండినామసద్వాదైర్వేదమార్గాః కలౌ యథా ॥23॥

వ్యముంచన్వాయుభిర్నున్నా భూతేభ్యశ్చామృతం ఘనాః
యథాశిషో విశ్పతయః కాలే కాలే ద్విజేరితాః॥24॥

ఏవం వనం తద్వర్షిష్ఠం పక్వఖర్జురజంబుమత్
గోగోపాలైర్వృతో రంతుం సబలః ప్రావిశద్ధరిః॥25॥

ధేనవో మందగామిన్య ఊధోభారేణ భూయసా
యయుర్భగవతాహూతా ద్రుతం ప్రీత్యా స్నుతస్తనాః॥26॥

వనౌకసః ప్రముదితా వనరాజీర్మధుచ్యుతః
జలధారా గిరేర్నాదాదాసన్నా దదృశే గుహాః॥27॥

క్వచిద్వనస్పతిక్రోడే గుహాయాం చాభివర్షతి
నిర్విశ్య భగవాన్రేమే కందమూలఫలాశనః॥28॥

దధ్యోదనం సమానీతం శిలాయాం సలిలాంతికే
సంభోజనీయైర్బుభుజే గోపైః సంకర్షణాన్వితః॥29॥

శాద్వలోపరి సంవిశ్య చర్వతో మీలితేక్షణాన్
తృప్తాన్వృషాన్వత్సతరాన్గాశ్చ స్వోధోభరశ్రమాః॥30॥

ప్రావృట్శ్రియం చ తాం వీక్ష్య సర్వకాలసుఖావహాం
భగవాన్పూజయాం చక్రే ఆత్మశక్త్యుపబృంహితాం॥31॥

ఏవం నివసతోస్తస్మిన్రామకేశవయోర్వ్రజే
శరత్సమభవద్వ్యభ్రా స్వచ్ఛాంబ్వపరుషానిలా॥32॥

శరదా నీరజోత్పత్త్యా నీరాణి ప్రకృతిం యయుః
భ్రష్టానామివ చేతాంసి పునర్యోగనిషేవయా॥33॥

వ్యోమ్నోఽబ్ద్రం భూతశాబల్యం భువః పంకమపాం మలం
శరజ్జహారాశ్రమిణాం కృష్ణే భక్తిర్యథాశుభం॥34॥

సర్వస్వం జలదా హిత్వా విరేజుః శుభ్రవర్చసః
యథా త్యక్తైషణాః శాంతా మునయో ముక్తకిల్బిషాః॥35॥

గిరయో ముముచుస్తోయం క్వచిన్న ముముచుః శివం
యథా జ్ఞానామృతం కాలే జ్ఞానినో దదతే న వా॥36॥

నైవావిదన్క్షీయమాణం జలం గాధజలేచరాః
యథాయురన్వహం క్షయ్యం నరా మూఢాః కుటుంబినః॥37॥

గాధవారిచరాస్తాపమవిందంఛరదర్కజం
యథా దరిద్రః కృపణః కుటుంబ్యవిజితేంద్రియః॥38॥

శనైః శనైర్జహుః పంకం స్థలాన్యామం చ వీరుధః
యథాహంమమతాం ధీరాః శరీరాదిష్వనాత్మసు॥39॥

నిశ్చలాంబురభూత్తూష్ణీం సముద్రః శరదాగమే
ఆత్మన్యుపరతే సమ్యఙ్మునిర్వ్యుపరతాగమః॥40॥

కేదారేభ్యస్త్వపోఽగృహ్ణన్కర్షకా దృఢసేతుభిః
యథా ప్రాణైః స్రవజ్జ్ఞానం తన్నిరోధేన యోగినః॥41॥

శరదర్కాంశుజాంస్తాపాన్భూతానాముడుపోఽహరత్
దేహాభిమానజం బోధో ముకుందో వ్రజయోషితాం॥42॥

ఖమశోభత నిర్మేఘం శరద్విమలతారకం
సత్త్వయుక్తం యథా చిత్తం శబ్దబ్రహ్మార్థదర్శనం॥43॥

అఖండమండలో వ్యోమ్ని రరాజోడుగణైః శశీ
యథా యదుపతిః కృష్ణో వృష్ణిచక్రావృతో భువి॥44॥

ఆశ్లిష్య సమశీతోష్ణం ప్రసూనవనమారుతం
జనాస్తాపం జహుర్గోప్యో న కృష్ణహృతచేతసః॥45॥

గావో మృగాః ఖగా నార్యః పుష్పిణ్యః శరదాభవన్
అన్వీయమానాః స్వవృషైః ఫలైరీశక్రియా ఇవ॥46॥

ఉదహృష్యన్వారిజాని సూర్యోత్థానే కుముద్వినా
రాజ్ఞా తు నిర్భయా లోకా యథా దస్యూన్వినా నృప॥47॥

పురగ్రామేష్వాగ్రయణైరింద్రియైశ్చ మహోత్సవైః
బభౌ భూః పక్వశష్యాఢ్యా కలాభ్యాం నితరాం హరేః॥48॥

వణిఙ్మునినృపస్నాతా నిర్గమ్యార్థాన్ప్రపేదిరే
వర్షరుద్ధా యథా సిద్ధాః స్వపిండాన్కాల ఆగతే॥49॥

—♦ అధ్యాయము 21 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇత్థం శరత్స్వచ్ఛజలం పద్మాకరసుగంధినా
న్యవిశద్వాయునా వాతం స గోగోపాలకోఽచ్యుతః ॥1॥

కుసుమితవనరాజిశుష్మిభృంగ ద్విజకులఘుష్టసరఃసరిన్మహీధ్రం
మధుపతిరవగాహ్య చారయన్గాః సహపశుపాలబలశ్చుకూజ వేణుం ॥2॥

తద్వ్రజస్త్రియ ఆశ్రుత్య వేణుగీతం స్మరోదయం
కాశ్చిత్పరోక్షం కృష్ణస్య స్వసఖీభ్యోఽన్వవర్ణయన్ ॥3॥

తద్వర్ణయితుమారబ్ధాః స్మరంత్యః కృష్ణచేష్టితం
నాశకన్స్మరవేగేన విక్షిప్తమనసో నృప ॥4॥

బర్హాపీడం నటవరవపుః కర్ణయోః కర్ణికారం
బిభ్రద్వాసః కనకకపిశం వైజయంతీం చ మాలాం
రంధ్రాన్వేణోరధరసుధయాపూరయన్గోపవృందైర్
వృందారణ్యం స్వపదరమణం ప్రావిశద్గీతకీర్తిః ॥5॥

ఇతి వేణురవం రాజన్సర్వభూతమనోహరం
శ్రుత్వా వ్రజస్త్రియః సర్వా వర్ణయంత్యోఽభిరేభిరే ॥6॥

శ్రీగోప్య ఊచుః ।

అక్షణ్వతాం ఫలమిదం న పరం విదామః
సఖ్యః పశూననవివేశయతోర్వయస్యైః
వక్త్రం వ్రజేశసుతయోరనవేణుజుష్టం
యైర్వా నిపీతమనురక్తకటాక్షమోక్షం ॥7॥

చూతప్రవాలబర్హస్తబకోత్పలాబ్జ మాలానుపృక్తపరిధానవిచిత్రవేశౌ
మధ్యే విరేజతురలం పశుపాలగోష్ఠ్యాం రంగే యథా నటవరౌ క్వచ గాయమానౌ ॥8॥

గోప్యః కిమాచరదయం కుశలం స్మ వేణుర్
దామోదరాధరసుధామపి గోపికానాం
భుంక్తే స్వయం యదవశిష్టరసం హ్రదిన్యో
హృష్యత్త్వచోఽశ్రు ముముచుస్తరవో యథార్యః ॥9॥

వృందావనం సఖి భువో వితనోతి కీర్తిం
యద్దేవకీసుతపదాంబుజలబ్ధలక్ష్మి
గోవిందవేణుమను మత్తమయూరనృత్యం
ప్రేక్ష్యాద్రిసాన్వవరతాన్యసమస్తసత్త్వం ॥10॥

ధన్యాః స్మ మూఢగతయోఽపి హరిణ్య ఏతా
యా నందనందనముపాత్తవిచిత్రవేశం
ఆకర్ణ్య వేణురణితం సహకృష్ణసారాః
పూజాం దధుర్విరచితాం ప్రణయావలోకైః ॥11॥

కృష్ణం నిరీక్ష్య వనితోత్సవరూపశీలం
శ్రుత్వా చ తత్క్వణితవేణువివిక్తగీతం
దేవ్యో విమానగతయః స్మరనున్నసారా
భ్రశ్యత్ప్రసూనకబరా ముముహుర్వినీవ్యః ॥12॥

గావశ్చ కృష్ణముఖనిర్గతవేణుగీత
పీయూషముత్తభితకర్ణపుటైః పిబంత్యః
శావాః స్నుతస్తనపయఃకవలాః స్మ తస్థుర్
గోవిందమాత్మని దృశాశ్రుకలాః స్పృశంత్యః ॥13॥

ప్రాయో బతాంబ విహగా మునయో వనేఽస్మిన్
కృష్ణేక్షితం తదుదితం కలవేణుగీతం
ఆరుహ్య యే ద్రుమభుజాన్రుచిరప్రవాలాన్
శృణ్వంతి మీలితదృశో విగతాన్యవాచః ॥14॥

నద్యస్తదా తదుపధార్య ముకుందగీతం
ఆవర్తలక్షితమనోభవభగ్నవేగాః
ఆలింగనస్థగితమూర్మిభుజైర్మురారేర్
గృహ్ణంతి పాదయుగలం కమలోపహారాః ॥15॥

దృష్ట్వాతపే వ్రజపశూన్సహ రామగోపైః
సంచారయంతమను వేణుముదీరయంతం
ప్రేమప్రవృద్ధ ఉదితః కుసుమావలీభిః
సఖ్యుర్వ్యధాత్స్వవపుషాంబుద ఆతపత్రం ॥16॥

పూర్ణాః పులింద్య ఉరుగాయపదాబ్జరాగ
శ్రీకుంకుమేన దయితాస్తనమండితేన
తద్దర్శనస్మరరుజస్తృణరూషితేన
లింపంత్య ఆననకుచేషు జహుస్తదాధిం ॥17॥

హంతాయమద్రిరబలా హరిదాసవర్యో
యద్రామకృష్ణచరణస్పరశప్రమోదః
మానం తనోతి సహగోగణయోస్తయోర్యత్
పానీయసూయవసకందరకందమూలైః ॥18॥

గా గోపకైరనువనం నయతోరుదార
వేణుస్వనైః కలపదైస్తనుభృత్సు సఖ్యః
అస్పందనం గతిమతాం పులకస్తరుణాం
నిర్యోగపాశకృతలక్షణయోర్విచిత్రం ॥19॥

ఏవంవిధా భగవతో యా వృందావనచారిణః
వర్ణయంత్యో మిథో గోప్యః క్రీడాస్తన్మయతాం యయుః ॥20॥

—♦ అధ్యాయము 22 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

హేమంతే ప్రథమే మాసి నందవ్రజకమారికాః
చేరుర్హవిష్యం భుంజానాః కాత్యాయన్యర్చనవ్రతం ॥1॥

ఆప్లుత్యాంభసి కాలింద్యా జలాంతే చోదితేఽరుణే
కృత్వా ప్రతికృతిం దేవీమానర్చుర్నృప సైకతీం॥2॥

గంధైర్మాల్యైః సురభిభిర్బలిభిర్ధూపదీపకైః
ఉచ్చావచైశ్చోపహారైః ప్రవాలఫలతండులైః॥3॥

కాత్యాయని మహామాయే మహాయోగిన్యధీశ్వరి
నందగోపసుతం దేవి పతిం మే కురు తే నమః
ఇతి మంత్రం జపంత్యస్తాః పూజాం చక్రుః కమారికాః॥4॥

ఏవం మాసం వ్రతం చేరుః కుమార్యః కృష్ణచేతసః
భద్రకాలీం సమానర్చుర్భూయాన్నందసుతః పతిః॥5॥

ఊషస్యుత్థాయ గోత్రైః స్వైరన్యోన్యాబద్ధబాహవః
కృష్ణముచ్చైర్జగుర్యాంత్యః కాలింద్యాం స్నాతుమన్వహం॥6॥

నద్యాః కదాచిదాగత్య తీరే నిక్షిప్య పూర్వవత్
వాసాంసి కృష్ణం గాయంత్యో విజహ్రుః సలిలే ముదా॥7॥

భగవాంస్తదభిప్రేత్య కృష్ణో యోగేశ్వరేశ్వరః
వయస్యైరావృతస్తత్ర గతస్తత్కర్మసిద్ధయే॥8॥

తాసాం వాసాంస్యుపాదాయ నీపమారుహ్య సత్వరః
హసద్భిః ప్రహసన్బాలైః పరిహాసమువాచ హ॥9॥

అత్రాగత్యాబలాః కామం స్వం స్వం వాసః ప్రగృహ్యతాం
సత్యం బ్రవాణి నో నర్మ యద్యూయం వ్రతకర్శితాః॥10॥

న మయోదితపూర్వం వా అనృతం తదిమే విదుః
ఏకైకశః ప్రతీచ్ఛధ్వం సహైవేతి సుమధ్యమాః॥11॥

తస్య తత్క్ష్వేలితం దృష్ట్వా గోప్యః ప్రేమపరిప్లుతాః
వ్రీడితాః ప్రేక్ష్య చాన్యోన్యం జాతహాసా న నిర్యయుః॥12॥

ఏవం బ్రువతి గోవిందే నర్మణాక్షిప్తచేతసః
ఆకంఠమగ్నాః శీతోదే వేపమానాస్తమబ్రువన్॥13॥

మానయం భోః కృథాస్త్వాం తు నందగోపసుతం ప్రియం
జానీమోఽఙ్గ వ్రజశ్లాఘ్యం దేహి వాసాంసి వేపితాః॥14॥

శ్యామసుందర తే దాస్యః కరవామ తవోదితం
దేహి వాసాంసి ధర్మజ్ఞ నో చేద్రాజ్ఞే బ్రువామ హే॥15॥

శ్రీభగవానువాచ ।

భవత్యో యది మే దాస్యో మయోక్తం వా కరిష్యథ
అత్రాగత్య స్వవాసాంసి ప్రతీచ్ఛత శుచిస్మితాః
నో చేన్నాహం ప్రదాస్యే కిం క్రుద్ధో రాజా కరిష్యతి॥16॥

తతో జలాశయాత్సర్వా దారికాః శీతవేపితాః
పాణిభ్యాం యోనిమాచ్ఛాద్య ప్రోత్తేరుః శీతకర్శితాః॥17॥

భగవానాహతా వీక్ష్య శుద్ధ భావప్రసాదితః
స్కంధే నిధాయ వాసాంసి ప్రీతః ప్రోవాచ సస్మితం॥18॥

యూయం వివస్త్రా యదపో ధృతవ్రతా వ్యగాహతైతత్తదు దేవహేలనం
బద్ధ్వాంజలిం మూర్ధ్న్యపనుత్తయేఽంహసః కృత్వా నమోఽధోవసనం ప్రగృహ్యతాం ॥19॥

ఇత్యచ్యుతేనాభిహితం వ్రజాబలా మత్వా వివస్త్రాప్లవనం వ్రతచ్యుతిం
తత్పూర్తికామాస్తదశేషకర్మణాం సాక్షాత్కృతం నేమురవద్యమృగ్యతః ॥20॥

తాస్తథావనతా దృష్ట్వా భగవాందేవకీసుతః
వాసాంసి తాభ్యః ప్రాయచ్ఛత్కరుణస్తేన తోషితః ॥21॥

దృఢం ప్రలబ్ధాస్త్రపయా చ హాపితాః
ప్రస్తోభితాః క్రీడనవచ్చ కారితాః
వస్త్రాణి చైవాపహృతాన్యథాప్యముం
తా నాభ్యసూయన్ప్రియసంగనిర్వృతాః ॥22॥

పరిధాయ స్వవాసాంసి ప్రేష్ఠసంగమసజ్జితాః
గృహీతచిత్తా నో చేలుస్తస్మిన్లజ్జాయితేక్షణాః ॥23॥

తాసాం విజ్ఞాయ భగవాన్స్వపాదస్పర్శకామ్యయా
ధృతవ్రతానాం సంకల్పమాహ దామోదరోఽబలాః ॥24॥

సంకల్పో విదితః సాధ్వ్యో భవతీనాం మదర్చనం
మయానుమోదితః సోఽసౌ సత్యో భవితుమర్హతి ॥25॥

న మయ్యావేశితధియాం కామః కామాయ కల్పతే
భర్జితా క్వథితా ధానాః ప్రాయో బీజాయ నేశతే ॥26॥

యాతాబలా వ్రజం సిద్ధా మయేమా రంస్యథా క్షపాః
యదుద్దిశ్య వ్రతమిదం చేరురార్యార్చనం సతీః ॥27॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇత్యాదిష్టా భగవతా లబ్ధకామాః కుమారికాః
ధ్యాయంత్యస్తత్పదాంభోజమ్కృచ్ఛ్రాన్నిర్వివిశుర్వ్రజం ॥28॥

అథ గోపైః పరివృతో భగవాందేవకీసుతః
వృందావనాద్గతో దూరం చారయన్గాః సహాగ్రజః ॥29॥

నిదఘార్కాతపే తిగ్మే ఛాయాభిః స్వాభిరాత్మనః
ఆతపత్రాయితాన్వీక్ష్య ద్రుమానాహ వ్రజౌకసః ॥30॥

హే స్తోకకృష్ణ హే అంశో శ్రీదామన్సుబలార్జున
విశాల వృషభౌజస్విందేవప్రస్థ వరూథప ॥31॥

పశ్యతైతాన్మహాభాగాన్పరార్థైకాంతజీవితాన్
వాతవర్షాతపహిమాన్సహంతో వారయంతి నః ॥32॥

అహో ఏషాం వరం జన్మ సర్వ ప్రాణ్యుపజీవనం
సుజనస్యేవ యేషాం వై విముఖా యాంతి నార్థినః ॥33॥

పత్రపుష్పఫలచ్ఛాయా మూలవల్కలదారుభిః
గంధనిర్యాసభస్మాస్థి తోక్మైః కామాన్వితన్వతే ॥34॥

ఏతావజ్జన్మసాఫల్యం దేహినామిహ దేహిషు
ప్రాణైరర్థైర్ధియా వాచా శ్రేయాచరణం సదా ॥35॥

ఇతి ప్రవాలస్తబక ఫలపుష్పదలోత్కరైః
తరూణాం నమ్రశాఖానాం మధ్యతో యమునాం గతః ॥36॥

తత్ర గాః పాయయిత్వాపః సుమృష్టాః శీతలాః శివాః
తతో నృప స్వయం గోపాః కామం స్వాదు పపుర్జలం ॥37॥

తస్యా ఉపవనే కామం చారయంతః పశూన్నృప
కృష్ణరామావుపాగమ్య క్షుధార్తా ఇదమబ్రవన్ ॥38॥

—♦ అధ్యాయము 23 ♦—

శ్రీగోప ఊచుః ।

రామ రామ మహాబాహో కృష్ణ దుష్టనిబర్హణ
ఏషా వై బాధతే క్షున్నస్తచ్ఛాంతిం కర్తుమర్హథః ॥1॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇతి విజ్ఞాపితో గోపైర్భగవాందేవకీసుతః
భక్తాయా విప్రభార్యాయాః ప్రసీదన్నిదమబ్రవీత్ ॥2॥

ప్రయాత దేవయజనం బ్రాహ్మణా బ్రహ్మవాదినః
సత్రమాంగిరసం నామ హ్యాసతే స్వర్గకామ్యయా ॥3॥

తత్ర గత్వౌదనం గోపా యాచతాస్మద్విసర్జితాః
కీర్తయంతో భగవత ఆర్యస్య మమ చాభిధాం ॥4॥

ఇత్యాదిష్టా భగవతా గత్వా యాచంత తే తథా
కృతాంజలిపుటా విప్రాందండవత్పతితా భువి ॥5॥

హే భూమిదేవాః శృణుత కృష్ణస్యాదేశకారిణః
ప్రాప్తాంజానీత భద్రం వో గోపాన్నో రామచోదితాన్ ॥6॥

గాశ్చారయంతావవిదూర ఓదనం రామాచ్యుతౌ వో లషతో బుభుక్షితౌ
తయోర్ద్విజా ఓదనమర్థినోర్యది శ్రద్ధా చ వో యచ్ఛత ధర్మవిత్తమాః ॥7॥

దీక్షాయాః పశుసంస్థాయాః సౌత్రామణ్యాశ్చ సత్తమాః
అన్యత్ర దీక్షితస్యాపి నాన్నమశ్నన్హి దుష్యతి ॥8॥

ఇతి తే భగవద్యాచ్ఞాం శృణ్వంతోఽపి న శుశ్రువుః
క్షుద్రాశా భూరికర్మాణో బాలిశా వృద్ధమానినః ॥9॥

దేశః కాలః పృథగ్ద్రవ్యం మంత్రతంత్రర్త్విజోఽగ్నయః
దేవతా యజమానశ్చ క్రతుర్ధర్మశ్చ యన్మయః ॥10॥

తం బ్రహ్మ పరమం సాక్షాద్భగవంతమధోక్షజం
మనుష్యదృష్ట్యా దుష్ప్రజ్ఞా మర్త్యాత్మానో న మేనిరే ॥11॥

న తే యదోమితి ప్రోచుర్న నేతి చ పరంతప
గోపా నిరాశాః ప్రత్యేత్య తథోచుః కృష్ణరామయోః ॥12॥

తదుపాకర్ణ్య భగవాన్ప్రహస్య జగదీశ్వరః
వ్యాజహార పునర్గోపాందర్శయన్లౌకికీం గతిం ॥13॥

మాం జ్ఞాపయత పత్నిభ్యః ససంకర్షణమాగతం
దాస్యంతి కామమన్నం వః స్నిగ్ధా మయ్యుషితా ధియా॥14॥

గత్వాథ పత్నీశాలాయాం దృష్ట్వాసీనాః స్వలంకృతాః
నత్వా ద్విజసతీర్గోపాః ప్రశ్రితా ఇదమబ్రువన్॥15॥

నమో వో విప్రపత్నీభ్యో నిబోధత వచాంసి నః
ఇతోఽవిదూరే చరతా కృష్ణేనేహేషితా వయం॥16॥

గాశ్చారయన్స గోపాలైః సరామో దూరమాగతః
బుభుక్షితస్య తస్యాన్నం సానుగస్య ప్రదీయతాం॥17॥

శ్రుత్వాచ్యుతముపాయాతం నిత్యం తద్దర్శనోత్సుకాః
తత్కథాక్షిప్తమనసో బభూవుర్జాతసంభ్రమాః॥18॥

చతుర్విధం బహుగుణమన్నమాదాయ భాజనైః
అభిసస్రుః ప్రియం సర్వాః సముద్రమివ నిమ్నగాః॥19॥

నిషిధ్యమానాః పతిభిర్భ్రాతృభిర్బంధుభిః సుతైః
భగవత్యుత్తమశ్లోకే దీర్ఘశ్రుత ధృతాశయాః॥20॥

యమునోపవనేఽశోక నవపల్లవమండితే
విచరంతం వృతం గోపైః సాగ్రజం దదృశుః స్త్రియః॥21॥

శ్యామం హిరణ్యపరిధిం వనమాల్యబర్హ
ధాతుప్రవాలనటవేషమనవ్రతాంసే
విన్యస్తహస్తమితరేణ ధునానమబ్జం
కర్ణోత్పలాలకకపోలముఖాబ్జహాసం॥22॥

ప్రాయఃశ్రుతప్రియతమోదయకర్ణపూరైర్
యస్మిన్నిమగ్నమనసస్తమథాక్షిరంధ్రైః
అంతః ప్రవేశ్య సుచిరం పరిరభ్య తాపం
ప్రాజ్ఞం యథాభిమతయో విజహుర్నరేంద్ర॥23॥

తాస్తథా త్యక్తసర్వాశాః ప్రాప్తా ఆత్మదిదృక్షయా
విజ్ఞాయాఖిలదృగ్ద్రష్టా ప్రాహ ప్రహసితాననః॥24॥

స్వాగతం వో మహాభాగా ఆస్యతాం కరవామ కిం
యన్నో దిదృక్షయా ప్రాప్తా ఉపపన్నమిదం హి వః॥25॥

నన్వద్ధా మయి కుర్వంతి కుశలాః స్వార్థదర్శినః
అహైతుక్యవ్యవహితాం భక్తిమాత్మప్రియే యథా॥26॥

ప్రాణబుద్ధిమనఃస్వాత్మ దారాపత్యధనాదయః
యత్సంపర్కాత్ప్రియా ఆసంస్తతః కో న్వపరః ప్రియః॥27॥

తద్యాత దేవయజనం పతయో వో ద్విజాతయః
స్వసత్రం పారయిష్యంతి యుష్మాభిర్గృహమేధినః॥28॥

శ్రీపత్న్య ఊచుః ।

మైవం విభోఽర్హతి భవాన్గదితుం నృశంసం
సత్యం కురుష్వ నిగమం తవ పదమూలం

ప్రాప్తా వయం తులసిదామ పదావసృష్టం
కేశైర్నివోఢుమతిలంఘ్య సమస్తబంధూన్॥29॥

గృహ్ణంతి నో న పతయః పితరౌ సుతా వా
న భ్రాతృబంధుసుహృదః కుత ఏవ చాన్యే
తస్మాద్భవత్ప్రపదయోః పతితాత్మనాం నో
నాన్యా భవేద్గతిరరిందమ తద్విధేహి॥30॥

శ్రీభగవానువాచ ।

పతయో నాభ్యసూయేరన్పితృభ్రాతృసుతాదయః
లోకాశ్చ వో మయోపేతా దేవా అప్యనుమన్వతే॥31॥

న ప్రీతయేఽనురాగాయ హ్యంగసంగో నృణామిహ
తన్మనో మయి యుంజానా అచిరాన్మామవాప్స్యథ॥32॥

శ్రవణాద్దర్శనాద్ధ్యానాన్మయి భావోఽనుకీర్తనాత్
న తథా సన్నికర్షేణ ప్రతియాత తతో గృహాన్॥33॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇత్యుక్తా ద్విజపత్న్యస్తా యజ్ఞవాటం పునర్గతాః
తే చానసూయవస్తాభిః స్త్రీభిః సత్రమపారయన్॥34॥

తత్రైకా విధృతా భర్త్రా భగవంతం యథాశ్రుతం
హృదోపగుహ్య విజహౌ దేహం కర్మానుబంధనం॥35॥

భగవానపి గోవిందస్తేనైవాన్నేన గోపకాన్
చతుర్విధేనాశయిత్వా స్వయం చ బుభుజే ప్రభుః॥36॥

ఏవం లీలానరవపుర్నృలోకమనుశీలయన్
రేమే గోగోపగోపీనాం రమయన్రూపవాక్కృతైః॥37॥

అథానుస్మృత్య విప్రాస్తే అన్వతప్యన్కృతాగసః
యద్విశ్వేశ్వరయోర్యాచ్ఞామహన్మ నృవిడంబయోః॥38॥

దృష్ట్వా స్త్రీణాం భగవతి కృష్ణే భక్తిమలౌకికీం
ఆత్మానం చ తయా హీనమనుతప్తా వ్యగర్హయన్॥39॥

ధిగ్జన్మ నస్త్రివృద్యత్తద్ధిగ్వ్రతం ధిగ్బహుజ్ఞతాం
ధిక్కులం ధిక్క్రియాదాక్ష్యం విముఖా యే త్వధోక్షజే॥40॥

నూనం భగవతో మాయా యోగినామపి మోహినీ
యద్వయం గురవో నృణాం స్వార్థే ముహ్యామహే ద్విజాః॥41॥

అహో పశ్యత నారీణామపి కృష్ణే జగద్గురౌ
దురంతభావం యోఽవిధ్యన్మృత్యుపాశాన్గృహాభిధాన్॥42॥

నాసాం ద్విజాతిసంస్కారో న నివాసో గురావపి
న తపో నాత్మమీమాంసా న శౌచం న క్రియాః శుభాః॥43॥

తథాపి హ్యుత్తమఃశ్లోకే కృష్ణే యోగేశ్వరేశ్వరే
భక్తిర్దృఢా న చాస్మాకం సంస్కారాదిమతామపి॥44॥

నను స్వార్థవిమూఢానాం ప్రమత్తానాం గృహేహయా
అహో నః స్మారయామాస గోపవాక్యైః సతాం గతిః ॥45॥

అన్యథా పూర్ణకామస్య కైవల్యాద్యశిషాం పతేః
ఈశితవ్యైః కిమస్మాభిరీశస్యైతద్విడంబనం ॥46॥

హిత్వాన్యాన్భజతే యం శ్రీః పాదస్పర్శాశయాసకృత్
స్వాత్మదోషాపవర్గేణ తద్యాచ్ఞా జనమోహినీ ॥47॥

దేశః కాలః పృథగ్ద్రవ్యం మంత్రతంత్రర్త్విజోఽగ్నయః
దేవతా యజమానశ్చ క్రతుర్ధర్మశ్చ యన్మయః ॥48॥

స ఏవ భగవాన్సాక్షాద్విష్ణుర్యోగేశ్వరేశ్వరః
జాతో యదుష్విత్యాశృణ్మ హ్యపి మూఢా న విద్మహే ॥49॥

తస్మై నమో భగవతే కృష్ణాయాకుంఠమేధసే
యన్మాయామోహితధియో భ్రమామః కర్మవర్త్మసు ॥50॥

స వై న ఆద్యః పురుషః స్వమాయామోహితాత్మనాం
అవిజ్ఞతానుభావానాం క్షంతుమర్హత్యతిక్రమం ॥51॥

ఇతి స్వాఘమనుస్మృత్య కృష్ణే తే కృతహేలనాః
దిదృక్షవో వ్రజమథ కంసాద్భీతా న చాచలన్ ॥52॥

—♦ అధ్యాయము 24 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

భగవానపి తత్రైవ బలదేవేన సంయుతః
అపశ్యన్నివసన్గోపానింద్రయాగకృతోద్యమాన్ ॥1॥

తదభిజ్ఞోఽపి భగవాన్సర్వాత్మా సర్వదర్శనః
ప్రశ్రయావనతోఽపృచ్ఛద్వృద్ధాన్నందపురోగమాన్ ॥2॥

కథ్యతాం మే పితః కోఽయం సంభ్రమో వ ఉపాగతః
కిం ఫలం కస్య వోద్దేశః కేన వా సాధ్యతే మఖః ॥3॥

ఏతద్బ్రూహి మహాన్కామో మహ్యం శుశ్రూషవే పితః
న హి గోప్యం హి సధూనాం కృత్యం సర్వాత్మనామిహ
అస్త్యస్వపరదృష్టీనామమిత్రోదాస్తవిద్విషాం ॥4॥

ఉదాసీనోఽరివద్వర్జ్య
ఆత్మవత్సుహృదుచ్యతే ॥5॥

జ్ఞత్వాజ్ఞాత్వా చ కర్మాణి జనోఽయమనుతిష్ఠతి
విదుషః కర్మసిద్ధిః స్యాద్యథా నావిదుషో భవేత్ ॥6॥

తత్ర తావత్క్రియాయోగో భవతాం కిం విచారితః
అథ వా లౌకికస్తన్మే పృచ్ఛతః సాధు భణ్యతాం ॥7॥

శ్రీనంద ఉవాచ ।

పర్జన్యో భగవానింద్రో మేఘాస్తస్యాత్మమూర్తయః
తేఽభివర్షంతి భూతానాం ప్రీణనం జీవనం పయః ॥8॥

తం తాత వయమన్యే చ వార్ముచాం పతిమీశ్వరం
ద్రవ్యైస్తద్రేతసా సిద్ధైర్యజంతే క్రతుభిర్నరాః ॥9॥

తచ్ఛేషేణోపజీవంతి త్రివర్గఫలహేతవే
పుంసాం పురుషకారాణాం పర్జన్యః ఫలభావనః ॥10॥

య ఏనం విసృజేద్ధర్మం పరంపర్యాగతం నరః
కామాద్ద్వేషాద్భయాల్లోభాత్స వై నాప్నోతి శోభనం ॥11॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

వచో నిశమ్య నందస్య తథాన్యేషాం వ్రజౌకసాం
ఇంద్రాయ మన్యుం జనయన్పితరం ప్రాహ కేశవః ॥12॥

శ్రీభగవానువాచ ।

కర్మణా జాయతే జంతుః కర్మణైవ ప్రలీయతే
సుఖం దుఃఖం భయం క్షేమం కర్మణైవాభిపద్యతే ॥13॥

అస్తి చేదీశ్వరః కశ్చిత్ఫలరూప్యన్యకర్మణాం
కర్తారం భజతే సోఽపి న హ్యకర్తుః ప్రభుర్హి సః ॥14॥

కిమింద్రేణేహ భూతానాం స్వస్వకర్మానువర్తినాం
అనీశేనాన్యథా కర్తుం స్వభావవిహితం నృణాం ॥15॥

స్వభావతంత్రో హి జనః స్వభావమనువర్తతే
స్వభావస్థమిదం సర్వం సదేవాసురమానుషం ॥16॥

దేహానుచ్చావచాంజంతుః ప్రాప్యోత్సృజతి కర్మణా
శత్రుర్మిత్రముదాసీనః కర్మైవ గురురీశ్వరః ॥17॥

తస్మాత్సంపూజయేత్కర్మ స్వభావస్థః స్వకర్మకృత్
అంజసా యేన వర్తేత తదేవాస్య హి దైవతం ॥18॥

ఆజీవ్యైకతరం భావం యస్త్వన్యముపజీవతి
న తస్మాద్విందతే క్షేమం జారాన్నార్యసతీ యథా ॥19॥

వర్తేత బ్రహ్మణా విప్రో రాజన్యో రక్షయా భువః
వైశ్యస్తు వార్తయా జీవేచ్ఛూద్రస్తు ద్విజసేవయా ॥20॥

కృషివాణిజ్యగోరక్షా కుసీదం తూర్యముచ్యతే
వార్తా చతుర్విధా తత్ర వయం గోవృత్తయోఽనిశం ॥21॥

సత్త్వం రజస్తమ ఇతి స్థిత్యుత్పత్త్యంతహేతవః
రజసోత్పద్యతే విశ్వమన్యోన్యం వివిధం జగత్ ॥22॥

రజసా చోదితా మేఘా వర్షంత్యంబూని సర్వతః
ప్రజాస్తైరేవ సిధ్యంతి మహేంద్రః కిం కరిష్యతి ॥23॥

న నః పురోజనపదా న గ్రామా న గృహా వయం
వనౌకసస్తాత నిత్యం వనశైలనివాసినః||24||

తస్మాద్గవాం బ్రాహ్మణానామద్రేశ్చారభ్యతాం మఖః
య ఇంద్రయాగసంభారాస్తైరయం సాధ్యతాం మఖః||25||

పచ్యంతాం వివిధాః పాకాః సూపాంతాః పాయసాదయః
సంయావాపూపశష్కుల్యః సర్వదోహాశ్చ గృహ్యతాం||26||

హూయంతామగ్నయః సమ్యగ్బ్రాహ్మణైర్బ్రహ్మవాదిభిః
అన్నం బహుగుణం తేభ్యో దేయం వో ధేనుదక్షిణాః||27||

అన్యేభ్యశ్చాశ్వచాండాల పతితేభ్యో యథార్హతః
యవసం చ గవాం దత్త్వా గిరయే దీయతాం బలిః||28||

స్వలంకృతా భుక్తవంతః స్వనులిప్తాః సువాససః
ప్రదక్షిణాం చ కురుత గోవిప్రానలపర్వతాన్||29||

ఏతన్మమ మతం తాత క్రియతాం యది రోచతే
అయం గోబ్రాహ్మణాద్రీణాం మహ్యం చ దయితో మఖః||30||

శ్రీశుక ఉవాచ |

కాలాత్మనా భగవతా శక్రదర్పజిఘాంసయా
ప్రోక్తం నిశమ్య నందాద్యాః సాధ్వగృహ్ణంత తద్వచః||31||

తథా చ వ్యదధుః సర్వం యథాహ మధుసూదనః
వాచయిత్వా స్వస్త్యయనం తద్ద్రవ్యేణ గిరిద్విజాన్||32||

ఉపహృత్య బలీన్సమ్యగాదృతా యవసం గవాం
గోధనాని పురస్కృత్య గిరిం చక్రుః ప్రదక్షిణం||33||

అనాంస్యనడుద్యుక్తాని తే చారుహ్య స్వలంకృతాః
గోప్యశ్చ కృష్ణవీర్యాణి గాయంత్యః సద్విజాశిషః||34||

కృష్ణస్త్వన్యతమం రూపం గోపవిశ్రంభణం గతః
శైలోఽస్మీతి బ్రువన్భూరి బలిమాదద్బృహద్వపుః||35||

తస్మై నమో వ్రజజనైః సహ చక్ర ఆత్మనాత్మనే
అహో పశ్యత శైలోఽసౌ రూపీ నోఽనుగ్రహం వ్యధాత్||36||

ఏషోఽవజానతో మర్త్యాన్కామరూపీ వనౌకసః
హంతి హ్యస్మై నమస్యామః శర్మణే ఆత్మనో గవాం||37||

ఇత్యద్రిగోద్విజమఖం వాసుదేవప్రచోదితాః
యథా విధాయ తే గోపా సహకృష్ణా వ్రజం యయుః||38||

—♦ అధ్యాయము 25 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ |

ఇంద్రస్తదాత్మనః పూజాం విజ్ఞాయ విహతాం నృప
గోపేభ్యః కృష్ణనాథేభ్యో నందాదిభ్యశ్చుకోప హ||1||

గణం సాంవర్తకం నామ మేఘానాం చాంతకారిణాం
ఇంద్రః ప్రచోదయత్క్రుద్ధో వాక్యం చాహేశమాన్యుత ॥2॥

అహో శ్రీమదమాహాత్మ్యం గోపానాం కాననౌకసాం
కృష్ణం మర్త్యముపాశ్రిత్య యే చక్రుర్దేవహేలనం ॥3॥

యథాదృఢైః కర్మమయైః క్రతుభిర్నామనౌనిభైః
విద్యామాన్వీక్షికీం హిత్వా తితీర్షంతి భవార్ణవం ॥4॥

వాచాలం బాలిశం స్తబ్ధమజ్ఞం పండితమానినం
కృష్ణం మర్త్యముపాశ్రిత్య గోపా మే చక్రురప్రియం ॥5॥

ఏషాం శ్రియావలిప్తానాం కృష్ణేనాధ్మాపితాత్మనాం
ధునుత శ్రీమదస్తంభం పశూన్నయత సంక్షయం ॥6॥

అహం చైరావతం నాగమారుహ్యానువ్రజే వ్రజం
మరుద్గణైర్మహావేగైర్నందగోష్ఠజిఘాంసయా ॥7॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇత్థం మఘవతాజ్ఞప్తా మేఘా నిర్ముక్తబంధనాః
నందగోకులమాసారైః పీడయామాసురోజసా ॥8॥

విద్యోతమానా విద్యుద్భిః స్తనంతః స్తనయిత్నుభిః
తీవ్రైర్మరుద్గణైర్నున్నా వవృషుర్జలశర్కరాః ॥9॥

స్థూణాస్థూలా వర్షధారా ముంచత్స్వభ్రేష్వభీక్ష్ణశః
జలౌఘైః ప్లావ్యమానా భూర్నాదృశ్యత నతోన్నతం ॥10॥

అత్యాసారాతివాతేన పశవో జాతవేపనాః
గోపా గోప్యశ్చ శీతార్తా గోవిందం శరణం యయుః ॥11॥

శిరః సుతాంశ్చ కాయేన ప్రచ్ఛాద్యాసారపీడితాః
వేపమానా భగవతః పాదమూలముపాయయుః ॥12॥

కృష్ణ కృష్ణ మహాభాగ త్వన్నాథం గోకులం ప్రభో
త్రాతుమర్హసి దేవాన్నః కుపితాద్భక్తవత్సల ॥13॥

శిలావర్షాతివాతేన హన్యమానమచేతనం
నిరీక్ష్య భగవాన్మేనే కుపితేంద్రకృతం హరిః ॥14॥

అపర్త్వత్యుల్బణం వర్షమతివాతం శిలామయం
స్వయాగే విహతేఽస్మాభిరింద్రో నాశాయ వర్షతి ॥15॥

తత్ర ప్రతివిధిం సమ్యగాత్మయోగేన సాధయే
లోకేశమానినాం మౌఢ్యాద్ధనిష్యే శ్రీమదం తమః ॥16॥

న హి సద్భావయుక్తానాం సురాణామీశవిస్మయః
మత్తోఽసతాం మానభంగః ప్రశమాయోపకల్పతే ॥17॥

తస్మాన్మచ్ఛరణం గోష్ఠం మన్నాథం మత్పరిగ్రహం
గోపాయే స్వాత్మయోగేన సోఽయం మే వ్రత ఆహితః ॥18॥

ఇత్యుక్త్వైకేన హస్తేన కృత్వా గోవర్ధనాచలం
దధార లీలయా విష్ణుశ్ఛత్రాకమివ బాలకః ॥19॥

అథాహ భగవాన్గోపాన్హేఽమ్బ తాత వ్రజౌకసః
యథోపజోషం విశత గిరిగర్తం సగోధనాః॥20॥

న త్రాస ఇహ వః కార్యో మద్ధస్తాద్రినిపాతనాత్
వాతవర్షభయేనాలం తత్త్రాణం విహితం హి వః॥21॥

తథా నిర్వివిశుర్గర్తం కృష్ణాశ్వాసితమానసః
యథావకాశం సధనాః సవ్రజాః సోపజీవినః॥22॥

క్షుత్తృడ్వ్యథాం సుఖాపేక్షాం హిత్వా తైర్వ్రజవాసిభిః
వీక్ష్యమాణో దధారాద్రిం సప్తాహం నాచలత్పదాత్॥23॥

కృష్ణయోగానుభావం తం నిశమ్యేంద్రోఽతివిస్మితః
నిస్తంభో భ్రష్టసంకల్పః స్వాన్మేఘాన్సన్న్యవారయత్॥24॥

ఖం వ్యభ్రముదితాదిత్యం వాతవర్షం చ దారుణం
నిశమ్యోపరతం గోపాన్గోవర్ధనధరోఽబ్రవీత్॥25॥

నిర్యాత త్యజత త్రాసం గోపాః సస్త్రీధనార్భకాః
ఉపారతం వాతవర్షం వ్యుదప్రాయాశ్చ నిమ్నగాః॥26॥

తతస్తే నిర్యయుర్గోపాః స్వం స్వమాదాయ గోధనం
శకటోఢోపకరణం స్త్రీబాలస్థవిరాః శనైః॥27॥

భగవానపి తం శైలం స్వస్థానే పూర్వవత్ప్రభుః
పశ్యతాం సర్వభూతానాం స్థాపయామాస లీలయా॥28॥

తం ప్రేమవేగాన్నిర్భృతా వ్రజౌకసో
యథా సమీయుః పరిరంభణాదిభిః
గోప్యశ్చ సస్నేహమపూజయన్ముదా
దధ్యక్షతాద్భిర్యుయుజుః సదాశిషః॥29॥

యశోదా రోహిణీ నందో రామశ్చ బలినాం వరః
కృష్ణమాలింగ్య యుయుజురాశిషః స్నేహకాతరాః॥30॥

దివి దేవగణాః సిద్ధాః సాధ్యా గంధర్వచారణాః
తుష్టువుర్ముముచుస్తుష్టాః పుష్పవర్షాణి పార్థివ॥31॥

శంఖదుందుభయో నేదుర్దివి దేవప్రచోదితాః
జగుర్గంధర్వపతయస్తుంబురుప్రముఖా నృప॥32॥

తతోఽనురక్తైః పశుపైః పరిశ్రితో రాజన్స్వగోష్ఠం సబలోఽవ్రజద్ధరిః
తథావిధాన్యస్య కృతాని గోపికా గాయంత్య ఈయుర్ముదితా హృదిస్పృశః॥33॥

—♦ అధ్యాయము 26 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఏవంవిధాని కర్మాణి గోపాః కృష్ణస్య వీక్ష్య తే
అతద్వీర్యవిదః ప్రోచుః సమభ్యేత్య సువిస్మితాః॥1॥

బాలకస్య యదేతాని కర్మాణ్యత్యద్భుతాని వై
కథమర్హత్యసౌ జన్మ గ్రామ్యేష్వాత్మజుగుప్సితం॥2॥

యః సప్తహాయనో బాలః కరేణైకేన లీలయా
కథం బిభ్రద్గిరివరం పుష్కరం గజరాడివ ||3||

తోకేనామీలితాక్షేణ పూతనాయా మహౌజసః
పీతః స్తనః సహ ప్రాణైః కాలేనేవ వయస్తనోః ||4||

హిన్వతోఽధః శయానస్య మాస్యస్య చరణావుదక్
అనోఽపతద్విపర్యస్తం రుదతః ప్రపదాహతం ||5||

ఏకహాయన ఆసీనో హ్రియమాణో విహాయసా
దైత్యేన యస్తృణావర్తమహన్కంఠగ్రహాతురం ||6||

క్వచిద్ధైయంగవస్తైన్యే మాత్రా బద్ధ ఉదూఖలే
గచ్ఛన్నర్జునయోర్మధ్యే బాహుభ్యాం తావపాతయత్ ||7||

వనే సంచారయన్వత్సాన్సరామో బాలకైర్వృతః
హంతుకామం బకం దోర్భ్యాం ముఖతోఽరిమపాటయత్ ||8||

వత్సేషు వత్సరూపేణ ప్రవిశంతం జిఘాంసయా
హత్వా న్యపాతయత్తేన కపిత్థాని చ లీలయా ||9||

హత్వా రాసభదైతేయం తద్బంధూంశ్చ బలాన్వితః
చక్రే తాలవనం క్షేమం పరిపక్వఫలాన్వితం ||10||

ప్రలంబం ఘాతయిత్వోగ్రం బలేన బలశాలినా
అమోచయద్వ్రజపశూన్గోపాంశ్చారణ్యవహ్నితః ||11||

ఆశీవిషతమాహీంద్రం దమిత్వా విమదం హ్రదాత్
ప్రసహ్యోద్వాస్య యమునాం చక్రేఽసౌ నిర్విషోదకాం ||12||

దుస్త్యజశ్చానురాగోఽస్మిన్సర్వేషాం నో వ్రజౌకసాం
నంద తే తనయేఽస్మాసు తస్యాప్యౌత్పత్తికః కథం ||13||

క్వ సప్తహాయనో బాలః క్వ మహాద్రివిధారణం
తతో నో జాయతే శంకా వ్రజనాథ తవాత్మజే ||14||

శ్రీనంద ఉవాచ |

శ్రూయతాం మే వచో గోపా వ్యేతు శంకా చ వోఽర్భకే
ఏనమ్కుమారముద్దిశ్య గర్గో మే యదువాచ హ ||15||

వర్ణాస్త్రయః కిలాస్యాసన్గృహ్ణతోఽనుయుగం తనూః
శుక్లో రక్తస్తథా పీత ఇదానీం కృష్ణతాం గతః ||16||

ప్రాగయం వసుదేవస్య క్వచిజ్జాతస్తవాత్మజః
వాసుదేవ ఇతి శ్రీమానభిజ్ఞాః సంప్రచక్షతే ||17||

బహూని సంతి నామాని రూపాణి చ సుతస్య తే
గుణ కర్మానురూపాణి తాన్యహం వేద నో జనాః ||18||

ఏష వః శ్రేయ ఆధాస్యద్గోపగోకులనందనః
అనేన సర్వదుర్గాణి యూయమంజస్తరిష్యథ ||19||

పురానేన వ్రజపతే సాధవో దస్యుపీడితాః
అరాజకే రక్ష్యమాణా జిగ్యుర్దస్యూన్సమేధితాః ||20||

య ఏతస్మిన్మహాభాగే ప్రీతిం కుర్వంతి మానవాః
నారయోఽభిభవంత్యేతాన్విష్ణుపక్షానివాసురాః ॥21॥

తస్మాన్నంద కుమారోఽయం నారాయణసమో గుణైః
శ్రియా కీర్త్యానుభావేన తత్కర్మసు న విస్మయః ॥22॥

ఇత్యద్ధా మాం సమాదిశ్య గర్గే చ స్వగృహం గతే
మన్యే నారాయణస్యాంశం కృష్ణమక్లిష్టకారిణం ॥23॥

ఇతి నందవచః శ్రుత్వా గర్గగీతం తం వ్రజౌకసః
ముదితా నందమానర్చుః కృష్ణం చ గతవిస్మయాః ॥24॥

దేవే వర్షతి యజ్ఞవిప్లవరుషా వజ్రాస్మవర్షానిలైః
సీదత్పాలపశుస్త్రియాత్మశరణం దృష్ట్వానుకంప్యుత్స్మయన్
ఉత్పాట్యైకకరేణ శైలమబలో లీలోచ్ఛిలీంధ్రం యథా
బిభ్రద్గోష్ఠమపాన్మహేంద్రమదభిత్ప్రీయాన్న ఇంద్రో గవాం ॥25॥

—♦ అధ్యాయము 27 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

గోవర్ధనే ధృతే శైలే ఆసారాద్రక్షితే వ్రజే
గోలోకాదావ్రజత్కృష్ణం సురభిః శక్ర ఏవ చ ॥1॥

వివిక్త ఉపసంగమ్య వ్రీడీతః కృతహేలనః
పస్పర్శ పాదయోరేనం కిరీటేనార్కవర్చసా ॥2॥

దృష్టశ్రుతానుభావోఽస్య కృష్ణస్యామితతేజసః
నష్టత్రిలోకేశమద ఇదమాహ కృతాంజలిః ॥3॥

ఇంద్ర ఉవాచ ।

విశుద్ధసత్త్వం తవ ధామ శాంతం తపోమయం ధ్వస్తరజస్తమస్కం
మాయామయోఽయం గుణసంప్రవాహో న విద్యతే తే గ్రహణానుబంధః ॥4॥

కుతో ను తద్ధేతవ ఈశ తత్కృతా లోభాదయో యేఽబుధలిఙ్గభావాః
తథాపి దండం భగవాన్బిభర్తి ధర్మస్య గుప్త్యై ఖలనిగ్రహాయ ॥5॥

పితా గురుస్త్వం జగతామధీశో దురత్యయః కాల ఉపాత్తదండః
హితాయ చేచ్ఛాతనుభిః సమీహసే మానం విధున్వంజగదీశమానినాం ॥6॥

యే మద్విధాజ్ఞా జగదీశమానినస్త్వాం వీక్ష్య కాలేఽభయమాశు తన్మదం
హిత్వార్యమార్గం ప్రభజంత్యపస్మయా ఈహా ఖలానామపి తేఽనుశాసనం ॥7॥

స త్వం మమైశ్వర్యమదప్లుతస్య కృతాగసస్తేఽవిదుషః ప్రభావం
క్షంతుం ప్రభోఽథార్హసి మూఢచేతసో మైవం పునర్భూన్మతిరీశ మేఽసతీ ॥8॥

తవావతారోఽయమధోక్షజేహ భువో భరాణామురుభారజన్మనాం
చమూపతీనామభవాయ దేవ భవాయ యుష్మచ్చరణానువర్తినాం ॥9॥

నమస్తుభ్యం భగవతే పురుషాయ మహాత్మనే
వాసుదేవాయ కృష్ణాయ సాత్వతాం పతయే నమః ॥10॥

స్వచ్ఛందోపాత్తదేహాయ విశుద్ధజ్ఞానమూర్తయే
సర్వస్మై సర్వబీజాయ సర్వభూతాత్మనే నమః॥11॥

మయేదం భగవన్గోష్ఠ నాశాయాసారవాయుభిః
చేష్టితం విహతే యజ్ఞే మానినా తీవ్రమన్యునా॥12॥

త్వయేశానుగృహీతోఽస్మి ధ్వస్తస్తంభో వృథోద్యమః
ఈశ్వరం గురుమాత్మానం త్వామహం శరణం గతః॥13॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఏవం సంకీర్తితః కృష్ణో మఘోనా భగవానముం
మేఘగంభీరయా వాచా ప్రహసన్నిదమబ్రవీత్॥14॥

శ్రీభగవానువాచ ।

మయా తేఽకారి మఘవన్మఖభంగోఽనుగృహ్ణతా
మదనుస్మృతయే నిత్యం మత్తస్యేంద్రశ్రియా భృశం॥15॥

మామైశ్వర్యశ్రీమదాంధో దండ పాణిం న పశ్యతి
తం భ్రంశయామి సంపద్భ్యో యస్య చేచ్ఛామ్యనుగ్రహం॥16॥

గమ్యతాం శక్ర భద్రం వః క్రియతాం మేఽనుశాసనం
స్థీయతాం స్వాధికారేషు యుక్తైర్వః స్తంభవర్జితైః॥17॥

అథాహ సురభిః కృష్ణమభివంద్య మనస్వినీ
స్వసంతానైరుపామంత్ర్య గోపరూపిణమీశ్వరం॥18॥

సురభిరువాచ ।

కృష్ణ కృష్ణ మహాయోగిన్విశ్వాత్మన్విశ్వసంభవ
భవతా లోకనాథేన సనాథా వయమచ్యుత॥19॥

త్వం నః పరమకం దైవం త్వం న ఇంద్రో జగత్పతే
భవాయ భవ గోవిప్ర దేవానాం యే చ సాధవః॥20॥

ఇంద్రం నస్త్వాభిషేక్ష్యామో బ్రహ్మణా చోదితా వయం
అవతీర్ణోఽసి విశ్వాత్మన్భూమేర్భారాపనుత్తయే॥21॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఏవం కృష్ణముపామంత్ర్య సురభిః పయసాత్మనః
జలైరాకాశగంగాయా ఐరావతకరోద్ధృతైః॥22॥

ఇంద్రః సురర్షిభిః సాకం చోదితో దేవమాతృభిః
అభ్యసించత దాశార్హం గోవింద ఇతి చాభ్యధాత్॥23॥

తత్రాగతాస్తుంబురునారదాదయో గంధర్వవిద్యాధరసిద్ధచారణాః
జగుర్యశో లోకమలాపహం హరేః సురాంగనాః సన్ననృతుర్ముదాన్వితాః॥24॥

తం తుష్టువుర్దేవనికాయకేతవో హ్యవాకిరంశ్చాద్భుతపుష్పవృష్టిభిః
లోకాః పరాం నిర్వృతిమాప్నువంస్త్రయో గావస్తదా గామనయన్పయోద్రుతాం ॥25॥

నానారసౌఘాః సరితో వృక్షా ఆసన్మధుస్రవాః
అకృష్టపచ్యౌషధయో గిరయోఽబిభ్రనున్మణీన్ ॥26॥

కృష్ణేఽభిషిక్త ఏతాని సర్వాణి కురునందన
నిర్వైరాణ్యభవంస్తాత క్రూరాణ్యపి నిసర్గతః ॥27॥

ఇతి గోగోకులపతిం గోవిందమభిషిచ్య సః
అనుజ్ఞాతో యయౌ శక్రో వృతో దేవాదిభిర్దివం ॥28॥

—♦ అధ్యాయము 28 ♦—

శ్రీబాదరాయణిరువాచ ।

ఏకాదశ్యాం నిరాహారః సమభ్యర్చ్య జనార్దనం
స్నాతుం నందస్తు కాలింద్యాం ద్వాదశ్యాం జలమావిశత్ ॥1॥

తం గృహీత్వానయద్భృత్యో వరుణస్యాసురోఽన్తికం
అవజ్ఞాయాసురీం వేలాం ప్రవిష్టముదకం నిశి ॥2॥

చుక్రుశుస్తమపశ్యంతః కృష్ణ రామేతి గోపకాః
భగవాంస్తదుపశ్రుత్య పితరం వరుణాహృతం
తదంతికం గతో రాజన్స్వానామభయదో విభుః ॥3॥

ప్రాప్తం వీక్ష్య హృషీకేశం లోకపాలః సపర్యయా
మహత్యా పూజయిత్వాహ తద్దర్శనమహోత్సవః ॥4॥

శ్రీవరుణ ఉవాచ ।

అద్య మే నిభృతో దేహోఽద్యైవార్థోఽధిగతః ప్రభో
త్వత్పాదభాజో భగవన్నవాపుః పారమధ్వనః ॥5॥

నమస్తుభ్యం భగవతే బ్రహ్మణే పరమాత్మనే
న యత్ర శ్రూయతే మాయా లోకసృష్టివికల్పనా ॥6॥

అజానతా మామకేన మూఢేనాకార్యవేదినా
ఆనీతోఽయం తవ పితా తద్భవాన్క్షంతుమర్హతి ॥7॥

మమాప్యనుగ్రహం కృష్ణ కర్తుమర్హస్యశేషదృక్
గోవింద నీయతామేష పితా తే పితృవత్సల ॥8॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఏవం ప్రసాదితః కృష్ణో భగవానీశ్వరేశ్వరః
ఆదాయాగాత్స్వపితరం బంధూనాం చావహన్ముదం ॥9॥

నందస్త్వతీంద్రియం దృష్ట్వా లోకపాలమహోదయం
కృష్ణే చ సన్నతిం తేషాం జ్ఞాతిభ్యో విస్మితోఽబ్రవీత్ ॥10॥

తే చౌత్సుక్యధియో రాజన్మత్వా గోపాస్తమీశ్వరం
అపి నః స్వగతిం సూక్ష్మాముపాధాస్యదధీశ్వరః||11||

ఇతి స్వానాం స భగవాన్విజ్ఞాయాఖిలదృక్స్వయం
సంకల్పసిద్ధయే తేషాం కృపయైతదచింతయత్||12||

జనో వై లోక ఏతస్మిన్నవిద్యాకామకర్మభిః
ఉచ్చావచాసు గతిషు న వేద స్వాం గతిం భ్రమన్||13||

ఇతి సంచింత్య భగవాన్మహాకారుణికో హరిః
దర్శయామాస లోకం స్వం గోపానాం తమసః పరం||14||

సత్యం జ్ఞానమనంతం యద్బ్రహ్మజ్యోతిః సనాతనం
యద్ధి పశ్యంతి మునయో గుణాపాయే సమాహితాః||15||

తే తు బ్రహ్మహ్రదమ్నీతా మగ్నాః కృష్ణేన చోద్ధృతాః
దదృశుర్బ్రహ్మణో లోకం యత్రాక్రూరోఽధ్యగాత్పురా||16||

నందాదయస్తు తం దృష్ట్వా పరమానందనివృతాః
కృష్ణం చ తత్ర ఛ్ఛందోభిః స్తూయమానం సువిస్మితాః||17||

—♦ అధ్యాయము 29 ♦—

శ్రీబాదరాయణిరువాచ ।

భగవానపి తా రాత్రీః శారదోత్ఫుల్లమల్లికాః
వీక్ష్య రంతుం మనశ్చక్రే యోగమాయాముపాశ్రితః||1||

తదోడురాజః కకుభః కరైర్ముఖం ప్రాచ్యా విలింపన్నరుణేన శంతమైః
స చర్షణీనాముదగాచ్ఛుచో మృజన్ప్రియః ప్రియాయా ఇవ దీర్ఘదర్శనః||2||

దృష్ట్వా కుముద్వంతమఖండమండలం
రమాననాభం నవకుంకుమారుణం
వనం చ తత్కోమలగోభీ రంజితం
జగౌ కలం వామదృశాం మనోహరం||3||

నిశమ్య గీతాం తదనంగవర్ధనం వ్రజస్త్రియః కృష్ణగృహీతమానసాః
ఆజగ్మురన్యోన్యమలక్షితోద్యమాః స యత్ర కాంతో జవలోలకుండలాః||4||

దుహంత్యోఽభియయుః కాశ్చిద్దోహం హిత్వా సముత్సుకాః
పయోఽధిశ్రిత్య సంయావమనుద్వాస్యాపరా యయుః||5||

పరివేషయంత్యస్తద్ధిత్వా పాయయంత్యః శిశూన్పయః
శుశ్రూషంత్యః పతీన్కాశ్చిదశ్నంత్యోఽపాస్య భోజనం||6||

లింపంత్యః ప్రమృజంత్యోఽన్యా అంజంత్యః కాశ్చ లోచనే
వ్యత్యస్తవస్త్రాభరణాః కాశ్చిత్కృష్ణాంతికం యయుః||7||

తా వార్యమాణాః పతిభిః పితృభిర్భ్రాతృబంధుభిః
గోవిందాపహృతాత్మానో న న్యవర్తంత మోహితాః||8||

అంతర్గృహగతాః కాశ్చిద్గోప్యోఽలబ్ధవినిర్గమాః
కృష్ణం తద్భావనాయుక్తా దధ్యుర్మీలితలోచనాః||9||

దుఃసహప్రేష్ఠవిరహ తీవ్రతాపధుతాశుభాః
ధ్యానప్రాప్తాచ్యుతాశ్లేష నిర్వృత్యా క్షీణమంగలాః ॥10॥

తమేవ పరమాత్మానం జారబుద్ధ్యాపి సంగతాః
జహుర్గుణమయం దేహం సద్యః ప్రక్షీణబంధనాః ॥11॥

శ్రీపరీక్షిదువాచ ।

కృష్ణం విదుః పరం కాంతం న తు బ్రహ్మతయా మునే
గుణప్రవాహోపరమస్తాసాం గుణధియాం కథం ॥12॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఉక్తం పురస్తాదేతత్తే చైద్యః సిద్ధిం యథా గతః
ద్విషన్నపి హృషీకేశం కిముతాధోక్షజప్రియాః ॥13॥

నృణాం నిఃశ్రేయసార్థాయ వ్యక్తిర్భగవతో నృప
అవ్యయస్యాప్రమేయస్య నిర్గుణస్య గుణాత్మనః ॥14॥

కామం క్రోధం భయం స్నేహమైక్యం సౌహృదమేవ చ
నిత్యం హరౌ విదధతో యాంతి తన్మయతాం హి తే ॥15॥

న చైవం విస్మయః కార్యో భవతా భగవత్యజే
యోగేశ్వరేశ్వరే కృష్ణే యత ఏతద్విముచ్యతే ॥16॥

తా దృష్ట్వాంతికమాయాతా భగవాన్వ్రజయోషితః
అవదద్వదతాం శ్రేష్ఠో వాచః పేశైర్విమోహయన్ ॥17॥

శ్రీభగవానువాచ ।

స్వాగతం వో మహాభాగాః ప్రియం కిం కరవాణి వః
వ్రజస్యానామయం కచ్చిద్బ్రూతాగమనకారణం ॥18॥

రజన్యేషా ఘోరరూపా ఘోరసత్త్వనిషేవితా
ప్రతియాత వ్రజం నేహ స్థేయం స్త్రీభిః సుమధ్యమాః ॥19॥

మాతరః పితరః పుత్రా భ్రాతరః పతయశ్చ వః
విచిన్వంతి హ్యపశ్యంతో మా కృఢ్వం బంధుసాధ్వసం ॥20॥

దృష్టం వనం కుసుమితం రాకేశకరరంజితం
యమునానిలలీలైజత్తరుపల్లవశోభితం ॥21॥

తద్యాత మా చిరం గోష్ఠం శుశ్రూషధ్వం పతీన్సతీః
క్రందంతి వత్సా బాలాశ్చ తాన్పాయయత దుహ్యత ॥22॥

అథ వా మదభిస్నేహాద్భవత్యో యంత్రితాశయాః
ఆగతా హ్యుపపన్నం వః ప్రీయంతే మయి జంతవః ॥23॥

భర్తుః శుశ్రూషణం స్త్రీణాం పరో ధర్మో హ్యమాయయా
తద్బంధూనాం చ కల్యాణః ప్రజానాం చానుపోషణం ॥24॥

దుఃశీలో దుర్భగో వృద్ధో జడో రోగ్యధనోఽపి వా
పతిః స్త్రీభిర్న హాతవ్యో లోకేప్సుభిరపాతకీ॥25॥

అస్వర్గ్యమయశస్యం చ ఫల్గు కృచ్ఛ్రం భయావహం
జుగుప్సితం చ సర్వత్ర హ్యౌపపత్యం కులస్త్రియః॥26॥

శ్రవణాద్దర్శనాద్ధ్యానాన్మయి భావోఽనుకీర్తనాత్
న తథా సన్నికర్షేణ ప్రతియాత తతో గృహాన్॥27॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇతి విప్రియమాకర్ణ్య గోప్యో గోవిందభాషితం
విషణ్ణా భగ్నసంకల్పాశ్చింతామాపుర్దురత్యయాం॥28॥

కృత్వా ముఖాన్యవ శుచః శ్వసనేన శుష్యద్
బింబాధరాణి చరణేన భువః లిఖంత్యః
అస్రైరుపాత్తమసిభిః కుచకుంకుమాని
తస్థుర్మృజంత్య ఉరుదుఃఖభరాః స్మ తూష్ణీం॥29॥

ప్రేష్ఠం ప్రియేతరమివ ప్రతిభాషమాణం
కృష్ణం తదర్థవినివర్తితసర్వకామాః
నేత్రే విమృజ్య రుదితోపహతే స్మ కించిత్
సంరంభగద్గదగిరోఽబ్రువతానురక్తాః॥30॥

శ్రీగోప్య ఊచుః ।

మైవం విభోఽర్హతి భవాన్గదితుం నృశంసం
సంత్యజ్య సర్వవిషయాంస్తవ పాదమూలం
భక్తా భజస్వ దురవగ్రహ మా త్యజాస్మాన్
దేవో యథాదిపురుషో భజతే ముముక్షూన్॥31॥

యత్పత్యపత్యసుహృదామనువృత్తిరంగ
స్త్రీణాం స్వధర్మ ఇతి ధర్మవిదా త్వయోక్తం
అస్త్వేవమేతదుపదేశపదే త్వయీశే
ప్రేష్ఠో భవాంస్తనుభృతాం కిల బంధురాత్మా॥32॥

కుర్వంతి హి త్వయి రతిం కుశలాః స్వ ఆత్మన్
నిత్యప్రియే పతిసుతాదిభిరార్తిదైః కిం
తన్నః ప్రసీద పరమేశ్వర మా స్మ ఛింద్యా
ఆశాం ధృతాం త్వయి చిరాదరవిందనేత్ర॥33॥

చిత్తం సుఖేన భవతాపహృతం గృహేషు
యన్నిర్విశత్యుత కరావపి గృహ్యకృత్యే
పాదౌ పదం న చలతస్తవ పాదమూలాద్
యామః కథం వ్రజమథో కరవామ కిం వా॥34॥

సించాంగ నస్త్వదధరామృతపూరకేణ
హాసావలోకకలగీతజహృచ్ఛయాగ్నిం
నో చేద్వయం విరహజాగ్న్యుపయుక్తదేహా
ధ్యానేన యామ పదయోః పదవీం సఖే తే॥35॥

యర్హ్యంబుజాక్ష తవ పాదతలం రమాయా
దత్తక్షణం క్వచిదరణ్యజనప్రియస్య
అస్ప్రాక్ష్మ తత్ప్రభృతి నాన్యసమక్షమంజః
స్థాతుంస్త్వయాభిరమితా బత పారయామః॥36॥

శ్రీర్యత్పదాంబుజరజశ్చకమే తులస్యా
లబ్ధ్వాపి వక్షసి పదం కిల భృత్యజుష్టం
యస్యాః స్వవీక్షణ ఉతాన్యసురప్రయాసస్
తద్వద్వయం చ తవ పాదరజః ప్రపన్నాః॥37॥

తన్నః ప్రసీద వృజినార్దన తేఽఙ్ఘ్రిమూలం
ప్రాప్తా విసృజ్య వసతీస్త్వదుపాసనాశాః
త్వత్సుందరస్మితనిరీక్షణతీవ్రకామ
తప్తాత్మనాం పురుషభూషణ దేహి దాస్యం॥38॥

వీక్ష్యాలకావృతముఖం తవ కుండలశ్రీ
గండస్థలాధరసుధం హసితావలోకం
దత్తాభయం చ భుజదండయుగం విలోక్య
వక్షః శ్రియైకరమణం చ భవామ దాస్యః॥39॥

కా స్త్ర్యంగ తే కలపదాయతవేణుగీత
సమ్మోహితార్యచరితాన్న చలేత్త్రిలోక్యాం
త్రైలోక్యసౌభగమిదం చ నిరీక్ష్య రూపం
యద్గోద్విజద్రుమమృగాః పులకాన్యబిభ్రన్॥40॥

వ్యక్తం భవాన్వ్రజభయార్తిహరోఽభిజాతో
దేవో యథాదిపురుషః సురలోకగోప్తా
తన్నో నిధేహి కరపంకజమార్తబంధో
తప్తస్తనేషు చ శిరఃసు చ కింకరీణాం॥41॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇతి విక్లవితం తాసాం శ్రుత్వా యోగేశ్వరేశ్వరః
ప్రహస్య సదయం గోపీరాత్మారామోఽప్యరీరమత్॥42॥

తాభిః సమేతాభిరుదారచేష్టితః ప్రియేక్షణోత్ఫుల్లముఖీభిరచ్యుతః
ఉదారహాసద్విజకుందదీధతిర్వ్యరోచతైణాంక ఇవోడుభిర్వృతః॥43॥

ఉపగీయమాన ఉద్గాయన్వనితాశతయూథపః
మాలాం బిభ్రద్వైజయంతీం వ్యచరన్మండయన్వనం॥44॥

నద్యాః పులినమావిశ్య గోపీభిర్హిమవాలుకం
జుష్టం తత్తరలానంది కుముదామోదవాయునా॥45॥

బాహుప్రసారపరిరంభకరాలకోరు నీవీస్తనాలభననర్మనఖాగ్రపాతైః
క్ష్వేల్యావలోకహసితైర్వ్రజసుందరీణాముత్తంభయన్రతిపతిం రమయాం చకార॥46॥

ఏవం భగవతః కృష్ణాల్లబ్ధమానా మహాత్మనః
ఆత్మానం మేనిరే స్త్రీణాం మానిన్యో హ్యధికం భువి॥47॥

తాసాం తత్సౌభగమదం వీక్ష్య మానం చ కేశవః
ప్రశమాయ ప్రసాదాయ తత్రైవాంతరధీయత॥48॥

—♦ అధ్యాయము 30 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

అంతర్హితే భగవతి సహసైవ వ్రజాంగనాః
అతప్యంస్తమచక్షాణాః కరిణ్య ఇవ యూథపం॥1॥

గత్యానురాగస్మితవిభ్రమేక్షితైర్మనోరమాలాపవిహారవిభ్రమైః
ఆక్షిప్తచిత్తాః ప్రమదా రమాపతేస్తాస్తా విచేష్టా జగృహుస్తదాత్మికాః॥2॥

గతిస్మితప్రేక్షణభాషణాదిషు ప్రియాః ప్రియస్య ప్రతిరూఢమూర్తయః
అసావహం త్విత్యబలాస్తదాత్మికా న్యవేదిషుః కృష్ణవిహారవిభ్రమాః॥3॥

గాయంత్య ఉచ్చైరముమేవ సంహతా విచిక్యురున్మత్తకవద్వనాద్వనం
పప్రచ్ఛురాకాశవదంతరం బహిర్భూతేషు సంతం పురుషం వనస్పతీన్॥4॥

దృష్టో వః కచ్చిదశ్వత్థ ప్లక్ష న్యగ్రోధ నో మనః
నందసూనుర్గతో హృత్వా ప్రేమహాసావలోకనైః॥5॥

కచ్చిత్కురబకాశోక నాగపున్నాగచంపకాః
రామానుజో మానినీనామితో దర్పహరస్మితః॥6॥

కచ్చిత్తులసి కల్యాణి గోవిందచరణప్రియే
సహ త్వాలికులైర్బిభ్రద్దృష్టస్తేఽతిప్రియోఽచ్యుతః॥7॥

మాలత్యదర్శి వః కచ్చిన్మల్లికే జాతియూథికే
ప్రీతిం వో జనయన్యాతః కరస్పర్శేన మాధవః॥8॥

చూతప్రియాలపనసాసనకోవిదార జంబ్వర్కబిల్వబకులామ్రకదంబనీపాః
యేఽన్యే పరార్థభవకా యమునోపకూలాః శంసంతు కృష్ణపదవీం రహితాత్మనాం నః॥9॥

కిం తే కృతం క్షితి తపో బత కేశవాంఘ్రి
స్పర్శోత్సవోత్పులకితాంగరుహైర్విభాసి
అప్యంఘ్రిసంభవ ఉరుక్రమవిక్రమాద్వా
ఆహో వరాహవపుషః పరిరంభణేన॥10॥

అప్యేణపత్న్యుపగతః ప్రియయేహ గాత్రైస్
తన్వందృశాం సఖి సునిర్వృతిమచ్యుతో వః
కాంతాంగసంగకుచకుంకుమరంజితాయాః
కుందస్రజః కులపతేరిహ వాతి గంధః॥11॥

బాహుం ప్రియాంస ఉపధాయ గృహీతపద్మో
రామానుజస్తులసికాలికులైర్మదాంధైః
అన్వీయమాన ఇహ వస్తరవః ప్రణామం
కిం వాభినందతి చరన్ప్రణయావలోకైః॥12॥

పృచ్ఛతేమా లతా బాహూనప్యాశ్లిష్టా వనస్పతేః
నూనం తత్కరజస్పృష్టా బిభ్రత్యుత్పులకాన్యహో॥13॥

ఇత్యున్మత్తవచో గోప్యః కృష్ణాన్వేషణకాతరాః
లీలా భగవతస్తాస్తా హ్యనుచక్రుస్తదాత్మికాః॥14॥

కస్యాచిత్పూతనాయంత్యాః కృష్ణాయంత్యపిబత్స్తనం
తోకయిత్వా రుదత్యన్యా పదాహన్శకటాయతీం॥15॥

దైత్యాయిత్వా జహారాన్యామేకో కృష్ణార్భభావనాం
రింగయామాస కాప్యంఘ్రీ కర్షంతీ ఘోషనిఃస్వనైః॥16॥

కృష్ణరామాయితే ద్వే తు గోపాయంత్యశ్చ కాశ్చన
వత్సాయతీం హంతి చాన్యా తత్రైకా తు బకాయతీం॥17॥

ఆహూయ దూరగా యద్వత్కృష్ణస్తమనువర్తతీం
వేణుం క్వణంతీం క్రీడంతీమన్యాః శంసంతి సాధ్వితి॥18॥

కస్యాంచిత్స్వభుజం న్యస్య చలంత్యాహాపరా నను
కృష్ణోఽహం పశ్యత గతిం లలితామితి తన్మనాః॥19॥

మా భైష్ట వాతవర్షాభ్యాం తత్త్రాణం విహితం మయ
ఇత్యుక్త్వైకేన హస్తేన యతంత్యున్నిదధేఽమ్బరం॥20॥

ఆరుహ్యైకా పదాక్రమ్య శిరస్యాహాపరాం నృప
దుష్టాహే గచ్ఛ జాతోఽహం ఖలానామ్ననను దండకృత్॥21॥

తత్రైకోవాచ హే గోపా దావాగ్నిం పశ్యతోల్బణం
చక్షూంష్యాశ్వపిదధ్వం వో విధాస్యే క్షేమమంజసా॥22॥

బద్ధాన్యయా స్రజా కాచిత్తన్వీ తత్ర ఉలూఖలే
బధ్నామి భాండభేత్తారం హైయంగవముషం త్వితి
భీతా సుదృక్పిధాయాస్యం భేజే భీతివిడంబనం॥23॥

ఏవం కృష్ణం పృచ్ఛమానా వృందావనలతాస్తరూన్
వ్యచక్షత వనోద్దేశే పదాని పరమాత్మనః॥24॥

పదాని వ్యక్తమేతాని నందసూనోర్మహాత్మనః
లక్ష్యంతే హి ధ్వజాంభోజ వజ్రాంకుశయవాదిభిః॥25॥

తైస్తైః పదైస్తత్పదవీమన్విచ్ఛంత్యోఽగ్రతోఽబలాః
వధ్వాః పదైః సుపృక్తాని విలోక్యార్తాః సమబ్రువన్॥26॥

కస్యాః పదాని చైతాని యాతాయా నందసూనునా
అంసన్యస్తప్రకోష్ఠాయాః కరేణోః కరిణా యథా॥27॥

అనయారాధితో నూనం భగవాన్హరిరీశ్వరః
యన్నో విహాయ గోవిందః ప్రీతో యామనయద్రహః॥28॥

ధన్యా అహో అమీ ఆల్యో గోవిందాంఘ్ర్యబ్జరేణవః
యాన్బ్రహ్మేశౌ రమా దేవీ దధుర్మూర్ధ్న్యఘనుత్తయే॥29॥

తస్యా అమూని నః క్షోభం కుర్వంత్యుచ్చైః పదాని యత్
యైకాపహృత్య గోపీనామ్రహో భుఙ్క్తే ఽచ్యుతాధరం
న లక్ష్యంతే పదాన్యత్ర తస్యా నూనం తృణాంకురైః
ఖిద్యత్సుజాతాంఘ్రితలామున్నిన్యే ప్రేయసీం ప్రియః॥30॥

ఇమాన్యధికమగ్నాని పదాని వహతో వధూం
గోప్యః పశ్యత కృష్ణస్య భారాక్రాంతస్య కామినః
అత్రావరోపితా కాంతా పుష్పహేతోర్మహాత్మనా॥31॥

అత్ర ప్రసూనావచయః ప్రియార్థే ప్రేయసా కృతః
ప్రపదాక్రమణ ఏతే పశ్యతాసకలే పదే॥32॥

కేశప్రసాధనం త్వత్ర కామిన్యాః కామినా కృతం
తాని చూడయతా కాంతాముపవిష్టమిహ ధ్రువం॥33॥

రేమే తయా చాత్మరత ఆత్మారామోఽప్యఖండితః
కామినాం దర్శయందైన్యం స్త్రీణాం చైవ దురాత్మతాం॥34॥

ఇత్యేవం దర్శయంత్యస్తాశ్చేరుర్గోప్యో విచేతసః
యాం గోపీమనయత్కృష్ణో విహాయాన్యాః స్త్రియో వనే॥35॥

సా చ మేనే తదాత్మానం వరిష్ఠం సర్వయోషితాం
హిత్వా గోపీః కామయానా మామసౌ భజతే ప్రియః॥36॥

తతో గత్వా వనోద్దేశం దృప్తా కేశవమబ్రవీత్
న పారయేఽహం చలితుం నయ మాం యత్ర తే మనః॥37॥

ఏవముక్తః ప్రియామాహ స్కంధ ఆరుహ్యతామితి
తతశ్చాంతర్దధే కృష్ణః సా వధూరన్వతప్యత॥38॥

హా నాథ రమణ ప్రేష్ఠ క్వాసి క్వాసి మహాభుజ
దాస్యాస్తే కృపణాయా మే సఖే దర్శయ సన్నిధిం॥39॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

అన్విచ్ఛంత్యో భగవతో మార్గం గోప్యోఽవిదూరితః
దదృశుః ప్రియవిశ్లేషాన్మోహితాం దుఃఖితాం సఖీం॥40॥

తయా కథితమాకర్ణ్య మానప్రాప్తిం చ మాధవాత్
అవమానం చ దౌరాత్మ్యాద్విస్మయం పరమం యయుః॥41॥

తతోఽవిశన్వనం చంద్ర జ్యోత్స్నా యావద్విభావ్యతే
తమః ప్రవిష్టమాలక్ష్య తతో నివవృతుః స్త్రియః॥42॥

తన్మనస్కాస్తదలాపాస్తద్విచేష్టాస్తదాత్మికాః
తద్గుణానేవ గాయంత్యో నాత్మగారాణి సస్మరుః॥43॥

పునః పులినమాగత్య కాలింద్యాః కృష్ణభావనాః
సమవేతా జగుః కృష్ణం తదాగమనకాంక్షితాః॥44॥

—♦ అధ్యాయము 31 ♦—

గోప్య ఊచుః ।

జయతి తేఽధికం జన్మనా వ్రజః శ్రయత ఇందిరా శశ్వదత్ర హి
దయిత దృశ్యతాం దిక్షు తావకాస్త్వయి ధృతాసవస్త్వాం విచిన్వతే॥1॥

శరదుదాశయే సాధుజాతసత్ సరసిజోదరశ్రీముషా దృశా
సురతనాథ తేఽశుల్కదాసికా వరద నిఘ్నతో నేహ కిం వధః॥2॥

విషజలాప్యయాద్వ్యాలరాక్షసాద్వర్షమారుతాద్వైద్యుతానలాత్
వృషమయాత్మజాద్విశ్వతో భయాదృషభ తే వయం రక్షితా ముహుః॥3॥

న ఖలు గోపికానందనో భవానఖిలదేహినామంతరాత్మదృక్
విఖనసార్థితో విశ్వగుప్తయే సఖ ఉదేయివాన్సాత్వతాం కులే॥4॥

విరచితాభయం వృష్ణిధూర్య తే చరణమీయుషాం సంసృతేర్భయాత్
కరసరోరుహం కాంత కామదం శిరసి ధేహి నః శ్రీకరగ్రహం॥5॥

వ్రజజనార్తిహన్వీర యోషితాం నిజజనస్మయధ్వంసనస్మిత
భజ సఖే భవత్కింకరీః స్మ నో జలరుహాననం చారు దర్శయ॥6॥

ప్రణతదేహినాం పాపకర్షణం తృణచరానుగం శ్రీనికేతనం
ఫణిఫణార్పితం తే పదాంబుజం కృణు కుచేషు నః కృంధి హృచ్ఛయం॥7॥

మధురయా గిరా వల్గువాక్యయా బుధమనోజ్ఞయా పుష్కరేక్షణ
విధికరీరిమా వీర ముహ్యతీరధరసీధునాప్యాయయస్వ నః॥8॥

తవ కథామృతం తప్తజీవనం కవిభిరీడితం కల్మషాపహం
శ్రవణమంగలం శ్రీమదాతతం భువి గృణంతి యే భూరిదా జనాః॥9॥

ప్రహసితం ప్రియప్రేమవీక్షణం విహరణం చ తే ధ్యానమంగలం
రహసి సంవిదో యా హృది స్పృశః కుహక నో మనః క్షోభయంతి హి॥10॥

చలసి యద్వ్రజాచ్చారయన్పశూన్నలినసుందరం నాథ తే పదం
శిలతృణాంకురైః సీదతీతి నః కలిలతాం మనః కాంత గచ్ఛతి॥11॥

దినపరిక్షయే నీలకుంతలైర్వనరుహాననం బిభ్రదావృతం
ఘనరజస్వలం దర్శయన్ముహుర్మనసి నః స్మరం వీర యచ్ఛసి॥12॥

ప్రణతకామదం పద్మజార్చితం ధరణిమండనం ధ్యేయమాపది
చరణపంకజం శంతమం చ తే రమణ నః స్తనేష్వర్పయాధిహన్॥13॥

సురతవర్ధనం శోకనాశనం స్వరితవేణునా సుష్ఠు చుంబితం
ఇతరరాగవిస్మారణం నృణాం వితర వీర నస్తేఽధరామృతం॥14॥

అటతి యద్భవానహ్ని కాననం త్రుటి యుగాయతే త్వామపశ్యతాం
కుటిలకుంతలం శ్రీముఖం చ తే జడ ఉదీక్షతాం పక్ష్మకృద్దృశాం॥15॥

పతిసుతాన్వయభ్రాతృబాంధవానతివిలంఘ్య తేఽన్త్యచ్యుతాగతాః
గతివిదస్తవోద్గీతమోహితాః కితవ యోషితః కస్త్యజేన్నిశి॥16॥

రహసి సంవిదం హృచ్ఛయోదయం ప్రహసితాననం ప్రేమవీక్షణం
బృహదురః శ్రియో వీక్ష్య ధామ తే ముహురతిస్పృహా ముహ్యతే మనః॥17॥

వ్రజవనౌకసాం వ్యక్తిరంగ తే వృజినహంత్ర్యలం విశ్వమంగలం
త్యజ మనాక్చ నస్త్వత్స్పృహాత్మనాం స్వజనహృద్రుజాం యన్నిషూదనం॥18॥

యత్తే సుజాతచరణాంబురుహం స్తనేషు
భీతాః శనైః ప్రియ దధీమహి కర్కశేషు
తేనాటవీమటసి తద్వ్యథతే న కిం స్విత్
కూర్పాదిభిర్భ్రమతి ధీర్భవదాయుషాం నః॥19॥

—♦ అధ్యాయము 32 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇతి గోప్యః ప్రగాయంత్యః ప్రలపంత్యశ్చ చిత్రధా
రురుదుః సుస్వరం రాజన్కృష్ణదర్శనలాలసాః॥1॥

తాసామావిరభూచ్ఛౌరిః స్మయమానముఖాంబుజః
పీతాంబరధరః స్రగ్వీ సాక్షాన్మన్మథమన్మథః ||2 ||

తం విలోక్యాగతం ప్రేష్ఠం ప్రీత్యుత్ఫుల్లదృశోఽబలాః
ఉత్తస్థుర్యుగపత్సర్వాస్తన్వః ప్రాణమివాగతం ||3 ||

కాచిత్కరాంబుజం శౌరేర్జగృహేఽఞ్జలినా ముదా
కాచిద్దధార తద్బాహుమంసే చందనభూషితం ||4 ||

కాచిదంజలినాగృహ్ణాత్తన్వీ తాంబూలచర్వితం
ఏకా తదంఘ్రికమలం సంతప్తా స్తనయోరధాత్ ||5 ||

ఏకా భ్రుకుటిమాబధ్య ప్రేమసంరంభవిహ్వలా
ఘ్నంతీవైక్షత్కటాక్షేపైః సందష్టదశనచ్ఛదా ||6 ||

అపరానిమిషద్దృగ్భ్యాం జుషాణా తన్ముఖాంబుజం
ఆపీతమపి నాతృప్యత్సంతస్తచ్చరణం యథా ||7 ||

తం కాచిన్నేత్రరంధ్రేణ హృది కృత్వా నిమీల్య చ
పులకాంగ్యుపగుహ్యాస్తే యోగీవానందసంప్లుతా ||8 ||

సర్వాస్తాః కేశవాలోక పరమోత్సవనిర్వృతాః
జహుర్విరహజం తాపం ప్రాజ్ఞం ప్రాప్య యథా జనాః ||9 ||

తాభిర్విధూతశోకాభిర్భగవానచ్యుతో వృతః
వ్యరోచతాధికం తాత పురుషః శక్తిభిర్యథా ||10 ||

తాః సమాదాయ కాలింద్యా నిర్విశ్య పులినం విభుః
వికసత్కుందమందార సురభ్యనిలషట్పదం ||11 ||

శరచ్చంద్రాంశుసందోహ ధ్వస్తదోషాతమః శివం
కృష్ణాయా హస్తతరలా చితకోమలవాలుకం ||12 ||

తద్దర్శనాహ్లాదవిధూతహృద్రుజో మనోరథాంతం శ్రుతయో యథా యయుః
స్వైరుత్తరీయైః కుచకుంకుమాంకితైరచీక్లపన్నాసనమాత్మబంధవే ||13 ||

తత్రోపవిష్టో భగవాన్స ఈశ్వరో యోగేశ్వరాంతర్హృది కల్పితాసనః
చకాస గోపీపరిషద్గతోఽర్చితస్త్రైలోక్యలక్ష్మ్యేకపదం వపుర్దధత్ ||14 ||

సభాజయిత్వా తమనంగదీపనం సహాసలీలేక్షణవిభ్రమభ్రువా
సంస్పర్శనేనాంకకృతాంఘ్రిహస్తయోః సంస్తుత్య ఈషత్కుపితా బభాషిరే ||15 ||

శ్రీగోప్య ఊచుః |

భజతోఽనుభజంత్యేక ఏక ఏతద్విపర్యయం
నోభయాంశ్చ భజంత్యేక ఏతన్నో బ్రూహి సాధు భోః ||16 ||

శ్రీభగవానువాచ |

మిథో భజంతి యే సఖ్యః స్వార్థైకాంతోద్యమా హి తే
న తత్ర సౌహృదం ధర్మః స్వార్థార్థం తద్ధి నాన్యథా ||17 ||

భజంత్యభజతో యే వై కరుణాః పితరౌ యథా
ధర్మో నిరపవాదోఽత్ర సౌహృదం చ సుమధ్యమాః||18||

భజతోఽపి న వై కేచిద్భజంత్యభజతః కుతః
ఆత్మారామా హ్యాప్తకామా అకృతజ్ఞా గురుద్రుహః||19||

నాహం తు సఖ్యో భజతోఽపి జంతూన్భజామ్యమీషామనువృత్తివృత్తయే
యథాధనో లబ్ధధనే వినష్టే తచ్చింతయాన్యన్నిభృతో న వేద||20||

ఏవం మదర్థోజ్ఝితలోకవేద స్వానాం హి వో మయ్యనువృత్తయేఽబలాః
మయాపరోక్షం భజతా తిరోహితం మాసూయితుం మార్హథ తత్ప్రియం ప్రియాః||21||

న పారయేఽహం నిరవద్యసంయుజాం స్వసాధుకృత్యం విబుధాయుషాపి వః
యా మాభజందుర్జరగేహశృంఖలాః సంవృశ్చ్య తద్వః ప్రతియాతు సాధునా||22||

—♦ అధ్యాయము 33 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ |

ఇత్థం భగవతో గోప్యః శ్రుత్వా వాచః సుపేశలాః
జహుర్విరహజం తాపం తదంగోపచితాశిషః||1||

తత్రారభత గోవిందో రాసక్రీడామనువ్రతైః
స్త్రీరత్నైరన్వితః ప్రీతైరన్యోన్యాబద్ధబాహుభిః||2||

రాసోత్సవః సంప్రవృత్తో గోపీమండలమండితః
యోగేశ్వరేణ కృష్ణేన తాసాం మధ్యే ద్వయోర్ద్వయోః
ప్రవిష్టేన గృహీతానాం కంఠే స్వనికటం స్త్రియః
యం మన్యేరన్నభస్తావద్విమానశతసంకులం
దివౌకసాం సదారాణామౌత్సుక్యాపహృతాత్మనాం||3||

తతో దుందుభయో నేదుర్నిపేతుః పుష్పవృష్టయః
జగుర్గంధర్వపతయః సస్త్రీకాస్తద్యశోఽమలం||4||

వలయానాం నూపురాణాం కింకిణీనాం చ యోషితాం
సప్రియాణామభూచ్ఛబ్దస్తుములో రాసమండలే||5||

తత్రాతిశుశుభే తాభిర్భగవాందేవకీసుతః
మధ్యే మణీనాం హైమానాం మహామరకతో యథా||6||

పాదన్యాసైర్భుజవిధుతిభిః సస్మితైర్భ్రూవిలాసైర్
భజ్యన్మధ్యైశ్చలకుచపటైః కుండలైర్గండలోలైః
స్విద్యన్ముఖ్యః కవరరసనాగ్రంథయః కృష్ణవధ్వో
గాయంత్యస్తం తడిత ఇవ తా మేఘచక్రే విరేజుః||7||

ఉచ్చైర్జగుర్నృత్యమానా రక్తకంఠ్యో రతిప్రియాః
కృష్ణాభిమర్శముదితా యద్గీతేనేదమావృతం||8||

కాచిత్సమం ముకుందేన స్వరజాతీరమిశ్రితాః
ఉన్నిన్యే పూజితా తేన ప్రీయతా సాధు సాధ్వితి
తదేవ ధ్రువమున్నిన్యే తస్యై మానం చ బహ్వాదాత్||9||

కాచిద్రాసపరిశ్రాంతా పార్శ్వస్థస్య గదాభృతః
జగ్రాహ బాహునా స్కంధం శ్లథద్వలయమల్లికా ॥10॥

తత్రైకాంసగతం బాహుం కృష్ణస్యోత్పలసౌరభం
చందనాలిప్తమాఘ్రాయ హృష్టరోమా చుచుంబ హ ॥11॥

కస్యాశ్చిన్నాట్యవిక్షిప్త కుండలత్విషమండితం
గండం గండే సందధత్యాః ప్రాదాత్తాంబూలచర్వితం ॥12॥

నృత్యతీ గాయతీ కాచిత్కూజన్నూపురమేఖలా
పార్శ్వస్థాచ్యుతహస్తాబ్జం శ్రాంతాధాత్స్తనయోః శివం ॥13॥

గోప్యో లబ్ధ్వాచ్యుతం కాంతం శ్రియ ఏకాంతవల్లభం
గృహీతకంఠ్యస్తద్దోర్భ్యాం గాయంత్యస్తమ్విజహ్రిరే ॥14॥

కర్ణోత్పలాలకవిటంకకపోలఘర్మ
వక్త్రశ్రియో వలయనూపురఘోషవాద్యైః
గోప్యః సమం భగవతా ననృతుః స్వకేశ
స్రస్తస్రజో భ్రమరగాయకరాసగోష్ఠ్యాం ॥15॥

ఏవం పరిష్వంగకరాభిమర్శ స్నిగ్ధేక్షణోద్దామవిలాసహాసైః
రేమే రమేశో వ్రజసుందరీభిర్యథార్భకః స్వప్రతిబింబవిభ్రమః ॥16॥

తదంగసంగప్రముదాకులేంద్రియాః కేశాందుకూలం కుచపట్టికాం వా
నాంజః ప్రతివ్యోఢుమలం వ్రజస్త్రియో విస్రస్తమాలాభరణాః కురూద్వహ ॥17॥

కృష్ణవిక్రీడితం వీక్ష్య ముముహుః ఖేచరస్త్రియః
కామార్దితాః శశాంకశ్చ సగణో విస్మితోఽభవత్ ॥18॥

కృత్వా తావంతమాత్మానం యావతీర్గోపయోషితః
రేమే స భగవాంస్తాభిరాత్మారామోఽపి లీలయా ॥19॥

తాసాం రతివిహారేణ శ్రాంతానాం వదనాని సః
ప్రామృజత్కరుణః ప్రేమ్ణా శంతమేనాంగ పాణినా ॥20॥

గోప్యః స్ఫురత్పురటకుండలకుంతలత్విడ్
గండశ్రియా సుధితహాసనిరీక్షణేన
మానం దధత్య ఋషభస్య జగుః కృతాని
పుణ్యాని తత్కరరుహస్పర్శప్రమోదాః ॥21॥

తాభిర్యుతః శ్రమమపోహితుమంగసంగ
ఘృష్టస్రజః స కుచకుంకుమరంజితాయాః
గంధర్వపాలిభిరనుద్రుత ఆవిశద్వాః
శ్రాంతో గజీభిరిభరాడివ భిన్నసేతుః ॥22॥

సోఽమ్భస్యలం యువతిభిః పరిషిచ్యమానః
ప్రేమ్ణేక్షితః ప్రహసతీభిరితస్తతోఽఙ్గ
వైమానికైః కుసుమవర్షిభిరీడ్యమానో
రేమే స్వయం స్వరతిరత్ర గజేంద్రలీలః ॥23॥

తతశ్చ కృష్ణోపవనే జలస్థల ప్రసూనగంధానిలజుష్టదిక్తటే
చచార భృంగప్రమదాగణావృతో యథా మదచ్యుద్ద్విరదః కరేణుభిః ॥24॥

ఏవం శశాంకాంశువిరాజితా నిశాః స సత్యకామోఽనురతాబలాగణః
సిషేవ ఆత్మన్యవరుద్ధసౌరతః సర్వాః శరత్కావ్యకథారసాశ్రయాః ॥25॥

శ్రీపరీక్షిదువాచ ।

సంస్థాపనాయ ధర్మస్య ప్రశమాయేతరస్య చ
అవతీర్ణో హి భగవానంశేన జగదీశ్వరః॥26॥

స కథం ధర్మసేతూనాం వక్తా కర్తాభిరక్షితా
ప్రతీపమాచరద్బ్రహ్మన్పరదారాభిమర్శనం॥27॥

ఆప్తకామో యదుపతిః కృతవాన్వై జుగుప్సితం
కిమభిప్రాయ ఏతన్నః శంశయం ఛింధి సువ్రత॥28॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ధర్మవ్యతిక్రమో దృష్ట ఈశ్వరాణాం చ సాహసం
తేజీయసాం న దోషాయ వహ్నేః సర్వభుజో యథా॥29॥

నైతత్సమాచరేజ్జాతు మనసాపి హ్యనీశ్వరః
వినశ్యత్యాచరన్మౌఢ్యాద్యథారుద్రోఽబ్ధిజం విషం॥30॥

ఈశ్వరాణాం వచః సత్యం తథైవాచరితం క్వచిత్
తేషాం యత్స్వవచోయుక్తం బుద్ధిమాంస్తత్సమాచరేత్॥31॥

కుశలాచరితేనైషామిహ స్వార్థో న విద్యతే
విపర్యయేణ వానర్థో నిరహంకారిణాం ప్రభో॥32॥

కిముతాఖిలసత్త్వానాం తిర్యఙ్మర్త్యదివౌకసాం
ఈశితుశ్చేశితవ్యానాం కుశలాకుశలాన్వయః॥33॥

యత్పాదపంకజపరాగనిషేవతృప్తా
యోగప్రభావవిధుతాఖిలకర్మబంధాః
స్వైరం చరంతి మునయోఽపి న నహ్యమానాస్
తస్యేచ్ఛయాత్తవపుషః కుత ఏవ బంధః॥34॥

గోపీనాం తత్పతీనాం చ సర్వేషామేవ దేహినాం
యోఽన్తశ్చరతి సోఽధ్యక్షః క్రీడనేనేహ దేహభాక్॥35॥

అనుగ్రహాయ భక్తానాం మానుషం దేహమాస్థితః
భజతే తాదృశీః క్రీడ యాః శ్రుత్వా తత్పరో భవేత్॥36॥

నాసూయన్ఖలు కృష్ణాయ మోహితాస్తస్య మాయయా
మన్యమానాః స్వపార్శ్వస్థాన్స్వాన్స్వాందారాన్వ్రజౌకసః॥37॥

బ్రహ్మరాత్ర ఉపావృత్తే వాసుదేవానుమోదితాః
అనిచ్ఛంత్యో యయుర్గోప్యః స్వగృహాన్భగవత్ప్రియాః॥38॥

విక్రీడితం వ్రజవధూభిరిదం చ విష్ణోః
శ్రద్ధాన్వితోఽనుశృణుయాదథ వర్ణయేద్యః
భక్తిం పరాం భగవతి ప్రతిలభ్య కామం
హృద్రోగమాశ్వపహినోత్యచిరేణ ధీరః॥39॥

—♦ అధ్యాయము 34 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఏకదా దేవయాత్రాయాం గోపాలా జాతకౌతుకాః
అనోభిరనడుద్యుక్తైః ప్రయయుస్తేఽమ్బికావనం ॥1॥

తత్ర స్నాత్వా సరస్వత్యాం దేవం పశుపతిం విభుం
ఆనర్చురర్హణైర్భక్త్యా దేవీం చ ణృపతేఽమ్బికాం ॥2॥

గావో హిరణ్యం వాసాంసి మధు మధ్వన్నమాదృతాః
బ్రాహ్మణేభ్యో దదుః సర్వే దేవో నః ప్రీయతామితి ॥3॥

ఊషుః సరస్వతీతీరే జలం ప్రాశ్య యతవ్రతాః
రజనీం తాం మహాభాగా నందసునందకాదయః ॥4॥

కశ్చిన్మహానహిస్తస్మిన్విపినేఽతిబుభుక్షితః
యదృచ్ఛయాగతో నందం శయానమురగోఽగ్రసీత్ ॥5॥

స చుక్రోశాహినా గ్రస్తః కృష్ణ కృష్ణ మహానయం
సర్పో మాం గ్రసతే తాత ప్రపన్నం పరిమోచయ ॥6॥

తస్య చాక్రందితం శ్రుత్వా గోపాలాః సహసోత్థితాః
గ్రస్తం చ దృష్ట్వా విభ్రాంతాః సర్పం వివ్యధురుల్ముకైః ॥7॥

అలాతైర్దహ్యమానోఽపి నాముంచత్తమురంగమః
తమస్పృశత్పదాభ్యేత్య భగవాన్సాత్వతాం పతిః ॥8॥

స వై భగవతః శ్రీమత్పాదస్పర్శహతాశుభః
భేజే సర్పవపుర్హిత్వా రూపం విద్యాధరార్చితం ॥9॥

తమపృచ్ఛద్ధృషీకేశః ప్రణతం సమవస్థితం
దీప్యమానేన వపుషా పురుషం హేమమాలినం ॥10॥

కో భవాన్పరయా లక్ష్మ్యా రోచతేఽద్భుతదర్శనః
కథం జుగుప్సితామేతాం గతిం వా ప్రాపితోఽవశః ॥11॥

సర్ప ఉవాచ ।

అహం విద్యాధరః కశ్చిత్సుదర్శన ఇతి శ్రుతః
శ్రియా స్వరూపసంపత్త్యా విమానేనాచరందిశః ॥12॥

ఋషీన్విరూపాంగిరసః ప్రాహసం రూపదర్పితః
తైరిమాం ప్రాపితో యోనిం ప్రలబ్ధైః స్వేన పాప్మనా ॥13॥

శాపో మేఽనుగ్రహాయైవ కృతస్తైః కరుణాత్మభిః
యదహం లోకగురుణా పదా స్పృష్టో హతాశుభః ॥14॥

తం త్వాహం భవభీతానాం ప్రపన్నానాం భయాపహం
ఆపృచ్ఛే శాపనిర్ముక్తః పాదస్పర్శాదమీవహన్ ॥15॥

ప్రపన్నోఽస్మి మహాయోగిన్మహాపురుష సత్పతే
అనుజానీహి మాం దేవ సర్వలోకేశ్వరేశ్వర ॥16॥

బ్రహ్మదండాద్విముక్తోఽహం సద్యస్తేఽచ్యుత దర్శనాత్
యన్నామ గృహ్ణన్నఖిలాన్శ్రోతౄనాత్మానమేవ చ
సద్యః పునాతి కిం భూయస్తస్య స్పృష్టః పదా హి తే॥17॥

ఇత్యనుజ్ఞాప్య దాశార్హం పరిక్రమ్యాభివంద్య చ
సుదర్శనో దివం యాతః కృచ్ఛ్రాన్నందశ్చ మోచితః॥18॥

నిశామ్య కృష్ణస్య తదాత్మవైభవం
వ్రజౌకసో విస్మితచేతసస్తతః
సమాప్య తస్మిన్నియమం పునర్వ్రజం
నృపాయయుస్తత్కథయంత ఆదృతాః॥19॥

కదాచిదథ గోవిందో రామశ్చాద్భుతవిక్రమః
విజహ్రతుర్వనే రాత్ర్యాం మధ్యగౌ వ్రజయోషితాం॥20॥

ఉపగీయమానౌ లలితం స్త్రీజనైర్బద్ధసౌహృదైః
స్వలంకృతానులిప్తాంగౌ స్రగ్విణౌ విరజోఽమ్బరౌ॥21॥

నిశాముఖం మానయంతావుదితోడుపతారకం
మల్లికాగంధమత్తాలి జుష్టం కుముదవాయునా॥22॥

జగతుః సర్వభూతానాం మనఃశ్రవణమంగలం
తౌ కల్పయంతౌ యుగపత్స్వరమండలమూర్చ్ఛితం॥23॥

గోప్యస్తద్గీతమాకర్ణ్య మూర్చ్ఛితా నావిదన్నృప
స్రంసద్దుకూలమాత్మానం స్రస్తకేశస్రజం తతః॥24॥

ఏవం విక్రీడతోః స్వైరం గాయతోః సంప్రమత్తవత్
శంఖచూడ ఇతి ఖ్యాతో ధనదానుచరోఽభ్యగాత్॥25॥

తయోర్నిరీక్షతో రాజంస్తన్నాథం ప్రమదాజనం
క్రోశంతం కాలయామాస దిశ్యుదీచ్యామశంకితః॥26॥

క్రోశంతం కృష్ణ రామేతి విలోక్య స్వపరిగ్రహం
యథా గా దస్యునా గ్రస్తా భ్రాతరావన్వధావతాం॥27॥

మా భైష్టేత్యభయారావౌ శాలహస్తౌ తరస్వినౌ
ఆసేదతుస్తం తరసా త్వరితం గుహ్యకాధమం॥28॥

స వీక్ష్య తావనుప్రాప్తౌ కాలమృత్యూ ఇవోద్విజన్
విసృజ్య స్త్రీజనం మూఢః ప్రాద్రవజ్జీవితేచ్ఛయా॥29॥

తమన్వధావద్గోవిందో యత్ర యత్ర స ధావతి
జిహీర్షుస్తచ్ఛిరోరత్నం తస్థౌ రక్షన్స్త్రియో బలః॥30॥

అవిదూర ఇవాభ్యేత్య శిరస్తస్య దురాత్మనః
జహార ముష్టినైవాంగ సహచూడమణిం విభుః॥31॥

శంఖచూడం నిహత్యైవం మణిమాదాయ భాస్వరం
అగ్రజాయాదదాత్ప్రీత్యా పశ్యంతీనాం చ యోషితాం॥32॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

గోప్యః కృష్ణే వనం యాతే తమనుద్రుతచేతసః
కృష్ణలీలాః ప్రగాయంత్యో నిన్యుర్దుఃఖేన వాసరాన్॥1॥

శ్రీగోప్య ఊచుః ।

వామబాహుకృతవామకపోలో వల్గితభ్రురధరార్పితవేణుం
కోమలాంగులిభిరాశ్రితమార్గం గోప్య ఈరయతి యత్ర ముకుందః॥2॥

వ్యోమయానవనితాః సహ సిద్ధైర్విస్మితాస్తదుపధార్య సలజ్జాః
కామమార్గణసమర్పితచిత్తాః కశ్మలం యయురపస్మృతనీవ్యః॥3॥

హంత చిత్రమబలాః శృణుతేదం హారహాస ఉరసి స్థిరవిద్యుత్
నందసూనురయమార్తజనానాం నర్మదో యర్హి కూజితవేణుః॥4॥

వృందశో వ్రజవృషా మృగగావో వేణువాద్యహృతచేతస ఆరాత్
దంతదష్టకవలా ధృతకర్ణా నిద్రితా లిఖితచిత్రమివాసన్॥5॥

బర్హిణస్తబకధాతుపలాశైర్బద్ధమల్లపరిబర్హవిడంబః
కర్హిచిత్సబల ఆలి స గోపైర్గాః సమాహ్వయతి యత్ర ముకుందః॥6॥

తర్హి భగ్నగతయః సరితో వై తత్పదాంబుజరజోఽనిలనీతం
స్పృహయతీర్వయమివాబహుపుణ్యాః ప్రేమవేపితభుజాః స్తిమితాపః॥7॥

అనుచరైః సమనువర్ణితవీర్య ఆదిపూరుష ఇవాచలభూతిః
వనచరో గిరితటేషు చరంతీర్వేణునాహ్వయతి గాః స యదా హి॥8॥

వనలతాస్తరవ ఆత్మని విష్ణుం వ్యంజయంత్య ఇవ పుష్పఫలాఢ్యాః
ప్రణతభారవిటపా మధుధారాః ప్రేమహృష్టతనవో వవృషుః స్మ॥9॥

దర్శనీయతిలకో వనమాలా దివ్యగంధతులసీమధుమత్తైః
అలికులైరలఘు గీతామభీష్టమాద్రియన్యర్హి సంధితవేణుః॥10॥

సరసి సారసహంసవిహంగాశ్చారుగీతాహృతచేతస ఏత్య
హరిముపాసత తే యతచిత్తా హంత మీలితదృశో ధృతమౌనాః॥11॥

సహబలః స్రగవతంసవిలాసః సానుషు క్షితిభృతో వ్రజదేవ్యః
హర్షయన్యర్హి వేణురవేణ జాతహర్ష ఉపరంభతి విశ్వం॥12॥

మహదతిక్రమణశంకితచేతా మందమందమనుగర్జతి మేఘః
సుహృదమభ్యవర్షత్సుమనోభిశ్ఛాయయా చ విదధత్ప్రతపత్రం॥13॥

వివిధగోపచరణేషు విదగ్ధో వేణువాద్య ఉరుధా నిజశిక్షాః
తవ సుతః సతి యదాధరబింబే దత్తవేణురనయత్స్వరజాతీః॥14॥

సవనశస్తదుపధార్య సురేశాః శక్రశర్వపరమేష్ఠిపురోగాః
కవయ ఆనతకంధరచిత్తాః కశ్మలం యయురనిశ్చితతత్త్వాః॥15॥

నిజపదాబ్జదలైర్ధ్వజవజ్ర నీరజాంకుశవిచిత్రలలామైః
వ్రజభువః శమయన్ఖురతోదం వర్ష్మధుర్యగతిరీడితవేణుః॥16॥

వ్రజతి తేన వయం సవిలాస వీక్షణార్పితమనోభవవేగాః
కుజగతిం గమితా న విదామః కశ్మలేన కవరం వసనం వా ॥17॥

మణిధరః క్వచిదాగణయన్గా మాలయా దయితగంధతులస్యాః
ప్రణయినోఽనుచరస్య కదాంసే ప్రక్షిపన్భుజమగాయత యత్ర ॥18॥

క్వణితవేణురవవంచితచిత్తాః కృష్ణమన్వసత కృష్ణగృహిణ్యః
గుణగణార్ణమనుగత్య హరిణ్యో గోపికా ఇవ విముక్తగృహాశాః ॥19॥

కుందదామకృతకౌతుకవేషో గోపగోధనవృతో యమునాయాం
నందసూనురనఘే తవ వత్సో నర్మదః ప్రణయిణాం విజహార ॥20॥

మందవాయురుపవాత్యనకూలం మానయన్మలయజస్పర్శేన
వందినస్తముపదేవగణా యే వాద్యగీతబలిభిః పరివవ్రుః ॥21॥

వత్సలో వ్రజగవాం యదగధ్రో వంద్యమానచరణః పథి వృద్ధైః
కృత్స్నగోధనముపోహ్య దినాంతే గీతవేణురనుగేడితకీర్తిః ॥22॥

ఉత్సవం శ్రమరుచాపి దృశీనామున్నయన్ఖురరజశ్ఛురితస్రక్
దిత్సయైతి సుహృదాసిష ఏష దేవకీజఠరభూరుడురాజః ॥23॥

మదవిఘూర్ణితలోచన ఈషత్మానదః స్వసుహృదాం వనమాలీ
బదరపాండువదనో మృదుగండం మండయన్కనకకుండలలక్ష్మ్యా ॥24॥

యదుపతిర్ద్విరదరాజవిహారో యామినీపతిరివైష దినాంతే
ముదితవక్త్ర ఉపయాతి దురంతం మోచయన్వ్రజగవాం దినతాపం ॥25॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఏవం వ్రజస్త్రియో రాజన్కృష్ణలీలానుగాయతీః
రేమిరేఽహఃసు తచ్చిత్తాస్తన్మనస్కా మహోదయాః ॥26॥

—♦ అధ్యాయము 36 ♦—

శ్రీ బాదరాయణిరువాచ ।

అథ తర్హ్యాగతో గోష్ఠమరిష్టో వృషభాసురః
మహీమ్మహాకకుత్కాయః కంపయన్ఖురవిక్షతాం ॥1॥

రంభమాణః ఖరతరం పదా చ విలిఖన్మహీం
ఉద్యమ్య పుచ్ఛం వప్రాణి విషాణాగ్రేణ చోద్ధరన్
కించిత్కించిచ్ఛకృన్ముంచన్మూత్రయన్స్తబ్ధలోచనః ॥2॥

యస్య నిర్హ్రాదితేనాంగ నిష్ఠురేణ గవాం నృణాం
పతంత్యకాలతో గర్భాః స్రవంతి స్మ భయేన వై ॥3॥

నిర్విశంతి ఘనా యస్య కకుద్యచలశంకయా
తం తీక్ష్ణశృంగముద్వీక్ష్య గోప్యో గోపాశ్చ తత్రసుః ॥4॥

పశవో దుద్రువుర్భీతా రాజన్సంత్యజ్య గోకులం
కృష్ణ కృష్ణేతి తే సర్వే గోవిందం శరణం యయుః ॥5॥

భగవానపి తద్వీక్ష్య గోకులం భయవిద్రుతం
మా భైష్టేతి గిరాశ్వాస్య వృషాసురముపాహ్వయత్॥6॥

గోపాలైః పశుభిర్మంద త్రాసితైః కిమసత్తమ
మయి శాస్తరి దుష్టానాం త్వద్విధానాం దురాత్మనాం॥7॥

ఇత్యాస్ఫోత్యాచ్యుతోఽరిష్టం తలశబ్దేన కోపయన్
సఖ్యురంసే భుజాభోగం ప్రసార్యావస్థితో హరిః॥8॥

సోఽప్యేవం కోపితోఽరిష్టః ఖురేణావనిముల్లిఖన్
ఉద్యత్పుచ్ఛభ్రమన్మేఘః క్రుద్ధః కృష్ణముపాద్రవత్॥9॥

అగ్రన్యస్తవిషాణాగ్రః స్తబ్ధాసృగ్లోచనోఽచ్యుతం
కటాక్షిప్యాద్రవత్తూర్ణమింద్రముక్తోఽశనిర్యథా॥10॥

గృహీత్వా శృంగయోస్తం వా అష్టాదశ పదాని సః
ప్రత్యపోవాహ భగవాన్గజః ప్రతిగజం యథా॥11॥

సోఽపవిద్ధో భగవతా పునరుత్థాయ సత్వరం
ఆపతత్స్విన్నసర్వాంగో నిఃశ్వసన్క్రోధమూర్చ్ఛితః॥12॥

తమాపతంతం స నిగృహ్య శృంగయోః పదా సమాక్రమ్య నిపాత్య భూతలే
నిష్పీడయామాస యథార్ద్రమంబరం కృత్వా విషాణేన జఘాన సోఽపతత్॥13॥

అసృగ్వమన్మూత్రశకృత్సముత్సృజన్క్షిపంశ్చ పాదాననవస్థితేక్షణః
జగామ కృచ్ఛ్రం నిరృతేరథ క్షయం పుష్పైః కిరంతో హరిమీడిరే సురాః॥14॥

ఏవం కుకుద్మినం హత్వా స్తూయమానః ద్విజాతిభిః
వివేశ గోష్ఠం సబలో గోపీనాం నయనోత్సవః॥15॥

అరిష్టే నిహతే దైత్యే కృష్ణేనాద్భుతకర్మణా
కంసాయాథాహ భగవాన్నారదో దేవదర్శనః॥16॥

యశోదాయాః సుతాం కన్యాం దేవక్యాః కృష్ణమేవ చ
రామం చ రోహిణీపుత్రం వసుదేవేన బిభ్యతా
న్యస్తౌ స్వమిత్రే నందే వై యాభ్యాం తే పురుషా హతాః॥17॥

నిశమ్య తద్భోజపతిః కోపాత్ప్రచలితేంద్రియః
నిశాతమసిమాదత్త వసుదేవజిఘాంసయా॥18॥

నివారితో నారదేన తత్సుతౌ మృత్యుమాత్మనః
జ్ఞాత్వా లోహమయైః పాశైర్బబంధ సహ భార్యయా॥19॥

ప్రతియాతే తు దేవర్షౌ కంస ఆభాష్య కేశినం
ప్రేషయామాస హన్యేతాం భవతా రామకేశవౌ॥20॥

తతో ముష్టికచాణూర శలతోశలకాదికాన్
అమాత్యాన్హస్తిపాంశ్చైవ సమాహూయాహ భోజరాట్॥21॥

భో భో నిశమ్యతామేతద్వీరచాణూరముష్టికౌ
నందవ్రజే కిలాసాతే సుతావానకదుందుభేః॥22॥

రామకృష్ణౌ తతో మహ్యం మృత్యుః కిల నిదర్శితః
భవద్భ్యామిహ సంప్రాప్తౌ హన్యేతాం మల్లలీలయా॥23॥

మంచాః క్రియంతాం వివిధా మల్లరంగపరిశ్రితాః
పౌరా జానపదాః సర్వే పశ్యంతు స్వైరసంయుగం॥24॥

మహామాత్ర త్వయా భద్ర రంగద్వార్యుపనీయతాం
ద్విపః కువలయాపీడో జహి తేన మమాహితౌ॥25॥

ఆరభ్యతాం ధనుర్యాగశ్చతుర్దశ్యాం యథావిధి
విశసంతు పశూన్మేధ్యాన్భూతరాజాయ మీఢుషే॥26॥

ఇత్యాజ్ఞాప్యార్థతంత్రజ్ఞ ఆహూయ యదుపుంగవం
గృహీత్వా పాణినా పాణిం తతోఽక్రూరమువాచ హ॥27॥

భో భో దానపతే మహ్యం క్రియతాం మైత్రమాదృతః
నాన్యస్త్వత్తో హితతమో విద్యతే భోజవృష్ణిషు॥28॥

అతస్త్వామాశ్రితః సౌమ్య కార్యగౌరవసాధనం
యథేంద్రో విష్ణుమాశ్రిత్య స్వార్థమధ్యగమద్విభుః॥29॥

గచ్ఛ నందవ్రజం తత్ర సుతావానకదుందుభేః
ఆసాతే తావిహానేన రథేనానయ మా చిరం॥30॥

నిసృష్టః కిల మే మృత్యుర్దేవైర్వైకుంఠసంశ్రయైః
తావానయ సమం గోపైర్నందాద్యైః సాభ్యుపాయనైః॥31॥

ఘాతయిష్య ఇహానీతౌ కాలకల్పేన హస్తినా
యది ముక్తౌ తతో మల్లైర్ఘాతయే వైద్యుతోపమైః॥32॥

తయోర్నిహతయోస్తప్తాన్వసుదేవపురోగమాన్
తద్బంధూన్నిహనిష్యామి వృష్ణిభోజదశార్హకాన్॥33॥

ఉగ్రసేనం చ పితరం స్థవిరం రాజ్యకాముకం
తద్భ్రాతరం దేవకం చ యే చాన్యే విద్విషో మమ॥34॥

తతశ్చైషా మహీ మిత్ర
భవిత్రీ నష్టకంటకా॥35॥

జరాసంధో మమ గురుర్ద్వివిదో దయితః సఖా
శంబరో నరకో బాణో మయ్యేవ కృతసౌహృదాః
తైరహం సురపక్షీయాన్హత్వా భోక్ష్యే మహీం నృపాన్॥36॥

ఏతజ్జ్ఞాత్వానయ క్షిప్రం రామకృష్ణావిహార్భకౌ
ధనుర్మఖనిరీక్షార్థం ద్రష్టుం యదుపురశ్రియం॥37॥

శ్రీఅక్రూర ఉవాచ ।

రాజన్మనీషితం సధ్ర్యక్తవ స్వావద్యమార్జనం
సిద్ధ్యసిద్ధ్యోః సమం కుర్యాద్దైవం హి ఫలసాధనం॥38॥

మనోరథాన్కరోత్యుచ్చైర్జనో దైవహతానపి
యుజ్యతే హర్షశోకాభ్యాం తథాప్యాజ్ఞాం కరోమి తే॥39॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఏవమాదిశ్య చాక్రూరం మంత్రిణశ్చ విసృజ్య సః
ప్రవివేశ గృహం కంసస్తథాక్రూరః స్వమాలయం॥40॥

—♦ అధ్యాయము 37 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

కేశీ తు కంసప్రహితః ఖురైర్మహీం
మహాహయో నిర్జరయన్మనోజవః
సటావధూతాభ్రవిమానసంకులం
కుర్వన్నభో హేషితభీషితాఖిలః ॥1॥

తం త్రాసయంతం భగవాన్స్వగోకులం
తద్ధేషితైర్వాలవిఘూర్ణితాంబుదం
ఆత్మానమాజౌ మృగయంతమగ్రణీర్
ఉపాహ్వయత్స వ్యనదన్మృగేంద్రవత్ ॥2॥

స తం నిశామ్యాభిముఖో మఖేన ఖం
పిబన్నివాభ్యద్రవదత్యమర్షణః
జఘాన పద్భ్యామరవిందలోచనం
దురాసదశ్చండజవో దురత్యయః ॥3॥

తద్వంచయిత్వా తమధోక్షజో రుషా ప్రగృహ్య దోర్భ్యాం పరివిధ్య పాదయోః
సావజ్ఞముత్సృజ్య ధనుఃశతాంతరే యథోరగం తార్క్ష్యసుతో వ్యవస్థితః ॥4॥

సః లబ్ధసంజ్ఞః పునరుత్థితో రుషా
వ్యాదాయ కేశీ తరసాపతద్ధరిం
సోఽప్యస్య వక్త్రే భుజముత్తరం స్మయన్
ప్రవేశయామాస యథోరగం బిలే ॥5॥

దంతా నిపేతుర్భగవద్భుజస్పృశస్
తే కేశినస్తప్తమయస్పృశో యథా
బాహుశ్చ తద్దేహగతో మహాత్మనో
యథామయః సంవవృధే ఉపేక్షితః ॥6॥

సమేధమానేన స కృష్ణబాహునా నిరుద్ధవాయుశ్చరణాంశ్చ విక్షిపన్
ప్రస్విన్నగాత్రః పరివృత్తలోచనః పపాత లండం విసృజన్క్షితౌ వ్యసుః ॥7॥

తద్దేహతః కర్కటికాఫలోపమాద్వ్యసోరపాకృష్య భుజం మహాభుజః
అవిస్మితోఽయత్నహతారికః సురైః ప్రసూనవర్షైర్వర్షద్భిరీడితః ॥8॥

దేవర్షిరుపసంగమ్య భాగవతప్రవరో నృప
కృష్ణమక్లిష్టకర్మాణం రహస్యేతదభాషత ॥9॥

కృష్ణ కృష్ణాప్రమేయాత్మన్యోగేశ జగదీశ్వర
వాసుదేవాఖిలావాస సాత్వతాం ప్రవర ప్రభో ॥10॥

త్వమాత్మా సర్వభూతానామేకో జ్యోతిరివైధసాం
గూఢో గుహాశయః సాక్షీ మహాపురుష ఈశ్వరః ॥11॥

ఆత్మనాత్మాశ్రయః పూర్వం మాయయా ససృజే గుణాన్
తైరిదం సత్యసంకల్పః సృజస్యత్స్యవసీశ్వరః ॥12॥

స త్వం భూధరభూతానాం దైత్యప్రమథరక్షసాం
అవతీర్ణో వినాశాయ సాధునాం రక్షణాయ చ ॥13॥

దిష్ట్యా తే నిహతో దైత్యో లీలయాయం హయాకృతిః
యస్య హేషితసంత్రస్తాస్త్యజంత్యనిమిషా దివం॥14॥

చాణూరం ముష్టికం చైవ మల్లానన్యాంశ్చ హస్తినం
కంసం చ నిహతం ద్రక్ష్యే పరశ్వోఽహని తే విభో॥15॥

తస్యాను శంఖయవన మురాణాం నరకస్య చ
పారిజాతాపహరణమింద్రస్య చ పరాజయం॥16॥

ఉద్వాహం వీరకన్యానాం వీర్యశుల్కాదిలక్షణం
నృగస్య మోక్షణం శాపాద్ద్వారకాయాం జగత్పతే॥17॥

స్యమంతకస్య చ మణేరాదానం సహ భార్యయా
మృతపుత్రప్రదానం చ బ్రాహ్మణస్య స్వధామతః॥18॥

పౌండ్రకస్య వధం పశ్చాత్కాశిపుర్యాశ్చ దీపనం
దంతవక్రస్య నిధనం చైద్యస్య చ మహాక్రతౌ॥19॥

యాని చాన్యాని వీర్యాణి ద్వారకామావసన్భవాన్
కర్తా ద్రక్ష్యామ్యహం తాని గేయాని కవిభిర్భువి॥20॥

అథ తే కాలరూపస్య క్షపయిష్ణోరముష్య వై
అక్షౌహిణీనాం నిధనం ద్రక్ష్యామ్యర్జునసారథేః॥21॥

విశుద్ధవిజ్ఞానఘనం స్వసంస్థయా
సమాప్తసర్వార్థమమోఘవాంఛితం
స్వతేజసా నిత్యనివృత్తమాయా
గుణప్రవాహం భగవంతమీమహి॥22॥

త్వామీశ్వరం స్వాశ్రయమాత్మమాయయా వినిర్మితాశేషవిశేషకల్పనం
క్రీడార్థమద్యాత్తమనుష్యవిగ్రహం నతోఽస్మి ధుర్యం యదువృష్ణిసాత్వతాం॥23॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఏవం యదుపతిం కృష్ణం భాగవతప్రవరో మునిః
ప్రణిపత్యాభ్యనుజ్ఞాతో యయౌ తద్దర్శనోత్సవః॥24॥

భగవానపి గోవిందో హత్వా కేశినమాహవే
పశూనపాలయత్పాలైః ప్రీతైర్వ్రజసుఖావహః॥25॥

ఏకదా తే పశూన్పాలాశ్చారయంతోఽద్రిసానుషు
చక్రుర్నిలాయనక్రీడాశ్చోరపాలాపదేశతః॥26॥

తత్రాసన్కతిచిచ్చోరాః పాలాశ్చ కతిచిన్నృప
మేషాయితాశ్చ తత్రైకే విజహ్రురకుతోభయాః॥27॥

మయపుత్రో మహామాయో వ్యోమో గోపాలవేషధృక్
మేషాయితానపోవాహ ప్రాయశ్చోరాయితో బహూన్॥28॥

గిరిదర్యాం వినిక్షిప్య నీతం నీతం మహాసురః
శిలయా పిదధే ద్వారం చతుఃపంచావశేషితాః॥29॥

తస్య తత్కర్మ విజ్ఞాయ కృష్ణః శరణదః సతాం
గోపాన్నయంతం జగ్రాహ వృకం హరిరివౌజసా॥30॥

స నిజం రూపమాస్థాయ గిరీంద్రసదృశం బలీ
ఇచ్ఛన్విమోక్తుమాత్మానం నాశక్నోద్గ్రహణాతురః॥31॥

తం నిగృహ్యాచ్యుతో దోర్భ్యాం పాతయిత్వా మహీతలే
పశ్యతాం దివి దేవానాం పశుమారమమారయత్॥32॥

గుహాపిధానం నిర్భిద్య గోపాన్నిఃసార్య కృచ్ఛ్రతః
స్తూయమానః సురైర్గోపైః ప్రవివేశ స్వగోకులం॥33॥

—♦ అధ్యాయము 38 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

అక్రూరోఽపి చ తాం రాత్రిం మధుపుర్యాం మహామతిః
ఉషిత్వా రథమాస్థాయ ప్రయయౌ నందగోకులం॥1॥

గచ్ఛన్పథి మహాభాగో భగవత్యంబుజేక్షణే
భక్తిం పరాముపగత ఏవమేతదచింతయత్॥2॥

కిం మయాచరితం భద్రం కిం తప్తం పరమం తపః
కిం వాథాప్యర్హతే దత్తం యద్ద్రక్ష్యామ్యద్య కేశవం॥3॥

మమైతద్దుర్లభం మన్య ఉత్తమఃశ్లోకదర్శనం
విషయాత్మనో యథా బ్రహ్మ కీర్తనం శూద్రజన్మనః॥4॥

మైవం మమాధమస్యాపి స్యాదేవాచ్యుతదర్శనం
హ్రియమాణః కలనద్యా క్వచిత్తరతి కశ్చన॥5॥

మమాద్యామంగలం నష్టం ఫలవాంశ్చైవ మే భవః
యన్నమస్యే భగవతో యోగిధ్యేయాఙ్ఘ్రిపంకజం॥6॥

కంసో బతాద్యాకృత మేఽత్యనుగ్రహం ద్రక్ష్యేఽఙ్ఘ్రిపద్మం ప్రహితోఽమునా హరేః
కృతావతారస్య దురత్యయం తమః పూర్వేఽతరన్యన్నఖమండలత్విషా॥7॥

యదర్చితం బ్రహ్మభవాదిభిః సురైః
శ్రియా చ దేవ్యా మునిభిః ససాత్వతైః
గోచారణాయానుచరైశ్చరద్వనే
యద్గోపికానాం కుచకుంకుమాంకితం॥8॥

ద్రక్ష్యామి నూనం సుకపోలనాసికం స్మితావలోకారుణకంజలోచనం
ముఖం ముకుందస్య గుడాలకావృతం ప్రదక్షిణం మే ప్రచరంతి వై మృగాః॥9॥

అప్యద్య విష్ణోర్మనుజత్వమీయుషో భారావతారాయ భువో నిజేచ్ఛయా
లావణ్యధామ్నో భవితోపలంభనం మహ్యం న న స్యాత్ఫలమంజసా దృశః॥10॥

య ఈక్షితాహంరహితోఽప్యసత్సతోః స్వతేజసాపాస్తతమోభిదాభ్రమః
స్వమాయయాత్మన్రచితైస్తదీక్షయా ప్రాణాక్షధీభిః సదనేష్వభీయతే॥11॥

యస్యాఖిలామీవహభిః సుమంగలైః వాచో విమిశ్రా గుణకర్మజన్మభిః
ప్రాణంతి శుంభంతి పునంతి వై జగత్యాస్తద్విరక్తాః శవశోభనా మతాః॥12॥

స చావతీర్ణః కిల సత్వతాన్వయే స్వసేతుపాలామరవర్యశర్మకృత్
యశో వితన్వన్వ్రజ ఆస్త ఈశ్వరో గాయంతి దేవా యదశేషమంగలం॥13॥

తం త్వద్య నూనం మహతాం గతిం గురుం
త్రైలోక్యకాంతం దృశిమన్మహోత్సవం
రూపం దధానం శ్రియ ఈప్సితాస్పదం
ద్రక్ష్యే మమాసన్నుషసః సుదర్శనాః॥14॥

అథావరూఢః సపదీశయో రథాత్ప్రధానపుంసోశ్చరణం స్వలబ్ధయే
ధియా ధృతం యోగిభిరప్యహం ధ్రువం నమస్య ఆభ్యాం చ సఖీన్వనౌకసః॥15॥

అప్యంఘ్రిమూలే పతితస్య మే విభుః
శిరస్యధాస్యన్నిజహస్తపంకజం
దత్తాభయం కాలభుజాంగరంహసా
ప్రోద్వేజితానాం శరణైషిణాం ణౄనాం॥16॥

సమర్హణం యత్ర నిధాయ కౌశికస్తథా బలిశ్చాప జగత్త్రయేంద్రతాం
యద్వా విహారే వ్రజయోషితాం శ్రమం స్పర్శేన సౌగంధికగంధ్యపానుదత్॥17॥

న మయ్యుపైష్యత్యరిబుద్ధిమచ్యుతః
కంసస్య దూతః ప్రహితోఽపి విశ్వదృక్
యోఽన్తర్బహిశ్చేతస ఏతదీహితం
క్షేత్రజ్ఞ ఈక్షత్యమలేన చక్షుషా॥18॥

అప్యంఘ్రిమూలేఽవహితం కృతాంజలిం
మామీక్షితా సస్మితమార్ద్రయా దృశా
సపద్యపధ్వస్తసమస్తకిల్బిషో
వోఢా ముదం వీతవిశంక ఊర్జితాం॥19॥

సుహృత్తమం జ్ఞాతిమనన్యదైవతం దోర్భ్యాం బృహద్భ్యాం పరిరప్స్యతేఽథ మాం
ఆత్మా హి తీర్థీక్రియతే తదైవ మే బంధశ్చ కర్మాత్మక ఉచ్ఛ్వసిత్యతః॥20॥

లబ్ధ్వాంగసంగంప్రణతమ్కృతాంజలిం
మాం వక్ష్యతేఽక్రూర తతేత్యురుశ్రవాః
తదా వయం జన్మభృతో మహీయసా
నైవాదృతో యో ధిగముష్య జన్మ తత్॥21॥

న తస్య కశ్చిద్దయితః సుహృత్తమో న చాప్రియో ద్వేష్య ఉపేక్ష్య ఏవ వా
తథాపి భక్తాన్భజతే యథా తథా సురద్రుమో యద్వదుపాశ్రితోఽర్థదః॥22॥

కిం చాగ్రజో మావనతం యదూత్తమః స్మయన్పరిష్వజ్య గృహీతమంజలౌ
గృహం ప్రవేశ్యాప్తసమస్తసత్కృతం సంప్రక్ష్యతే కంసకృతం స్వబంధుషు॥23॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇతి సంచింతయన్కృష్ణం శ్వఫల్కతనయోఽధ్వని
రథేన గోకులం ప్రాప్తః సూర్యశ్చాస్తగిరిం నృప॥24॥

పదాని తస్యాఖిలలోకపాల కిరీటజుష్టామలపాదరేణోః
దదర్శ గోష్ఠే క్షితికౌతుకాని విలక్షితాన్యబ్జయవాంకుశాద్యైః॥25॥

తద్దర్శనాహ్లాదవివృద్ధసంభ్రమః
ప్రేమ్ణోర్ధ్వరోమాశ్రుకలాకులేక్షణః
రథాదవస్కంద్య స తేష్వచేష్టత
ప్రభోరమూన్యంఘ్రిరజాంస్యహో ఇతి॥26॥

దేహంభృతామియానర్థో హిత్వా దంభం భియం శుచం
సందేశాద్యో హరేర్లింగ దర్శనశ్రవణాదిభిః॥27॥

దదర్శ కృష్ణం రామం చ వ్రజే గోదోహనం గతౌ
పీతనీలాంబరధరౌ శరదంబురహేక్షణౌ॥28॥

కిశోరౌ శ్యామలశ్వేతౌ శ్రీనికేతౌ బృహద్భుజౌ
సుముఖౌ సుందరవరౌ బలద్విరదవిక్రమౌ॥29॥

ధ్వజవజ్రాంకుశాంభోజైశ్చిహ్నితైరంఘ్రిభిర్వ్రజం
శోభయంతౌ మహాత్మానౌ సానుక్రోశస్మితేక్షణౌ॥30॥

ఉదారరుచిరక్రీడౌ స్రగ్విణౌ వనమాలినౌ
పుణ్యగంధానులిప్తాంగౌ స్నాతౌ విరజవాససౌ॥31॥

ప్రధానపురుషావాద్యౌ జగద్ధేతూ జగత్పతీ
అవతీర్ణౌ జగత్యర్థే స్వాంశేన బలకేశవౌ॥32॥

దిశో వితిమిరా రాజన్కుర్వాణౌ ప్రభయా స్వయా
యథా మారకతః శైలో రౌప్యశ్చ కనకాచితౌ॥33॥

రథాత్తూర్ణమవప్లుత్య సోఽక్రూరః స్నేహవిహ్వలః
పపాత చరణోపాంతే దండవద్రామకృష్ణయోః॥34॥

భగవద్దర్శనాహ్లాద బాష్పపర్యాకులేక్షణః
పులకచితాంగ ఔత్కంఠ్యాత్స్వాఖ్యానే నాశకన్నృప॥35॥

భగవాంస్తమభిప్రేత్య రథాంగాంకితపాణినా
పరిరేభేఽభ్యుపాకృష్య ప్రీతః ప్రణతవత్సలః॥36॥

సంకర్షణశ్చ ప్రణతముపగుహ్య మహామనాః
గృహీత్వా పాణినా పాణీ అనయత్సానుజో గృహం॥37॥

పృష్ట్వాథ స్వాగతం తస్మై నివేద్య చ వరాసనం
ప్రక్షాల్య విధివత్పాదౌ మధుపర్కార్హణమాహరత్॥38॥

నివేద్య గాం చాతిథయే సంవాహ్య శ్రాంతమాదృతః
అన్నం బహుగుణం మేధ్యం శ్రద్ధయోపాహరద్విభుః॥39॥

తస్మై భుక్తవతే ప్రీత్యా రామః పరమధర్మవిత్
మఖవాసైర్గంధమాల్యైః పరాం ప్రీతిం వ్యధాత్పునః॥40॥

పప్రచ్ఛ సత్కృతం నందః కథం స్థ నిరనుగ్రహే
కంసే జీవతి దాశార్హ సౌనపాలా ఇవావయః॥41॥

యోఽవధీత్స్వస్వసుస్తోకాన్క్రోశంత్యా అసుతృప్ఖలః
కిం ను స్విత్తత్ప్రజానాం వః కుశలం విమృశామహే॥42॥

ఇత్థం సూనృతయా వాచా నందేన సుసభాజితః
అక్రూరః పరిపృష్టేన జహావధ్వపరిశ్రమం॥43॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

సుఖోపవిష్టః పర్యంకే రమకృష్ణోరుమానితః
లేభే మనోరథాన్సర్వాన్పథి యాన్స చకార హ॥1॥

కిమలభ్యం భగవతి ప్రసన్నే శ్రీనికేతనే
తథాపి తత్పరా రాజన్న హి వాంఛంతి కించన॥2॥

సాయంతనాశనం కృత్వా భగవాందేవకీసుతః
సుహృత్సు వృత్తం కంసస్య పప్రచ్ఛాన్యచ్చికీర్షితం॥3॥

శ్రీభగవానువాచ ।

తాత సౌమ్యాగతః కచ్చిత్స్వాగతం భద్రమస్తు వః
అపి స్వజ్ఞాతిబంధూనామనమీవమనామయం॥4॥

కిం ను నః కుశలం పృచ్ఛే ఏధమానే కులామయే
కంసే మాతులనామ్నాంగ స్వానాం నస్తత్ప్రజాసు చ॥5॥

అహో అస్మదభూద్భూరి పిత్రోర్వృజినమార్యయోః
యద్ధేతోః పుత్రమరణం యద్ధేతోర్బంధనం తయోః॥6॥

దిష్ట్యాద్య దర్శనం స్వానాం మహ్యం వః సౌమ్య కాంక్షితం
సంజాతం వర్ణ్యతాం తాత తవాగమనకారణం॥7॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

పృష్టో భగవతా సర్వం వర్ణయామాస మాధవః
వైరానుబంధం యదుషు వసుదేవవధోద్యమం॥8॥

యత్సందేశో యదర్థం వా దూతః సంప్రేషితః స్వయం
యదుక్తం నారదేనాస్య స్వజన్మానకదుందుభేః॥9॥

శ్రుత్వాక్రూరవచః కృష్ణో బలశ్చ పరవీరహా
ప్రహస్య నందం పితరం రాజ్ఞా దిష్టం విజజ్ఞతుః॥10॥

గోపాన్సమాదిశత్సోఽపి గృహ్యతాం సర్వగోరసః
ఉపాయనాని గృహ్ణీధ్వం యుజ్యంతాం శకటాని చ॥11॥

యాస్యామః శ్వో మధుపురీం దాస్యామో నృపతే రసాన్
ద్రక్ష్యామః సుమహత్పర్వ యాంతి జానపదాః కిల
ఏవమాఘోషయత్క్షత్రా నందగోపః స్వగోకులే॥12॥

గోప్యస్తాస్తదుపశ్రుత్య బభూవుర్వ్యథితా భృశం
రామకృష్ణౌ పురీం నేతుమక్రూరం వ్రజమాగతం॥13॥

కాశ్చిత్తత్కృతహృత్తాప శ్వాసమ్లానముఖశ్రియః
స్రంసద్దుకూలవలయ కేశగ్రంథ్యశ్చ కాశ్చన॥14॥

అన్యాశ్చ తదనుధ్యాన నివృత్తాశేషవృత్తయః
నాభ్యజానన్నిమం లోకమాత్మలోకం గతా ఇవ॥15॥

స్మరంత్యశ్చాపరాః శౌరేరనురాగస్మితేరితాః
హృదిస్పృశశ్చిత్రపదా గిరః సమ్ముముహుః స్త్రియః॥16॥

గతిం సులలితాం చేష్టాం స్నిగ్ధహాసావలోకనం
శోకాపహాని నర్మాణి ప్రోద్దామచరితాని చ॥17॥

చింతయంత్యో ముకుందస్య భీతా విరహకాతరాః
సమేతాః సంఘశః ప్రోచురశ్రుముఖ్యోఽచ్యుతాశయాః॥18॥

శ్రీగోప్య ఊచుః ।

అహో విధాతస్తవ న క్వచిద్దయా సంయోజ్య మైత్ర్యా ప్రణయేన దేహినః
తాంశ్చాకృతార్థాన్వియునంక్ష్యపార్థకం విక్రీడితం తేఽర్భకచేష్టితం యథా॥19॥

యస్త్వం ప్రదర్శ్యాసితకుంతలావృతం
ముకుందవక్త్రం సుకపోలమున్నసం
శోకాపనోదస్మితలేశసుందరం
కరోషి పారోక్ష్యమసాధు తే కృతం॥20॥

క్రూరస్త్వమక్రూరసమాఖ్యయా స్మ నశ్
చక్షుర్హి దత్తం హరసే బతాజ్ఞవత్
యేనైకదేశేఽఖిలసర్గసౌష్ఠవం
త్వదీయమద్రాక్ష్మ వయం మధుద్విషః॥21॥

న నందసూనుః క్షణభంగసౌహృదః
సమీక్షతే నః స్వకృతాతురా బత
విహాయ గేహాన్స్వజనాన్సుతాన్పతీంస్
తద్దాస్యమద్ధోపగతా నవప్రియః॥22॥

సుఖం ప్రభాతా రజనీయమాశిషః సత్యా బభూవుః పురయోషితాం ధ్రువం
యాః సంప్రవిష్టస్య ముఖం వ్రజస్పతేః పాస్యంత్యపాంగోత్కలితస్మితాసవం॥23॥

తాసాం ముకుందో మధుమంజుభాషితైర్
గృహీతచిత్తః పరవాన్మనస్వ్యపి
కథం పునర్నః ప్రతియాస్యతేఽబలా
గ్రామ్యాః సలజ్జస్మితవిభ్రమైర్భ్రమన్॥24॥

అద్య ధ్రువం తత్ర దృశో భవిష్యతే దాశార్హభోజాంధకవృష్ణిసాత్వతాం
మహోత్సవః శ్రీరమణం గుణాస్పదం ద్రక్ష్యంతి యే చాధ్వని దేవకీసుతం॥25॥

మైతద్విధస్యాకరుణస్య నామ భూదక్రూర ఇత్యేతదతీవ దారుణః
యోఽసావనాశ్వాస్య సుదుఃఖితజ్జనం ప్రియాత్ప్రియం నేష్యతి పారమధ్వనః॥26॥

అనార్ద్రధీరేష సమాస్థితో రథం తమన్వమీ చ త్వరయంతి దుర్మదాః
గోపా అనోభిః స్థవిరైరుపేక్షితం దైవం చ నోఽద్య ప్రతికూలమీహతే॥27॥

నివారయామః సముపేత్య మాధవం కిం నోఽకరిష్యన్కులవృద్ధబాంధవాః
ముకుందసంగాన్నిమిషార్ధదుస్త్యజాద్దైవేన విధ్వంసితదీనచేతసాం॥28॥

యస్యానురాగలలితస్మితవల్గుమంత్ర
లీలావలోకపరిరంభణరాసగోష్ఠాం
నీతాః స్మ నః క్షణమివ క్షణదా వినా తం
గోప్యః కథం న్వతితరేమ తమో దురంతం ॥29॥

యోఽహ్నః క్షయే వ్రజమనంతసఖః పరీతో
గోపైర్విశన్ఖురరజశ్ఛురితాలకస్రక్
వేణుం క్వణన్స్మితకతాక్షనిరీక్షణేన
చిత్తం క్షిణోత్యముమృతే ను కథం భవేమ ॥30॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఏవం బ్రువాణా విరహాతురా భృశం వ్రజస్త్రియః కృష్ణవిషక్తమానసాః
విసృజ్య లజ్జాం రురుదుః స్మ సుస్వరం గోవింద దామోదర మాధవేతి ॥31॥

స్త్రీణామేవం రుదంతీనాముదితే సవితర్యథ
అక్రూరశ్చోదయామాస కృతమైత్రాదికో రథం ॥32॥

గోపాస్తమన్వసజ్జంత నందాద్యాః శకటైస్తతః
ఆదాయోపాయనం భూరి కుంభాన్గోరససంభృతాన్ ॥33॥

గోప్యశ్చ దయితం కృష్ణమనువ్రజ్యానురంజితాః
ప్రత్యాదేశం భగవతః కాంక్షంత్యశ్చావతస్థిరే ॥34॥

తాస్తథా తప్యతీర్వీక్ష్య స్వప్రస్థాణే యదూత్తమః
సాంత్వయామస సప్రేమైరాయాస్య ఇతి దౌత్యకైః ॥35॥

యావదాలక్ష్యతే కేతుర్యావద్రేణూ రథస్య చ
అనుప్రస్థాపితాత్మానో లేఖ్యానీవోపలక్షితాః ॥36॥

తా నిరాశా నివవృతుర్గోవిందవినివర్తనే
విశోకా అహనీ నిన్యుర్గాయంత్యః ప్రియచేష్టితం ॥37॥

భగవానపి సంప్రాప్తో రామాక్రూరయుతో నృప
రథేన వాయువేగేన కాలిందీమఘనాశినీం ॥38॥

తత్రోపస్పృశ్య పానీయం పీత్వా మృష్టం మణిప్రభం
వృక్షషండముపవ్రజ్య సరామో రథమావిశత్ ॥39॥

అక్రూరస్తావుపామంత్ర్య నివేశ్య చ రథోపరి
కాలింద్యా హ్రదమాగత్య స్నానం విధివదాచరత్ ॥40॥

నిమజ్జ్య తస్మిన్సలిలే జపన్బ్రహ్మ సనాతనం
తావేవ దదృశేఽక్రూరో రామకృష్ణౌ సమన్వితౌ ॥41॥

తౌ రథస్థౌ కథమిహ సుతావానకదుందుభేః
తర్హి స్విత్స్యందనే న స్త ఇత్యున్మజ్జ్య వ్యచష్ట సః ॥42॥

తత్రాపి చ యథాపూర్వమాసీనౌ పునరేవ సః
న్యమజ్జద్దర్శనం యన్మే మృషా కిం సలిలే తయోః ॥43॥

భూయస్తత్రాపి సోఽద్రాక్షీత్స్తూయమానమహీశ్వరం
సిద్ధచారణగంధర్వైరసురైర్నతకంధరైః ॥44॥

సహస్రశిరసం దేవం సహస్రఫణమౌలినం
నీలాంబరం విసశ్వేతం శృంగైః శ్వేతమివ స్థితం ||45||

తస్యోత్సంగే ఘనస్యామం పీతకౌశేయవాససం
పురుషం చతుర్భుజం శాంతంపద్మపత్రారుణేక్షణం ||46||

చారుప్రసన్నవదనం చారుహాసనిరీక్షణం
సుభ్రూన్నసం చరుకర్ణం సుకపోలారుణాధరం ||47||

ప్రలంబపీవరభుజం తుంగాంసోరఃస్థలశ్రియం
కంబుకంఠం నిమ్ననాభిం వలిమత్పల్లవోదరం ||48||

బృహత్కతితతశ్రోణి కరభోరుద్వయాన్వితం
చారుజానుయుగం చారు జంఘాయుగలసంయుతం ||49||

తుంగగుల్ఫారుణనఖ వ్రాతదీధితిభిర్వృతం
నవాంగుల్యంగుష్ఠదలైర్విలసత్పాదపంకజం ||50||

సుమహార్హమణివ్రాత కిరీటకటకాంగదైః
కటిసూత్రబ్రహ్మసూత్ర హారనూపురకుండలైః ||51||

భ్రాజమానం పద్మకరం శంఖచక్రగదాధరం
శ్రీవత్సవక్షసం భ్రాజత్కౌస్తుభం వనమాలినం ||52||

సునందనందప్రముఖైః పర్షదైః సనకాదిభిః
సురేశైర్బ్రహ్మరుద్రాద్యైర్నవభిశ్చ ద్విజోత్తమైః ||53||

ప్రహ్రాదనారదవసు ప్రముఖైర్భాగవతోత్తమైః
స్తూయమానం పృథగ్భావైర్వచోభిరమలాత్మభిః ||54||

శ్రియా పుష్ట్యా గిరా కాంత్యా కీర్త్యా తుష్ట్యేలయోర్జయా
విద్యయావిద్యయా శక్త్యా మాయయా చ నిషేవితం ||55||

విలోక్య సుభృశం ప్రీతో భక్త్యా పరమయా యుతః
హృష్యత్తనూరుహో భావ పరిక్లిన్నాత్మలోచనః ||56||

గిరా గద్గదయాస్తౌషీత్సత్త్వమాలంబ్య సాత్వతః
ప్రణమ్య మూర్ధ్నావహితః కృతాంజలిపుటః శనైః ||57||

—♦ అధ్యాయము 40 ♦—

శ్రీఅక్రూర ఉవాచ |

నతోఽస్మ్యహం త్వాఖిలహేతుహేతుం నారాయణం పూరుషమాద్యమవ్యయం
యన్నాభిజాతాదరవిందకోషాద్బ్రహ్మావిరాసీద్యత ఏష లోకః ||1||

భూస్తోయమగ్నిః పవనం ఖమాదిర్మహానజాదిర్మన ఇంద్రియాణి
సర్వేంద్రియార్థా విబుధాశ్చ సర్వే యే హేతవస్తే జగతోఽఙ్గభూతాః ||2||

నైతే స్వరూపం విదురాత్మనస్తే హ్యజాదయోఽనాత్మతయా గృహీతః
అజోఽనుబద్ధః స గుణైరజాయా గుణాత్పరం వేద న తే స్వరూపం ||3||

త్వాం యోగినో యజంత్యద్ధా మహాపురుషమీశ్వరం
సాధ్యాత్మం సాధిభూతం చ సాధిదైవం చ సాధవః ||4||

త్రయ్యా చ విద్యయా కేచిత్త్వాం వై వైతానికా ద్విజాః
యజంతే వితతైర్యజ్ఞై ర్నానారూపామరాఖ్యయా ॥5॥

ఏకే త్వాఖిలకర్మాణి సన్న్యస్యోపశమం గతాః
జ్ఞానినో జ్ఞానయజ్ఞేన యజంతి జ్ఞానవిగ్రహం ॥6॥

అన్యే చ సంస్కృతాత్మానో విధినాభిహితేన తే
యజంతి త్వన్మయాస్త్వాం వై బహుమూర్త్యేకమూర్తికం ॥7॥

త్వామేవాన్యే శివోక్తేన మార్గేణ శివరూపిణం
బహ్వాచార్యవిభేదేన భగవంతర్నుపాసతే ॥8॥

సర్వ ఏవ యజంతి త్వాం సర్వదేవమయేశ్వరం
యేఽప్యన్యదేవతాభక్తా యద్యప్యన్యధియః ప్రభో ॥9॥

యథాద్రిప్రభవా నద్యః పర్జన్యాపూరితాః ప్రభో
విశంతి సర్వతః సింధుం తద్వత్త్వాం గతయోఽన్తతః ॥10॥

సత్త్వం రజస్తమ ఇతి భవతః ప్రకృతేర్గుణాః
తేషు హి ప్రాకృతాః ప్రోతా ఆబ్రహ్మస్థావరాదయః ॥11॥

తుభ్యం నమస్తే త్వవిషక్తదృష్టయే
సర్వాత్మనే సర్వధియాం చ సాక్షిణే
గుణప్రవాహోఽయమవిద్యయా కృతః
ప్రవర్తతే దేవనృతిర్యగాత్మసు ॥12॥

అగ్నిర్ముఖం తేఽవనిరంఘ్రిరీక్షణం
సూర్యో నభో నాభిరథో దిశః శ్రుతిః
ద్యౌః కం సురేంద్రాస్తవ బాహవోఽర్ణవాః
కుక్షిర్మరుత్ప్రాణబలం ప్రకల్పితం ॥13॥

రోమాణి వృక్షౌషధయః శిరోరుహా
మేఘాః పరస్యాస్థినఖాని తేఽద్రయః
నిమేషణం రాత్ర్యహనీ ప్రజాపతిర్
మేఢ్రస్తు వృష్టిస్తవ వీర్యమిష్యతే ॥14॥

త్వయ్యవ్యయాత్మన్పురుషే ప్రకల్పితా లోకాః సపాలా బహుజీవసంకులాః
యథా జలే సంజిహతే జలౌకసోఽప్యుదుంబరే వా మశకా మనోమయే ॥15॥

యాని యానీహ రూపాణి క్రీడనార్థం బిభర్షి హి
తైరామృష్టశుచో లోకా ముదా గాయంతి తే యశః ॥16॥

నమః కారణమత్స్యాయ ప్రలయాబ్ధిచరాయ చ
హయశీర్ష్ణే నమస్తుభ్యం మధుకైటభమృత్యవే ॥17॥

అకూపారాయ బృహతే నమో మందరధారిణే
క్షిత్యుద్ధారవిహారాయ నమః శూకరమూర్తయే ॥18॥

నమస్తేఽద్భుతసింహాయ సాధులోకభయాపహ
వామనాయ నమస్తుభ్యం క్రాంతత్రిభువనాయ చ ॥19॥

నమో భృగుణాం పతయే దృప్తక్షత్రవనచ్ఛిదే
నమస్తే రఘువర్యాయ రావణాంతకరాయ చ ॥20॥

నమస్తే వాసుదేవాయ నమః సంకర్షణాయ చ
ప్రద్యుమ్నాయనిరుద్ధాయ సాత్వతాం పతయే నమః ॥21॥

నమో బుద్ధాయ శుద్ధాయ దైత్యదానవమోహినే
మ్లేచ్ఛప్రాయక్షత్రహంత్రే నమస్తే కల్కిరూపిణే ||22||

భగవంజీవలోకోఽయం మోహితస్తవ మాయయా
అహం మమేత్యసద్గ్రాహో భ్రామ్యతే కర్మవర్త్మసు ||23||

అహం చాత్మాత్మజాగార దారార్థస్వజనాదిషు
భ్రమామి స్వప్నకల్పేషు మూఢః సత్యధియా విభో ||24||

అనిత్యానాత్మదుఃఖేషు విపర్యయమతిర్హ్యహం
ద్వంద్వారామస్తమోవిష్టో న జానే త్వాత్మనః ప్రియం ||25||

యథాబుధో జలం హిత్వా ప్రతిచ్ఛన్నం తదుద్భవైః
అభ్యేతి మృగతృష్ణాం వై తద్వత్త్వాహం పరాఙ్ముఖః ||26||

నోత్సహేఽహం కృపణధీః కామకర్మహతం మనః
రోద్ధుం ప్రమాథిభిశ్చాక్షైర్హ్రియమాణమితస్తతః ||27||

సోఽహం తవాంఘ్ర్యుపగతోఽస్మ్యసతాం దురాపం
తచ్చాప్యహం భవదనుగ్రహ ఈశ మన్యే
పుంసో భవేద్యర్హి సంసరణాపవర్గస్
త్వయ్యబ్జనాభ సదుపాసనయా మతిః స్యాత్ ||28||

నమో విజ్ఞానమాత్రాయ సర్వప్రత్యయహేతవే
పురుషేశప్రధానాయ బ్రహ్మణేఽనంతశక్తయే ||29||

నమస్తే వాసుదేవాయ సర్వభూతక్షయాయ చ
హృషీకేశ నమస్తుభ్యం ప్రపన్నం పాహి మాం ప్రభో ||30||

—♦ అధ్యాయము 41 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

స్తువతస్తస్య భగవాందర్శయిత్వా జలే వపుః
భూయః సమాహరత్కృష్ణో నటో నాట్యమివాత్మనః॥1॥

సోఽపి చాంతర్హితం వీక్ష్య జలాదున్మజ్య సత్వరః
కృత్వా చావశ్యకం సర్వం విస్మితో రథమాగమత్॥2॥

తమపృచ్ఛద్ధృషీకేశః కిం తే దృష్టమివాద్భుతం
భూమౌ వియతి తోయే వా తథా త్వాం లక్షయామహే॥3॥

శ్రీఅక్రూర ఉవాచ ।

అద్భుతానీహ యావంతి భూమౌ వియతి వా జలే
త్వయి విశ్వాత్మకే తాని కిం మేఽదృష్టం విపశ్యతః॥4॥

యత్రాద్భుతాని సర్వాణి భూమౌ వియతి వా జలే
తం త్వానుపశ్యతో బ్రహ్మన్కిం మే దృష్టమిహాద్భుతం॥5॥

ఇత్యుక్త్వా చోదయామాస స్యందనం గాందినీసుతః
మథురామనయద్రామం కృష్ణం చైవ దినాత్యయే॥6॥

మార్గే గ్రామజనా రాజంస్తత్ర తత్రోపసంగతాః
వసుదేవసుతౌ వీక్ష్య ప్రీతా దృష్టిం న చాదదుః॥7॥

తావద్వ్రజౌకసస్తత్ర నందగోపాదయోఽగ్రతః
పురోపవనమాసాద్య ప్రతీక్షంతోఽవతస్థిరే॥8॥

తాన్సమేత్యాహ భగవానక్రూరం జగదీశ్వరః
గృహీత్వా పాణినా పాణిం ప్రశ్రితం ప్రహసన్నివ॥9॥

భవాన్ప్రవిశతామగ్రే సహయానః పురీం గృహం
వయం త్విహావముచ్యాథ తతో ద్రక్ష్యామహే పురీం॥10॥

శ్రీఅక్రూర ఉవాచ ।

నాహం భవద్భ్యాం రహితః ప్రవేక్ష్యే మథురాం ప్రభో
త్యక్తుం నార్హసి మాం నాథ భక్తం తే భక్తవత్సల॥11॥

ఆగచ్ఛ యామ గేహాన్నః సనాథాన్కుర్వధోక్షజ
సహాగ్రజః సగోపాలైః సుహృద్భిశ్చ సుహృత్తమ॥12॥

పునీహి పాదరజసా గృహాన్నో గృహమేధినాం
యచ్ఛౌచేనానుతృప్యంతి పితరః సాగ్నయః సురాః॥13॥

అవనిజ్యాంఘ్రియుగలమాసీత్శ్లోక్యో బలిర్మహాన్
ఐశ్వర్యమతులం లేభే గతిం చైకాంతినాం తు యా॥14॥

ఆపస్తేఽఙ్ఘ్ర్యవనేజన్యస్త్రీంల్లోకాన్శుచయోఽపునన
శిరసాధత్త యాః శర్వః స్వర్యాతాః సగరాత్మజాః॥15॥

దేవదేవ జగన్నాథ పుణ్యశ్రవణకీర్తన
యదూత్తమోత్తమఃశ్లోక నారాయణ నమోఽస్తు తే॥16॥

శ్రీభగవనువాచ ।

ఆయాస్యే భవతో గేహమహమర్యసమన్వితః
యదుచక్రద్రుహం హత్వా వితరిష్యే సుహృత్ప్రియం॥17॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఏవముక్తో భగవతా సోఽక్రూరో విమనా ఇవ
పురీం ప్రవిష్టః కంసాయ కర్మావేద్య గృహం యయౌ॥18॥

అథాపరాహ్నే భగవాన్కృష్ణః సంకర్షణాన్వితః
మథురాం ప్రావిశద్గోపైర్దిదృక్షుః పరివారితః॥19॥

దదర్శ తాం స్ఫాటికతుంగగోపుర ద్వారాం బృహద్ధేమకపాటతోరణాం
తామ్రారకోష్ఠాం పరిఖాదురాసదాముద్యానరమ్యోపవనోపశోభితాం॥20॥

సౌవర్ణశృంగాటకహర్మ్యనిష్కుటైః శ్రేణీసభాభిర్భవనైరుపస్కృతాం
వైదూర్యవజ్రామలనీలవిద్రుమైర్ముక్తాహరిద్భిర్వలభీషు వేదిషు॥21॥

జుష్టేషు జాలాముఖరంధ్రకుట్టిమేష్వావిష్టపారావతబర్హినాదితాం
సంసిక్తరథ్యాపణమార్గచత్వరాం ప్రకీర్ణమాల్యాంకురలాజతండులాం॥22॥

ఆపూర్ణకుంభైర్దధిచందనోక్షితైః ప్రసూనదీపావలిభిః సపల్లవైః
సవృందరంభాక్రముకైః సకేతుభిః స్వలంకృతద్వారగృహాం సపట్టికైః॥23॥

తాం సంప్రవిష్టౌ వసుదేవనందనౌ వృతౌ వయస్యైర్నరదేవవర్త్మనా
ద్రష్టుం సమీయుస్త్వరితాః పురస్త్రియో హర్మ్యాణి చైవారురుహుర్నృపోత్సుకాః॥24॥

కాశ్చిద్విపర్యగ్ధృతవస్త్రభూషణా
విస్మృత్య చైకం యుగలేష్వథాపరాః
కృతైకపత్రశ్రవనైకనూపురా
నాంక్త్వా ద్వితీయం త్వపరాశ్చ లోచనం॥25॥

అశ్నంత్య ఏకాస్తదపాస్య సోత్సవా అభ్యజ్యమానా అకృతోపమజ్జనాః
స్వపంత్య ఉత్థాయ నిశమ్య నిఃస్వనం ప్రపాయయంత్యోఽర్భమపోహ్య మాతరః॥26॥

మనాంసి తాసామరవిందలోచనః ప్రగల్భలీలాహసితావలోకైః
జహార మత్తద్విరదేంద్రవిక్రమో దృశాం దదచ్ఛ్రీరమణాత్మనోత్సవం॥27॥

దృష్ట్వా ముహుః శ్రుతమనుద్రుతచేతసస్తం
తత్ప్రేక్షణోత్స్మితసుధోక్షణలబ్ధమానాః
ఆనందమూర్తిముపగుహ్య దృశాత్మలబ్ధం
హృష్యత్త్వచో జహురనంతమరిందమాధిం॥28॥

ప్రాసాదశిఖరారూఢాః ప్రీత్యుత్ఫుల్లముఖాంబుజాః
అభ్యవర్షన్సౌమనస్యైః ప్రమదా బలకేశవౌ॥29॥

దధ్యక్షతైః సోదపాత్రైః స్రగ్గంధైరభ్యుపాయనైః
తావానర్చుః ప్రముదితాస్తత్ర తత్ర ద్విజాతయః ॥30॥

ఊచుః పౌరా అహో గోప్యస్తపః కిమచరన్మహత్
యా హ్యేతావనుపశ్యంతి నరలోకమహోత్సవౌ ॥31॥

రజకం కంచిదాయాంతం రంగకారం గదాగ్రజః
దృష్ట్వాయాచత వాసాంసి ధౌతాన్యత్యుత్తమాని చ ॥32॥

దేహ్యావయోః సముచితాన్యంగ వాసాంసి చార్హతోః
భవిష్యతి పరం శ్రేయో దాతుస్తే నాత్ర సంశయః ॥33॥

స యాచితో భగవతా పరిపూర్ణేన సర్వతః
సాక్షేపం రుషితః ప్రాహ భృత్యో రాజ్ఞః సుదుర్మదః ॥34॥

ఈదృశాన్యేవ వాసాంసీ నిత్యం గిరివనేచరః
పరిధత్త కిముద్వృత్తా రాజద్రవ్యాణ్యభీప్సథ ॥35॥

యాతాశు బాలిశా మైవం ప్రార్థ్యం యది జిజీవిషా
బధ్నంతి ఘ్నంతి లుంపంతి దృప్తం రాజకులాని వై ॥36॥

ఏవం వికత్థమానస్య కుపితో దేవకీసుతః
రజకస్య కరాగ్రేణ శిరః కాయాదపాతయత్ ॥37॥

తస్యానుజీవినః సర్వే వాసఃకోశాన్విసృజ్య వై
దుద్రువుః సర్వతో మార్గం వాసాంసి జగృహేఽచ్యుతః ॥38॥

వసిత్వాత్మప్రియే వస్త్రే కృష్ణః సంకర్షణస్తథా
శేషాణ్యాదత్త గోపేభ్యో విసృజ్య భువి కానిచిత్ ॥39॥

తతస్తు వాయకః ప్రీతస్తయోర్వేషమకల్పయత్
విచిత్రవర్ణైశ్చైలేయైరాకల్పైరనురూపతః ॥40॥

నానాలక్షణవేషాభ్యాం కృష్ణరామౌ విరేజతుః
స్వలంకృతౌ బాలగజౌ పర్వణీవ సితేతరౌ ॥41॥

తస్య ప్రసన్నో భగవాన్ప్రాదాత్సారూప్యమాత్మనః
శ్రియం చ పరమాం లోకే బలైశ్వర్యస్మృతీంద్రియం ॥42॥

తతః సుదామ్నో భవనం మాలాకారస్య జగ్మతుః
తౌ దృష్ట్వా స సముత్థాయ ననామ శిరసా భువి ॥43॥

తయోరాసనమానీయ పాద్యం చార్ఘ్యార్హణాదిభిః
పూజాం సానుగయోశ్చక్రే స్రక్తాంబూలానులేపనైః ॥44॥

ప్రాహ నః సార్థకం జన్మ పావితం చ కులం ప్రభో
పితృదేవర్షయో మహ్యం తుష్టా హ్యాగమనేన వాం ॥45॥

భవంతౌ కిల విశ్వస్య జగతః కారణం పరం
అవతీర్ణావిహాంశేన క్షేమాయ చ భవాయ చ ॥46॥

న హి వాం విషమా దృష్టిః సుహృదోర్జగదాత్మనోః
సమయోః సర్వభూతేషు భజంతం భజతోరపి ॥47॥

తావజ్ఞాపయతం భృత్యం కిమహం కరవాణి వాం
పుంసోఽత్యనుగ్రహో హ్యేష భవద్భిర్యన్నియుజ్యతే ॥48॥

ఇత్యభిప్రేత్య రాజేంద్ర సుదామా ప్రీతమానసః
శస్తైః సుగంధైః కుసుమైర్మాలా విరచితా దదౌ॥49॥

తాభిః స్వలంకృతౌ ప్రీతౌ కృష్ణరామౌ సహానుగౌ
ప్రణతాయ ప్రపన్నాయ దదతుర్వరదౌ వరాన్॥50॥

సోఽపి వవ్రేఽచలాం భక్తిం తస్మిన్నేవాఖిలాత్మని
తద్భక్తేషు చ సౌహార్దం భూతేషు చ దయాం పరాం॥51॥

ఇతి తస్మై వరం దత్త్వా శ్రియం చాన్వయవర్ధినీం
బలమాయుర్యశః కాంతిం నిర్జగామ సహాగ్రజః॥52॥

—♦ అధ్యాయము 42 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

అథ వ్రజన్రాజపథేన మాధవః స్త్రియం గృహీతాంగవిలేపభాజనాం
విలోక్య కుబ్జాం యువతీం వరాననాం పప్రచ్ఛ యాంతీం ప్రహసన్రసప్రదః॥1॥

కా త్వం వరోర్వేతదు హానులేపనం కస్యాంగనే వా కథయస్వ సాధు నః
దేహ్యావయోరంగవిలేపముత్తమం శ్రేయస్తతస్తే న చిరాద్భవిష్యతి॥2॥

సైరంధ్ర్యువాచ ।

దాస్యస్మ్యహం సుందర కంససమ్మతా
త్రివక్రనామా హ్యనులేపకర్మణి
మద్భావితం భోజపతేరతిప్రియం
వినా యువాం కోఽన్యతమస్తదర్హతి॥3॥

రూపపేశలమాధుర్య హసితాలాపవీక్షితైః
ధర్షితాత్మా దదౌ సాంద్రముభయోరనులేపనం॥4॥

తతస్తావంగరాగేణ స్వవర్ణేతరశోభినా
సంప్రాప్తపరభాగేన శుశుభాతేఽనురంజితౌ॥5॥

ప్రసన్నో భగవాన్కుబ్జాం త్రివక్రాం రుచిరాననాం
ఋజ్వీం కర్తుం మనశ్చక్రే దర్శయందర్శనే ఫలం॥6॥

పద్భ్యామాక్రమ్య ప్రపదే ద్ర్యంగుల్యుత్తానపాణినా
ప్రగృహ్య చిబుకేఽధ్యాత్మముదనీనమదచ్యుతః॥7॥

సా తదర్జుసమానాంగీ బృహచ్ఛ్రోణిపయోధరా
ముకుందస్పర్శనాత్సద్యో బభూవ ప్రమదోత్తమా॥8॥

తతో రూపగుణౌదార్య సంపన్నా ప్రాహ కేశవం
ఉత్తరీయాంతమకృష్య స్మయంతీ జాతహృచ్ఛయా॥9॥

ఏహి వీర గృహం యామో న త్వాం త్యక్తుమిహోత్సహే
త్వయోన్మథితచిత్తాయాః ప్రసీద పురుషర్షభ॥10॥

ఏవం స్త్రియా యాచ్యమానః కృష్ణో రామస్య పశ్యతః
ముఖం వీక్ష్యాను గోపానాం ప్రహసంస్తామువాచ హ॥11॥

ఏష్యామి తే గృహం సుభ్రు పుంసామాధివికర్శనం
సాధితార్థోఽగృహాణాం నః పాంథానాం త్వం పరాయణం॥12॥

విసృజ్య మాధ్వ్యా వాణ్యా తామ్వ్రజన్మార్గే వణిక్పథైః
నానోపాయనతాంబూల స్రగ్గంధైః సాగ్రజోఽర్చితః॥13॥

తద్దర్శనస్మరక్షోభాదాత్మానం నావిదన్స్త్రియః
విస్రస్తవాసఃకవర వలయా లేఖ్యమూర్తయః॥14॥

తతః పౌరాన్పృచ్ఛమానో ధనుషః స్థానమచ్యుతః
తస్మిన్ప్రవిష్టో దదృశే ధనురైంద్రమివాద్భుతం॥15॥

పురుషైర్బహుభిర్గుప్తమర్చితం పరమర్ద్ధిమత్
వార్యమాణో నృభిః కృష్ణః ప్రసహ్య ధనురాదదే॥16॥

కరేణ వామేన సలీలముద్ధృతం సజ్యం చ కృత్వా నిమిషేణ పశ్యతాం
నృణాం వికృష్య ప్రబభంజ మధ్యతో యథేక్షుదండం మదకర్యురుక్రమః॥17॥

ధనుషో భజ్యమానస్య శబ్దః ఖం రోదసీ దిశః
పూరయామాస యం శ్రుత్వా కంసస్త్రాసముపాగమత్॥18॥

తద్రక్షిణః సానుచరం కుపితా ఆతతాయినః
గృహీతుకామా ఆవవ్రుర్గృహ్యతాం వధ్యతామితి॥19॥

అథ తాందురభిప్రాయాన్విలోక్య బలకేశవౌ
క్రుద్ధౌ ధన్వన ఆదాయ శకలే తాంశ్చ జఘ్నతుః॥20॥

బలం చ కంసప్రహితం హత్వా శాలాముఖాత్తతః
నిష్క్రమ్య చేరతుర్హృష్టౌ నిరీక్ష్య పురసంపదః॥21॥

తయోస్తదద్భుతం వీర్యం నిశామ్య పురవాసినః
తేజః ప్రాగల్భ్యం రూపం చ మేనిరే విబుధోత్తమౌ॥22॥

తయోర్విచరతోః స్వైరమాదిత్యోఽస్తముపేయివాన్
కృష్ణరామౌ వృతౌ గోపైః పురాచ్ఛకటమీయతుః॥23॥

గోప్యో ముకుందవిగమే విరహాతురా యా ఆశాసతాశిష ఋతా మధుపుర్యభూవన్
సంపశ్యతాం పురుషభూషణగాత్రలక్ష్మీం హిత్వేతరాన్ను భజతశ్చకమేఽయనం శ్రీః॥24॥

అవనిక్తాంఘ్రియుగలౌ భుక్త్వా క్షీరోపసేచనం
ఊషతుస్తాం సుఖం రాత్రిం జ్ఞాత్వా కంసచికీర్షితం॥25॥

కంసస్తు ధనుషో భంగం రక్షిణాం స్వబలస్య చ
వధం నిశమ్య గోవింద రామవిక్రీడితం పరం॥26॥

దీర్ఘప్రజాగరో భీతో దుర్నిమిత్తాని దుర్మతిః
బహూన్యచష్టోభయథా మృత్యోర్దౌత్యకరాణి చ॥27॥

అదర్శనం స్వశిరసః ప్రతిరూపే చ సత్యపి
అసత్యపి ద్వితీయే చ ద్వైరూప్యం జ్యోతిషాం తథా॥28॥

ఛిద్రప్రతీతిశ్ఛాయాయాం ప్రాణఘోషానుపశ్రుతిః
స్వర్ణప్రతీతిర్వృక్షేషు స్వపదానామదర్శనం॥29॥

స్వప్నే ప్రేతపరిష్వంగః ఖరయానం విషాదనం
యాయాన్నలదమాల్యేకస్తైలాభ్యక్తో దిగంబరః॥30॥

అన్యాని చేత్థంభూతాని స్వప్నజాగరితాని చ
పశ్యన్మరణసంత్రస్తో నిద్రాం లేభే న చింతయా ||31||

వ్యుష్టాయాం నిశి కౌరవ్య సూర్యే చాద్భ్యః సముత్థితే
కారయామాస వై కంసో మల్లక్రీడామహోత్సవం ||32||

ఆనర్చుః పురుషా రంగం తూర్యభేర్యశ్చ జఘ్నిరే
మంచాశ్చాలంకృతాః స్రగ్భిః పతాకాచైలతోరణైః ||33||

తేషు పౌరా జానపదా బ్రహ్మక్షత్రపురోగమాః
యథోపజోషం వివిశూ రాజానశ్చ కృతాసనాః ||34||

కంసః పరివృతోఽమాత్యై రాజమంచ ఉపావిశత్
మండలేశ్వరమధ్యస్థో హృదయేన విదూయతా ||35||

వాద్యమానేసు తూర్యేషు మల్లతాలోత్తరేషు చ
మల్లాః స్వలంకృతాః దృప్తాః సోపాధ్యాయాః సమాసత ||36||

చాణూరో ముష్టికః కూతః శలస్తోశల ఏవ చ
త ఆసేదురుపస్థానం వల్గువాద్యప్రహర్షితాః ||37||

నందగోపాదయో గోపా భోజరాజసమాహుతాః
నివేదితోపాయనాస్త ఏకస్మిన్మంచ ఆవిశన్ ||38||

—♦ అధ్యాయము 43 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ |

అథ కృష్ణశ్చ రామశ్చ కృతశౌచౌ పరంతప
మల్లదుందుభినిర్ఘోషం శ్రుత్వా ద్రష్టుముపేయతుః ||1||

రంగద్వారం సమాసాద్య తస్మిన్నాగమవస్థితం
అపశ్యత్కువలయాపీడం కృష్ణోఽమ్బష్ఠప్రచోదితం ||2||

బద్ధ్వా పరికరం శౌరిః సముహ్య కుటిలాలకాన్
ఉవాచ హస్తిపం వాచా మేఘనాదగభీరయా ||3||

అంబష్ఠాంబష్ఠ మార్గం నౌ దేహ్యపక్రమ మా చిరం
నో చేత్సకుంజరం త్వాద్య నయామి యమసాదనం ||4||

ఏవం నిర్భర్త్సితోఽమ్బష్ఠః కుపితః కోపితం గజం
చోదయామాస కృష్ణాయ కాలాంతకయమోపమం ||5||

కరీంద్రస్తమభిద్రుత్య కరేణ తరసాగ్రహీత్
కరాద్విగలితః సోఽముం నిహత్యాంఘ్రిష్వలీయత ||6||

సంక్రుద్ధస్తమచక్షాణో ఘ్రాణదృష్టిః స కేశవం
పరామృశత్పుష్కరేణ స ప్రసహ్య వినిర్గతః ||7||

పుచ్ఛే ప్రగృహ్యాతిబలం ధనుషః పంచవింశతిం
విచకర్ష యథా నాగం సుపర్ణ ఇవ లీలయా ||8||

స పర్యావర్తమానేన సవ్యదక్షిణతోఽచ్యుతః
బభ్రామ భ్రామ్యమాణేన గోవత్సేనేవ బాలకః ||9||

తతోఽభిముఖమభ్యేత్య పాణినాహత్య వారణం
ప్రాద్రవన్పాతయామాస స్పృశ్యమానః పదే పదే॥10॥

స ధావన్క్రీడయా భూమౌ పతిత్వా సహసోత్థితః
తమ్మత్వా పతితం క్రుద్ధో దంతాభ్యాం సోఽహనత్క్షితిం॥11॥

స్వవిక్రమే ప్రతిహతే కుంజరేంద్రోఽత్యమర్షితః
చోద్యమానో మహామాత్రైః కృష్ణమభ్యద్రవద్రుషా॥12॥

తమాపతంతమాసాద్య భగవాన్మధుసూదనః
నిగృహ్య పాణినా హస్తం పాతయామాస భూతలే॥13॥

పతితస్య పదాక్రమ్య మృగేంద్ర ఇవ లీలయా
దంతముత్పాట్య తేనేభం హస్తిపాంశ్చాహనద్ధరిః॥14॥

మృతకం ద్విపముత్సృజ్య దంతపాణిః సమావిశత్
అంసన్యస్తవిషాణోఽసృఙ్ మదబిందుభిరంకితః
విరూఢస్వేదకణికా వదనాంబురుహో బభౌ॥15॥

వృతౌ గోపైః కతిపయైర్బలదేవజనార్దనౌ
రంగం వివిశతూ రాజన్గజదంతవరాయుధౌ॥16॥

మల్లానామశనిర్నృణాం నరవరః స్త్రీణాం స్మరో మూర్తిమాన్
గోపానాం స్వజనోఽసతాం క్షితిభుజాం శాస్తా స్వపిత్రోః శిశుః
మృత్యుర్భోజపతేర్విరాడవిదుషాం తత్త్వం పరం యోగినాం
వృష్ణీనాం పరదేవతేతి విదితో రంగం గతః సాగ్రజః॥17॥

హతం కువలయాపీడం దృష్ట్వా తావపి దుర్జయౌ
కంసో మనస్యపి తదా భృశముద్విజే నృప॥18॥

తౌ రేజతూ రంగగతౌ మహాభుజౌ విచిత్రవేషాభరణస్రగంబరౌ
యథా నటావుత్తమవేషధారిణౌ మనః క్షిపంతౌ ప్రభయా నిరీక్షతాం॥19॥

నిరీక్ష్య తావుత్తమపూరుషౌ జనా మంచస్థితా నాగరరాష్ట్రకా నృప
ప్రహర్షవేగోత్కలితేక్షణాననాః పపుర్న తృప్తా నయనైస్తదాననం॥20॥

పిబంత ఇవ చక్షుర్భ్యాం లిహంత ఇవ జిహ్వయా
జిఘ్రంత ఇవ నాసాభ్యాం శ్లిష్యంత ఇవ బాహుభిః॥21॥

ఊచుః పరస్పరం తే వై యథాదృష్టం యథాశ్రుతం
తద్రూపగుణమాధుర్య ప్రాగల్భ్యస్మారితా ఇవ॥22॥

ఏతౌ భగవతః సాక్షాద్ధరేర్నారాయణస్య హి
అవతీర్ణావిహాంశేన వసుదేవస్య వేశ్మని॥23॥

ఏష వై కిల దేవక్యాం జాతో నీతశ్చ గోకులం
కాలమేతం వసన్గూఢో వవృధే నందవేశ్మని॥24॥

పూతనానేన నీతాంతం చక్రవాతశ్చ దానవః
అర్జునౌ గుహ్యకః కేశీ ధేనుకోఽన్యే చ తద్విధాః॥25॥

గావః సపాలా ఏతేన దావాగ్నేః పరిమోచితాః
కాలియో దమితః సర్ప ఇంద్రశ్చ విమదః కృతః॥26॥

సప్తాహమేకహస్తేన ధృతోఽద్రిప్రవరోఽమునా
వర్షవాతాశనిభ్యశ్చ పరిత్రాతం చ గోకులం॥27॥

గోప్యోఽస్య నిత్యముదిత హసితప్రేక్షణం ముఖం
పశ్యంత్యో వివిధాంస్తాపాంస్తరంతి స్మాశ్రమం ముదా॥28॥

వదంత్యనేన వంశోఽయం యదోః సుబహువిశ్రుతః
శ్రియం యశో మహత్వం చ లప్స్యతే పరిరక్షితః॥29॥

అయం చాస్యాగ్రజః శ్రీమాన్రామః కమలలోచనః
ప్రలంబో నిహతో యేన వత్సకో యే బకాదయః॥30॥

జనేష్వేవం బ్రువాణేషు తూర్యేషు నినదత్సు చ
కృష్ణరామౌ సమాభాష్య చాణూరో వాక్యమబ్రవీత్॥31॥

హే నందసూనో హే రామ భవంతౌ వీరసమ్మతౌ
నియుద్ధకుశలౌ శ్రుత్వా రాజ్ఞాహూతౌ దిదృక్షుణా॥32॥

ప్రియం రాజ్ఞః ప్రకుర్వత్యః శ్రేయో విందంతి వై ప్రజాః
మనసా కర్మణా వాచా విపరీతమతోఽన్యథా॥33॥

నిత్యం ప్రముదితా గోపా వత్సపాలా యథాస్ఫుటం
వనేషు మల్లయుద్ధేన క్రీడంతశ్చారయంతి గాః॥34॥

తస్మాద్రాజ్ఞః ప్రియం యూయం వయం చ కరవామ హే
భూతాని నః ప్రసీదంతి సర్వభూతమయో నృపః॥35॥

తన్నిశమ్యాబ్రవీత్కృష్ణో దేశకాలోచితం వచః
నియుద్ధమాత్మనోఽభీష్టం మన్యమానోఽభినంద్య చ॥36॥

ప్రజా భోజపతేరస్య వయం చాపి వనేచరాః
కరవామ ప్రియం నిత్యం తన్నః పరమనుగ్రహః॥37॥

బాలా వయం తుల్యబలైః క్రీడిష్యామో యథోచితం
భవేన్నియుద్ధం మాధర్మః స్పృశేన్మల్లసభాసదః॥38॥

చాణూర ఉవాచ ।

న బాలో న కిశోరస్త్వం బలశ్చ బలినాం వరః
లీలయేభో హతో యేన సహస్రద్విపసత్త్వభృత్॥39॥

తస్మాద్భవద్భ్యాం బలిభిర్యోద్ధవ్యం నానయోఽత్ర వై
మయి విక్రమ వార్ష్ణేయ బలేన సహ ముష్టికః॥40॥

—♦ అధ్యాయము 44 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఏవం చర్చితసంకల్పో భగవాన్మధుసూదనః
ఆససాదాథ చణూరం ముష్టికం రోహిణీసుతః॥1॥

హస్తాభ్యాం హస్తయోర్బద్ధ్వా పద్భ్యామేవ చ పాదయోః
విచకర్షతురన్యోన్యం ప్రసహ్య విజిగీషయా॥2॥

అరత్నీ ద్వే అరత్నిభ్యాం జానుభ్యాం చైవ జానునీ
శిరః శీర్ష్ణోరసోరస్తావన్యోన్యమభిజఘ్నతుః॥3॥

పరిభ్రామణవిక్షేప పరిరంభావపాతనైః
ఉత్సర్పణాపసర్పణైశ్చాన్యోన్యం ప్రత్యరుంధతాం॥4॥

ఉత్థాపనైరున్నయనైశ్చాలనైః స్థాపనైరపి
పరస్పరం జిగీషంతావపచక్రతురాత్మనః॥5॥

తద్బలాబలవద్యుద్ధం సమేతాః సర్వయోషితః
ఊచుః పరస్పరం రాజన్సానుకంపా వరూథశః॥6॥

మహానయం బతాధర్మ ఏషాం రాజసభాసదాం
యే బలాబలవద్యుద్ధం రాజ్ఞోఽన్విచ్ఛంతి పశ్యతః॥7॥

క్వ వజ్రసారసర్వాంగౌ మల్లౌ శైలేంద్రసన్నిభౌ
క్వ చాతిసుకుమారాంగౌ కిశోరౌ నాప్తయౌవనౌ॥8॥

ధర్మవ్యతిక్రమో హ్యస్య సమాజస్య ధ్రువం భవేత్
యత్రాధర్మః సముత్తిష్ఠేన్న స్థేయం తత్ర కర్హిచిత్॥9॥

న సభాం ప్రవిశేత్ప్రాజ్ఞః సభ్యదోషాననుస్మరన్
అబ్రువన్విబ్రువన్నజ్ఞో నరః కిల్బిషమశ్నుతే॥10॥

వల్గతః శత్రుమభితః కృష్ణస్య వదనాంబుజం
వీక్ష్యతాం శ్రమవార్యుప్తం పద్మకోశమివాంబుభిః॥11॥

కిం న పశ్యత రామస్య ముఖమాతామ్రలోచనం
ముష్టికం ప్రతి సామర్షం హాససంరంభశోభితం॥12॥

పుణ్యా బత వ్రజభువో యదయం నృలింగ
గూఢః పురాణపురుషో వనచిత్రమాల్యః
గాః పాలయన్సహబలః క్వణయంశ్చ వేణుం
విక్రీడయాంచతి గిరిత్రరమార్చితాంఘ్రిః॥13॥

గోప్యస్తపః కిమచరన్యదముష్య రూపం
లావణ్యసారమసమోర్ధ్వమనన్యసిద్ధం
దృగ్భిః పిబంత్యనుసవాభినవం దురాపం
ఏకాంతధామ యశసః శ్రియ ఐశ్వరస్య॥14॥

యా దోహనేఽవహననే మథనోపలేప ప్రేంఖేంఖనార్భరుదితోక్షణమార్జనాదౌ
గాయంతి చైనమనురక్తధియోఽశ్రుకంఠ్యో ధన్యా వ్రజస్త్రియ ఉరుక్రమచిత్తయానాః॥15॥

ప్రాతర్వ్రజాద్వ్రజత ఆవిశతశ్చ సాయం
గోభిః సమం క్వణయతోఽస్య నిశమ్య వేణుం
నిర్గమ్య తూర్ణమబలాః పథి భూరిపుణ్యాః
పశ్యంతి సస్మితముఖం సదయావలోకం॥16॥

ఏవం ప్రభాషమాణాసు స్త్రీషు యోగేశ్వరో హరిః
శత్రుం హంతుం మనశ్చక్రే భగవాన్భరతర్షభ॥17॥

సభయాః స్త్రీగిరః శ్రుత్వా పుత్రస్నేహశుచాతురౌ
పితరావన్వతప్యేతాం పుత్రయోరబుధౌ బలం॥18॥

తైస్తైర్నియుద్ధవిధిభిర్వివిధైరచ్యుతేతరౌ
యుయుధాతే యథాన్యోన్యం తథైవ బలముష్టికౌ॥19॥

భగవద్గాత్రనిష్పాతైర్వజ్రనీష్పేషనిష్ఠురైః
చాణూరో భజ్యమానాంగో ముహుర్గ్లానిమవాప హ॥20॥

స శ్యేనవేగ ఉత్పత్య ముష్టికృత్య కరావుభౌ
భగవంతం వాసుదేవం క్రుద్ధో వక్షస్యబాధత॥21॥

నాచలత్తత్ప్రహారేణ మాలాహత ఇవ ద్విపః
బాహ్వోర్నిగృహ్య చాణూరం బహుశో భ్రామయన్హరిః॥22॥

భూపృష్ఠే పోథయామాస తరసా క్షీణ జీవితం
విస్రస్తాకల్పకేశస్రగింద్రధ్వజ ఇవాపతత్॥23॥

తథైవ ముష్టికః పూర్వం స్వముష్ట్యాభిహతేన వై
బలభద్రేణ బలినా తలేనాభిహతో భృశం॥24॥

ప్రవేపితః స రుధిరముద్వమన్ముఖతోఽర్దితః
వ్యసుః పపాతోర్వ్యుపస్థే వాతాహత ఇవాంఘ్రిపః॥25॥

తతః కూటమనుప్రాప్తం రామః ప్రహరతాం వరః
అవధీల్లీలయా రాజన్సావజ్ఞం వామముష్టినా॥26॥

తర్హ్యేవ హి శలః కృష్ణ ప్రపదాహతశీర్షకః
ద్విధా విదీర్ణస్తోశలక ఉభావపి నిపేతతుః॥27॥

చాణూరే ముష్టికే కూటే శలే తోశలకే హతే
శేషాః ప్రదుద్రువుర్మల్లాః సర్వే ప్రాణపరీప్సవః॥28॥

గోపాన్వయస్యానాకృష్య తైః సంసృజ్య విజహ్రతుః
వాద్యమానేషు తూర్యేషు వల్గంతౌ రుతనూపురౌ॥29॥

జనాః ప్రజహృషుః సర్వే కర్మణా రామకృష్ణయోః
ఋతే కంసం విప్రముఖ్యాః సాధవః సాధు సాధ్వితి॥30॥

హతేషు మల్లవర్యేషు విద్రుతేషు చ భోజరాట్
న్యవారయత్స్వతూర్యాణి వాక్యం చేదమువాచ హ॥31॥

నిఃసారయత దుర్వృత్తౌ వసుదేవాత్మజౌ పురాత్
ధనం హరత గోపానాం నందం బధ్నీత దుర్మతిం॥32॥

వసుదేవస్తు దుర్మేధా హన్యతామాశ్వసత్తమః
ఉగ్రసేనః పితా చాపి సానుగః పరపక్షగః॥33॥

ఏవం వికత్థమానే వై కంసే ప్రకుపితోఽవ్యయః
లఘిమ్నోత్పత్య తరసా మంచముత్తుంగమారుహత్॥34॥

తమావిశంతమాలోక్య మృత్యుమాత్మన ఆసనాత్
మనస్వీ సహసోత్థాయ జగృహే సోఽసిచర్మణీ॥35॥

తం ఖడ్గపాణిం విచరంతమాశు శ్యేనం యథా దక్షిణసవ్యమంబరే
సమగ్రహీద్దుర్విషహోగ్రతేజా యథోరగం తార్క్ష్యసుతః ప్రసహ్య॥36॥

ప్రగృహ్య కేశేషు చలత్కిరీతం నిపాత్య రంగోపరి తుంగమంచాత్
తస్యోపరిష్టాత్స్వయమబ్జనాభః పపాత విశ్వాశ్రయ ఆత్మతంత్రః॥37॥

తం సంపరేతం విచకర్ష భూమౌ హరిర్యథేభం జగతో విపశ్యతః
హా హేతి శబ్దః సుమహాంస్తదాభూదుదీరితః సర్వజనైర్నరేంద్ర॥38॥

స నిత్యదోద్విగ్నధియా తమీశ్వరం పిబన్నదన్వా విచరన్స్వపన్శ్వసన్
దదర్శ చక్రాయుధమగ్రతో యతస్తదేవ రూపం దురవాపమాప॥39॥

తస్యానుజా భ్రాతరోఽష్టౌ కంకన్యగ్రోధకాదయః
అభ్యధావన్నతిక్రుద్ధా భ్రాతుర్నిర్వేశకారిణః ॥40॥

తథాతిరభసాంస్తాంస్తు సంయత్తాన్రోహిణీసుతః
అహన్పరిఘముద్యమ్య పశూనివ మృగాధిపః ॥41॥

నేదుర్దుందుభయో వ్యోమ్ని బ్రహ్మేశాద్యా విభూతయః
పుష్పైః కిరంతస్తం ప్రీతాః శశంసుర్ననృతుః స్త్రియః ॥42॥

తేషాం స్త్రియో మహారాజ సుహృన్మరణదుఃఖితాః
తత్రాభీయుర్వినిఘ్నంత్యః శీర్షాణ్యశ్రువిలోచనాః ॥43॥

శయానాన్వీరశయాయాం పతీనాలింగ్య శోచతీః
విలేపుః సుస్వరం నార్యో విసృజంత్యో ముహుః శుచః ॥44॥

హా నాథ ప్రియ ధర్మజ్ఞ కరుణానాథవత్సల
త్వయా హతేన నిహతా వయం తే సగృహప్రజాః ॥45॥

త్వయా విరహితా పత్యా పురీయం పురుషర్షభ
న శోభతే వయమివ నివృత్తోత్సవమంగలా ॥46॥

అనాగసాం త్వం భూతానాం కృతవాంద్రోహముల్బణం
తేనేమాం భో దశాం నీతో భూతధ్రుక్కో లభేత శం ॥47॥

సర్వేషామిహ భూతానామేష హి ప్రభవాప్యయః
గోప్తా చ తదవధ్యాయీ న క్వచిత్సుఖమేధతే ॥48॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

రాజయోషిత ఆశ్వాస్య భగవాంల్లోకభావనః
యామాహుర్లౌకికీం సంస్థాం హతానాం సమకారయత్ ॥49॥

మాతరం పితరం చైవ మోచయిత్వాథ బంధనాత్
కృష్ణరామౌ వవందాతే శిరసా స్పృశ్య పాదయోః ॥50॥

దేవకీ వసుదేవశ్చ విజ్ఞాయ జగదీశ్వరౌ
కృతసంవందనౌ పుత్రౌ సస్వజాతే న శంకితౌ ॥51॥

—♦ అధ్యాయము 45 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

పితరావుపలబ్ధార్థౌ విదిత్వా పురుషోత్తమః
మా భూదితి నిజాం మాయాం తతాన జనమోహినీం ॥1॥

ఉవాచ పితరావేత్య సాగ్రజః సాత్వనర్షభః
ప్రశ్రయావనతః ప్రీణన్నంబ తాతేతి సాదరం ॥2॥

నాస్మత్తో యువయోస్తాత నిత్యోత్కంఠితయోరపి
బాల్యపౌగండకైశోరాః పుత్రాభ్యామభవన్క్వచిత్ ॥3॥

న లబ్ధో దైవహతయోర్వాసో నౌ భవదంతికే
యాం బాలాః పితృగేహస్థా విందంతే లాలితా ముదం ॥4॥

సర్వార్థసంభవో దేహో జనితః పోషితో యతః
న తయోర్యాతి నిర్వేశం పిత్రోర్మర్త్యః శతాయుషా ॥5॥

యస్తయోరాత్మజః కల్ప ఆత్మనా చ ధనేన చ
వృత్తిం న దద్యాత్తం ప్రేత్య స్వమాంసం ఖాదయంతి హి ॥6॥

మాతరం పితరం వృద్ధం భార్యాం సాధ్వీం సుతమ్శిశుం
గురుం విప్రం ప్రపన్నం చ కల్పోఽబిభ్రచ్ఛ్వసన్మృతః ॥7॥

తన్నావకల్పయోః కంసాన్నిత్యముద్విగ్నచేతసోః
మోఘమేతే వ్యతిక్రాంతా దివసా వామనర్చతోః ॥8॥

తత్క్షంతుమర్హథస్తాత మాతర్నౌ పరతంత్రయోః
అకుర్వతోర్వాం శుశ్రూషాం క్లిష్టయోర్దుర్హృదా భృశం ॥9॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇతి మాయామనుష్యస్య హరేర్విశ్వాత్మనో గిరా
మోహితావంకమారోప్య పరిష్వజ్యాపతుర్ముదం ॥10॥

సించంతావశ్రుధారాభిః స్నేహపాశేన చావృతౌ
న కించిదూచతూ రాజన్బాష్పకంఠౌ విమోహితౌ ॥11॥

ఏవమాశ్వాస్య పితరౌ భగవాందేవకీసుతః
మాతామహం తూగ్రసేనం యదూనామకరోన్నృపం ॥12॥

ఆహ చాస్మాన్మహారాజ ప్రజాశ్చాజ్ఞప్తుమర్హసి
యయాతిశాపాద్యదుభిర్నాసితవ్యం నృపాసనే ॥13॥

మయి భృత్య ఉపాసీనే భవతో విబుధాదయః
బలిం హరంత్యవనతాః కిముతాన్యే నరాధిపాః ॥14॥

సర్వాన్స్వాన్జ్ఞాతిసంబంధాందిగ్భ్యః కంసభయాకులాన్
యదువృష్ణ్యంధకమధు దాశార్హకుకురాదికాన్ ॥15॥

సభాజితాన్సమాశ్వాస్య విదేశావాసకర్శితాన్
న్యవాసయత్స్వగేహేషు విత్తైః సంతర్ప్య విశ్వకృత్ ॥16॥

కృష్ణసంకర్షణభుజైర్గుప్తా లబ్ధమనోరథాః
గృహేషు రేమిరే సిద్ధాః కృష్ణరామగతజ్వరాః ॥17॥

వీక్షంతోఽహరహః ప్రీతా ముకుందవదనాంబుజం
నిత్యం ప్రముదితం శ్రీమత్సదయస్మితవీక్షణం ॥18॥

తత్ర ప్రవయసోఽప్యాసన్యువానోఽతిబలౌజసః
పిబంతోఽక్షైర్ముకుందస్య ముఖాంబుజసుధాం ముహుః ॥19॥

అథ నందం సమసాద్య భగవాందేవకీసుతః
సంకర్షణశ్చ రాజేంద్ర పరిష్వజ్యేదమూచతుః ॥20॥

పితర్యువాభ్యాం స్నిగ్ధాభ్యాం పోషితౌ లాలితౌ భృశం
పిత్రోరభ్యధికా ప్రీతిరాత్మజేష్వాత్మనోఽపి హి ॥21॥

స పితా సా చ జననీ యౌ పుష్ణీతాం స్వపుత్రవత్
శిశూన్బంధుభిరుత్సృష్టానకల్పైః పోషరక్షణే ॥22॥

యాత యూయం వ్రజంంతాత వయం చ స్నేహదుఃఖితాన్
జ్ఞాతీన్వో ద్రష్టుమేష్యామో విధాయ సుహృదాం సుఖం॥23॥

ఏవం సాంత్వయ్య భగవాన్నందం సవ్రజమచ్యుతః
వాసోఽలంకారకుప్యాద్యైరర్హయామాస సాదరం॥24॥

ఇత్యుక్తస్తౌ పరిష్వజ్య నందః ప్రణయవిహ్వలః
పూరయన్నశ్రుభిర్నేత్రే సహ గోపైర్వ్రజం యయౌ॥25॥

అథ శూరసుతో రాజన్పుత్రయోః సమకారయత్
పురోధసా బ్రాహ్మణైశ్చ యథావద్ద్విజసంస్కృతిం॥26॥

తేభ్యోఽదాద్దక్షిణా గావో రుక్మమాలాః స్వలంకృతాః
స్వలంకృతేభ్యః సంపూజ్య సవత్సాః క్షౌమమాలినీః॥27॥

యాః కృష్ణరామజన్మర్క్షే మనోదత్తా మహామతిః
తాశ్చాదదాదనుస్మృత్య కంసేనాధర్మతో హృతాః॥28॥

తతశ్చ లబ్ధసంస్కారౌ ద్విజత్వం ప్రాప్య సువ్రతౌ
గర్గాద్యదుకులాచార్యాద్గాయత్రం వ్రతమాస్థితౌ॥29॥

ప్రభవౌ సర్వవిద్యానాం సర్వజ్ఞౌ జగదీశ్వరౌ
నాన్యసిద్ధామలం జ్ఞానం గూహమానౌ నరేహితైః॥30॥

అథో గురుకులే వాసమిచ్ఛంతావుపజగ్మతుః
కాశ్యం సాందీపనిం నామ హ్యవంతిపురవాసినం॥31॥

యథోపసాద్య తౌ దాంతౌ గురౌ వృత్తిమనిందితాం
గ్రాహయంతావుపేతౌ స్మ భక్త్యా దేవమివాదృతౌ॥32॥

తయోర్ద్విజవరస్తుష్టః శుద్ధభావానువృత్తిభిః
ప్రోవాచ వేదానఖిలాన్సంగోపనిషదో గురుః॥33॥

సరహస్యం ధనుర్వేదం ధర్మాన్న్యాయపథాంస్తథా
తథా చాన్వీక్షికీం విద్యాం రాజనీతిం చ షడ్విధాం॥34॥

సర్వం నరవరశ్రేష్ఠౌ సర్వవిద్యాప్రవర్తకౌ
సకృన్నిగదమాత్రేణ తౌ సంజగృహతుర్నృప॥35॥

అహోరాత్రైశ్చతుఃషష్ట్యా సంయత్తౌ తావతీః కలాః
గురుదక్షిణయాచార్యం ఛందయామాసతుర్నృప॥36॥

ద్విజస్తయోస్తం మహిమానమద్భుతం
సంలోక్య రాజన్నతిమానుసీం మతిం
సమ్మంత్ర్య పత్న్యా స మహార్ణవే మృతం
బాలం ప్రభాసే వరయాం బభూవ హ॥37॥

తేథేత్యథారుహ్య మహారథౌ రథం
ప్రభాసమాసాద్య దురంతవిక్రమౌ
వేలాముపవ్రజ్య నిషీదతుః క్షనం
సింధుర్విదిత్వార్హనమాహరత్తయోః॥38॥

తమాహ భగవానాశు గురుపుత్రః ప్రదీయతాం
యోఽసావిహ త్వయా గ్రస్తో బాలకో మహతోర్మిణా॥39॥

శ్రీసముద్ర ఉవాచ ।

న చాహార్షమహం దేవ దైత్యః పంచజనో మహాన్
అంతర్జలచరః కృష్ణ శంఖరూపధరోఽసురః ॥40॥

ఆస్తే తేనాహృతో నూనం తచ్ఛ్రుత్వా సత్వరం ప్రభుః
జలమావిశ్య తం హత్వా నాపశ్యదుదరేఽర్భకం ॥41॥

తదంగప్రభవం శంఖమాదాయ రథమాగమత్
తతః సంయమనీం నామ యమస్య దయితాం పురీం ॥42॥

గత్వా జనార్దనః శంఖం ప్రదధ్మౌ సహలాయుధః
శంఖనిర్హ్రాదమాకర్ణ్య ప్రజాసంయమనో యమః ॥43॥

తయోః సపర్యాం మహతీం చక్రే భక్త్యుపబృంహితాం
ఉవాచావనతః కృష్ణం సర్వభూతాశయాలయం
లీలామనుష్యయోర్విష్ణో యువయోః కరవామ కిం ॥44॥

శ్రీభగవానువాచ ।

గురుపుత్రమిహానీతం నిజకర్మనిబంధనం
ఆనయస్వ మహారాజ మచ్ఛాసనపురస్కృతః ॥45॥

తథేతి తేనోపానీతం గురుపుత్రం యదూత్తమౌ
దత్త్వా స్వగురవే భూయో వృణీష్వేతి తమూచతుః ॥46॥

శ్రీగురురువాచ ।

సమ్యక్సంపాదితో వత్స భవద్భ్యాం గురునిష్క్రయః
కో ను యుష్మద్విధగురోః కామానామవశిష్యతే ॥47॥

గచ్ఛతం స్వగృహం వీరౌ కీర్తిర్వామస్తు పావనీ
ఛందాంస్యయాతయామాని భవంత్విహ పరత్ర చ ॥48॥

గురుణైవమనుజ్ఞాతౌ రథేనానిలరంహసా
ఆయాతౌ స్వపురం తాత పర్జన్యనినదేన వై ॥49॥

సమనందన్ప్రజాః సర్వా దృష్ట్వా రామజనార్దనౌ
అపశ్యంత్యో బహ్వహాని నష్టలబ్ధధనా ఇవ ॥50॥

—♦ అధ్యాయము 46 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

వృష్ణీనాం ప్రవరో మంత్రీ కృష్ణస్య దయితః సఖా
శిష్యో బృహస్పతేః సాక్షాదుద్ధవో బుద్ధిసత్తమః ॥1॥

తమాహ భగవాన్ప్రేష్ఠం భక్తమేకాంతినం క్వచిత్
గృహీత్వా పాణినా పాణిం ప్రపన్నార్తిహరో హరిః ॥2॥

గచ్ఛోద్ధవ వ్రజం సౌమ్య పిత్రోర్నౌ ప్రీతిమావహ
గోపీనాం మద్వియోగాధిం మత్సందేశైర్విమోచయ ||3 ||

తా మన్మనస్కా మత్ప్రాణా మదర్థే త్యక్తదైహికాః
మామేవ దయితం ప్రేష్ఠమాత్మానం మనసా గతాః
యే త్యక్తలోకధర్మాశ్చ మదర్థే తాన్బిభర్మ్యహం ||4 ||

మయి తాః ప్రేయసాం ప్రేష్ఠే దూరస్థే గోకులస్త్రియః
స్మరంత్యోఽఙ్గ విముహ్యంతి విరహౌత్కంఠ్యవిహ్వలాః ||5 ||

ధారయంత్యతికృచ్ఛ్రేణ ప్రాయః ప్రాణాన్కథంచన
ప్రత్యాగమనసందేశైర్బల్లవ్యో మే మదాత్మికాః ||6 ||

శ్రీశుక ఉవాచ |

ఇత్యుక్త ఉద్ధవో రాజన్సందేశం భర్తురాదృతః
ఆదాయ రథమారుహ్య ప్రయయౌ నందగోకులం ||7 ||

ప్రాప్తో నందవ్రజం శ్రీమాన్నిమ్లోచతి విభావసౌ
ఛన్నయానః ప్రవిశతాం పశూనాం ఖురరేణుభిః ||8 ||

వాసితార్థేఽభియుధ్యద్భిర్నాదితం శుష్మిభిర్వృషైః
ధావంతీభిశ్చ వాస్రాభిరుధోభారైః స్వవత్సకాన్ ||9 ||

ఇతస్తతో విలంఘద్భిర్గోవత్సైర్మండితం సితైః
గోదోహశబ్దాభిరవం వేణూనాం నిఃస్వనేన చ ||10 ||

గాయంతీభిశ్చ కర్మాణి శుభాని బలకృష్ణయోః
స్వలంకృతాభిర్గోపీభిర్గోపైశ్చ సువిరాజితం ||11 ||

అగ్న్యర్కాతిథిగోవిప్ర పితృదేవార్చనాన్వితైః
ధూపదీపైశ్చ మాల్యైశ్చ గోపావాసైర్మనోరమం ||12 ||

సర్వతః పుష్పితవనం ద్విజాలికులనాదితం
హంసకారండవాకీర్ణైః పద్మషండైశ్చ మండితం ||13 ||

తమాగతం సమాగమ్య కృష్ణస్యానుచరం ప్రియం
నందః ప్రీతః పరిష్వజ్య వాసుదేవధియార్చయత్ ||14 ||

భోజితం పరమాన్నేన సంవిష్టం కశిపౌ సుఖం
గతశ్రమం పర్యపృచ్ఛత్పాదసంవాహనాదిభిః ||15 ||

కచ్చిదంగ మహాభాగ సఖా నః శూరనందనః
ఆస్తే కుశల్యపత్యాద్యైర్యుక్తో ముక్తః సుహృద్వ్రతః ||16 ||

దిష్ట్యా కంసో హతః పాపః సానుగః స్వేన పాప్మనా
సాధూనాం ధర్మశీలానాం యదూనాం ద్వేష్టి యః సదా ||17 ||

అపి స్మరతి నః కృష్ణో మాతరం సుహృదః సఖీన్
గోపాన్వ్రజం చాత్మనాథం గావో వృందావనం గిరిం ||18 ||

అప్యాయాస్యతి గోవిందః స్వజనాన్సకృదీక్షితుం
తర్హి ద్రక్ష్యామ తద్వక్త్రం సునసం సుస్మితేక్షణం ||19 ||

దావాగ్నేర్వాతవర్షాచ్చ వృషసర్పాచ్చ రక్షితాః
దురత్యయేభ్యో మృత్యుభ్యః కృష్ణేన సుమహాత్మనా॥20॥

స్మరతాం కృష్ణవీర్యాణి లీలాపాంగనిరీక్షితం
హసితం భాషితం చాంగ సర్వా నః శిథిలాః క్రియాః॥21॥

సరిచ్ఛైలవనోద్దేశాన్ముకుందపదభూషితాన్
ఆక్రీడానీక్ష్యమాణానాం మనో యాతి తదాత్మతాం॥22॥

మన్యే కృష్ణం చ రామం చ ప్రాప్తావిహ సురోత్తమౌ
సురాణాం మహదర్థాయ గర్గస్య వచనం యథా॥23॥

కంసం నాగాయుతప్రాణం మల్లౌ గజపతిం యథా
అవధిష్టాం లీలయైవ పశూనివ మృగాధిపః॥24॥

తాలత్రయం మహాసారం ధనుర్యష్టిమివేభరాట్
బభంజైకేన హస్తేన సప్తాహమదధాద్గిరిం॥25॥

ప్రలంబో ధేనుకోఽరిష్టస్తృణావర్తో బకాదయః
దైత్యాః సురాసురజితో హతా యేనేహ లీలయా॥26॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇతి సంస్మృత్య సంస్మృత్య నందః కృష్ణానురక్తధీః
అత్యుత్కంఠోఽభవత్తూష్ణీం ప్రేమప్రసరవిహ్వలః॥27॥

యశోదా వర్ణ్యమానాని పుత్రస్య చరితాని చ
శృణ్వంత్యశ్రూణ్యవాస్రాక్షీత్స్నేహస్నుతపయోధరా॥28॥

తయోరిత్థం భగవతి కృష్ణే నందయశోదయోః
వీక్ష్యానురాగం పరమం నందమాహోద్ధవో ముదా॥29॥

శ్రీఉద్ధవ ఉవాచ ।

యువాం శ్లాఘ్యతమౌ నూనం దేహినామిహ మానద
నారాయణేఽఖిలగురౌ యత్కృతా మతిరీదృశీ॥30॥

ఏతౌ హి విశ్వస్య చ బీజయోనీ రామో ముకుందః పురుషః ప్రధానం
అన్వీయ భూతేషు విలక్షణస్య జ్ఞానస్య చేశాత ఇమౌ పురాణౌ॥31॥

యస్మిన్జనః ప్రాణవియోగకాలే క్షనం సమావేశ్య మనోఽవిశుద్ధం
నిర్హృత్య కర్మాశయమాశు యాతి పరాం గతిం బ్రహ్మమయోఽర్కవర్ణః॥32॥

తస్మిన్భవంతావఖిలాత్మహేతౌ నారాయణే కారణమర్త్యమూర్తౌ
భావం విధత్తాం నితరాం మహాత్మన్కిం వావశిష్టం యువయోః సుకృత్యం॥33॥

ఆగమిష్యత్యదీర్ఘేణ కాలేన వ్రజమచ్యుతః
ప్రియం విధాస్యతే పిత్రోర్భగవాన్సాత్వతాం పతిః॥34॥

హత్వా కంసం రంగమధ్యే ప్రతీపం సర్వసాత్వతాం
యదాహ వః సమాగత్య కృష్ణః సత్యం కరోతి తత్॥35॥

మా ఖిద్యతం మహాభాగౌ ద్రక్ష్యథః కృష్ణమంతికే
అంతర్హృది స భూతానామాస్తే జ్యోతిరివైధసి ॥36॥

న హ్యస్యాస్తి ప్రియః కశ్చిన్నాప్రియో వాస్త్యమానినః
నోత్తమో నాధమో వాపి సమానస్యాసమోఽపి వా ॥37॥

న మాతా న పితా తస్య న భార్యా న సుతాదయః
నాత్మీయో న పరశ్చాపి న దేహో జన్మ ఏవ చ ॥38॥

న చాస్య కర్మ వా లోకే సదసన్మిశ్రయోనిషు
క్రీడార్థం సోఽపి సాధూనాం పరిత్రాణాయ కల్పతే ॥39॥

సత్త్వం రజస్తమ ఇతి భజతే నిర్గుణో గుణాన్
క్రీడన్నతీతోఽపి గుణైః సృజత్యవన్హంత్యజః ॥40॥

యథా భ్రమరికాదృష్ట్యా భ్రామ్యతీవ మహీయతే
చిత్తే కర్తరి తత్రాత్మా కర్తేవాహంధియా స్మృతః ॥41॥

యువయోరేవ నైవాయమాత్మజో భగవాన్హరిః
సర్వేషామాత్మజో హ్యాత్మా పితా మాతా స ఈశ్వరః ॥42॥

దృష్టం శ్రుతం భూతభవద్భవిష్యత్
స్థాస్నుశ్చరిష్ణుర్మహదల్పకం చ
వినాచ్యుతాద్వస్తు తరాం న వాచ్యం
స ఏవ సర్వం పరమాత్మభూతః ॥43॥

ఏవం నిశా సా బ్రువతోర్వ్యతీతా నందస్య కృష్ణానుచరస్య రాజన్
గోప్యః సముత్థాయ నిరూప్య దీపాన్వాస్తూన్సమభ్యర్చ్య దౌధీన్యమంథున్ ॥44॥

తా దీపదీప్తైర్మణిభిర్విరేజూ రజ్జూర్వికర్షద్భుజకంకణస్రజః
చలన్నితంబస్తనహారకుండల త్విషత్కపోలారుణకుంకుమాననాః ॥45॥

ఉద్గాయతీనామరవిందలోచనం వ్రజాంగనానాం దివమస్పృశద్ధ్వనిః
దధ్నశ్చ నిర్మంథనశబ్దమిశ్రితో నిరస్యతే యేన దిశామమంగలం ॥46॥

భగవత్యుదితే సూర్యే నందద్వారి వ్రజౌకసః
దృష్ట్వా రథం శాతకౌంభం కస్యాయమితి చాబ్రువన్ ॥47॥

అక్రూర ఆగతః కిం వా యః కంసస్యార్థసాధకః
యేన నీతో మధుపురీం కృష్ణః కమలలోచనః ॥48॥

కిం సాధయిష్యత్యస్మాభిర్భర్తుః ప్రీతస్య నిష్కృతిం
తతః స్త్రీణాం వదంతీనాముద్ధవోఽగాత్కృతాహ్నికః ॥49॥

—♦ అధ్యాయము 47 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

తం వీక్ష్య కృషానుచరం వ్రజస్త్రియః
ప్రలంబబాహుం నవకంజలోచనం
పీతాంబరం పుష్కరమాలినం లసన్
ముఖారవిందం పరిమృష్టకుండలం ॥1॥

సువిస్మితాః కోఽయమపివ్యదర్శనః
కుతశ్చ కస్యాచ్యుతవేషభూషణః
ఇతి స్మ సర్వాః పరివవ్రురుత్సుకాస్
తముత్తమఃశ్లోకపదాంబుజాశ్రయం ॥2॥

తం ప్రశ్రయేణావనతాః సుసత్కృతం సవ్రీడహాసేక్షణసూనృతాదిభిః
రహస్యపృచ్ఛన్నుపవిష్టమాసనే విజ్ఞాయ సందేశహరం రమాపతేః ॥3॥

జానీమస్త్వాం యదుపతేః పార్షదం సముపాగతం
భర్త్రేహ ప్రేషితః పిత్రోర్భవాన్ప్రియచికీర్షయా ॥4॥

అన్యథా గోవ్రజే తస్య స్మరణీయం న చక్ష్మహే
స్నేహానుబంధో బంధూనాం మునేరపి సుదుస్త్యజః ॥5॥

అన్యేష్వర్థకృతా మైత్రీ యావదర్థవిడంబనం
పుంభిః స్త్రీషు కృతా యద్వత్సుమనఃస్వివ షట్పదైః ॥6॥

నిఃస్వం త్యజంతి గణికా అకల్పం నృపతిం ప్రజాః
అధీతవిద్యా ఆచార్యమృత్విజో దత్తదక్షిణం ॥7॥

ఖగా వీతఫలం వృక్షం భుక్త్వా చాతిథయో గృహం
దగ్ధం మృగాస్తథారణ్యం జారా భుక్త్వా రతాం స్త్రియం ॥8॥

ఇతి గోప్యో హి గోవిందే గతవాక్కాయమానసాః
కృష్ణదూతే సమాయాతే ఉద్ధవే త్యక్తలౌకికాః ॥9॥

గాయంత్యః ప్రియకర్మాణి రుదంత్యశ్చ గతహ్రియః
తస్య సంస్మృత్య సంస్మృత్య యాని కైశోరబాల్యయోః ॥10॥

కాచిన్మధుకరం దృష్ట్వా ధ్యాయంతీ కృష్ణసంగమం
ప్రియప్రస్థాపితం దూతం కల్పయిత్వేదమబ్రవీత్ ॥11॥

గోప్యువాచ ।

మధుప కితవబంధో మా స్పృశంఘ్రిం సపత్న్యాః
కుచవిలులితమాలాకుంకుమశ్మశ్రుభిర్నః
వహతు మధుపతిస్తన్మానినీనాం ప్రసాదం
యదుసదసి విడంబ్యం యస్య దూతస్త్వమీదృక్ ॥12॥

సకృదధరసుధాం స్వాం మోహినీం పాయయిత్వా
సుమనస ఇవ సద్యస్తత్యజేఽస్మాన్భవాదృక్
పరిచరతి కథం తత్పాదపద్మం ను పద్మా
హ్యపి బత హృతచేతా హ్యుత్తమఃశ్లోకజల్పైః ॥13॥

కిమిహ బహు షడంఘ్రే గాయసి త్వం యదూనాం
అధిపతిమగృహాణామగ్రతో నః పురాణం
విజయసఖసఖీనాం గీయతాం తత్ప్రసంగః
క్షపితకుచరుజస్తే కల్పయంతీష్టమిష్టాః ॥14॥

దివి భువి చ రసాయాం కాః స్త్రియస్తద్దురాపాః
కపటరుచిరహాసభ్రూవిజృంభస్య యాః స్యుః
చరణరజ ఉపాస్తే యస్య భూతిర్వయం కా
అపి చ కృపణపక్షే హ్యుత్తమఃశ్లోకశబ్దః ॥15॥

విసృజ శిరసి పాదం వేద్మ్యహం చాతుకారైర్
అనునయవిదుషస్తేఽభ్యేత్య దౌత్యైర్ముకుందాత్
స్వకృత ఇహ విసృష్టాపత్యపత్యన్యలోకా
వ్యసృజదకృతచేతాః కిం ను సంధేయమస్మిన్||16||

మృగయురివ కపీంద్రం వివ్యధే లుబ్ధధర్మా
స్త్రియమకృత విరూపాం స్త్రీజితః కామయానాం
బలిమపి బలిమత్త్వావేష్టయద్ధ్వాంక్షవద్యస్
తదలమసితసఖ్యైర్దుస్త్యజస్తత్కథార్థః||17||

యదనుచరితలీలాకర్ణపీయూషవిప్రుట్
సకృదదనవిధూతద్వంద్వధర్మా వినష్టాః
సపది గృహకుటుంబం దీనముత్సృజ్య దీనా
బహవ ఇహ విహంగా భిక్షుచర్యాం చరంతి||18||

వయమృతమివ జిహ్మవ్యాహృతం శ్రద్దధానాః
కులికరుతమివాజ్ఞాః కృష్ణవధ్వో హరిణ్యః
దదృశురసకృదేతత్తన్నఖస్పర్శతీవ్ర
స్మరరుజ ఉపమంత్రిన్భణ్యతామన్యవార్తా||19||

ప్రియసఖ పునరాగాః ప్రేయసా ప్రేషితః కిం
వరయ కిమనురుంధే మాననీయోఽసి మేఽఙ్గ
నయసి కథమిహాస్మాందుస్త్యజద్వంద్వపార్శ్వం
సతతమురసి సౌమ్య శ్రీర్వధూః సాకమాస్తే||20||

అపి బత మధుపుర్యామార్యపుత్రోఽధునాస్తే
స్మరతి స పితృగేహాన్సౌమ్య బంధూంశ్చ గోపాన్
క్వచిదపి స కథా నః కింకరీణాం గృణీతే
భుజమగురుసుగంధం మూర్ధ్న్యధాస్యత్కదా ను||21||

శ్రీశుక ఉవాచ ।

అథోద్ధవో నిశమ్యైవం కృష్ణదర్శనలాలసాః
సాంత్వయన్ప్రియసందేశైర్గోపీరిదమభాషత||22||

శ్రీఉద్ధవ ఉవాచ ।

అహో యూయం స్మ పూర్ణార్థా భవత్యో లోకపూజితాః
వాసుదేవే భగవతి యాసామిత్యర్పితం మనః||23||

దానవ్రతతపోహోమ జపస్వాధ్యాయసంయమైః
శ్రేయోభిర్వివిధైశ్చాన్యైః కృష్ణే భక్తిర్హి సాధ్యతే||24||

భగవత్యుత్తమఃశ్లోకే భవతీభిరనుత్తమా
భక్తిః ప్రవర్తితా దిష్ట్యా మునీనామపి దుర్లభా||25||

దిష్ట్యా పుత్రాన్పతీందేహాన్స్వజనాన్భవనాని చ
హిత్వావృణీత యూయం యత్కృష్ణాఖ్యం పురుషం పరం||26||

సర్వాత్మభావోఽధికృతో భవతీనామధోక్షజే
విరహేణ మహాభాగా మహాన్మేఽనుగ్రహః కృతః||27||

శ్రూయతాం ప్రియసందేశో భవతీనాం సుఖావహః
యమాదాయాగతో భద్రా అహం భర్త్రా రహస్కరః ॥28॥

శ్రీభగవానువాచ ।

భవతీనాం వియోగో మే న హి సర్వాత్మనా క్వచిత్
యథా భూతాని భూతేషు ఖం వాయ్వగ్నిర్జలం మహీ
తథాహం చ మనఃప్రాణ భూతేంద్రియగుణాశ్రయః ॥29॥

ఆత్మన్యేవాత్మనాత్మానం సృజే హన్మ్యనుపాలయే
ఆత్మమాయానుభావేన భూతేంద్రియగుణాత్మనా ॥30॥

ఆత్మా జ్ఞానమయః శుద్ధో వ్యతిరిక్తోఽగుణాన్వయః
సుషుప్తిస్వప్నజాగ్రద్భిర్మాయావృత్తిభిరీయతే ॥31॥

యేనేంద్రియార్థాంధ్యాయేత మృషా స్వప్నవదుత్థితః
తన్నిరుంధ్యాదింద్రియాణి వినిద్రః ప్రత్యపద్యత ॥32॥

ఏతదంతః సమామ్నాయో యోగః సాంఖ్యం మనీషిణాం
త్యాగస్తపో దమః సత్యం సముద్రాంతా ఇవాపగాః ॥33॥

యత్త్వహం భవతీనాం వై దూరే వర్తే ప్రియో దృశాం
మనసః సన్నికర్షార్థం మదనుధ్యానకామ్యయా ॥34॥

యథా దూరచరే ప్రేష్ఠే మన ఆవిశ్య వర్తతే
స్త్రీణాం చ న తథా చేతః సన్నికృష్టేఽక్షిగోచరే ॥35॥

మయ్యావేశ్య మనః కృత్స్నం విముక్తాశేషవృత్తి యత్
అనుస్మరంత్యో మాం నిత్యమచిరాన్మాముపైష్యథ ॥36॥

యా మయా క్రీడతా రాత్ర్యాం వనేఽస్మిన్వ్రజ ఆస్థితాః
అలబ్ధరాసాః కల్యాణ్యో మాపుర్మద్వీర్యచింతయా ॥37॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఏవం ప్రియతమాదిష్టమాకర్ణ్య వ్రజయోషితః
తా ఊచురుద్ధవం ప్రీతాస్తత్సందేశాగతస్మృతీః ॥38॥

గోప్య ఊచుః ।

దిష్ట్యాహితో హతః కంసో యదూనాం సానుగోఽఘకృత్
దిష్ట్యాప్తైర్లబ్ధసర్వార్థైః కుశల్యాస్తేఽచ్యుతోఽధునా ॥39॥

కచ్చిద్గదాగ్రజః సౌమ్య కరోతి పురయోషితాం
ప్రీతిం నః స్నిగ్ధసవ్రీడ హాసోదారేక్షణార్చితః ॥40॥

కథం రతివిశేషజ్ఞః ప్రియశ్చ పురయోషితాం
నానుబధ్యేత తద్వాక్యైర్విభ్రమైశ్చానుభాజితః ॥41॥

అపి స్మరతి నః సాధో గోవిందః ప్రస్తుతే క్వచిత్
గోష్ఠిమధ్యే పురస్త్రీణామ్గ్రామ్యాః స్వైరకథాంతరే ॥42॥

తాః కిం నిశాః స్మరతి యాసు తదా ప్రియాభిర్
వృందావనే కుముదకుందశశాంకరమ్యే
రేమే క్వణచ్చరణనూపురరాసగోష్ఠ్యాం
అస్మాభిరీడితమనోజ్ఞకథః కదాచిత్ ||43||

అప్యేష్యతీహ దాశార్హస్తప్తాః స్వకృతయా శుచా
సంజీవయన్ను నో గాత్రైర్యథేంద్రో వనమంబుదైః ||44||

కస్మాత్కృష్ణ ఇహాయాతి ప్రాప్తరాజ్యో హతాహితః
నరేంద్రకన్యా ఉద్వాహ్య ప్రీతః సర్వసుహృద్వృతః ||45||

కిమస్మాభిర్వనౌకోభిరన్యాభిర్వా మహాత్మనః
శ్రీపతేరాప్తకామస్య క్రియేతార్థః కృతాత్మనః ||46||

పరం సౌఖ్యం హి నైరాశ్యం స్వైరిణ్యప్యాహ పింగలా
తజ్జానతీనాం నః కృష్ణే తథాప్యాశా దురత్యయా ||47||

క ఉత్సహేత సంత్యక్తుముత్తమఃశ్లోకసంవిదం
అనిచ్ఛతోఽపి యస్య శ్రీరంగాన్న చ్యవతే క్వచిత్ ||48||

సరిచ్ఛైలవనోద్దేశా గావో వేణురవా ఇమే
సంకర్షణసహాయేన కృష్ణేనాచరితాః ప్రభో ||49||

పునః పునః స్మారయంతి నందగోపసుతం బత
శ్రీనికేతైస్తత్పదకైర్విస్మర్తుం నైవ శక్నుమః ||50||

గత్యా లలితయోదార హాసలీలావలోకనైః
మాధ్వ్యా గిరా హృతధియః కథం తం విస్మరామ హే ||51||

హే నాథ హే రమానాథ వ్రజనాథార్తినాశన
మగ్నముద్ధర గోవింద గోకులం వృజినార్ణవాత్ ||52||

శ్రీశుక ఉవాచ ।

తతస్తాః కృష్ణసందేశైర్వ్యపేతవిరహజ్వరాః
ఉద్ధవం పూజయాం చక్రుర్జ్ఞాత్వాత్మానమధోక్షజం ||53||

ఉవాస కతిచిన్మాసాన్గోపీనాం వినుదన్శుచః
కృష్ణలీలాకథాం గాయన్రమయామాస గోకులం ||54||

యావంత్యహాని నందస్య వ్రజేఽవాత్సీత్స ఉద్ధవః
వ్రజౌకసాం క్షణప్రాయాణ్యాసన్కృష్ణస్య వార్తయా ||55||

సరిద్వనగిరిద్రోణీర్వీక్షన్కుసుమితాంద్రుమాన్
కృష్ణం సంస్మారయన్రేమే హరిదాసో వ్రజౌకసాం ||56||

దృష్ట్వైవమాది గోపీనాం కృష్ణావేశాత్మవిక్లవం
ఉద్ధవః పరమప్రీతస్తా నమస్యన్నిదం జగౌ ||57||

ఏతాః పరం తనుభృతో భువి గోపవధ్వో
గోవింద ఏవ నిఖిలాత్మని రూఢభావాః
వాంఛంతి యద్భవభియో మునయో వయం చ
కిం బ్రహ్మజన్మభిరనంతకథారసస్య ||58||

క్వేమాః స్త్రియో వనచరీర్వ్యభిచారదుష్టాః
కృష్ణే క్వ చైష పరమాత్మని రూఢభావః
నన్వీశ్వరోఽనుభజతోఽవిదుషోఽపి సాక్షాచ్
ఛ్రేయస్తనోత్యగదరాజ ఇవోపయుక్తః॥59॥

నాయం శ్రియోఽఙ్గ ఉ నితాంతరతేః ప్రసాదః
స్వర్యోషితాం నలినగంధరుచాం కుతోఽన్యాః
రాసోత్సవేఽస్య భుజదండగృహీతకంఠ
లబ్ధాశిషాం య ఉదగాద్వ్రజవల్లభీనాం॥60॥

ఆసామహో చరణరేణుజుషామహం స్యాం
వృందావనే కిమపి గుల్మలతౌషధీనాం
యా దుస్త్యజం స్వజనమార్యపథం చ హిత్వా
భేజుర్ముకుందపదవీం శ్రుతిభిర్విమృగ్యాం॥61॥

యా వై శ్రియార్చితమజాదిభిరాప్తకామైర్
యోగేశ్వరైరపి యదాత్మని రాసగోష్ఠ్యాం
కృష్ణస్య తద్భగవతః చరణారవిందం
న్యస్తం స్తనేషు విజహుః పరిరభ్య తాపం॥62॥

వందే నందవ్రజస్త్రీణాం పాదరేణుమభీక్ష్ణశః
యాసాం హరికథోద్గీతం పునాతి భువనత్రయం॥63॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

అథ గోపీరనుజ్ఞాప్య యశోదాం నందమేవ చ
గోపానామంత్ర్య దాశార్హో యాస్యన్నారురుహే రథం॥64॥

తం నిర్గతం సమాసాద్య నానోపాయనపాణయః
నందాదయోఽనురాగేణ ప్రావోచన్నశ్రులోచనాః॥65॥

మనసో వృత్తయో నః స్యుః కృష్ణ పాదాంబుజాశ్రయాః
వాచోఽభిధాయినీర్నామ్నాం కాయస్తత్ప్రహ్వణాదిషు॥66॥

కర్మభిర్భ్రామ్యమాణానాం యత్ర క్వాపీశ్వరేచ్ఛయా
మంగలాచరితైర్దానై రతిర్నః కృష్ణ ఈశ్వరే॥67॥

ఏవం సభాజితో గోపైః కృష్ణభక్త్యా నరాధిప
ఉద్ధవః పునరాగచ్ఛన్మథురాం కృష్ణపాలితాం॥68॥

కృష్ణాయ ప్రణిపత్యాహ భక్త్యుద్రేకం వ్రజౌకసాం
వసుదేవాయ రామాయ రాజ్ఞే చోపాయనాన్యదాత్॥69॥

—♦ అధ్యాయము 48 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

అథ విజ్ఞాయ భగవాన్సర్వాత్మా సర్వదర్శనః
సైరంధ్ర్యాః కామతప్తాయాః ప్రియమిచ్ఛన్గృహం యయౌ॥1॥

మహార్హోపస్కరైరాఢ్యం కామోపాయోపబృంహితం
ముక్తాదామపతాకాభిర్వితానశయనాసనైః
ధూపైః సురభిభిర్దీపైః స్రగ్గంధైరపి మండితం ॥2॥

గృహం తమాయాంతమవేక్ష్య సాసనాత్సద్యః సముత్థాయ హి జాతసంభ్రమా
యథోపసంగమ్య సఖీభిరచ్యుతం సభాజయామాస సదాసనాదిభిః ॥3॥

తథోద్ధవః సాధుతయాభిపూజితో న్యషీదదుర్వ్యామభిమృశ్య చాసనం
కృష్ణోఽపి తూర్ణం శయనం మహాధనం వివేశ లోకాచరితాన్యనువ్రతః ॥4॥

సా మజ్జనాలేపదుకూలభూషణ స్రగ్గంధతాంబూలసుధాసవాదిభిః
ప్రసాధితాత్మోపససార మాధవం సవ్రీడలీలోత్స్మితవిభ్రమేక్షితైః ॥5॥

ఆహూయ కాంతాం నవసంగమహ్రియా విశంకితాం కంకణభూషితే కరే
ప్రగృహ్య శయ్యామధివేశ్య రామయా రేమేఽనులేపార్పణపుణ్యలేశయా ॥6॥

సానంగతప్తకుచయోరురసస్తథాక్ష్ణోర్
జిఘ్రంత్యనంతచరణేన రుజో మృజంతీ
దోర్భ్యాం స్తనాంతరగతం పరిరభ్య కాంతం
ఆనందమూర్తిమజహాదతిదీర్ఘతాపం ॥7॥

సైవం కైవల్యనాథం తం ప్రాప్య దుష్ప్రాప్యమీశ్వరం
అంగరాగార్పణేనాహో దుర్భగేదమయాచత ॥8॥

సహోష్యతామిహ ప్రేష్ఠ దినాని కతిచిన్మయా
రమస్వ నోత్సహే త్యక్తుం సంగం తేఽమ్బురుహేక్షణ ॥9॥

తస్యై కామవరం దత్త్వా మానయిత్వా చ మానదః
సహోద్ధవేన సర్వేశః స్వధామాగమదృద్ధిమత్ ॥10॥

దురార్ధ్యం సమారాధ్య విష్ణుం సర్వేశ్వరేశ్వరం
యో వృణీతే మనోగ్రాహ్యమసత్త్వాత్కుమనీష్యసౌ ॥11॥

అక్రూరభవనం కృష్ణః సహరామోద్ధవః ప్రభుః
కించిచ్చికీర్షయన్ప్రాగాదక్రూరప్రియకామ్యయా ॥12॥

స తాన్నరవరశ్రేష్ఠానారాద్వీక్ష్య స్వబాంధవాన్
ప్రత్యుత్థాయ ప్రముదితః పరిష్వజ్యాభినంద్య చ ॥13॥

ననామ కృష్ణం రామం చ స తైరప్యభివాదితః
పూజయామాస విధివత్కృతాసనపరిగ్రహాన్ ॥14॥

పాదావనేజనీరాపో ధారయన్శిరసా నృప
అర్హణేనాంబరైర్దివ్యైర్గంధస్రగ్భూషణోత్తమైః ॥15॥

అర్చిత్వా శిరసానమ్య పాదావంకగతౌ మృజన్
ప్రశ్రయావనతోఽక్రూరః కృష్ణరామావభాషత ॥16॥

దిష్ట్యా పాపో హతః కంసః సానుగో వామిదం కులం
భవద్భ్యాముద్ధృతం కృచ్ఛ్రాద్దురంతాచ్చ సమేధితం ॥17॥

యువాం ప్రధానపురుషౌ జగద్ధేతూ జగన్మయౌ
భవద్భ్యాం న వినా కించిత్పరమస్తి న చాపరం ॥18॥

ఆత్మసృష్టమిదం విశ్వమన్వావిశ్య స్వశక్తిభిః
ఈయతే బహుధా బ్రహ్మన్శ్రు తప్రత్యక్షగోచరం ॥19॥

యథా హి భూతేషు చరాచరేషు మహ్యాదయో యోనిషు భాంతి నానా
ఏవం భవాన్కేవల ఆత్మయోనిష్వాత్మాత్మతంత్రో బహుధా విభాతి ॥20॥

సృజస్యథో లుంపసి పాసి విశ్వం రజస్తమఃసత్త్వగుణైః స్వశక్తిభిః
న బధ్యసే తద్గుణకర్మభిర్వా జ్ఞానాత్మనస్తే క్వ చ బంధహేతుః ॥21॥

దేహాద్యుపాధేరనిరూపితత్వాద్భవో న సాక్షాన్న భిదాత్మనః స్యాత్
అతో న బంధస్తవ నైవ మోక్షః స్యాతామ్నికామస్త్వయి నోఽవివేకః ॥22॥

త్వయోదితోఽయం జగతో హితాయ యదా యదా వేదపథః పురాణః
బాధ్యేత పాషండపథైరసద్భిస్తదా భవాన్సత్త్వగుణం బిభర్తి ॥23॥

స త్వంప్రభోఽద్య వసుదేవగృహేఽవతీర్ణః
స్వాంశేన భారమపనేతుమిహాసి భూమేః
అక్షౌహిణీశతవధేన సురేతరాంశ
రాజ్ఞామముష్య చ కులస్య యశో వితన్వన్ ॥24॥

అద్యేశ నో వసతయః ఖలు భూరిభాగా
యః సర్వదేవపితృభూతనృదేవమూర్తిః
యత్పాదశౌచసలిలం త్రిజగత్పునాతి
స త్వం జగద్గురురధోక్షజ యాః ప్రవిష్టః ॥25॥

కః పండితస్త్వదపరం శరణం సమీయాద్
భక్తప్రియాదృతగిరః సుహృదః కృతజ్ఞాత్
సర్వాందదాతి సుహృదో భజతోఽభికామాన్
ఆత్మానమప్యుపచయాపచయౌ న యస్య ॥26॥

దిష్ట్యా జనార్దన భవానిహ నః ప్రతీతో
యోగేశ్వరైరపి దురాపగతిః సురేశైః
ఛింధ్యాశు నః సుతకలత్రధనాప్తగేహ
దేహాదిమోహరశనాం భవదీయమాయాం ॥27॥

ఇత్యర్చితః సంస్తుతశ్చ భక్తేన భగవాన్హరిః
అక్రూరం సస్మితం ప్రాహ గీర్భిః సమ్మోహయన్నివ ॥28॥

శ్రీభగవానువాచ ।

త్వం నో గురుః పితృవ్యశ్చ శ్లాఘ్యో బంధుశ్చ నిత్యదా
వయం తు రక్ష్యాః పోష్యాశ్చ అనుకంప్యాః ప్రజా హి వః ॥29॥

భవద్విధా మహాభాగా నిషేవ్యా అర్హసత్తమాః
శ్రేయస్కామైర్నృభిర్నిత్యం దేవాః స్వార్థా న సాధవః ॥30॥

న హ్యమ్మయాని తీర్థాని న దేవా మృచ్ఛిలామయాః
తే పునంత్యురుకాలేన దర్శనాదేవ సాధవః ॥31॥

స భవాన్సుహృదాం వై నః శ్రేయాన్శ్రేయశ్చికీర్షయా
జిజ్ఞాసార్థం పాండవానాం గచ్ఛస్వ త్వం గజాహ్వయం ॥32॥

పితర్యుపరతే బాలాః సహ మాత్రా సుదుఃఖితాః
ఆనీతాః స్వపురం రాజ్ఞా వసంత ఇతి శుశ్రుమ ॥33॥

తేషు రాజాంబికాపుత్రో భ్రాతృపుత్రేషు దీనధీః
సమో న వర్తతే నూనం దుష్పుత్రవశగోఽన్ధదృక్॥34॥

గచ్ఛ జానీహి తద్వృత్తమధునా సాధ్వసాధు వా
విజ్ఞాయ తద్విధాస్యామో యథా శం సుహృదాం భవేత్॥35॥

ఇత్యక్రూరం సమాదిశ్య భగవాన్హరిరీశ్వరః
సంకర్షణోద్ధవాభ్యాం వై తతః స్వభవనం యయౌ॥36॥

—♦ అధ్యాయము 49 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

స గత్వా హాస్తినపురం పౌరవేంద్రయశోఽఙ్కితం
దదర్శ తత్రాంబికేయం సభీష్మం విదురం పృథాం॥1॥

సహపుత్రం చ బాహ్లీకం భారద్వాజం సగౌతమం
కర్ణం సుయోధనం ద్రౌణిం పాండవాన్సుహృదోఽపరాన్॥2॥

యథావదుపసంగమ్య బంధుభిర్గాందినీసుతః
సంపృష్టస్తైః సుహృద్వార్తాం స్వయం చాపృచ్ఛదవ్యయం॥3॥

ఉవాస కతిచిన్మాసాన్రాజ్ఞో వృత్తవివిత్సయా
దుష్ప్రజస్యాల్పసారస్య ఖలచ్ఛందానువర్తినః॥4॥

తేజ ఓజో బలం వీర్యం ప్రశ్రయాదీంశ్చ సద్గుణాన్
ప్రజానురాగం పార్థేషు న సహద్భిశ్చికీర్షితం॥5॥

కృతం చ ధార్తరాష్ట్రైర్యద్గరదానాద్యపేశలం
ఆచఖ్యౌ సర్వమేవాస్మై పృథా విదుర ఏవ చ॥6॥

పృథా తు భ్రాతరం ప్రాప్తమక్రూరముపసృత్య తం
ఉవాచ జన్మనిలయం స్మరంత్యశ్రుకలేక్షణా॥7॥

అపి స్మరంతి నః సౌమ్య పితరౌ భ్రాతరశ్చ మే
భగిన్యౌ భ్రాతృపుత్రాశ్చ జామయః సఖ్య ఏవ చ॥8॥

భ్రాత్రేయో భగవాన్కృష్ణః శరణ్యో భక్తవత్సలః
పైతృష్వస్రేయాన్స్మరతి రామశ్చాంబురుహేక్షణః॥9॥

సపత్నమధ్యే శోచంతీం వృకానాం హరిణీమివ
సాంత్వయిష్యతి మాం వాక్యైః పితృహీనాంశ్చ బాలకాన్॥10॥

కృష్ణ కృష్ణ మహాయోగిన్విశ్వాత్మన్విశ్వభావన
ప్రపన్నాం పాహి గోవింద శిశుభిశ్చావసీదతీం॥11॥

నాన్యత్తవ పదాంభోజాత్పశ్యామి శరణం నృణాం
బిభ్యతాం మృత్యుసంసారాదీశ్వరస్యాపవర్గికాత్॥12॥

నమః కృష్ణాయ శుద్ధాయ బ్రహ్మణే పరమాత్మనే
యోగేశ్వరాయ యోగాయ త్వామహం శరణం గతా॥13॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇత్యనుస్మృత్య స్వజనం కృష్ణం చ జగదీశ్వరం
ప్రారుదద్దుఃఖితా రాజన్భవతాం ప్రపితామహీ ॥14॥

సమదుఃఖసుఖోఽక్రూరో విదురశ్చ మహాయశాః
సాంత్వయామాసతుః కుంతీం తత్పుత్రోత్పత్తిహేతుభిః ॥15॥

యాస్యన్రాజానమభ్యేత్య విషమం పుత్రలాలసం
అవదత్సుహృదాం మధ్యే బంధుభిః సౌహృదోదితం ॥16॥

అక్రూర ఉవాచ ।

భో భో వైచిత్రవీర్య త్వం కురూణాం కీర్తివర్ధన
భ్రాతర్యుపరతే పాండావధునాసనమాస్థితః ॥17॥

ధర్మేణ పాలయన్నుర్వీం ప్రజాః శీలేన రంజయన్
వర్తమానః సమః స్వేషు శ్రేయః కీర్తిమవాప్స్యసి ॥18॥

అన్యథా త్వాచరంల్లోకే గర్హితో యాస్యసే తమః
తస్మాత్సమత్వే వర్తస్వ పాండవేష్వాత్మజేషు చ ॥19॥

నేహ చాత్యంతసంవాసః కస్యచిత్కేనచిత్సహ
రాజన్స్వేనాపి దేహేన కిము జాయాత్మజాదిభిః ॥20॥

ఏకః ప్రసూయతే జంతురేక ఏవ ప్రలీయతే
ఏకోఽనుభుంక్తే సుకృతమేక ఏవ చ దుష్కృతం ॥21॥

అధర్మోపచితం విత్తం హరంత్యన్యేఽల్పమేధసః
సంభోజనీయాపదేశైర్జలానీవ జలౌకసః ॥22॥

పుష్ణాతి యానధర్మేణ స్వబుద్ధ్యా తమపండితం
తేఽకృతార్థం ప్రహిణ్వంతి ప్రాణా రాయః సుతాదయః ॥23॥

స్వయం కిల్బిషమాదాయ తైస్త్యక్తో నార్థకోవిదః
అసిద్ధార్థో విశత్యంధం స్వధర్మవిముఖస్తమః ॥24॥

తస్మాల్లోకమిమం రాజన్స్వప్నమాయామనోరథం
వీక్ష్యాయమ్యాత్మనాత్మానం సమః శాంతో భవ ప్రభో ॥25॥

ధృతరాష్ట్ర ఉవాచ ।

యథా వదతి కల్యాణీం వాచం దానపతే భవాన్
తథానయా న తృప్యామి మర్త్యః ప్రాప్య యథామృతం ॥26॥

తథాపి సూనృతా సౌమ్య హృది న స్థీయతే చలే
పుత్రానురాగవిషమే విద్యుత్సౌదామనీ యథా ॥27॥

ఈశ్వరస్య విధిం కో ను విధునోత్యన్యథా పుమాన్
భూమేర్భారావతారాయ యోఽవతీర్ణో యదోః కులే ॥28॥

యో దుర్విమర్శపథయా నిజమాయయేదం
సృష్ట్వా గుణాన్విభజతే తదనుప్రవిష్టః

తస్మై నమో దురవబోధవిహారతంత్ర
సంసారచక్రగతయే పరమేశ్వరాయ॥29॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇత్యభిప్రేత్య నృపతేరభిప్రాయం స యాదవః
సుహృద్భిః సమనుజ్ఞాతః పునర్యదుపురీమగాత్॥30॥

శశంస రామకృష్ణాభ్యాం ధృతరాష్ట్రవిచేష్టితం
పాండవాన్ప్రతి కౌరవ్య యదర్థం ప్రేషితః స్వయం॥31॥

—♦ అధ్యాయము 50 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

అస్తిః ప్రాప్తిశ్చ కంసస్య మహిష్యౌ భరతర్షభ
మృతే భర్తరి దుఃఖార్తే ఈయతుః స్మ పితుర్గృహాన్॥1॥

పిత్రే మగధరాజాయ జరాసంధాయ దుఃఖితే
వేదయాం చక్రతుః సర్వమాత్మవైధవ్యకారణం॥2॥

స తదప్రియమాకర్ణ్య శోకామర్షయుతో నృప
అయాదవీం మహీం కర్తుం చక్రే పరమముద్యమం॥3॥

అక్షౌహిణీభిర్వింశత్యా తిసృభిశ్చాపి సంవృతః
యదురాజధానీం మథురాం న్యరుధత్సర్వతో దిశం॥4॥

నిరీక్ష్య తద్బలం కృష్ణ ఉద్వేలమివ సాగరం
స్వపురం తేన సంరుద్ధం స్వజనం చ భయాకులం॥5॥

చింతయామాస భగవాన్హరిః కారణమానుషః
తద్దేశకాలానుగుణం స్వావతారప్రయోజనం॥6॥

హనిష్యామి బలం హ్యేతద్భువి భారం సమాహితం
మాగధేన సమానీతం వశ్యానాం సర్వభూభుజాం॥7॥

అక్షౌహిణీభిః సంఖ్యాతం భటాశ్వరథకుంజరైః
మాగధస్తు న హంతవ్యో భూయః కర్తా బలోద్యమం॥8॥

ఏతదర్థోఽవతారోఽయం భూభారహరణాయ మే
సంరక్షణాయ సాధూనాం కృతోఽన్యేషాం వధాయ చ॥9॥

అన్యోఽపి ధర్మరక్షాయై దేహః సంభ్రియతే మయా
విరామాయాప్యధర్మస్య కాలే ప్రభవతః క్వచిత్॥10॥

ఏవం ధ్యాయతి గోవింద ఆకాశాత్సూర్యవర్చసౌ
రథావుపస్థితౌ సద్యః ససూతౌ సపరిచ్ఛదౌ॥11॥

ఆయుధాని చ దివ్యాని పురాణాని యదృచ్ఛయా
దృష్ట్వా తాని హృషీకేశః సంకర్షణమథాబ్రవీత్॥12॥

పశ్యార్య వ్యసనం ప్రాప్తం యదూనాం త్వావతాం ప్రభో
ఏష తే రథ ఆయాతో దయితాన్యాయుధాని చ॥13॥

ఏతదర్థం హి నౌ జన్మ సాధూనామిశ శర్మకృత్
త్రయోవింశత్యనీకాఖ్యం భూమేర్భారమపాకురు ॥14॥

ఏవం సమ్మంత్ర్య దాశార్హౌ దంశితౌ రథినౌ పురాత్
నిర్జగ్మతుః స్వాయుధాఢ్యౌ బలేనాల్పీయసా వృతౌ ॥15॥

శంఖం దధ్మౌ వినిర్గత్య హరిర్దారుకసారథిః
తతోఽభూత్పరసైన్యానాం హృది విత్రాసవేపథుః ॥16॥

తావాహ మాగధో వీక్ష్య హే కృష్ణ పురుషాధమ
న త్వయా యోద్ధుమిచ్ఛామి బాలేనైకేన లజ్జయా
గుప్తేన హి త్వయా మంద న యోత్స్యే యాహి బంధుహన్ ॥17॥

తవ రామ యది శ్రద్ధా యుధ్యస్వ ధైర్యముద్వహ
హిత్వా వా మచ్ఛరైశ్ఛిన్నం దేహం స్వర్యాహి మాం జహి ॥18॥

శ్రీభగవానువాచ ।

న వై శూరా వికత్థంతే దర్శయంత్యేవ పౌరుషం
న గృహ్ణీమో వచో రాజన్నాతురస్య ముమూర్షతః ॥19॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

జరాసుతస్తావభిసృత్య మాధవౌ మహాబలౌఘేన బలీయసావృనోత్
ససైన్యయానధ్వజవాజిసారథీ సూర్యానలౌ వాయురివాభ్రరేణుభిః ॥20॥

సుపర్ణతాలధ్వజచిహ్నితౌ రథావ్
అలక్షయంత్యో హరిరామయోర్మృధే
స్త్రియః పురాట్టాలకహర్మ్యగోపురం
సమాశ్రితాః సమ్ముముహుః శుచార్దితః ॥21॥

హరిః పరానీకపయోముచాం ముహుః శిలీముఖాత్యుల్బణవర్షపీడితం
స్వసైన్యమాలోక్య సురాసురార్చితం వ్యస్ఫూర్జయచ్ఛార్ఙ్గశరాసనోత్తమం ॥22॥

గృహ్ణన్నిశంగాదథ సందధచ్ఛరాన్
వికృష్య ముంచన్శితబాణపూగాన్
నిఘ్నన్రథాన్కుంజరవాజిపత్తీన్
నిరంతరం యద్వదలాతచక్రం ॥23॥

నిర్భిన్నకుంభాః కరిణో నిపేతురనేకశోఽశ్వాః శరవృక్ణకంధరాః
రథా హతాశ్వధ్వజసూతనాయకాః పదాయతశ్ఛిన్నభుజోరుకంధరాః ॥24॥

సంఛిద్యమానద్విపదేభవాజినామంగప్రసూతాః శతశోఽసృగాపగాః
భుజాహయః పూరుషశీర్షకచ్ఛపా హతద్విపద్వీపహయ గ్రహాకులాః ॥25॥

కరోరుమీనా నరకేశశైవలా ధనుస్తరంగాయుధగుల్మసంకులాః
అచ్ఛూరికావర్తభయానకా మహా మణిప్రవేకాభరణాశ్మశర్కరాః ॥26॥

ప్రవర్తితా భీరుభయావహా మృధే మనస్వినాం హర్షకరీః పరస్పరం
వినిఘ్నతారీన్ముషలేన దుర్మదాన్సంకర్షణేనాపరీమేయతేజసా ॥27॥

బలం తదంగార్ణవదుర్గభైరవం దురంతపారం మగధేంద్రపాలితం
క్షయం ప్రణీతం వసుదేవపుత్రయోర్విక్రీడితం తజ్జగదీశయోః పరం॥28॥

స్థిత్యుద్భవాంతం భువనత్రయస్య యః
సమీహితేఽనంతగుణః స్వలీలయా
న తస్య చిత్రం పరపక్షనిగ్రహస్
తథాపి మర్త్యానువిధస్య వర్ణ్యతే॥29॥

జగ్రాహ విరథం రామో జరాసంధం మహాబలం
హతానీకావశిష్టాసుం సింహః సింహమివౌజసా॥30॥

బధ్యమానం హతారాతిం పాశైర్వారుణమానుషైః
వారయామాస గోవిందస్తేన కార్యచికీర్షయా॥31॥

సా ముక్తో లోకనాథాభ్యాం వ్రీడితో వీరసమ్మతః
తపసే కృతసంకల్పో వారితః పథి రాజభిః॥32॥

వాక్యైః పవిత్రార్థపదైర్నయనైః ప్రాకృతైరపి
స్వకర్మబంధప్రాప్తోఽయం యదుభిస్తే పరాభవః॥33॥

హతేషు సర్వానీకేషు నృపో బార్హద్రథస్తదా
ఉపేక్షితో భగవతా మగధాందుర్మనా యయౌ॥34॥

ముకుందోఽప్యక్షతబలో నిస్తీర్ణారిబలార్ణవః
వికీర్యమాణః కుసుమైస్త్రిదశైరనుమోదితః॥35॥

మాథురైరుపసంగమ్య విజ్వరైర్ముదితాత్మభిః
ఉపగీయమానవిజయః సూతమాగధవందిభిః॥36॥

శంఖదుందుభయో నేదుర్భేరీతూర్యాణ్యనేకశః
వీణావేణుమృదంగాని పురం ప్రవిశతి ప్రభౌ॥37॥

సిక్తమార్గాం హృష్టజనాం పతాకాభిరభ్యలంకృతాం
నిర్ఘుష్టాం బ్రహ్మఘోషేణ కౌతుకాబద్ధతోరణాం॥38॥

నిచీయమానో నారీభిర్మాల్యదధ్యక్షతాంకురైః
నిరీక్ష్యమాణః సస్నేహం ప్రీత్యుత్కలితలోచనైః॥39॥

ఆయోధనగతం విత్తమనంతం వీరభూషణం
యదురాజాయ తత్సర్వమాహృతం ప్రాదిశత్ప్రభుః॥40॥

ఏవం సప్తదశకృత్వస్తావత్యక్షౌహిణీబలః
యుయుధే మాగధో రాజా యదుభిః కృష్ణపాలితైః॥41॥

అక్షిణ్వంస్తద్బలం సర్వం వృష్ణయః కృష్ణతేజసా
హతేషు స్వేష్వనీకేషు త్యక్తోఽగాదరిభిర్నృపః॥42॥

అష్టాదశమ సంగ్రామ ఆగామిని తదంతరా
నారదప్రేషితో వీరో యవనః ప్రత్యదృశ్యత॥43॥

రురోధ మథురామేత్య తిసృభిర్మ్లేచ్ఛకోటిభిః
నృలోకే చాప్రతిద్వంద్వో వృష్ణీన్శ్రుత్వాత్మసమ్మితాన్॥44॥

తం దృష్ట్వాచింతయత్కృష్ణః సంకర్షణ సహాయవాన్
అహో యదూనాం వృజినం ప్రాప్తం హ్యుభయతో మహత్॥45॥

యవనోఽయం నిరుంధేఽస్మానద్య తావన్మహాబలః
మాగధోఽప్యద్య వా శ్వో వా పరశ్వో వాగమిష్యతి॥46॥

ఆవయోః యుధ్యతోరస్య యద్యాగంతా జరాసుతః
బంధూన్హనిష్యత్యథ వా నేష్యతే స్వపురం బలీ॥47॥

తస్మాదద్య విధాస్యామో దుర్గం ద్విపదదుర్గమం
తత్ర జ్ఞాతీన్సమాధాయ యవనం ఘాతయామహే॥48॥

ఇతి సమ్మంత్ర్య భగవాందుర్గం ద్వాదశయోజనం
అంతఃసముద్రే నగరం కృత్స్నాద్భుతమచీకరత్॥49॥

దృశ్యతే యత్ర హి త్వాష్ట్రం విజ్ఞానం శిల్పనైపుణం
రథ్యాచత్వరవీథీభిర్యథావాస్తు వినిర్మితం॥50॥

సురద్రుమలతోద్యాన విచిత్రోపవనాన్వితం
హేమశృంగైర్దివిస్పృగ్భిః స్ఫటికాట్టాలగోపురైః॥51॥

రాజతారకుటైః కోష్ఠై ర్హేమకుంభైరలంకృతైః
రత్నకూతైర్గృహైర్హేమైర్మహామారకతస్థలైః॥52॥

వాస్తోష్పతీనాం చ గృహైర్వల్లభీభిశ్చ నిర్మితం
చాతుర్వర్ణ్యజనాకీర్ణం యదుదేవగృహోల్లసత్॥53॥

సుధర్మాం పారిజాతం చ మహేంద్రః ప్రాహిణోద్ధరేః
యత్ర చావస్థితో మర్త్యో మర్త్యధర్మైర్న యుజ్యతే॥54॥

శ్యామైకవర్ణాన్వరుణో హయాన్శుక్లాన్మనోజవాన్
అష్టౌ నిధిపతిః కోశాన్లోకపాలో నిజోదయాన్॥55॥

యద్యద్భగవతా దత్తమాధిపత్యం స్వసిద్ధయే
సర్వం ప్రత్యర్పయామాసుర్హరౌ భూమిగతే నృప॥56॥

తత్ర యోగప్రభావేన నీత్వా సర్వజనం హరిః
ప్రజాపాలేన రామేణ కృష్ణః సమనుమంత్రితః
నిర్జగామ పురద్వారాత్పద్మమాలీ నిరాయుధః॥57॥

—♦ అధ్యాయము 51 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

తం విలోక్య వినిష్క్రాంతముజ్జిహానమివోడుపం
దర్శనీయతమం శ్యామం పీతకౌశేయవాససం॥1॥

శ్రీవత్సవక్షసం భ్రాజత్కౌస్తుభాముక్తకంధరం
పృథుదీర్ఘచతుర్బాహుం నవకంజారుణేక్షణం॥2॥

నిత్యప్రముదితం శ్రీమత్సుకపోలం శుచిస్మితం
ముఖారవిందం బిభ్రాణం స్ఫురన్మకరకుండలం॥3॥

వాసుదేవో హ్యయమితి పుమాన్శ్రీవత్సలాంఛనః
చతుర్భుజోఽరవిందాక్షో వనమాల్యతిసుందరః॥4॥

లక్షణైర్నారదప్రోక్తైర్నాన్యో భవితుమర్హతి
నిరాయుధశ్చలన్పద్భ్యాం యోత్స్యేఽనేన నిరాయుధః॥5॥

ఇతి నిశ్చిత్య యవనః ప్రాద్రవద్తం పరాఙ్ముఖం
అన్వధావజ్జిఘృక్షుస్తం దురాపమపి యోగినాం॥6॥

హస్తప్రాప్తమివాత్మానం హరీణా స పదే పదే
నీతో దర్శయతా దూరం యవనేశోఽద్రికందరం॥7॥

పలాయనం యదుకులే జాతస్య తవ నోచితం
ఇతి క్షిపన్ననుగతో నైనం ప్రాపాహతాశుభః॥8॥

ఏవం క్షిప్తోఽపి భగవాన్ప్రావిశద్గిరికందరం
సోఽపి ప్రవిష్టస్తత్రాన్యం శయానం దదృశే నరం॥9॥

నన్వసౌ దూరమానీయ శేతే మామిహ సాధువత్
ఇతి మత్వాచ్యుతం మూఢస్తం పదా సమతాడయత్॥10॥

స ఉత్థాయ చిరం సుప్తః శనైరున్మీల్య లోచనే
దిశో విలోకయన్పార్శ్వే తమద్రాక్షీదవస్థితం॥11॥

స తావత్తస్య రుష్టస్య దృష్టిపాతేన భారత
దేహజేనాగ్నినా దగ్ధో భస్మసాదభవత్క్షణాత్॥12॥

శ్రీరాజోవాచ ।

కో నామ స పుమాన్బ్రహ్మన్కస్య కింవీర్య ఏవ చ
కస్మాద్గుహాం గతః శిష్యే కింతేజో యవనార్దనః॥13॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

స ఇక్ష్వాకుకులే జాతో మాంధాతృతనయో మహాన్
ముచుకుంద ఇతి ఖ్యాతో బ్రహ్మణ్యః సత్యసంగరః॥14॥

స యాచితః సురగణైరింద్రాద్యైరాత్మరక్షణే
అసురేభ్యః పరిత్రస్తైస్తద్రక్షాం సోఽకరోచ్చిరం॥15॥

లబ్ధ్వా గుహం తే స్వఃపాలం ముచుకుందమథాబ్రువన్
రాజన్విరమతాం కృచ్ఛ్రాద్భవాన్నః పరిపాలనాత్॥16॥

నరలోకం పరిత్యజ్య రాజ్యం నిహతకంటకం
అస్మాన్పాలయతో వీర కామాస్తే సర్వ ఉజ్ఝితాః॥17॥

సుతా మహిష్యో భవతో జ్ఞాతయోఽమాత్యమంత్రినః
ప్రజాశ్చ తుల్యకాలీనా నాధునా సంతి కాలితాః॥18॥

కాలో బలీయాన్బలినాం భగవానీశ్వరోఽవ్యయః
ప్రజాః కాలయతే క్రీడన్పశుపాలో యథా పశూన్॥19॥

వరం వృణీష్వ భద్రం తే ఋతే కైవల్యమద్య నః
ఏక ఏవేశ్వరస్తస్య భగవాన్విష్ణురవ్యయః॥20॥

ఏవముక్తః స వై దేవానభివంద్య మహాయశాః
అశయిష్ట గుహావిష్టో నిద్రయా దేవదత్తయా ॥21॥

యవనే భస్మసాన్నీతే భగవాన్సాత్వతర్షభః
ఆత్మానం దర్శయామాస ముచుకుందాయ ధీమతే ॥22॥

తమాలోక్య ఘనశ్యామం పీతకౌశేయవాససం
శ్రీవత్సవక్షసం భ్రాజత్కౌస్తుభేన విరాజితం ॥23॥

చతుర్భుజం రోచమానం వైజయంత్యా చ మాలయా
చారుప్రసన్నవదనం స్ఫురన్మకరకుండలం ॥24॥

ప్రేక్షణీయం నృలోకస్య సానురాగస్మితేక్షణం
అపీవ్యవయసం మత్త మృగేంద్రోదారవిక్రమం ॥25॥

పర్యపృచ్ఛన్మహాబుద్ధిస్తేజసా తస్య ధర్షితః
శంకితః శనకై రాజా దుర్ధర్షమివ తేజసా ॥26॥

శ్రీముచుకుంద ఉవాచ ।

కో భవానిహ సంప్రాప్తో విపినే గిరిగహ్వరే
పద్భ్యాం పద్మపలాశాభ్యాం విచరస్యురుకంటకే ॥27॥

కిం స్విత్తేజస్వినాం తేజో భగవాన్వా విభావసుః
సూర్యః సోమో మహేంద్రో వా లోకపాలో పరోఽపి వా ॥28॥

మన్యే త్వాం దేవదేవానాం త్రయాణాం పురుషర్షభం
యద్బాధసే గుహాధ్వాంతం ప్రదీపః ప్రభయా యథా ॥29॥

శుశ్రూషతామవ్యలీకమస్మాకం నరపుంగవ
స్వజన్మ కర్మ గోత్రం వా కథ్యతాం యది రోచతే ॥30॥

వయం తు పురుషవ్యాఘ్ర ఐక్ష్వాకాః క్షత్రబంధవః
ముచుకుంద ఇతి ప్రోక్తో యౌవనాశ్వాత్మజః ప్రభో ॥31॥

చిరప్రజాగరశ్రాంతో నిద్రయాపహతేంద్రియః
శయేఽస్మిన్విజనే కామం కేనాప్యుత్థాపితోఽధునా ॥32॥

సోఽపి భస్మీకృతో నూనమాత్మీయేనైవ పాప్మనా
అనంతరం భవాన్శ్రీమాంల్లక్షితోఽమిత్రశాసనః ॥33॥

తేజసా తేఽవిషహ్యేణ భూరి ద్రష్టుం న శక్నుమః
హతౌజసా మహాభాగ మాననీయోఽసి దేహినాం ॥34॥

ఏవం సంభాషితో రాజ్ఞా భగవాన్భూతభావనః
ప్రత్యాహ ప్రహసన్వాణ్యా మేఘనాదగభీరయా ॥35॥

శ్రీభగవానువాచ ।

జన్మకర్మాభిధానాని సంతి మేఽఙ్గ సహస్రశః
న శక్యంతేఽనుసంఖ్యాతుమనంతత్వాన్మయాపి హి ॥36॥

క్వచిద్రజాంసి విమమే పార్థివాన్యురుజన్మభిః
గుణకర్మాభిధానాని న మే జన్మాని కర్హిచిత్ ॥37॥

కాలత్రయోపపన్నాని జన్మకర్మాణి మే నృప
అనుక్రమంతో నైవాంతం గచ్ఛంతి పరమర్షయః ॥38॥

తథాప్యద్యతనాన్యంగ శృనుష్వ గదతో మమ
విజ్ఞాపితో విరించేన పురాహం ధర్మగుప్తయే ॥39॥

భూమేర్భారాయమాణానామసురాణాం క్షయాయ చ
అవతీర్ణో యదుకులే గృహ ఆనకదుందుభేః
వదంతి వాసుదేవేతి వసుదేవసుతం హి మాం ॥40॥

కాలనేమిర్హతః కంసః ప్రలంబాద్యాశ్చ సద్ద్విషః
అయం చ యవనో దగ్ధో రాజంస్తే తిగ్మచక్షుషా ॥41॥

సోఽహం తవానుగ్రహార్థం గుహామేతాముపాగతః
ప్రార్థితః ప్రచురం పూర్వం త్వయాహం భక్తవత్సలః ॥42॥

వరాన్వృణీష్వ రాజర్షే సర్వాన్కామాందదామి తే
మాం ప్రసన్నో జనః కశ్చిన్న భూయోఽర్హతి శోచితుం ॥43॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇత్యుక్తస్తం ప్రణమ్యాహ ముచుకుందో ముదాన్వితః
జ్ఞాత్వా నారాయణం దేవం గర్గవాక్యమనుస్మరన్ ॥44॥

శ్రీముచుకుంద ఉవాచ ।

విమోహితోఽయం జన ఈశ మాయయా త్వదీయయా త్వాం న భజత్యనర్థదృక్
సుఖాయ దుఃఖప్రభవేషు సజ్జతే గృహేషు యోషిత్పురుషశ్చ వంచితః ॥45॥

లబ్ధ్వా జనో దుర్లభమత్ర మానుషం
కథంచిదవ్యంగమయత్నతోఽనఘ
పాదారవిందం న భజత్యసన్మతిర్
గృహాంధకూపే పతితో యథా పశుః ॥46॥

మమైష కాలోఽజిత నిష్ఫలో గతో రాజ్యశ్రియోన్నద్ధమదస్య భూపతేః
మర్త్యాత్మబుద్ధేః సుతదారకోశభూష్వాసజ్జమానస్య దురంతచింతయా ॥47॥

కలేవరేఽస్మిన్ఘటకుడ్యసన్నిభే
నిరూఢమానో నరదేవ ఇత్యహం
వృతో రథేభాశ్వపదాత్యనీకపైర్
గాం పర్యటంస్త్వాగణయన్సుదుర్మదః ॥48॥

ప్రమత్తముచ్చైరితికృత్యచింతయా ప్రవృద్ధలోభం విషయేషు లాలసం
త్వమప్రమత్తః సహసాభిపద్యసే క్షుల్లేలిహానోఽహిరివాఖుమంతకః ॥49॥

పురా రథైర్హేమపరిష్కృతైశ్చరన్
మతంగజైర్వా నరదేవసంజ్ఞితః
స ఏవ కాలేన దురత్యయేన తే
కలేవరో విట్కృమిభస్మసంజ్ఞితః ॥50॥

నిర్జిత్య దిక్చక్రమభూతవిగ్రహో వరాసనస్థః సమరాజవందితః
గృహేషు మైథున్యసుఖేషు యోషితాం క్రీడామృగః పూరుష ఈశ నీయతే ॥51॥

కరోతి కర్మాణి తపఃసునిష్ఠితో నివృత్తభోగస్తదపేక్షయాదదత్
పునశ్చ భూయాసమహం స్వరాడితి ప్రవృద్ధతర్షో న సుఖాయ కల్పతే ॥52॥

భవాపవర్గో భ్రమతో యదా భవేజ్జనస్య తర్హ్యచ్యుత సత్సమాగమః
సత్సంగమో యర్హి తదైవ సద్గతౌ పరావరేశే త్వయి జాయతే మతిః ॥53॥

మన్యే మమానుగ్రహ ఈశ తే కృతో రాజ్యానుబంధాపగమో యదృచ్ఛయా
యః ప్రార్థ్యతే సాధుభిరేకచర్యయా వనం వివిక్షద్భిరఖండభూమిపైః ॥54॥

న కామయేఽన్యం తవ పాదసేవనాదకించనప్రార్థ్యతమాద్వరం విభో
ఆరాధ్య కస్త్వాం హ్యపవర్గదం హరే వృణీత ఆర్యో వరమాత్మబంధనం ॥55॥

తస్మాద్విసృజ్యాశిష ఈశ సర్వతో రజస్తమఃసత్త్వగుణానుబంధనాః
నిరంజనం నిర్గుణమద్వయం పరం త్వాం జ్ఞాప్తిమాత్రం పురుషం వ్రజామ్యహం ॥56॥

చిరమిహ వృజినార్తస్తప్యమానోఽనుతాపైర్
అవితృషషడమిత్రోఽలబ్ధశాంతిః కథంచిత్
శరణద సముపేతస్త్వత్పదాబ్జం పరాత్మన్
అభయమృతమశోకం పాహి మాపన్నమీశ ॥57॥

శ్రీభగవానువాచ ।

సార్వభౌమ మహారాజ మతిస్తే విమలోర్జితా
వరైః ప్రలోభితస్యాపి న కామైర్విహతా యతః ॥58॥

ప్రలోభితో వరైర్యత్త్వమప్రమాదాయ విద్ధి తత్
న ధీరేకాంతభక్తానామాశీర్భిర్భిద్యతే క్వచిత్ ॥59॥

యుంజానానామభక్తానాం ప్రాణాయామాదిభిర్మనః
అక్షీణవాసనం రాజందృశ్యతే పునరుత్థితం ॥60॥

విచరస్వ మహీం కామం మయ్యావేశితమానసః
అస్త్వేవం నిత్యదా తుభ్యం భక్తిర్మయ్యనపాయినీ ॥61॥

క్షాత్రధర్మస్థితో జంతూన్న్యవధీర్మృగయాదిభిః
సమాహితస్తత్తపసా జహ్యఘం మదుపాశ్రితః ॥62॥

జన్మన్యనంతరే రాజన్సర్వభూతసుహృత్తమః
భూత్వా ద్విజవరస్త్వం వై మాముపైష్యసి కేవలం ॥63॥

—♦ అధ్యాయము 52 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇత్థం సోఽనగ్రహీతోఽన్గ కృష్ణేనేక్ష్వాకు నందనః
తం పరిక్రమ్య సన్నమ్య నిశ్చక్రామ గుహాముఖాత్ ॥1॥

సంవీక్ష్య క్షుల్లకాన్మర్త్యాన్పశూన్వీరుద్వనస్పతీన్
మత్వా కలియుగం ప్రాప్తం జగామ దిశముత్తరాం ॥2॥

తపఃశ్రద్ధాయుతో ధీరో నిఃసంగో ముక్తసంశయః
సమాధాయ మనః కృష్ణే ప్రావిశద్గంధమాదనం ॥3॥

బదర్యాశ్రమమాసాద్య నరనారాయణాలయం
సర్వద్వంద్వసహః శాంతస్తపసారాధయద్ధరిం ॥4॥

భగవాన్పునరావ్రజ్య పురీం యవనవేష్టితాం
హత్వా మ్లేచ్ఛబలం నిన్యే తదీయం ద్వారకాం ధనం ॥5॥

నీయమానే ధనే గోభిర్నృభిశ్చాచ్యుతచోదితైః
ఆజగామ జరాసంధస్త్రయోవింశత్యనీకపః ॥6॥

విలోక్య వేగరభసం రిపుసైన్యస్య మాధవౌ
మనుష్యచేష్టామాపన్నౌ రాజందుద్రువతుర్ద్రుతం ॥7॥

విహాయ విత్తం ప్రచురమభీతౌ భీరుభీతవత్
పద్భ్యాం పలాశాభ్యాం చేలతుర్బహుయోజనం ॥8॥

పలాయమానౌ తౌ దృష్ట్వా మాగధః ప్రహసన్బలీ
అన్వధావద్రథానీకైరీశయోరప్రమాణవిత్ ॥9॥

ప్రద్రుత్య దూరం సంశ్రాంతౌ తుంగమారుహతాం గిరిం
ప్రవర్షణాఖ్యం భగవాన్నిత్యదా యత్ర వర్షతి ॥10॥

గిరౌ నిలీనావాజ్ఞాయ నాధిగమ్య పదం నృప
దదాహ గిరిమేధోభిః సమంతాదగ్నిముత్సృజన్ ॥11॥

తత ఉత్పత్య తరసా దహ్యమానతటాదుభౌ
దశైకయోజనాత్తుంగాన్నిపేతతురధో భువి ॥12॥

అలక్ష్యమాణౌ రిపుణా సానుగేన యదూత్తమౌ
స్వపురం పునరాయాతౌ సముద్రపరిఖాం నృప ॥13॥

సోఽపి దగ్ధావితి మృషా మన్వానో బలకేశవౌ
బలమాకృష్య సుమహన్మగధాన్మాగధో యయౌ ॥14॥

ఆనర్తాధిపతిః శ్రీమాన్రైవతో రైవతీం సుతాం
బ్రహ్మణా చోదితః ప్రాదాద్బలాయేతి పురోదితం ॥15॥

భగవానపి గోవింద ఉపయేమే కురూద్వహ
వైదర్భీం భీష్మకసుతాం శ్రియో మాత్రాం స్వయంవరే ॥16॥

ప్రమథ్య తరసా రాజ్ఞః శాల్వాదీంశ్చైద్యపక్షగాన్
పశ్యతాం సర్వలోకానాం తార్క్ష్యపుత్రః సుధామివ ॥17॥

శ్రీరాజోవాచ ।

భగవాన్భీష్మకసుతాం రుక్మిణీం రుచిరాననాం
రాక్షసేన విధానేన ఉపయేమ ఇతి శ్రుతం ॥18॥

భగవన్శ్రోతుమిచ్ఛామి కృష్ణస్యామితతేజసః
యథా మాగధశాల్వాదీన్జిత్వా కన్యాముపాహరత్ ॥19॥

బ్రహ్మన్కృష్ణకథాః పుణ్యా మాధ్వీర్లోకమలాపహాః
కో ను తృప్యేత శృణ్వానః శ్రుతజ్ఞో నిత్యనూతనాః ॥20॥

శ్రీబాదరాయణిరువాచ ।

రాజాసీద్భీష్మకో నామ విదర్భాధిపతిర్మహాన్
తస్య పంచాభవన్పుత్రాః కన్యైకా చ వరాననా॥21॥

రుక్మ్యగ్రజో రుక్మరథో రుక్మబాహురనంతరః
రుక్మకేశో రుక్మమాలీ రుక్మిణ్యేషా స్వసా సతీ॥22॥

సోపశ్రుత్య ముకుందస్య రూపవీర్యగుణశ్రియః
గృహాగతైర్గీయమానాస్తం మేనే సదృశం పతిం॥23॥

తాం బుద్ధిలక్షణౌదార్య రూపశీలగుణాశ్రయాం
కృష్ణశ్చ సదృశీం భార్యాం సముద్వోఢుం మనో దధే॥24॥

బంధూనామిచ్ఛతాం దాతుం కృష్ణాయ భగినీం నృప
తతో నివార్య కృష్ణద్విడ్రుక్మీ చైద్యమమన్యత॥25॥

తదవేత్యాసితాపాంగీ వైదర్భీ దుర్మనా భృశం
విచింత్యాప్తం ద్విజం కంచిత్కృష్ణాయ ప్రాహిణోద్ద్రుతం॥26॥

ద్వారకాం స సమభ్యేత్య ప్రతీహారైః ప్రవేశితః
అపశ్యదాద్యం పురుషమాసీనం కాంచనాసనే॥27॥

దృష్ట్వా బ్రహ్మణ్యదేవస్తమవరుహ్య నిజాసనాత్
ఉపవేశ్యార్హయాం చక్రే యథాత్మానం దివౌకసః॥28॥

తం భుక్తవంతం విశ్రాంతముపగమ్య సతాం గతిః
పాణినాభిమృశన్పాదావవ్యగ్రస్తమపృచ్ఛత॥29॥

కచ్చిద్ద్విజవరశ్రేష్ఠ ధర్మస్తే వృద్ధసమ్మతః
వర్తతే నాతికృచ్ఛ్రేణ సంతుష్టమనసః సదా॥30॥

సంతుష్టో యర్హి వర్తేత బ్రాహ్మణో యేన కేనచిత్
అహీయమానః స్వద్ధర్మాత్స హ్యస్యాఖిలకామధుక్॥31॥

అసంతుష్టోఽసకృల్లోకానాప్నోత్యపి సురేశ్వరః
అకించనోఽపి సంతుష్టః శేతే సర్వాంగవిజ్వరః॥32॥

విప్రాన్స్వలాభసంతుష్టాన్సాధూన్భూతసుహృత్తమాన్
నిరహంకారిణః శాంతాన్నమస్యే శిరసాసకృత్॥33॥

కచ్చిద్వః కుశలం బ్రహ్మన్రాజతో యస్య హి ప్రజాః
సుఖం వసంతి విషయే పాల్యమానాః స మే ప్రియః॥34॥

యతస్త్వమాగతో దుర్గం నిస్తీర్యేహ యదిచ్ఛయా
సర్వం నో బ్రూహ్యగుహ్యం చేత్కిం కార్యం కరవామ తే॥35॥

ఏవం సంపృష్టసంప్రశ్నో బ్రాహ్మణః పరమేష్ఠినా
లీలాగృహీతదేహేన తస్మై సర్వమవర్ణయత్॥36॥

శ్రీరుక్మిణ్యువాచ ।

శ్రుత్వా గుణాన్భువనసుందర శృణ్వతాం తే
నిర్విశ్య కర్ణవివరైర్హరతోఽఙ్గతాపం

రూపం దృశాం దృశిమతామఖిలార్థలాభం
త్వయ్యచ్యుతావిశతి చిత్తమపత్రపం మే ॥37॥

కా త్వా ముకుంద మహతీ కులశీలరూప
విద్యావయోద్రవిణధామభిరాత్మతుల్యం
ధీరా పతిం కులవతీ న వృణీత కన్యా
కాలే నృసింహ నరలోకమనోఽభిరామం ॥38॥

తన్మే భవాన్ఖలు వృతః పతిరంగ జాయాం
ఆత్మార్పితశ్చ భవతోఽత్ర విభో విధేహి
మా వీరభాగమభిమర్శతు చైద్య ఆరాద్
గోమాయువన్మృగపతేర్బలిమంబుజాక్ష ॥39॥

పూర్తేష్టదత్తనియమవ్రతదేవవిప్ర
గుర్వర్చనాదిభిరలం భగవాన్పరేశః
ఆరాధితో యది గదాగ్రజ ఏత్య పాణిం
గృహ్ణాతు మే న దమఘోషసుతాదయోఽన్యే ॥40॥

శ్వో భావిని త్వమజితోద్వహనే విదర్భాన్
గుప్తః సమేత్య పృతనాపతిభిః పరీతః
నిర్మథ్య చైద్యమగధేంద్రబలం ప్రసహ్య
మాం రాక్షసేన విధినోద్వహ వీర్యశుల్కాం ॥41॥

అంతఃపురాంతరచరీమనిహత్య బంధూన్
త్వాముద్వహే కథమితి ప్రవదామ్యుపాయం
పూర్వేద్యురస్తి మహతీ కులదేవయాత్రా
యస్యాం బహిర్నవవధూర్గిరిజాముపేయాత్ ॥42॥

యస్యాంఘ్రిపంకజరజఃస్నపనం మహాంతో
వాంఛంత్యుమాపతిరివాత్మతమోఽపహత్యై
యర్హ్యంబుజాక్ష న లభేయ భవత్ప్రసాదం
జహ్యామసూన్వ్రతకృశాన్శతజన్మభిః స్యాత్ ॥43॥

బ్రాహ్మణ ఉవాచ ।

ఇత్యేతే గుహ్యసందేశా యదుదేవ మయాహృతాః
విమృశ్య కర్తుం యచ్చాత్ర క్రియతాం తదనంతరం ॥44॥

—♦ అధ్యాయము 53 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

వైదర్భ్యాః స తు సందేశం నిశమ్య యదునందనః
ప్రగృహ్య పాణినా పాణిం ప్రహసన్నిదమబ్రవీత్ ॥1॥

శ్రీభగవానువాచ ।

తథాహమపి తచ్చిత్తో నిద్రాం చ న లభే నిశి
వేదాహమ్రుక్మిణా ద్వేషాన్మమోద్వాహో నివారితః॥2॥

తామానయిష్య ఉన్మథ్య రాజన్యాపసదాన్మృధే
మత్పరామనవద్యాంగీమేధసోఽగ్నిశిఖామివ॥3॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఉద్వాహర్క్షం చ విజ్ఞాయ రుక్మిణ్యా మధుసూదనః
రథః సంయుజ్యతామాశు దారుకేత్యాహ సారథిం॥4॥

స చాశ్వైః శైబ్యసుగ్రీవ మేఘపుష్పబలాహకైః
యుక్తం రథముపానీయ తస్థౌ ప్రాంజలిరగ్రతః॥5॥

ఆరుహ్య స్యందనం శౌరిర్ద్విజమారోప్య తూర్ణగైః
ఆనర్తాదేకరాత్రేణ విదర్భానగమద్ధయైః॥6॥

రాజా స కుండినపతిః పుత్రస్నేహవశానుగః
శిశుపాలాయ స్వాం కన్యాం దాస్యన్కర్మాణ్యకారయత్॥7॥

పురం సమ్మృష్టసంసిక్త మార్గరథ్యాచతుష్పథం
చిత్రధ్వజపతాకాభిస్తోరణైః సమలంకృతం॥8॥

స్రగ్గంధమాల్యాభరణైర్విరజోఽమ్బరభూషితైః
జుష్టం స్త్రీపురుషైః శ్రీమద్ గృహైరగురుధూపితైః॥9॥

పితౄందేవాన్సమభ్యర్చ్య విప్రాంశ్చ విధివన్నృప
భోజయిత్వా యథాన్యాయం వాచయామాస మంగలం॥10॥

సుస్నాతాం సుదతీం కన్యాం కృతకౌతుకమంగలాం
ఆహతాంశుకయుగ్మేన భూషితాం భూషణోత్తమైః॥11॥

చక్రుః సామర్గ్యజుర్మంత్రైర్వధ్వా రక్షాం ద్విజోత్తమాః
పురోహితోఽథర్వవిద్వై జుహావ గ్రహశాంతయే॥12॥

హిరణ్యరూప్య వాసాంసి తిలాంశ్చ గుడమిశ్రితాన్
ప్రాదాద్ధేనూశ్చ విప్రేభ్యో రాజా విధివిదాం వరః॥13॥

ఏవం చేదిపతీ రాజా దమఘోషః సుతాయ వై
కారయామాస మంత్రజ్ఞైః సర్వమభ్యుదయోచితం॥14॥

మదచ్యుద్భిర్గజానీకైః స్యందనైర్హేమమాలిభిః
పత్త్యశ్వసంకులైః సైన్యైః పరీతః కుండీనం యయౌ॥15॥

తం వై విదర్భాధిపతిః సమభ్యేత్యాభిపూజ్య చ
నివేశయామాస ముదా కల్పితాన్యనివేశనే॥16॥

తత్ర శాల్వో జరాసంధో దంతవక్రో విదూరథః
ఆజగ్ముశ్చైద్యపక్షీయాః పౌండ్రకాద్యాః సహస్రశః॥17॥

కృష్ణరామద్విషో యత్తాః కన్యాం చైద్యాయ సాధితుం
యద్యాగత్య హరేత్కృష్ణో రామాద్యైర్యదుభిర్వృతః॥18॥

యోత్స్యామః సంహతాస్తేన ఇతి నిశ్చితమానసాః
ఆజగ్ముర్భూభుజః సర్వే సమగ్రబలవాహనాః॥19॥

శ్రుత్వైతద్భగవాన్రామో విపక్షీయ నృపోద్యమం
కృష్ణం చైకం గతం హర్తుం కన్యాం కలహశంకితః॥20॥

బలేన మహతా సార్ధం భ్రాతృస్నేహపరిప్లుతః
త్వరితః కుండినం ప్రాగాద్గజాశ్వరథపత్తిభిః॥21॥

భీష్మకన్యా వరారోహా కాంక్షంత్యాగమనం హరేః
ప్రత్యాపత్తిమపశ్యంతీ ద్విజస్యాచింతయత్తదా॥22॥

అహో త్రియామాంతరిత ఉద్వాహో మేఽల్పరాధసః
నాగచ్ఛత్యరవిందాక్షో నాహం వేద్మ్యత్ర కారణం
సోఽపి నావర్తతేఽద్యాపి మత్సందేశహరో ద్విజః॥23॥

అపి మయ్యనవద్యాత్మా దృష్ట్వా కించిజ్జుగుప్సితం
మత్పాణిగ్రహణే నూనం నాయాతి హి కృతోద్యమః॥24॥

దుర్భగాయా న మే ధాతా నానుకూలో మహేశ్వరః
దేవీ వా విముఖీ గౌరీ రుద్రాణీ గిరిజా సతీ॥25॥

ఏవం చింతయతీ బాలా గోవిందహృతమానసా
న్యమీలయత కాలజ్ఞా నేత్రే చాశ్రుకలాకులే॥26॥

ఏవం వధ్వాః ప్రతీక్షంత్యా గోవిందాగమనం నృప
వామ ఊరుర్భుజో నేత్రమస్ఫురన్ప్రియభాషిణః॥27॥

అథ కృష్ణవినిర్దిష్టః స ఏవ ద్విజసత్తమః
అంతఃపురచరీం దేవీం రాజపుత్రీమ్దదర్శ హ॥28॥

సా తం ప్రహృష్టవదనమవ్యగ్రాత్మగతిం సతీ
ఆలక్ష్య లక్షణాభిజ్ఞా సమపృచ్ఛచ్ఛుచిస్మితా॥29॥

తస్యా ఆవేదయత్ప్రాప్తం శశంస యదునందనం
ఉక్తం చ సత్యవచనమాత్మోపనయనం ప్రతి॥30॥

తమాగతం సమాజ్ఞాయ వైదర్భీ హృష్టమానసా
న పశ్యంతీ బ్రాహ్మణాయ ప్రియమన్యన్ననామ సా॥31॥

ప్రాప్తౌ శ్రుత్వా స్వదుహితురుద్వాహప్రేక్షణోత్సుకౌ
అభ్యయాత్తూర్యఘోషేణ రామకృష్ణౌ సమర్హణైః॥32॥

మధుపర్కముపానీయ వాసాంసి విరజాంసి సః
ఉపాయనాన్యభీష్టాని విధివత్సమపూజయత్॥33॥

తయోర్నివేశనం శ్రీమదుపాకల్ప్య మహామతిః
ససైన్యయోః సానుగయోరాతిథ్యం విదధే యథా॥34॥

ఏవం రాజ్ఞాం సమేతానాం యథావీర్యం యథావయః
యథాబలం యథావిత్తం సర్వైః కామైః సమర్హయత్॥35॥

కృష్ణమాగతమాకర్ణ్య విదర్భపురవాసినః
ఆగత్య నేత్రాంజలిభిః పపుస్తన్ముఖపంకజం॥36॥

అస్యైవ భార్యా భవితుం రుక్మిణ్యర్హతి నాపరా
అసావప్యనవద్యాత్మా భైష్మ్యాః సముచితః పతిః॥37॥

కించిత్సుచరితం యన్నస్తేన తుష్టస్త్రిలోకకృత్
అనుగృహ్ణాతు గృహ్ణాతు వైదర్భ్యాః పాణిమచ్యుతః ॥38॥

ఏవం ప్రేమకలాబద్ధా వదంతి స్మ పురౌకసః
కన్యా చాంతఃపురాత్ప్రాగాద్భటైర్గుప్తాంబికాలయం ॥39॥

పద్భ్యాం వినిర్యయౌ ద్రష్టుం భవాన్యాః పాదపల్లవం
సా చానుధ్యాయతీ సమ్యఙ్ముకుందచరణాంబుజం ॥40॥

యతవాఙ్మాతృభిః సార్ధం సఖీభిః పరివారితా
గుప్తా రాజభటైః శూరైః సన్నద్ధైరుద్యతాయుధైః
మృడంగశంఖపణవాస్తూర్యభేర్యశ్చ జఘ్నిరే ॥41॥

నానోపహార బలిభిర్వారముఖ్యాః సహస్రశః
స్రగ్గంధవస్త్రాభరణైర్ద్విజపత్న్యః స్వలంకృతాః ॥42॥

గాయంత్యశ్చ స్తువంతశ్చ గాయకా వాద్యవాదకాః
పరివార్య వధూం జగ్ముః సూతమాగధవందినః ॥43॥

ఆసాద్య దేవీసదనం ధౌతపాదకరాంబుజా
ఉపస్పృశ్య శుచిః శాంతా ప్రవివేశాంబికాంతికం ॥44॥

తాం వై ప్రవయసో బాలాం విధిజ్ఞా విప్రయోషితః
భవానీం వందయాం చక్రుర్భవపత్నీం భవాన్వితాం ॥45॥

నమస్యే త్వాంబికేఽభీక్ష్ణం స్వసంతానయుతాం శివాం
భూయాత్పతిర్మే భగవాన్కృష్ణస్తదనుమోదతాం ॥46॥

అద్భిర్గంధాక్షతైర్ధూపైర్వాసఃస్రఙ్మాల్య భూషణైః
నానోపహారబలిభిః ప్రదీపావలిభిః పృథక్ ॥47॥

విప్రస్త్రియః పతిమతీస్తథా తైః సమపూజయత్
లవణాపూపతాంబూల కంఠసూత్రఫలేక్షుభిః ॥48॥

తస్యై స్త్రియస్తాః ప్రదదుః శేషాం యుయుజురాశిషః
తాభ్యో దేవ్యై నమశ్చక్రే శేషాం చ జగృహే వధూః ॥49॥

మునివ్రతమథ త్యక్త్వా నిశ్చక్రామాంబికాగృహాత్
ప్రగృహ్య పాణినా భృత్యాం రత్నముద్రోపశోభినా ॥50॥

తాం దేవమాయామివ ధీరమోహినీం సుమధ్యమాం కుండలమండితాననాం
శ్యామాం నితంబార్పితరత్నమేఖలాం వ్యంజత్స్త నీం కుంతలశంకితేక్షణాం ॥51॥

శుచిస్మితాం బింబఫలాధరద్యుతి శోణాయమానద్విజకుందకుడ్మలాం
పదా చలంతీం కలహంసగామినీం సింజత్కలానూపురధామశోభినా ॥52॥

విలోక్య వీరా ముముహుః సమాగతా యశస్వినస్తత్కృతహృచ్ఛయార్దితాః
యాం వీక్ష్య తే నృపతయస్తదుదారహాస వ్రీడావలోకహృతచేతస ఉజ్ఝితాస్త్రాః ॥53॥

పేతుః క్షితౌ గజరథాశ్వగతా విమూఢా యాత్రాచ్ఛలేన హరయేఽర్పయతీం స్వశోభాం
సైవం శనైశ్చలయతీ చలపద్మకోశౌ ప్రాప్తిం తదా భగవతః ప్రసమీక్షమాణా ॥54॥

ఉత్సార్య వామకరజైరలకానపంగైః ప్రాప్తాన్హ్రియైక్షత నృపాందదృశేఽచ్యుతం చ
తాం రాజకన్యాం రథమారురక్షతీం జహార కృష్ణో ద్విషతాం సమీక్షతాం ॥55॥

రథం సమారోప్య సుపర్ణలక్షణం రాజన్యచక్రం పరిభూయ మాధవః
తతో యయౌ రామపురోగమః శనైః శృగాలమధ్యాదివ భాగహృద్ధరిః ॥56॥

తం మానినః స్వాభిభవం యశఃక్షయం
పరే జరాసంధముఖా న సేహిరే
అహో ధిగస్మాన్యశ ఆత్తధన్వనాం
గోపైర్హృతం కేశరిణాం మృగైరివ॥57॥

—♦ అధ్యాయము 54 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇతి సర్వే సుసంరబ్ధా వాహానారుహ్య దంశితాః
స్వైః స్వైర్బలైః పరిక్రాంతా అన్వీయుర్ధృతకార్ముకాః॥1॥

తానాపతత ఆలోక్య యాదవానీకయూథపాః
తస్థుస్తత్సమ్ముఖా రాజన్విస్ఫూర్జ్య స్వధనూంషి తే॥2॥

అశ్వపృష్ఠే గజస్కంధే రథోపస్థేఽస్త్ర కోవిదాః
ముముచుః శరవర్షాణి మేఘా అద్రిష్వపో యథా॥3॥

పత్యుర్బలం శరాసారైశ్ఛన్నం వీక్ష్య సుమధ్యమా
సవ్రీడ్మైక్షత్తద్వక్త్రం భయవిహ్వలలోచనా॥4॥

ప్రహస్య భగవానాహ మా స్మ భైర్వామలోచనే
వినంక్ష్యత్యధునైవైతత్తావకైః శాత్రవం బలం॥5॥

తేషాం తద్విక్రమం వీరా గదసంకర్షనాదయః
అమృష్యమాణా నారాచైర్జఘ్నుర్హయగజాన్రథాన్॥6॥

పేతుః శిరాంసి రథినామశ్వినాం గజినాం భువి
సకుండలకిరీటాని సోష్ణీషాణి చ కోటిశః॥7॥

హస్తాః సాసిగదేష్వాసాః కరభా ఊరవోఽఙ్ఘ్రయః
అశ్వాశ్వతరనాగోష్ట్ర ఖరమర్త్యశిరాంసి చ॥8॥

హన్యమానబలానీకా వృష్ణిభిర్జయకాంక్షిభిః
రాజానో విముఖా జగ్ముర్జరాసంధపురఃసరాః॥9॥

శిశుపాలం సమభ్యేత్య హృతదారమివాతురం
నష్టత్విషం గతోత్సాహం శుష్యద్వదనమబ్రువన్॥10॥

భో భోః పురుషశార్దూల దౌర్మనస్యమిదం త్యజ
న ప్రియాప్రియయో రాజన్నిష్ఠా దేహిషు దృశ్యతే॥11॥

యథా దారుమయీ యోషిత్నృత్యతే కుహకేచ్ఛయా
ఏవమీశ్వరతంత్రోఽయమీహతే సుఖదుఃఖయోః॥12॥

శౌరేః సప్తదశాహం వై సంయుగాని పరాజితః
త్రయోవింశతిభిః సైన్యైర్జిగ్యే ఏకమహం పరం॥13॥

తథాప్యహం న శోచామి న ప్రహృష్యామి కర్హిచిత్
కాలేన దైవయుక్తేన జానన్విద్రావితం జగత్॥14॥

అధునాపి వయం సర్వే వీరయూథపయూథపాః
పరాజితాః ఫల్గుతంత్రైర్యదుభిః కృష్ణపాలితైః॥15॥

రిపవో జిగ్యురధునా కాల ఆత్మానుసారిణి
తదా వయం విజేష్యామో యదా కాలః ప్రదక్షిణః॥16॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఏవం ప్రబోధితో మిత్రైశ్చైద్యోఽగాత్సానుగః పురం
హతశేషాః పునస్తేఽపి యయుః స్వం స్వం పురం నృపాః॥17॥

రుక్మీ తు రాక్షసోద్వాహం కృష్ణద్విడసహన్స్వసుః
పృష్ఠతోఽన్వగమత్కృష్ణమక్షౌహిణ్యా వృతో బలీ॥18॥

రుక్మ్యమర్షీ సుసంరబ్ధః శృణ్వతాం సర్వభూభుజాం
ప్రతిజజ్ఞే మహాబాహుర్దంశితః సశరాసనః॥19॥

అహత్వా సమరే కృష్ణమప్రత్యూహ్య చ రుక్మిణీం
కుండినం న ప్రవేక్ష్యామి సత్యమేతద్బ్రవీమి వః॥20॥

ఇత్యుక్త్వా రథమారుహ్య సారథిం ప్రాహ సత్వరః
చోదయాశ్వాన్యతః కృష్ణః తస్య మే సంయుగం భవేత్॥21॥

అద్యాహం నిశితైర్బాణైర్గోపాలస్య సుదుర్మతేః
నేష్యే వీర్యమదం యేన స్వసా మే ప్రసభం హృతా॥22॥

వికత్థమానః కుమతిరీశ్వరస్యాప్రమాణవిత్
రథేనైకేన గోవిందం తిష్ఠ తిష్ఠేత్యథాహ్వయత్॥23॥

ధనుర్వికృష్య సుదృఢం జఘ్నే కృష్ణం త్రిభిః శరైః
ఆహ చాత్ర క్షణం తిష్ఠ యదూనాం కులపాంసన॥24॥

యత్ర యాసి స్వసారం మే ముషిత్వా ధ్వాంక్షవద్ధవిః
హరిష్యేఽద్య మదం మంద మాయినః కూటయోధినః॥25॥

యావన్న మే హతో బాణైః శయీథా ముంచ దారీకాం
స్మయన్కృష్ణో ధనుశ్ఛిత్త్వా షడ్భిర్వివ్యాధ రుక్మిణం॥26॥

అష్టభిశ్చతురో వాహాంద్వాభ్యాం సూతం ధ్వజం త్రిభిః
స చాన్యద్ధనురాధాయ కృష్ణం వివ్యాధ పంచభిః॥27॥

తైస్తాడితః శరౌఘైస్తు చిచ్ఛేద ధనురచ్యుతః
పునరన్యదుపాదత్త తదప్యచ్ఛినదవ్యయః॥28॥

పరిఘం పట్టిశం శూలం చర్మాసీ శక్తితోమరౌ
యద్యదాయుధమాదత్త తత్సర్వం సోఽచ్ఛినద్ధరిః॥29॥

తతో రథాదవప్లుత్య ఖడ్గపాణిర్జిఘాంసయా
కృష్ణమభ్యద్రవత్క్రుద్ధః పతంగ ఇవ పావకం॥30॥

తస్య చాపతతః ఖడ్గం తిలశశ్చర్మ చేషుభిః
ఛిత్త్వాసిమాదదే తిగ్మం రుక్మిణం హంతుముద్యతః॥31॥

దృష్ట్వా భ్రాతృవధోద్యోగం రుక్మిణీ భయవిహ్వలా
పతిత్వా పాదయోర్భర్తురువాచ కరుణం సతీ॥32॥

శ్రీరుక్మిణ్యువాచ ।

యోగేశ్వరాప్రమేయాత్మందేవదేవ జగత్పతే
హంతుం నార్హసి కల్యాణ భ్రాతరం మే మహాభుజ॥33॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

తయా పరిత్రాసవికంపితాంగయా శుచావశుష్యన్ముఖరుద్ధకంఠయా
కాతర్యవిస్రంసితహేమమాలయా గృహీతపాదః కరుణో న్యవర్తత॥34॥

చైలేన బద్ధ్వా తమసాధుకారిణం సశ్మశ్రుకేశం ప్రవపన్వ్యరూపయత్
తావన్మమర్దుః పరసైన్యమద్భుతం యదుప్రవీరా నలినీం యథా గజాః॥35॥

కృష్ణాంతికముపవ్రజ్య దదృశుస్తత్ర రుక్మిణం
తథాభూతం హతప్రాయం దృష్ట్వా సంకర్షణో విభుః
విముచ్య బద్ధం కరుణో భగవాన్కృష్ణమబ్రవీత్॥36॥

అసాధ్విదం త్వయా కృష్ణ కృతమస్మజ్జుగుప్సితం
వపనం శ్మశ్రుకేశానాం వైరూప్యం సుహృదో వధః॥37॥

మైవాస్మాన్సాధ్వ్యసూయేథా భ్రాతుర్వైరూప్యచింతయా
సుఖదుఃఖదో న చాన్యోఽస్తి యతః స్వకృతభుక్పుమాన్॥38॥

బంధుర్వధార్హదోషోఽపి న బంధోర్వధమర్హతి
త్యాజ్యః స్వేనైవ దోషేణ హతః కిం హన్యతే పునః॥39॥

క్షత్రియాణామయం ధర్మః ప్రజాపతివినిర్మితః
భ్రాతాపి భ్రాతరం హన్యాద్యేన ఘోరతమస్తతః॥40॥

రాజ్యస్య భూమేర్విత్తస్య స్త్రియో మానస్య తేజసః
మానినోఽన్యస్య వా హేతోః శ్రీమదాంధాః క్షిపంతి హి॥41॥

తవేయం విషమా బుద్ధిః సర్వభూతేషు దుర్హృదాం
యన్మన్యసే సదాభద్రం సుహృదాం భద్రమజ్ఞవత్॥42॥

ఆత్మమోహో నృణామేవ కల్పతే దేవమాయయా
సుహృద్దుర్హృదుదాసీన ఇతి దేహాత్మమానినాం॥43॥

ఏక ఏవ పరో హ్యాత్మా సర్వేషామపి దేహినాం
నానేవ గృహ్యతే మూఢైర్యథా జ్యోతిర్యథా నభః॥44॥

దేహ ఆద్యంతవానేష ద్రవ్యప్రాణగుణాత్మకః
ఆత్మన్యవిద్యయా క్లృప్తః సంసారయతి దేహినం॥45॥

నాత్మనోఽన్యేన సంయోగో వియోగశ్చసతః సతి
తద్ధేతుత్వాత్తత్ప్రసిద్ధేర్దృగ్రూపాభ్యాం యథా రవేః॥46॥

జన్మాదయస్తు దేహస్య విక్రియా నాత్మనః క్వచిత్
కలానామివ నైవేందోర్మృతిర్హ్యస్య కుహూరివ॥47॥

యథా శయాన ఆత్మానం విషయాన్ఫలమేవ చ
అనుభుంక్తేఽప్యసత్యర్థే తథాప్నోత్యబుధో భవం॥48॥

తస్మాదజ్ఞానజం శోకమాత్మశోషవిమోహనం
తత్త్వజ్ఞానేన నిర్హృత్య స్వస్థా భవ శుచిస్మితే||49||

శ్రీశుక ఉవాచ |

ఏవం భగవతా తన్వీ రామేణ ప్రతిబోధితా
వైమనస్యం పరిత్యజ్య మనో బుద్ధ్యా సమాదధే||50||

ప్రాణావశేష ఉత్సృష్టో ద్విడ్భిర్హతబలప్రభః
స్మరన్విరూపకరణం వితథాత్మమనోరథః
చక్రే భోజకటం నామ నివాసాయ మహత్పురం||51||

అహత్వా దుర్మతిం కృష్ణమప్రత్యూహ్య యవీయసీం
కుండినం న ప్రవేక్ష్యామీత్యుక్త్వా తత్రావసద్రుషా||52||

భగవాన్భీష్మకసుతామేవం నిర్జిత్య భూమిపాన్
పురమానీయ విధివదుపయేమే కురూద్వహ||53||

తదా మహోత్సవో నృణాం యదుపుర్యాం గృహే గృహే
అభూదనన్యభావానాం కృష్ణే యదుపతౌ నృప||54||

నరా నార్యశ్చ ముదితాః ప్రమృష్టమణికుండలాః
పారిబర్హముపాజహ్రుర్వరయోశ్చిత్రవాససోః||55||

సా వృష్ణిపుర్యుత్తంభితేంద్రకేతుభిర్
విచిత్రమాల్యాంబరరత్నతోరణైః
బభౌ ప్రతిద్వార్యుపక్లృప్తమంగలైర్
ఆపూర్ణకుంభాగురుధూపదీపకైః||56||

సిక్తమార్గా మదచ్యుద్భిరాహూతప్రేష్ఠభూభుజాం
గజైర్ద్వాఃసు పరామృష్ట రంభాపూగోపశోభితా||57||

కురుసృంజయకైకేయ విదర్భయదుకుంతయః
మిథో ముముదిరే తస్మిన్సంభ్రమాత్పరిధావతాం||58||

రుక్మిణ్యా హరణం శ్రుత్వా గీయమానం తతస్తతః
రాజానో రాజకన్యాశ్చ బభూవుర్భృశవిస్మితాః||59||

ద్వారకాయామభూద్రాజన్మహామోదః పురౌకసాం
రుక్మిణ్యా రమయోపేతం దృష్ట్వా కృష్ణం శ్రియః పతిం||60||

—♦ అధ్యాయము 55 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ |

కామస్తు వాసుదేవాంశో దగ్ధః ప్రాగ్రుద్రమన్యునా
దేహోపపత్తయే భూయస్తమేవ ప్రత్యపద్యత||1||

స ఏవ జాతో వైదర్భ్యాం కృష్ణవీర్యసముద్భవః
ప్రద్యుమ్న ఇతి విఖ్యాతః సర్వతోఽనవమః పితుః||2||

తం శంబరః కామరూపీ హృత్వా తోకమనిర్దశం
స విదిత్వాత్మనః శత్రుం ప్రాస్యోదన్వత్యగాద్గృహం ॥3॥

తం నిర్జగార బలవాన్మీనః సోఽప్యపరైః సహ
వృతో జాలేన మహతా గృహీతో మత్స్యజీవిభిః ॥4॥

తం శంబరాయ కైవర్తా ఉపాజహ్రురుపాయనం
సూదా మహానసం నీత్వా వద్యన్సుధితినాద్భుతం ॥5॥

దృష్ట్వా తదుదరే బాలమ్మాయావత్యై న్యవేదయన్
నారదోఽకథయత్సర్వం తస్యాః శంకితచేతసః
బాలస్య తత్త్వముత్పత్తిం మత్స్యోదరనివేశనం ॥6॥

సా చ కామస్య వై పత్నీ రతిర్నామ యశస్వినీ
పత్యుర్నిర్దగ్ధదేహస్య దేహోత్పత్తింప్రతీక్షతీ ॥7॥

నిరూపితా శంబరేణ సా సూదౌదనసాధనే
కామదేవం శిశుం బుద్ధ్వా చక్రే స్నేహం తదార్భకే ॥8॥

నాతిదీర్ఘేణ కాలేన స కార్ష్ణి రూఢయౌవనః
జనయామాస నారీణాం వీక్షంతీనాం చ విభ్రమం ॥9॥

సా తంపతిం పద్మదలాయతేక్షణం ప్రలంబబాహుం నరలోకసుందరం
సవ్రీడహాసోత్తభితభ్రువేక్షతీ ప్రీత్యోపతస్థే రతిరంగ సౌరతైః ॥10॥

తామహ భగవాన్కార్ష్ణిర్మాతస్తే మతిరన్యథా
మాతృభావమతిక్రమ్య వర్తసే కామినీ యథా ॥11॥

రతిరువాచ ।

భవాన్నారాయణసుతః శంబరేణ హృతో గృహాత్
అహం తేఽధికృతా పత్నీ రతిః కామో భవాన్ప్రభో ॥12॥

ఏష త్వానిర్దశం సింధావక్షిపచ్ఛంబరోఽసురః
మత్స్యోఽగ్రసీత్తదుదరాదితః ప్రాప్తో భవాన్ప్రభో ॥13॥

తమిమం జహి దుర్ధర్షం దుర్జయం శత్రుమాత్మనః
మాయాశతవిదం తం చ మాయాభిర్మోహనాదిభిః ॥14॥

పరిశోచతి తే మాతా కురరీవ గతప్రజా
పుత్రస్నేహాకులా దీనా వివత్సా గౌరివాతురా ॥15॥

ప్రభాష్యైవం దదౌ విద్యాం ప్రద్యుమ్నాయ మహాత్మనే
మాయావతీ మహామాయాం సర్వమాయావినాశినీం ॥16॥

స చ శంబరమభ్యేత్య సంయుగాయ సమాహ్వయత్
అవిషహ్యైస్తమాక్షేపైః క్షిపన్సంజనయన్కలిం ॥17॥

సోఽధిక్షిప్తో దుర్వాచోభిః పదాహత ఇవోరగః
నిశ్చక్రామ గదాపాణిరమర్షాత్తామ్రలోచనః ॥18॥

గదామావిధ్య తరసా ప్రద్యుమ్నాయ మహాత్మనే
ప్రక్షిప్య వ్యనదన్నాదం వజ్రనిష్పేషనిష్ఠురం ॥19॥

తామాపతంతీం భగవాన్ప్రద్యుమ్నో గదయా గదాం
అపాస్య శత్రవే క్రుద్ధః ప్రాహిణోత్స్వగదాం నృప ||20||

స చ మాయాం సమాశ్రిత్య దైతేయీం మయదర్శితం
ముముచేఽస్త్రమయం వర్షం కార్ష్ణౌ వైహాయసోఽసురః ||21||

బాధ్యమానోఽస్త్రవర్షేణ రౌక్మిణేయో మహారథః
సత్త్వాత్మికాం మహావిద్యాం సర్వమాయోపమర్దినీం ||22||

తతో గౌహ్యకగాంధర్వ పైశాచోరగరాక్షసీః
ప్రాయుంక్త శతశో దైత్యః కార్ష్ణిర్వ్యధమయత్స తాః ||23||

నిశాతమసిముద్యమ్య సకిరీటం సకుండలం
శంబరస్య శిరః కాయాత్తామ్రశ్మశ్ర్వోజసాహరత్ ||24||

ఆకీర్యమాణో దివిజైః స్తువద్భిః కుసుమోత్కరైః
భార్యయాంబరచారిణ్యా పురం నీతో విహాయసా ||25||

అంతఃపురవరం రాజన్లలనాశతసంకులం
వివేశ పత్న్యా గగనాద్విద్యుతేవ బలాహకః ||26||

తం దృష్ట్వా జలదశ్యామం పీతకౌశేయవాససం
ప్రలంబబాహుం తామ్రాక్షం సుస్మితం రుచిరాననం ||27||

స్వలంకృతముఖాంభోజం నీలవక్రాలకాలిభిః
కృష్ణం మత్వా స్త్రియో హ్రీతా నిలిల్యుస్తత్ర తత్ర హ ||28||

అవధార్య శనైరీషద్వైలక్షణ్యేన యోషితః
ఉపజగ్ముః ప్రముదితాః సస్త్రీ రత్నం సువిస్మితాః ||29||

అథ తత్రాసితాపాంగీ వైదర్భీ వల్గుభాషిణీ
అస్మరత్స్వసుతం నష్టం స్నేహస్నుతపయోధరా ||30||

కో న్వయమ్నరవైదూర్యః కస్య వా కమలేక్షణః
ధృతః కయా వా జఠరే కేయం లబ్ధా త్వనేన వా ||31||

మమ చాప్యాత్మజో నష్టో నీతో యః సూతికాగృహాత్
ఏతత్తుల్యవయోరూపో యది జీవతి కుత్రచిత్ ||32||

కథం త్వనేన సంప్రాప్తం సారూప్యం శార్ఙ్గధన్వనః
ఆకృత్యావయవైర్గత్యా స్వరహాసావలోకనైః ||33||

స ఏవ వా భవేన్నూనం యో మే గర్భే ధృతోఽర్భకః
అముష్మిన్ప్రీతిరధికా వామః స్ఫురతి మే భుజః ||34||

ఏవం మీమాంసమణాయాం వైదర్భ్యాం దేవకీసుతః
దేవక్యానకదుందుభ్యాముత్తమఃశ్లోక ఆగమత్ ||35||

విజ్ఞాతార్థోఽపి భగవాంస్తూష్ణీమాస జనార్దనః
నారదోఽకథయత్సర్వం శంబరాహరణాదికం ||36||

తచ్ఛ్రుత్వా మహదాశ్చర్యం కృష్ణాంతఃపురయోషితః
అభ్యనందన్బహూనబ్దాన్నష్టం మృతమివాగతం ||37||

దేవకీ వసుదేవశ్చ కృష్ణరామౌ తథా స్త్రియః
దంపతీ తౌ పరిష్వజ్య రుక్మిణీ చ యయుర్ముదం ||38||

నష్టం ప్రద్యుమ్నమాయాతమాకర్ణ్య ద్వారకౌకసః
అహో మృత ఇవాయాతో బాలో దిష్ట్యేతి హాబ్రువన్॥39॥

యం వై ముహుః పితృసరూపనిజేశభావాస్
తన్మాతరో యదభజన్రహరూఢభావాః
చిత్రం న తత్ఖలు రమాస్పదబింబబింబే
కామే స్మరేఽక్షవిషయే కిముతాన్యనార్యః॥40॥

—♦ అధ్యాయము 56 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

సత్రాజితః స్వతనయాం కృష్ణాయ కృతకిల్బిషః
స్యమంతకేన మణినా స్వయముద్యమ్య దత్తవాన్॥1॥

శ్రీరాజోవాచ ।

సత్రాజితః కిమకరోద్బ్రహ్మన్కృష్ణస్య కిల్బిషః
స్యమంతకః కుతస్తస్య కస్మాద్దత్తా సుతా హరేః॥2॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఆసీత్సత్రాజితః సూర్యో భక్తస్య పరమః సఖా
ప్రీతస్తస్మై మణిం ప్రాదాత్స చ తుష్టః స్యమంతకం॥3॥

స తం బిభ్రన్మణిం కంఠే భ్రాజమానో యథా రవిః
ప్రవిష్టో ద్వారకాం రాజంతేజసా నోపలక్షితః॥4॥

తం విలోక్య జనా దూరాత్తేజసా ముష్టదృష్టయః
దీవ్యతేఽక్షైర్భగవతే శశంసుః సూర్యశంకితాః॥5॥

నారాయణ నమస్తేఽస్తు శంఖచక్రగదాధర
దామోదరారవిందాక్ష గోవింద యదునందన॥6॥

ఏష ఆయాతి సవితా త్వాం దిదృక్షుర్జగత్పతే
ముష్ణన్గభస్తిచక్రేణ నృణాం చక్షూంషి తిగ్మగుః॥7॥

నన్వన్విచ్ఛంతి తే మార్గం త్రీలోక్యాం విబుధర్షభాః
జ్ఞాత్వాద్య గూఢం యదుషు ద్రష్టుం త్వాం యాత్యజః ప్రభో॥8॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

నిశమ్య బాలవచనం ప్రహస్యాంబుజలోచనః
ప్రాహ నాసౌ రవిర్దేవః సత్రాజిన్మణినా జ్వలన్॥9॥

సత్రాజిత్స్వగృహం శ్రీమత్కృతకౌతుకమంగలం
ప్రవిశ్య దేవసదనే మణిం విప్రైర్న్యవేశయత్॥10॥

దినే దినే స్వర్ణభారానష్టౌ స సృజతి ప్రభో
దుర్భిక్షమార్యరిష్టాని సర్పాధివ్యాధయోఽశుభాః
న సంతి మాయినస్తత్ర యత్రాస్తేఽభ్యర్చితో మణిః||11||

స యాచితో మణిం క్వాపి యదురాజాయ శౌరిణా
నైవార్థకాముకః ప్రాదాద్యాచ్ఞాభంగమతర్కయన్||12||

తమేకదా మణిం కంఠే ప్రతిముచ్య మహాప్రభం
ప్రసేనో హయమారుహ్య మృగాయాం వ్యచరద్వనే||13||

ప్రసేనం సహయం హత్వా మణిమాచ్ఛిద్య కేశరీ
గిరిం విశంజాంబవతా నిహతో మణిమిచ్ఛతా||14||

సోఽపి చక్రే కుమారస్య మణిం క్రీడనకం బిలే
అపశ్యన్భ్రాతరం భ్రాతా సత్రాజిత్పర్యతప్యత||15||

ప్రాయః కృష్ణేన నిహతో మణిగ్రీవో వనం గతః
భ్రాతా మమేతి తచ్ఛ్రుత్వా కర్ణే కర్ణేఽజపంజనాః||16||

భగవాంస్తదుపశ్రుత్య దుర్యశో లిప్తమాత్మని
మార్ష్టుం ప్రసేనపదవీమన్వపద్యత నాగరైః||17||

హతం ప్రసేనం అశ్వం చ వీక్ష్య కేశరిణా వనే
తం చాద్రిపృష్ఠే నిహతమృక్షేణ దదృశుర్జనాః||18||

ఋక్షరాజబిలం భీమమంధేన తమసావృతం
ఏకో వివేశ భగవానవస్థాప్య బహిః ప్రజాః||19||

తత్ర దృష్ట్వా మణిప్రేష్ఠం బాలక్రీడనకం కృతం
హర్తుం కృతమతిస్తస్మిన్నవతస్థేఽర్భకాంతికే||20||

తమపూర్వం నరం దృష్ట్వా ధాత్రీ చుక్రోశ భీతవత్
తచ్ఛ్రుత్వాభ్యద్రవత్క్రుద్ధో జాంబవాన్బలినాం వరః||21||

స వై భగవతా తేన యుయుధే స్వామినాత్మనః
పురుషంప్రాకృతం మత్వా కుపితో నానుభావవిత్||22||

ద్వంద్వయుద్ధం సుతుములముభయోర్విజిగీషతోః
ఆయుధాశ్మద్రుమైర్దోర్భిః క్రవ్యార్థే శ్యేనయోరివ||23||

ఆసీత్తదష్టావింశాహమితరేతరముష్టిభిః
వజ్రనిష్పేషపరుషైరవిశ్రమమహర్నిశం||24||

కృష్ణముష్టివినిష్పాత నిష్పిష్టాంగోరు బంధనః
క్షీణసత్త్వః స్విన్నగాత్రస్తమాహాతీవ విస్మితః||25||

జానే త్వాం సబువభూతానాం ప్రాణ ఓజః సహో బలం
విష్ణుం పురాణపురుషం ప్రభవిష్ణుమధీశ్వరం||26||

త్వం హి విశ్వసృజామ్స్రష్టా సృష్టానామపి యచ్చ సత్
కాలః కలయతామీశః పర ఆత్మా తథాత్మనాం||27||

యస్యేషదుత్కలితరోషకటాక్షమోక్షైర్
వర్త్మాదిశత్క్షుభితనక్రతిమింగలోఽబ్ధిః
సేతుః కృతః స్వయశ ఉజ్జ్వలితా చ లంకా
రక్షఃశిరాంసి భువి పేతురిషుక్షతాని||28||

ఇతి విజ్ఞాతవిజ్ఞానమృక్షరాజానమచ్యుతః
వ్యాజహార మహారాజ భగవాందేవకీసుతః॥29॥

అభిమృశ్యారవిందాక్షః పాణినా శంకరేణ తం
కృపయా పరయా భక్తం మేఘగంభీరయా గిరా॥30॥

మణిహేతోరిహ ప్రాప్తా వయమృక్షపతే బిలం
మిథ్యాభిశాపం ప్రమృజన్నాత్మనో మణినాముునా॥31॥

ఇత్యుక్తః స్వాం దుహితరం కన్యాం జాంబవతీం ముదా
అర్హణార్థమ్స మణినా కృష్ణాయోపజహార హ॥32॥

అదృష్ట్వా నిర్గమం శౌరేః ప్రవిష్టస్య బిలం జనాః
ప్రతీక్ష్య ద్వాదశాహాని దుఃఖితాః స్వపురం యయుః॥33॥

నిశమ్య దేవకీ దేవీ రక్మిణ్యానకదుందుభిః
సుహృదో జ్ఞాతయోఽశోచన్బిలాత్కృష్ణమనిర్గతం॥34॥

సత్రాజితం శపంతస్తే దుఃఖితా ద్వారకౌకసః
ఉపతస్థుశ్చంద్రభాగాం దుర్గాం కృష్ణోపలబ్ధయే॥35॥

తేషాం తు దేవ్యుపస్థానాత్ప్రత్యాదిష్టాశిషా స చ
ప్రాదుర్బభూవ సిద్ధార్థః సదారో హర్షయన్హరిః॥36॥

ఉపలభ్య హృషీకేశం మృతం పునరివాగతం
సహ పత్న్యా మణిగ్రీవం సర్వే జాతమహోత్సవాః॥37॥

సత్రాజితం సమాహూయ సభాయాం రాజసన్నిధౌ
ప్రాప్తిం చాఖ్యాయ భగవాన్మణిం తస్మై న్యవేదయత్॥38॥

స చాతివ్రీడితో రత్నం గృహీత్వావాఙ్ముఖస్తతః
అనుతప్యమానో భవనమగమత్స్వేన పాప్మనా॥39॥

సోఽనుధ్యాయంస్తదేవాఘం బలవద్విగ్రహాకులః
కథం మృజామ్యాత్మరజః ప్రసీదేద్వాచ్యుతః కథం॥40॥

కిమ్కృత్వా సాధు మహ్యం స్యాన్న శపేద్వా జనో యథా
అదీర్ఘదర్శనం క్షుద్రం మూఢం ద్రవిణలోలుపం॥41॥

దాస్యే దుహితరం తస్మై స్త్రీరత్నం రత్నమేవ చ
ఉపాయోఽయం సమీచీనస్తస్య శాంతిర్న చాన్యథా॥42॥

ఏవం వ్యవసితో బుద్ధ్యా సత్రాజిత్స్వసుతాం శుభాం
మణిం చ స్వయముద్యమ్య కృష్ణాయోపజహార హ॥43॥

తాం సత్యభామాం భగవానుపయేమే యథావిధి
బహుభిర్యాచితాం శీల రూపౌదార్యగుణాన్వితాం॥44॥

భగవానాహ న మణిం ప్రతీచ్ఛామో వయం నృప
తవాస్తాం దేవభక్తస్య వయం చ ఫలభాగినః॥45॥

—♦ అధ్యాయము 57 ♦—

శ్రీబాదరాయణిరువాచ ।

విజ్ఞాతార్థోఽపి గోవిందో దగ్ధానాకర్ణ్య పాండవాన్
కుంతీం చ కుల్యకరణే సహరామో యయౌ కురూన్॥1॥

భీష్మం కృపం స విదురం గాంధారీం ద్రోణమేవ చ
తుల్యదుఃఖౌ చ సంగమ్య హా కష్టమితి హోచతుః॥2॥

లబ్ధ్వైతదంతరం రాజన్శతధన్వానమూచతుః
అక్రూరకృతవర్మాణౌ మనిః కస్మాన్న గృహ్యతే॥3॥

యోఽస్మభ్యం సంప్రతిశ్రుత్య కన్యారత్నం విగర్హ్య నః
కృష్ణాయాదాన్న సత్రాజిత్కస్మాద్భ్రాతరమన్వియాత్॥4॥

ఏవం భిన్నమతిస్తాభ్యాం సత్రాజితమసత్తమః
శయానమవధీల్లోభాత్స పాపః క్షీణ జీవితః॥5॥

స్త్రీణాం విక్రోశమానానాం క్రందంతీనామనాథవత్
హత్వా పశూన్సౌనికవన్మణిమాదాయ జగ్మివాన్॥6॥

సత్యభామా చ పితరం హతం వీక్ష్య శుచార్పితా
వ్యలపత్తాత తాతేతి హా హతాస్మీతి ముహ్యతీ॥7॥

తైలద్రోణ్యాం మృతం ప్రాస్య జగామ గజసాహ్వయం
కృష్ణాయ విదితార్థాయ తప్తాచఖ్యౌ పితుర్వధం॥8॥

తదాకర్ణ్యేశ్వరౌ రాజన్ననుసృత్య నృలోకతాం
అహో నః పరమం కష్టమిత్యస్రాక్షౌ విలేపతుః॥9॥

ఆగత్య భగవాంస్తస్మాత్సభార్యః సాగ్రజః పురం
శతధన్వానమారేభే హంతుం హర్తుం మణిం తతః॥10॥

సోఽపి కృతోద్యమం జ్ఞాత్వా భీతః ప్రాణపరీప్సయా
సాహాయ్యే కృతవర్మాణమయాచత స చాబ్రవీత్॥11॥

నాహమీస్వరయోః కుర్యాం హేలనం రామకృష్ణయోః
కో ను క్షేమాయ కల్పేత తయోర్వృజినమాచరన్॥12॥

కంసః సహానుగోఽపీతో యద్ద్వేషాత్త్యాజితః శ్రియా
జరాసంధః సప్తదశ సంయుగాద్విరథో గతః॥13॥

ప్రత్యాఖ్యాతః స చాక్రూరం పార్ష్ణిగ్రాహమయాచత
సోఽప్యాహ కో విరుధ్యేత విద్వానీశ్వరయోర్బలం॥14॥

య ఇదం లీలయా విశ్వం సృజత్యవతి హంతి చ
చేష్టాం విశ్వసృజో యస్య న విదుర్మోహితాజయా॥15॥

యః సప్తహాయనః శైలముత్పాట్యైకేన పాణినా
దధార లీలయా బాల ఉచ్ఛిలీంధ్రమివార్భకః॥16॥

నమస్తస్మై భగవతే కృష్ణాయాద్భుతకర్మణే
అనంతాయాదిభూతాయ కూటస్థాయాత్మనే నమః॥17॥

ప్రత్యాఖ్యాతః స తేనాపి శతధన్వా మహామణిం
తస్మిన్న్యస్యాశ్వమారుహ్య శతయోజనగం యయౌ॥18॥

గరుడధ్వజమారుహ్యా రథం రామజనార్దనౌ
అన్వయాతాం మహావేగైరశ్వై రాజన్గురుద్రుహం॥19॥

మిథిలాయాముపవనే విసృజ్య పతితం హయం
పద్భ్యామధావత్సంత్రస్తః కృష్ణోఽప్యన్వద్రవద్రుషా॥20॥

పదాతేర్భగవాంస్తస్య పదాతిస్తిగ్మనేమినా
చక్రేణ శిర ఉత్కృత్య వాససోర్వ్యచినోన్మణిం॥21॥

అలబ్ధమణిరాగత్య కృష్ణ ఆహాగ్రజాంతికం
వృథా హతః శతధనుర్మణిస్తత్ర న విద్యతే॥22॥

తత ఆహ బలో నూనం స మణిః శతధన్వనా
కస్మింశ్చిత్పురుషే న్యస్తస్తమన్వేష పురం వ్రజ॥23॥

అహం వైదేహమిచ్ఛామి ద్రష్టుం ప్రియతమం మమ
ఇత్యుక్త్వా మిథిలాం రాజన్వివేశ యదనందనః॥24॥

తం దృష్ట్వా సహసోత్థాయ మైథిలః ప్రీతమానసః
అర్హయాం ఆస విధివదర్హణీయం సమర్హణైః॥25॥

ఉవాస తస్యాం కతిచిన్మిథిలాయాం సమా విభుః
మానితః ప్రీతియుక్తేన జనకేన మహాత్మనా
తతోఽశిక్షద్గదాం కాలే ధార్తరాష్ట్రః సుయోధనః॥26॥

కేశవో ద్వారకామేత్య నిధనం శతధన్వనః
అప్రాప్తిం చ మణేః ప్రాహ ప్రియాయాః ప్రియకృద్విభుః॥27॥

తతః స కారయామాస క్రియా బంధోర్హతస్య వై
సాకం సుహృద్భిర్భగవాన్యా యాః స్యుః సాంపరాయికీః॥28॥

అక్రూరః కృతవర్మా చ శ్రుత్వా శతధనోర్వధం
వ్యూషతుర్భయవిత్రస్తౌ ద్వారకాయాః ప్రయోజకౌ॥29॥

అక్రూరే ప్రోషితేఽరిష్టాన్యాసన్వై ద్వారకౌకసాం
శారీరా మానసాస్తాపా ముహుర్దైవికభౌతికాః॥30॥

ఇత్యంగోపదిశంత్యేకే విస్మృత్య ప్రాగుదాహృతం
మునివాసనివాసే కిం ఘటేతారిష్టదర్శనం॥31॥

దేవేఽవర్షతి కాశీశః శ్వఫల్కాయాగతాయ వై
స్వసుతాం గాండినీం ప్రాదాత్తతోఽవర్షత్స్మ కాశిషు॥32॥

తత్సుతస్తత్ప్రభావోఽసావక్రూరో యత్ర యత్ర హ
దేవోఽభివర్షతే తత్ర నోపతాపా న మారికాః॥33॥

ఇతి వృద్ధవచః శ్రుత్వా నైతావదిహ కారణం
ఇతి మత్వా సమానాయ్య ప్రాహాక్రూరం జనార్దనః॥34॥

పూజయిత్వాభిభాష్యైనం కథయిత్వా ప్రియాః కథాః
విజ్ఞతాఖిలచిత్త జ్ఞః స్మయమాన ఉవాచ హ॥35॥

నను దానపతే న్యస్తస్త్వయ్యాస్తే శతధన్వనా
స్యమంతకో మనిః శ్రీమాన్విదితః పూర్వమేవ నః॥36॥

సత్రాజితోఽనపత్యత్వాద్గృహ్ణీయుర్దుహితుః సుతాః
దాయం నినీయాపః పిండాన్విముచ్యర్ణం చ శేషితం॥37॥

తథాపి దుర్ధరస్త్వన్యైస్త్వయ్యాస్తాం సువ్రతే మణిః
కింతు మామగ్రజః సమ్యఙ్న ప్రత్యేతి మణిం ప్రతి॥38॥

దర్శయస్వ మహాభాగ బంధూనాం శాంతిమావహ
అవ్యుచ్ఛిన్నా మఖాస్తేఽద్య వర్తంతే రుక్మవేదయః॥39॥

ఏవం సామభిరాలబ్ధః శ్వఫల్కతనయో మణిం
ఆదాయ వాససాచ్ఛన్నః దదౌ సూర్యసమప్రభం॥40॥

స్యమంతకం దర్శయిత్వా జ్ఞాతిభ్యో రజ ఆత్మనః
విమృజ్య మణినా భూయస్తస్మై ప్రత్యర్పయత్ప్రభుః॥41॥

యస్త్వేతద్భగవత ఈశ్వరస్య విష్ణోర్
వీర్యాఢ్యం వృజినహరం సుమంగలం చ
ఆఖ్యానం పఠతి శృణోత్యనుస్మరేద్వా
దుష్కీర్తిం దురితమపోహ్య యాతి శాంతిం॥42॥

—♦ అధ్యాయము 58 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఏకదా పాండవాంద్రష్టుం ప్రతీతాన్పురుషోత్తమః
ఇంద్రప్రస్థం గతః శ్రీమాన్యుయుధానాదిభిర్వృతః॥1॥

దృష్ట్వా తమాగతం పార్థా ముకుందమఖిలేశ్వరం
ఉత్తస్థుర్యుగపద్వీరాః ప్రాణా ముఖ్యమివాగతం॥2॥

పరిష్వజ్యాచ్యుతం వీరా అంగసంగహతైనసః
సానురాగస్మితం వక్త్రం వీక్ష్య తస్య ముదం యయుః॥3॥

యుధిష్ఠిరస్య భీమస్య కృత్వా పాదాభివందనం
ఫాల్గునం పరిరభ్యాథ యమాభ్యాం చాభివందితః॥4॥

పరమాసన ఆసీనం కృష్ణా కృష్ణమనిందితా
నవోఢా వ్రీడితా కించిచ్ఛనైరేత్యాభ్యవందత॥5॥

తథైవ సాత్యకిః పార్థైః పూజితశ్చాభివందితః
నిషసాదాసనేఽన్యే చ పూజితాః పర్యుపాసత॥6॥

పృథాం్సమాగత్య కృతాభివాదనస్తయాతిహార్దార్ద్రదృశాభిరంభితః
ఆపృష్టవాంస్తాం కుశలం సహస్నుషాం పితృష్వసారంపరిపృష్టబాంధవః॥7॥

తమాహ ప్రేమవైక్లవ్య రుద్ధకంఠాశ్రులోచనా
స్మరంతీ తాన్బహూన్క్లేశాన్క్లేశాపాయాత్మదర్శనం॥8॥

తదైవ కుశలం నోఽభూత్సనాథాస్తే కృతా వయం
జ్ఞతీన్నః స్మరతా కృష్ణ భ్రాతా మే ప్రేషితస్త్వయా॥9॥

న తేఽస్తి స్వపరభ్రాంతిర్విశ్వస్య సుహృదాత్మనః
తథాపి స్మరతాం శశ్వత్క్లేశాన్హంసి హృది స్థితః॥10॥

యుధిష్ఠిర ఉవాచ ।

కిం న ఆచరితం శ్రేయో న వేదాహమధీశ్వర
యోగేశ్వరాణాం దుర్దర్శో యన్నో దృష్టః కుమేధసాం ॥11॥

ఇతి వై వార్షికాన్మాసాన్రాజ్ఞా సోఽభ్యర్థితః సుఖం
జనయన్నయనానందమింద్రప్రస్థౌకసాం విభుః ॥12॥

ఏకదా రథమారుహ్య విజయో వానరధ్వజం
గాండీవం ధనురాదాయ తూణౌ చాక్షయసాయకౌ ॥13॥

సాకం కృష్ణేన సన్నద్ధో విహర్తుం విపినం మహత్
బహువ్యాలమృగాకీర్ణం ప్రావిశత్పరవీరహా ॥14॥

తత్రావిధ్యచ్ఛరైర్వ్యాఘ్రాన్సూకరాన్మహిషాన్రురూన్
శరభాన్గవయాన్ఖడ్గాన్హరిణాన్శశశల్లకాన్ ॥15॥

తాన్నిన్యుః కింకరా రాజ్ఞే మేధ్యాన్పర్వణ్యుపాగతే
తృట్పరీతః పరిశ్రాంతో బిభత్సుర్యమునామగాత్ ॥16॥

తత్రోపస్పృశ్య విశదం పీత్వా వారి మహారథౌ
కృష్ణౌ దదృశతుః కన్యాం చరంతీం చారుదర్శనాం ॥17॥

తామాసాద్య వరారోహాం సుద్విజాం రుచిరాననాం
పప్రచ్ఛ ప్రేషితః సఖ్యా ఫాల్గునః ప్రమదోత్తమాం ॥18॥

కా త్వం కస్యాసి సుశ్రోణి కుతో వా కిం చికీర్షసి
మన్యే త్వాం పతిమిచ్ఛంతీం సర్వం కథయ శోభనే ॥19॥

శ్రీకాలింద్యువాచ ।

అహం దేవస్య సవితుర్దుహితా పతిమిచ్ఛతీ
విష్ణుం వరేణ్యం వరదం తపః పరమమాస్థితః ॥20॥

నాన్యం పతిం వృణే వీర తమృతే శ్రీనికేతనం
తుష్యతాం మే స భగవాన్ముకుందోఽనాథసంశ్రయః ॥21॥

కాలిందీతి సమాఖ్యాతా వసామి యమునాజలే
నిర్మితే భవనే పిత్రా యావదచ్యుతదర్శనం ॥22॥

తథావదద్గుడాకేశో వాసుదేవాయ సోఽపి తాం
రథమారోప్య తద్విద్వాంధర్మరాజముపాగమత్ ॥23॥

యదైవ కృష్ణః సందిష్టః పార్థానాం పరమాద్భుతం
కారయామాస నగరం విచిత్రం విశ్వకర్మణా ॥24॥

భగవాంస్తత్ర నివసన్స్వానాం ప్రియచికీర్షయా
అగ్నయే ఖాండవం దాతుమర్జునస్యాస సారథిః ॥25॥

సోఽగ్నిస్తుష్టో ధనురదాద్ధయాన్శ్వేతాన్రథం నృప
అర్జునాయాక్షయౌ తూణౌ వర్మ చాభేద్యమస్త్రిభిః ॥26॥

మయశ్చ మోచితో వహ్నేః సభాం సఖ్య ఉపాహరత్
యస్మిందుర్యోధనస్యాసీజ్జలస్థలదృశిభ్రమః ॥27॥

స తేన సమనుజ్ఞాతః సుహృద్భిశ్చానుమోదితః
ఆయయౌ ద్వారకాం భూయః సాత్యకిప్రముఖైర్వృతః॥28॥

అథోపయేమే కాలిందీం సుపుణ్యర్త్వృక్ష ఊర్జితే
వితన్వన్పరమానందం స్వానాం పరమమంగలః॥29॥

వింద్యానువింద్యావావంత్యౌ దుర్యోధనవశానుగౌ
స్వయంవరే స్వభగినీం కృష్ణే సక్తాం న్యషేధతాం॥30॥

రాజాధిదేవ్యాస్తనయాం మిత్రవిందాం పితృష్వసుః
ప్రసహ్య హృతవాన్కృష్ణో రాజన్రాజ్ఞాం ప్రపశ్యతాం॥31॥

నగ్నజిన్నామ కౌశల్య ఆసీద్రాజాతిధార్మికః
తస్య సత్యాభవత్కన్యా దేవీ నాగ్నజితీ నృప॥32॥

న తాం శేకుర్నృపా వోఢుమజిత్వా సప్తగోవృషాన్
తీక్ష్ణశృంగాన్సుదుర్ధర్షాన్వీర్యగంధాసహాన్ఖలాన్॥33॥

తాం శ్రుత్వా వృషజిల్లభ్యాం భగవాన్సాత్వతాం పతిః
జగామ కౌశల్యపురం సైన్యేన మహతా వృతః॥34॥

స కోశలపతిః ప్రీతః ప్రత్యుత్థానాసనాదిభిః
అర్హణేనాపి గురుణా పూజయన్ప్రతినందితః॥35॥

వరం విలోక్యాభిమతం సమాగతం నరేంద్రకన్యా చకమే రమాపతిం
భూయాదయం మే పతిరాశిషోఽనలః కరోతు సత్యా యది మే ధృతో వ్రతః॥36॥

యత్పాదపంకజరజః శిరసా బిభర్తి
శ్రీరబ్జజః సగిరిశః సహ లోకపాలైః
లీలాతనుః స్వకృతసేతుపరీప్సయా యః
కాలేఽదధత్స భగవాన్మమ కేన తుష్యేత్॥37॥

అర్చితం పునరిత్యాహ నారాయణ జగత్పతే
ఆత్మానందేన పూర్ణస్య కరవాణి కిమల్పకః॥38॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

తమాహ భగవాన్హృష్టః కృతాసనపరిగ్రహః
మేఘగంభీరయా వాచా సస్మితం కురునందన॥39॥

శ్రీభగవానువాచ ।

నరేంద్ర యాచ్ఞా కవిభిర్విగర్హితా రాజన్యబంధోర్నిజధర్మవర్తినః
తథాపి యాచే తవ సౌహృదేచ్ఛయా కన్యాం త్వదీయాం న హి శుల్కదా వయం॥40॥

శ్రీరాజోవాచ ।

కోఽన్యస్తేఽభ్యధికో నాథ కన్యావర ఇహేప్సితః
గుణైకధామ్నో యస్యాంగే శ్రీర్వసత్యనపాయినీ॥41॥

కింత్వస్మాభిః కృతః పూర్వం సమయః సాత్వతర్షభ
పుంసాం వీర్యపరీక్షార్థం కన్యావరపరీప్సయా ॥42॥

సప్తైతే గోవృషా వీర దుర్దాంతా దురవగ్రహాః
ఏతైర్భగ్నాః సుబహవో భిన్నగాత్రా నృపాత్మజాః ॥43॥

యదిమే నిగృహీతాః స్యుస్త్వయైవ యదునందన
వరో భవానభిమతో దుహితుర్మే శ్రియఃపతే ॥44॥

ఏవం సమయమాకర్ణ్య బద్ధ్వా పరికరం ప్రభుః
ఆత్మానం సప్తధా కృత్వా న్యగృహ్ణాల్లీలయైవ తాన్ ॥45॥

బద్ధ్వా తాందామభిః శౌరిర్భగ్నదర్పాన్హతౌజసః
వ్యకర్షల్లీలయా బద్ధాన్బాలో దారుమయాన్యథా ॥46॥

తతః ప్రీతః సుతాం రాజా దదౌ కృష్ణాయ విస్మితః
తాం ప్రత్యగృహ్ణాద్భగవాన్విధివత్సదృశీం ప్రభుః ॥47॥

రాజపత్న్యశ్చ దుహితుః కృష్ణం లబ్ధ్వా ప్రియం పతిం
లేభిరే పరమానందం జాతశ్చ పరమోత్సవః ॥48॥

శంఖభేర్యానకా నేదుర్గీతవాద్యద్విజాశిషః
నరా నార్యః ప్రముదితాః సువాసఃస్రగలంకృతాః ॥49॥

దశధేనుసహస్రాణి పారిబర్హమదాద్విభుః
యువతీనాం త్రిసాహస్రం నిష్కగ్రీవసువాససం ॥50॥

నవనాగసహస్రాణి నాగాచ్ఛతగుణాన్రథాన్
రథాచ్ఛతగుణానశ్వానశ్వాచ్ఛతగుణాన్నరాన్ ॥51॥

దంపతీ రథమారోప్య మహత్యా సేనయా వృతౌ
స్నేహప్రక్లిన్నహృదయో యాపయామాస కోశలః ॥52॥

శ్రుత్వైతద్రురుధుర్భూపా నయంతం పథి కన్యకాం
భగ్నవీర్యాః సుదుర్మర్షా యదుభిర్గోవృషైః పురా ॥53॥

తానస్యతః శరవ్రాతాన్బంధుప్రియకృదర్జునః
గాండీవీ కాలయామాస సింహః క్షుద్రమృగానివ ॥54॥

పారిబర్హముపాగృహ్య ద్వారకామేత్య సత్యయా
రేమే యదూనామృషభో భగవాందేవకీసుతః ॥55॥

శ్రుతకీర్తేః సుతాం భద్రాం ఉపయేమే పితృష్వసుః
కైకేయీం భ్రాతృభిర్దత్తాం కృష్ణః సంతర్దనాదిభిః ॥56॥

సుతాం చ మద్రాధిపతేర్లక్ష్మణాం లక్షణైర్యుతాం
స్వయంవరే జహారైకః స సుపర్ణః సుధామివ ॥57॥

అన్యాశ్చైవంవిధా భార్యాః కృష్ణస్యాసన్సహస్రశః
భౌమం హత్వా తన్నిరోధాదాహృతాశ్చారుదర్శనాః ॥58॥

—♦ అధ్యాయము 59 ♦—

శ్రీరాజోవాచ యథా హతో భగవతా భౌమో యేనే చ తాః స్త్రియః
నిరుద్ధా ఏతదాచక్ష్వ విక్రమం శార్ఙ్గధన్వనః ॥1॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇంద్రేణ హృతఛత్రేణ హృతకుండలబంధునా
హృతామరాద్రిస్థానేన జ్ఞాపితో భౌమచేష్టితం॥2॥

సభార్యో గరుడారూఢః ప్రాగ్జ్యోతిషపురం యయౌ
గిరిదుర్గైః శస్త్రదుర్గైర్జలాగ్న్యనిలదుర్గమం
మురపాశాయుతైర్ఘోరైర్దృఢైః సర్వత ఆవృతం॥3॥

గదయా నిర్బిభేదాద్రీన్శస్త్రదుర్గాణి సాయకైః
చక్రేణాగ్నిం జలం వాయుం మురపాశాంస్తథాసినా॥4॥

శంఖనాదేన యంత్రాణి హృదయాని మనస్వినాం
ప్రాకారం గదయా గుర్వ్యా నిర్బిభేద గదాధరః॥5॥

పాంచజన్యధ్వనిం శ్రుత్వా యుగాంతశనిభీషణం
మురః శయాన ఉత్తస్థౌ దైత్యః పంచశిరా జలాత్॥6॥

త్రిశూలముద్యమ్య సుదుర్నిరీక్షణో యుగాంతసూర్యానలరోచిరుల్బణః
గ్రసంస్త్రిలోకీమివ పంచభిర్ముఖైరభ్యద్రవత్తార్క్ష్యసుతం యథోరగః॥7॥

ఆవిధ్య శూలం తరసా గరుత్మతే నిరస్య వక్త్రైర్వ్యనదత్స పంచభిః
స రోదసీ సర్వదిశోఽమ్బరం మహానాపూరయన్నండకటాహమావృణోత్॥8॥

తదాపతద్వై త్రిశిఖం గరుత్మతే హరిః శరాభ్యామభినత్త్రిధోజసా
ముఖేషు తం చాపి శరైరతాడయత్తస్మై గదాం సోఽపి రుషా వ్యముంచత॥9॥

తామాపతంతీం గదయా గదాం మృధే గదాగ్రజో నిర్బిభిదే సహస్రధా
ఉద్యమ్య బాహూనభిధావతోఽజితః శిరాంసి చక్రేణ జహార లీలయా॥10॥

వ్యసుః పపాతాంభసి కృత్తశీర్షో నికృత్తశృంగోఽద్రిరివేంద్రతేజసా
తస్యాత్మజాః సప్త పితుర్వధాతురాః ప్రతిక్రియామర్షజుషః సముద్యతాః॥11॥

తామ్రోఽన్తరిక్షః శ్రవణో విభావసుర్
వసుర్నభస్వానరుణశ్చ సప్తమః
పీఠం పురస్కృత్య చమూపతిం మృధే
భౌమప్రయుక్తా నిరగంధృతాయుధాః॥12॥

ప్రాయుంజతాసాద్య శరానసీన్గదాః శక్త్యృష్టిశూలాన్యజితే రుషోల్బణాః
తచ్ఛస్త్రకూటం భగవాన్స్వమార్గణైరమోఘవీర్యస్తిలశశ్చకర్త హ॥13॥

తాన్పీఠముఖ్యాననయద్యమక్షయం
నికృత్తశీర్షోరుభుజాంఘ్రివర్మణః
స్వానీకపానచ్యుతచక్రసాయకైస్
తథా నిరస్తాన్నరకో ధరాసుతః
నిరీక్ష్య దుర్మర్షణ ఆస్రవన్మదైర్
గజైః పయోధిప్రభవైర్నిరాక్రమాత్॥14॥

దృష్ట్వా సభార్యం గరుడోపరి స్థితం
సూర్యోపరిష్టాత్సతడిద్ఘనం యథా
కృష్ణం స తస్మై వ్యసృజచ్ఛతఘ్నీం
యోధాశ్చ సర్వే యుగపచ్చ వివ్యధుః॥15॥

తద్భౌమసైన్యం భగవాన్గదాగ్రజో
విచిత్రవాజైర్నిశితైః శిలీముఖైః
నికృత్తబాహూరుశిరోధ్రవిగ్రహం
చకార తర్హ్యేవ హతాశ్వకుంజరం ॥16॥

యాని యోధైః ప్రయుక్తాని శస్త్రాస్త్రాణి కురూద్వహ
హరిస్తాన్యచ్ఛినత్తీక్ష్ణైః శరైరేకైకశస్త్రిభిః ॥17॥

ఉహ్యమానః సుపర్ణేన పక్షాభ్యాం నిఘ్నతా గజాన్
గురుత్మతా హన్యమానాస్తుండపక్షనఖైర్గజాః ॥18॥

పురమేవావిశన్నార్తా నరకో యుధ్యయుధ్యత ॥19॥

దృష్ట్వా విద్రావితం సైన్యం గరుడేనార్దితం స్వకం
తం భౌమః ప్రాహరచ్ఛక్త్యా వజ్రః ప్రతిహతో యతః
నాకంపత తయా విద్ధో మాలాహత ఇవ ద్విపః ॥20॥

శూలం భౌమోఽచ్యుతం హంతుమాదదే వితథోద్యమః
తద్విసర్గాత్పూర్వమేవ నరకస్య శిరో హరిః
అపాహరద్గజస్థస్య చక్రేణ క్షురనేమినా ॥21॥

సకుండలం చారుకిరీటభూషణం బభౌ పృథివ్యాం పతితమ్సముజ్జ్వలం
హ హేతి సాధ్విత్యృషయః సురేశ్వరా మాల్యైర్ముకుందం వికిరంత ఈదిరే ॥22॥

తతశ్చ భూః కృష్ణముపేత్య కుండలే
ప్రతప్తజాంబూనదరత్నభాస్వరే
సవైజయంత్యా వనమాలయార్పయత్
ప్రాచేతసం ఛత్రమథో మహామణిం ॥23॥

అస్తౌషీదథ విశ్వేశం దేవీ దేవవరార్చితం
ప్రాంజలిః ప్రణతా రాజన్భక్తిప్రవణయా ధియా ॥24॥

భూమిరువాచ ।

నమస్తే దేవదేవేశ శంఖచక్రగదాధర
భక్తేచ్ఛోపాత్తరూపాయ పరమాత్మన్నమోఽస్తు తే ॥25॥

నమః పంకజనాభాయ నమః పంకజమాలినే
నమః పంకజనేత్రాయ నమస్తేపంకజాంఘ్రయే ॥26॥

నమో భగవతే తుభ్యం వాసుదేవాయ విష్ణవే
పురుషాయాదిబీజాయ పూర్ణబోధాయ తే నమః ॥27॥

అజాయ జనయిత్రేఽస్య బ్రహ్మణేఽనంతశక్తయే
పరావరాత్మన్భూతాత్మన్పరమాత్మన్నమోఽస్తు తే ॥28॥

త్వం వై సిసృక్షురజ ఉత్కటం ప్రభో
తమో నిరోధాయ బిభర్ష్యసంవృతః
స్థానాయ సత్త్వం జగతో జగత్పతే
కాలః ప్రధానం పురుషో భవాన్పరః ॥29॥

అహం పయో జ్యోతిరథానిలో నభో మాత్రాణి దేవా మన ఇంద్రియాణి
కర్తా మహానిత్యఖిలం చరాచరం త్వయ్యద్వితీయే భగవనయం భ్రమః ॥30॥

తస్యాత్మజోఽయం తవ పాదపంకజం భీతః ప్రపన్నార్తిహరోపసాదితః
తత్పాలయైనం కురు హస్తపంకజం శిరస్యముష్యాఖిలకల్మషాపహం॥31॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇతి భూమ్యర్థితో వాగ్భిర్భగవాన్భక్తినమ్రయా
దత్త్వాభయం భౌమగృహంప్రావిశత్సకలర్ద్ధిమత్॥32॥

తత్ర రాజన్యకన్యానాం షట్సహస్రాధికాయుతం
భౌమాహృతానాం విక్రమ్య రాజభ్యో దదృశే హరిః॥33॥

తంప్రవిష్టం స్త్రియో వీక్ష్య నరవర్యం విమోహితాః
మనసా వవ్రిరేఽభీష్టం పతిం దైవోపసాదితం॥34॥

భూయాత్పతిరయం మహ్యం ధాతా తదనుమోదతాం
ఇతి సర్వాః పృథక్కృష్ణే భావేన హృదయం దధుః॥35॥

తాః ప్రాహిణోద్ద్వారవతీం సుమృష్టవిరజోఽమ్బరాః
నరయానైర్మహాకోశాన్రథాశ్వాంద్రవిణం మహత్॥36॥

ఐరావతకులేభాంశ్చ చతుర్దంతాంస్తరస్వినః
పాండురాంశ్చ చతుఃషష్టిం ప్రేరయామాస కేశవః॥37॥

గత్వా సురేంద్రభవనం దత్త్వాదిత్యై చ కుండలే
పూజితస్త్రిదశేంద్రేణ మహేంద్ర్యాణ్యా చ సప్రియః॥38॥

చోదితో భార్యయోత్పాట్య పారిజాతం గరుత్మతి
ఆరోప్య సేంద్రాన్విబుధాన్నిర్జిత్యోపానయత్పురం॥39॥

స్థాపితః సత్యభామాయా గృహోద్యానోపశోభనః
అన్వగుర్భ్రమరాః స్వర్గాత్తద్గంధాసవలంపటాః॥40॥

యయాచ ఆనమ్య కిరీటకోటిభిః పాదౌ స్పృశన్నచ్యుతమర్థసాధనం
సిద్ధార్థ ఏతేన విగృహ్యతే మహానహో సురాణాం చ తమో ధిగాఢ్యతాం॥41॥

అథో ముహూర్త ఏకస్మిన్నానాగారేషు తాః స్త్రియః
యథోపయేమే భగవాంతావద్రూపధరోఽవ్యయః॥42॥

గృహేషు తాసామనపాయ్యతర్క్యకృన్నిరస్తసామ్యాతిశయేష్వవస్థితః
రేమే రమాభిర్నిజకామసంప్లుతో యథేతరో గార్హకమేధికాంశ్చరన్॥43॥

ఇత్థం రమాపతిమవాప్య పతిం స్త్రియస్తా
బ్రహ్మాదయోఽపి న విదుః పదవీం యదీయాం
భేజుర్ముదావిరతమేధితయానురాగ
హాసావలోకనవసంగమజల్పలజ్జాః॥44॥

ప్రత్యుద్గమాసనవరార్హణపదశౌచ
తాంబూలవిశ్రమణవీజనగంధమాల్యైః
కేశప్రసారశయనస్నపనోపహార్యైః
దాసీశతా అపి విభోర్విదధుః స్మ దాస్యం॥45॥

—♦ అధ్యాయము 60 ♦—

శ్రీబాదరాయణిరువాచ ।

కర్హిచిత్సుఖమాసీనం స్వతల్పస్థం జగద్గురుం
పతిం పర్యచరద్భైష్మీ వ్యజనేన సఖీజనైః॥1॥

యస్త్వేతల్లీలయా విశ్వం సృజత్యత్త్యవతీశ్వరః
స హి జాతః స్వసేతూనాం గోపీథాయ యదుష్వజః॥2॥

తస్మిన్నంతర్గృహే భ్రాజన్ ముక్తాదామవిలంబినా
విరాజితే వితానేన దీపైర్మణిమయైరపి॥3॥

మల్లికాదామభిః పుష్పైర్ద్విరేఫకులనాదితే
జాలరంధ్రప్రవిష్టైశ్చ గోభిశ్చంద్రమసోఽమలైః॥4॥

పారిజాతవనామోద వాయునోద్యానశాలినా
ధూపైరగురుజై రాజంజాలరంధ్రవినిర్గతైః॥5॥

పయఃఫేననిభే శుభ్రే పర్యంకే కశిపూత్తమే
ఉపతస్థే సుఖాసీనం జగతామీశ్వరం పతిం॥6॥

వాలవ్యజనమాదాయ రత్నదండం సఖీకరాత్
తేన వీజయతీ దేవీ ఉపాసాం చక్ర ఈశ్వరం॥7॥

సోపాచ్యుతం క్వణయతీ మణినూపురాభ్యాం
రేజేఽఙ్గులీయవలయవ్యజనాగ్రహస్తా
వస్త్రాంతగూఢకుచకుంకుమశోణహార
భాసా నితంబధృతయా చ పరార్ధ్యకాంచ్యా॥8॥

తాం రూపిణీం శ్రీయమనన్యగతిం నిరీక్ష్య
యా లీలయా ధృతతనోరనురూపరూపా
ప్రీతః స్మయన్నలకకుండలనిష్కకంఠ
వక్త్రోల్లసత్స్మితసుధాం హరిరాబభాషే॥9॥

శ్రీభగవానువాచ ।

రాజపుత్రీప్సితా భూపైర్లోకపాలవిభూతిభిః
మహానుభావైః శ్రీమద్భీ రూపౌదార్యబలోర్జితైః॥10॥

తాన్ప్రాప్తానర్థినో హిత్వా చైద్యాదీన్స్మరదుర్మదాన్
దత్తా భ్రాత్రా స్వపిత్రా చ కస్మాన్నో వవృషేఽసమాన్॥11॥

రాజభ్యో బిభ్యతః సుభ్రు సముద్రం శరణం గతాన్
బలవద్భిః కృతద్వేషాన్ప్రాయస్త్యక్తనృపాసనాన్॥12॥

అస్పష్టవర్త్మనాంపుంసామలోకపథమీయుషాం
ఆస్థితాః పదవీం సుభ్రు ప్రాయః సీదంతి యోషితః॥13॥

నిష్కించనా వయం శశ్వన్నిష్కించనజనప్రియాః
తస్మా త్ప్రాయేణ న హ్యాఢ్యా మాం భజంతి సుమధ్యమే॥14॥

యయోరాత్మసమం విత్తం జన్మైశ్వర్యాకృతిర్భవః
తయోర్వివాహో మైత్రీ చ నోత్తమాధమయోః క్వచిత్ ॥15॥

వైదర్భ్యేతదవిజ్ఞాయ త్వయాదీర్ఘసమీక్షయా
వృతా వయం గుణైర్హీనా భిక్షుభిః శ్లాఘితా ముధా ॥16॥

అథాత్మనోఽనురూపం వై భజస్వ క్షత్రియర్షభం
యేన త్వమాశిషః సత్యా ఇహాముత్ర చ లప్స్యసే ॥17॥

చైద్యశాల్వజరాసంధ దంతవక్త్రాదయో నృపాః
మమ ద్విషంతి వామోరు రుక్మీ చాపి తవాగ్రజః ॥18॥

తేషాం వీర్యమదాంధానాం దృప్తానాం స్మయనుత్తయే
ఆనితాసి మయా భద్రే తేజోపహరతాసతాం ॥19॥

ఉదాసీనా వయం నూనం న స్త్ర్యపత్యార్థకాముకాః
ఆత్మలబ్ధ్యాస్మహే పూర్ణా గేహయోర్జ్యోతిరక్రియాః ॥20॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఏతావదుక్త్వా భగవానాత్మానం వల్లభామివ
మన్యమానామవిశ్లేషాత్తద్దర్పఘ్న ఉపారమత్ ॥21॥

ఇతి త్రిలోకేశపతేస్తదాత్మనః ప్రియస్య దేవ్యశ్రుతపూర్వమప్రియం
ఆశ్రుత్య భీతా హృది జాతవేపథుశ్చింతాం దురంతాం రుదతీ జగామ హ ॥22॥

పదా సుజాతేన నఖారుణశ్రీయా భువం లిఖంత్యశ్రుభిరంజనాసితైః
ఆసించతీ కుంకుమరూషితౌ స్తనౌ తస్థావధోముఖ్యతిదుఃఖరుద్ధవాక్ ॥23॥

తస్యాః సుదుఃఖభయశోకవినష్టబుద్ధేర్
హస్తాచ్ఛ్లథద్వలయతో వ్యజనం పపాత
దేహశ్చ విక్లవధియః సహసైవ ముహ్యన్
రంభేవ వాయువిహతో ప్రవికీర్య కేశాన్ ॥24॥

తద్దృష్ట్వా భగవాన్కృష్ణః ప్రియాయాః ప్రేమబంధనం
హాస్యప్రౌఢిమజానంత్యాః కరుణః సోఽన్వకంపత ॥25॥

పర్యంకాదవరుహ్యాశు తాముత్థాప్య చతుర్భుజః
కేశాన్సముహ్య తద్వక్త్రం ప్రామృజత్పద్మపాణినా ॥26॥

ప్రమృజ్యాశ్రుకలే నేత్రే స్తనౌ చోపహతౌ శుచా
ఆశ్లిష్య బాహునా రాజననన్యవిషయాం సతీం ॥27॥

సాంత్వయామాస సాంత్వజ్ఞః కృపయా కృపణాం ప్రభుః
హాస్యప్రౌఢిభ్రమచ్చిత్తామతదర్హాం సతాం గతిః ॥28॥

శ్రీభగవానువాచ ।

మా మా వైదర్భ్యసూయేథా జానే త్వాం మత్పరాయణాం
త్వద్వచః శ్రోతుకామేన క్ష్వేల్యాచరితమంగనే ॥29॥

ముఖం చ ప్రేమసంరంభ స్ఫురితాధరమీక్షితుం
కటాక్షేపారుణాపాంగం సుందరభ్రుకుటీతటం ॥30॥

అయం హి పరమో లాభో గృహేషు గృహమేధినాం
యన్నర్మైరీయతే యామః ప్రియయా భీరు భామిని॥31॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

సైవం భగవతా రాజన్వైదర్భీ పరిసాంత్వితా
జ్ఞాత్వా తత్పరిహాసోక్తిం ప్రియత్యాగభయం జహౌ॥32॥

బభాష ఋషభం పుంసాం వీక్షంతీ భగవన్ముఖం
సవ్రీడహాసరుచిర స్నిగ్ధాపాంగేన భారత॥33॥

శ్రీరుక్మిణ్యువాచ ।

నన్వేవమేతదరవిందవిలోచనాహ యద్వై భవాన్భగవతోఽసదృశీ విభూమ్నః
క్వ స్వే మహిమ్న్యభిరతో భగవాంస్త్ర్యధీశః క్వాహం గుణప్రకృతిరజ్ఞగృహీతపాదా॥34॥

సత్యం భయాదివ గుణేభ్య ఉరుక్రమాంతః
శేతే సముద్ర ఉపలంభనమాత్ర ఆత్మా
నిత్యం కదింద్రియగణైః కృతవిగ్రహస్త్వం
త్వత్సేవకైర్నృపపదం విధుతం తమోఽన్ధం॥35॥

త్వత్పాదపద్మమకరందజుషాం మునీనాం
వర్త్మాస్ఫుటం నృపశుభిర్నను దుర్విభావ్యం
యస్మాదలౌకికమివేహితమీశ్వరస్య
భూమంస్తవేహితమథో అను యే భవంతం॥36॥

నిష్కించనో నను భవాన్న యతోఽస్తి కించిద్
యస్మై బలిం బలిభుజోఽపి హరంత్యజాద్యాః
న త్వా విదంత్యసుతృపోఽన్తకమాఢ్యతాంధాః
ప్రేష్ఠో భవాన్బలిభుజామపి తేఽపి తుభ్యం॥37॥

త్వం వై సమస్తపురుషార్థమయః ఫలాత్మా
యద్వాంఛయా సుమతయో విసృజంతి కృత్స్నం
తేషాం విభో సముచితో భవతః సమాజః
పుంసః స్త్రియాశ్చ రతయోః సుఖదుఃఖినోర్న॥38॥

త్వం న్యస్తదండమునిభిర్గదితానుభావ
ఆత్మాత్మదశ్చ జగతామితి మే వృతోఽసి
హిత్వా భవద్భ్రువ ఉదీరితకాలవేగ
ధ్వస్తాశిషోఽబ్జభవనాకపతీన్కుతోఽన్యే॥39॥

జాడ్యం వచస్తవ గదాగ్రజ యస్తు భూపాన్
విద్రావ్య శార్ఙ్గనినదేన జహర్థ మాం త్వం
సింహో యథా స్వబలిమీశ పశూన్స్వభాగం
తేభ్యో భయాద్యదుదధిం శరణం ప్రపన్నః॥40॥

యద్వాంఛయా నృపశిఖామణయోఽఙ్గవైన్య
జాయంతనాహుషగయాదయ ఐక్యపత్యం
రాజ్యం విసృజ్య వివిశుర్వనమంబుజాక్ష
సీదంతి తేఽనుపదవీం త ఇహాస్థితాః కిం॥41॥

కాన్యం శ్రయేత తవ పాదసరోజగంధం
ఆఘ్రాయ సన్ముఖరితం జనతాపవర్గం
లక్ష్మ్యాలయం త్వవిగణయ్య గుణాలయస్య
మర్త్యా సదోరుభయమర్థవివీతదృష్టిః ॥42॥

తం త్వానురూపమభజం జగతామధీశం
ఆత్మానమత్ర చ పరత్ర చ కామపూరం
స్యాన్మే తవాంఘ్రిరరణం సృతిభిర్భ్రమంత్యా
యో వై భజంతముపయాత్యనృతాపవర్గః ॥43॥

తస్యాః స్యురచ్యుత నృపా భవతోపదిష్టాః
స్త్రీణాం గృహేషు ఖరగోశ్వవిడాలభృత్యాః
యత్కర్ణమూలమన్కర్షణ నోపయాయాద్
యుష్మత్కథా మృడవిరించసభాసు గీతా ॥44॥

త్వక్శ్మశ్రురోమనఖకేశపినద్ధమంతర్
మాంసాస్థిరక్తకృమివిట్కఫపిత్తవాతం
జీవచ్ఛవం భజతి కాంతమతిర్విమూఢా
యా తే పదాబ్జమకరందమజిఘ్రతీ స్త్రీ ॥45॥

అస్త్వంబుజాక్ష మమ తే చరణానురాగ
ఆత్మన్రతస్య మయి చానతిరిక్తదృష్టేః
యర్హ్యస్య వృద్ధయ ఉపాత్తరజోఽతిమాత్రో
మామీక్షసే తదు హ నః పరమానుకంపా ॥46॥

నైవాలీకమహం మన్యే వచస్తే మధుసూదన
అంబాయా ఏవ హి ప్రాయః కన్యాయాః స్యాద్రతిః క్వచిత్ ॥47॥

వ్యూఢాయాశ్చాపి పుంశ్చల్యా మనోఽభ్యేతి నవం నవం
బుధోఽసతీం న బిభృయాత్తాం బిభ్రదుభయచ్యుతః ॥48॥

శ్రీభగవానువాచ ।

సాధ్వ్యేతచ్ఛ్రోతుకామైస్త్వం రాజపుత్రీ ప్రలంభితా
మయోదితం యదన్వాత్థ సర్వం తత్సత్యమేవ హి ॥49॥

యాన్యాన్కామయసే కామాన్మయ్యకామాయ భామిని
సంతి హ్యేకాంతభక్తాయాస్తవ కల్యాణి నిత్యద ॥50॥

ఉపలబ్ధం పతిప్రేమ పాతివ్రత్యం చ తేఽనఘే
యద్వాక్యైశ్చాల్యమానాయా న ధీర్మయ్యపకర్షితా ॥51॥

యే మాం భజంతి దాంపత్యే తపసా వ్రతచర్యయా
కామాత్మానోఽపవర్గేశం మోహితా మమ మాయయా ॥52॥

మాం ప్రాప్య మానిన్యపవర్గసంపదం
వాంఛంతి యే సంపద ఏవ తత్పతిం
తే మందభాగా నిరయేఽపి యే నృణాం
మాత్రాత్మకత్వాత్నిరయః సుసంగమః ॥53॥

దిష్ట్యా గృహేశ్వర్యసకృన్మయి త్వయా కృతానువృత్తిర్భవమోచనీ ఖలైః
సుదుష్కరాసౌ సుతరాం దురాశిషో హ్యసుంభరాయా నికృతిం జుషః స్త్రియాః ॥54॥

న త్వాదృశీంప్రణయినీం గృహిణీం గృహేషు
పశ్యామి మానిని యయా స్వవివాహకాలే
ప్రాప్తాన్నృపాన్న విగణయ్య రహోహరో మే
ప్రస్థాపితో ద్విజ ఉపశ్రుతసత్కథస్య॥55॥

భ్రాతుర్విరూపకరణం యుధి నిర్జితస్య
ప్రోద్వాహపర్వణి చ తద్వధమక్షగోష్ఠ్యాం
దుఃఖం సముత్థమసహోఽస్మదయోగభీత్యా
నైవాబ్రవీః కిమపి తేన వయం జితాస్తే॥56॥

దూతస్త్వయాత్మలభనే సువివిక్తమంత్రః
ప్రస్థాపితో మయి చిరాయతి శూన్యమేతత్
మత్వా జిహాస ఇదం అంగమనన్యయోగ్యం
తిష్ఠేత తత్త్వయి వయం ప్రతినందయామః॥57॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఏవం సౌరతసంలాపైర్భగవాఞ్జగదీశ్వరః
స్వరతో రమయా రేమే నరలోకం విడంబయన్॥58॥

తథాన్యాసామపి విభుర్గృహేసు గృహవానివ
ఆస్థితో గృహమేధీయాంధర్మాన్లోకగురుర్హరిః॥59॥

—♦ అధ్యాయము 61 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఏకైకశస్తాః కృష్ణస్య పుత్రాందశదశాబాః
అజీజనన్ననవమాన్పితుః సర్వాత్మసంపదా॥1॥

గృహాదనపగం వీక్ష్య రాజపుత్ర్యోఽచ్యుతం స్థితం
ప్రేష్ఠం న్యమంసత స్వం స్వం న తత్తత్త్వవిదః స్త్రియః॥2॥

చార్వబ్జకోశవదనాయతబాహునేత్ర
సప్రేమహాసరసవీక్షితవల్గుజల్పైః
సమ్మోహితా భగవతో న మనో విజేతుం
స్వైర్విభ్రమైః సమశకన్వనితా విభూమ్నః॥3॥

స్మాయావలోకలవదర్శితభావహారి
భ్రూమండలప్రహితసౌరతమంత్రశౌండైః
పత్న్యస్తు షోడశసహస్రమనంగబాణైర్
యస్యేంద్రియం విమథితుమ్కరణైర్న శేకుః॥4॥

ఇత్థం రమాపతిమవాప్య పతిం స్త్రియస్తా
బ్రహ్మాదయోఽపి న విదుః పదవీం యదీయాం
భేజుర్ముదావిరతమేధితయానురాగ
హాసావలోకనవసంగమలాలసాద్యం॥5॥

ప్రత్యుద్గమాసనవరార్హణపాదశౌచ
తాంబూలవిశ్రమణవీజనగంధమాల్యైః
కేశప్రసారశయనస్నపనోపహార్యైః
దాసీశతా అపి విభోర్విదధుః స్మ దాస్యం॥6॥

తాసాం యా దశపుత్రాణాం కృష్ణస్త్రీణాం పురోదితాః
అష్టౌ మహిష్యస్తత్పుత్రాన్ప్రద్యుమ్నాదీన్గృణామి తే॥7॥

చారుదేష్ణః సుదేష్ణశ్చ చారుదేహశ్చ వీర్యవాన్
సుచారుశ్చారుగుప్తశ్చ భద్రచారుస్తథాపరః॥8॥

చారుచంద్రో విచారుశ్చ చారుశ్చ దశమో హరేః
ప్రద్యుమ్నప్రముఖా జాతా రుక్మిణ్యాం నావమాః పితుః॥9॥

భానుః సుభానుః స్వర్భానుః ప్రభానుర్భానుమాంస్తథా
చంద్రభానుర్బృహద్భానురతిభానుస్తథాష్టమః॥10॥

శ్రీభానుః ప్రతిభానుశ్చ సత్యభామాత్మజా దశ
సాంబః సుమిత్రః పురుజిచ్ఛతజిచ్చ సహస్రజిత్॥11॥

వియయశ్చిత్రకేతుశ్చ వసుమాంద్రవిడః క్రతుః
జాంబవత్యాః సుతా హ్యేతే సాంబాద్యాః పితృసమ్మతాః॥12॥

వీరశ్చంద్రోఽశ్వసేనశ్చ చిత్రగుర్వేగవాన్వృషః
ఆమః శంకుర్వసుః శ్రీమాన్కుంతిర్నాగ్నజితేః సుతాః॥13॥

శ్రుతః కవిర్వృషో వీరః సుబాహుర్భద్ర ఏకలః
శాంతిర్దర్శః పూర్ణమాసః కాలింద్యాః సోమకోఽవరః ॥14॥

ప్రఘోషో గాత్రవాన్సింహో బలః ప్రబల ఊర్ధగః
మాద్ర్యాః పుత్రా మహాశక్తిః సహ ఓజోఽపరాజితః ॥15॥

వృకో హర్షోఽనిలో గృధ్రో వర్ధనోన్నాద ఏవ చ
మహాంసః పావనో వహ్నిర్మిత్రవిందాత్మజాః క్షుధిః ॥16॥

సంగ్రామజిద్బృహత్సేనః శూరః ప్రహరణోఽరిజిత్
జయః సుభద్రో భద్రాయా వామ ఆయుశ్చ సత్యకః ॥17॥

దీప్తిమాంస్తామ్రతప్తాద్యా రోహిణ్యాస్తనయా హరేః
ప్రద్యుమ్నాచ్చానిరుద్ధోఽభూద్రుక్మవత్యాం మహాబలః
పుత్ర్యాం తు రుక్మిణో రాజన్నామ్నా భోజకటే పురే ॥18॥

ఏతేషాం పుత్రపౌత్రాశ్చ బభూవుః కోటిశో నృప
మాతరః కృష్ణజాతీనాం సహస్రాణి చ షోడశ ॥19॥

శ్రీరాజోవాచ ।

కథం రుక్మ్యరీపుత్రాయ ప్రాదాద్దుహితరం యుధి
కృష్ణేన పరిభూతస్తం హంతుం రంధ్రం ప్రతీక్షతే
ఏతదాఖ్యాహి మే విద్వంద్విషోర్వైవాహికం మిథః ॥20॥

అనాగతమతీతం చ వర్తమానమతీంద్రియం
విప్రకృష్టం వ్యవహితం సమ్యక్పశ్యంతి యోగినః ॥21॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

వృతః స్వయంవరే సాక్షాదనంగోఽఙ్గయుతస్తయా
రాజ్ఞః సమేతాన్నిర్జిత్య జహారైకరథో యుధి ॥22॥

యద్యప్యనుస్మరన్వైరం రుక్మీ కృష్ణావమానితః
వ్యతరద్భాగినేయాయ సుతాం కుర్వన్స్వసుః ప్రియం ॥23॥

రుక్మిణ్యాస్తనయాం రాజన్కృతవర్మసుతో బలీ
ఉపయేమే విశాలాక్షీం కన్యాం చారుమతీం కిల ॥24॥

దౌహిత్రాయానిరుద్ధాయ పౌత్రీం రుక్మ్యాదదాద్ధరేః
రోచనాం బద్ధవైరోఽపి స్వసుః ప్రియచికీర్షయా
జానన్నధర్మం తద్యౌనం స్నేహపాశానుబంధనః ॥25॥

తస్మిన్నభ్యుదయే రాజన్రుక్మిణీ రామకేశవౌ
పురం భోజకటం జగ్ముః సాంబప్రద్యుమ్నకాదయః ॥26॥

తస్మిన్నివృత్త ఉద్వాహే కాలింగప్రముఖా నృపాః
దృప్తాస్తే రుక్మిణం ప్రోచుర్బలమక్షైర్వినిర్జయ ॥27॥

అనక్షజ్ఞో హ్యయం రాజన్నపి తద్వ్యసనం మహత్
ఇత్యుక్తో బలమాహూయ తేనాక్షైరుక్మ్యదీవ్యత ॥28॥

శతం సహస్రమయుతం రామస్తత్రాదదే పణం
తం తు రుక్మ్యజయత్తత్ర కాలింగః ప్రాహసద్బలం
దంతాన్సందర్శయన్నుచ్చైర్నామృష్యత్తద్ధలాయుధః॥29॥

తతో లక్షం రుక్మ్యగృహ్ణాద్గ్లహం తత్రాజయద్బలః
జితవానహమిత్యాహ రుక్మీ కైతవమాశ్రితః॥30॥

మన్యునా క్షుభితః శ్రీమాన్సముద్ర ఇవ పర్వణి
జాత్యారుణాక్షోఽతిరుషా న్యర్బుదం గ్లహమాదదే॥31॥

తం చాపి జితవాన్రామో ధర్మేణ ఛలమాశ్రితః
రుక్మీ జితం మయాత్రేమే వదంతు ప్రాశ్నికా ఇతి॥32॥

తదాబ్రవీన్నభోవాణీ బలేనైవ జితో గ్లహః
ధర్మతో వచనేనైవ రుక్మీ వదతి వై మృషా॥33॥

తామనాదృత్య వైదర్భో దుష్టరాజన్యచోదితః
సంకర్షణం పరిహసన్బభాషే కాలచోదితః॥34॥

నైవాక్షకోవిదా యూయం గోపాలా వనగోచరాః
అక్షైర్దీవ్యంతి రాజానో బాణైశ్చ న భవాదృశాః॥35॥

రుక్మిణైవమధిక్షిప్తో రాజభిశ్చోపహాసితః
క్రుద్ధః పరిఘముద్యమ్య జఘ్నే తం నృమ్ణసంసది॥36॥

కలింగరాజం తరసా గృహీత్వా దశమే పదే
దంతానపాతయత్క్రుద్ధో యోఽహసద్వివృతైర్ద్విజైః॥37॥

అన్యే నిర్భిన్నబాహూరు శిరసో రుధిరోక్షితాః
రాజానో దుద్రవర్భీతా బలేన పంఘార్దితాః॥38॥

నిహతే రుక్మిణి శ్యాలే నాబ్రవీత్సాధ్వసాధు వా
రక్మిణీబలయో రాజన్స్నేహభంగభయాద్ధరిః॥39॥

తతోఽనిరుద్ధం సహ సూర్యయా వరం రథం సమారోప్య యయుః కుశస్థలీం
రామాదయో భోజకటాద్దశార్హాః సిద్ధాఖిలార్థా మధుసూదనాశ్రయాః॥40॥

—♦ అధ్యాయము 62 ♦—

శ్రీరాజోవాచ ।

బాణస్య తనయామూషాముపయేమే యదూత్తమః
తత్ర యుద్ధమభూద్ఘోరం హరిశంకరయోర్మహత్
ఏతత్సర్వం మహాయోగిన్సమాఖ్యాతుం త్వమర్హసి॥1॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

బాణః పుత్రశతజ్యేష్ఠో బలేరాసీన్మహాత్మనః
యేన వామనరూపాయ హరయేఽదాయి మేదినీ
తస్యౌరసః సుతో బానః శివభక్తిరతః సదా
మాన్యో వదాన్యో ధీమాంశ్చ సత్యసంధో దృఢవ్రతః

శోణితాఖ్యే పురే రమ్యే స రాజ్యమకరోత్పురా
తస్య శంభోః ప్రసాదేన కింకరా ఇవ తేఽమరాః
సహస్రబాహుర్వాద్యేన తాండవేఽతోషయన్మృడం ॥2॥

భగవాన్సర్వభూతేశః శరణ్యో భక్తవత్సలః
వరేణ ఛందయామాస స తం వవ్రే పురాధిపం ॥3॥

స ఏకదాహ గిరిశం పార్శ్వస్థం వీర్యదుర్మదః
కిరీటేనార్కవర్ణేన సంస్పృశంస్తత్పదాంబుజం ॥4॥

నమస్యే త్వాం మహాదేవ లోకానాం గురుమీశ్వరం
పుంసామపూర్ణకామానాం కామపూరామరాంఘ్రిపం ॥5॥

దోఃసహస్రం త్వయా దత్తం పరం భారాయ మేఽభవత్
త్రిలోక్యాం ప్రతియోద్ధారం న లభే త్వదృతే సమం ॥6॥

కండూత్యా నిభృతైర్దోర్భిర్యుయుత్సుర్దిగ్గజానహం
ఆద్యాయాం చూర్ణయన్నద్రీన్భీతాస్తేఽపి ప్రదుద్రువుః ॥7॥

తచ్ఛ్రుత్వా భగవాన్క్రుద్ధః కేతుస్తే భజ్యతే యదా
త్వద్దర్పఘ్నం భవేన్మూఢ సంయుగం మత్సమేన తే ॥8॥

ఇత్యుక్తః కుమతిర్హృష్టః స్వగృహం ప్రావిశన్నృప
ప్రతీక్షన్గిరిశాదేశం స్వవీర్యనశనమ్కుధీః ॥9॥

తస్యోషా నామ దుహితా స్వప్నే ప్రాద్యుమ్నినా రతిం
కన్యాలభత కాంతేన ప్రాగదృష్టశ్రుతేన సా ॥10॥

సా తత్ర తమపశ్యంతీ క్వాసి కాంతేతి వాదినీ
సఖీనాం మధ్య ఉత్తస్థౌ విహ్వలా వ్రీడితా భృశం ॥11॥

బాణస్య మంత్రీ కుంభాండశ్చిత్రలేఖా చ తత్సుతా
సఖ్యపృచ్ఛత్సఖీమూషాం కౌతూహలసమన్వితా ॥12॥

కం త్వం మృగయసే సుభ్రు కీదృశస్తే మనోరథః
హస్తగ్రాహం న తేఽద్యాపి రాజపుత్ర్యుపలక్షయే ॥13॥

దృష్టః కశ్చిన్నరః స్వప్నే శ్యామః కమలలోచనః
పీతవాసా బృహద్బాహుర్యోషితాం హృదయంగమః ॥14॥

తమహం మృగయే కాంతం పాయయిత్వాధరం మధు
క్వాపి యాతః స్పృహయతీం క్షిప్త్వా మాం వృజినార్ణవే ॥15॥

చిత్రలేఖోవాచ ।

వ్యసనం తేఽపకర్షామి త్రిలోక్యాం యది భావ్యతే
తమానేష్యే వరం యస్తే మనోహర్తా తమాదిశ ॥16॥

ఇత్యుక్త్వా దేవగంధర్వ సిద్ధచారణపన్నగాన్
దైత్యవిద్యాధరాన్యక్షాన్మనుజాంశ్చ యథాలిఖత్ ॥17॥

మనుజేషు చ సా వృష్ణీన్శూరమానకదుందుభిం
వ్యలిఖద్రామకృష్ణౌ చ ప్రద్యుమ్నం వీక్ష్య లజ్జితా ॥18॥

అనిరుద్ధం విలిఖితం వీక్ష్యోషావాఙ్ముఖీ హ్రియా
సోఽసావసావితి ప్రాహ స్మయమానా మహీపతే ॥19॥

చిత్రలేఖా తమాజ్ఞాయ పౌత్రం కృష్ణస్య యోగినీ
యయౌ విహాయసా రాజంద్వారకాం కృష్ణపాలితాం ॥20॥

తత్ర సుప్తం సుపర్యంకే ప్రాద్యుమ్నిం యోగమాస్థితా
గృహీత్వా శోణితపురం సఖ్యై ప్రియమదర్శయత్ ॥21॥

సా చ తం సుందరవరం విలోక్య ముదితాననా
దుష్ప్రేక్ష్యే స్వగృహే పుంభీ రేమే ప్రాద్యుమ్నినా సమం ॥22॥

పరార్ధ్యవాసఃస్రగ్గంధ ధూపదీపాసనాదిభిః
పానభోజనభక్ష్యైశ్చ వాక్యైః శుశ్రూషణార్చితః ॥23॥

గూఢః కన్యాపురే శశ్వత్ ప్రవృద్ధస్నేహయా తయా
నాహర్గణాన్స బుబుధే ఊషయాపహృతేంద్రియః ॥24॥

తాం తథా యదువీరేణ భుజ్యమానాం హతవ్రతాం
హేతుభిర్లక్షయాం చక్రురాప్రీతాం దురవచ్ఛదైః ॥25॥

భటా ఆవేదయాం చక్రూ రాజంస్తే దుహితుర్వయం
విచేష్టితం లక్షయామ కన్యాయాః కులదూషణం ॥26॥

అనపాయిభిరస్మాభిర్గుప్తాయాశ్చ గృహే ప్రభో
కన్యాయా దూషణం పుంభిర్దుష్ప్రేక్ష్యాయా న విద్మహే ॥27॥

తతః ప్రవ్యథితో బాణో దుహితుః శ్రుతదూషణః
త్వరితః కన్యకాగారం ప్రాప్తోఽద్రాక్షీద్యదూద్వహం ॥28॥

కామాత్మజం తం భువనైకసుందరం శ్యామం పిశంగాంబరమంబుజేక్షణం
బృహద్భుజం కుండలకుంతలత్విషా స్మితావలోకేన చ మండితాననం ॥29॥

దీవ్యంతమక్షైః ప్రియయాభినృమ్ణయా తదంగసంగస్తనకుంకుమస్రజం
బాహ్వోర్దధానం మధుమల్లికాశ్రితాం తస్యాగ్ర ఆసీనమవేక్ష్య విస్మితః ॥30॥

స తం ప్రవిష్టం వృతమాతతాయిభిర్భటైరనీకైరవలోక్య మాధవః
ఉద్యమ్య మౌర్వం పరిఘం వ్యవస్థితో యథాంతకో దండధరో జిఘాంసయా ॥31॥

జిఘృక్షయా తాన్పరితః ప్రసర్పతః శునో యథా శూకరయూథపోఽహనత్
తే హన్యమానా భవనాద్వినిర్గతా నిర్భిన్నమూర్ధోరుభుజాః ప్రదుద్రువుః ॥32॥

తం నాగపాశైర్బలినందనో బలీ ఘ్నంతం స్వసైన్యం కుపితో బబంధ హ
ఊషా భృశం శోకవిషాదవిహ్వలా బద్ధం నిశమ్యాశ్రుకలాక్ష్యరౌత్సీత్ ॥33॥

—♦ అధ్యాయము 63 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

అపశ్యతాం చానిరుద్ధం తద్బంధూనాం చ భారత
చత్వారో వార్షికా మాసా వ్యతీయురనుశోచతాం ॥1॥

నారదాత్తదుపాకర్ణ్య వార్తాం బద్ధస్య కర్మ చ
ప్రయయుః శోణితపురం వృష్ణయః కృష్ణదైవతాః ॥2॥

ప్రద్యుమ్నో యుయుధానశ్చ గదః సాంబోఽథ సారణః
నందోపనందభద్రాద్యా రామకృష్ణానువర్తినః ॥3॥

అక్షౌహిణీభిర్ద్వాదశభిః సమేతాః సర్వతో దిశం
రురుధుర్బాణనగరం సమంతాత్సాత్వతర్షభాః ॥4॥

భజ్యమానపురోద్యాన ప్రాకారాట్టాలగోపురం
ప్రేక్షమాణో రుషావిష్టస్తుల్యసైన్యోఽభినిర్యయౌ ॥5॥

బాణార్థే భగవాన్రుద్రః ససుతః ప్రమథైర్వృతః
ఆరుహ్య నందివృషభం యుయుధే రామకృష్ణయోః ॥6॥

ఆసీత్సుతుములం యుద్ధమద్భుతం రోమహర్షణం
కృష్ణశంకరయో రాజన్ప్రద్యుమ్నగుహయోరపి ॥7॥

కుంభాండకూపకర్ణాభ్యాం బలేన సహ సంయుగః
సాంబస్య బాణపుత్రేణ బాణేన సహ సాత్యకేః ॥8॥

బ్రహ్మాదయః సురాధీశా మునయః సిద్ధచారణాః
గంధర్వాప్సరసో యక్షా విమానైర్ద్రష్టుమాగమన్ ॥9॥

శంకరానుచరాన్శౌరిర్భూతప్రమథగుహ్యకాన్
డాకినీర్యాతుధానాంశ్చ వేతాలాన్సవినాయకాన్ ॥10॥

ప్రేతమాతృపిశాచాంశ్చ కుష్మాండాన్బ్రహ్మరాక్షసాన్
ద్రావయామాస తీక్ష్ణాగ్రైః శరైః శార్ఙ్గధనుశ్చ్యుతైః ॥11॥

పృథగ్విధాని ప్రాయుంక్త పిణాక్యస్త్రాణి శార్ఙ్గిణే
ప్రత్యస్త్రైః శమయామాస శార్ఙ్గపాణిరవిస్మితః ॥12॥

బ్రహ్మాస్త్రస్య చ బ్రహ్మాస్త్రం వాయవ్యస్య చ పార్వతం
ఆగ్నేయస్య చ పార్జన్యం నైజం పాశుపతస్య చ ॥13॥

మోహయిత్వా తు గిరిశం జృంభణాస్త్రేణ జృంభితం
బాణస్య పృతనాం శౌరిర్జఘానాసిగదేషుభిః ॥14॥

స్కందః ప్రద్యుమ్నబాణౌఘైరర్ద్యమానః సమంతతః
అసృగ్విముంచన్గాత్రేభ్యః శిఖినాపక్రమద్రణాత్ ॥15॥

కుంభాండకూపకర్ణశ్చ పేతతుర్ముషలార్దితౌ
దుద్రువుస్తదనీకని హతనాథాని సర్వతః ॥16॥

విశీర్యమాణమ్స్వబలం దృష్ట్వా బాణోఽత్యమర్షితః
కృష్ణమభ్యద్రవత్సంఖ్యే రథీ హిత్వైవ సాత్యకిం ॥17॥

ధనూంష్యాకృష్య యుగపద్బాణః పంచశతాని వై
ఏకైకస్మిన్శరౌ ద్వౌ ద్వౌ సందధే రణదుర్మదః ॥18॥

తాని చిచ్ఛేద భగవాంధనూంసి యుగపద్ధరిః
సారథిం రథమశ్వాంశ్చ హత్వా శంఖమపూరయత్ ॥19॥

తన్మాతా కోటరా నామ నగ్నా మక్తశిరోరుహా
పురోఽవతస్థే కృష్ణస్య పుత్రప్రాణరిరక్షయా ॥20॥

తతస్తిర్యఙ్ముఖో నగ్నామనిరీక్షన్గదాగ్రజః
బాణశ్చ తావద్విరథశ్ఛిన్నధన్వావిశత్పురం ॥21॥

విద్రావితే భూతగణే జ్వరస్తు త్రిశిరాస్త్రిపాత్
అభ్యధావత దాశార్హం దహన్నివ దిశో దశ॥22॥

అథ నారాయణః దేవః తం దృష్ట్వా వ్యసృజజ్జ్వరం
మాహేశ్వరో వైష్ణవశ్చ యుయుధాతే జ్వరావుభౌ॥23॥

మాహేశ్వరః సమాక్రందన్వైష్ణవేన బలార్దితః
అలబ్ధ్వాభయమన్యత్ర భీతో మాహేశ్వరో జ్వరః
శరణార్థీ హృషీకేశం తుష్టావ ప్రయతాంజలిః॥24॥

జ్వర ఉవాచ ।

నమామి త్వానంతశక్తిం పరేశమ్సర్వాత్మానం కేవలం జ్ఞప్తిమాత్రం
విశ్వోత్పత్తిస్థానసంరోధహేతుం యత్తద్బ్రహ్మ బ్రహ్మలింగంప్రశాంతం॥25॥

కాలో దైవం కర్మ జీవః స్వభావో ద్రవ్యం క్షేత్రం ప్రాణ ఆత్మా వికారః
తత్సంఘాతో బీజరోహప్రవాహస్త్వన్మాయైషా తన్నిషేధం ప్రపద్యే॥26॥

నానాభావైర్లీలయైవోపపన్నైర్దేవాన్సాధూన్లోకసేతూన్బిభర్షి
హంస్యున్మార్గాన్హింసయా వర్తమానాన్జన్మైతత్తే భారహారాయ భూమేః॥27॥

తప్తోఽహమ్తే తేజసా దుఃసహేన శాంతోగ్రేణాత్యుల్బణేన జ్వరేణ
తావత్తాపో దేహినాం తేఽఙ్ఘ్రిమూలం నో సేవేరన్యావదాశానుబద్ధాః॥28॥

శ్రీభగవానువాచ ।

త్రిశిరస్తే ప్రసన్నోఽస్మి వ్యేతు తే మజ్జ్వరాద్భయం
యో నౌ స్మరతి సంవాదం తస్య త్వన్న భవేద్భయం॥29॥

ఇత్యుక్తోఽచ్యుతమానమ్య గతో మాహేశ్వరో జ్వరః
బాణస్తు రథమారూఢః ప్రాగాద్యోత్స్యంజనార్దనం॥30॥

తతో బాహుసహస్రేణ నానాయుధధరోఽసురః
ముమోచ పరమక్రుద్ధో బాణాంశ్చక్రాయుధే నృప॥31॥

తస్యాస్యతోఽస్త్రాణ్యసకృచ్చక్రేణ క్షురనేమినా
చిచ్ఛేద భగవాన్బాహూన్శాఖా ఇవ వనస్పతేః॥32॥

బాహుషు ఛిద్యమానేషు బాణస్య భగవాన్భవః
భక్తానకంప్యుపవ్రజ్య చక్రాయుధమభాషత॥33॥

శ్రీరుద్ర ఉవాచ ।

త్వం హి బ్రహ్మ పరం జ్యోతిర్గూఢం బ్రహ్మణి వాఙ్మయే
యం పశ్యంత్యమలాత్మాన ఆకాశమివ కేవలం॥34॥

నాభిర్నభోఽగ్నిర్ముఖమంబు రేతో
ద్యౌః శీర్షమాశాః శ్రుతిరంఘ్రిరుర్వీ
చంద్రో మనో యస్య దృగర్క ఆత్మా
అహం సముద్రో జఠరం భుజేంద్రః॥35॥

రోమాణి యస్యౌషధయోఽమ్బువాహాః
కేశా విరించో ధిషణా విసర్గః
ప్రజాపతిర్హృదయం యస్య ధర్మః
స వై భవాన్పురుషో లోకకల్పః ॥36॥

తవావతారోఽయమకుంఠధామంధర్మస్య గుప్త్యై జగతో హితాయ
వయం చ సర్వే భవతానుభావితా విభావయామో భువనాని సప్త ॥37॥

త్వమేక ఆద్యః పురుషోఽద్వితీయస్తుర్యః స్వదృగ్ధేతురహేతురీశః
ప్రతీయసేఽథాపి యథావికారం స్వమాయయా సర్వగుణప్రసిద్ధ్యై ॥38॥

యథైవ సూర్యః పిహితశ్ఛాయయా స్వయా
ఛాయాం చ రూపాణి చ సంచకాస్తి
ఏవం గుణేనాపిహితో గుణాంస్త్వం
ఆత్మప్రదీపో గుణినశ్చ భూమన్ ॥39॥

యన్మాయామోహితధియః పుత్రదారగృహాదిషు
ఉన్మజ్జంతి నిమజ్జంతి ప్రసక్తా వృజినార్ణవే ॥40॥

దేవదత్తమిమం లబ్ధ్వా నృలోకమజితేంద్రియః
యో నాద్రియేత త్వత్పాదౌ స శోచ్యో హ్యాత్మవంచకః ॥41॥

యస్త్వాం విసృజతే మర్త్య ఆత్మానం ప్రియమీశ్వరం
విపర్యయేంద్రియార్థార్థం విషమత్త్యమృతం త్యజన్ ॥42॥

అహం బ్రహ్మాథ విబుధా మునయశ్చామలాశయాః
సర్వాత్మనా ప్రపన్నాస్త్వామాత్మానం ప్రేష్ఠమీశ్వరం ॥43॥

తం త్వా జగత్స్థిత్యుదయాంతహేతుం
సమం ప్రసాంతం సుహృదాత్మదైవం
అనన్యమేకం జగదాత్మకేతం
భవాపవర్గాయ భజామ దేవం ॥44॥

అయం మమేష్టో దయితోఽనువర్తీ మయాభయం దత్తమముష్య దేవ
సంపాద్యతాం తద్భవతః ప్రసాదో యథా హి తే దైత్యపతౌ ప్రసాదః ॥45॥

శ్రీభగవానువాచ ।

యదాత్థ భగవంస్త్వం నః కరవామ ప్రియం తవ
భవతో యద్వ్యవసితం తన్మే సాధ్వనుమోదితం ॥46॥

అవధ్యోఽయం మమాప్యేష వైరోచనిసుతోఽసురః
ప్రహ్లాదాయ వరో దత్తో న వధ్యో మే తవాన్వయః ॥47॥

దర్పోపశమనాయాస్య ప్రవృక్ణా బాహవో మయా
సూదితం చ బలం భూరి యచ్చ భారాయితం భువః ॥48॥

చత్వారోఽస్య భుజాః శిష్టా భవిష్యత్యజరామరః
పార్షదముఖ్యో భవతో న కుతశ్చిద్భయోఽసురః ॥49॥

ఇతి లబ్ధ్వాభయం కృష్ణం ప్రణమ్య శిరసాసురః
ప్రాద్యుమ్నిం రథమారోప్య సవధ్వో సముపానయత్ ॥50॥

అక్షౌహిణ్యా పరివృతం సువాసఃసమలంకృతం
సపత్నీకం పురస్కృత్య యయౌ రుద్రానుమోదితః॥51॥

స్వరాజధానీం సమలంకృతాం ధ్వజైః
సతోరణైరుక్షితమార్గచత్వరాం
వివేశ శంఖానకదుందుభిస్వనైర్
అభ్యుద్యతః పౌరసుహృద్ద్విజాతిభిః॥52॥

య ఏవం కృష్ణవిజయం శంకరేణ చ సంయుగం
సంస్మరేత్ప్రాతరుత్థాయ న తస్య స్యాత్పరాజయః॥53॥

—♦ అధ్యాయము 64 ♦—

శ్రీబాదరాయణిరువాచ ।

ఏకదోపవనం రాజంజగ్ముర్యదుకుమారకాః
విహర్తుం సాంబప్రద్యుమ్న చారుభానుగదాదయః॥1॥

క్రీడిత్వా సుచిరం తత్ర విచిన్వంతః పిపాసితాః
జలం నిరుదకే కూపే దదృశుః సత్త్వమద్భుతం॥2॥

కృకలాసం గిరినిభం వీక్ష్య విస్మితమానసాః
తస్య చోద్ధరణే యత్నం చక్రుస్తే కృపయాన్వితాః॥3॥

చర్మజైస్తాంతవైః పాశైర్బద్ధ్వా పతితమర్భకాః
నాశక్నురన్సముద్ధర్తుం కృష్ణాయాచఖ్యురుత్సుకాః॥4॥

తత్రాగత్యారవిందాక్షో భగవాన్విశ్వభావనః
వీక్ష్యోజ్జహార వామేన తం కరేణ స లీలయా॥5॥

స ఉత్తమఃశ్లోకకరాభిమృష్టో విహాయ సద్యః కృకలాసరూపం
సంతప్తచామీకరచారువర్ణః స్వర్గ్యద్భుతాలంకరణాంబరస్రక్॥6॥

పప్రచ్ఛ విద్వానపి తన్నిదానం జనేషు విఖ్యాపయితుం ముకుందః
కస్త్వం మహాభాగ వరేణ్యరూపో దేవోత్తమం త్వాం గణయామి నూనం॥7॥

దశామిమాం వా కతమేన కర్మణా సంప్రాపితోఽస్యతదర్హః సుభద్ర
ఆత్మానమాఖ్యాహి వివిత్సతాం నో యన్మన్యసే నః క్షమమత్ర వక్తుం॥8॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇతి స్మ రాజా సంపృష్టః కృష్ణేనానంతమూర్తినా
మాధవం ప్రణిపత్యాహ కిరీటేనార్కవర్చసా॥9॥

నృగ ఉవాచ ।

నృగో నామ నరేంద్రోఽహమిక్ష్వాకుతనయః ప్రభో
దానిష్వాఖ్యాయమానేషు యది తే కర్ణమస్పృశం॥10॥

కిం ను తేఽవిదితం నాథ సర్వభూతాత్మసాక్షిణః
కాలేనావ్యాహతదృశో వక్ష్యేఽథాపి తవాజ్ఞయా ॥11॥

యావత్యః సికతా భూమేర్యావత్యో దివి తారకాః
యావత్యో వర్షధారాశ్చ తావతీరదదం స్మ గాః ॥12॥

పయస్వినీస్తరుణీః శీలరూప గుణోపపన్నాః కపిలా హేమస్రృంగీః
న్యాయార్జితా రూప్యఖురాః సవత్సా దుకూలమాలాభరణా దదావహం ॥13॥

స్వలంకృతేభ్యో గుణశీలవద్భ్యః సీదత్కుటుంబేభ్య ఋతవ్రతేభ్యః
తపఃశ్రుతబ్రహ్మవదాన్యసద్భ్యః ప్రాదాం యువభ్యో ద్విజపుంగవేభ్యః ॥14॥

గోభూహిరణ్యాయతనాశ్వహస్తినః కన్యాః సదాసీస్తిలరూప్యశయ్యాః
వాసాంసి రత్నాని పరిచ్ఛదాన్రథానిష్టం చ యజ్ఞైశ్చరితం చ పూర్తం ॥15॥

కస్యచిద్ద్విజముఖ్యస్య భ్రష్టా గౌర్మమ గోధనే
సంపృక్తావిదుషా సా చ మయా దత్తా ద్విజాతయే ॥16॥

తాం నీయమానాం తత్స్వామీ దృష్ట్వోవాచ మమేతి తం
మమేతి పరిగ్రాహ్యాహ నృగో మే దత్తవానితి ॥17॥

విప్రౌ వివదమానౌ మామూచతుః స్వార్థసాధకౌ
భవాందాతాపహర్తేతి తచ్ఛ్రుత్వా మేఽభవద్భ్రమః ॥18॥

అనునీతావుభౌ విప్రౌ ధర్మకృచ్ఛ్రగతేన వై
గవాం లక్షం ప్రకృష్టానాం దాస్యామ్యేషా ప్రదీయతాం ॥19॥

భవంతావనుగృహ్ణీతాం కింకరస్యావిజానతః
సముద్ధరతం మాం కృచ్ఛ్రాత్పతంతం నిరయేఽశుచౌ ॥20॥

నాహం ప్రతీచ్ఛే వై రాజన్నిత్యుక్త్వా స్వామ్యపాక్రమత్
నాన్యద్గవామప్యయుతమిచ్ఛామీత్యపరో యయౌ ॥21॥

ఏతస్మిన్నంతరే యామైర్దూతైర్నీతో యమక్షయం
యమేన పృష్టస్తత్రాహం దేవదేవ జగత్పతే ॥22॥

పూర్వం త్వమశుభం భుంక్ష ఉతాహో నృపతే శుభం
నాంతం దానస్య ధర్మస్య పశ్యే లోకస్య భాస్వతః ॥23॥

పూర్వం దేవాశుభం భుంజ ఇతి ప్రాహ పతేతి సః
తావదద్రాక్షమాత్మానం కృకలాసం పతన్ప్రభో ॥24॥

బ్రహ్మణ్యస్య వదాన్యస్య తవ దాసస్య కేశవ
స్మృతిర్నాద్యాపి విధ్వస్తా భవత్సందర్శనార్థినః ॥25॥

స త్వం కథం మమ విభోఽక్షిపథః పరాత్మా
యోగేశ్వరః శ్రుతిదృశామలహృద్విభావ్యః
సాక్షాదధోక్షజ ఉరువ్యసనాంధబుద్ధేః
స్యాన్మేఽనుదృశ్య ఇహ యస్య భవాపవర్గః ॥26॥

దేవదేవ జగన్నాథ గోవింద పురుషోత్తమ
నారాయణ హృషీకేశ పుణ్యశ్లోకాచ్యుతావ్యయ ॥27॥

అనుజానీహి మాం కృష్ణ యాంతం దేవగతిం ప్రభో
యత్ర క్వాపి సతశ్చేతో భూయాన్మే త్వత్పదాస్పదం ॥28॥

నమస్తే సర్వభావాయ బ్రహ్మణేఽనంతశక్తయే
కృష్ణాయ వాసుదేవాయ యోగానాం పతయే నమః॥29॥

ఇత్యుక్త్వా తం పరిక్రమ్య పాదౌ స్పృష్ట్వా స్వమౌలినా
అనుజ్ఞాతో విమానాగ్ర్యమారుహత్పశ్యతాం నృణాం॥30॥

కృష్ణః పరిజనం ప్రాహ భగవాందేవకీసుతః
బ్రహ్మణ్యదేవో ధర్మాత్మా రాజన్యాననుశిక్షయన్॥31॥

దుర్జరం బత బ్రహ్మస్వం భుక్తమగ్నేర్మనాగపి
తేజీయసోఽపి కిముత రాజ్ఞాం ఈశ్వరమానినాం॥32॥

నాహం హాలాహలం మన్యే విషం యస్య ప్రతిక్రియా
బ్రహ్మస్వం హి విషం ప్రోక్తం నాస్య ప్రతివిధిర్భువి॥33॥

హినస్తి విషమత్తారం వహ్నిరద్భిః ప్రశామ్యతి
కులం సమూలం దహతి బ్రహ్మస్వారణిపావకః॥34॥

బ్రహ్మస్వం దురనుజ్ఞాతం భుక్తం హంతి త్రిపూరుషం
ప్రసహ్య తు బలాద్భుక్తం దశ పూర్వాందశాపరాన్॥35॥

రాజానో రాజలక్ష్మ్యాంధా నాత్మపాతం విచక్షతే
నిరయం యేఽభిమన్యంతే బ్రహ్మస్వం సాధు బాలిశాః॥36॥

గృహ్ణంతి యావతః పాంశూన్క్రందతామశ్రుబిందవః
విప్రాణాం హృతవృత్తీనామ్వదాన్యానాం కుటుంబినాం॥37॥

రాజానో రాజకుల్యాశ్చ తావతోఽబ్దాన్నిరంకుశాః
కుంభీపాకేషు పచ్యంతే బ్రహ్మదాయాపహారిణః॥38॥

స్వదత్తాం పరదత్తాం వా బ్రహ్మవృత్తిం హరేచ్చ యః
షష్టివర్షసహస్రాణి విష్ఠాయాం జాయతే కృమిః॥39॥

న మే బ్రహ్మధనం భూయాద్యద్గృధ్వాల్పాయుషో నరాః
పరాజితాశ్చ్యుతా రాజ్యాద్భవంత్యుద్వేజినోఽహయః॥40॥

విప్రం కృతాగసమపి నైవ ద్రుహ్యత మామకాః
ఘ్నంతం బహు శపంతం వా నమస్కురుత నిత్యశః॥41॥

యథాహం ప్రణమే విప్రాననుకాలం సమాహితః
తథా నమత యూయం చ యోఽన్యథా మే స దండభాక్॥42॥

బ్రాహ్మణార్థో హ్యపహృతో హర్తారం పాతయత్యధః
అజానంతమపి హ్యేనం నృగం బ్రాహ్మణగౌరివ॥43॥

ఏవం విశ్రావ్య భగవాన్ముకుందో ద్వారకౌకసః
పావనః సర్వలోకానాం వివేశ నిజమందిరం॥44॥

—♦ అధ్యాయము 65 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

బలభద్రః కురుశ్రేష్ఠ భగవాన్రథమాస్థితః
సుహృద్దిదృక్షురుత్కంఠః ప్రయయౌ నందగోకులం॥1॥

పరిష్వక్తశ్చిరోత్కంఠైర్గోపైర్గోపిభిరేవ చ
రామోఽభివాద్య పితరావాశీర్భిరభినందితః ॥2॥

చిరం నః పాహి దాశార్హ సానుజో జగదీశ్వరః
ఇత్యారోప్యాంకమాలింగ్య నేత్రైః సిషిచతుర్జలైః ॥3॥

గోపవృద్ధాంశ్చ విధివద్యవిష్ఠై రభివందితః
యథావయో యథాసఖ్యం యథాసంబంధమాత్మనః ॥4॥

సముపేత్యాథ గోపాలాన్హాస్యహస్తగ్రహాదిభిః
విశ్రాంతమ్సుఖమాసీనం పప్రచ్ఛుః పర్యుపాగతాః ॥5॥

పృష్టాశ్చానామయం స్వేషు ప్రేమగద్గదయా గిరా
కృష్ణే కమలపత్రాక్షే సన్న్యస్తాఖిలరాధసః ॥6॥

కచ్చిన్నో బాంధవా రామ సర్వే కుశలమాసతే
కచ్చిత్స్మరథ నో రామ యూయం దారసుతాన్వితాః ॥7॥

దిష్ట్యా కంసో హతః పాపో దిష్ట్యా ముక్తాః సుహృజ్జనాః
నిహత్య నిర్జిత్య రిపూందిష్ట్యా దుర్గం సమాశ్రితాః ॥8॥

గోప్యో హసంత్యః పప్రచ్ఛూ రామసందర్శనాదృతాః
కచ్చిదాస్తే సుఖం కృష్ణః పురస్త్రీజనవల్లభః ॥9॥

కచ్చిత్స్మరతి వా బంధూన్పితరం మాతరం చ సః
అప్యసౌ మాతరం ద్రష్టుం సకృదప్యాగమిష్యతి
అపి వా స్మరతేఽస్మాకమనుసేవాం మహాభుజః ॥10॥

మాతరం పితరం భ్రాతౄన్పతీన్పుత్రాన్స్వసౄనపి
యదర్థే జహిమ దాశార్హ దుస్త్యజాన్స్వజనాన్ప్రభో ॥11॥

తా నః సద్యః పరిత్యజ్య గతః సంఛిన్నసౌహృదః
కథం ను తాదృశం స్త్రీభిర్న శ్రద్ధీయేత భాషితం ॥12॥

కథం ను గృహ్ణంత్యనవస్థితాత్మనో
వచః కృతఘ్నస్య బుధాః పురస్త్రియః
గృహ్ణంతి వై చిత్రకథస్య సుందర
స్మితావలోకోచ్ఛ్వసితస్మరాతురాః ॥13॥

కిం నస్తత్కథయా గోప్యః కథాః కథయతాపరాః
యాత్యస్మాభిర్వినా కాలో యది తస్య తథైవ నః ॥14॥

ఇతి ప్రహసితం శౌరేర్జల్పితం చారువీక్షితం
గతిం ప్రేమపరిష్వంగం స్మరంత్యో రురుదుః స్త్రియః ॥15॥

సంకర్షణస్తాః కృష్ణస్య సందేశైర్హృదయంగమైః
సాంత్వయామాస భగవాన్నానానునయకోవిదః ॥16॥

ద్వౌ మాసౌ తత్ర చావాత్సీన్మధుం మాధవం ఏవ చ
రామః క్షపాసు భగవాన్గోపీనాం రతిమావహన్ ॥17॥

పూర్ణచంద్రకలామృష్టే కౌముదీగంధవాయునా
యమునోపవనే రేమే సేవితే స్త్రీగణైర్వృతః ॥18॥

వరుణప్రేషితా దేవీ వారుణీ వృక్షకోటరాత్
పతంతీ తద్వనం సర్వం స్వగంధేనాధ్యవాసయత్ ॥19॥

తం గంధం మధుధారాయా వాయునోపహృతం బలః
ఆఘ్రాయోపగతస్తత్ర లలనాభిః సమం పపౌ||20||

ఉపగీయమానో గంధర్వైర్వనితాశోభిమండలే
రేమే కరేణుయూథేశో మాహేంద్ర ఇవ వారణః||21||

నేదుర్దుందుభయో వ్యోమ్ని వవృషుః కుసుమైర్ముదా
గంధర్వా మునయో రామం తద్వీర్యైరీడిరే తదా||22||

ఉపగీయమానచరితో వనితాభిర్హలాయుధ
వనేషు వ్యచరత్క్షీవో మదవిహ్వలలోచనః||23||

స్రగ్వ్యేకకుండలో మత్తో వైజయంత్యా చ మాలయా
బిభ్రత్స్మితముఖాంభోజం స్వేదప్రాలేయభూషితం||24||

స ఆజుహావ యమునాం జలక్రీడార్థమీశ్వరః
నిజం వాక్యమనాదృత్య మత్త ఇత్యాపగాం బలః
అనాగతాం హలాగ్రేణ కుపితో విచకర్ష హ||25||

పాపే త్వం మామవజ్ఞాయ యన్నాయాసి మయాహుతా
నేష్యే త్వాం లాంగలాగ్రేణ శతధా కామచారిణీం||26||

ఏవం నిర్భర్త్సితా భీతా యమునా యదునందనం
ఉవాచ చకితా వాచం పతితా పాదయోర్నృప||27||

రామ రామ మహాబాహో న జానే తవ విక్రమం
యస్యైకాంశేన విధృతా జగతీ జగతః పతే||28||

పరం భావం భగవతో భగవన్మామజానతీం
మోక్తుమర్హసి విశ్వాత్మన్ప్రపన్నాం భక్తవత్సల||29||

తతో వ్యముంచద్యమునాం యాచితో భగవాన్బలః
విజగాహ జలం స్త్రీభిః కరేణుభిరివేభరాట్||30||

కామం విహృత్య సలిలాదుత్తీర్ణాయాసీతాంబరే
భూషణాని మహార్హాణి దదౌ కాంతిః శుభాం స్రజం||31||

వసిత్వా వాససీ నీలే మాలాం ఆముచ్య కాంచనీం
రేయే స్వలంకృతో లిప్తో మాహేంద్ర ఇవ వారణః||32||

అద్యాపి దృశ్యతే రాజన్యమునాకృష్టవర్త్మనా
బలస్యానంతవీర్యస్య వీర్యం సూచయతీవ హి||33||

ఏవం సర్వా నిశా యాతా ఏకేవ రమతో వ్రజే
రామస్యాక్షిప్తచిత్తస్య మాధుర్యైర్వ్రజయోషితాం||34||

—♦ అధ్యాయము 66 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ |

నందవ్రజం గతే రామే కరూషాధిపతిర్నృప
వాసుదేవోఽహమిత్యజ్ఞో దూతం కృష్ణాయ ప్రాహిణోత్||1||

త్వం వాసుదేవో భగవానవతీర్ణో జగత్పతిః
ఇతి ప్రస్తోభితో బాలైర్మేన ఆత్మానమచ్యుతం ॥2॥

దూతం చ ప్రాహిణోన్మందః కృష్ణాయావ్యక్తవర్త్మనే
ద్వారకాయాం యథా బాలో నృపో బాలకృతోఽబుధః ॥3॥

దూతస్తు ద్వారకామేత్య సభాయామాస్థితం ప్రభుం
కృష్ణం కమలపత్రాక్షం రాజసందేశమబ్రవీత్ ॥4॥

వాసుదేవోఽవతీర్ణోఽహమేక ఏవ న చాపరః
భూతానామనుకంపార్థం త్వం తు మిథ్యాభిధాం త్యజ ॥5॥

యాని త్వమస్మచ్చిహ్నాని మౌఢ్యాద్బిభర్షి సాత్వత
త్యక్త్వైహి మాం త్వం శరణం నో చేద్దేహి మమాహవం ॥6॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

కత్థనం తదుపాకర్ణ్య పౌండ్రకస్యాల్పమేధసః
ఉగ్రసేనాదయః సభ్యా ఉచ్చకైర్జహసుస్తదా ॥7॥

ఉవాచ దూతం భగవాన్పరిహాసకథామను
ఉత్స్రక్ష్యే మూఢ చిహ్నాని యైస్త్వమేవం వికత్థసే ॥8॥

ముఖం తదపిధాయాజ్ఞ కంకగృధ్రవటైర్వృతః
శయిష్యసే హతస్తత్ర భవితా శరణం శునాం ॥9॥

ఇతి దూతస్తమాక్షేపం స్వామినే సర్వమాహరత్
కృష్ణోఽపి రథమాస్థాయ కాశీముపజగామ హ ॥10॥

పౌండ్రకోఽపి తదుద్యోగముపలభ్య మహారథః
అక్షౌహిణీభ్యాం సంయుక్తో నిశ్చక్రామ పురాద్ద్రుతం ॥11॥

తస్య కాశీపతిర్మిత్రం పార్ష్ణిగ్రాహోఽన్వయాన్నృప
అక్షౌహిణీభిస్తిసృభిరపశ్యత్పౌండ్రకం హరిః ॥12॥

శంఖార్యసిగదాశార్ఙ్గ శ్రీవత్సాద్యుపలక్షితం
బిభ్రాణం కౌస్తుభమణిం వనమాలావిభూషితం ॥13॥

కౌశేయవాససీ పీతే వసానం గరుడధ్వజం
అమూల్యమౌల్యాభరణం స్ఫురన్మకరకుండలం ॥14॥

దృష్ట్వా తమాత్మనస్తుల్యం వేషం కృత్రిమమాస్థితం
యథా నటం రంగగతం విజహాస భృశం హరిః ॥15॥

శులైర్గదాభిః పరిఘైః శక్త్యృష్టిప్రాసతోమరైః
అసిభిః పట్టిశైర్బాణైః ప్రాహరన్నరయో హరిం ॥16॥

కృష్ణస్తు తత్పౌండ్రకకాశిరాజయోర్
బలం గజస్యందనవాజిపత్తిమత్
గదాసిచక్రేషుభిరార్దయద్భృశం
యథా యుగాంతే హుతభుక్పృథక్ప్రజాః ॥17॥

ఆయోధనం తద్రథవాజికుంజర ద్విపత్ఖరోష్ట్రైరరిణావఖండితైః
బభౌ చితం మోదవహం మనస్వినామాక్రీడనం భూతపతేరివోల్బణం ॥18॥

అథాహ పౌండ్రకం శౌరిర్భో భో పౌండ్రక యద్భవాన్
దూతవాక్యేన మామాహ తాన్యస్త్రణ్యుత్సృజామి తే॥19॥

త్యాజయిష్యేఽభిధానం మే యత్త్వయాజ్ఞ మృషా ధృతం
వ్రజామి శరనం తేఽద్య యది నేచ్ఛామి సంయుగం॥20॥

ఇతి క్షిప్త్వా శితైర్బాణైర్విరథీకృత్య పౌండ్రకం
శిరోఽవృశ్చద్రథాంగేన వజ్రేణేంద్రో యథా గిరేః॥21॥

తథా కాశీపతేః కాయాచ్ఛిర ఉత్కృత్య పత్రిభిః
న్యపాతయత్కాశీపుర్యాం పద్మకోశమివానిలః॥22॥

ఏవం మత్సరిణమ్హత్వా పౌండ్రకం ససఖం హరిః
ద్వారకామావిశత్సిద్ధైర్గీయమానకథామృతః॥23॥

స నిత్యం భగవద్ధ్యాన ప్రధ్వస్తాఖిలబంధనః
బిభ్రాణశ్చ హరే రాజన్స్వరూపం తన్మయోఽభవత్॥24॥

శిరః పతితమాలోక్య రాజద్వారే సకుండలం
కిమిదం కస్య వా వక్త్రమితి సంశిశిరే జనాః॥25॥

రాజ్ఞః కాశీపతేర్జ్ఞాత్వా మహిష్యః పుత్రబాంధవాః
పౌరాశ్చ హా హతా రాజన్నాథ నాథేతి ప్రారుదన్॥26॥

సుదక్షిణస్తస్య సుతః కృత్వా సంస్థావిధిం పతేః
నిహత్య పితృహంతారం యాస్యామ్యపచితిం పితుః॥27॥

ఇత్యాత్మనాభిసంధాయ సోపాధ్యాయో మహేశ్వరం
సుదక్షిణోఽర్చయామాస పరమేణ సమాధినా॥28॥

ప్రీతోఽవిముక్తే భగవాంస్తస్మై వరమదాద్విభుః
పితృహంతృవధోపాయం స వవ్రే వరమీప్సితం॥29॥

దక్షిణాగ్నిం పరిచర బ్రాహ్మణైః సమమృత్విజం
అభిచారవిధానేన స చాగ్నిః ప్రమథైర్వృతః॥30॥

సాధయిష్యతి సంకల్పమబ్రహ్మణ్యే ప్రయోజితః
ఇత్యాదిష్టస్తథా చక్రే కృష్ణాయాభిచరన్వ్రతీ॥31॥

తతోఽగ్నిరుత్థితః కుండాన్మూర్తిమానతిభీషణః
తప్తతామ్రశిఖాశ్మశ్రురంగారోద్గారిలోచనః॥32॥

దంష్ట్రోగ్రభ్రుకుటీదండ కఠోరాస్యః స్వజిహ్వయా
ఆలిహన్సృక్వణీ నగ్నో విధున్వంస్త్రిశిఖం జ్వలత్॥33॥

పద్భ్యాం తాలప్రమాణాభ్యాం కంపయన్నవనీతలం
సోఽభ్యధావద్వృతో భూతైర్ద్వారకాం ప్రదహందిశః॥34॥

తమాభిచారదహనమాయాంతం ద్వారకౌకసః
విలోక్య తత్రసుః సర్వే వనదాహే మృగా యథా॥35॥

అక్షైః సభాయాం క్రీడంతం భగవంతం భయాతురాః
త్రాహి త్రాహి త్రిలోకేశ వహ్నేః ప్రదహతః పురం॥36॥

శ్రుత్వా తజ్జనవైక్లవ్యం దృష్ట్వా స్వానాం చ సాధ్వసం
శరణ్యః సంప్రహస్యాహ మా భైష్టేత్యవితాస్మ్యహం॥37॥

సర్వస్యాంతర్బహిఃసాక్షి కృత్యాం మాహేశ్వరీం విభుః
విజ్ఞాయ తద్విఘాతార్థం పార్శ్వస్థం చక్రమాదిశత్॥38॥

తత్సూర్యకోటిప్రతిమం సుదర్శనం జాజ్వల్యమానం ప్రలయానలప్రభం
స్వతేజసా ఖం కకుభోఽథ రోదసీ చక్రం ముకుందాస్త్రం అథాగ్నిమార్దయత్॥39॥

కృత్యానలః ప్రతిహతః స రథాఙ్గపాణేర్
అస్త్రౌజసా స నృప భగ్నముఖో నివృత్తః
వారాణసీం పరిసమేత్య సుదక్షిణం తం
సర్త్విగ్జనం సమదహత్స్వకృతోఽభిచారః॥40॥

చక్రం చ విష్ణోస్తదనుప్రవిష్టం వారానసీం సాట్టసభాలయాపణాం
సగోపురాట్టాలకకోష్ఠసంకులాం సకోశహస్త్యశ్వరథాన్నశాలినీం॥41॥

దగ్ధ్వా వారాణసీం సర్వాం విష్ణోశ్చక్రం సుదర్శనం
భూయః పార్శ్వముపాతిష్ఠత్కృష్ణస్యాక్లిష్టకర్మణః॥42॥

య ఏనం శ్రావయేన్మర్త్య ఉత్తమఃశ్లోకవిక్రమం
సమాహితో వా శృణుయాత్సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే॥43॥

—♦ అధ్యాయము 67 ♦—

శ్రీరాజోవాచ ।

భుయోఽహం శ్రోతుమిచ్ఛామి రామస్యాద్భుతకర్మణః
అనంతస్యాప్రమేయస్య యదన్యత్కృతవాన్ప్రభుః॥1॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

నరకస్య సఖా కశ్చిద్ద్వివిదో నామ వానరః
సుగ్రీవసచివః సోఽథ భ్రాతా మైందస్య వీర్యవాన్॥2॥

సఖ్యుః సోఽపచితిం కుర్వన్వానరో రాష్ట్రవిప్లవం
పురగ్రామాకరాన్ఘోషానదహద్వహ్నిముత్సృజన్॥3॥

క్వచిత్స శైలానుత్పాట్య తైర్దేశాన్సమచూర్ణయత్
ఆనర్తాన్సుతరామేవ యత్రాస్తే మిత్రహా హరిః॥4॥

క్వచిత్సముద్రమధ్యస్థో దోర్భ్యాముత్క్షిప్య తజ్జలం
దేశాన్నాగాయుతప్రాణో వేలాకూలే న్యమజ్జయత్॥5॥

ఆశ్రమానృషిముఖ్యానాం కృత్వా భగ్నవనస్పతీన్
అదూషయచ్ఛకృన్మూత్రైరగ్నీన్వైతానికాన్ఖలః॥6॥

పురుషాన్యోషితో దృప్తః క్ష్మాభృద్ద్రోణీగుహాసు సః
నిక్షిప్య చాప్యధాచ్ఛైలైః పేశష్కారీవ కీటకం॥7॥

ఏవం దేశాన్విప్రకుర్వందూషయంశ్చ కులస్త్రియః
శ్రుత్వా సులలితం గీతం గిరిం రైవతకం యయౌ॥8॥

తత్రాపశ్యద్యదుపతిం రామం పుష్కరమాలినం
సుదర్శనీయసర్వాంగం లలనాయూథమధ్యగం॥9॥

గాయంతం వారుణిం పిత్వా మదవిహ్వాలలోచనం
విభ్రాజమానం వపుషా ప్రభిన్నమివ వారణం॥10॥

దుష్టః శాఖామృగః శాఖామారూఢః కంపయంద్రుమాన్
చక్రే కిలకిలాశబ్దమాత్మానం సంప్రదర్శయన్॥11॥

తస్య ధార్ష్ట్యం కపేర్వీక్ష్య తరుణ్యో జాతిచాపలాః
హాస్యప్రియా విజహసుర్బలదేవపరిగ్రహాః॥12॥

తా హేలయామాస కపిర్భ్రూక్షేపైర్సమ్ముఖాదిభిః
దర్శయన్స్వగుదం తాసాం రామస్య చ నిరీక్షితః॥13॥

తం గ్రావ్ణా ప్రాహరత్క్రుద్ధో బలః ప్రహరతాం వరః
స వంచయిత్వా గ్రావాణం మదిరాకలశం కపిః॥14॥

గృహీత్వా హేలయామాస ధూర్తస్తం కోపయన్హసన్
నిర్భిద్య కలశం దుష్టో వాసాంస్యాస్ఫాలయద్బలం
కదర్థీకృత్య బలవాన్విప్రచక్రే మదోద్ధతః॥15॥

తం తస్యావినయం దృష్ట్వా దేశాంశ్చ తదుపద్రుతాన్
క్రుద్ధో ముషలమాదత్త హలం చారిజిఘాంసయా॥16॥

ద్వివిదోఽపి మహావీర్యః శాలముద్యమ్య పాణినా
అభ్యేత్య తరసా తేన బలం మూర్ధన్యతాడయత్॥17॥

తం తు సంకర్షణో మూర్ధ్ని పతంతమచలో యథా
ప్రతిజగ్రాహ బలవాన్సునందేనాహనచ్చ తం॥18॥

మూషలాహతమస్తిష్కో విరేజే రక్తధారయా
గిరిర్యథా గైరికయా ప్రహారం నానుచింతయన్॥19॥

పునరన్యం సముత్క్షిప్య కృత్వా నిష్పత్రమోజసా
తేనాహనత్సుసంక్రుద్ధస్తం బలః శతధాచ్ఛినత్॥20॥

తతోఽన్యేన రుషా జఘ్నే తం చాపి శతధాచ్ఛినత్॥21॥

ఏవం యుధ్యన్భగవతా భగ్నే భగ్నే పునః పునః
ఆకృష్య సర్వతో వృక్షాన్నిర్వృక్షమకరోద్వనం॥22॥

తతోఽముంచచ్ఛిలావర్షం బలస్యోపర్యమర్షితః
తత్సర్వం చూర్ణయాం ఆస లీలయా ముషలాయుధః॥23॥

స బాహూ తాలసంకాశౌ ముష్టీకృత్య కపీశ్వరః
ఆసాద్య రోహిణీపుత్రం తాభ్యాం వక్షస్యరూరుజత్॥24॥

యాదవేంద్రోఽపి తం దోర్భ్యాం త్యక్త్వా ముషలలాంగలే
జత్రావభ్యర్దయత్క్రుద్ధః సోఽపతద్రుధిరం వమన్॥25॥

చకంపే తేన పతతా సటంకః సవనస్పతిః
పర్వతః కురుశార్దూల వాయునా నౌరివాంభసి॥26॥

జయశబ్దో నమఃశబ్దః సాధు సాధ్వితి చాంబరే
సురసిద్ధమునీంద్రాణామాసీత్కుసుమవర్షిణాం॥27॥

ఏవం నిహత్య ద్వివిదం జగద్వ్యతికరావహం
సంస్తూయమానో భగవాన్జనైః స్వపురమావిశత్॥28॥

—♦ అధ్యాయము 68 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

దుర్యోధనసుతాం రాజన్లక్ష్మణాం సమితింజయః
స్వయంవరస్థామహరత్సాంబో జాంబవతీసుతః ॥1॥

కౌరవాః కుపితా ఊచుర్దుర్వినీతోఽయమర్భకః
కదర్థీకృత్య నః కన్యామకామామహరద్బలాత్ ॥2॥

బధ్నీతేమం దుర్వినీతం కిం కరిష్యంతి వృష్ణయః
యేఽస్మత్ప్రసాదోపచితాం దత్తాం నో భుంజతే మహీం ॥3॥

నిగృహీతం సుతం శ్రుత్వా యద్యేష్యంతీహ వృష్ణయః
భగ్నదర్పాః శమం యాంతి ప్రాణా ఇవ సుసంయతాః ॥4॥

ఇతి కర్ణః శలో భూరిర్యజ్ఞకేతుః సుయోధనః
సాంబమారేభిరే యోద్ధుం కురువృద్ధానుమోదితాః ॥5॥

దృష్ట్వానుధావతః సాంబో ధార్తరాష్ట్రాన్మహారథః
ప్రగృహ్య రుచిరం చాపం తస్థౌ సింహ ఇవైకలః ॥6॥

తం తే జిఘృక్షవః క్రుద్ధాస్తిష్ఠ తిష్ఠేతి భాషిణః
ఆసాద్య ధన్వినో బాణైః కర్ణాగ్రణ్యః సమాకిరన్ ॥7॥

సోఽపవిద్ధః కురుశ్రేష్ఠ కురుభిర్యదునందనః
నామృష్యత్తదచింత్యార్భః సింహ క్షుద్రమృగైరివ ॥8॥

విస్ఫూర్జ్య రుచిరం చాపం సర్వాన్వివ్యాధ సాయకైః
కర్ణాదీన్షడ్రథాన్వీరస్తావద్భిర్యుగపత్పృథక్ ॥9॥

చతుర్భిశ్చతురో వాహానేకైకేన చ సారథీన్
రథినశ్చ మహేష్వాసాంస్తస్య తత్తేఽభ్యపూజయన్ ॥10॥

తం తు తే విరథం చక్రుశ్చత్వారశ్చతురో హయాన్
ఏకస్తు సారథిం జఘ్నే చిచ్ఛేదణ్యః శరాసనం ॥11॥

తం బద్ధ్వా విరథీకృత్య కృచ్ఛ్రేణ కురవో యుధి
కుమారం స్వస్య కన్యాం చ స్వపురం జయినోఽవిశన్ ॥12॥

తచ్ఛ్రుత్వా నారదోక్తేన రాజన్సంజాతమన్యవః
కురూన్ప్రత్యుద్యమం చక్రురుగ్రసేనప్రచోదితాః ॥13॥

సాంత్వయిత్వా తు తాన్రామః సన్నద్ధాన్వృష్ణిపుంగవాన్
నైచ్ఛత్కురూణాం వృష్ణీనాం కలిం కలిమలాపహః ॥14॥

జగామ హాస్తినపురం రథేనాదిత్యవర్చసా
బ్రాహ్మణైః కులవృద్ధైశ్చ వృతశ్చంద్ర ఇవ గ్రహైః ॥15॥

గత్వా గజాహ్వయం రామో బాహ్యోపవనమాస్థితః
ఉద్ధవం ప్రేషయామాస ధృతరాష్ట్రం బుభుత్సయా ॥16॥

సోఽభివంద్యాంబికాపుత్రం భీష్మం ద్రోణం చ బాహ్లికం
దుర్యోధనం చ విధివద్రామమాగతం అబ్రవీత్ ॥17॥

తేఽతిప్రీతాస్తమాకర్ణ్య ప్రాప్తం రామం సుహృత్తమం
తమర్చయిత్వాభియయుః సర్వే మంగలపాణయః ॥18॥

తం సంగమ్య యథాన్యాయం గామర్ఘ్యం చ న్యవేదయన్
తేషాం యే తత్ప్రభావజ్ఞాః ప్రణేముః శిరసా బలం ॥19॥

బంధూన్కుశలినః శ్రుత్వా పృష్ట్వా శివమనామయం
పరస్పరమథో రామో బభాషేఽవిక్లవం వచః ॥20॥

ఉగ్రసేనః క్షితేశేశో యద్వ ఆజ్ఞాపయత్ప్రభుః
తదవ్యగ్రధియః శ్రుత్వా కురుధ్వమవిలంబితం ॥21॥

యదూయ్యం బహవస్త్వేకం జిత్వాధర్మేణ ధార్మికం
అబధ్నీతాథ తన్మృష్యే బంధూనామైక్యకామ్యయా ॥22॥

వీర్యశౌర్యబలోన్నద్ధమాత్మశక్తిసమం వచః
కురవో బలదేవస్య నిశమ్యోచుః ప్రకోపితాః ॥23॥

అహో మహచ్చిత్రమిదం కాలగత్యా దురత్యయా
ఆరురుక్షత్యుపానద్వై శిరో ముకుటసేవితం ॥24॥

ఏతే యౌనేన సంబద్ధాః సహశయ్యాసనాశనాః
వృష్ణయస్తుల్యతాం నీతా అస్మద్దత్తనృపాసనాః ॥25॥

చామరవ్యజనే శంఖమాతపత్రం చ పాండురం
కిరీటమాసనం శయ్యాం భుంజతేఽస్మదుపేక్షయా ॥26॥

అలం యదూనాం నరదేవలాంఛనైర్దాతుః ప్రతీపైః ఫణినామివామృతం
యేఽస్మత్ప్రసాదోపచితా హి యాదవా ఆజ్ఞాపయంత్యద్య గతత్రపా బత ॥27॥

కథమింద్రోఽపి కురుభిర్భీష్మద్రోణార్జునాదిభిః
అదత్తమవరుంధీత సింహగ్రస్తమివోరణః ॥28॥

శ్రీబాదరాయణిరువాచ ।

జన్మబంధుశ్రీయోన్నద్ధ మదాస్తే భరతర్షభ
ఆశ్రావ్య రామం దుర్వాచ్యమసభ్యాః పురమావిశన్ ॥29॥

దృష్ట్వా కురూనాం దౌఃశీల్యం శ్రుత్వావాచ్యాని చాచ్యుతః
అవోచత్కోపసంరబ్ధో దుష్ప్రేక్ష్యః ప్రహసన్ముహుః ॥30॥

నూనం నానామదోన్నద్ధాః శాంతిం నేచ్ఛంత్యసాధవః
తేషాం హి ప్రశమో దండః పశూనాం లగుడో యథా ॥31॥

అహో యదూన్సుసంరబ్ధాన్కృష్ణం చ కుపితం శనైః
సాంత్వయిత్వాహమేతేషాం శమమిచ్ఛన్నిహాగతః ॥32॥

త ఇమే మందమతయః కలహాభిరతాః ఖలాః
తం మామవజ్ఞాయ ముహుర్దుర్భాషాన్మానినోఽబ్రువన్ ॥33॥

నోగ్రసేనః కిల విభుర్భోజవృష్ణ్యంధకేశ్వరః
శక్రాదయో లోకపాలా యస్యాదేశానువర్తినః ॥34॥

సుధర్మాక్రమ్యతే యేన పారిజాతోఽమరాంఘ్రిపః
ఆనీయ భుజ్యతే సోఽసౌ న కిలాధ్యాసనార్హణః ॥35॥

యస్య పాదయుగం సాక్షాచ్ఛ్రీరుపాస్తేఽఖిలేశ్వరి
స నార్హతి కిల శ్రీశో నరదేవపరిచ్ఛదాన్॥36॥

యస్యాంఘ్రిపంకజరజోఽఖిలలోకపాలైర్
మౌల్యుత్తమైర్ధృతముపాసితతీర్థతీర్థం
బ్రహ్మా భవోఽహమపి యస్య కలాః కలాయాః
శ్రీశ్చోద్వహేమ చిరమస్య నృపాసనం క్వ॥37॥

భుంజతే కురుభిర్దత్తం భూఖండం వృష్ణయః కిల
ఉపానహః కిల వయం స్వయం తు కురవః శిరః॥38॥

అహో ఐశ్వర్యమత్తానాం మత్తానామివ మానినాం
అసంబద్ధా గిరో రుక్షాః కః సహేతానుశాసితా॥39॥

అద్య నిష్కౌరవం పృథ్వీం కరిష్యామీత్యమర్షితః
గృహీత్వా హలముత్తస్థౌ దహన్నివ జగత్త్రయం॥40॥

లాంగలాగ్రేణ నగరముద్విదార్య గజాహ్వయం
విచకర్ష స గంగాయాం ప్రహరిష్యన్నమర్షితః॥41॥

జలయానమివాఘూర్ణం గంగాయాం నగరం పతత్
ఆకృష్యమాణమాలోక్య కౌరవాః జాతసంభ్రమాః॥42॥

తమేవ శరణం జగ్ముః సకుటుంబా జిజీవిషవః
సలక్ష్మణం పురస్కృత్య సాంబం ప్రాంజలయః ప్రభుం॥43॥

రామ రామాఖిలాధార ప్రభావం న విదామ తే
మూఢానాం నః కుబుద్ధీనాం క్షంతుమర్హస్యతిక్రమం॥44॥

స్థిత్యుత్పత్త్యప్యయానాం త్వమేకో హేతుర్నిరాశ్రయః
లోకాన్క్రీడనకానీశ క్రీడతస్తే వదంతి హి॥45॥

త్వమేవ మూర్ధ్నీదమనంత లీలయా భూమండలం బిభర్షి సహస్రమూర్ధన్
అంతే చ యః స్వాత్మనిరుద్ధవిశ్వః శేషేఽద్వితీయః పరిశిష్యమాణః॥46॥

కోపస్తేఽఖిలశిక్షార్థం న ద్వేషాన్న చ మత్సరాత్
బిభ్రతో భగవన్సత్త్వం స్థితిపాలనతత్పరః॥47॥

నమస్తే సర్వభూతాత్మన్సర్వశక్తిధరావ్యయ
విశ్వకర్మన్నమస్తేఽస్తు త్వాం వయం శరణం గతాః॥48॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఏవం ప్రపన్నైః సంవిగ్నైర్వేపమానాయనైర్బలః
ప్రసాదితః సుప్రసన్నో మా భైష్టేత్యభయం దదౌ॥49॥

దుర్యోధనః పారిబర్హం కుంజరాన్షష్టిహాయనాన్
దదౌ చ ద్వాదశశతాన్యయుతాని తురంగమాన్॥50॥

రథానాం షట్సహస్రాణి రౌక్మాణాం సూర్యవర్చసాం
దాసీనాం నిష్కకంఠీనాం సహస్రం దుహితృవత్సలః॥51॥

ప్రతిగృహ్య తు తత్సర్వం భగవాన్సాత్వతర్షభః
ససుతః సస్నుషః ప్రాయాత్సుహృద్భిరభినందితః॥52॥

తతః ప్రవిష్టః స్వపురం హలాయుధః
సమేత్య బంధూననురక్తచేతసః
శశంస సర్వం యదుపుంగవానాం
మధ్యే సభాయాం కురుషు స్వచేష్టితం||53||

అద్యాపి చ పురం హ్యేతత్సూచయద్రామవిక్రమం
సమున్నతం దక్షిణతో గంగాయామనుదృశ్యతే||54||

—♦ అధ్యాయము 69 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ |

నరకం నిహతం శ్రుత్వా తథోద్వాహం చ యోషితాం
కృష్ణేనైకేన బహ్వీనాం తద్దిదృక్షుః స్మ నారదః||1||

చిత్రం బతైతదేకేన వపుషా యుగపత్పృథక్
గృహేషు ద్వ్యష్టసాహస్రం స్త్రియ ఏక ఉదావహత్||2||

ఇత్యుత్సుకో ద్వారవతీం దేవర్షిర్ద్రష్టుమాగమత్
పుష్పితోపవనారామ ద్విజాలికులనాదితాం||3||

ఉత్ఫుల్లేందీవరాంభోజ కహ్లారకుముదోత్పలైః
ఛురితేషు సరఃసూచ్చైః కూజితాం హంససారసైః||4||

ప్రాసాదలక్షైర్నవభిర్జుష్టాం స్ఫాటికరాజతైః
మహామరకతప్రఖ్యైః స్వర్ణరత్నపరిచ్ఛదైః||5||

విభక్తరథ్యాపథచత్వరాపణైః శాలాసభాభీ రుచిరాం సురాలయైః
సంసిక్తమార్గాంగనవీథిదేహలీం పతత్పతాకధ్వజవారితాతపాం||6||

తస్యామంతఃపురం శ్రీమదర్చితం సర్వధిష్ణ్యపైః
హరేః స్వకౌశలం యత్ర త్వష్ట్రా కార్త్స్న్యేన దర్శితం||7||

తత్ర షోడశభిః సద్మ సహస్రైః సమలంకృతం
వివేశైకతోమం శౌరేః పత్నీనాం భవనం మహత్||8||

విష్టబ్ధం విద్రుమస్తంభైర్వైదూర్యఫలకోత్తమైః
ఇంద్రనీలమయైః కుడ్యైర్జగత్యా చాహతత్విషా||9||

వితానైర్నిర్మితైస్త్వష్ట్రా ముక్తాదామవిలంబిభిః
దాంతైరాసనపర్యంకైర్మణ్యుత్తమపరిష్కృతైః||10||

దాసీభిర్నిష్కకంఠీభిః సువాసోభిరలంకృతం
పుంభిః సకంచుకోష్ణీష సువస్త్రమణికుండలైః||11||

రత్నప్రదీపనికరద్యుతిభిర్నిరస్త ధ్వాంతం విచిత్రవలభీషు శిఖండినోఽఙ్గ
నృత్యంతి యత్ర విహితాగురుధూపమక్షైర్నిర్యాంతమీక్ష్య ఘనబుద్ధయ ఉన్నదంతః||12||

తస్మిన్సమానగుణరూపవయఃసువేష
దాసీసహస్రయుతయానుసవం గృహిణ్యా
విప్రో దదర్శ చమరవ్యజనేన రుక్మ
దండేన సాత్వతపతిం పరివీజయంత్యా||13||

తం సన్నిరీక్ష్య భగవాన్సహసోత్థితశ్రీ
పర్యంకతః సకలధర్మభృతాం వరిష్ఠః
ఆనమ్య పాదయుగలం శిరసా కిరీట
జుష్టేన సాంజలిరవీవిశదాసనే స్వే॥14॥

తస్యావనిజ్య చరణౌ తదపః స్వమూర్ధ్నా
బిభ్రజ్జగద్గురుతమోఽపి సతాం పతిర్హి
బ్రహ్మణ్యదేవ ఇతి యద్గుణనామ యుక్తం
తస్యైవ యచ్చరణశౌచమశేషతీర్థం॥15॥

సంపూజ్య దేవఋషివర్యమృషిః పురాణో
నారాయణో నరసఖో విధినోదితేన
వాణ్యాభిభాష్య మితయామృతమిష్టయా తం
ప్రాహ ప్రభో భగవతే కరవామ హే కిం॥16॥

శ్రీనారద ఉవాచ ।

నైవాద్భుతం త్వయి విభోఽఖిలలోకనాథే
మైత్రీ జనేషు సకలేషు దమః ఖలానాం
నిఃశ్రేయసాయ హి జగత్స్థితిరక్షణాభ్యాం
స్వైరావతార ఉరుగాయ విదామ సుష్ఠు॥17॥

దృష్టం తవాంఘ్రియుగలం జనతాపవర్గం
బ్రహ్మాదిభిర్హృది విచింత్యమగాధబోధైః
సంసారకూపపతితోత్తరణావలంబం
ధ్యాయంశ్చరామ్యనుగృహాణ యథా స్మృతిః స్యాత్॥18॥

తతోఽన్యదావిశద్గేహం కృష్ణపత్న్యాః స నారదః
యోగేశ్వరేశ్వరస్యాంగ యోగమాయావివిత్సయా॥19॥

దీవ్యంతమక్షైస్తత్రాపి ప్రియయా చోద్ధవేన చ
పూజితః పరయా భక్త్యా ప్రత్యుత్థానాసనాదిభిః॥20॥

పృష్టశ్చావిదుషేవాసౌ కదాయాతో భవానితి
క్రియతే కిం ను పూర్ణానామపూర్ణైరస్మదాదిభిః॥21॥

అథాపి బ్రూహి నో బ్రహ్మంజన్మైతచ్ఛోభనం కురు
స తు విస్మిత ఉత్థాయ తూష్ణీమన్యదగాద్గృహం॥22॥

తత్రాప్యచష్ట గోవిందం లాలయంతం సుతాన్శిశూన్
తతోఽన్యస్మిన్గృహేఽపశ్యన్మజ్జనాయ కృతోద్యమం॥23॥

జుహ్వంతం చ వితానాగ్నీన్యజంతం పంచభిర్మఖైః
భోజయంతం ద్విజాన్క్వాపి భుంజానమవశేషితం॥24॥

క్వాపి సంధ్యాముపాసీనం జపంతం బ్రహ్మ వాగ్యతం
ఏకత్ర చాసిచర్మాభ్యాం చరంతమసివర్త్మసు॥25॥

అశ్వైర్గజై రథైః క్వాపి విచరంతం గదాగ్రజం
క్వచిచ్ఛయానం పర్యంకే స్తూయమానం చ వందిభిః॥26॥

మంత్రయంతం చ కస్మింశ్చిన్మంత్రిభిశ్చోద్ధవాదిభిః
జలక్రీడారతం క్వాపి వారముఖ్యాబలావృతం॥27॥

కుత్రచిద్ద్విజముఖ్యేభ్యో దదతం గాః స్వలంకృతాః
ఇతిహాసపురాణాని శృణ్వంతం మంగలాని చ ॥28॥

హసంతం హాసకథయా కదాచిత్ప్రియయా గృహే
క్వాపి ధర్మం సేవమానమర్థకామౌ చ కుత్రచిత్ ॥29॥

ధ్యాయంతమేకమాసీనం పురుషం ప్రకృతేః పరం
శుశ్రూషంతం గురూన్క్వాపి కామైర్భోగైః సపర్యయా ॥30॥

కుర్వంతం విగ్రహం కైశ్చిత్సంధిం చాన్యత్ర కేశవం
కుత్రాపి సహ రామేణ చింతయంతం సతాం శివం ॥31॥

పుత్రాణాం దుహితౄణాం చ కాలే విధ్యుపయాపనం
దారైర్వరైస్తత్సదృశైః కల్పయంతం విభూతిభిః ॥32॥

ప్రస్థాపనోపనయనైరపత్యానాం మహోత్సవాన్
వీక్ష్య యోగేశ్వరేశస్య యేషాం లోకా విసిస్మిరే ॥33॥

యజంతం సకలాందేవాన్క్వాపి క్రతుభిరూర్జితైః
పూర్తయంతం క్వచిద్ధర్మం కూర్పారామమఠాదిభిః ॥34॥

చరంతం మృగయాం క్వాపి హయమారుహ్య సైంధవం
ఘ్నంతం తత్ర పశూన్మేధ్యాన్పరీతం యదుపుంగవైః ॥35॥

అవ్యక్తలిఙ్గం ప్రకృతిష్వంతఃపురగృహాదిషు
క్వచిచ్చరంతం యోగేశం తత్తద్భావబుభుత్సయా ॥36॥

అథోవాచ హృషీకేశం నారదః ప్రహసన్నివ
యోగమాయోదయం వీక్ష్య మానుషీమీయుషో గతిం ॥37॥

విదామ యోగమాయాస్తే దుర్దర్శా అపి మాయినాం
యోగేశ్వరాత్మన్నిర్భాతా భవత్పాదనిషేవయా ॥38॥

అనుజానీహి మాం దేవ లోకాంస్తే యశసాప్లుతాన్
పర్యటామి తవోద్గాయన్లీలా భువనపావనీః ॥39॥

శ్రీభగవానువాచ ।

బ్రహ్మంధర్మస్య వక్తాహం కర్తా తదనుమోదితా
తచ్ఛిక్షయన్లోకమిమమాస్థితః పుత్ర మా ఖిదః ॥40॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇత్యాచరంతం సద్ధర్మాన్పావనాన్గృహమేధినాం
తమేవ సర్వగేహేషు సంతమేకం దదర్శ హ ॥41॥

కృష్ణస్యానంతవీర్యస్య యోగమాయామహోదయం
ముహుర్దృష్ట్వా ఋషిరభూద్విస్మితో జాతకౌతుకః ॥42॥

ఇత్యర్థకామధర్మేషు కృష్ణేన శ్రద్ధితాత్మనా
సమ్యక్సభాజితః ప్రీతస్తమేవానుస్మరన్యయౌ ॥43॥

ఏవం మనుష్యపదవీమనువర్తమానో నారాయణోఽఖిలభవాయ గృహీతశక్తిః
రేమేఽఙ్గ షోడశసహస్రవరాంగనానాం సవ్రీడసౌహృదనిరీక్షణహాసజుష్టః॥44॥

యానీహ విశ్వవిలయోద్భవవృత్తిహేతుః
కర్మాణ్యనన్యవిషయాణి హరీశ్చకార
యస్త్వంగ గాయతి శృణోత్యనుమోదతే వా
భక్తిర్భవేద్భగవతి హ్యపవర్గమార్గే॥45॥

—♦ అధ్యాయము 70 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

అథోషస్యుపవృత్తాయాం కుక్కుటాన్కూజతోఽశపన్
గృహీతకంఠ్యః పతిభిర్మాధవ్యో విరహాతురాః॥1॥

వయాంస్యరోరువన్కృష్ణం బోధయంతీవ వందినః
గాయత్స్వలిష్వనిద్రాణి మందారవనవాయుభిః॥2॥

ముహూర్తం తం తు వైదర్భీ నామృష్యదతిశోభనం
పరిరంభణవిశ్లేషాత్ప్రియబాహ్వంతరం గతా॥3॥

బ్రాహ్మే ముహూర్త ఉత్థాయ వార్యుపస్పృశ్య మాధవః
దధ్యౌ ప్రసన్నకరణ ఆత్మానం తమసః పరం॥4॥

ఏకం స్వయంజ్యోతిరనన్యమవ్యయం స్వసంస్థయా నిత్యనిరస్తకల్మషం
బ్రహ్మాఖ్యమస్యోద్భవనాశహేతుభిః స్వశక్తిభిర్లక్షితభావనిర్వృతిం॥5॥

అథాప్లుతోఽమ్భస్యమలే యథావిధి
క్రియాకలాపం పరిధాయ వాససీ
చకార సంధ్యోపగమాది సత్తమో
హుతానలో బ్రహ్మ జజాప వాగ్యతః॥6॥

ఉపస్థాయార్కముద్యంతం తర్పయిత్వాత్మనః కలాః
దేవానృషీన్పితౄన్వృద్ధాన్విప్రానభ్యర్చ్య చాత్మవాన్॥7॥

ధేనూనాం రుక్మశృంగీనాం సాధ్వీనాం మౌక్తికస్రజాం
పయస్వినీనాం గృష్టీనాం సవత్సానాం సువాససాం॥8॥

దదౌ రూప్యఖురాగ్రాణాం క్షౌమాజినతిలైః సహ
అలంకృతేభ్యో విప్రేభ్యో బద్వం బద్వం దినే దినే॥9॥

గోవిప్రదేవతావృద్ధ గురూన్భూతాని సర్వశః
నమస్కృత్యాత్మసంభూతీర్మంగలాని సమస్పృశత్॥10॥

ఆత్మానం భూషయామాస నరలోకవిభూషణం
వాసోభిర్భూషణైః స్వీయైర్దివ్యస్రగనులేపనైః॥11॥

అవేక్ష్యాజ్యం తథాదర్శం గోవృషద్విజదేవతాః
కామాంశ్చ సర్వవర్ణానాం పౌరాంతఃపురచారిణాం
ప్రదాప్య ప్రకృతీః కామైః ప్రతోష్య ప్రత్యనందత॥12॥

సంవిభజ్యాగ్రతో విప్రాన్స్రక్తాంబూలానులేపనైః
సుహృదః ప్రకృతీర్దారానుపాయుంక్త తతః స్వయం॥13॥

తావత్సూత ఉపానీయ స్యందనం పరమాద్భుతం
సుగ్రీవాద్యైర్హయైర్యుక్తం ప్రణమ్యావస్థితోఽగ్రతః॥14॥

గృహీత్వా పాణినా పాణీ సారథేస్తమథారుహత్
సాత్యక్యుద్ధవసంయుక్తః పూర్వాద్రిమివ భాస్కరః॥15॥

ఈక్షితోఽన్తఃపురస్త్రీణాం సవ్రీడప్రేమవీక్షితైః
కృచ్ఛ్రాద్విసృష్టో నిరగాజ్జాతహాసో హరన్మనః॥16॥

సుధర్మాఖ్యాం సభాం సర్వైర్వృష్ణిభిః పరివారితః
ప్రావిశద్యన్నివిష్టానాం న సంత్యంగ షడూర్మయః॥17॥

తత్రోపవిస్తః పరమాసనే విభుర్బభౌ స్వభాసా కకుభోఽవభాసయన్
వృతో నృసింహైర్యదుభిర్యదూత్తమో యథోడురాజో దివి తారకాగణైః॥18॥

తత్రోపమంత్రిణో రాజన్నానాహాస్యరసైర్విభుం
ఉపతస్థుర్నటాచార్యా నర్తక్యస్తాండవైః పృథక్॥19॥

మృదంగవీణామురజ వేణుతాలదరస్వనైః
ననృతుర్జగుస్తుష్టువుశ్చ సూతమాగధవందినః॥20॥

తత్రాహుర్బ్రాహ్మణాః కేచిదాసీనా బ్రహ్మవాదినః
పూర్వేషాం పుణ్యయశసాం రాజ్ఞాం చాకథయన్కథాః॥21॥

తత్రైకః పురుషో రాజన్నాగతోఽపూర్వదర్శనః
విజ్ఞాపితో భగవతే ప్రతీహారైః ప్రవేశితః॥22॥

స నమస్కృత్య కృష్ణాయ పరేశాయ కృతాంజలిః
రాజ్ఞామావేదయద్దుఃఖం జరాసంధనిరోధజం॥23॥

యే చ దిగ్విజయే తస్య సన్నతిం న యయుర్నృపాః
ప్రసహ్యా రుద్ధాస్తేనాసన్నయుతే ద్వే గిరివ్రజే॥24॥

రాజాన ఊచుః ।

కృష్ణ కృష్ణాప్రమేయాత్మన్ప్రపన్నభయభంజన
వయం త్వాం శరణం యామో భవభీతాః పృథగ్ధియః॥25॥

లోకో వికర్మనిరతః కుశలే ప్రమత్తః
కర్మణ్యయం త్వదుదితే భవదర్చనే స్వే
యస్తావదస్య బలవానిహ జీవితాశాం
సద్యశ్ఛినత్త్యనిమిషాయ నమోఽస్తు తస్మై॥26॥

లోకే భవాంజగదినః కలయావతీర్ణః
సద్రక్షణాయ ఖలనిగ్రహణాయ చాన్యః
కశ్చిత్త్వదీయమతియాతి నిదేశమీశ
కిం వా జనః స్వకృతమృచ్ఛతి తన్న విద్మః॥27॥

స్వప్నాయితం నృపసుఖం పరతంత్రమీశ
శశ్వద్భయేన మృతకేన ధురం వహామః
హిత్వా తదాత్మని సుఖం త్వదనీహలభ్యం
క్లిశ్యామహేఽతికృపణాస్తవ మాయయేహ॥28॥

తన్నో భవాన్ప్రణతశోకహరాంఘ్రియుగ్మో
బద్ధాన్వియుంక్ష్వ మగధాహ్వయకర్మపాశాత్
యో భూభుజోఽయుతమతంగజవీర్యమేకో
బిభ్రద్రురోధ భవనే మృగరాడివావీః ॥29॥

యో వై త్వయా ద్వినవకృత్వ ఉదాత్తచక్ర
భగ్నో మృధే ఖలు భవంతమనంతవీర్యం
జిత్వా నృలోకనిరతం సకృదూఢదర్పో
యుష్మత్ప్రజా రుజతి నోఽజిత తద్విధేహి ॥30॥

దూత ఉవాచ ।

ఇతి మాగధసంరుద్ధా భవద్దర్శనకంక్షిణః
ప్రపన్నాః పాదమూలం తే దీనానాం శం విధీయతాం ॥31॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

రాజదూతే బ్రువత్యేవం దేవర్షిః పరమద్యుతిః
బిభ్రత్పింగజటాభారం ప్రాదురాసీద్యథా రవిః ॥32॥

తం దృష్ట్వా భగవాన్కృష్ణః సర్వలోకేశ్వరేశ్వరః
వవంద ఉత్థితః శీర్ష్ణా ససభ్యః సానుగో ముదా ॥33॥

సభాజయిత్వా విధివత్కృతాసనపరిగ్రహం
బభాషే సునృతైర్వాక్యైః శ్రద్ధయా తర్పయన్మునిం ॥34॥

అపి స్విదద్య లోకానాం త్రయాణామకుతోభయం
నను భూయాన్భగవతో లోకాన్పర్యటతో గుణః ॥35॥

న హి తేఽవిదితం కించిల్లోకేష్వీశ్వరకర్తృషు
అథ పృచ్ఛామహే యుష్మాన్పాండవానాం చికీర్షితం ॥36॥

శ్రీనారద ఉవాచ ।

దృష్టా మాయా తే బహుశో దురత్యయా మాయా విభో విశ్వసృజశ్చ మాయినః
భూతేషు భూమంశ్చరతః స్వశక్తిభిర్వహ్నేరివ చ్ఛన్నరుచో న మేఽద్భుతం ॥37॥

తవేహితం కోఽర్హతి సాధు వేదితుం స్వమాయయేదం సృజతో నియచ్ఛతః
యద్విద్యమానాత్మతయావభాసతే తస్మై నమస్తే స్వవిలక్షణాత్మనే ॥38॥

జీవస్య యః సంసరతో విమోక్షణం న జానతోఽనర్థవహాచ్ఛరీరతః
లీలావతారైః స్వయశః ప్రదీపకం ప్రాజ్వాలయత్త్వా తమహం ప్రపద్యే ॥39॥

అథాప్యాశ్రావయే బ్రహ్మ నరలోకవిడంబనం
రాజ్ఞః పైతృష్వస్రేయస్య భక్తస్య చ చికీర్షితం ॥40॥

యక్ష్యతి త్వాం మఖేంద్రేణ రాజసూయేన పాండవః
పారమేష్ఠ్యకామో నృపతిస్తద్భవాననుమోదతాం ॥41॥

తస్మిందేవ క్రతువరే భవంతం వై సురాదయః
దిదృక్షవః సమేష్యంతి రాజానశ్చ యశస్వినః ॥42॥

శ్రవణాత్కీర్తనాద్ధ్యానాత్పూయంతేఽన్తేవసాయినః
తవ బ్రహ్మమయస్యేశ కిముతేక్షాభిమర్శినః ॥43॥

యస్యామలం దివి యశః ప్రథితం రసాయాం
భూమౌ చ తే భువనమంగల దిగ్వితానం
మందాకినీతి దివి భోగవతీతి చాధో
గంగేతి చేహ చరణాంబు పునాతి విశ్వం ॥44॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

తత్ర తేష్వాత్మపక్షేష్వ గృణత్సు విజిగీషయా
వాచః పేశైః స్మయన్భృత్యముద్ధవం ప్రాహ కేశవః ॥45॥

శ్రీభగవానువాచ ।

త్వం హి నః పరమం చక్షుః సుహృన్మంత్రార్థతత్త్వవిత్
అథాత్ర బ్రూహ్యనుష్ఠేయం శ్రద్దధ్మః కరవామ తత్ ॥46॥

ఇత్యుపామంత్రితో భర్త్రా సర్వజ్ఞేనాపి ముగ్ధవత్
నిదేశం శిరసాధాయ ఉద్ధవః ప్రత్యభాషత ॥47॥

—♦ అధ్యాయము 71 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇత్యుదీరితమాకర్ణ్య దేవఋషేరుద్ధవోఽబ్రవీత్
సభ్యానాం మతమాజ్ఞాయ కృష్ణస్య చ మహామతిః ॥1॥

శ్రీఉద్ధవ ఉవాచ ।

యదుక్తమృషినా దేవ సాచివ్యం యక్ష్యతస్త్వయా
కార్యం పైతృష్వస్రేయస్య రక్షా చ శరణైషిణాం ॥2॥

యష్టవ్యమ్రాజసూయేన దిక్చక్రజయినా విభో
అతో జరాసుతజయ ఉభయార్థో మతో మమ ॥3॥

అస్మాకం చ మహానర్థో హ్యేతేనైవ భవిష్యతి
యశశ్చ తవ గోవింద రాజ్ఞో బద్ధాన్విముంచతః ॥4॥

స వై దుర్విషహో రాజా నాగాయుతసమో బలే
బలినామపి చాన్యేషాం భీమం సమబలం వినా ॥5॥

ద్వైరథే స తు జేతవ్యో మా శతాక్షౌహిణీయుతః
బ్రాహ్మణ్యోఽభ్యర్థితో విప్రైర్న ప్రత్యాఖ్యాతి కర్హిచిత్ ॥6॥

బ్రహ్మవేషధరో గత్వా తం భిక్షేత వృకోదరః
హనిష్యతి న సందేహో ద్వైరథే తవ సన్నిధౌ ॥7॥

నిమిత్తం పరమీశస్య విశ్వసర్గనిరోధయోః
హిరణ్యగర్భః శర్వశ్చ కాలస్యారూపిణస్తవ ॥8॥

గాయంతి తే విశదకర్మ గృహేషు దేవ్యో
రాజ్ఞాం స్వశత్రువధమాత్మవిమోక్షణం చ
గోప్యశ్చ కుంజరపతేర్జనకాత్మజాయాః
పిత్రోశ్చ లబ్ధశరణా మునయో వయం చ ॥9॥

జరాసంధవధః కృష్ణ భూర్యర్థాయోపకల్పతే
ప్రాయః పాకవిపాకేన తవ చాభిమతః క్రతుః ॥10॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇత్యుద్ధవవచో రాజన్సర్వతోభద్రమచ్యుతం
దేవర్షిర్యదువృద్ధాశ్చ కృష్ణశ్చ ప్రత్యపూజయన్ ॥11॥

అథాదిశత్ప్రయాణాయ భగవాందేవకీసుతః
భృత్యాందారుకజైత్రాదీననుజ్ఞాప్య గురూన్విభుః ॥12॥

నిర్గమయ్యావరోధాన్స్వాన్ససుతాన్సపరిచ్ఛదాన్
సంకర్షణమనుజ్ఞాప్య యదురాజం చ శత్రుహన్
సూతోపనీతం స్వరథమారుహద్గరుడధ్వజం ॥13॥

తతో రథద్విపభటసాదినాయకైః
కరాలయా పరివృత ఆత్మసేనయా
మృదంగభేర్యానకశంఖగోముఖైః
ప్రఘోషఘోషితకకుభో నిరక్రమత్ ॥14॥

నృవాజికాంచనశిబికాభిరచ్యుతం సహాత్మజాః పతిమను సువ్రతా యయుః
వరాంబరాభరణవిలేపనస్రజః సుసంవృతా నృభిరసిచర్మపాణిభిః ॥15॥

నరోష్ట్రగోమహిషఖరాశ్వతర్యనః
కరేణుభిః పరిజనవారయోషితః
స్వలంకృతాః కటకుటికంబలాంబరాద్య
ఉపస్కరా యయురధియుజ్య సర్వతః ॥16॥

బలం బృహద్ధ్వజపటఛత్రచామరైర్
వరాయుధాభరణకిరీటవర్మభిః
దివాంశుభిస్తుములరవం బభౌ రవేర్
యథార్ణవః క్షుభితతిమింగిలోర్మిభిః ॥17॥

అథో మునిర్యదుపతినా సభాజితః ప్రణమ్య తం హృది విదధద్విహాయసా
నిశమ్య తద్వ్యవసితమాహృతార్హణో ముకుందసందరశననిర్వృతేంద్రియః ॥18॥

రాజదూతమువాచేదం భగవాన్ప్రీణయన్గిరా
మా భైష్ట దూత భద్రం వో ఘాతయిష్యామి మాగధం ॥19॥

ఇత్యుక్తః ప్రస్థితో దూతో యథావదవదన్నృపాన్
తేఽపి సందర్శనం శౌరేః ప్రత్యైక్షన్యన్ముముక్షవః ॥20॥

ఆనర్తసౌవీరమరూంస్తీర్త్వా వినశనం హరిః
గిరీన్నదీరతీయాయ పురగ్రామవ్రజాకరాన్ ॥21॥

తతో దృషద్వతీం తీర్త్వా ముకుందోఽథ సరస్వతీం
పంచాలానథ మత్స్యాంశ్చ శక్రప్రస్థమథాగమత్ ॥22॥

తముపాగతమాకర్ణ్య ప్రీతో దుర్దర్శనం నృనాం
అజాతశత్రుర్నిరగాత్సపధ్యాయః సుహృద్వృతః ॥23॥

గీతవాదిత్రఘోషేణ బ్రహ్మఘోషేణ భూయసా
అభ్యయాత్స హృషీకేశం ప్రాణాః ప్రాణమివాదృతః ॥24॥

దృష్ట్వా విక్లిన్నహృదయః కృష్ణం స్నేహేన పాండవః
చిరాద్దృష్టం ప్రియతమం సస్వజేఽథ పునః పునః ॥25॥

దోర్భ్యాం పరిష్వజ్య రమామలాలయం ముకుందగాత్రం నృపతిర్హతాశుభః
లేభే పరాం నిర్వృతిమశ్రులోచనో హృష్యత్తనుర్విస్మృతలోకవిభ్రమః ॥26॥

తం మాతులేయం పరిరభ్య నిర్వృతో భీమః స్మయన్ప్రేమజలాకులేంద్రియః
యమౌ కిరీటీ చ సుహృత్తమం ముదా ప్రవృద్ధబాష్పాః పరిరేభిరేఽచ్యుతం ॥27॥

అర్జునేన పరిష్వక్తో యమాభ్యామభివాదితః
బ్రాహ్మణేభ్యో నమస్కృత్య వృద్ధేభ్యశ్చ యథార్హతః
మానినో మానయామాస కురుసృంజయకైకయాన్ ॥28॥

సూతమాగధగంధర్వా వందినశ్చోపమంత్రిణః
మృదంగశంఖపటహ వీణాపణవగోముఖైః
బ్రాహ్మణాశ్చారవిందాక్షం తుష్టువుర్ననృతుర్జగుః ॥29॥

ఏవం సుహృద్భిః పర్యస్తః పుణ్యశ్లోకశిఖామణిః
సంస్తూయమానో భగవాన్వివేశాలంకృతం పురం ॥30॥

సంసిక్తవర్త్మ కరిణాం మదగంధతోయైశ్
చిత్రధ్వజైః కనకతోరణపూర్ణకుంభైః
మృష్టాత్మభిర్నవదుకూలవిభూషణస్రగ్
గంధైర్నృభిర్యువతిభిశ్చ విరాజమానం ॥31॥

ఉద్దీప్తదీపబలిభిః ప్రతిసద్మ జాల
నిర్యాతధూపరుచిరం విలసత్పతాకం
మూర్ధన్యహేమకలశై రజతోరుశృంగైర్
జుష్టం దదర్శ భవనైః కురురాజధామ ॥32॥

ప్రాప్తం నిశమ్య నరలోచనపానపాత్రం
ఔత్సుక్యవిశ్లథితకేశదుకూలబంధాః
సద్యో విసృజ్య గృహకర్మ పతీంశ్చ తల్పే
ద్రష్టుం యయుర్యువతయః స్మ నరేంద్రమార్గే ॥33॥

తస్మిన్సుసంకుల ఇభాశ్వరథద్విపద్భిః
కృష్ణం సభార్యముపలభ్య గృహాధిరూఢాః
నార్యో వికీర్య కుసుమైర్మనసోపగుహ్య
సుస్వాగతం విదధురుత్స్మయవీక్షితేన ॥34॥

ఊచుః స్త్రియః పథి నిరీక్ష్య ముకుందపత్నీస్
తారా యథోడుపసహాః కిమకార్యమూభిః
యచ్చక్షుషాం పురుషమౌలిరుదారహాస
లీలావలోకకలయోత్సవమాతనోతి ॥35॥

తత్ర తత్రోపసంగమ్య పౌరా మంగలపాణయః
చక్రుః సపర్యాం కృష్ణాయ శ్రేణీముఖ్యా హతైనసః ॥36॥

అంతఃపురజనైః ప్రీత్యా ముకుందః ఫుల్లలోచనైః
ససంభ్రమైరభ్యుపేతః ప్రావిశద్రాజమందిరం ॥37॥

పృథా విలోక్య భ్రాత్రేయం కృష్ణం త్రిభువనేశ్వరం
ప్రీతాత్మోత్థాయ పర్యంకాత్సస్నుషా పరిషస్వజే ॥38॥

గోవిందం గృహమానీయ దేవదేవేశమాదృతః
పూజాయాం నావిదత్కృత్యం ప్రమోదోపహతో నృపః ॥39॥

పితృస్వసుర్గురుస్త్రీణాం కృష్ణశ్చక్రేఽభివాదనం
స్వయం చ కృష్ణయా రాజన్భగిన్యా చాభివందితః ॥40॥

శ్వశ్రూవా సంచోదితా కృష్ణా కృష్ణపత్నీశ్చ సర్వశః
ఆనర్చ రుక్మిణీం సత్యాం భద్రాం జాంబవతీం తథా ॥41॥

కాలిందీం మిత్రవిందాం చ శైబ్యాం నాగ్నజితీం సతీం
అన్యాశ్చాభ్యాగతా యాస్తు వాసఃస్రఙ్మండనాదిభిః ॥42॥

సుఖం నివాసయామాస ధర్మరాజో జనార్దనం
ససైన్యం సానుగామత్యం సభార్యం చ నవం నవం ॥43॥

తర్పయిత్వా ఖాండవేన వహ్నిం ఫాల్గునసంయుతః
మోచయిత్వా మయం యేన రాజ్ఞే దివ్యా సభా కృతా ॥44॥

ఉవాస కతిచిన్మాసాన్రాజ్ఞః ప్రియచికీర్షయా
విహరన్రథమారుహ్య ఫాల్గునేన భటైర్వృతః ॥45॥

—♦ అధ్యాయము 72 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఏకదా తు సభామధ్య ఆస్థితో మునిభిర్వృతః
బ్రాహ్మణైః క్షత్రియైర్వైశ్యైర్భ్రాతృభిశ్చ యుధిష్ఠిరః ॥1॥

ఆచార్యైః కులవృద్ధైశ్చ జ్ఞాతిసంబంధిబాంధవైః
శృణ్వతామేవ చైతేషామాభాష్యేదమువాచ హ ॥2॥

శ్రీయుధిష్ఠిర ఉవాచ ।

క్రతురాజేన గోవింద రాజసూయేన పావనీః
యక్ష్యే విభూతీర్భవతస్తత్సంపాదయ నః ప్రభో ॥3॥

త్వత్పాదుకే అవిరతం పరి యే చరంతి
ధ్యాయంత్యభద్రనశనే శుచయో గృణంతి
విందంతి తే కమలనాభ భవాపవర్గం
ఆశాసతే యది త ఆశిష ఈశ నాన్యే ॥4॥

తద్దేవదేవ భవతశ్చరణారవింద
సేవానుభావమిహ పశ్యతు లోక ఏషః

యే త్వాం భజంతి న భజంత్యుత వోభయేషాం
నిష్ఠాం ప్రదర్శయ విభో కురుసృంజయానాం॥5॥

న బ్రహ్మణః స్వపరభేదమతిస్తవ స్యాత్
సర్వాత్మనః సమదృశః స్వసుఖానుభూతేః
సంసేవతాం సురతరోరివ తే ప్రసాదః
సేవానురూపముదయో న విపర్యయోఽత్ర॥6॥

శ్రీభగవానువాచ ।

సమ్యగ్వ్యవసితం రాజన్భవతా శత్రుకర్శన
కల్యాణీ యేన తే కీర్తిర్లోకాననుభవిష్యతి॥7॥

ఋషీణాం పితృదేవానాం సుహృదామపి నః ప్రభో
సర్వేషామపి భూతానామీప్సితః క్రతురాడయం॥8॥

విజిత్య నృపతీన్సర్వాన్కృత్వా చ జగతీం వశే
సంభృత్య సర్వసంభారానాహరస్వ మహాక్రతుం॥9॥

ఏతే తే భ్రాతరో రాజంల్లోకపాలాంశసంభవాః
జితోఽస్మ్యాత్మవతా తేఽహం దుర్జయో యోఽకృతాత్మభిః॥10॥

న కశ్చిన్మత్పరం లోకే తేజసా యశసా శ్రియా
విభూతిభిర్వాభిభవేద్దేవోఽపి కిము పార్థివః॥11॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

నిశమ్య భగవద్గీతం ప్రీతః ఫుల్లముఖాంబుజః
భ్రాతౄందిగ్విజయేఽయుంక్త విష్ణుతేజోపబృంహితాన్॥12॥

సహదేవం దక్షిణస్యామాదిశత్సహ సృంజయైః
దిశి ప్రతీచ్యాం నకులముదీచ్యాం సవ్యసాచినం
ప్రాచ్యాం వృకోదరం మత్స్యైః కేకయైః సహ మద్రకైః॥13॥

తే విజిత్య నృపాన్వీరా ఆజహ్రుర్దిగ్భ్య ఓజసా
అజాతశత్రవే భూరి ద్రవిణం నృప యక్ష్యతే॥14॥

శ్రుత్వాజితం జరాసంధం నృపతేర్ధ్యాయతో హరిః
ఆహోపాయం తమేవాద్య ఉద్ధవో యమువాచ హ॥15॥

భీమసేనోఽర్జునః కృష్ణో బ్రహ్మలిఙ్గధరాస్త్రయః
జగ్ముర్గిరివ్రజం తాత బృహద్రథసుతో యతః॥16॥

తే గత్వాతిథ్యవేలాయాం గృహేషు గృహమేధినం
బ్రహ్మణ్యం సమయాచేరన్రాజన్యా బ్రహ్మలింగినః॥17॥

రాజన్విద్ధ్యతిథీన్ప్రాప్తానర్థినో దూరమాగతాన్
తన్నః ప్రయచ్ఛ భద్రం తే యద్వయం కామయామహే॥18॥

కిం దుర్మర్షం తితిక్షూణాం కిమకార్యమసాధుభిః
కిం న దేయం వదాన్యానాం కః పరః సమదర్శినాం॥19॥

యోఽనిత్యేన శరీరేణ సతాం గేయం యశో ధ్రువం
నాచినోతి స్వయం కల్పః స వాచ్యః శోచ్య ఏవ సః॥20॥

హరిశ్చంద్రో రంతిదేవ ఉంఛవృత్తిః శిబిర్బలిః
వ్యాధః కపోతో బహవో హ్యధ్రువేణ ధ్రువం గతాః॥21॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

స్వరైరాకృతిభిస్తాంస్తు ప్రకోష్ఠైర్జ్యాహతైరపి
రాజన్యబంధూన్విజ్ఞాయ దృష్టపూర్వానచింతయత్॥22॥

రాజన్యబంధవో హ్యేతే బ్రహ్మలింగాని బిభ్రతి
దదాని భిక్షితం తేభ్య ఆత్మానమపి దుస్త్యజం॥23॥

బలేర్ను శ్రూయతే కీర్తిర్వితతా దిక్ష్వకల్మషా
ఐశ్వర్యాద్భ్రంశితస్యాపి విప్రవ్యాజేన విష్ణునా॥24॥

శ్రియం జిహీర్షతేంద్రస్య విష్ణవే ద్విజరూపిణే
జానన్నపి మహీంప్రాదాద్వార్యమాణోఽపి దైత్యరాట్॥25॥

జీవతా బ్రాహ్మణార్థాయ కో న్వర్థః క్షత్రబంధునా
దేహేన పతమానేన నేహతా విపులం యశః॥26॥

ఇత్యుదారమతిః ప్రాహ కృష్ణార్జునవృకోదరాన్
హే విప్రా వ్రియతాం కామో దదామ్యాత్మశిరోఽపి వః॥27॥

శ్రీభగవానువాచ ।

యుద్ధం నో దేహి రాజేంద్ర ద్వంద్వశో యది మన్యసే
యుద్ధార్థినో వయం ప్రాప్తా రాజన్యా నాన్యకాంక్షిణః॥28॥

అసౌ వృకోదరః పార్థస్తస్య భ్రాతార్జునో హ్యయం
అనయోర్మాతులేయం మాం కృష్ణం జానీహి తే రిపుం॥29॥

ఏవమావేదితో రాజా జహాసోచ్చైః స్మ మాగధః
ఆహ చామర్షితో మందా యుద్ధం తర్హి దదామి వః॥30॥

న త్వయా భీరుణా యోత్స్యే యుధి విక్లవతేజసా
మథురాం స్వపురీం త్యక్త్వా సముద్రం శరణం గతః॥31॥

అయం తు వయసాతుల్యో నాతిసత్త్వో న మే సమః
అర్జునో న భవేద్యోద్ధా భీమస్తుల్యబలో మమ॥32॥

ఇత్యుక్త్వా భీమసేనాయ ప్రాదాయ మహతీం గదాం
ద్వితీయాం స్వయమాదాయ నిర్జగామ పురాద్బహిః॥33॥

తతః సమేఖలే వీరౌ సంయుక్తావితరేతరం
జఘ్నతుర్వజ్రకల్పాభ్యాం గదాభ్యాం రణదుర్మదౌ॥34॥

మండలాని విచిత్రాణి సవ్యం దక్షిణమేవ చ
చరతోః శుశుభే యుద్ధం నటయోరివ రంగిణోః॥35॥

తతశ్చటచటాశబ్దో వజ్రనిష్పేససన్నిభః
గదయోః క్షిప్తయో రాజందంతయోరివ దంతినోః॥36॥

తే వై గదే భుజజవేన నిపాత్యమానే
అన్యోన్యతోఽంసకటిపాదకరోరుజత్రుం
చూర్ణీబభూవతురుపేత్య యథార్కశాఖే
సంయుధ్యతోర్ద్విరదయోరివ దీప్తమన్వ్యోః॥37॥

ఇత్థం తయోః ప్రహతయోర్గదయోర్నృవీరౌ
క్రుద్ధౌ స్వముష్టిభిరయఃస్పరశైరపిష్టాం
శబ్దస్తయోః ప్రహరతోరిభయోరివాసీన్
నిర్ఘాతవజ్రపరుషస్తలతాడనోత్థః॥38॥

తయోరేవం ప్రహరతోః సమశిక్షాబలౌజసోః
నిర్విశేషమభూద్యుద్ధమక్షీణజవయోర్నృప॥39॥

శత్రోర్జన్మమృతీ విద్వాంజీవితం చ జరాకృతం
పార్థమాప్యాయయన్స్వేన తేజసాచింతయద్ధరిః॥40॥

సంచింత్యారీవధోపాయం భీమస్యామోఘదర్శనః
దర్శయామాస విటపం పాటయన్నివ సంజ్ఞయా॥41॥

తద్విజ్ఞాయ మహాసత్త్వో భీమః ప్రహరతాం వరః
గృహీత్వా పాదయోః శత్రుం పాతయామాస భూతలే॥42॥

ఏకంపాదం పదాక్రమ్య దోర్భ్యామన్యం ప్రగృహ్య సః
గుదతః పాటయామాస శాఖమివ మహాగజః॥43॥

ఏకపాదోరువృషణ కటిపృష్ఠస్తనాంసకే
ఏకబాహ్వక్షిభ్రూకర్ణే శకలే దదృశుః ప్రజాః॥44॥

హాహాకారో మహానాసీన్నిహతే మగధేశ్వరే
పూజయామాసతుర్భీమం పరిరభ్య జయాచ్యుతౌ॥45॥

సహదేవం తత్తనయం భగవాన్భూతభావనః
అభ్యషించదమేయాత్మా మగధానాం పతిం ప్రభుః
మోచయామాస రాజన్యాన్సంరుద్ధా మాగధేన యే॥46॥

—♦ అధ్యాయము 73 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

అయుతే ద్వే శతాన్యష్టౌ నిరుద్ధా యుధి నిర్జితాః
తే నిర్గతా గిరిద్రోణ్యాం మలినా మలవాససః॥1॥

క్షుత్క్షామాః శుష్కవదనాః సంరోధపరికర్శితాః
దదృశుస్తే ఘనశ్యామం పీతకౌశేయవాససం॥2॥

శ్రీవత్సాంకం చతుర్బాహుం పద్మగర్భారుణేక్షణం
చారుప్రసన్నవదనం స్ఫురన్మకరకుండలం॥3॥

పద్మహస్తం గదాశంఖ రథాంగైరుపలక్షితం
కిరీటహారకటక కటిసూత్రాంగదాంచితం॥4॥

భ్రాజద్వరమణిగ్రైవం నివీతం వనమాలయా
పిబంత ఇవ చక్షుర్భ్యాం లిహంత ఇవ జిహ్వయా॥5॥

జిఘ్రంత ఇవ నాసాభ్యాం రంభంత ఇవ బాహుభిః
ప్రణేముర్హతపాప్మానో మూర్ధభిః పాదయోర్హరేః॥6॥

కృష్ణసందర్శనాహ్లాద ధ్వస్తసంరోధనక్లమాః
ప్రశశంసుర్హృషీకేశం గీర్భిః ప్రాంజలయో నృపాః॥7॥

రాజాన ఊచుః ।

నమస్తే దేవదేవేశ ప్రపన్నార్తిహరావ్యయ
ప్రపన్నాన్పాహి నః కృష్ణ నిర్విణ్ణాన్ఘోరసంసృతేః॥8॥

నైనం నాథానుసూయామో మాగధం మధుసూదన
అనుగ్రహో యద్భవతో రాజ్ఞాం రాజ్యచ్యుతిర్విభో॥9॥

రాజ్యైశ్వర్యమదోన్నద్ధో న శ్రేయో విందతే నృపః
త్వన్మాయామోహితోఽనిత్యా మన్యతే సంపదోఽచలాః॥10॥

మృగతృష్ణాం యథా బాలా మన్యంత ఉదకాశయం
ఏవం వైకారికీం మాయామయుక్తా వస్తు చక్షతే॥11॥

వయం పురా శ్రీమదనష్టదృష్టయో జిగీషయాస్యా ఇతరేతరస్పృధః
ఘ్నంతః ప్రజాః స్వా అతినిర్ఘృణాః ప్రభో మృత్యుం పురస్త్వావిగణయ్య దుర్మదాః॥12॥

త ఏవ కృష్ణాద్య గభీరరంహసా దురంతవీర్యేణ విచాలితాః శ్రియః
కాలేన తన్వా భవతోఽనుకంపయా వినష్టదర్పాశ్చరణౌ స్మరామ తే॥13॥

అథో న రాజ్యమ్మృగతృష్ణిరూపితం దేహేన శశ్వత్పతతా రుజాం భువా
ఉపాసితవ్యం స్పృహయామహే విభో క్రియాఫలం ప్రేత్య చ కర్ణరోచనం॥14॥

తం నః సమాదిశోపాయం యేన తే చరణాబ్జయోః
స్మృతిర్యథా న విరమేదపి సంసరతామిహ॥15॥

కృష్ణాయ వాసుదేవాయ హరయే పరమాత్మనే
ప్రణతక్లేశనాశాయ గోవిందాయ నమో నమః॥16॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

సంస్తూయమానో భగవాన్రాజభిర్ముక్తబంధనైః
తానాహ కరుణస్తాత శరణ్యః శ్లక్ష్ణయా గిరా॥17॥

శ్రీభగవానువాచ ।

అద్య ప్రభృతి వో భూపా మయ్యాత్మన్యఖిలేశ్వరే
సుదృఢా జాయతే భక్తిర్బాఢమాశంసితం తథా॥18॥

దిష్ట్యా వ్యవసితం భూపా భవంత ఋతభాషిణః
శ్రియైశ్వర్యమదోన్నాహం పశ్య ఉన్మాదకం నృణాం॥19॥

హైహయో నహుషో వేణో రావణో నరకోఽపరే
శ్రీమదాద్భ్రంశితాః స్థానాద్దేవదైత్యనరేశ్వరాః॥20॥

భవంత ఏతద్విజ్ఞాయ దేహాద్యుత్పాద్యమంతవత్
మాం యజంతోఽధ్వరైర్యుక్తాః ప్రజా ధర్మేణ రక్ష్యథ॥21॥

సంతన్వంతః ప్రజాతంతూన్సుఖం దుఃఖం భవాభవౌ
ప్రాప్తం ప్రాప్తం చ సేవంతో మచ్చిత్తా విచరిష్యథ॥22॥

ఉదాసీనాశ్చ దేహాదావాత్మారామా ధృతవ్రతాః
మయ్యావేశ్య మనః సమ్యఙ్మామంతే బ్రహ్మ యాస్యథ॥23॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇత్యాదిశ్య నృపాన్కృష్ణో భగవాన్భువనేశ్వరః
తేషాం న్యయుంక్త పురుషాన్స్త్రియో మజ్జనకర్మణి॥24॥

సపర్యాం కారయామాస సహదేవేన భారత
నరదేవోచితైర్వస్త్రైర్భూషణైః స్రగ్విలేపనైః॥25॥

భోజయిత్వా వరాన్నేన సుస్నాతాన్సమలంకృతాన్
భోగైశ్చ వివిధైర్యుక్తాంస్తాంబూలాద్యైర్నృపోచితైః॥26॥

తే పూజితా ముకుందేన రాజానో మృష్టకుండలాః
విరేజుర్మోచితాః క్లేశాత్ప్రావృడంతే యథా గ్రహాః॥27॥

రథాన్సదశ్వానారోప్య మణికాంచనభూషితాన్
ప్రీణయ్య సునృతైర్వాక్యైః స్వదేశాన్ప్రత్యయాపయత్॥28॥

త ఏవం మోచితాః కృచ్ఛ్రాత్కృష్ణేన సుమహాత్మనా
యయుస్తమేవ ధ్యాయంతః కృతాని చ జగత్పతేః॥29॥

జగదుః ప్రకృతిభ్యస్తే మహాపురుషచేష్టితం
యథాన్వశాసద్భగవాంస్తథా చక్రురతంద్రితాః॥30॥

జరాసంధం ఘాతయిత్వా భీమసేనేన కేశవః
పార్థాభ్యాం సంయుతః ప్రాయాత్సహదేవేన పూజితః॥31॥

గత్వా తే ఖాండవప్రస్థం శంఖాందధ్ముర్జితారయః
హర్షయంతః స్వసుహృదో దుర్హృదాం చాసుఖావహాః॥32॥

తచ్ఛ్రుత్వా ప్రీతమనస ఇంద్రప్రస్థనివాసినః
మేనిరే మాగధం శాంతం రాజా చాప్తమనోరథః॥33॥

అభివంద్యాథ రాజానం భీమార్జునజనార్దనాః
సర్వమాశ్రావయాం చక్రురాత్మనా యదనుష్ఠితం॥34॥

నిశమ్య ధర్మరాజస్తత్కేశవేనానుకంపితం
ఆనందాశ్రుకలాం ముంచన్ప్రేమ్ణా నోవాచ కించన॥35॥

—♦ అధ్యాయము 74 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఏవం యుధిష్ఠిరో రాజా జరాసంధవధం విభోః
కృష్ణస్య చానుభావం తం శ్రుత్వా ప్రీతస్తమబ్రవీత్॥1॥

శ్రీయుధిష్ఠిర ఉవాచ ।

యే స్యుస్త్రైలోక్యగురవః సర్వే లోకా మహేశ్వరాః
వహంతి దుర్లభం లబ్ధ్వా శిరసైవానుశాసనం॥2॥

స భవానరవిందాక్షో దీనానామీశమానినాం
ధత్తేఽనుశాసనం భూమంస్తదత్యంతవిడంబనం॥3॥

న హ్యేకస్యాద్వితీయస్య బ్రహ్మణః పరమాత్మనః
కర్మభిర్వర్ధతే తేజో హ్రసతే చ యథా రవేః॥4॥

న వై తేఽజిత భక్తానాం మమాహమితి మాధవ
త్వం తవేతి చ నానాధీః పశూనామివ వైకృతీ॥5॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇత్యుక్త్వా యజ్ఞియే కాలే వవ్రే యుక్తాన్స ఋత్విజః
కృష్ణానుమోదితః పార్థో బ్రాహ్మణాన్బ్రహ్మవాదినః॥6॥

ద్వైపాయనో భరద్వాజః సుమంతుర్గోతమోఽసితః
వసిష్ఠశ్చ్యవనః కణ్వో మైత్రేయః కవషస్త్రితః॥7॥

విశ్వామిత్రో వామదేవః సుమతిర్జైమినిః క్రతుః
పైలః పరాశరో గర్గో వైశంపాయన ఏవ చ॥8॥

అథర్వా కశ్యపో ధౌమ్యో రామో భార్గవ ఆసురిః
వీతిహోత్రో మధుచ్ఛందా వీరసేనోఽకృతవ్రణః॥9॥

ఉపహూతాస్తథా చాన్యే ద్రోణభీష్మకృపాదయః
ధృతరాష్ట్రః సహసుతో విదురశ్చ మహామతిః॥10॥

బ్రాహ్మణాః క్షత్రియా వైశ్యాః శూద్రా యజ్ఞదిదృక్షవః
తత్రేయుః సర్వరాజానో రాజ్ఞాం ప్రకృతయో నృప॥11॥

తతస్తే దేవయజనం బ్రాహ్మణాః స్వర్ణలాంగలైః
కృష్ట్వా తత్ర యథామ్నాయం దీక్షయాం చక్రిరే నృపం॥12॥

హైమాః కిలోపకరణా వరుణస్య యథా పురా
ఇంద్రాదయో లోకపాలా విరించిభవసంయుతాః॥13॥

సగణాః సిద్ధగంధర్వా విద్యాధరమహోరగాః
మునయో యక్షరక్షాంసి ఖగకిన్నరచారణాః॥14॥

రాజానశ్చ సమాహూతా రాజపత్న్యశ్చ సర్వశః
రాజసూయం సమీయుః స్మ రాజ్ఞః పాండుసుతస్య వై

మేనిరే కృష్ణభక్తస్య సూపపన్నమవిస్మితాః॥15॥

అయాజయన్మహారాజం యాజకా దేవవర్చసః
రాజసూయేన విధివత్ప్రచేతసమివామరాః॥16॥

సూత్యేఽహన్యవనీపాలో యాజకాన్సదసస్పతీన్
అపూజయన్మహాభాగాన్యథావత్సుసమాహితః॥17॥

సదస్యాగ్ర్యార్హణార్హం వై విమృశంతః సభాసదః
నాధ్యగచ్ఛన్ననైకాంత్యాత్సహదేవస్తదాబ్రవీత్॥18॥

అర్హతి హ్యచ్యుతః శ్రైష్ఠ్యం భగవాన్సాత్వతాం పతిః
ఏష వై దేవతాః సర్వా దేశకాలధనాదయః॥19॥

యదాత్మకమిదం విశ్వం క్రతవశ్చ యదాత్మకాః
అగ్నిరాహుతయో మంత్రా సాంఖ్యం యోగశ్చ యత్పరః॥20॥

ఏక ఏవాద్వితీయోఽసావైతదాత్మ్యమిదం జగత్
ఆత్మనాత్మాశ్రయః సభ్యాః సృజత్యవతి హంత్యజః॥21॥

వివిధానీహ కర్మాణి జనయన్యదవేక్షయా
ఈహతే యదయం సర్వః శ్రేయో ధర్మాదిలక్షణం॥22॥

తస్మాత్కృష్ణాయ మహతే దీయతాం పరమార్హణం
ఏవం చేత్సర్వభూతానామాత్మనశ్చార్హణం భవేత్॥23॥

సర్వభూతాత్మభూతాయ కృష్ణాయానన్యదర్శినే
దేయం శాంతాయ పూర్ణాయ దత్తస్యానంత్యమిచ్ఛతా॥24॥

ఇత్యుక్త్వా సహదేవోఽభూత్తూష్ణీం కృష్ణానుభావవిత్
తచ్ఛ్రుత్వా తుష్టువుః సర్వే సాధు సాధ్వితి సత్తమాః॥25॥

శ్రుత్వా ద్విజేరితం రాజా జ్ఞాత్వా హార్దం సభాసదాం
సమర్హయద్ధృషీకేశం ప్రీతః ప్రణయవిహ్వలః॥26॥

తత్పాదావవనిజ్యాపః శిరసా లోకపావనీః
సభార్యః సానుజామాత్యః సకుటుంబో వహన్ముదా॥27॥

వాసోభిః పీతకౌషేయైర్భూషణైశ్చ మహాధనైః
అర్హయిత్వాశ్రుపూర్ణాక్షో నాశకత్సమవేక్షితుం॥28॥

ఇత్థం సభాజితం వీక్ష్య సర్వే ప్రాంజలయో జనాః
నమో జయేతి నేముస్తం నిపేతుః పుష్పవృష్టయః॥29॥

ఇత్థం నిశమ్య దమఘోషసుతః స్వపీఠాద్
ఉత్థాయ కృష్ణగుణవర్ణనజాతమన్యుః
ఉత్క్షిప్య బాహుమిదమాహ సదస్యమర్షీ
సంశ్రావయన్భగవతే పరుషాణ్యభీతః॥30॥

ఈశో దురత్యయః కాల ఇతి సత్యవతీ స్రుతిః
వృద్ధానామపి యద్బుద్ధిర్బాలవాక్యైర్విభిద్యతే॥31॥

యూయం పాత్రవిదాం శ్రేష్ఠా మా మంధ్వం బాలభాషితం
సదసస్పతయః సర్వే కృష్ణో యత్సమ్మతోఽర్హణే॥32॥

తపోవిద్యావ్రతధరాన్జ్ఞానవిధ్వస్తకల్మషాన్
పరమఋషీన్బ్రహ్మనిష్ఠాంల్లోకపాలైశ్చ పూజితాన్॥33॥

సదస్పతినతిక్రమ్య గోపాలః కులపాంసనః
యథా కాకః పురోడాశం సపర్యాం కథమర్హతి ॥34॥

వర్ణాశ్రమకులాపేతః సర్వధర్మబహిష్కృతః
స్వైరవర్తీ గుణైర్హీనః సపర్యాం కథమర్హతి ॥35॥

యయాతినైషాం హి కులం శప్తం సద్భిర్బహిష్కృతం
వృథాపానరతం శశ్వత్సపర్యాం కథమర్హతి ॥36॥

బ్రహ్మర్షిసేవితాందేశాన్హిత్వైతేఽబ్రహ్మవర్చసం
సముద్రం దుర్గమాశ్రిత్య బాధంతే దస్యవః ప్రజాః ॥37॥

ఏవమాదీన్యభద్రాణి బభాషే నష్టమంగలః
నోవాచ కించిద్భగవాన్యథా సింహః శివారుతం ॥38॥

భగవన్నిందనం శ్రుత్వా దుఃసహం తత్సభాసదః
కర్ణౌ పిధాయ నిర్జగ్ముః శపంతశ్చేదిపం రుషా ॥39॥

నిందాం భగవతః శృణ్వంస్తత్పరస్య జనస్య వా
తతో నాపైతి యః సోఽపి యాత్యధః సుకృతాచ్చ్యుతః ॥40॥

తతః పాండుసుతాః క్రుద్ధా మత్స్యకైకయసృంజయాః
ఉదాయుధాః సముత్తస్థుః శిశుపాలజిఘాంసవః ॥41॥

తతశ్చైద్యస్త్వసంభ్రాంతో జగృహే ఖడ్గచర్మణీ
భర్త్సయన్కృష్ణపక్షీయాన్రాజ్ఞః సదసి భారత ॥42॥

తావదుత్థాయ భగవాన్స్వాన్నివార్య స్వయం రుషా
శిరః క్షురాంతచక్రేణ జహార పతతో రిపోః ॥43॥

శబ్దః కోలాహలోఽథాసీచ్ఛిశుపాలే హతే మహాన్
తస్యానుయాయినో భూపా దుద్రువుర్జీవితైషిణః ॥44॥

చైద్యదేహోత్థితం జ్యోతిర్వాసుదేవముపావిశత్
పశ్యతాం సర్వభూతానాముల్కేవ భువి ఖాచ్చ్యుతా ॥45॥

జన్మత్రయానుగుణిత వైరసంరబ్ధయా ధియా
ధ్యాయంస్తన్మయతాం యాతో భావో హి భవకారణం ॥46॥

ఋత్విగ్భ్యః ససదస్యేభ్యో దక్షినాం విపులామదాత్
సర్వాన్సంపూజ్య విధివచ్చక్రేఽవభృథమేకరాట్ ॥47॥

సాధయిత్వా క్రతుః రాజ్ఞః కృష్ణో యోగేశ్వరేశ్వరః
ఉవాస కతిచిన్మాసాన్సుహృద్భిరభియాచితః ॥48॥

తతోఽనుజ్ఞాప్య రాజానమనిచ్ఛంతమపీశ్వరః
యయౌ సభార్యః సామాత్యః స్వపురం దేవకీసుతః ॥49॥

వర్ణితం తదుపాఖ్యానం మయా తే బహువిస్తరం
వైకుంఠవాసినోర్జన్మ విప్రశాపాత్పునః పునః ॥50॥

రాజసూయావభృథ్యేన స్నాతో రాజా యుధిష్ఠిరః
బ్రహ్మక్షత్రసభామధ్యే శుశుభే సురరాడివ ॥51॥

రాజ్ఞా సభాజితాః సర్వే సురమానవఖేచరాః
కృష్ణం క్రతుం చ శంసంతః స్వధామాని యయుర్ముదా ॥52॥

దుర్యోధనమ్రుతే పాపం కలిం కురుకులామయం
యో న సేహే శ్రియం స్ఫీతాం దృష్ట్వా పాండుసుతస్య తాం ||53||

య ఇదం కీర్తయేద్విష్ణోః కర్మ చైద్యవధాదికం
రాజమోక్షం వితానం చ సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే ||54||

—♦ అధ్యాయము 75 ♦—

శ్రీరాజోవాచ ।

అజాతశత్రోస్తమ్దృష్ట్వా రాజసూయమహోదయం
సర్వే ముముదిరే బ్రహ్మన్నృదేవా యే సమాగతాః ||1||

దుర్యోధనం వర్జయిత్వా రాజానః సర్షయః సురాః
ఇతి శ్రుతం నో భగవంస్తత్ర కారణముచ్యతాం ||2||

శ్రీబాదరాయణిరువాచ ।

పితామహస్య తే యజ్ఞే రాజసూయే మహాత్మనః
బాంధవాః పరిచర్యాయాం తస్యాసన్ప్రేమబంధనాః ||3||

భీమో మహానసాధ్యక్షో ధనాధ్యక్షః సుయోధనః
సహదేవస్తు పూజాయాం నకులో ద్రవ్యసాధనే ||4||

గురుశుశ్రూషణే జిష్ణుః కృష్ణః పాదావనేజనే
పరివేషణే ద్రుపదజా కర్ణో దానే మహామనాః ||5||

యుయుధానో వికర్ణశ్చ హార్దిక్యో విదురాదయః
బాహ్లీకపుత్రా భూర్యాద్యా యే చ సంతర్దనాదయః ||6||

నిరూపితా మహాయజ్ఞే నానాకర్మసు తే తదా
ప్రవర్తంతే స్మ రాజేంద్ర రాజ్ఞః ప్రియచికీర్షవః ||7||

ఋత్విక్సదస్యబహువిత్సు సుహృత్తమేషు
స్విష్టేషు సూనృతసమర్హణదక్షిణాభిః
చైద్యే చ సాత్వతపతేశ్చరణం ప్రవిష్టే
చక్రుస్తతస్త్వవభృథస్నపనం ద్యునద్యాం ||8||

మృదంగశంఖపణవ ధుంధుర్యానకగోముఖాః
వాదిత్రాణి విచిత్రాణి నేదురావభృథోత్సవే ||9||

నార్తక్యో ననృతుర్హృష్టా గాయకా యూథశో జగుః
వీణావేణుతలోన్నాదస్తేషాం స దివమస్పృశత్ ||10||

చిత్రధ్వజపతాకాగ్రైరిభేంద్రస్యందనార్వభిః
స్వలంకృతైర్భటైర్భూపా నిర్యయూ రుక్మమాలినః ||11||

యదుసృంజయకాంబోజ కురుకేకయకోశలాః
కంపయంతో భువం సైన్యైర్యయమానపురఃసరాః ||12||

సదస్యర్త్విగ్ద్విజశ్రేష్ఠా బ్రహ్మఘోషేణ భూయసా
దేవర్షిపితృగంధర్వాస్తుష్టువుః పుష్పవర్షిణః ||13||

స్వలంకృతా నరా నార్యో గంధస్రగ్భూషణాంబరైః
విలింపంత్యోఽభిసించంత్యో విజహ్రుర్వివిధై రసైః॥14॥

తైలగోరసగంధోద హరిద్రాసాంద్రకుంకుమైః
పుంభిర్లిప్తాః ప్రలింపంత్యో విజహ్రుర్వారయోషితః॥15॥

గుప్తా నృభిర్నిరగమన్నుపలబ్ధుమేతద్
దేవ్యో యథా దివి విమానవరైర్నృదేవ్యో
తా మాతులేయసఖిభిః పరిషిచ్యమానాః
సవ్రీడహాసవికసద్వదనా విరేజుః॥16॥

తా దేవరానుత సఖీన్సిషిచుర్దృతీభిః
క్లిన్నాంబరా వివృతగాత్రకుచోరుమధ్యాః
ఔత్సుక్యముక్తకవరాచ్చ్యవమానమాల్యాః
క్షోభం దధుర్మలధియాం రుచిరైర్విహారైః॥17॥

స సమ్రాడ్రథమారుఢః సదశ్వం రుక్మమాలినం
వ్యరోచత స్వపత్నీభిః క్రియాభిః క్రతురాడివ॥18॥

పత్నీసమ్యాజావభృథ్యైశ్చరిత్వా తే తమృత్విజః
ఆచాంతం స్నాపయాం చక్రుర్గంగాయాం సహ కృష్ణయా॥19॥

దేవదుందుభయో నేదుర్నరదుందుభిభిః సమం
ముముచుః పుష్పవర్షాణి దేవర్షిపితృమానవాః॥20॥

సస్నుస్తత్ర తతః సర్వే వర్ణాశ్రమయుతా నరాః
మహాపాతక్యపి యతః సద్యో ముచ్యేత కిల్బిషాత్॥21॥

అథ రాజాహతే క్షౌమే పరిధాయ స్వలంకృతః
ఋత్విక్సదస్యవిప్రాదీనానర్చాభరణాంబరైః॥22॥

బంధూంజ్ఞాతీన్నృపాన్మిత్ర సుహృదోఽన్యాంశ్చ సర్వశః
అభీక్ష్ణం పూజయామాస నారాయణపరో నృపః॥23॥

సర్వే జనాః సురరుచో మణికుండలస్రగ్
ఉష్ణీషకంచుకదుకూలమహార్ఘ్యహారాః
నార్యశ్చ కుండలయుగాలకవృందజుష్ట
వక్త్రశ్రియః కనకమేఖలయా విరేజుః॥24॥

అథర్త్విజో మహాశీలాః సదస్యా బ్రహ్మవాదినః
బ్రహ్మక్షత్రియవిట్శూద్రా రాజానో యే సమాగతాః॥25॥

దేవర్షిపితృభూతాని లోకపాలాః సహానుగాః
పూజితాస్తమనుజ్ఞాప్య స్వధామాని యయుర్నృప॥26॥

హరిదాసస్య రాజర్షే రాజసూయమహోదయం
నైవాతృప్యన్ప్రశంసంతః పిబన్మర్త్యోఽమృతం యథా॥27॥

తతో యుధిష్ఠిరో రాజా సుహృత్సంబంధిబాంధవాన్
ప్రేమ్ణా నివారయామాస కృష్ణం చ త్యాగకాతరః॥28॥

భగవానపి తత్రాంగ న్యావాత్సీత్తత్ప్రియంకరః
ప్రస్థాప్య యదువీరాంశ్చ సాంబాదీంశ్చ కుశస్థలీం॥29॥

ఇత్థం రాజా ధర్మసుతో మనోరథమహార్ణవం
సుదుస్తరం సముత్తీర్య కృష్ణేనాసీద్గతజ్వరః॥30॥

ఏకదాంతఃపురే తస్య వీక్ష్య దుర్యోధనః శ్రియం
అతప్యద్రాజసూయస్య మహిత్వం చాచ్యుతాత్మనః ॥31॥

యస్మింస్నరేంద్రదితిజేంద్రసురేంద్రలక్ష్మీర్
నానా విభాంతి కిల విశ్వసృజోపక్లృప్తాః
తాభిః పతీంద్రుపదరాజసుతోపతస్థే
యస్యాం విషక్తహృదయః కురురాడతప్యత్ ॥32॥

యస్మింతదా మధుపతేర్మహిషీసహస్రం
శ్రోణీభరేణ శనకైః క్వణదంఘ్రిశోభం
మధ్యే సుచారు కుచకుంకుమశోణహారం
శ్రీమన్ముఖం ప్రచలకుండలకుంతలాఢ్యం ॥33॥

సభాయాం మయక్లృప్తాయాం క్వాపి ధర్మసుతోఽధిరాట్
వృతోఽనుగైర్బంధుభిశ్చ కృష్ణేనాపి స్వచక్షుషా ॥34॥

ఆసీనః కాంచనే సాక్షాదాసనే మఘవానివ
పారమేష్ఠ్యశ్రియా జుష్టః స్తూయమానశ్చ వందిభిః ॥35॥

తత్ర దుర్యోధనో మానీ పరీతో భ్రాతృభిర్నృప
కిరీటమాలీ న్యవిశదసిహస్తః క్షిపన్రుషా ॥36॥

స్థలేఽభ్యగృహ్ణాద్వస్త్రాంతం జలం మత్వా స్థలేఽపతత్
జలే చ స్థలవద్భ్రాంత్యా మయమాయావిమోహితః ॥37॥

జహాస భీమస్తం దృష్ట్వా స్త్రియో నృపతయో పరే
నివార్యమాణా అప్యంగ రాజ్ఞా కృష్ణానుమోదితాః ॥38॥

స వ్రీడితోఽవగ్వదనో రుషా జ్వలన్నిష్క్రమ్య తూష్ణీం ప్రయయౌ గజాహ్వయం
హాహేతి శబ్దః సుమహానభూత్సతామజాతశత్రుర్విమనా ఇవాభవత్
బభూవ తూష్ణీం భగవాన్భువో భరం సముజ్జిహీర్షుర్భ్రమతి స్మ యద్దృశా ॥39॥

ఏతత్తేఽభిహితం రాజన్యత్పృష్టోఽహమిహ త్వయా
సుయోధనస్య దౌరాత్మ్యం రాజసూయే మహాక్రతౌ ॥40॥

—♦ అధ్యాయము 76 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

అథాన్యదపి కృష్ణస్య శృణు కర్మాద్భుతం నృప
క్రీడానరశరీరస్య యథా సౌభపతిర్హతః ॥1॥

శిశుపాలసఖః శాల్వో రుక్మిణ్యుద్వాహ ఆగతః
యదుభిర్నిర్జితః సంఖ్యే జరాసంధాదయస్తథా ॥2॥

శాల్వః ప్రతిజ్ఞామకరోచ్ఛృణ్వతాం సర్వభూభుజాం
అయాదవాం క్ష్మాం కరిష్యే పౌరుషం మమ పశ్యత ॥3॥

ఇతి మూఢః ప్రతిజ్ఞాయ దేవం పశుపతిం ప్రభుం
ఆరాధయామాస నృపః పాంశుముష్టిం సకృద్గ్రసన్ ॥4॥

సంవత్సరాంతే భగవానాశుతోష ఉమాపతిః
వరేణ చ్ఛందయామాస శాల్వం శరణమాగతం ॥5॥

దేవాసురమనుష్యాణాం గంధర్వోరగరక్షసాం
అభేద్యం కామగం వవ్రే స యానం వృష్ణిభీషణం॥6॥

తథేతి గిరిశాదిష్టో మయః పరపురంజయః
పురం నిర్మాయ శాల్వాయ ప్రాదాత్సౌభమయస్మయం॥7॥

స లబ్ధ్వా కామగం యానం తమోధామ దురాసదం
యయస్ద్వారవతీం శాల్వో వైరం వృష్ణికృతం స్మరన్॥8॥

నిరుధ్య సేనయా శాల్వో మహత్యా భరతర్షభ
పురీం బభంజోపవనానుద్యానాని చ సర్వశః॥9॥

సగోపురాణి ద్వారాణి ప్రాసాదాట్టాలతోలికాః
విహారాన్స విమానాగ్ర్యాన్నిపేతుః శస్త్రవృష్టయః॥10॥

శిలాద్రుమాశ్చాశనయః సర్పా ఆసారశర్కరాః
ప్రచండశ్చక్రవాతోఽభూద్రజసాచ్ఛాదితా దిశః॥11॥

ఇత్యర్ద్యమానా సౌభేన కృష్ణస్య నగరీ భృశం
నాభ్యపద్యత శం రాజంస్త్రిపురేణ యథా మహీ॥12॥

ప్రద్యుమ్నో భగవాన్వీక్ష్య బాధ్యమానా నిజాః ప్రజాః
మ భైష్టేత్యభ్యధాద్వీరో రథారూఢో మహాయశాః॥13॥

సాత్యకిశ్చారుదేష్ణశ్చ సాంబోఽక్రూరః సహానుజః
హార్దిక్యో భానువిందశ్చ గదశ్చ శుకసారణౌ॥14॥

అపరే చ మహేష్వాసా రథయూథపయూథపాః
నిర్యయుర్దంశితా గుప్తా రథేభాశ్వపదాతిభిః॥15॥

తతః ప్రవవృతే యుద్ధం శాల్వానాం యదుభిః సహ
యథాసురాణాం విబుధైస్తుములం లోమహర్షణం॥16॥

తాశ్చ సౌభపతేర్మాయా దివ్యాస్త్రై రుక్మిణీసుతః
క్షణేన నాశయామాస నైశం తమ ఇవోష్ణగుః॥17॥

వివ్యాధ పంచవింశత్యా స్వర్ణపుంఖైరయోముఖైః
శాల్వస్య ధ్వజినీపాలం శరైః సన్నతపర్వభిః॥18॥

శతేనాతాడయచ్ఛాల్వమేకైకేనాస్య సైనికాన్
దశభిర్దశభిర్నేతౄన్వాహనాని త్రిభిస్త్రిభిః॥19॥

తదద్భుతం మహత్కర్మ ప్రద్యుమ్నస్య మహాత్మనః
దృష్ట్వా తం పూజయామాసుః సర్వే స్వపరసైనికాః॥20॥

బహురూపైకరూపం తద్దృశ్యతే న చ దృశ్యతే
మాయామయం మయకృతం దుర్విభావ్యం పరైరభూత్॥21॥

క్వచిద్భూమౌ క్వచిద్వ్యోమ్ని గిరిమూర్ధ్ని జలే క్వచిత్
అలాతచక్రవద్భ్రామ్యత్సౌభం తద్దురవస్థితం॥22॥

యత్ర యత్రోపలక్ష్యేత ససౌభః సహసైనికః
శాల్వస్తతస్తతోఽముంచంఛరాన్సాత్వతయూథపాః॥23॥

శరైరగ్న్యర్కసంస్పర్శైరాశీవిషదురాసదైః
పీడ్యమానపురానీకః శాల్వోఽముహ్యత్పరేరితైః॥24॥

శాల్వానీకపశస్త్రౌఘైర్వృష్ణివీరా భృశార్దితాః
న తత్యజూ రణం స్వం స్వం లోకద్వయజిగీషవః॥25॥

శాల్వామాత్యో ద్యుమాన్నామ ప్రద్యుమ్నం ప్రక్ప్రపీడితః
ఆసాద్య గదయా మౌర్వ్యా వ్యాహత్య వ్యనదద్బలీ॥26॥

ప్రద్యుమ్నం గదయా సీర్ణ వక్షఃస్థలమరిందమం
అపోవాహ రణాత్సూతో ధర్మవిద్దారుకాత్మజః॥27॥

లబ్ధసఞ్జ్ఞో ముహూర్తేన కార్ష్ణిః సారథిమబ్రవీత్
అహో అసాధ్విదం సూత యద్రణాన్మేఽపసర్పణం॥28॥

న యదూనాం కులే జాతః శ్రూయతే రణవిచ్యుతః
వినా మత్క్లీబచిత్తేన సూతేన ప్రాప్తకిల్బిషాత్॥29॥

కిం ను వక్ష్యేఽభిసంగమ్య పితరౌ రామకేశవౌ
యుద్ధాత్సమ్యగపక్రాంతః పృష్టస్తత్రాత్మనః క్షమం॥30॥

వ్యక్తం మే కథయిష్యంతి హసంత్యో భ్రాతృజామయః
క్లైబ్యం కథం కథం వీర తవాన్యైః కథ్యతాం మృధే॥31॥

సారథిరువాచ ।

ధర్మం విజానతాయుష్మన్కృతమేతన్మయా విభో
సూతః కృచ్ఛ్రగతం రక్షేద్రథినం సారథిం రథీ॥32॥

ఏతద్విదిత్వా తు భవాన్మయాపోవాహితో రణాత్
ఉపసృష్టః పరేణేతి మూర్ఛితో గదయా హతః॥33॥

—♦ అధ్యాయము 77 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

స ఉపస్పృశ్య సలిలం దంశితో ధృతకార్ముకః
నయ మాం ద్యుమతః పార్శ్వం వీరస్యేత్యాహ సారథిం॥1॥

విధమంతం స్వసైన్యాని ద్యుమంతం రుక్మిణీసుతః
ప్రతిహత్య ప్రత్యవిధ్యాన్నారాచైరష్టభిః స్మయన్॥2॥

చతుర్భిశ్చతురో వాహాన్సూతమేకేన చాహనత్
ద్వాభ్యం ధనుశ్చ కేతుం చ శరేణాన్యేన వై శిరః॥3॥

గదసాత్యకిసాంబాద్యా జఘ్నుః సౌభపతేర్బలం
పేతుః సముద్రే సౌభేయాః సర్వే సంఛిన్నకంధరాః॥4॥

ఏవం యదూనాం శాల్వానాం నిఘ్నతామితరేతరం
యుద్ధం త్రినవరాత్రం తదభూత్తుములముల్బణం॥5॥

ఇంద్రప్రస్థం గతః కృష్ణ ఆహూతో ధర్మసూనునా
రాజసూయేఽథ నివృత్తే శిశుపాలే చ సంస్థితే॥6॥

కురువృద్ధాననుజ్ఞాప్య మునీంశ్చ ససుతాం పృథాం
నిమిత్తాన్యతిఘోరాణి పశ్యంద్వారవతీం యయౌ॥7॥

ఆహ చాహమిహాయాత ఆర్యమిశ్రాభిసంగతః
రాజన్యాశ్చైద్యపక్షీయా నూనం హన్యుః పురీం మమ ||8||

వీక్ష్య తత్కదనం స్వానాం నిరూప్య పురరక్షణం
సౌభం చ శాల్వరాజం చ దారుకం ప్రాహ కేశవః ||9||

రథం ప్రాపయ మే సూత శాల్వస్యాంతికమాశు వై
సంభ్రమస్తే న కర్తవ్యో మాయావీ సౌభరాడయం ||10||

ఇత్యుక్తశ్చోదయామాస రథమాస్థాయ దారుకః
విశంతం దదృశుః సర్వే స్వే పరే చారుణానుజం ||11||

శాల్వశ్చ కృష్ణమాలోక్య హతప్రాయబలేశ్వరః
ప్రాహరత్కృష్ణసూతయ శక్తిం భీమరవాం మృధే ||12||

తామాపతంతీం నభసి మహోల్కామివ రంహసా
భాసయంతీం దిశః శౌరిః సాయకైః శతధాచ్ఛినత్ ||13||

తం చ షోడశభిర్విద్ధ్వా బానైః సౌభం చ ఖే భ్రమత్
అవిధ్యచ్ఛరసందోహైః ఖం సూర్య ఇవ రశ్మిభిః ||14||

శాల్వః శౌరేస్తు దోః సవ్యం సశార్ఙ్గం శార్ఙ్గధన్వనః
బిభేద న్యపతద్ధస్తాచ్ఛార్ఙ్గమాసీత్తదద్భుతం ||15||

హాహాకారో మహానాసీద్భూతానాం తత్ర పశ్యతాం
నినద్య సౌభరాడుచ్చైరిదమాహ జనార్దనం ||16||

యత్త్వయా మూఢ నః సఖ్యుర్భ్రాతుర్భార్యా హృతేక్షతాం
ప్రమత్తః స సభామధ్యే త్వయా వ్యాపాదితః సఖా ||17||

తం త్వాద్య నిశితైర్బాణైరపరాజితమానినం
నయామ్యపునరావృత్తిం యది తిష్ఠేర్మమాగ్రతః ||18||

శ్రీభగవానువాచ ।

వృథా త్వం కత్థసే మంద న పశ్యస్యంతికేఽన్తకం
పౌరుసం దర్శయంతి స్మ శూరా న బహుభాషిణః ||19||

ఇత్యుక్త్వా భగవాంఛాల్వం గదయా భీమవేగయా
తతాడ జత్రౌ సంరబ్ధః స చకంపే వమన్నసృక్ ||20||

గదాయాం సన్నివృత్తాయాం శాల్వస్త్వంతరధీయత
తతో ముహూర్త ఆగత్య పురుషః శిరసాచ్యుతం
దేవక్యా ప్రహితోఽస్మీతి నత్వా ప్రాహ వచో రుదన్ ||21||

కృష్ణ కృష్ణ మహాబాహో పితా తే పితృవత్సల
బద్ధ్వాపనీతః శాల్వేన సౌనికేన యథా పశుః ||22||

నిశమ్య విప్రియం కృష్ణో మానుసీం ప్రకృతిం గతః
విమనస్కో ఘృణీ స్నేహాద్బభాషే ప్రాకృతో యథా ||23||

కథం రామమసంభ్రాంతం జిత్వాజేయం సురాసురైః
శాల్వేనాల్పీయసా నీతః పితా మే బలవాన్విధిః ||24||

ఇతి బ్రువాణే గోవిందే సౌభరాట్ప్రత్యుపస్థితః
వసుదేవమివానీయ కృష్ణం చేదమువాచ సః||25||

ఏష తే జనితా తాతో యదర్థమిహ జీవసి
వధిష్యే వీక్షతస్తేఽమమీశశ్చేత్పాహి బాలిశ||26||

ఏవం నిర్భర్త్స్య మాయావీ ఖడ్గేనానకదుందుభేః
ఉత్కృత్య శిర ఆదాయ ఖస్థం సౌభం సమావిశత్||27||

తతో ముహూర్తం ప్రకృతావుపప్లుతః స్వబోధ ఆస్తే స్వజనానుషంగతః
మహానుభావస్తదబుధ్యదాసురీం మాయాం స శాల్వప్రసృతాం మయోదితాం||28||

న తత్ర దూతం న పితుః కలేవరం ప్రబుద్ధ ఆజౌ సమపశ్యదచ్యుతః
స్వాప్నం యథా చాంబరచారిణం రిపుం సౌభస్థమాలోక్య నిహంతుముద్యతః||29||

ఏవం వదంతి రాజర్షే ఋషయః కే చ నాన్వితాః
యత్స్వవాచో విరుధ్యేత నూనం తే న స్మరంత్యుత||30||

క్వ శోకమోహౌ స్నేహో వా భయం వా యేఽజ్ఞసంభవాః
క్వ చాఖండితవిజ్ఞాన జ్ఞానైశ్వర్యస్త్వఖండితః||31||

యత్పాదసేవోర్జితయాత్మవిద్యయా హిన్వంత్యనాద్యాత్మవిపర్యయగ్రహం
లభంత ఆత్మీయమనంతమైశ్వరం కుతో ను మోహః పరమస్య సద్గతేః||32||

తం శస్త్రపూగైః ప్రహరంతమోజసా
శాల్వం శరైః శౌరిరమోఘవిక్రమః
విద్ధ్వాచ్ఛినద్వర్మ ధనుః శిరోమణిం
సౌభం చ శత్రోర్గదయా రురోజ హ||33||

తత్కృష్ణహస్తేరితయా విచూర్ణితం పపాత తోయే గదయా సహస్రధా
విసృజ్య తద్భూతలమాస్థితో గదాముద్యమ్య శాల్వోఽచ్యుతమభ్యగాద్ద్రుతం||34||

ఆధావతః సగదం తస్య బాహుం భల్లేన ఛిత్త్వాథ రథాంగమద్భుతం
వధాయ శాల్వస్య లయార్కసన్నిభం బిభ్రద్బభౌ సార్క ఇవోదయాచలః||35||

జహార తేనైవ శిరః సకుండలం కిరీటయుక్తం పురుమాయినో హరిః
వజ్రేణ వృత్రస్య యథా పురందరో బభూవ హాహేతి వచస్తదా నృణాం||36||

తస్మిన్నిపతితే పాపే సౌభే చ గదయా హతే
నేదుర్దుందుభయో రాజందివి దేవగణేరితాః
సఖీనామపచితిం కుర్వందంతవక్రో రుషాభ్యగాత్||37||

—♦ అధ్యాయము 78 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ |

శిశుపాలస్య శాల్వస్య పౌండ్రకస్యాపి దుర్మతిః
పరలోకగతానాం చ కుర్వన్పారోక్ష్యసౌహృదం||1||

ఏకః పదాతిః సంక్రుద్ధో గదాపాణిః ప్రకంపయన్
పద్భ్యామిమాం మహారాజ మహాసత్త్వో వ్యదృశ్యత||2||

తం తథాయాంతమాలోక్య గదామాదాయ సత్వరః
అవప్లుత్య రథాత్కృష్ణః సింధుం వేలేవ ప్రత్యధాత్||3||

గదాముద్యమ్య కారూషో ముకుందం ప్రాహ దుర్మదః
దిష్ట్యా దిష్ట్యా భవానద్య మమ దృష్టిపథం గతః ॥4॥

త్వం మాతులేయో నః కృష్ణ మిత్రధ్రుఙ్మాం జిఘాంససి
అతస్త్వాం గదయా మంద హనిష్యే వజ్రకల్పయా ॥5॥

తర్హ్యానృణ్యముపైమ్యజ్ఞ మిత్రాణాం మిత్రవత్సలః
బంధురూపమరిం హత్వా వ్యాధిం దేహచరం యథా ॥6॥

ఏవం రూక్షైస్తుదన్వాక్యైః కృష్ణం తోత్త్రైరివ ద్విపం
గదయాతాడయన్మూర్ధ్ని సింహవద్వ్యనదచ్చ సః ॥7॥

గదయాభిహతోఽప్యాజౌ న చచాల యదూద్వహః
కృష్ణోఽపి తమహన్గుర్వ్యా కౌమోదక్యా స్తనాంతరే ॥8॥

గదానిర్భిన్నహృదయ ఉద్వమన్రుధిరం ముఖాత్
ప్రసార్య కేశబాహ్వంఘ్రీంధరణ్యాం న్యపతద్వ్యసుః ॥9॥

తతః సూక్ష్మతరం జ్యోతిః కృష్ణమావిశదద్భుతం
పశ్యతాం సర్వభూతానాం యథా చైద్యవధే నృప ॥10॥

విదూరథస్తు తద్భ్రాతా భ్రాతృశోకపరిప్లుతః
ఆగచ్ఛదసిచర్మాభ్యాముచ్ఛ్వసంస్తజ్జిఘాంసయా ॥11॥

తస్య చాపతతః కృష్ణశ్చక్రేణ క్షురనేమినా
శిరో జహార రాజేంద్ర సకిరీటం సకుండలం ॥12॥

ఏవం సౌభం చ శాల్వం చ దంతవక్రం సహానుజం
హత్వా దుర్విషహానన్యైరీడితః సురమానవైః ॥13॥

మునిభిః సిద్ధగంధర్వైర్విద్యాధరమహోరగైః
అప్సరోభిః పితృగణైర్యక్షైః కిన్నరచారణైః ॥14॥

ఉపగీయమానవిజయః కుసుమైరభివర్షితః
వృతశ్చ వృష్ణిప్రవరైర్వివేశాలంకృతాం పురీం ॥15॥

ఏవం యోగేశ్వరః కృష్ణో భగవాన్జగదీశ్వరః
ఈయతే పశుదృష్టీనాం నిర్జితో జయతీతి సః ॥16॥

శ్రుత్వా యుద్ధోద్యమం రామః కురూణాం సహ పాండవైః
తీర్థాభిషేకవ్యాజేన మధ్యస్థః ప్రయయౌ కిల ॥17॥

స్నాత్వా ప్రభాసే సంతర్ప్య దేవర్షిపితృమానవాన్
సరస్వతీం ప్రతిస్రోతం యయౌ బ్రాహ్మణసంవృతః ॥18॥

పృథూదకం బిందుసరస్త్రితకూపం సుదర్శనం
విశాలం బ్రహ్మతీర్థం చ చక్రం ప్రాచీం సరస్వతీం ॥19॥

యమునామను యాన్యేవ గంగామను చ భారత
జగామ నైమిషం యత్ర ఋషయః సత్రమాసతే ॥20॥

తమాగతమభిప్రేత్య మునయో దీర్ఘసత్రిణః
అభినంద్య యథాన్యాయం ప్రణమ్యోత్థాయ చార్చయన్ ॥21॥

సోఽర్చితః సపరీవారః కృతాసనపరిగ్రహః
రోమహర్షణమాసీనం మహర్షేః శిష్యమైక్షత ॥22॥

అప్రత్యుత్థాయినం సూతమకృతప్రహ్వాణాంజలిం
అధ్యాసీనం చ తాన్విప్రాంశ్చుకోపోద్వీక్ష్య మాధవః ॥23॥

యస్మాదసావిమాన్విప్రానధ్యాస్తే ప్రతిలోమజః
ధర్మపాలాంస్తథైవాస్మాన్వధమర్హతి దుర్మతిః ॥24॥

ఋషేర్భగవతో భూత్వా శిష్యోఽధీత్య బహూని చ
సేతిహాసపురాణాని ధర్మశాస్త్రాణి సర్వశః ॥25॥

అదాంతస్యావినీతస్య వృథా పండితమానినః
న గుణాయ భవంతి స్మ నటస్యేవాజితాత్మనః ॥26॥

ఏతదర్థో హి లోకేఽస్మిన్నవతారో మయా కృతః
వధ్యా మే ధర్మధ్వజినస్తే హి పాతకినోఽధికాః ॥27॥

ఏతావదుక్త్వా భగవాన్నివృత్తోఽసద్వధాదపి
భావిత్వాత్తం కుశాగ్రేణ కరస్థేనాహనత్ప్రభుః ॥28॥

హాహేతివాదినః సర్వే మునయః ఖిన్నమానసాః
ఊచుః సంకర్షణం దేవమధర్మస్తే కృతః ప్రభో ॥29॥

అస్య బ్రహ్మాసనం దత్తమస్మాభిర్యదునందన
ఆయుశ్చాత్మాక్లమం తావద్యావత్సత్రం సమాప్యతే ॥30॥

అజానతైవాచరితస్త్వయా బ్రహ్మవధో యథా
యోగేశ్వరస్య భవతో నామ్నాయోఽపి నియామకః ॥31॥

యద్యేతద్బ్రహ్మహత్యాయాః పావనం లోకపావన
చరిష్యతి భవాంల్లోక సంగ్రహోఽనన్యచోదితః ॥32॥

శ్రీభగవానువాచ ।

చరిష్యే వధనిర్వేశం లోకానుగ్రహకామ్యయా
నియమః ప్రథమే కల్పే యావాన్స తు విధీయతాం ॥33॥

దీర్ఘమాయుర్బతైతస్య సత్త్వమింద్రియమేవ చ
ఆశాసితం యత్తద్బ్రూతే సాధయే యోగమాయయా ॥34॥

ఋషయ ఊచుః ।

అస్త్రస్య తవ వీర్యస్య మృత్యోరస్మాకమేవ చ
యథా భవేద్వచః సత్యం తథా రామ విధీయతాం ॥35॥

శ్రీభగవానువాచ ।

ఆత్మా వై పుత్ర ఉత్పన్న ఇతి వేదానుశాసనం
తస్మాదస్య భవేద్వక్తా ఆయురింద్రియసత్త్వవాన్ ॥36॥

కిం వః కామో మునిశ్రేష్ఠా బ్రూతాహం కరవాణ్యథ
అజానతస్త్వపచితిం యథా మే చింత్యతాం బుధాః ॥37॥

ఋషయ ఊచుః ।

ఇల్వలస్య సుతో ఘోరో బల్వలో నామ దానవః
స దూషయతి నః సత్రమేత్య పర్వణి పర్వణి॥38॥

తం పాపం జహి దాశార్హ తన్నః శుశ్రూషణం పరం
పూయశోణితవిన్మూత్ర సురామాంసాభివర్షిణం॥39॥

తతశ్చ భారతం వర్షం పరీత్య సుసమాహితః
చరిత్వా ద్వాదశమాసాంస్తీర్థస్నాయీ విశుధ్యసి॥40॥

—♦ అధ్యాయము 79 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

తతః పర్వణ్యుపావృత్తే ప్రచండః పాంశువర్షణః
భీమో వాయురభూద్రాజన్పూయగంధస్తు సర్వశః॥1॥

తతోఽమేధ్యమయం వర్షం బల్వలేన వినిర్మితం
అభవద్యజ్ఞశాలాయాం సోఽన్వదృశ్యత శూలధృక్॥2॥

తం విలోక్య బృహత్కాయం భిన్నాంజనచయోపమం
తప్తతామ్రశిఖాశ్మశ్రుం దంష్ట్రోగ్రభ్రుకుటీముఖం॥3॥

సస్మార మూషలం రామః పరసైన్యవిదారణం
హలం చ దైత్యదమనం తే తూర్ణముపతస్థతుః॥4॥

తమాకృష్య హలాగ్రేణ బల్వలం గగనేచరం
మూషలేనాహనత్క్రుద్ధో మూర్ధ్ని బ్రహ్మద్రుహం బలః॥5॥

సోఽపతద్భువి నిర్భిన్న లలాటోఽసృక్సముత్సృజన్
ముంచన్నార్తస్వరం శైలో యథా వజ్రహతోఽరుణః॥6॥

సంస్తుత్య మునయో రామం ప్రయుజ్యావితథాశిషః
అభ్యషించన్మహాభాగా వృత్రఘ్నం విబుధా యథా॥7॥

వైజయంతీం దదుర్మాలాం శ్రీధామామ్లానపంకజాం
రామాయ వాససీ దివ్యే దివ్యాన్యాభరణాని చ॥8॥

అథ తైరభ్యనుజ్ఞాతః కౌశికీమేత్య బ్రాహ్మణైః
స్నాత్వా సరోవరమగాద్యతః సరయూరాస్రవత్॥9॥

అనుస్రోతేన సరయూం ప్రయాగముపగమ్య సః
స్నాత్వా సంతర్ప్య దేవాదీన్జగామ పులహాశ్రమం॥10॥

గోమతీం గండకీం స్నాత్వా విపాశాం శోణ ఆప్లుతః
గయాం గత్వా పితౄనిష్ట్వా గంగాసాగరసంగమే॥11॥

ఉపస్పృశ్య మహేంద్రాద్రౌ రామం దృష్ట్వాభివాద్య చ
సప్తగోదావరీం వేణాం పంపాం భీమరథీం తతః॥12॥

స్కందం దృష్ట్వా యయౌ రామః శ్రీశైలం గిరిశాలయం
ద్రవిడేషు మహాపుణ్యం దృష్ట్వాద్రిం వేంకటం ప్రభుః॥13॥

కామకోష్ణీం పురీం కాంచీం కావేరీం చ సరిద్వరాం
శ్రీరఙ్గాఖ్యం మహాపుణ్యం యత్ర సన్నిహితో హరిః॥14॥

ఋషభాద్రిం హరేః క్షేత్రం దక్షిణాం మథురాం తథా
సాముద్రం సేతుమగమత్మహాపాతకనాశనం॥15॥

తత్రాయుతమదాద్ధేనూర్బ్రాహ్మణేభ్యో హలాయుధః
కృతమాలాం తామ్రపర్ణీం మలయం చ కులాచలం॥16॥

తత్రాగస్త్యం సమాసీనం నమస్కృత్యాభివాద్య చ
యోజితస్తేన చాశీర్భిరనుజ్ఞాతో గతోఽర్ణవం
దక్షిణం తత్ర కన్యాఖ్యాం దుర్గాం దేవీం దదర్శ సః॥17॥

తతః ఫాల్గునమాసాద్య పంచాప్సరసముత్తమం
విష్ణుః సన్నిహితో యత్ర స్నాత్వాస్పర్శద్గవాయుతం॥18॥

తతోఽభివ్రజ్య భగవాన్కేరలాంస్తు త్రిగర్తకాన్
గోకర్ణాఖ్యం శివక్షేత్రం సాన్నిధ్యం యత్ర ధూర్జటేః॥19॥

ఆర్యాం ద్వైపాయనీం దృష్ట్వా శూర్పారకమగాద్బలః
తాపీం పయోష్ణీం నిర్వింధ్యాముపస్పృశ్యాథ దండకం॥20॥

ప్రవిశ్య రేవామగమద్యత్ర మాహిష్మతీ పురీ
మనుతీర్థముపస్పృశ్య ప్రభాసం పునరాగమత్॥21॥

శ్రుత్వా ద్విజైః కథ్యమానం కురుపాండవసంయుగే
సర్వరాజన్యనిధనం భారం మేనే హృతం భువః॥22॥

స భీమదుర్యోధనయోర్గదాభ్యాం యుధ్యతోర్మృధే
వారయిష్యన్వినశనం జగామ యదునందనః॥23॥

యుధిష్ఠిరస్తు తం దృష్ట్వా యమౌ కృష్ణార్జునావపి
అభివాద్యాభవంస్తుష్ణీం కిం వివక్షురిహాగతః॥24॥

గదాపాణీ ఉభౌ దృష్ట్వా సంరబ్ధౌ విజయైషిణౌ
మండలాని విచిత్రాణి చరంతావిదమబ్రవీత్॥25॥

యువాం తుల్యబలౌ వీరౌ హే రాజన్హే వృకోదర
ఏకం ప్రాణాధికం మన్యే ఉతైకం శిక్షయాధికం॥26॥

తస్మాదేకతరస్యేహ యువయోః సమవీర్యయోః
న లక్ష్యతే జయోఽన్యో వా విరమత్వఫలో రణః॥27॥

న తద్వాక్యం జగృహతుర్బద్ధవైరౌ నృపార్థవత్
అనుస్మరంతావన్యోన్యం దురుక్తం దుష్కృతాని చ॥28॥

దిష్టం తదనుమన్వానో రామో ద్వారవతీం యయౌ
ఉగ్రసేనాదిభిః ప్రీతైర్జ్ఞాతిభిః సముపాగతః॥29॥

తం పునర్నైమిషం ప్రాప్తమృషయోఽయాజయన్ముదా
క్రత్వంగం క్రతుభిః సర్వైర్నివృత్తాఖిలవిగ్రహం॥30॥

తేభ్యో విశుద్ధం విజ్ఞానం భగవాన్వ్యతరద్విభుః
యేనైవాత్మన్యదో విశ్వమాత్మానం విశ్వగం విదుః॥31॥

స్వపత్న్యావభృథస్నాతో జ్ఞాతిబంధుసుహృద్వృతః
రేజే స్వజ్యోత్స్నయేవేందుః సువాసాః సుష్ఠ్వలంకృతః॥32॥

ఈదృగ్విధాన్యసంఖ్యాని బలస్య బలశాలినః
అనంతస్యాప్రమేయస్య మాయామర్త్యస్య సంతి హి॥33॥

యోఽనుస్మరేత రామస్య కర్మాణ్యద్భుతకర్మణః
సాయం ప్రాతరనంతస్య విష్ణోః స దయితో భవేత్॥34॥

—♦ అధ్యాయము 80 ♦—

శ్రీరాజోవాచ ।

భగవన్యాని చాన్యాని ముకుందస్య మహాత్మనః
వీర్యాణ్యనంతవీర్యస్య శ్రోతుమిచ్ఛామి హే ప్రభో॥1॥

కో ను శ్రుత్వాసకృద్బ్రహ్మన్నుత్తమఃశ్లోకసత్కథాః
విరమేత విశేషజ్ఞో విషణ్ణః కామమార్గణైః॥2॥

సా వాగ్యయా తస్య గుణాన్గృణీతే కరౌ చ తత్కర్మకరౌ మనశ్చ
స్మరేద్వసంతం స్థిరజంగమేషు శృణోతి తత్పుణ్యకథాః స కర్ణః॥3॥

శిరస్తు తస్యోభయలింగమానమేత్తదేవ యత్పశ్యతి తద్ధి చక్షుః
అంగాని విష్ణోరథ తజ్జనానాం పాదోదకం యాని భజంతి నిత్యం॥4॥

సూత ఉవాచ ।

విష్ణురాతేన సంపృష్టో భగవాన్బాదరాయణిః
వాసుదేవే భగవతి నిమగ్నహృదయోఽబ్రవీత్॥5॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

కృష్ణస్యాసీత్సఖా కశ్చిద్బ్రాహ్మణో బ్రహ్మవిత్తమః
విరక్త ఇంద్రియార్థేషు ప్రశాంతాత్మా జితేంద్రియః॥6॥

యదృచ్ఛయోపపన్నేన వర్తమానో గృహాశ్రమీ
తస్య భార్యా కుచైలస్య క్షుత్క్షామా చ తథావిధా॥7॥

పతివ్రతా పతిం ప్రాహ మ్లాయతా వదనేన సా
దరిద్రం సీదమానా వై వేపమానాభిగమ్య చ॥8॥

నను బ్రహ్మన్భగవతః సఖా సాక్షాచ్ఛ్రియః పతిః
బ్రహ్మణ్యశ్చ శరణ్యశ్చ భగవాన్సాత్వతర్షభః॥9॥

తముపైహి మహాభాగ సాధూనాం చ పరాయణం
దాస్యతి ద్రవిణం భూరి సీదతే తే కుటుంబినే॥10॥

ఆస్తేఽధునా ద్వారవత్యాం భోజవృష్ణ్యంధకేశ్వరః
స్మరతః పాదకమలమాత్మానమపి యచ్ఛతి
కిం న్వర్థకామాన్భజతో నాత్యభీష్టాన్జగద్గురుః॥11॥

స ఏవం భార్యయా విప్రో బహుశః ప్రార్థితో ముహుః
అయం హి పరమో లాభ ఉత్తమఃశ్లోకదర్శనం॥12॥

ఇతి సంచింత్య మనసా గమనాయ మతిం దధే
అప్యస్త్యుపాయనం కించిద్గృహే కల్యాణి దీయతాం॥13॥

యాచిత్వా చతురో ముష్టీన్విప్రాన్పృథుకతండులాన్
చైలఖండేన తాన్బద్ధ్వా భర్త్రే ప్రాదాదుపాయనం॥14॥

స తానాదాయ విప్రాగ్ర్యః ప్రయయౌ ద్వారకాం కిల
కృష్ణసందర్శనం మహ్యం కథం స్యాదితి చింతయన్॥15॥

త్రీణి గుల్మాన్యతీయాయ తిస్రః కక్షాశ్చ సద్విజః
విప్రోఽగమ్యాంధకవృష్ణీనాం గృహేష్వచ్యుతధర్మిణాం॥16॥

గృహం ద్వ్యష్టసహస్రాణాం మహిషీణాం హరేర్ద్విజః
వివేశైకతమం శ్రీమద్బ్రహ్మానందం గతో యథా॥17॥

తం విలోక్యాచ్యుతో దూరాత్ప్రియాపర్యంకమాస్థితః
సహసోత్థాయ చాభ్యేత్య దోర్భ్యాం పర్యగ్రహీన్ముదా॥18॥

సఖ్యుః ప్రియస్య విప్రర్షేరంగసంగాతినిర్వృతః
ప్రీతో వ్యముంచదబ్బిందూన్నేత్రాభ్యాం పుష్కరేక్షణః॥19॥

అథోపవేశ్య పర్యంకే స్వయమ్సఖ్యుః సమర్హణం
ఉపహృత్యావనిజ్యాస్య పాదౌ పాదావనేజనీః॥20॥

అగ్రహీచ్ఛిరసా రాజన్భగవాంల్లోకపావనః
వ్యలింపద్దివ్యగంధేన చందనాగురుకుంకమైః॥21॥

ధూపైః సురభిభిర్మిత్రం ప్రదీపావలిభిర్ముదా
అర్చిత్వావేద్య తాంబూలం గాం చ స్వాగతమబ్రవీత్॥22॥

కుచైలం మలినం క్షామం ద్విజం ధమనిసంతతం
దేవీ పర్యచరత్సాక్షాచ్చామరవ్యజనేన వై॥23॥

అంతఃపురజనో దృష్ట్వా కృష్ణేనామలకీర్తినా
విస్మితోఽభూదతిప్రీత్యా అవధూతం సభాజితం॥24॥

కిమనేన కృతం పుణ్యమవధూతేన భిక్షుణా
శ్రియా హీనేన లోకేఽస్మిన్గర్హితేనాధమేన చ॥25॥

యోఽసౌ త్రిలోకగురుణా శ్రీనివాసేన సంభృతః
పర్యంకస్థాం శ్రియం హిత్వా పరిష్వక్తోఽగ్రజో యథా॥26॥

కథయాం చక్రతుర్గాథాః పూర్వా గురుకులే సతోః
ఆత్మనోర్లలితా రాజన్కరౌ గృహ్య పరస్పరం॥27॥

శ్రీభగవానువాచ ।

అపి బ్రహ్మన్గురుకులాద్భవతా లబ్ధదక్షిణాత్
సమావృత్తేన ధర్మజ్ఞ భార్యోఢా సదృశీ న వా॥28॥

ప్రాయో గృహేషు తే చిత్తమకామవిహితం తథా
నైవాతిప్రీయసే విద్వంధనేషు విదితం హి మే॥29॥

కేచిత్కుర్వంతి కర్మాణి కామైరహతచేతసః
త్యజంతః ప్రకృతీర్దైవీర్యథాహం లోకసంగ్రహం॥30॥

కచ్చిద్గురుకులే వాసం బ్రహ్మన్స్మరసి నౌ యతః
ద్విజో విజ్ఞాయ విజ్ఞేయం తమసః పారమశ్నుతే॥31॥

స వై సత్కర్మణాం సాక్షాద్ద్విజాతేరిహ సంభవః
ఆద్యోఽఙ్గ యత్రాశ్రమిణాం యథాహం జ్ఞానదో గురుః॥32॥

నన్వర్థకోవిదా బ్రహ్మన్వర్ణాశ్రమవతామిహ
యే మయా గురుణా వాచా తరంత్యంజో భవార్ణవం॥33॥

నాహమిజ్యాప్రజాతిభ్యాం తపసోపశమేన వా
తుష్యేయం సర్వభూతాత్మా గురుశుశ్రూషయా యథా॥34॥

అపి నః స్మర్యతే బ్రహ్మన్వృత్తం నివసతాం గురౌ
గురుదారైశ్చోదితానామింధనానయనే క్వచిత్॥35॥

ప్రవిష్టానాం మహారణ్యమపర్తౌ సుమహద్ద్విజ
వాతవర్షమభూత్తీవ్రం నిష్ఠురాః స్తనయిత్నవః॥36॥

సూర్యశ్చాస్తం గతస్తావత్తమసా చావృతా దిశః
నిమ్నం కూలం జలమయం న ప్రాజ్ఞాయత కించన॥37॥

వయం భృశమ్తత్ర మహానిలాంబుభిర్నిహన్యమానా మహురంబుసంప్లవే
దిశోఽవిదంతోఽథ పరస్పరం వనే గృహీతహస్తాః పరిబభ్రిమాతురాః॥38॥

ఏతద్విదిత్వా ఉదితే రవౌ సాందీపనిర్గురుః
అన్వేషమాణో నః శిష్యానాచార్యోఽపశ్యదాతురాన్॥39॥

అహో హే పుత్రకా యూయమస్మదర్థేఽతిదుఃఖితాః
ఆత్మా వై ప్రాణినాంప్రేష్ఠస్తమనాదృత్య మత్పరాః॥40॥

ఏతదేవ హి సచ్ఛిష్యైః కర్తవ్యం గురునిష్కృతం
యద్వై విశుద్ధభావేన సర్వార్థాత్మార్పణం గురౌ॥41॥

తుష్టోఽహం భో ద్విజశ్రేష్ఠాః సత్యాః సంతు మనోరథాః
ఛందాంస్యయాతయామాని భవంత్విహ పరత్ర చ॥42॥

ఇత్థంవిధాన్యనేకాని వసతాం గురువేశ్మని
గురోరనుగ్రహేణైవ పుమాన్పూర్ణః ప్రశాంతయే॥43॥

శ్రీబ్రాహ్మణ ఉవాచ ।

కిమస్మాభిరనిర్వృత్తం దేవదేవ జగద్గురో
భవతా సత్యకామేన యేషాం వాసో గురోరభూత్॥44॥

యస్య ఛ్చందోమయం బ్రహ్మ దేహ ఆవపనం విభో
శ్రేయసాం తస్య గురుషు వాసోఽత్యంతవిడంబనం॥45॥

—♦ అధ్యాయము 81 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

స ఇత్థం ద్విజముఖ్యేన సహ సంకథయన్హరిః
సర్వభూతమనోఽభిజ్ఞః స్మయమాన ఉవాచ తం ॥1॥

బ్రహ్మణ్యో బ్రాహ్మణం కృష్ణో భగవాన్ప్రహసన్ప్రియం
ప్రేమ్ణా నిరీక్షణేనైవ ప్రేక్షన్ఖలు సతాం గతిః ॥2॥

శ్రీభగవానువాచ ।

కిముపాయనమానీతం బ్రహ్మన్మే భవతా గృహాత్
అణ్వప్యుపాహృతం భక్తైః ప్రేమ్ణా భుర్యేవ మే భవేత్
భూర్యప్యభక్తోపహృతం న మే తోషాయ కల్పతే ॥3॥

పత్రం పుష్పం ఫలం తోయం యో మే భక్త్యా ప్రయచ్ఛతి
తదహం భక్త్యుపహృతమశ్నామి ప్రయతాత్మనః ॥4॥

ఇత్యుక్తోఽపి ద్విజస్తస్మై వ్రీడితః పతయే శ్రియః
పృథుకప్రసృతిం రాజన్న ప్రాయచ్ఛదవాఙ్ముఖః ॥5॥

సర్వభూతాత్మదృక్సాక్షాత్తస్యాగమనకారణం
విజ్ఞాయాచింతయన్నాయం శ్రీకామో మాభజత్పురా ॥6॥

పత్న్యాః పతివ్రతాయాస్తు సఖా ప్రియచికీర్షయా
ప్రాప్తో మామస్య దాస్యామి సంపదోఽమర్త్యదుర్లభాః ॥7॥

ఇత్థం విచింత్య వసనాచ్చీరబద్ధాంద్విజన్మనః
స్వయం జహార కిమిదమితి పృథుకతండులాన్ ॥8॥

నన్వేతదుపనీతం మే పరమప్రీణనం సఖే
తర్పయంత్యంగ మాం విశ్వమేతే పృథుకతండులాః ॥9॥

ఇతి ముష్టిం సకృజ్జగ్ధ్వా ద్వితీయాం జగ్ధుమాదదే
తావచ్ఛ్రీర్జగృహే హస్తం తత్పరా పరమేష్ఠినః ॥10॥

ఏతావతాలం విశ్వాత్మన్సర్వసంపత్సమృద్ధయే
అస్మిన్లోకేఽథ వాముష్మిన్పుంసస్త్వత్తోషకారణం ॥11॥

బ్రాహ్మణస్తాం తు రజనీముషిత్వాచ్యుతమందిరే
భుక్త్వా పీత్వా సుఖం మేనే ఆత్మానం స్వర్గతం యథా ॥12॥

శ్వోభూతే విశ్వభావేన స్వసుఖేనాభివందితః
జగామ స్వాలయం తాత పథ్యనవ్రజ్య నందితః ॥13॥

స చాలబ్ధ్వా ధనం కృష్ణాన్న తు యాచితవాన్స్వయం
స్వగృహాన్వ్రీడితోఽగచ్ఛన్మహద్దర్శననిర్వృతః ॥14॥

అహో బ్రహ్మణ్యదేవస్య దృష్టా బ్రహ్మణ్యతా మయా
యద్దరిద్రతమో లక్ష్మీమాశ్లిష్టో బిభ్రతోరసి ॥15॥

క్వాహం దరిద్రః పాపీయాన్క్వ కృష్ణః శ్రీనికేతనః
బ్రహ్మబంధురితి స్మాహం బాహుభ్యాం పరిరంభితః॥16॥

నివాసితః ప్రియాజుష్టే పర్యంకే భ్రాతరో యథా
మహిష్యా వీజితః శ్రాంతో బాలవ్యజనహస్తయా॥17॥

శుశ్రూషయా పరమయా పాదసంవాహనాదిభిః
పూజితో దేవదేవేన విప్రదేవేన దేవవత్॥18॥

స్వర్గాపవర్గయోః పుంసాం రసాయాం భువి సంపదాం
సర్వాసామపి సిద్ధీనాం మూలం తచ్చరణార్చనం॥19॥

అధనోఽయం ధనం ప్రాప్య మాద్యన్నుచ్చైర్న మాం స్మరేత్
ఇతి కారుణికో నూనం ధనం మేఽభూరి నాదదాత్॥20॥

ఇతి తచ్చింతయన్నంతః ప్రాప్తో నియగృహాంతికం
సూర్యానలేందుసంకాశైర్విమానైః సర్వతో వృతం॥21॥

విచిత్రోపవనోద్యానైః కూజద్ద్విజకులాకులైః
ప్రోత్ఫుల్లకముదాంభోజ కహ్లారోత్పలవారిభిః॥22॥

జుష్టం స్వలంకృతైః పుంభిః స్త్రీభిశ్చ హరిణాక్షిభిః
కిమిదం కస్య వా స్థానం కథం తదిదమిత్యభూత్॥23॥

ఏవం మీమాంసమానం తం నరా నార్యోఽమరప్రభాః
ప్రత్యగృహ్ణన్మహాభాగం గీతవాద్యేన భూయసా॥24॥

పతిమాగతమాకర్ణ్య పత్న్యుద్ధర్షాతిసంభ్రమా
నిశ్చక్రామ గృహాత్తూర్ణం రూపిణీ శ్రీరివాలయాత్॥25॥

పతివ్రతా పతిం దృష్ట్వా ప్రేమోత్కంఠాశ్రులోచనా
మీలితాక్ష్యనమద్బుద్ధ్యా మనసా పరిషస్వజే॥26॥

పత్నీం వీక్ష్య విస్ఫురంతీం దేవీం వైమానికీమివ
దాసీనాం నిష్కకంఠీనాం మధ్యే భాంతీం స విస్మితః॥27॥

ప్రీతః స్వయం తయా యుక్తః ప్రవిష్టో నిజమందిరం
మణిస్తంభశతోపేతం మహేంద్రభవనం యథా॥28॥

పయఃఫేననిభాః శయ్యా దాంతా రుక్మపరిచ్ఛదాః
పర్యంకా హేమదండాని చామరవ్యజనాని చ॥29॥

ఆసనాని చ హైమాని మృదూపస్తరణాని చ
ముక్తాదామవిలంబీని వితానాని ద్యుమంతి చ॥30॥

స్వచ్ఛస్ఫటికకుడ్యేషు మహామారకతేషు చ॥31॥

రత్నదీపాన్భ్రాజమానాన్లలనా రత్నసంయుతాః
విలోక్య బ్రాహ్మణస్తత్ర సమృద్ధీః సర్వసంపదాం
తర్కయామాస నిర్వ్యగ్రః స్వసమృద్ధిమహైతుకీం॥32॥

నూనం బతైతన్మమ దుర్భగస్య శశ్వద్దరిద్రస్య సమృద్ధిహేతుః
మహావిభూతేరవలోకతోఽన్యో నైవోపపద్యేత యదూత్తమస్య॥33॥

నన్వబ్రువాణో దిశతే సమక్షం యాచిష్ణవే భూర్యపి భూరిభోజః
పర్జన్యవత్తత్స్వయమీక్షమాణో దాశార్హకాణామృషభః సఖా మే॥34॥

కించిత్కరోత్యుర్వపి యత్స్వదత్తం
సుహృత్కృతం ఫల్గ్వపి భూరికారీ
మయోపణీతం పృథుకైకముష్టిం
ప్రత్యగ్రహీత్ప్రీతియుతో మహాత్మా॥35॥

తస్యైవ మే సౌహృదసఖ్యమైత్రీ దాస్యం పునర్జన్మని జన్మని స్యాత్
మహానుభావేన గుణాలయేన విషజ్జతస్తత్పురుషప్రసంగః॥36॥

భక్తాయ చిత్రా భగవాన్హి సంపదో రాజ్యం విభూతీర్న సమర్థయత్యజః
అదీర్ఘబోధాయ విచక్షణః స్వయం పశ్యన్నిపాతం ధనినాం మదోద్భవం॥37॥

ఇత్థం వ్యవసితో బుద్ధ్యా భక్తోఽతీవ జనార్దనే
విషయాన్జాయయా త్యక్ష్యన్బుభుజే నాతిలంపటః॥38॥

తస్య వై దేవదేవస్య హరేర్యజ్ఞపతేః ప్రభోః
బ్రాహ్మణాః ప్రభవో దైవం న తేభ్యో విద్యతే పరం॥39॥

ఏవం స విప్రో భగవత్సుహృత్తదా దృష్ట్వా స్వభృత్యైరజితం పరాజితం
తద్ధ్యానవేగోద్గ్రథితాత్మబంధనస్తద్ధామ లేభేఽచిరతః సతాం గతిం॥40॥

ఏతద్బ్రహ్మణ్యదేవస్య శ్రుత్వా బ్రహ్మణ్యతాం నరః
లబ్ధభావో భగవతి కర్మబంధాద్విముచ్యతే॥41॥

—♦ అధ్యాయము 82 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

అథైకదా ద్వారవత్యాం వసతో రామకృష్ణయోః
సూర్యోపరాగః సుమహానాసీత్కల్పక్షయే యథా॥1॥

తం జ్ఞాత్వా మనుజా రాజన్పురస్తాదేవ సర్వతః
సమంతపంచకం క్షేత్రం యయుః శ్రేయోవిధిత్సయా॥2॥

నిఃక్షత్రియాం మహీం కుర్వన్రామః శస్త్రభృతాం వరః
నృపాణాం రుధిరౌఘేణ యత్ర చక్రే మహాహ్రదాన్॥3॥

ఈజే చ భగవాన్రామో యత్రాస్పృష్టోఽపి కర్మణా
లోకం సంగ్రాహయన్నీశో యథాన్యోఽఘాపనుత్తయే॥4॥

మహత్యాం తీర్థయాత్రాయాం తత్రాగన్భారతీః ప్రజాః
వృష్ణయశ్చ తథాక్రూర వసుదేవాహుకాదయః॥5॥

యయుర్భారత తత్క్షేత్రం స్వమఘం క్షపయిష్ణవః
గదప్రద్యుమ్నసాంబాద్యాః సుచంద్రశుకసారణైః
ఆస్తేఽనిరుద్ధో రక్షాయాం కృతవర్మా చ యూథపః॥6॥

తే రథైర్దేవధిష్ణ్యాభైర్హయైశ్చ తరలప్లవైః
గజైర్నదద్భిరభ్రాభైర్నృభిర్విద్యాధరద్యుభిః॥7॥

వ్యరోచంత మహాతేజాః పథి కాంచనమాలినః
దివ్యస్రగ్వస్త్రసన్నాహాః కలత్రైః ఖేచరా ఇవ॥8॥

తత్ర స్నాత్వా మహాభాగా ఉపోష్య సుసమాహితాః
బ్రాహ్మణేభ్యో దదుర్ధేనూర్వాసఃస్రగ్రుక్మమాలినీః॥9॥

రామహ్రదేషు విధివత్పునరాప్లుత్య వృష్ణయః
దదః స్వన్నం ద్విజాగ్ర్యేభ్యః కృష్ణే నో భక్తిరస్త్వితి॥10॥

స్వయం చ తదనుజ్ఞాతా వృష్ణయః కృష్ణదేవతాః
భుక్త్వోపవివిశుః కామం స్నిగ్ధచ్ఛాయాంఘ్రిపాంఘ్రిషు॥11॥

తత్రాగతాంస్తే దదృశుః సుహృత్సంబంధినో నృపాన్
మత్స్యోశీనరకౌశల్య విదర్భకురుసృంజయాన్॥12॥

కాంబోజకైకయాన్మద్రాన్కుంతీనానర్తకేరలాన్
అన్యాంశ్చైవాత్మపక్షీయాన్పరాంశ్చ శతశో నృప
నందాదీన్సుహృదో గోపాన్గోపీశ్చోత్కంఠితాశ్చిరం॥13॥

అన్యోన్యసందర్శనహర్షరంహసా ప్రోత్ఫుల్లహృద్వక్త్రసరోరుహశ్రియః
ఆశ్లిష్య గాఢం నయనైః స్రవజ్జలా హృష్యత్త్వచో రుద్ధగిరో యయుర్ముదం॥14॥

స్త్రియశ్చ సంవీక్ష్య మిథోఽతిసౌహృద
స్మితామలాపాంగదృశోఽభిరేభిరే
స్తనైః స్తనాన్కుంకుమపంకరూషితాన్
నిహత్య దోర్భిః ప్రణయాశ్రులోచనాః॥15॥

తతోఽభివాద్య తే వృద్ధాన్యవిష్ఠై రభివాదితాః
స్వాగతం కుశలం పృష్ట్వా చక్రుః కృష్ణకథా మిథః॥16॥

పృథా భ్రాతౄన్స్వసౄర్వీక్ష్య తత్పుత్రాన్పితరావపి
భ్రాతృపత్నీర్ముకుందం చ జహౌ సంకథయా శుచః॥17॥

కుంత్యువాచ ।

ఆర్య భ్రాతరహం మన్యే ఆత్మానమకృతాశిషం
యద్వా ఆపత్సు మద్వార్తాం నానుస్మరథ సత్తమాః॥18॥

సుహృదో జ్ఞాతయః పుత్రా భ్రాతరః పితరావపి
నానుస్మరంతి స్వజనం యస్య దైవమదక్షిణం॥19॥

శ్రీవసుదేవ ఉవాచ ।

అంబ మాస్మానసూయేథా దైవక్రీడనకాన్నరాన్
ఈశస్య హి వశే లోకః కురుతే కార్యతేఽథ వా॥20॥

కంసప్రతాపితాః సర్వే వయం యాతా దిశం దిశం
ఏతర్హ్యేవ పునః స్థానం దైవేనాసాదితాః స్వసః॥21॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

వసుదేవోగ్రసేనాద్యైర్యదుభిస్తేఽర్చితా నృపాః
ఆసన్నచ్యుతసందర్శ పరమానందనిర్వృతాః॥22॥

భీష్మో ద్రోణోఽమ్బికాపుత్రో గాంధారీ ససుతా తథా
సదారాః పాండవాః కుంతీ సంజయో విదురః కృపః॥23॥

కుంతిభోజో విరాటశ్చ భీష్మకో నగ్నజిన్మహాన్
పురుజిద్ద్రుపదః శల్యో ధృష్టకేతుః స కాశిరాట్॥24॥

దమఘోషో విశాలాక్షో మైథిలో మద్రకేకయౌ
యుధామన్యుః సుశర్మా చ ససుతా బాహ్లికాదయః॥25॥

రాజానో యే చ రాజేంద్ర యుధిష్ఠిరమనువ్రతాః
శ్రీనికేతం వపుః శౌరేః సస్త్రీకం వీక్ష్య విస్మితాః॥26॥

అథ తే రామకృష్ణాభ్యాం సమ్యక్ప్రాప్తసమర్హణాః
ప్రశశంసుర్ముదా యుక్తా వృష్ణీన్కృష్ణపరిగ్రహాన్॥27॥

అహో భోజపతే యూయం జన్మభాజో నృణామిహ
యత్పశ్యథాసకృత్కృష్ణం దుర్దర్శమపి యోగినాం॥28॥

యద్విశ్రుతిః శ్రుతినుతేదమలం పునాతి
పాదావనేజనపయశ్చ వచశ్చ శాస్త్రం
భూః కాలభర్జితభగాపి యదంఘ్రిపద్మ
స్పర్శోత్థశక్తిరభివర్షతి నోఽఖిలార్థాన్॥29॥

తద్దర్శనస్పర్శనానుపథప్రజల్ప
శయ్యాసనాశనసయౌనసపిండబంధః
యేషాం గృహే నిరయవర్త్మని వర్తతాం వః
స్వర్గాపవర్గవిరమః స్వయమాస విష్ణుః॥30॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

నందస్తత్ర యదూన్ప్రాప్తాన్జ్ఞాత్వా కృష్ణపురోగమాన్
తత్రాగమద్వృతో గోపైరనఃస్థార్థైర్దిదృక్షయా॥31॥

తం దృష్ట్వా వృష్ణయో హృష్టాస్తన్వః ప్రాణమివోత్థితాః
పరిషస్వజిరే గాఢం చిరదర్శనకాతరాః॥32॥

వసుదేవః పరిష్వజ్య సంప్రీతః ప్రేమవిహ్వలః
స్మరన్కంసకృతాన్క్లేశాన్పుత్రన్యాసం చ గోకులే॥33॥

కృష్ణరామౌ పరిష్వజ్య పితరావభివాద్య చ
న కించనోచతుః ప్రేమ్ణా సాశ్రుకంఠౌ కురూద్వహ॥34॥

తావాత్మాసనమారోప్య బాహుభ్యాం పరిరభ్య చ
యశోదా చ మహాభాగా సుతౌ విజహతుః శుచః॥35॥

రోహిణీ దేవకీ చాథ పరిష్వజ్య వ్రజేశ్వరీం
స్మరంత్యౌ తత్కృతాం మైత్రీం బాష్పకంఠ్యౌ సమూచతుః॥36॥

కా విస్మరేత వాం మైత్రీమనివృత్తాం వ్రజేశ్వరి
అవాప్యాప్యైంద్రమైశ్వర్యం యస్యా నేహ ప్రతిక్రియా॥37॥

ఏతావదృష్టపితరౌ యువయోః స్మ పిత్రోః
సంప్రీణనాభ్యుదయపోషణపాలనాని
ప్రాప్యోషతుర్భవతి పక్ష్మ హ యద్వదక్ష్ణోర్
న్యస్తావకుత్ర చ భయౌ న సతాం పరః స్వః॥38॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

గోప్యశ్చ కృష్ణముపలభ్య చిరాదభీష్టం
యత్ప్రేక్షణే దృశిషు పక్ష్మకృతం శపంతి
దృగ్భిర్హృదీకృతమలం పరిరభ్య సర్వాస్
తద్భావమాపురపి నిత్యయుజాం దురాపం॥39॥

భగవాంస్తాస్తథాభూతా వివిక్త ఉపసంగతః
ఆశ్లిష్యానామయం పృష్ట్వా ప్రహసన్నిదమబ్రవీత్॥40॥

అపి స్మరథ నః సఖ్యః స్వానామర్థచికీర్షయా
గతాంశ్చిరాయితాంఛత్రు పక్షక్షపణచేతసః॥41॥

అప్యవధ్యాయథాస్మాన్స్విదకృతజ్ఞావిశంకయా
నూనం భూతాని భగవాన్యునక్తి వియునక్తి చ॥42॥

వాయుర్యథా ఘనానీకం తృణం తూలం రజాంసి చ
సంయోజ్యాక్షిపతే భూయస్తథా భూతాని భూతకృత్॥43॥

మయి భక్తిర్హి భూతానామమృతత్వాయ కల్పతే
దిష్ట్యా యదాసీన్మత్స్నేహో భవతీనాం మదాపనః॥44॥

అహం హి సర్వభూతానామాదిరంతోఽన్తరం బహిః
భౌతికానాం యథా ఖం వార్భూర్వాయుర్జ్యోతిరంగనాః॥45॥

ఏవం హ్యేతాని భూతాని భూతేష్వాత్మాత్మనా తతః
ఉభయం మయ్యథ పరే పశ్యతాభాతమక్షరే॥46॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

అధ్యాత్మశిక్షయా గోప్య ఏవం కృష్ణేన శిక్షితాః
తదనుస్మరణధ్వస్త జీవకోశాస్తమధ్యగన్॥47॥

ఆహుశ్చ తే నలిననాభ పదారవిందం
యోగేశ్వరైర్హృది విచింత్యమగాధబోధైః
సంసారకూపపతితోత్తరణావలంబం
గేహం జుషామపి మనస్యుదియాత్సదా నః॥48॥

—♦ అధ్యాయము 83 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

తథానుగృహ్య భగవాన్గోపీనాం స గురుర్గతిః
యుధిష్ఠిరమథాపృచ్ఛత్సర్వాంశ్చ సుహృదోఽవ్యయం॥1॥

త ఏవం లోకనాథేన పరిపృష్టాః సుసత్కృతాః
ప్రత్యూచుర్హృష్టమనసస్తత్పాదేక్షాహతాంహసః॥2॥

కుతోఽశివం త్వచ్చరణాంబుజాసవం మహన్మనస్తో ముఖనిఃసృతం క్వచిత్
పిబంతి యే కర్ణపుటైరలం ప్రభో దేహంభృతాం దేహకృదస్మృతిచ్ఛిదం॥3॥

హే త్వాత్మ ధామవిధుతాత్మకృతత్ర్యవస్థాం
ఆనందసంప్లవమఖండమకుంఠబోధం
కాలోపసృష్టనిగమావన ఆత్తయోగ
మాయాకృతిం పరమహంసగతిం నతాః స్మ॥4॥

శ్రీఋషిరువాచ ।

ఇత్యుత్తమఃశ్లోకశిఖామణిం జనేష్వ
అభిష్టువత్స్వంధకకౌరవస్త్రియః
సమేత్య గోవిందకథా మిథోఽగృనంస్
త్రిలోకగీతాః శృణు వర్ణయామి తే॥5॥

శ్రీద్రౌపద్యువాచ ।

హే వైదర్భ్యచ్యుతో భద్రే హే జాంబవతి కౌశలే
హే సత్యభామే కాలింది శైబ్యే రోహిణి లక్ష్మణే॥6॥

హే కృష్ణపత్న్య ఏతన్నో బ్రూతే వో భగవాన్స్వయం
ఉపయేమే యథా లోకమనుకుర్వన్స్వమాయయా॥7॥

శ్రీరుక్మిణ్యువాచ ।

చైద్యాయ మార్పయితుముద్యతకార్ముకేషు
రాజస్వజేయభటశేఖరితాంఘ్రిరేణుః
నిన్యే మృగేంద్ర ఇవ భాగమజావియూథాత్
తచ్ఛ్రీనికేతచరణోఽస్తు మమార్చనాయ॥8॥

శ్రీసత్యభామోవాచ ।

యో మే సనాభివధతప్తహృదా తతేన
లిప్తాభిశాపమపమార్ష్టు ముపాజహార
జిత్వర్క్షరాజమథ రత్నమదాత్స తేన
భీతః పితాదిశత మాం ప్రభవేఽపి దత్తాం॥9॥

శ్రీజాంబవత్యువాచ ।

ప్రాజ్ఞాయ దేహకృదముం నిజనాథదైవం
సీతాపతిం త్రినవహాన్యమునాభ్యయుధ్యత్
జ్ఞాత్వా పరీక్షిత ఉపాహరదర్హణం మాం
పాదౌ ప్రగృహ్య మణినాహమముష్య దాసీ॥10॥

శ్రీకాలింద్యువాచ ।

తపశ్చరంతీమాజ్ఞాయ స్వపాదస్పర్శనాశయా
సఖ్యోపేత్యాగ్రహీత్పాణిం యోఽహం తద్గృహమార్జనీ ॥11॥

శ్రీమిత్రవిందోవాచ ।

యో మాం స్వయంవర ఉపేత్య విజిత్య భూపాన్
నిన్యే శ్వయూథగం ఇవాత్మబలిం ద్విపారిః
భ్రాతౄంశ్చ మేఽపకురుతః స్వపురం శ్రియౌకస్
తస్యాస్తు మేఽనుభవమంఘ్ర్యవనేజనత్వం ॥12॥

శ్రీసత్యోవాచ ।

సప్తోక్షణోఽతిబలవీర్యసుతీక్ష్ణశృంగాన్
పిత్రా కృతాన్క్షితిపవీర్యపరీక్షణాయ
తాన్వీరదుర్మదహనస్తరసా నిగృహ్య
క్రీడన్బబంధ హ యథా శిశవోఽజతోకాన్ ॥13॥

య ఇత్థం వీర్యశుల్కాం మాం
దాసీభిశ్చతురఙ్గిణీం
పథి నిర్జిత్య రాజన్యాన్
నిన్యే తద్దాస్యమస్తు మే ॥14॥

శ్రీభద్రోవాచ10830151 పితా మే మాతులేయాయ స్వయమాహూయ దత్తవాన్

కృష్ణే కృష్ణాయ తచ్చిత్తామక్షౌహిణ్యా సఖీజనైః ॥15॥

అస్య మే పాదసంస్పర్శో భవేజ్జన్మని జన్మని
కర్మభిర్భ్రామ్యమాణాయా యేన తచ్ఛ్రేయ ఆత్మనః ॥16॥

శ్రీలక్ష్మణోవాచ ।

మమాపి రాజ్ఞ్యచ్యుతజన్మకర్మ శ్రుత్వా ముహుర్నారదగీతమాస హ
చిత్తం ముకుందే కిల పద్మహస్తయా వృతః సుసమ్మృశ్య విహాయ లోకపాన్ ॥17॥

జ్ఞాత్వా మమ మతం సాధ్వి పితా దుహితృవత్సలః
బృహత్సేన ఇతి ఖ్యాతస్తత్రోపాయమచీకరత్ ॥18॥

యథా స్వయంవరే రాజ్ఞి మత్స్యః పార్థేప్సయా కృతః
అయం తు బహిరాచ్ఛన్నో దృశ్యతే స జలే పరం ॥19॥

శ్రుత్వైతత్సర్వతో భూపా ఆయయుర్మత్పితుః పురం
సర్వాస్త్రశస్త్రతత్త్వజ్ఞాః సోపాధ్యాయాః సహస్రశః ॥20॥

పిత్రా సంపూజితాః సర్వే యథావీర్యం యథావయః
ఆదదుః సశరం చాపం వేద్ధుం పర్షది మద్ధియః॥21॥

ఆదాయ వ్యసృజన్కేచిత్సజ్యం కర్తుమనీశ్వరాః
ఆకోష్ఠం జ్యాం సముత్కృష్య పేతురేకేఽమునాహతాః॥22॥

సజ్యం కృత్వాపరే వీరా మాగధాంబష్ఠచేదిపాః
భీమో దుర్యోధనః కర్ణో నావిదంస్తదవస్థితిం॥23॥

మత్స్యాభాసం జలే వీక్ష్య జ్ఞాత్వా చ తదవస్థితిం
పార్థో యత్తోఽసృజద్బాణం నాచ్ఛినత్పస్పృశే పరం॥24॥

రాజన్యేషు నివృత్తేషు భగ్నమానేషు మానిషు
భగవాంధనురాదాయ సజ్యం కృత్వాథ లీలయా॥25॥

తస్మిన్సంధాయ విశిఖం మత్స్యం వీక్ష్య సకృజ్జలే
ఛిత్త్వేషుణాపాతయత్తం సూర్యే చాభిజితి స్థితే॥26॥

దివి దుందుభయో నేదుర్జయశబ్దయుతా భువి
దేవాశ్చ కుసుమాసారాన్ముముచుర్హర్షవిహ్వలాః॥27॥

తద్రంగమావిశమహం కలనూపురాభ్యాం
పద్భ్యాం ప్రగృహ్య కనకోఇజ్వలరత్నమాలాం
నూత్నే నివీయ పరిధాయ చ కౌశికాగ్ర్యే
సవ్రీడహాసవదనా కవరీధృతస్రక్॥28॥

ఉన్నీయ వక్త్రమురుకుంతలకుండలత్విడ్
గండస్థలం శిశిరహాసకటాక్షమోక్షైః
రాజ్ఞో నిరీక్ష్య పరితః శనకైర్మురారేర్
అంసేఽనురక్తహృదయా నిదధే స్వమాలాం॥29॥

తావన్మృదంగపటహాః శంఖభేర్యానకాదయః
నినేదుర్నటనర్తక్యో ననృతుర్గాయకా జగుః॥30॥

ఏవం వృతే భగవతి మయేశే నృపయూథపాః
న సేహిరే యాజ్ఞసేని స్పర్ధంతో హృచ్ఛయాతురాః॥31॥

మాం తావద్రథమారోప్య హయరత్నచతుష్టయం
శార్ఙ్గముద్యమ్య సన్నద్ధస్తస్థావాజౌ చతుర్భుజః॥32॥

దారుకశ్చోదయామాస కాంచనోపస్కరం రథం
మిషతాం భూభుజాం రాజ్ఞి మృగాణాం మృగరాడివ॥33॥

తేఽన్వసజ్జంత రాజన్యా నిషేద్ధుం పథి కేచన
సంయత్తా ఉద్ధృతేష్వాసా గ్రామసింహా యథా హరిం॥34॥

తే శార్ఙ్గచ్యుతబాణౌఘైః కృత్తబాహ్వంఘ్రికంధరాః
నిపేతుః ప్రధనే కేచిదేకే సంత్యజ్య దుద్రువుః॥35॥

తతః పురీం యదుపతిరత్యలంకృతాం
రవిచ్ఛదధ్వజపటచిత్రతోరణాం
కుశస్థలీం దివి భువి చాభిసంస్తుతాం
సమావిశత్తరణిరివ స్వకేతనం॥36॥

పితా మే పూజయామాస సుహృత్సంబంధిబాంధవాన్
మహార్హవాసోఽలంకారైః శయ్యాసనపరిచ్ఛదైః॥37॥

దాసిభిః సర్వసంపద్భిర్భటేభరథవాజిభిః
ఆయుధాని మహార్హాణి దదౌ పూర్ణస్య భక్తితః ||38||

ఆత్మారామస్య తస్యేమా వయం వై గృహదాసికాః
సర్వసంగనివృత్త్యాద్ధా తపసా చ బభూవిమ ||39||

మహిష్య ఊచుః |

భౌమం నిహత్య సగణం యుధి తేన రుద్ధా
జ్ఞాత్వాథ నః క్షితిజయే జితరాజకన్యాః
నిర్ముచ్య సంసృతివిమోక్షమనుస్మరంతీః
పాదాంబుజం పరిణినాయ య ఆప్తకామః ||40||

న వయం సాధ్వి సామ్రాజ్యం స్వారాజ్యం భౌజ్యమప్యుత
వైరాజ్యం పారమేష్ఠ్యం చ ఆనంత్యం వా హరేః పదం ||41||

కామయామహ ఏతస్య శ్రీమత్పాదరజః శ్రియః
కుచకుంకుమగంధాఢ్యం మూర్ధ్నా వోఢుం గదాభృతః ||42||

వ్రజస్త్రియో యద్వాంఛంతి పులింద్యస్తృణవీరుధః
గావశ్చారయతో గోపాః పదస్పర్శం మహాత్మనః ||43||

—♦ అధ్యాయము 84 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ |

శ్రుత్వా పృథా సుబలపుత్ర్యథ యాజ్ఞసేనీ
మాధవ్యథ క్షితిపపత్న్య ఉత స్వగోప్యః
కృష్ణేఽఖిలాత్మని హరౌ ప్రణయానుబంధం
సర్వా విసిస్మ్యురలమశ్రుకలాకులాక్ష్యః ||1||

ఇతి సంభాషమాణాసు స్త్రీభిః స్త్రీషు నృభిర్నృషు
ఆయయుర్మునయస్తత్ర కృష్ణరామదిదృక్షయా ||2||

ద్వైపాయనో నారదశ్చ చ్యవనో దేవలోఽసితః
విశ్వామిత్రః శతానందో భరద్వాజోఽథ గౌతమః ||3||

రామః సశిష్యో భగవాన్వసిష్ఠో గాలవో భృగుః
పులస్త్యః కశ్యపోఽత్రిశ్చ మార్కండేయో బృహస్పతిః ||4||

ద్వితస్త్రితశ్చైకతశ్చ బ్రహ్మపుత్రాస్తథాంగిరాః
అగస్త్యో యాజ్ఞవల్క్యశ్చ వామదేవాదయోఽపరే ||5||

తాంధృష్ట్వా సహసోత్థాయ ప్రాగాసీనా నృపాదయః
పాండవాః కృష్ణరామౌ చ ప్రణేముర్విశ్వవందితాన్ ||6||

తానానర్చుర్యథా సర్వే సహరామోఽచ్యుతోఽర్చయత్
స్వాగతాసనపాద్యార్ఘ్య మాల్యధూపానులేపనైః ||7||

ఉవాచ సుఖమాసీనాన్భగవాంధర్మగుప్తనుః
సదసస్తస్య మహతో యతవాచోఽనుశృణ్వతః ||8||

శ్రీభగవానువాచ ।

అహో వయం జన్మభృతో లబ్ధం కార్త్స్న్యేన తత్ఫలం
దేవానామపి దుష్ప్రాపం యద్యోగేశ్వరదర్శనం ॥9॥

కిం స్వల్పతపసాం నృణామర్చాయాం దేవచక్షుషాం
దర్శనస్పర్శనప్రశ్న ప్రహ్వపాదార్చనాదికం ॥10॥

న హ్యమ్మయాని తీర్థాని న దేవా మృచ్ఛిలామయాః
తే పునంత్యురుకాలేన దర్శనాదేవ సాధవః ॥11॥

నాగ్నిర్న సూర్యో న చ చంద్రతారకా
న భూర్జలం ఖం శ్వసనోఽథ వాఙ్మనః
ఉపాసితా భేదకృతో హరంత్యఘం
విపశ్చితో ఘ్నంతి ముహూర్తసేవయా ॥12॥

యస్యాత్మబుద్ధిః కుణపే త్రిధాతుకే
స్వధీః కలత్రాదిషు భౌమ ఇజ్యధీః
యత్తీర్థబుద్ధిః సలిలే న కర్హిచిజ్
జనేష్వభిజ్ఞేషు స ఏవ గోఖరః ॥13॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

నిశమ్యేత్థం భగవతః కృష్ణస్యాకుణ్ఠమేధసః
వచో దురన్వయం విప్రాస్తూష్ణీమాసన్భ్రమద్ధియః ॥14॥

చిరం విమృశ్య మునయ ఈశ్వరస్యేశితవ్యతాం
జనసంగ్రహ ఇత్యూచుః స్మయంతస్తం జగద్గురుం ॥15॥

శ్రీమునయ ఊచుః ।

యన్మాయయా తత్త్వవిదుత్తమా వయం విమోహితా విశ్వసృజామధీశ్వరాః
యదీశితవ్యాయతి గూఢ ఈహయా అహో విచిత్రంభగవద్విచేష్టితం ॥16॥

అనీహ ఏతద్బహుధైక ఆత్మనా సృజత్యవత్యత్తి న బధ్యతే యథా
భౌమైర్హి భూమిర్బహునామరూపిణీ అహో విభూమ్నశ్చరితం విడంబనం ॥17॥

అథాపి కాలే స్వజనాభిగుప్తయే బిభర్షి సత్త్వం ఖలనిగ్రహాయ చ
స్వలీలయా వేదపథం సనాతనం వర్ణాశ్రమాత్మా పురుషః పరో భవాన్ ॥18॥

బ్రహ్మ తే హృదయం శుక్లం తపఃస్వాధ్యాయసంయమైః
యత్రోపలబ్ధం సద్వ్యక్తమవ్యక్తం చ తతః పరం ॥19॥

తస్మాద్బ్రహ్మకులం బ్రహ్మన్శాస్త్రయోనేస్త్వమాత్మనః
సభాజయసి సద్ధామ తద్బ్రహ్మణ్యాగ్రణీర్భవాన్ ॥20॥

అద్య నో జన్మసాఫల్యం విద్యాయాస్తపసో దృశః
త్వయా సంగమ్య సద్గత్యా యదంతః శ్రేయసాం పరః ॥21॥

నమస్తస్మై భగవతే కృష్ణాయాకుంఠమేధసే
స్వయోగమాయయాచ్ఛన్న మహిమ్నే పరమాత్మనే ॥22॥

న యం విదంత్యమీ భూపా ఏకారామాశ్చ వృష్ణయః
మాయాజవనికాచ్ఛన్నమాత్మానం కాలమీశ్వరం ॥23॥

యథా శయానః పురుష ఆత్మానం గుణతత్త్వదృక్
నామమాత్రేంద్రియాభాతం న వేద రహితం పరం ॥24॥

ఏవం త్వా నామమాత్రేషు విషయేష్వింద్రియేహయా
మాయయా విభ్రమచ్చిత్తో న వేద స్మృత్యుపప్లవాత్ ॥25॥

తస్యాద్య తే దదృశిమాంఘ్రిమఘౌఘమర్ష
తీర్థాస్పదం హృది కృతం సువిపక్వయోగైః
ఉత్సిక్తభక్త్యుపహతాశయ జీవకోశా
ఆపుర్భవద్గతిమథానుగృహాన భక్తాన్ ॥26॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇత్యనుజ్ఞాప్య దాశార్హం ధృతరాష్ట్రం యుధిష్ఠిరం
రాజర్షే స్వాశ్రమాన్గంతుం మునయో దధిరే మనః ॥27॥

తద్వీక్ష్య తానుపవ్రజ్య వసుదేవో మహాయశాః
ప్రణమ్య చోపసంగృహ్య బభాషేదం సుయంత్రితః ॥28॥

శ్రీవసుదేవ ఉవాచ ।

నమో వః సర్వదేవేభ్య ఋషయః శ్రోతుమర్హథ
కర్మణా కర్మనిర్హారో యథా స్యాన్నస్తదుచ్యతాం ॥29॥

శ్రీనారద ఉవాచ ।

నాతిచిత్రమిదం విప్రా వసుదేవో బుభుత్సయా
కృష్ణమ్మత్వార్భకం యన్నః పృచ్ఛతి శ్రేయ ఆత్మనః ॥30॥

సన్నికర్షోఽత్ర మర్త్యానామనాదరణకారణం
గాంగం హిత్వా యథాన్యాంభస్తత్రత్యో యాతి శుద్ధయే ॥31॥

యస్యానుభూతిః కాలేన లయోత్పత్త్యాదినాస్య వై
స్వతోఽన్యస్మాచ్చ గుణతో న కుతశ్చన రిష్యతి ॥32॥

తం క్లేశకర్మపరిపాకగుణప్రవాహైరవ్యాహతానుభవమీశ్వరమద్వితీయం
ప్రాణాదిభిః స్వవిభవైరుపగూఢమన్యో మన్యేత సూర్యమివ మేఘహిమోపరాగైః ॥33॥

అథోచుర్మునయో రాజన్నాభాష్యానల్పదుందభిం
సర్వేషాం శృణ్వతాం రాజ్ఞాం తథైవాచ్యుతరామయోః ॥34॥

కర్మణా కర్మనిర్హార ఏష సాధునిరూపితః
యచ్ఛ్రద్ధయా యజేద్విష్ణుం సర్వయజ్ఞేశ్వరం మఖైః ॥35॥

చిత్తస్యోపశమోఽయం వై కవిభిః శాస్త్రచక్షుసా
దర్శితః సుగమో యోగో ధర్మశ్చాత్మముదావహః ॥36॥

అయం స్వస్త్యయనః పంథా ద్విజాతేర్గృహమేధినః
యచ్ఛ్రద్ధయాప్తవిత్తేన శుక్లేనేజ్యేత పూరుషః ॥37॥

విత్తైషణాం యజ్ఞదానైర్గృహైర్దారసుతైషణాం
ఆత్మలోకైషణాం దేవ కాలేన విసృజేద్బుధః
గ్రామే త్యక్తైషణాః సర్వే యయుర్ధీరాస్తపోవనం ॥38॥

ఋణైస్త్రిభిర్ద్విజో జాతో దేవర్షిపితౄణాం ప్రభో
యజ్ఞాధ్యయనపుత్రైస్తాన్యనిస్తీర్య త్యజన్పతేత్ ॥39॥

త్వం త్వద్య ముక్తో ద్వాభ్యాం వై ఋషిపిత్రోర్మహామతే
యజ్ఞైర్దేవర్ణమున్ముచ్య నిరృణోఽశరణో భవ ॥40॥

వసుదేవ భవాన్నూనం భక్త్యా పరమయా హరిం
జగతామీశ్వరం ప్రార్చః స యద్వాం పుత్రతాం గతః ॥41॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇతి తద్వచనం శ్రుత్వా వసుదేవో మహామనాః
తానృషీనృత్విజో వవ్రే మూర్ధ్నానమ్య ప్రసాద్య చ ॥42॥

త ఏనమృషయో రాజన్వృతా ధర్మేణ ధార్మికం
తస్మిన్నయాజయన్క్షేత్రే మఖైరుత్తమకల్పకైః ॥43॥

తద్దీక్షాయాం ప్రవృత్తాయాం వృష్ణయః పుష్కరస్రజః
స్నాతాః సువాససో రాజన్రాజానః సుష్ఠ్వలంకృతాః ॥44॥

తన్మహిష్యశ్చ ముదితా నిష్కకంఠ్యః సువాససః
దీక్షాశాలాముపాజగ్మురాలిప్తా వస్తుపాణయః ॥45॥

నేదుర్మృదంగపటహ శంఖభేర్యానకాదయః
ననృతుర్నటనర్తక్యస్తుష్టువుః సూతమాగధాః
జగుః సుకంఠ్యో గంధర్వ్యః సంగీతం సహభర్తృకాః ॥46॥

తమభ్యషించన్విధివదక్తమభ్యక్తమృత్విజః
పత్నీభిరష్టాదశభిః సోమరాజమివోడుభిః ॥47॥

తాభిర్దుకూలవలయైర్హారనూపురకుండలైః
స్వలంకృతాభిర్విబభౌ దీక్షితోఽజినసంవృతః ॥48॥

తస్యర్త్విజో మహారాజ రత్నకౌశేయవాససః
ససదస్యా విరేజుస్తే యథా వృత్రహణోఽధ్వరే ॥49॥

తదా రామశ్చ కృష్ణశ్చ స్వైః స్వైర్బంధుభిరన్వితౌ
రేజతుః స్వసుతైర్దారైర్జీవేశౌ స్వవిభూతిభిః ॥50॥

ఈజేఽనుయజ్ఞం విధినా అగ్నిహోత్రాదిలక్షణైః
ప్రాకృతైర్వైకృతైర్యజ్ఞైర్ద్రవ్యజ్ఞానక్రియేశ్వరం ॥51॥

అథర్త్విగ్భ్యోఽదదాత్కాలే యథామ్నాతం స దక్షిణాః
స్వలంకృతేభ్యోఽలంకృత్య గోభూకన్యా మహాధనాః ॥52॥

పత్నీసంయాజావభృథ్యైశ్చరిత్వా తే మహర్షయః
సస్నూ రామహ్రదే విప్రా యజమానపురఃసరాః ॥53॥

స్నాతోఽలంకారవాసాంసి వందిభ్యోఽదాత్తథా స్త్రియః
తతః స్వలంకృతో వర్ణానాశ్వేభ్యోఽన్నేన పూజయత్॥54॥

బంధూన్సదారాన్ససుతాన్పారిబర్హేణ భూయసా
విదర్భకోశలకురూన్కాశికేకయసృంజయాన్॥55॥

సదస్యర్త్విక్సురగణాన్నృభూతపితృచారణాన్
శ్రీనికేతమనుజ్ఞాప్య శంసంతః ప్రయయుః క్రతుం॥56॥

ధృతరాష్ట్రోఽనుజః పార్థా భీష్మో ద్రోణః పృథా యమౌ
నారదో భగవాన్వ్యాసః సుహృత్సంబంధిబాంధవాః॥57॥

బంధూన్పరిష్వజ్య యదూన్సౌహృదాక్లిన్నచేతసః
యయుర్విరహకృచ్ఛ్రేణ స్వదేశాంశ్చాపరే జనాః॥58॥

నందస్తు సహ గోపాలైర్బృహత్యా పూజయార్చితః
కృష్ణరామోగ్రసేనాద్యైర్న్యవాత్సీద్బంధువత్సలః॥59॥

వసుదేవోఽఞ్జసోత్తీర్య మనోరథమహార్ణవం
సుహృద్వృతః ప్రీతమనా నందమాహ కరే స్పృశన్॥60॥

శ్రీవసుదేవ ఉవాచ ।

భ్రాతరీశకృతః పాశో నృనాం యః స్నేహసంజ్ఞితః
తం దుస్త్యజమహం మన్యే శూరాణామపి యోగినాం॥61॥

అస్మాస్వప్రతికల్పేయం యత్కృతాజ్ఞేషు సత్తమైః
మైత్ర్యర్పితాఫలా చాపి న నివర్తేత కర్హిచిత్॥62॥

ప్రాగకల్పాచ్చ కుశలం భ్రాతర్వో నాచరామ హి
అధునా శ్రీమదాంధాక్షా న పశ్యామః పురః సతః॥63॥

మా రాజ్యశ్రీరభూత్పుంసః శ్రేయస్కామస్య మానద
స్వజనానుత బంధూన్వా న పశ్యతి యయాంధదృక్॥64॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఏవం సౌహృదశైథిల్య చిత్త ఆనకదుందుభిః
రురోద తత్కృతాం మైత్రీం స్మరన్నశ్రువిలోచనః॥65॥

నందస్తు సఖ్యుః ప్రియకృత్ప్రేమ్ణా గోవిందరామయోః
అద్య శ్వ ఇతి మాసాంస్త్రీన్యదుభిర్మానితోఽవసత్॥66॥

తతః కామైః పూర్యమాణః సవ్రజః సహబాంధవః
పరార్ధ్యాభరణక్షౌమ నానానర్ఘ్యపరిచ్ఛదైః॥67॥

వసుదేవోగ్రసేనాభ్యాం కృష్ణోద్ధవబలాదిభిః
దత్తమాదాయ పారిబర్హం యాపితో యదుభిర్యయౌ॥68॥

నందో గోపాశ్చ గోప్యశ్చ గోవిందచరణాంబుజే
మనః క్షిప్తం పునర్హర్తుమనీశా మథురాం యయుః॥69॥

బంధుషు ప్రతియాతేషు వృష్ణయః కృష్ణదేవతాః
వీక్ష్య ప్రావృషమాసన్నాద్యయుర్ద్వారవతీం పునః॥70॥

జనేభ్యః కథయాం చక్రుర్యదుదేవమహోత్సవం
యదాసీత్తీర్థయాత్రాయాం సుహృత్సందర్శనాదికం॥71॥

—♦ అధ్యాయము 85 ♦—

శ్రీబాదరాయణిరువాచ ।

అథైకదాత్మజౌ ప్రాప్తౌ కృతపాదాభివందనౌ
వసుదేవోఽభినంద్యాహ ప్రీత్యా సంకర్షణాచ్యుతౌ॥1॥

మునీనాం స వచః శ్రుత్వా పుత్రయోర్ధామసూచకం
తద్వీర్యైర్జాతవిశ్రంభః పరిభాష్యాభ్యభాషత॥2॥

కృష్ణ కృష్ణ మహాయోగిన్సంకర్షణ సనాతన
జానే వామస్య యత్సాక్షాత్ప్రధానపురుషౌ పరౌ॥3॥

యత్ర యేన యతో యస్య యస్మై యద్యద్యథా యదా
స్యాదిదం భగవాన్సాక్షాత్ప్రధానపురుషేశ్వరః॥4॥

ఏతన్నానావిధం విశ్వమాత్మసృష్టమధోక్షజ
ఆత్మనానుప్రవిశ్యాత్మన్ప్రాణో జీవో బిభర్ష్యజ॥5॥

ప్రాణాదీనాం విశ్వసృజాం శక్తయో యాః పరస్య తాః
పారతంత్ర్యాద్వైసాదృశ్యాద్ద్వయోశ్చేష్టైవ చేష్టతాం॥6॥

కాంతిస్తేజః ప్రభా సత్తా చంద్రాగ్న్యర్కర్క్షవిద్యుతాం
యత్స్థైర్యం భూభృతాం భూమేర్వృత్తిర్గంధోఽర్థతో భవాన్॥7॥

తర్పణం ప్రాణనమపాం దేవ త్వం తాశ్చ తద్రసః
ఓజః సహో బలం చేష్టా గతిర్వాయోస్తవేశ్వర॥8॥

దిశాం త్వమవకాశోఽసి దిశః ఖం స్ఫోట ఆశ్రయః
నాదో వర్ణస్త్వమోంకార ఆకృతీనాం పృథక్కృతిః॥9॥

ఇంద్రియం త్వింద్రియాణాం త్వం దేవాశ్చ తదనుగ్రహః
అవబోధో భవాన్బుద్ధేర్జీవస్యానుస్మృతిః సతీ॥10॥

భూతానామసి భూతాదిరింద్రియాణాం చ తైజసః
వైకారికో వికల్పానాం ప్రధానమనుశాయినం॥11॥

నశ్వరేష్విహ భావేషు తదసి త్వమనశ్వరం
యథా ద్రవ్యవికారేషు ద్రవ్యమాత్రం నిరూపితం॥12॥

సత్త్వంరజస్తమ ఇతి గుణాస్తద్వృత్తయశ్చ యాః
త్వయ్యద్ధా బ్రహ్మణి పరే కల్పితా యోగమాయయా॥13॥

తస్మాన్న సంత్యమీ భావా యర్హి త్వయి వికల్పితాః
త్వం చామీషు వికారేషు హ్యన్యదావ్యావహారికః॥14॥

గుణప్రవాహ ఏతస్మిన్నబుధాస్త్వఖిలాత్మనః
గతిం సూక్ష్మామబోధేన సంసరంతీహ కర్మభిః॥15॥

యదృచ్ఛయా నృతాం ప్రాప్య సుకల్పామిహ దుర్లభాం
స్వార్థే ప్రమత్తస్య వయో గతం త్వన్మాయయేశ్వర॥16॥

అసావహమ్మమైవైతే దేహే చాస్యాన్వయాదిషు
స్నేహపాశైర్నిబధ్నాతి భవాన్సర్వమిదం జగత్॥17॥

యువాం న నః సుతౌ సాక్షాత్ప్రధానపురుషేశ్వరౌ
భూభారక్షత్రక్షపణ అవతీర్ణౌ తథాత్థ హ॥18॥

తత్తే గతోఽస్మ్యరణమద్య పదారవిందం
ఆపన్నసంసృతిభయాపహమార్తబంధో
ఏతావతాలమలమింద్రియలాలసేన
మర్త్యాత్మదృక్త్వయి పరే యదపత్యబుద్ధిః॥19॥

సూతీగృహే నను జగాద భవానజో నౌ
సంజజ్ఞ ఇత్యనుయుగం నిజధర్మగుప్త్యై
నానాతనూర్గగనవద్విదధజ్జహాసి
కో వేద భూమ్న ఉరుగాయ విభూతిమాయాం॥20॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఆకర్ణ్యేత్థం పితుర్వాక్యం భగవాన్సాత్వతర్షభః
ప్రత్యాహ ప్రశ్రయానమ్రః ప్రహసన్శ్లక్ష్ణయా గిరా॥21॥

శ్రీభగవానువాచ ।

వచో వః సమవేతార్థం తాతైతదుపమన్మహే
యన్నః పుత్రాన్సముద్దిశ్య తత్త్వగ్రామ ఉదాహృతః॥22॥

అహం యూయమసావార్య ఇమే చ ద్వారకాఉకసః
సర్వేఽప్యేవం యదుశ్రేష్ఠ విమృగ్యాః సచరాచరం॥23॥

ఆత్మా హ్యేకః స్వయంజ్యోతిర్నిత్యోఽన్యో నిర్గుణో గుణైః
ఆత్మసృష్టైస్తత్కృతేషు భూతేషు బహుధేయతే॥24॥

ఖం వాయుర్జ్యోతిరాపో భూస్తత్కృతేషు యథాశయం
ఆవిస్తిరోఽల్పభూర్యేకో నానాత్వం యాత్యసావపి॥25॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఏవం భగవతా రాజన్వసుదేవ ఉదాహృతః
శ్రుత్వా వినష్టనానాధీస్తూష్ణీం ప్రీతమనా అభూత్॥26॥

అథ తత్ర కురుశ్రేష్ఠ దేవకీ సర్వదేవతా
శ్రుత్వానీతం గురోః పుత్రమాత్మజాభ్యాం సువిస్మితా॥27॥

కృష్ణరామౌ సమాశ్రావ్య పుత్రాన్కంసవిహింసితాన్
స్మరంతీ కృపణం ప్రాహ వైక్లవ్యాదశ్రులోచనా॥28॥

శ్రీదేవక్యువాచ ।

రామ రామాప్రమేయాత్మన్కృష్ణ యోగేశ్వరేశ్వర
వేదాహం వాం విశ్వసృజామీశ్వరావాదిపూరుషౌ ॥29॥

కలవిధ్వస్తసత్త్వానాం రాజ్ఞాముచ్ఛాస్త్రవర్తినాం
భూమేర్భారాయమాణానామవతీర్ణౌ కిలాద్య మే ॥30॥

యస్యాంశాంశాంశభాగేన విశ్వోత్పత్తిలయోదయాః
భవంతి కిల విశ్వాత్మంస్తం త్వాద్యాహం గతిం గతా ॥31॥

చిరాన్మృతసుతాదానే గురుణా కిల చోదితౌ
ఆనిన్యథుః పితృస్థానాద్గురవే గురుదక్షిణాం ॥32॥

తథా మే కురుతం కామం యువాం యోగేశ్వరేశ్వరౌ
భోజరాజహతాన్పుత్రాన్కామయే ద్రష్టుమాహృతాన్ ॥33॥

ఋషిరువాచ ।

ఏవం సంచోదితౌ మాత్రా రామః కృష్ణశ్చ భారత
సుతలం సంవివిశతుర్యోగమాయాముపాశ్రితౌ ॥34॥

తస్మిన్ప్రవిష్టావుపలభ్య దైత్యరాడ్
విశ్వాత్మదైవం సుతరాం తథాత్మనః
తద్దర్శనాహ్లాదపరిప్లుతాశయః
సద్యః సముత్థాయ ననామ సాన్వయః ॥35॥

తయోః సమానీయ వరాసనం ముదా నివిష్టయోస్తత్ర మహాత్మనోస్తయోః
దధార పాదావవనిజ్య తజ్జలం సవృంద ఆబ్రహ్మ పునద్యదంబు హ ॥36॥

సమర్హయామాస స తౌ విభూతిభిర్మహార్హవస్త్రాభరణానులేపనైః
తాంబూలదీపామృతభక్షణాదిభిః స్వగోత్రవిత్తాత్మసమర్పణేన చ ॥37॥

స ఇంద్రసేనో భగవత్పదాంబుజం బిభ్రన్ముహుః ప్రేమవిభిన్నయా ధియా
ఉవాచ హానందజలాకులేక్షణః ప్రహృష్టరోమా నృప గద్గదాక్షరం ॥38॥

బలిరువాచ ।

నమోఽనంతాయ బృహతే నమః కృష్ణాయ వేధసే
సాంఖ్యయోగవితానాయ బ్రహ్మణే పరమాత్మనే ॥39॥

దర్శనం వాం హి భూతానాం దుష్ప్రాపం చాప్యదుర్లభం
రజస్తమఃస్వభావానాం యన్నః ప్రాప్తౌ యదృచ్ఛయా ॥40॥

దైత్యదానవగంధర్వాః సిద్ధవిద్యాధ్రచారణాః
యక్షరక్షఃపిశాచాశ్చ భూతప్రమథనాయకాః ॥41॥

విశుద్ధసత్త్వధామ్న్యద్ధా త్వయి శాస్త్రశరీరిణి
నిత్యం నిబద్ధవైరాస్తే వయం చాన్యే చ తాదృశాః ॥42॥

కేచనోద్బద్ధవైరేణ భక్త్యా కేచన కామతః
న తథా సత్త్వసంరబ్ధాః సన్నికృష్టాః సురాదయః ॥43॥

ఇదమిత్థమితి ప్రాయస్తవ యోగేశ్వరేశ్వర
న విదంత్యపి యోగేశా యోగమాయాం కుతో వయం ॥44॥

తన్నః ప్రసీద నిరపేక్షవిమృగ్యయుష్మత్
పాదారవిందధిషణాన్యగృహాంధకూపాత్
నిష్క్రమ్య విశ్వశరణాంఘ్ర్యుపలబ్ధవృత్తిః
శాంతో యథైక ఉత సర్వసఖైశ్చరామి ॥45॥

శాధ్యస్మానీశితవ్యేశ నిష్పాపాన్కురు నః ప్రభో
పుమాన్యచ్ఛ్రద్ధయాతిష్ఠంశ్చోదనాయా విముచ్యతే ॥46॥

శ్రీభగవానువాచ ।

ఆసన్మరీచేః షట్పుత్రా ఊర్ణాయాం ప్రథమేఽన్తరే
దేవాః కం జహసుర్వీక్ష్య సుతం యభితుముద్యతం ॥47॥

తేనాసురీమగన్యోనిమధునావద్యకర్మణా
హిరణ్యకశిపోర్జాతా నీతాస్తే యోగమాయయా ॥48॥

దేవక్యా ఉదరే జాతా రాజన్కంసవిహింసితాః
సా తాన్శోచత్యాత్మజాన్స్వాంస్త ఇమేఽధ్యాసతేఽన్తికే ॥49॥

ఇత ఏతాన్ప్రణేష్యామో మాతృశోకాపనుత్తయే
తతః శాపాద్వినిర్ముక్తా లోకం యాస్యంతి విజ్వరాః ॥50॥

స్మరోద్గీథః పరిష్వంగః పతంగః క్షుద్రభృద్ఘృణీ
షడిమే మత్ప్రసాదేన పునర్యాస్యంతి సద్గతిం ॥51॥

ఇత్యుక్త్వా తాన్సమాదాయ ఇంద్రసేనేన పూజితౌ
పునర్ద్వారవతీమేత్య మాతుః పుత్రానయచ్ఛతాం ॥52॥

తాందృష్ట్వా బాలకాందేవీ పుత్రస్నేహస్నుతస్తనీ
పరిష్వజ్యాంకమారోప్య మూర్ధ్న్యజిఘ్రదభీక్ష్ణశః ॥53॥

అపాయయత్స్తనం ప్రీతా సుతస్పర్శపరిస్నుతం
మోహితా మాయయా విష్ణోర్యయా సృష్టిః ప్రవర్తతే ॥54॥

పీత్వామృతం పయస్తస్యాః పీతశేషం గదాభృతః
నారాయణాంగసంస్పర్శ ప్రతిలబ్ధాత్మదర్శనాః ॥55॥

తే నమస్కృత్య గోవిందం దేవకీం పితరం బలం
మిషతాం సర్వభూతానాం యయుర్ధామ దివౌకసాం ॥56॥

తం దృష్ట్వా దేవకీ దేవీ మృతాగమననిర్గమం
మేనే సువిస్మితా మాయాం కృష్ణస్య రచితాం నృప ॥57॥

ఏవంవిధాన్యద్భుతాని కృష్ణస్య పరమాత్మనః
వీర్యాణ్యనంతవీర్యస్య సంత్యనంతాని భారత ॥58॥

శ్రీసూత ఉవాచ ।

య ఇదమనుశృణోతి శ్రావయేద్వా మురారేశ్
చరితమమృతకీర్తేర్వర్ణితం వ్యాసపుత్రైః

జగదఘభిదలం తద్భక్తసత్కర్ణపూరం
భగవతి కృతచిత్తో యాతి తత్క్షేమధామ ॥59॥

—♦ అధ్యాయము 86 ♦—

శ్రీరాజోవాచ ।

బ్రహ్మన్వేదితుమిచ్ఛామః స్వసారాం రామకృష్ణయోః
యథోపయేమే విజయో యా మమాసీత్పితామహీ ॥1॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

అర్జునస్తీర్థయాత్రాయాం పర్యటన్నవనీం ప్రభుః
గతః ప్రభాసమశృణోన్మాతులేయీం స ఆత్మనః ॥2॥

దుర్యోధనాయ రామస్తాం దాస్యతీతి న చాపరే
తల్లిప్సుః స యతిర్భూత్వా త్రిదండీ ద్వారకామగాత్ ॥3॥

తత్ర వై వార్షితాన్మాసానవాత్సీత్స్వార్థసాధకః
పౌరైః సభాజితోఽభీక్ష్ణం రామేణాజానతా చ సః ॥4॥

ఏకదా గృహమానీయ ఆతిథ్యేన నిమంత్ర్య తం
శ్రద్ధయోపహృతం భైక్ష్యం బలేన బుభుజే కిల ॥5॥

సోఽపశ్యత్తత్ర మహతీం కన్యాం వీరమనోహరాం
ప్రీత్యుత్ఫుల్లేక్షణస్తస్యాం భావక్షుబ్ధం మనో దధే ॥6॥

సాపి తం చకమే వీక్ష్య నారీణాం హృదయంగమం
హసంతీ వ్రీడితాపంగీ తన్న్యస్తహృదయేక్షణా ॥7॥

తాం పరం సమనుధ్యాయన్నంతరం ప్రేప్సురర్జునః
న లేభే శం భ్రమచ్చిత్తః కామేనాతిబలీయసా ॥8॥

మహత్యాం దేవయాత్రాయాం రథస్థాం దుర్గనిర్గతాం
జహారానుమతః పిత్రోః కృష్ణస్య చ మహారథః ॥9॥

రథస్థో ధనురాదాయ శూరాంశ్చారుంధతో భటాన్
విద్రావ్య క్రోశతాం స్వానాం స్వభాగం మృగరాడివ ॥10॥

తచ్ఛ్రుత్వా క్షుభితో రామః పర్వణీవ మహార్ణవః
గృహీతపాదః కృష్ణేన సుహృద్భిశ్చానుసాంత్వితః ॥11॥

ప్రాహిణోత్పారిబర్హాణి వరవధ్వోర్ముదా బలః
మహాధనోపస్కరేభ రథాశ్వనరయోషితః ॥12॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

కృష్ణస్యాసీద్ద్విజశ్రేష్ఠః శ్రుతదేవ ఇతి శ్రుతః
కృష్ణైకభక్త్యా పూర్ణార్థః శాంతః కవిరలంపతః ॥13॥

స ఉవాస విదేహేషు మిథిలాయాం గృహాశ్రమి
అనీహయాగతాహార్య నిర్వర్తితనిజక్రియః॥14॥

యాత్రామాత్రం త్వహరహర్దైవాదుపనమత్యుత
నాధికం తావతా తుష్టః క్రియా చక్రే యథోచితాః॥15॥

తథా తద్రాష్ట్రపాలోఽఙ్గ బహులాశ్వ ఇతి శ్రుతః
మైథిలో నిరహమ్మాన ఉభావప్యచ్యుతప్రియౌ॥16॥

తయోః ప్రసన్నో భగవాందారుకేణాహృతం రథం
ఆరుహ్య సాకం మునిభిర్విదేహాన్ప్రయయౌ ప్రభుః॥17॥

నారదో వామదేవోఽత్రిః కృష్ణో రామోఽసితోఽరుణిః
అహం బృహస్పతిః కణ్వో మైత్రేయశ్చ్యవనాదయః॥18॥

తత్ర తత్ర తమాయాంతం పౌరా జానపదా నృప
ఉపతస్థుః సార్ఘ్యహస్తా గ్రహైః సూర్యమివోదితం॥19॥

ఆనర్తధన్వకురుజాంగలకంకమత్స్య
పాంచాలకుంతిమధుకేకయకోశలార్ణాః
అన్యే చ తన్ముఖసరోజముదారహాస
స్నిగ్ధేక్షణం నృప పపుర్దృశిభిర్న్నార్యః॥20॥

తేభ్యః స్వవీక్షణవినష్టతమిస్రదృగ్భ్యః
క్షేమం త్రిలోకగురురర్థదృశం చ యచ్ఛన్
శృణ్వందిగంతధవలం స్వయశోఽశుభఘ్నం
గీతం సురైర్నృభిరగాచ్ఛనకైర్విదేహాన్॥21॥

తేఽచ్యుతం ప్రాప్తమాకర్ణ్య పౌరా జానపదా నృప
అభీయుర్ముదితాస్తస్మై గృహీతార్హణపాణయః॥22॥

దృష్ట్వా త ఉత్తమఃశ్లోకం ప్రీత్యుత్ఫులాననాశయాః
కైర్ధృతాంజలిభిర్నేముః శ్రుతపూర్వాంస్తథా మునీన్॥23॥

స్వానుగ్రహాయ సంప్రాప్తం మన్వానౌ తం జగద్గురుం
మైథిలః శ్రుతదేవశ్చ పాదయోః పేతతుః ప్రభోః॥24॥

న్యమంత్రయేతాం దాశార్హమాతిథ్యేన సహ ద్విజైః
మైథిలః శ్రుతదేవశ్చ యుగపత్సంహతాంజలీ॥25॥

భగవాంస్తదభిప్రేత్య ద్వయోః ప్రియచికీర్షయా
ఉభయోరావిశద్గేహముభాభ్యాం తదలక్షితః॥26॥

శ్రాంతానప్యథ తాందూరాజ్జనకః స్వగృహాగతాన్
ఆనీతేష్వాసనాగ్ర్యేషు సుఖాసీనాన్మహామనాః॥27॥

ప్రవృద్ధభక్త్యా ఉద్ధర్ష హృదయాస్రావిలేక్షణః
నత్వా తదంఘ్రీన్ప్రక్షాల్య తదపో లోకపావనీః॥28॥

సకుటుంబో వహన్మూర్ధ్నా పూజయాం చక్ర ఈశ్వరాన్
గంధమాల్యాంబరాకల్ప ధూపదీపార్ఘ్యగోవృషైః॥29॥

వాచా మధురయా ప్రీణన్నిదమాహాన్నతర్పితాన్
పాదావంకగతౌ విష్ణోః సంస్పృశంఛనకైర్ముదా॥30॥

శ్రీబహులాశ్వ ఉవాచ ।

భవాన్హి సర్వభూతానామాత్మా సాక్షీ స్వదృగ్విభో
అథ నస్త్వత్పదాంభోజం స్మరతాం దర్శనం గతః ॥31॥

స్వవచస్తదృతం కర్తుమస్మద్దృగ్గోచరో భవాన్
యదాత్థైకాంతభక్తాన్మే నానంతః శ్రీరజః ప్రియః ॥32॥

కో ను త్వచ్చరణాంభోజమేవంవిద్విసృజేత్పుమాన్
నిష్కించనానాం శాంతానాం మునీనాం యస్త్వమాత్మదః ॥33॥

యోఽవతీర్య యదోర్వంశే నృణాం సంసరతామిహ
యశో వితేనే తచ్ఛాంత్యై త్రైలోక్యవృజినాపహం ॥34॥

నమస్తుభ్యం భగవతే కృష్ణాయాకుంఠమేధసే
నారాయణాయ ఋషయే సుశాంతం తప ఈయుషే ॥35॥

దినాని కతిచిద్భూమన్గృహాన్నో నివస ద్విజైః
సమేతః పాదరజసా పునీహీదం నిమేః కులం ॥36॥

ఇత్యుపామంత్రితో రాజ్ఞా భగవాంల్లోకభావనః
ఉవాస కుర్వన్కల్యాణం మిథిలానరయోషితాం ॥37॥

శ్రుతదేవోఽచ్యుతం ప్రాప్తం స్వగృహాంజనకో యథా
నత్వా మునీన్సుసంహృష్టో ధున్వన్వాసో ననర్త హ ॥38॥

తృణపీఠబృషీష్వేతానానీతేషూపవేశ్య సః
స్వాగతేనాభినంద్యాంఘ్రీన్సభార్యోఽవనిజే ముదా ॥39॥

తదంభసా మహాభాగ ఆత్మానం సగృహాన్వయం
స్నాపయాం చక్ర ఉద్ధర్షో లబ్ధసర్వమనోరథః ॥40॥

ఫలార్హణోశీరశివామృతాంబుభిర్మృదా సురభ్యా తులసీకుశాంబుజైః
ఆరాధయామాస యథోపపన్నయా సపర్యయా సత్త్వవివర్ధనాంధసా ॥41॥

స తర్కయామాస కుతో మమాన్వభూత్గృహాంధకూపే పతితస్య సంగమః
యః సర్వతీర్థాస్పదపాదరేణుభిః కృష్ణేన చాస్యాత్మనికేతభూసురైః ॥42॥

సూపవిష్టాన్కృతాతిథ్యాన్శ్రుతదేవ ఉపస్థితః
సభార్యస్వజనాపత్య ఉవాచాంఘ్ర్యభిమర్శనః ॥43॥

శ్రుతదేవ ఉవాచ ।

నాద్య నో దర్శనం ప్రాప్తః పరం పరమపూరుషః
యర్హీదం శక్తిభిః సృష్ట్వా ప్రవిష్టో హ్యాత్మసత్తయా ॥44॥

యథా శయానః పురుషో మనసైవాత్మమాయయా
సృష్ట్వా లోకం పరం స్వాప్నమనువిశ్యావభాసతే ॥45॥

శృణ్వతాం గదతాం శశ్వదర్చతాం త్వాభివందతాం
ణృణాం సంవదతామంతర్హృది భాస్యమలాత్మనాం ॥46॥

హృదిస్థోఽప్యతిదూరస్థః కర్మవిక్షిప్తచేతసాం
ఆత్మశక్తిభిరగ్రాహ్యోఽప్యంత్యుపేతగుణాత్మనాం ॥47॥

నమోఽస్తు తేఽధ్యాత్మవిదాం పరాత్మనే
అనాత్మనే స్వాత్మవిభక్తమృత్యవే
సకారణాకారణలింగమీయుషే
స్వమాయయాసంవృతరుద్ధదృష్టయే ॥48॥

స త్వం శాధి స్వభృత్యాన్నః కిం దేవ కరవామ హే
ఏతదంతో నృణాం క్లేశో యద్భవానక్షిగోచరః ॥49॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

తదుక్తమిత్యుపాకర్ణ్య భగవాన్ప్రణతార్తిహా
గృహీత్వా పాణినా పాణిం ప్రహసంస్తమువాచ హ ॥50॥

శ్రీభగవానువాచ ।

బ్రహ్మంస్తేఽనుగ్రహార్థాయ సంప్రాప్తాన్విద్ధ్యమూన్మునీన్
సంచరంతి మయా లోకాన్పునంతః పాదరేణుభిః ॥51॥

దేవాః క్షేత్రాణి తీర్థాని దర్శనస్పర్శనార్చనైః
శనైః పునంతి కాలేన తదప్యర్హత్తమేక్షయా ॥52॥

బ్రాహ్మణో జన్మనా శ్రేయాన్సర్వేషాంప్రాణినామిహ
తపసా విద్యయా తుష్ట్యా కిము మత్కలయా యుతః ॥53॥

న బ్రాహ్మణాన్మే దయితం రూపమేతచ్చతుర్భుజం
సర్వవేదమయో విప్రః సర్వదేవమయో హ్యహం ॥54॥

దుష్ప్రజ్ఞా అవిదిత్వైవమవజానంత్యసూయవః
గురుం మాం విప్రమాత్మానమర్చాదావిజ్యదృష్టయః ॥55॥

చరాచరమిదం విశ్వం భావా యే చాస్య హేతవః
మద్రూపాణీతి చేతస్యాధత్తే విప్రో మదీక్షయా ॥56॥

తస్మాద్బ్రహ్మఋషీనేతాన్బ్రహ్మన్మచ్ఛ్రద్ధయార్చయ
ఏవం చేదర్చితోఽస్మ్యద్ధా నాన్యథా భూరిభూతిభిః ॥57॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

స ఇత్థం ప్రభునాదిష్టః సహకృష్ణాంద్విజోత్తమాన్
ఆరాధ్యైకాత్మభావేన మైథిలశ్చాప సద్గతిం ॥58॥

ఏవం స్వభక్తయో రాజన్భగవాన్భక్తభక్తిమాన్
ఉషిత్వాదిశ్య సన్మార్గం పునర్ద్వారవతీమగాత్ ॥59॥

—♦ అధ్యాయము 87 ♦—

శ్రీపరీక్షిదువాచ ।

బ్రహ్మన్బ్రహ్మణ్యనిర్దేశ్యే నిర్గుణే గుణవృత్తయః
కథం చరంతి శ్రుతయః సాక్షాత్సదసతః పరే ॥1॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

బుద్ధీంద్రియమనఃప్రాణాన్జనానామసృజత్ప్రభుః
మాత్రార్థం చ భవార్థం చ ఆత్మనేఽకల్పనాయ చ ॥2॥

సైషా హ్యుపనిషద్బ్రాహ్మీ పూర్వేశాం పూర్వజైర్ధృతా
శ్రద్ధయా ధారయేద్యస్తాం క్షేమం గచ్ఛేదకించనః ॥3॥

అత్ర తే వర్ణయిష్యామి గాథాం నారాయణాన్వితాం
నారదస్య చ సంవాదమృషేర్నారాయణస్య చ ॥4॥

ఏకదా నారదో లోకాన్పర్యటన్భగవత్ప్రియః
సనాతనమృషిం ద్రష్టుం యయౌ నారాయణాశ్రమం ॥5॥

యో వై భారతవర్షేఽస్మిన్క్షేమాయ స్వస్తయే నృణాం
ధర్మజ్ఞానశమోపేతమాకల్పాదాస్థితస్తపః ॥6॥

తత్రోపవిష్టమృషిభిః కలాపగ్రామవాసిభిః
పరీతం ప్రణతోఽపృచ్ఛదిదమేవ కురూద్వహ ॥7॥

తస్మై హ్యవోచద్భగవానృషీణాం శృణ్వతామిదం
యో బ్రహ్మవాదః పూర్వేషాం జనలోకనివాసినాం ॥8॥

శ్రీభగవానువాచ ।

స్వాయంభువ బ్రహ్మసత్రం జనలోకేఽభవత్పురా
తత్రస్థానాం మానసానాం మునీనామూర్ధ్వరేతసాం ॥9॥

శ్వేతద్వీపం గతవతి త్వయి ద్రష్టుం తదీశ్వరం
బ్రహ్మవాదః సుసంవృత్తః శ్రుతయో యత్ర శేరతే
తత్ర హాయమభూత్ప్రశ్నస్త్వం మాం యమనుపృచ్ఛసి ॥10॥

తుల్యశ్రుతతపఃశీలాస్తుల్యస్వీయారిమధ్యమాః
అపి చక్రుః ప్రవచనమేకం శుశ్రూషవోఽపరే ॥11॥

శ్రీసనందన ఉవాచ ।

స్వసృష్టమిదమాపీయ శయానం సహ శక్తిభిః
తదంతే బోధయాం చక్రుస్తల్లింగైః శ్రుతయః పరం ॥12॥

యథా శయానం సంరాజం వందినస్తత్పరాక్రమైః
ప్రత్యూషేఽభేత్య సుశ్లోకైర్బోధయంత్యనుజీవినః ॥13॥

శ్రీశ్రుతయ ఊచుః ।

జయ జయ జహ్యజామజిత దోషగృభీతగుణాం
త్వమసి యదాత్మనా సమవరుద్ధసమస్తభగః
అగజగదోకసామఖిలశక్త్యవబోధక తే
క్వచిదజయాత్మనా చ చరతోఽనుచరేన్నిగమః ॥14॥

బృహదుపలబ్ధమేతదవయంత్యవశేషతయా
యత ఉదయాస్తమయౌ వికృతేర్మృది వావికృతాత్
అత ఋషయో దధుస్త్వయి మనోవచనాచరితం
కథమయథా భవంతి భువి దత్తపదాని నృణాం ॥15॥

ఇతి తవ సూరయస్త్ర్యధిపతేఽఖిలలోకమల
క్షపణకథామృతాబ్ధిమవగాహ్య తపాంసి జహుః
కిముత పునః స్వధామవిధుతాశయకాలగుణాః
పరమ భజంతి యే పదమజస్రసుఖానుభవం ॥16॥

దృతయ ఇవ శ్వసంత్యసుభృతో యది తేఽనువిధా
మహదహమాదయోఽణ్డమసృజన్యదనుగ్రహతః
పురుషవిధోఽన్వయోఽత్ర చరమోఽన్నమయాదిషు యః
సదసతః పరం త్వమథ యదేష్వవశేషమృతం ॥17॥

ఉదరముపాసతే య ఋషివర్త్మసు కూర్పదృశః
పరిసరపద్ధతిం హృదయమారుణయో దహరం
తత ఉదగాదనంత తవ ధామ శిరః పరమం
పునరిహ యత్సమేత్య న పతంతి కృతాంతముఖే ॥18॥

స్వకృతవిచిత్రయోనిషు విశన్నివ హేతుతయా
తరతమతశ్చకాస్స్యనలవత్స్వకృతానుకృతిః
అథ వితథాస్వమూష్వవితథాం తవ ధామ సమం
విరజధియోఽనుయంత్యభివిపణ్యవ ఏకరసం ॥19॥

స్వకృతపురేష్వమీష్వబహిరంతరసంవరణం
తవ పురుషం వదంత్యఖిలశక్తిధృతోఽంశకృతం
ఇతి నృగతిం వివిచ్య కవయో నిగమావపనం
భవత ఉపాసతేఽఙ్ఘ్రిమభవంభువి విశ్వసితాః ॥20॥

దురవగమాత్మతత్త్వనిగమాయ తవాత్తతనోశ్
చరితమహామృతాబ్ధిపరివర్తపరిశ్రమణాః
న పరిలషంతి కేచిదపవర్గమపీశ్వర తే
చరణసరోజహంసకులసంగవిసృష్టగృహాః ॥21॥

త్వదనుపథం కులాయమిదమాత్మసుహృత్ప్రియవచ్
చరతి తథోన్ముఖే త్వయి హితే ప్రియ ఆత్మని చ
న బత రమంత్యహో అసదుపాసనయాత్మహనో
యదనుశయా భ్రమంత్యురుభయే కుశరీరభృతః ॥22॥

నిభృతమరున్మనోఽక్షదృఢయోగయుజో హృది యన్
మునయ ఉపాసతే తదరయోఽపి యయుః స్మరణాత్
స్త్రియ ఉరగేంద్రభోగభుజదండవిషక్తధియో
వయమపి తే సమాః సమదృశోఽఙ్ఘ్రిసరోజసుధాః ॥23॥

క ఇహ ను వేద బతావరజన్మలయోఽగ్రసరం
యత ఉదగాదృషిర్యమను దేవగణా ఉభయే
తర్హి న సన్న చాసదుభయం న చ కాలజవః
కిమపి న తత్ర శాస్త్రమవకృష్య శయీత యదా ॥24॥

జనిమసతః సతో మృతిముతాత్మని యే చ భిదాం
విపణమృతం స్మరంత్యుపదిశంతి త ఆరుపితైః
త్రిగుణమయః పుమానితి భిదా యదబోధకృతా
త్వయి న తతః పరత్ర స భవేదవబోధరసే ॥25॥

సదివ మనస్త్రివృత్త్వయి విభాత్యసదామనుజాత్
సదభిమృశంత్యశేషమిదమాత్మతయాత్మవిదః
న హి వికృతిం త్యజంతి కనకస్య తదాత్మతయా
స్వకృతమనుప్రవిష్టమిదమాత్మతయావసితం ॥26॥

తవ పరి యే చరంత్యఖిలసత్త్వనికేతతయా
త ఉత పదాక్రమంత్యవిగణయ్య శిరో నిరృతేః
పరివయసే పశూనివ గిరా విబుధానపి తాంస్
త్వయి కృతసౌహృదాః ఖలు పునంతి న యే విముఖాః ॥27॥

త్వమకరణః స్వరాడఖిలకారకశక్తిధరస్
తవ బలిముద్వహంతి సమదంత్యజయానిమిషాః
వర్షభుజోఽఖిలక్షితిపతేరివ విశ్వసృజో
విదధతి యత్ర యే త్వధికృతా భవతశ్చకితాః ॥28॥

స్థిరచరజాతయః స్యురజయోత్థనిమిత్తయుజో
విహర ఉదీక్షయా యది పరస్య విముక్త తతః
న హి పరమస్య కశ్చిదపరో న పరశ్చ భవేద్
వియత ఇవాపదస్య తవ శూన్యతులాం దధతః ॥29॥

అపరిమితా ధ్రువాస్తనుభృతో యది సర్వగతాస్
తర్హి న శాస్యతేతి నియమో ధ్రువ నేతరథా
అజని చ యన్మయం తదవిముచ్య నియంతృ భవేత్
సమమనుజానతాం యదమతం మతదుష్టతయా ॥30॥

న ఘటత ఉద్భవః ప్రకృతిపూరుషయోరజయోర్
ఉభయయుజా భవంత్యసుభృతో జలబుద్బుదవత్
త్వయి త ఇమే తతో వివిధనామగుణైః పరమే
సరిత ఇవార్ణవే మధుని లిల్యురశేషరసాః ॥31॥

నృషు తవ మయయా భ్రమమమీష్వవగత్య భృశం
త్వయి సుధియోఽభవే దధతి భావమనుప్రభవం
కథమనువర్తతాం భవభయం తవ యద్భ్రుకుటిః
సృజతి ముహుస్త్రినేమిరభవచ్ఛరణేషు భయం ॥32॥

విజితహృషీకవాయుభిరదాంతమనస్తురగం
య ఇహ యతంతి యంతుమతిలోలముపాయఖిదః
వ్యసనశతాన్వితాః సమవహాయ గురోశ్చరణం
వణిజ ఇవాజ సంత్యకృతకర్ణధరా జలధౌ ॥33॥

స్వజనసుతాత్మదారధనధామధరాసురథైస్
త్వయి సతి కిం నృణామ్శ్రయత ఆత్మని సర్వరసే

ఇతి సదజానతాం మిథునతో రతయే చరతాం
సుఖయతి కో న్విహ స్వవిహతే స్వనిరస్తభగే ॥34॥

భువి పురుపుణ్యతీర్థసదనాన్యృషయో విమదాస్
త ఉత భవత్పదాంబుజహృదోఽఘభిదంఘ్రిజలాః
దధతి సకృన్మనస్త్వయి య ఆత్మని నిత్యసుఖే
న పునరుపాసతే పురుషసారహరావసథాన్ ॥35॥

సత ఇదం ఉత్థితం సదితి చేన్నను తర్కహతం
వ్యభిచరతి క్వ చ క్వ చ మృషా న తథోభయయుక్
వ్యవహృతయే వికల్ప ఇషితోఽన్ధపరంపరయా
భ్రమయతి భారతీ త ఉరువృత్తిభిరుక్థజడాన్ ॥36॥

న యదిదమగ్ర ఆస న భవిష్యదతో నిధనాద్
అను మితమంతరా త్వయి విభాతి మృషైకరసే
అత ఉపమీయతే ద్రవిణజాతివికల్పపథైర్
వితథమనోవిలాసమృతమిత్యవయంత్యబుధాః ॥37॥

స యదజయా త్వజామనుశయీత గుణాంశ్చ జుషన్
భజతి సరూపతాం తదను మృత్యుమపేతభగః
త్వముత జహాసి తామహిరివ త్వచమాత్తభగో
మహసి మహీయసేఽష్టగుణితేఽపరిమేయభగః ॥38॥

యది న సముద్ధరంతి యతయో హృది కామజటా
దురధిగమోఽసతాం హృది గతోఽస్మృతకంఠమణిః
అసుతృపయోగినాముభయతోఽప్యసుఖం భగవన్న్
అనపగతాంతకాదనధిరూఢపదాద్భవతః ॥39॥

త్వదవగమీ న వేత్తి భవదుత్థశుభాశుభయోర్
గుణవిగుణాన్వయాంస్తర్హి దేహభృతాం చ గిరః
అనుయుగమన్వహం సగుణ గీతపరంపరయా
శ్రవణభృతో యతస్త్వమపవర్గగతిర్మనుజైః ॥40॥

ద్యుపతయ ఏవ తే న యయురంతమనంతతయా
త్వమపి యదంతరాండనిచయా నను సావరణాః
ఖ ఇవ రజాంసి వాంతి వయసా సహ యచ్ఛ్రుతయస్
త్వయి హి ఫలంత్యతన్నిరసనేన భవన్నిధనాః ॥41॥

శ్రీభగవానువాచ ।

ఇత్యేతద్బ్రహ్మణః పుత్రా ఆశ్రుత్యాత్మానుశాసనం
సనందనమథానర్చుః సిద్ధా జ్ఞాత్వాత్మనో గతిం ॥42॥

ఇత్యశేషసమామ్నాయ పురాణోపనిషద్రసః
సముద్ధృతః పూర్వజాతైర్వ్యోమయానైర్మహాత్మభిః ॥43॥

త్వం చైతద్బ్రహ్మదాయాద శ్రద్ధయాత్మానుశాసనం
ధారయంశ్చర గాం కామం కామానాం భర్జనం నృణాం ॥44॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఏవం స ఋషిణాదిష్టం గృహీత్వా శ్రద్ధయాత్మవాన్
పూర్ణః శ్రుతధరో రాజన్నాహ వీరవ్రతో మునిః॥45॥

శ్రీనారద ఉవాచ ।

నమస్తస్మై భగవతే కృష్ణాయామలకీర్తయే
యో ధత్తే సర్వభూతానామభవాయోశతీః కలాః॥46॥

ఇత్యాద్యమృషిమానమ్య తచ్ఛిష్యాంశ్చ మహాత్మనః
తతోఽగాదాశ్రమం సాక్షాత్పితుర్ద్వైపాయనస్య మే॥47॥

సభాజితో భగవతా కృతాసనపరిగ్రహః
తస్మై తద్వర్ణయామాస నారాయణముఖాచ్ఛ్రుతం॥48॥

ఇత్యేతద్వర్ణితం రాజన్యన్నః ప్రశ్నః కృతస్త్వయా
యథా బ్రహ్మణ్యనిర్దేశ్యే నిఋగుణేఽపి మనశ్చరేత్॥49॥

యోఽస్యోత్ప్రేక్షక ఆదిమధ్యనిధనే యోఽవ్యక్తజీవేశ్వరో
యః సృష్ట్వేదమనుప్రవిశ్య ఋషిణా చక్రే పురః శాస్తి తాః
యం సంపద్య జహాత్యజామనుశయీ సుప్తః కులాయం యథా
తం కైవల్యనిరస్తయోనిమభయం ధ్యాయేదజస్రం హరిం॥50॥

—♦ అధ్యాయము 88 ♦—

శ్రీరాజోవాచ ।

దేవాసురమనుష్యేసు యే భజంత్యశివం శివం
ప్రాయస్తే ధనినో భోజా న తు లక్ష్మ్యాః పతిం హరిం॥1॥

ఏతద్వేదితుమిచ్ఛామః సందేహోఽత్ర మహాన్హి నః
విరుద్ధశీలయోః ప్రభ్వోర్విరుద్ధా భజతాం గతిః॥2॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

శివః శక్తియుతః శశ్వత్త్రిలింగో గుణసంవృతః
వైకారికస్తైజసశ్చ తామసశ్చేత్యహం త్రిధా॥3॥

తతో వికారా అభవన్షోడశామీషు కంచన
ఉపధావన్విభూతీనాం సర్వాసామశ్నుతే గతిం॥4॥

హరిర్హి నిర్గుణః సాక్షాత్పురుషః ప్రకృతేః పరః
స సర్వదృగుపద్రష్టా తం భజన్నిర్గుణో భవేత్॥5॥

నివృత్తేష్వశ్వమేధేషు రాజా యుష్మత్పితామహః
శృణ్వన్భగవతో ధర్మానపృచ్ఛదిదమచ్యుతం॥6॥

స ఆహ భగవాంస్తస్మై ప్రీతః శుశ్రూషవే ప్రభుః
నృణాం నిఃశ్రేయసార్థాయ యోఽవతీర్ణో యదోః కులే ||7||

శ్రీభగవానువాచ |

యస్యాహమనుగృహ్ణామి హరిష్యే తద్ధనం శనైః
తతోఽధనం త్యజంత్యస్య స్వజనా దుఃఖదుఃఖితం ||8||

స యదా వితథోద్యోగో నిర్విణ్ణః స్యాద్ధనేహయా
మత్పరైః కృతమైత్రస్య కరిష్యే మదనుగ్రహం ||9||

తద్బ్రహ్మ పరమం సూక్ష్మం చిన్మాత్రం సదనంతకం
విజ్ఞాయాత్మతయా ధీరః సంసారాత్పరిముచ్యతే ||10||

అతో మాం సుదురారాధ్యం హిత్వాన్యాన్భజతే జనః
తతస్త ఆశుతోషేభ్యో లబ్ధరాజ్యశ్రియోద్ధతాః
మత్తాః ప్రమత్తా వరదాన్విస్మయంత్యవజానతే ||11||

శ్రీశుక ఉవాచ |

శాపప్రసాదయోరీశా బ్రహ్మవిష్ణుశివాదయః
సద్యః శాపప్రసాదోఽఙ్గ శివో బ్రహ్మా న చాచ్యుతః ||12||

అత్ర చోదాహరంతీమమితిహాసం పురాతనం
వృకాసురాయ గిరిశో వరం దత్త్వాప సంకటం ||13||

వృకో నామాసురః పుత్రః శకునేః పథి నారదం
దృష్ట్వాశుతోషం పప్రచ్ఛ దేవేషు త్రిషు దుర్మతిః ||14||

స ఆహ దేవం గిరిశముపాధావాశు సిద్ధ్యసి
యోఽల్పాభ్యాం గుణదోషాభ్యామాశు తుష్యతి కుప్యతి ||15||

దశాస్యబాణయోస్తుష్టః స్తువతోర్వందినోరివ
ఐశ్వర్యమతులం దత్త్వా తత ఆప సుసంకటం ||16||

ఇత్యాదిష్టస్తమసుర ఉపాధావత్స్వగాత్రతః
కేదార ఆత్మక్రవ్యేణ జుహ్వానో గ్నిముఖం హరం ||17||

దేవోపలబ్ధిమప్రాప్య నిర్వేదాత్సప్తమేఽహని
శిరోఽవృశ్చత్సుధితినా తత్తీర్థక్లిన్నమూర్ధజం ||18||

తదా మహాకారుణికో స ధూర్జటిర్యథా వయం చాగ్నిరివోత్థితోఽనలాత్
నిగృహ్య దోర్భ్యాం భుజయోర్న్యవారయత్తత్స్పర్శనాదూభయ ఉపస్కృతాకృతిః ||19||

తమాహ చాంగాలమలం వృణీష్వ మే యథాభికామం వితరామి తే వరం
ప్రీయేయ తోయేన నృణాం ప్రపద్యతామహో త్వయాత్మా భృశమర్ద్యతే వృథా ||20||

దేవం స వవ్రే పాపీయాన్వరం భూతభయావహం
యస్య యస్య కరం శీర్ష్ణి ధాస్యే స మ్రియతామితి ||21||

తచ్ఛ్రుత్వా భగవాన్రుద్రో దుర్మనా ఇవ భారత
ఓం ఇతి ప్రహసంస్తస్మై దదేఽహేరమృతం యథా ||22||

స తద్వరపరీక్షార్థం శంభోర్మూర్ధ్ని కిలాసురః
స్వహస్తం ధాతుమారేభే సోఽబిభ్యత్స్వకృతాచ్ఛివః॥23॥

తేనోపసృష్టః సంత్రస్తః పరాధావన్సవేపథుః
యావదంతం దివో భూమేః కష్ఠానాముదగాదుదక్॥24॥

అజానంతః ప్రతివిధిం తూష్ణీమాసన్సురేశ్వరాః
తతో వైకుంఠమగమద్భాస్వరం తమసః పరం॥25॥

యత్ర నారాయణః సాక్షాన్న్యాసినాం పరమో గతిః
శాంతానాం న్యస్తదండానాం యతో నావర్తతే గతః॥26॥

తం తథా వ్యసనం దృష్ట్వా భగవాన్వృజినార్దనః
దూరాత్ప్రత్యుదియాద్భూత్వా బటుకో యోగమాయయా॥27॥

మేఖలాజినదండాక్షైస్తేజసాగ్నిరివ జ్వలన్
అభివాదయామాస చ తం కుశపాణిర్వినీతవత్॥28॥

శ్రీభగవానువాచ ।

శాకునేయ భవాన్వ్యక్తం శ్రాంతః కిం దూరమాగతః
క్షణం విశ్రమ్యతాం పుంస ఆత్మాయం సర్వకామధుక్॥29॥

యది నః శ్రవణాయాలం యుష్మద్వ్యవసితం విభో
భణ్యతాం ప్రాయశః పుంభిర్ధృతైః స్వార్థాన్సమీహతే॥30॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఏవం భగవతా పృష్టో వచసామృతవర్షిణా
గతక్లమోఽబ్రవీత్తస్మై యథాపూర్వమనుష్ఠితం॥31॥

శ్రీభగవానువాచ ।

ఏవం చేత్తర్హి తద్వాక్యం న వయం శ్రద్దధీమహి
యో దక్షశాపాత్పైశాచ్యం ప్రాప్తః ప్రేతపిశాచరాట్॥32॥

యది వస్తత్ర విశ్రంభో దానవేంద్ర జగద్గురౌ
తర్హ్యంగాశు స్వశిరసి హస్తం న్యస్య ప్రతీయతాం॥33॥

యద్యసత్యం వచః శంభోః కథంచిద్దానవర్షభ
తదైనం జహ్యసద్వాచం న యద్వక్తానృతం పునః॥34॥

ఇత్థం భగవతశ్చిత్రైర్వచోభిః స సుపేశలైః
భిన్నధీర్విస్మృతః శీర్ష్ణి స్వహస్తం కుమతిర్న్యధాత్॥35॥

అథాపతద్భిన్నశిరాః వ్రజాహత ఇవ క్షణాత్
జయశబ్దో నమఃశబ్దః సాధుశబ్దోఽభవద్దివి॥36॥

ముముచుః పుష్పవర్షాణి హతే పాపే వృకాసురే
దేవర్షిపితృగంధర్వా మోచితః సంకటాచ్ఛివః॥37॥

ముక్తం గిరిశమభ్యాహ భగవాన్పురుషోత్తమః
అహో దేవ మహాదేవ పాపోఽయం స్వేన పాప్మనా॥38॥

హతః కో ను మహత్స్వీశ జంతుర్వై కృతకిల్బిషః
క్షేమీ స్యాత్కిము విశ్వేశే కృతాగస్కో జగద్గురౌ॥39॥

య ఏవమవ్యాకృతశక్త్యుదన్వతః పరస్య సాక్షాత్పరమాత్మనో హరేః
గిరిత్రమోక్షం కథయేచ్ఛృణోతి వా విముచ్యతే సంసృతిభిస్తథారిభిః॥40॥

—♦ అధ్యాయము 89 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

సరస్వత్యాస్తటే రాజన్నృషయః సత్రమాసత
వితర్కః సమభూత్తేషాం త్రిష్వధీశేషు కో మహాన్॥1॥

తస్య జిజ్ఞాసయా తే వై భృగుం బ్రహ్మసుతం నృప
తజ్జ్ఞప్త్యై ప్రేషయామాసుః సోఽభ్యగాద్బ్రహ్మణః సభాం॥2॥

న తస్మై ప్రహ్వణం స్తోత్రం చక్రే సత్త్వపరీక్షయా
తస్మై చుక్రోధ భగవాన్ప్రజ్వలన్స్వేన తేజసా॥3॥

స ఆత్మన్యుత్థితమ్మన్యుమాత్మజాయాత్మనా ప్రభుః
అశీశమద్యథా వహ్నిం స్వయోన్యా వారిణాత్మభూః॥4॥

తతః కైలాసమగమత్స తం దేవో మహేశ్వరః
పరిరబ్ధుం సమారేభ ఉత్థాయ భ్రాతరం ముదా॥5॥

నైచ్ఛత్త్వమస్యుత్పథగ ఇతి దేవశ్చుకోప హ
శూలముద్యమ్య తం హంతుమారేభే తిగ్మలోచనః॥6॥

పతిత్వా పాదయోర్దేవీ సాంత్వయామాస తం గిరా
అథో జగామ వైకుంఠం యత్ర దేవో జనార్దనః॥7॥

శయానం శ్రియ ఉత్సంగే పదా వక్షస్యతాడయత్
తత ఉత్థాయ భగవాన్సహ లక్ష్మ్యా సతాం గతిః॥8॥

స్వతల్పాదవరుహ్యాథ ననామ శిరసా మునిం
ఆహ తే స్వాగతం బ్రహ్మన్నిషీదాత్రాసనే క్షణం
అజానతామాగతాన్వః క్షంతుమర్హథ నః ప్రభో॥9॥

పునీహి సహలోకం మాం లోకపాలాంశ్చ మద్గతాన్
పాదోదకేన భవతస్తీర్థానాం తీర్థకారిణా॥10॥

అద్యాహం భగవంల్లక్ష్మ్యా ఆసమేకాంతభాజనం
వత్స్యత్యురసి మే భూతిర్భవత్పాదహతాంహసః॥11॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఏవం బ్రువాణే వైకుంఠే భృగుస్తన్మంద్రయా గిరా
నిర్వృతస్తర్పితస్తూష్ణీం భక్త్యుత్కంఠోఽశ్రులోచనః॥12॥

పునశ్చ సత్రమావ్రజ్య మునీనాం బ్రహ్మవాదినాం
స్వానుభూతమశేషేణ రాజన్భృగురవర్ణయత్॥13॥

తన్నిశమ్యాథ మునయో విస్మితా ముక్తసంశయాః
భూయాంసం శ్రద్దధుర్విష్ణుం యతః శాంతిర్యతోఽభయం॥14॥

ధర్మః సాక్షాద్యతో జ్ఞానం వైరాగ్యం చ తదన్వితం
ఐశ్వర్యం చాష్టధా యస్మాద్యశశ్చాత్మమలాపహం॥15॥

మునీనాం న్యస్తదండానాం శాంతానాం సమచేతసాం
అకించనానాం సాధూనాం యమాహుః పరమాం గతిం॥16॥

సత్త్వం యస్య ప్రియా మూర్తిర్బ్రాహ్మణాస్త్విష్టదేవతాః
భజంత్యనాశిషః శాంతా యం వా నిపుణబుద్ధయః॥17॥

త్రివిధాకృతయస్తస్య రాక్షసా అసురాః సురాః
గుణిన్యా మాయయా సృష్టాః సత్త్వం తత్తీర్థసాధనం॥18॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇత్థం సారస్వతా విప్రా నృణాం సంశయనుత్తయే
పురుషస్య పదాంభోజ సేవయా తద్గతిం గతాః॥19॥

శ్రీసూత ఉవాచ ।

ఇత్యేతన్మునితనయాస్యపద్మగంధ
పీయూషం భవభయభిత్పరస్య పుంసః
సుశ్లోకం శ్రవణపుటైః పిబత్యభీక్ష్ణం
పాంథోఽధ్వభ్రమణపరిశ్రమం జహాతి॥20॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఏకదా ద్వారవత్యాం తు విప్రపత్న్యాః కుమారకః
జాతమాత్రో భువం స్పృష్ట్వా మమార కిల భారత॥21॥

విప్రో గృహీత్వా మృతకం రాజద్వార్యుపధాయ సః
ఇదం ప్రోవాచ విలపన్నాతురో దీనమానసః॥22॥

బ్రహ్మద్విషః శఠధియో లుబ్ధస్య విషయాత్మనః
క్షత్రబంధోః కర్మదోషాత్పంచత్వం మే గతోఽర్భకః॥23॥

హింసావిహారం నృపతిం దుఃశీలమజితేంద్రియం
ప్రజా భజంత్యః సీదంతి దరిద్రా నిత్యదుఃఖితాః॥24॥

ఏవం ద్వితీయం విప్రర్షిస్తృతీయం త్వేవమేవ చ
విసృజ్య స నృపద్వారి తాం గాథాం సమగాయత॥25॥

తామర్జున ఉపశ్రుత్య కర్హిచిత్కేశవాంతికే
పరేతే నవమే బాలే బ్రాహ్మణం సమభాషత॥26॥

కిం స్విద్బ్రహ్మంస్త్వన్నివాసే ఇహ నాస్తి ధనుర్ధరః
రాజన్యబంధురేతే వై బ్రాహ్మణాః సత్రమాసతే॥27॥

ధనదారాత్మజాపృక్తా యత్ర శోచంతి బ్రాహ్మణాః
తే వై రాజన్యవేషేణ నటా జీవంత్యసుంభరాః॥28॥

అహం ప్రజాః వాం భగవన్రక్షిష్యే దీనయోరిహ
అనిస్తీర్ణప్రతిజ్ఞోఽగ్నిం ప్రవేక్ష్యే హతకల్మషః॥29॥

శ్రీబ్రాహ్మణ ఉవాచ ।

సంకర్షణో వాసుదేవః ప్రద్యుమ్నో ధన్వినాం వరః
అనిరుద్ధోఽప్రతిరథో న త్రాతుం శక్నువంతి యత్॥30॥

తత్కథం ను భవాన్కర్మ దుష్కరం జగదీశ్వరైః
త్వం చికీర్షసి బాలిశ్యాత్తన్న శ్రద్దధ్మహే వయం॥31॥

శ్రీఅర్జున ఉవాచ ।

నాహం సంకర్షణో బ్రహ్మన్న కృష్ణః కార్ష్ణిరేవ చ
అహం వా అర్జునో నామ గాండీవం యస్య వై ధనుః॥32॥

మావమంస్థా మమ బ్రహ్మన్వీర్యం త్ర్యంబకతోషణం
మృత్యుం విజిత్య ప్రధనే ఆనేష్యే తే ప్రజాః ప్రభో॥33॥

ఏవం విశ్రంభితో విప్రః ఫాల్గునేన పరంతప
జగామ స్వగృహం ప్రీతః పార్థవీర్యం నిశామయన్॥34॥

ప్రసూతికాల ఆసన్నే భార్యాయా ద్విజసత్తమః
పాహి పాహి ప్రజాం మృత్యోరిత్యాహార్జునమాతురః॥35॥

స ఉపస్పృశ్య శుచ్యంభో నమస్కృత్య మహేశ్వరం
దివ్యాన్యస్త్రాణి సంస్మృత్య సజ్యం గాండీవమాదదే॥36॥

న్యరుణత్సూతికాగారం శరైర్నానాస్త్రయోజితైః
తిర్యగూర్ధ్వమధః పార్థశ్చకార శరపంజరం॥37॥

తతః కుమారః సంజాతో విప్రపత్న్యా రుదన్ముహుః
సద్యోఽదర్శనమాపేదే సశరీరో విహాయసా॥38॥

తదాహ విప్రో విజయం వినిందన్కృష్ణసన్నిధౌ
మౌఢ్యం పశ్యత మే యోఽహం శ్రద్దధే క్లీబకత్థనం॥39॥

న ప్రద్యుమ్నో నానిరుద్ధో న రామో న చ కేశవః
యస్య శేకుః పరిత్రాతుం కోఽన్యస్తదవితేశ్వరః॥40॥

ధిగర్జునం మృషావాదం ధిగాత్మశ్లాఘినో ధనుః
దైవోపసృష్టం యో మౌఢ్యాదానినీషతి దుర్మతిః॥41॥

ఏవం శపతి విప్రర్షౌ విద్యామాస్థాయ ఫాల్గునః
యయౌ సంయమనీమాశు యత్రాస్తే భగవాన్యమః॥42॥

విప్రాపత్యమచక్షాణస్తత ఐంద్రిమగాత్పురీం
ఆగ్నేయీాం నైరృతీం సౌమ్యాం వాయవ్యాం వారుణీమథ॥43॥

రసాతలం నాకపృష్ఠం ధిష్ణ్యాన్యన్యాన్యుదాయుధః
తతోఽలబ్ధద్విజసుతో హ్యనిస్తీర్ణప్రతిశ్రుతః
అగ్నిం వివిక్షుః కృష్ణేన ప్రత్యుక్తః ప్రతిషేధతా॥44॥

దర్శయే ద్విజసూనూంస్తే మావజ్ఞాత్మానమాత్మనా
యే తే నః కీర్తిం విమలాం మనుష్యాః స్థాపయిష్యంతి॥45॥

ఇతి సంభాష్య భగవానర్జునేన సహేశ్వరః
దివ్యం స్వరథమాస్థాయ ప్రతీచీం దిశమావిశత్॥46॥

సప్త ద్వీపాన్ససింధూంశ్చ సప్త సప్త గిరీనథ
లోకాలోకం తథాతీత్య వివేశ సుమహత్తమః॥47॥

తత్రాశ్వాః శైబ్యసుగ్రీవ మేఘపుష్పబలాహకాః
తమసి భ్రష్టగతయో బభూవుర్భరతర్షభ॥48॥

తాంద్రృష్ట్వా భగవాన్కృష్ణో మహాయోగేశ్వరేశ్వరః
సహస్రాదిత్యసంకాశం స్వచక్రం ప్రాహిణోత్పురః॥49॥

తమః సుఘోరం గహనం కృతం మహద్
విదారయద్భూరితరేణ రోచిషా
మనోజవం నిర్వివిశే సుదర్శనం
గుణచ్యుతో రామశరో యథా చమూః॥50॥

ద్వారేణ చక్రానుపథేన తత్తమః పరం పరం జ్యోతిరనంతపారం
సమశ్నువానం ప్రసమీక్ష్య ఫాల్గునః ప్రతాడితాక్షో పిదధేఽక్షిణీ ఉభే॥51॥

తతః ప్రవిష్టః సలిలం నభస్వతా బలీయసైజద్బృహదూర్మిభూషణం
తత్రాద్భుతం వై భవనం ద్యుమత్తమం భ్రాజన్మణిస్తంభసహస్రశోభితం॥52॥

తస్మిన్మహాభోగమనంతమద్భుతం
సహస్రమూర్ధన్యఫణామణిద్యుభిః
విభ్రాజమానం ద్విగుణేక్షణోల్బణం
సితాచలాభం శితికంఠజిహ్వం॥53॥

దదర్శ తద్భోగసుఖాసనం విభుం
మహానుభావం పురుషోత్తమోత్తమం
సాంద్రాంబుదాభం సుపిశంగవాససం
ప్రసన్నవక్త్రం రుచిరాయతేక్షణం॥54॥

మహామణివ్రాతకిరీటకుండల
ప్రభాపరిక్షిప్తసహస్రకుంతలం
ప్రలంబచార్వష్టభుజం సకౌస్తుభం
శ్రీవత్సలక్ష్మం వనమాలయావృతం॥55॥

మహామణివ్రాతకిరీటకుండల
ప్రభాపరిక్షిప్తసహస్రకుంతలం
ప్రలంబచార్వష్టభుజం సకౌస్తుభం
శ్రీవత్సలక్ష్మం వనమాలయావృతం॥56॥

వవంద ఆత్మానమనంతమచ్యుతో జిష్ణుశ్చ తద్దర్శనజాతసాధ్వసః
తావాహ భూమా పరమేష్ఠినాం ప్రభుర్బద్ధాంజలీ సస్మితమూర్జయా గిరా ॥57॥

ద్విజాత్మజా మే యువయోర్దిదృక్షుణా మయోపనీతా భువి ధర్మగుప్తయే
కలావతీర్ణావవనేర్భరాసురాన్హత్వేహ భూయస్త్వరయేతమంతి మే ॥58॥

పూర్ణకామావపి యువాం నరనారాయణావృషీ
ధర్మమాచరతాం స్థిత్యై ఋషభౌ లోకసంగ్రహం ॥59॥

ఇత్యాదిష్టౌ భగవతా తౌ కృష్ణౌ పరమేష్ఠినా
ఓం ఇత్యానమ్య భూమానమాదాయ ద్విజదారకాన్ ॥60॥

న్యవర్తేతాం స్వకం ధామ సంప్రహృష్టౌ యథాగతం
విప్రాయ దదతుః పుత్రాన్యథారూపం యథావయః ॥61॥

నిశామ్య వైష్ణవం ధామ పార్థః పరమవిస్మితః
యత్కించిత్పౌరుషం పుంసాం మేనే కృష్ణానుకంపితం ॥62॥

ఇతీదృశాన్యనేకాని వీర్యాణీహ ప్రదర్శయన్
బుభుజే విషయాన్గ్రామ్యానీజే చాత్యుర్జితైర్మఖైః ॥63॥

ప్రవవర్షాఖిలాన్కామాన్ప్రజాసు బ్రాహ్మణాదిషు
యథాకాలం యథైవేంద్రో భగవాన్శ్రైష్ఠ్యమాస్థితః ॥64॥

హత్వా నృపానధర్మిష్ఠాన్ఘాటయిత్వార్జునాదిభిః
అంజసా వర్తయామాస ధర్మం ధర్మసుతాదిభిః ॥65॥

—♦ అధ్యాయము 90 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

సుఖం స్వపుర్యాం నివసంద్వారకాయాం శ్రియః పతిః
సర్వసంపత్సమృద్ధాయాం జుష్టాయాం వృష్ణిపుంగవైః ॥1॥

స్త్రీభిశ్చోత్తమవేషాభిర్నవయౌవనకాంతిభిః
కందుకాదిభిర్హర్మ్యేషు క్రీడంతీభిస్తడిద్ద్యుభిః ॥2॥

నిత్యం సంకులమార్గాయాం మదచ్యుద్భిర్మతంగజైః ॥3॥

స్వలంకృతైర్భటైరశ్వై రథైశ్చ కనకోజ్జ్వలైః
ఉద్యానోపవనాఢ్యాయాం పుష్పితద్రుమరాజిషు ॥4॥

నిర్విశద్భృంగవిహగైర్నాదితాయాం సమంతతః
రేమే షోడశసాహస్ర పత్నీనాం ఏకవల్లభః ॥5॥

తావద్విచిత్రరూపోఽసౌ తద్గేహేషు మహర్ద్ధిషు
ప్రోత్ఫుల్లోత్పలకహ్లార కుముదాంభోజరేణుభిః ॥6॥

వాసితామలతోయేషు కూజద్ద్విజకులేషు చ
విజహార విగాహ్యాంభో హ్రదినీషు మహోదయః
కుచకుంకుమలిప్తాంగః పరిరబ్ధశ్చ యోషితాం ॥7॥

ఉపగీయమానో గంధర్వైర్మృదంగపణవానకాన్
వాదయద్భిర్ముదా వీణాం సూతమాగధవందిభిః ॥8॥

సిచ్యమానోఽచ్యుతస్తాభిర్హసంతీభిః స్మ రేచకైః
ప్రతిషించన్విచిక్రీడే యక్షీభిర్యక్షరాడివ ॥9॥

తాః క్లిన్నవస్త్రవివృతోరుకుచప్రదేశాః
సించంత్య ఉద్ధృతబృహత్కవరప్రసూనాః
కాంతం స్మ రేచకజిహీర్షయయోపగుహ్య
జాతస్మరోత్స్మయలసద్వదనా విరేజుః ॥10॥

కృష్ణస్తు తత్స్తనవిషజ్జితకుంకుమస్రక్
క్రీడాభిషంగధుతకుంతలవృందబంధః
సించన్ముహుర్యువతిభిః ప్రతిషిచ్యమానో
రేమే కరేణుభిరివేభపతిః పరీతః ॥11॥

నటానాం నర్తకీనాం చ గీతవాద్యోపజీవినాం
క్రీడాలంకారవాసాంసి కృష్ణోఽదాత్తస్య చ స్త్రియః ॥12॥

కృష్ణస్యైవం విహరతో గత్యాలాపేక్షితస్మితైః
నర్మక్ష్వేలిపరిష్వంగైః స్త్రీణాం కిల హృతా ధియః ॥13॥

ఊచుర్ముకుందైకధియో గిర ఉన్మత్తవజ్జడం
చింతయంత్యోఽరవిందాక్షం తాని మే గదతః శృణు ॥14॥

మహిష్య ఊచుః ।

కురరి విలపసి త్వం వీతనిద్రా న శేషే
స్వపితి జగతి రాత్ర్యామీశ్వరో గుప్తబోధః
వయమివ సఖి కచ్చిద్గాఢనిర్విద్ధచేతా
నలిననయనహాసోదారలీలేక్షితేన ॥15॥

నేత్రే నిమీలయసి నక్తమదృష్టబంధుస్
త్వం రోరవీషి కరుణం బత చక్రవాకి
దాస్యం గత వయమివాచ్యుతపాదజుష్టాం
కిం వా స్రజం స్పృహయసే కవరేణ వోఢుం ॥16॥

భో భోః సదా నిష్టనసే ఉదన్వన్నలబ్ధనిద్రోఽధిగతప్రజాగరః
కిమ్వా ముకుందాపహృతాత్మలాంఛనః ప్రాప్తాం దశాం త్వం చ గతో దురత్యయాం ॥17॥

త్వం యక్ష్మణా బలవతాసి గృహీత ఇందో
క్షీణస్తమో న నిజదీధితిభిః క్షిణోషి
కచ్చిన్ముకుందగదితాని యథా వయం త్వం
విస్మృత్య భోః స్థగితగీరుపలక్ష్యసే నః ॥18॥

కిం న్వాచరితమస్మాభిర్మలయానిల తేఽప్రియం
గోవిందాపాంగనిర్భిన్నే హృదీరయసి నః స్మరం ॥19॥

మేఘ శ్రీమంస్త్వమసి దయితో యాదవేంద్రస్య నూనం
శ్రీవత్సాంకం వయమివ భవాంధ్యాయతి ప్రేమబద్ధః
అత్యుత్కంఠః శవలహృదయోఽస్మద్విధో బాష్పధారాః
స్మృత్వా స్మృత్వా విసృజసి ముహుర్దుఃఖదస్తత్ప్రసంగః ॥20॥

ప్రియరావపదాని భాషసే మృతసంజీవికయానయా గిరా
కరవాణి కిమద్య తే ప్రియం వద మే వల్గితకంఠ కోకిల ॥21॥

న చలసి న వదస్యుదారబుద్ధే క్షితిధర చింతయసే మహాంతమర్థం
అపి బత వసుదేవనందనాంఘ్రిం వయమివ కామయసే స్తనైర్విధర్తుం॥22॥

శుష్యద్ధ్రదాః కరశితా బత సింధుపత్న్యః
సంప్రత్యపాస్తకమలశ్రియ ఇష్టభర్తుః
యద్వద్వయం మధుపతేః ప్రణయావలోకం
అప్రాప్య ముష్టహృదయాః పురుకర్శితాః స్మ॥23॥

హంస స్వాగతమాస్యతాం పిబ పయో బ్రూహ్యంగ శౌరేః కథాం
దూతం త్వాం ను విదామ కచ్చిదజితః స్వస్త్యాస్త ఉక్తం పురా
కిం వా నశ్చలసౌహృదః స్మరతి తం కస్మాద్భజామో వయం
క్షౌద్రాలాపయ కామదం శ్రియమృతే సైవైకనిష్ఠా స్త్రియాం॥24॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇతీదృశేన భావేన కృష్ణే యోగేశ్వరేశ్వరే
క్రియమాణేన మాధవ్యో లేభిరే పరమాం గతిం॥25॥

శ్రుతమాత్రోఽపి యః స్త్రీణాం ప్రసహ్యాకర్షతే మనః
ఉరుగాయోరుగీతో వా పశ్యంతీనాం చ కిం పునః॥26॥

యాః సంపర్యచరన్ప్రేమ్ణా పాదసంవాహనాదిభిః
జగద్గురుం భర్తృబుద్ధ్యా తాసాం కిమ్వర్ణ్యతే తపః॥27॥

ఏవం వేదోదితం ధర్మమనుతిష్ఠన్సతాం గతిః
గృహం ధర్మార్థకామానాం ముహుశ్చాదర్శయత్పదం॥28॥

ఆస్థితస్య పరం ధర్మం కృష్ణస్య గృహమేధినాం
ఆసన్షోడశసాహస్రం మహిష్యశ్చ శతాధికం॥29॥

తాసాం స్త్రీరత్నభూతానామష్టౌ యాః ప్రాగుదాహృతాః
రుక్మిణీప్రముఖా రాజంస్తత్పుత్రాశ్చానుపూర్వశః॥30॥

ఏకైకస్యాం దశ దశ కృష్ణోఽజీజనదాత్మజాన్
యావత్య ఆత్మనో భార్యా అమోఘగతిరీశ్వరః॥31॥

తేషాముద్దామవీర్యాణామష్టాదశ మహారథాః
ఆసన్నుదారయశసస్తేషాం నామాని మే శృణు॥32॥

ప్రద్యుమ్నశ్చానిరుద్ధశ్చ దీప్తిమాన్భానురేవ చ
సాంబో మధుర్బృహద్భానుశ్చిత్రభానుర్వృకోఽరుణః॥33॥

పుష్కరో వేదబాహుశ్చ శ్రుతదేవః సునందనః
చిత్రబాహుర్విరూపశ్చ కవిర్న్యగ్రోధ ఏవ చ॥34॥

ఏతేషామపి రాజేంద్ర తనుజానాం మధుద్విషః
ప్రద్యుమ్న ఆసీత్ప్రథమః పితృవద్రుక్మిణీసుతః॥35॥

స రుక్మిణో దుహితరముపయేమే మహారథః
తస్యాం తతోఽనిరుద్ధోఽభూత్నాగాయతబలాన్వితః॥36॥

స చాపి రుక్మిణః పౌత్రీం దౌహిత్రో జగృహే తతః
వజ్రస్తస్యాభవద్యస్తు మౌషలాదవశేషితః॥37॥

ప్రతిబాహురభూత్తస్మాత్సుబాహుస్తస్య చాత్మజః
సుబాహోః శాంతసేనోఽభూచ్ఛతసేనస్తు తత్సుతః ॥38॥

న హ్యేతస్మిన్కులే జాతా అధనా అబహుప్రజాః
అల్పాయుషోఽల్పవీర్యాశ్చ అబ్రహ్మణ్యాశ్చ జజ్ఞిరే ॥39॥

యదువంశప్రసూతానాం పుంసాం విఖ్యాతకర్మణాం
సంఖ్యా న శక్యతే కర్తుమపి వర్షాయుతైర్నృప ॥40॥

తిస్రః కోట్యః సహస్రాణామష్టాశీతిశతాని చ
ఆసన్యదుకులాచార్యాః కుమారాణామితి శ్రుతం ॥41॥

సంఖ్యానం యాదవానాం కః కరిష్యతి మహాత్మనాం
యత్రాయుతానామయుత లక్షేణాస్తే స ఆహుకః ॥42॥

దేవాసురాహవహతా దైతేయా యే సుదారుణాః
తే చోత్పన్నా మనుష్యేషు ప్రజా దృప్తా బబాధిరే ॥43॥

తన్నిగ్రహాయ హరిణా ప్రోక్తా దేవా యదోః కులే
అవతీర్ణాః కులశతం తేషామేకాధికం నృప ॥44॥

తేషాం ప్రమాణం భగవాన్ప్రభుత్వేనాభవద్ధరిః
యే చానువర్తినస్తస్య వవృధుః సర్వయాదవాః ॥45॥

శయ్యాసనాటనాలాప క్రీడాస్నానాదికర్మసు
న విదుః సంతమాత్మానం వృష్ణయః కృష్ణచేతసః ॥46॥

తీర్థం చక్రే నృపోనం యదజని యదుషు స్వఃసరిత్పాదశౌచం
విద్విట్స్నిగ్ధాః స్వరూపం యయురజితపర శ్రీర్యదర్థేఽన్యయత్నః
యన్నామామంగలఘ్నం శ్రుతమథ గదితం యత్కృతో గోత్రధర్మః
కృష్ణస్యైతన్న చిత్రం క్షితిభరహరణం కాలచక్రాయుధస్య ॥47॥

జయతి జననివాసో దేవకీజన్మవాదో
యదువరపరిషత్స్వైర్దోర్భిరస్యన్నధర్మం
స్థిరచరవృజినఘ్నః సుస్మితశ్రీముఖేన
వ్రజపురవనితానాం వర్ధయన్కామదేవం ॥48॥

ఇత్థం పరస్య నిజవర్త్మరిరక్షయాత్త
లీలాతనోస్తదనురూపవిడంబనాని
కర్మాణి కర్మకషణాని యదూత్తమస్య
శ్రూయాదముష్య పదయోరనువృత్తిమిచ్ఛన్ ॥49॥

మర్త్యస్తయానుసవమేధితయా ముకుంద
శ్రీమత్కథాశ్రవణకీర్తనచింతయైతి
తద్ధామ దుస్తరకృతాంతజవాపవర్గం
గ్రామాద్వనం క్షితిభుజోఽపి యయుర్యదర్థాః ॥50॥

స్కంధము 11

—♦ అధ్యాయము 1 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

కృత్వా దైత్యవధం కృష్ణః సరామో యదుభిర్వృతః
భువోఽవతారయద్భారం జవిష్ఠం జనయన్కలిం ॥1॥

యే కోపితాః సుబహు పాండుసుతాః సపత్నైర్
దుర్ద్యూతహేలనకచగ్రహణాదిభిస్తాన్
కృత్వా నిమిత్తమితరేతరతః సమేతాన్
హత్వా నృపాన్నిరహరత్క్షితిభారమీశః ॥2॥

భూభారరాజపృతనా యదుభిర్నిరస్య
గుప్తైః స్వబాహుభిరచింతయదప్రమేయః
మన్యేఽవనేర్నను గతోఽప్యగతం హి భారం
యద్యాదవం కులమహో అవిషహ్యమాస్తే ॥3॥

నైవాన్యతః పరిభవోఽస్య భవేత్కథంచిన్
మత్సంశ్రయస్య విభవోన్నహనస్య నిత్యం
అంతః కలిం యదుకులస్య విధాయ వేణు
స్తంబస్య వహ్నిమివ శాంతిముపైమి ధామ ॥4॥

ఏవం వ్యవసితో రాజన్సత్యసంకల్ప ఈశ్వరః
శాపవ్యాజేన విప్రాణాం సంజహ్రే స్వకులం విభుః ॥5॥

స్వమూర్త్యా లోకలావణ్య నిర్ముక్త్యా లోచనం నృణాం
గీర్భిస్తాః స్మరతాం చిత్తం పదైస్తానీక్షతాం క్రియాః ॥6॥

ఆచ్ఛిద్య కీర్తిం సుశ్లోకాం వితత్య హ్యంజసా ను కౌ
తమోఽనయా తరిష్యంతీత్యగాత్స్వం పదమీశ్వరః ॥7॥

శ్రీరాజోవాచ ।

బ్రహ్మణ్యానాం వదాన్యానాం నిత్యం వృద్ధోపసేవినాం
విప్రశాపః కథమభూద్వృష్ణీనాం కృష్ణచేతసాం ॥8॥

యన్నిమిత్తః స వై శాపో యాదృశో ద్విజసత్తమ
కథమేకాత్మనాం భేద ఏతత్సర్వం వదస్వ మే ॥9॥

శ్రీబాదరాయణిరువాచ ।

బిభ్రద్వపుః సకలసుందరసన్నివేశం
కర్మాచరన్భువి సుమంగలమాప్తకామః

ఆస్థాయ ధామ రమమాణ ఉదారకీర్తిః
సంహర్తుమైచ్ఛత కులం స్థితకృత్యశేషః॥10॥

కర్మాని పుణ్యనివహాని సుమంగలాని
గాయజ్జగత్కలిమలాపహరాణి కృత్వా
కాలాత్మనా నివసతా యదుదేవగేహే
పిండారకం సమగమన్మునయో నిసృష్టాః॥11॥

విశ్వామిత్రోఽసితః కణ్వో
దుర్వాసా భృగురంగిరాః
కశ్యపో వామదేవోఽత్రిర్
వసిష్ఠో నారదాదయః॥12॥

క్రీడంతస్తానుపవ్రజ్య కుమారా యదునందనాః
ఉపసంగృహ్య పప్రచ్ఛురవినీతా వినీతవత్॥13॥

తే వేషయిత్వా స్త్రీవేషైః సాంబం జాంబవతీసుతం
ఏషా పృచ్ఛతి వో విప్రా అంతర్వత్న్యసితేక్షణా॥14॥

ప్రష్టుం విలజ్జతీ సాక్షాత్ప్రబ్రూతామోఘదర్శనాః
ప్రసోష్యంతీ పుత్రకామా కిం స్విత్సంజనయిష్యతి॥15॥

ఏవం ప్రలబ్ధా మునయస్తానూచుః కుపితా నృప
జనయిష్యతి వో మందా ముషలం కులనాశనం॥16॥

తచ్ఛ్రుత్వా తేఽతిసంత్రస్తా విముచ్య సహసోదరం
సాంబస్య దదృశుస్తస్మిన్ముషలం ఖల్వయస్మయం॥17॥

కిం కృతం మందభాగ్యైర్నః కిం వదిష్యంతి నో జనాః
ఇతి విహ్వలితా గేహానాదాయ ముషలం యయుః॥18॥

తచ్చోపనీయ సదసి పరిమ్లానముఖశ్రియః
రాజ్ఞ ఆవేదయాం చక్రుః సర్వయాదవసన్నిధౌ॥19॥

శ్రుత్వామోఘం విప్రశాపం దృష్ట్వా చ ముషలం నృప
విస్మితా భయసంత్రస్తా బభూవుర్ద్వారకౌకసః॥20॥

తచ్చూర్ణయిత్వా ముషలం యదురాజః స ఆహుకః
సముద్రసలిలే ప్రాస్యల్లోహం చాస్యావశేషితం॥21॥

కశ్చిన్మత్స్యోఽగ్రసీల్లోహం చూర్ణాని తరలైస్తతః
ఉహ్యమానాని వేలాయాం లగ్నాన్యాసన్కిలైరకాః॥22॥

మత్స్యో గృహీతో మత్స్యఘ్నైర్జాలేనాన్యైః సహార్ణవే
తస్యోదరగతం లోహం స శల్యే లుబ్ధకోఽకరోత్॥23॥

భగవాన్జ్ఞాతసర్వార్థ ఈశ్వరోఽపి తదన్యథా
కర్తుం నైచ్ఛద్విప్రశాపం కాలరూప్యన్వమోదత॥24॥

—♦ అధ్యాయము 2 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

గోవిందభుజగుప్తాయాం ద్వారవత్యాం కురూద్వహ
అవాత్సీన్నారదోఽభీక్ష్ణం కృష్ణోపాసనలాలసః ॥1॥

కో ను రాజన్నింద్రియవాన్ముకుందచరణాంబుజం
న భజేత్సర్వతోమృత్యురుపాస్యమమరోత్తమైః ॥2॥

తమేకదా తు దేవర్షిం వసుదేవో గృహాగతం
అర్చితం సుఖమాసీనమభివాద్యేదమబ్రవీత్ ॥3॥

శ్రీవసుదేవ ఉవాచ ।

భగవన్భవతో యాత్రా స్వస్తయే సర్వదేహినాం
కృపణానాం యథా పిత్రోరుత్తమశ్లోకవర్త్మనాం ॥4॥

భూతానాం దేవచరితం దుఃఖాయ చ సుఖాయ చ
సుఖాయైవ హి సాధూనాం త్వాదృశామచ్యుతాత్మనాం ॥5॥

భజంతి యే యథా దేవాందేవా అపి తథైవ తాన్
ఛాయేవ కర్మసచివాః సాధవో దీనవత్సలాః ॥6॥

బ్రహ్మంస్తథాపి పృచ్ఛామో ధర్మాన్భాగవతాంస్తవ
యాన్శ్రుత్వా శ్రద్ధయా మర్త్యో ముచ్యతే సర్వతో భయాత్ ॥7॥

అహం కిల పురానంతం ప్రజార్థో భువి ముక్తిదం
అపూజయం న మోక్షాయ మోహితో దేవమాయయా ॥8॥

యథా విచిత్రవ్యసనాద్భవద్భిర్విశ్వతోభయాత్
ముచ్యేమ హ్యంజసైవాద్ధా తథా నః శాధి సువ్రత ॥9॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

రాజన్నేవం కృతప్రశ్నో వసుదేవేన ధీమతా
ప్రీతస్తమాహ దేవర్షిర్హరేః సంస్మారితో గుణైః ॥10॥

శ్రీనారద ఉవాచ ।

సమ్యగేతద్వ్యవసితం భవతా సాత్వతర్షభ
యత్పృచ్ఛసే భాగవతాంధర్మాంస్త్వం విశ్వభావనాన్ ॥11॥

శ్రుతోఽనుపఠితో ధ్యాత ఆదృతో వానుమోదితః
సద్యః పునాతి సద్ధర్మో దేవవిశ్వద్రుహోఽపి హి ॥12॥

త్వయా పరమకల్యాణః పుణ్యశ్రవణకీర్తనః
స్మారితో భగవానద్య దేవో నారాయణో మమ ॥13॥

అత్రాప్యుదాహరంతీమమితిహాసం పురాతనం
ఆర్షభాణాం చ సంవాదం విదేహస్య మహాత్మనః ॥14॥

ప్రియవ్రతో నామ సుతో మనోః స్వాయంభువస్య యః
తస్యాగ్నీధ్రస్తతో నాభిరృషభస్తత్సుతః స్మృతః ॥15॥

తమాహుర్వాసుదేవాంశం మోక్షధర్మవివక్షయా
అవతీర్ణం సుతశతం తస్యాసీద్బ్రహ్మపారగం ॥16॥

తేషాం వై భరతో జ్యేష్ఠో నారాయణపరాయణః
విఖ్యాతం వర్షమేతద్యన్ నామ్నా భారతమద్భుతం ॥17॥

స భుక్తభోగాం త్యక్త్వేమాం నిర్గతస్తపసా హరిం
ఉపాసీనస్తత్పదవీం లేభే వై జన్మభిస్త్రిభిః ॥18॥

తేషాం నవ నవద్వీప పతయోఽస్య సమంతతః
కర్మతంత్రప్రణేతార ఏకాశీతిర్ద్విజాతయః ॥19॥

నవాభవన్మహాభాగా మునయో హ్యర్థశంసినః
శ్రమణా వాతరసనా ఆత్మవిద్యావిశారదాః ॥20॥

కవిర్హవిరంతరీక్షః ప్రబుద్ధః పిప్పలాయనః
ఆవిర్హోత్రోఽథ ద్రుమిలశ్చమసః కరభాజనః ॥21॥

త ఏతే భగవద్రూపం విశ్వం సదసదాత్మకం
ఆత్మనోఽవ్యతిరేకేణ పశ్యంతో వ్యచరన్మహీం ॥22॥

అవ్యాహతేష్టగతయః సురసిద్ధసాధ్య
గంధర్వయక్షనరకిన్నరనాగలోకాన్
ముక్తాశ్చరంతి మునిచారణభూతనాథ
విద్యాధరద్విజగవాం భువనాని కామం ॥23॥

త ఏకదా నిమేః సత్రముపజగ్ముర్యదృచ్ఛయా
వితాయమానమృషిభిరజనాభే మహాత్మనః ॥24॥

తాందృష్ట్వా సూర్యసంకాశాన్మహాభాగవతాన్నృప
యజమానోఽగ్నయో విప్రాః సర్వ ఏవోపతస్థిరే ॥25॥

విదేహస్తానభిప్రేత్య నారాయణపరాయణాన్
ప్రీతః సంపూజయాం చక్రే ఆసనస్థాన్యథార్హతః ॥26॥

తాన్రోచమానాన్స్వరుచా బ్రహ్మపుత్రోపమాన్నవ
పప్రచ్ఛ పరమప్రీతః ప్రశ్రయావనతో నృపః ॥27॥

శ్రీవిదేహ ఉవాచ ।

మన్యే భగవతః సాక్షాత్పార్షదాన్వో మధుద్విషః
విష్ణోర్భూతాని లోకానాం పావనాయ చరంతి హి ॥28॥

దుర్లభో మానుషో దేహో దేహినాం క్షణభంగురః
తత్రాపి దుర్లభం మన్యే వైకుంఠప్రియదర్శనం ॥29॥

అత ఆత్యంతికం క్షేమం పృచ్ఛామో భవతోఽనఘాః
సంసారేఽస్మిన్క్షణార్ధోఽపి సత్సంగః శేవధిర్నృణాం ॥30॥

ధర్మాన్భాగవతాన్బ్రూత యది నః శ్రుతయే క్షమం
యైః ప్రసన్నః ప్రపన్నాయ దాస్యత్యాత్మానమప్యజః॥31॥

శ్రీనారద ఉవాచ ।

ఏవం తే నిమినా పృష్టా వసుదేవ మహత్తమాః
ప్రతిపూజ్యాబ్రువన్ప్రీత్యా ससదస్యర్త్విజం నృపం॥32॥

శ్రీకవిరువాచ ।

మన్యేఽకుతశ్చిద్భయమచ్యుతస్య పాదాంబుజోపాసనమత్ర నిత్యం
ఉద్విగ్నబుద్ధేరసదాత్మభావాద్విశ్వాత్మనా యత్ర నివర్తతే భీః॥33॥

యే వై భగవతా ప్రోక్తా ఉపాయా హ్యాత్మలబ్ధయే
అంజః పుంసామవిదుషాం విద్ధి భాగవతాన్హి తాన్॥34॥

యానాస్థాయ నరో రాజన్న ప్రమాద్యేత కర్హిచిత్
ధావన్నిమీల్య వా నేత్రే న స్ఖలేన్న పతేదిహ॥35॥

కాయేన వాచా మనసేంద్రియైర్వా బుద్ధ్యాత్మనా వానుసృతస్వభావాత్
కరోతి యద్యత్సకలం పరస్మై నారాయణాయేతి సమర్పయేత్తత్॥36॥

భయం ద్వితీయాభినివేశతః స్యాదీశాదపేతస్య విపర్యయోఽస్మృతిః
తన్మాయయాతో బుధ ఆభజేత్తం భక్త్యైకయేశం గురుదేవతాత్మా॥37॥

అవిద్యమానోఽప్యవభాతి హి ద్వయో ధ్యాతుర్ధియా స్వప్నమనోరథౌ యథా
తత్కర్మసంకల్పవికల్పకం మనో బుధో నిరుంధ్యాదభయం తతః స్యాత్॥38॥

శృణ్వన్సుభద్రాణి రథాంగపాణేర్జన్మాని కర్మాణి చ యాని లోకే
గీతాని నామాని తదర్థకాని గాయన్విలజ్జో విచరేదసంగః॥39॥

ఏవంవ్రతః స్వప్రియనామకీర్త్యా జాతానురాగో ద్రుతచిత్త ఉచ్చైః
హసత్యథో రోదితి రౌతి గాయత్యున్మాదవన్నృత్యతి లోకబాహ్యః॥40॥

ఖం వాయుమగ్నిం సలిలం మహీం చ జ్యోతీంషి సత్త్వాని దిశో ద్రుమాదీన్
సరిత్సముద్రాంశ్చ హరేః శరీరం యత్కిం చ భూతం ప్రణమేదనన్యః॥41॥

భక్తిః పరేశానుభవో విరక్తిరన్యత్ర చైష త్రిక ఏకకాలః
ప్రపద్యమానస్య యథాశ్నతః స్యుస్తుష్టిః పుష్టిః క్షుదపాయోఽనుఘాసం॥42॥

ఇత్యచ్యుతాంఘ్రిం భజతోఽనువృత్త్యా భక్తిర్విరక్తిర్భగవత్ప్రబోధః
భవంతి వై భాగవతస్య రాజంస్తతః పరాం శాంతిముపైతి సాక్షాత్॥43॥

శ్రీరాజోవాచ ।

అథ భాగవతం బ్రూత యద్ధర్మో యాదృశో నృణాం
యథాచరతి యద్బ్రూతే యైర్లింగైర్భగవత్ప్రియః॥44॥

శ్రీహవిరువాచ ।

సర్వభూతేషు యః పశ్యేద్భగవద్భావమాత్మనః
భూతాని భగవత్యాత్మన్యేష భాగవతోత్తమః ॥45॥

ఈశ్వరే తదధీనేషు బాలిశేషు ద్విషత్సు చ
ప్రేమమైత్రీకృపోపేక్షా యః కరోతి స మధ్యమః ॥46॥

అర్చాయామేవ హరయే పూజాం యః శ్రద్ధయేహతే
న తద్భక్తేషు చాన్యేషు స భక్తః ప్రాకృతః స్మృతః ॥47॥

గృహీత్వాపీంద్రియైరర్థాన్యో న ద్వేష్టి న హృష్యతి
విష్ణోర్మాయామిదం పశ్యన్స వై భాగవతోత్తమః ॥48॥

దేహేంద్రియప్రాణమనోధియాం యో జన్మాప్యయక్షుద్భయతర్షకృచ్ఛ్రైః
సంసారధర్మైరవిముహ్యమానః స్మృత్యా హరేర్భాగవతప్రధానః ॥49॥

న కామకర్మబీజానాం యస్య చేతసి సంభవః
వాసుదేవైకనిలయః స వై భాగవతోత్తమః ॥50॥

న యస్య జన్మకర్మభ్యాం న వర్ణాశ్రమజాతిభిః
సజ్జతేఽస్మిన్నహంభావో దేహే వై స హరేః ప్రియః ॥51॥

న యస్య స్వః పర ఇతి విత్తేష్వాత్మని వా భిదా
సర్వభూతసమః శాంతః స వై భాగవతోత్తమః ॥52॥

త్రిభువనవిభవహేతవేఽప్యకుంఠ
స్మృతిరజితాత్మసురాదిభిర్విమృగ్యాత్
న చలతి భగవత్పదారవిందాల్
లవనిమిషార్ధమపి యః స వైష్ణవాగ్ర్యః ॥53॥

భగవత ఉరువిక్రమాంఘ్రిశాఖా నఖమణిచంద్రికయా నిరస్తతాపే
హృది కథముపసీదతాం పునః స ప్రభవతి చంద్ర ఇవోదితేఽర్కతాపః ॥54॥

విసృజతి హృదయం న యస్య సాక్షాద్ధరిరవశాభిహితోఽప్యఘౌఘనాశః
ప్రణయరసనయా ధృతాంఘ్రిపద్మః స భవతి భాగవతప్రధాన ఉక్తః ॥55॥

—♦ అధ్యాయము 3 ♦—

శ్రీరాజోవాచ ।

పరస్య విష్ణోరీశస్య మాయినామపి మోహినీం
మాయాం వేదితుమిచ్ఛామో భగవంతో బ్రువంతు నః ॥1॥

నానుతృప్యే జుషన్యుష్మద్ వచో హరికథామృతం
సంసారతాపనిస్తప్తో మర్త్యస్తత్తాపభేషజం ॥2॥

శ్రీఅంతరీక్ష ఉవాచ ।

ఏభిర్భూతాని భూతాత్మా మహాభూతైర్మహాభుజ
ససర్జోచ్చావచాన్యాద్యః స్వమాత్రాత్మప్రసిద్ధయే ॥3॥

ఏవం సృష్టాని భూతాని ప్రవిష్టః పంచధాతుభిః
ఏకధా దశధాత్మానం విభజంజుషతే గుణాన్॥4॥

గుణైర్గుణాన్స భుంజాన ఆత్మప్రద్యోతితైః ప్రభుః
మన్యమాన ఇదం సృష్టమాత్మానమిహ సజ్జతే॥5॥

కర్మాణి కర్మభిః కుర్వన్సనిమిత్తాని దేహభృత్
తత్తత్కర్మఫలం గృహ్ణన్భ్రమతీహ సుఖేతరం॥6॥

ఇత్థం కర్మగతీర్గచ్ఛన్బహ్వభద్రవహాః పుమాన్
ఆభూతసంప్లవాత్సర్గ ప్రలయావశ్నుతేఽవశః॥7॥

ధాతూపప్లవ ఆసన్నే వ్యక్తం ద్రవ్యగుణాత్మకం
అనాదినిధనః కాలో హ్యవ్యక్తాయాపకర్షతి॥8॥

శతవర్షా హ్యనావృష్టిర్భవిష్యత్యుల్బణా భువి
తత్కాలోపచితోష్ణార్కో లోకాంస్త్రీన్ప్రతపిష్యతి॥9॥

పాతాలతలమారభ్య సంకర్షణముఖానలః
దహన్నూర్ధ్వశిఖో విష్వగ్వర్ధతే వాయునేరితః॥10॥

సంవర్తకో మేఘగణో వర్షతి స్మ శతం సమాః
ధారాభిర్హస్తిహస్తాభిర్లీయతే సలిలే విరాట్॥11॥

తతో విరాజముత్సృజ్య వైరాజః పురుషో నృప
అవ్యక్తం విశతే సూక్ష్మం నిరింధన ఇవానలః॥12॥

వాయునా హృతగంధా భూః సలిలత్వాయ కల్పతే
సలిలం తద్ధృతరసం జ్యోతిష్ట్వాయోపకల్పతే॥13॥

హృతరూపం తు తమసా వాయౌ జ్యోతిః ప్రలీయతే
హృతస్పర్శోఽవకాశేన వాయుర్నభసి లీయతే
కాలాత్మనా హృతగుణం నభ ఆత్మని లీయతే॥14॥

ఇంద్రియాణి మనో బుద్ధిః సహ వైకారికైర్నృప
ప్రవిశంతి హ్యహంకారం స్వగుణైరహమాత్మని॥15॥

ఏషా మాయా భగవతః సర్గస్థిత్యంతకారిణీ
త్రివర్ణా వర్ణితాస్మాభిః కిం భూయః శ్రోతుమిచ్ఛసి॥16॥

శ్రీరాజోవాచ ।

యథైతామైశ్వరీం మాయాం దుస్తరామకృతాత్మభిః
తరంత్యంజః స్థూలధియో మహర్ష ఇదముచ్యతాం॥17॥

శ్రీప్రబుద్ధ ఉవాచ ।

కర్మాణ్యారభమాణానాం దుఃఖహత్యై సుఖాయ చ
పశ్యేత్పాకవిపర్యాసం మిథునీచారిణాం నృణాం॥18॥

నిత్యార్తిదేన విత్తేన దుర్లభేనాత్మమృత్యునా
గృహాపత్యాప్తపశుభిః కా ప్రీతిః సాధితైశ్చలైః॥19॥

ఏవం లోకం పరమ్విద్యాన్నశ్వరం కర్మనిర్మితం
సతుల్యాతిశయధ్వంసం యథా మండలవర్తినాం॥20॥

తస్మాద్గురుం ప్రపద్యేత జిజ్ఞాసుః శ్రేయ ఉత్తమం
శాబ్దే పరే చ నిష్ణాతం బ్రహ్మణ్యుపశమాశ్రయం॥21॥

తత్ర భాగవతాంధర్మాన్శిక్షేద్గుర్వాత్మదైవతః
అమాయయానువృత్త్యా యైస్తుష్యేదాత్మాత్మదో హరిః॥22॥

సర్వతో మనసోఽసంగమాదౌ సంగం చ సాధుషు
దయాం మైత్రీం ప్రశ్రయం చ భూతేష్వద్ధా యథోచితం॥23॥

శౌచం తపస్తితిక్షాం చ మౌనం స్వాధ్యాయమార్జవం
బ్రహ్మచర్యమహింసాం చ సమత్వం ద్వంద్వసంజ్ఞయోః॥24॥

సర్వత్రాత్మేశ్వరాన్వీక్షాం కైవల్యమనికేతతాం
వివిక్తచీరవసనం సంతోషం యేన కేనచిత్॥25॥

శ్రద్ధాం భాగవతే శాస్త్రేఽనిందామన్యత్ర చాపి హి
మనోవాక్కర్మదండం చ సత్యం శమదమావపి॥26॥

శ్రవణం కీర్తనం ధ్యానం హరేరద్భుతకర్మణః
జన్మకర్మగుణానాం చ తదర్థేఽఖిలచేష్టితం॥27॥

ఇష్టం దత్తం తపో జప్తం వృత్తం యచ్చాత్మనః ప్రియం
దారాన్సుతాన్గృహాన్ప్రాణాన్యత్పరస్మై నివేదనం॥28॥

ఏవం కృష్ణాత్మనాథేషు మనుష్యేషు చ సౌహృదం
పరిచర్యాం చోభయత్ర మహత్సు నృషు సాధుషు॥29॥

పరస్పరానుకథనం పావనం భగవద్యశః
మిథో రతిర్మిథస్తుష్టిర్నివృత్తిర్మిథ ఆత్మనః॥30॥

స్మరంతః స్మారయంతశ్చ మిథోఽఘౌఘహరం హరిం
భక్త్యా సంజాతయా భక్త్యా బిభ్రత్యుత్పులకాం తనుం॥31॥

క్వచిద్రుదంత్యచ్యుతచింతయా క్వచిద్
ధసంతి నందంతి వదంత్యలౌకికాః
నృత్యంతి గాయంత్యనుశీలయంత్యజం
భవంతి తూష్ణీం పరమేత్య నిర్వృతాః॥32॥

ఇతి భాగవతాంధర్మాన్శిక్షన్భక్త్యా తదుత్థయా
నారాయణపరో మాయామంజస్తరతి దుస్తరాం॥33॥

శ్రీరాజోవాచ ।

నారాయణాభిధానస్య బ్రహ్మణః పరమాత్మనః
నిష్ఠామర్హథ నో వక్తుం యూయం హి బ్రహ్మవిత్తమాః॥34॥

శ్రీపిప్పలాయన ఉవాచ ।

స్థిత్యుద్భవప్రలయహేతురహేతురస్య
యత్స్వప్నజాగరసుషుప్తిషు సద్బహిశ్చ

దేహేంద్రియాసుహృదయాని చరంతి యేన
సంజీవితాని తదవేహి పరం నరేంద్ర॥35॥

నైతన్మనో విశతి వాగుత చక్షురాత్మా
ప్రాణేంద్రియాణి చ యథానలమర్చిషః స్వాః
శబ్దోఽపి బోధకనిషేధతయాత్మమూలం
అర్థోక్తమాహ యదృతే న నిషేధసిద్ధిః॥36॥

సత్త్వం రజస్తమ ఇతి త్రివృదేకమాదౌ
సూత్రం మహానహమితి ప్రవదంతి జీవం
జ్ఞానక్రియార్థఫలరూపతయోరుశక్తి
బ్రహ్మైవ భాతి సదసచ్చ తయోః పరం యత్॥37॥

నాత్మా జజాన న మరిష్యతి నైధతేఽసౌ
న క్షీయతే సవనవిద్వ్యభిచారిణాం హి
సర్వత్ర శశ్వదనపాయ్యుపలబ్ధిమాత్రం
ప్రాణో యథేంద్రియబలేన వికల్పితం సత్॥38॥

అండేషు పేశిషు తరుష్వవినిశ్చితేషు ప్రాణో హి జీవముపధావతి తత్ర తత్ర
సన్నే యదింద్రియగణేఽహమి చ ప్రసుప్తే కూటస్థ ఆశయమృతే తదనుస్మృతిర్నః॥39॥

యర్హ్యబ్జనాభచరణైషణయోరుభక్త్యా
చేతోమలాని విధమేద్గుణకర్మజాని
తస్మిన్విశుద్ధ ఉపలభ్యత ఆత్మతత్త్వం
శాక్షాద్యథామలదృశోః సవితృప్రకాశః॥40॥

శ్రీరాజోవాచ ।

కర్మయోగం వదత నః పురుషో యేన సంస్కృతః
విధూయేహాశు కర్మాణి నైష్కర్మ్యం విందతే పరం॥41॥

ఏవం ప్రశ్నమృషీన్పూర్వమపృచ్ఛం పితురంతికే
నాబ్రువన్బ్రహ్మణః పుత్రాస్తత్ర కారణముచ్యతాం॥42॥

శ్రీఆవిర్హోత్ర ఉవాచ ।

కర్మాకర్మ వికర్మేతి వేదవాదో న లౌకికః
వేదస్య చేశ్వరాత్మత్వాత్తత్ర ముహ్యంతి సూరయః॥43॥

పరోక్షవాదో వేదోఽయం బాలానామనుశాసనం
కర్మమోక్షాయ కర్మాణి విధత్తే హ్యగదం యథా॥44॥

నాచరేద్యస్తు వేదోక్తం స్వయమజ్ఞోఽజితేంద్రియః
వికర్మణా హ్యధర్మేణ మృత్యోర్మృత్యుముపైతి సః॥45॥

వేదోక్తమేవ కుర్వాణో నిఃసంగోఽర్పితమీశ్వరే
నైష్కర్మ్యం లభతే సిద్ధిం రోచనార్థా ఫలశ్రుతిః॥46॥

య ఆశు హృదయగ్రంథిం నిర్జిహీర్షుః పరాత్మనః
విధినోపచరేద్దేవం తంత్రోక్తేన చ కేశవం॥47॥

లబ్ధ్వానుగ్రహ ఆచార్యాత్తేన సందర్శితాగమః
మహాపురుషమభ్యర్చేన్మూర్త్యాభిమతయాత్మనః ॥48॥

శుచిః సమ్ముఖమాసీనః ప్రాణసంయమనాదిభిః
పిండం విశోధ్య సన్న్యాస కృతరక్షోఽర్చయేద్ధరిం ॥49॥

అర్చాదౌ హృదయే చాపి యథాలబ్ధోపచారకైః
ద్రవ్యక్షిత్యాత్మలింగాని నిష్పాద్య ప్రోక్ష్య చాసనం ॥50॥

పాద్యాదీనుపకల్ప్యాథ సన్నిధాప్య సమాహితః
హృదాదిభిః కృతన్యాసో మూలమంత్రేణ చార్చయేత్ ॥51॥

సాంగోపాంగాం సపార్షదాం తాం తాం మూర్తిం స్వమంత్రతః
పాద్యార్ఘ్యాచమనీయాద్యైః స్నానవాసోవిభూషణైః ॥52॥

గంధమాల్యాక్షతస్రగ్భిర్ధూపదీపోపహారకైః
సాంగమ్సంపూజ్య విధివత్స్తవైః స్తుత్వా నమేద్ధరిం ॥53॥

ఆత్మానమ్తన్మయమ్ధ్యాయన్మూర్తిం సంపూజయేద్ధరేః
శేషామాధాయ శిరసా స్వధామ్న్యుద్వాస్య సత్కృతం ॥54॥

ఏవమగ్న్యర్కతోయాదావతిథౌ హృదయే చ యః
యజతీశ్వరమాత్మానమచిరాన్ముచ్యతే హి సః ॥55॥

—♦ అధ్యాయము 4 ♦—

శ్రీరాజోవాచ ।

యాని యానీహ కర్మాణి యైర్యైః స్వచ్ఛందజన్మభిః
చక్రే కరోతి కర్తా వా హరిస్తాని బ్రువంతు నః ॥1॥

శ్రీద్రుమిల ఉవాచ ।

యో వా అనంతస్య గునాననంతాననుక్రమిష్యన్స తు బాలబుద్ధిః
రజాంసి భూమేర్గణయేత్కథంచిత్కాలేన నైవాఖిలశక్తిధామ్నః ॥2॥

భూతైర్యదా పంచభిరాత్మసృష్టైః
పురం విరాజం విరచయ్య తస్మిన్
స్వాంశేన విష్టః పురుషాభిధానం
అవాప నారాయణ ఆదిదేవః ॥3॥

యత్కాయ ఏష భువనత్రయసన్నివేశో
యస్యేంద్రియైస్తనుభృతాముభయేంద్రియాణి
జ్ఞానం స్వతః శ్వసనతో బలమోజ ఈహా
సత్త్వాదిభిః స్థితిలయోద్భవ ఆదికర్తా ॥4॥

ఆదావభూచ్ఛతధృతీ రజసాస్య సర్గే
విష్ణుః స్థితౌ క్రతుపతిర్ద్విజధర్మసేతుః
రుద్రోఽప్యయాయ తమసా పురుషః స ఆద్య
ఇత్యుద్భవస్థితిలయాః సతతం ప్రజాసు ॥5॥

ధర్మస్య దక్షదుహితర్యజనిష్ట మూర్త్యాం
నారాయణో నర ఋషిప్రవరః ప్రశాంతః
నైష్కర్మ్యలక్షణమువాచ చచార కర్మ
యోఽద్యాపి చాస్త ఋషివర్యనిషేవితాంఘ్రిః ॥6॥

ఇంద్రో విశంక్య మమ ధామ జిఘృక్షతీతి
కామం న్యయుంక్త సగణం స బదర్యుపాఖ్యం
గత్వాప్సరోగణవసంతసుమందవాతైః
స్త్రీప్రేక్షణేషుభిరవిధ్యదతన్మహిజ్ఞః ॥7॥

విజ్ఞాయ శక్రకృతమక్రమమాదిదేవః
ప్రాహ ప్రహస్య గతవిస్మయ ఏజమానాన్
మా భైర్విభో మదన మారుత దేవవధ్వో
గృహ్ణీత నో బలిమశూన్యమిమం కురుధ్వం ॥8॥

ఇత్థం బ్రువత్యభయదే నరదేవ దేవాః
సవ్రీడనమ్రశిరసః సఘృణం తమూచుః ।
నైతద్విభో త్వయి పరేఽవికృతే విచిత్రం
స్వారామధీరనికరానతపాదపద్మే ॥9॥

త్వాం సేవతాం సురకృతా బహవోఽన్తరాయాః
స్వౌకో విలంఘ్య పరమం వ్రజతాం పదం తే
నాన్యస్య బర్హిషి బలీందదతః స్వభాగాన్
ధత్తే పదం త్వమవితా యది విఘ్నమూర్ధ్ని ॥10॥

క్షుత్తృట్త్రికాలగుణమారుతజైహ్వశైష్ణాన్
అస్మానపారజలధీనతితీర్య కేచిత్
క్రోధస్య యాంతి విఫలస్య వశం పదే గోర్
మజ్జంతి దుశ్చరతపశ్చ వృథోత్సృజంతి ॥11॥

ఇతి ప్రగృణతాం తేషాం స్త్రియోఽత్యద్భుతదర్శనాః
దర్శయామాస శుశ్రూషాం స్వర్చితాః కుర్వతీర్విభుః ॥12॥

తే దేవానుచరా దృష్ట్వా స్త్రియః శ్రీరివ రూపిణీః
గంధేన ముముహుస్తాసాం రూపౌదార్యహతశ్రియః ॥13॥

తానాహ దేవదేవేశః ప్రణతాన్ప్రహసన్నివ
ఆసామేకతమాం వృఙ్ధ్వం సవర్ణాం స్వర్గభూషణాం ॥14॥

ఓమిత్యాదేశమాదాయ నత్వా తం సురవందినః
ఉర్వశీమప్సరఃశ్రేష్ఠాం పురస్కృత్య దివం యయుః ॥15॥

ఇంద్రాయానమ్య సదసి శృణ్వతాం త్రిదివౌకసాం
ఊచుర్నారాయణబలం శక్రస్తత్రాస విస్మితః ॥16॥

హంసస్వరూప్యవదదచ్యుత ఆత్మయోగం
దత్తః కుమార ఋషభో భగవాన్పితా నః
విష్ణుః శివాయ జగతాం కలయావతిర్ణస్
తేనాహృతా మధుభిదా శ్రుతయో హయాస్యే ॥17॥

గుప్తోఽప్యయే మనురిలౌషధయశ్చ మాత్స్యే
క్రౌడే హతో దితిజ ఉద్ధరతాంభసః క్ష్మాం

కౌర్మే ధృతోఽద్రిరమృతోన్మథనే స్వపృష్ఠే
గ్రాహాత్ప్రపన్నమిభరాజమముంచదార్తం ॥18॥

సంస్తున్వతో నిపతితాన్శ్రమణానృషీంశ్చ
శక్రం చ వృత్రవధతస్తమసి ప్రవిష్టం
దేవస్త్రియోఽసురగృహే పిహితా అనాథా
జఘ్నేఽసురేంద్రమభయాయ సతాం నృసింహే ॥19॥

దేవాసురే యుధి చ దైత్యపతీన్సురార్థే
హత్వాంతరేషు భువనాన్యదధాత్కలాభిః
భూత్వాథ వామన ఇమామహరద్బలేః క్ష్మాం
యాచ్ఞాచ్ఛలేన సమదాదదితేః సుతేభ్యః ॥20॥

నిఃక్షత్రియామకృత గాం చ త్రిఃసప్తకృత్వో
రామస్తు హైహయకులాప్యయభార్గవాగ్నిః
సోఽబ్ధిం బబంధ దశవక్త్రమహన్సలంకం
సీతాపతిర్జయతి లోకమలఘ్నకీర్తిః ॥21॥

భూమేర్భరావతరణాయ యదుష్వజన్మా
జాతః కరిష్యతి సురైరపి దుష్కరాణి
వాదైర్విమోహయతి యజ్ఞకృతోఽతదర్హాన్
శూద్రాన్కలౌ క్షితిభుజో న్యహనిష్యదంతే ॥22॥

ఏవంవిధాని జన్మాని కర్మాణి చ జగత్పతేః
భూరీణి భూరియశసో వర్ణితాని మహాభుజ ॥23॥

—♦ అధ్యాయము 5 ♦—

శ్రీరాజోవాచ ।

భగవంతం హరిం ప్రాయో న భజంత్యాత్మవిత్తమాః
తేషామశాంతకామానాం క నిష్ఠావిజితాత్మనాం ॥1॥

శ్రీచమస ఉవాచ ।

ముఖబాహూరుపాదేభ్యః పురుషస్యాశ్రమైః సహ
చత్వారో జజ్ఞిరే వర్ణా గుణైర్విప్రాదయః పృథక్ ॥2॥

య ఏషాం పురుషం సాక్షాదాత్మప్రభవమీశ్వరం
న భజంత్యవజానంతి స్థానాద్భ్రష్టాః పతంత్యధః ॥3॥

దూరే హరికథాః కేచిద్దూరే చాచ్యుతకీర్తనాః
స్త్రియః శూద్రాదయశ్చైవ తేఽనుకంప్యా భవాదృశాం ॥4॥

విప్రో రాజన్యవైశ్యౌ వా హరేః ప్రాప్తాః పదాంతికం
శ్రౌతేన జన్మనాథాపి ముహ్యంత్యామ్నాయవాదినః ॥5॥

కర్మణ్యకోవిదాః స్తబ్ధా మూర్ఖాః పండితమానినః
వదంతి చాటుకాన్మూఢా యయా మాధ్వ్యా గిరోత్సుకాః ॥6॥

రజసా ఘోరసంకల్పాః కాముకా అహిమన్యవః
దాంభికా మానినః పాపా విహసంత్యచ్యుతప్రియాన్॥7॥

వదంతి తేఽన్యోన్యముపాసితస్త్రియో గృహేషు మైథున్యపరేషు చాశిషః
యజంత్యసృష్టాన్నవిధానదక్షిణం వృత్త్యై పరం ఘ్నంతి పశూనతద్విదః॥8॥

శ్రియా విభూత్యాభిజనేన విద్యయా త్యాగేన రూపేణ బలేన కర్మణా
జాతస్మయేనాంధధియః సహేశ్వరాన్సతోఽవమన్యంతి హరిప్రియాన్ఖలాః॥9॥

సర్వేషు శశ్వత్తనుభృత్స్వవస్థితం
యథా ఖమాత్మానమభీష్టమీశ్వరం
వేదోపగీతం చ న శృణ్వతేఽబుధా
మనోరథానాం ప్రవదంతి వార్తయా॥10॥

లోకే వ్యవాయామిషమద్యసేవా నిత్యా హి జంతోర్న హి తత్ర చోదనా
వ్యవస్థితిస్తేషు వివాహయజ్ఞ సురాగ్రహైరాసు నివృత్తిరిష్టా॥11॥

ధనం చ ధర్మైకఫలం యతో వై
జ్ఞానం సవిజ్ఞానమనుప్రశాంతి
గృహేషు యుంజంతి కలేవరస్య
మృత్యుం న పశ్యంతి దురంతవీర్యం॥12॥

యద్ఘ్రాణభక్షో విహితః సురాయాస్తథా పశోరాలభనం న హింసా
ఏవం వ్యవాయః ప్రజయా న రత్యా ఇమం విశుద్ధం న విదుః స్వధర్మం॥13॥

యే త్వనేవంవిదోఽసంతః స్తబ్ధాః సదభిమానినః
పశూంద్రుహ్యంతి విశ్రబ్ధాః ప్రేత్య ఖాదంతి తే చ తాన్॥14॥

ద్విషంతః పరకాయేషు స్వాత్మానం హరిమీశ్వరం
మృతకే సానుబంధేఽస్మిన్బద్ధస్నేహాః పతంత్యధః॥15॥

యే కైవల్యమసంప్రాప్తా యే చాతీతాశ్చ మూఢతాం
త్రైవర్గికా హ్యక్షణికా ఆత్మానం ఘాతయంతి తే॥16॥

ఏత ఆత్మహనోఽశాంతా అజ్ఞానే జ్ఞానమానినః
సీదంత్యకృతకృత్యా వై కాలధ్వస్తమనోరథాః॥17॥

హిత్వాత్మమాయారచితా గృహాపత్యసుహృత్స్త్రియః
తమో విశంత్యనిచ్ఛంతో వాసుదేవపరాఙ్ముఖాః॥18॥

శ్రీ రాజోవాచ ।

కస్మిన్కాలే స భగవాన్కిం వర్ణః కీదృశో నృభిః
నామ్నా వా కేన విధినా పూజ్యతే తదిహోచ్యతాం॥19॥

శ్రీకరభాజన ఉవాచ ।

కృతం త్రేతా ద్వాపరం చ కలిరిత్యేషు కేశవః
నానావర్ణాభిధాకారో నానైవ విధినేజ్యతే॥20॥

కృతే శుక్లశ్చతుర్బాహుర్జటిలో వల్కలాంబరః
కృష్ణాజినోపవీతాక్షాన్బిభ్రద్దండకమండలూ॥21॥

మనుష్యాస్తు తదా శాంతా నిర్వైరాః సుహృదః సమాః
యజంతి తపసా దేవం శమేన చ దమేన చ॥22॥

హంసః సుపర్ణో వైకుంఠో ధర్మో యోగేశ్వరోఽమలః
ఈశ్వరః పురుషోఽవ్యక్తః పరమాత్మేతి గీయతే॥23॥

త్రేతాయాం రక్తవర్ణోఽసౌ చతుర్బాహుస్త్రిమేఖలః
హిరణ్యకేశస్త్రయ్యాత్మా స్రుక్స్రువాద్యుపలక్షణః॥24॥

తం తదా మనుజా దేవం సర్వదేవమయం హరిం
యజంతి విద్యయా త్రయ్యా ధర్మిష్ఠా బ్రహ్మవాదినః॥25॥

విష్ణుర్యజ్ఞః పృశ్నిగర్భః సర్వదేవ ఉరుక్రమః
వృషాకపిర్జయంతశ్చ ఉరుగాయ ఇతీర్యతే॥26॥

ద్వాపరే భగవాఞ్శ్యామః పీతవాసా నిజాయుధః
శ్రీవత్సాదిభిరంకైశ్చ లక్షణైరుపలక్షితః॥27॥

తం తదా పురుషం మర్త్యా మహారాజోపలక్షణం
యజంతి వేదతంత్రాభ్యాం పరం జిజ్ఞాసవో నృప॥28॥

నమస్తే వాసుదేవాయ నమః సంకర్షణాయ చ
ప్రద్యుమ్నాయానిరుద్ధాయ తుభ్యం భగవతే నమః॥29॥

నారాయణాయ ఋషయే పురుషాయ మహాత్మనే
విశ్వేశ్వరాయ విశ్వాయ సర్వభూతాత్మనే నమః॥30॥

ఇతి ద్వాపర ఉర్వీశ స్తువంతి జగదీశ్వరం
నానాతంత్రవిధానేన కలావపి తథా శృణు॥31॥

కృష్ణవర్ణం త్విషాకృష్ణం సాంగోపాంగాస్త్రపార్షదం
యజ్ఞైః సంకీర్తనప్రాయైర్యజంతి హి సుమేధసః॥32॥

ధ్యేయం సదా పరిభవఘ్నమభీష్టదోహం
తీర్థాస్పదం శివవిరించినుతం శరణ్యం
భృత్యార్తిహం ప్రణతపాల భవాబ్ధిపోతం
వందే మహాపురుష తే చరణారవిందం॥33॥

త్యక్త్వా సుదుస్త్యజసురేప్సితరాజ్యలక్ష్మీం
ధర్మిష్ఠ ఆర్యవచసా యదగాదరణ్యం
మాయామృగం దయితయేప్సితమన్వధావద్
వందే మహాపురుష తే చరణారవిందం॥34॥

ఏవం యుగానురూపాభ్యాం భగవాన్యుగవర్తిభిః
మనుజైరిజ్యతే రాజన్శ్రేయసామీశ్వరో హరిః॥35॥

కలిం సభాజయంత్యార్యా గుణ జ్ఞాః సారభాగినః
యత్ర సంకీర్తనేనైవ సర్వస్వార్థోఽభిలభ్యతే॥36॥

న హ్యతః పరమో లాభో దేహినాం భ్రామ్యతామిహ
యతో విందేత పరమాం శాంతిం నశ్యతి సంసృతిః॥37॥

కృతాదిషు ప్రజా రాజన్కలావిచ్ఛంతి సంభవం
కలౌ ఖలు భవిష్యంతి నారాయణపరాయణాః॥38॥

క్వచిత్క్వచిన్మహారాజ ద్రవిడేషు చ భూరిశః
తామ్రపర్ణీ నదీ యత్ర కృతమాలా పయస్వినీ ॥39॥

కావేరీ చ మహాపుణ్యా ప్రతీచీ చ మహానదీ
యే పిబంతి జలం తాసాం మనుజా మనుజేశ్వర
ప్రాయో భక్తా భగవతి వాసుదేవేఽమలాశయాః ॥40॥

దేవర్షిభూతాప్తనృణాం పితౄణాం న కింకరో నాయమృణీ చ రాజన్
సర్వాత్మనా యః శరణం శరణ్యం గతో ముకుందం పరిహృత్య కర్తం ॥41॥

స్వపాదమూలంభజతః ప్రియస్య త్యక్తాన్యభావస్య హరిః పరేశః
వికర్మ యచ్చోత్పతితం కథంచిద్ధునోతి సర్వం హృది సన్నివిష్టః ॥42॥

శ్రీనారద ఉవాచ ।

ధర్మాన్భాగవతానిత్థం శ్రుత్వాథ మిథిలేశ్వరః
జాయంతేయాన్మునీన్ప్రీతః సోపాధ్యాయో హ్యపూజయత్ ॥43॥

తతోఽన్తర్దధిరే సిద్ధాః సర్వలోకస్య పశ్యతః
రాజా ధర్మానుపాతిష్ఠన్నవాప పరమాం గతిం ॥44॥

త్వమప్యేతాన్మహాభాగ ధర్మాన్భాగవతాన్శ్రుతాన్
ఆస్థితః శ్రద్ధయా యుక్తో నిఃసంగో యాస్యసే పరం ॥45॥

యువయోః ఖలు దంపత్యోర్యశసా పూరితం జగత్
పుత్రతామగమద్యద్వాం భగవానీశ్వరో హరిః ॥46॥

దర్శనాలింగనాలాపైః శయనాసనభోజనైః
ఆత్మా వాం పావితః కృష్ణే పుత్రస్నేహం ప్రకుర్వతోః ॥47॥

వైరేణ యం నృపతయః శిశుపాలపౌండ్ర
శాల్వాదయో గతివిలాసవిలోకనాద్యైః
ధ్యాయంత ఆకృతధియః శయనాసనాదౌ
తత్సామ్యమాపురనురక్తధియాం పునః కిం ॥48॥

మాపత్యబుద్ధిమకృథాః కృష్ణే సర్వాత్మనీశ్వరే
మాయామనుష్యభావేన గూఢైశ్వర్యే పరేఽవ్యయే ॥49॥

భూభారాసురరాజన్య హంతవే గుప్తయే సతాం
అవతీర్ణస్య నిర్వృత్యై యశో లోకే వితన్యతే ॥50॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఏతచ్ఛ్రుత్వా మహాభాగో వసుదేవోఽతివిస్మితః
దేవకీ చ మహాభాగా జహతుర్మోహమాత్మనః ॥51॥

ఇతిహాసమిమం పుణ్యం ధారయేద్యః సమాహితః
స విధూయేహ శమలం బ్రహ్మభూయాయ కల్పతే ॥52॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

అథ బ్రహ్మాత్మజైః దేవైః ప్రజేశైరావృతోఽభ్యగాత్
భవశ్చ భూతభవ్యేశో యయౌ భూతగణైర్వృతః ॥1॥

ఇంద్రో మరుద్భిర్భగవానాదిత్యా వసవోఽశ్వినౌ
ఋభవోఽఙ్గిరసో రుద్రా విశ్వే సాధ్యాశ్చ దేవతాః ॥2॥

గంధర్వాప్సరసో నాగాః సిద్ధచారణగుహ్యకాః
ఋషయః పితరశ్చైవ సవిద్యాధరకిన్నరాః ॥3॥

ద్వారకాముపసంజగ్ముః సర్వే కృష్ణదిదృక్షవః
వపుషా యేన భగవాన్నరలోకమనోరమః
యశో వితేనే లోకేషు సర్వలోకమలాపహం ॥4॥

తస్యాం విభ్రాజమానాయాం సమృద్ధాయాం మహర్ద్ధిభిః
వ్యచక్షతావితృప్తాక్షాః కృష్ణమద్భుతదర్శనం ॥5॥

స్వర్గోద్యానోపగైర్మాల్యైశ్ఛాదయంతో యుదూత్తమం
గీర్భిశ్చిత్రపదార్థాభిస్తుష్టువుర్జగదీశ్వరం ॥6॥

శ్రీదేవా ఊచుః ।

నతాః స్మ తే నాథ పదారవిందం బుద్ధీంద్రియప్రాణమనోవచోభిః
యచ్చింత్యతేఽన్తర్హృది భావయుక్తైర్ముముక్షుభిః కర్మమయోరుపాశాత్ ॥7॥

త్వం మాయయా త్రిగుణయాత్మని దుర్విభావ్యం
వ్యక్తం సృజస్యవసి లుంపసి తద్గుణస్థః
నైతైర్భవానజిత కర్మభిరజ్యతే వై
యత్స్వే సుఖేఽవ్యవహితేఽభిరతోఽనవద్యః ॥8॥

శుద్ధిర్నృణాం న తు తథేడ్య దురాశయానాం
విద్యాశ్రుతాధ్యయనదానతపఃక్రియాభిః
సత్త్వాత్మనామృషభ తే యశసి ప్రవృద్ధ
సచ్ఛ్రద్ధయా శ్రవణసంభృతయా యథా స్యాత్ ॥9॥

స్యాన్నస్తవాంఘ్రిరశుభాశయధూమకేతుః
క్షేమాయ యో మునిభిరార్ద్రహృదోహ్యమానః
యః సాత్వతైః సమవిభూతయ ఆత్మవద్భిర్
వ్యూహేఽర్చితః సవనశః స్వరతిక్రమాయ ॥10॥

యస్చింత్యతే ప్రయతపాణిభిరధ్వరాగ్నౌ
త్రయ్యా నిరుక్తవిధినేశ హవిర్గృహీత్వా
అధ్యాత్మయోగ ఉత యోగిభిరాత్మమాయాం
జిజ్ఞాసుభిః పరమభాగవతైః పరీష్టః ॥11॥

పర్యుష్టయా తవ విభో వనమాలయేయం
సంస్పార్ధినీ భగవతీ ప్రతిపత్నీవచ్ఛ్రీః

యః సుప్రణీతమముయార్హణమాదదన్నో
భూయాత్సదాంఘ్రిరశుభాశయధూమకేతుః॥12॥

కేతుస్త్రివిక్రమయుతస్త్రిపతత్పతాకో
యస్తే భయాభయకరోఽసురదేవచమ్వోః
స్వర్గాయ సాధుషు ఖలేష్వితరాయ భూమన్
పదః పునాతు భగవన్భజతామఘం నః॥13॥

నస్యోతగావ ఇవ యస్య వశే భవంతి
బ్రహ్మాదయస్తనుభృతో మిథురర్ద్యమానాః
కాలస్య తే ప్రకృతిపూరుషయోః పరస్య
శం నస్తనోతు చరణః పురుషోత్తమస్య॥14॥

అస్యాసి హేతురుదయస్థితిసంయమానాం
అవ్యక్తజీవమహతామపి కాలమాహుః
సోఽయం త్రిణాభిరఖిలాపచయే ప్రవృత్తః
కాలో గభీరరయ ఉత్తమపూరుషస్త్వం॥15॥

త్వత్తః పుమాన్సమధిగమ్య యయాస్య వీర్యం
ధత్తే మహాంతమివ గర్భమమోఘవీర్యః
సోఽయం తయానుగత ఆత్మన ఆండకోశం
హైమం ససర్జ బహిరావరణైరుపేతం॥16॥

తత్తస్థూషశ్చ జగతశ్చ భవానధీశో
యన్మాయయోత్థగుణవిక్రియయోపనీతాన్
అర్థాంజుషన్నపి హృషీకపతే న లిప్తో
యేఽన్యే స్వతః పరిహృతాదపి బిభ్యతి స్మ॥17॥

స్మాయావలోకలవదర్శితభావహారి
భ్రూమండలప్రహితసౌరతమంత్రశౌండైః
పత్న్యస్తు షోడశసహస్రమనంగబాణైర్
యస్యేంద్రియం విమథితుం కరణైర్న విభ్వ్యః॥18॥

విభ్వ్యస్తవామృతకథోదవహాస్త్రిలోక్యాః
పాదావనేజసరితః శమలాని హంతుం
ఆనుశ్రవం శ్రుతిభిరంఘ్రిజమంగసంగైస్
తీర్థద్వయం శుచిషదస్త ఉపస్పృశంతి॥19॥

శ్రీబాదరాయణిరువాచ ।

ఇత్యభిష్టూయ విబుధైః సేశః శతధృతిర్హరిం
అభ్యభాషత గోవిందం ప్రణమ్యాంబరమాశ్రితః॥20॥

శ్రీబ్రహ్మోవాచ ।

భూమేర్భారావతారాయ పురా విజ్ఞాపితః ప్రభో
త్వమస్మాభిరశేషాత్మంతత్తథైవోపపాదితం॥21॥

ధర్మశ్చ స్థాపితః సత్సు సత్యసంధేషు వై త్వయా
కీర్తిశ్చ దిక్షు విక్షిప్తా సర్వలోకమలాపహా॥22॥

అవతీర్య యదోర్వంశే బిభ్రద్రూపమనుత్తమం
కర్మాణ్యుద్దామవృత్తాని హితాయ జగతోఽకృథాః॥23॥

యాని తే చరితానీశ మనుష్యాః సాధవః కలౌ
శృణ్వంతః కీర్తయంతశ్చ తరిష్యంత్యంజసా తమః॥24॥

యదువంశేఽవతీర్ణస్య భవతః పురుషోత్తమ
శరచ్ఛతం వ్యతీయాయ పంచవింశాధికం ప్రభో॥25॥

నాధునా తేఽఖిలాధార దేవకార్యావశేషితం
కులం చ విప్రశాపేన నష్టప్రాయమభూదిదం॥26॥

తతః స్వధామ పరమం విశస్వ యది మన్యసే
సలోకాల్లోకపాలాన్నః పాహి వైకుంఠకింకరాన్॥27॥

శ్రీభగవానువాచ ।

అవధారితమేతన్మే యదాత్థ విబుధేశ్వర
కృతం వః కార్యమఖిలం భూమేర్భారోఽవతారితః॥28॥

తదిదం యాదవకులం వీర్యశౌర్యశ్రియోద్ధతం
లోకం జిఘృక్షద్రుద్ధం మే వేలయేవ మహార్ణవః॥29॥

యద్యసంహృత్య దృప్తానాం యదూనాం విపులం కులం
గంతాస్మ్యనేన లోకోఽయముద్వేలేన వినంక్ష్యతి॥30॥

ఇదానీం నాశ ఆరబ్ధః కులస్య ద్విజశాపజః
యాస్యామి భవనం బ్రహ్మన్నేతదంతే తవానఘ॥31॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇత్యుక్తో లోకనాథేన స్వయంభూః ప్రణిపత్య తం
సహ దేవగణైర్దేవః స్వధామ సమపద్యత॥32॥

అథ తస్యాం మహోత్పాతాంద్వారవత్యాం సముత్థితాన్
విలోక్య భగవానాహ యదువృద్ధాన్సమాగతాన్॥33॥

శ్రీభగవానువాచ ।

ఏతే వై సుమహోత్పాతా వ్యుత్తిష్ఠంతీహ సర్వతః
శాపశ్చ నః కులస్యాసీద్బ్రాహ్మణేభ్యో దురత్యయః॥34॥

న వస్తవ్యమిహాస్మాభిర్జిజీవిషుభిరార్యకాః
ప్రభాసం సుమహత్పుణ్యం యాస్యామోఽద్యైవ మా చిరం॥35॥

యత్ర స్నాత్వా దక్షశాపాద్గృహీతో యక్ష్మణోదురాట్
విముక్తః కిల్బిషాత్సద్యో భేజే భూయః కలోదయం॥36॥

వయం చ తస్మిన్నాప్లుత్య తర్పయిత్వా పితౄన్సురాన్
భోజయిత్వోషిజో విప్రాన్నానాగుణవతాంధసా॥37॥

తేషు దానాని పాత్రేషు శ్రద్ధయోప్త్వా మహాంతి వై
వృజినాని తరిష్యామో దానైర్నౌభిరివార్ణవం॥38॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఏవం భగవతాదిష్టా యాదవాః కురునందన
గంతుం కృతధియస్తీర్థం స్యందనాన్సమయూయుజన్॥39॥

తన్నిరీక్ష్యోద్ధవో రాజన్ఛ్రుత్వా భగవతోదితం
దృష్ట్వారిష్టాని ఘోరాణి నిత్యం కృష్ణమనువ్రతః॥40॥

వివిక్త ఉపసంగమ్య జగతామీశ్వరేశ్వరం
ప్రణమ్య శిరసా పాదౌ ప్రాంజలిస్తమభాషత॥41॥

శ్రీఉద్ధవ ఉవాచ ।

దేవదేవేశ యోగేశ పుణ్యశ్రవణకీర్తన
సంహృత్యైతత్కులం నూనం లోకం సంత్యక్ష్యతే భవాన్
విప్రశాపం సమర్థోఽపి ప్రత్యహన్న యదీశ్వరః॥42॥

నాహం తవాంఘ్రికమలం క్షణార్ధమపి కేశవ
త్యక్తుం సముత్సహే నాథ స్వధామ నయ మామపి॥43॥

తవ విక్రీడితం కృష్ణ నృణాం పరమమంగలం
కర్ణపీయూషమాసాద్య త్యజంత్యన్యస్పృహాం జనాః॥44॥

శయ్యాసనాటనస్థాన స్నానక్రీడాశనాదిషు
కథం త్వాం ప్రియమాత్మానం వయం భక్తాస్త్యజేమ హి॥45॥

త్వయోపభుక్తస్రగ్గంధ వాసోఽలంకారచర్చితాః
ఉచ్ఛిష్టభోజినో దాసాస్తవ మాయాం జయేమ హి॥46॥

వాతవసనా య ఋషయః శ్రమణా ఊర్ధ్వమంథినః
బ్రహ్మాఖ్యం ధామ తే యాంతి శాంతాః సన్న్యాసినోఽమలాః॥47॥

వయం త్విహ మహాయోగిన్భ్రమంతః కర్మవర్త్మసు
త్వద్వార్తయా తరిష్యామస్తావకైర్దుస్తరం తమః॥48॥

స్మరంతః కీర్తయంతస్తే కృతాని గదితాని చ
గత్యుత్స్మితేక్షణక్ష్వేలి యన్నృలోకవిడంబనం॥49॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఏవం విజ్ఞాపితో రాజన్భగవాందేవకీసుతః
ఏకాంతినం ప్రియం భృత్యముద్ధవం సమభాషత॥50॥

—♦ అధ్యాయము 7 ♦—

శ్రీభగవానువాచ ।

యదాత్థ మాం మహాభాగ తచ్చికీర్షితమేవ మే
బ్రహ్మా భవో లోకపాలాః స్వర్వాసం మేఽభికాంక్షిణః॥1॥

మయా నిష్పాదితం హ్యత్ర దేవకార్యమశేషతః
యదర్థమవతీర్ణోఽహమంశేన బ్రహ్మణార్థితః॥2॥

కులం వై శాపనిర్దగ్ధం నంక్ష్యత్యన్యోన్యవిగ్రహాత్
సముద్రః సప్తమే హ్యేనాం పురీం చ ప్లావయిష్యతి॥3॥

యర్హ్యేవాయం మయా త్యక్తో లోకోఽయం నష్టమంగలః
భవిష్యత్యచిరాత్సాధో కలినాపి నిరాకృతః॥4॥

న వస్తవ్యం త్వయైవేహ మయా త్యక్తే మహీతలే
జనోఽభద్రరుచిర్భద్ర భవిష్యతి కలౌ యుగే॥5॥

త్వం తు సర్వం పరిత్యజ్య స్నేహం స్వజనబంధుషు
మయ్యావేశ్య మనః సంయక్సమదృగ్విచరస్వ గాం॥6॥

యదిదం మనసా వాచా చక్షుర్భ్యాం శ్రవణాదిభిః
నశ్వరం గృహ్యమాణం చ విద్ధి మాయామనోమయం॥7॥

పుంసోఽయుక్తస్య నానార్థో భ్రమః స గుణదోషభాక్
కర్మాకర్మవికర్మేతి గుణదోషధియో భిదా॥8॥

తస్మాద్యుక్తేంద్రియగ్రామో యుక్తచిత్త ఇదమ్జగత్
ఆత్మనీక్షస్వ వితతమాత్మానం మయ్యధీశ్వరే॥9॥

జ్ఞానవిజ్ఞానసంయుక్త ఆత్మభూతః శరీరిణాం
అత్మానుభవతుష్టాత్మా నాంతరాయైర్విహన్యసే॥10॥

దోషబుద్ధ్యోభయాతీతో నిషేధాన్న నివర్తతే
గుణబుద్ధ్యా చ విహితం న కరోతి యథార్భకః॥11॥

సర్వభూతసుహృచ్ఛాంతో జ్ఞానవిజ్ఞాననిశ్చయః
పశ్యన్మదాత్మకం విశ్వం న విపద్యేత వై పునః॥12॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇత్యాదిష్టో భగవతా మహాభాగవతో నృప
ఉద్ధవః ప్రణిపత్యాహ తత్త్వం జిజ్ఞాసురచ్యుతం॥13॥

శ్రీఉద్ధవ ఉవాచ ।

యోగేశ యోగవిన్యాస యోగాత్మన్యోగసంభవ
నిఃశ్రేయసాయ మే ప్రోక్తస్త్యాగః సన్న్యాసలక్షణః॥14॥

త్యాగోఽయం దుష్కరో భూమన్కామానాం విషయాత్మభిః
సుతరాం త్వయి సర్వాత్మన్నభక్తైరితి మే మతిః॥15॥

సోఽహం మమాహమితి మూఢమతిర్విగాఢస
త్వన్మాయయా విరచితాత్మని సానుబంధే
తత్త్వంజసా నిగదితం భవతా యథాహం
సంసాధయామి భగవన్ననుశాధి భృత్యం॥16॥

సత్యస్య తే స్వదృశ ఆత్మన ఆత్మనోఽన్యం
వక్తారమీశ విబుధేష్వపి నానుచక్షే
సర్వే విమోహితధియస్తవ మాయయేమే
బ్రహ్మాదయస్తనుభృతో బహిరర్థభావాః॥17॥

తస్మాద్భవంతమనవద్యమనంతపారం
సర్వజ్ఞమీశ్వరమకుంఠవికుంఠధిష్ణ్యం
నిర్విణ్ణధీరహము హే వృజినాభితప్తో
నారాయణం నరసఖం శరణం ప్రపద్యే॥18॥

శ్రీభగవానువాచ ।

ప్రాయేణ మనుజా లోకే లోకతత్త్వవిచక్షణాః
సముద్ధరంతి హ్యాత్మానమాత్మనైవాశుభాశయాత్॥19॥

ఆత్మనో గురురాత్మైవ పురుషస్య విశేషతః
యత్ప్రత్యక్షానుమానాభ్యాం శ్రేయోఽసావనువిందతే॥20॥

పురుషత్వే చ మాం ధీరాః సాంఖ్యయోగవిశారదాః
ఆవిస్తరాం ప్రపశ్యంతి సర్వశక్త్యుపబృంహితం॥21॥

ఏకద్విత్రిచతుష్పాదో బహుపాదస్తథాపదః
బహ్వ్యః సంతి పురః సృష్టాస్తాసాం మే పౌరుషీ ప్రియా॥22॥

అత్ర మాం మృగయంత్యద్ధా యుక్తా హేతుభిరీశ్వరం
గృహ్యమాణైర్గుణైర్లింగైరగ్రాహ్యమనుమానతః॥23॥

అత్రాప్యుదాహరంతీమమితిహాసం పురాతనం
అవధూతస్య సంవాదం యదోరమితతేజసః॥24॥

అవధూతం ద్వియం కంచిచ్చరంతమకుతోభయం
కవిం నిరీక్ష్య తరుణం యదుః పప్రచ్ఛ ధర్మవిత్॥25॥

శ్రీయదురువాచ ।

కుతో బుద్ధిరియం బ్రహ్మన్నకర్తుః సువిశారదా
యామాసాద్య భవాల్లోకం విద్వాంశ్చరతి బాలవత్॥26॥

ప్రాయో ధర్మార్థకామేషు వివిత్సాయాం చ మానవాః
హేతునైవ సమీహంత ఆయుషో యశసః శ్రియః॥27॥

త్వం తు కల్పః కవిర్దక్షః సుభగోఽమృతభాషణః
న కర్తా నేహసే కించిజ్జడోన్మత్తపిశాచవత్॥28॥

జనేషు దహ్యమానేషు కామలోభదవాగ్నినా
న తప్యసేఽగ్నినా ముక్తో గంగాంభఃస్థ ఇవ ద్విపః॥29॥

త్వం హి నః పృచ్ఛతాం బ్రహ్మన్నాత్మన్యానందకారణం
బ్రూహి స్పర్శవిహీనస్య భవతః కేవలాత్మనః॥30॥

శ్రీభగవానువాచ ।

యదునైవం మహాభాగో బ్రహ్మణ్యేన సుమేధసా
పృష్టః సభాజితః ప్రాహ ప్రశ్రయావనతం ద్విజః॥31॥

శ్రీబ్రాహ్మణ ఉవాచ ।

సంతి మే గురవో రాజన్బహవో బుద్ధ్యుపశ్రితాః
యతో బుద్ధిముపాదాయ ముక్తోఽటామీహ తాన్శృణు॥32॥

పృథివీ వాయురాకాశమాపోఽగ్నిశ్చంద్రమా రవిః
కపోతోఽజగరః సింధుః పతంగో మధుకృద్గజః॥33॥

మధుహా హరిణో మీనః పింగలా కురరోఽర్భకః
కుమారీ శరకృత్సర్ప ఊర్ణనాభిః సుపేశకృత్॥34॥

ఏతే మే గురవో రాజంచతుర్వింశతిరాశ్రితాః
శిక్షా వృత్తిభిరేతేషామన్వశిక్షమిహాత్మనః॥35॥

యతో యదనుశిక్షామి యథా వా నాహుషాత్మజ
తత్తథా పురుషవ్యాఘ్ర నిబోధ కథయామి తే॥36॥

భూతైరాక్రమ్యమాణోఽపి ధీరో దైవవశానుగైః
తద్విద్వాన్న చలేన్మార్గాదన్వశిక్షం క్షితేర్వ్రతం॥37॥

శశ్వత్పరార్థసర్వేహః పరార్థైకాంతసంభవః
సాధుః శిక్షేత భూభృత్తో నగశిష్యః పరాత్మతాం॥38॥

ప్రాణవృత్త్యైవ సంతుష్యేన్మునిర్నైవేంద్రియప్రియైః
జ్ఞానం యథా న నశ్యేత నావకీర్యేత వాఙ్మనః॥39॥

విషయేష్వావిశన్యోగీ నానాధర్మేషు సర్వతః
గుణదోషవ్యపేతాత్మా న విషజ్జేత వాయువత్॥40॥

పార్థివేష్విహ దేహేషు ప్రవిష్టస్తద్గుణాశ్రయః
గుణైర్న యుజ్యతే యోగీ గంధైర్వాయురివాత్మదృక్॥41॥

అంతర్హితశ్చ స్థిరజంగమేషు బ్రహ్మాత్మభావేన సమన్వయేన
వ్యాప్త్యావ్యవచ్ఛేదమసంగమాత్మనో మునిర్నభస్త్వం వితతస్య భావయేత్॥42॥

తేజోఽబన్నమయైర్భావైర్మేఘాద్యైర్వాయునేరితైః
న స్పృశ్యతే నభస్తద్వత్కాలసృష్టైర్గుణైః పుమాన్॥43॥

స్వచ్ఛః ప్రకృతితః స్నిగ్ధో మాధుర్యస్తీర్థభూర్నృణాం
మునిః పునాత్యపాం మిత్రమీక్షోపస్పర్శకీర్తనైః॥44॥

తేజస్వీ తపసా దీప్తో దుర్ధర్షోదరభాజనః
సర్వభక్ష్యోఽపి యుక్తాత్మా నాదత్తే మలమగ్నివత్॥45॥

క్వచిచ్ఛన్నః క్వచిత్స్పష్ట ఉపాస్యః శ్రేయ ఇచ్ఛతాం
భుంక్తే సర్వత్ర దాతౄణాం దహన్ప్రాగుత్తరాశుభం ॥46॥

స్వమాయయా సృష్టమిదం సదసల్లక్షణం విభుః
ప్రవిష్ట ఈయతే తత్తత్ స్వరూపోఽగ్నిరివైధసి ॥47॥

విసర్గాద్యాః శ్మశానాంతా భావా దేహస్య నాత్మనః
కలానామివ చంద్రస్య కాలేనావ్యక్తవర్త్మనా ॥48॥

కాలేన హ్యోఘవేగేన భూతానాం ప్రభవాప్యయౌ
నిత్యావపి న దృశ్యేతే ఆత్మనోఽగ్నేర్యథార్చిషాం ॥49॥

గుణైర్గుణానుపాదత్తే యథాకాలం విముంచతి
న తేషు యుజ్యతే యోగీ గోభిర్గా ఇవ గోపతిః ॥50॥

బుధ్యతే స్వే న భేదేన వ్యక్తిస్థ ఇవ తద్గతః
లక్ష్యతే స్థూలమతిభిరాత్మా చావస్థితోఽర్కవత్ ॥51॥

నాతిస్నేహః ప్రసంగో వా కర్తవ్యః క్వాపి కేనచిత్
కుర్వన్విందేత సంతాపం కపోత ఇవ దీనధీః ॥52॥

కపోతః కశ్చనారణ్యే కృతనీడో వనస్పతౌ
కపోత్యా భార్యయా సార్ధమువాస కతిచిత్సమాః ॥53॥

కపోతౌ స్నేహగుణిత హృదయౌ గృహధర్మిణౌ
దృష్టిం దృష్ట్యాంగమంగేన బుద్ధిం బుద్ధ్యా బబంధతుః ॥54॥

శయ్యాసనాటనస్థాన వార్తాక్రీడాశనాదికం
మిథునీభూయ విశ్రబ్ధౌ చేరతుర్వనరాజిషు ॥55॥

యం యం వాంఛతి సా రాజంతర్పయంత్యనుకంపితా
తం తం సమనయత్కామం కృచ్ఛ్రేణాప్యజితేంద్రియః ॥56॥

కపోతీ ప్రథమం గర్భం గృహ్ణంతీ కాల ఆగతే
అండాని సుషువే నీడే స్తపత్యుః సన్నిధౌ సతీ ॥57॥

తేషు కాలే వ్యజాయంత రచితావయవా హరేః
శక్తిభిర్దుర్విభావ్యాభిః కోమలాంగతనూరుహాః ॥58॥

ప్రజాః పుపుషతుః ప్రీతౌ దంపతీ పుత్రవత్సలౌ
శృణ్వంతౌ కూజితం తాసాం నిర్వృతౌ కలభాషితైః ॥59॥

తాసాం పతత్రైః సుస్పర్శైః కూజితైర్ముగ్ధచేష్టితైః
ప్రత్యుద్గమైరదీనానాం పితరౌ ముదమాపతుః ॥60॥

స్నేహానుబద్ధహృదయావన్యోన్యం విష్ణుమాయయా
విమోహితౌ దీనధియౌ శిశూన్పుపుషతుః ప్రజాః ॥61॥

ఏకదా జగ్మతుస్తాసామన్నార్థం తౌ కుటుంబినౌ
పరితః కాననే తస్మిన్నర్థినౌ చేరతుశ్చిరం ॥62॥

దృష్ట్వా తాన్లుబ్ధకః కశ్చిద్యదృచ్ఛాతో వనేచరః
జగృహే జాలమాతత్య చరతః స్వాలయాంతికే ॥63॥

కపోతశ్చ కపోతీ చ ప్రజాపోషే సదోత్సుకౌ
గతౌ పోషణమాదాయ స్వనీడముపజగ్మతుః ॥64॥

కపోతీ స్వాత్మజాన్వీక్ష్య బాలకాన్జాలసంవృతాన్
తానభ్యధావత్క్రోశంతీ క్రోశతో భృశదుఃఖితా ॥65॥

సాసకృత్స్నేహగుణితా దీనచిత్తాజమాయయా
స్వయం చాబధ్యత శిచా బద్ధాన్పశ్యంత్యపస్మృతిః ॥66॥

కపోతః స్వాత్మజాన్బద్ధానాత్మనోఽప్యధికాన్ప్రియాన్
భార్యాం చాత్మసమాం దీనో విలలాపాతిదుఃఖితః ॥67॥

అహో మే పశ్యతాపాయమల్పపుణ్యాస్య దుర్మతేః
అతృప్తస్యాకృతార్థస్య గృహస్త్రైవర్గికో హతః ॥68॥

అనురూపానుకూలా చ యస్య మే పతిదేవతా
శూన్యే గృహే మాం సంత్యజ్య పుత్రైః స్వర్యాతి సాధుభిః ॥69॥

సోఽహం శూన్యే గృహే దీనో మృతదారో మృతప్రజః
జిజీవిషే కిమర్థం వా విధురో దుఃఖజీవితః ॥70॥

తాంస్తథైవావృతాన్శిగ్భిర్మృత్యుగ్రస్తాన్విచేష్టతః
స్వయం చ కృపణః శిక్షు పశ్యన్నప్యబుధోఽపతత్ ॥71॥

తం లబ్ధ్వా లుబ్ధకః క్రూరః కపోతం గృహమేధినం
కపోతకాన్కపోతీం చ సిద్ధార్థః ప్రయయౌ గృహం ॥72॥

ఏవం కుటుంబ్యశాంతాత్మా ద్వంద్వారామః పతత్రివత్
పుష్ణన్కుటుంబం కృపణః సానుబంధోఽవసీదతి ॥73॥

యః ప్రాప్య మానుషం లోకం ముక్తిద్వారమపావృతం
గృహేషు ఖగవత్సక్తస్తమారూఢచ్యుతం విదుః ॥74॥

—♦ అధ్యాయము 8 ♦—

శ్రీబ్రాహ్మణ ఉవాచ ।

సుఖమైంద్రియకం రాజన్స్వర్గే నరక ఏవ చ
దేహినాం యద్యథా దుఃఖం తస్మాన్నేచ్ఛేత తద్బుధః ॥1॥

గ్రాసం సుమృష్టం విరసం మహాంతం స్తోకమేవ వా
యదృచ్ఛయైవాపతితం గ్రసేదాజగరోఽక్రియః ॥2॥

శయీతాహాని భూరీణి నిరాహారోఽనుపక్రమః
యది నోపనయేద్గ్రాసో మహాహిరివ దిష్టభుక్ ॥3॥

ఓజఃసహోబలయుతం బిభ్రద్దేహమకర్మకం
శయానో వీతనిద్రశ్చ నేహేతేంద్రియవానపి ॥4॥

మునిః ప్రసన్నగంభీరో దుర్విగాహ్యో దురత్యయః
అనంతపారో హ్యక్షోభ్యః స్తిమితోద ఇవార్ణవః ॥5॥

సమృద్ధకామో హీనో వా నారాయణపరో మునిః
నోత్సర్పేత న శుష్యేత సరిద్భిరివ సాగరః ॥6॥

దృష్ట్వా స్త్రియం దేవమాయాం తద్భావైరజితేంద్రియః
ప్రలోభితః పతత్యంధే తమస్యగ్నౌ పతంగవత్ ॥7॥

యోషిద్ధిరణ్యాభరణాంబరాది ద్రవ్యేషు మాయారచితేషు మూఢః
ప్రలోభితాత్మా హ్యుపభోగబుద్ధ్యా పతంగవన్నశ్యతి నష్టదృష్టిః ॥8॥

స్తోకం స్తోకం గ్రసేద్గ్రాసం దేహో వర్తేత యావతా
గృహానహింసన్నాతిష్ఠేద్వృత్తిం మాధుకరీం మునిః ॥9॥

అణుభ్యశ్చ మహద్భ్యశ్చ శాస్త్రేభ్యః కుశలో నరః
సర్వతః సారమాదద్యాత్పుష్పేభ్య ఇవ షట్పదః ॥10॥

సాయంతనం శ్వస్తనం వా న సంగృహ్ణీత భిక్షితం
పాణిపాత్రోదరామత్రో మక్షికేవ న సంగ్రహీ ॥11॥

సాయంతనం శ్వస్తనం వా న సంగృహ్ణీత భిక్షుకః
మక్షికా ఇవ సంగృహ్ణన్సహ తేన వినశ్యతి ॥12॥

పదాపి యువతీం భిక్షుర్న స్పృశేద్దారవీమపి
స్పృశన్కరీవ బధ్యేత కరిణ్యా అంగసంగతః ॥13॥

నాధిగచ్ఛేత్స్త్రియం ప్రాజ్ఞః కర్హిచిన్మృత్యుమాత్మనః
బలాధికైః స హన్యేత గజైరన్యైర్గజో యథా ॥14॥

న దేయం నోపభోగ్యం చ లుబ్ధైర్యద్దుఃఖసంచితం
భుంక్తే తదపి తచ్చాన్యో మధుహేవార్థవిన్మధు ॥15॥

సుదుఃఖోపార్జితైర్విత్తైరాశాసానాం గృహాశిషః
మధుహేవాగ్రతో భుంక్తే యతిర్వై గృహమేధినాం ॥16॥

గ్రామ్యగీతం న శృణుయాద్యతిర్వనచరః క్వచిత్
శిక్షేత హరిణాద్బద్ధాన్మృగయోర్గీతమోహితాత్ ॥17॥

నృత్యవాదిత్రగీతాని జుషన్గ్రామ్యాణి యోషితాం
ఆసాం క్రీడనకో వశ్య ఋష్యశృంగో మృగీసుతః ॥18॥

జిహ్వయాతిప్రమాథిన్యా జనో రసవిమోహితః
మృత్యుమృచ్ఛత్యసద్బుద్ధిర్మీనస్తు బడిశైర్యథా ॥19॥

ఇంద్రియాణి జయంత్యాశు నిరాహారా మనీషిణః
వర్జయిత్వా తు రసనం తన్నిరన్నస్య వర్ధతే ॥20॥

తావజ్జితేంద్రియో న స్యాద్విజితాన్యేంద్రియః పుమాన్
న జయేద్రసనం యావజ్జితం సర్వం జితే రసే ॥21॥

పింగలా నామ వేశ్యాసీద్విదేహనగరే పురా
తస్యా మే శిక్షితం కించిన్నిబోధ నృపనందన ॥22॥

సా స్వైరిణ్యేకదా కాంతం సంకేత ఉపనేష్యతీ
అభూత్కాలే బహిర్ద్వారే బిభ్రతీ రూపముత్తమం ॥23॥

మార్గ ఆగచ్ఛతో వీక్ష్య పురుషాన్పురుషర్షభ
తాన్శుల్కదాన్విత్తవతః కాంతాన్మేనేఽర్థకాముకీ ॥24॥

ఆగతేష్వపయాతేషు సా సంకేతోపజీవినీ
అప్యన్యో విత్తవాన్కోఽపి మాముపైష్యతి భూరిదః ॥25॥

ఏవం దురాశయా ధ్వస్త నిద్రా ద్వార్యవలంబతీ
నిర్గచ్ఛంతీ ప్రవిశతీ నిశీథం సమపద్యత ॥26॥

తస్యా విత్తాశయా శుష్యద్ వక్త్రాయా దీనచేతసః
నిర్వేదః పరమో జజ్ఞే చింతాహేతుః సుఖావహః॥27॥

తస్యా నిర్విణ్ణచిత్తాయా గీతం శృణు యథా మమ
నిర్వేద ఆశాపాశానాం పురుషస్య యథా హ్యసిః॥28॥

న హ్యంగాజాతనిర్వేదో దేహబంధం జిహాసతి
యథా విజ్ఞానరహితో మనుజో మమతాం నృప॥29॥

పింగలోవాచ ।

అహో మే మోహవితతిం పశ్యతావిజితాత్మనః
యా కాంతాదసతః కామం కామయే యేన బాలిశా॥30॥

సంతం సమీపే రమణం రతిప్రదం విత్తప్రదం నిత్యమిమం విహాయ
అకామదం దుఃఖభయాధిశోక మోహప్రదం తుచ్ఛమహం భజేఽజ్ఞా॥31॥

అహో మయాత్మా పరితాపితో వృథా సాంకేత్యవృత్త్యాతివిగర్హ్యవార్తయా
స్త్రైణాన్నరాద్యార్థతృషోఽనుశోచ్యాత్క్రీతేన విత్తం రతిమాత్మనేచ్ఛతీ॥32॥

యదస్థిభిర్నిర్మితవంశవంస్య
స్థూణం త్వచా రోమనఖైః పినద్ధం
క్షరన్నవద్వారమగారమేతద్
విణ్మూత్రపూర్ణం మదుపైతి కాన్యా॥33॥

విదేహానాం పురే హ్యస్మిన్నహమేకైవ మూఢధీః
యాన్యమిచ్ఛంత్యసత్యస్మాదాత్మదాత్కామమచ్యుతాత్॥34॥

సుహృత్ప్రేష్ఠతమో నాథ ఆత్మా చాయం శరీరిణాం
తం విక్రీయాత్మనైవాహం రమేఽనేన యథా రమా॥35॥

కియత్ప్రియం తే వ్యభజన్కామా యే కామదా నరాః
ఆద్యంతవంతో భార్యాయా దేవా వా కాలవిద్రుతాః॥36॥

నూనం మే భగవాన్ప్రీతో విష్ణుః కేనాపి కర్మణా
నిర్వేదోఽయం దురాశాయా యన్మే జాతః సుఖావహః॥37॥

మైవం స్యుర్మందభాగ్యాయాః క్లేశా నిర్వేదహేతవః
యేనానుబంధం నిర్హృత్య పురుషః శమమృచ్ఛతి॥38॥

తేనోపకృతమాదాయ శిరసా గ్రామ్యసంగతాః
త్యక్త్వా దురాశాః శరణం వ్రజామి తమధీశ్వరం॥39॥

సంతుష్టా శ్రద్దధత్యేతద్యథాలాభేన జీవతీ
విహరామ్యమునైవాహమాత్మనా రమణేన వై॥40॥

సంసారకూపే పతితం విషయైర్ముషితేక్షణం
గ్రస్తం కాలాహినాత్మానం కోఽన్యస్త్రాతుమధీశ్వరః॥41॥

ఆత్మైవ హ్యాత్మనో గోప్తా నిర్విద్యేత యదాఖిలాత్
అప్రమత్త ఇదం పశ్యేద్గ్రస్తం కాలాహినా జగత్॥42॥

శ్రీబ్రాహ్మణ ఉవాచ ।

ఏవం వ్యవసితమతిర్దురాశాం కాంతతర్షజాం
ఛిత్త్వోపశమమాస్థాయ శయ్యాముపవివేశ సా ॥43॥

ఆశా హి పరమం దుఃఖం నైరాశ్యం పరమం సుఖం
యథా సంఛిద్య కాంతాశాం సుఖం సుష్వాప పింగలా ॥44॥

—♦ అధ్యాయము 9 ♦—

శ్రీబ్రాహ్మణ ఉవాచ ।

పరిగ్రహో హి దుఃఖాయ యద్యత్ప్రియతమం నృణాం
అనంతం సుఖమాప్నోతి తద్విద్వాన్యస్త్వకించనః ॥1॥

సామిషం కురరం జఘ్నుర్బలినోఽన్యే నిరామిషాః
తదామిషం పరిత్యజ్య స సుఖం సమవిందత ॥2॥

న మే మానాపమానౌ స్తో న చింతా గేహపుత్రిణాం
ఆత్మక్రీడ ఆత్మరతిర్విచరామీహ బాలవత్ ॥3॥

ద్వావేవ చింతయా ముక్తౌ పరమానంద ఆప్లుతౌ
యో విముగ్ధో జడో బాలో యో గుణేభ్యః పరం గతః ॥4॥

క్వచిత్కుమారీ త్వాత్మానం వృణానాన్గృహమాగతాన్
స్వయం తానర్హయామాస క్వాపి యాతేషు బంధుషు ॥5॥

తేషామభ్యవహారార్థం శాలీన్రహసి పార్థివ
అవఘ్నంత్యాః ప్రకోష్ఠస్థాశ్చక్రుః శంఖాః స్వనం మహత్ ॥6॥

సా తజ్జుగుప్సితం మత్వా మహతీ వ్రీడితా తతః
బభంజైకైకశః శంఖాంద్వౌ ద్వౌ పాణ్యోరశేషయత్ ॥7॥

ఉభయోరప్యభూద్ఘోషో హ్యవఘ్నంత్యాః స్వశంఖయోః
తత్రాప్యేకం నిరభిదదేకస్మాన్నాభవద్ధ్వనిః ॥8॥

అన్వశిక్షమిమం తస్యా ఉపదేశమరిందమ
లోకాననుచరన్నేతాన్లోకతత్త్వవివిత్సయా ॥9॥

వాసే బహూనాం కలహో భవేద్వార్తా ద్వయోరపి
ఏక ఏవ వసేత్తస్మాత్కుమార్యా ఇవ కంకణః ॥10॥

మన ఏకత్ర సంయుంజ్యాజ్జితశ్వాసో జితాసనః
వైరాగ్యాభ్యాసయోగేన ధ్రియమాణమతంద్రితః ॥11॥

యస్మిన్మనో లబ్ధపదం యదేతచ్ఛనైః శనైర్ముంచతి కర్మరేణూన్
సత్త్వేన వృద్ధేన రజస్తమశ్చ విధూయ నిర్వాణముపైత్యనింధనం ॥12॥

తదైవమాత్మన్యవరుద్ధచిత్తో న వేద కించిద్బహిరంతరం వా
యథేషుకారో నృపతిం వ్రజంతమిషౌ గతాత్మా న దదర్శ పార్శ్వే ॥13॥

ఏకచార్యనికేతః స్యాదప్రమత్తో గుహాశయః
అలక్ష్యమాణ ఆచారైర్మునిరేకోఽల్పభాషణః ॥14॥

గృహారంభో హి దుఃఖాయ విఫలశ్చాధ్రువాత్మనః
సర్పః పరకృతం వేశ్మ ప్రవిశ్య సుఖమేధతే ॥15॥

ఏకో నారాయణో దేవః పూర్వసృష్టం స్వమాయయా
సంహృత్య కాలకలయా కల్పాంత ఇదమీశ్వరః
ఏక ఏవాద్వితీయోఽభూదాత్మాధారోఽఖిలాశ్రయః ॥16॥

కాలేనాత్మానుభావేన సామ్యం నీతాసు శక్తిషు
సత్త్వాదిష్వాదిపురుషః ప్రధానపురుషేశ్వరః ॥17॥

పరావరాణాం పరమ ఆస్తే కైవల్యసంజ్ఞితః
కేవలానుభవానంద సందోహో నిరుపాధికః ॥18॥

కేవలాత్మానుభావేన స్వమాయాం త్రిగుణాత్మికాం
సంక్షోభయన్సృజత్యాదౌ తయా సూత్రమరిందమ ॥19॥

తామాహుస్త్రిగుణవ్యక్తిం సృజంతీం విశ్వతోముఖం
యస్మిన్ప్రోతమిదం విశ్వం యేన సంసరతే పుమాన్ ॥20॥

యథోర్ణనాభిర్హృదయాదూర్ణాం సంతత్య వక్త్రతః
తయా విహృత్య భూయస్తాం గ్రసత్యేవం మహేశ్వరః ॥21॥

యత్ర యత్ర మనో దేహీ ధారయేత్సకలం ధియా
స్నేహాద్ద్వేషాద్భయాద్వాపి యాతి తత్తత్స్వరూపతాం ॥22॥

కీటః పేశస్కృతం ధ్యాయన్కుడ్యాం తేన ప్రవేశితః
యాతి తత్సాత్మతాం రాజన్పూర్వరూపమసంత్యజన్ ॥23॥

ఏవం గురుభ్య ఏతేభ్య ఏషా మే శిక్షితా మతిః
స్వాత్మోపశిక్షితాం బుద్ధిం శృణు మే వదతః ప్రభో ॥24॥

దేహో గురుర్మమ విరక్తివివేకహేతుర్
బిభ్రత్స్మ సత్త్వనిధనం సతతార్త్యుదర్కం
తత్త్వాన్యనేన విమృశామి యథా తథాపి
పారక్యమిత్యవసితో విచరామ్యసంగః ॥25॥

జాయాత్మజార్థపశుభృత్యగృహాప్తవర్గాన్
పుష్ణాతి యత్ప్రియచికీర్షయా వితన్వన్
స్వాంతే సకృచ్ఛ్రమవరుద్ధధనః స దేహః
సృష్ట్వాస్య బీజమవసీదతి వృక్షధర్మః ॥26॥

జిహ్వైకతోఽముమపకర్షతి కర్హి తర్షా
శిశ్నోఽన్యతస్త్వగుదరం శ్రవణం కుతశ్చిత్
ఘ్రాణోఽన్యతశ్చపలదృక్క్వ చ కర్మశక్తిర్
బహ్వ్యః సపత్న్య ఇవ గేహపతిం లునంతి ॥27॥

సృష్ట్వా పురాణి వివిధాన్యజయాత్మశక్త్యా
వృక్షాన్సరీసృపపశూన్ఖగదందశూకాన్
తైస్తైరతుష్టహృదయః పురుషం విధాయ
బ్రహ్మావలోకధిషణం ముదమాప దేవః ॥28॥

లబ్ధ్వా సుదుర్లభమిదం బహుసంభవాంతే
మానుష్యమర్థదమనిత్యమపీహ ధీరః

తూర్ణం యతేతత న పతేదనుమృత్యు యావన్
నిఃశ్రేయసాయ విషయః ఖలు సర్వతః స్యాత్॥29॥

ఏవం సంజాతవైరాగ్యో విజ్ఞానాలోక ఆత్మని
విచరామి మహీమేతాం ముక్తసంగోఽనహంకృతః॥30॥

న హ్యేకస్మాద్గురోర్జ్ఞానం సుస్థిరం స్యాత్సుపుష్కలం
బ్రహ్మైతదద్వితీయం వై గీయతే బహుధర్షిభిః॥31॥

శ్రీభగవానువాచ ।

ఇత్యుక్త్వా స యదుం విప్రస్తమామంత్ర్య గభీరధీః
వందితః స్వర్చితో రాజ్ఞా యయౌ ప్రీతో యథాగతం॥32॥

అవధూతవచః శ్రుత్వా పూర్వేషాం నః స పూర్వజః
సర్వసంగవినిర్ముక్తః సమచిత్తో బభూవ హ॥33॥

—♦ అధ్యాయము 10 ♦—

శ్రీభగవానువాచ ।

మయోదితేష్వవహితః స్వధర్మేషు మదాశ్రయః
వర్ణాశ్రమకులాచారమకామాత్మా సమాచరేత్॥1॥

అన్వీక్షేత విశుద్ధాత్మా దేహినాం విషయాత్మనాం
గుణేషు తత్త్వధ్యానేన సర్వారంభవిపర్యయం॥2॥

సుప్తస్య విషయాలోకో ధ్యాయతో వా మనోరథః
నానాత్మకత్వాద్విఫలస్తథా భేదాత్మధీర్గుణైః॥3॥

నివృత్తం కర్మ సేవేత ప్రవృత్తం మత్పరస్త్యజేత్
జిజ్ఞాసాయాం సంప్రవృత్తో నాద్రియేత్కర్మచోదనాం॥4॥

యమానభీక్ష్ణం సేవేత నియమాన్మత్పరః క్వచిత్
మదభిజ్ఞం గురుం శాంతముపాసీత మదాత్మకం॥5॥

అమాన్యమత్సరో దక్షో నిర్మమో దృఢసౌహృదః
అసత్వరోఽర్థజిజ్ఞాసురనసూయురమోఘవాక్॥6॥

జాయాపత్యగృహక్షేత్ర స్వజనద్రవిణాదిషు
ఉదాసీనః సమం పశ్యన్సర్వేష్వర్థమివాత్మనః॥7॥

విలక్షణః స్థూలసూక్ష్మాద్దేహాదాత్మేక్షితా స్వదృక్
యథాగ్నిర్దారుణో దాహ్యాద్దాహకోఽన్యః ప్రకాశకః॥8॥

నిరోధోత్పత్త్యణుబృహన్ నానాత్వం తత్కృతాన్గుణాన్
అంతః ప్రవిష్ట ఆధత్త ఏవం దేహగుణాన్పరః॥9॥

యోఽసౌ గుణైర్విరచితో దేహోఽయం పురుషస్య హి
సంసారస్తన్నిబంధోఽయం పుంసో విద్యా చ్ఛిదాత్మనః॥10॥

తస్మాజ్జిజ్ఞాసయాత్మానమాత్మస్థం కేవలం పరం
సంగమ్య నిరసేదేతద్వస్తుబుద్ధిం యథాక్రమం॥11॥

ఆచార్యోఽరణిరాద్యః స్యాదంతేవాస్యుత్తరారణిః
తత్సంధానం ప్రవచనం విద్యాసంధిః సుఖావహః॥12॥

వైశారదీ సాతివిశుద్ధబుద్ధిర్ధునోతి మాయాం గుణసంప్రసూతాం
గునాంశ్చ సందహ్య యదాత్మమేతత్స్వయం చ శాంయత్యసమిద్యథాగ్నిః॥13॥

అథైషామ్కర్మకర్తౄణాం భోక్తౄణాం సుఖదుఃఖయోః
నానాత్వమథ నిత్యత్వం లోకకాలాగమాత్మనాం॥14॥

మన్యసే సర్వభావానాం సంస్థా హ్యౌత్పత్తికీ యథా
తత్తదాకృతిభేదేన జాయతే భిద్యతే చ ధీః॥15॥

ఏవమప్యంగ సర్వేషాం దేహినాం దేహయోగతః
కాలావయవతః సంతి భావా జన్మాదయోఽసకృత్॥16॥

తత్రాపి కర్మణాం కర్తురస్వాతంత్ర్యం చ లక్ష్యతే
భోక్తుశ్చ దుఃఖసుఖయోః కో న్వర్థో వివశం భజేత్॥17॥

న దేహినాం సుఖం కించిద్విద్యతే విదుషామపి
తథా చ దుఃఖం మూఢానాం వృథాహంకరణం పరం॥18॥

యది ప్రాప్తిం విఘాతం చ జానంతి సుఖదుఃఖయోః
తేఽప్యద్ధా న విదుర్యోగం మృత్యుర్న ప్రభవేద్యథా॥19॥

కోఽన్వర్థః సుఖయత్యేనం కామో వా మృత్యురంతికే
ఆఘాతం నీయమానస్య వధ్యస్యేవ న తుష్టిదః॥20॥

శ్రుతం చ దృష్టవద్దుష్టం స్పర్ధాసూయాత్యయవ్యయైః
బహ్వంతరాయకామత్వాత్కృషివచ్చాపి నిష్ఫలం॥21॥

అంతరాయైరవిహితో యది ధర్మః స్వనుష్ఠితః
తేనాపి నిర్జితం స్థానం యథా గచ్ఛతి తచ్ఛృణు॥22॥

ఇష్ట్వేహ దేవతా యజ్ఞైః స్వర్లోకం యాతి యాజ్ఞికః
భుంజీత దేవవత్తత్ర భోగాందివ్యాన్నిజార్జితాన్॥23॥

స్వపుణ్యోపచితే శుభ్రే విమాన ఉపగీయతే
గంధర్వైర్విహరన్మధ్యే దేవీనాం హృద్యవేషధృక్॥24॥

స్త్రీభిః కామగయానేన కింకినీజాలమాలినా
క్రీడన్న వేదాత్మపాతం సురాక్రీడేషు నిర్వృతః॥25॥

తావత్స మోదతే స్వర్గే యావత్పుణ్యం సమాప్యతే
క్షీణపున్యః పతత్యర్వాగనిచ్ఛన్కాలచాలితః॥26॥

యద్యధర్మరతః సంగాదసతాం వాజితేంద్రియః
కామాత్మా కృపణో లుబ్ధః స్త్రైణో భూతవిహింసకః॥27॥

పశూనవిధినాలభ్య ప్రేతభూతగణాన్యజన్
నరకానవశో జంతుర్గత్వా యాత్యుల్బణం తమః॥28॥

కర్మాణి దుఃఖోదర్కాణి కుర్వందేహేన తైః పునః
దేహమాభజతే తత్ర కిం సుఖం మర్త్యధర్మిణః॥29॥

లోకానాం లోకపాలానాం మద్భయం కల్పజీవినాం
బ్రహ్మణోఽపి భయం మత్తో ద్విపరార్ధపరాయుషః॥30॥

గుణాః సృజంతి కర్మాణి గుణోఽనుసృజతే గుణాన్
జీవస్తు గుణసంయుక్తో భుంక్తే కర్మఫలాన్యసౌ ॥31॥

యావత్స్యాద్గుణవైషమ్యం తావన్నానాత్వమాత్మనః
నానాత్వమాత్మనో యావత్పారతంత్ర్యం తదైవ హి ॥32॥

యావదస్యాస్వతంత్రత్వం తావదీశ్వరతో భయం
య ఏతత్సముపాసీరంస్తే ముహ్యంతి శుచార్పితాః ॥33॥

కాల ఆత్మాగమో లోకః స్వభావో ధర్మ ఏవ చ
ఇతి మాం బహుధా ప్రాహుర్గుణవ్యతికరే సతి ॥34॥

శ్రీఉద్ధవ ఉవాచ ।

గుణేషు వర్తమానోఽపి దేహజేష్వనపావృతః
గుణైర్న బధ్యతే దేహీ బధ్యతే వా కథం విభో ॥35॥

కథం వర్తేత విహరేత్కైర్వా జ్ఞాయేత లక్షణైః
కిం భుంజీతోత విసృజేచ్ఛయీతాసీత యాతి వా ॥36॥

ఏతదచ్యుత మే బ్రూహి ప్రశ్నం ప్రశ్నవిదాం వర
నిత్యబద్ధో నిత్యముక్త ఏక ఏవేతి మే భ్రమః ॥37॥

—♦ అధ్యాయము 11 ♦—

శ్రీభగవానువాచ ।

బద్ధో ముక్త ఇతి వ్యాఖ్యా గుణతో మే న వస్తుతః
గుణస్య మాయామూలత్వాన్న మే మోక్షో న బంధనం ॥1॥

శోకమోహౌ సుఖం దుఃఖం దేహాపత్తిశ్చ మాయయా
స్వప్నో యథాత్మనః ఖ్యాతిః సంసృతిర్న తు వాస్తవీ ॥2॥

విద్యావిద్యే మమ తనూ విద్ధ్యుద్ధవ శరీరిణాం
మోక్షబంధకరీ ఆద్యే మాయయా మే వినిర్మితే ॥3॥

ఏకస్యైవ మమాంశస్య జీవస్యైవ మహామతే
బంధోఽస్యావిద్యయానాదిర్విద్యయా చ తథేతరః ॥4॥

అథ బద్ధస్య ముక్తస్య వైలక్షణ్యం వదామి తే
విరుద్ధధర్మిణోస్తాత స్థితయోరేకధర్మిణి ॥5॥

సుపర్ణావేతౌ సదృశౌ సఖాయౌ యదృచ్ఛయైతౌ కృతనీడౌ చ వృక్షే
ఏకస్తయోః ఖాదతి పిప్పలాన్నమన్యో నిరన్నోఽపి బలేన భూయాన్ ॥6॥

ఆత్మానమన్యం చ స వేద విద్వానపిప్పలాదో న తు పిప్పలాదః
యోఽవిద్యయా యుక్స తు నిత్యబద్ధో విద్యామయో యః స తు నిత్యముక్తః ॥7॥

దేహస్థోఽపి న దేహస్థో విద్వాన్స్వప్నాద్యథోత్థితః
అదేహస్థోఽపి దేహస్థః కుమతిః స్వప్నదృగ్యథా ॥8॥

ఇంద్రియైరింద్రియార్థేషు గుణైరపి గుణేషు చ
గృహ్యమాణేష్వహం కుర్యాన్న విద్వాన్యస్త్వవిక్రియః ॥9॥

దైవాధీనే శరీరేఽస్మిన్గుణభావ్యేన కర్మణా
వర్తమానోఽబుధస్తత్ర కర్తాస్మీతి నిబధ్యతే॥10॥

ఏవం విరక్తః శయన ఆసనాటనమజ్జనే
దర్శనస్పర్శనఘ్రాణ భోజనశ్రవణాదిషు
న తథా బధ్యతే విద్వాంతత్ర తత్రాదయన్గుణాన్॥11॥

ప్రకృతిస్థోఽప్యసంసక్తో యథా ఖం సవితానిలః
వైశారద్యేక్షయాసంగ శితయా ఛిన్నసంశయః
ప్రతిబుద్ధ ఇవ స్వప్నాన్నానాత్వాద్వినివర్తతే॥12॥

యస్య స్యుర్వీతసంకల్పాః ప్రాణేంద్రియమనోధియాం
వృత్తయః స వినిర్ముక్తో దేహస్థోఽపి హి తద్గుణైః॥14॥

యస్యాత్మా హింస్యతే హింస్రైర్యేన కించిద్యదృచ్ఛయా
అర్చ్యతే వా క్వచిత్తత్ర న వ్యతిక్రియతే బుధః॥15॥

న స్తువీత న నిందేత కుర్వతః సాధ్వసాధు వా
వదతో గుణదోషాభ్యాం వర్జితః సమదృఙ్మునిః॥16॥

న కుర్యాన్న వదేత్కించిన్న ధ్యాయేత్సాధ్వసాధు వా
ఆత్మారామోఽనయా వృత్త్యా విచరేజ్జడవన్మునిః॥17॥

శబ్దబ్రహ్మణి నిష్ణాతో న నిష్ణాయాత్పరే యది
శ్రమస్తస్య శ్రమఫలో హ్యధేనుమివ రక్షతః॥18॥

గాం దుగ్ధదోహామసతీం చ భార్యాం దేహం పరాధీనమసత్ప్రజాం చ
విత్తం త్వతీర్థీకృతమంగ వాచం హీనాం మయా రక్షతి దుఃఖదుఃఖీ॥19॥

యస్యాం న మే పావనమంగ కర్మ స్థిత్యుద్భవప్రాణనిరోధమస్య
లీలావతారేప్సితజన్మ వా స్యాద్వంధ్యాం గిరం తాం బిభృయాన్న ధీరః॥20॥

ఏవం జిజ్ఞాసయాపోహ్య నానాత్వభ్రమమాత్మని
ఉపారమేత విరజం మనో మయ్యర్ప్య సర్వగే॥21॥

యద్యనీశో ధారయితుం మనో బ్రహ్మణి నిశ్చలం
మయి సర్వాణి కర్మాణి నిరపేక్షః సమాచర॥22॥

శ్రద్ధాలుర్మత్కథాః శృణ్వన్సుభద్రా లోకపావనీః
గాయన్ననుస్మరన్కర్మ జన్మ చాభినయన్ముహుః॥23॥

మదర్థే ధర్మకామార్థానాచరన్మదపాశ్రయః
లభతే నిశ్చలాం భక్తిం మయ్యుద్ధవ సనాతనే॥24॥

సత్సంగలబ్ధయా భక్త్యా మయి మాం స ఉపాసితా
స వై మే దర్శితం సద్భిరంజసా విందతే పదం॥25॥

శ్రీఉద్ధవ ఉవాచ ।

సాధుస్తవోత్తమశ్లోక మతః కీదృగ్విధః ప్రభో
భక్తిస్త్వయ్యుపయుజ్యేత కీదృశీ సద్భిరాదృతా॥26॥

ఏతన్మే పురుషాధ్యక్ష లోకాధ్యక్ష జగత్ప్రభో
ప్రణతాయానురక్తాయ ప్రపన్నాయ చ కథ్యతాం॥27॥

త్వం బ్రహ్మ పరమం వ్యోమ పురుషః ప్రకృతేః పరః
అవతీర్ణోఽసి భగవన్స్వేచ్ఛోపాత్తపృథగ్వపుః||28||

శ్రీభగవానువాచ ।

కృపాలురకృతద్రోహస్తితిక్షుః సర్వదేహినాం
సత్యసారోఽనవద్యాత్మా సమః సర్వోపకారకః||29||

కామైరహతధీర్దాంతో మృదుః శుచిరకించనః
అనీహో మితభుక్షాంతః స్థిరో మచ్ఛరణో మునిః||30||

అప్రమత్తో గభీరాత్మా ధృతిమాంజితషడ్గుణః
అమానీ మానదః కల్యో మైత్రః కారుణికః కవిః||31||

ఆజ్ఞాయైవం గుణాందోషాన్మయాదిష్టానపి స్వకాన్
ధర్మాన్సంత్యజ్య యః సర్వాన్మాం భజేత స తు సత్తమః||32||

జ్ఞాత్వాజ్ఞాత్వాథ యే వై మాం యావాన్యశ్చాస్మి యాదృశః
భజంత్యనన్యభావేన తే మే భక్తతమా మతాః||33||

మల్లింగమద్భక్తజన దర్శనస్పర్శనార్చనం
పరిచర్యా స్తుతిః ప్రహ్వ గుణకర్మానుకీర్తనం||34||

మత్కథాశ్రవణే శ్రద్ధా మదనుధ్యానముద్ధవ
సర్వలాభోపహరణం దాస్యేనాత్మనివేదనం||35||

మజ్జన్మకర్మకథనం మమ పర్వానుమోదనం
గీతతాండవవాదిత్ర గోష్ఠీభిర్మద్గృహోత్సవః||36||

యాత్రా బలివిధానం చ సర్వవార్షికపర్వసు
వైదికీ తాంత్రికీ దీక్షా మదీయవ్రతధారణం||37||

మమార్చాస్థాపనే శ్రద్ధా స్వతః సంహత్య చోద్యమః
ఉద్యానోపవనాక్రీడ పురమందిరకర్మణి||38||

సమ్మార్జనోపలేపాభ్యాం సేకమండలవర్తనైః
గృహశుశ్రూషణం మహ్యం దాసవద్యదమాయయా||39||

అమానిత్వమదంభిత్వం కృతస్యాపరికీర్తనం
అపి దీపావలోకం మే నోపయుంజ్యాన్నివేదితం||40||

యద్యదిష్టతమం లోకే యచ్చాతిప్రియమాత్మనః
తత్తన్నివేదయేన్మహ్యం తదానంత్యాయ కల్పతే||41||

సూర్యోఽగ్నిర్బ్రాహ్మణా గావో వైష్ణవః ఖం మరుజ్జలం
భూరాత్మా సర్వభూతాని భద్ర పూజాపదాని మే||42||

సూర్యే తు విద్యయా త్రయ్యా హవిషాగ్నౌ యజేత మాం
ఆతిథ్యేన తు విప్రాగ్ర్యే గోష్వంగ యవసాదినా||43||

వైష్ణవే బంధుసత్కృత్యా హృది ఖే ధ్యాననిష్ఠయా
వాయౌ ముఖ్యధియా తోయే ద్రవ్యైస్తోయపురఃసరైః||44||

స్థండిలే మంత్రహృదయైర్భోగైరాత్మానమాత్మని
క్షేత్రజ్ఞం సర్వభూతేషు సమత్వేన యజేత మాం||45||

ధిష్ణ్యేష్విత్యేషు మద్రూపం శంఖచక్రగదాంబుజైః
యుక్తం చతుర్భుజం శాంతం ధ్యాయన్నర్చేత్సమాహితః॥46॥

ఇష్టాపూర్తేన మామేవం యో యజేత సమాహితః
లభతే మయి సద్భక్తిం మత్స్మృతిః సాధుసేవయా॥47॥

ప్రాయేణ భక్తియోగేన సత్సంగేన వినోద్ధవ
నోపాయో విద్యతే సమ్యక్ప్రాయణం హి సతామహం॥48॥

అథైతత్పరమం గుహ్యం శృణ్వతో యదునందన
సుగోప్యమపి వక్ష్యామి త్వం మే భృత్యః సుహృత్సఖా॥49॥

—♦ అధ్యాయము 12 ♦—

శ్రీభగవానువాచ ।

న రోధయతి మాం యోగో న సాంఖ్యం ధర్మ ఏవ చ
న స్వాధ్యాయస్తపస్త్యాగో నేష్టాపూర్తం న దక్షిణా॥1॥

వ్రతాని యజ్ఞశ్ఛందాంసి తీర్థాని నియమా యమాః
యథావరుంధే సత్సంగః సర్వసంగాపహో హి మాం॥2॥

సత్సంగేన హి దైతేయా యాతుధానా మృగాః ఖగాః
గంధర్వాప్సరసో నాగాః సిద్ధాశ్చారణగుహ్యకాః॥3॥

విద్యాధరా మనుష్యేషు వైశ్యాః శూద్రాః స్త్రియోఽన్త్యజాః
రజస్తమఃప్రకృతయస్తస్మింస్తస్మిన్యుగే యుగే॥4॥

బహవో మత్పదం ప్రాప్తాస్త్వాష్ట్రకాయాధవాదయః
వృషపర్వా బలిర్బాణో మయశ్చాథ విభీషణః॥5॥

సుగ్రీవో హనుమానృక్షో గజో గృధ్రో వణిక్పథః
వ్యాధః కుబ్జా వ్రజే గోప్యో యజ్ఞపత్న్యస్తథాపరే॥6॥

తే నాధీతశ్రుతిగణా నోపాసితమహత్తమాః
అవ్రతాతప్తతపసః మత్సంగాన్మాముపాగతాః॥7॥

కేవలేన హి భావేన గోప్యో గావో నగా మృగాః
యేఽన్యే మూఢధియో నాగాః సిద్ధా మామీయురంజసా॥8॥

యం న యోగేన సాంఖ్యేన దానవ్రతతపోఽధ్వరైః
వ్యాఖ్యాస్వాధ్యాయసన్న్యాసైః ప్రాప్నుయాద్యత్నవానపి॥9॥

రామేణ సార్ధం మథురాం ప్రణీతే శ్వాఫల్కినా మయ్యనురక్తచిత్తాః
విగాఢభావేన న మే వియోగ తీవ్రాధయోఽన్యం దదృశుః సుఖాయ॥10॥

తాస్తాః క్షపాః ప్రేష్ఠతమేన నీతా మయైవ వృందావనగోచరేణ
క్షణార్ధవత్తాః పునరంగ తాసాం హీనా మయా కల్పసమా బభూవుః॥11॥

తా నావిదన్మయ్యనుషంగబద్ధ ధియః స్వమాత్మానమదస్తథేదం
యథా సమాధౌ మునయోఽబ్ధితోయే నద్యః ప్రవిష్టా ఇవ నామరూపే॥12॥

మత్కామా రమణం జారమస్వరూపవిదోఽబలాః
బ్రహ్మ మాం పరమం ప్రాపుః సంగాచ్ఛతసహస్రశః॥13॥

తస్మాత్త్వముద్ధవోత్సృజ్య చోదనాం ప్రతిచోదనాం
ప్రవృత్తిం చ నివృత్తిం చ శ్రోతవ్యం శ్రుతమేవ చ॥14॥

మామేకమేవ శరణమాత్మానం సర్వదేహినాం
యాహి సర్వాత్మభావేన మయా స్యా హ్యకుతోభయః॥15॥

శ్రీఉద్ధవ ఉవాచ ।

సంశయః శృణ్వతో వాచం తవ యోగేశ్వరేశ్వర
న నివర్తత ఆత్మస్థో యేన భ్రామ్యతి మే మనః॥16॥

శ్రీభగవానువాచ ।

స ఏష జీవో వివరప్రసూతిః ప్రాణేన ఘోషేణ గుహాం ప్రవిష్టః
మనోమయం సూక్ష్మముపేత్య రూపం మాత్రా స్వరో వర్ణ ఇతి స్థవిష్ఠః॥17॥

యథానలః ఖేఽనిలబంధురుష్మా బలేన దారుణ్యధిమథ్యమానః
అణుః ప్రజాతో హవిషా సమేధతే తథైవ మే వ్యక్తిరియం హి వాణీ॥18॥

ఏవం గదిః కర్మ గతిర్విసర్గో ఘ్రాణో రసో దృక్స్పర్శః శ్రుతిశ్చ
సంకల్పవిజ్ఞానమథాభిమానః సూత్రం రజఃసత్త్వతమోవికారః॥19॥

అయం హి జీవస్త్రివృదబ్జయోనిరవ్యక్త ఏకో వయసా స ఆద్యః
విశ్లిష్టశక్తిర్బహుధేవ భాతి బీజాని యోనిం ప్రతిపద్య యద్వత్॥20॥

యస్మిన్నిదం ప్రోతమశేషమోతం పటో యథా తంతువితానసంస్థః
య ఏష సంసారతరుః పురాణః కర్మాత్మకః పుష్పఫలే ప్రసూతే॥21॥

ద్వే అస్య బీజే శతమూలస్త్రినాలః పంచస్కంధః పంచరసప్రసూతిః
దశైకశాఖో ద్విసుపర్ణనీడస్త్రివల్కలో ద్విఫలోఽర్కం ప్రవిష్టః॥22॥

అదంతి చైకం ఫలమస్య గృధ్రా గ్రామేచరా ఏకమరణ్యవాసాః
హంసా య ఏకం బహురూపమిజ్యైర్మాయామయం వేద స వేద వేదం॥23॥

ఏవం గురూపాసనయైకభక్త్యా విద్యాకుఠారేణ శితేన ధీరః
వివృశ్చ్య జీవాశయమప్రమత్తః సంపద్య చాత్మానమథ త్యజాస్త్రం॥24॥

—♦ అధ్యాయము 13 ♦—

శ్రీభగవానువాచ ।

సత్త్వం రజస్తమ ఇతి గుణా బుద్ధేర్న చాత్మనః
సత్త్వేనాన్యతమౌ హన్యాత్సత్త్వం సత్త్వేన చైవ హి॥1॥

సత్త్వాద్ధర్మో భవేద్వృద్ధాత్పుంసో మద్భక్తిలక్షణః
సాత్త్వికోపాసయా సత్త్వం తతో ధర్మః ప్రవర్తతే॥2॥

ధర్మో రజస్తమో హన్యాత్సత్త్వవృద్ధిరనుత్తమః
ఆశు నశ్యతి తన్మూలో హ్యధర్మ ఉభయే హతే॥3॥

ఆగమోఽపః ప్రజా దేశః కాలః కర్మ చ జన్మ చ
ధ్యానం మంత్రోఽథ సంస్కారో దశైతే గుణహేతవః॥4॥

తత్తత్సాత్త్వికమేవైషాం యద్యద్వృద్ధాః ప్రచక్షతే
నిందంతి తామసం తత్తద్రాజసం తదుపేక్షితం॥5॥

సాత్త్వికాన్యేవ సేవేత పుమాన్సత్త్వవివృద్ధయే
తతో ధర్మస్తతో జ్ఞానం యావత్స్మృతిరపోహనం॥6॥

వేణుసంఘర్షజో వహ్నిర్దగ్ధ్వా శామ్యతి తద్వనం
ఏవం గుణవ్యత్యయజో దేహః శామ్యతి తత్క్రియః॥7॥

శ్రీఉద్ధవ ఉవాచ ।

విదంతి మర్త్యాః ప్రాయేణ విషయాన్పదమాపదాం
తథాపి భుంజతే కృష్ణ తత్కథం శ్వఖరాజవత్॥8॥

శ్రీభగవానువాచ ।

అహమిత్యన్యథాబుద్ధిః ప్రమత్తస్య యథా హృది
ఉత్సర్పతి రజో ఘోరం తతో వైకారికం మనః॥9॥

రజోయుక్తస్య మనసః సంకల్పః సవికల్పకః
తతః కామో గుణధ్యానాద్దుఃసహః స్యాద్ధి దుర్మతేః॥10॥

కరోతి కామవశగః కర్మాణ్యవిజితేంద్రియః
దుఃఖోదర్కాణి సంపశ్యన్రజోవేగవిమోహితః॥11॥

రజస్తమోభ్యాం యదపి విద్వాన్విక్షిప్తధీః పునః
అతంద్రితో మనో యుంజందోషదృష్టిర్న సజ్జతే॥12॥

అప్రమత్తోఽనుయుంజీత మనో మయ్యర్పయంఛనైః
అనిర్విణ్ణో యథాకాలం జితశ్వాసో జితాసనః॥13॥

ఏతావాన్యోగ ఆదిష్టో మచ్ఛిష్యైః సనకాదిభిః
సర్వతో మన ఆకృష్య మయ్యద్ధావేశ్యతే యథా॥14॥

శ్రీఉద్ధవ ఉవాచ ।

యదా త్వం సనకాదిభ్యో యేన రూపేణ కేశవ
యోగమాదిష్టవానేతద్రూపమిచ్ఛామి వేదితుం॥15॥

శ్రీభగవానువాచ ।

పుత్రా హిరణ్యగర్భస్య మానసాః సనకాదయః
పప్రచ్ఛుః పితరం సూక్ష్మాం యోగస్యైకాంతికీమ్గతిం॥16॥

సనకాదయ ఊచుః ।

గుణేష్వావిశతే చేతో గుణాశ్చేతసి చ ప్రభో
కథమన్యోన్యసంత్యాగో ముముక్షోరతితితీర్షోః॥17॥

శ్రీభగవానువాచ ।

ఏవం పృష్టో మహాదేవః స్వయంభూర్భూతభావనః
ధ్యాయమానః ప్రశ్నబీజం నాభ్యపద్యత కర్మధీః॥18॥

స మామచింతయద్దేవః ప్రశ్నపారతితీర్షయా
తస్యాహం హంసరూపేణ సకాశమగమం తదా॥19॥

దృష్ట్వా మాం త ఉపవ్రజ్య కృత్వ పాదాభివందనం
బ్రహ్మాణమగ్రతః కృత్వా పప్రచ్ఛుః కో భవానితి॥20॥

ఇత్యహం మునిభిః పృష్టస్తత్త్వజిజ్ఞాసుభిస్తదా
యదవోచమహం తేభ్యస్తదుద్ధవ నిబోధ మే॥21॥

వస్తునో యద్యనానాత్వ ఆత్మనః ప్రశ్న ఈదృశః
కథం ఘటేత వో విప్రా వక్తుర్వా మే క ఆశ్రయః॥22॥

పంచాత్మకేషు భూతేషు సమానేషు చ వస్తుతః
కో భవానితి వః ప్రశ్నో వాచారంభో హ్యనర్థకః॥23॥

మనసా వచసా దృష్ట్యా గృహ్యతేఽన్యైరపీంద్రియైః
అహమేవ న మత్తోఽన్యదితి బుధ్యధ్వమంజసా॥24॥

గుణేష్వావిశతే చేతో గుణాశ్చేతసి చ ప్రజాః
జీవస్య దేహ ఉభయం గుణాశ్చేతో మదాత్మనః॥25॥

గుణేషు చావిశచ్చిత్తమభీక్ష్ణం గుణసేవయా
గుణాశ్చ చిత్తప్రభవా మద్రూప ఉభయం త్యజేత్॥26॥

జాగ్రత్స్వప్నః సుషుప్తం చ గుణతో బుద్ధివృత్తయః
తాసాం విలక్షణో జీవః సాక్షిత్వేన వినిశ్చితః॥27॥

యర్హి సంసృతిబంధోఽయమాత్మనో గుణవృత్తిదః
మయి తుర్యే స్థితో జహ్యాత్త్యాగస్తద్గుణచేతసాం॥28॥

అహంకారకృతం బంధమాత్మనోఽర్థవిపర్యయం
విద్వాన్నిర్విద్య సంసార చింతాం తుర్యే స్థితస్త్యజేత్॥29॥

యావన్నానార్థధీః పుంసో న నివర్తేత యుక్తిభిః
జాగర్త్యపి స్వపన్నజ్ఞః స్వప్నే జాగరణం యథా॥30॥

అసత్త్వాదాత్మనోఽన్యేషాం భావానాం తత్కృతా భిదా
గతయో హేతవశ్చాస్య మృషా స్వప్నదృశో యథా॥31॥

యో జాగరే బహిరనుక్షణధర్మిణోఽర్థాన్
భుంక్తే సమస్తకరణైర్హృది తత్సదృక్షాన్
స్వప్నే సుషుప్త ఉపసంహరతే స ఏకః
స్మృత్యన్వయాత్త్రిగుణవృత్తిదృగింద్రియేశః॥32॥

ఏవం విమృశ్య గుణతో మనసస్త్ర్యవస్థా
మన్మాయయా మయి కృతా ఇతి నిశ్చితార్థాః
సంఛిద్య హార్దమనుమానసదుక్తితీక్ష్ణ
జ్ఞానాసినా భజత మాఖిలసంశయాధిం ॥33॥

ఈక్షేత విభ్రమమిదం మనసో విలాసం
దృష్టం వినష్టమతిలోలమలాతచక్రం
విజ్ఞానమేకమురుధేవ విభాతి మాయా
స్వప్నస్త్రిధా గుణవిసర్గకృతో వికల్పః ॥34॥

దృష్టిమ్తతః ప్రతినివర్త్య నివృత్తతృష్ణస్
తూష్ణీం భవేన్నిజసుఖానుభవో నిరీహః
సందృశ్యతే క్వ చ యదీదమవస్తుబుద్ధ్యా
త్యక్తం భ్రమాయ న భవేత్స్మృతిరానిపాతాత్ ॥35॥

దేహం చ నశ్వరమవస్థితముత్థితం వా
సిద్ధో న పశ్యతి యతోఽధ్యగమత్స్వరూపం
దైవాదపేతమథ దైవవశాదుపేతం
వాసో యథా పరికృతం మదిరామదాంధః ॥36॥

దేహోఽపి దైవవశగః ఖలు కర్మ యావత్
స్వారంభకం ప్రతిసమీక్షత ఏవ సాసుః
తం సప్రపంచమధిరూఢసమాధియోగః
స్వాప్నం పునర్న భజతే ప్రతిబుద్ధవస్తుః ॥37॥

మయైతదుక్తం వో విప్రా గుహ్యం యత్సాంఖ్యయోగయోః
జానీత మాగతం యజ్ఞం యుష్మద్ధర్మవివక్షయా ॥38॥

అహం యోగస్య సాంఖ్యస్య సత్యస్యర్తస్య తేజసః
పరాయణం ద్విజశ్రేష్ఠాః శ్రియః కీర్తేర్దమస్య చ ॥39॥

మాం భజంతి గుణాః సర్వే నిర్గుణం నిరపేక్షకం
సుహృదం ప్రియమాత్మానం సామ్యాసంగాదయోఽగుణాః ॥40॥

ఇతి మే ఛిన్నసందేహా మునయః సనకాదయః
సభాజయిత్వా పరయా భక్త్యాగృణత సంస్తవైః ॥41॥

తైరహం పూజితః సంయక్సంస్తుతః పరమర్షిభిః
ప్రత్యేయాయ స్వకం ధామ పశ్యతః పరమేష్ఠినః ॥42॥

—♦ అధ్యాయము 14 ♦—

శ్రీఉద్ధవ ఉవాచ ।

వదంతి కృష్ణ శ్రేయాంసి బహూని బ్రహ్మవాదినః
తేషాం వికల్పప్రాధాన్యముతాహో ఏకముఖ్యతా ॥1॥

భవతోదాహృతః స్వామిన్భక్తియోగోఽనపేక్షితః
నిరస్య సర్వతః సంగం యేన త్వయ్యావిశేన్మనః ॥2॥

శ్రీభగవానువాచ ।

కాలేన నష్టా ప్రలయే వాణీయం వేదసంజ్ఞితా
మయాదౌ బ్రహ్మణే ప్రోక్తా ధర్మో యస్యాం మదాత్మకః॥3॥

తేన ప్రోక్తా స్వపుత్రాయ మనవే పూర్వజాయ సా
తతో భృగ్వాదయోఽగృహ్ణన్సప్త బ్రహ్మమహర్షయః॥4॥

తేభ్యః పితృభ్యస్తత్పుత్రా దేవదానవగుహ్యకాః
మనుష్యాః సిద్ధగంధర్వాః సవిద్యాధరచారణాః॥5॥

కిందేవాః కిన్నరా నాగా రక్షఃకింపురుషాదయః
బహ్వ్యస్తేషాం ప్రకృతయో రజఃసత్త్వతమోభువః॥6॥

యాభిర్భూతాని భిద్యంతే భూతానాం పతయస్తథా
యథాప్రకృతి సర్వేషాం చిత్రా వాచః స్రవంతి హి॥7॥

ఏవం ప్రకృతివైచిత్ర్యాద్భిద్యంతే మతయో నృణాం
పారంపర్యేణ కేషాంచిత్పాషండమతయోఽపరే॥8॥

మన్మాయామోహితధియః పురుషాః పురుషర్షభ
శ్రేయో వదంత్యనేకాంతం యథాకర్మ యథారుచి॥9॥

ధర్మమేకే యశశ్చాన్యే కామం సత్యం దమం శమం
అన్యే వదంతి స్వార్థం వా ఐశ్వర్యం త్యాగభోజనం
కేచిద్యజ్ఞం తపో దానం వ్రతాని నియమాన్యమాన్॥10॥

ఆద్యంతవంత ఏవైషాం లోకాః కర్మవినిర్మితాః
దుఃఖోదర్కాస్తమోనిష్ఠాః క్షుద్రా మందాః శుచార్పితాః॥11॥

మయ్యర్పితాత్మనః సభ్య నిరపేక్షస్య సర్వతః
మయాత్మనా సుఖం యత్తత్కుతః స్యాద్విషయాత్మనాం॥12॥

అకించనస్య దాంతస్య శాంతస్య సమచేతసః
మయా సంతుష్టమనసః సర్వాః సుఖమయా దిశః॥13॥

న పారమేష్ఠ్యం న మహేంద్రధిష్ణ్యం
న సార్వభౌమం న రసాధిపత్యం
న యోగసిద్ధీరపునర్భవం వా
మయ్యర్పితాత్మేచ్ఛతి మద్వినాన్యత్॥14॥

న తథా మే ప్రియతమ ఆత్మయోనిర్న శంకరః
న చ సంకర్షణో న శ్రీర్నైవాత్మా చ యథా భవాన్॥15॥

నిరపేక్షం మునిం శాంతం నిర్వైరం సమదర్శనం
అనువ్రజామ్యహం నిత్యం పూయేయేత్యంఘ్రిరేణుభిః॥16॥

నిష్కించనా మయ్యనురక్తచేతసః శాంతా మహాంతోఽఖిలజీవవత్సలాః
కామైరనాలబ్ధధియో జుషంతి తే యన్నైరపేక్ష్యం న విదుః సుఖం మమ॥17॥

బాధ్యమానోఽపి మద్భక్తో విషయైరజితేంద్రియః
ప్రాయః ప్రగల్భయా భక్త్యా విషయైర్నాభిభూయతే॥18॥

యథాగ్నిః సుసమృద్ధార్చిః కరోత్యేధాంసి భస్మసాత్
తథా మద్విషయా భక్తిరుద్ధవైనాంసి కృత్స్నశః॥19॥

న సాధయతి మాం యోగో న సాంఖ్యం ధర్మ ఉద్ధవ
న స్వాధ్యాయస్తపస్త్యాగో యథా భక్తిర్మమోర్జితా ॥20॥

భక్త్యాహమేకయా గ్రాహ్యః శ్రద్ధయాత్మా ప్రియః సతాం
భక్తిః పునాతి మన్నిష్ఠా శ్వపాకానపి సంభవాత్ ॥21॥

ధర్మః సత్యదయోపేతో విద్యా వా తపసాన్వితా
మద్భక్త్యాపేతమాత్మానం న సమ్యక్ప్రపునాతి హి ॥22॥

కథం వినా రోమహర్షం ద్రవతా చేతసా వినా
వినానందాశ్రుకలయా శుధ్యేద్భక్త్యా వినాశయః ॥23॥

వాగ్గద్గదా ద్రవతే యస్య చిత్తం రుదత్యభీక్ష్ణం హసతి క్వచిచ్చ
విలజ్జ ఉద్గాయతి నృత్యతే చ మద్భక్తియుక్తో భువనం పునాతి ॥24॥

యథాగ్నినా హేమ మలం జహాతి ధ్మాతం పునః స్వం భజతే చ రూపం
ఆత్మా చ కర్మానుశయం విధూయ మద్భక్తియోగేన భజత్యథో మాం ॥25॥

యథా యథాత్మా పరిమృజ్యతేఽసౌ మత్పుణ్యగాథాశ్రవణాభిధానైః
తథా తథా పశ్యతి వస్తు సూక్ష్మం చక్షుర్యథైవాంజనసంప్రయుక్తం ॥26॥

విషయాంధ్యాయతశ్చిత్తం విషయేషు విషజ్జతే
మామనుస్మరతశ్చిత్తం మయ్యేవ ప్రవిలీయతే ॥27॥

తస్మాదసదభిధ్యానం యథా స్వప్నమనోరథం
హిత్వా మయి సమాధత్స్వ మనో మద్భావభావితం ॥28॥

స్త్రీణాం స్త్రీసంగినాం సంగం త్యక్త్వా దూరత ఆత్మవాన్
క్షేమే వివిక్త ఆసీనశ్చింతయేన్మామతంద్రితః ॥29॥

న తథాస్య భవేత్క్లేశో బంధశ్చాన్యప్రసంగతః
యోషిత్సంగాద్యథా పుంసో యథా తత్సంగిసంగతః ॥30॥

శ్రీఉద్ధవ ఉవాచ ।

యథా త్వామరవిందాక్ష యాదృశం వా యదాత్మకం
ధ్యాయేన్ముముక్షురేతన్మే ధ్యానం త్వం వక్తుమర్హసి ॥31॥

శ్రీభగవానువాచ ।

సమ ఆసన ఆసీనః సమకాయో యథాసుఖం
హస్తావుత్సంగ ఆధాయ స్వనాసాగ్రకృతేక్షణః ॥32॥

ప్రాణస్య శోధయేన్మార్గం పూరకుంభకరేచకైః
విపర్యయేణాపి శనైరభ్యసేన్నిర్జితేంద్రియః ॥33॥

హృద్యవిచ్ఛిన్నమోంకారం ఘంటానాదం బిసోర్ణవత్
ప్రాణేనోదీర్య తత్రాథ పునః సంవేశయేత్స్వరం ॥34॥

ఏవం ప్రణవసంయుక్తం ప్రాణమేవ సమభ్యసేత్
దశకృత్వస్త్రిషవణం మాసాదర్వాగ్జితానిలః ॥35॥

హృత్పుండరీకమంతఃస్థమూర్ధ్వనాలమధోముఖం
ధ్యాత్వోర్ధ్వముఖమున్నిద్రమష్టపత్రం సకర్ణికం ||36 ||

కర్ణికాయాం న్యసేత్సూర్య సోమాగ్నీనుత్తరోత్తరం
వహ్నిమధ్యే స్మరేద్రూపం మమైతద్ధ్యానమంగలం ||37 ||

సమం ప్రశాంతం సుముఖం దీర్ఘచారుచతుర్భుజం
సుచారుసుందరగ్రీవం సుకపోలం శుచిస్మితం ||38 ||

సమానకర్ణవిన్యస్త స్ఫురన్మకరకుండలం
హేమాంబరం ఘనశ్యామం శ్రీవత్సశ్రీనికేతనం ||39 ||

శంఖచక్రగదాపద్మ వనమాలావిభూషితం
నూపురైర్విలసత్పాదం కౌస్తుభప్రభయా యుతం ||40 ||

ద్యుమత్కిరీటకటక కటిసూత్రాంగదాయుతం
సర్వాంగసుందరం హృద్యం ప్రసాదసుముఖేక్షణం ||41 ||

సుకుమారమభిధ్యాయేత్సర్వాంగేషు మనో దధత్
ఇంద్రియాణీంద్రియార్థేభ్యో మనసాకృష్య తన్మనః
బుద్ధ్యా సారథినా ధీరః ప్రణయేన్మయి సర్వతః ||42 ||

తత్సర్వవ్యాపకం చిత్తమాకృష్యైకత్ర ధారయేత్
నాన్యాని చింతయేద్భూయః సుస్మితం భావయేన్ముఖం ||43 ||

తత్ర లబ్ధపదం చిత్తమాకృష్య వ్యోమ్ని ధారయేత్
తచ్చ త్యక్త్వా మదారోహో న కించిదపి చింతయేత్ ||44 ||

ఏవం సమాహితమతిర్మామేవాత్మానమాత్మని
విచష్టే మయి సర్వాత్మంజ్యోతిర్జ్యోతిషి సంయుతం ||45 ||

ధ్యానేనేత్థం సుతీవ్రేణ యుంజతో యోగినో మనః
సంయాస్యత్యాశు నిర్వాణం ద్రవ్య జ్ఞానక్రియాభ్రమః ||46 ||

—♦ అధ్యాయము 15 ♦—

శ్రీభగవానువాచ ।

జితేంద్రియస్య యుక్తస్య జితశ్వాసస్య యోగినః
మయి ధారయతశ్చేత ఉపతిష్ఠంతి సిద్ధయః ||1 ||

శ్రీఉద్ధవ ఉవాచ ।

కయా ధారణయా కా స్విత్కథం వా సిద్ధిరచ్యుత
కతి వా సిద్ధయో బ్రూహి యోగినాం సిద్ధిదో భవాన్ ||2 ||

శ్రీభగవానువాచ ।

సిద్ధయోఽష్టాదశ ప్రోక్తా ధారణా యోగపారగైః
తాసామష్టౌ మత్ప్రధానా దశైవ గుణహేతవః ||3 ||

అణిమా మహిమా మూర్తేర్లఘిమా ప్రాప్తిరింద్రియైః
ప్రాకామ్యం శ్రుతదృష్టేషు శక్తిప్రేరణమీశితా ॥4॥

గుణేష్వసంగో వశితా యత్కామస్తదవస్యతి
ఏతా మే సిద్ధయః సౌమ్య అష్టావౌత్పత్తికా మతాః ॥5॥

అనూర్మిమత్త్వం దేహేఽస్మిందూరశ్రవణదర్శనం
మనోజవః కామరూపం పరకాయప్రవేశనం ॥6॥

స్వచ్ఛందమృత్యుర్దేవానాం సహక్రీడానుదర్శనం
యథాసంకల్పసంసిద్ధిరాజ్ఞాప్రతిహతా గతిః ॥7॥

త్రికాలజ్ఞత్వమద్వంద్వం పరచిత్తాద్యభిజ్ఞతా
అగ్న్యర్కాంబువిషాదీనాం ప్రతిష్టంభోఽపరాజయః ॥8॥

ఏతాశ్చోద్దేశతః ప్రోక్తా యోగధారణసిద్ధయః
యయా ధారణయా యా స్యాద్యథా వా స్యాన్నిబోధ మే ॥9॥

భూతసూక్ష్మాత్మని మయి తన్మాత్రం ధారయేన్మనః
అణిమానమవాప్నోతి తన్మాత్రోపాసకో మమ ॥10॥

మహత్తత్త్వాత్మని మయి యథాసంస్థం మనో దధత్
మహిమానమవాప్నోతి భూతానాం చ పృథక్పృథక్ ॥11॥

పరమాణుమయే చిత్తం భూతానాం మయి రంజయన్
కాలసూక్ష్మార్థతాం యోగీ లఘిమానమవాప్నుయాత్ ॥12॥

ధారయన్మయ్యహంతత్త్వే మనో వైకారికేఽఖిలం
సర్వేంద్రియాణామాత్మత్వం ప్రాప్తిం ప్రాప్నోతి మన్మనాః ॥13॥

మహత్యాత్మని యః సూత్రే ధారయేన్మయి మానసం
ప్రాకామ్యం పారమేష్ఠ్యం మే విందతేఽవ్యక్తజన్మనః ॥14॥

విష్ణౌ త్ర్యధీశ్వరే చిత్తం ధారయేత్కాలవిగ్రహే
స ఈశిత్వమవాప్నోతి క్షేత్రజ్ఞక్షేత్రచోదనాం ॥15॥

నారాయణే తురీయాఖ్యే భగవచ్ఛబ్దశబ్దితే
మనో మయ్యాదధద్యోగీ మద్ధర్మా వశితామియాత్ ॥16॥

నిర్గుణే బ్రహ్మణి మయి ధారయన్విశదం మనః
పరమానందమాప్నోతి యత్ర కామోఽవసీయతే ॥17॥

శ్వేతద్వీపపతౌ చిత్తం శుద్ధే ధర్మమయే మయి
ధారయంచ్ఛ్వేతతాం యాతి షడూర్మిరహితో నరః ॥18॥

మయ్యాకాశాత్మని ప్రాణే మనసా ఘోషముద్వహన్
తత్రోపలబ్ధా భూతానాం హంసో వాచః శృణోత్యసౌ ॥19॥

చక్షుస్త్వష్టరి సంయోజ్య త్వష్టారమపి చక్షుషి
మాం తత్ర మనసా ధ్యాయన్విశ్వం పశ్యతి దూరతః ॥20॥

మనో మయి సుసంయోజ్య దేహం తదనువాయునా
మద్ధారణానుభావేన తత్రాత్మా యత్ర వై మనః ॥21॥

యదా మన ఉపాదాయ యద్యద్రూపం బుభూషతి
తత్తద్భవేన్మనోరూపం మద్యోగబలమాశ్రయః ॥22॥

పరకాయం విశన్సిద్ధ ఆత్మానం తత్ర భావయేత్
పిండం హిత్వా విశేత్ప్రాణో వాయుభూతః షడంఘ్రివత్‖23‖

పార్ష్ణ్యాపీడ్య గుదం ప్రాణం హృదురఃకంఠమూర్ధసు
ఆరోప్య బ్రహ్మరంధ్రేణ బ్రహ్మ నీత్వోత్సృజేత్తనుం‖24‖

విహరిష్యన్సురాక్రీడే మత్స్థం సత్త్వం విభావయేత్
విమానేనోపతిష్ఠంతి సత్త్వవృత్తీః సురస్త్రియః‖25‖

యథా సంకల్పయేద్బుద్ధ్యా యదా వా మత్పరః పుమాన్
మయి సత్యే మనో యుంజంస్తథా తత్సముపాశ్నుతే‖26‖

యో వై మద్భావమాపన్న ఈశితుర్వశితుః పుమాన్
కుతశ్చిన్న విహన్యేత తస్య చాజ్ఞా యథా మమ‖27‖

మద్భక్త్యా శుద్ధసత్త్వస్య యోగినో ధారణావిదః
తస్య త్రైకాలికీ బుద్ధిర్జన్మమృత్యూపబృంహితా‖28‖

అగ్న్యాదిభిర్న హన్యేత మునేర్యోగమయం వపుః
మద్యోగశాంతచిత్తస్య యాదసాముదకం యథా‖29‖

మద్విభూతీరభిధ్యాయన్శ్రీవత్సాస్త్రవిభూషితాః
ధ్వజాతపత్రవ్యజనైః స భవేదపరాజితః‖30‖

ఉపాసకస్య మామేవం యోగధారణయా మునేః
సిద్ధయః పూర్వకథితా ఉపతిష్ఠంత్యశేషతః‖31‖

జితేంద్రియస్య దాంతస్య జితశ్వాసాత్మనో మునేః
మద్ధారణాం ధారయతః కా సా సిద్ధిః సుదుర్లభా‖32‖

అంతరాయాన్వదంత్యేతా యుంజతో యోగముత్తమం
మయా సంపద్యమానస్య కాలక్షపణహేతవః‖33‖

జన్మౌషధితపోమంత్రైర్యావతీరిహ సిద్ధయః
యోగేనాప్నోతి తాః సర్వా నాన్యైర్యోగగతిం వ్రజేత్‖34‖

సర్వాసామపి సిద్ధీనాం హేతుః పతిరహం ప్రభుః
అహం యోగస్య సాంఖ్యస్య ధర్మస్య బ్రహ్మవాదినాం‖35‖

అహమాత్మాంతరో బాహ్యోఽనావృతః సర్వదేహినాం
యథా భూతాని భూతేషు బహిరంతః స్వయం తథా‖36‖

—♦ అధ్యాయము 16 ♦—

శ్రీఉద్ధవ ఉవాచ |

త్వం బ్రహ్మ పరమం సాక్షాదనాద్యంతమపావృతం
సర్వేషామపి భావానాం త్రాణస్థిత్యప్యయోద్భవః‖1‖

ఉచ్చావచేషు భూతేషు దుర్జ్ఞేయమకృతాత్మభిః
ఉపాసతే త్వాం భగవన్యాథాతథ్యేన బ్రాహ్మణాః‖2‖

యేషు యేషు చ భూతేషు భక్త్యా త్వాం పరమర్షయః
ఉపాసీనాః ప్రపద్యంతే సంసిద్ధిం తద్వదస్వ మే‖3‖

గూఢశ్చరసి భూతాత్మా భూతానాం భూతభావన
న త్వాం పశ్యంతి భూతాని పశ్యంతం మోహితాని తే॥4॥

యాః కాశ్చ భూమౌ దివి వై రసాయాం విభూతయో దిక్షు మహావిభూతే
తా మహ్యమాఖ్యాహ్యనుభావితాస్తే నమామి తే తీర్థపదాంఘ్రిపద్మం॥5॥

శ్రీభగవానువాచ ।

ఏవమేతదహం పృష్టః ప్రశ్నం ప్రశ్నవిదాం వర
యుయుత్సునా వినశనే సపత్నైరర్జునేన వై॥6॥

జ్ఞాత్వా జ్ఞాతివధం గర్హ్యమధర్మం రాజ్యహేతుకం
తతో నివృత్తో హంతాహం హతోఽయమితి లౌకికః॥7॥

స తదా పురుషవ్యాఘ్రో యుక్త్యా మే ప్రతిబోధితః
అభ్యభాషత మామేవం యథా త్వం రణమూర్ధని॥8॥

అహమాత్మోద్ధవామీషాం భూతానాం సుహృదీశ్వరః
అహం సర్వాణి భూతాని తేషాం స్థిత్యుద్భవాప్యయః॥9॥

అహం గతిర్గతిమతాం కాలః కలయతామహం
గునాణాం చాప్యహం సామ్యం గుణిన్యౌత్పత్తికో గుణః॥10॥

గుణినామప్యహం సూత్రం మహతాం చ మహానహం
సూక్ష్మాణామప్యహం జీవో దుర్జయానామహం మనః॥11॥

హిరణ్యగర్భో వేదానాం మంత్రాణాం ప్రణవస్త్రివృత్
అక్షరాణామకారోఽస్మి పదాని చ్ఛందుసామహం॥12॥

ఇంద్రోఽహం సర్వదేవానాం వసూనామస్మి హవ్యవాట్
ఆదిత్యానామహం విష్ణూ రుద్రాణాం నీలలోహితః॥13॥

బ్రహ్మర్షీణాం భృగురహం రాజర్షీణామహం మనుః
దేవర్షీణాం నారదోఽహం హవిర్ధాన్యస్మి ధేనుషు॥14॥

సిద్ధేశ్వరాణాం కపిలః సుపర్ణోఽహం పతత్రిణాం
ప్రజాపతీనాం దక్షోఽహం పితౄణామహమర్యమా॥15॥

మాం విద్ధ్యుద్ధవ దైత్యానాం ప్రహ్లాదమసురేశ్వరం
సోమం నక్షత్రౌషధీనాం ధనేశం యక్షరక్షసాం॥16॥

ఐరావతం గజేంద్రాణాం యాదసాం వరుణం ప్రభుం
తపతాం ద్యుమతాం సూర్యం మనుష్యాణాం చ భూపతిం॥17॥

ఉచ్చైఃశ్రవాస్తురంగాణాం ధాతూనామస్మి కాంచనం
యమః సంయమతాం చాహమ్సర్పాణామస్మి వాసుకిః॥18॥

నాగేంద్రాణామనంతోఽహం మృగేంద్రః శృంగిదంష్ట్రిణాం
ఆశ్రమాణామహం తుర్యో వర్ణానాం ప్రథమోఽనఘ॥19॥

తీర్థానాం స్రోతసాం గంగా సముద్రః సరసామహం
ఆయుధానాం ధనురహం త్రిపురఘ్నో ధనుష్మతాం॥20॥

ధిష్ణ్యానామస్మ్యహం మేరుర్గహనానాం హిమాలయః
వనస్పతీనామశ్వత్థ ఓషధీనామహం యవః॥21॥

పురోధసాం వసిష్ఠోఽహం బ్రహ్మిష్ఠానాం బృహస్పతిః
స్కందోఽహం సర్వసేనాన్యామగ్రణ్యాం భగవానజః ॥22॥

యజ్ఞానాం బ్రహ్మయజ్ఞోఽహం వ్రతానామవిహింసనం
వాయ్వగ్న్యర్కాంబువాగాత్మా శుచీనామప్యహం శుచిః ॥23॥

యోగానామాత్మసంరోధో మంత్రోఽస్మి విజిగీషతాం
ఆన్వీక్షికీ కౌశలానాం వికల్పః ఖ్యాతివాదినాం ॥24॥

స్త్రీణాం తు శతరూపాహం పుంసాం స్వాయంభువో మనుః
నారాయణో మునీనాం చ కుమారో బ్రహ్మచారిణాం ॥25॥

ధర్మాణామస్మి సన్న్యాసః క్షేమాణామబహిర్మతిః
గుహ్యానాం సునృతం మౌనం మిథునానామజస్త్వహం ॥26॥

సంవత్సరోఽస్మ్యనిమిషామృతూనాం మధుమాధవౌ
మాసానాం మార్గశీర్షోఽహం నక్షత్రాణాం తథాభిజిత్ ॥27॥

అహం యుగానాం చ కృతం ధీరాణాం దేవలోఽసితః
ద్వైపాయనోఽస్మి వ్యాసానాం కవీనాం కావ్య ఆత్మవాన్ ॥28॥

వాసుదేవో భగవతాం త్వం తు భాగవతేష్వహం
కింపురుషానాం హనుమాన్విద్యాధ్రాణాం సుదర్శనః ॥29॥

రత్నానాం పద్మరాగోఽస్మి పద్మకోశః సుపేశసాం
కుశోఽస్మి దర్భజాతీనాం గవ్యమాజ్యం హవిఃష్వహం ॥30॥

వ్యవసాయినామహం లక్ష్మీః కితవానాం ఛలగ్రహః
తితిక్షాస్మి తితిక్షూణాం సత్త్వం సత్త్వవతామహం ॥31॥

ఓజః సహో బలవతాం కర్మాహం విద్ధి సాత్వతాం
సాత్వతాం నవమూర్తీనామాదిమూర్తిరహం పరా ॥32॥

విశ్వావసుః పూర్వచిత్తిర్గంధర్వాప్సరసామహం
భూధరాణామహం స్థైర్యం గంధమాత్రమహం భువః ॥33॥

అపాం రసశ్చ పరమస్తేజిష్ఠానాం విభావసుః
ప్రభా సూర్యేందుతారాణాం శబ్దోఽహం నభసః పరః ॥34॥

బ్రహ్మణ్యానాం బలిరహం వీరాణామహమర్జునః
భూతానాం స్థితిరుత్పత్తిరహం వై ప్రతిసంక్రమః ॥35॥

గత్యుక్త్యుత్సర్గోపాదానమానందస్పర్శలక్షనం
ఆస్వాదశ్రుత్యవఘ్రాణమహం సర్వేంద్రియేంద్రియం ॥36॥

పృథివీ వాయురాకాశ ఆపో జ్యోతిరహం మహాన్
వికారః పురుషోఽవ్యక్తం రజః సత్త్వం తమః పరం
అహమేతత్ప్రసంఖ్యానం జ్ఞానం తత్త్వవినిశ్చయః ॥37॥

మయేశ్వరేణ జీవేన గుణేన గుణినా వినా
సర్వాత్మనాపి సర్వేణ న భావో విద్యతే క్వచిత్ ॥38॥

సంఖ్యానం పరమాణూనాం కాలేన క్రియతే మయా
న తథా మే విభూతీనాం సృజతోఽణ్డాని కోటిశః ॥39॥

తేజః శ్రీః కీర్తిరైశ్వర్యం హ్రీస్త్యాగః సౌభగం భగః
వీర్యం తితిక్షా విజ్ఞానం యత్ర యత్ర స మేఽంశకః ॥40॥

ఏతాస్తే కీర్తితాః సర్వాః సంక్షేపేణ విభూతయః
మనోవికారా ఏవైతే యథా వాచాభిధీయతే ॥41॥

వాచం యచ్ఛ మనో యచ్ఛ ప్రాణాన్యచ్ఛేద్రియాణి చ
ఆత్మానమాత్మనా యచ్ఛ న భూయః కల్పసేఽధ్వనే ॥42॥

యో వై వాఙ్మనసీ సంయగసంయచ్ఛంధియా యతిః
తస్య వ్రతం తపో దానం స్రవత్యామఘటాంబువత్ ॥43॥

తస్మాద్వచో మనః ప్రాణాన్నియచ్ఛేన్మత్పరాయణః
మద్భక్తియుక్తయా బుద్ధ్యా తతః పరిసమాప్యతే ॥44॥

—♦ అధ్యాయము 17 ♦—

శ్రీఉద్ధవ ఉవాచ ।

యస్త్వయాభిహితః పూర్వం ధర్మస్త్వద్భక్తిలక్షణః
వర్ణాశమాచారవతాం సర్వేషాం ద్విపదామపి ॥1॥

యథానుష్ఠీయమానేన త్వయి భక్తిర్నృణాం భవేత్
స్వధర్మేణారవిందాక్ష తన్మమాఖ్యాతుమర్హసి ॥2॥

పురా కిల మహాబాహో ధర్మం పరమకం ప్రభో
యత్తేన హంసరూపేణ బ్రహ్మణేఽభ్యాత్థ మాధవ ॥3॥

స ఇదానీం సుమహతా కాలేనామిత్రకర్శన
న ప్రాయో భవితా మర్త్య లోకే ప్రాగనుశాసితః ॥4॥

వక్తా కర్తావితా నాన్యో ధర్మస్యాచ్యుత తే భువి
సభాయామపి వైరించ్యాం యత్ర మూర్తిధరాః కలాః ॥5॥

కర్త్రావిత్రా ప్రవక్త్రా చ భవతా మధుసూదన
త్యక్తే మహీతలే దేవ వినష్టం కః ప్రవక్ష్యతి ॥6॥

తత్త్వం నః సర్వధర్మజ్ఞ ధర్మస్త్వద్భక్తిలక్షణః
యథా యస్య విధీయేత తథా వర్ణయ మే ప్రభో ॥7॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇత్థం స్వభృత్యముఖ్యేన పృష్టః స భగవాన్హరిః
ప్రీతః క్షేమాయ మర్త్యానాం ధర్మానాహ సనాతనాన్ ॥8॥

శ్రీభగవానువాచ ।

ధర్మ్య ఏష తవ ప్రశ్నో నైఃశ్రేయసకరో నృణాం
వర్ణాశ్రమాచారవతాం తముద్ధవ నిబోధ మే ॥9॥

ఆదౌ కృతయుగే వర్ణో నృణాం హంస ఇతి స్మృతః
కృతకృత్యాః ప్రజా జాత్యా తస్మాత్కృతయుగం విదుః ॥10॥

వేదః ప్రణవ ఏవాగ్రే ధర్మోఽహం వృషరూపధృక
ఉపాసతే తపోనిష్ఠా హంసం మాం ముక్తకిల్బిషాః॥11॥

త్రేతాముఖే మహాభాగ ప్రాణాన్మే హృదయాత్త్రయీ
విద్యా ప్రాదురభూత్తస్యా అహమాసం త్రివృన్మఖః॥12॥

విప్రక్షత్రియవిట్శూద్రా ముఖబాహూరుపాదజాః
వైరాజాత్పురుషాజ్జాతా య ఆత్మాచారలక్షణాః॥13॥

గృహాశ్రమో జఘనతో బ్రహ్మచర్యం హృదో మమ
వక్షఃస్థలాద్వనేవాసః సన్న్యాసః శిరసి స్థితః॥14॥

వర్ణానామాశ్రమాణాం చ జన్మభూమ్యనుసారిణీః
ఆసన్ప్రకృతయో నృనాం నీచైర్నీచోత్తమోత్తమాః॥15॥

శమో దమస్తపః శౌచం సంతోషః క్షాంతిరార్జవం
మద్భక్తిశ్చ దయా సత్యం బ్రహ్మప్రకృతయస్త్విమాః॥16॥

తేజో బలం ధృతిః శౌర్యం తితిక్షౌదార్యముద్యమః
స్థైర్యం బ్రహ్మన్యమైశ్వర్యం క్షత్రప్రకృతయస్త్విమాః॥17॥

ఆస్తిక్యం దాననిష్ఠా చ అదంభో బ్రహ్మసేవనం
అతుష్టిరర్థోపచయైర్వైశ్యప్రకృతయస్త్విమాః॥18॥

శుశ్రూషణం ద్విజగవాం దేవానాం చాప్యమాయయా
తత్ర లబ్ధేన సంతోషః శూద్రప్రకృతయస్త్విమాః॥19॥

అశౌచమనృతం స్తేయం నాస్తిక్యం శుష్కవిగ్రహః
కామః క్రోధశ్చ తర్షశ్చ స భావోఽన్త్యావసాయినాం॥20॥

అహింసా సత్యమస్తేయమకామక్రోధలోభతా
భూతప్రియహితేహా చ ధర్మోఽయం సార్వవర్ణికః॥21॥

ద్వితీయం ప్రాప్యానుపూర్వ్యాజ్జన్మోపనయనం ద్విజః
వసన్గురుకులే దాంతో బ్రహ్మాధీయీత చాహూతః॥22॥

మేఖలాజినదండాక్ష బ్రహ్మసూత్రకమండలూన్
జటిలోఽధౌతదద్వాసోఽరక్తపీఠః కుశాందధత్॥23॥

స్నానభోజనహోమేషు జపోచ్చారే చ వాగ్యతః
న చ్ఛింద్యాన్నఖరోమాణి కక్షోపస్థగతాన్యపి॥24॥

రేతో నావకిరేజ్జాతు బ్రహ్మవ్రతధరః స్వయం
అవకీర్ణేఽవగాహ్యాప్సు యతాసుస్త్రిపదాం జపేత్॥25॥

అగ్న్యర్కాచార్యగోవిప్ర గురువృద్ధసురాఞ్శుచిః
సమాహిత ఉపాసీత సంధ్యే ద్వే యతవాగ్జపన్॥26॥

ఆచార్యం మాం విజానీయాన్నావమన్యేత కర్హిచిత్
న మర్త్యబుద్ధ్యాసూయేత సర్వదేవమయో గురుః॥27॥

సాయం ప్రాతరుపానీయ భైక్ష్యం తస్మై నివేదయేత్
యచ్చాన్యదప్యనుజ్ఞాతముపయుంజీత సంయతః॥28॥

శుశ్రూషమాణ ఆచార్యం సదోపాసీత నీచవత్
యానశయ్యాసనస్థానైర్నాతిదూరే కృతాంజలిః॥29॥

ఏవంవృత్తో గురుకులే వసేద్భోగవివర్జితః
విద్యా సమాప్యతే యావద్బిభ్రద్వ్రతమఖండితం ॥30॥

యద్యసౌ ఛందసాం లోకమారోక్ష్యన్బ్రహ్మవిష్టపం
గురవే విన్యసేద్దేహం స్వాధ్యాయార్థం బృహద్వ్రతః ॥31॥

అగ్నౌ గురావాత్మని చ సర్వభూతేషు మాం పరం
అపృథగ్ధీరుపసీత బ్రహ్మవర్చస్వ్యకల్మషః ॥32॥

స్త్రీణాం నిరీక్షణస్పర్శ సంలాపక్ష్వేలనాదికం
ప్రాణినో మిథునీభూతానగృహస్థోఽగ్రతస్త్యజేత్ ॥33॥

శౌచమాచమనం స్నానం సంధ్యోపాస్తిర్మమార్చనం
తీర్థసేవా జపోఽస్పృశ్యా భక్ష్యాసంభాష్యవర్జనం ॥34॥

సర్వాశ్రమప్రయుక్తోఽయం నియమః కులనందన
మద్భావః సర్వభూతేషు మనోవాక్కాయసంయమః ॥35॥

ఏవం బృహద్వ్రతధరో బ్రాహ్మణోఽగ్నిరివ జ్వలన్
మద్భక్తస్తీవ్రతపసా దగ్ధకర్మాశయోఽమలః ॥36॥

అథానంతరమావేక్ష్యన్యథాజిజ్ఞాసితాగమః
గురవే దక్షిణాం దత్త్వా స్నాయాద్గుర్వనుమోదితః ॥37॥

గృహం వనం వోపవిశేత్ప్రవ్రజేద్వా ద్విజోత్తమః
ఆశ్రమాదాశ్రమం గచ్ఛేన్నాన్యథామత్పరశ్చరేత్ ॥38॥

గృహార్థీ సదృశీం భార్యాముద్వహేదజుగుప్సితాం
యవీయసీం తు వయసా యం సవర్ణామను క్రమాత్ ॥39॥

ఇజ్యాధ్యయనదానాని సర్వేషాం చ ద్విజన్మనాం
ప్రతిగ్రహోఽధ్యాపనం చ బ్రాహ్మణస్యైవ యాజనం ॥40॥

ప్రతిగ్రహం మన్యమానస్తపస్తేజోయశోనుదం
అన్యాభ్యామేవ జీవేత శిలైర్వా దోషదృక్తయోః ॥41॥

బ్రాహ్మణస్య హి దేహోఽయం క్షుద్రకామాయ నేష్యతే
కృచ్ఛ్రాయ తపసే చేహ ప్రేత్యానంతసుఖాయ చ ॥42॥

శిలోంఛవృత్త్యా పరితుష్టచిత్తో ధర్మం మహాంతం విరజం జుషాణః
మయ్యర్పితాత్మా గృహ ఏవ తిష్ఠన్నాతిప్రసక్తః సముపైతి శాంతిం ॥43॥

సముద్ధరంతి యే విప్రం సీదంతం మత్పరాయణం
తానుద్ధరిష్యే న చిరాదాపద్భ్యో నౌరివార్ణవాత్ ॥44॥

సర్వాః సముద్ధరేద్రాజా పితేవ వ్యసనాత్ప్రజాః
ఆత్మానమాత్మనా ధీరో యథా గజపతిర్గజాన్ ॥45॥

ఏవంవిధో నరపతిర్విమానేనార్కవర్చసా
విధూయేహాశుభం కృత్స్నమింద్రేణ సహ మోదతే ॥46॥

సీదన్విప్రో వణిగ్వృత్త్యా పణ్యైరేవాపదం తరేత్
ఖడ్గేన వాపదాక్రాంతో న శ్వవృత్త్యా కథంచన ॥47॥

వైశ్యవృత్త్యా తు రాజన్యో జీవేన్మృగయయాపది
చరేద్వా విప్రరూపేణ న శ్వవృత్త్యా కథంచన ॥48॥

శూద్రవృత్తిం భజేద్వైశ్యః శూద్రః కారుకటక్రియాం
కృచ్ఛ్రాన్ముక్తో న గర్హ్యేణ వృత్తిం లిప్సేత కర్మణా॥49॥

వేదాధ్యాయస్వధాస్వాహా బల్యన్నాద్యైర్యథోదయం
దేవర్షిపితృభూతాని మద్రూపాణ్యన్వహం యజేత్॥50॥

యదృచ్ఛయోపపన్నేన శుక్లేనోపార్జితేన వా
ధనేనాపీడయన్భృత్యాన్న్యాయేనైవాహరేత్క్రతూన్॥51॥

కుటుంబేషు న సజ్జేత న ప్రమాద్యేత్కుటుంబ్యపి
విపశ్చిన్నశ్వరం పశ్యేదదృష్టమపి దృష్టవత్॥52॥

పుత్రదారాప్తబంధూనాం సంగమః పాంథసంగమః
అనుదేహం వియంత్యేతే స్వప్నో నిద్రానుగో యథా॥53॥

ఇత్థం పరిమృశన్ముక్తో గృహేష్వతిథివద్వసన్
న గృహైరనుబధ్యేత నిర్మమో నిరహంకృతః॥54॥

కర్మభిర్గృహమేధీయైరిష్ట్వా మామేవ భక్తిమాన్
తిష్ఠేద్వనం వోపవిశేత్ప్రజావాన్వా పరివ్రజేత్॥55॥

యస్త్వాసక్తమతిర్గేహే పుత్రవిత్తైషణాతురః
స్త్రైణః కృపణధీర్మూఢో మమాహమితి బధ్యతే॥56॥

అహో మే పితరౌ వృద్ధౌ భార్యా బాలాత్మజాత్మజాః
అనాథా మామృతే దీనాః కథం జీవంతి దుఃఖితాః॥57॥

ఏవం గృహాశయాక్షిప్త హృదయో మూఢధీరయం
అతృప్తస్తాననుధ్యాయన్మృతోఽన్ధం విశతే తమః॥58॥

—♦ అధ్యాయము 18 ♦—

శ్రీభగవానువాచ ।

వనం వివిక్షుః పుత్రేషు భార్యాం న్యస్య సహైవ వా
వన ఏవ వసేచ్ఛాంతస్తృతీయం భాగమాయుషః॥1॥

కందమూలఫలైర్వన్యైర్మేధ్యైర్వృత్తిం ప్రకల్పయేత్
వసీత వల్కలం వాసస్తృణపర్ణాజినాని వా॥2॥

కేశరోమనఖశ్మశ్రు మలాని బిభృయాద్దతః
న ధావేదప్సు మజ్జేత త్రి కాలం స్థండిలేశయః॥3॥

గ్రీష్మే తప్యేత పంచాగ్నీన్వర్షాస్వాసారషాడ్జలే
ఆకణ్ఠమగ్నః శిశిర ఏవం వృత్తస్తపశ్చరేత్॥4॥

అగ్నిపక్వం సమశ్నీయాత్కాలపక్వమథాపి వా
ఉలూఖలాశ్మకుట్టో వా దంతోలూఖల ఏవ వా॥5॥

స్వయం సంచినుయాత్సర్వమాత్మనో వృత్తికారణం
దేశకాలబలాభిజ్ఞో నాదదీతాన్యదాహృతం॥6॥

వన్యైశ్చరుపురోడాశైర్నిర్వపేత్కాలచోదితాన్
న తు శ్రౌతేన పశునా మాం యజేత వనాశ్రమీ॥7॥

అగ్నిహోత్రం చ దర్శశ్చ పౌర్ణమాసశ్చ పూర్వవత్
చాతుర్మాస్యాని చ మునేరామ్నాతాని చ నైగమైః ॥8॥

ఏవం చీర్ణేన తపసా మునిర్ధమనిసంతతః
మాం తపోమయమారాధ్య ఋషిలోకాదుపైతి మాం ॥9॥

యస్త్వేతత్కృచ్ఛ్రతశ్చీర్ణం తపో నిఃశ్రేయసం మహత్
కామాయాల్పీయసే యుంజ్యాద్బాలిశః కోఽపరస్తతః ॥10॥

యదాసౌ నియమేఽకల్పో జరయా జాతవేపథుః
ఆత్మన్యగ్నీన్సమారోప్య మచ్చిత్తోఽగ్నిం సమావిశేత్ ॥11॥

యదా కర్మవిపాకేషు లోకేషు నిరయాత్మసు
విరాగో జాయతే సమ్యఙ్న్యస్తాగ్నిః ప్రవ్రజేత్తతః ॥12॥

ఇష్ట్వా యథోపదేశం మాం దత్త్వా సర్వస్వమృత్విజే
అగ్నీన్స్వప్రాణ ఆవేశ్య నిరపేక్షః పరివ్రజేత్ ॥13॥

విప్రస్య వై సన్న్యసతో దేవా దారాదిరూపిణః
విఘ్నాన్కుర్వంత్యయం హ్యస్మానాక్రమ్య సమియాత్పరం ॥14॥

బిభృయాచ్చేన్మునిర్వాసః కౌపీనాచ్ఛాదనం పరం
త్యక్తం న దండపాత్రాభ్యామన్యత్కించిదనాపది ॥15॥

దృష్టిపూతం న్యసేత్పాదం వస్త్రపూతం పిబేజ్జలం
సత్యపూతాం వదేద్వాచం మనఃపూతం సమాచరేత్ ॥16॥

మౌనానీహానిలాయామా దండా వాగ్దేహచేతసాం
న హ్యేతే యస్య సంత్యంగ వేణుభిర్న భవేద్యతిః ॥17॥

భిక్షాం చతుర్షు వర్ణేషు విగర్హ్యాన్వర్జయంశ్చరేత్
సప్తాగారానసంక్లృప్తాంస్తుష్యేల్లబ్ధేన తావతా ॥18॥

బహిర్జలాశయం గత్వా తత్రోపస్పృశ్య వాగ్యతః
విభజ్య పావితం శేషం భుంజీతాశేషమాహృతం ॥19॥

ఏకశ్చరేన్మహీమేతాం నిఃసంగః సంయతేంద్రియః
ఆత్మక్రీడ ఆత్మరత ఆత్మవాన్సమదర్శనః ॥20॥

వివిక్తక్షేమశరణో మద్భావవిమలాశయః
ఆత్మానం చింతయేదేకమభేదేన మయా మునిః ॥21॥

అన్వీక్షేతాత్మనో బంధం మోక్షం చ జ్ఞాననిష్ఠయా
బంధ ఇంద్రియవిక్షేపో మోక్ష ఏషాం చ సంయమః ॥22॥

తస్మాన్నియమ్య షడ్వర్గం మద్భావేన చరేన్మునిః
విరక్తః క్షుద్రకామేభ్యో లబ్ధ్వాత్మని సుఖం మహత్ ॥23॥

పురగ్రామవ్రజాన్సార్థాన్భిక్షార్థం ప్రవిశంశ్చరేత్
పుణ్యదేశసరిచ్ఛైల వనాశ్రమవతీం మహీం ॥24॥

వానప్రస్థాశ్రమపదేష్వభీక్ష్ణం భైక్ష్యమాచరేత్
సంసిధ్యత్యాశ్వసమ్మోహః శుద్ధసత్త్వః శిలాంధసా ॥25॥

నైతద్వస్తుతయా పశ్యేద్దృశ్యమానం వినశ్యతి
అసక్తచిత్తో విరమేదిహాముత్రచికీర్షితాత్ ॥26॥

యదేతదాత్మని జగన్మనోవాక్ప్రాణసంహతం
సర్వం మాయేతి తర్కేణ స్వస్థస్త్యక్త్వా న తత్స్మరేత్॥27॥

జ్ఞాననిష్ఠో విరక్తో వా మద్భక్తో వానపేక్షకః
సలింగానాశ్రమాంస్త్యక్త్వా చరేదవిధిగోచరః॥28॥

బుధో బాలకవత్క్రీడేత్కుశలో జడవచ్చరేత్
వదేదున్మత్తవద్విద్వాన్గోచర్యాం నైగమశ్చరేత్॥29॥

వేదవాదరతో న స్యాన్న పాషండీ న హైతుకః
శుష్కవాదవివాదే న కంచిత్పక్షం సమాశ్రయేత్॥30॥

నోద్విజేత జనాద్ధీరో జనం చోద్వేజయేన్న తు
అతివాదాంస్తితిక్షేత నావమన్యేత కంచన
దేహముద్దిశ్య పశువద్వైరం కుర్యాన్న కేనచిత్॥31॥

ఏక ఏవ పరో హ్యాత్మా భూతేష్వాత్మన్యవస్థితః
యథేందురుదపాత్రేషు భూతాన్యేకాత్మకాని చ॥32॥

అలబ్ధ్వా న విషీదేత కాలే కాలేఽశనం క్వచిత్
లబ్ధ్వా న హృష్యేద్ధృతిమానుభయం దైవతంత్రితం॥33॥

ఆహారార్థం సమీహేత యుక్తం తత్ప్రాణధారణం
తత్త్వం విమృశ్యతే తేన తద్విజ్ఞాయ విముచ్యతే॥34॥

యదృచ్ఛయోపపన్నాన్నమద్యాచ్ఛ్రేష్ఠముతాపరం
తథా వాసస్తథా శయ్యాం ప్రాప్తం ప్రాప్తం భజేన్మునిః॥35॥

శౌచమాచమనం స్నానం న తు చోదనయా చరేత్
అన్యాంశ్చ నియమాంజ్ఞానీ యథాహం లీలయేశ్వరః॥36॥

న హి తస్య వికల్పాఖ్యా యా చ మద్వీక్షయా హతా
ఆదేహాంతాత్క్వచిత్ఖ్యాతిస్తతః సంపద్యతే మయా॥37॥

దుఃఖోదర్కేషు కామేషు జాతనిర్వేద ఆత్మవాన్
అజ్జ్ఞాసితమద్ధర్మో మునిం గురుముపవ్రజేత్॥38॥

తావత్పరిచరేద్భక్తః శ్రద్ధావాననసూయకః
యావద్బ్రహ్మ విజానీయాన్మామేవ గురుమాదృతః॥39॥

యస్త్వసంయతషడ్వర్గః ప్రచండేంద్రియసారథిః
జ్ఞానవైరాగ్యరహితస్త్రిదండముపజీవతి॥40॥

సురానాత్మానమాత్మస్థం నిహ్నుతే మాం చ ధర్మహా
అవిపక్వకషాయోఽస్మాదముష్మాచ్చ విహీయతే॥41॥

భిక్షోర్ధర్మః శమోఽహింసా తప ఈక్షా వనౌకసః
గృహిణో భూతరక్షేజ్యా ద్విజస్యాచార్యసేవనం॥42॥

బ్రహ్మచర్యం తపః శౌచం సంతోషో భూతసౌహృదం
గృహస్థస్యాప్యృతౌ గంతుః సర్వేషాం మదుపాసనం॥43॥

ఇతి మాం యః స్వధర్మేణ భజేన్నిత్యమనన్యభాక్
సర్వభూతేషు మద్భావో మద్భక్తిం విందతే దృఢాం॥44॥

భక్త్యోద్ధవానపాయిన్యా సర్వలోకమహేశ్వరం
సర్వోత్పత్త్యప్యయం బ్రహ్మ కారణం మోపయాతి సః॥45॥

ఇతి స్వధర్మనిర్ణిక్త సత్త్వో నిర్జ్ఞా తమద్గతిః
జ్ఞానవిజ్ఞానసంపన్నో న చిరాత్సముపైతి మాం॥46॥

వర్ణాశ్రమవతాం ధర్మ ఏష ఆచారలక్షణః
స ఏవ మద్భక్తియుతో నిఃశ్రేయసకరః పరః॥47॥

ఏతత్తేఽభిహితం సాధో భవాన్పృచ్ఛతి యచ్చ మాం
యథా స్వధర్మసంయుక్తో భక్తో మాం సమియాత్పరం॥48॥

—♦ అధ్యాయము 19 ♦—

శ్రీభగవానువాచ ।

యో విద్యాశ్రుతసంపన్నః ఆత్మవాన్నానుమానికః
మయామాత్రమిదం జ్ఞాత్వా జ్ఞానం చ మయి సన్న్యసేత్॥1॥

జ్ఞానినస్త్వహమేవేష్టః స్వార్థో హేతుశ్చ సమ్మతః
స్వర్గశ్చైవాపవర్గశ్చ నాన్యోఽర్థో మదృతే ప్రియః॥2॥

జ్ఞానవిజ్ఞానసంసిద్ధాః పదం శ్రేష్ఠం విదుర్మమ
జ్ఞానీ ప్రియతమోఽతో మే జ్ఞానేనాసౌ బిభర్తి మాం॥3॥

తపస్తీర్థం జపో దానం పవిత్రాణీతరాణి చ
నాలం కుర్వంతి తాం సిద్ధిం యా జ్ఞానకలయా కృతా॥4॥

తస్మాజ్జ్ఞా నేన సహితం జ్ఞాత్వా స్వాత్మానముద్ధవ
జ్ఞానవిజ్ఞానసంపన్నో భజ మాం భక్తిభావతః॥5॥

జ్ఞానవిజ్ఞానయజ్ఞేన మామిష్ట్వాత్మానమాత్మని
సర్వయజ్ఞపతిం మాం వై సంసిద్ధిం మునయోఽగమన్॥6॥

త్వయ్యుద్ధవాశ్రయతి యస్త్రివిధో వికారో
మాయాంతరాపతతి నాద్యపవర్గయోర్యత్
జన్మాదయోఽస్య యదమీ తవ తస్య కిం స్యుర్
ఆద్యంతయోర్యదసతోఽస్తి తదేవ మధ్యే॥7॥

శ్రీఉద్ధవ ఉవాచ ।

జ్ఞానం విశుద్ధం విపులం యథైతద్వైరాగ్యవిజ్ఞానయుతం పురాణం
ఆఖ్యాహి విశ్వేశ్వర విశ్వమూర్తే త్వద్భక్తియోగం చ మహద్విమృగ్యం॥8॥

తాపత్రయేణాభిహతస్య ఘోరే సంతప్యమానస్య భవాధ్వనీశ
పశ్యామి నాన్యచ్ఛరణం తవాంఘ్రి ద్వంద్వాతపత్రాదమృతాభివర్షాత్॥9॥

దష్టం జనం సంపతితం బిలేఽస్మిన్కాలాహినా క్షుద్రసుఖోరుతర్షం
సముద్ధరైనం కృపయాపవర్గ్యైర్వచోభిరాసించ మహానుభావ॥10॥

శ్రీభగవానువాచ ।

ఇత్థమేతత్పురా రాజా భీష్మం ధర్మభృతాం వరం
అజాతశత్రుః పప్రచ్ఛ సర్వేషాం నోఽనుశృణ్వతాం॥11॥

నివృత్తే భారతే యుద్ధే సుహృన్నిధనవిహ్వలః
శ్రుత్వా ధర్మాన్బహూన్పశ్చాన్మోక్షధర్మానపృచ్ఛత॥12॥

తానహం తేఽభిధాస్యామి దేవవ్రతముఖాచ్ఛ్రుతాన్
జ్ఞానవైరాగ్యవిజ్ఞాన శ్రద్ధాభక్త్యుపబృంహితాన్॥13॥

నవైకాదశ పంచ త్రీన్భావాన్భూతేషు యేన వై
ఈక్షేతాథాఇకమప్యేషు తజ్జ్ఞానం మమ నిశ్చితం॥14॥

ఏతదేవ హి విజ్ఞానం న తథైకేన యేన యత్
స్థిత్యుత్పత్త్యప్యయాన్పశ్యేద్భావానాం త్రిగుణాత్మనాం॥15॥

ఆదావంతే చ మధ్యే చ సృజ్యాత్సృజ్యం యదన్వియాత్
పునస్తత్ప్రతిసంక్రామే యచ్ఛిష్యేత తదేవ సత్॥16॥

శ్రుతిః ప్రత్యక్షమైతిహ్యమనుమానం చతుష్టయం
ప్రమాణేష్వనవస్థానాద్వికల్పాత్స విరజ్యతే॥17॥

కర్మణాం పరిణామిత్వాదావిరించ్యాదమంగలం
విపశ్చిన్నశ్వరం పశ్యేదదృష్టమపి దృష్టవత్॥18॥

భక్తియోగః పురైవోక్తః ప్రీయమాణాయ తేఽనఘ
పునశ్చ కథయిష్యామి మద్భక్తేః కారణం పరం॥19॥

శ్రద్ధామృతకథాయాం మే శశ్వన్మదనుకీర్తనం
పరినిష్ఠా చ పూజాయాం స్తుతిభిః స్తవనం మమ॥20॥

ఆదరః పరిచర్యాయాం సర్వాంగైరభివందనం
మద్భక్తపూజాభ్యధికా సర్వభూతేషు మన్మతిః॥21॥

మదర్థేష్వంగచేష్టా చ వచసా మద్గుణేరణం
మయ్యర్పణం చ మనసః సర్వకామవివర్జనం॥22॥

మదర్థేఽర్థపరిత్యాగో భోగస్య చ సుఖస్య చ
ఇష్టం దత్తం హుతం జప్తం మదర్థం యద్వ్రతం తపః॥23॥

ఏవం ధర్మైర్మనుష్యాణాముద్ధవాత్మనివేదినాం
మయి సంజాయతే భక్తిః కోఽన్యోఽర్థోఽస్యావశిష్యతే॥24॥

యదాత్మన్యర్పితం చిత్తం శాంతం సత్త్వోపబృంహితం
ధర్మం జ్ఞానం స వైరాగ్యమైశ్వర్యం చాభిపద్యతే॥25॥

యదర్పితం తద్వికల్పే ఇంద్రియైః పరిధావతి
రజస్వలం చాసన్నిష్ఠం చిత్తం విద్ధి విపర్యయం॥26॥

ధర్మో మద్భక్తికృత్ప్రోక్తో జ్ఞానం చైకాత్మ్యదర్శనం
గుణేస్వసంగో వైరాగ్యమైశ్వర్యం చాణిమాదయః॥27॥

శ్రీఉద్ధవ ఉవాచ యమః కతివిధః ప్రోక్తో
నియమో వారికర్షణ కః శమః కో దమః కృష్ణ॥28॥

కా తితిక్షా ధృతిః ప్రభో కిం దానం కిం తపః శౌర్యం
కిమ్సత్యమృతముచ్యతే కస్త్యాగః కిం ధనం చేష్టం॥29॥

కో యజ్ఞః కా చ దక్షిణా పుంసః కిం స్విద్బలం శ్రీమన్
భగో లాభశ్చ కేశవ కా విద్యా హ్రీః పరా కా శ్రీః॥30॥

కిం సుఖం దుఃఖమేవ చ కః పండితః కశ్చ మూర్ఖః
కః పంథా ఉత్పథశ్చ కః కః స్వర్గో నరకః కః స్విత్॥31॥

కో బంధురుత కిం గృహమ్క ఆఢ్యః కో దరిద్రో వా
కృపణః కః క ఈశ్వరః ఏతాన్ప్రశ్నాన్మమ బ్రూహి
విపరీతాంశ్చ సత్పతే శ్రీభగవానువాచ ।॥32॥

అహింసా సత్యమస్తేయమసంగో హ్రీరసంచయః
ఆస్తిక్యం బ్రహ్మచర్యం చ మౌనం స్థైర్యం క్షమాభయం॥33॥

శౌచం జపస్తపో హోమః శ్రద్ధాతిథ్యం మదర్చనం
తీర్థాటనం పరార్థేహా తుష్టిరాచార్యసేవనం॥34॥

ఏతే యమాః సనియమా ఉభయోర్ద్వాదశ స్మృతాః
పుంసాముపాసితాస్తాత యథాకామం దుహంతి హి॥35॥

శమో మన్నిష్ఠతా బుద్ధేర్దమ ఇంద్రియసంయమః
తితిక్షా దుఃఖసమ్మర్షో జిహ్వోపస్థజయో ధృతిః॥36॥

దండన్యాసః పరం దానం కామత్యాగస్తపః స్మృతం
స్వభావవిజయః శౌర్యం సత్యం చ సమదర్శనం॥37॥

అన్యచ్చ సునృతా వాణీ కవిభిః పరికీర్తితా
కర్మస్వసంగమః శౌచం త్యాగః సన్న్యాస ఉచ్యతే॥38॥

ధర్మ ఇష్టం ధనం నృణాం యజ్ఞోఽహం భగవత్తమః
దక్షిణా జ్ఞానసందేశః ప్రాణాయామః పరం బలం॥39॥

భగో మ ఐశ్వరో భావో లాభో మద్భక్తిరుత్తమః
విద్యాత్మని భిదాబాధో జుగుప్సా హ్రీరకర్మసు॥40॥

శ్రీర్గుణా నైరపేక్ష్యాద్యాః సుఖం దుఃఖసుఖాత్యయః
దుఃఖం కామసుఖాపేక్షా పండితో బంధమోక్షవిత్॥41॥

మూర్ఖో దేహాద్యహంబుద్ధిః పంథా మన్నిగమః స్మృతః
ఉత్పథశ్చిత్తవిక్షేపః స్వర్గః సత్త్వగుణోదయః॥42॥

నరకస్తమౌన్నాహో బంధుర్గురురహం సఖే
గృహం శరీరం మానుష్యం గుణాఢ్యో హ్యాఢ్య ఉచ్యతే॥43॥

దరిద్రో యస్త్వసంతుష్టః కృపణో యోఽజితేంద్రియః
గుణేష్వసక్తధీరీశో గుణసంగో విపర్యయః॥44॥

ఏత ఉద్ధవ తే ప్రశ్నాః సర్వే సాధు నిరూపితాః
కిం వర్ణితేన బహునా లక్షణం గుణదోషయోః
గుణదోషదృశిర్దోషో గుణస్తూభయవర్జితః॥45॥

—♦ అధ్యాయము 20 ♦—

శ్రీఉద్ధవ ఉవాచ ।

విధిశ్చ ప్రతిషేధశ్చ నిగమో హీశ్వరస్య తే
అవేక్షతేఽరవిండాక్ష గుణం దోషం చ కర్మణాం॥1॥

వర్ణాశ్రమవికల్పం చ ప్రతిలోమానులోమజం
ద్రవ్యదేశవయఃకాలాన్స్వర్గం నరకమేవ చ॥2॥

గుణదోషభిదాదృష్టిమంతరేణ వచస్తవ
నిఃశ్రేయసం కథం నృణాం నిషేధవిధిలక్షణం॥3॥

పితృదేవమనుష్యానాం వేదశ్చక్షుస్తవేశ్వర
శ్రేయస్త్వనుపలబ్ధేఽర్థే సాధ్యసాధనయోరపి॥4॥

గుణదోషభిదాదృష్టిర్నిగమాత్తే న హి స్వతః
నిగమేనాపవాదశ్చ భిదాయా ఇతి హ భ్రమః॥5॥

శ్రీభగవానువాచ ।

యోగాస్త్రయో మయా ప్రోక్తా నృణాం శ్రేయోవిధిత్సయా
జ్ఞానం కర్మ చ భక్తిశ్చ నోపాయోఽన్యోఽస్తి కుత్రచిత్॥6॥

నిర్విణ్ణానాం జ్ఞానయోగో న్యాసినామిహ కర్మసు
తేష్వనిర్విణ్ణచిత్తానాం కర్మయోగస్తు కామినాం॥7॥

యదృచ్ఛయా మత్కథాదౌ జాతశ్రద్ధస్తు యః పుమాన్
న నిర్విణ్ణో నాతిసక్తో భక్తియోగోఽస్య సిద్ధిదః॥8॥

తావత్కర్మాణి కుర్వీత న నిర్విద్యేత యావతా
మత్కథాశ్రవణాదౌ వా శ్రద్ధా యావన్న జాయతే॥9॥

స్వధర్మస్థో యజన్యజ్ఞైరనాశీఃకామ ఉద్ధవ
న యాతి స్వర్గనరకౌ యద్యన్యన్న సమాచరేత్॥10॥

అస్మింల్లోకే వర్తమానః స్వధర్మస్థోఽనఘః శుచిః
జ్ఞానం విశుద్ధమాప్నోతి మద్భక్తిం వా యదృచ్ఛయా॥11॥

స్వర్గిణోఽప్యేతమిచ్ఛంతి లోకం నిరయిణస్తథా
సాధకం జ్ఞానభక్తిభ్యాముభయం తదసాధకం॥12॥

న నరః స్వర్గతిం కాంక్షేన్నారకీం వా విచక్షణః
నేమం లోకం చ కాంక్షేత దేహావేశాత్ప్రమాద్యతి॥13॥

ఏతద్విద్వాన్పురా మృత్యోరభవాయ ఘటేత సః
అప్రమత్త ఇదం జ్ఞాత్వా మర్త్యమప్యర్థసిద్ధిదం॥14॥

ఛిద్యమానం యమైరేతైః కృతనీడం వనస్పతిం
ఖగః స్వకేతముత్సృజ్య క్షేమం యాతి హ్యలంపటః॥15॥

అహోరాత్రైశ్ఛిద్యమానం బుద్ధ్వాయుర్భయవేపథుః
ముక్తసంగః పరం బుద్ధ్వా నిరీహ ఉపశామ్యతి॥16॥

నృదేహమాద్యం సులభం సుదుర్లభం
ప్లవం సుకల్పం గురుకర్ణధారం
మయానుకూలేన నభస్వతేరితం
పుమాన్భవాబ్ధిం న తరేత్స ఆత్మహా॥17॥

యదారంభేషు నిర్విణ్ణో విరక్తః సంయతేంద్రియః
అభ్యాసేనాత్మనో యోగీ ధారయేదచలం మనః॥18॥

ధార్యమాణం మనో యర్హి భ్రామ్యదశ్వనవస్థితం
అతంద్రితోఽనురోధేన మార్గేణాత్మవశం నయేత్॥19॥

మనోగతిం న విసృజేజ్జితప్రాణో జితేంద్రియః
సత్త్వసంపన్నయా బుద్ధ్యా మన ఆత్మవశం నయేత్॥20॥

ఏష వై పరమో యోగో మనసః సంగ్రహః స్మృతః
హృదయజ్ఞత్వమన్విచ్ఛందమ్యస్యేవార్వతో ముహుః॥21॥

సాంఖ్యేన సర్వభావానాం ప్రతిలోమానులోమతః
భవాప్యయావనుధ్యాయేన్మనో యావత్ప్రసీదతి॥22॥

నిర్విణ్ణస్య విరక్తస్య పురుషస్యోక్తవేదినః
మనస్త్యజతి దౌరాత్మ్యం చింతితస్యానుచింతయా॥23॥

యమాదిభిర్యోగపథైరాన్వీక్షిక్యా చ విద్యయా
మమార్చోపాసనాభిర్వా నాన్యైర్యోగ్యం స్మరేన్మనః॥24॥

యది కుర్యాత్ప్రమాదేన యోగీ కర్మ విగర్హితం
యోగేనైవ దహేదంహో నాన్యత్తత్ర కదాచన॥25॥

స్వే స్వేఽధికారే యా నిష్ఠా స గుణః పరికీర్తితః
కర్మణాం జాత్యశుద్ధానామనేన నియమః కృతః
గుణదోషవిధానేన సంగానాం త్యాజనేచ్ఛయా॥26॥

జాతశ్రద్ధో మత్కథాసు నిర్విణ్ణః సర్వకర్మసు
వేద దుఃఖాత్మకాన్కామాన్పరిత్యాగేఽప్యనీశ్వరః॥27॥

తతో భజేత మాం ప్రీతః శ్రద్ధాలుర్దృఢనిశ్చయః
జుషమాణశ్చ తాన్కామాందుఃఖోదర్కాంశ్చ గర్హయన్॥28॥

ప్రోక్తేన భక్తియోగేన భజతో మాసకృన్మునేః
కామా హృదయ్యా నశ్యంతి సర్వే మయి హృది స్థితే॥29॥

భిద్యతే హృదయగ్రంథిశ్ఛిద్యంతే సర్వసంశయాః
క్షీయంతే చాస్య కర్మాణి మయి దృష్టేఽఖిలాత్మని॥30॥

తస్మాన్మద్భక్తియుక్తస్య యోగినో వై మదాత్మనః
న జ్ఞానం న చ వైరాగ్యం ప్రాయః శ్రేయో భవేదిహ॥31॥

యత్కర్మభిర్యత్తపసా జ్ఞానవైరాగ్యతశ్చ యత్
యోగేన దానధర్మేణ శ్రేయోభిరితరైరపి॥32॥

సర్వం మద్భక్తియోగేన మద్భక్తో లభతేఽఞ్జసా
స్వర్గాపవర్గం మద్ధామ కథంచిద్యది వాంఛతి॥33॥

న కించిత్సాధవో ధీరా భక్తా హ్యేకాంతినో మమ
వాంఛంత్యపి మయా దత్తం కైవల్యమపునర్భవం॥34॥

నైరపేక్ష్యం పరం ప్రాహుర్నిఃశ్రేయసమనల్పకం
తస్మాన్నిరాశిషో భక్తిర్నిరపేక్షస్య మే భవేత్॥35॥

న మయ్యేకాంతభక్తానాం గుణదోషోద్భవా గుణాః
సాధూనాం సమచిత్తానాం బుద్ధేః పరముపేయుషాం॥36॥

ఏవమేతాన్మయా దిష్టాననుతిష్ఠంతి మే పథః
క్షేమం విందంతి మత్స్థానం యద్బ్రహ్మ పరమం విదుః॥37॥

—♦ అధ్యాయము 21 ♦—

శ్రీభగవానువాచ ।

య ఏతాన్మత్పథో హిత్వా భక్తిజ్ఞానక్రియాత్మకాన్
క్షుద్రాన్కామాంశ్చలైః ప్రాణైర్జుషంతః సంసరంతి తే॥1॥

స్వే స్వేఽధికారే యా నిష్ఠా స గుణః పరికీర్తితః
విపర్యయస్తు దోషః స్యాదుభయోరేష నిశ్చయః॥2॥

శుద్ధ్యశుద్ధీ విధీయేతే సమానేష్వపి వస్తుషు
ద్రవ్యస్య విచికిత్సార్థం గుణదోషౌ శుభాశుభౌ
ధర్మార్థం వ్యవహారార్థం యాత్రార్థమితి చానఘ॥3॥

దర్శితోఽయం మయాచారో
ధర్మముద్వహతాం ధురం॥4॥

భూమ్యంబ్వగ్న్యనిలాకాశా భూతానాం పంచధాతవః
ఆబ్రహ్మస్థావరాదీనాం శారీరా ఆత్మసంయుతాః॥5॥

వేదేన నామరూపాణి విషమాణి సమేష్వపి
ధాతుషూద్ధవ కల్ప్యంత ఏతేషాం స్వార్థసిద్ధయే॥6॥

దేశకాలాదిభావానాం వస్తూనాం మమ సత్తమ
గుణదోషౌ విధీయేతే నియమార్థం హి కర్మణాం॥7॥

అకృష్ణసారో దేశానామబ్రహ్మణ్యోఽసుచిర్భవేత్
కృష్ణసారోఽప్యసౌవీర కీకటాసంస్కృతేరిణం॥8॥

కర్మణ్యో గుణవాన్కాలో ద్రవ్యతః స్వత ఏవ వా
యతో నివర్తతే కర్మ స దోషోఽకర్మకః స్మృతః॥9॥

ద్రవ్యస్య శుద్ధ్యశుద్ధీ చ ద్రవ్యేణ వచనేన చ
సంస్కారేణాథ కాలేన మహత్వాల్పతయాథ వా॥10॥

శక్త్యాశక్త్యాథ వా బుద్ధ్యా సమృద్ధ్యా చ యదాత్మనే
అఘం కుర్వంతి హి యథా దేశావస్థానుసారతః॥11॥

ధాన్యదార్వస్థితంతూనాం రసతైజసచర్మణాం
కాలవాయ్వగ్నిమృత్తోయైః పార్థివానాం యుతాయుతైః॥12॥

అమేధ్యలిప్తం యద్యేన గంధలేపం వ్యపోహతి
భజతే ప్రకృతిం తస్య తచ్ఛౌచం తావదిష్యతే॥13॥

స్నానదానతపోఽవస్థా వీర్యసంస్కారకర్మభిః
మత్స్మృత్యా చాత్మనః శౌచం శుద్ధః కర్మాచరేద్ద్విజః॥14॥

మంత్రస్య చ పరిజ్ఞానం కర్మశుద్ధిర్మదర్పణం
ధర్మః సంపద్యతే షడ్భిరధర్మస్తు విపర్యయః॥15॥

క్వచిద్గుణోఽపి దోషః స్యాద్దోషోఽపి విధినా గుణః
గుణదోషార్థనియమస్తద్భిదామేవ బాధతే॥16॥

సమానకర్మాచరణం పతితానాం న పాతకం
ఔత్పత్తికో గుణః సంగో న శయానః పతత్యధః ॥17॥

యతో యతో నివర్తేత విముచ్యేత తతస్తతః
ఏష ధర్మో నృణాం క్షేమః శోకమోహభయాపహః ॥18॥

విషయేషు గుణాధ్యాసాత్పుంసః సంగస్తతో భవేత్
సంగాత్తత్ర భవేత్కామః కామాదేవ కలిర్నృణాం ॥19॥

కలేర్దుర్విషహః క్రోధస్తమస్తమనువర్తతే
తమసా గ్రస్యతే పుంసశ్చేతనా వ్యాపినీ ద్రుతం ॥20॥

తయా విరహితః సాధో జంతుః శూన్యాయ కల్పతే
తతోఽస్య స్వార్థవిభ్రంశో మూర్చ్ఛితస్య మృతస్య చ ॥21॥

విషయాభినివేశేన నాత్మానం వేద నాపరం
వృక్ష జీవికయా జీవన్వ్యర్థం భస్త్రేవ యః శ్వసన్ ॥22॥

ఫలశ్రుతిరియం నౄణాం న శ్రేయో రోచనం పరం
శ్రేయోవివక్షయా ప్రోక్తం యథా భైషజ్యరోచనం ॥23॥

ఉత్పత్త్యైవ హి కామేషు ప్రాణేషు స్వజనేషు చ
ఆసక్తమనసో మర్త్యా ఆత్మనోఽనర్థహేతుషు ॥24॥

నతానవిదుషః స్వార్థం భ్రామ్యతో వృజినాధ్వని
కథం యుంజ్యాత్పునస్తేషు తాంస్తమో విశతో బుధః ॥25॥

ఏవం వ్యవసితం కేచిదవిజ్ఞాయ కుబుద్ధయః
ఫలశ్రుతిం కుసుమితాం న వేదజ్ఞా వదంతి హి ॥26॥

కామినః కృపణా లుబ్ధాః పుష్పేషు ఫలబుద్ధయః
అగ్నిముగ్ధా ధూమతాంతాః స్వం లోకం న విదంతి తే ॥27॥

న తే మామంగ జానంతి హృదిస్థం య ఇదం యతః
ఉక్థశస్త్రా హ్యసుతృపో యథా నీహారచక్షుషః ॥28॥

తే మే మతమవిజ్ఞాయ పరోక్షం విషయాత్మకాః
హింసాయాం యది రాగః స్యాద్యజ్ఞ ఏవ న చోదనా ॥29॥

హింసావిహారా హ్యాలబ్ధైః పశుభిః స్వసుఖేచ్ఛయా
యజంతే దేవతా యజ్ఞైః పితృభూతపతీన్ఖలాః ॥30॥

స్వప్నోపమమముం లోకమసంతం శ్రవణప్రియం
ఆశిషో హృది సంకల్ప్య త్యజంత్యర్థాన్యథా వణిక్ ॥31॥

రజఃసత్త్వతమోనిష్ఠా రజఃసత్త్వతమోజుషః
ఉపాసత ఇంద్రముఖ్యాందేవాదీన్న యథైవ మాం ॥32॥

ఇష్ట్వేహ దేవతా యజ్ఞైర్గత్వా రంస్యామహే దివి
తస్యాంత ఇహ భూయాస్మ మహాశాలా మహాకులాః ॥33॥

ఏవం పుష్పితయా వాచా వ్యాక్షిప్తమనసాం నృణాం
మానినాం చాతిలుబ్ధానాం మద్వార్తాపి న రోచతే ॥34॥

వేదా బ్రహ్మాత్మవిషయాస్త్రికాండవిషయా ఇమే
పరోక్షవాదా ఋషయః పరోక్షం మమ చ ప్రియం ॥35॥

శబ్దబ్రహ్మ సుదుర్బోధం ప్రాణేంద్రియమనోమయం
అనంతపారం గంభీరం దుర్విగాహ్యం సముద్రవత్ ॥36॥

మయోపబృంహితం భూమ్నా బ్రహ్మణానంతశక్తినా
భూతేషు ఘోషరూపేణ విసేష్వూర్ణేవ లక్ష్యతే ॥37॥

యథోర్ణనాభిర్హృదయాదూర్ణాముద్వమతే ముఖాత్
ఆకాశాద్ఘోషవాన్ప్రాణో మనసా స్పర్శరూపిణా ॥38॥

ఛందోమయోఽమృతమయః సహస్రపదవీం ప్రభుః
ఓంకారాద్వ్యంజితస్పర్శ స్వరోష్మాంతస్థభూషితాం ॥39॥

విచిత్రభాషావితతాం ఛందోభిశ్చతురుత్తరైః
అనంతపారాం బృహతీం సృజత్యాక్షిపతే స్వయం ॥40॥

గాయత్ర్యుష్ణిగనుష్టుప్చ బృహతీ పంక్తిరేవ చ
త్రిష్టుబ్జగత్యతిచ్ఛందో హ్యత్యష్ట్యతిజగద్విరాట్ ॥41॥

కిం విధత్తే కిమాచష్టే కిమనూద్య వికల్పయేత్
ఇత్యస్యా హృదయం లోకే నాన్యో మద్వేద కశ్చన ॥42॥

మాం విధత్తేఽభిధత్తే మాం వికల్ప్యాపోహ్యతే త్వహం
ఏతావాన్సర్వవేదార్థః శబ్ద ఆస్థాయ మాం భిదాం
మాయామాత్రమనూద్యాంతే ప్రతిషిధ్య ప్రసీదతి ॥43॥

—♦ అధ్యాయము 22 ♦—

శ్రీఉద్ధవ ఉవాచ ।

కతి తత్త్వాని విశ్వేశ సంఖ్యాతాన్యృషిభిః ప్రభో
నవైకాదశ పంచ త్రీణ్యాత్థ త్వమిహ శుశ్రుమ ॥1॥

కేచిత్షడ్వింశతిం ప్రాహురపరే పంచవింశతిం
సప్తైకే నవ షట్కేచిచ్చత్వార్యేకాదశాపరే
కేచిత్సప్తదశ ప్రాహుః షోడశైకే త్రయోదశ ॥2॥

ఏతావత్త్వం హి సంఖ్యానామృషయో యద్వివక్షయా
గాయంతి పృథగాయుష్మన్నిదం నో వక్తుమర్హసి ॥3॥

శ్రీభగవానువాచ ।

యుక్తం చ సంతి సర్వత్ర భాషంతే బ్రాహ్మణా యథా
మాయాం మదీయాముద్గృహ్య వదతాం కిం ను దుర్ఘటం ॥4॥

నైతదేవం యథాత్థ త్వం యదహం వచ్మి తత్తథా
ఏవం వివదతాం హేతుం శక్తయో మే దురత్యయాః ॥5॥

యాసాం వ్యతికరాదాసీద్వికల్పో వదతాం పదం
ప్రాప్తే శమదమేఽప్యేతి వాదస్తమను శామ్యతి ॥6॥

పరస్పరానుప్రవేశాత్తత్త్వానాం పురుషర్షభ
పౌర్వాపర్యప్రసంఖ్యానం యథా వక్తుర్వివక్షితం ॥7॥

ఏకస్మిన్నపి దృశ్యంతే ప్రవిష్టానీతరాణి చ
పూర్వస్మిన్వా పరస్మిన్వా తత్త్వే తత్త్వాని సర్వశః॥8॥

పౌర్వాపర్యమతోఽమీషాం ప్రసంఖ్యానమభీప్సతాం
యథా వివిక్తం యద్వక్త్రం గృహ్ణీమో యుక్తిసంభవాత్॥9॥

అనాద్యవిద్యాయుక్తస్య పురుషస్యాత్మవేదనం
స్వతో న సంభవాదన్యస్తత్త్వజ్ఞో జ్ఞానదో భవేత్॥10॥

పురుషేశ్వరయోరత్ర న వైలక్షణ్యమణ్వపి
తదన్యకల్పనాపార్థా జ్ఞానం చ ప్రకృతేర్గుణః॥11॥

ప్రకృతిర్గుణసామ్యం వై ప్రకృతేర్నాత్మనో గుణాః
సత్త్వం రజస్తమ ఇతి స్థిత్యుత్పత్త్యంతహేతవః॥12॥

సత్త్వం జ్ఞానం రజః కర్మ తమోఽజ్ఞానమిహోచ్యతే
గుణవ్యతికరః కాలః స్వభావః సూత్రమేవ చ॥13॥

పురుషః ప్రకృతిర్వ్యక్తమహంకారో నభోఽనిలః
జ్యోతిరాపః క్షితిరితి తత్త్వాన్యుక్తాని మే నవ॥14॥

శ్రోత్రం త్వగ్దర్శనం ఘ్రాణో జిహ్వేతి జ్ఞానశక్తయః
వాక్పాణ్యుపస్థపాయ్వంఘ్రిః కర్మాణ్యంగోభయం మనః॥15॥

శబ్దః స్పర్శో రసో గంధో రూపం చేత్యర్థజాతయః
గత్యుక్త్యుత్సర్గశిల్పాని కర్మాయతనసిద్ధయః॥16॥

సర్గాదౌ ప్రకృతిర్హ్యస్య కార్యకారణరూపిణీ
సత్త్వాదిభిర్గుణైర్ధత్తే పురుషోఽవ్యక్త ఈక్షతే॥17॥

వ్యక్తాదాయో వికుర్వాణా ధాతవః పురుషేక్షయా
లబ్ధవీర్యాః సృజంత్యండం సంహతాః ప్రకృతేర్బలాత్॥18॥

సప్తైవ ధాతవ ఇతి తత్రార్థాః పంచ ఖాదయః
జ్ఞానమాత్మోభయాధారస్తతో దేహేంద్రియాసవః॥19॥

షడిత్యత్రాపి భూతాని పంచ షష్ఠః పరః పుమాన్
తైర్యుఇత ఆత్మసంభూతైః సృష్ట్వేదం సమపావిశత్॥20॥

చత్వార్యేవేతి తత్రాపి తేజ ఆపోఽన్నమాత్మనః
జాతాని తైరిదం జాతం జన్మావయవినః ఖలు॥21॥

సంఖ్యానే సప్తదశకే భూతమాత్రేంద్రియాణి చ
పంచ పంచైకమనసా ఆత్మా సప్తదశః స్మృతః॥22॥

తద్వత్షోడశసంఖ్యానే ఆత్మైవ మన ఉచ్యతే
భూతేంద్రియాణి పంచైవ మన ఆత్మా త్రయోదశ॥23॥

ఏకాదశత్వ ఆత్మాసౌ మహాభూతేంద్రియాణి చ
అష్టౌ ప్రకృతయశ్చైవ పురుషశ్చ నవేత్యథ॥24॥

ఇతి నానాప్రసంఖ్యానం తత్త్వానామృషిభిః కృతం
సర్వం న్యాయ్యం యుక్తిమత్త్వాద్విదుషాం కిమశోభనం॥25॥

శ్రీఉద్ధవ ఉవాచ ।

ప్రకృతిః పురుషశ్చోభౌ యద్యప్యాత్మవిలక్షణౌ
అన్యోన్యాపాశ్రయాత్కృష్ణ దృశ్యతే న భిదా తయోః
ప్రకృతౌ లక్ష్యతే హ్యాత్మా ప్రకృతిశ్చ తథాత్మని ॥26॥

ఏవం మే పుండరీకాక్ష మహాంతం సంశయం హృది
ఛేత్తుమర్హసి సర్వజ్ఞ వచోభిర్నయనైపుణైః ॥27॥

త్వత్తో జ్ఞానం హి జీవానాం ప్రమోషస్తేఽత్ర శక్తితః
త్వమేవ హ్యాత్మమాయాయా గతిం వేత్థ న చాపరః ॥28॥

శ్రీభగవానువాచ ।

ప్రకృతిః పురుషశ్చేతి వికల్పః పురుషర్షభ
ఏష వైకారికః సర్గో గుణవ్యతికరాత్మకః ॥29॥

మమాంగ మాయా గుణమయ్యనేకధా వికల్పబుద్ధీశ్చ గుణైర్విధత్తే
వైకారికస్త్రివిధోఽధ్యాత్మమేకమథాధిదైవమధిభూతమన్యత్ ॥30॥

దృగ్రూపమార్కం వపురత్ర రంధ్రే పరస్పరం సిధ్యతి యః స్వతః ఖే
ఆత్మా యదేషామపరో య ఆద్యః స్వయానుభూత్యాఖిలసిద్ధసిద్ధిః ॥31॥

ఏవం త్వగాది శ్రవణాది చక్షుర్
జిహ్వాది నాసాది చ చిత్తయుక్తం ॥32॥

యోఽసౌ గుణక్షోభకృతో వికారః ప్రధానమూలాన్మహతః ప్రసూతః
అహం త్రివృన్మోహవికల్పహేతుర్వైకారికస్తామస ఐంద్రియశ్చ ॥33॥

ఆత్మాపరిజ్ఞానమయో వివాదో హ్యస్తీతి నాస్తీతి భిదార్థనిష్ఠః
వ్యర్థోఽపి నైవోపరమేత పుంసాం మత్తః పరావృత్తధియాం స్వలోకాత్ ॥34॥

శ్రీఉద్ధవ ఉవాచ ।

త్వత్తః పరావృత్తధియః స్వకృతైః కర్మభిః ప్రభో
ఉచ్చావచాన్యథా దేహాన్గృహ్ణంతి విసృజంతి చ ॥35॥

తన్మమాఖ్యాహి గోవింద దుర్విభావ్యమనాత్మభిః
న హ్యేతత్ప్రాయశో లోకే విద్వాంసః సంతి వంచితాః ॥36॥

శ్రీభగవానువాచ ।

మనః కర్మమయం ణౄణామింద్రియైః పంచభిర్యుతం
లోకాల్లోకం ప్రయాత్యన్య ఆత్మా తదనువర్తతే ॥37॥

ధ్యాయన్మనోఽను విషయాందృష్టాన్వానుశ్రుతానథ
ఉద్యత్సీదత్కర్మతంత్రం స్మృతిస్తదను శామ్యతి ॥38॥

విషయాభినివేశేన నాత్మానం యత్స్మరేత్పునః
జంతోర్వై కస్యచిద్ధేతోర్మృత్యురత్యంతవిస్మృతిః ॥39॥

జన్మ త్వాత్మతయా పుంసః సర్వభావేన భూరిద
విషయస్వీకృతిం ప్రాహుర్యథా స్వప్నమనోరథః॥40॥

స్వప్నం మనోరథం చేత్థం ప్రాక్తనం న స్మరత్యసౌ
తత్ర పూర్వమివాత్మానమపూర్వమ్చానుపశ్యతి॥41॥

ఇంద్రియాయనసృష్ట్యేదం త్రైవిధ్యం భాతి వస్తుని
బహిరంతర్భిదాహేతుర్జనోఽసజ్జనకృద్యథా॥42॥

నిత్యదా హ్యంగ భూతాని భవంతి న భవంతి చ
కాలేనాలక్ష్యవేగేన సూక్ష్మత్వాత్తన్న దృశ్యతే॥43॥

యథార్చిషాం స్రోతసాం చ ఫలానాం వా వనస్పతేః
తథైవ సర్వభూతానాం వయోఽవస్థాదయః కృతాః॥44॥

సోఽయం దీపోఽర్చిషాం యద్వత్స్రోతసాం తదిదం జలం
సోఽయం పుమానితి నృణాం మృషా గీర్ధీర్మృషాయుషాం॥45॥

మా స్వస్య కర్మబీజేన జాయతే సోఽప్యయం పుమాన్
మ్రియతే వామరో భ్రాంత్యా యథాగ్నిర్దారుసంయుతః॥46॥

నిషేకగర్భజన్మాని బాల్యకౌమారయౌవనం
వయోమధ్యం జరా మృత్యురిత్యవస్థాస్తనోర్నవ॥47॥

ఏతా మనోరథమయీర్హాన్యస్యోచ్చావచాస్తనూః
గుణసంగాదుపాదత్తే క్వచిత్కశ్చిజ్జహాతి చ॥48॥

ఆత్మనః పితృపుత్రాభ్యామనుమేయౌ భవాప్యయౌ
న భవాప్యయవస్తూనామభిజ్ఞో ద్వయలక్షణః॥49॥

తరోర్బీజవిపాకాభ్యాం యో విద్వాంజన్మసంయమౌ
తరోర్విలక్షణో ద్రష్టా ఏవం ద్రష్టా తనోః పృథక్॥50॥

ప్రకృతేరేవమాత్మానమవివిచ్యాబుధః పుమాన్
తత్త్వేన స్పర్శసమ్మూఢః సంసారం ప్రతిపద్యతే॥51॥

సత్త్వసంగాదృషీందేవాన్రజసాసురమానుషాన్
తమసా భూతతిర్యక్త్వం భ్రామితో యాతి కర్మభిః॥52॥

నృత్యతో గాయతః పశ్యన్యథైవానుకరోతి తాన్
ఏవం బుద్ధిగుణాన్పశ్యన్ననీహోఽప్యనుకార్యతే॥53॥

యథాంభసా ప్రచలతా తరవోఽపి చలా ఇవ
చక్షుసా భ్రామ్యమాణేన దృశ్యతే భ్రమతీవ భూః॥54॥

యథా మనోరథధియో విషయ్యానుభవో మృషా
స్వప్నదృష్టాశ్చ దాశార్హ తథా సంసార ఆత్మనః॥55॥

అర్థే హ్యవిద్యమానేఽపి సంసృతిర్న నివర్తతే
ధ్యాయతో విషయానస్య స్వప్నేఽనర్థాగమో యథా॥56॥

తస్మాదుద్ధవ మా భుంక్ష్వ విషయానసదింద్రియైః
ఆత్మాగ్రహణనిర్భాతం పశ్య వైకల్పికం భ్రమం॥57॥

క్షిప్తోఽవమానితోఽసద్భిః ప్రలబ్ధోఽసూయితోఽథ వా
తాడితః సన్నిరుద్ధో వా వృత్త్యా వా పరిహాపితః॥58॥

నిష్ఠ్యూతో మూత్రితో వాజ్ఞైర్బహుధైవం ప్రకంపితః
శ్రేయస్కామః కృచ్ఛ్రగత ఆత్మనాత్మానముద్ధరేత్॥59॥

శ్రీఉద్ధవ ఉవాచ ।

యథైవమనుబుధ్యేయం
వద నో వదతాం వర॥60॥

సుదుఃషహమిమం మన్య ఆత్మన్యసదతిక్రమం
విదుషామపి విశ్వాత్మన్ప్రకృతిర్హి బలీయసీ
ఋతే త్వద్ధర్మనిరతాన్శాంతాంస్తే చరణాలయాన్॥61॥

—♦ అధ్యాయము 23 ♦—

శ్రీబాదరాయణిరువాచ ।

స ఏవమాశంసిత ఉద్ధవేన భాగవతముఖ్యేన దాశార్హముఖ్యః
సభాజయన్భృత్యవచో ముకుందస్తమాబభాషే శ్రవణీయవీర్యః॥1॥

శ్రీభగవానువాచ ।

బార్హస్పత్య స నాస్త్యత్ర సాధుర్వై దుర్జనేరితైః
దురక్తైర్భిన్నమాత్మానం యః సమాధాతుమీశ్వరః॥2॥

న తథా తప్యతే విద్ధః పుమాన్బాణైస్తు మర్మగైః
యథా తుదంతి మర్మస్థా హ్యసతాం పరుషేషవః॥3॥

కథయంతి మహత్పుణ్యమితిహాసమిహోద్ధవ
తమహం వర్ణయిష్యామి నిబోధ సుసమాహితః॥4॥

కేనచిద్భిక్షుణా గీతం పరిభూతేన దుర్జనైః
స్మరతా ధృతియుక్తేన విపాకం నిజకర్మణాం॥5॥

అవంతిషు ద్విజః కశ్చిదాసీదాఢ్యతమః శ్రియా
వార్తావృత్తిః కదర్యస్తు కామీ లుబ్ధోఽతికోపనః॥6॥

జ్ఞాతయోఽతిథయస్తస్య వాఙ్మాత్రేణాపి నార్చితాః
శూన్యావసథ ఆత్మాపి కాలే కామైరనర్చితః॥7॥

దుఃశీలస్య కదర్యస్య ద్రుహ్యంతే పుత్రబాంధవాః
దారా దుహితరో భృత్యా విషణ్ణా నాచరన్ప్రియం॥8॥

తస్యైవం యక్షవిత్తస్య చ్యుతస్యోభయలోకతః
ధర్మకామవిహీనస్య చుక్రుధుః పంచభాగినః॥9॥

తదవధ్యానవిస్రస్త పుణ్యస్కంధస్య భూరిద
అర్థోఽప్యగచ్ఛన్నిధనం బహ్వాయాసపరిశ్రమః॥10॥

జ్ఞాత్యో జగృహుః కించిత్కించిద్దస్యవ ఉద్ధవ
దైవతః కాలతః కించిద్బ్రహ్మబంధోర్నృపార్థివాత్॥11॥

స ఏవం ద్రవిణే నష్టే ధర్మకామవివర్జితః
ఉపేక్షితశ్చ స్వజనైశ్చింతామాప దురత్యయాం ॥12॥

తస్యైవం ధ్యాయతో దీర్ఘం నష్టరాయస్తపస్వినః
ఖిద్యతో బాష్పకంఠస్య నిర్వేదః సుమహానభూత్ ॥13॥

స చాహేదమహో కష్టం వృథాత్మా మేఽనుతాపితః
న ధర్మాయ న కామాయ యస్యార్థాయాస ఈదృశః ॥14॥

ప్రాయేణార్థాః కదర్యాణాం న సుఖాయ కదాచన
ఇహ చాత్మోపతాపాయ మృతస్య నరకాయ చ ॥15॥

యశో యశస్వినాం శుద్ధం శ్లాఘ్యా యే గుణినాం గుణాః
లోభః స్వల్పోఽపి తాన్హంతి శ్విత్రో రూపమివేప్సితం ॥16॥

అర్థస్య సాధనే సిద్ధే ఉత్కర్షే రక్షణే వ్యయే
నాశోపభోగ ఆయాసస్త్రాసశ్చింతా భ్రమో నృణాం ॥17॥

స్తేయం హింసానృతం దంభః కామః క్రోధః స్మయో మదః
భేదో వైరమవిశ్వాసః సంస్పర్ధా వ్యసనాని చ ॥18॥

ఏతే పంచదశానర్థా హ్యర్థమూలా మతా నృణాం
తస్మాదనర్థమర్థాఖ్యం శ్రేయోఽర్థీ దూరతస్త్యజేత్ ॥19॥

భిద్యంతే భ్రాతరో దారాః పితరః సుహృదస్తథా
ఏకాస్నిగ్ధాః కాకిణినా సద్యః సర్వేఽరయః కృతాః ॥20॥

అర్థేనాల్పీయసా హ్యేతే సంరబ్ధా దీప్తమన్యవః
త్యజంత్యాశు స్పృధో ఘ్నంతి సహసోత్సృజ్య సౌహృదం ॥21॥

లబ్ధ్వా జన్మామరప్రార్థ్యం మానుష్యం తద్ద్విజాగ్ర్యతాం
తదనాదృత్య యే స్వార్థం ఘ్నంతి యాంత్యశుభాం గతిం ॥22॥

స్వర్గాపవర్గయోర్ద్వారం ప్రాప్య లోకమిమం పుమాన్
ద్రవిణే కోఽనుషజ్జేత మర్త్యోఽనర్థస్య ధామని ॥23॥

దేవర్షిపితృభూతాని జ్ఞాతీన్బంధూంశ్చ భాగినః
అసంవిభజ్య చాత్మానం యక్షవిత్తః పతత్యధః ॥24॥

వ్యర్థయార్థేహయా విత్తం ప్రమత్తస్య వయో బలం
కుశలా యేన సిధ్యంతి జరఠః కిం ను సాధయే ॥25॥

కస్మాత్సంక్లిశ్యతే విద్వాన్వ్యర్థయార్థేహయాసకృత్
కస్యచిన్మాయయా నూనం లోకోఽయం సువిమోహితః ॥26॥

కిం ధనైర్ధనదైర్వా కిం కామైర్వా కామదైరుత
మృత్యునా గ్రస్యమానస్య కర్మభిర్వోత జన్మదైః ॥27॥

నూనం మే భగవాంస్తుష్టః సర్వదేవమయో హరిః
యేన నీతో దశామేతాం నిర్వేదశ్చాత్మనః ప్లవః ॥28॥

సోఽహం కాలావశేషేణ శోషయిష్యేఽఙ్గమాత్మనః
అప్రమత్తోఽఖిలస్వార్థే యది స్యాత్సిద్ధ ఆత్మని ॥29॥

తత్ర మామనుమోదేరందేవాస్త్రిభువనేశ్వరాః
ముహూర్తేన బ్రహ్మలోకం ఖట్వాంగః సమసాధయత్ ॥30॥

శ్రీభగవానువాచ ।

ఇత్యభిప్రేత్య మనసా హ్యావంత్యో ద్విజసత్తమః
ఉన్ముచ్య హృదయగ్రంథీన్శాంతో భిక్షురభూన్మునిః॥31॥

స చచార మహీమేతాం సంయతాత్మేంద్రియానిలః
భిక్షార్థం నగరగ్రామానసంగోఽలక్షితోఽవిశత్॥32॥

తం వై ప్రవయసం భిక్షుమవధూతమసజ్జనాః
దృష్ట్వా పర్యభవన్భద్ర బహ్వీభిః పరిభూతిభిః॥33॥

కేచిత్త్రివేణుం జగృహురేకే పాత్రం కమండలుం
పీఠం చైకేఽక్షసూత్రం చ కంథాం చీరాణి కేచన
ప్రదాయ చ పునస్తాని దర్శితాన్యాదదుర్మునేః॥34॥

అన్నం చ భైక్ష్యసంపన్నం భుంజానస్య సరిత్తటే
మూత్రయంతి చ పాపిష్ఠాః ష్ఠీవంత్యస్య చ మూర్ధని॥35॥

యతవాచం వాచయంతి తాడయంతి న వక్తి చేత్
తర్జయంత్యపరే వాగ్భిః స్తేనోఽయమితి వాదినః
బధ్నంతి రజ్జ్వా తం కేచిద్బధ్యతాం బధ్యతామితి॥36॥

క్షిపంత్యేకేఽవజానంత ఏష ధర్మధ్వజః శఠః
క్షీణవిత్త ఇమాం వృత్తిమగ్రహీత్స్వజనోజ్ఝితః॥37॥

అహో ఏష మహాసారో ధృతిమాన్గిరిరాడివ
మౌనేన సాధయత్యర్థం బకవద్దృఢనిశ్చయః॥38॥

ఇత్యేకే విహసంత్యేనమేకే దుర్వాతయంతి చ
తం బబంధుర్నిరురుధుర్యథా క్రీడనకం ద్విజం॥39॥

ఏవం స భౌతికం దుఃఖం దైవికం దైహికం చ యత్
భోక్తవ్యమాత్మనో దిష్టం ప్రాప్తం ప్రాప్తమబుధ్యత॥40॥

పరిభూత ఇమాం గాథామగాయత నరాధమైః
పాతయద్భిః స్వ ధర్మస్థో ధృతిమాస్థాయ సాత్త్వికీం॥41॥

ద్విజ ఉవాచ ।

నాయం జనో మే సుఖదుఃఖహేతుర్న దేవతాత్మా గ్రహకర్మకాలాః
మనః పరం కారణమామనంతి సంసారచక్రం పరివర్తయేద్యత్॥42॥

మనో గుణాన్వై సృజతే బలీయస్తతశ్చ కర్మాణి విలక్షణాని
శుక్లాని కృష్ణాన్యథ లోహితాని తేభ్యః సవర్ణాః సృతయో భవంతి॥43॥

అనీహ ఆత్మా మనసా సమీహతా హిరణ్మయో మత్సఖ ఉద్విచష్టే
మనః స్వలింగం పరిగృహ్య కామాన్జుషన్నిబద్ధో గుణసంగతోఽసౌ॥44॥

దానం స్వధర్మో నియమో యమశ్చ శ్రుతం చ కర్మాణి చ సద్వ్రతాని
సర్వే మనోనిగ్రహలక్షణాంతాః పరో హి యోగో మనసః సమాధిః॥45॥

సమాహితం యస్య మనః ప్రశాంతం దానాదిభిః కిం వద తస్య కృత్యం
అసంయతం యస్య మనో వినశ్యద్దానాదిభిశ్చేదపరం కిమేభిః॥46॥

మనోవశేఽన్యే హ్యభవన్స్మ దేవా మనశ్చ నాన్యస్య వశం సమేతి
భీష్మో హి దేవః సహసః సహీయాన్యుంజ్యాద్వశే తం స హి దేవదేవః ॥47॥

తద్దుర్జయం శత్రుమసహ్యవేగమరుంతుదం తన్న విజిత్య కేచిత్
కుర్వంత్యసద్విగ్రహమత్ర మర్త్యైర్మిత్రాణ్యుదాసీనరిపూన్విమూఢాః ॥48॥

దేహం మనోమాత్రమిమం గృహీత్వా మమాహమిత్యంధధియో మనుష్యాః
ఏషోఽహమన్యోఽయమితి భ్రమేణ దురంతపారే తమసి భ్రమంతి ॥49॥

జనస్తు హేతుః సుఖదుఃఖయోశ్చేత్కిమాత్మనశ్చాత్ర హి భౌమయోస్తత్
జిహ్వాం క్వచిత్సందశతి స్వదద్భిస్తద్వేదనాయాం కతమాయ కుప్యేత్ ॥50॥

దుఃఖస్య హేతుర్యది దేవతాస్తు కిమాత్మనస్తత్ర వికారయోస్తత్
యదంగమంగేన నిహన్యతే క్వచిత్క్రుధ్యేత కస్మై పురుషః స్వదేహే ॥51॥

ఆత్మా యది స్యాత్సుఖదుఃఖహేతుః కిమన్యతస్తత్ర నిజస్వభావః
న హ్యాత్మనోఽన్యద్యది తన్మృషా స్యాత్క్రుధ్యేత కస్మాన్న సుఖం న దుఃఖం ॥52॥

గ్రహా నిమిత్తం సుఖదుఃఖయోశ్చేత్కిమాత్మనోఽజస్య జనస్య తే వై
గ్రహైర్గ్రహస్యైవ వదంతి పీడాం క్రుధ్యేత కస్మై పురుషస్తతోఽన్యః ॥53॥

కర్మాస్తు హేతుః సుఖదుఃఖయోశ్చేత్కిమాత్మనస్తద్ధి జడాజడత్వే
దేహస్త్వచిత్పురుషోఽయం సుపర్ణః క్రుధ్యేత కస్మై న హి కర్మ మూలం ॥54॥

కాలస్తు హేతుః సుఖదుఃఖయోశ్చేత్కిమాత్మనస్తత్ర తదాత్మకోఽసౌ
నాగ్నేర్హి తాపో న హిమస్య తత్స్యాత్క్రుధ్యేత కస్మై న పరస్య ద్వంద్వం ॥55॥

న కేనచిత్క్వాపి కథంచనాస్య ద్వంద్వోపరాగః పరతః పరస్య
యథాహమః సంసృతిరూపిణః స్యాదేవం ప్రబుద్ధో న బిభేతి భూతైః ॥56॥

ఏతాం స ఆస్థాయ పరాత్మనిష్ఠామధ్యాసితాం పూర్వతమైర్మహర్షిభిః
అహం తరిష్యామి దురంతపారం తమో ముకుందాంఘ్రినిషేవయైవ ॥57॥

శ్రీభగవానువాచ ।

నిర్విద్య నష్టద్రవిణే గతక్లమః ప్రవ్రజ్య గాం పర్యటమాన ఇత్థం
నిరాకృతోఽసద్భిరపి స్వధర్మాదకంపితోఽమూం మునిరాహ గాథాం ॥58॥

సుఖదుఃఖప్రదో నాన్యః పురుషస్యాత్మవిభ్రమః
మిత్రోదాసీనరిపవః సంసారస్తమసః కృతః ॥59॥

తస్మాత్సర్వాత్మనా తాత నిగృహాణ మనో ధియా
మయ్యావేశితయా యుక్త ఏతావాన్యోగసంగ్రహః ॥60॥

య ఏతాం భిక్షుణా గీతాం బ్రహ్మనిష్ఠాం సమాహితః
ధారయంఛ్రావయంఛృణ్వంద్వంద్వైర్నైవాభిభూయతే ॥61॥

—♦ అధ్యాయము 24 ♦—

శ్రీభగవానువాచ ।

అథ తే సంప్రవక్ష్యామి సాంఖ్యం పూర్వైర్వినిశ్చితం
యద్విజ్ఞాయ పుమాన్సద్యో జహ్యాద్వైకల్పికం భ్రమం ॥1॥

ఆసీజ్జ్ఞానమథో అర్థ ఏకమేవావికల్పితం
యదా వివేకనిపుణా ఆదౌ కృతయుగేఽయుగే ||2||

తన్మాయాఫలరూపేణ కేవలం నిర్వికల్పితం
వాఙ్మనోఽగోచరం సత్యం ద్విధా సమభవద్బృహత్ ||3||

తయోరేకతరో హ్యర్థః ప్రకృతిః సోభయాత్మికా
జ్ఞానం త్వన్యతమో భావః పురుషః సోఽభిధీయతే ||4||

తమో రజః సత్త్వమితి ప్రకృతేరభవన్గుణాః
మయా ప్రక్షోభ్యమాణాయాః పురుషానుమతేన చ ||5||

తేభ్యః సమభవత్సూత్రం మహాన్సూత్రేణ సంయుతః
తతో వికుర్వతో జాతో యోఽహంకారో విమోహనః ||6||

వైకారికస్తైజసశ్చ తామసశ్చేత్యహం త్రివృత్
తన్మాత్రేంద్రియమనసాం కారణం చిదచిన్మయః ||7||

అర్థస్తన్మాత్రికాజ్జజ్ఞే తామసాదింద్రియాణి చ
తైజసాద్దేవతా ఆసన్నేకాదశ చ వైకృతాత్ ||8||

మయా సంచోదితా భావాః సర్వే సంహత్యకారిణః
అండముత్పాదయామాసుర్మమాయతనముత్తమం ||9||

తస్మిన్నహం సమభవమండే సలిలసంస్థితౌ
మమ నాభ్యామభూత్పద్మం విశ్వాఖ్యం తత్ర చాత్మభూః ||10||

సోఽసృజత్తపసా యుక్తో రజసా మదనుగ్రహాత్
లోకాన్సపాలాన్విశ్వాత్మా భూర్భువః స్వరితి త్రిధా ||11||

దేవానామోక ఆసీత్స్వర్భూతానాం చ భువః పదం
మర్త్యాదీనాం చ భూర్లోకః సిద్ధానాం త్రితయాత్పరం ||12||

అధోఽసురాణాం నాగానాం భూమేరోకోఽసృజత్ప్రభుః
త్రిలోక్యాం గతయః సర్వాః కర్మణాం త్రిగుణాత్మనాం ||13||

యోగస్య తపసశ్చైవ న్యాసస్య గతయోఽమలాః
మహర్జనస్తపః సత్యం భక్తియోగస్య మద్గతిః ||14||

మయా కాలాత్మనా ధాత్రా కర్మయుక్తమిదం జగత్
గుణప్రవాహ ఏతస్మిన్నున్మజ్జతి నిమజ్జతి ||15||

అణుర్బృహత్కృశః స్థూలో యో యో భావః ప్రసిధ్యతి
సర్వోఽప్యుభయసంయుక్తః ప్రకృత్యా పురుషేణ చ ||16||

యస్తు యస్యాదిరంతశ్చ స వై మధ్యం చ తస్య సన్
వికారో వ్యవహారార్థో యథా తైజసపార్థివాః ||17||

యదుపాదాయ పూర్వస్తు భావో వికురుతేఽపరం
ఆదిరంతో యదా యస్య తత్సత్యమభిధీయతే ||18||

ప్రకృతిర్యస్యోపాదానమాధారః పురుషః పరః
సతోఽభివ్యంజకః కాలో బ్రహ్మ తత్త్రితయం త్వహం ||19||

సర్గః ప్రవర్తతే తావత్పౌర్వాపర్యేణ నిత్యశః
మహాన్గుణవిసర్గార్థః స్థిత్యంతో యావదీక్షణం ||20||

విరాణ్మయాసాద్యమానో లోకకల్పవికల్పకః
పంచత్వాయ విశేషాయ కల్పతే భువనైః సహ॥21॥

అన్నే ప్రలీయతే మర్త్యమన్నం ధానాసు లీయతే
ధానా భూమౌ ప్రలీయంతే భూమిర్గంధే ప్రలీయతే॥22॥

అప్సు ప్రలీయతే గంధ ఆపశ్చ స్వగుణే రసే
లీయతే జ్యోతిషి రసో జ్యోతీ రూపే ప్రలీయతే॥23॥

రూపం వాయౌ స చ స్పర్శే లీయతే సోఽపి చాంబరే
అంబరం శబ్దతన్మాత్ర ఇంద్రియాణి స్వయోనిషు॥24॥

యోనిర్వైకారికే సౌమ్య లీయతే మనసీశ్వరే
శబ్దో భూతాదిమప్యేతి భూతాదిర్మహతి ప్రభుః॥25॥

స లీయతే మహాన్స్వేషు గుణేసు గుణవత్తమః
తేఽవ్యక్తే సంప్రలీయంతే తత్కాలే లీయతేఽవ్యయే॥26॥

కాలో మాయామయే జీవే జీవ ఆత్మని మయ్యజే
ఆత్మా కేవల ఆత్మస్థో వికల్పాపాయలక్షణః॥27॥

ఏవమన్వీక్షమాణస్య కథం వైకల్పికో భ్రమః
మనసో హృది తిష్ఠేత వ్యోమ్నీవార్కోదయే తమః॥28॥

ఏష సాంఖ్యవిధిః ప్రోక్తః సంశయగ్రంథిభేదనః
ప్రతిలోమానులోమాభ్యాం పరావరదృశ మయా॥29॥

—♦ అధ్యాయము 25 ♦—

శ్రీభగవానువాచ ।

గుణానామసమ్మిశ్రాణాం పుమాన్యేన యథా భవేత్
తన్మే పురుషవర్యేదముపధారయ శంసతః॥1॥

శమో దమస్తితిక్షేక్షా తపః సత్యం దయా స్మృతిః
తుష్టిస్త్యాగోఽస్పృహా శ్రద్ధా హ్రీర్దయాదిః స్వనిర్వృతిః॥2॥

కామ ఈహా మదస్తృష్ణా స్తంభ ఆశీర్భిదా సుఖం
మదోత్సాహో యశఃప్రీతిర్హాస్యం వీర్యం బలోద్యమః॥3॥

క్రోధో లోభోఽనృతం హింసా యాచ్ఞా దంభః క్లమః కలిః
శోకమోహౌ విషాదార్తీ నిద్రాశా భీరనుద్యమః॥4॥

సత్త్వస్య రజసశ్చైతాస్తమసశ్చానుపూర్వశః
వృత్తయో వర్ణితప్రాయాః సన్నిపాతమథో శృణు॥5॥

సన్నిపాతస్త్వహమితి మమేత్యుద్ధవ యా మతిః
వ్యవహారః సన్నిపాతో మనోమాత్రేంద్రియాసుభిః॥6॥

ధర్మే చార్థే చ కామే చ యదాసౌ పరినిష్ఠితః
గుణానాం సన్నికర్షోఽయం శ్రద్ధారతిధనావహః॥7॥

ప్రవృత్తిలక్షణే నిష్ఠా పుమాన్యర్హి గృహాశ్రమే
స్వధర్మే చాను తిష్ఠేత గుణానాం సమితిర్హి సా॥8॥

పురుషం సత్త్వసంయుక్తమనుమియాచ్ఛమాదిభిః
కామాదిభీ రజోయుక్తం క్రోధాద్యైస్తమసా యుతం ॥9॥

యదా భజతి మాం భక్త్యా నిరపేక్షః స్వకర్మభిః
తం సత్త్వప్రకృతిం విద్యాత్పురుషం స్త్రియమేవ వా ॥10॥

యదా ఆశిష ఆశాస్య మాం భజేత స్వకర్మభిః
తం రజఃప్రకృతిం విద్యాథింసామాశాస్య తామసం ॥11॥

సత్త్వం రజస్తమ ఇతి గుణా జీవస్య నైవ మే
చిత్తజా యైస్తు భూతానాం సజ్జమానో నిబధ్యతే ॥12॥

యదేతరౌ జయేత్సత్త్వం భాస్వరం విశదం శివం
తదా సుఖేన యుజ్యేత ధర్మజ్ఞానాదిభిః పుమాన్ ॥13॥

యదా జయేత్తమః సత్త్వం రజః సంగం భిదా చలం
తదా దుఃఖేన యుజ్యేత కర్మణా యశసా శ్రియా ॥14॥

యదా జయేద్రజః సత్త్వం తమో మూఢం లయం జడం
యుజ్యేత శోకమోహాభ్యాం నిద్రయా హింసయాశయా ॥15॥

యదా చిత్తం ప్రసీదేత ఇంద్రియాణాం చ నిర్వృతిః
దేహేఽభయం మనోఽసంగం తత్సత్త్వం విద్ధి మత్పదం ॥16॥

వికుర్వన్క్రియయా చాధీరనివృత్తిశ్చ చేతసాం
గాత్రాస్వాస్థ్యం మనో భ్రాంతం రజ ఏతైర్నిశామయ ॥17॥

సీదచ్చిత్తం విలీయేత చేతసో గ్రహణేఽక్షమం
మనో నష్టం తమో గ్లానిస్తమస్తదుపధారయ ॥18॥

ఏధమానే గుణే సత్త్వే దేవానాం బలమేధతే
అసురాణాం చ రజసి తమస్యుద్ధవ రక్షసాం ॥19॥

సత్త్వాజ్జాగరణం విద్యాద్రజసా స్వప్నమాదిశేత్
ప్రస్వాపం తమసా జంతోస్తురీయం త్రిషు సంతతం ॥20॥

ఉపర్యుపరి గచ్ఛంతి సత్త్వేన బ్రాహ్మణా జనాః
తమసాధోఽధ ఆముఖ్యాద్రజసాంతరచారిణః ॥21॥

సత్త్వే ప్రలీనాః స్వర్యాంతి నరలోకం రజోలయాః
తమోలయాస్తు నిరయం యాంతి మామేవ నిర్గుణాః ॥22॥

మదర్పణం నిష్ఫలం వా సాత్త్వికం నిజకర్మ తత్
రాజసం ఫలసంకల్పం హింసాప్రాయాది తామసం ॥23॥

కైవల్యం సాత్త్వికం జ్ఞానం రజో వైకల్పికం చ యత్
ప్రాకృతం తామసం జ్ఞానం మన్నిష్ఠం నిర్గుణం స్మృతం ॥24॥

వనం తు సాత్త్వికో వాసో గ్రామో రాజస ఉచ్యతే
తామసం ద్యూతసదనం మన్నికేతం తు నిర్గుణం ॥25॥

సాత్త్వికః కారకోఽసంగీ రాగాంధో రాజసః స్మృతః
తామసః స్మృతివిభ్రష్టో నిర్గుణో మదపాశ్రయః ॥26॥

సాత్త్విక్యాధ్యాత్మికీ శ్రద్ధా కర్మశ్రద్ధా తు రాజసీ
తామస్యధర్మే యా శ్రద్ధా మత్సేవాయాం తు నిర్గుణా ॥27॥

పథ్యం పూతమనాయస్తమాహార్యం సాత్త్వికం స్మృతం
రాజసం చేంద్రియప్రేష్ఠం తామసం చార్తిదాశుచి ॥28॥

సాత్త్వికం సుఖమాత్మోత్థం విషయోత్థం తు రాజసం
తామసం మోహదైన్యోత్థం నిర్గుణం మదపాశ్రయం ॥29॥

ద్రవ్యం దేశః ఫలం కాలో జ్ఞానం కర్మ చ కారకః
శ్రద్ధావస్థాకృతిర్నిష్ఠా త్రైగుణ్యః సర్వ ఏవ హి ॥30॥

సర్వే గుణమయా భావాః పురుషావ్యక్తధిష్ఠితాః
దృష్టం శ్రుతం అనుధ్యాతం బుద్ధ్యా వా పురుషర్షభ ॥31॥

ఏతాః సంసృతయః పుంసో గుణకర్మనిబంధనాః
యేనేమే నిర్జితాః సౌమ్య గుణా జీవేన చిత్తజాః
భక్తియోగేన మన్నిష్ఠో మద్భావాయ ప్రపద్యతే ॥32॥

తస్మాద్దేహమిమం లబ్ధ్వా జ్ఞానవిజ్ఞానసంభవం
గుణసంగం వినిర్ధూయ మాం భజంతు విచక్షణాః ॥33॥

నిఃసంగో మాం భజేద్విద్వానప్రమత్తో జితేంద్రియః
రజస్తమశ్చాభిజయేత్సత్త్వసంసేవయా మునిః ॥34॥

సత్త్వం చాభిజయేద్యుక్తో నైరపేక్ష్యేణ శాంతధీః
సంపద్యతే గుణైర్ముక్తో జీవో జీవం విహాయ మాం ॥35॥

జీవో జీవవినిర్ముక్తో గుణైశ్చాశయసంభవైః
మయైవ బ్రహ్మణా పూర్ణో న బహిర్నాంతరశ్చరేత్ ॥36॥

—♦ అధ్యాయము 26 ♦—

శ్రీభగవానువాచ ।

మల్లక్షణమిమం కాయం లబ్ధ్వా మద్ధర్మ ఆస్థితః
ఆనందం పరమాత్మానమాత్మస్థం సముపైతి మాం ॥1॥

గుణమయ్యా జీవయోన్యా విముక్తో జ్ఞాననిష్ఠయా
గుణేషు మాయామాత్రేషు దృశ్యమానేష్వవస్తుతః
వర్తమానోఽపి న పుమాన్యుజ్యతేఽవస్తుభిర్గుణైః ॥2॥

సంగం న కుర్యాదసతాం శిశ్నోదరతృపాం క్వచిత్
తస్యానుగస్తమస్యంధే పతత్యంధానుగాంధవత్ ॥3॥

ఐలః సమ్రాడిమాం గాథామగాయత బృహచ్ఛ్రవాః
ఉర్వశీవిరహాన్ముహ్యన్నిర్విణ్ణః శోకసంయమే ॥4॥

త్యక్త్వాత్మానం వ్రయంతీం తాం నగ్న ఉన్మత్తవన్నృపః
విలపన్నన్వగాజ్జాయే ఘోరే తిష్ఠేతి విక్లవః ॥5॥

కామానతృప్తోఽనుజుషన్క్షుల్లకాన్వర్షయామినీః
న వేద యాంతీర్నాయాంతీరుర్వశ్యాకృష్టచేతనః ॥6॥

ఐల ఉవాచ ।

అహో మే మోహవిస్తారః కామకశ్మలచేతసః
దేవ్యా గృహీతకంఠస్య నాయుఃఖండా ఇమే స్మృతాః॥7॥

నాహం వేదాభినిర్ముక్తః సూర్యో వాభ్యుదితోఽముయా
మూషితో వర్షపూగానాం బతాహాని గతాన్యుత॥8॥

అహో మే ఆత్మసమ్మోహో యేనాత్మా యోషితాం కృతః
క్రీడామృగశ్చక్రవర్తీ నరదేవశిఖామణిః॥9॥

సపరిచ్ఛదమాత్మానం హిత్వా తృణమివేశ్వరం
యాంతీం స్త్రియం చాన్వగమం నగ్న ఉన్మత్తవద్రుదన్॥10॥

కుతస్తస్యానుభావః స్యాత్తేజ ఈశత్వమేవ వా
యోఽన్వగచ్ఛం స్త్రియం యాంతీం ఖరవత్పాదతాడితః॥11॥

కిం విద్యయా కిం తపసా కిం త్యాగేన శ్రుతేన వా
కిం వివిక్తేన మౌనేన స్త్రీభిర్యస్య మనో హృతం॥12॥

స్వార్థస్యాకోవిదం ధిఙ్మాం మూర్ఖం పండితమానినం
యోఽహమీశ్వరతాం ప్రాప్య స్త్రీభిర్గోఖరవజ్జితః॥13॥

సేవతో వర్షపూగాన్మే ఉర్వశ్యా అధరాసవం
న తృప్యత్యాత్మభూః కామో వహ్నిరాహుతిభిర్యథా॥14॥

పుంశ్చల్యాపహృతం చిత్తం కో న్వన్యో మోచితుం ప్రభుః
ఆత్మారామేశ్వరమృతే భగవంతమధోక్షజం॥15॥

బోధితస్యాపి దేవ్యా మే సూక్తవాక్యేన దుర్మతేః
మనోగతో మహామోహో నాపయాత్యజితాత్మనః॥16॥

కిమేతయా నోఽపకృతం రజ్జ్వా వా సర్పచేతసః
ద్రష్టుః స్వరూపావిదుషో యోఽహం యదజితేంద్రియః॥17॥

క్వాయం మలీమసః కాయో దౌర్గంధ్యాద్యాత్మకోఽశుచిః
క్వ గుణాః సౌమనస్యాద్యా హ్యధ్యాసోఽవిద్యయా కృతః॥18॥

పిత్రోః కిం స్వం ను భార్యాయాః స్వామినోఽగ్నేః శ్వగృధ్రయోః
కిమాత్మనః కిం సుహృదామితి యో నావసీయతే॥19॥

తస్మిన్కలేవరేఽమేధ్యే తుచ్ఛనిష్ఠే విషజ్జతే
అహో సుభద్రం సునసం సుస్మితం చ ముఖం స్త్రియః॥20॥

త్వఙ్మాంసరుధిరస్నాయు మేదోమజ్జాస్థిసంహతౌ
విణ్మూత్రపూయే రమతాం కృమీణాం కియదంతరం॥21॥

అథాపి నోపసజ్జేత స్త్రీషు స్త్రైణేషు చార్థవిత్
విషయేంద్రియసంయోగాన్మనః క్షుభ్యతి నాన్యథా॥22॥

అదృష్టాదశ్రుతాద్భావాన్న భావ ఉపజాయతే
అసంప్రయుంజతః ప్రాణాన్శామ్యతి స్తిమితం మనః॥23॥

తస్మాత్సంగో న కర్తవ్యః స్త్రీషు స్త్రైణేషు చేంద్రియైః
విదుషాం చాప్యవిస్రబ్ధః షడ్వర్గః కిము మాదృశాం॥24॥

శ్రీభగవానువాచ ।

ఏవం ప్రగాయన్నృపదేవదేవః స ఉర్వశీలోకమథో విహాయ
ఆత్మానమాత్మన్యవగమ్య మాం వై ఉపారమజ్జ్ఞానవిధూతమోహః ॥25॥

తతో దుఃసంగముత్సృజ్య సత్సు సజ్జేత బుద్ధిమాన్
సంత ఏవాస్య ఛిందంతి మనోవ్యాసంగముక్తిభిః ॥26॥

సంతోఽనపేక్షా మచ్చిత్తాః ప్రశాంతాః సమదర్శినః
నిర్మమా నిరహంకారా నిర్ద్వంద్వా నిష్పరిగ్రహాః ॥27॥

తేషు నిత్యం మహాభాగ మహాభాగేషు మత్కథాః
సంభవంతి హి తా నృణాం జుషతాం ప్రపునంత్యఘం ॥28॥

తా యే శృణ్వంతి గాయంతి హ్యనుమోదంతి చాదృతాః
మత్పరాః శ్రద్దధానాశ్చ భక్తిం విందంతి తే మయి ॥29॥

భక్తిం లబ్ధవతః సాధోః కిమన్యదవశిష్యతే
మయ్యనంతగుణే బ్రహ్మణ్యానందానుభవాత్మని ॥30॥

యథోపశ్రయమాణస్య భగవంతం విభావసుం
శీతం భయం తమోఽప్యేతి సాధూన్సంసేవతస్తథా ॥31॥

నిమజ్జ్యోన్మజ్జతాం ఘోరే భవాబ్ధౌ పరమాయణం
సంతో బ్రహ్మవిదః శాంతా నౌర్దృఢేవాప్సు మజ్జతాం ॥32॥

అన్నం హి ప్రాణినాం ప్రాణ ఆర్తానాం శరణం త్వహం
ధర్మో విత్తం నృణాం ప్రేత్య సంతోఽర్వాగ్బిభ్యతోఽరణం ॥33॥

సంతో దిశంతి చక్షూంసి బహిరర్కః సముత్థితః
దేవతా బాంధవాః సంతః సంత ఆత్మాహమేవ చ ॥34॥

వైతసేనస్తతోఽప్యేవముర్వశ్యా లోకనిష్పృహః
ముక్తసంగో మహీమేతామాత్మారామశ్చచార హ ॥35॥

—♦ అధ్యాయము 27 ♦—

శ్రీఉద్ధవ ఉవాచ ।

క్రియాయోగం సమాచక్ష్వ భవదారాధనం ప్రభో
యస్మాత్త్వాం యే యథార్చంతి సాత్వతాః సాత్వతర్షభ ॥1॥

ఏతద్వదంతి మునయో ముహుర్నిఃశ్రేయసం నృణాం
నారదో భగవాన్వ్యాస ఆచార్యోఽఙ్గిరసః సుతః ॥2॥

నిఃసృతం తే ముఖాంభోజాద్యదాహ భగవానజః
పుత్రేభ్యో భృగుముఖ్యేభ్యో దేవ్యై చ భగవాన్భవః ॥3॥

ఏతద్వై సర్వవర్ణానామాశ్రమాణాం చ సమ్మతం
శ్రేయసాముత్తమం మన్యే స్త్రీశూద్రాణాం చ మానద ॥4॥

ఏతత్కమలపత్రాక్ష కర్మబంధవిమోచనం
భక్తాయ చానురక్తాయ బ్రూహి విశ్వేశ్వరేశ్వర ॥5॥

శ్రీభగవానువాచ ।

న హ్యంతోఽనంతపారస్య కర్మకాండస్య చోద్ధవ
సంక్షిప్తం వర్ణయిష్యామి యథావదనుపూర్వశః॥6॥

వైదికస్తాంత్రికో మిశ్ర ఇతి మే త్రివిధో మఖః
త్రయాణామీప్సితేనైవ విధినా మాం సమర్చరేత్॥7॥

యదా స్వనిగమేనోక్తం ద్విజత్వం ప్రాప్య పూరుషః
యథా యజేత మాం భక్త్యా శ్రద్ధయా తన్నిబోధ మే॥8॥

అర్చాయాం స్థండిలేఽగ్నౌ వా సూర్యే వాప్సు హృది ద్విజః
ద్రవ్యేణ భక్తియుక్తోఽర్చేత్స్వగురుం మామమాయయా॥9॥

పూర్వం స్నానం ప్రకుర్వీత ధౌతదంతోఽఙ్గశుద్ధయే
ఉభయైరపి చ స్నానం మంత్రైర్మృద్గ్రహణాదినా॥10॥

సంధ్యోపాస్త్యాదికర్మాణి వేదేనాచోదితాని మే
పూజాం తైః కల్పయేత్సమ్యక్ సంకల్పః కర్మపావనీం॥11॥

శైలీ దారుమయీ లౌహీ లేప్యా లేఖ్యా చ సైకతీ
మనోమయీ మణిమయీ ప్రతిమాష్టవిధా స్మృతా॥12॥

చలాచలేతి ద్వివిధా ప్రతిష్ఠా జీవమందిరం
ఉద్వాసావాహనే న స్తః స్థిరాయాముద్ధవార్చనే॥13॥

అస్థిరాయాం వికల్పః స్యాత్స్థండిలే తు భవేద్ద్వయం
స్నపనం త్వవిలేప్యాయామన్యత్ర పరిమార్జనం॥14॥

ద్రవ్యైః ప్రసిద్ధైర్మద్యాగః ప్రతిమాదిష్వమాయినః
భక్తస్య చ యథాలబ్ధైర్హృది భావేన చైవ హి॥15॥

స్నానాలంకరణం ప్రేష్ఠమర్చాయామేవ తూద్ధవ
స్థండిలే తత్త్వవిన్యాసో వహ్నావాజ్యప్లుతం హవిః॥16॥

సూర్యే చాభ్యర్హణం ప్రేష్ఠం సలిలే సలిలాదిభిః
శ్రద్ధయోపాహృతం ప్రేష్ఠం భక్తేన మమ వార్యపి॥17॥

భూర్యప్యభక్తోపాహృతం న మే తోషాయ కల్పతే
గంధో ధూపః సుమనసో దీపోఽన్నాద్యం చ కిం పునః॥18॥

శుచిః సంభృతసంభారః ప్రాగ్దర్భైః కల్పితాసనః
ఆసీనః ప్రాగుదగ్వార్చేదర్చాయాం త్వథ సమ్ముఖః॥19॥

కృతన్యాసః కృతన్యాసాం మదర్చాం పాణినామృజేత్
కలశం ప్రోక్షణీయం చ యథావదుపసాధయేత్॥20॥

తదద్భిర్దేవయజనం ద్రవ్యాణ్యాత్మానమేవ చ
ప్రోక్ష్య పాత్రాణి త్రీణ్యద్భిస్తైస్తైర్ద్రవ్యైశ్చ సాధయేత్॥21॥

పాద్యార్ఘ్యాచమనీయార్థం త్రీణి పాత్రాణి దేశికః
హృదా శీర్ష్ణాథ శిఖయా గాయత్ర్యా చాభిమంత్రయేత్॥22॥

పిండే వాయ్వగ్నిసంశుద్ధే హృత్పద్మస్థాం పరాం మమ
అణ్వీం జీవకలాం ధ్యాయేన్నాదాంతే సిద్ధభావితాం॥23॥

తయాత్మభూతయా పిండే వ్యాప్తే సంపూజ్య తన్మయః
ఆవాహ్యార్చాదిషు స్థాప్య న్యస్తాంగం మాం ప్రపూజయేత్ ॥24॥

పాద్యోపస్పర్శార్హణాదీనుపచారాన్ప్రకల్పయేత్
ధర్మాదిభిశ్చ నవభిః కల్పయిత్వాసనం మమ ॥25॥

పద్మమష్టదలం తత్ర కర్ణికాకేసరోజ్జ్వలం
ఉభాభ్యాం వేదతంత్రాభ్యాం మహ్యం తూభయసిద్ధయే ॥26॥

సుదర్శనం పాంచజన్యం గదాసీషుధనుర్హలాన్
ముషలం కౌస్తుభం మాలాం శ్రీవత్సం చానుపూజయేత్ ॥27॥

నందం సునందం గరుడం ప్రచండం చండం ఏవ చ
మహాబలం బలం చైవ కుముదం కముదేక్షణం ॥28॥

దుర్గాం వినాయకం వ్యాసం విష్వక్షేనం గురూన్సురాన్
స్వే స్వే స్థానే త్వభిముఖాన్పూజయేత్ప్రోక్షణాదిభిః ॥29॥

చందనోశీరకర్పూర కుంకుమాగురువాసితైః
సలిలైః స్నాపయేన్మంత్రైర్నిత్యదా విభవే సతి ॥30॥

స్వర్ణఘర్మానువాకేన మహాపురుషవిద్యయా
పౌరుషేణాపి సూక్తేన సామభీ రాజనాదిభిః ॥31॥

వస్త్రోపవీతాభరణ పత్రస్రగ్గంధలేపనైః
అలంకుర్వీత సప్రేమ మద్భక్తో మాం యథోచితం ॥32॥

పాద్యమాచమనీయం చ గంధం సుమనసోఽక్షతాన్
ధూపదీపోపహార్యాణి దద్యాన్మే శ్రద్ధయార్చకః ॥33॥

గుడపాయససర్పీంషి శష్కుల్యాపూపమోదకాన్
సంయావదధిసూపాంశ్చ నైవేద్యం సతి కల్పయేత్ ॥34॥

అభ్యంగోన్మర్దనాదర్శ దంతధావాభిషేచనం
అన్నాద్యగీతనృత్యాని పర్వణి స్యురుతాన్వహం ॥35॥

విధినా విహితే కుండే మేఖలాగర్తవేదిభిః
అగ్నిమాధాయ పరితః సమూహేత్పాణినోదితం ॥36॥

పరిస్తీర్యాథ పర్యుక్షేదన్వాధాయ యథావిధి
ప్రోక్షణ్యాసాద్య ద్రవ్యాణి ప్రోక్ష్యాగ్నౌ భావయేత మాం ॥37॥

తప్తజాంబూనదప్రఖ్యం శంఖచక్రగదాంబుజైః
లసచ్చతుర్భుజం శాంతం పద్మకింజల్కవాససం ॥38॥

స్ఫురత్కిరీటకటక కటిసూత్రవరాంగదం
శ్రీవత్సవక్షసం భ్రాజత్ కౌస్తుభం వనమాలినం ॥39॥

ధ్యాయన్నభ్యర్చ్య దారూణి హవిషాభిఘృతాని చ ॥40॥

ప్రాస్యాజ్యభాగావాఘారౌ దత్త్వా చాజ్యప్లుతం హవిః
జుహుయాన్మూలమంత్రేణ షోడశర్చావదానతః
ధర్మాదిభ్యో యథాన్యాయం మంత్రైః స్విష్టికృతం బుధః ॥41॥

అభ్యర్చ్యాథ నమస్కృత్య పార్షదేభ్యో బలిం హరేత్
మూలమంత్రం జపేద్బ్రహ్మ స్మరన్నారాయణాత్మకం ॥42॥

దత్త్వాచమనముచ్ఛేషం విష్వక్సేనాయ కల్పయేత్
ముఖవాసం సురభిమత్తాంబూలాద్యమథార్హయేత్||43||

ఉపగాయన్గృణన్నృత్యన్కర్మాణ్యభినయన్మమ
మత్కథాః శ్రావయన్శృణ్వన్ముహూర్తం క్షణికో భవేత్||44||

స్తవైరుచ్చావచైః స్తోత్రైః పౌరాణైః ప్రాకృతైరపి
స్తుత్వా ప్రసీద భగవన్నితి వందేత దండవత్||45||

శిరో మత్పాదయోః కృత్వా బాహుభ్యాం చ పరస్పరం
ప్రపన్నం పాహి మామీశ భీతం మృత్యుగ్రహార్ణవాత్||46||

ఇతి శేషాం మయా దత్తాం శిరస్యాధాయ సాదరం
ఉద్వాసయేచ్చేదుద్వాస్యం జ్యోతిర్జ్యోతిషి తత్పునః||47||

అర్చాదిషు యదా యత్ర శ్రద్ధా మాం తత్ర చార్చయేత్
సర్వభూతేష్వాత్మని చ సర్వాత్మాహమవస్థితః||48||

ఏవం క్రియాయోగపథైః పుమాన్వైదికతాంత్రికైః
అర్చన్నుభయతః సిద్ధిం మత్తో విందత్యభీప్సితాం||49||

మదర్చాం సంప్రతిష్ఠాప్య మందిరం కారయేద్దృఢం
పుష్పోద్యానాని రమ్యాణి పూజాయాత్రోత్సవాశ్రితాన్||50||

పూజాదీనాం ప్రవాహార్థం మహాపర్వస్వథాన్వహం
క్షేత్రాపణపురగ్రామాందత్త్వా మత్సార్ష్టితామియాత్||51||

ప్రతిష్ఠయా సార్వభౌమం సద్మనా భువనత్రయం
పూజాదినా బ్రహ్మలోకం త్రిభిర్మత్సామ్యతామియాత్||52||

మామేవ నైరపేక్ష్యేణ భక్తియోగేన విందతి
భక్తియోగం స లభత ఏవం యః పూజయేత మాం||53||

యః స్వదత్తాం పరైర్దత్తాం హరేత సురవిప్రయోః
వృత్తిం స జాయతే విడ్భుగ్వర్షాణామయుతాయుతం||54||

కర్తుశ్చ సారథేర్హేతోరనుమోదితురేవ చ
కర్మణాం భాగినః ప్రేత్య భూయో భూయసి తత్ఫలం||55||

—♦ అధ్యాయము 28 ♦—

శ్రీభగవానువాచ ।

పరస్వభావకర్మాణి న ప్రశంసేన్న గర్హయేత్
విశ్వమేకాత్మకం పశ్యన్ప్రకృత్యా పురుషేణ చ||1||

పరస్వభావకర్మాణి యః ప్రశంసతి నిందతి
స ఆశు భ్రశ్యతే స్వార్థాదసత్యభినివేశతః||2||

తైజసే నిద్రయాపన్నే పిండస్థో నష్టచేతనః
మాయాం ప్రాప్నోతి మృత్యుం వా తద్వన్నానార్థదృక్పుమాన్||3||

కిం భద్రం కిమభద్రం వా ద్వైతస్యావస్తునః కియత్
వాచోదితం తదనృతం మనసా ధ్యాతమేవ చ||4||

ఛాయాప్రత్యాహ్వయాభాసా హ్యసంతోఽప్యర్థకారిణః
ఏవం దేహాదయో భావా యచ్ఛంత్యామృత్యుతో భయం॥5॥

ఆత్మైవ తదిదం విశ్వం సృజ్యతే సృజతి ప్రభుః
త్రాయతే త్రాతి విశ్వాత్మా హ్రియతే హరతీశ్వరః॥6॥

తస్మాన్న హ్యాత్మనోఽన్యస్మాదన్యో భావో నిరూపితః
నిరూపితేఽయం త్రివిధా నిర్మూల భాతిరాత్మని
ఇదం గుణమయం విద్ధి త్రివిధం మాయయా కృతం॥7॥

ఏతద్విద్వాన్మదుదితం జ్ఞానవిజ్ఞాననైపుణం
న నిందతి న చ స్తౌతి లోకే చరతి సూర్యవత్॥8॥

ప్రత్యక్షేణానుమానేన నిగమేనాత్మసంవిదా
ఆద్యంతవదసజ్జ్ఞాత్వా నిఃసంగో విచరేదిహ॥9॥

శ్రీఉద్ధవ ఉవాచ ।

నైవాత్మనో న దేహస్య సంసృతిర్ద్రష్టృదృశ్యయోః
అనాత్మస్వదృశోరీశ కస్య స్యాదుపలభ్యతే॥10॥

ఆత్మావ్యయోఽగుణః శుద్ధః స్వయంజ్యోతిరనావృతః
అగ్నివద్దారువదచిద్దేహః కస్యేహ సంసృతిః॥11॥

శ్రీభగవానువాచ ।

యావద్దేహేంద్రియప్రాణైరాత్మనః సన్నికర్షణం
సంసారః ఫలవాంస్తావదపార్థోఽప్యవివేకినః॥12॥

అర్థే హ్యవిద్యమానేఽపి సంసృతిర్న నివర్తతే
ధ్యాయతో విషయానస్య స్వప్నేఽనర్థాగమో యథా॥13॥

యథా హ్యప్రతిబుద్ధస్య ప్రస్వాపో బహ్వనర్థభృత్
స ఏవ ప్రతిబుద్ధస్య న వై మోహాయ కల్పతే॥14॥

శోకహర్షభయక్రోధ లోభమోహస్పృహాదయః
అహంకారస్య దృశ్యంతే జన్మమృత్యుశ్చ నాత్మనః॥15॥

దేహేంద్రియప్రాణమనోఽభిమానో జీవోఽన్తరాత్మా గుణకర్మమూర్తిః
సూత్రం మహానిత్యురుధేవ గీతః సంసార ఆధావతి కాలతంత్రః॥16॥

అమూలమేతద్బహురూపరూపితం మనోవచఃప్రాణశరీరకర్మ
జ్ఞానాసినోపాసనయా శితేన చ్ఛిత్త్వా మునిర్గాం విచరత్యతృష్ణః॥17॥

జ్ఞానం వివేకో నిగమస్తపశ్చ ప్రత్యక్షమైతిహ్యమథానుమానం
ఆద్యంతయోరస్య యదేవ కేవలం కాలశ్చ హేతుశ్చ తదేవ మధ్యే॥18॥

యథా హిరణ్యం స్వకృతం పురస్తాత్పశ్చాచ్చ సర్వస్య హిరణ్మయస్య
తదేవ మధ్యే వ్యవహార్యమాణం నానాపదేశైరహమస్య తద్వత్॥19॥

విజ్ఞానమేతత్త్రియవస్థమంగ గుణత్రయం కారణకర్యకర్తృ
సమన్వయేన వ్యతిరేకతశ్చ యేనైవ తుర్యేణ తదేవ సత్యం॥20॥

న యత్పురస్తాదుత యన్న పశ్చాన్మధ్యే చ తన్న వ్యపదేశమాత్రం
భూతం ప్రసిద్ధం చ పరేణ యద్యత్తదేవ తత్స్యాదితి మే మనీషా॥21॥

అవిద్యమానోఽప్యవభాసతే యో వైకారికో రాజససర్గ ఏసః
బ్రహ్మ స్వయం జ్యోతిరతో విభాతి బ్రహ్మేంద్రియార్థాత్మవికారచిత్రం॥22॥

ఏవం స్ఫుతం బ్రహ్మవివేకహేతుభిః
పరాపవాదేన విశారదేన
ఛిత్త్వాత్మసందేహముపారమేత
స్వానందతుష్టోఽఖిలకాముకేభ్యః॥23॥

నాత్మా వపుః పార్థివమింద్రియాణి దేవా హ్యసుర్వాయుర్జలమ్హుతాశః
మనోఽన్నమాత్రం ధిషణా చ సత్త్వమహంకృతిః ఖం క్షితిరర్థసామ్యం॥24॥

సమాహితైః కః కరణైర్గుణాత్మభిర్
గుణో భవేన్మత్సువివిక్తధామ్నః
విక్షిప్యమాణైరుత కిం ను దూషణం
ఘనైరుపేతైర్విగతై రవేః కిం॥25॥

యథా నభో వాయ్వనలాంబుభూగుణైర్
గతాగతైర్వర్తుగుణైర్న సజ్జతే
తథాక్షరం సత్త్వరజస్తమోమలైర్
అహంమతేః సంసృతిహేతుభిః పరం॥26॥

తథాపి సంగః పరివర్జనీయో గుణేషు మాయారచితేషు తావత్
మద్భక్తియోగేన దృఢేన యావద్రజో నిరస్యేత మనఃకషాయః॥27॥

యథామయోఽసాధు చికిత్సితో నృణాం పునః పునః సంతుదతి ప్రరోహన్
ఏవం మనోఽపక్వకషాయకర్మ కుయోగినం విధ్యతి సర్వసంగం॥28॥

కుయోగినో యే విహితాంతరాయైర్మనుష్యభూతైస్త్రిదశోపసృష్టైః
తే ప్రాక్తనాభ్యాసబలేన భూయో యుంజంతి యోగం న తు కర్మతంత్రం॥29॥

కరోతి కర్మ క్రియతే చ జంతుః కేనాప్యసౌ చోదిత ఆనిపతాత్
న తత్ర విద్వాన్ప్రకృతౌ స్థితోఽపి నివృత్తతృష్ణః స్వసుఖానుభూత్యా॥30॥

తిష్ఠంతమాసీనముత వ్రజంతం శయానముక్షంతమదంతమన్నం
స్వభావమన్యత్కిమపీహమానమాత్మానమాత్మస్థమతిర్న వేద॥31॥

యది స్మ పశ్యత్యసదింద్రియార్థం నానానుమానేన విరుద్ధమన్యత్
న మన్యతే వస్తుతయా మనీషీ స్వాప్నం యథోత్థాయ తిరోదధానం॥32॥

పూర్వం గృహీతం గుణకర్మచిత్రమజ్ఞానమాత్మన్యవివిక్తమంగ
నివర్తతే తత్పునరీక్షయైవ న గృహ్యతే నాపి విసృజ్య ఆత్మా॥33॥

యథా హి భానోరుదయో నృచక్షుషాం తమో నిహన్యాన్న తు సద్విధత్తే
ఏవం సమీక్షా నిపుణా సతీ మే హన్యాత్తమిస్రం పురుషస్య బుద్ధేః॥34॥

ఏష స్వయంజ్యోతిరజోఽప్రమేయో మహానుభూతిః సకలానుభూతిః
ఏకోఽద్వితీయో వచసాం విరామే యేనేషితా వాగసవశ్చరంతి॥35॥

ఏతావానాత్మసమ్మోహో యద్వికల్పస్తు కేవలే
ఆత్మనృతే స్వమాత్మానమవలంబో న యస్య హి॥36॥

యన్నామాకృతిభిర్గ్రాహ్యం పంచవర్ణమబాధితం
వ్యర్థేనాప్యర్థవాదోఽయం ద్వయం పండితమానినాం॥37॥

యోగినోఽపక్వయోగస్య యుంజతః కాయ ఉత్థితైః
ఉపసర్గైర్విహన్యేత తత్రాయం విహితో విధిః॥38॥

యోగధారణయా కాంశ్చిదాసనైర్ధారణాన్వితైః
తపోమంత్రౌషధైః కాంశ్చిదుపసర్గాన్వినిర్దహేత్॥39॥

కాంశ్చిన్మమానుధ్యానేన నామసంకీర్తనాదిభిః
యోగేశ్వరానువృత్త్యా వా హన్యాదశుభదాన్శనైః॥40॥

కేచిద్దేహమిమం ధీరాః సుకల్పం వయసి స్థిరం
విధాయ వివిధోపాయైరథ యుంజంతి సిద్ధయే॥41॥

న హి తత్కుశలాదృత్యం తదాయాసో హ్యపార్థకః
అంతవత్త్వాచ్ఛరీరస్య ఫలస్యేవ వనస్పతేః॥42॥

యోగం నిషేవతో నిత్యం కాయశ్చేత్కల్పతామియాత్
తచ్ఛ్రద్దధ్యాన్న మతిమాన్యోగముత్సృజ్య మత్పరః॥43॥

యోగచర్యామిమాం యోగీ విచరన్మదపాశ్రయః
నాంతరాయైర్విహన్యేత నిఃస్పృహః స్వసుఖానుభూః॥44॥

—♦ అధ్యాయము 29 ♦—

శ్రీఉద్ధవ ఉవాచ ।

సుదుస్తరామిమాం మన్యే యోగచర్యామనాత్మనః
యథాంజసా పుమాన్సిద్ధ్యేత్తన్మే బ్రూహ్యంజసాచ్యుత॥1॥

ప్రాయశః పుండరీకాక్ష యుఞ్జ్యంతో యోగినో మనః
విషీదంత్యసమాధానాన్మనోనిగ్రహకర్శితాః॥2॥

అథాత ఆనందదుఘం పదాంబుజం హంసాః శ్రయేరన్నరవిందలోచన
సుఖం ను విశ్వేశ్వర యోగకర్మభిస్త్వన్మాయయామీ విహతా న మానినః॥3॥

కిం చిత్రమచ్యుత తవైతదశేషబంధో దాసేష్వనన్యశరణేసు యదాత్మసాత్త్వం
యోఽరోచయత్సహ మృగైః స్వయమీశ్వరాణాం శ్రీమత్కిరీటతటపీడితపాదపీఠః॥4॥

తం త్వాఖిలాత్మదయితేశ్వరమాశ్రితానాం
సర్వార్థదం స్వకృతవిద్విసృజేత కో ను
కో వా భజేత్కిమపి విస్మృతయేఽను భూత్యై
కిం వా భవేన్న తవ పాదరజోజుషాం నః॥5॥

నైవోపయంత్యపచితిం కవయస్తవేశ
బ్రహ్మాయుషాపి కృతమృద్ధముదః స్మరంతః
యోఽన్తర్బహిస్తనుభృతామశుభం విధున్వన్
ఆచార్యచైత్త్యవపుషా స్వగతిం వ్యనక్తి॥6॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

ఇత్యుద్ధవేనాత్యనురక్తచేతసా పృష్టో జగత్క్రీడనకః స్వశక్తిభిః
గృహీతమూర్తిత్రయ ఈశ్వరేశ్వరో జగాద సప్రేమమనోహరస్మితః॥7॥

శ్రీభగవానువాచ ।

హంత తే కథయిష్యామి మమ ధర్మాన్సుమంగలాన్
యాన్శ్రద్ధయాచరన్మర్త్యో మృత్యుం జయతి దుర్జయం॥8॥

కుర్యాత్సర్వాణి కర్మాణి మదర్థం శనకైః స్మరన్
మయ్యర్పితమనశ్చిత్తో మద్ధర్మాత్మమనోరతిః॥9॥

దేశాన్పుణ్యానాశ్రయేత మద్భక్తైః సాధుభిః శ్రితాన్
దేవాసురమనుష్యేషు మద్భక్తాచరితాని చ॥10॥

పృథక్సత్రేణ వా మహ్యం పర్వయాత్రామహోత్సవాన్
కారయేద్గీతనృత్యాద్యైర్మహారాజవిభూతిభిః॥11॥

మామేవ సర్వభూతేషు బహిరంతరపావృతం
ఈక్షేతాత్మని చాత్మానం యథా ఖమమలాశయః॥12॥

ఇతి సర్వాణి భూతాని మద్భావేన మహాద్యుతే
సభాజయన్మన్యమానో జ్ఞానం కేవలమాశ్రితః॥13॥

బ్రాహ్మణే పుక్కసే స్తేనే బ్రహ్మణ్యేఽర్కే స్ఫులింగకే
అక్రూరే క్రూరకే చైవ సమదృక్పండితో మతః॥14॥

నరేష్వభీక్ష్ణం మద్భావం పుంసో భావయతోఽచిరాత్
స్పర్ధాసూయాతిరస్కారాః సాహంకారా వియంతి హి॥15॥

విసృజ్య స్మయమానాన్స్వాందృశం వ్రీడాం చ దైహికీం
ప్రణమేద్దండవద్భూమావాశ్వచాండాలగోఖరం॥16॥

యావత్సర్వేషు భూతేషు మద్భావో నోపజాయతే
తావదేవముపాసీత వాఙ్మనఃకాయవృత్తిభిః॥17॥

సర్వం బ్రహ్మాత్మకం తస్య విద్యయాత్మమనీషయా
పరిపశ్యన్నుపరమేత్సర్వతో ముఇతసంశయః॥18॥

అయం హి సర్వకల్పానాం సధ్రీచీనో మతో మమ
మద్భావః సర్వభూతేషు మనోవాక్కాయవృత్తిభిః॥19॥

న హ్యంగోపక్రమే ధ్వంసో మద్ధర్మస్యోద్ధవాణ్వపి
మయా వ్యవసితః సమ్యఙ్నిర్గుణత్వాదనాశిషః॥20॥

యో యో మయి పరే ధర్మః కల్ప్యతే నిష్ఫలాయ చేత్
తదాయాసో నిరర్థః స్యాద్భయాదేరివ సత్తమ॥21॥

ఏషా బుద్ధిమతాం బుద్ధిర్మనీషా చ మనీషిణాం
యత్సత్యమనృతేనేహ మర్త్యేనాప్నోతి మామృతం॥22॥

ఏష తేఽభిహితః కృత్స్నో బ్రహ్మవాదస్య సంగ్రహః
సమాసవ్యాసవిధినా దేవానామపి దుర్గమః॥23॥

అభీక్ష్ణశస్తే గదితం జ్ఞానం విస్పష్టయుక్తిమత్
ఏతద్విజ్ఞాయ ముచ్యేత పురుషో నష్టసంశయః॥24॥

సువివిక్తం తవ ప్రశ్నం మయైతదపి ధారయేత్
సనాతనం బ్రహ్మగుహ్యం పరం బ్రహ్మాధిగచ్ఛతి॥25॥

య ఏతన్మమ భక్తేషు సంప్రదద్యాత్సుపుష్కలం
తస్యాహం బ్రహ్మదాయస్య దదామ్యాత్మానమాత్మనా॥26॥

య ఏతత్సమధీయాత పవిత్రం పరమం శుచి
స పూయేతాహరహర్మాం జ్ఞానదీపేన దర్శయన్॥27॥

య ఏతచ్ఛ్రద్ధయా నిత్యమవ్యగ్రః శృణుయాన్నరః
మయి భక్తిం పరాం కుర్వన్కర్మభిర్న స బధ్యతే॥28॥

అప్యుద్ధవ త్వయా బ్రహ్మ సఖే సమవధారితం
అపి తే విగతో మోహః శోకశ్చాసౌ మనోభవః॥29॥

నైతత్త్వయా దాంభికాయ నాస్తికాయ శఠాయ చ
అశుశ్రూషోరభక్తాయ దుర్వినీతాయ దీయతాం॥30॥

ఏతైర్దోషైర్విహీనాయ బ్రహ్మణ్యాయ ప్రియాయ చ
సాధవే శుచయే బ్రూయాద్భక్తిః స్యాచ్ఛూద్రయోషితాం॥31॥

నైతద్విజ్ఞాయ జిజ్ఞాసోర్జ్ఞాతవ్యమవశిష్యతే
పీత్వా పీయూషమమృతం పాతవ్యం నావశిష్యతే॥32॥

జ్ఞానే కర్మణి యోగే చ వార్తాయాం దండధారణే
యావానర్థో నృణాం తాత తావాంస్తేఽహం చతుర్విధః॥33॥

మర్త్యో యదా త్యక్తసమస్తకర్మా నివేదితాత్మా విచికీర్షితో మే
తదామృతత్వం ప్రతిపద్యమానో మయాత్మభూయాయ చ కల్పతే వై॥34॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

స ఏవమాదర్శితయోగమార్గస్తదోత్తమఃశ్లోకవచో నిశమ్య
బద్ధాంజలిః ప్రీత్యుపరుద్ధకంఠో న కించిదూచేఽశ్రుపరిప్లుతాక్షః॥35॥

విష్టభ్య చిత్తం ప్రణయావఘూర్ణం ధైర్యేణ రాజన్బహుమన్యమానః
కృతాంజలిః ప్రాహ యదుప్రవీరం శీర్ష్ణా స్పృశంస్తచ్చరణారవిందం॥36॥

శ్రీఉద్ధవ ఉవాచ ।

విద్రావితో మోహమహాంధకారో య ఆశ్రితో మే తవ సన్నిధానాత్
విభావసోః కిం ను సమీపగస్య శీతం తమో భీః ప్రభవంత్యజాద్య॥37॥

ప్రత్యర్పితో మే భవతానుకంపినా భృత్యాయ విజ్ఞానమయః ప్రదీపః
హిత్వా కృతజ్ఞస్తవ పాదమూలం కోఽన్యం సమీయాచ్ఛరణం త్వదీయం॥38॥

వృక్ణశ్చ మే సుదృఢః స్నేహపాశో దాశార్హవృష్ణ్యంధకసాత్వతేషు
ప్రసారితః సృష్టివివృద్ధయే త్వయా స్వమాయయా హ్యాత్మసుబోధహేతినా॥39॥

నమోఽస్తు తే మహాయోగిన్ప్రపన్నమనుశాధి మాం
యథా త్వచ్చరణాంభోజే రతిః స్యాదనపాయినీ॥40॥

శ్రీభగవానువాచ ।

గచ్ఛోద్ధవ మయాదిష్టో బదర్యాఖ్యం మమాశ్రమం
తత్ర మత్పాదతీర్థోదే స్నానోపస్పర్శనైః శుచిః ॥41॥

ఈక్షయాలకనందాయా విధూతాశేషకల్మషః
వసానో వల్కలాన్యంగ వన్యభుక్సుఖనిఃస్పృహః ॥42॥

తితిక్షుర్ద్వంద్వమాత్రాణాం సుశీలః సంయతేంద్రియః
శాంతః సమాహితధియా జ్ఞానవిజ్ఞానసంయుతః ॥43॥

మత్తోఽనుశిక్షితం యత్తే వివిక్తమనుభావయన్
మయ్యావేశితవాక్చిత్తో మద్ధర్మనిరతో భవ
అతివ్రజ్య గతీస్తిస్రో మామేష్యసి తతః పరం ॥44॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

స ఏవముక్తో హరిమేధసోద్ధవః ప్రదక్షిణం తం పరిసృత్య పాదయోః
శిరో నిధాయాశ్రుకలాభిరార్ద్రధీర్న్యషించదద్వంద్వపరోఽప్యపక్రమే ॥45॥

సుదుస్త్యజస్నేహవియోగకాతరో న శక్నువంస్తం పరిహాతుమాతురః
కృచ్ఛ్రం యయౌ మూర్ధని భర్తృపాదుకే బిభ్రన్నమస్కృత్య యయౌ పునః పునః ॥46॥

తతస్తమంతర్హృది సన్నివేశ్య గతో మహాభాగవతో విశాలాం
యథోపదిష్టాం జగదేకబంధునా తపః సమాస్థాయ హరేరగాద్గతిం ॥47॥

య ఏతదానందసముద్రసంభృతం జ్ఞానామృతం భాగవతాయ భాషితం
కృష్ణేన యోగేశ్వరసేవితాంఘ్రిణా సచ్ఛ్రద్ధయాసేవ్య జగద్విముచ్యతే ॥48॥

భవభయమపహంతుం జ్ఞానవిజ్ఞానసారం
నిగమకృదుపజహ్రే భృంగవద్వేదసారం
అమృతముదధితశ్చాపాయయద్భృత్యవర్గాన్
పురుషమృషభమాద్యం కృష్ణసంజ్ఞం నతోఽస్మి ॥49॥

—♦ అధ్యాయము 30 ♦—

శ్రీరాజోవాచ ।

తతో మహాభాగవత ఉద్ధవే నిర్గతే వనం
ద్వారవత్యాం కిమకరోద్భగవాన్భూతభావనః ॥1॥

బ్రహ్మశాపోపసంసృష్టే స్వకులే యాదవర్షభః
ప్రేయసీం సర్వనేత్రాణాం తనుం స కథమత్యజత్ ॥2॥

ప్రత్యాక్రష్టుం నయనమబలా యత్ర లగ్నం న శేకుః
కర్ణావిష్టం న సరతి తతో యత్సతామాత్మలగ్నం
యచ్ఛ్రీర్వాచాం జనయతి రతిం కిం ను మానం కవీనాం
దృష్ట్వా జిష్ణోర్యుధి రథగతం యచ్చ తత్సామ్యమీయుః ॥3॥

శ్రీ ఋషిరువాచ ।

దివి భువ్యంతరిక్షే చ మహోత్పాతాన్సముత్థితాన్
దృష్ట్వాసీనాన్సుధర్మాయాం కృష్ణః ప్రాహ యదూనిదం ॥4॥

శ్రీభగవానువాచ ।

ఏతే ఘోరా మహోత్పాతా ద్వార్వత్యాం యమకేతవః
ముహూర్తమపి న స్థేయమత్ర నో యదుపుంగవాః ॥5॥

స్త్రియో బాలాశ్చ వృద్ధాశ్చ శంఖోద్ధారం వ్రజంత్వితః
వయం ప్రభాసం యాస్యామో యత్ర ప్రత్యక్సరస్వతీ ॥6॥

తత్రాభిషిచ్య శుచయ ఉపోష్య సుసమాహితాః
దేవతాః పూజయిష్యామః స్నపనాలేపనార్హణైః ॥7॥

బ్రాహ్మణాంస్తు మహాభాగాన్కృతస్వస్త్యయనా వయం
గోభూహిరణ్యవాసోభిర్గజాశ్వరథవేశ్మభిః ॥8॥

విధిరేష హ్యరిష్టఘ్నో మంగలాయనముత్తమం
దేవద్విజగవాం పూజా భూతేషు పరమో భవః ॥9॥

ఇతి సర్వే సమాకర్ణ్య యదువృద్ధా మధుద్విషః
తథేతి నౌభిరుత్తీర్య ప్రభాసం ప్రయయూ రథైః ॥10॥

తస్మిన్భగవతాదిష్టం యదుదేవేన యాదవాః
చక్రుః పరమయా భక్త్యా సర్వశ్రేయోపబృంహితం ॥11॥

తతస్తస్మిన్మహాపానం పపుర్మైరేయకం మధు
దిష్టవిభ్రంశితధియో యద్ద్రవైర్భ్రశ్యతే మతిః ॥12॥

మహాపానాభిమత్తానాం వీరాణాం దృప్తచేతసాం
కృష్ణమాయావిమూఢానాం సంఘర్షః సుమహానభూత్ ॥13॥

యుయుధుః క్రోధసంరబ్ధా వేలాయామాతతాయినః
ధనుర్భిరసిభిర్భల్లైర్గదాభిస్తోమరర్ష్టిభిః ॥14॥

పతత్పతాకై రథకుంజరాదిభిః ఖరోష్ట్రగోభిర్మహిషైర్నరైరపి
మిథః సమేత్యాశ్వతరైః సుదుర్మదా న్యహన్శరైర్దద్భిరివ ద్విపా వనే ॥15॥

ప్రద్యుమ్నసాంబౌ యుధి రూఢమత్సరావ్
అక్రూరభోజావనిరుద్ధసాత్యకీ
సుభద్రసంగ్రామజితౌ సుదారుణౌ
గదౌ సుమిత్రాసురథౌ సమీయతుః ॥16॥

అన్యే చ యే వై నిశఠోల్ముకాదయః సహస్రజిచ్ఛతజిద్భానుముఖ్యాః
అన్యోన్యమాసాద్య మదాంధకారితా జఘ్నుర్ముకుందేన విమోహితా భృశం ॥17॥

దాశార్హవృష్ణ్యంధకభోజసాత్వతా
మధ్వర్బుదా మాథురశూరసేనాః
విసర్జనాః కుకురాః కుంతయశ్చ
మిథస్తు జఘ్నుః సువిసృజ్య సౌహృదం ॥18॥

పుత్రా అయుధ్యన్పితృభిర్భ్రాతృభిశ్చ
స్వస్రీయదౌహిత్రపితృవ్యమాతులైః
మిత్రాణి మిత్రైః సుహృదః సుహృద్భిర్
జ్ఞాతీంస్త్వహంజ్ఞాతయ ఏవ మూఢాః॥19॥

శరేషు హీయమాఏషు భజ్యమానేసు ధన్వసు
శస్త్రేషు క్షీయమానేషు ముష్టిభిర్జహ్రురేరకాః॥20॥

తా వజ్రకల్పా హ్యభవన్పరిఘా ముష్టినా భృతాః
జఘ్నుర్ద్విషస్తైః కృష్ణేన వార్యమాణాస్తు తం చ తే॥21॥

ప్రత్యనీకం మన్యమానా బలభద్రం చ మోహితాః
హంతుం కృతధియో రాజన్నాపన్నా ఆతతాయినః॥22॥

అథ తావపి సంక్రుద్ధావుద్యమ్య కురునందన
ఏరకాముష్టిపరిఘౌ చరంతౌ జఘ్నతుర్యుధి॥23॥

బ్రహ్మశాపోపసృష్టానాం కృష్ణమాయావృతాత్మనాం
స్పర్ధాక్రోధః క్షయం నిన్యే వైణవోఽగ్నిర్యథా వనం॥24॥

ఏవం నష్టేషు సర్వేషు కులేషు స్వేషు కేశవః
అవతారితో భువో భార ఇతి మేనేఽవశేషితః॥25॥

రామః సముద్రవేలాయాం యోగమాస్థాయ పౌరుషం
తత్యాజ లోకం మానుష్యం సంయోజ్యాత్మానమాత్మని॥26॥

రామనిర్యాణమాలోక్య భగవాందేవకీసుతః
నిషసాద ధరోపస్థే తుష్ణీమాసాద్య పిప్పలం॥27॥

బిభ్రచ్చతుర్భుజం రూపం భ్రాయిష్ణు ప్రభయా స్వయా
దిశో వితిమిరాః కుర్వన్విధూమ ఇవ పావకః॥28॥

శ్రీవత్సాంకం ఘనశ్యామం తప్తహాటకవర్చసం
కౌశేయాంబరయుగ్మేన పరివీతం సుమంగలం॥29॥

సుందరస్మితవక్త్రాబ్జం నీలకుంతలమండితం
పుండరీకాభిరామాక్షం స్ఫురన్మకరకుండలం॥30॥

కటిసూత్రబ్రహ్మసూత్ర కిరీటకటకాంగదైః
హారనూపురముద్రాభిః కౌస్తుభేన విరాజితం॥31॥

వనమాలాపరీతాంగం మూర్తిమద్భిర్నిజాయుధైః
కృత్వోరౌ దక్షిణే పాదమాసీనం పంకజారుణం॥32॥

ముషలావశేషాయఃఖండ కృతేషుర్లుబ్ధకో జరా
మృగాస్యాకారం తచ్చరణం వివ్యాధ మృగశంకయా॥33॥

చతుర్భుజం తం పురుషం దృష్ట్వా స కృతకిల్బిషః
భీతః పపాత శిరసా పాదయోరసురద్విషః॥34॥

అజానతా కృతమిదం పాపేన మధుసూదన
క్షంతుమర్హసి పాపస్య ఉత్తమఃశ్లోక మేఽనఘ॥35॥

యస్యానుస్మరణం నృణామజ్ఞానధ్వాంతనాశనం
వదంతి తస్య తే విష్ణో మయాసాధు కృతం ప్రభో॥36॥

తన్మాశు జహి వైకుంఠ పాప్మానం మృగలుబ్ధకం
యథా పునరహం త్వేవం న కుర్యాం సదతిక్రమం॥37॥

యస్యాత్మయోగరచితం న విదుర్విరించో
రుద్రాదయోఽస్య తనయాః పతయో గిరాం యే
త్వన్మాయయా పిహితదృష్టయ ఏతదంజః
కిం తస్య తే వయమసద్గతయో గృణీమః॥38॥

శ్రీభగవానువాచ ।

మా భైర్జరే త్వముత్తిష్ఠ కామ ఏష కృతో హి మే
యాహి త్వం మదనుజ్ఞాతః స్వర్గం సుకృతినాం పదం॥39॥

ఇత్యాదిష్టో భగవతా కృష్ణేనేచ్ఛాశరీరిణా
త్రిః పరిక్రమ్య తం నత్వా విమానేన దివం యయౌ॥40॥

దారుకః కృష్ణపదవీమన్విచ్ఛన్నధిగమ్య తాం
వాయుం తులసికామోదమాఘ్రాయాభిముఖం యయౌ॥41॥

తం తత్ర తిగ్మద్యుభిరాయుధైర్వృతం
హ్యశ్వత్థమూలే కృతకేతనం పతిం
స్నేహప్లుతాత్మా నిపపాత పాదయో
రథాదవప్లుత్య సబాష్పలోచనః॥42॥

అపశ్యతస్త్వచ్చరణాంబుజం ప్రభో దృష్టిః ప్రణష్టా తమసి ప్రవిష్టా
దిశో న జానే న లభే చ శాంతిం యథా నిశాయాముడుపే ప్రణష్టే॥43॥

ఇతి బ్రువతి సూతే వై రథో గరుడలాంఛనః
ఖముత్పపాత రాజేంద్ర సాశ్వధ్వజ ఉదీక్షతః॥44॥

తమన్వగచ్ఛందివ్యాని విష్ణుప్రహరణాని చ
తేనాతివిస్మితాత్మానం సూతమాహ జనార్దనః॥45॥

గచ్ఛ ద్వారవతీం సూత జ్ఞాతీనాం నిధనం మిథః
సంకర్షణస్య నిర్యాణం బంధుభ్యో బ్రూహి మద్దశాం॥46॥

ద్వారకాయాం చ న స్థేయం భవద్భిశ్చ స్వబంధుభిః
మయా త్యక్తాం యదుపురీం సముద్రః ప్లావయిష్యతి॥47॥

స్వం స్వం పరిగ్రహం సర్వే ఆదాయ పితరౌ చ నః
అర్జునేనావితాః సర్వ ఇంద్రప్రస్థం గమిష్యథ॥48॥

త్వం తు మద్ధర్మమాస్థాయ జ్ఞాననిష్ఠ ఉపేక్షకః
మన్మాయారచితామేతాం విజ్ఞయోపశమం వ్రజ॥49॥

ఇత్యుక్తస్తం పరిక్రమ్య నమస్కృత్య పునః పునః
తత్పాదౌ శీర్ష్ణ్యుపాధాయ దుర్మనాః ప్రయయౌ పురీం॥50॥

—♦ అధ్యాయము 31 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

అథ తత్రాగమద్బ్రహ్మా భవాన్యా చ సమం భవః
మహేంద్రప్రముఖా దేవా మునయః సప్రజేశ్వరాః ॥1॥

పితరః సిద్ధగంధర్వా విద్యాధరమహోరగాః
చారణా యక్షరక్షాంసి కిన్నరాప్సరసో ద్విజాః ॥2॥

ద్రష్టుకామా భగవతో నిర్యాణం పరమోత్సుకాః
గాయంతశ్చ గృణంతశ్చ శౌరేః కర్మాణి జన్మ చ ॥3॥

వవృషుః పుష్పవర్షాణి విమానావలిభిర్నభః
కుర్వంతః సంకులం రాజన్భక్త్యా పరమయా యుతాః ॥4॥

భగవాన్పితామహం వీక్ష్య విభూతీరాత్మనో విభుః
సంయోజ్యాత్మని చాత్మానం పద్మనేత్రే న్యమీలయత్ ॥5॥

లోకాభిరామాం స్వతనుం ధారణాధ్యానమంగలం
యోగధారణయాగ్నేయ్యా దగ్ధ్వా ధామావిశత్స్వకం ॥6॥

దివి దుందుభయో నేదుః పేతుః సుమనసశ్చ ఖాత్
సత్యం ధర్మో ధృతిర్భూమేః కీర్తిః శ్రీశ్చాను తం యయుః ॥7॥

దేవాదయో బ్రహ్మముఖ్యా న విశంతం స్వధామని
అవిజ్ఞాతగతిం కృష్ణం దదృశుశ్చాతివిస్మితాః ॥8॥

సౌదామన్యా యథాకాశే యాంత్యా హిత్వాభ్రమండలం
గతిర్న లక్ష్యతే మర్త్యైస్తథా కృష్ణస్య దైవతైః ॥9॥

బ్రహ్మరుద్రాదయస్తే తు దృష్ట్వా యోగగతిం హరేః
విస్మితాస్తాం ప్రశంసంతః స్వం స్వం లోకం యయుస్తదా ॥10॥

రాజన్పరస్య తనుభృజ్జననాప్యయేహా
మాయావిడంబనమవేహి యథా నటస్య
సృష్ట్వాత్మనేదమనువిశ్య విహృత్య చాంతే
సంహృత్య చాత్మమహినోపరతః స ఆస్తే ॥11॥

మర్త్యేన యో గురుసుతం యమలోకనీతం
త్వాం చానయచ్ఛరణదః పరమాస్త్రదగ్ధం
జిగ్యేఽన్తకాంతకమపీశమసావనీశః
కిం స్వావనే స్వరనయన్మృగయుం సదేహం ॥12॥

తథాప్యశేషస్థితిసంభవాప్యయేష్వ
అనన్యహేతుర్యదశేషశక్తిధృక్
నైచ్ఛత్ప్రణేతుం వపురత్ర శేషితం
మర్త్యేన కిం స్వస్థగతిం ప్రదర్శయన్ ॥13॥

య ఏతాం ప్రాతరుత్థాయ కృష్ణస్య పదవీం పరాం
ప్రయతః కీర్తయేద్భక్త్యా తామేవాప్నోత్యనుత్తమాం ॥14॥

దారుకో ద్వారకామేత్య వసుదేవోగ్రసేనయోః
పతిత్వా చరణావస్రైర్న్యషించత్కృష్ణవిచ్యుతః ॥15॥

కథయామాస నిధనం వృష్ణీనాం కృత్స్నశో నృప
తచ్ఛ్రుత్వోద్విగ్నహృదయా జనాః శోకవిర్మూర్చ్ఛితాః॥16॥

తత్ర స్మ త్వరితా జగ్ముః కృష్ణవిశ్లేషవిహ్వలాః
వ్యసవః శేరతే యత్ర జ్ఞాతయో ఘ్నంత ఆననం॥17॥

దేవకీ రోహిణీ చైవ వసుదేవస్తథా సుతౌ
కృష్ణరామావపశ్యంతః శోకార్తా విజహుః స్మృతిం॥18॥

ప్రాణాంశ్చ విజహుస్తత్ర భగవద్విరహాతురాః
ఉపగుహ్య పతీంస్తాత చితామారురుహుః స్త్రియః॥19॥

రామపత్న్యశ్చ తద్దేహముపగుహ్యాగ్నిమావిశన్
వసుదేవపత్న్యస్తద్గాత్రం ప్రద్యుమ్నాదీన్హరేః స్నుషాః
కృష్ణపత్న్యోఽవిశన్నగ్నిం రుక్మిణ్యాద్యాస్తదాత్మికాః॥20॥

అర్జునః ప్రేయసః సఖ్యుః కృష్ణస్య విరహాతురః
ఆత్మానం సాంత్వయామాస కృష్ణగీతైః సదుక్తిభిః॥21॥

బంధూనాం నష్టగోత్రాణామర్జునః సాంపరాయికం
హతానాం కారయామాస యథావదనుపూర్వశః॥22॥

ద్వారకాం హరిణా త్యక్తాం సముద్రోఽప్లావయత్క్షణాత్
వర్జయిత్వా మహారాజ శ్రీమద్భగవదాలయం॥23॥

నిత్యం సన్నిహితస్తత్ర భగవాన్మధుసూదనః
స్మృత్యాశేషాశుభహరం సర్వమంగలమంగలం॥24॥

స్త్రీబాలవృద్ధానాదాయ హతశేషాంధనంజయః
ఇంద్రప్రస్థం సమావేశ్య వజ్రం తత్రాభ్యషేచయత్॥25॥

శ్రుత్వా సుహృద్వధం రాజన్నర్జునాత్తే పితామహాః
త్వాం తు వంశధరం కృత్వా జగ్ముః సర్వే మహాపథం॥26॥

య ఏతద్దేవదేవస్య విష్ణోః కర్మాణి జన్మ చ
కీర్తయేచ్ఛ్రద్ధయా మర్త్యః సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే॥27॥

ఇత్థం హరేర్భగవతో రుచిరావతార
వీర్యాణి బాలచరితాని చ శంతమాని
అన్యత్ర చేహ చ శ్రుతాని గృణన్మనుష్యో
భక్తిం పరాం పరమహంసగతౌ లభేత॥28॥

స్కంధము 12

—♦ అధ్యాయము 1 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

యోఽన్త్యః పురంజయో నామ భవిష్యో బారహద్రథః
తస్యామాత్యస్తు శునకో హత్వా స్వామినమాత్మజం ॥1॥

ప్రద్యోతసంజ్ఞం రాజానం కర్తా యత్పాలకః సుతః
విశాఖయూపస్తత్పుత్రో భవితా రాజకస్తతః ॥2॥

నందివర్ధనస్తత్పుత్రః పంచ ప్రద్యోతనా ఇమే
అష్టత్రింశోత్తరశతం భోక్ష్యంతి పృథివీం నృపాః ॥3॥

శిశునాగస్తతో భావ్యః కాకవర్ణస్తు తత్సుతః
క్షేమధర్మా తస్య సుతః క్షేత్రజ్ఞః క్షేమధర్మజః ॥4॥

విధిసారః సుతస్తస్యా జాతశత్రుర్భవిష్యతి
దర్భకస్తత్సుతో భావీ దర్భకస్యాజయః స్మృతః ॥5॥

నందివర్ధన ఆజేయో మహానందిః సుతస్తతః
శిశునాగా దశైవైతే సష్ట్యుత్తరశతత్రయం ॥6॥

సమా భోక్ష్యంతి పృథివీం కురుశ్రేష్ఠ కలౌ నృపాః
మహానందిసుతో రాజన్శూద్రాగర్భోద్భవో బలీ ॥7॥

మహాపద్మపతిః కశ్చిన్నందః క్షత్రవినాశకృత్
తతో నృపా భవిష్యంతి శూద్రప్రాయాస్త్వధార్మికాః ॥8॥

స ఏకచ్ఛత్రాం పృథివీమనుల్లంఘితశాసనః
శాసిష్యతి మహాపద్మో ద్వితీయ ఇవ భార్గవః ॥9॥

తస్య చాష్టౌ భవిష్యంతి సుమాల్యప్రముఖాః సుతాః
య ఇమాం భోక్ష్యంతి మహీం రాజానశ్చ శతం సమాః ॥10॥

నవ నందాంద్విజః కశ్చిత్ప్రపన్నానుద్ధరిష్యతి
తేషాం అభావే జగతీం మౌర్యా భోక్ష్యంతి వై కలౌ ॥11॥

స ఏవ చంద్రగుప్తం వై ద్విజో రాజ్యేఽభిషేక్ష్యతి
తత్సుతో వారిసారస్తు తతశ్చాశోకవర్ధనః ॥12॥

సుయశా భవితా తస్య సంగతః సుయశఃసుతః
శాలిశూకస్తతస్తస్య సోమశర్మా భవిష్యతి
శతధన్వా తతస్తస్య భవితా తద్బృహద్రథః ॥13॥

మౌర్యా హ్యేతే దశ నృపాః సప్తత్రింశచ్ఛతోత్తరం
సమా భోక్ష్యంతి పృథివీం కలౌ కురుకులోద్వహ ॥14॥

అగ్నిమిత్రస్తతస్తస్మాత్సుజ్యేష్ఠో భవితా తతః
వసుమిత్రో భద్రకశ్చ పులిందో భవితా సుతః ॥15॥

తతో ఘోషః సుతస్తస్మాద్వజ్రమిత్రో భవిష్యతి
తతో భాగవతస్తస్మాద్దేవభూతిః కురూద్వహ॥16॥

శుంగా దశైతే భోక్ష్యంతి భూమిం వర్షశతాధికం
తతః కాణ్వానియం భూమిర్యాస్యత్యల్పగుణాన్నృప॥17॥

శుంగం హత్వా దేవభూతిం కాణ్వోఽమాత్యస్తు కామినం
స్వయం కరిష్యతే రాజ్యం వసుదేవో మహామతిః॥18॥

తస్య పుత్రస్తు భూమిత్రస్తస్య నారాయణః సుతః
కాణ్వాయనా ఇమే భూమిం చత్వారింశచ్చ పంచ చ
శతాని త్రీణి భోక్ష్యంతి వర్షాణాం చ కలౌ యుగే॥19॥

హత్వా కాణ్వం సుశర్మాణం తద్భృత్యో వృషలో బలీ
గాం భోక్ష్యత్యంధ్రజాతీయః కంచిత్కాలమసత్తమః॥20॥

కృష్ణనామాథ తద్భ్రాతా భవితా పృథివీపతిః
శ్రీశాంతకర్ణస్తత్పుత్రః పౌర్ణమాసస్తు తత్సుతః॥21॥

లంబోదరస్తు తత్పుత్రస్తస్మాచ్చిబిలకో నృపః
మేఘస్వాతిశ్చిబిలకాదటమానస్తు తస్య చ॥22॥

అనిష్టకర్మా హాలేయస్తలకస్తస్య చాత్మజః
పురీషభీరుస్తత్పుత్రస్తతో రాజా సునందనః॥23॥

చకోరో బహవో యత్ర శివస్వాతిరరిందమః
తస్యాపి గోమతీ పుత్రః పురీమాన్భవితా తతః॥24॥

మేదశిరాః శివస్కందో యజ్ఞశ్రీస్తత్సుతస్తతః
విజయస్తత్సుతో భావ్యశ్చంద్రవిజ్ఞః సలోమధిః॥25॥

ఏతే త్రింశన్నృపతయశ్చత్వార్యబ్దశతాని చ॥26॥

షట్పంచాశచ్చ పృథివీం భోక్ష్యంతి కురునందన
సప్తాభీరా ఆవభృత్యా దశ గర్దభినో నృపాః
కంకాః షోడశ భూపాలా భవిష్యంత్యతిలోలుపాః॥27॥

తతోఽష్టౌ యవనా భావ్యాశ్చతుర్దశ తురుష్కకాః
భూయో దశ గురుండాశ్చ మౌలా ఏకాదశైవ తు॥28॥

ఏతే భోక్ష్యంతి పృథివీం దశ వర్షశతాని చ
నవాధికాం చ నవతిం మౌలా ఏకాదశ క్షితిం॥29॥

భోక్ష్యంత్యబ్దశతాన్యంగ త్రీణి తైః సంస్థితే తతః
కిలకిలాయాం నృపతయో భూతనందోఽథ వంగిరిః॥30॥

శిశునందిశ్చ తద్భ్రాతా యశోనందిః ప్రవీరకః
ఇత్యేతే వై వర్షశతం భవిష్యంత్యధికాని షట్॥31॥

తేషాం త్రయోదశ సుతా భవితారశ్చ బాహ్లికాః
పుష్పమిత్రోఽథ రాజన్యో దుర్మిత్రోఽస్య తథైవ చ॥32॥

ఏకకాలా ఇమే భూపాః సప్తాంధ్రాః సప్త కౌశలాః
విదూరపతయో భావ్యా నిషధాస్తత ఏవ హి॥33॥

మాగధానాం తు భవితా విశ్వస్ఫూర్జిః పురంజయః
కరిష్యత్యపరో వర్ణాన్పులిందయదుమద్రకాన్॥34॥

ప్రజాశ్చాబ్రహ్మభూయిష్ఠాః స్థాపయిష్యతి దుర్మతిః
వీర్యవాన్క్షత్రముత్సాద్య పద్మవత్యాం స వై పురి
అనుగంగమాప్రయాగం గుప్తాం భోక్ష్యతి మేదినీం॥35॥

సౌరాష్ట్రావంత్యాభీరాశ్చ శూరా అర్బుదమాలవాః
వ్రాత్యా ద్విజా భవిష్యంతి శూద్రప్రాయా జనాధిపాః॥36॥

సింధోస్తటం చంద్రభాగాం కౌంతీం కాశ్మీరమండలం
భోక్ష్యంతి శూద్రా వ్రాత్యాద్యా మ్లేచ్ఛాశ్చాబ్రహ్మవర్చసః॥37॥

తుల్యకాలా ఇమే రాజన్మ్లేచ్ఛప్రాయాశ్చ భూభృతః
ఏతేఽధర్మానృతపరాః ఫల్గుదాస్తీవ్రమన్యవః॥38॥

స్త్రీబాలగోద్విజఘ్నాశ్చ పరదారధనాదృతాః
ఉదితాస్తమితప్రాయా అల్పసత్త్వాల్పకాయుషః॥39॥

అసంస్కృతాః క్రియాహీనా రజసా తమసావృతాః
ప్రజాస్తే భక్షయిష్యంతి మ్లేచ్ఛా రాజన్యరూపిణః॥40॥

తన్నాథాస్తే జనపదాస్తచ్ఛీలాచారవాదినః
అన్యోన్యతో రాజభిశ్చ క్షయం యాస్యంతి పీడితాః॥41॥

—♦ అధ్యాయము 2 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

తతశ్చానుదినం ధర్మః సత్యం శౌచం క్షమా దయా
కాలేన బలినా రాజన్నంక్ష్యత్యాయుర్బలం స్మృతిః॥1॥

విత్తమేవ కలౌ నృణాం జన్మాచారగుణోదయః
ధర్మన్యాయవ్యవస్థాయాం కారణం బలమేవ హి॥2॥

దాంపత్యేఽభిరుచిర్హేతుర్మాయైవ వ్యావహారికే
స్త్రీత్వే పుంస్త్వే చ హి రతిర్విప్రత్వే సూత్రమేవ హి॥3॥

లింగం ఏవాశ్రమఖ్యాతావన్యోన్యాపత్తికారణం
అవృత్త్యా న్యాయదౌర్బల్యం పాండిత్యే చాపలం వచః॥4॥

అనాఢ్యతైవాసాధుత్వే సాధుత్వే దంభ ఏవ తు
స్వీకార ఏవ చోద్వాహే స్నానమేవ ప్రసాధనం॥5॥

దూరే వార్యయనం తీర్థం లావణ్యం కేశధారణం
ఉదరంభరతా స్వార్థః సత్యత్వే ధార్ష్ట్యమేవ హి
దాక్ష్యం కుటుంబభరణం యశోఽర్థే ధర్మసేవనం॥6॥

ఏవం ప్రజాభిర్దుష్టాభిరాకీర్ణే క్షితిమండలే
బ్రహ్మవిట్క్షత్రశూద్రాణాం యో బలీ భవితా నృపః॥7॥

ప్రజా హి లుబ్ధై రాజన్యైర్నిర్ఘృణైర్దస్యుధర్మభిః
ఆచ్ఛిన్నదారద్రవిణా యాస్యంతి గిరికాననం॥8॥

శాకమూలామిషక్షౌద్ర ఫలపుష్పాష్టిభోజనాః
అనావృష్ట్యా వినంక్ష్యంతి దుర్భిక్షకరపీడితాః॥9॥

శీతవాతాతపప్రావృడ్ హిమైరన్యోన్యతః ప్రజాః
క్షుత్తృడ్భ్యాం వ్యాధిభిశ్చైవ సంతప్స్యంతే చ చింతయా ॥10॥

త్రింశద్వింశతి వర్షాణి
పరమాయుః కలౌ నృణాం ॥11॥

క్షీయమాణేషు దేహేషు దేహినాం కలిదోషతః
వర్ణాశ్రమవతాం ధర్మే నష్టే వేదపథే నృణాం ॥12॥

పాషండప్రచురే ధర్మే దస్యుప్రాయేషు రాజసు
చౌర్యానృతవృథాహింసా నానావృత్తిషు వై నృషు ॥13॥

శూద్రప్రాయేషు వర్ణేషు చ్ఛాగప్రాయాసు ధేనుషు
గృహప్రాయేష్వాశ్రమేషు యౌనప్రాయేషు బంధుషు ॥14॥

అణుప్రాయాస్వోషధీషు శమీప్రాయేషు స్థాస్నుషు
విద్యుత్ప్రాయేషు మేఘేషు శూన్యప్రాయేషు సద్మసు ॥15॥

ఇత్థం కలౌ గతప్రాయే జనేషు ఖరధర్మిషు
ధర్మత్రాణాయ సత్త్వేన భగవానవతరిష్యతి ॥16॥

చరాచరగురోర్విష్ణోరీశ్వరస్యాఖిలాత్మనః
ధర్మత్రాణాయ సాధూనాం జన్మ కర్మాపనుత్తయే ॥17॥

శంభలగ్రామముఖ్యస్య బ్రాహ్మణస్య మహాత్మనః
భవనే విష్ణుయశసః కల్కిః ప్రాదుర్భవిష్యతి ॥18॥

అశ్వమాశుగమారుహ్య దేవదత్తం జగత్పతిః
అసినాసాధుదమనమష్టైశ్వర్యగుణాన్వితః ॥19॥

విచరన్నాశునా క్షౌణ్యాం హయేనాప్రతిమద్యుతిః
నృపలింగచ్ఛదో దస్యూన్కోటిశో నిహనిష్యతి ॥20॥

అథ తేషాం భవిష్యంతి మనాంసి విశదాని వై
వాసుదేవాంగరాగాతి పుణ్యగంధానిలస్పృశాం
పౌరజానపదానాం వై హతేష్వఖిలదస్యుషు ॥21॥

తేషాం ప్రజావిసర్గశ్చ స్థవిష్ఠః సంభవిష్యతి
వాసుదేవే భగవతి సత్త్వమూర్తౌ హృది స్థితే ॥22॥

యదావతీర్ణో భగవాన్కల్కిర్ధర్మపతిర్హరిః
కృతం భవిష్యతి తదా ప్రజాసూతిశ్చ సాత్త్వికీ ॥23॥

యదా చంద్రశ్చ సూర్యశ్చ తథా తిష్యబృహస్పతీ
ఏకరాశౌ సమేష్యంతి భవిష్యతి తదా కృతం ॥24॥

యేఽతీతా వర్తమానా యే భవిష్యంతి చ పార్థివాః
తే త ఉద్దేశతః ప్రోక్తా వంశీయాః సోమసూర్యయోః ॥25॥

ఆరభ్య భవతో జన్మ యావన్నందాభిషేచనం
ఏతద్వర్షసహస్రం తు శతం పంచదశోత్తరం ॥26॥

సప్తర్షీణాం తు యౌ పూర్వౌ దృశ్యేతే ఉదితౌ దివి
తయోస్తు మధ్యే నక్షత్రం దృశ్యతే యత్సమం నిశి ॥27॥

తేనైవ ఋషయో యుక్తాస్తిష్ఠంత్యబ్దశతం నృణాం
తే త్వదీయే ద్విజాః కాల అధునా చాశ్రితా మఘాః ॥28॥

విష్ణోర్భగవతో భానుః కృష్ణాఖ్యోఽసౌ దివం గతః
తదావిశత్కలిర్లోకం పాపే యద్రమతే జనః॥29॥

యావత్స పాదపద్మాభ్యాం స్పృశనాస్తే రమాపతిః
తావత్కలిర్వై పృథివీం పరాక్రంతుం న చాశకత్॥30॥

యదా దేవర్షయః సప్త మఘాసు విచరంతి హి
తదా ప్రవృత్తస్తు కలిర్ద్వాదశాబ్దశతాత్మకః॥31॥

యదా మఘాభ్యో యాస్యంతి పూర్వాషాఢాం మహర్షయః
తదా నందాత్ప్రభృత్యేష కలిర్వృద్ధిం గమిష్యతి॥32॥

యస్మిన్కృష్ణో దివం యాతస్తస్మిన్నేవ తదాహని
ప్రతిపన్నం కలియుగమితి ప్రాహుః పురావిదః॥33॥

దివ్యాబ్దానాం సహస్రాంతే చతుర్థే తు పునః కృతం
భవిష్యతి తదా నృణాం మన ఆత్మప్రకాశకం॥34॥

ఇత్యేష మానవో వంశో యథా సంఖ్యాయతే భువి
తథా విట్శూద్రవిప్రాణాం తాస్తా జ్ఞేయా యుగే యుగే॥35॥

ఏతేషాం నామలింగానాం పురుషాణాం మహాత్మనాం
కథామాత్రావశిష్టానాం కీర్తిరేవ స్థితా భువి॥36॥

దేవాపిః శాంతనోర్భ్రాతా మరుశ్చేక్ష్వాకువంశజః
కలాపగ్రామ ఆసాతే మహాయోగబలాన్వితౌ॥37॥

తావిహైత్య కలేరంతే వాసుదేవానుశిక్షితౌ
వర్ణాశ్రమయుతం ధర్మం పూర్వవత్ప్రథయిష్యతః॥38॥

కృతం త్రేతా ద్వాపరం చ కలిశ్చేతి చతుర్యుగం
అనేన క్రమయోగేన భువి ప్రాణిషు వర్తతే॥39॥

రాజన్నేతే మయా ప్రోక్తా నరదేవాస్తథాపరే
భూమౌ మమత్వం కృత్వాంతే హిత్వేమాం నిధనం గతాః॥40॥

కృమివిడ్భస్మసంజ్ఞాంతే రాజనామ్నోఽపి యస్య చ
భూతధ్రుక్తత్కృతే స్వార్థం కిం వేద నిరయో యతః॥41॥

కథం సేయమఖండా భూః పూర్వైర్మే పురుషైర్ధృతా
మత్పుత్రస్య చ పౌత్రస్య మత్పూర్వా వంశజస్య వా॥42॥

తేజోఽబన్నమయం కాయం గృహీత్వాత్మతయాబుధాః
మహీం మమతయా చోభౌ హిత్వాంతేఽదర్శనం గతాః॥43॥

యే యే భూపతయో రాజన్భుంజతే భువమోజసా
కాలేన తే కృతాః సర్వే కథామాత్రాః కథాసు చ॥44॥

—♦ అధ్యాయము 3 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

దృష్ట్వాత్మని జయే వ్యగ్రాన్నృపాన్హసతి భూరియం
అహో మా విజిగీషంతి మృత్యోః క్రీడనకా నృపాః॥1॥

కామ ఏష నరేంద్రాణాం మోఘః స్యాద్విదుషామపి
యేన ఫేనోపమే పిండే యేఽతివిశ్రంభితా నృపాః॥2॥

పూర్వం నిర్జిత్య షడ్వర్గం జేష్యామో రాజమంత్రిణః
తతః సచివపౌరాప్త కరీంద్రానస్య కంటకాన్॥3॥

ఏవం క్రమేణ జేష్యామః పృథ్వీం సాగరమేఖలాం
ఇత్యాశాబద్ధహృదయా న పశ్యంత్యంతికేఽన్తకం॥4॥

సముద్రావరణాం జిత్వా మాం విశంత్యబ్ధిమోజసా
కియదాత్మజయస్యైతన్ముక్తిరాత్మజయే ఫలం॥5॥

యాం విసృజ్యైవ మనవస్తత్సుతాశ్చ కురూద్వహ
గతా యథాగతం యుద్ధే తాం మాం జేష్యంత్యబుద్ధయః॥6॥

మత్కృతే పితృపుత్రాణాం భ్రాతృణాం చాపి విగ్రహః
జాయతే హ్యసతాం రాజ్యే మమతాబద్ధచేతసాం॥7॥

మమైవేయం మహీ కృత్స్నా న తే మూఢేతి వాదినః
స్పర్ధమానా మిథో ఘ్నంతి మ్రియంతే మత్కృతే నృపాః॥8॥

పృథుః పురూరవా గాధిర్నహుషో భరతోఽర్జునః
మాంధాతా సగరో రామః ఖట్వాంగో ధుంధుహా రఘుః॥9॥

తృణబిందుర్యయాతిశ్చ శర్యాతిః శంతనుర్గయః
భగీరథః కువలయాశ్వః కకుత్స్థో నైషధో నృగః॥10॥

హిరణ్యకశిపుర్వృత్రో రావణో లోకరావణః
నముచిః శంబరో భౌమో హిరణ్యాక్షోఽథ తారకః॥11॥

అన్యే చ బహవో దైత్యా రాజానో యే మహేశ్వరాః
సర్వే సర్వవిదః శూరాః సర్వే సర్వజితోఽజితాః॥12॥

మమతాం మయ్యవర్తంత కృత్వోచ్చైర్మర్త్యధర్మిణః
కథావశేషాః కాలేన హ్యకృతార్థాః కృతా విభో॥13॥

కథా ఇమాస్తే కథితా మహీయసాం వితాయ లోకేషు యశః పరేయుషాం
విజ్ఞానవైరాగ్యవివక్షయా విభో వచోవిభూతీర్న తు పారమార్థ్యం॥14॥

యస్తూత్తమఃశ్లోకగుణానువాదః సంగీయతేఽభీక్ష్ణమమంగలఘ్నః
తమేవ నిత్యం శృణుయాదభీక్ష్ణం కృష్ణేఽమలాం భక్తిమభీప్సమానః॥15॥

శ్రీరాజోవాచ ।

కేనోపాయేన భగవన్కలేర్దోషాన్కలౌ జనాః
విధమిష్యంత్యుపచితాంస్తన్మే బ్రూహి యథా మునే॥16॥

యుగాని యుగధర్మాంశ్చ మానం ప్రలయకల్పయోః
కాలస్యేశ్వరరూపస్య గతిం విష్ణోర్మహాత్మనః॥17॥

శ్రీశుక ఉవాచ ।

కృతే ప్రవర్తతే ధర్మశ్చతుష్పాత్తజ్జనైర్ధృతః
సత్యం దయా తపో దానమితి పాదా విభోర్నృప॥18॥

సంతుష్టాః కరుణా మైత్రాః శాంతా దాంతాస్తితిక్షవః
ఆత్మారామాః సమదృశః ప్రాయశః శ్రమణా జనాః॥19॥

త్రేతాయాం ధర్మపాదానాం తుర్యాంశో హీయతే శనైః
అధర్మపాదైరనృత హింసాసంతోషవిగ్రహైః॥20॥

తదా క్రియాతపోనిష్ఠా నాతిహింస్రా న లంపటాః
త్రైవర్గికాస్త్రయీవృద్ధా వర్ణా బ్రహ్మోత్తరా నృప॥21॥

తపఃసత్యదయాదానేష్వర్ధం హ్రస్వతి ద్వాపరే
హింసాతుష్ట్యనృతద్వేషైర్ధర్మస్యాధర్మలక్షణైః॥22॥

యశస్వినో మహాశీలాః స్వాధ్యాయాధ్యయనే రతాః
ఆధ్యాః కుటుంబినో హృష్టా వర్ణాః క్షత్రద్విజోత్తరాః॥23॥

కలౌ తు ధర్మపాదానాం తుర్యాంశోఽధర్మహేతుభిః
ఏధమానైః క్షీయమాణో హ్యంతే సోఽపి వినంక్ష్యతి॥24॥

తస్మిన్లుబ్ధా దురాచారా నిర్దయాః శుష్కవైరిణః
దుర్భగా భూరితర్షాశ్చ శూద్రదాసోత్తరాః ప్రజాః॥25॥

సత్త్వం రజస్తమ ఇతి దృశ్యంతే పురుషే గుణాః
కాలసంచోదితాస్తే వై పరివర్తంత ఆత్మని॥26॥

ప్రభవంతి యదా సత్త్వే మనోబుద్ధీంద్రియాణి చ
తదా కృతయుగం విద్యాజ్జ్ఞానే తపసి యద్రుచిః॥27॥

యదా కర్మసు కామ్యేషు భక్తిర్యశసి దేహినాం
తదా త్రేతా రజోవృత్తిరితి జానీహి బుద్ధిమన్॥28॥

యదా లోభస్త్వసంతోషో మానో దంభోఽథ మత్సరః
కర్మణాం చాపి కామ్యానాం ద్వాపరం తద్రజస్తమః॥29॥

యదా మాయానృతం తంద్రా నిద్రా హింసా విషాదనం
శోకమోహౌ భయం దైన్యం స కలిస్తామసః స్మృతః॥30॥

తస్మాత్క్షుద్రదృశో మర్త్యాః క్షుద్రభాగ్యా మహాశనాః
కామినో విత్తహీనాశ్చ స్వైరిణ్యశ్చ స్త్రియోఽసతీః॥31॥

దస్యూత్కృష్టా జనపదా వేదాః పాషండదూషితాః
రాజానశ్చ ప్రజాభక్షాః శిశ్నోదరపరా ద్విజాః॥32॥

అవ్రతా బటవోఽశౌచా భిక్షవశ్చ కుటుంబినః
తపస్వినో గ్రామవాసా న్యాసినోఽత్యర్థలోలుపాః॥33॥

హ్రస్వకాయా మహాహారా భూర్యపత్యా గతహ్రియః
శశ్వత్కటుకభాషిణ్యశ్చౌర్యమాయోరుసాహసాః॥34॥

పణయిష్యంతి వై క్షుద్రాః కిరాటాః కూటకారిణః
అనాపద్యపి మంస్యంతే వార్తాం సాధు జుగుప్సితాం॥35॥

పతిం త్యక్ష్యంతి నిర్ద్రవ్యం భృత్యా అప్యఖిలోత్తమం
భృత్యం విపన్నం పతయః కౌలం గాశ్చాపయస్వినీః ॥36॥

పితృభ్రాతృసుహృజ్జ్ఞాతీన్హిత్వా సౌరతసౌహృదాః
ననాంద్రృశ్యాలసంవాదా దీనాః స్త్రైణాః కలౌ నరాః ॥37॥

శూద్రాః ప్రతిగ్రహీష్యంతి తపోవేషోపజీవినః
ధర్మం వక్ష్యంత్యధర్మజ్ఞా అధిరుహ్యోత్తమాసనం ॥38॥

నిత్యం ఉద్విగ్నమనసో దుర్భిక్షకరకర్శితాః
నిరన్నే భూతలే రాజననావృష్టిభయాతురాః ॥39॥

వాసోఽన్నపానశయన వ్యవాయస్నానభూషణైః
హీనాః పిశాచసందర్శా భవిష్యంతి కలౌ ప్రజాః ॥40॥

కలౌ కాకిణికేఽప్యర్థే విగృహ్య త్యక్తసౌహృదాః
త్యక్ష్యంతి చ ప్రియాన్ప్రాణాన్హనిష్యంతి స్వకానపి ॥41॥

న రక్షిష్యంతి మనుజాః స్థవిరౌ పితరావపి
పుత్రాన్భార్యాం చ కులజాం క్షుద్రాః శిశ్నోదరంభరాః ॥42॥

కలౌ న రాజంజగతాం పరం గురుం త్రిలోకనాథానతపాదపంకజం
ప్రాయేణ మర్త్యా భగవంతమచ్యుతం యక్ష్యంతి పాషండవిభిన్నచేతసః ॥43॥

యన్నామధేయం మ్రియమాణ ఆతురః పతన్స్ఖలన్వా వివశో గృణన్పుమాన్
విముక్తకర్మార్గల ఉత్తమాం గతిం ప్రాప్నోతి యక్ష్యంతి న తం కలౌ జనాః ॥44॥

పుంసాం కలికృతాందోషాంద్రవ్యదేశాత్మసంభవాన్
సర్వాన్హరతి చిత్తస్థో భగవాన్పురుషోత్తమః ॥45॥

శ్రుతః సంకీర్తితో ధ్యాతః పూజితశ్చాదృతోఽపి వా
నృణాం ధునోతి భగవాన్హృత్స్థో జన్మాయుతాశుభం ॥46॥

యథా హేమ్ని స్థితో వహ్నిర్దుర్వర్ణం హంతి ధాతుజం
ఏవమాత్మగతో విష్ణుర్యోగినామశుభాశయం ॥47॥

విద్యాతపఃప్రాణనిరోధమైత్రీ తీర్థాభిషేకవ్రతదానజప్యైః
నాత్యంతశుద్ధిం లభతేఽన్తరాత్మా యథా హృదిస్థే భగవత్యనంతే ॥48॥

తస్మాత్సర్వాత్మనా రాజన్హృదిస్థం కురు కేశవం
మ్రియమాణో హ్యవహితస్తతో యాసి పరాం గతిం ॥49॥

మ్రియమాణైరభిధ్యేయో భగవాన్పరమేశ్వరః
ఆత్మభావం నయత్యంగ సర్వాత్మా సర్వసంశ్రయః ॥50॥

కలేర్దోషనిధే రాజన్నస్తి హ్యేకో మహాన్గుణః
కీర్తనాదేవ కృష్ణస్య ముక్తసంగః పరం వ్రజేత్ ॥51॥

కృతే యద్ధ్యాయతో విష్ణుం త్రేతాయాం యజతో మఖైః
ద్వాపరే పరిచర్యాయాం కలౌ తద్ధరికీర్తనాత్ ॥52॥

—♦ అధ్యాయము 4 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

కాలస్తే పరమాణ్వాదిర్ద్విపరార్ధావధిర్నృప
కథితో యుగమానం చ శృణు కల్పలయావపి ॥1॥

చతుర్యుగసహస్రం తు బ్రహ్మణో దినముచ్యతే
స కల్పో యత్ర మనవశ్చతుర్దశ విశాంపతే ॥2॥

తదంతే ప్రలయస్తావాన్బ్రాహ్మీ రాత్రిరుదాహృతా
త్రయో లోకా ఇమే తత్ర కల్పంతే ప్రలయాయ హి ॥3॥

ఏష నైమిత్తికః ప్రోక్తః ప్రలయో యత్ర విశ్వసృక్
శేతేఽనంతాసనో విశ్వమాత్మసాత్కృత్య చాత్మభూః ॥4॥

ద్విపరార్ధే త్వతిక్రాంతే బ్రహ్మణః పరమేష్ఠినః
తదా ప్రకృతయః సప్త కల్పంతే ప్రలయాయ వై ॥5॥

ఏష ప్రాకృతికో రాజన్ప్రలయో యత్ర లీయతే
అండకోషస్తు సంఘాతో విఘాట ఉపసాదితే ॥6॥

పర్జన్యః శతవర్షాణి భూమౌ రాజన్న వర్షతి
తదా నిరన్నే హ్యన్యోన్యం భక్ష్యమాణాః క్షుధార్దితాః
క్షయం యాస్యంతి శనకైః కాలేనోపద్రుతాః ప్రజాః ॥7॥

సాముద్రం దైహికం భౌమం రసం సాంవర్తకో రవిః
రశ్మిభిః పిబతే ఘోరైః సర్వం నైవ విముంచతి ॥8॥

తతః సంవర్తకో వహ్నిః సంకర్షణముఖోత్థితః
దహత్యనిలవేగోత్థః శూన్యాన్భూవివరానథ ॥9॥

ఉపర్యధః సమంతాచ్చ శిఖాభిర్వహ్నిసూర్యయోః
దహ్యమానం విభాత్యండం దగ్ధగోమయపిండవత్ ॥10॥

తతః ప్రచండపవనో వర్షాణామధికం శతం
పరః సాంవర్తకో వాతి ధూమ్రం ఖం రజసావృతం ॥11॥

తతో మేఘకులాన్యంగ చిత్ర వర్ణాన్యనేకశః
శతం వర్షాణి వర్షంతి నదంతి రభసస్వనైః ॥12॥

తత ఏకోదకం విశ్వం
బ్రహ్మాండవివరాంతరం ॥13॥

తదా భూమేర్గంధగుణం గ్రసంత్యాప ఉదప్లవే
గ్రస్తగంధా తు పృథివీ ప్రలయత్వాయ కల్పతే ॥14॥

అపాం రసమథో తేజస్తా లీయంతేఽథ నీరసాః
గ్రసతే తేజసో రూపం వాయుస్తద్రహితం తదా ॥15॥

లీయతే చానిలే తేజో వాయోః ఖం గ్రసతే గుణం
స వై విశతి ఖం రాజంస్తతశ్చ నభసో గుణం ॥16॥

శబ్దం గ్రసతి భూతాదిర్నభస్తమను లీయతే
తైజసశ్చేంద్రియాణ్యంగ దేవాన్వైకారికో గుణైః ॥17॥

మహాన్గ్రసత్యహంకారం గుణాః సత్త్వాదయశ్చ తం
గ్రసతేఽవ్యాకృతం రాజన్గుణాన్కాలేన చోదితం॥18॥

న తస్య కాలావయవైః పరిణామాదయో గుణాః
అనాద్యనంతమవ్యక్తం నిత్యం కారణమవ్యయం॥19॥

న యత్ర వాచో న మనో న సత్త్వం తమో రజో వా మహదాదయోఽమీ
న ప్రాణబుద్ధీంద్రియదేవతా వా న సన్నివేశః ఖలు లోకకల్పః॥20॥

న స్వప్నజాగ్రన్న చ తత్సుషుప్తం న ఖం జలం భూరనిలోఽగ్నిరర్కః
సంసుప్తవచ్ఛూన్యవదప్రతర్క్యం తన్మూలభూతం పదమామనంతి॥21॥

లయః ప్రాకృతికో హ్యేష పురుషావ్యక్తయోర్యదా
శక్తయః సంప్రలీయంతే వివశాః కాలవిద్రుతాః॥22॥

బుద్ధీంద్రియార్థరూపేణ జ్ఞానం భాతి తదాశ్రయం
దృశ్యత్వావ్యతిరేకాభ్యామాద్యంతవదవస్తు యత్॥23॥

దీపశ్చక్షుశ్చ రూపం చ జ్యోతిషో న పృథగ్భవేత్
ఏవం ధీః ఖాని మాత్రాశ్చ న స్యురన్యతమాదృతాత్॥24॥

బుద్ధేర్జాగరణం స్వప్నః సుషుప్తిరితి చోచ్యతే
మాయామాత్రమిదం రాజన్నానాత్వం ప్రత్యగాత్మని॥25॥

యథా జలధరా వ్యోమ్ని భవంతి న భవంతి చ
బ్రహ్మణీదం తథా విశ్వమవయవ్యుదయాప్యయాత్॥26॥

సత్యం హ్యవయవః ప్రోక్తః సర్వావయవినామిహ
వినార్థేన ప్రతీయేరన్పటస్యేవాంగ తంతవః॥27॥

యత్సామాన్యవిశేషాభ్యాముపలభ్యేత స భ్రమః
అన్యోన్యాపాశ్రయాత్సర్వమాద్యంతవదవస్తు యత్॥28॥

వికారః ఖ్యాయమానోఽపి ప్రత్యగాత్మానమంతరా
న నిరూప్యోఽస్త్యణురపి స్యాచ్చేచ్చిత్సమ ఆత్మవత్॥29॥

న హి సత్యస్య నానాత్వమవిద్వాన్యది మన్యతే
నానాత్వం ఛిద్రయోర్యద్వజ్జ్యోతిషోర్వాతయోరివ॥30॥

యథా హిరణ్యం బహుధా సమీయతే నృభిః క్రియాభిర్వ్యవహారవర్త్మసు
ఏవం వచోభిర్భగవానధోక్షజో వ్యాఖ్యాయతే లౌకికవైదికైర్జనైః॥31॥

యథా ఘనోఽర్కప్రభవోఽర్కదర్శితో
హ్యర్కాంశభూతస్య చ చక్షుషస్తమః
ఏవం త్వహం బ్రహ్మగుణస్తదీక్షితో
బ్రహ్మాంశకస్యాత్మన ఆత్మబంధనః॥32॥

ఘనో యదార్కప్రభవో విదీర్యతే చక్షుః స్వరూపం రవిమీక్షతే తదా
యదా హ్యహంకార ఉపాధిరాత్మనో జిజ్ఞాసయా నశ్యతి తర్హ్యనుస్మరేత్॥33॥

యదైవమేతేన వివేకహేతినా మాయామయాహంకరణాత్మబంధనం
ఛిత్త్వాచ్యుతాత్మానుభవోఽవతిష్ఠతే తమాహురాత్యంతికమంగ సంప్లవం॥34॥

నిత్యదా సర్వభూతానాం బ్రహ్మాదీనాం పరంతప
ఉత్పత్తిప్రలయావేకే సూక్ష్మజ్ఞాః సంప్రచక్షతే॥35॥

కాలస్రోతోజవేనాశు హ్రియమాణస్య నిత్యదా
పరిణామినాం అవస్థాస్తా జన్మప్రలయహేతవః ॥36॥

అనాద్యంతవతానేన కాలేనేశ్వరమూర్తినా
అవస్థా నైవ దృశ్యంతే వియతి జ్యోతిషాం ఇవ ॥37॥

నిత్యో నైమిత్తికశ్చైవ తథా ప్రాకృతికో లయః
ఆత్యంతికశ్చ కథితః కాలస్య గతిరీదృశీ ॥38॥

ఏతాః కురుశ్రేష్ఠ జగద్విధాతుర్నారాయణస్యాఖిలసత్త్వధామ్నః
లీలాకథాస్తే కథితాః సమాసతః కార్త్స్న్యేన నాజోఽప్యభిధాతుమీశః ॥39॥

సంసారసింధుమతిదుస్తరముత్తితీర్షోర్
నాన్యః ప్లవో భగవతః పురుషోత్తమస్య
లీలాకథారసనిషేవణమంతరేణ
పుంసో భవేద్వివిధదుఃఖదవార్దితస్య ॥40॥

పురాణసంహితామేతామృషిర్నారాయణోఽవ్యయః
నారదాయ పురా ప్రాహ కృష్ణద్వైపాయనాయ సః ॥41॥

స వై మహ్యం మహారాజ భగవాన్బాదరాయణః
ఇమాం భాగవతీం ప్రీతః సంహితాం వేదసమ్మితాం ॥42॥

ఇమాం వక్ష్యత్యసౌ సూత ఋషిభ్యో నైమిషాలయే
దీర్ఘసత్రే కురుశ్రేష్ఠ సంపృష్టః శౌనకాదిభిః ॥43॥

—♦ అధ్యాయము 5 ♦—

శ్రీశుక ఉవాచ ।

అత్రానువర్ణ్యతేఽభీక్ష్ణం విశ్వాత్మా భగవాన్హరిః
యస్య ప్రసాదజో బ్రహ్మా రుద్రః క్రోధసముద్భవః ॥1॥

త్వం తు రాజన్మరిష్యేతి పశుబుద్ధిమిమాం జహి
న జాతః ప్రాగభూతోఽద్య దేహవత్త్వం న నంక్ష్యసి ॥2॥

న భవిష్యసి భూత్వా త్వం పుత్రపౌత్రాదిరూపవాన్
బీజాంకురవద్దేహాదేర్వ్యతిరిక్తో యథానలః ॥3॥

స్వప్నే యథా శిరశ్ఛేదం పంచత్వాద్యాత్మనః స్వయం
యస్మాత్పశ్యతి దేహస్య తత ఆత్మా హ్యజోఽమరః ॥4॥

ఘటే భిన్నే ఘటాకాశ ఆకాశః స్యాద్యథా పురా
ఏవం దేహే మృతే జీవో బ్రహ్మ సంపద్యతే పునః ॥5॥

మనః సృజతి వై దేహాన్గుణాన్కర్మాణి చాత్మనః
తన్మనః సృజతే మాయా తతో జీవస్య సంసృతిః ॥6॥

స్నేహాధిష్ఠానవర్త్యగ్ని సంయోగో యావదీయతే
తావద్దీపస్య దీపత్వమేవం దేహకృతో భవః
రజఃసత్త్వతమోవృత్త్యా జాయతేఽథ వినశ్యతి ॥7॥

న తత్రాత్మా స్వయంజ్యోతిర్యో వ్యక్తావ్యక్తయోః పరః
ఆకాశ ఇవ చాధారో ధ్రువోఽనంతోపమస్తతః ॥8॥

ఏవమాత్మానమాత్మస్థమాత్మనైవామృశ ప్రభో
బుద్ధ్యానుమానగర్భిణ్యా వాసుదేవానుచింతయా ॥9॥

చోదితో విప్రవాక్యేన న త్వాం ధక్ష్యతి తక్షకః
మృత్యవో నోపధక్ష్యంతి మృత్యూనాం మృత్యుమీశ్వరం ॥10॥

అహం బ్రహ్మ పరం ధామ బ్రహ్మాహం పరమం పదం
ఏవం సమీక్ష్య చాత్మానమాత్మన్యాధాయ నిష్కలే ॥11॥

దశంతం తక్షకం పాదే లేలిహానం విషాననైః
న ద్రక్ష్యసి శరీరం చ విశ్వం చ పృథగాత్మనః ॥12॥

ఏతత్తే కథితం తాత యదాత్మా పృష్టవాన్నృప
హరేర్విశ్వాత్మనశ్చేష్టాం కిం భూయః శ్రోతుమిచ్ఛసి ॥13॥

—♦ అధ్యాయము 6 ♦—

సూత ఉవాచ ।

ఏతన్నిశమ్య మునినాభిహితం పరీక్షిద్
వ్యాసాత్మజేన నిఖిలాత్మదృశా సమేన
తత్పాదమూలముపసృత్య నతేన మూర్ధ్నా
బద్ధాంజలిస్తమిదమాహ స విష్ణురాతః ॥1॥

రాజోవాచ ।

సిద్ధోఽస్మ్యనుగృహీతోఽస్మి భవతా కరుణాత్మనా
శ్రావితో యచ్చ మే సాక్షాదనాదినిధనో హరిః ॥2॥

నాత్యద్భుతమహం మన్యే మహతామచ్యుతాత్మనాం
అజ్ఞేషు తాపతప్తేషు భూతేషు యదనుగ్రహః ॥3॥

పురాణసంహితామేతామశ్రౌష్మ భవతో వయం
యస్యాం ఖలూత్తమఃశ్లోకో భగవాననవర్ణ్యతే ॥4॥

భగవంస్తక్షకాదిభ్యో మృత్యుభ్యో న బిభేమ్యహం
ప్రవిష్టో బ్రహ్మ నిర్వాణమభయం దర్శితం త్వయా ॥5॥

అనుజానీహి మాం బ్రహ్మన్వాచం యచ్ఛామ్యధోక్షజే
ముక్తకామాశయం చేతః ప్రవేశ్య విసృజామ్యసూన్ ॥6॥

అజ్ఞానం చ నిరస్తం మే జ్ఞానవిజ్ఞాననిష్ఠయా
భవతా దర్శితం క్షేమం పరం భగవతః పదం ॥7॥

సూత ఉవాచ ।

ఇత్యుక్తస్తమనుజ్ఞాప్య భగవాన్బాదరాయణిః
జగామ భిక్షుభిః సాకం నరదేవేన పూజితః ॥8॥

పరీక్షిదపి రాజర్షిరాత్మన్యాత్మానమాత్మనా
సమాధాయ పరం దధ్యావస్పందాసుర్యథా తరుః॥9॥

ప్రాక్కూలే బర్హిష్యాసీనో గంగాకూల ఉదఙ్ముఖః
బ్రహ్మభూతో మహాయోగీ నిఃసంగశ్ఛిన్నసంశయః॥10॥

తక్షకః ప్రహితో విప్రాః క్రుద్ధేన ద్విజసూనునా
హంతుకామో నృపం గచ్ఛందదర్శ పథి కశ్యపం॥11॥

తం తర్పయిత్వా ద్రవిణైర్నివర్త్య విషహారిణం
ద్విజరూపప్రతిచ్ఛన్నః కామరూపోఽదశన్నృపం॥12॥

బ్రహ్మభూతస్య రాజర్షేర్దేహోఽహిగరలాగ్నినా
బభూవ భస్మసాత్సద్యః పశ్యతాం సర్వదేహినాం॥13॥

హాహాకారో మహానాసీద్భువి ఖే దిక్షు సర్వతః
విస్మితా హ్యభవన్సర్వే దేవాసురనరాదయః॥14॥

దేవదుందుభయో నేదుర్గంధర్వాప్సరసో జగుః
వవృషుః పుష్పవర్షాణి విబుధాః సాధువాదినః॥15॥

జన్మేజయః స్వపితరం శ్రుత్వా తక్షకభక్షితం
యథాజుహావ సంక్రుద్ధో నాగాన్సత్రే సహ ద్విజైః॥16॥

సర్పసత్రే సమిద్ధాగ్నౌ దహ్యమానాన్మహోరగాన్
దృష్ట్వేంద్రం భయసంవిగ్నస్తక్షకః శరణం యయౌ॥17॥

అపశ్యంస్తక్షకం తత్ర రాజా పారీక్షితో ద్విజాన్
ఉవాచ తక్షకః కస్మాన్న దహ్యేతోరగాధమః॥18॥

తం గోపాయతి రాజేంద్ర శక్రః శరణమాగతం
తేన సంస్తంభితః సర్పస్తస్మాన్నాగ్నౌ పతత్యసౌ॥19॥

పారీక్షిత ఇతి శ్రుత్వా ప్రాహర్త్విజ ఉదారధీః
సహేంద్రస్తక్షకో విప్రా నాగ్నౌ కిమితి పాత్యతే॥20॥

తచ్ఛ్రుత్వాజుహువుర్విప్రాః సహేంద్రం తక్షకం మఖే
తక్షకాశు పతస్వేహ సహేంద్రేణ మరుత్వతా॥21॥

ఇతి బ్రహ్మోదితాక్షేపైః స్థానాదింద్రః ప్రచాలితః
బభూవ సంభ్రాంతమతిః సవిమానః సతక్షకః॥22॥

తం పతంతం విమానేన సహతక్షకమంబరాత్
విలోక్యాంగిరసః ప్రాహ రాజానం తం బృహస్పతిః॥23॥

నైష త్వయా మనుష్యేంద్ర వధమర్హతి సర్పరాట్
అనేన పీతమమృతమథ వా అజరామరః॥24॥

జీవితం మరణం జంతోర్గతిః స్వేనైవ కర్మణా
రాజంస్తతోఽన్యో నాస్త్యస్య ప్రదాతా సుఖదుఃఖయోః॥25॥

సర్పచౌరాగ్నివిద్యుద్భ్యః క్షుత్తృద్వ్యాధ్యాదిభిర్నృప
పంచత్వమృచ్ఛతే జంతుర్భుంక్త ఆరబ్ధకర్మ తత్॥26॥

తస్మాత్సత్రమిదం రాజన్సంస్థీయేతాభిచారికం
సర్పా అనాగసో దగ్ధా జనైర్దిష్టం హి భుజ్యతే॥27॥

సూత ఉవాచ ।

ఇత్యుక్తః స తథేత్యాహ మహర్షేర్మానయన్వచః
సర్పసత్రాదుపరతః పూజయామాస వాక్పతిం॥28॥

సైషా విష్ణోర్మహామాయా బాధ్యయాలక్షణా యయా
ముహ్యంత్యస్యైవాత్మభూతా భూతేషు గుణవృత్తిభిః॥29॥

న యత్ర దంభీత్యభయా విరాజితా మాయాత్మవాదేఽసకృదాత్మవాదిభిః
న యద్వివాదో వివిధస్తదాశ్రయో మనశ్చ సంకల్పవికల్పవృత్తి యత్॥30॥

న యత్ర సృజ్యం సృజతోభయోః పరం శ్రేయశ్చ జీవస్త్రిభిరన్వితస్త్వహం
తదేతదుత్సాదితబాధ్యబాధకం నిషిధ్య చోర్మీన్విరమేత తన్మునిః॥31॥

పరం పదం వైష్ణవమామనంతి తద్యన్నేతి నేతీత్యతదుత్సిసృక్షవః
విసృజ్య దౌరాత్మ్యమనన్యసౌహృదా హృదోపగుహ్యావసితం సమాహితైః॥32॥

త ఏతదధిగచ్ఛంతి విష్ణోర్యత్పరమం పదం
అహం మమేతి దౌర్జన్యం న యేషాం దేహగేహజం॥33॥

అతివాదాంస్తితిక్షేత నావమన్యేత కంచన
న చేమం దేహమాశ్రిత్య వైరం కుర్వీత కేనచిత్॥34॥

నమో భగవతే తస్మై కృష్ణాయాకుంఠమేధసే
యత్పాదాంబురుహధ్యానాత్సంహితామధ్యగామిమాం॥35॥

శ్రీశౌనక ఉవాచ ।

పైలాదిభిర్వ్యాసశిష్యైర్వేదాచార్యైర్మహాత్మభిః
వేదాశ్చ కథితా వ్యస్తా ఏతత్సౌమ్యాభిధేహి నః॥36॥

సూత ఉవాచ ।

సమాహితాత్మనో బ్రహ్మన్బ్రహ్మణః పరమేష్ఠినః
హృద్యాకాశాదభూన్నాదో వృత్తిరోధాద్విభావ్యతే॥37॥

యదుపాసనయా బ్రహ్మన్యోగినో మలమాత్మనః
ద్రవ్యక్రియాకారకాఖ్యం ధూత్వా యాంత్యపునర్భవం॥38॥

తతోఽభూత్త్రివృదోంకారో యోఽవ్యక్తప్రభవః స్వరాట్
యత్తల్లింగం భగవతో బ్రహ్మణః పరమాత్మనః॥39॥

శృణోతి య ఇమం స్ఫోటం సుప్తశ్రోత్రే చ శూన్యదృక్
యేన వాగ్వ్యజ్యతే యస్య వ్యక్తిరాకాశ ఆత్మనః॥40॥

స్వధామ్నో బ్రాహ్మణః సాక్షాద్వాచకః పరమాత్మనః
స సర్వమంత్రోపనిషద్వేదబీజం సనాతనం॥41॥

తస్య హ్యాసంస్త్రయో వర్ణా అకారాద్యా భృగూద్వహ
ధార్యంతే యైస్త్రయో భావా గుణనామార్థవృత్తయః॥42॥

తతోఽక్షరసమామ్నాయమసృజద్భగవానజః
అంతస్థోష్మస్వరస్పర్శ హ్రస్వదీర్ఘాదిలక్షణం॥43॥

తేనాసౌ చతురో వేదాంశ్చతుర్భిర్వదనైర్విభుః
సవ్యాహృతికాన్సోంకారాంశ్చాతుర్హోత్రవివక్షయా ॥44॥

పుత్రానధ్యాపయత్తాంస్తు బ్రహ్మర్షీన్బ్రహ్మకోవిదాన్
తే తు ధర్మోపదేష్టారః స్వపుత్రేభ్యః సమాదిశన్ ॥45॥

తే పరంపరయా ప్రాప్తాస్తత్తచ్ఛిష్యైర్ధృతవ్రతైః
చతుర్యుగేష్వథ వ్యస్తా ద్వాపరాదౌ మహర్షిభిః ॥46॥

క్షీణాయుషః క్షీణసత్త్వాందుర్మేధాన్వీక్ష్య కాలతః
వేదాన్బ్రహ్మర్షయో వ్యస్యన్హృదిస్థాచ్యుతచోదితాః ॥47॥

అస్మిన్నప్యంతరే బ్రహ్మన్భగవాన్లోకభావనః
బ్రహ్మేశాద్యైర్లోకపాలైర్యాచితో ధర్మగుప్తయే ॥48॥

పరాశరాత్సత్యవత్యామంశాంశకలయా విభుః
అవతీర్ణో మహాభాగ వేదం చక్రే చతుర్విధం ॥49॥

ఋగథర్వయజుఃసామ్నాం రాశీరుద్ధృత్య వర్గశః
చతస్రః సంహితాశ్చక్రే మంత్రైర్మణిగణా ఇవ ॥50॥

తాసాం స చతురః శిష్యానుపాహూయ మహామతిః
ఏకైకాం సంహితాం బ్రహ్మన్నేకైకస్మై దదౌ విభుః ॥51॥

పైలాయ సంహితామాద్యాం బహ్వృచాఖ్యాం ఉవాచ హ
వైశంపాయనసంజ్ఞాయ నిగదాఖ్యం యజుర్గణం ॥52॥

సామ్నాం జైమినయే ప్రాహ తథా ఛందోగసంహితాం
అథర్వాంగిరసీం నామ స్వశిష్యాయ సుమంతవే ॥53॥

పైలః స్వసంహితామూచే ఇంద్రప్రమితయే మునిః
బాష్కలాయ చ సోఽప్యాహ శిష్యేభ్యః సంహితాం స్వకాం ॥54॥

చతుర్ధా వ్యస్య బోధ్యాయ యాజ్ఞవల్క్యాయ భార్గవ
పరాశరాయాగ్నిమిత్ర ఇంద్రప్రమితిరాత్మవాన్ ॥55॥

అధ్యాపయత్సంహితాం స్వాం మాండూకేయమృషిం కవిం
తస్య శిష్యో దేవమిత్రః సౌభర్యాదిభ్య ఊచివాన్ ॥56॥

శాకల్యస్తత్సుతః స్వాం తు పంచధా వ్యస్య సంహితాం
వాత్స్యముద్గలశాలీయ గోఖల్యశిశిరేష్వధాత్ ॥57॥

జాతూకర్ణ్యశ్చ తచ్ఛిష్యః సనిరుక్తాం స్వసంహితాం
బలాకపైలజాబాల విరజేభ్యో దదౌ మునిః ॥58॥

బాష్కలిః ప్రతిశాఖాభ్యో వాలఖిల్యాఖ్యసంహితాం
చక్రే వాలాయనిర్భజ్యః కాశారశ్చైవ తాం దధుః ॥59॥

బహ్వృచాః సంహితా హ్యేతా ఏభిర్బ్రహ్మర్షిభిర్ధృతాః
శ్రుత్వైతచ్ఛందసాం వ్యాసం సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే ॥60॥

వైశంపాయనశిష్యా వై చరకాధ్వర్యవోఽభవన్
యచ్చేరుర్బ్రహ్మహత్యాంహః క్షపణం స్వగురోర్వ్రతం ॥61॥

యాజ్ఞవల్క్యశ్చ తచ్ఛిష్య ఆహాహో భగవన్కియత్
చరితేనాల్పసారాణాం చరిష్యేఽహం సుదుశ్చరం ॥62॥

ఇత్యుక్తో గురురప్యాహ కుపితో యాహ్యలం త్వయా
విప్రావమంత్రా శిష్యేణ మదధీతం త్యజాశ్వితి ॥63॥

దేవరాతసుతః సోఽపి ఛర్దిత్వా యజుషాం గణం
తతో గతోఽథ మునయో దదృశుస్తాన్యజుర్గణాన్ ॥64॥

యజూంషి తిత్తిరా భూత్వా తల్లోలుపతయాదదుః
తైత్తిరీయా ఇతి యజుః శాఖా ఆసన్సుపేశలాః ॥65॥

యాజ్ఞవల్క్యస్తతో బ్రహ్మంశ్ఛందాంస్యధి గవేషయన్
గురోరవిద్యమానాని సూపతస్థేఽర్కమీశ్వరం ॥66॥

శ్రీయాజ్ఞవల్క్య ఉవాచ ।

ఓం నమో భగవతే ఆదిత్యాయాఖిలజగతామాత్మస్వరూపేణ కాల
స్వరూపేణ చతుర్విధభూతనికాయానాం బ్రహ్మాదిస్తంబపర్యంతానామంతర్హృదయేషు
బహిరపి చాకాశ ఇవోపాధినావ్యవధీయమానో భవానేక
ఏవ క్షణలవనిమేషావయవోపచితసంవత్సరగణేనాపామాదాన
విసర్గాభ్యామిమాం లోకయాత్రామనువహతి ॥67॥

యదు హ వావ విబుధర్షభ సవితరదస్తపత్యనుసవనమహర్
అహరామ్నాయవిధినోపతిష్ఠమానానామఖిలదురితవృజిన
బీజావభర్జన భగవతః సమభిధీమహి తపన మండలం ॥68॥

య ఇహ వావ స్థిరచరనికరాణాం నిజనికేతనానాం మనైంద్రియాసు
గణాననాత్మనః స్వయమాత్మాంతర్యామీ ప్రచోదయతి ॥69॥

య ఏవేమం లోకమతికరాలవదనాంధకారసంజ్ఞాజగరగ్రహ
గిలితం మృతకమివ విచేతనమవలోక్యానుకంపయా పరమకారుణిక
ఈక్షయైవోత్థాప్యాహరహరనుసవనం శ్రేయసి స్వధర్మాఖ్యాత్మావ
స్థనే ప్రవర్తయతి ॥70॥

అవనిపతిరివాసాధూనాం భయముదీరయన్నటతి పరిత ఆశాపాలైస్
తత్ర తత్ర కమలకోశాంజలిభిరుపహృతార్హణః ॥71॥

అథ హ భగవంస్తవ చరణనలినయుగలం త్రిభువనగురుభిరభివందితం
అహమయాతయామయజుష్కామ ఉపసరామీతి ॥72॥

సూత ఉవాచ ।

ఏవం స్తుతః స భగవాన్వాజిరూపధరో రవిః
యజూంష్యయాతయామాని మునయేఽదాత్ప్రసాదితః ॥73॥

యజుర్భిరకరోచ్ఛాఖా దశ పంచ శతైర్విభుః
జగృహుర్వాజసన్యస్తాః కాణ్వమాధ్యందినాదయః ॥74॥

జైమినేః సమగస్యాసీత్సుమంతుస్తనయో మునిః
సుత్వాంస్తు తత్సుతస్తాభ్యామేకైకాం ప్రాహ సంహితాం ॥75॥

సుకర్మా చాపి తచ్ఛిష్యః సామవేదతరోర్మహాన్
సహస్రసంహితాభేదం చక్రే సామ్నాం తతో ద్విజ ॥76॥

హిరణ్యానాభః కౌశల్యః పౌష్యంజిశ్చ సుకర్మణః
శిష్యా జగృహతుశ్చాన్య ఆవంత్యో బ్రహ్మవిత్తమః ॥77॥

ఉదీచ్యాః సామగాః శిష్యా ఆసన్పంచశతాని వై
పౌష్యంజ్యావంత్యయోశ్చాపి తాంశ్చ ప్రాచ్యాన్ప్రచక్షతే ॥78॥

లౌగాక్షిర్మాంగలిః కుల్యః కుశీదః కుక్షిరేవ చ
పౌష్యంజిసిష్యా జగృహుః సంహితాస్తే శతం శతం ॥79॥

కృతో హిరణ్యానాభస్య చతుర్వింశతి సంహితాః
శిష్య ఊచే స్వశిష్యేభ్యః శేషా ఆవంత్య ఆత్మవాన్ ॥80॥

—♦ అధ్యాయము 7 ♦—

సూత ఉవాచ ।

అథర్వవిత్సుమంతుశ్చ శిష్యమధ్యాపయత్స్వకాం
సంహితాం సోఽపి పథ్యాయ వేదదర్శాయ చోక్తవాన్ ॥1॥

శౌక్లాయనిర్బ్రహ్మబలిర్మోదోషః పిప్పలాయనిః
వేదదర్శస్య శిష్యాస్తే పథ్యశిష్యానథో శృణు
కుముదః శునకో బ్రహ్మంజాజలిశ్చాప్యథర్వవిత్ ॥2॥

బభ్రుః శిష్యోఽథాఙ్గిరసః సైంధవాయన ఏవ చ
అధీయేతాం సంహితే ద్వే సావర్ణాద్యాస్తథాపరే ॥3॥

నక్షత్రకల్పః శాంతిశ్చ కశ్యపాంగిరసాదయః
ఏతే ఆథర్వణాచార్యాః శృణు పౌరాణికాన్మునే ॥4॥

త్రయ్యారుణిః కశ్యపశ్చ సావర్ణిరకృతవ్రనః
వైశంపాయనహారీతౌ షడ్వై పౌరాణికా ఇమే ॥5॥

అధీయంత వ్యాసశిష్యాత్సంహితాం మత్పితుర్ముఖాత్
ఏకైకామహమేతేషాం శిష్యః సర్వాః సమధ్యగాం ॥6॥

కశ్యపోఽహం చ సావర్ణీ రామశిష్యోఽకృతవ్రనః
అధీమహి వ్యాసశిష్యాచ్చత్వారో మూలసంహితాః ॥7॥

పురాణలక్షణం బ్రహ్మన్బ్రహ్మర్షిభిర్నిరూపితం
శృణుష్వ బుద్ధిమాశ్రిత్య వేదశాస్త్రానుసారతః ॥8॥

సర్గోఽస్యాథ విసర్గశ్చ వృత్తిరక్షాంతరాణి చ
వంశో వంశానుచరీతం సంస్థా హేతురపాశ్రయః ॥9॥

దశభిర్లక్షణైర్యుక్తం పురాణం తద్విదో విదుః
కేచిత్పంచవిధం బ్రహ్మన్మహదల్పవ్యవస్థయా ॥10॥

అవ్యాకృతగుణక్షోభాన్మహతస్త్రివృతోఽహమః
భూతసూక్ష్మేంద్రియార్థానాం సంభవః సర్గ ఉచ్యతే ॥11॥

పురుషానుగృహీతానామేతేషాం వాసనామయః
విసర్గోఽయం సమాహారో బీజాద్బీజం చరాచరం ॥12॥

వృత్తిర్భూతాని భూతానాం చరాణామచరాణి చ
కృతా స్వేన నృణాం తత్ర కామాచ్చోదనయాపి వా ||13||

రక్షాచ్యుతావతారేహా విశ్వస్యాను యుగే యుగే
తిర్యఙ్మర్త్యర్షిదేవేషు హన్యంతే యైస్త్రయీద్విషః ||14||

మన్వంతరం మనుర్దేవా మనుపుత్రాః సురేశ్వరాః
ర్షయోఽంశావతారాశ్చ హరేః షడ్విధముచ్యతే ||15||

రాజ్ఞాం బ్రహ్మప్రసూతానాం వంశస్త్రైకాలికోఽన్వయః
వంశానుచరితం తేషాం వృత్తం వంశధరాశ్చ యే ||16||

నైమిత్తికః ప్రాకృతికో నిత్య ఆత్యంతికో లయః
సంస్థేతి కవిభిః ప్రోక్తశ్చతుర్ధాస్య స్వభావతః ||17||

హేతుర్జీవోఽస్య సర్గాదేరవిద్యాకర్మకారకః
యం చానుశాయినం ప్రాహురవ్యాకృతముతాపరే ||18||

వ్యతిరేకాన్వయో యస్య జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్తిషు
మాయామయేషు తద్బ్రహ్మ జీవవృత్తిష్వపాశ్రయః ||19||

పదార్థేషు యథా ద్రవ్యం సన్మాత్రం రూపనామసు
బీజాదిపంచతాంతాసు హ్యవస్థాసు యుతాయుతం ||20||

విరమేత యదా చిత్తం హిత్వా వృత్తిత్రయం స్వయం
యోగేర్వ వా తదాత్మానం వేదేహాయా నివర్తతే ||21||

ఏవం లక్షణలక్ష్యాణి పురాణాని పురావిదః
మునయోఽష్టాదశ ప్రాహుః క్షుల్లకాని మహాంతి చ ||22||

బ్రాహ్మం పాద్మం వైష్ణవం చ శైవం లైంగం సగారుడం
నారదీయం భాగవతమాగ్నేయం స్కాందసంజ్ఞితం ||23||

భవిష్యం బ్రహ్మవైవర్తం మార్కండేయం సవామనం
వారాహం మాత్స్యం కౌర్మం చ బ్రహ్మాండాఖ్యమితి త్రిషట్ ||24||

బ్రహ్మన్నిదం సమాఖ్యాతం శాఖాప్రణయనం మునేః
శిష్యశిష్యప్రశిష్యాణాం బ్రహ్మతేజోవివర్ధనం ||25||

—♦ అధ్యాయము 8 ♦—

శ్రీశౌనక ఉవాచ |

సూత జీవ చిరం సాధో వద నో వదతాం వర
తమస్యపారే భ్రమతాం నృణాం త్వం పారదర్శనః ||1||

ఆహుశ్చిరాయుషమృషిం మృకండుతనయం జనాః
యః కల్పాంతే హ్యుర్వరితో యేన గ్రస్తమిదం జగత్ ||2||

స వా అస్మత్కులోత్పన్నః కల్పేఽస్మిన్భార్గవర్షభః
నైవాధునాపి భూతానాం సంప్లవః కోఽపి జాయతే ||3||

ఏక ఏవార్ణవే భ్రామ్యందదర్శ పురుషం కిల
వటపత్రపుటే తోకం శయానం త్వేకమద్భుతం ||4||

ఏష నః సంశయో భూయాన్సూత కౌతూహలం యతః
తం నశ్ఛింధి మహాయోగిన్పురాణేష్వపి సమ్మతః ‖5‖

సూత ఉవాచ ।

ప్రశ్నస్త్వయా మహర్షేఽయం కృతో లోకభ్రమాపహః
నారాయణకథా యత్ర గీతా కలిమలాపహా ‖6‖

ప్రాప్తద్విజాతిసంస్కారో మార్కండేయః పితుః క్రమాత్
ఛందాంస్యధీత్య ధర్మేణ తపఃస్వాధ్యాయసంయుతః ‖7‖

బృహద్వ్రతధరః శాంతో జటిలో వల్కలాంబరః
బిభ్రత్కమండలుం దండముపవీతం సమేఖలం ‖8‖

కృష్ణాజినం సాక్షసూత్రం కుశాంశ్చ నియమర్ద్ధయే
అగ్న్యర్కగురువిప్రాత్మస్వర్చయన్సంధ్యయోర్హరిం ‖9‖

సాయం ప్రాతః స గురవే భైక్ష్యమాహృత్య వాగ్యతః
బుభుజే గుర్వనుజ్ఞాతః సకృన్నో చేదుపోషితః ‖10‖

ఏవం తపఃస్వాధ్యాయపరో వర్షాణామయుతాయుతం
ఆరాధయన్హృషీకేశం జిగ్యే మృత్యుం సుదుర్జయం ‖11‖

బ్రహ్మా భృగుర్భవో దక్షో బ్రహ్మపుత్రాశ్చ యేఽపరే
నృదేవపితృభూతాని తేనాసన్నతివిస్మితాః ‖12‖

ఇత్థం బృహద్వ్రతధరస్తపఃస్వాధ్యాయసంయమైః
దధ్యావధోక్షజం యోగీ ధ్వస్తక్లేశాంతరాత్మనా ‖13‖

తస్యైవం యుంజతశ్చిత్తం మహాయోగేన యోగినః
వ్యతీయాయ మహాన్కాలో మన్వంతరషడాత్మకః ‖14‖

ఏతత్పురందరో జ్ఞాత్వా సప్తమేఽస్మిన్కిలాంతరే
తపోవిశంకితో బ్రహ్మన్నారేభే తద్విఘాతనం ‖15‖

గంధర్వాప్సరసః కామం వసంతమలయానిలౌ
మునయే ప్రేషయామాస రజస్తోకమదౌ తథా ‖16‖

తే వై తదాశ్రమం జగ్ముర్హిమాద్రేః పార్శ్వ ఉత్తరే
పుష్పభద్రా నదీ యత్ర చిత్రాఖ్యా చ శిలా విభో ‖17‖

తదాశ్రమపదం పుణ్యం పుణ్యద్రుమలతాంచితం
పుణ్యద్విజకులాకీర్ణం పుణ్యామలజలాశయం ‖18‖

మత్తభ్రమరసంగీతం మత్తకోకిలకూజితం
మత్తబర్హినటాటోపం మత్తద్విజకులాకులం ‖19‖

వాయుః ప్రవిష్ట ఆదాయ హిమనిర్ఝరశీకరాన్
సుమనోభిః పరిష్వక్తో వవావుత్తంభయన్స్మరం ‖20‖

ఉద్యచ్చంద్రనిశావక్త్రః ప్రవాలస్తబకాలిభిః
గోపద్రుమలతాజాలైస్తత్రాసీత్కుసుమాకరః ‖21‖

అన్వీయమానో గంధర్వైర్గీతవాదిత్రయూథకైః
అదృశ్యతాత్తచాపేషుః స్వఃస్త్రీయూథపతిః స్మరః ‖22‖

హుత్వాగ్నిం సముపాసీనం దదృశుః శక్రకింకరాః
మీలితాక్షం దురాధర్షం మూర్తిమంతమివానలం ॥23॥

ననృతుస్తస్య పురతః స్త్రియోఽథో గాయకా జగుః
మృదంగవీణాపణవైర్వాద్యం చక్రుర్మనోరమం ॥24॥

సందధేఽస్త్రం స్వధనుషి కామః పంచముఖం తదా
మధుర్మనో రజస్తోక ఇంద్రభృత్యా వ్యకంపయన్ ॥25॥

క్రీడంత్యాః పుంజికస్థల్యాః కందుకైః స్తనగౌరవాత్
భృశముద్విగ్నమధ్యాయాః కేశవిస్రంసితస్రజః ॥26॥

ఇతస్తతో భ్రమద్దృష్టేశ్చలంత్యా అను కందుకం
వాయుర్జహార తద్వాసః సూక్ష్మం త్రుటితమేఖలం ॥27॥

విససర్జ తదా బాణం మత్వా తం స్వజితం స్మరః
సర్వం తత్రాభవన్మోఘమనీశస్య యథోద్యమః ॥28॥

త ఇత్థమపకుర్వంతో మునేస్తత్తేజసా మునే
దహ్యమానా నివవృతుః ప్రబోధ్యాహిమివార్భకాః ॥29॥

ఇతీంద్రానుచరైర్బ్రహ్మంధర్షితోఽపి మహామునిః
యన్నాగాదహమో భావం న తచ్చిత్రం మహత్సు హి ॥30॥

దృష్ట్వా నిస్తేజసం కామం సగణం భగవాన్స్వరాట్
శ్రుత్వానుభావం బ్రహ్మర్షేర్విస్మయం సమగాత్పరం ॥31॥

తస్యైవం యుంజతశ్చిత్తం తపఃస్వాధ్యాయసంయమైః
అనుగ్రహాయావిరాసీన్నరనారాయణో హరిః ॥32॥

తౌ శుక్లకృష్ణౌ నవకంజలోచనౌ
చతుర్భుజౌ రౌరవవల్కలాంబరౌ
పవిత్రపాణీ ఉపవీతకం త్రివృత్
కమండలుం దండమృజుం చ వైణవం ॥33॥

పద్మాక్షమాలాముత జంతుమార్జనం
వేదం చ సాక్షాత్తప ఏవ రూపిణౌ
తపత్తడిద్వర్ణపిశంగరోచిషా
ప్రాంశూ దధానౌ విబుధర్షభార్చితౌ ॥34॥

తే వై భగవతో రూపే నరనారాయణావృషీ
దృష్ట్వోత్థాయాదరేణోచ్చైర్ననామాంగేన దండవత్ ॥35॥

స తత్సందర్శనానంద నిర్వృతాత్మేంద్రియాశయః
హృష్టరోమాశ్రుపూర్ణాక్షో న సేహే తావుదీక్షితుం ॥36॥

ఉత్థాయ ప్రాంజలిః ప్రహ్వ ఔత్సుక్యాదాశ్లిషన్నివ
నమో నమ ఇతీశానౌ బభాషే గద్గదాక్షరం ॥37॥

తయోరాసనమాదాయ పాదయోరవనిజ్య చ
అర్హణేనానులేపేన ధూపమాల్యైరపూజయత్ ॥38॥

సుఖమాసనమాసీనౌ ప్రసాదాభిముఖౌ మునీ
పునరానమ్య పాదాభ్యాం గరిష్ఠావిదమబ్రవీత్ ॥39॥

శ్రీమార్కండేయ ఉవాచ ।

కిం వర్ణయే తవ విభో యదుదీరితోఽసుః
సంస్పందతే తమను వాఙ్మనైంద్రియాణి
స్పందంతి వై తనుభృతామజశర్వయోశ్చ
స్వస్యాప్యథాపి భజతామసి భావబంధుః ॥40॥

మూర్తీ ఇమే భగవతో భగవంస్త్రిలోక్యాః
క్షేమాయ తాపవిరమాయ చ మృత్యుజిత్యై
నానా బిభర్ష్యవితుమన్యతనూర్యథేదం
సృష్ట్వా పునర్గ్రససి సర్వమివోర్ణనాభిః ॥41॥

తస్యావితుః స్థిరచరేశితురంఘ్రిమూలం
యత్స్థం న కర్మగుణకాలరజః స్పృశంతి
యద్వై స్తువంతి నినమంతి యజంత్యభీక్ష్ణం
ధ్యాయంతి వేదహృదయా మునయస్తదాప్త్యై ॥42॥

నాన్యం తవాంఘ్ర్యుపనయాదపవర్గమూర్తేః
క్షేమం జనస్య పరితోభియ ఈశ విద్మః
బ్రహ్మా బిభేత్యలమతో ద్విపరార్ధధిష్ణ్యః
కాలస్య తే కిముత తత్కృతభౌతికానాం ॥43॥

తద్వై భజామ్యృతధియస్తవ పాదమూలం
హిత్వేదమాత్మచ్ఛది చాత్మగురోః పరస్య
దేహాద్యపార్థమసదంత్యమభిజ్ఞమాత్రం
విందేత తే తర్హి సర్వమనీషితార్థం ॥44॥

సత్త్వం రజస్తమ ఇతీశ తవాత్మబంధో
మాయామయాః స్థితిలయోదయహేతవోఽస్య
లీలా ధృతా యదపి సత్త్వమయీ ప్రశాంత్యై
నాన్యే నృణాం వ్యసనమోహభియశ్చ యాభ్యాం ॥45॥

తస్మాత్తవేహ భగవన్నథ తావకానాం
శుక్లాం తనుం స్వదయితాం కుశలా భజంతి
యత్సాత్వతాః పురుషరూపముశంతి సత్త్వం
లోకో యతోఽభయముతాత్మసుఖం న చాన్యత్ ॥46॥

తస్మై నమో భగవతే పురుషాయ భూమ్నే
విశ్వాయ విశ్వగురవే పరదైవతాయ
నారాయణాయ ఋషయే చ నరోత్తమాయ
హంసాయ సంయతగిరే నిగమేశ్వరాయ ॥47॥

యం వై న వేద వితథాక్షపథైర్భ్రమద్ధీః
సంతం స్వకేష్వసుషు హృద్యపి దృక్పథేషు
తన్మాయయావృతమతిః స ఉ ఏవ సాక్షాద్
ఆద్యస్తవాఖిలగురోరుపసాద్య వేదం ॥48॥

యద్దర్శనం నిగమ ఆత్మరహఃప్రకాశం
ముహ్యంతి యత్ర కవయోఽజపరా యతంతః
తం సర్వవాదవిషయప్రతిరూపశీలం
వందే మహాపురుషమాత్మనిగూఢబోధం ॥49॥

—♦ అధ్యాయము 9 ♦—

సూత ఉవాచ ।

సంస్తుతో భగవానిత్థం మార్కండేయేన ధీమతా
నారాయణో నరసఖః ప్రీత ఆహ భృగూద్వహం ॥1॥

శ్రీభగవానువాచ ।

భో భో బ్రహ్మర్షివర్యోఽసి సిద్ధ ఆత్మసమాధినా
మయి భక్త్యానపాయిన్యా తపఃస్వాధ్యాయసంయమైః ॥2॥

వయం తే పరితుష్టాః స్మ త్వద్బృహద్వ్రతచర్యయా
వరం ప్రతీచ్ఛ భద్రం తే వరదోఽస్మి త్వదీప్సితం ॥3॥

శ్రీఋషిరువాచ ।

జితం తే దేవదేవేశ ప్రపన్నార్తిహరాచ్యుత
వరేణైతావతాలం నో యద్భవాన్సమదృశ్యత ॥4॥

గృహీత్వాజాదయో యస్య శ్రీమత్పాదాబ్జదర్శనం
మనసా యోగపక్వేన స భవాన్మేఽక్షిగోచరః ॥5॥

అథాప్యంబుజపత్రాక్ష పుణ్యశ్లోకశిఖామణే
ద్రక్ష్యే మాయాం యయా లోకః సపాలో వేద సద్భిదాం ॥6॥

సూత ఉవాచ ।

ఇతీడితోఽర్చితః కామమృషిణా భగవాన్మునే
తథేతి స స్మయన్ప్రాగాద్బదర్యాశ్రమమీశ్వరః ॥7॥

తమేవ చింతయన్నర్థమృషిః స్వాశ్రమ ఏవ సః
వసన్నగ్న్యర్కసోమాంబు భూవాయువియదాత్మసు ॥8॥

ధ్యాయన్సర్వత్ర చ హరిం భావద్రవ్యైరపూజయత్
క్వచిత్పూజాం విసస్మార ప్రేమప్రసరసంప్లుతః ॥9॥

తస్యైకదా భృగుశ్రేష్ఠ పుష్పభద్రాతటే మునేః
ఉపాసీనస్య సంధ్యాయాం బ్రహ్మన్వాయురభూన్మహాన్ ॥10॥

తం చండశబ్దం సముదీరయంతం బలాహకా అన్వభవన్కరాలాః
అక్షస్థవిష్ఠా ముముచుస్తడిద్భిః స్వనంత ఉచ్చైరభి వర్షధారాః ॥11॥

తతో వ్యదృశ్యంత చతుః సముద్రాః సమంతతః క్ష్మాతలమాగ్రసంతః
సమీరవేగోర్మిభిరుగ్రనక్ర మహాభయావర్తగభీరఘోషాః ॥12॥

అంతర్బహిశ్చాద్భిరతిద్యుభిః ఖరైః
శతహ్రదాభిరుపతాపితం జగత్

చతుర్విధం వీక్ష్య సహాత్మనా మునిర్
జలాప్లుతాం క్ష్మాం విమనాః సమత్రసత్॥13॥

తస్యైవముద్వీక్షత ఊర్మిభీషణః ప్రభంజనాఘూర్ణితవార్మహార్ణవః
ఆపూర్యమాణో వరషద్భిరంబుదైః క్ష్మామప్యధాద్ద్వీపవర్షాద్రిభిః సమం॥14॥

సక్ష్మాంతరిక్షం సదివం సభాగణం
త్రైలోక్యమాసీత్సహ దిగ్భిరాప్లుతం
స ఏక ఏవోర్వరితో మహామునిర్
బభ్రామ విక్షిప్య జటా జడాంధవత్॥15॥

క్షుత్తృట్పరీతో మకరైస్తిమింగిలైర్
ఉపద్రుతో వీచినభస్వతాహతః
తమస్యపారే పతితో భ్రమందిశో
న వేద ఖం గాం చ పరిశ్రమేషితః॥16॥

క్రచిన్మగ్నో మహావర్తే తరలైస్తాడితః క్వచిత్
యాదోభిర్భక్ష్యతే క్వాపి స్వయమన్యోన్యఘాతిభిః॥17॥

క్వచిచ్ఛోకం క్వచిన్మోహం క్వచిద్దుఃఖం సుఖం భయం
క్వచిన్మృత్యుమవాప్నోతి వ్యాధ్యాదిభిరుతార్దితః॥18॥

అయుతాయతవర్షాణాం సహస్రాణి శతాని చ
వ్యతీయుర్భ్రమతస్తస్మిన్విష్ణుమాయావృతాత్మనః॥19॥

స కదాచిద్భ్రమంస్తస్మిన్పృథివ్యాః కకుది ద్విజః
న్యాగ్రోధపోతం దదృశే ఫలపల్లవశోభితం॥20॥

ప్రాగుత్తరస్యాం శాఖాయాం తస్యాపి దదృశే శిశుం
శయానం పర్ణపుటకే గ్రసంతం ప్రభయా తమః॥21॥

మహామరకతశ్యామం శ్రీమద్వదనపంకజం
కంబుగ్రీవం మహోరస్కం సునసం సుందరభ్రువం॥22॥

శ్వాసైజదలకాభాతం కంబుశ్రీకర్ణదాడిమం
విద్రుమాధరభాసేషచ్ ఛోణాయితసుధాస్మితం॥23॥

పద్మగర్భారుణాపాంగం హృద్యహాసావలోకనం
శ్వాసైజద్వలిసంవిగ్న నిమ్ననాభిదలోదరం॥24॥

చార్వంగులిభ్యాం పాణిభ్యామున్నీయ చరణాంబుజం
ముఖే నిధాయ విప్రేంద్రో ధయంతం వీక్ష్య విస్మితః॥25॥

తద్దర్శనాద్వీతపరిశ్రమో ముదా ప్రోత్ఫుల్లహృత్పోల్మవిలోచనాంబుజః
ప్రహృష్టరోమాద్భుతభావశంకితః ప్రష్టుం పురస్తం ప్రససార బాలకం॥26॥

తావచ్ఛిశోర్వై శ్వసితేన భార్గవః
సోఽన్తః శరీరం మశకో యథావిశత్
తత్రాప్యదో న్యస్తమచష్ట కృత్స్నశో
యథా పురాముహ్యదతీవ విస్మితః॥27॥

ఖం రోదసీ భాగణానద్రిసాగరాంద్వీపాన్సవర్షాన్కకుభః సురాసురాన్
వనాని దేశాన్సరితః పురాకరాన్ఖేటాన్వ్రజానాశ్రమవర్ణవృత్తయః॥28॥

మహాంతి భూతాన్యథ భౌతికాన్యసౌ కాలం చ నానాయుగకల్పకల్పనం
యత్కించిదన్యద్వ్యవహారకారణం దదర్శ విశ్వం సదివావభాసితం॥29॥

హిమాలయం పుష్పవహాం చ తాం నదీం నిజాశ్రమం యత్ర ఋషి అపశ్యత
విశ్వం విపశ్యంచ్ఛ్వసితాచ్ఛిశోర్వై బహిర్నిరస్తో న్యపతల్లయాబ్ధౌ॥30॥

తస్మిన్పృథివ్యాః కకుది ప్రరూఢం వటం చ తత్పర్ణపుటే శయానం
తోకం చ తత్ప్రేమసుధాస్మితేన నిరీక్షితోఽపాంగనిరీక్షణేన॥31॥

అథ తం బాలకం వీక్ష్య నేత్రాభ్యాం ధిష్ఠితం హృది
అభ్యయాదతిసంక్లిష్టః పరిష్వక్తుమధోక్షజం॥32॥

తావత్స భగవాన్సాక్షాద్యోగాధీశో గుహాశయః
అంతర్దధ ఋషేః సద్యో యథేహానీశనిర్మితా॥33॥

తమన్వథ వటో బ్రహ్మన్సలిలం లోకసంప్లవః
తిరోధాయి క్షణాదస్య స్వాశ్రమే పూర్వవత్స్థితః॥34॥

—♦ అధ్యాయము 10 ♦—

సూత ఉవాచ ।

స ఏవమనుభూయేదం నారాయణవినిర్మితం
వైభవం యోగమాయాయాస్తమేవ శరణం యయౌ॥1॥

శ్రీమార్కండేయ ఉవాచ ।

ప్రపన్నోఽస్మ్యంఘ్రిమూలం తే ప్రపన్నాభయదం హరే
యన్మాయయాపి విబుధా ముహ్యంతి జ్ఞానకాశయా॥2॥

సూత ఉవాచ ।

తమేవం నిభృతాత్మానం వృషేణ దివి పర్యటన్
రుద్రాణ్యా భగవాన్రుద్రో దదర్శ స్వగణైర్వృతః॥3॥

అథోమా తమృషిం వీక్ష్య గిరిశం సమభాషత
పశ్యేమం భగవన్విప్రం నిభృతాత్మేంద్రియాశయం॥4॥

నిభృతోదఝషవ్రాతో వాతాపాయే యథార్ణవః
కుర్వస్య తపసః సాక్షాత్సంసిద్ధిం సిద్ధిదో భవాన్॥5॥

శ్రీభగవానువాచ ।

నైవేచ్ఛత్యాశిషః క్వాపి బ్రహ్మర్షిర్మోక్షమప్యుత
భక్తిం పరాం భగవతి లబ్ధవాన్పురుషేఽవ్యయే॥6॥

అథాపి సంవదిష్యామో భవాన్యేతేన సాధునా
అయం హి పరమో లాభో నృణాం సాధుసమాగమః॥7॥

సూత ఉవాచ ।

ఇత్యుక్త్వా తముపేయాయ భగవాన్స సతాం గతిః
ఈశానః సర్వవిద్యానామీశ్వరః సర్వదేహినాం॥8॥

తయోరాగమనం సాక్షాదీశయోర్జగదాత్మనోః
న వేద రుద్ధధీవృత్తిరాత్మానం విశ్వమేవ చ॥9॥

భగవాంస్తదభిజ్ఞాయ గిరిశో యోగమాయయా
ఆవిశత్తద్గుహాకాశం వాయుశ్ఛిద్రమివేశ్వరః॥10॥

ఆత్మన్యపి శివం ప్రాప్తం తడిత్పింగజటాధరం
త్ర్యక్షం దశభుజం ప్రాంశుముద్యంతమివ భాస్కరం॥11॥

వ్యాఘ్రచర్మాంబరం శూల ధనురిష్వసిచర్మభిః
అక్షమాలాడమరుక కపాలం పరశుం సహ॥12॥

బిభ్రాణం సహసా భాతం విచక్ష్య హృది విస్మితః
కిమిదం కుత ఏవేతి సమాధేర్విరతో మునిః॥13॥

నేత్రే ఉన్మీల్య దదృశే సగణం సోమయాగతం
రుద్రం త్రిలోకైకగురుం ననామ శిరసా మునిః॥14॥

తస్మై సపర్యాం వ్యదధాత్సగణాయ సహోమయా
స్వాగతాసనపాద్యార్ఘ్య గంధస్రగ్ధూపదీపకైః॥15॥

ఆహ త్వాత్మానుభావేన పూర్ణకామస్య తే విభో
కరవామ కిమీశాన యేనేదం నిర్వృతం జగత్॥16॥

నమః శివాయ శాంతాయ సత్త్వాయ ప్రమృడాయ చ
రజోజుషేఽథ ఘోరాయ నమస్తుభ్యం తమోజుషే॥17॥

సూత ఉవాచ ।

ఏవం స్తుతః స భగవానాదిదేవః సతాం గతిః
పరితుష్టః ప్రసన్నాత్మా ప్రహసంస్తమభాషత॥18॥

శ్రీభగవానువాచ ।

వరం వృణీష్వ నః కామం వరదేశా వయం త్రయః
అమోఘం దర్శనం యేషాం మర్త్యో యద్విందతేఽమృతం॥19॥

బ్రాహ్మణాః సాధవః శాంతా నిఃసంగా భూతవత్సలాః
ఏకాంతభక్తా అస్మాసు నిర్వైరాః సమదర్శినః॥20॥

సలోకా లోకపాలాస్తాన్వందంత్యర్చంత్యుపాసతే
అహం చ భగవాన్బ్రహ్మా స్వయం చ హరిరీశ్వరః॥21॥

న తే మయ్యచ్యుతేఽజే చ భిదామణ్వపి చక్షతే
నాత్మనశ్చ జనస్యాపి తద్యుష్మాన్వయమీమహి॥22॥

న హ్యమ్మయాని తీర్థాని న దేవాశ్చేతనోజ్ఝితాః
తే పునంత్యురుకాలేన యూయం దర్శనమాత్రతః॥23॥

బ్రాహ్మణేభ్యో నమస్యామో యేఽస్మద్రూపం త్రయీమయం
బిభ్రత్యాత్మసమాధాన తపఃస్వాధ్యాయసంయమైః ||24||

శ్రవణాద్దర్శనాద్వాపి మహాపాతకినోఽపి వః
శుధ్యేరన్నంత్యజాశ్చాపి కిము సంభాషణాదిభిః ||25||

సూత ఉవాచ ।

ఇతి చంద్రలలామస్య ధర్మగహ్యోపబృంహితం
వచోఽమృతాయనమృషిర్నాతృప్యత్కర్ణయోః పిబన్ ||26||

స చిరం మాయయా విష్ణోర్భ్రామితః కర్శితో భృశం
శివవాగమృతధ్వస్త క్లేశపుంజస్తమబ్రవీత్ ||27||

శ్రీమార్కండేయ ఉవాచ ।

అహో ఈశ్వరలీలేయం దుర్విభావ్యా శరీరిణాం
యన్నమంతీశితవ్యాని స్తువంతి జగదీశ్వరాః ||28||

ధర్మం గ్రాహయితుం ప్రాయః ప్రవక్తారశ్చ దేహినాం
ఆచరంత్యనుమోదంతే క్రియమాణం స్తువంతి చ ||29||

నైతావతా భగవతః స్వమాయామయవృత్తిభిః
న దుష్యేతానుభావస్తైర్మాయినః కుహకం యథా ||30||

సృష్ట్వేదం మనసా విశ్వమాత్మనానుప్రవిశ్య యః
గుణైః కుర్వద్భిరాభాతి కర్తేవ స్వప్నదృగ్యథా ||31||

తస్మై నమో భగవతే త్రిగుణాయ గుణాత్మనే
కేవలాయాద్వితీయాయ గురవే బ్రహ్మమూర్తయే ||32||

కం వృణే ను పరం భూమన్వరం త్వద్వరదర్శనాత్
యద్దర్శనాత్పూర్ణకామః సత్యకామః పుమాన్భవేత్ ||33||

వరమేకం వృణేఽథాపి పూర్ణాత్కామాభివర్షణాత్
భగవత్యచ్యుతాం భక్తిం తత్పరేషు తథా త్వయి ||34||

సూత ఉవాచ ।

ఇత్యర్చితోఽభిష్టుతశ్చ మునినా సూక్తయా గిరా
తమాహ భగవాంఛర్వః శర్వయా చాభినందితః ||35||

కామో మహర్షే సర్వోఽయం భక్తిమాంస్త్వమధోక్షజే
ఆకల్పాంతాద్యశః పుణ్యమజరామరతా తథా ||36||

జ్ఞానం త్రైకాలికం బ్రహ్మన్విజ్ఞానం చ విరక్తిమత్
బ్రహ్మవర్చస్వినో భూయాత్పురాణాచార్యతాస్తు తే ||37||

సూత ఉవాచ |

ఏవం వరాన్స మునయే దత్త్వాగాత్త్ర్యక్ష ఈశ్వరః
దేవ్యై తత్కర్మ కథయన్ననుభూతం పురామునా॥38॥

సోఽప్యవాప్తమహాయోగ మహిమా భార్గవోత్తమః
విచరత్యధునాప్యద్ధా హరావేకాంతతాం గతః॥39॥

అనువర్ణితమేతత్తే మార్కండేయస్య ధీమతః
అనుభూతం భగవతో మాయావైభవమద్భుతం॥40॥

ఏతత్కేచిదవిద్వాంసో మాయాసంస్రృతిరాత్మనః
అనాద్యావర్తితం నృణాం కాదాచిత్కం ప్రచక్షతే॥41॥

య ఏవమేతద్భృగువర్య వర్ణితం రథాంగపాణేరనుభావభావితం
సంశ్రావయేత్సంశృణుయాదు తావుభౌ తయోర్న కర్మాశయసంసృతిర్భవేత్॥42॥

—♦ అధ్యాయము 11 ♦—

శ్రీశౌనక ఉవాచ |

అథేమమర్థం పృచ్ఛామో భవంతం బహువిత్తమం
సమస్తతంత్రరాద్ధాంతే భవాన్భాగవత తత్త్వవిత్॥1॥

తాంత్రికాః పరిచర్యాయాం కేవలస్య శ్రియః పతేః
అంగోపాంగాయుధాకల్పం కల్పయంతి యథా చ యైః॥2॥

తన్నో వర్ణయ భద్రం తే క్రియాయోగం బుభుత్సతాం
యేన క్రియానైపుణేన మర్త్యో యాయాదమర్త్యతాం॥3॥

సూత ఉవాచ |

నమస్కృత్య గురూన్వక్ష్యే విభూతీర్వైష్ణవీరపి
యాః ప్రోక్తా వేదతంత్రాభ్యామాచార్యైః పద్మజాదిభిః॥4॥

మాయాద్యైర్నవభిస్తత్త్వైః స వికారమయో విరాట్
నిర్మితో దృశ్యతే యత్ర సచిత్కే భువనత్రయం॥5॥

ఏతద్వై పౌరుషం రూపం భూః పాదౌ ద్యౌః శిరో నభః
నాభిః సూర్యోఽక్షిణీ నాసే వాయుః కర్ణౌ దిశః ప్రభోః॥6॥

ప్రజాపతిః ప్రజననమపానో మృత్యురీశితుః
తద్బాహవో లోకపాలా మనశ్చంద్రో భ్రువౌ యమః॥7॥

లజ్జోత్తరోఽధరో లోభో దంతా జ్యోత్స్నా స్మయో భ్రమః
రోమాణి భూరుహా భూమ్నో మేఘాః పురుషమూర్ధజాః॥8॥

యావానయం వై పురుషో యావత్యా సంస్థయా మితః
తావానసావపి మహా పురుషో లోకసంస్థయా॥9॥

కౌస్తుభవ్యపదేశేన స్వాత్మజ్యోతిర్బిభర్త్యజః
తత్ప్రభా వ్యాపినీ సాక్షాత్శ్రీవత్సమురసా విభుః॥10॥

స్వమాయాం వనమాలాఖ్యాం నానాగుణమయీం దధత్
వాసశ్ఛందోమయం పీతం బ్రహ్మసూత్రం త్రివృత్స్వరం ॥11॥

బిభర్తి సాంఖ్యం యోగం చ దేవో మకరకుండలే
మౌలిం పదం పారమేష్ఠ్యం సర్వలోకాభయంకరం ॥12॥

అవ్యాకృతమనంతాఖ్యమాసనం యదధిష్ఠితః
ధర్మజ్ఞానాదిభిర్యుక్తం సత్త్వం పద్మమిహోచ్యతే ॥13॥

ఓజఃసహోబలయుతం ముఖ్యతత్త్వం గదాం దధత్
అపాం తత్త్వం దరవరం తేజస్తత్త్వం సుదర్శనం ॥14॥

నభోనిభం నభస్తత్త్వమసిం చర్మ తమోమయం
కాలరూపం ధనుః శార్ఙ్గం తథా కర్మమయేషుధిం ॥15॥

ఇంద్రియాణి శరానాహురాకూతీరస్య స్యందనం
తన్మాత్రాణ్యస్యాభివ్యక్తిం ముద్రయార్థక్రియాత్మతాం ॥16॥

మండలం దేవయజనం దీక్షా సంస్కార ఆత్మనః
పరిచర్యా భగవత ఆత్మనో దురితక్షయః ॥17॥

భగవాన్భగశబ్దార్థం లీలాకమలముద్వహన్
ధర్మం యశశ్చ భగవాంశ్చామరవ్యజనేఽభజత్ ॥18॥

ఆతపత్రం తు వైకుంఠం ద్విజా ధామాకుతోభయం
త్రివృద్వేదః సుపర్ణాఖ్యో యజ్ఞం వహతి పూరుషం ॥19॥

అనపాయినీ భగవతీ శ్రీః సాక్షాదాత్మనో హరేః
విష్వక్సేనస్తంత్రమూర్తిర్విదితః పార్షదాధిపః
నందాదయోఽష్టౌ ద్వాఃస్థాశ్చ తేఽణిమాద్యా హరేర్గుణాః ॥20॥

వాసుదేవః సంకర్షణః ప్రద్యుమ్నః పురుషః స్వయం
అనిరుద్ధ ఇతి బ్రహ్మన్మూర్తివ్యూహోఽభిధీయతే ॥21॥

స విశ్వస్తైజసః ప్రాజ్ఞస్తురీయ ఇతి వృత్తిభిః
అర్థేంద్రియాశయజ్ఞానైర్భగవాన్పరిభావ్యతే ॥22॥

అంగోపాంగాయుధాకల్పైర్భగవాంస్తచ్చతుష్టయం
బిభర్తి స్మ చతుర్మూర్తిర్భగవాన్హరిరీశ్వరః ॥23॥

ద్విజఋషభ స ఏష బ్రహ్మయోనిః స్వయందృక్
స్వమహిమపరిపూర్ణో మాయయా చ స్వయైతత్
సృజతి హరతి పాతీత్యాఖ్యయానావృతాక్షో
వివృత ఇవ నిరుక్తస్తత్పరైరాత్మలభ్యః ॥24॥

శ్రీకృష్ణ కృష్ణసఖ వృష్ణ్యృషభావనిధ్రుగ్
రాజన్యవంశదహనానపవర్గవీర్య
గోవింద గోపవనితావ్రజభృత్యగీత
తీర్థశ్రవః శ్రవణమంగల పాహి భృత్యాన్ ॥25॥

య ఇదం కల్య ఉత్థాయ మహాపురుషలక్షణం
తచ్చిత్తః ప్రయతో జప్త్వా బ్రహ్మ వేద గుహాశయం ॥26॥

శ్రీశౌనక ఉవాచ ।

శుకో యదాహ భగవాన్విష్ణురాతాయ శృణ్వతే
సౌరో గణో మాసి మాసి నానా వసతి సప్తకః॥27॥

తేషాం నామాని కర్మాణి నియుక్తానామధీశ్వరైః
బ్రూహి నః శ్రద్దధానానాం వ్యూహం సూర్యాత్మనో హరేః॥28॥

సూత ఉవాచ ।

అనాద్యవిద్యయా విష్ణోరాత్మనః సర్వదేహినాం
నిర్మితో లోకతంత్రోఽయం లోకేషు పరివర్తతే॥29॥

ఏక ఏవ హి లోకానాం సూర్య ఆత్మాదికృద్ధరిః
సర్వవేదక్రియామూలమృషిభిర్బహుధోదితః॥30॥

కాలో దేశః క్రియా కర్తా కరణం కార్యమాగమః
ద్రవ్యం ఫలమితి బ్రహ్మన్నవధోక్తోఽజయా హరిః॥31॥

మధ్వాదిషు ద్వాదశసు భగవాన్కాలరూపధృక్
లోకతంత్రాయ చరతి పృథగ్ద్వాదశభిర్గణైః॥32॥

ధాతా కృతస్థలీ హేతిర్వాసుకీ రథకృన్మునే
పులస్త్యస్తుంబురురితి మధుమాసం నయంత్యమీ॥33॥

అర్యమా పులహోఽథౌజాః ప్రహేతిః పుంజికస్థలీ
నారదః కచ్ఛనీరశ్చ నయంత్యేతే స్మ మాధవం॥34॥

మిత్రోఽత్రిః పౌరుషేయోఽథ తక్షకో మేనకా హహాః
రథస్వన ఇతి హ్యేతే శుక్రమాసం నయంత్యమీ॥35॥

వసిష్ఠో వరుణో రంభా సహజన్యస్తథా హుహూః
శుక్రశ్చిత్రస్వనశ్చైవ శుచిమాసం నయంత్యమీ॥36॥

ఇంద్రో విశ్వావసుః శ్రోతా ఏలాపత్రస్తథాంగిరాః
ప్రమ్లోచా రాక్షసో వర్యో నభోమాసం నయంత్యమీ॥37॥

వివస్వానుగ్రసేనశ్చ వ్యాఘ్ర ఆసారణో భృగుః
అనుమ్లోచా శంఖపాలో నభస్యాఖ్యం నయంత్యమీ॥38॥

పూషా ధనంజయో వాతః సుషేణః సురుచిస్తథా
ఘృతాచీ గౌతమశ్చేతి తపోమాసం నయంత్యమీ॥39॥

ఋతుర్వర్చా భరద్వాజః పర్జన్యః సేనజిత్తథా
విశ్వ ఐరావతశ్చైవ తపస్యాఖ్యం నయంత్యమీ॥40॥

అథాంశుః కశ్యపస్తార్క్ష్య ఋతసేనస్తథోర్వశీ
విద్యుచ్ఛత్రుర్మహాశంఖః సహోమాసం నయంత్యమీ॥41॥

భగః స్ఫూర్జోఽరిష్టనేమిరూర్ణ ఆయుశ్చ పంచమః
కర్కోటకః పూర్వచిత్తిః పుష్యమాసం నయంత్యమీ॥42॥

త్వష్టా ఋచీకతనయః కంబలశ్చ తిలోత్తమా
బ్రహ్మాపేతోఽథ సతజిద్ధృతరాష్ట్ర ఇషంభరాః॥43॥

విష్ణురశ్వతరో రంభా సూర్యవర్చాశ్చ సత్యజిత్
విశ్వామిత్రో మఖాపేత ఊర్జమాసం నయంత్యమీ ॥44॥

ఏతా భగవతో విష్ణోరాదిత్యస్య విభూతయః
స్మరతాం సంధ్యయోర్నౄణాం హరంత్యంహో దినే దినే ॥45॥

ద్వాదశస్వపి మాసేషు దేవోఽసౌ షడ్భిరస్య వై
చరన్సమంతాత్తనుతే పరత్రేహ చ సన్మతిం ॥46॥

సామర్గ్యజుర్భిస్తల్లింగైరృషయః సంస్తువంత్యముం
గంధర్వాస్తం ప్రగాయంతి నృత్యంత్యప్సరసోఽగ్రతః ॥47॥

ఉన్నహ్యంతి రథం నాగా గ్రామణ్యో రథయోజకాః
చోదయంతి రథం పృష్ఠే నైరృతా బలశాలినః ॥48॥

వాలఖిల్యాః సహస్రాణి షష్టిర్బ్రహ్మర్షయోఽమలాః
పురతోఽభిముఖం యాంతి స్తువంతి స్తుతిభిర్విభుం ॥49॥

ఏవం హ్యనాదినిధనో భగవాన్హరిరీశ్వరః
కల్పే కల్పే స్వమాత్మానం వ్యూహ్య లోకానవత్యజః ॥50॥

—♦ అధ్యాయము 12 ♦—

సూత ఉవాచ ।

నమో ధర్మాయ మహతే నమః కృష్ణాయ వేధసే
బ్రహ్మణేభ్యో నమస్కృత్య ధర్మాన్వక్ష్యే సనాతనాన్ ॥1॥

ఏతద్వః కథితం విప్రా విష్ణోశ్చరితమద్భుతం
భవద్భిర్యదహం పృష్టో నరాణాం పురుషోచితం ॥2॥

అత్ర సంకీర్తితః సాక్షాత్సర్వపాపహరో హరిః
నారాయణో హృషీకేశో భగవాన్సాత్వతాంపతిః ॥3॥

అత్ర బ్రహ్మ పరం గుహ్యం జగతః ప్రభవాప్యయం
జ్ఞానం చ తదుపాఖ్యానం ప్రోక్తం విజ్ఞానసంయుతం ॥4॥

భక్తియోగః సమాఖ్యాతో వైరాగ్యం చ తదాశ్రయం
పారీక్షితముపాఖ్యానం నారదాఖ్యానమేవ చ ॥5॥

ప్రాయోపవేశో రాజర్షేర్విప్రశాపాత్పరీక్షితః
శుకస్య బ్రహ్మర్షభస్య సంవాదశ్చ పరీక్షితః ॥6॥

యోగధారణయోత్క్రాంతిః సంవాదో నారదాజయోః
అవతారానుగీతం చ సర్గః ప్రాధానికోఽగ్రతః ॥7॥

విదురోద్ధవసంవాదః క్షత్తృమైత్రేయయోస్తతః
పురాణసంహితాప్రశ్నో మహాపురుషసంస్థితిః ॥8॥

తతః ప్రాకృతికః సర్గః సప్త వైకృతికాశ్చ యే
తతో బ్రహ్మాండసంభూతిర్వైరాజః పురుషో యతః ॥9॥

కాలస్య స్థూలసూక్ష్మస్య గతిః పద్మసముద్భవః
భువ ఉద్ధరణేఽమ్భోధేర్హిరణ్యాక్షవధో యథా ॥10॥

ఊర్ధ్వతిర్యగవాక్సర్గో రుద్రసర్గస్తథైవ చ
అర్ధనారీశ్వరస్యాథ యతః స్వాయంభువో మనుః॥11॥

శతరూపా చ యా స్త్రీణామాద్యా ప్రకృతిరుత్తమా
సంతానో ధర్మపత్నీనాం కర్దమస్య ప్రజాపతేః॥12॥

అవతారో భగవతః కపిలస్య మహాత్మనః
దేవహూత్యాశ్చ సంవాదః కపిలేన చ ధీమతా॥13॥

నవబ్రహ్మసముత్పత్తిర్దక్షయజ్ఞవినాశనం
ధ్రువస్య చరితం పశ్చాత్పృథోః ప్రాచీనబర్హిషః॥14॥

నారదస్య చ సంవాదస్తతః ప్రైయవ్రతం ద్విజాః
నాభేస్తతోఽనుచరితమృషభస్య భరతస్య చ॥15॥

ద్వీపవర్షసముద్రాణాం గిరినద్యుపవర్ణనం
జ్యోతిశ్చక్రస్య సంస్థానం పాతాలనరకస్థితిః॥16॥

దక్షజన్మ ప్రచేతోభ్యస్తత్పుత్రీణాం చ సంతతిః
యతో దేవాసురనరాస్తిర్యఙ్నగఖగాదయః॥17॥

త్వాష్ట్రస్య జన్మనిధనం పుత్రయోశ్చ దితేర్ద్విజాః
దైత్యేశ్వరస్య చరితం ప్రహ్రాదస్య మహాత్మనః॥18॥

మన్వంతరానుకథనం గజేంద్రస్య విమోక్షణం
మన్వంతరావతారాశ్చ విష్ణోర్హయశిరాదయః॥19॥

కౌర్మం మాత్స్యం నారసింహం వామనం చ జగత్పతేః
క్షీరోదమథనం తద్వదమృతార్థే దివౌకసాం॥20॥

దేవాసురమహాయుద్ధం రాజవంశానుకీర్తనం
ఇక్ష్వాకుజన్మ తద్వంశః సుద్యుమ్నస్య మహాత్మనః॥21॥

ఇలోపాఖ్యానమత్రోక్తం తారోపాఖ్యానమేవ చ
సూర్యవంశానుకథనం శశాదాద్యా నృగాదయః॥22॥

సౌకన్యం చాథ శర్యాతేః కకుత్స్థస్య చ ధీమతః
ఖట్వాంగస్య చ మాంధాతుః సౌభరేః సగరస్య చ॥23॥

రామస్య కోశలేంద్రస్య చరితం కిల్బిషాపహం
నిమేరంగపరిత్యాగో జనకానాం చ సంభవః॥24॥

రామస్య భార్గవేంద్రస్య నిఃక్షత్రీకరణం భువః
ఐలస్య సోమవంశస్య యయాతేర్నహుషస్య చ॥25॥

దౌష్మంతేర్భరతస్యాపి శాంతనోస్తత్సుతస్య చ
యయాతేర్జ్యేష్ఠపుత్రస్య యదోర్వంశోఽనుకీర్తితః॥26॥

యత్రావతీర్ణో భగవాన్కృష్ణాఖ్యో జగదీశ్వరః
వసుదేవగృహే జన్మ తతో వృద్ధిశ్చ గోకులే॥27॥

తస్య కర్మాణ్యపారాణి కీర్తితాన్యసురద్విషః
పూతనాసుపయఃపానం శకటోచ్చాటనం శిశోః॥28॥

తృణావర్తస్య నిష్పేషస్తథైవ బకవత్సయోః
అఘాసురవధో ధాత్రా వత్సపాలావగూహనం॥29॥

ధేనుకస్య సహభ్రాతుః ప్రలంబస్య చ సంక్షయః
గోపానాం చ పరిత్రాణం దావాగ్నేః పరిసర్పతః॥30॥

దమనం కాలియస్యాహేర్మహాహేర్నందమోక్షణం
వ్రతచర్యా తు కన్యానాం యత్ర తుష్టోఽచ్యుతో వ్రతైః॥31॥

ప్రసాదో యజ్ఞపత్నీభ్యో విప్రాణాం చానుతాపనం
గోవర్ధనోద్ధారణం చ శక్రస్య సురభేరథ॥32॥

యజ్ఞభిషేకః కృష్ణస్య స్త్రీభిః క్రీడా చ రాత్రిషు
శంఖచూడస్య దుర్బుద్ధేర్వధోఽరిష్టస్య కేశినః॥33॥

అక్రూరాగమనం పశ్చాత్ప్రస్థానం రామకృష్ణయోః
వ్రజస్త్రీణాం విలాపశ్చ మథురాలోకనం తతః॥34॥

గజముష్టికచాణూర కంసాదీనాం తథా వధః
మృతస్యానయనం సూనోః పునః సాందీపనేర్గురోః॥35॥

మథురాయాం నివసతా యదుచక్రస్య యత్ప్రియం
కృతముద్ధవరామాభ్యాం యుతేన హరిణా ద్విజాః॥36॥

జరాసంధసమానీత సైన్యస్య బహుశో వధః
ఘాతనం యవనేంద్రస్య కుశస్థల్యా నివేశనం॥37॥

ఆదానం పారిజాతస్య సుధర్మాయాః సురాలయాత్
రుక్మిణ్యా హరణం యుద్ధే ప్రమథ్య ద్విషతో హరేః॥38॥

హరస్య జృంభణం యుద్ధే బాణస్య భుజకృంతనం
ప్రాగ్జ్యోతిషపతిం హత్వా కన్యానాం హరణం చ యత్॥39॥

చైద్యపౌండ్రకశాల్వానాం దంతవక్రస్య దుర్మతేః
శంబరో ద్వివిదః పీఠో మురః పంచజనాదయః॥40॥

మాహాత్మ్యం చ వధస్తేషాం వారాణస్యాశ్చ దాహనం
భారావతరణం భూమేర్నిమిత్తీకృత్య పాండవాన్॥41॥

విప్రశాపాపదేశేన సంహారః స్వకులస్య చ
ఉద్ధవస్య చ సంవాదో వసుదేవస్య చాద్భుతః॥42॥

యత్రాత్మవిద్యా హ్యఖిలా ప్రోక్తా ధర్మవినిర్ణయః
తతో మర్త్యపరిత్యాగ ఆత్మయోగానుభావతః॥43॥

యుగలక్షణవృత్తిశ్చ కలౌ నౄణాముపప్లవః
చతుర్విధశ్చ ప్రలయ ఉత్పత్తిస్త్రివిధా తథా॥44॥

దేహత్యాగశ్చ రాజర్షేర్విష్ణురాతస్య ధీమతః
శాఖాప్రణయనమృషేర్మార్కండేయస్య సత్కథా
మహాపురుషవిన్యాసః సూర్యస్య జగదాత్మనః॥45॥

ఇతి చోక్తం ద్విజశ్రేష్ఠా యత్పృష్టోఽహమిహాస్మి వః
లీలావతారకర్మాణి కీర్తితానీహ సర్వశః॥46॥

పతితః స్ఖలితశ్చార్తః క్షుత్త్వా వా వివశో గృణన్
హరయే నమ ఇత్యుచ్చైర్ముచ్యతే సర్వపాతకాత్॥47॥

సంకీర్త్యమానో భగవాననంతః శ్రుతానుభావో వ్యసనం హి పుంసాం
ప్రవిశ్య చిత్తం విధునోత్యశేషం యథా తమోఽర్కోఽభ్రమివాతివాతః॥48॥

మృషా గిరస్తా హ్యసతీరసత్కథా న కథ్యతే యద్భగవానధోక్షజః
తదేవ సత్యం తదు హైవ మంగలం తదేవ పుణ్యం భగవద్గుణోదయం॥49॥

తదేవ రమ్యం రుచిరం నవం నవం తదేవ శశ్వన్మనసో మహోత్సవం
తదేవ శోకార్ణవశోషణం నృణాం యదుత్తమఃశ్లోకయశోఽనుగీయతే॥50॥

న యద్వచశ్చిత్రపదం హరేర్యశో
జగత్పవిత్రం ప్రగృణీత కర్హిచిత్
తద్ధ్వాంక్షతీర్థం న తు హంససేవితం
యత్రాచ్యుతస్తత్ర హి సాధవోఽమలాః॥51॥

తద్వాగ్విసర్గో జనతాఘసంప్లవో యస్మిన్ప్రతిశ్లోకమబద్ధవత్యపి
నామాన్యనంతస్య యశోఽఙ్కితాని యచ్ఛృణ్వంతి గాయంతి గృణంతి సాధవః॥52॥

నైష్కర్మ్యమప్యచ్యుతభావవర్జితం
న శోభతే జ్ఞానమలం నిరంజనం
కుతః పునః శశ్వదభద్రమీశ్వరే
న హ్యర్పితం కర్మ యదప్యనుత్తమం॥53॥

యశఃశ్రియామేవ పరిశ్రమః పరో వర్ణాశ్రమాచారతపఃశ్రుతాదిషు
అవిస్మృతిః శ్రీధరపాదపద్మయోర్గుణానువాదశ్రవణాదరాదిభిః॥54॥

అవిస్మృతిః కృష్ణపదారవిందయోః క్షిణోత్యభద్రాణి చ శం తనోతి
సత్త్వస్య శుద్ధిం పరమాత్మభక్తిం జ్ఞానం చ విజ్ఞానవిరాగయుక్తం॥55॥

యూయం ద్విజాగ్ర్యా బత భూరిభాగా యచ్ఛశ్వదాత్మన్యఖిలాత్మభూతం
నారాయణం దేవమదేవమీశమజస్రభావా భజతావివేశ్య॥56॥

అహం చ సంస్మారిత ఆత్మతత్త్వం శ్రుతం పురా మే పరమర్షివక్త్రాత్
ప్రాయోపవేశే నృపతేః పరీక్షితః సదస్యృషీణాం మహతాం చ శృణ్వతాం॥57॥

ఏతద్వః కథితం విప్రాః కథనీయోరుకర్మణః
మాహాత్మ్యం వాసుదేవస్య సర్వాశుభవినాశనం॥58॥

య ఏతత్శ్రావయేన్నిత్యం యామక్షణమనన్యధీః
శ్లోకమేకం తదర్ధం వా పాదం పాదార్ధమేవ వా
శ్రద్ధావాన్యోఽనుశృణుయాత్పునాత్యాత్మానమేవ సః॥59॥

ద్వాదశ్యామేకాదశ్యాం వా శృణ్వన్నాయుష్యవాన్భవేత్
పఠత్యనశ్నన్ప్రయతః పూతో భవతి పాతకాత్॥60॥

పుష్కరే మథురయాం చ ద్వారవత్యాం యతాత్మవాన్
ఉపోష్య సంహితామేతాం పఠిత్వా ముచ్యతే భయాత్॥61॥

దేవతా మునయః సిద్ధాః పితరో మనవో నృపాః
యచ్ఛంతి కామాన్గృణతః శృణ్వతో యస్య కీర్తనాత్॥62॥

ఋచో యజూంషి సామాని ద్విజోఽధీత్యానువిందతే
మధుకుల్యా ఘృతకుల్యాః పయఃకుల్యాశ్చ తత్ఫలం॥63॥

పురాణసంహితామేతామధీత్య ప్రయతో ద్విజః
ప్రోక్తం భగవతా యత్తు తత్పదం పరమం వ్రజేత్॥64॥

విప్రోఽధీత్యాప్నుయాత్ప్రజ్ఞాం రాజన్యోదధిమేఖలాం
వైశ్యో నిధిపతిత్వం చ శూద్రః శుద్ధ్యేత పాతకాత్॥65॥

కలిమలసంహతికాలనోఽఖిలేశో హరిరితరత్ర న గీయతే హ్యభీక్ష్ణం
ఇహ తు పునర్భగవానశేషమూర్తిః పరిపఠితోఽనుపదం కథాప్రసంగైః ||66||

తమహమజమనంతమాత్మతత్త్వం జగదుదయస్థితిసంయమాత్మశక్తిం
ద్యుపతిభిరజశక్రశంకరాద్యైర్దురవసితస్తవమచ్యుతం నతోఽస్మి ||67||

ఉపచితనవశక్తిభిః స్వ ఆత్మన్యుపరచితస్థిరజంగమాలయాయ
భగవత ఉపలబ్ధిమాత్రధమ్నే సురఋషభాయ నమః సనాతనాయ ||68||

స్వసుఖనిభృతచేతాస్తద్వ్యుదస్తాన్యభావో
12120692ఽప్యజితరుచిరలీలాకృష్టసారస్తదీయం
వ్యతనుత కృపయా యస్తత్త్వదీపం పురాణం
తమఖిలవృజినఘ్నం వ్యాససూనుం నతోఽస్మి ||69||

—♦ అధ్యాయము 13 ♦—

సూత ఉవాచ ।

యం బ్రహ్మా వరుణేంద్రరుద్రమరుతః స్తున్వంతి దివ్యైః స్తవైర్
వేదైః సాంగపదక్రమోపనిషదైర్గాయంతి యం సామగాః
ధ్యానావస్థితతద్గతేన మనసా పశ్యంతి యం యోగినో
యస్యాంతం న విదుః సురాసురగణా దేవాయ తస్మై నమః ||1||

పృష్ఠే భ్రామ్యదమందమందరగిరిగ్రావాగ్రకండూయనాన్
నిద్రాలోః కమఠాకృతేర్భగవతః శ్వాసానిలాః పాంతు వః
యత్సంస్కారకలానువర్తనవశాద్వేలానిభేనాంభసాం
యాతాయాతమతంద్రితం జలనిధేర్నాద్యాపి విశ్రామ్యతి ||2||

పురాణసంఖ్యాసంభూతిమస్య వాచ్యప్రయోజనే
దానం దానస్య మాహాత్మ్యం పాఠాదేశ్చ నిబోధత ||3||

బ్రాహ్మం దశ సహస్రాణి పాద్మం పంచోనషష్టి చ
శ్రీవైష్ణవం త్రయోవింశచ్చతుర్వింశతి శైవకం ||4||

దశాష్టౌ శ్రీభాగవతం నారదం పంచవింశతి
మార్కండం నవ వాహ్నం చ దశపంచ చతుఃశతం ||5||

చతుర్దశ భవిష్యం స్యాత్తథా పంచశతాని చ
దశాష్టౌ బ్రహ్మవైవర్తం లైంగమేకాదశైవ తు ||6||

చతుర్వింశతి వారాహమేకాశీతిసహస్రకం
స్కాందం శతం తథా చైకం వామనం దశ కీర్తితం ||7||

కౌర్మం సప్తదశాఖ్యాతం మాత్స్యం తత్తు చతుర్దశ
ఏకోనవింశత్సౌపర్ణం బ్రహ్మాండం ద్వాదశైవ తు ||8||

ఏవం పురాణసందోహశ్చతుర్లక్ష ఉదాహృతః
తత్రాష్టదశసాహస్రం శ్రీభాగవతం ఇష్యతే ||9||

ఇదం భగవతా పూర్వం బ్రహ్మణే నాభిపంకజే
స్థితాయ భవభీతాయ కారుణ్యాత్సంప్రకాశితం ||10||

ఆదిమధ్యావసానేషు వైరాగ్యాఖ్యానసంయుతం
హరిలీలాకథావ్రాతా మృతానందితసత్సురం||11||

సర్వవేదాంతసారం యద్బ్రహ్మాత్మైకత్వలక్షణం
వస్త్వద్వితీయం తన్నిష్ఠం కైవల్యైకప్రయోజనం||12||

ప్రౌష్ఠపద్యాం పౌర్ణమాస్యాం హేమసింహసమన్వితం
దదాతి యో భాగవతం స యాతి పరమాం గతిం||13||

రాజంతే తావదన్యాని పురాణాని సతాం గణే
యావద్భాగవతం నైవ శ్రూయతేఽమృతసాగరం||14||

సర్వవేదాంతసారం హి శ్రీభాగవతమిష్యతే
తద్రసామృతతృప్తస్య నాన్యత్ర స్యాద్రతిః క్వచిత్||15||

నిమ్నగానాం యథా గంగా దేవానామచ్యుతో యథా
వైష్ణవానాం యథా శంభుః పురాణానామిదమ్తథా||16||

క్షేత్రాణాం చైవ సర్వేషాం యథా కాశీ హ్యనుత్తమా
తథా పురాణవ్రాతానాం శ్రీమద్భాగవతం ద్విజాః||17||

శ్రీమద్భాగవతం పురాణమమలం యద్వైష్ణవానాం ప్రియం
యస్మిన్పారమహంస్యమేకమమలం జ్ఞానం పరం గీయతే
తత్ర జ్ఞానవిరాగభక్తిసహితం నైష్కర్మ్యమావిస్కృతం
తచ్ఛృణ్వన్సుపఠన్విచారణపరో భక్త్యా విముచ్యేన్నరః||18||

కస్మై యేన విభాసితోఽయమతులో జ్ఞానప్రదీపః పురా
తద్రూపేణ చ నారదాయ మునయే కృష్ణాయ తద్రూపిణా
యోగీంద్రాయ తదాత్మనాథ భగవద్రాతాయ కారుణ్యతస్
తచ్ఛుద్ధం విమలం విశోకమమృతం సత్యం పరం ధీమహి||19||

నమస్తస్మై భగవతే వాసుదేవాయ సాక్షిణే
య ఇదమ్కృపయా కస్మై వ్యాచచక్షే ముముక్షవే||20||

యోగీంద్రాయ నమస్తస్మై శుకాయ బ్రహ్మరూపిణే
సంసారసర్పదష్టం యో విష్ణురాతమమూముచత్||21||

భవే భవే యథా భక్తిః పాదయోస్తవ జాయతే
తథా కురుష్వ దేవేశ నాథస్త్వం నో యతః ప్రభో||22||

నామసంకీర్తనం యస్య సర్వపాప ప్రణాశనం
ప్రణామో దుఃఖశమనస్తం నమామి హరిం పరం